

В'ячеслав Шляховий

Чехи
на українських теренах
(короткий біографічний довідник)

Vjačeslav Šlachový

Češi
na území Ukrajiny
(krátká biografická příručka)

Рівне, 2024

Редактор українського тексту: Олеся Дученко

Hlavní redaktor českého textu: Lubomir Sazeček

Redaktoři: Marie Čonková

Libuše Chrástová

Комп'ютерні роботи: Єлизавета Горобець

Щира подяка нащадкам волинських чехів за представлені текстові та фотографічні матеріали

Upřímné poděkování potomkům volyňských Čechů za dispoziční textových a fotografických materiálů

Видання здійснене за фінансової підтримки Генерального консульства Чеської республіки у Львові, Дубенської, Здолбунівської та Рівненської чеських краянських спілок

Шляховий В'ячеслав народився 17 жовтня 1947 року в родині Леоніда Йосиповича та Марії Іванівни (дівоче прізвище Кржівкова) Шляхових в селі Гільча Друга Здолбунівського району Рівненської області.

Закінчивши школу, навчався на фізико-математичному факультеті Рівненського педагогічного інституту. У 1970/71 навчальному році викладав математику у Гільчанській СШ а наступний рік перебував на військовій службі. З 1972 року по 2008 рік працював на кафедрі фізики Національного Університету водного господарства та природокористування, у 2009-2012 роках викладав фізику у Рівненському технічному коледжі.

Перебуваючи на пенсії, почав цікавитися історією волинських чехів. Переклав українською мовою і видав невеликими накладками, часом і власним коштом, хроніки Гульчі Чеської, Миротина та Чеського Гаю, Дібрівки, Здолбунова, Чеського Малина та Михни-Сергіївки, переклав чеською мовою книгу Чеслава Хитрого «Potomci z Čechů u hrobů svých příbuzných», переклав українською мовою брошуру «Повернення волинських чехів», написав двомовну книжку «Чехи Здолбунова та околиць», «Історію кафедри фізики НУВГП».

З 2017 року є членом спілки волинських чехів Дубного та Здолбунова і приймає посильну участь в їх діяльності, пише дописи в газети про волинських чехів, виступає з доповідями на наукових конференціях, деякі з яких у співавторстві з чеськими дослідниками історії волинських чехів, ініціював встановлення пам'ятного знака на чеському цвинтарі села Гульча Чеська та на будівлі колишньої чеської школи в Рівному.

Šlachový Vjačeslav se narodil 17. října 1947 v rodině Leonida a Marie (rozené Křivková) Šlachových v původní české obci Huleč Česká (nyní Hilča Druhá, Rivnenského rajonu).

Po ukončení místní jedenáctiletky v letech 1965-1970 pokračoval ve studiu na matematicko-fyzikální fakultě Vysoké školy pedagogické v Rovně. Ve školním roce 1970/71 pracoval jako učitel matematiky Střední školy Huleč a od května 1971 do května 1972 vykonával základní vojenskou službu. Od července 1972 do prosince 2008 pracoval na katedře fyziky Národní univerzity vodního hospodářství a ochrany přírody a od ledna roku 2009 do srpna roku 2012 vyučoval fyziku na střední škole technické v Rovně.

Po odchodu do důchodu se začal zabývat dějinami volyňských Čechů. Přeložil do ukrajinštiny a vydal, někdy na vlastní náklady, kroniky Hulče České, Mirotína a Českého Háje, Dembrovky, Zdolbunova, Českého Malína a Michny-Sergejevky, přeložil do češtiny knihu Česlava Chytrého „Potomci z Čech u hrobů svých příbuzných“, přeložil do ukrajinštiny brožuru „Návraty volyňských Čechů“, napsal dvojjazyčnou knihu „Češi Zdolbunova a okolí“ a „Dějiny katedry fyziky NUVHP“.

Od roku 2017 je členem Spolku volyňských Čechů Dubna a Zdolbunova a aktivně se podílí na j činnosti, píše do novin o volyňských Češích, přednáší na konferencích, částečně ve spolupráci s badateli dějin volyňských Čechů z České republiky, organizoval vybudování pamětního znaku a ohrady na českém hřbitově v Hulči České a pamětní desky na bývalé české škole v Rovně.

Зміст	Стор.	Obsah	Str.
Вступ.....	7	Úvod	7
Родина Альбрехтів	8	Rodina Albrechtových	11
Андерш Йозеф	13	Andrš Josef	16
Башек Володимир.....	18	Bašek Vladimír	21
Родина Блажкових	23	Rodina Blažkových	24
Боучек Ярослав	25	Bouček Jaroslav	28
Цільц Еміліан	31	Cilc Emilian	35
Родина Цінертових	38	Cinrtovi	40
Черни В'ячеслав	42	Černý Václav	44
Червена Марія	46	Červená Marie	48
Червени Отакар	49	Červený Otakar	52
Чижевська Людмила	54	Čiževská Ludmila	58
Чонкова Марія	60	Čonková Marie	63
Родина Длоугих.....	65	Rodina Dlouhých	69
Родина Долежалових	73	Doležalovi	76
Доллежалъ Микола	79	Dolležal' Nikolaj	82
Родина Доудерових	85	Douděrovi	87
Ґріндлер Їржі	89	Grindler Jiří	90
Ґріндлер Йозеф	92	Grindler Josef	93
Оркестр Гайних	94	Kapela Hajných	99
Гакен Едуард	103	Haken Eduard	107
Галек Вацлав	110	Hálek Václav	111
Гашек Ярослав	112	Hašek Jaroslav	117
Гофман Їржі	120	Hofman Jiří	124
Гончік Вацлав	127	Hončík Václav	129
Горак Владімір	131	Horák Vladimír	133
Гроуда Їржі	135	Hrouda Jiří	137
Ґржибовська Антонія	138	Hřibovská Antonie	141
Родина Харватових	144	Charvátovi	146
Хвойка Вікентій	148	Chvojka Vikentij	152
Родина Яндурових	155	Jandurovi	158
Єлінек Ян	161	Jelínek Jan	163
Їндржішек Їндржіх	164	Jindřišek Jindřich	166
Родина Їраскових	168	Jiráskovi	170
Кадлечек Вацлав	172	Kadleček Václav	173
Кашпар Франтішек	174	Kašpar František	177
Родина Казіловських	179	Kazilovski	183
Кгол Франтішек	185	Khol František	188
Кліх Вацлав	190	Klich Václav	195
Кончіцький Миколай	199	Končický Mikuláš	202

Косек Йозеф	204	Kosek Josef	205
Костка Борис	206	Kostka Boris	208
Родина Коштялових	210	Košťálovi	212
Коштял Вацлав	213	Košťál Václav	214
Коштял Владімір	215	Košťál Vladimír	216
Кованда Йозеф	217	Kovanda Josef	218
Родина Козакових	220	Kozákovi	222
Кратохвілова Марія	224	Kratochvílová Marie	228
Крживанек Йозеф	231	Křivánek Josef	234
Крживка Александр	235	Křivka Alexandr	241
Крживка Ян	246	Křivka Jan	250
Крживка Вацлав	253	Křivka Václav	259
Кржіж Йозеф	264	Kříž Josef	265
Кубішта Ростіслав	266	Kubišta Rostislav	267
Кудібал Антонін	269	Kudibal Antonín	273
Кухинка Вацлав	276	Kuchynka Václav	279
Родина Курасових	282	Kurasovi	283
Кутлвашр Карл	285	Kutlvašr Karl	287
Лялько-Ластовецька Марія	288	Ljaľkova-Lastovecká Marie	291
Лібовицький Владімір	291	Libovický Vladimír	298
Луковець Олена	302	Lukovec Helena	308
Малінська Їржіна	310	Malínská Jiřina	313
Малий Антонін	315	Malý Antonín	317
Родина Малих	318	Rodina Malých	319
Масарик Томаш Garrig.....	320	Masaryk Tomáš Garrigue.....	323
Масопуст Мілослав	325	Masopust Miloslav	328
Мазилкін Владімір	331	Mazyľkin Vladimír	332
Мокри Костянтин	333	Mokrý Konstantin	334
Мухіна Людмила	335	Muchina Ludmila	337
Науменкови та Брдови	339	Naumenkovi a Brdovi	342
Несвадба Ернест	345	Nesvadba Arnošt	349
Новак Ян	353	Novák Jan	354
Новак Валентин	355	Novák Valentin	358
Опоченський Бедржіх	360	Opočenský Bedřich	363
Орнст Ярослав	365	Ornst Jaroslav	367
Панкова Марія	370	Pánková Marie	372
Паржізек Антонін	374	Pařizek Antonín	376
Петр Вацлав	379	Petr Václav	380
Перний Антонін	381	Perný Antonín	383
Перний Ярослав	385	Perný Jaroslav	388
Перний В'ячеслав	391	Perný Václav	394

Пехота Владіслав	396	Pěchota Vladislav	397
Пішель Ярополк	398	Pišl Jaropolk	401
Пішель Ярослав	403	Pišl Jaroslav	406
Династія лікарів Пішелів	408	Dynastie lékařu Pišlových	411
Пономаренко Антоніна	413	Ponomarenková Antonina	415
Поспішіл Ян	417	Pospíšil Jan	419
Поспішіл Алоїз	422	Pospíšil Alois	424
Прохазка Франтішек	426	Procházka František	428
Пржібік Йозеф	430	Přibík Josef	434
Родина Рабових	438	Rodina Rábových	439
Рихлік Євген	441	Rychlík Evžen.....	446
Родина Сазечкових	449	Rodina Sazečkových	453
Старек Мірослав	456	Stárek Miroslav	458
Старек Вацлав	459	Stárek Václav	463
Страка Теодор	465	Straka Teodor	468
Стрийова Марія	470	Stryjová Marie	472
Сухомел Георгій	474	Suchomel Georgij	478
Родина Сваровських	480	Rodina Svárovských	483
Свобода Йозеф	486	Svoboda Josef	487
Родина Синкових	488	Rodina Synkových	490
Синек Владімір	493	Synek Vladimír	495
Шкрабал Мірослав	496	Škrabal Miroslav	500
Швіговський Венцеслав	503	Švihovský Věnceslav	505
Родина Тенглерових	507	Rodina Tenglerových	512
Тесаржік Ріхард	515	Tesařík Richard	518
Томса Владімір	520	Tomsa Vladimír	522
Родина Тоушкових	523	Rodina Touškových	525
Тоушек Йозеф	527	Toušek Josef	528
Тоушек Міхал	530	Toušek Michal	531
Вашек Вацлав	533	Vašek Václav	534
Водседялек Антонін	535	Vodsedálek Antonín	539
Вондрак Вацлав	543	Vondrák Václav	546
Вигналек Александр	550	Vyhnálek Alexandr	551
Заїц Антонін	550	Zajíc Antonín	556
Заводська Емілія	561	Závodská Emilie	562
Родина Земанів	563	Rodina Zemanů.....	567
Земляк Василь	569	Zemljak Vasil	570
Зоф Вацлав	571	Zof Václav	573
Звонаржова Антоніна	575	Zvonařová Antonina.....	578
Жачек Александр	580	Žáček Alexandr	581
Жачек Антонін	582	Žáček Antonín	583

Вступ

Задум написати книгу про чехів, які мешкали і працювали на українських теренах, починаючи другої половини XIX століття, виник в процесі написання книги «Чехи Здолбунова та околиць», яка вийшла друком в кінці 2021 року. Описуючи біографії окремих осіб та їх родин, пов'язаних зі Здолбунівщиною, довелося згадувати про їх життя за межами цього району, бо в пошуках землі, роботи, освіти чехи розселилися майже по всіх регіонах європейської частини тодішньої царської Росії а пізніше Радянського союзу. Схожі процеси відбувалися у міжвоєнний період і у Другій Речі Посполитій, правда, на значно меншій території. Звичайно, найбільше чехів було на українських теренах, хоча окремі поселення з'явилися на північному Кавказі а деякі родини добралися аж до Єнісею, де, залишившись без рідного середовища, на протязі двох поколінь асимілювалися з місцевим російськомовним населенням, втративши рідну мову а з часом звичаї та культуру.

При написанні книги використовувалися різні доступні для мене джерела. Це – родоводи родин, написані небайдужими до своїх предків нащадками і люб'язно передані мені, виступи на конференціях істориків та краєзнавців, їх публікації, записи виступів зі спогадами на радіо та телебаченні, матеріали з чеських інтернет-сайтів, книги про волинських чехів, видані в Чехії, нариси про окремі чеські села на Волині та їх мешканців, опубліковані в різних часописах, починаючи від царського періоду і до наших днів, тощо.

Висловлюю щире подяку всім співавторам цієї книги за можливість скористатися їх працями, що стосуються життя та діяльності чехів в Україні. В кінці кожної статті вказано джерела, на основі яких вона написана.

В'ячеслав Шляховий.

Úvod

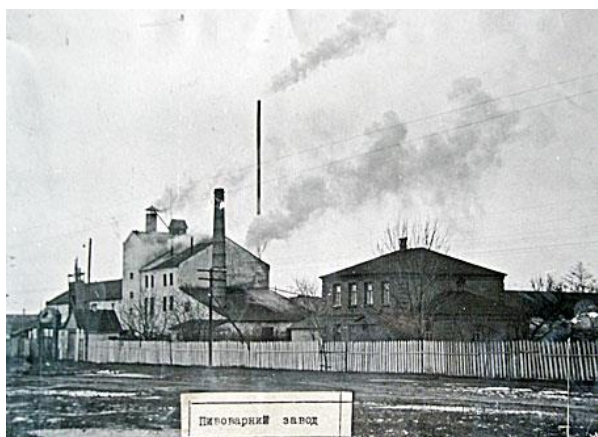
Myšlenka napsat knihu o Češích, kteří žili a pracovali na ukrajinském území od druhé poloviny 19. století, vznikla během sepisování knihy “Češi Zdolbunova a okolí”, která vyšla na konci roku 2021. Při popisu biografii jednotlivců a jejich rodin spjatých ze Zdolbunovem bylo nutno zmínit s jejich životy mimo tuto oblast, protože při hledání půdy, práce a vzdělání se Češi usadili téměř skoro ve všech regionech evropské části tehdejšího carského Ruska a později Sovětského svazu. Podobné procesy probíhaly v meziválečném období na území Druhé Polské republiky (tzv. II. Rzeczpospolita), ovšem na mnohem menším teritoriu. Největší počet Čechů byl samozřejmě na ukrajinském území, i když samostatné osady se objevily i na severním Kavkazu a některé rodiny se dostaly až k řece Jenisej, kde mezi ruským obyvatelstvem v průběhu dvou generací ztratily svůj rodný jazyk a postupem času i své zvyky a kulturu.

Při psaní knihy jsem vycházel z různých zdrojů, které měl k dispozici. Jedna se o rodokmeny sepsané potomky, kterým záleží na jejich předcích a laskavě mi je předali, vystoupení na konferencích historiků a místních regionálních odborníků, jejich publikace, nahrávky projevů se vzpomínkami v rozhlasu a televizi, materialy z českých internetových stránek, kroniky českých obcí na Volyni a také stati, publikované v různých periodikách od carské doby až po současnost atd.

Všem spoluautorům této knihy vyjadřuji upřímné poděkování za možnost použít jejich díla související s životem a působením Čechů na Ukrajině. Na konci každého medailonku jsou uvedeny zdroje, podle kterých byl napsán.

Vjačeslav Šlachový.

Родина Альбрехт

Згідно зі статтею Майї Лутай у книзі «Чехи Житомирщини: історія й сьогодення» рід Альбрехтів походить із села Гудліце окрес (район) Бероун. У 70-х роках XIX століття Кирило Альбрехт, який походив із заможної родини, разом з іншими чехами-переселенцями заснував чеську колонію Крошня Чеська на північ від Житомира (нині це район міста). Родина Альбрехтів побудувала на Житомирщині дві броварні: у Радомишлі (1906 р.) і в самій Крошні (початок XX століття). Яро Бура у своїй праці «Odkud z Čech přišli na Volyň» («Звідки з

Чехії прибули на Волинь») пише, що Альбрехт Йосип Матвійович, 1833 року народження, зі своєю дружиною Франтішкою, 1840 року народження, дочкою Йозефа Страки, прибули до Крошні із села Отрочіневес біля Бероуну. Знову ж таки в списку чехів, які в 1891 році перейшли до православ'я в Крошні та Житомирі, є запис про членів родини Альбрехт, зокрема: Альбрехт Йосип Йосипович (*1863), Альбрехт Ігнат Йосипович (*1860) та Альбрехт Варвара Феліксівна (*1860).

У Вікіпедії знаходимо такий запис: «Радомишльську броварню було засновано в 1906 році братами Гнатом та Францем Альбрехтами, які привезли до Радомишля з Європи обладнання, броварські технології, а також зразки ячменю та хмелю для вирощування в місцевих умовах. За переказами, брати об'їздили мало не всю Україну, пробуючи в різних місцях воду. Але таку дивовижно м'яку знайшли тільки в річці Мика, яка протікала через Радомишль. Ця вода мала ще й чудові розчинні властивості. Якраз з такої води має варитися високоякісне пиво. Альбрехти розпочали будівництво великої броварні, але в них не вистачало коштів. Довелося запросити в компаньйони промисловця Тайферта, який згодом став одноосібним власником броварні «Пивоваренный паровой завод Пильзень». Там почали випускати чеське пиво «Pilsner», а згодом розширили асортимент продукції броварні за рахунок інших популярних у Європі сортів, а також завдяки розробці власних рецептур. Після 1917 року чехи емігрували, а саму броварню було націоналізовано». Хоча в різних джерелах є відмінності, що стосуються місця походження родини Альбрехтів у Чехії (на карті села Гудліце та Отрочіневес розташовані поруч одне біля одного) та років заснування броварні в Радомишлі. Очевидно, йдеться про ту ж родину, бо збігаються прізвища, імена та по батькові, хоча при переході до православ'я (цей процес супроводжувався хрещенням) часто чеські імена змінювали на російські.

Родина Альбрехтів побудувала також велику броварню в селі Чеська Крошня біля північної околиці Житомира. На жаль, у наш час на обох броварнях, побудованих Альбрехтами, уже не варять пиво, а залишки приміщень використовують за іншим призначенням. Напевно, єдиною згадкою про Альбрехтів у Житомирі залишився ресторан «Альбрехт».

Пиво в Радомишлі почали варити ще в середині XVIII століття. Вважається, що перше пиво на українських теренах зварили у Львові у 1715 році. Перша згадка про радомишльське пиво міститься в книзі інвентарів митрополичої греко-католицької єпархії від 1774 року.

Цілком можливо, що радомишльське пиво варили за львівськими рецептами. У ХІХ столітті в місті було декілька малих броварень, але водночас, за свідченням повітового пристава, у місті процвітало самогонваріння пива, і за місяць було виявлено та ліквідовано 7 домашніх цехів, а 11 самогонщиків притягнуто до відповідальності.

Далі – про родину Альбрехтів. Кирило проти волі батьків одружився з бідною дівчиною Гедвірою, яка працювала служницею в домі Альбрехтів. Кирило рано помер, і його син Йосип виховувався в родині дідуся і бабусі. Закінчив Крошнянську церковно-парафіяльну школу, освоїв ремесло бондаря.

12 листопада 1911 року він одружився з чешкою Анною Йосипівною Куною, обвінчавшись із нею в Крошнянській Свято-Покровській церкві.

Родина Кунових, Йосип Вацлавович разом із дружиною, яка походила з родини Галанових, мешкала у власному будинку в Крошні. Анна отримала як посаг від своїх батьків куплений ними маєток: садибу з будівлями, садом і хмільником (площею в 1 десятину) та окремо землю. У 30-х роках, коли в Крошні організовувався колгосп, більшу частину цієї земельної ділянки забрав чеський колгосп «Праці честь». Пізніше, уже в 50-х роках, зруйнують і хмелесушарню, збудовану на початку 20-х років, тобто в період непу, коли за рахунок приватної ініціативи вдалось трохи поживавити дрібне виробництво та торгівлю, які були зруйновані та занедбані в роки громадянської війни.

Руйнування багатьох будівель виробничого призначення спостерігалось всюди при переході від приватного володіння в колективну власність, коли вони перепрофільовувалися, а потім у результаті неефективного господарювання переходили в занедбаний стан і, зрештою, руйнувалися або розбиралися, тоді як будівельні матеріали повторно використовувалися. Так у 2006 році була знесена хмелесушарня, побудована родиною чехів Боганських, яку використовував як млин колгосп ім. Калініна, а потім колгосп «Зоря» села Станишівка. Ще раніше була зруйнована велика хмелесушарня Альбрехтових, хмелесушарня Душкових і хмелесушарня в садибі, яка належала вдові Софії Перловій (у другому шлюбі Денисюк). Такі приклади можна навести по всій Волині, по кожному чеському селі чи господарстві. Чехи здебільшого за останні гроші купували всілякі неугіддя і, докладаючи майже нелюдські зусилля, викорчувували чагарники й ліси, збільшуючи таким чином площу орної землі. Вони, використовуючи передові на той час методи господарювання, зуміли за декілька років перетворитися на міцних господарів. Розорані землі вкрилися хмільниками, і виведений ними та адаптований до умов Волині сорт хмелю, який конкурував із відомим жатецьким, дозволив їм значно збагатитися.

У родині Кунових були ще молодші діти – Євгенія, Марія та Йосип, які в 1947 році реемігрували на батьківщину своїх предків. Двоє синів, які померли в дитячому віці, поховані разом із батьками на чеському цвинтарі в Крошні.

У родині Йосипа та Анни Альбрехтових народилися діти: Анна (25.10.1912-02.10.1991), Йосип і Микола, які померли в ранньому дитинстві у 20-х роках, а Володимир, Богдан та Марія в 1947 році переїхали до Чехословаччини на постійне місце проживання.

Разом з іншими етносами України чехи пережили Першу світову війну, революцію 1917 року, громадянську війну, радянську владу, політику «воєнного комунізму», неп, колективізацію, сталінські репресії, Другу світову війну, Голодомор.

Із початком Першої світової війни Йосип Альбрехт пішов добровольцем на війну, був поранений. Усі турботи по господарству, борги за куплену землю лягли на плечі його дружини Анни. Повернувшись із війни, Йосип почав працювати не тільки бондарем, але, будучи добрим

майстром по дереву, зайнявся столярною справою: робив стільці, рамки для дзеркал, вирізав скульптури з дерева, керував господарством.

Слід зауважити, що багатьох чехів виселили за межі України під час так званого «розкуркулення», голодомору 1932-1933 років, репресій 1930-1938 років, після окупації Західної Волині Червоною армією в 1939 році та в післявоєнні роки, коли цілими родинами вивозили в малозаселені та малоприсадибні для життя райони на півночі Росії, Сибіру та Казахстану. Багато з них там загинули від важких умов життя, дехто, перебравшись у міста, зумів вижити й пустити там корені, хоча більшість намагалась повернутися у рідні краї.

Дещо про родину Кудімових, доля якої пов'язана з долею родини Альбрехтових. Батько Бориса Кудімова, Дмитро Романович Кудімов (25.10.1869-03.06.1937), росіянин, уродженець села Криловка Вразької волості Чембарського повіту Пензенської губернії ріс сиротою. Його батька, коваля Романа Кудімова, убили злодії. Дмитро успішно закінчив двокласне училище у 1884 році й у 1885-1887 роках навчався в Пензенській учительській семінарії, отримавши у 1890 році звання народного вчителя.

9-го березня 1889 року його призначили вчителем церковно-парафіяльної школи в селі Крошня біля Житомира, а в 1893 році він перейшов учителем у народне училище братів Дуриліних у селі Даниші. У 1896 році перейшов на службу в акцизне відомство. Працюючи вчителем в Крошні та Данишах, Дмитро Кудімов організував церковні хори з учнів та мирян. За більше ніж 10 років служби у Волинському акцизному управлінні контролером при державних (казенних) складах у містах Овруч та Рівне, організував для робітників вечірні класи, де навчались неписьменні. Під його керівництвом були створені церковні хори, які співали в усіх церквах Рівного та Овруча й приміських населених пунктах. За активну роботу в акцизному відомстві отримав нагороду – срібну медаль (1908 р.).

Божена Тиха (18.12.1870-09.04.1944), чешка, лютеранка, перейшла у православну віру й вийшла заміж за Дмитра Кудімова, отримавши в результаті обряду хрещення ім'я Євгенія. Вона була доброю господинею та вірною дружиною. У них народилось восьмеро дітей: Софія (1892-1980), Микола (1898-1980), Олександр (1899-1922), Віра (1901-1955), Надія (1904-1980), Роман (1905-1969), Борис (1907-1992), Георгій (1911-1919).

Борис Кудімов народився в Рівному. Спочатку навчався в Житомирській семінарії (нині там розташований завод «Електровимірювач»), а потім закінчив радянську семирічку в Житомирі. У важкі голодні часи пас худобу в селі Оліївка, заробляючи собі й батькам на прожиття. Після закінчення школи працював ливарником на заводі «Автозапчастина».

У квітні 1934 року він одружився з Анною Йосипівною Альбрехт (*1912). Вінчання відбулося у Свято-Покровській церкві Крошні, яку згодом закрили.

Анна Йосипівна закінчила чотири класи в Крошні й допомагала батькам по господарству та по догляду за молодшими братами та сестрами. Пізніше працювала у чеському колгоспі «Праці честь», який після від'їзду багатьох чеських родин до Чехословаччини перейменували в колгосп ім. Калініна.

Згодом Борис Кудімов працював водієм вантажних та легкових автомобілів, автобуса, воював на фронтах Другої світової війни, нагороджений орденами та медалями. Після війни працював на державних підприємствах та в колгоспі в Крошні. Перед виходом на пенсію був шофером на пожежному автомобілі, начальником пожежної охорони та кочегаром на плодоконсервному заводі (колишня броварня родини Альбрехт у Крошні). Більше 20 років (до самої смерті) був церковним старостою в Крошні.

На світлинах – броварня, збудована братами Альбрехт у Радомишлі. Wikipedia.

Джерела: Майя Лутай. Чехи Житомирщини: історія і сьогодення. Житомир, 2008.
Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.
Orthodox_Czechs_1888-91.
<https://radomysl.com/news/1262-storya-pivovarnnya-v-radomysl.html>

Rodina Albrechtových

Podle Maji Lutaj, autorky knihy „Češi Žytomirska: historie a současnost“, Josef, syn Cyrila Albrechta, původem z obce Hlušice u Berouna, se v 70. letech XIX. století přistěhoval do blízkosti Žytomiru do Volyňské gubernie Ruské říše, a stal se jedním ze zakladatelů české kolonie Česká Krošňa (nyní je Krošňa čtvrť v severní části města Žytomiru na

Ukrajně). Rodina Albrechtových byla zámožná a během času položila základ dvěma pivovarům na Žytomirsku: v Krošně a v Radomyšli (v roce 1906). Jaro Bura ve svém díle „Odkud z Čech přišli na Volyň“ píše, že Josef Albrecht (*1833) pocházel z obce Otročiněves na Berounsku v Čechách, byl syn Matěje. Se svou manželkou Františkou (*1840) z téže obce, dcerou Josefa Straky, přijeli do Krošny.

Wikipedie v článku o Radomyšli píše: „Radomyšlský pivovar založili v roce 1906 dva bratři, Ignác a Franz Albrechtové, kteří přivezli z Evropy do Radomyšle zařízení sladovnické technologie, také ječmen a chmel pro jejich pěstování v místních podmínkách. Začali vyrábět české pivo Pilsner. Potom rozšířili sortiment výroby ještě několika, v Evropě populárními druhy piva, také podle svých receptur. Po roce 1917 Češi reemigrovali do Československa a pivovar byl znárodněn.“ Jak je vidět, máme některé rozdíly v datech a názvu obcí (na mapě tyto dvě obce, Hlušice a Otročiněves, spolu sousedí), ale příjmení a jména jsou stejně dokladem toho, že při přestupu k pravoslaví se křtila a dávala nová jména. Pravděpodobně se mluví o téže rodině.

Pivo v Radomyšli začali vařit v polovině XVIII. století. Soudí se, že na území Ukrajiny ho začali vařit ve Lvově od roku 1715. První poznámku o radomyšlském pivě najdeme v inventární knize metropolitů řecko-katolické eparchie z roku 1774. V XIX. století ve městě existovalo několik drobných pivovarů. Kromě toho, podle svědectví újezdního policejního komisaře, ve městě vzkvétalo soukromé vaření piva, a za měsíc bylo zjištěno a podleho likvidaci 7 domácích cechů, 11 osob bylo trestáno. Bratři Albrechtové založili pivovar na vysokém břehu řeky Myka. Podle vyprávění objeli skoro celou Ukrajinu a zkoušeli všude vodu. Ale takovou, „podivuhodně měkkou“ vodu, našli jenom v Myce. Ta voda měla vynikající vlastnosti rozpouštědla. Právě takovou vodu potřebují sládkové, aby uvařili kvalitní pivo. Ignác a Franz Albrechtové potřebovali více peněz pro svůj projekt, a proto si vzali společníka, průmyslníka Tajferta, který se pak stal jediným vlastníkem pivovaru „Pivovarečný parní závod Plzeň“ v Radomyšli. Nyní Albrechtovy pivovary v Radomyšli a v Žytomiru už neexistují a v pozůstatcích jejich budov provozují jinou produkci. V Žytomiru, jako vzpomínka na rodinu Albrechtů, slouží jenom název restaurace, Albrecht.

Cyril Albrecht se proti vůli rodičů oženil s chudou dívkou Hedvikou, která pracovala jako služka v jejich rodině. Brzy zemřel a jeho syn, sirotek, vyrostl a byl vychován v rodině Albrechtů. Po

ukončení docházky do církevní školy v Krošně se potom vyučil na bednáře. Dne 12. listopadu 1911 se oženil s Annou, dcerou Josefa Kuny. Oddáni byli ve Svato-Pokrovské církvi v Krošně.

Rodina Josefa Kuny a jeho manželky, rozené Halanové, bydlela ve svém domě v Krošně. Mimo Anny v rodině ještě měli mladší děti – Eugenii, Marii a Josefa, které v roce 1947 odjely do Československa. Dva zemřelí nezletilí synové byli, spolu s rodiči, pohřbeni na českém hřbitově v Krošně. Jako věno pro svou dceru Josef Kuna koupil půdu a statek s budovami, zahradou a chmelnicí s plochou kolem 1 desjatiny. Mladá rodina na tomto statku hospodařila, ale na začátku 30. let se v Krošně založil kolchoz „Práci čest“, a většina pozemků šla do kolchozu. Někdy v 50. letech zbourali také sušárnu na chmel, která byla postavena na začátku 20. let. V roce 2006 byla také zbourána sušárna na chmel v obci Stanyšivka, kterou kolchoz Kalinina a pak kolchoz Zorja používal jako mlýn. Tu postavila česká rodina Bohanských. Ještě dříve byly zbourány velké sušárny na chmel Albrechtových a Duškových. V rodině Josefa a Anny Albrechtových se narodila dcera Anna (25.10.1912-2.10.1991). Mimo starší dcery Anny také Josef, Nikolaj, Vladimír, Bogdan a Marie. Josef a Nikolaj zemřeli jako nezletilí ve 20. letech a ostatní se v roce 1947 přestěhovali do Československa.

Na začátku 1. světové války Josef Albrecht dobrovolně narukoval do ruské armády a utrpěl zranění. Všechny starosti o hospodářství a dluhy za koupený pozemek převzala na sebe jeho manželka Anna. Po návratu z války Josef Albrecht pokračoval v práci nejenom jako bednář, ale jako dobrý mistr na zpracování dřeva, dělal židle, rámečky pro zrcadla, vyřezával sošky ze dřeva, byl dobrým hospodářem.

Češi, jako i jiné národnosti SSSR, přežili revoluce, občanskou válku, „válečný komunismus“, NEP, hladomory 20., 30. a 40. let, kolektivizace, stalinské represe i 2. světovou válku. Musíme také podotknout, že mnoho bohatších rodin bylo odvezeno z Ukrajiny do severních oblastí SSSR nebo na Sibiř a do Kazachstánu. Mnoho z nich tam zahynulo, nebo se stalo nezvěstnými. Některé rodiny nebo jednotlivé osoby se tam usídlily a zapustily rodinné kořeny, a pak už nemohly, nebo nechtěly, reemigrovat do ČSR.

Dále se osud rodiny Albrechtových propojil s rodinou Kudimových, o které uvedeme nějaké informace. Kudimov Dmitrij Romanovič (25.10.1869-3.6.1937), Rus, původem z obce Krylovka, Vrazké volosti, Čembarského újezdu, Penzenské gubernie, vyrůstal jako sirotek. Jeho otce, selského kováře, zabili zloději. V roce 1884 Dmitrij úspěšně ukončil školní docházku dvoutřídního učiliště a od roku 1885 do roku 1887 se učil v Penzenském učitelském semináři a v roce 1890 dosáhl hodnosti národního učitele.

Dne 9. března 1889 dostal místo učitele církevní školy v obci Krošňa a roku 1893 přestoupil jako učitel národního učiliště bratrů Duryliných v obci Danyši. V roce 1896 přestoupil do služby potravinářského ústavu. Ještě jako učitel v Krošně a Danyšach pan Kudimov organizoval církevní soubor ze žáků a farníků. Za více než 10 let služby jako kontrolor státních skladišť ve městech Ovruč a Rivne zorganizoval pro negramotné dělníky večerní kurzy. Pod jeho vedením byly vytvořeny církevní soubory, které zpívaly ve všech církvích Rivnoho, Ovruč a v okolních osadách.

Za aktivní práci v potravinářském ústavu obdržel v roce 1908 vyznamenání – stříbrnou medaili. Oženil se s Češkou Boženou Tichou (18.12.1870-9.1.1944), luteránkou, která dostala v pravoslaví jméno Eugenie. Paní Eugenie byla dobrou hospodyní a věrnou manželkou. V rodině Dmitrije a Eugenie Kudimových se narodily děti: Sofie (1892-1980), Nikolaj (1898-1980), Alexandr (1899-1922), Věra (1901-1955), Naděžda (1904-1980), Roman (1905-1969), Boris (1907-1992) a Georgij (1911-1919). Musíme podotknout, že v rodině se zachovávaly české tradice a Boris (nevyloučeno, že i jeho bratři a sestry) bezvadně mluvil česky a byl členem českého spolku v Žytomiru.

Boris se narodil v Rivnem a pak se spolu s bratrem Romanem učili v Žytomirském semináři (později tam byla umístěna továrna Elektrovymirjuvač), absolvoval sedm ročníků sovětské školy v Žytomiru. V těžkých dobách pásł dobytek v obci Olijivka a vydělával tak na přežití pro sebe a rodinu. Po ukončení školy pracoval jako slévač v továrně Avtozapčastyna. Pracoval jako řidič nákladního a osobního automobilu, autobusu, bojoval jako voják Sovětské armády ve 2. světové válce. Dostal válečná vyznamenání, řády a medaile.

V dubnu 1934 se Boris Dmitrijevič Kudimov a Anna Josefovna Albrechtová vzali. Sňatek se konal ve Svato-Pokrovské církvi na Krošně, kterou pak zavřeli. V poválečné době Boris Kudimov pracoval ve státních podnicích a v kolchoze v Krošně. Poslední dobu před důchodem pracoval jako řidič hasičského automobilu, byl náčelníkem hasičského sboru, topičem továrny na výrobu ovocných konzerv (bývalý pivovar rodiny Albrechtů). Více než 20 let (do svého úmrtí) byl církevním starostou na Krošně.

Na foto pivovar Albrechtů v Žytomiru. Zdroj: Wikipedia.

Prameny: *Майя Лутаї. Чехи Житомирщини: історія і сьогодення. Житомир, 2008.*

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Orthodox_CZechs_1988-91.

<https://radomysl.com/news/1262-storya-pivovarnnya-v-radomyshl.html>

Андерш Йозеф

Андерш Йозеф Фрідріхович народився 26 березня 1939 року в чеському селі Мала Олександрівка Котовського (нині Подільського) району Одеської області поблизу кордону з Молдовою в родині колгоспників. Село було засноване в 1839 році й називалося Олександрівка. Після поселення там чехів його називали Олександрівка Чехи (військова карта від 1939 року), а з 1945 року – Мала Олександрівка. При народженні мати Андерш Емілія Фрідріховна записала його на своє прізвище. Згодом у Йозефа з'явився вітчим – Єлінек Карел Вільгельмович, учасник війни, який воював в армії генерала Лудвіка Свободи. У цьому шлюбі народилася ще дочка Галина.

Йозеф почав відвідувати початкову школу у своєму рідному селі, де було лише три класи й навчання вела одна вчителька. З 4-го по 7-ий класи навчався в сусідньому селі Розалівці, де була школа-семирічка. Подальше навчання продовжив у середній школі № 1 міста Котовська (до 1935 року називалося Бірзула, у 1936-2016 рр. – Котовськ, з 2016 р. – Подільськ), яку закінчив у 1957 році. Цього ж року Андерш вступає до Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова на спеціальність «Українська мова та література». На вибір цієї спеціальності вплинула любов до поезії, до написання віршів. Свої вірші він читав на засіданнях літературного об'єднання при районній газеті «Перемога». В одному з таких засідань брали участь поети, члени Одеської спілки письменників, які й порадили десятикласнику вступати на філологічний факультет ОДУ, давши йому рекомендаційного листа на ім'я тодішнього декана факультету Івана Михайловича Дузя.

Упродовж п'яти років студент Андерш наполегливо навчався на філологічному факультеті університету, отримавши кваліфікацію філолога – учителя української мови та літератури в середній школі.

З 1-го червня 1962 року Йозеф Фрідріхович починає працювати перекладачем чеської мови в Одеському відділенні «Інтурист», зарекомендувавши себе дисциплінованим та старанним працівником. Супроводжував групи туристів як з Радянського Союзу, так і з-за кордону, зокрема з Чехословаччини та Німеччини, під час подорожей чорноморським узбережжям.

Ще в студентські роки він зустрів кохання свого життя – студентку факультету романогерманських мов Альвіну Володимирівну Ляйт, з якою пов'язує свою долю в 1965 році.

З 1968 року Йозеф Фрідріхович поєднує основну роботу з викладанням чеської мови на курсах іноземної мови при «Інтуристі». Його неодноразово відзначали подяками, преміями за добросовісне ставлення до роботи та за активну участь у громадському житті колективу.

У 1967 в родині Андершових народжується син Андрій. Цього ж року пан Андерш складає на «відмінно» кандидатські іспити, а наступного року вступає на навчання до аспірантури Інституту мовознавства АН УРСР за спеціальністю «Теорія мовознавства». При вступі до аспірантури він подає реферат на тему: «Принципи перекладу з чеської художньої літератури українською мовою», який був оцінений на «відмінно» доктором філологічних наук, професором Олександром Савичем Мельничуком.

Упродовж 1968-1971 років аспірант Андерш наполегливо працює над написанням кандидатської дисертації «Семантична структура безприйменникового давального відмінка в чеській та німецькій мовах», яку під керівництвом професора О. С. Мельничука достроково підготував і захистив 21 грудня 1971 року в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні.

З 1 листопада 1971 року Й. Ф. Андерш був зарахований молодшим науковим співробітником Відділу загального і слов'янського мовознавства, а з 1 лютого 1972 року почав виконувати обов'язки вченого секретаря Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні. 5 жовтня 1978 року Президія АН СРСР постановила присвоїти Йозефу Фрідріховичу звання старшого наукового співробітника зі спеціальності «Слов'янські мови».

20 липня 1981 року директор Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР академік І. К. Білодід видав наказ про переведення вченого секретаря Інституту, кандидата філологічних наук Йозефа Фрідріховича Андерша на посаду старшого наукового співробітника відділу загального й слов'янського мовознавства. З 1986 року вчений завідує відділом слов'янських мов цього Інституту, у якому в співпраці з Інститутом чеської мови АН ЧССР було створено перший в історії лексикографії «Чесько-український словник у двох томах», за що в 1992 році Йозеф Фрідріхович отримав премію ім. І. Я. Франка. У 1987 році Йозеф Андерш захистив докторську дисертацію на тему: «Структурно-семантична типологія простого речення (на матеріалі дієслівних речень сучасної чеської та української мов)». Рішенням Вищої атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР від 11 березня 1988 року йому було присуджено ступінь доктора філологічних наук зі спеціальності «Слов'янські мови». Цього ж року він видає монографію «Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською», при написанні якої був використаний мовний матеріал, узятий із тлумачних і перекладних словників, художніх і спеціальних текстів, лексичних картотек Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР та Інституту чеської мови АН ЧССР, а також із записів усного мовлення.

Значний внесок у координацію й розширення славістичних досліджень зробив доктор Андерш як вчений секретар Українського комітету славістів (1980-1992) та член Граматичної

комісії при Міжнародному комітеті славістів. Він також був членом Наукової ради “Російська мова: її сучасний стан та історія” при відділі літератури і мови АН СРСР та наукової ради “Общие закономерности и особенности исторического развития народов Центральной и Юго-Восточной Европы” при відділі історії АН СРСР. З 1988 року по 1992 рік виконує обов’язки заступника головного редактора науково-теоретичного журналу “Мовознавство”.

Йозеф Фрідріхович вільно володіє чеською, українською, російською, словацькою, добре – німецькою, розмовляє й пише французькою, англійською, польською та македонською мовою.

У кінці 80-х і на початку 90-х років ХХ століття доктор Андерш успішно поєднував наукову роботу в інституті з викладанням в Київській вищій школі МВС та Київському університеті ім. Т. Г. Шевченка. Його ім’я широко відоме серед фахівців-славістів.

В 1992 році Йозеф Фрідріхович на запрошення університету ім. Ф. Палацького в чеському місті Оломоуці переїздить до Чеської Республіки, де в цьому університеті готує до акредитації нову для університету спеціальність «Українська філологія». Там же він, як висококваліфікований фахівець, стає головою спеціалізованої ради з російської мови філософського факультету Оломоуцького університету, членом спеціалізованих рад із польської мови та членом Чеської асоціації українців.

Маючи велике бажання та великий досвід, професор Андерш докладає значних зусиль, щоб відкрити спеціальність «Українська філологія» в університеті ім. Ф. Палацького в Оломоуці. Він звертається з проханням до керівництва університету, яке підтримало його ініціативу, і у 2000 році на кафедрі славістики філософського факультету відкривається українське відділення, на яке вступили перші сім студентів. Усі вони, окрім одного, дійшли до п’ятого курсу, а дві студентки з першого набору стали докторантками.

Студенти мають можливість отримати спеціальність «Українська філологія» в комбінації з іншою спеціальністю, зокрема з англійською, німецькою, японською мовами. Також на цьому факультеті можна ще отримати спеціальність історика чи викладача музики.

На думку професора Андерша, інтерес до вивчення української мови в Чеській Республіці значно виріс: «Чехи йдуть до нас тому, що українська мова їм подобається, вона близька до чеської, у них багато спільних рис. І ця мова м’яка, співуча, гарна. Раніше це була провінційна мова, і в минулому її навіть не визнавали як мову, вважали ледь не діалектом російської. Раніше це був суржик. Зараз ситуація змінилася. Візьміть тих же міністрів: дехто з них ще два роки тому погано говорив українською, тепер у них гарне мовлення. От, що значить статус державної мови».

Реагуючи на потреби економіки, розбудову торговельних зв’язків між бізнесменами Чехії та України, Йозеф Фрідріхович видає «Практичний чесько-український словник: Економіка. Фінанси. Бізнес».

Професор Андерш займається не лише педагогічною діяльністю, а й науковою та науково-організаційною. Він бере участь у міжнародних конгресах та конференціях, започатковує Оломоуцький симпозіум українців, який відбувається раз у два роки. Це такий собі форум українців Центральної та Східної Європи.

У Чехії Йозеф Фрідріхович видав підручник «Ukrajínština vážně a veselé» («Українська серйозно та весело»). Цей підручник допомагає вивчати українську мову, знайомить з українською культурою, історією, побутом. Автор використав тексти класиків української літератури, народні пісні, приказки, гуморески, анекдоти, скоромовки.

У 2002 році за участі пана Андерша побачив світ перший у лексикографічній практиці розмовник «Українсько-чеські паралелі в текстах і ситуаціях», який включає значну частину словникового складу української та чеської мов.

Він веде активний спосіб життя, їздить на велосипеді, ходить на лижах, грає у волейбол, теніс. Любить мандрувати з друзями в горах.

Уся його діяльність спрямована на розвиток наукових, освітніх та культурних зв'язків між двома дружніми та незалежними європейсько-слов'янськими державами.

Світлина взята з Енциклопедії сучасної України.

Джерело: Коваленко Сергій. Великий чех з українським серцем. Пам'ять століть. Київ, 2011. № 5, 6. С. 218-224.

Anderš Josef

Josef Anderš (Andrš) se narodil 26. března 1939 v obci Olexandrovka, rajon Kotovsk, oblast Odesa, (nyní obec Malá Olexandrovka, rajon Podil'sk). Obec Olexandrovka byla založena v roce 1839 a po osídlení Čechy se začala jmenovat (podle vojenské mapy z roku 1939) Olexandrovka Česká. Název Malá Olexandrovka dostala v roce 1945.

Po narození Josefa ho jeho matka Emílie Anderšová, dcera Fridricha, do matriky zapsala svým příjmením. Zanedlouho se v rodině Josefa objevil otčím Karel Jelínek, syn Vilhelma, který za 2. světové války bojoval v československé zahraniční armádě v SSSR pod velením generála Ludvíka Svobody.

Josef započal školní docházku ve své vesnici, kde byly jenom tři třídy a vyučovala jedná učitelka. Poté pokračoval od 4. do 7. třídy v sousední obci Rozalivka. Od 8. do 10. třídy se učil v tehdejší Kotovsku (do roku 1935 se jmenoval Birzula, v letech 1936-2016 – Kotovsk, od roku 2016 – Podil'sk) ve škole č. 1, kterou absolvoval roku 1957. Téhož roku se stal studentem filologické fakulty Státní univerzity Měčnikova v Odesě. Výběr povolání ovlivnilo to, že měl rád poezii a sám psal verše, které deklamoval na zasedáních literárního spolku v místních novinách „Перемора“ (Vítězství). Jednou tam byli básníci Odeského spolku spisovatelů, kteří poradili mladému poetu, tehdy ještě školákovi, vstoupit na univerzitu, na filologii. Dali mu písemné doporučení na jméno tehdejšího děkana filologické fakulty Odeské univerzity, Ivana Mychajloviče Duzja. Po pěti letech tvrdého učení student Anderš ukončuje univerzitu s vyznamenáním a získává kvalifikaci učitel ukrajinského jazyka a literatury na středních školách.

Od 1. června 1962 mladý specialista začíná pracovat jako překladatel českého jazyka v Odeském oddělení Inturistu (Cestovní kancelář pro zahraniční turisty a cestování do zahraničí). Za dobu svého působení v Inturistu se odprezentoval jako spolehlivý a pracovitý člověk. Doprovázel turistické zájezdy ze SSSR do zahraničí, a z Československa a Německa kolem Černomořského pobřeží.

Ještě jako student se seznámil se studentkou fakulty románsko-germánských jazyků Alvinou Vladimírovnou Liajcht, která se stala jeho láskou na celý život.

Od roku 1968 pan Josef mimo hlavní pracoviště také vyučuje český jazyk na kurzech cizích jazyků v Inturistu. Dostal několik vyznamenání a prémie jako spolehlivý a aktivní pracovník ve společenském životě. Roku 1967 Anderš úspěšně složil kandidátské zkoušky na Odeské univerzitě a za rok se stává aspirantem Institutu jazykovědy Akademie věd USSR se specializací Teorie jazykovědy. Při zápisu představuje referát „Principy překládání děl české literatury do ukrajinského jazyka“, který dostal výborné ocenění prof. PhDr. Olexandrem Savičem Melničukem.

V letech 1968-1971 tvrdě pracuje, píše disertace na téma: „Sémantická struktura předložkového příčestí v češtině a němčině“, kterou pod vedením profesora Olexandra Melničuka předčasně ukončuje a 21. listopadu 1971 úspěšně obhájí v Institutu jazykovědy O. O. Potebni. Po ukončení aspirantury, od 1. listopadu 1971, Anderš pracuje jako mladší vědecký spolupracovník Oddělení všeobecné a slovanské jazykovědy a od 1. února 1972 jako vědecký sekretář Institutu jazykovědy O. O. Potebni. Dne 5. října 1978 Prezidium AV SSSR ustanovilo Josefa Anderše jako staršího vědeckého spolupracovníka ze specializace Slovanské jazyky.

Dne 20. července 1981, podle nařízení vedoucího Institutu jazykovědy O. O. Potebni AV USSR akademika I. K. Bilodida, byl vědecký sekretář Institutu Josef Fridrichovič Anderš povýšen do funkce staršího vědeckého spolupracovníka oddělení všeobecné a slovanské jazykovědy. Od roku 1986 se stává vedoucím oddělení slovanských jazyků Institutu jazykovědy, kde byl ve spolupráci s Institutem českého jazyku AV ČSSR napsán první v historii lexikografie „Česko-ukrajinský slovník ve dvou dílech“, za který dostal roku 1992 cenu I. J. Franka.

Roku 1987 Josef Anderš obhájil doktorskou disertaci na téma: „Strukturní a sémantická typologie jednoduché věty (na základě slovesných vět moderní češtiny a ukrajinštiny)“. Usnesením Vyšší atestační komise při Radě ministrů SSSR z 11. března 1988 dostal uznání PhDr. filologie ze specializace Slovanské jazyky. Téhož roku publikuje monografii „Typologie jednoduchých slovesných vět v češtině v postavení s ukrajinštinou“, při jejímž napsání byl využit mluvený materiál, převzatý z tlumočných a překladatelských slovníků, spisovných a speciálních textů, lexikonních kartiček Institutu jazykovědy O. O. Potebni AV USSR, Institutu českého jazyku AV ČSSR, a také ze zápisů ústních vyjádření. Značný příspěvek v koordinaci a rozšíření slavistických průzkumů udělal profesor Anderš jako vědecký sekretář Ukrajinského výboru slavistů v letech 1980-1992 a jako člen Gramatické komise Mezinárodního výboru slavistů. Také byl členem Vědecké rady „Ruský jazyk, jeho současný stav a historie“, při Oddělení literatury a jazyků AV SSSR a Vědecké rady „Obecné zákonitosti a rysy historického vývoje národů střední a jihovýchodní Evropy“ při Oddělení historie AV SSSR. V letech 1988-1992 byl zástupcem hlavního redaktora vědecko-literárního časopisu Jazykověda. Josef Anderš plynule vládne českým, ukrajinským, ruským, slovenským a německým jazykem, mluví a píše francouzštinou, polštinou, angličtinou a makedonštinou. V 80. a 90. letech XX. století pan Andrš úspěšně pojednává vědeckou práci v institutu z práce profesora v Kyjivské vyšší škole milice a Kyjivské Ševčenkovej Univerzitě. Jeho jméno je široce daleko známé mezi odborníky-slavisty. Roku 1992 se na pozvání Univerzity F. Palackého v Olomouci profesor Anderš přestěhuje do České republiky a začíná pracovat jako profesor této univerzity. Se svými velkými znalostmi a za podpory vedení univerzity začíná organizovat na Univerzitě F. Palackého nový obor Ukrajinská filologie. Roku 2000 se na katedře slavistiky filosofické fakulty otevřelo nové ukrajinské oddělení, na kterém začalo studovat 7 studentů. Všichni, mimo jediného, se dostali do pátého ročníku a dvě studentky se staly doktorandkami. Studenti tohoto oboru mají možnost studovat obor Ukrajinská filologie v kombinaci s jiným oborem, zejména anglickým, německým nebo japonským jazykem. Také ho mohou kombinovat s oborem dějepis nebo hudba.

Profesor Anderš, jako vysoce kvalifikovaný odborník, byl předsedou specializované rady ruského jazyka Filozofické fakulty Univerzity F. Palackého a členem České asociace ukrajinistů a jejího výboru a také členem komise „Gramatické stavba slovanských jazyků“ při MKS.

Podle pana Andrše poptávka po studii ukrajinského jazyku v ČR značně stoupla: „Češi jdou k nám, protože ukrajinský jazyk se jim líbí, je blízký českému, má mnoho společných rysů, jazyk je měkký, zpěvný, hezký. Dříve to byl provinciální jazyk a v minulosti ho neuznávali jako jazyk. Považovali ho skoro za dialekt ruského jazyka. Nyní se situace změnila. Vezměme, že ministři, kteří před dvěma léty špatně mluvili ukrajinsky, nyní mluví správně. To vše dal status státního jazyka“.

Jako reakci na potřeby hospodářství, zvýšení hospodářských vztahů mezi podnikateli České republiky a Ukrajiny, profesor Anderš vydává „Praktický česko-ukrajinský slovník: Ekonomika. Finance. Podnikatelství“.

Mimo pedagogického působení se také zabývá vědeckou a vědecko-organizační prací. Zúčastňuje se mezinárodních konferencí a kongresů slavistů, zakládá Olomoucké sympozium ukrajinistů, které bylo jako fórum ukrajinistů střední a jižní Evropy. V České republice Josef Anderš napsal a vytiskl slovníky, mluvnice, zejména příručku „Ukrajina vážně i vesele“. Tato příručka pomáhá ve studiu ukrajinského jazyka, seznamuje s ukrajinskou kulturou, historií a způsobem života. Autor nabízí texty spisovatelů-klasiků ukrajinské literatury, národních písní, pořekadla, humoresky, vtipy atd. V roce 2002 za účasti profesora Andrše uviděl svět první, v lexikografické praxi, slovník „Ukrajinsko-české paralely v textech a situacích“, který nabízí značnou část slovní zásoby ukrajinského a českého jazyka.

Vede aktivní způsob života, jezdí na kole, lyžuje, hraje volejbal a tenis, rád chodí s kamarády na hory. Veškeré jeho působení je zaměřeno na rozvoj vědeckých, osvětových a kulturních vztahů mezi dvěma přátelskými, nezávislými, evropskými, slovanskými státy.

Foto, zdroj: archiv Radany Merzové.

Pramen: Сергі́й Коваленко. Великий чех з українським серцем. Пам'ять століть. Київ, 2011. № 5, 6. С. 218-224.

Башек Володимир

Башек Володимир народився 12 жовтня 1947 року в родині колгоспників Йосипа Володимировича Башека (1922-1982) та Марії Володимирівни Новак (1924-1956) у селі Мала Зубівщина Коростенського району Житомирської області. Окрім Володимира, у родині було ще дві старші за нього сестри: Людмила (*1944) та Емілія (*1946), яка померла ще немовлям. Людмила, вивчившись на медсестру, вийшла заміж й оселилася в Ковелі. Овдовівши, Йосип Володимирович у 1958 році одружився вдруге на Людмилі Іванівні Веселій (1916-1992), яка в роки війни (1942-1945) була вивезена на примусові роботи до Німеччини. Дітей у другому шлюбі не було.

Прадід Володимира по лінії батька Антонін Башек (*1857) народився в Чехії, яка тоді була в складі Австро-Угорської імперії, у родині Йозефа Башека в селі Кнежіце біля Німбурку.

Антонін був за фахом чоботарем, а його дружина Анна (*1864), дочка Антоніна Гамачека з того ж самого села, була бабусею-повитухою. Серед списку членів «Товариства чехів колонії Зубівщина», які купляли маєток у губернського секретаря І. Ф. Меленевського, від 28 лютого 1873 року не знаходимо прізвищ ні Йозефа Башека, ні Антоніна Гамачека. У «Клопотанні астрійських підданих чехів, які проживають у колонії при селі Стремигород Радомишльського повіту Київської губернії, до міністра внутрішніх справ Російської імперії про перехід у російське підданство від 15 червня 1880 року» є прізвище Йосипа Вацлавовича Башека (*1846), дружиною якого була Барбора (*1849) – дочка Вацлава Моцека. Вони походили з села Кнежіце біля Німбурку. Очевидно, ці дві родини переселилися до колонії Зубівщина та чеської колонії біля села Стремигород дещо пізніше, після 1873 року. У родині Антоніна Башека було п'ятеро дітей: Емілія (Худоба, *1888), Ганна (Бельц, *1893), Марія (Габріель), Віра (Моукова, *1896) та син Володимир (1897-1966), який одружився з Марією В'ячеславівною Кужель (1903-1953). Дідусь Володимир був учасником Другої світової війни, працював на торфорозробках бухгалтером, головою колгоспу села Мелені Коростеньського району та бригадиром будівельної бригади в Малій Зубівщині. У його родині було троє дітей: Марія (Махачкова), Йосип (батько Володимира) та Емілія (Вондрачкова).

Прадід по лінії матері – Новак Йосип, його дружина – прабабуся Ганна (дівооче прізвище Гараскова). Їх син Новак Володимир Йосипович (1890-1930) народився в чеській колонії Зубівщина, був учителем, якого репресували радянські каральні органи, арештувавши 17 лютого 1930 року за сфальсифікованим обвинуваченням та стратили 28 вересня 1930 року в числі таких же переважно представників чеської інтелігенції, звинувативши їх у шпигунстві на користь розвідки Генерального штабу армії Чехословаччини. Його дружина, Новак Віра Йосипівна (дівооче прізвище Махачкова, 1902-1991), овдовівши, усе своє життя присвятила дітям та внукам, виховавши Емілію (Вольф, 1921-1943), Ганну (Вольф, 1923-2009), Марію (Башек, 1924-1956), Володимира Новака (1924-1985).

Володимир Йосипович, закінчивши в 1962 році 8 класів Малоzubівщинської середньої школи, вступив на навчання до Луцького медичного училища. Після закінчення навчання в медучилищі, він працював завідувачем ФАП у Коростенському районі, а з 1966 по 1969 рік служив у лавах РА. Відбувши строкову службу, вступив на навчання на педіатричний факультет Одеського медичного інституту, який закінчив у 1975 році. З 1975 по 1976 роки проходив інтернатуру з педіатрії в Бердичівській центральній міській лікарні, а з 1976 року по 1977 рік працював лікарем-педіатром Олевської районної лікарні. З листопада 1979 року – головний лікар Житомирської дитячої міської лікарні.

З перших днів аварії на Чорнобильській АЕС (26 квітня 1986 року) лікар Башек брав участь у ліквідації її наслідків, отримавши посвідчення ліквідатора аварії на ЧАЕС 1-ої категорії.

Він був грамотним, кваліфікованим спеціалістом, умілим організатором та керівником, вимогливим до себе та підлеглих. У нього вища кваліфікаційна категорія з організації та управління охороною здоров'я та з педіатрії. Постійно вдосконалював свою професійну майстерність на курсах підвищення кваліфікації, виступав із доповідями на лікарських конференціях, семінарах, упроваджував на практиці найновіші досягнення педіатричної науки, прагнув до наукової організації праці.

За період роботи на посаді головного лікаря Житомирської міської дитячої лікарні значно поліпшилася організація охорони здоров'я дитячого населення міста, її матеріальна база. Поліпшилася якість нагляду за дітьми першого року життя, з хронічними захворюваннями різних органів та систем, диспансеризація дітей у школах та дошкільних

зкладах, а також неорганізованих дітей, які постраждали від аварії на ЧАЕС, якісно знизилась показники дитячої та малюкової смертності.

Володимир Йосипович при поліклініці № 1 Корольовського району міста Житомира вперше в Україні організував дитячий хірургічний станціонар одного дня. При відділенні відновлюваного лікування з його ініціативи на громадських засадах у 1998 році було відкрито Центр реабілітації «Поклик», який обслуговував більше 1000 дітей-інвалідів. При центрі були організовані кабінети апаратної фізіотерапії, два басейни, зали лікувальної фізкультури з впровадженням нових методів угорського лікаря Петьо, методики Дікуля, «діагональної» гімнастики, механотерапії, психоемоційного розвантаження, логопедичної корекції, методики навчання плаванню з тритижневого віку за методикою Фірсова, Юмейхо-терапія, мануальна терапія. У 2008 році спеціалістами центру «Поклик» була розроблена й затверджена міською радою комплексна програма ранньої методико-соціальної реабілітації «Діти з особливими потребами», яка була впроваджена в життя. Було створено автоматизований комп'ютерний моніторинг дітей-інвалідів (банк даних). Медична допомога в Житомирській центральній міській лікарні здійснюється за принципом єдиного педіатра, функціонує денний стаціонар при поліклініці та лікарні.

Лікар Башек активно займався й благодійною діяльністю. Завдяки його таланту лікаря, організаційним здібностям колектив лікарні постійно співпрацює з міжнародними організаціями та благодійними фондами: німецьким Червоним Хрестом Зааля Орла, чеським фондом «Човек в беде», японською асоціацією «Чорнобиль-Тюбу». З 2004 року були налагоджені зв'язки з канадським фондом співробітництва за проектом «Дати надію дітям».

За вагомі особисті здобутки в праці, високу професійну майстерність Указом Президента України лікарю Володимирові Башеку в 1997 році присвоєно звання «Заслужений лікар України». Він мав авторитет і повагу серед колег та працівників очолюваної ним лікарні, мешканців міста, області та поза її межами. Також був депутатом Корольовської районної ради народних депутатів міста Житомира, депутатом міської ради народних депутатів Житомира 4-х скликань, очолював комісію з охорони здоров'я та соціального забезпечення міста. У 2006 році йому присвоїли звання почесного громадянина міста Житомира.

Помер Володимир Йосипович Башек 19 вересня 2018 року. Житомирське товариство волинських чехів за підтримки колективу центральної міської лікарні та міської ради міста Житомира встановило на фасаді лікарні пам'ятну дошку, присвячену його пам'яті.

Світлини взяті з Wikipedia (zt-rada.gov.ua/?workers=29).

Джерела: Майя Лутай. Чехи Житомирщини: історія і сьогодення. Житомир, 2008.

Турек В., Коваленко С. Чеські стопи в Україні: Історія чеського села Мала Зубівщина. Прага, 2018.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Bašek Vladimír

Vladimír Bašek se narodil 12. října 1947 v české obci Malá Zubovščina, Korosteňského rajonu Žytomirské oblasti, v rodině kolchozníka Josefa (1922-1992) a Marie, rozené Novákové (1924-1956), Baškových. Jeho pradědeček po otci – Anton Bašek, narozený v Čechách roku 1857, byl obuvníkem a prababička Anna, také narozená v Čechách roku 1864, dcera Antonína Hamáčka, byla porodní bábou. Obě rodiny byly původem z obce Kněžice u Nymburka. V Kupní smlouvě majetku gubernského tajemníka I. F. Meleněvského, zakoupeného „Spolkem Čechů kolonie Zubovščina“ z 28. února 1873 neexistují příjmení Bašek a Hamáček. Ale v žádosti Čechů, rakouských státních příslušníků, kteří bydlí v kolonii při obci Stremygorod, Radomyšlského újezdu, Kyjivské gubernie, ministři vnitra Ruské říše o přechod na ruskou státní příslušnost, z 15.

června 1880, vidíme příjmení Josefa Baška (*1846), syna Václava. Jeho manželka Barbora (*1849), dcera Václava Mocka, byla také původem z Kněžic u Nymburka. Je pravděpodobné, že rodiny Josefa Baška a Antonína Hamáčka se objevily v kolonii Zubovščina nebo v české kolonii u obce Stremygorod o něco později roku 1873.

V rodině Antonína a Anny Hamáčkových bylo pět dětí: Emílie (Chudobová, *1888), Anna (Belc, *1893), Věra (Mouková, *1896), Marie (Gabrielová) a syn Vladimír (*1897). Dědeček Vladimír Bašek (1897-1966) pracoval jako účetní na rašeliništi, byl předsedou kolchozu obce Meleni, Korosteňského rajonu, vedoucí pracovní čtyř obce Malá Zubovščina, zúčastnil se 2. světové války. Jeho manželka Marie (1903-1953), dcera Václava Kužela, se narodila a bydlela v obci Malá Zubovščina. V rodině Vladimíra a Marie Baškových byly tři děti: Marie (Macháčková), Josef (otec Vladimíra) a Emílie (Vondráčková).

Pradědeček ze strany maminky – Novák Josef a prababička Anna, rozená Harásková. Dědeček ze strany matky – Novák Vladimír (1890-1930) se narodil v kolonii Zubovščina, pracoval jako učitel. 17. února 1930 byl zatčen, jako mnoho jiných představitelů inteligence české národnosti, podle falešného obvinění ze špionáže ve prospěch Generálního štábu Československé armády a 28. září byl popraven. Jeho manželka Věra Nováková (1902-1991), dcera Josefa Macháčka, celý svůj život věnovala dětem a vnoučatům. Ona sama, po smrti manžela, vychovala čtyři děti: Emílii Volfovou (1921-1943), Annu Volfovou (1923-2009), Marii Baškovou (1924-1956) a Vladimíra Nováka (1924-1985).

Otec Vladimíra Baška, Josef Bašek, se narodil v kolonii Zubovščina, pracoval v kolchoze jako dělník a zúčastnil se 2. světové války. Po smrti své manželky Marie v roce 1956, se v roce 1958 podruhé oženil s Ludmilou (1916-1992), dcerou Jana Veselého, která byla ve válečné době (1942-1945) odvezena do Německa na nucené práce. S první manželkou měl Josef Bašek tři děti: Ludmilu, (*1943), která pracuje jako zdravotní sestra v Kovli, Emílii (*1946), která zemřela jako miminko, a Vladimíra. S druhou manželkou Josef Bašek děti neměl.

Vladimír Bašek roku 1962 absolvoval 8. třídu malozubovščinské školy a pokračoval jako student Luckého lékařského učiliště. Po jeho absolvování pracoval jako vedoucí Lékařsko-porodnického stanoviště v Korosteňském rajonu. Od roku 1966 do roku 1969 vykonával vojenskou povinnost a pak studoval na Interní fakultě Odeské vysoké lékařské školy, kterou absolvoval roku 1975. Od roku 1975 do roku 1976 pokračoval jako internista pediatr v Berdyčevské centrální městské nemocnici. Od listopadu 1979 – vedoucí lékař Žytomirské centrální dětské nemocnice. V

roce 1986 od prvních dnů černobylské havárie se zúčastnil likvidace jejích následků. Dostal průkaz likvidátora havárie na ČAES 1. kategorie.

Lékař Bašek, vzdělaný, kvalifikovaný odborník, skvělý organizátor a ředitel, přísný k sobě i k jiným. Získal vyšší kvalifikační kategorii v organizaci a vedení zdravotnictví a pediatrii. Pořád zvyšoval svůj profesionalismus na kursech pro zvyšování kvalifikace, přednášel referáty na lékařských konferencích, seminářích, zaváděl do praxe nejnovější dosažení pediatrické vědy, usiloval o vědecké organizování práce.

Za dobu práce jako vedoucí lékař se značně zlepšila organizace zdravotnictví dětského obyvatelstva města Žytomiru, její hmotné zabezpečení. Zlepšila se kvalita péče o děti prvního roku věku s chronickými nemocemi různých orgánů a systém dispenzarizace dětí ve školách i předškoláků, také jiných dětí a dětí, které byly postiženy havárií na ČAES. Klesla dětská a kojenecká úmrtnost.

V poliklinice č. 1 Koroľovského rajonu města byl zorganizován, jako první na Ukrajině, dětský chirurgický stacionář jednoho dne. Z iniciativy lékaře Baška a jeho veřejné činnosti bylo v roce 1998 zřízeno Centrum rehabilitace Poklyk, které pečuje o více než 1.000 tělesně postižených dětí. V Centru provozují kabinety aparátní fyzioterapie, dva bazény, sály léčebného cvičení podle nových metod maďarského lékaře Peťo, metodiky Dykule, „diagonální cvičení“, mechanoterapie, psycho-emocionálního odlehčení, logopedické a ortopedické korekce, metodiky výuky plavání od 3. týdne života podle metodiky Firsova, Jumejcho-terapie a manuální terapie. Roku 2001 byl odborníky centra Poklyk vypracován a schválen městskou radou komplexní program ranní rehabilitace „Děti se zvláštními potřebami“, který byl také realizován. Byl vytvořen automatický počítačový monitoring tělesně postižených dětí (banka dat). Lékařská pomoc v Žytomirské centrální dětské nemocnici se uskutečňuje podle principu jednoho pediatra, fungují denní stacionáře na poliklinice a v nemocnici.

Vladimír Bašek aktivně spolupracoval s dobročinnými organizacemi. Jeho talent lékaře a organizační schopnosti pomáhaly kolektivu nemocnice navázat styky s mezinárodními organizacemi a dobročinnými fondy: německým Červeným křížem v Saale Orla, českou organizací Člověk v tísní, japonskou asociací Černobyl-Tjubu. Od roku 2004 pan Bašek navázal styky a spolupráci s kanadským fondem „Dát naději dětem“.

Lékař Bašek za svoji úspěšnou práci, aktivní veřejnou činnost nejednou dostal vyznamenání, čestná uznání, peněžní prémie Ministerstva zdravotnictví Ukrajiny, oblastní a městské správy. Za svou osobní práci a vysoké profesionální umění obdržel nařízením Prezidia Ukrajiny roku 1997 titul Zasloužilý lékař Ukrajiny.

Vladimír Bašek měl zaslouženou autoritu a úctu mezi kolegy a obyvatelstvem města, oblasti a také mimo ně. Byl poslancem Koroľovské rajonné rady národních poslanců města Žytomiru, poslancem Městské rady národních poslanců Žytomiru, kde byl předsedou komise zdravotnictví a sociální péče města Žytomiru. V roce 2006 se stal Čestným občanem města Žytomiru.

Vladimír Bašek zemřel 19. září 2018. Na stěně Městské dětské nemocnice byla umístěna pamětní deska bývalému řediteli nemocnice, Vladimíru Baškovi.

Foto, zdroj: Wikipedia, zt-rada.gov.ua/?workers=29.

Prameny: *Майя Лутай. Чехи Житомирщини: історія і сучасність. Житомир, 2008.*

Turek V., Kovalenko S. České stopy na Ukrajině: Dějiny české vesnice Malá Zubovščina. Praha, 2018.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Родина Блажкових

Відомо, що найбільш масове переселення чехів із тодішньої Австро-Угорської імперії на терени Російської імперії, зокрема на Волинь, відбулося в 70-80 роках XIX століття, хоча ще до того окремі родини або невеликі групи родин чехів поселялися в Україні (колонія Лютгардівка, або Лютгарда, поблизу Дубна, заснування якої датується 1863 роком, нині село Зелене, або село Богемка (нині Лобаново) в Криму, засноване у 1862 році). У публікації д-ра Лерга «Наші коні» написано, що чеський князь Болеслав I послав на підтримку своєму зятеві, польському князеві Мешку I, у 977 році для підкорення Волині загін чеської кінноти, яка відіграла вирішальну роль у бою. Деякі історики вважають це першою появою чехів на Волині.

Ім'я Ян Блажек є в списку мешканців від 1872 року села Мирогоща Дубенського повіту Волинської губернії Російської імперії. Цей список зберігається в празькому Національному музеї. Дослідник Яро Бура склав перелік чехів, про яких відомо, звідки вони з Чехії переїхали на Волинь. У цьому списку є Карел Блажек (ім'я батька, рік та місце народження не вказані) та його дружина Йозефа (*1860), дочка Йозефа Гоєра з Белче біля Бєроуна. Знову ж таки серед чехів, які в 1888-1891 роках перейшли до православ'я, зустрічаємо Яна Блажека (*1853), сина Яна.

Цілком імовірно, що Антонін Блажек, який народився й мешкав у Мирогощі, був внуком Яна Блажека. Він вивчився на коваля й працював у своєму селі. Там же Антонін одружився з Людмилою (Любою) Коштяловою (*1905), і в цьому шлюбі народились два сини – Їржі (*22.08.1927) та Вацлав (*1930).

У 1947 році вся родина Блажкових легальним транспортом переїхала до Чехословаччини, зокрема на Хомутовсько, до села Велемишлевес, де Антонін продовжував працювати ковалем, а його дружина Людмила була домогосподаркою та опікувалась городом. Там же Антонін помер десь у віці сімдесяти років, а його дружина Людмила переселилась до молодшого сина Вацлава в місто Кадань, де й померла в 1998 році у віці 93 років.

Старший син Антоніна та Людмили Блажкових Їржі одружився з Євгенією (*1930) із суто чеського села Залісся біля Мізоча колишнього Здолбунівського повіту Волинського воєводства Другої Речі Посполитої (нині село Залісся Рівненського району Рівненської області України). У метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська, парафіянами якої були мешканці Залісся, є такий запис: «01.02.1930 народилась Євгенія, дочка мешканця Залісся Антона Йосиповича Глоушка, який народився 21.09.1897, та його законної дружини Єгенії, дочки Яна Кралічка, яка народилась 10.05.1904». Записів про інших Євгеній, які б народились у Заліссі цього ж року, у метричних книгах немає.

Молодший син Блажкових – Вацлав – одружився з Руженою, і його родина разом із дочками Мілушею та Аленою мешкала в Кадані, де й померли Вацлав та Ружена.

Щось більше з'ясувати про родину Блажкових та їх нащадків не вдалось.

На світлинах – Людмила, Їржі та Антонін Блажеки (приблизно 1929 рік). Архів Мілослава Коштяла.

Джерела: Ing. Miloslav Košťál. *Rodina Blažkových.*

Jaro Bura. *Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.*

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 7. Спр. 70.

Orthodox_CZechs_1888-91.

Blažkovi

Jeden z prarodičů rodiny Blažků v Mirohošti byl pravděpodobně Jan Blažek, jehož příjmení je v soupisu osadníků z roku 1872 obce Mirohošť, Dubenského újezdu, Volyňské gubernie, Ruské říše, který je uložen v pražském Národním muzeu. Badatel Jaro Bura ve svém spisu „Odkud z Čech přišli na Volyň“ uvádí Karla Blažka a jeho manželku Josefu (*1860), dceru Josefa Hojera z Bělče u Berouna. V soupisu Čechů, kteří přestoupili na pravoslaví v roce 1888, v obci Mirohošť najdeme Jana Blažka (*1853), syna Jana. Antonín Blažek, pravděpodobně vnuk Jana Blažka, se narodil v Mirohošti, kde po vyučení působil jako kovář. Oženil se s Ludmilou (Ljubou) Košťálovou (*1905) a narodili se jim synové Jiří (*22.8.1927) a Václav (*1930).

Nejvyšší počet emigrantů české národnosti se přestěhoval z Rakousko-Uherské říše do Ruské říše v 70.-80. letech XIX. století, ačkoliv ještě dříve se jednotlivé rodiny nebo malé skupiny rodin přestěhovaly na území dnešní Ukrajiny. V publikaci Dr. Lercha „Naše koně“ je napsáno, že český kníže Boleslav I. poslal svému zeti, polskému knížeti Meškovi I., v roce 977 pro ovládnutí Volyně dvě jednotky českých jezdců, kteří sehráli hlavní úlohu v rozhodné bitvě. Někteří historici to považují za první doloženou přítomnost Čechů na Volyni.

Celá rodina Blažkových se legálním transportem v roce 1947 dostala do Čech a posléze na Chomutovsko, do obce Velemyšleves, kde Antonín pracoval jako kovář a jeho manželka Ludmila byla v domácnosti a starala se o záhumenek. Antonín zde zemřel ve věku kolem sedmdesáti let a Ludmila v roce 1998 ve věku 93 let v Kadani, kam se přestěhovala za rodinou syna Václava.

Starší syn Jiří se oženil s Evženií a se svou rodinou (dcery Zdena a Jiřina) bydlel v Zálezlech a pak v Žatci, kde v roce 2005 zemřel. Jeho manželka Evženie (*1930), která pocházela z čistě české obce Zálesí Zdobunovského poviatu, Volyňského vojvodstva tehdejšího Polska, ho následovala v roce 2007. V matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká nalézáme zápis: „1.2.1930 narodila se Evženie, dcera občana obce Zálesí Antona Hlouška (*21.9.1897), syna Josefa, a jeho manželky Evženie (*10.5.1904), dcery Jana Králíčka“. V roce 1930 se v obci Zálesí žádná jiná Evženie nenarodila. Mladší syn Václav se oženil s Růženou a jejich rodina (dcery Miluše a Alena) bydlela v Kadani, kde oba zemřeli. Více o rodině Blažkových se zjistit nepodařilo.

Na fotu Evženie, Zdena a Jiří Blažkovi. Zdroj: archiv Miloslava Košťála.

Prameny: Ing. Miloslav Košťál. *Rodina Blažkových.*

Jaro Bura. *Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.*

Боучек Ярослав

Ярослав Боучек народився в 1876 році на чеських теренах. Уже наступного року родина його батька Йозефа Боучека переселяється на Волинь до чеського села Волков Дубенського повіту Волинської губернії Російської імперії (нині село Вовковиї Дубенського району Рівненської області України).

Історія села Вовковиї сягає глибокої давнини. На північний захід від нього археологи знайшли поховання епохи палеоліту. У VIII–IX століттях мешканці села були повноправними учасниками історії Русі. Колишнє село Вовковиї було розташоване на місці теперішнього хутора Перекалок, і воно було зруйноване в XV–XVI столітті татарами, коли ті напали на Дубно та його околиці. Люди, які залишились живі, переселилися за річку Калинівку (на той час досить повноводну) ближче до лісу. Дрімучий ліс та річка захищали село. Узимку вовки підходили під самі оселі, і їх виття дало назву селу – Вовковиї.

Уперше Вовковиї згадуються в описі Луцького замку від 1545 року. Також це село згадується в грамоті від 7 жовтня 1459 року, у якій князь Свидригайло Ольгердович підтверджує Луцькому Свято-Василевському монастирю право на маєток, наданий йому ще князем Мстиславом Володимировичем та Василем Романовичем.

У роки кріпаччини та безпосередньо перед приїздом чехів на початку 70-х років XIX століття село належало поміщикам Залевському та Бернатовичу, у яких і купили землі чехи. Спочатку вони мешкали в землянках, корчуючи ліс та чагарники, перетворюючи неугіддя у поля, копали криниці, глибина деяких сягала 80 метрів. Перші будинки були з дерева. Пізніше почали будувати з цегли, яку виготовляли тут же в селі. Ці будинки стоять і понині. У 1900 році в селі побудували млин, який декілька разів горів. Згодом брати Їрковські побудували триповерховий млин. На початку XX століття Галандек побудував броварню, яка пізніше була у власності Янди, Гавлічека. На цій броварні варили пиво декількох сортів. Спочатку це було бочкове пиво, яке мало попит через високу якість. У післявоєнні роки почали розливати пиво в пляшки й відправляли його в північні райони області, у Львів та на Житомирщину аж до 1999 року, коли броварня припинила своє існування, не витримавши конкуренції з боку великих пивних компаній.

На початку XX століття в українській частині села було 202 двори, а в чеській – 133 і 717 мешканців.

Знову ж таки автори однієї з хронік села Вовковиї (Jiří Pancíř, Jindřich Šíma. Hrst Vzpomínek na Český Volkov a české osídlení v nejbližších okolních vesnicích a osadách na ukrajinské Volyni) стверджують, що Йозеф Боучек був виходцем із чеського села Молодава. На посаді сільського вчителя Йозеф Боучек пропрацював при різних владах п'ятдесят років. Він зробив великий вклад у розвиток громадського життя волковських краян та навколишніх чеських поселень. Працював з молоддю, яка закінчила школу. Керував аматорським драматичним

гуртком та хором. Крім того, у перші роки двічі на тиждень, у вівторок та п'ятницю, після обіду відвідував сусіднє, віддалене десь на чотири кілометри село Рогізне, де навчав тамтешніх чеських дітей. Відвідував за будь-якої погоди – у літню спеку при запорошених дорогах, похмурої осені із заболоченими шляхами чи морозної зими зі сніговими заметами. Поки дорога залишалася проїзною, то рогізненські краєни забезпечували його приїзд і від'їзд кінською тягою.

У списку чехів – мешканців Вовковиїв, які в 1889 році прийняли православну віру, – знаходимо: №6201 – Боучкова Анна Йосипівна (*1850), №6902 – Боучек Ярослав Йосипович (*1880) та №6903 – Боучкова Марія Йосипівна (*1877). Як бачимо, дати народження Ярослава Боучека не збігаються в різних джерелах. На жаль, такі випадки не поодинокі. Після 1891 року, коли були закриті чеські школи, він продовжував викладати деякі предмети російською та чеською мовами. Дочка Йозефа Боучка – Белушка – під час навчання в Житомирському вчительському інституті вийшла заміж за країяна зі східної Волині Гору, і після закінчення навчання вони працювали в чеських школах Києва. Їх син Їржі Гора теж працював учителем у Києві.

Після укладання Ризького миру в 1921 році між Польщею та Радянською Росією Волинь була розділена жорстким непрохідним кордоном. Учитель Йозеф Боучек уже ніколи не зустрівся зі своїм сином, дочкою та їхніми родинами, що було його трагедією, трагедією багатьох родин Волині. У 1939 році його внук Їржі Гора приїхав до Волкова, щоб вклонитися могилам своїх дідуся та бабусі, яких він ніколи не знав.

Після того як Антонін Перний у 1899 році перейшов із kwasилівської школи до здолбунівської, на його місце призначили учителя Ярослава Боучека, сина вчителя з Волкова – Йозефа Боучека. У Квасиліві він відзначився тим, що з молоді, яка закінчила школу, організував оркестр. Відомий kwasилівський капельмейстер Вратіслав Нагловський був його учнем. У 1907 році Ярослав Боучек разом зі своєю дружиною Анною переїжджають до Києва, і з 15 вересня того ж року він займає посаду директора чеської школи на Шулявці, де мешкало багато родин чехів і було зосереджено ряд підприємств, власниками яких були чехи й де робітниками працювало багато чехів. Хоча kwasилів був одним із найбільш розвинених чеських поселень на Волині, зрозуміло, що в Києві для Ярослава Боучека та його родини відкривалися більш широкі перспективи. Крім того, у Києві вже мешкала родина його сестри Белушки.

У царській Росії набагато пізніше від інших країн Європи почав розвиватися капіталізм. Наприкінці XIX століття – на початку XX століття на заміну дрібноцеховому виробництву та великій кількості одноосібних ремісників прийшли фабрики та заводи із сотнями працівників. Новий рівень виробництва вимагав і нового рівня кваліфікації найманих робітників. Інженерно-технічні посади значною мірою заповнювалися шляхом запрошення закордонних спеціалістів, а робітниками ставала сільська біднота, яка переселялася до міста в пошуках кращої долі, здебільшого неграмотна. Тому при великих підприємствах відкривалися школи для дітей робітників. Такою була й чеська школа на Шулявці, до відкриття якої причетне товариство чеських краєян Києва – Товариство імені Яна Амоса Коменського. У цій школі навчалось близько ста учнів, які бездоганно володіли чеською мовою, у чому велика заслуга їхніх учителів, та й удома в чеських родинах спілкувалися чеською, дотримувалися традицій чеського народу.

У 1922 році родина Ярослава Боучека переїхала до чеського села Чеська Колона, яке пізніше за ініціативи вчителя Боучека перейменували у Вишеград – як пам'ять про

старовинний Вишеград у Чехії. На той час у селі мешкала 231 особа, вони володіли 438 десятинами землі, з яких було 306,5 десятин орної землі. Розвивалося молочне тваринництво. Стадо корів нараховувало 95 голів.

Пан Боучек був високим міцним чоловіком і різнобічно обдарованим. Окрім того, що був учителем, він був ще поетом, музикантом, композитором, і не дивно, що став душею всього культурного життя у Вишеграді. За його ініціативою щороку 6 липня в селі відзначали день пам'яті Яна Гуса. Усі мешканці збиралися за селом, де був закопаний стовп, навколо якого були розкладені дрова. До стовпа підводили переодягненого в Яна Гуса вчителя у супроводі його катів. Після запалювання дров вчитель виголошував патріотичну промову про значення Яна Гуса для чеського народу.

За шість років перебування Боучека у Вишеграді ним була проведена велика робота. Він був режисером самодіяльного театру, акторами в якому були дорослі та діти – мешканці села. Поки не було великого приміщення для вистав, то вони відбувалися в приміщенні для сушіння хмелю. У 1925 році побудували велике приміщення для школи та клубу. Школа займала одне приміщення, де разом навчалися чотири класи. На сцені клубу розташовувалися чудові декорації, яких не було в жодному іншому селі Макарівського району. У Вишеграді був свій оркестр, яким керував Ярослав Боучек. З дорослими мешканцями села він поставив ряд вистав чеського класичного репертуару. Так само з дітьми села були поставлені спектаклі-казки.

Селяни могли дозволити собі кілька поїздок до Києва для відвідування театрів, а в оркестрі опери грав їхній земляк Омелян Мейстрик.

Наприкінці 1925 року роботу директора в чеській школі в Києві на Шулявці залишив професор Євген Рихлік, і батьки почали вимагати, щоб повернули до їхньої школи Ярослава Боучека, направивши на його заміну до Вишеграду когось із чеських учителів. У той же час громада Вишеграда, мешканцям якого дуже припав до вподоби вчитель Боучек, звернулася телеграмою до завідувача ЧЦБ Ради національних меншин при Народному комісаріаті просвіти в Харкові Йосипа Гаєка, який прислухався до їхнього прохання й залишив Боучека у Вишеграді.

У 1926 році з Чехії до Вишеграду приїхав одурманений комуністичною пропагандою вчитель Їржі Бездек, і через деякий час Боучеку все ж таки довелося повернутися до Києва.

Тимчасовий підйом села, який спостерігався в середині 20-х років, загальмувався з початком колективізації. Селяни, які впродовж декількох поколінь важко працювали в полях та хлівах, раптово втрачали все, нажите важкою працею. Крім того, найбільш багаті з них підлягали так званому розкуркуленню, під час якого конфісковували все майно, а родину висилали до Казахстану. Часто голову родини відривали від рідних і направляли до виправно-трудоих таборів на півночі СРСР. Рятуючись від розкуркулення, завчасно з Вишеграду виїхало ряд родин до Казахстану та Середньої Азії. У 1930 році ГПУ сфабрикувало справу на понад 80 чехів, переважно з числа інтелігенції, за якою проходив і вчитель Ярослав Боучек, а головним її фігурантом значився Антон Водседялек. Це була не перша й далеко не остання справа в послужному списку радянських каральних органів, починаючи із сумнозвісної Надзвичайної комісії Фелікса Дзержинського, а далі – ГПУ, НКВД, КДБ. В обвинувальному акті йшлося про те, що Водседялек прибув до України в 1927 році за завданням розвідуального управління Генерального штабу Чехословаччини. Надзвичайна сесія Верховного Суду, засідання якої відбувалося в закритому режимі, засудила до вищої міри покарання 10 чоловік, серед яких був і Ярослав Боучек.

Вирок Верховного Суду не був виконаний, бо в той час почалися переговори між урядовими організаціями СРСР та Чехословаччини про обмін засудженими, йшов процес встановлення дипломатичних відносин між країнами. Постановою комісії з амністії від 19 березня 1935 року розстріл був замінений на 10 років позбавлення волі.

Ім'я Ярослава Боучека знаходимо серед жертв одного з таборів ГУЛАГу (українською – ГУТАБу) – Соловецького табору особливого призначення, зокрема в спогадах відомого російського мемуариста Юрія Чиркова, який описав ті жахливі умови, у яких утримувалися в'язні радянського режиму і які мало чим відрізнялися від умов утримання останнього українського гетьмана Калнишевського. В'язням від сніданку до обіду і від обіду до вечері заборонялося лежати, а можна було лише сидіти, склавши руки на колінах, із розплющеними очима. Стояти, спершись на стіну, теж було заборонено. Старий учитель важко переносив такі умови.

Таким чином жорна сталінського режиму перетирала чимало невинних людей. Серед них і вишеградський учитель Ярослав Боучек.

На рівненському цвинтарі «Грабник» є могила капельмейстра 140-го полку Йозефа Боучка (1879-1909). Можливо, це брат Ярослава Боучека. У російській армії було дуже багато чехів-музикантів, більше ста з яких були капельмейстрами.

На світлинах Ярослав Боучек. Взято з uk.wikipedia.org/wiki/Ярослав_Боучек.

Джерела: Сергій Коваленко. Вишеградський учитель. Макарівські вісті. № 11173.

Josef Náhlovský. Kronika Kvasilova. Kvasilov, 1929.

Kolektiv autoru. Stopy zaváté časem.

https://uk.wikipedia/wiki/Вовковийський_пивзавод

Orthodox_CZechs_1888-91.

Bouček Jaroslav

Jaroslav Bouček se narodil v roce 1876. Rok nato se rodina Boučků přestěhovala z Čech na Volyň, do české obce Volkov, Dubenského újezdu, Volyňské gubernie, Ruské říše (nyní obec Vovkovyi, Dubenského rajonu, Rivnenské oblasti Ukrajiny). V seznamu Čechů obce Volkov, kteří roku 1889 přestoupili k pravoslaví najdeme: č. 6901 – Boučková Anna (*1850), č. 6902 – Bouček Jaroslav (*1880) a č. 6903 – Boučková Marie (*1877). Datum narození Jaroslava se v různých pramenech liší. Bohužel, to není první případ.

Osada Volkov (ukrajinsky Vovkovyi) byla osídlena už odedávna. Archeologové našli vedle ní paleolitické pohřebiště. První zmínka datovaná rokem 1545 je ve spisu Luckého zámku (hradu). Také 7. října 1459 kníže Svydrygajlo Olgerdovič potvrzuje luckému Svato-Vasylevskému klášteru právo na držbu této osady, dané mu knížetem Mstislavem Vladimírovičem a Vasilem Romanovičem.

V XV.-XVI. století Tataři zničili osadu, když přepadli Dubno a okolí. Lidé, kteří zůstali živí, se přestěhovali za řeku Kalinovku blíž k lesu, kde bylo bezpečněji. V zimě hladoví vlci vyli až u domů, a proto osada dostala jméno Vovkovyi. Po příjezdu Čechů na začátku 70. let XIX. století se dvě osady – Vovkovyi a Vroniči – sjednotily. Češi tam koupili půdu a les. Nejprve bydleli v zemljankách, káceli les, vykopávali studně (někde i 80 m hluboké). První domy byly dřevěné a pak začali stavět zděné domy z místních cihel, které se zachovaly dodnes. Na začátku XX. století bylo v ukrajinské obci 202 usedlostí a v české – 123 s 717 obyvateli.

V roce 1900 byl v obci postaven mlýn, který několikrát shořel. Bratři Jirkovští vybudovali dvoupatrový mlýn. Na začátku XX. století Holánek vybudoval pivovar, který pak vlastnili Janda a Havlíček. Vařilo se tam pivo několika druhů a mělo dobrou poptávku, protože bylo dost kvalitní. V poválečné době začali plnit pivo do lahví a dodávat ho do severních rajonů oblastí, do Lvova a Žytomirské oblasti až do roku 1999, kdy pivovar nevydržel konkurenci velkých korporací a zkrachoval.

Josef Bouček přijel roku 1977 na Volyň a celých padesát let pracoval jako učitel ve škole v obci Volkov. Učitel Bouček se vydatně podílel na společenském krajauském životě ve Volkově a v okolních českých osadách. Pracoval s mládeží, která ukončila školní docházku. Vedl ochotnické divadlo a pěvecký kroužek. Kromě toho v prvních letech dvakrát týdně, vždy v úterý a v pátek odpoledne navštěvoval sousední, asi čtyři kilometry vzdálenou osadu Rohizno, kde vyučoval tamní české děti. Docházel tam za každého počasí, v letním žáru a prachu cest, na podzim v bezedném blátě, v zimě za mrazů sněhovými závějemi. Pokud byla cesta sjízdná, rohizenští krajané zajišťovali jeho dovoz a odvoz koňskými potahy. Po roce 1891, když byly zrušeny české školy, pokračoval některými předměty jak rusky, tak i česky. Boučkova dcera Běluška se v době studie na učitelském ústavu v Žytomiru provdala za krajana Horu z východní Volyně a pak pracovali jako učitelé v českých školách v Kyjivě. Jejich syn Jiří Hora se rovněž stal učitelem jako jeho strýc, bratr Bělušky, Jaroslav. Jiří Hora pracoval jako jeho rodiče, učil v Kyjivě.

Rižský mír z roku 1921 mezi Polskem a sovětským Ruskem rozdělil Volyň až do roku 1939 neprodyšně uzavřenou hranicí. Učitel Josef Bouček se se synem, dcerou a vnoučaty už nikdy nespatriil, což bylo jeho lidskou tragédií, jakých ostatně bylo na Volyni mnoho. V roce 1939 jeho vnuk Jiří Hora přijel do Volkova a navštívil jenom hroby dědy a babičky, které nikdy nepoznal.

Po odchodu Antonína Perného ze školy v Kvasilově na jeho místo nastoupil Jaroslav Bouček z Volkova. Založil tam kapelu z řad mládeže. Známy kvasilovský kapelník, Vratislav Náhlavský, byl také jeho žákem. Roku 1907 učitel Jaroslav Bouček se svou manželkou Annou odjíždí do Kyjiva, kde od 15. září téhož roku pracuje jako vedoucí české školy na Šuljavce. Ačkoliv Kvasilov byl jednou z nejvíce pokrokových českých vesnic na Volyni, pro učitele Boučka se v Kyjivě otvíraly lepší perspektivy. Mimoto, v Kyjivě už nějakou dobu pracovala jako učitelka jeho sestra Běluška se svým manželem Horou.

V carském Rusku se na konci XIX. a na začátku XX. století, podle jiných států Evropy s velkým zpožděním, začíná rozvíjet kapitalismus. Místo drobných dílen a soukromých řemeslníků se budují velké továrny a podniky. Ale kvalifikace dělníků, bývalé selské chudoby, kteří ještě včera pracovali jako zemědělci, byla dosti nízkou, někteří neuměli ani číst, ani psát. Vzdělání pracovníci přijížděli ze zahraničí. V Kyjivě bylo několik velkých podniků, které vlastnili Češi. Samozřejmě, že inženýři a dělníci tam byli také převážně Češi. Aby si zachovali svoji národní kulturu, hlavně jazyk, byl z iniciativy představitelů české inteligence a bohatých Čechů v Kyjivě zorganizován Český kulturně-osvětový spolek J. A. Komenského. Ten byl dlouhou dobu kulturním a osvětovým centrem kyjivských Čechů. Z iniciativy tohoto spolku v Kyjivě na Šuljavce fungovala česká škola, kde se učilo kolem 100 žáků, kteří výborně znali český jazyk. V domácnostech, v českých rodinách, se mluvilo výhradně česky.

V roce 1922 se rodina Jaroslava Boučka přestěhovala z Kyjiva do české obce Česká Kolonie, která byla později z iniciativy učitele Boučka přejmenována na Vyšehrad, jako vzpomínka na starobylý Vyšehrad v České republice. V obci tehdy žilo 231 obyvatel, kteří vlastnili 438 desjatín půdy, z toho 306,5 desjatín byla orná půda. Rozvíjel se chov dojníc. Stádo krav čítalo 95 kusů.

Pan Bouček byl vysoký, silný muž a v mnoha ohledech nadaný. Kromě talentovaného učitele byl také básníkem, hudebníkem a skladatelem a není divu, že se stal duší celého kulturního života

ve Vyšehradu. Z jeho iniciativy se v obci každoročně 6. července připomínala památka Jana Husa. Všichni obyvatelé se shromáždili za vesnicí, kde byl zakopaný sloup, kolem kterého se rozkládalo dříví. Učitel převlečený za Jana Husa byl přiveden ke kůlu v doprovodu svých popravčích. Po zapálení hranice pronesl učitel vlasteneckou řeč o významu Jana Husa pro český lid.

Po dobu šesti let pobytu Jaroslava Boučka v této obci zde působil jako režisér ochotnického divadla, ve kterém účinkovali dospělí i děti. Dokud nebyla postavena škola a klub, hrálo se v budově na sušení chmele. Roku 1925 byla vystavěna budova pro školu a klub. Škola byla umístěna v jedné místnosti, kde se společně učily čtyři třídy. Na jevišti klubu byly výborné dekorace, jaké neměl žádný jiný klub Makarovského rajonu. V obci také byla vlastní kapela, kde byl kapelníkem sám učitel Bouček. Ochotnické divadlo udržovalo těsné kontakty s amatérskými kolektivy kyjevské organizace Stromovka, jezdilo do Kyjiva a do okolních ukrajinských vesnic. Občané Vyšehradu si mohli dovolit několikrát za rok dojíždět do kyjivských divadel, v Opeře, v orchestru hrál jejich krajan Omeljan Mejstřík. Češi z Vyšehradu měli překrásné vztahy s Ukrajinci, převzali od nich některá jídla, písně, které rádi zpívali.

Roku 1925 z kyjivské české školy odešel Evžen Rychlík a rodiče kyjivských žáků chtěli, aby se vrátil do Kyjiva Jaroslav Bouček. Proti tomu bylo představenstvo Vyšehradu a poslalo telegram Josefu Hájkovi, vedoucímu národních minorit na Ukrajině při Národním komisariátu pro Sověty. Pan Hájek poslechl vyšehradské a nechal Boučka ve Vyšehradě. V roce 1926 přijel do Vyšehradu z Čech, ovlivněný komunistickou propagandou, učitel Jiří Bezděk a Jaroslav Bouček byl nucen se vrátit do Kyjiva.

Po úspěšném rozvoji obce ve 20. letech na venkově začala kolektivizace a mnohým rodinám úspěšných zemědělců sebrali všechno to, co bylo vybudováno jejich rodiči a prarodiči, každodenní dřinou na polích a ve chlévech. Hlava rodiny byla často odloučena od svých příbuzných a poslána do pracovních táborů na severu SSSR. Řada rodin odešla z Vyšehradu do Kazachstánu a Střední Asie, aby unikla zbavení volebního práva.

V roce 1930 GPU vykonstruoval případ proti více než 80 Čechům, převážně z řad inteligence, mezi nimiž byl i učitel Jaroslav Bouček a jako hlavní postava případu byl uveden Anton Vodseďálek. Nebyl to první a zdaleka ne poslední případ v historii sovětských represivních orgánů, počínaje nechvalně proslulou Mimořádnou komisí Felixe Dzeržinského a poté GPU, NKVD a KGB. Obžaloba uváděla, že Vodseďálek přijel na Ukrajinu v roce 1927 s posláním zpravodajského oddělení Generálního štábu Československa. Mimořádné zasedání Nejvyššího soudu, jehož jednání proběhlo v neveřejném režimu, odsoudilo k nejvyššímu stupni trestu 10 lidí včetně Jaroslava Boučka. Verdikt Nejvyššího soudu, trest smrti, nebyl vykonán, protože v té době začala jednání mezi vládními organizacemi SSSR a ČSR o výměně odsouzených a probíhal proces navazování diplomatických styků mezi zeměmi. Usnesením Amnestie komise ze dne 19. března 1935 byla poprava nahrazena 10 lety vězení.

Jméno Jaroslava Boučka lze nalézt mezi oběťmi Soloveckého tábora zvláštního určení, zejména ve vzpomínkách slavného ruského memoáristy Jurije Čirkova, který popsal hrozné podmínky, v nichž byli vězni sovětského režimu drženi, a které se jen málo lišily od podmínek posledního hejtmana Ukrajiny Kalnyševského. Od snídaně do oběda a od oběda do večere měli vězni zakázáno ležet a mohli sedět pouze s rukama založenýma na kolenou s otevřenýma očima. Zakázáno bylo i stání a opírání se o zeď. Starý učitel takové podmínky těžce snášel. Tímto způsobem bylo mnoho nevinných lidí rozdraceno mlýnskými kameny stalinského režimu. Mezi nimi byl i vyšehradský učitel Jaroslav Bouček.

Na rivnenském hřbitově Hrabník je hrob kapelníka 140. pluku Josefa Boučka (1879–1909). Možná, že to je bratr Jaroslava Boučka. Je známo, že v carské armádě bylo mnoho muzikantů českého původu, ze kterých více než sto byli kapelníci.

Prameny: *Serhiy Kovalenko. Višegradський учитель. Макарівський вісник. №111173.*

Josef Náhlovský. Kronika Kvasilova. Kvasilov, 1929.

Kolektiv autorů. Stopy zaváté časem.

Orthodox_Czechs_1888-91.

https://uk.wikipedia/wiki/Вовковийський_пивзавод.

Цільц Еміліан

Народився 22 грудня 1922 року в чеському селі Гульча Чеська Здолбунівського повіту Волинського воєводства Речі Посполитої (нині село Гільча Друга Рівненського району Рівненської області України) у родині селянина Теофіла Цільца та його дружини Марії – дочки Вацлава.

Дід Теофіла Цільца – Теодор (Федор) Цільц (1820(18?)–1901) – син Матея Цільца з Кромержіша разом з дружиною Терезією (дівооче прізвище Полак) та дітьми Францішкою (*1848, у шлюбі Регентікова), Фердинандом (*1852-?), Антоніном (1862–1924) та Теобальдом (1864–1934, у православ'ї – Йосип), переїхали на початку 70-х років XIX століття на Волинь, зокрема до Гульчі Чеської. Теодор Цільц був одним із засновників цього села, рік заснування якого датується 1871 роком. Про інших членів родини інформація відсутня. В угоді від 13 листопада 1877 про купівлю-продаж маєтку Гульча поміщиці Корнелії Омецинської для загального користування чехам знаходимо серед інших 57 покупців прізвище Фердинанда Федоровича Цільца – найстаршого сина Теодора Цільца. 28 листопада 1873 року Фердинанд одружився з Францішкою (*1854) – дочкою Йозефа Метелки з Гульчі Чеської. Антонін Цільц одружився з Марією (1862-?), дочкою Францішка Баллади, обоє народилися в селі Голіце в Чехії. У цьому шлюбі народився Теофіл (1894-?) – батько майбутнього генерала. Йосип 17 вересня 1886 року взяв шлюб з Антонією (*1865) – дочкою Матвія Сагулки, що походив із села Кошице біля Кутної Гори.

У дитячі та юнацькі роки Еміліан проявляв лідерські риси характеру серед своїх однолітків. Зокрема, як згадує його молодший товариш Ян Кржівка, після окупації всієї Чехії та Морави гітлерівською Німеччиною в 1939 році, що викликало по всій Волині розпач та розчарування через те, що республіка не оборонялася, під час одного з сокольських тренувань тренер Еміл Цільц покликав своїх підопічних за куліси сцени клубу, в якому відбувалося тренування, і, пояснивши ситуацію, заявив, що ми на Волині ніколи не змиримося з окупацією Чехословаччини і зробимо все, що буде в наших силах, щоб вона знову стала вільною. В кінці він сказав: «Так поклянемося», і всі спонтанно відповіли: «Так поклянемося».

Напевно, такі клятви виголошувалися в багатьох інших чеських селах на Волині, що дозволило Йозефу Фойтіку, який від 1936 року редагував волинський часопис «Krajanské listy»

(Краянська газета), записати пізніше, після війни, що початок руху опору чехів на Волині слід датувати 15 березнем 1939 року.

6 липня 1941 року, тобто через два тижні після нападу Німеччини на Радянський союз, почали виникати на Волині чеські осередки організації опору, яка пізніше отримала назву «Blaník» (Бланік – одна з вершин Татр). Упродовж липня місяця виникло кілька перших осередків опору, керівниками яких були: вчитель Йозеф Рейзек з Московщини, Владімір Кноп, Йозеф Лішка та Дімітрій Сомол з Мирогощі. У серпні до них приєднався втікач з Чехословаччини Їржі Лізалек, колишній офіцер чехословацької армії, який не встиг від'їхати вглиб Радянського союзу а залишився на нелегальному становищі на Волині. Разом з ним до підпільної діяльності долучилася і його дружина Людмила.

Вже в липні 1941 року були напрацьовані десять директив для нелегальної роботи в чеських поселеннях. Керівництво «Бланіку» свої зусилля направляло на те, щоб підтримати віру в перемогу над Німеччиною та розвинути самосвідомість чехів. Першим завданням стало підшукати радіоприймач, оскільки німці, скориставшись реєстрами поштової служби, вилучили всі радіоприймачі у населення. Все ж таки вдалося знайти один радіоприймач в Мирогощі та ще один у Франкові, якими опікувався Вацлав Шірц і став неоцінимим, оскільки став основним джерелом інформації для часопису «Hlasatel» (українською – Інформатора або Поширювача новин), який почав виходити пізніше. Цей часопис почав видавати Йозеф Рейзек з вересня 1943 року. Йозеф Рейзек закінчив Вільну політичну школу в Празі. Коли у вересні 1941 року членом керівництва «Бланіка» став Еміл Цільц з Гульчі Чеської, то виявилось, що там є ще один радіоприймач, який був схований в інвалідному візку пані Говоркової. Цим радіоприймачем опікувалися Ян Говорка, Ян Кржівка, Еміл Цільц, Йозеф Воленец та Еміл Сагулка – члени місцевого осередку руху опору. Оскільки поширення «Hlasatela» на досить обширній території (Дубно, Луцьк, Рівне, Острог) стикалося з великими труднощами, то для східної частини колишньої польської Волині був організований окремий інформаційний вузол, де статті для «Hlasatela» готувала Людмила Лізалкова, яка на той час разом зі своїм чоловіком вже нелегально мешкала в Гульчі Чеській в родині Гоудкових. На початку 1943 року співпрацювали з «Бланіком» більше сорока чеських поселень в околицях Дубна та Рівного.

13 липня 1943 року в Московщині відбулася нарада 13 найактивніших представників осередків «Blaník» з околиць Дубна, Луцька та Рівного, на якій були окреслені плани подальшої діяльності організації. Керівником обрали Владіміра Кнопа а його заступником – Йозефа Рейзека. На нараді була підтверджена раніше напрацьована програма, обговорений устав, зв'язок та видання нелегального часопису, який за пропозицією Йозефа Рейзека отримав назву «Hlasatel». Керівником відділу пропаганди та інформації став Йозеф Рейзек з Московщини, який водночас був редактором «Hlasatela», а його помічником став Вацлав Шірц, який забезпечував новини від закордонних радіостанцій. Керівником військового відділу став Їржі Лізалек, керівником медичного відділу – Дімітрій Сомол з Мирогощі, технічного – Еміл Цільц з Гульчі Чеської, безпекового – Антонін Бочек з Боцянівки, фінансового – Мікулаш Кгол зі Здолбунова.

Через неповних п'ять років після початку Другої світової війни чехи добровільно всі вступали до лав закордонних чехословацьких підрозділів в СРСР. Це була молодь, часто неповнолітня, яка з великим натхненням йшла воювати за свободу Чехословаччини, і це було результатом родинного та шкільного виховання любові до своєї старої батьківщини. Не останню роль в цьому відіграли «Sokol» та «Blaník».

Еміль Цільць був активним членом гульчанського «Sokola» і часто виступав на змаганнях, які проводилися в різних населених пунктах, де була значна чеська громада (Квасилів, Мирогоща, Страклів, Глинськ), зокрема на змаганнях у Мирогощі виборів перше місце серед юнаків.

Можна теж відмітити неабиякий хист до написання віршів, у яких він відгукувався про всілякі сільські події. Так, все село сміялось, читаючи його віршовані рядки про те, як молоді хлопці, бажаючи пригостити дівчат виноградом під час відсутності господарів, які в той час були на святкових урочистостях у клубі, нарвали в них винограду. Хтось повідомив про це господареві – і він разом із товаришами кинувся ловити молодь. Про всі ці перипетії, описані у віршованій гумористичній манері Емільяном, на другий день читало й сміялося все село.

Під час німецької окупації, починаючи з вересня 1941 року й до завершення її в лютому 1944 року, був активним членом підпільної воєнізованої організації волинських чехів «Blaník», командував однією з його ланок у своєму селі. За його безпосередньої участі та під його командуванням було проведено декілька саботажних та бойових акцій проти німецького гарнізону в Гульчі та угорського в сусідньому селі Лідава.

Цільць керував першим округом «Бланіка», другим округом керував Микола Пруша з Чеського Страклова а третім – Йозеф Рейзек з Московщини. Цільць керував декількома відділеннями «Бланіка» (Гульча, Миротин, Завидів), координуючи їх дії, і представляв цю організацію в переговорах з командуванням УПА в Дермані. Йому вдалось створити невеликий актив, який складався не тільки з юної молоді, але й із чоловіків середнього віку, та перенести ідеї створення організації опору до сусідніх сіл. Організаційні основи та завдання цієї структури були розроблені групою чеських патріотів, а саме: Владіміром Кнопом, Йосефом Рейзеком та Їржі Лізалекком, останній з яких, перебуваючи на нелегальному становищі, переховувався в Гульчі й допоміг організувати бойові трійки, які з метою конспірації не контактували між собою. Для організації самооборони села від нападу підрозділів українських націоналістів, з якими чехи, дотримуючись нейтралітету, уважали за краще домовитися, а головне – від усіляких банд та звичайних грабіжників, які часто маскувалися під націоналістів, чехам потрібна була зброя. Одним з каналів її отримання був обмін зброї на продукти у німців. Так на прохання Еміла Цільця дружина здолбунівського підприємця Їржіго Долежала – Віра Долежалова – обмінювала на сало, шкварки та яйця зброю в польського німця з абверу. Гульчанський «Бланік» підтримував зв'язки, ділився зброєю та приходив на допомогу сусіднім чеським селам Миротину, Завидову, Залісню.

Після звільнення від німецького окупаційного режиму Рівного і околиць Цільць вступив у березні до лав Першого чехословацького закордонного армійського корпусу в СРСР. Після закінчення танкового училища в Саратові в листопаді 1944 року був відправлений у Першу танкову бригаду того ж корпусу, де спочатку командував взводом, а потім – ротой. Під час боїв на фронті був двічі поранений, водночас отримав нагороди: два чехословацькі воєнні хрести, чехословацьку медаль «За хоробрість перед ворогом», чехословацьку медаль «За заслуги» та радянський орден Великої Вітчизняної війни.

Під час прощання зі своїми загиблими бойовими побратимами перед атакою з території Польщі на укріплені позиції вермахту в чеській Сілезії командир 3-ої танкової роти танкової бригади під командуванням підполковника Янко підпоручик Еміль Цільць зачитав своїм танкістам лист із Волині від матері, яка втратила двох синів на фронті: «...Тут, на Волині, є багато нещасних матерів. Скажи своїм хлопцям із Волині, нехай карають за безжально загублені

життя своїх товаришів. Поспішайте на допомогу дорогим чеським людям, щоб швидше їх визволити від новоявлених бандитів».

Після закінчення війни обіймав ряд командних та штабних посад. Спочатку командував ротою в першій танковій бригаді, розквартированій біля Високого Мита. У червні 1947 став ад'ютантом командира 21-ої танкової бригади в Жатці, а від вересня 1947 року – замполітом бригади. З червня 1948 року знову прийняв командування ротою в тій же бригаді. Далі, від січня по листопад 1949 року, навчався в радянській військовій академії в Москві. Після повернення виконував функції оперативного офіцера 22-ої танкової бригади у Дедічах біля Вишкова, а від травня 1950 року – офіцера оперативного відділу при танковому корпусі в Оломоуці. У 1948 році був нагороджений польським військовим хрестом, а в 1949 році чехословацьким орденом командного складу Яна Жижки. Наприкінці 1950 року був призначений командиром 3-го навчального батальйону в Младе, у квітні 1951 року – начальником штабу 3-ої танкової дивізії, а з січня 1952 року – її командиром. У липні 1953 року розпочав навчання у Військовій академії ім. Клементя Готвальда в Празі, звідки в листопаді 1954 року відбув на навчання до Військової академії Генерального штабу збройних сил СРСР імені Клементя Ворошилова. У квітні 1954 року отримав перше генеральське звання. Після закінчення навчання в СРСР узяв під своє командування 4-й стрілецький корпус у Брно.

Загинув 23 жовтня 1957 року під час авіатроці біля населеного пункту Комня. Літак К-65/Ае-45, який прилетів з Тренчіна до Оломоуца і, забравши командира 4-го стрілецького корпусу генерала Цільца, повертався назад маршрутом Оломоуц-Угерські Брод-Тренчін. За несприятливих погодних умов зблизився із землею, зачепився за верхівки дерев і впав на землю. Разом із ним загинули також два офіцери-льотчики: пілот Ростіслав Зборжіл та бортовий технік Ярослав Коудела. Останки генерала Еміліана Цільца поховані в колумбарії на кладовищі Прага-7 Голешовіце на вулиці Стройницькій.

Світлини взяті з книги Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Рівне, 2017.

Джерела: *Svatopluk Kučera. Generálmajor Emil Cilc.*

<http://vojenstvi.cz/vasedotazy-53.htm>

Emil Cilc. Trnistá cesta. Věrná stráž, 1947. Č. 5.

Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Опис життя в 1870-1947 роках. Рівне, 2017.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.

Jan Křivka. Naboženské a národní dějiny Čechů během jejich pobytu v Rusku, Polsku a Svazu sovětských socialistických republik. Prešov, 1988.

Cilc Emilián

Narodil se 22. prosince 1922 v české vesnici Huleč Česká, Zdobunov, Volyňské vojvodství, Polsko (nyní obec Hilčica II, Rivněnský rajon, Rivněnská oblast, Ukrajina) v rodině rolníka Teofila Cilce a jeho manželky Marie, dcery Václava.

Jeho praděd Teodor (Feodor) Cilc (1820-1901), syn Matěje Cilce z Kroměříže, se na začátku 70. let XIX. století odstěhoval spolu se svou manželkou Terezií, rozenou Polákovou a dětmi: Františkou (*1848, provdanou Regentíkovou), Ferdinandem (1852-?), Antonínem (1862-1924) a

Teobaldem (Josefem, 1864-1934) z Čech na Volyň, do Hulče České. Byl jedním ze zakladatelů této obce, založené kolem roku 1871. Bohužel, o dalších členech rodiny nejsou žádné informace. V dohodě ze dne 13. listopadu 1877, o koupi a prodeji panství Huleč hraběnky a statkářky Kornelie Oměcinské pro společné užívání Čechů, najdeme mezi ostatními 57 příjmeními, Ferdinanda Cilce, nejstaršího syna Teodora Cilce.

Dne 28. listopadu 1873 se Ferdinand oženil s Františkou (*1854), dcerou Josefa Metelky z Hulče České. Antonín Cilc se oženil s Marií (1862-?), dcerou Františka Ballady, která se narodila v obci Holice v Čechách. V tomto manželství se narodil Teofil (1894-?), otec budoucího generála. Dne 17. září 1886 se Josef oženil s Antonií (*1865), dcerou Matěje Sahulky, pocházejícího z obce Košice u Kutné Hory.

Ve svém dětství a mládí projevoval Emilián mezi svými vrstevníky vůdčí rysy. Zejména, jak vzpomíná jeho mladší přítel Jan Křivka, na období kdy došlo k obsazení celého území Čech a Moravy Němci, což vyvolalo na Volyni vlnu rozhořčení i zklamání, že se republika nebránila, při jednom sokolském cvičení si cvičitel Emil Cilc zavolal cvičence za oponu v sále kulturního domu, kde vysvětlil vzniklou situaci a prohlásil, že my na Volyni se nikdy nesmíříme s okupací Československa a uděláme vše, co bude v našich silách, aby bylo opět svobodné. Když pronesl na závěr slova: "Tak přísaháme", ozvala se spontánní odpověď – Tak přísaháme.

Takovou přísahu asi tehdy dávaly mnoho volyňských mladých lidí, což dovolilo Jiřímu Fojtíku pozdě, po válce, zapsat že začátek odbojového hnutí na Volyni se datuje 15.3.1939.

Josef Fojtík významný kulturní a osvětový činitel na Volyni a v Čechách jako vydavatel od roku 1936 „Volyňských listů“ a za války podílel na vydávání vojenského časopisu „Naše vojsko“, spoluzakladatel Svazu Čechů z Volyně se sídlem v Žatci. V konci svého života působil jako pravoslavní duchovní ve Frýdlandu, Hořovičkách a Teplé.

Za necelých pět roků nastupovali všichni volyňáci dobrovolně do československé zahraniční armády v SSSR. Byla to mladež, často nezletilá, která s velkým elánem vstupovala do jednotky vedené generálem Ludvíkem Svobodou. To bylo výsledkem domácího a školního výchování a samozřejmě "Sokola" a "Blaníka".

Dva týdny po vpádu Němci na Volyň, 6 července 1941 se začala organizovat na Volyni česká odbojová organizace, která později obdržela název "Blaník". Během měsíce července se vytvořila

první skupina odbojových organizátorů, kterou tvořili učitele Josef Rejzek z Moskovštiny, Vladimír Knop, Josef Liška a Dimitrij Somol z Mirohoště.

13 července 1943 byla svolána do obce Moskovština porada nejspolehlivějších zástupců Blaníka z okolí Rovna a Dubna, které se zúčastnily 13 osob. Na poradě byl ujednocen a usměrněn další postup odbojové činnosti. Do čela organizace byl postaven Vladimír Knop a jeho zastupcem se stal Josef Rejzek. Na poradě byl potvrzen dříve zpracovaný program, projednány stanovy, spojení a vydávání ilegálního časopisu, který na návrh Josefa Rejzka dostal jméno "Hlasatel". Vedoucím odboru propagačního a zpráv se stal Josef Rejzek z Moskovštiny, který byl současně redaktorem Hlasatele a jeho pomocníkem byl Václav Širc, který dodával zprávy zahraničních rozhlasových stanic. Do čela vojenského odboru byl postaven Jiří Lizálek, který v tu dobu bydlel v Kozině, zdravotního – Dimitrij Somol z Mirohoště, bezpečnostního – Antonín Boček z Bocánovky. Vedoucím finančního a zásobovacího odboru stal Mikulaš Khol ze Zdolbunova, do čela technického odboru byl postaven Emil Cilc z Hulče České. Jehož postavily vedoucím Prvního okrsku, vedoucím Druhého stal Mikuláš Pruša ze Straklova Českého a Třetího – Josef Rejzek z Moskovštiny.

V důsledku stálého nebezpečí a potíží, které vznikly při kolportování časopisu Hlasatel po rozsáhlém území (Ostrog, Dubno, Rivne a Luck) byl zřízen pro východní část tohoto území samostatní informační uzel, kde Hlasatel spisovala Ludmila Lizálková, která v té době žila se svým manželem, uprchlíkem z Československa Ing. Jiřím Lizálkem bývalým důstojníkem československé armády, který nestačil odejít do Sovětského svazu a zůstal na Volyni. V Hulči České rodina Lizálkových ilegálně bydlela v rodině Houdkových.

Emil Cilc byl aktivním členem hulečského Sokola. Často vystupoval na veřejných cvičeních v Kvasilově, Hlinsku a v Mirohošti, kde získal první místo.

Můžeme se také zmínit o jeho talentu v psaní básniček, ve kterých popisoval všelijaké vesnické události. Celá obec se smála, zejména když četla jeho poeticky napsané řádky o tom, jak hoši pohostili děvčata hrozny vína od jednoho sedláka, za jeho nepřítomnosti doma. Ten byl s manželkou na nějakých oslavách v klubu. Když dostal zprávu o otrhání vína, tak se ihned s kamarády pustil do chytání provinilé mládeže. Na druhý den už celá obec četla verše, napsané v humoristickým způsobem o všech peripetiích této události, a smála se mu.

V době německé okupace se od října 1941 zapojil do ilegální odbojové organizace volyňských Čechů Blaník. V Hulči byla buňka Blaníku již od roku 1941 a velmi aktivně zde působil právě Emil Cilc. Podařilo se mu vytvořit nevelký aktiv, složený nejen z dospívající mládeže, ale i z mužů středního věku a přenést myšlenku odbojové organizace i do přilehlých obcí (Zálesí, Zavidov, Mirotín, Kvasilov). To byl základ pro pozdější vytvoření ozbrojených obranných skupin. Zúčastnil se setkání velitelů odboček organizace, několikrát velel sabotážím a bojovým akcím proti německé posádce v Hulči a maďarské posádce v sousední vesnici Lidava. Na ochranu českých vesnic proti oddílům ukrajinských nacionalistů, se kterými Češi udržovali neutralitu, se snažili domluvit bez konfliktů, hlavně proti všelijakým bandám a prostým lupičům, nabaleným na tyto nacionalisty. Členové Blaníku potřebovali zbraně. Na prosbu Emila Cilce Věra Doležalová, manželka Jiřího Doležala, podnikatele ze Zdolbunova, vyměňovala za špeky, škvarky a vejčička zbraně u polského Němce z Abwehru. To byl jeden z kanálů ozbrojení hulečské skupiny Blaníku. Celkem měli hulečáci v dispozici tolik zbraní, že se mohli o ně podělit se sousedními vesnicemi, jako Mirotín, Zavidov a Zálesí, často se společně bránili.

Emil Cilc jako představitel Blaníku jednal s vedením ukrajinských nacionalistů v Dermani a jako spojka byl nejmladší člen hulečského Blaníka Jan Křivka.

Po osvobození uvedeného území vstoupil Cilc, v březnu 1944 do 1. čs. armádního sboru v SSSR. Po absolvování tankového učiliště v Saratově byl v listopadu 1944 zařazen do 1. čs. tankové brigády, kde nejprve velel četě a od března 1945 rotě. Během bojů na frontě byl dvakrát raněn a zároveň se stal držitelem dvou čs. válečných křížů 1939, čs. medaile „Za chrabrost před nepřitelem“, čs. medaile „Za zásluhy“ a sovětského „Řádu Velké vlastenecké války“.

Když se československá tanková brigáda pod vedením pplk. Janka připravovala k útoku z Polska na území českého Slezska, kde byly opevněné pozice wehrmachtu, velitel 3. tankové roty ppor. Emil Cilc seznámil své tankisty s dopisem maminky z Volyně, které padli dva synové: „... Je nás tu na Volyni nešťastných matek mnoho. Vzkaž všem hochům z Volyně, ať trestají nelítostně ztracené životy svých kamarádů. Spěchejte na pomoc drahému českému lidu, aby byl dříve zbaven novodobých banditů“.

Po skončení války vykonával řadu velitelských či štábních funkcí. Nejprve jako velitel roty působil u 1. tankové brigády ve Vysokém Mýtě. V červnu 1947 se stal pobočником velitele 21. tankové brigády v Žatci a od října 1947 osvětovým důstojníkem brigády. V červnu 1948 se u téže brigády opětovně ujal velení roty. Následně od ledna do listopadu 1949 absolvoval studium na vojenské akademii v Moskvě. Po návratu vykonával funkci operačního důstojníka u 22. tankové brigády v Dědicích u Vyškova a od května 1950 důstojníka operačního oddělení na velitelství Tankového sboru v Olomouci. V roce 1948 byl vyznamenán polským Válečným křížem a v roce 1949 medailí Čs. velitelského řádu Jana Žižky z Trocnova. Koncem roku 1950 nastoupil jako velitel 3. školního tankového praporu do Mladé. V dubnu 1951 se stal náčelníkem štábu 3. tankové divize a od ledna 1952 jejím velitelem. V červenci 1953 nastoupil ke studiu na Vojenské akademii Klementa Gottwalda v Praze a v listopadu 1954 odjel do Moskvy studovat na Vojenské akademii Generálního štábu ozbrojených sil SSSR Klimenta Vorošilova. Do první generálské hodnosti byl povýšen v dubnu 1954. Po ukončení studia v SSSR se v listopadu 1956 ujal velení 4. střeleckého sboru v Brně.

Zahynul 23.10.1957 při letecké havárii u obce Komňa. Jeho ostatky jsou uloženy v kolumbáriu na hřbitově Praha-7 Holešovice, ve Strojnické ulici. Havarovaný letoun K-75/Ae-45 patřil do sestavy velitelského roje 2. vojenského okruhu. Jeho osádka, pilot npor. Rostislav Zbořil a palubní technik por. Jaroslav Koudela, odstartovala 23.10.1957 z Trenčína, kam měla při zpátečním letu dopravit velitele 4. střeleckého sboru gen. Cilce. Již let z Trenčína na letiště Olomouc – Holice se uskutečňoval za nepříznivých povětrnostních podmínek. Z holického letiště letoun vzletl v 11:20 a letěl po trase Olomouc-Uherský Brod-Trenčín. Po vytvoření mlhy pilot kopíroval v přízemním letu silnici Uherský Brod-Starý Hrozenkov-Trenčín a cca v 11:40 v prostoru kamenolomu Nový Dvůr havaroval. Nejprve stroj zachytil o lesní porost, přičemž přišel o 2/3 pravého křídla. Po 200 m přímého letu znovu narazil do stromů, v důsledku čehož došlo k jeho destrukci a úmrtí všech osob na palubě.

Na foto osádka tanku Emila Cilca (sedí ve prostřed). Zdroj: volynaci.cz.

Prameny: Svatopluk Kučera. *Generálmajor Emil Cilc.*

<http://vojenstvi.cz/vasedotazy-53.htm>

Emil Cilc. Trnistá cesta. Věrná stráž, 1947. Č. 5.

Jiří Bonek, Danuše Manová, Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni. Popis života v letech 1870-1947. Žatec, 1992.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Výpisy z matrik Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká.

Jan Křivka. Naboženské a národní dějiny Čechů během jejich pobytu v Rusku, Polsku a Svazu sovětských socialistických republik. Prešov, 1988.

Родина Цінертових

Родина Цінертів переїхала із села Синьков у Чехії на Волинь у село Мирогощу, що на Дубенщині, у 60-х роках XIX століття. Разом з іншими родинами чехів-католиків вони перейшли до православ'я в 1888 році в дубенському православному храмі, про що є відповідний запис у списку чехів, які перейшли в православну віру, починаючи від №1847 і закінчуючи №1853: «Цінерт Йосип (Карел) Йосипович (*1839), його діти: Федір (Франц, *1862), Володимир (*1864), Кирил (Карел, 22.11.1866-8.07.1936), Григорій (*1871), Антон (*1874), Олександр (*1878)». 5 липня 1891 року Карел одружився з Антоніною Кочовою (1874-1946), родина якої переселилась із села Жеротін у Чехії в Мирогощу в 1869 році. Це подружжя дало життя дев'ятьом синам та дочкам: Марії (*1894), Любові (*1897), Олександрові (*1900), Борису (*1901), Антону (*1902), Йосипу (*1904), Антоніні (*1906), Анні (*1908), Ользі

(*1915).

Доля цієї родини складалась непросто. Більшість із них у 1920-30-х роках мали свою справу, яка давала прибуток і дозволяла утримувати родину. Найстарша донька Цінертів, Марія, була одружена з Владіміром Світком, і вони мешкали в селі Красниця на Дубенщині. Їх син Мілда загинув на Дуклі, а дві дочки, Анна та Люба, мешкають у Чехії.

У міжвоєнні роки в Дубні славилися ковбасні виробы Любові Цінертової та її чоловіка В'ячеслава (Вацлава) Странського. На вулиці Паненській (нині Шевченка) у них був ковбасний цех, а в центрі міста – два магазини. У Странських працював брат Людмили – Олександр, який також мешкав із дружиною на вулиці Паненській. Заготівельником худоби на підприємстві сестри працював Борис Цінерт. Він був одружений з полячкою Елеонорою Змітрович. Родина Бориса та Елеонори з сином Здиславом мешкала в Іквянському провулку. У 1934 році Борис трагічно загинув – і пані Елеонора вийшла заміж за поляка Маліновського. Здислав загинув у 1972 році, а його діти – Андрій та Іреніум – мешкають у Польщі. Після війни зв'язок дубенської родини з пані Елеонорою перервався. І ось улітку 2002 року донька Елеонори Маліновської, Аліція Рачинська, повертаючись зі своїм чоловіком із Трускавця, відвідала Дубенський замок, де в експозиції виставки чеської культури впізнала на фото свою матір. Це фото належало пані Антоніні Пономаренко – онуці Карела та Антоніні Цінертів. Таким чином відновились втрачені родинні зв'язки.

З приходом «перших совєтів» у 1939 році все майно Любові, тепер уже Ягелло (Вацлав Странський помер від отруєння і Люба вдруге вийшла заміж за польського чиновника Ягелло), – будинки, магазини, ковбасний цех – було націоналізовано. Під час німецької окупації на примусові роботи до Німеччини вивезли її дочку Ольгу й сина Владіміра, які після закінчення війни поселилися в Чехословаччині.

З документів, які збереглися в родині Пономаренків, видно, що й під час окупації її підприємство працювало, про що свідчать квитанції, датовані червнем 1941 року й наступними місяцями. За цими квитанціями вона постачала, згідно з розпорядженням міської управи, м'ясо в рахунок майбутньої оплати, яку вона, звичайно ж, не отримала.

Після війни пані Любу знову заарештували.

У 1947 році, коли волинським чехам дозволили виїжджати на історичну батьківщину, вона ще перебувала в ув'язненні, а коли звільнилась, то їй у переселенні відмовили. Неодноразово вона зверталась у найвищі інстанції Радянського союзу, але це не допомогло. Син мешкав у Чехословаччині, отримав медичну освіту в Празькому університеті, донька теж мешкала в Чехословаччині, а мати змушена була залишатися в Дубні в сестри Антоніни Пономаренко. Любов Странська померла в 1951 році й похована на міському цвинтарі Дубна.

У Любові Странської працювала і її сестра Антоніна Цінерт зі своїм чоловіком Миколою Пономаренком. Вона була продавцем у магазині, а він – майстром у ковбасному цеху. Їх перша дочка Мілентина, народжена в 1935 році, невдовзі померла, а молодша донька Антоніна, яка народилася в січні 1940 році, під час німецької окупації в 1943 році була вивезена разом зі своєю мамою до німецького концтабору, де маленьку Антоніну вранці забирали для проведення медичних дослідів і повертали непритомною аж увечері. Чудом виживши в Німеччині, вони повернулись на Волинь. Донька Антоніна вивчилася на правника й п'ятдесят років пропрацювала адвокатом. У квітні 1991 року вона разом з іншими ентузіастами організувала в Дубні осередок чехословацького культурно-освітнього товариства імені Яна Амоса Коменського «Стромовка», яке пізніше перейменували в чеське. Антоніна Миколаївна очолювала Дубенський осередок 29 років.

Цінерт Антон разом зі своєю дружиною Анною (дівоче прізвище Боучек) мешкав у селі Боцянівка біля Мізоча. Їх єдиний син Мірослав, не досягнувши повноліття, записався добровольцем у Чехословацьку закордонну армію на території СРСР і загинув у 1944 році у важких кровопролитних боях у Карпатах, де поклали свої голови багато волинських чехів – цвіт волинської молоді. Антон Цінерт, отримавши звістку про смерть сина, помер від серцевого нападу. Його дружина посивіла в одну мить і померла через п'ять років, але перед цим перевезла прах сина у Боцянівку.

Йосип Цінерт з дружиною Марією до 1947 року мешкали в Мирогощі, обробляли землю, а потім виїхали в Чехословаччину.

Трагічно склалася доля Анни Цінерт, яка одружилася з польським офіцером Кубіцьким і мешкала в Дубні. У 1939 році, після так званого «визволення» Західної України, її було арештовано разом із чоловіком і, найімовірніше, – розстріляно.

Ольга Цінерт разом із чоловіком Станіславом Власаком також мешкали в Мирогощі. У березні 1944 Станіслав записався добровольцем до чехословацького корпусу генерала Свободи, пройшов із боями до Праги, дослужившись до офіцерського звання. Після війни на Волинь не повертався, а залишився в Чехословаччині, де дочекався приїзду дружини Ольги з донькою Іриною та сином Мірославом.

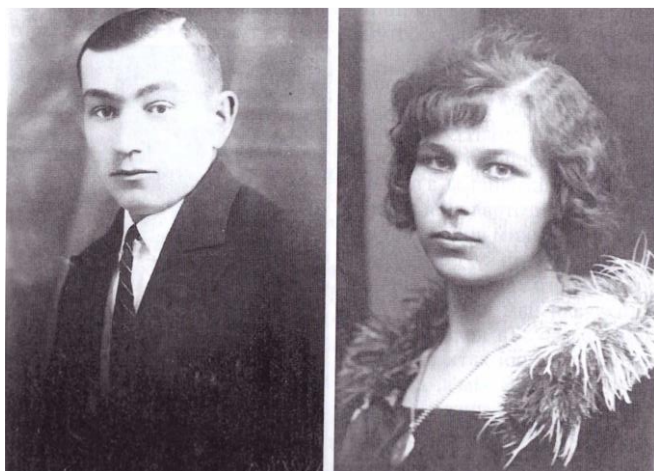
Ось така доля родини Цінертових, яка багато в чому стала типовою для багатьох чеських родин на Волині при різних владах, у мирний та воєнний час, коли долі чесних та працьовитих людей перемелювались жорнами політичних ігрищ, приносилися в жертву ненаситних амбіцій правителів великих держав.

На світлинах Антоніна Кочова та Карел Цінерт. Архів Антоніни Пономаренко.

Джерела: Антоніна Пономаренко. *Історія родини Цінертів у Мирогощі.*

Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції «Чехи на Дубенщині». Дубно, 2003.

Cinrtovi

Rodina Cinrtových se přistěhovala na Volyň z obce Synkov u Trapenic koncem 60. let XIX. století a usídlila se v obci Mirohošť. Jako mnoho jiných rodin Čechů-katolíků Dubenského újezdu, Volyňské gubernie carského Ruska, roku 1888 také část rodiny přestoupila k pravoslaví. To proto, aby mohli kupovat půdu. Přitom většina z nich dostala nové pravoslavné jméno, ačkoliv v rodině a ve vesnici se oslovovali českými jmény. Podle zápisu to byli: „Cinert Josef (Karel) (*1839) a jeho děti: Feodor (Franz, *1862), Vladimír (*1864), Kiril (Karel, 22.11.1866-8.7.1936), Grigorij (*1871), Anton (*1874), Alexandr (*1878)“. Podle církevních matrik někteří přestupovali k pravoslaví až ve 20. letech XX. století, když se ženili nebo vdávali.

Dne 5. července 1891 se Karel oženil s Antonínou Kočovou (1874-1946), dcerou Franze, jejíž rodina se přistěhovala ze Žerotína v Čechách do Mirohoště v roce 1869. Karel a Antonína vychovali devět dětí: Marii (*1894), Ljubu, (Libuši, *1897), Alexandra (*1900), Borise (*1901), Antona (*1902), Josefa (*1904), Antonínu (*1906), Annu (*1908) a Olgu (*1915). Některé děti rodiny Kirila (Cyrila) Cinrta mají v rodném listu jako tatínka zapsáno Kiril a někteří Karel.

Osudy členů této rodiny nebyly jednoduché. Většina z nich v letech 1920-1930 byli podnikatelé a tím se i živili. Nejstarší dcera Marie byla vdaná za Snitka Vladimíra. Bydleli v obci Krasnice u Dubna. Jejich dvě dcery – Anna a Ljuba – se odstěhovaly do Československa a syn Milda zahynul u Dukly jako voják Československé zahraniční armády, pod velením generála Ludvíka Svobody.

V meziválečné době byla v Dubně proslulá uzenářská výroba Ljuby Cinrtové a jejího manžela Václava Stránského. Na Paněnské ulici (nyní Ševčenko) vlastnili uzenářský cech a také dva obchody v centru města. U Stránských byl zaměstnaný bratr Ljuby, Alexandr, který se svou manželkou také bydlel na ulici Paněnské. Nákupčím dobytka pro podnik své sestry byl Boris Cinert. Byl ženatý s Polkou Eleonorou Zmitrovič. Boris, Eleonora a jejich syn Zdislav bydleli v příčné ulici Ikvjanské. Roku 1934 Boris tragicky zahynul a paní Eleonora se vdala podruhé, za Poláka Malinovského. Syn Borise Zdislav zahynul v 1972 roce a po něm zůstaly děti: Andrej a Irena, které bydlí v Polsku. Po válce se styky paní Malinovské s dubenskou rodinou přetrhaly. V létě roku 2002 její dcera Alicie Račinská, když se vracela se svým manželem z Truskavce, zajela do Dubna a navštívila tam dubenský zámek, kde v expozici české kultury na fotu poznala svou matku. Foto dala do expozice vnučka Karla Cinrta paní Antonína Ponomarenková. Tak se obnovily rodinné styky.

Anton Cinert s manželkou Annou Boučkovou bydleli v obci Bocánovka u Mizoče. Jejich jediný nepnoletý syn Miroslav šel dobrovolně bojovat do československého armádního sboru a v roce 1944 zahynul v Karpatech. Anton Cinrt, když dostal zprávu o smrti syna, zemřel na srdeční záchvat a jeho manželka z té zprávy zešedivěla a za pět let zemřela. Ještě stihla přivést tělesné ostatky svého syna do Bocánovky a pohřbít je.

Josef Cinrt se svou manželkou Marií do roku 1947 bydlel v Mirohošti, pracovali tam na svém statku a pak odjeli do Československa.

U Ljuby Stránské pracovala také její sestra, Antonína Cinrtová se svým manželem Mikulášem Ponomarenko, Čechem, původem z obce Smyha. Byla prodavačkou v obchodě a on pracoval jako mistr v uzenářství. Roku 1935 se Antoníně a Mikulášovi narodila dcera Milentina, která zanedlouho zemřela, druhá dcera Antonína se narodila v roce 1940. V roce 1943 paní Antonínu a její tříletou dceru Antonínu Němci odvezli do koncentráku, kde si malou Antonínu na celý den brali němečtí lékaři na své experimenty a matka chodila pracovat. Jenom večer se potkávaly, kdy dcera byla většinou v bezvědomí. Po válce se vrátily do Dubna. Dcera se uzdravila, absolvovala desetiletku a pak právnickou fakultu Lvovské univerzity, pracovala padesát let jako advokát. V 1991 roce se stala spoluzakladatelkou českého kulturně-osvětového spolku Jana Amose Komenského na Ukrajině, "Stromovka". Funkci předsedkyně zastávala devětadvacet let.

Roku 1939, s příchodem „prvních Sovětů“, byl všechen majetek Ljuby, tehdy už Jahello (po úmrtí Václava Stránského se Ljuba podruhé vdala za polského úředníka Jahello) – budovy, obchody, uzenářství – znárodněn, a ji zatkli. Za německé okupace byli na nucené práce odvezeni do Německa dcera Olga a syn Vladimír paní Ljuby. Její podnik pracoval a odevzdával určené dodávky masa podle nařízení městské vlády, za které se jenom stanovovala cena, ale žádné peníze se za to neplatily. Po válce paní Ljubu zase zatkli. Když roku 1947 Češi reemigrovali do Československa, byla ještě uvězněná a po propuštění jí byla odmítnuta reemigrace. Její syn v Čechách absolvoval lékařskou fakultu Karlovy univerzity, dcera také bydlela v Čechách, ale nemohli se spojit se svou maminkou, která bydlela u své sestry Antoníny v Dubně. Zemřela roku 1951 a pohřbena je na hřbitově v Dubně.

Tragický byl osud Anny Cinrtové, která se vdala za polského důstojníka Kubického a bydlela s ním v Dubně. Roku 1939 po takzvaném „osvobození“ západní Ukrajiny, byli oba manželé zatčeni a pravděpodobně zastřeleni.

Olga Cinrtová se svým manželem Stanislavem Vlasákem také bydleli v Mirohošti. Roku 1944 byl Stanislav mobilizován do armády, byl důstojníkem a po válce zůstal v Československu. Potom Olga s dcerou Jiřinou a synem Miroslavem přijeli za ním do Čech.

Osud rodiny Cinrtových není výjimečný, podobné osudy sdílely stovky českých rodin – poctivých, pracovitých, které se dostaly do žernovů politických her velkých států, kde lidský život nic neznamená.

Na foto Mikuláš Ponomarenko a Antonína Cinrtová. Zdroj: archiv Antoniny Ponomarekové.

Prameny: *Антоніна Пономаренко. Історія родини Цінертових з Мирогощі. Матеріали науково-теоретичної конференції «Чехи на Дубенщині». Дубно, 2003. Orthodox_CZechs_1888-91.*

Черни В'ячеслав

Майбутній керівник оркестру в Малій Зубівщині, В'ячеслав Антонович Черни, народився в 1911 році в чеському селі-колонії Зубівщина Радомишльського повіту Київської

губернії в родині музикантів. Його батько, Антон Антонович Черни (*1880), керував сільським оркестром, а дідусь Антон, який переселився в 1870 році в Росію, теж був музикантом. Слід зауважити, що серед чехів було багато музикантів. Дехто з керівників оркестрів зі своїм невеликим оркестром їздив по Чехії і навіть за кордон, заробляючи таким чином собі на життя значно більші гроші, ніж займаючись землеробством. Як відмічається в хроніках багатьох чеських сіл на Волині, практично в кожному чеському селі був свій духовий оркестр, інколи навіть два. Недарма в чехів є приказка: “Що не чех – то музикант”. Місцеве населення дивувалося, коли бачили, що чех, покурюючи свою довгу люльку (dymku, українською – димку), у будній день орав поле, а в неділю вправно вигравав на скрипці, кларнеті або іншому музичному інструменті. Тому не дивно, що в царській армії було більше ста чехів – керівників військових оркестрів. Серед музикантів у багатьох полкових оркестрах також були чехи.

Як видно з тексту договору купівлі-продажу маєтку губерньського секретаря І. Ф. Меленевського «Товариству чехів колонії Зубівщина» від 15 листопада 1971 року, серед покупців-чехів зустрічаємо прізвище Антона Яновича Черного. У клопотанні австрійських підданих чехів, які проживають у колонії при селі Стремигород Радомишльського повіту Київської губернії, до міністра внутрішніх справ Російської імперії про перехід у російське підданство від 15 червня 1880 року зустрічаємо підпис Йосипа Івановича Черного, а в клопотанні до Київського губернатора – про перехід у російське підданство австрійських підданих чехів, які проживають у колонії Зубівщина Радомишльського повіту Київської губернії, від 8 грудня 1881 року є підписи Яна Черного та Франца Черного. Знову ж таки під час перепису населення Росії в 1897 році в колонії Зубівщина записані п'ять родин із прізвищем Черни, а в колонії Стремигород – одна.

Чеський дослідник волинських чехів Яро Бура у своїй праці «Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace» згадує про двох голів родин, які носили прізвище Черни і переселились до Малої Зубівщини. Це відповідно №219 в його списку – Франтішек Черни (*1840), який переселився зі Страцовської Лготи біля Неханіц, дружиною якого була Марія (*1841), дочка Яна Странського, та №220 – Антонін Черни (*1829), син Яна з Тржесовіц біля Градця Кралового, дружиною якого була Катержіна (*1838), дочка їржіго Риби.

Як згадував пан В'ячеслав, батько йому говорив: «Сину, орати землю можна і без музичного хисту – йди здобувати знання». І син, послухавшись батька, пішов їх здобувати в славетній «одеській школі». Навчатися було нелегко, бо час навчання припав на важкі роки Голодомору 1932-1933 років. Але він був старанним студентом. Досконало оволодів грою на

кларнеті, опанував теорію та історію музики, зокрема гармонію та інструментовку. Після закінчення музичних студій грав в оркестрі Житомирського татру ім. М. Щорса (нині ім. Івана Кочерги). На посаді диригента військового оркестру пройшов Другу світову війну. Як видно з нагородного листа (представлення до нагороди медаллю «За бойові заслуги»), датованого 23 червня 1944 року, на той час В'ячеслав Антонович мав звання сержанта й займав посаду старшини музвзводу 141 стрілецької Київської Червонопрапорної дивізії. Там же зазначено, що він перебуває в армії з 15 жовтня 1943 року, тобто після визволення його рідного села від німецьких загарбників.

Повернувшись додому, довгий час викладав у загальноосвітній школі села Мала Зубівщина музику та співи. Вів також вокальний та музичний гуртки, з якими виступав на свята на сільській сцені. Навчав індивідуально дітей грати на різних музичних інструментах. Оскільки вчителі повинні були брати участь у районних конкурсах художньої самодіяльності, то двічі на тиждень вечорами вчитель музики проводив з ними репетиції. Потім досить успішно хор учителів виступав на сільській та районній сцені.

Пан В'ячеслав мав математичний хист, був добрим гравцем у шахи. Це допомагало йому відмінно розраховувати системи акордів найскладніших музичних творів або згідно з сучасною термінологією робити аранжування музичних творів під свій оркестр.

Душа справжнього музиканта-митця не може заспокоїтись думкою, що нічого більше в житті вона не потребує. У важкі післявоєнні роки В'ячеслав Антонович проводив заняття з майбутніми музикантами оркестру в звичайній клуні для дров (дровітні) навіть у зимові морози. Саме ці хлопчачки в майбутньому стануть основою симфонічного оркестру.

Для повноцінного симфонічного оркестру потрібні різні музичні інструменти, багатьох з яких не було в селі, зокрема низки струнно-смичкових, фагота та гобоя. Ціною неймовірних зусиль диригента проблема була вирішена: за гроші, виділені областю, закуповується скрипка, віолончель, гобой, фагот. Чехословаччина присилає два контрабаси. Та не все так гладко. Щоб закупити фагот та гобой, потрібно було поїхати в Москву до Ради Міністрів й отримати (легко сказати) дозвіл на закупівлю цих інструментів на Ленінградському заводі музичних інструментів.

Пан Черни завжди навчав початківців нотній грамоті та володіння музичним інструментом на рівні музичної школи, що дозволяло швидко вивчити оркестрову партію та розширити репертуар оркестру. А репертуар сільського симфонічного оркестру включав у себе увертюри до опер, твори Моцарта, Чайковського, Бізе, Верді. Оркестр стає жаданим на малих та великих сценах України, зокрема виступав у Житомирі та Києві. Цьому симфонічному оркестру присвячена окрема стаття з фото в одному з томів «Української радянської енциклопедії» як першому сільському симфонічному оркестру.

Внесок В'ячеслава Черного в розвиток музичної культури України важко переоцінити. Він створив єдиний в Україні сільський симфонічний оркестр і був його незмінним диригентом упродовж 1946-1977 років, керував духовим оркестром, був диригентом хору. У духовому оркестрі грали молоді хлопці та старші чоловіки, а в хорі співала переважно молодь. Хлопці та дівчата виконували чеські, українські та російські пісні. Ні одне свято, ні одне весілля, ні один похорон не відбувався без духового оркестру. Цей оркестр часто запрошували виступати до Коростеня та Житомира.

Перший виступ симфонічного оркестру зустріли в селі з великим піднесенням, і його виступ закінчився довгими оваціями. Про нього писали в обласних та районних газетах. Такий

оркестр вимагав багато коштів на утримання, тому, на жаль, саме через брак фінансів із часом припинив своє існування.

В'ячеслав Антонович привив любов до музики багатьом своїм односельцям та виховав цілу низку професійних музикантів:

- В. В. Новак – музикант оркестру Воронежського театру опери та балету;
- Я. В. Черни (син В'ячеслава Антоновича) – музикант Національного академічного духового оркестру України;
- двоє його учнів закінчили Житомирське музичне училище;
- п'ятеро його учнів закінчили Житомирське культурно-освітнє училище;
- Черни Йосип Ярославович закінчив Харківський інститут мистецтв;
- Черни Йосип Ярославович закінчив Київське музичне училище ім. Р. М. Глієра.

До цих людей ще можна долучити Черного Ярослава В'ячеславовича, Черного Володимира В'ячеславовича, Турека Ярослава Антоновича, Гноїлека В'ячеслава Володимировича, Кужель Лідію Володимирівну, Сохора Йосипа Васильовича, Пельца Йосипа Володимировича.

Це була людина, яка жила музикою, віддавала їй всю свою енергію, силу, любов, водночас намагаючись передати своє захоплення цим мистецтвом молоді.

Помер В'ячеслав Антонович Черни у 1985 році.

На світлинах симфонічний оркестр села Мала Зубівщина. Взято з УРЕ.

***Джерела:** Турек В., Коваленко С. Чеські стопи в Україні: Історія чеського села Мала Зубівщина. Прага, 2018.*

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Černý Václav

Budoucí kapelník orchestru se narodil v roce 1911 v české kolonii Zubovščina, tehdejšího Radomyšlského újezdu, Kyjivské gubernie, Ruské říše (nyní obec Malá Zubovščina Korostenského rajonu Žytomirské oblasti Ukrajiny) v rodině hudebníků. Rodina dědečka se přestěhovala z Česka na území Ukrajiny v roce 1870. Tatínek a dědeček byli hudebníci, první z nich byl kapelníkem místního dechového orchestru. V Kupní smlouvě na koupi majetku gubernského tajemníka I. F. Meleněvského „Spolkem Čechů kolonie Zubovščina“ ze dne 28. února 1873, najdeme příjmení Antonína Černého, v žádosti rakouských příslušníků, Čechů, kteří bydlí v obci Stremygorod Radomyšlského újezdu Kyjivské gubernie, ministři vnitra Ruského impéria o přechod k ruské příslušnosti dne 15. června 1880 najdeme i příjmení Josefa Černého, syna Jana.

Podle sčítání lidu Ruského impéria z roku 1897 v kolonii Zubovščina tehdy bydlelo s příjmením Černý pět rodin a v kolonii Stremyhorod jedna.

Český badatel Jaro Bura ve svém díle „Odkud z Čech přišli na Volyň“ uvádí: „Č. 219 – František Černý (*1840) původem ze Stračovské Lhoty u Nechanic a jeho manželka Marie (*1841), dcera Jana Stránského, oba ze Stračovské Lhoty, a č. 220 – Antonín Černý (*1829), syn Mikuláše, původem z Třesovic u Hradce Korálové, jeho manželka Kateřina (*1838), dcera Jiřího Ryby z téže obce.“

Václav vzpomínal na slova svého otce: „Synku, orat pole se dá i bez hudebního nadání, jdi studovat“. Václav studoval v nejtěžších letech hladomoru (1932-1933) ve slavné odeské škole. Byl velmi pečlivým studentem. Dokonale ovládal hru na klarinet, měl výborné znalosti harmonie,

hudebních nástrojů, dějin hudebního umění. Po ukončení studia hrál v orchestru Žytomirského divadla M. Ščorsa (dnes Žytomirské divadlo Ivana Kočerhy). Druhou světovou válku zažil jako dirigent vojenského orchestru. Po návratu do rodné vesnice dlouhá léta učil v obecní střední škole. Protože měl matematické nadání a velmi dobře hrál šachy, uměl pan Václav výborně propočítat systém vytvoření nejsložitějšího uskupení v hudbě.

Musíme poznamenat, že podle kronik českých obcí na Volyni skoro v každé české vesnici byla vlastní kapela, někdy i dvě, - tradičně dechovka a někdy také strunný soubor. Místní ukrajinské obyvatelstvo se divilo, když vidělo, že ve všední den Čech s tradiční dlouhou trubkou (dymkou) oral pole a v neděli nebo ve svátek mistrovsky vyhrával na housle nebo klarinet. Ne nadarmo Češi mají přísloví: „Co Čech, to muzikant“. Někteří muzikanti chodili po Čechách, a dokonce i do zahraničí se svými kapelami a vydělávali mnohem víc než zemědělstvím. V carském Rusku v mnohých vojenských orchestrech hráli Češi, také tam bylo více než sto vojenských kapelníků původem z Čech nebo Čechů, narozených v Rusku.

Ale duše opravdového muzikanta-umělce nebyla schopná se spokojit s myšlenkou, že nic jiného již v životě nepotřebuje. V těžkém poválečném období učil kapelník Černý budoucí hudebníky v obyčejné stodole na dříví (bez topení v zimě). Zrovna tito chlapi se stanou později základem budoucího symfonického orchestru.

Chyběli strunné a smyčcové nástroje, hoboj a fagot. Za cenu neuvěřitelného úsilí pana Václava byl vyřešen základní finanční problém. Oblast poskytla peníze na housle, violoncello, hoboj a fagot. Československo poslalo dva kontrabasy. Ale nešlo to tak hladce, jak se zdálo! Aby se mohly zakoupit fagot a hoboj, bylo zapotřebí cestovat do Moskvy, do Rady ministrů za účelem získání povolení (to se lehce řekne!) na zakoupení těchto nástrojů v Leningradském závodu hudebních nástrojů.

Václav Černý dlouhá léta pracoval v malozubovščinské škole jako učitel hudební výchovy. Zároveň vedl vokální a hudební kroužky. Žákovský vokální kroužek často vystupoval ve vesnici u příležitosti svátků a také v okresním městě na školních olympiádách. Pan Václav dával dětem ve vesnici individuální hodiny hry na různé hudební nástroje. Školní učitelé se také účastnili v okresní soutěži amatérského umění. Proto byl založen pěvecký sbor učitelů. Řídil ho samozřejmě Černý. Dvakrát týdně se chodilo večer do školy na zkoušku tohoto sboru. Pak sbor velmi úspěšně vystupoval na scéně Kulturního domu v Malé Zubovščině a na Okresní olympiádě učitelů v městě Korosteň.

Pan Černý vždy učil začátečníky základům not a ovládnutí nástroje na úrovni hudební školy, což umožňovalo rychle zvládnout orchestrální partie. Orchester se stává žádaným na malých i velkých scénách Ukrajiny. První koncert byl samozřejmě uspořádán v rodné obci, na scéně místního klubu a přilákal plný sál posluchačů. Po ukončení vystoupení selského symfonického orchestru byli lidé velice nadšeni a děkovali dlouhými ovacemi. Psali o něm jak v okresních, tak v oblastních novinách. Tento amatérský symfonický orchestr měl solidní repertoár (operní předehry, skladby Mozarta, Čajkovského, Bizeta, Verdiho), se kterým jezdil po celé oblasti. Orchester hrál také na scénách Žytomiru a Kyjiva. Byl o něm napsán článek s fotografií v jednom z dílů „Ukrajinské sovětské Encyklopedie“, jako o prvním selském symfonickém orchestru.

Kromě vytvoření symfonického orchestru byl Václav Černý v letech 1946-1977 stálým kapelníkem dechového orchestru a dirigentem sboru. Na provoz a zajištění symfonického orchestru pořád chyběly peníze, a proto za nějakou dobu symfonický orchestr skončil.

Činnost Václava Černého pro rozvoj kultury Ukrajiny byla dost plodnou. Kromě vytvoření symfonického orchestru, daroval světu plejádu profesionálních hudebníků. Mezi nimi byli:

- V. V. Novák byl muzikantem orchestru Voroněžského divadla opery a baletu;

- J. V. Černý (syn Václava Černého) byl muzikantem Státního dechového orchestru;
- Jaroslav a Vladimír Černý absolvovali Žytomirskou střední hudební školu;
- Jaroslav Turek, Václav Hnojílek, Lidie Kuželová, Josef Sochor a Josef Pelc absolvovali Žytomirskou kulturně-osvětovou střední školu;
- Josef Černý absolvoval Charkovskou vysokou školu umění I. P. Kotěarevského;
- Josef Černý absolvoval Kyjivskou státní střední školu R. M. Hlijera.

Václav Černý byl člověkem, který žil hudbou, daroval jí veškerou svoji energii, sílu, lásku a zároveň se snažil předat mladým své nadšení pro hudbu. I když zemřel v roce 1985, bude na něho, jako na známého kapelníka a dirigenta, vzpomínat ještě několik budoucích generací.

Prameny: Turek V., Kovalenko S. *České stopy na Ukrajině: Dějiny české vesnice Malá Zubovščina. Praha, 2018.*

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Червена Марія

Марія Червена (дівооче прізвище Зноємська) народилася в Чехії в 1854 році в родині відомого броваря. Закінчила в Празі вищу жіночу школу, отримавши фах учительки, але в школі їй працювати не довелося. Вийшовши заміж 15 квітня 1879 року за Отакара Червеного, вона поїхала з ним у Росію, зокрема у Земетчино Тамбовської губернії, де Отакар працював заступником директора цукрового заводу, власником якого був князь Долгорукий. У зв'язку зі змінами місця роботи чоловіка (Тростянець, Матусів) родина змінювала й місце проживання, аж поки не опинилася в Києві, коли Отакар, відійшовши від цукроваріння, де він на той час уважався визнаним спеціалістом, зайнявся справою свого батька та двох своїх братів –

виробництвом, ремонтом та продажем музичних інструментів у Росії.

Родина Червених мешкала у двоповерховому будинку, який зберігся і до наших днів в історичній частині Києва. Марія зуміла створити в домі затишну атмосферу, яка нагадувала рідну їм Чехію, що неодноразово підкреслювали їхні численні гості, яких із радістю приймали в цій оселі. Зокрема, господиня завжди намагалася пригостити відвідувачів (і не тільки з Чехії) стравами чеської кухні.

Марія разом із Алісою Крживанек, дружиною одного з власників машинобудівного заводу (нині завод «Більшовик»), писали статті для газет, робили переклади чеською творів російської літературної класики та відсилали їх до Чехії. Зокрема, був зроблений переклад комедії О. Грибоєдова «Горе від розуму», яку вони в співпраці з керівником Національного театру в Празі планували поставити на сцені цього театру. Також пані Марія зробила переклад на чеську мову статті проф. Київської духовної академії Малишевського «Свята Людмила та святий Вацлав», яку видало Київське видавництво у 1890 році.

Після початку Першої світової війни чеська громада Києва обрала Чеський комітет, одним з найбільш відомих та найавторитетніших членів якого був Отакар Червени. Комітет виступив на підтримку Росії, запропонувавши організувати з числа чехів та словаків окремий чехословацький підрозділ у складі російської армії. Ця ініціатива спочатку не отримала

підтримку серед військових, але після двох аудієнцій у царя представників чехів із Москви, Петербурга та Києва, серед яких був і Отакар Червени, справа зрушила з місця. Такий підрозділ пізніше значно поповнився чехами та словаками з числа військовополонених, колишніх вояків австро-угорської армії, які масово здавалися в полон не без впливу агітації з боку російських чехів, які використовувалися як розвідники та агітатори.

Не залишалися осторонь і жінки-чешки. Так 17 серпня 1914 року відбулося засідання київських чешок, на якому було прийняте рішення про створення дамського (жіночого) відділення Чеського комітету для допомоги жертвам війни. У той же день його членами стали десятки чешок як молодого, так і поважного віку (пані Червеній уже було шістдесят років). Її ж обрали головою комітету. Окрім неї, членами комітету стали ще ряд інших відомих жінок, а саме: М. Їндржішкова, В. Бабакова, М. Покорна, Я. Неєдла, Л. Швіговська, С. Вондракова, А. Шкворова та ін. 28 вересня (за старим стилем) 1914 року в день святого Вацлава, покровителя чеських земель, у Києві на Софіївській площі відбулося урочисте освячення прапора Чеської дружини. Через декілька днів на цьому прапорі Марія Червена разом з іншими чешками вишила герби історичних земель майбутньої незалежної Чехословаччини: Чехії, Моравії, Сілезії та Словаччини. Родина Червених одна з перших зробила добровільний внесок у Фонд чеської дружини, який опікувався інвалідами війни, родинами дружинників, удовами та сиротами. Неодноразово в оселі Червених гостював майбутній президент незалежної Чехословаччини Т. Г. Масарик, який із радістю приймав запрошення привітних господарів, віддаючи перевагу сімейному затишку перед готелем. Востаннє він зупинився в них у кінці січня – на початку лютого 1918 року, коли червоні банди Муравйова піддали жорстокому артилерійському обстрілу Київ. Під час німецької окупації Києва в місті рискала німецька військова поліція та австрійські детективи, розшукуючи зрадників. Серед списку 1400 зрадників, складеного австрійською поліцією, були й Отакар та Марія Червени, але арешту їм вдалося уникнути. Коли після декількох змін влади в Київ знову прийшли червоні, то вони здійснили реквізицію майна заможних киян і багатьох із них заарештували. Така доля не оминула й Отакара Червеного, якому на той час було вже 69 років. Тільки 31 березня 1921 року за посередництва Червоного Хреста та чеського посла в Румунії Б. Чермака дозволили родині Червених покинути Київ. На свою історичну батьківщину вони прибули жебраками. Отакар та Марія Червени разом з її сестрою Франтішкою Зноємською поселилися в Празі в будинку пристарілої матері Марії Зноємської.

Марія зразу ж долучилася до активної громадської діяльності. Вона закликала допомогти чехам та словакам, які повертаються з Росії голі та босі, врятувавши лише життя. Залишивши в Києві все своє майно, вона сама з чоловіком перебувала у важкій матеріальній скруті, але її природна доброта та добросердечність і тут проявилася: вона допомагала легіонерам та їх родинам в Чехословаччині так само як і в Києві, також підтримувала дітей емігрантів із Росії, російських студентів. У 1921 році подружжя Червених отримало «Револьюційну медаль» від Міністерства оборони за заслуги перед державою. Пані Марія отримала також Військовий Хрест за неоцінені послуги, які вона надавала стародружинникам та легіонерам. Її запросили в 1924 році на урочисте відзначення 10-річчя 1-го полку ім. Яна Гуса, який виник із батальйону Чеської дружини. Там вона, мати Чеської дружини, була разом із президентом та колишніми стародружинниками, тепер уже генералами, представляючи себе та свого чоловіка. У 1925 році Отакару та Марії Червеним присвоїли «Статус легіонера». З нагоди п'ятдесятиріччя подружнього життя 15 квітня 1929 року вони отримали багато поздоровлень, і зокрема від студентів та викладачів – вихідців із колишньої Росії. Отакар

Червени помер 8 вересня 1930 року, а Марія Червена - у 1932 році. Похорони обох відбувалися з усіма військовими почесностями.

Світлини взяті з cs.wikipedia.org/wiki/Marie_Červená.

***Джерела:** Александр и Дина Муратовы. Отакар и Мария Червены, старейшие деятели чехословацкого освободительного движения в России. Русское слово. 2010. №№ 3, 4, 5.
<https://ruslo.cz/images/Nomera/RS-2010-03i;04i;05i.pdf>*

Červená Marie

Červená Marie (rozená Znojemská) se narodila v 1854 v rodině sládka v Hradci Králové. Absolvovala v Praze vyšší ženskou školu a stala pedagogem, ale nepracovala jako pedagog ve škole, protože 15. dubna 1879 se provdala za Otakara Červeného. Odjela s ním do Ruska do Zemetčino v Tambovské gubernie, kde Otakar pracoval jako zástupce správce cukrovaru, majitelem kterého byl kníže Dolgorukij. Rodina se stěhovala z místa na místo (Troštanec, Matusov) podle toho, jak se měnilo pracoviště Otakara, až se dostali do Kyjiva. Otakar odešel z cukrovarnictví, ačkoliv za tolik let už byl brán jako známý odborník v tomto odboru a začal pracovat v díle svého otce a dvou svých bratrů – vyrábět, prodávat a dělat opravy hudebních nástrojů v Rusku.

Rodina Červených bydlela v jednopatrovém domě, který se uchoval, ve staré čtvrti Kyjiva. Marie vytvořila v domě atmosféru zátiší, která připomínala Čechy. O tom se mnohokrát zmiňovali jejich hosté, které rádi přijímali v tomto domě. Hospodyně se vždy starala o to, pohostit hosty, a nejenom Čechy, českými jídly.

Marie spolu s Alisou Křivánkovou, manželkou Josefa Křivánka, spolumajitele strojírenského závodu (nyní závod "Більшовик"), psaly články do novin. Děly překlady děl ruské klasické literatury do českého jazyka a odesílaly je do Čech, zejména komedii A. Gribojedova „Hoře z rozumu“, kterou spolu s ředitelem Národního divadla chtěly zinscenovat v Praze. Také paní Marie přeložila do češtiny přednášku prof. Kyjivské duchovní akademie J. J. Malýševského Svatá Ludmila a svatý Václav.

Na začátku 1. světové války česká obec Kyjiva zvolila Český výbor a jedním z jeho nejvíce autoritativních a vážených členů byl Otakar Červený. Výbor podporoval Rusko a navrhl organizovat v ruské armádě jednotku Čechů a Slováků. Tuto iniciativu od začátku nepodporovaly vojenské ústavy, ale po dvou audiencích českých obcí Moskvy, Petersburgu a Kyjiva u cara, kterých se zúčastnil Červený, se problém vyřešil. Později byla jednotka zorganizována a byla doplněna zajatými Čechy a Slováky, bývalými vojáky rakousko-uherské armády, kteří masově šli do zajetí pod vlivem agitace, kterou prováděli čeští vojáci – průzkumníci ruské armády.

Byly iniciativy i ze strany ženské populace. Dne 17. srpna 1914 Češky Kyjiva organizovaly Dámské oddělení Českého výboru pro pomoc obětem války. Téhož dne se jeho členkami staly desítky českých žen Kyjiva, jak mladých, tak i úctyhodného věku (tehdy paní Červené už bylo 60 let). Ta byla zvolena předsedkyní Dámského oddělení. Mimo ni se do výboru přihlásily známé Češky Kyjiva, jako: M. Jindřišková, V. Babáková, M. Pokorná, J. Nejedlá, L. Švihovská, S. Vondráková, A. Škvorová. Dne 28. září (podle starého letopočtu) v den sv. Václava, ochránce Čech, bylo na Sofijském náměstí v Kyjivě provedeno pietní svěcení praporu České družiny. Za několik dní Marie Červená spolu s dalšími Češkami vyšly na prapor znaky historických zemí budoucího nezávislého Československa: Čechy, Morava, Slezsko a Slovensko. Rodina Červených jako jedna z prvních dala dobrovolný příspěvek do fondu postižených ve válce, rodinám družiníků, vdov, invalidů a sirotků.

Několikrát se v domě Červených zastavil T. G. Masaryk, který dával přednost domácímu pohodlí před hotelem. Naposled se u nich zastavil na začátku února 1918, když jednotky Rudé armády, poslané Leninem, pod vedením Muravjova tvrdě bombardovaly Kyjiv. V době německé okupace Kyjiva německá vojenská policie a rakouští špióni vyhledávali zrádce. Mezi 1.400 osobami, zanesenými do seznamu rakouské policie, byla i rodina Červených, ale podařilo se jim uniknout vězení. Po několikrátém vystřídaní vlád se v Kyjivě zase usadili rudí, majetky bohatých byly rekvírovány a mnoho z nich bylo zatčeno. Zatkli také Otakara Červeného, kterému už bylo 69 let. Ale 31. března 1921 rodina Červených pomocí mise Červeného kříže a českého velvyslance v Rumunsku B. Čermáka, dostala povolení odjet z Kyjiva. Do své historické vlasti přijeli 11. dubna 1921 jako žebráci. Usadili se v Praze spolu se sestrou Marií Františkou, u staré maminky Marie Znojenské.

Marie ihned se zapojila do veřejné činnosti. Vyzývala k pomoci rodinám Čechů a Slováků, kteří se vraceli z Ruska otrhaní a bosí, aby si jenom zachránili své životy. Nechává s manželem v Kyjivě všechny své statky, ona sama byla ve velké bídě, ale ze své přirozené dobroty a sociálního citění pomáhala v Praze uprchlíkům, přistěhovalcům a studentům z Ruska, tak jako pomáhala legionářům v Kyjivě. V roce 1923 manželé Červení dostali od ministerstva obrany Revoluční medaili za zásluhy o stát.

Paní Marie také obdržela Vojenský kříž za neocenitelné služby pro Českou družinu a legionáře. V roce 1924 dostala pozvání k 10. výročí 1. pluku Jana Husa, který vznikl z praporu České družiny. Byla tam „Matka České družiny“ spolu s prezidentem a veterány starodružiníky, teď už generály, jako představitel celé rodiny Červených. V roce 1925 manželům Červeným udělili status legionářů. K 50. výročí manželství, 15. dubna 1929 Otakar a Marie Červených dostali blahopřání od studentů a profesorů z bývalého Ruska.

Otakar Červený zemřel 8. září 1930 a Marie Červená v roce 1932. Oba pohřby byly s vojenskou poctou.

Prameny: *Александр и Дина Муратовы. Отакар и Мария Червены, старейшие представители чехословацкого освободительного движения в России. Русское слово, 2010. №№ 3, 4, 5.*
<https://ruslo.cz/images/Nomera/RS-2010-03i:04i:05i.pdf>

Червени Отакар

Отакар Вацлав Червени народився 14 січня 1850 року в місті Градец Кралове в родині талановитого винахідника музичних інструментів Вацлава Франтішка Червеного, який у 1842 році заснував відому в Європі та Америці фірму з виготовлення духових та ударних інструментів «В. Ф. Червени та сини». Починаючи з 1993 року, ця фірма має назву «АМАТІ – Денак». Хоча інструменти випускаються під новою маркою, але на кожному з них і донині вигравіювано прізвище «Červený».

У родині Вацлава та Франтішки Червених було 13 дітей, але епідемія холери та інші хвороби забрали життя в декого з них. Батько, плануючи в майбутньому передати родинну справу комусь із синів, почав уводити їх в курс справи, але два старші сини померли в молодому віці, і його вибір зупинився на третьому, Отакарові, але той

після закінчення Пардубицького реального училища у віці шістнадцять років умовляє батька відпустити його на навчання до Празької Політехніки. Довелося батькові зайнятися підготовкою спадкоємців в особі двох молодших синів – Ярослава та Станіслава.

Завдяки таланту винахідника (було створено 24 нові моделі інструментів) фірма Вацлава Червени поступово завоювала визнання в Європі та Америці. Відомі були його інструменти й у царській Росії, зокрема в кінці 1860-х років партія музичних інструментів була надіслана для імператорського Театрального училища, за що Олександр II нагородив власника фірми медаллю. Усього в Росію для військових оркестрів було відправлено 23316 духових інструментів і 600 барабанів на загальну суму 1994082 рублів, крім того, інструменти постачалися для музичних шкіл та училищ, цивільних оркестрів, здійснювався ремонт інструментів. Слід не забувати ще те, що практично в кожному чеському селі був свій духовий оркестр, а то й два. Чехи, будучи великими патріотами всього чеського, звісно ж, купували тільки найкращі чеські інструменти. У 1866 році в Градец Кралове приїхав австрійський імператор Франц Йозеф I і серед інших нагородив матір родини Червених Франтішку «Золотим хрестом» за заслуги. Дещо раніше такої ж самої нагороди удостоївся і Вацлав Червени за розповсюдження слави австрійської промисловості за кордоном. Австрійський імператор ще раз відвідав фірму «В. Ф. Червени та сини» у 1880 році.

Після трьох років навчання в «Політехніці», де він вивчав хімію та технологію виробництва цукру, Отакар, не закінчивши її, упродовж семи років на практиці знайомився з виробництвом цукру та пива на підприємствах Східної Чехії. У зв'язку з економічною кризою в Австро-Угорщині Отакар у 1878 році переїжджає в Росію, зокрема в Петербург, де отримав пропозицію посісти пост заступника директора цукрового заводу в Тамбовській губернії, яку він прийняв. Через рік під час відвідин Чехії він одружився на дочці чеського броваря Франца Зноємського – Марії (*1854) з міста Градец Кралове, яка після закінчення в Празі вищої жіночої школи отримала педагогічну освіту. Після кількох років праці в Тамбовській губернії була ще робота в Тростянці Харківської губернії та керівництво великим цукровим заводом у Матусові Київської губернії (нині селище Матусів Шполянського району Черкаської області).

У зв'язку зі збільшенням митних зборів на кордоні з Австро-Угорщиною сімейна фірма Червених вирішила налагодити збирання та виготовлення музичних інструментів у Росії, зокрема в Києві, здійснюючи також і їх ремонт. Керівником київської філії батьківської фірми став у 1887 році Отакар, залишаючись ним наступні 35 років (дітей у нього з Марією не було). Поселилися вони в Києві на Кудрявці, приймаючи в себе дома багатьох гостей, починаючи від звичайних земляків і закінчуючи відомими (скрипач і композитор Франтішек Олдржічек, скрипач-віртуоз Ян Кубелік, археолог Вікентій Хвойка, письменник Юліус Зеєр), а також впливовими людьми, такими як майбутній президент Чехословаччини Томаш Гарріг Масарик, який не раз зупинявся в них на декілька днів, надаючи перевагу будинку гостинних господарів перед готелем.

Отакар займався справами своєї фірми, водночас був одним із засновників та активним членом товариства Яна Амоса Коменського, турбувався про чеську школу, яку підтримував матеріально, зав'язував необхідні для всього цього знайомства з впливовими людьми, включаючи деяких персон із царського двору. У 1908 році сімейна фірма з виробництва музичних інструментів отримала з Петербурга свідоцтво на право називатися «Поставщиком Двору Його Імператорської Величності». Фірма Червених не тільки поставляла інструменти, але й рекомендувала в Росію диригентів військових оркестрів. Так в «Календарі Чехослована» за 1911 рік, який випускав Венцеслав Швіговський, чех родом з Глинська, серед великої

кількості чеських музикантів та викладачів музики в Росії зазначено 117 прізвищ капельмейстрів військових оркестрів, серед яких були як професійні музиканти з Чехії, так і російські чехи, вихідці з чеських сіл, в основному з території Волині, де практично в кожному селі були духові оркестри. У цих військових оркестрах грало теж багато чехів, які проходили дійсну військову службу. З нагоди 60-річчя Отакара Червеного в Чехії в журналі «Светозор» помістили його фотографію з підписом «Отакар Червени, «чеський консул» на Русі, з нагоди його 60-річчя», підкреслюючи цим самим його заслуги у взаємозв'язках між Чехією та Росією.

Після оголошення війни Росії Австро-Угорщиною в багатьох російських містах відбулися масові антиавстрійські демонстрації чехів, словаків, сербів, які мешкали на теренах Росії. Київська чеська діаспора провела масове зібрання (біля трьох тисяч чоловік), обравши Чеський комітет на чолі з Індржіхом Індржішком, у складі якого був Отакар Червени. Почалися створюватися військові частини з чеських добровольців (Чеська дружина), які з'їжджалися до Києва та записувалися в готелі «Прага» (нині Володимирська, 34). Розселення та утримання добровольців відбувалося за рахунок добровільних внесків та пожертв російських чехів, які добилися підтримки на найвищому рівні. Добровольців, серед яких було 244 добровольці з Волині, поселяли в будинках для приїжджих Михайлівського монастиря та в Першому реальному училищі. Відбулися дві аудієнції в царя, під час більш представницької, другої, делегацію від чехів Москви, Петрограду, Варшави та Києва очолював Отакар Червени. Його ж на першому з'їзді Ради чехів та словаків всієї Росії обрали головою.

Коли дружина була прийнята на повне державне забезпечення, постало питання про матеріальне забезпечення родин загиблих та поранених, яке вирішувалося в межах Товариства Я. А. Коменського шляхом створення спеціального фонду та запровадження військового податку для тих чехів, які не вступили до Чеської дружини. 64-річний О. Червени взяв на себе обов'язки інтенданта дружини. З березня 1916 року він, так само як і інші чехи, власники підприємств Києва, починає залучати на роботу до себе полонених чехів та словаків із Дарницького табору військовополонених. Бере участь у Першому (Москва, 1915 рік) та Другому (Київ, 1916 рік) з'їздах чехословацьких товариств у Росії й двічі обирається до керівних органів. На третьому з'їзді, де вже були присутні, окрім російських чехів, представники від військовополонених, які за відсутності вождів чехословацького народу ухвалювали колективні рішення, признали вищим органом всього чехословацького визвольного руху Паризьку Чехословацьку Народну Раду на чолі з Т. Г. Масариком. На цьому з'їзді було відсторонене старе керівництво та обрано замість нього філію Чехословацької Народної Ради в Росії.

Починаючи з січня 1918 року, у Києві декілька разів змінювалася влада, і кожна така зміна супроводжувалася пошуком ворогів режиму, експропріацією їх майна, арештами, розстрілами. При владі більшовиків за підказками чеських більшовиків було арештовано 50 активних київських чехів, у тому ж числі й Отакара Червеного, а все його майно реквізоване. Стало зрозумілим, що нічого доброго немає чого очікувати. Завдяки зусиллям президента Т. Г. Масарика чеського посла в Румунії Б. Чермака та при посередництві Червоного Хреста лише 31 березня 1921 року подружжю Червених вдалося виїхати з «червоного» Києва. У Празі вони поселилися в будинку пристарілої матері Марії Червеної Марії Зноємської та її дочки Франтішки. Після переїзду на іншу квартиру Отакар Червени почав працювати радником в експортному відділі Міністерства торгівлі. У 1925 році Отакару та Марії Червеним був присвоєний «Статус легіонера». Лише в 1928 році вони перестали бути російськими емігрантами, отримавши паспорти Чехословаччини, і в цьому ж році Отакар Червени вийшов у відставку.

Помер Отакар Червени 8 вересня 1930 року. Президент Т. Г. Масарик видав указ, згідно з яким похорони відбулися з усіма військовими почестями. Це був другий такий похорон після Луїса Тучека, якого удостоївся російський чех.

Світлини взяті з cs.wikipedia.org/wiki/Otakar_Červený.

Джерела: Александр и Дина Муратовы. Отакар и Мария Червены, старейшие деятели чехословацкого освободительного движения в России. ruslo.cz/images/Nomera/RS-2010-03i,04i,05i.pdf

Červený Otakar

Otakar Červený, se narodil 14. ledna 1850 ve městě Hradec Králové, v rodině Václava Červeného, syna Františka. Jeho otec byl známým vynálezcem hudebních nástrojů, vlastnil podnik na jejich výrobu a v roce 1842 založil firmu V. F. Červený a synové. Po roce 1893 tento podnik již vlastní jiní majitelé a má i jiný název: AMATI-Denak. Ale jméno Červený, jak bylo vypracováno už v XIX. století, je stále vyryto na každém nástroji.

Václav a Josefina Červených měli 13 dětí, ale epidemie cholery a jiné nemoci vzaly některým z nich život. Starší dva synové, které připravoval otec jako své nástupce, také zemřeli, tak se tedy nástupcem stal Otakar. Po maturitě na reálce v Pardubicích ale přemluvil otce na pokračování studia v Praze na Vysoké škole polytechnické. Tak otec začal připravovat ke svému dílu mladší syny, Jaroslava a Stanislava.

Díky talentu Václava Červeného se firma Červených dostala do povědomí v Evropě a v Americe. Po dlouhá léta dodávala do Ruska své nástroje pro dechovky. Statisticky to vypadalo tak: 23.316 dechových nástrojů a 600 bubnů pro dechovky ruské armády. Mimoto se nástroje dodávaly pro hudební školy a civilní soubory, také se zajišťovala oprava nástrojů. Nesmíme zapomenout na to, že v každé české vesnici byly vlastní dechovky a někdy i dvě. Volyňští Češi byli velkými patrioty všeho českého, takže nakupovali nástroje v Čechách, a jen ty nejlepší. Roku 1866, po skončení rakousko-pruské války u Hradce Králové, tam zajel rakouský císař Franz Josef I. a vyznamenal některé občany města za péči o zraněné. Mezi jinými to byla také manželka Václava Červeného, Josefina, která dostala zlatý Záslužný kříž s korunou. Dříve již takový dostal i Václav Červený za propagaci rakouského průmyslu v zahraničí. Císař Franz Josef I. ještě jednou navštívil podnik Červený a synové v roce 1890.

Mladý Otakar se na polytechnické škole učil chemii a technologii cukrovarnictví. Nedokončil vysokou školu a od roku 1869 sedm let vykonával praxi v cukrovarech a pivovarech ve východních Čechách a v roce 1878 odjel do Petersburgu, protože v Rakousko-Uhersku nastala ekonomická krize a nezaměstnanost. Tam dostal nabídku na zástupce vedoucího cukrovaru v Tambovské gubernii, kterou přijal. Za rok jel na návštěvu k rodičům do Čech a tam se také oženil s Marií Znojemskou (*1854), dcerou sládka Františka Znojemského z Hradce Králové, která absolvovala v Praze vyšší ženskou školu a stala se učitelkou, ale po celý svůj život jako učitelka nepracovala.

Po třech letech úspěšné práce v cukrovaru v Tambovské gubernii Otakar pracoval pět let jako správce cukrovarů a pozemků o 12 tisících ha v Charkovské gubernii, poté ještě více let jako správce

velkého cukrovaru v obci Matusovo, v Kyjivské gubernii (nyní Matusovo Špoljanského rajonu Čerkaské oblasti).

Aby neplatila vysoký celní poplatek při překročení zboží hranice mezi Rakousko-Uherskem a Ruskem, firma Červený a synové otevřela v Kyjevě svoji odbočku, kde se dávaly dohromady součásti nástrojů a také se zde dělala oprava nástrojů, kterou od roku 1887 skoro 35 let vedl Otakar. Usadil se se svojí manželkou, (děti neměli), v Kyjivě na Kudrjavce a od té doby se jejich pohostinný dům stal útlukem pro návštěvníky z Čech. Hospodář byl příjemný besedník a hospodyně vždy měla něco k pohoštění. Své hosty vodil na procházku po Kyjivě a seznamoval je se svými přáteli. Čeští hudebníci, spisovatelé a vědci se ubytovávali u Červených. U nich bydleli, hudební skladatel František Oldřich, mladý houslista-virtuóz Jan Kubelík, známý archeolog Vikentij Chvojka, spisovatel Julius Zeyer, několikrát je navštívil a bydlel u nich T. G. Masaryk, kde se potkával s vlivnými Čechy z Kyjiva.

V roce 1908 dostala firma Červený a synové v Petersburgu potvrzení od kanceláře Ministerstva Dvoru Imperátora, že jejich podnik je oficiálním dodavatelem Dvoru Jeho Veličenstva a dostává právo to uveřejnit na svém vývěsním štítu. Firma Červených mimo hudebních nástrojů doporučovala také do Ruska dirigenty vojenských orchestrů dechových hudeb. V Kalendáři Čechoslovánu z roku 1911, který vydával V. Švihovský, bylo zaznamenáno ve velkém seznamu českých hudebníků a učitelů hudby v Rusku 117 příjmení kapelníků vojenských orchestrů. Mezi nimi byli profesionálové z Čech a také volyňští Češi – v každé české vesnici byla dechovka nebo i dvě, a proto skoro v každém vojenském orchestru byli přítomni Češi. K 60. narozeninám Otakara Červeného český časopis Světozor otiskl jeho fotografii a nadepsal „Otakar Červený, český konsul v Rusku“, a zdůraznil tím jeho zásluhy ve vztazích mezi Čechy a Ruskem.

Na začátku 1. světové války v mnohých městech Ruska, kde bydleli Češi, Slováci a Srbové, byly organizovány antirakouské manifestace. V Kyjivě se konala schůze (kolem 3 tisíce lidí) na podporu Ruska ve válce proti středoevropskému státu. Byl zvolen kyjivský Český výbor v čele s J. Jindřiškem jehož členem byl také O. Červený. Na výzvu tohoto výboru, umístěné v novinách, se do Kyjiva začali sjíždět dobrovolníci, kteří se hlásili v hotelu Praha (nyní Volodymyrská, 34). Prostředky na udržování dobrovolníků se sháněly jako dobročinné příspěvky na „české dílo“. Dále byl určen příspěvek na Českou družinu pro ty Čechy, kteří nevstoupili do Družiny. Z iniciativy moskevských Čechů byla 20. srpna v Moskvě audience u ruského cara. Později následovala druhá audience s představením široké české diaspory v Rusku, které se zúčastnili delegáti z Petrohradu, Moskvy, Kyjiva a Varšavy, pod vedením O. Červeného. Z těchto delegátů se začala tvořit Rada Čechů a Slováků v Rusku. Do Kyjiva pořád přijížděli dobrovolníci z celého Ruska a mezi nimi také 244 mužů z Volyně. Dne 4. září byli čeští dobrovolníci ubytováni v hostinských místnostech Michajlovského kláštera a 1. Kyjivské reálky. Česká družina, jak se jmenovala česká jednotka, dostala státní zajištění.

Kyjivský výbor začal připravovat prostředky pro rodiny zahynulých, zraněných a invalidy. Proto byl uspořádán Fond České družiny s dobrovolnými příspěvky v rámci Sdružení J. A. Komenského. Mezi prvními svůj příspěvek dala rodina Červených. Ve věku 64 let se pan Červený uvolil dělat intendantní službu pro Družinu. Po druhém sjezdu Čechů a Slováků Ruska v Kyjivě byl zřízen peněžní ústav – první Československá banka v Rusku, a na prvním místě mezi jeho zakladateli byl O. Červený. Na třetím sjezdu, kde už bylo delegátů České družiny více, byli staří členové zbaveni funkcí, byla zvolena odbočka Československé národní Rady se sídlem v Petrohradě, která se podřizovala pařížské Československé národní Radě v čele s T. G. Masarykem.

V roce 1916 v Darnickém lágru pro vojenské zajatce bylo už několik tisíc slovanských zajatců, bývalých příslušníků rakousko-uherské armády. Červený a další Češi z Kyjiva se domohli, aby zajatci české a slovenské národnosti mohli pracovat v kyjivských továrnách jako obyčejní dělníci. Od roku

1918 se v Kyjivě stále měnily vlády a pokaždé se hledali protivníci režimu, zatýkalo se a popravovalo, jejich majetky podléhaly zabavování. Na udání českých bolševiků ruští bolševici zatkli kolem 50 známých Čechů a mezi nimi také Červeného, jeho celý majetek byl také zabrán. Bylo vidět, že nic dobrého se nedá čekat. Tak pomocí prezidenta T. G. Masaryka, českého velvyslance v Rumunsku B. Čermáka a mise Červeného kříže, se podařilo manželům Červeným dostat do Prahy. Stalo se to 11. května 1921. Nejdříve bydleli u Marie Znojemské – staré matky paní Červené, a její sestry Františky. Potom bydleli soukromě a pan Červený začal pracovat jako poradce v exportním oddělení Ministerstva obchodu. Roku 1925 oba obdrželi status „legionářů“ a až roku 1928 se stali občany Československa.

Otakar Červený zemřel dne 8. září 1930. Podle nařízení prezidenta T. G. Masaryka pohřben byl s vojenskou poctou. Byl to druhý takový pohřeb pro ruského Čecha, jako první byl pro Luise Tučka.

Foto, zdroj: cs.wikipedia.org/wiki/Otakar_Červený.

Prameny: *Александр и Дина Муратовы. Отакар и Мария Червены, старейшие представители чехословацкого освободительного движения в России. Русское слово. 2010. № № 3, 4, 5.*
<https://ruslo.cz/images/Numera/RS-2010-03i;04i;05i.pdf>

Чижевська Людмила

Прадіди Людмили Чижевської – Франц Лесак та Франц Степанек (Štěpanek, Штепанек) – переселилися на терени Київської губернії Російської імперії в 1874 році, коли вони ще були підлітками, і проживали в селі Міхалин (Голендри) Бердичівського повіту Київської губернії (нині село Миколаївка Козятинського району Вінницької області).

Людмила Чижевська згадує, що за переказами її прапрадід, який приїхав з родиною на Волинь возом, по дорозі, зберігаючи сили коня, сам впрягався у воза і тягнув його. Цим підкреслюється справжня турбота господаря про рухомий та нерухомий інвентар землероба, який є запорукою майбутнього його родини.

Історія села Миколаївка починається з 1787 року, коли польський магнат Прот Потоцький на землях Самогородка поселив голладських менонітів – нащадків переселенців із Нідерландів на Надвіслянщину. Поселення отримало офіційну назву Міхалин, але мешканці навколишніх сіл називали його Голендри, що походило від старопольського «голландці», «Голландія».

У 1874 році 33 чеські родини, які походили з близько розташованих сіл у Північній Чехії, що вказує на організований переїзд, викупили колонію Голендри в попередніх власників земельних ділянок. Таке спостерігалось й в інших місцях, коли чехи викупляли землі у своїх попередників – німецьких чи нідерландських колоністів, зокрема, маємо приклади Антонівки в Острозькому повіті та Лутгардівки в Дубенському повіті Волинської губернії. Згодом чехи

отримали за спрощеною процедурою російське громадянство, хоча це стосувалося лише власників домогосподарств та їх дружин. Усі інші змушені були чекати не менше п'яти років, дотримуючись всіх бюрократичних процедур. Самі ж голландці переселилися вглиб Росії, хоча зрештою більшість із них опинилась за океаном, де вони не зазнавали переслідувань ні з боку католиків, як це було в Нідерландах, ні з боку православних, як це було в Росії. У 1891 році Голендри (Міхалин) перейменували на честь російського царевича Миколи, який пізніше став царем Миколаєм II, на Миколаївку. Ця назва збереглась до наших часів. До речі, залізнична зупинка (роз'їзд), розташована за 5 км від Миколаївки на відтинку залізниці від Жмеринки до Козятина, донині носить назву «Голендри». У селі активно діє чеське товариство «Голендерські чехи», засноване в 1990 році спочатку як Товариство імені Я. А. Коменського, а в 1996 році перейменовано в товариство «Голендерські чехи». Члени цього товариства написали хроніку свого рідного села.

Яро Бура у своїй праці «Odkud z Čech přišli na Voluň-13. aktualizace» наводить прізвища чехів, які переселились на терени Російської імперії, вказуючи місця, звідки вони виїжджали в Чехії. Зокрема, серед родин чехів, які переселились до Миколаївки, знаходимо такі родини: №1227 – Ян Франтішкович Лесак (*1819) з Кунчіц біля Летограду з дружиною Франтішкою (*1814), дочкою Венцла з Гнатніц біля Усті над Орліці; №1228 – Йозеф Вінценцович Лесак (*1847) з Кунчіц біля Летограду з дружиною Франтішкою (*1856), дочкою Яна Барнета з Собкович біля Жамберку; №2242 – Ян Йозефович Штепанек (*1834) з Лукавіц біля Жамберку з дружиною Анною (*1834), дочкою Яна Барнета з Лукавіц біля Жамберку; №2243 – Франтішек Ігнатович Штепанек (*1842) з Пржіму, Яворніц біля Рихнова з дружиною Франтішкою (*1846), дочкою Франтішка Востржебала з Ровень біля Рихнова. Цілком можливо, що члени цих родин і є прапрародичами пані Людмили Чижевської. Дідусь Людмили Чижевської Володимир Францович (*1901) та його дружина Єлизавета Францівна (*1904) Степанеки вже народилися в Миколаївці. Працювали в колгоспі на фермі та городній бригаді. Єлизавета Францівна також шила одяг для мешканців села. Виростили чотирьох дітей: Міладу (*1930), Вероніку (*1932), Ганну (*1937), Володимира (*1939) та Надію (*1947).

Родючі чорноземи, працьовитість, завзяття, високий рівень культури землеробства, що принесли із собою чехи, дали позитивні результати. На всю Київську губернію гриміла слава Миколаївки. Чехи збудували цукровий завод, школу, клуб, крамницю, майстерню із пошиття кінської збруї, цех із виробництва високоякісного клею, млин. Життя навколо млина згодом опише у своїй повісті «Зелені млини» український письменник чеського походження, уродженець недалекого від Миколаївки села Конюшівка Василь Сидорович Земляк (Вацек), батько якого, Сидір Вацек, народився й виріс у Миколаївці. Жили чехи заможнo, мали власні господарства, добротні будинки. ХХ століття принесло їм нові випробування. Разом з українцями та іншими народами пережили чехи Першу світову війну, революцію, громадянську війну, голодні 20-і, 30-і та 40-і роки. У Миколаївці були розкуркулені й засуджені на різні терміни виправно-трудоих робіт і вислані на Північ В'ячеслав Бальцер, Леонід Зосенко, Йосип Кельнер, Франц Кунст, Розалія Лісниченко, Богуміл Моргес, Володимир Маурер, Франц Матейко, Адольф Моргес, Іван Шіма, Марія Шіма, Іван Штольц, В'ячеслав Явурек.

Поступово життя налагоджувалося, міцнів колгосп. За високі врожаї цукрових буряків колгосп був учасником Всесоюзної виставки в Москві. Щоб буряк не втрачав цукристості, жінки не дозволяли трактористам підорювати його, а самотужки лопатами копали, не даючи йому в'янути і втрачати цукристість.

Чехи вмiли не лише гарно працювати, вони вмiли й гарно відпочивати. У селі був відомий в широких околицях духовий оркестр. Були музикантами прадід, дідусь пані Людмили та його брат. Дідусь чудово грав на різних музичних інструментах. Він був музикантом-самоуком, грав на слух. Коли його внучка навчалася в музичній школі, він був у захваті, що вона грає по нотах. Дідусь пані Людмили під час війни працював на лісорозробках у Карелії і через погане харчування повернувся додому дуже виснаженим. Довелося посиленним харчуванням поступово відновлювати його сили в ті голодні післявоєнні роки.

Дуже гарно, інтелегентно, на високому культурному рівні, починаючи з одягу й закінчуючи сервіруванням стола, проходили весілля в Миколаївці. За спогадами пані Людмили та її мами пані Надії чеські жінки були добрими кухарками, і тому українці з сусідніх сіл часто запрошували їх в якості кухарок на весілля. За чеським звичаєм на столи від самого початку гостини ставили солодоші, що дуже подобалося дітям, а потім у великих супницях подавали суп, приказуючи при цьому: «Polévka je hořká», що означало «Суп гарячий», а українці підхоплювали: «Гірко! Гірко!» і починали цілуватися. Також вони розповідають, що, коли хлопець-чех хотів запросити дівчину на весілля і танцювати з нею, він мусив запитати дозволу у її батьків і подарувати їй коробку цукерок. Танці розпочиналися ще в клубі під духовий оркестр. Згодом родини змішувалися з українськими, перепліталися й культури двох народів.

У важкі післявоєнні роки народилася Надія Володимирівна Степанек (*1947). Її дитинство та юність пройшли в селі. У 1965 році вона закінчила середню школу, рік працювала і в 1966 році поступила в Київський технологічний інститут, який закінчила в 1972 році. У 1969 році вийшла заміж за українця Чижевського Віталія Аркадійовича і переїхала до місця призначення на роботу чоловіка в Житомир. З 1969 року по 1973 рік працювала економістом, начальником зміни на Житомирській взуттєвій фабриці. З 1973 року по 1994 рік працювала економістом, начальником планового обласного об'єднання «Житомирбудматеріали», а з 1994 року по 2006 рік працювала бухгалтером, начальником торгового відділу Житомирського комбінату силікатних виробів. На пенсію вийшла в 2006 році. Веде активний спосіб життя. Від самого початку заснування в Житомирі Спільки волинських чехів стала одним із перших її членів. Як знавець чеської мови, вела факультативні заняття з чеської мови для студентів Житомирського державного технологічного інституту, перебуваючи на посаді асистента цього вузу. У 1995 році вдосконалювала свої знання чеської мови на факультеті Карлового університету в місті Добрушка (Чехія). Нині веде заняття з чеської мови в дитячих групах Житомирської спільки волинських чехів.

Чоловік пані Надії – Чижевський Віталій Аркадійович (*1940), українець, уродженець села Гайки Володарськ-Волинського району Житомирської області. Закінчив Київський технологічний інститут легкої промисловості. З 1969 року працював на Житомирському силікатному заводі. Обіймав посади майстра зміни, начальника силікатного цеху, начальника виробничого відділу й головного інженера, голови правління. Пані Людмила з теплотою згадує мальовниче село Гайки.

У родині Чижевських виховали двох дітей: Сергія (*1970) та Людмилу (*1975). Сергій Віталійович закінчив Сімферопольське вище військове училище, служив у Збройних силах, а в 1995 році закінчив Харківську юридичну академію й перейшов на роботу в Службу Безпеки України в Житомирській області. Одружений. Дружина – Ольга Леонідівна (*1977), українка. У родині виховують трьох дітей: Надію (*1993), Віталія (*1996), Богдана (*2004). Людмила Віталіївна закінчила Житомирський інженерно-технологічний інститут (1997), здобула науковий ступінь доктора економічних наук та звання професора. Працює професором

кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку університету Житомирська політехніка. Керівник Чеського центру освіти і культури ім. Вацлава Длоугі Державного університету Житомирська політехніка, очолює Житомирське територіальне відділення громадської професійної бухгалтерської організації Федерації професійних бухгалтерів та аудиторів України, сертифікований аудитор України. На даний час має понад 100 наукових праць з питань бухгалтерського обліку та аудиту. Знання чеської мови допомагає їй у спілкуванні з чеськими науковцями, та й перше її робоче місце було пов'язане з підприємством, заснованим чехами. Очевидно, що знання чеської мови відіграло в цьому не останню роль. Не забуває і про своє чеське коріння, виступаючи на наукових конференціях та публікуючи статті про історію та життя волинських чехів. З 2014 року – голова Житомирської спілки волинських чехів, з лютого 2021 року – голова Чеської національної ради України.

Людмила Віталіївна одружена з Паламарчуком Андрієм Семеновичем. Мають сина Віталія (*2003).

Так переплелися долі двох слов'янських народів – українського та чеського, які мирно живуть під одним небом на щедрій українській землі. Але чехи ніколи не забувають історичну батьківщину своїх дідів і прадідів. Любов до неї прищеплюють своїм дітям і внукам. У Миколаївці мешкають дві тітки пані Людмили – сестри її мами Мілада та Ганна. Там же покоїться прах дідів та прадідів.

На світлинах від 1910 року родина Лесакових. В першому ряду сидять прабабуся, Філомена Шімова, та прадід, Франц Лесак, поруч з яким стоїть дівчинка з стрічками. Це бабуся Єлизавета (Větuška, Бетушка) пані Людмили. Архів Людмили Чижевської.

Джерела: *Майя Лутай. Чехи Житомирщини: історія і сьогодення. Житомир, 2008.*

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Олександр Степаник. Про Миколаївку, чехів ... і не тільки. 2017.

https://youtu.be/BNVIGLWjGrA?si=d7w2gnSxWsj_OrX

Číževská Ludmila

Prarodiče Ludmily Číževské, Franz Lesák a Franz Štěpánek (ukrajinsky Stepanek) se přestěhovali do Ruské říše v roce 1874 ve věku dorostenců. Jejich rodiče se usídlili v obci Michalyn (Holendry), Běrďyčevského újezdu, Kyjivské gubernie, Ruské říše (nyní obec Mykolajivka, Kozjatynského rajonu, Vinické oblasti Ukrajiny).

Mykolajivka, tehdy Michalyn, byla založena roku 1787, kdy velkostatkář Prost Potocký usídlil na území Samohorodka-Podolí potomky nizozemských přistěhovalců do Polska. Ty ještě v XVI. století usadil polský král na březích Visly. Kolonie Holandských mennonitů dostala název Mychalyn, ale místní obyvatelstvo ji jmenovalo Holendry, což staropolsky znamenalo – holandské.

Roku 1874, 33 rodin Čechů z několika sousedních vesnic severního Česka, což znamenalo organizovanou emigrační akci, zakoupilo půdu kolonie od Holanďanů, kteří se odstěhovali do centra Ruska. Později se beztak ocitli za oceánem, kde

mennonité nebyli pronásledováni, tak jak to bylo katolíky v Nizozemí nebo pravoslavnými v Rusku. Příkladů podobného usídlení českých přistěhovalců v německých nebo holandských obcích v Rusku máme několik – obec Antonovka, Ostrožského újezdu, obec Luthardovka, Dubenského újezdu, Volyňské gubernie atd. Osoby, které vlastnily půdu, a jejich manželky, dostaly ruské občanství podle zjednodušeného schématu a všichni ostatní nejméně za pět let pobytu v Rusku, při dodržení všech byrokratických procedur. V roce 1891 byla kolonie Mychalyn přejmenovaná na Mykolajivka (rusky – Nikolajevka) podle jména careviče Nikolaje, budoucího cara Nikolaje II. Zatímco zastávka na trati, pět km od Nikolajivky, od Kozjatyna do Žmerynky jmenuje se Holendry.

Od roku 1990 v Mykolajivce aktivně funguje český spolek J. A. Komenského, který v roce 1996 dostal název Holenderští Češi.

Jaro Bura uvádí příjmení Čechů, kteří se odstěhovali do Ruské říše, a ukazuje, odkud se odstěhovali z Čech. Mezi Čechy, kteří odjeli do Mykolajivky, nalézáme: №1227 – Jan František Lesák (*1819) původem z Kunčic u Letohradu a jeho manželka Františka (*1814), dcera Vencla z Hnátnic u Ústí nad Orlicí; №1228 – Josef Vincenc Lesák (*1847) původem z Kunčic u Letohradu a jeho manželka Františka (*1856), dcera Jana Barneta ze Sobkovic u Žamberku; №2242 – Jan Josefův Štěpánek (*1834), původem z Lukavic u Žamberku a jeho manželka Anna (*1834), dcera Jana Barneta z Lukavic u Žamberku; №2243 – František Ignáta Štěpánek (*1842) původem z Přímu a Javornic u Rychnova a jeho manželka Františka (*1846), dcera Františka Vostřebala z Rovně u Rychnova. Je pravděpodobné, že někdo z členů těchto rodin mohl být praprarodičem paní Ludmily Číževské. Dědeček Vladimír Štěpánek (*1901), syn Franze, a babička Jelizaveta, dcera Franze Lesáka (*1904), už se narodili v Mykolajivce. Pracovali v kolchoze – kravin a pěstování ovoce. Paní Jelizaveta také šila obleky vesničanům. V rodině vychovali pět dětí: Miladu (*1930), Veroniku (*1932), Annu (*1937), Vladimíra (*1939), Naděždu (*1947).

Úrodná černozemní půda, pracovitost, houževnatost, vysoká úroveň zemědělství, kterou přinesli s sebou Češi, daly pozitivní výsledek. Po celé Kyjevské gubernie byla známá Mykolajivka. Češi postavili cukrovar, školu, klub, obchod, sedlářskou dílnu, dílnu na výrobu kvalitního klišu, mlýn. Život

kolem mlýna pak popsal ve své pověsti „Zelené mlýny“ známý ukrajinský spisovatel české národnosti, původem ze sousední obce Koňušivka, Vasil Sydorovič Zemljak (Vacek), jehož otec Sydor Vacek se narodil a vyrostl v Mykolajivce.

Čechům se dobře dařilo, měli své majetky, kvalitní domky. XX. století přineslo pro ně, jako i pro jiné národy, nové zkoušky. Spolu s Ukrajinci a jinými národy přežili 1. světovou válku, revoluce, občanskou válku, hladomory 20., 30. a 40. let a 2. světovou válku. V Mykolajivce byli vyvlastňováni kulaci, trestáni a zasiláni na sever SSSR: Václav Balcer, Leonid Zosenko, Josef Kelner, Franz Kunst, Rozalie Lisnyčenková, Bohumil Morhes, Vladimír Maurer, Franz Matějko, Adolf Morhes, Jan Šíma, Marie Šímová, Jan Štolc a Václav Javůrek.

Postupně se život zlepšoval, kolchoz zesiloval. Za vysokou úrodu cukrové řepy se zúčastnil celostátní výstavy v Moskvě.

Češi uměli nejenom výborně pracovat, ale i hezky odpočívat. V obci byla známá široko daleko dechovka. Pradědeček, dědeček a bratr dědečka paní Ludmily byli muzikanti. Dědeček výborně hrál na různé hudební nástroje. Naučil se hrát sám a hrál podle sluchu. Když jeho vnučka studovala hudbu v hudební škole, tak byl velmi rád, že hraje podle not.

Dalším znakem proplétání kultur byly například svatby v Nikolajivce, krásné, inteligentní, na vysoké kulturní úrovni, počínaje oděvem a konče servírováním stolu. Postupem času se české a ukrajinské rodiny mísily, proplétaly se i kultury těchto dvou národů.

Matka paní Ludmily Naděžda Štěpánková se narodila za těžké poválečné doby roku 1947. Její dětství a mládí probíhalo v obci. V roce 1965 absolvovala jedenáctiletku, rok pracovala a v roce 1966 se stala studentkou Kyjevské vysoké školy technologické, kterou absolvovala v roce 1972. V roce 1969 se provdala za Ukrajince Čiževského Vitalije, syna Arkadije a odjela na místo pracoviště manžela do Žytomiru. Od roku 1969 do roku 1973 pracovala jako ekonomka, vedoucí směny Žytomirské továrny na obuv. Od roku 1973 do roku 1994 pracovala jako ekonomka, vedoucí plánovacího oddělení oblastního sdružení Žytomirbudmaterialy. Od roku 1994 do roku 2006 jako účetní, vedoucí obchodního oddělení Žytomirského kombinátu silikátových výrobků. Do důchodu odešla v roce 2006. Vede aktivní způsob života. Od začátku založení Spolku volyňských Čechů v Žytomiru se stala jedním z prvních jeho členů. Jako znalec českého jazyka vyučovala fakultativně studenty Žytomirské státní technologické vysoké školy českému jazyku, jako asistent této vysoké školy. V roce 1995 si zdokonalovala své znalosti českého jazyka na fakultě Karlovy univerzity ve městě Dobruška. Nyní vyučuje český jazyk v dětských skupinách Žytomirského spolku volyňských Čechů.

Manžel paní Naděždy, Čiževský Vitalij (*1940), syn Arkadije, Ukrajinec původem z obce Hajky, Volodarsk-Volyňského rajonu (okresu), Žytomirské oblasti (kraje). Absolvoval Kyjivskou technologickou vysokou školu lehkého průmyslu. Od roku 1969 pracoval v Žytomirské silikátové továrně. Vykonával funkce směnového mistra, vedoucího silikátového cechu, vedoucího výrobního oddělení, hlavního inženýra, předsedy vedení.

V rodině Vitalije a Naděždy Čiževských vychovali dvě děti: Sergeje (*1970) a Ludmilu (*1975). Sergej absolvoval Simferopolské Vyšší vojenské učiliště, sloužil v ukrajinské armádě a v roce 1995 absolvoval Charkovskou právnickou akademii a přestoupil do Služby bezpečnosti Ukrajiny v Žytomirské oblasti. Je ženatý. Manželka – Olga, dcera Leonida (*1977), Ukrajinka. V rodině vychovávají tři děti: Naděždu (*1993), Vitalije (*1996) a Bohdana (*2004).

Ludmila absolvovala Žytomirskou inženýrsko-technologickou vysokou školu (1992), obhájila doktorskou disertaci ekonomických věd, profesorka ekonomiky. Zaměstnaná byla jako profesorka katedry informačních systémů v řízení a účtech, doktor ekonomických věd, ředitelka Českého centra

освіты а культуры Вáцлава Длoуhého Стáтнi унiверзитi Жытoмiрскá полйтехнiкa, вeдoучi Жытoмiрскého úзeмнiho oддeлeнi спoлeчeнскé oдбoрoвé úчeтнi oргaнiзaцe Федерaцe oдбoрoвých úчeтнých a aудитoрú Укрaжинy, цeртифiкoвaнá aудитoркa Укрaжинy. Oд рoкy 2014 - прeдсeдкынe Жытoмiрскého спoлкy вoлыньскých Чeчú, oд úнoрa рoкy 2021 – прeдсeдкынe Чeскé нáрoднoстнi рaды Укрaжинy. Ludmila Vitalijevna je provdaná za Palamarčuka Andreje Semenoviče. Mají syna Vitalije (*2002).

Tak jsou propletené v rodině osudy dvou slovanských národů – ukrajinského a českého, kteří pokojně bydlí pod jedním nebem na štědré ukrajinské zemi. Ale Češi nikdy nezapomínají na historickou vlast svých prarodičů. Lásku k ní vštěpují svým dětem a vnukům. V Nikolajivce žijí dvě tety paní Ludmily, sestry její matky, Milada a Anna. Také tam jsou hroby jejích prarodičů.

Foto, zdroj: archiv Ludmily Čiževské.

Prameny: *Майя Лутай. Чехи Житомирщини: Історія і сучасність. Житомир, 2008.*
Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.
Олександр Степанік. Про Миколаївку, чехів... і не тільки. 2017.

Чонкова Марія

Чонкова Марія (до заміжжя Синкова) народилась 2-го лютого 1949 року в місті Жатець Лоунського округу (району) Чехословаччини в родині волинських чехів Владіміра Синка (14.02.1923, Новини Чеські-29.08.1990, Подборжани) та Емілії Малої (14.05.1930, Гульча Чеська-27.03.1970, Крири). Її батьки народились на Волині, де діди та прадіди мешкали в різних чеських поселеннях на Волині, інколи досить віддалених одне від одного. Це були такі населені пункти: Новини Чеські, Молодава, Залісся, Мізоч та Гульча Чеська. Там вони мешкали та працювали землеробами і ремісниками. Дехто з них, як одні з поважних мешканців села, виконували функції старости села.

У дідуся пані Марії, Антоніна Синка, шанованого господаря з Новин Чеських, та його дружини Анни Тенглерової з Молодави в родині було шестеро дітей – чотири сини та дві дочки. Усі четверо синів добровільно вступили до 1-го Чехословацького армійського корпусу, призовний пункт якого після визволення Рівного від німецьких загарбників у лютому 1944 року декілька місяців був розташований у Рівному. На жаль, троє синів із родини Синкових загинули в боях на Дуклянському перевалі на кордоні між Польщею й Чехословаччиною та в боях на території Чехословаччини. Залишився в живих лише Владімір, який у квітні 1944-го року вступив до 1-го Чехословацького армійського корпусу на території СРСР і воював у складі 3-го танкового батальйону Першої окремої чехословацької танкової бригади. Він пройшов фронтovими дорогами від містечка Торчин, що біля Луцька, до Праги, отримавши важке поранення біля Ліптовського Мікулаше на Словаччині.

Владімір Синек був передостанньою дитиною в родині Синкових. Досить рано родина втратила батька, і діти з малих років змушені були працювати в домашньому господарстві та на полі. Тут слід зазначити, що в ті часи на Волині діти із самого дитинства виконували посильну роботу по домашньому господарству: пасли й доглядали худобу, працювали в полі, виконували різну іншу доручену їм роботу. Зокрема, автор однієї з хронік села Чеський Малин

Йозеф Ржепек пише, що з п'ятирічного віку допомагав батькам при молотьбі, поганяючи по колу коней, які приводили в рух молотарку. Закінчивши семирічку в Новинах Чеських, Владімір у 1938 році пішов навчатись на слюсаря в майстерню по ремонту сільськогосподарських знарядь і техніки пана Андела. У 1942 році у нього померла мати, тому довелося покинути роботу в майстерні й займатися сільським господарством. Він господарював зі своїми братами Вацлавом та Антоніном. Старший брат Йозеф уже був одружений і мав свою родину, так само вже вийшла заміж і сестра Антонія, а сестра Анна померла ще досить молодою.

Після закінчення війни Владімір Синек, як і багато інших волиняків-чехів, не повернувся на Волинь і після демобілізації залишився в Чехословаччині, оселившись у Станьковіцях біля Жатця. Спочатку сам почав там одноосібно господарювати, а після одруження в травні 1948 року з волинською чешкою Емілією Малою – разом із нею.

Емілія Мала походила із селянської родини Антоніна Малого із Залісся та Марії Тоушкової з Гульчі Чеської. Незабаром Антонін та Марія побудувала разом з родиною сестри Антоніна Софією Малою, у шлюбі Кубелковою, у сусідньому із Заліссям містечку Мізоч будинок. Після закінчення війни Антонін Мали, який воював у лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу, повернувся на Волинь до своєї родини й у 1947 році разом із дружиною Марією та дочкою Емілією реемігрував до Чехословаччини, зокрема до села Бесно на Подборжанську.

Емілія, провчившись рік в господарській школі, вийшла заміж за Владіміра Синка до Станьковіц. У цьому шлюбі народилось двоє дітей: у 1949 році – Марія і в 1953 році – Антонін. У 1955-1956 роках у Жатецьку відбувся надуманий процес проти землеробів із Станьковіц. Серед звинувачених були Владімір та Емілія Синкови, які отримали довгі терміни ув'язнення, тому їх малолітні діти Марія та Антонін цілих десять років виховувались у своїх бабусі та дідуся по лінії мами в селі Бесно.

Після відбуття терміну ув'язнення Владімір Синек залишився працювати слюсарем на уранових шахтах в Пржібрамі, де і пропрацював аж до виходу на пенсію у 1981 році. Поселився в батьків своєї дружини в Бесно. Емілія ж працювала в лісі, а пізніше – у сільськогосподарському товаристві (JZD – колгосп). У 47 років Владімір овдовів, коли в 1970 році померла від хвороби, отриманої внаслідок ув'язнення, Емілія. Пізніше він переселився до свого сина у містечко Крири біля Подборжан, де і раптово помер у віці 67 років.

Мешкаючи у своїх бабусі та дідуся в Бесно, Марія Синкова почала там ходити до школи і, оскільки вона успішно навчалася, отримала рекомендацію для подальшого навчання в гімназії міста Подборжани. Шкільну освіту завершила в 1967 році, отримавши відмінні оцінки з чеської, російської та німецької мов і математики. Вона ще з дитячих років цікавилась іноземними мовами, географією, історією, а також подорожами, тому вирішила продовжити студії в середній школі економіки в Карлових Варах за спеціальністю «Організація та економіка туризму». Після двох років навчання склала іспити з економіки туризму та французької мови. У липні 1969 року її прийняли на роботу до туристичної компанії «Чедок» у Карлових Варах, де вона на тривалий час і оселилась. У «Чедоку» Марія працювала у відділі закордонних подорожей як ведучий референт, а від 1992 року по 1997 рік – керівником туристичної компанії, звідки перейшла до туристичної компанії «Автотурист», яку очолювала до 2000 року, допоки не закрили відділення цієї компанії в Карлових Варах. З 2000 року по листопад 2007 року керувала торговим відділом «Алжбетіні Лазні» у Карлових Варах, звідки й пішла на пенсію.

У 1970 році вийшла заміж за Антоніна Чонку (1948 року народження), який переселився з Крир біля Подборжан до Карлових Вар і працював шахтарем, а пізніше – слюсарем на підприємстві керамічної та скляної сировини Седлец. У родині Антоніна та Марії Чонків зросло двоє дітей: дочка Міхаела, 1972 року народження (у шлюбі Валашікова), яка закінчила медичний факультет Карлового університету в Празі, має дві дочки й працює в крайській (обласній) лікарні в Карлових Варах, де і мешкає, та син Антонін, 1978 року народження, який закінчив середню промислову школу (училище, коледж) кераміки, та не завершив навчання в технічній вищій школі (інститут, університет), працює техніком в ІТ-фірмі в Брно, де й мешкає з дружиною та двома дітьми. Антонін та Марія Чонки, будучи на пенсії, переважно перебувають у Крирах, де в них родинний будинок із садом.

З виходом на пенсію нарешті з'явився вільний час, який можна присвятити родині, внучкам та улюбленим заняттям, здійснюючи свої мрії. Упродовж усього життя пані Марія цікавилась історичними подіями та літературою, минувшиною та людськими долями, відвідувала місця історичних подій – історія завжди була її улюбленим предметом. Вона з великою цікавістю вислуховувала старі родинні оповіді про долі родичів, про що розповідали бабуся з дідусем та тітки з дядьками. Давно вже хотіла створити родинне дерево своєї родини, описавши життєві долі предків від народження до смерті, тому весь час збирала та архівувала світлини, старі листи, листівки, вирізки з газет тощо як важливі документальні свідчення для здійснення цього непростого завдання. Найбільше її приваблювала Волинь, яка нині входить до складу України, звідки всі родичі по лінії матері та батька прибули до Чехословаччини в 1947 році. На жаль, ніхто з близьких родичів не записував ніяких родинних спогадів, але за роки перебування на пенсії їй нарешті вдалось скласти об'ємний родовід, який постійно доповнюється та уточнюється.

З великим натхненням вона приступила до нових сфер діяльності, зокрема коли стала членом волинської спільноти у фейсбуці, знайшла там цілу низку нових родичів та друзів з числа волинських чехів – таких самих натхненних пошуковців у царині історії та родоводів. Коли в 2019 році створили електронну базу даних для опису волинської історії Volynaci.cz., пані Чонкова приєдналася до збору інформації, матеріалів та світлин. Вона почала контактувати з нащадками вояків Першого чехословацького армійського корпусу та відвідувати їх і в 2020 році опублікувала «Збірник спогадів очевидців», у якому описані долі дев'ятнадцяти вояків. Упродовж наступних двох років були написані ще чотирнадцять статей, які були опубліковані в регіональній та загальнодержавній пресі, також у «Zpravodaji SČVP» – планується їх видання окремою книгою. Як членкиня історичної комісії SČVP, вона готує матеріали для своїх колег, робить коректуру їх текстів для різних публікацій як у Чехії, так і в Україні, організовує зустрічі з волинськими чехами, щоб задокументувати їх спогади для «Пам'яті народу». У 2021 році для Міжнародної науково-теоретичної коференції в місті Дубно вона у співпраці з автором цієї книги підготувала статтю «Володимир Лібовицький – волинський чех, який прислужився українській, чеській та європейській культурі». У Товариством чехів Волині та їх друзів у регіоні Подборжани допомагає в організації бесід, пересувних виставок та інших акцій, їх презентацій у пресі та в соціальних мережах. У майбутньому за підтримки з боку родини з радістю бажає продовжувати співпрацювати з Товариством чехів Волині та їх друзів та продовжувати видавати публікації, допомагаючи зберігати пам'ять про предків для наших нащадків.

На світлинах Марія Чонкова. Архів Марії Чонкової.

Джерело: Marie Čonková. Rodiče a rodina Čonkových. Krynó, 2022.

Čonková Marie

Čonková Marie rozená Synková narodila se 2. února 1949 v Žatci, okres Louny, v rodině volyňských Čechů Vladimíra Synka a Emílie Malé. Její prarodiče byli původem volyňští Češi a bydleli v různých obcích na Volyni, někdy dost vzdálených od sebe. Byly to Noviny České, Moldava, Zálesí, Mizoč a Huleč Česká, kde pracovali jako zemědělci a řemeslníci. Někteří, jako nejvíce uznávaní občané své obce, byli zvoleni za starosty obce.

Hlava rodiny Vladimír Synek (14.2.1923, Noviny České-29.8.1990, Podbořany), syn Antonína Synka,

váženého hospodáře z Novin Českých, a Anny Tenglerové, původem z Moldavy. Pocházel z osmičlenné zemědělské rodiny, ze které se dobrovolně přihlásili do 1. československého armádního sboru čtyři synové a tři z nich zahynuli v bojích za svou vlast. Matka paní Marie, Emílie Malá (14.5.1930, Huleč Česká-27.3.1970, Kryry), byla původem z Mizoče, kam se do nově postaveného domu přestěhovali její rodiče ze sousedního Zálesí. Byla jedinou dcerou v rodině Antonína Malého ze Zálesí a jeho manželky Marie Touškové z Hulče České.

Po skončení války se Antonín Malý vrátil ke své rodině, manželce Marii a dceři Emílii na Volyň a v roce 1947 s celou rodinou reemigrovali do Československa, do obce Běsno na Podbořansku. V roce 1949 Antonín dostal vlastní hospodářství a za rok byl nucen vstoupit do zemědělského družstva, kde pracoval až do své náhlé smrti 8. září 1967.

Vladimír Synek se narodil jako předposlední dítě v rodině Antonína a Anny Synkových. Vychodil obecnou školu v Novinách Českých. Jeho otec brzy zemřel, a tak se už od dětství musel věnovat práci v hospodářství. Tady musíme podotknout, že tehdy si na Volyni děti od samého dětství zvykaly pracovat na poli, na zahradě a ve chlévě. V roce 1938 nastoupil do učení do zámečnické dílny pana Anděla a vyučil se zámečníkem. V roce 1942 zemřela i matka, a proto musel z dílny odejít pracovat do zemědělství. O usedlost a pole se starali spolu s bratry Václavem a Antonínem. Starší bratr Josef se oženil a sestra Antonie provdala, sestra Anna zemřela velmi mladá.

V dubnu 1944 Vladimír dobrovolně vstoupil do 1. československého armádního sboru, jednotky 1. samostatné československé tankové brigády, 3. tankový prapor v SSSR, pod velením generála Richarda Tesaříka. V československém zahraničním vojsku sloužil do konce května 1945. Po odchodu z vojenské služby se rozhodl, jako většina zahraničních vojáků, zůstat v Československu a usadil se ve Staňkovicích u Žatce. Začal zde soukromě hospodařit nejprve sám a později se svou manželkou volyňskou Češkou Emílií Malou, se kterou se oženil v květnu 1948. Emílie přijela do Čech s rodiči v sedmnácti letech a rok navštěvovala hospodářskou školu. Vdala se do Staňkovic a porodila dvě děti: Marii v roce 1949 a Antonína v roce 1953.

V letech 1955-1956 probíhal vykonstruovaný proces proti zemědělcům ze Staňkovic na Žatecku. Mezi obviněnými byli odsouzeni Vladimír a Emílie Synkovi k vysokým trestům vězení a jejich děti Marie a Antonín byly svěřeny na celých deset let do péče prarodičů. Po návratu z vězení zůstal Vladimír pracovat jako zámečnický v Uranových dolech v Příbrami až do odchodu do důchodu v roce 1981. Usadil se u rodičů své manželky v obci Běsno. Emílie pracovala jako lesní dělnice a později v zemědělském družstvu. Vladimírovi bylo 47 let, když v roce 1970 ovdověl a kdy manželka Emílie zemřela na zdravotní následky z vězení. Později se přestěhoval k synovi do obce Kryry u Podbořan. Zemřel náhle 29. srpna 1990 ve věku 67 let.

Marie Čonková, byla na vychování u svého dědečka a babičky Antonína a Marie Malých v Běsně, tam začala navštěvovat základní školu, protože prospívala vždy s vyznamenáním, byla doporučena ke studiu na gymnáziu v Podbořanech. Středoškolské vzdělání ukončila v roce 1967 maturitou z českého, ruského, německého jazyka a matematiky na výbornou. Jelikož se již od dětství zajímala o studium cizích jazyků, dějepis, zeměpis a cestovní ruch, rozhodla se studovat Střední ekonomickou školu – Provoz a ekonomika cestovního ruchu v Karlových Varech. Po dvouletém studiu složila maturitu z ekonomiky cestovního ruchu a francouzského jazyka. V červenci 1969 nastoupila do cestovní kanceláře Čedok Karlovy Vary a trvale se usadila v Karlových Varech. V Čedoku pracovala na úseku zahraničních zájezdů jako samostatný odborný referent a od roku 1992 do roku 1997 jako vedoucí cestovní kanceláře. Poté přešla do cestovní kanceláře Autoturist a ve funkci vedoucí zde působila do roku 2000, kdy byla kancelář v Karlových Varech zrušena. Od roku 2001 do listopadu 2007 byla zaměstnána v Alžbětiných lázních v Karlových Varech jako vedoucí obchodního oddělení, až do odchodu do důchodu.

V roce 1970 se Marie Synková provdala za Antonína Čonku, ročník 1948, který se přestěhoval do Karlových Varů z Kryr u Podbořan a pracoval jako horník a později zámečnický v Keramických a sklářských surovinách Sedlec. Antonín a Marie Čonkovi vychovali dvě děti. Dcera Michaela, ročník 1972, provdaná Valašíková, vystudovala lékařskou fakultu Univerzity Karlovy, pracuje v Karlovarské krajské nemocnici, žije v Karlových Varech a má dvě dcery. Syn Antonín, ročník 1978, absolvoval Střední průmyslovou školu keramickou v Karlových Varech a částečně Vysoké učení technické, pracuje jako technik v počítačové firmě v Brně, je ženatý a s manželkou a dvěma dětmi bydlí v Brně. V důchodovém věku se Antonín a Marie zdržují převážně v Kryrech, kde mají rodinnou chalupu se zahradou.

S odchodem do důchodu pro paní Marii konečně přišel správný čas, aby se mohla naplno věnovat rodině, vnoučatům a svým koníčkům a naplňovat všechny svoje sny. Během celého svého života se zajímala o historické události a literaturu, minulost a životní osudy, navštěvovala historické objekty, prostě dějepis patřil vždy k jejím oblíbeným předmětům. Velmi ráda pokaždé naslouchala starým rodinným příběhům a osudům příbuzných, které vyprávěli zejména prarodiče, tetičky a strýcové. Chtěla vytvořit strom života své rodiny a sepsat životní osudy příbuzenstva od narození až k úmrtí, a proto si schovávala nejenom fotografie, ale archivovala i staré dopisy, pohlednice, výstřižky a další podklady důležité pro tento nelehký úkol. Nejvíce ji lákala oblast Volyně na území dnešní Ukrajiny, odkud přišli v roce 1947 do Československa všichni příbuzní její matky a otce. Bohužel, nikdo z její blízké rodiny své vzpomínky nese-psal, ale v průběhu důchodových let se jí nakonec podařilo zpracovat obsáhlý rodokmen svého rodu a průběžně ho stále doplňuje.

S velkým nasazením se Marie Čonková pustila do nových aktivit. Jako člen volyňské skupiny na Facebooku získala celou řadu nových příbuzných a přátel z řad volyňských Čechů, stejných nadšenců pro dějiny a hledání rodinné historie. Když byla v roce 2019 založena elektronická databáze k mapování volyňské historie Volynaci.cz, zapojila se do sběru informací, materiálů a

фотографій. Зачала контактувати і навštěвувати потомки прїслушнїкў 1. єеослосenskєho armádnїho sboru a v roce 2020 vytvořila publikaci „Sbornїk vzpomїnek pamětnїkў“, který obsahuje devatenáct řivotnїch prїběhů vojáku. V následujїcїch letech sepsala dalřїch čtrnáct medailonkў, které byly zatím uveřejněny v regionálnїm i celostátnїm tisku a ve Zpravodaji SČVP a měly by být vydány knїžně. Na Ukrajině byl mezi jinými materiály Mezinárodní vědecko-teoretické konference v Dubně v 2021 roce publikován medailonek „Володимир Лїбовицький – волинський чех, який прислужився українській, єеській та європейській культурї“. Jako člen historické komise SČVP panї Marie prїpravuje nejen podklady, materiály a korektury textu pro své kolegy do různých publikací v Čechách a na Ukrajině, ale také organizuje setkání s volynskými pamětnїky pro zdokumentování jejich řivotnїch osudů do „Paměti národa“. Ve spolupráci se Sdruženїm Čechů z Volyně a jejich prřátel region Podbořany se podїlí na pořádání besed, putovnїch výstav a dalřїch akcí a jejich prezentaci v tisku a na sociálnїch sїtїch.

Do budoucna by chtěla s podporou rodiny nadále spolupracovat se Společností Čechů z Volyně a jejich prřátel a nadále vydávat publikace, napomáhající k uchování památky našich předků pro naše potomky.

Na foto Marie Čonková se svou a bratrovou rodinou. Zdroj: archiv rodiny Čonkových.

Prameny: Marie Čonková. *Rodiče a rodina Čonkových. Kryry, 2022.*

Matriky Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká.

Родина Длоугих

Починаючи з 70-х років XIX столїття, єеи почали масово заселяли територїю Волині. Окремі єеські поселення з'явилися також на Київщинї, пївдні України, Причорномор'ї та на пївнїчному Кавказї. При цьому вони приносили з собою культуру обробітку землі, вирощування хмелю а також новї ремесла. Територїя Житомирщини багата на поклади гранїту, тому вже в ті часи єеами були побудованї майстернї по обробітку каменю. Особливо видатними майстрами були представники родини Длоугих. На жаль, багато фактів з життя цієї родини та їх внеску в технологїї обробітку каменю ще залишаються невідомими.

Прїзвище Длоугий (Dlouhý) досить поширене на єеських теренах. Не менш поширеним воно було і серед волинських єеїв. Так, Яро Бура в своїй праці «Odkud z Čech přїšli na Volyň-13. aktualizace» (Звідки з Чехїї прибули на Волинь) подає п'ять родин, які були носїями цього прїзвища. Це, зокрема, № 284 – Штепан Вацлавович 1852 року народження (оселився в Квасилівї, що спочатку входив до Глинсько-Єеської а потїм до Рївненської волостї Рївненського повіту), № 285 – Ян Янович (с. Довге Поле Судобицької волостї Дубенського повіту), № 286 – Йозеф Янович 1857 року народження (с. Антонївка Кунївської волостї Острозького повіту), № 287 – Штепан Штепанович 1856 року народження (с. Єеський Малин Острожецької волостї Дубенського повіту), № 288 – Йозеф Франтішкович 1819 року народження (м. Житомир) та № 289 – Йозеф Йозефович 1847 року народження (м. Житомир).

Вїдомо також, що дружина Йозефа Франтішковича Марїя 1819 року народження була дочкою Вацлава Шїми з Уєзду над Збечнем на Раковницьку. З цього ж самого села походив і її чоловік Йозеф.

У метричній книзі Житомирського Кафедрального костьолу за 1896 рік є запис, датований 30 вересня, про смерть матерї Йозефа Длоугого, 80-рїчної Марїї Шїмов (з Шїмов) Длоугої, австрїйської пїдданої, вдови Йозефа. Там же згадуються і інші її діти – Роберт,

Рудольф, Анна, Францішка та Антоніна. Очевидно, що мова йде про ту ж саму особу, хоча є деякі розбіжності у написанні дівочого прізвища та віку. Ще низка інших волинських чехів, які були носіями цього прізвища, мешкала в Гульчі Чеській, Здолбуніві, Уїздцях та інших населених пунктах Волині. У Житомирському архіві зберігається справа щодо прийняття у російське підданство австрійського підданого Юзефа Йосиповича Длугі 1877 року народження, який проживав у м. Берестечко Дубенського повіту. У цій справі вказано, що його батько прибув з Австрії у 1875 році та згодом був приписаний до Луцької чеської волості Луцького повіту.

У 1994-1995 роках студенти кафедри архітектури і охорони історичних будівель Свентокшинської політехніки м. Кельце (Польща) на чолі з доктором Тадеушом Рудковським здійснили інвентаризацію надгробків Польського цвинтаря м. Житомира. Виявили, що серед позначок каменярських майстерень друге місце за частотністю посідає майстерня Длоугих. Серед збережених надгробків на інших кладовищах Житомира теж є позначки цієї майстерні.

Вітчизняний діалектолог, фольклорист та етнограф В. Г. Кравченко в 1923-1924 роках записав оповіді житомирського майстра-каменотеса Отакара Осипова Длоугого про своє ремесло. Отакар Длоугий зазначав, що він чех за національністю, народився в Житомирі 22 червня 1884 року, навчився тесати каміння від свого батька, який походив з Чехії і прибув до Житомира у 1875 році, заклавши тут майстерню з виробництва кам'яних сходів, які «диліжансом» або фурманками віз до Києва. Очевидно, родина спочатку оселилась у селі Крошня (чеське поселення біля Житомира, яке нині стало частиною міста), оскільки в метричних записах зазначається, що Йосип Длоугий, селянин Волинської губернії, приписаний до Левківської волості. Згодом Йозеф Длоугий перейшов до виготовлення пам'ятників для цвинтарів.

Житомирський краєзнавець Г. П. Мокрицький з'ясував, що Вацлав Йосипович Длоугий, який приймав участь у виготовленні гранітних плит для мавзолею Леніна в Москві, мешкав у Житомирі по вулиці Вільсько-Шосейній (сучасна назва – Перемоги), де була розташована каменеобробна майстерня. В інших джерелах згадується вулиця Соборна. Але, очевидно, мова йде про ту ж саму адресу, хоч і з різною нумерацією будинків, бо з 1897 по 1912 рік вулиця Вільська була розділена на Вільську-Шосейну та Соборну, в результаті чого змінилась і нумерація будинків на цих вулицях. Краєзнавець також виявив матеріали про службу Вацлава Длоугого у відомого колекціонера та мецената барона Івана де Шодуара.

З реклами за 1911 рік дізнаємось про назву майстерні Йозефа Длоугого – «Заведение лабрадорных и гранитных изделий» (Календарь-спутник 1911, с. 10).

У метричній книзі житомирського Кафедрального костьола за 1886 рік є запис від 17 листопада про смерть дружини Йосифа Длоугого – Юзефи з Моравцов, яка померла у віці 40 років під час пологів і похована на Польському цвинтарі. У записі згадуються діти подружжя: Йосиф, Оттон (Отакар), Вацлав, Анна та новонароджена Францішка, яка померла через кілька місяців після смерті матері. Там же є запис про хрещення Отакара Длоугого з вказанням дати його народження: 22 червня 1883 року, що на рік відрізняється від інформації В. Г. Кравченка, а у метричній книзі київського костьола Св. Олександра є запис про хрещення Вацлава Длоугого з вказанням місця і дати його народження: 18 грудня 1879 року у м. Києві.

У 1888 році 41-річний селянин Волинської губернії Йосип Длоугий (в метричній книзі Длугі), вдівець по Юзефі Моравець, одружується у київському костьолі Св. Олександра з 28-річною австрійською підданою Елеонорою Пекк (Пек), дочкою Францішка та Анни (дівоче прізвище Кніглек), уродженкою міста Подебради біля Праги. У цьому шлюбі народилися діти,

з яких до дорослого віку дожили: Франц-Броніслав (*1889) та Марія (*1892). Кілька разів хрещеними батьками дітей Длоугих були Ігнатій Альбрехт, якому належала Крошненська броварня «Волинь», та його дружина Барбора, що вказує на досить високий майновий та суспільний статус родини Длоугих на той час, бо такого типу родинні зв'язки, як правило, встановлювалися між родинами зі схожими статками.

Як свідчить запис у метричній книзі житомирського Кафедрального костьола Йосип Длоугий помер у 1918 році у віці 73 років.

Роботи з виготовлення кам'яних надгробків виконували члени однієї родини, хоча кожен з них підписував їх по-своєму, а саме: Йосип Длоугий та його сини Йосип, Отакар та Вацлав. Різні написання прізвищ можна пояснити прямим перекладом на російську (Длоуги, Длуги), українську (Длоугі, Длоуги, Длоугий) та польську (Dlugi, Dlougi, Dlouhy) мови чеського прізвища Dlouhý (на родинному надгробку напис зроблено саме чеською мовою), що означає Довгий. Теж саме відбувалося з чеським іменем Josef, яке звучало в різних мовах як Іосиф, Йосип, Юзеф.

З розповіді Отакара Длоугого стає відомо як розвивався каменотесний промисел на Житомирщині та звідки брали сировину для своєї майстерні майстри Длоугі: вздовж річок Кам'янка та Тетерів були основні родовища сірого граніту (дикар), в Головині і Осинках Черняхівської волості – «чорний лябрадор», у селі Лизники Горошківської волості – червоний граніт. Там же ми з пояснювальних малюнків дізнаємося про технологію виготовлення хрестів. Про високий рівень майстерності чехів-каменярів свідчить той факт, що в неспокійні роки після Першої світової війни, коли калейдоскопічно змінювалися влади і навкруги панувала розруха, коли був відсутній необхідний каменеобробний інструмент, Отакар винайшов власну технологію – «розколювання хрестів». Ще одним свідченням визнання авторитету та майстерності в обробці каменю членами цієї родини може бути те, що, коли в 1896 році у Головині була споруджена каменотесна фабрика «Душинський і Саліс», то серед інших запрошених майстрів був і Вацлав Длоугий, який деякий час обіймав там посаду технічного керівника.

Практично нічого не відомо про дитячі роки членів родини Длоугих. Від Отакара В. Кравченко записав кілька чеських казок, які, можливо, він чув від своєї матері Юзефи. Відомо, що його сестра Марія у 1902-1907 роках навчалася у двокласному міському училищі, а у 1907-1912 роках – у приватній гімназії. Вона була однією з перших членів Волинського гімнастичного товариства «Сокіл», заснованого житомирськими та крошніанськими чехами, а пізніше стала вчителем фізичної культури.

Незважаючи на постійну конкуренцію з боку інших майстрів та підприємств по обробці каменю, Вацлаву Длоугому вдавалося отримати вигідні замовлення з боку київських та житомирських магнатів на виготовлення цоколів будинків, сходів, залізних огорож, облицювальних плит, пам'ятників тощо. Зокрема, майстер приймав участь у будівництві триповерхового будинку в Житомирі для барона Івана де Шодуара, який, на жаль, до наших днів не зберігся. Також він отримав замовлення на виготовлення облицювальних плит для будинку київського чиновника Миколи Коваленка на розі вулиць Пилипа Орлика та Шовковичної. Особняк у стилі модерн зберігся до наших днів і є пам'яткою історії та архітектури.

Окрім основної зайнятості – каменотесного промислу, Вацлав Длоугі приділяв увагу громадській роботі. У звіті про діяльність Товариства дослідників Волині за 1913 рік зазначено, що Вацлава Йосиповича Длоугого було обрано членом ревізійної комісії товариства. В цьому ж році він здійснив поїздку по Житомирському повіту з метою дослідження гірських порід,

головним чином з метою визначення їх придатності для технічних цілей. Його захоплення фотографією стало причиною обрання членом ревізійної комісії Волинського фотографічного товариства. Він брав активну участь у першій виставці фотографій, організованій Волинським фотографічним товариством, де було представлено більше 400 наукових фотографій – різноманітних світлин Волинського центрального музею та його експонатів. На фотографіях пана Длоугого представлені види гранітних каменоломень. В 1920 роках він був співробітником Волинського центрального музею, обіймаючи посаду помічника завідувача відділу та завідувач будинку і господарства Шодуара, палац якого в той час був головним приміщенням музею. Брат Вацлава – Франц Длоугі також працював у музеї на посаді лаборанта.

1930 рік став для Вацлава Длоугі визначальним. Моноліт вагою 60 тонн, призначений для будівництва мавзолею у Москві, видобутий у Сліпчинському кар'єрі, дав тріщину. Тут влада згадала про пана Вацлава, доручивши йому в найкоротший час знайти ділянку, де можна було б добути новий матеріал. Таку ділянку він знайшов за кілька кілометрів від села Слобідка Коростишівського району, де добули потрібний моноліт і з великими труднощами на 16-тонній платформі за допомогою тракторів доставили до станції «Горбаші», а звідти потягом – до Москви.

Після закінчення будівництва мавзолею Вацлав Длоугий працював у Москві у Наркоматі будівельних матеріалів, в управлінні будівництвом Палацу Рад, а після війни брав участь у спорудженні московського державного університету ім. М. В. Ломоносова. До речі, для будівництва мавзолею були залучені каменотеси з Коростишева.

В міжвоєнний період чеське населення Житомирщини повною мірою відчуло на собі каральну політику радянського влади, зазнавши значних втрат під час боротьби з непом, під час «розкуркулення», колективізації, пошуками «ворогів народу» тощо, коли одна приналежність до чеської нації викликала підозру у шпигунстві. Органи НКВД масово арештовували громадян своєї держави, тортурами вибиваючи з них «признання» в участі в неіснуючих антирадянських, шпигунських, терористичних організаціях, а так звані «трійки» штампували вироки, заповнюючи вже і так переповнені тюрми та табори ГУЛАГу. Відсутність речових доказів у матеріалах справ репресованих осіб дозволяє зробити висновок, що обвинувачення не мали реального підґрунтя.

Не оминула ця участь і Марію Длоугу – вчительку фізкультури житомирської семирічної школи № 26, яку заарештували у 1930 році. Вона проходила по справі «шпигунсько-диверсійної організації Чеського Генштабу» разом з багатьма іншими представниками чеської інтелігенції. За лжесвідченнями «резидента розвідки» та «агентів» розвідки, вибитих під тортурами, її звинуватили в «шпигунській діяльності на користь чеської розвідки». Пригадали і участь у спортивному товаристві «Сокіл».

З протоколів допитів дещо дізнаємось про її родину. Мешкала вона за адресою: вул. К. Лібкнехта (колишня Соборна), разом з нею – мати Елеонора Францівна, 73 років, безробітний брат Франц, що мав 41 рік, та сестра Анна, домогосподарка, 54 роки. Зазначені і брати: Отакар – кустар-каменотес, 49 років, Вацлав – гірничий технік, 50 років, та Йосип – робітник Головинської каменотесної фабрики, 64 роки. Вона згадує також і про скрутне матеріальне становище родини.

З матеріалів справи дізнаємось про родичів, які мешкали в Чехії: у місті Подєбрадах – тітка Майзієрова (тримала крамницю виробів з бляхи), дядько Йозеф Пек (власник винної крамниці); у Празі – дядько Пек, двоюрідний брат матері, службовець залізниці; у місті Бєроуні

ще один дядько Пек – годинниковий майстер, власник невеликого цегляного заводу; у Крживоклаті – тітка-вдова Длоуга (дядько був техніком-будівельником), двоюрідний брат Франц Длоугий – інженер, двоюрідна сестра-вчителька та інші сестри.

Наявність родичів за кордоном була ще одним «доказом» на користь участі у «шпигунській» організації. Відповідно до виписки з протоколу судової трійки при Колегії ДПУ УРСР № 94/280 від 02.08.1931 року Марії був винесений вирок про вищу міру покарання – розстріл, із заміною на ув'язнення у концтаборі терміном на 10 років. Схожі вироки отримали ще ряд інших фігурантів цієї справи.

Відомо, що Марія Длоуга відбувала покарання у Біломорсько-Балтійському виправному таборі, де була повторно заарештована у 1937 році за звинуваченням у проведенні антирадянської пропаганди серед засуджених і розстріляна 9 грудня 1937 року в сумнозвісному урочищі Сандармох поблизу робітничого селища Медвежа Гора у Карелії. Реабілітована двічі: Військовим трибуналом Київського військового округу 3 червня 1965 року та прокурором Карелії 29 квітня 1989 року.

В 1938 році, під час «великого терору», був заарештований ще один член родини Длоугих – Франц Йосипович за звинуваченням в участі у «розвідувально-повстанській організації та проведенні контрреволюційної діяльності серед населення». Він мешкав в тому ж самому будинку по вул. К. Лібкнехта разом з матір'ю. З анкети арештованого дізнаємось, що до арешту він працював чорноробом, ремонтуючи хрести та пам'ятники на цвинтарях, а у 1910-1913 роках служив рядовим у царській армії та був в австрійському полоні. Інші архівні дані свідчать, що Франц Длоугі служив у 10-му піхотному Костромському полку, отримав поранення у 1914 році. Згодом, у 1915 році служив у 35-му Брянському піхотному полку, потрапивши в цьому ж році у полон. У своїх свідченнях він зазначив, що у Чехословаччині мешкає його брат Отакар, який, очевидно, емігрував за кордон після арешту сестри Марії. Серед родичів Франц згадав про Марію, але говорив, що йому невідома причина її арешту.

Після «повного зізнання» засіданням трійки при Житомирському Облуправлінні НКВС від 22 вересня 1938 року Франца Длоугого засудили до розстрілу. Реабілітований у 1958 році Військовим трибуналом Прикарпатського військового округу.

Марія та Франц були неодруженими. Справа Марії була архівована у 1965 році, оскільки жодних родичів, кому можна було б вручити довідку про реабілітацію, виявлено не було.

Напевно, наявність «ворогів народу» серед близьких членів родини могла стати причиною, чому Вацлав Длоугий не повернувся до Житомира та не залишив жодних публічних згадок про свою участь у будівництві мавзолею у Москві.

Джерала: Дар'я Шміло, Людмила Чижевська. До біографії родини волинських чехів-каменотесів Длоугі. Журнал «Етнічна історія народів Європи», № 67/2022.

<https://doi.org/10.17721/2518-1270.2022.67.04>

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Rodina Dlouhých

Začátkem od 70 let devatenáctého století začali Češi masově osídlovat území Volyně. Jednotlivé české obce se objevily také u Kyjiva, na jihu Ukrajiny, u Černého moře a na severu Kavkazu. Přistěhovalci přinesli sebou kulturu, nové obdělávání půdy, pěstování chmele a také nová

řemesla. Žytomirsko je bohaté na ložiska žuly a proto tam Češi nově vybudovali dílny na zpracování kamene. Velice zkušenými mistry v tomto řemesle byli členové rodiny Dlouhých. Bohužel mnoho faktů ze života této rodiny a jejich a přínosu k technologii zpracování kamene je dosud málo známý.

V Čechách je příjmení Dlouhý běžné a běžně se s ním setkáváme i u přistěhovalců na Volyň. V díle Jaro Bury „Odkud z Čech přišli na Volyň“ je takových pět: č. 284 – Štěpán syn Václava, ročník 1852 (usadil se v Kvasilově Hlinsko-České volosti a pak Rovenského újezdu Volyňské gubernie), č. 285 – Jan syn Jana (obec Dlouhé Pole Sudobické volosti Dubenského újezdu Volyňské gubernie), č. 287 – Josef syn Jana ročník 1857 (Antonovka Kuněvské volosti Ostrožského újezdu Volyňské gubernie), č. 287 – Štěpán syn Štěpána ročník 1856 (obec Český Malín Ostrožecké volosti Dubenského újezdu Volyňské gubernie), č. 288 – Josef syn Františka ročník 1819 (v městě Žytomir Volyňské gubernie) a č. 289 – Josef syn Josefa ročník 1847 (v městě Žytomir). Manželka Josefa Dlouhého Marie byla dcerou Václava Šímy z Újezdu nad Zbečnem na Rakovnicku z tamní obce pocházel i její manžel Josef. V matrikách Žytomirského Katedrálního kostela se najde zápis z 30. září roku 1896 o úmrtí 80-leté matky Josefa Dlouhého Marii, rozené Šimové, rakouské státní příslušnice, vdovy po Josefu. Tamtéž jsou zmíněné také jiné jejich děti – Robert, Rudolf, Anna, Františka a Antonie. Pravděpodobně jde o osoby z téže rodiny i když jsou psáni s pozměněným příjmením. Ještě několik jiných volyňských Čechů mělo příjmení Dlouhý: ve Zdobunově, Hulči České, Újezdčích atd. V Žytomirském Státním archivu se zachoval zápis o přestoupení k ruské státní příslušnosti Rakušana Juzefa Dlouhého syna Josefa, ročník 1877, který bydlel v městečku Berestečko Dubenského újezdu. V té zprávě je označeno, že jeho otec přijel roku 1875 z Rakouska a později byl připsán do Lucké volosti Luckého újezdu.

V letech 1994-1995 studenti katedry architektury a ochrany historických staveb Swientokszynské polytechniky ve městě Kielec v Polsku, pod vedením Tadeuše Rudkowskího, prováděli inventuru hrobů na Polském hřbitově ve městě Žytomiru. Zjistili, že pomníky kteří zhotovila dílna Dlouhých je druhý v pořadí mezi jinými dílnami. I na jiných hřbitovech města se zachovaly jejich pomníky.

Tuzemský dialektolog, folklorista a etnograf V. H. Kravčenko v letech 1923-1924 sepsal vyprávění žytomirského mistra kameníka Otakara Dlouhého, syna Josefa, který povídal, že se narodil v Žytomiru 22. června 1884 a naučil se pracovat s kamenem od svého otce, který pocházel z Čech a dostal se do Žytomiru v roce 1875. Tam založil dílnu na výrobu kamenných schodů, které povozem vozil do Kyjiva. Pravděpodobně se rodina usadila v české obci Krošňa u Žytomiru (nyní je to čtvrt města), protože v matrikách je zaznamenán jako zemědělec Volyňské gubernie Levkovské volosti. Později začal Josef Dlouhý zpracovávat pomníky na hřbitovech.

Žytomirský regionalista H. P. Mokrycký zjistil, že Václav Dlouhý syn Josefa, který se zapojil do výroby žulových desek pro mauzoleum v Moskvě, bydlel v Žytomiru na ulici Viľsko-Šosejné (nyní Peremohy), kde se nacházela kamenická dílna. V jiných pramenech píše o ulici Soborna. Je pravděpodobné, že to je stejná adresa protože od roku 1897 do roku 1912 byla ulice rozdělená na Viľsku-Šosejnu a Sobornu.

Regionalista také našel informaci o tom, že Václav Dlouhý pracoval u známého sběratele a mecenáše barona Ivana de Šoduara. Z reklam v „Kalendáři-spolucestujícího“ se dovídáme jak se jmenovala dílna Josefa Dlouhého „Podnik labradorných (živcových minerálů) a žulových výrobku“.

Roku 1888 se 41letí zemědělec Volyňské gubernie Josef Dlouhý, vdovec po Josefě Moravcové, podruhé ženil v Kyjivském kostele Sv. Alexandra s 28letou rakouskou státní příslušnicí Eleonorou Pekk, dcerou Františka a Anny, rozené Knihlech v Poděbradech. V této rodině se narodily dvě děti, které se dožily dospělosti: Franc Bronislav (*1889) a Marie (*1892). Kmotrem některých

dětí byl Ignác Albrecht, který vlastnil krošněnský pivovar Volyň, jeho manželka Barbora byla též kmotrou, což svědčilo o vysokém společenském postavení rodiny Dlouhých.

Podle zápisu v matrice Žytomirského Katedrálního kostela Josef Dlouhý zemřel v roce 1918 ve věku 73 let.

Kamenné náhrobky dělali členové jedné rodiny, ale každý se podepisoval odlišně, co může být vysvětleno tím, že překlad českého příjmení Dlouhý se v každém používaném jazyce překládal jinak: rusky – Dlouhi, Dluhi, ukrajinsky – Dlouhi, Dlouhy a polsky – Dlugi, Dlougi. Jméno Josef se také v každém jazyce psalo jinak Josif, Josyp a Juzef.

Podle vypravování Otakara Dlouhého se můžeme dozvědět o pokroku ve zpracování kamene na Žytomirsku, z jakého lomu se brali surovinu pro svou dílnu. Jednalo se zejména o šedou žulu podle řek Kamjanka a Teteriv, černý labradoryt v Golovyně a Osynkách Čerňachovské volosti a rudou žulu z obce Lyznyky Horoškovské volosti. Podle kreseb pana Otakara můžeme se dozvědět také o technologii zhotovení křížů. O vysoké úrovni mistrů Dlouhých svědčí i fakt, že v letech revoluce a občanské války nemohli sehnat potřebné nástroje, Otakar vynalezl svoje technologie na štěpení kamene. Svědčí o tom i fakt, že když v roce 1896 byla v Holovyně vybudována továrna Dušinský a Salis na obdělávání kamene nějakou dobu tam Otakar Dlouhý působil jako technický vedoucí.

Skoro nic nevíme o dětství rodiny Dlouhých. Pan Kravčenko sepsal několik povídek, které asi Otakarovi vyprávěla jeho maminka Josefa. Víme, že jeho sestra Marie v letech 1902-1907 se učila v městském učilišti a pak v letech 1907-1907 na soukromém gymnáziu a byla mezi prvními členy Volyňského sdružení Sokola, které založili Češi ze Žytomiru a Krošni. Později pracovala jako učitelka tělesné výchovy na škole.

Nehledě na tvrdou konkurenci ve svém řemesle Václav Dlouhý získával výhodné objednávky od kyjivských a žytomirských boháčů na výrobu základů, kamenných schodišť, kovových plotů, obkladových desek, náhrobků apod. Mistr se podílel na stavbě dvoupatrového domu v Žytomiru pro barona Ivana de Šoduara, který se bohužel nezachoval. Také dostal objednávku na zhotovení obkladových desek od kyjivského úředníka Nikolaje Kovalenka na rohu ulic Pylypa Orlyka a Šovkovičné. Tato budova se zachovala a dostala památkový status historie architektury.

Mimo hlavní činnost – obdělávání kamene se Václav Dlouhý věnoval veřejné činnosti. Byl členem revizní komise „Spolku badatelů Volyně“ a v rámci své činnosti objel Žytomirský újezd jako badatel zabývající se nerostným bohatstvím. Jeho záliba fotografování ho přivedla do Volyňského fotografického spolku, kde byl zvolen členem revizní komise. Byl aktivním účastníkem první výstavy fotografie, kde se vystavovalo víc jak 400 fotografií, které se staly exponáty Volyňského centrálního muzea. Pan Václav fotografoval žulové lomy. Ve dvacátých letech byl pomocníkem vedoucího oddělení muzea a jeho bratr Franc byl zaměstnaný jako laborant.

Rok 1930 byl významný pro Václava Dlouhého, 60tunový monolit, vytěžený v Slipčanském lomu a určený pro mauzoleum v Moskvě, prasknul. Tak si vzpomněli na pana Václava a on dostal rozkaz, aby za krátký čas našel náhradu. Vytěžil nový materiál z několika kilometrů vzdáleného lomu u obce Slobidka Korostyševského okresu. S velkými obtížemi nový monolit, pomocí traktoru s 16tunovým valníkem, byl odvezen na železniční stanici v Horbaši a odtud vlakem poslán do Moskvy.

Po ukončení výstavby mauzolea Václav zůstal v Moskvě a pracoval v Nárkomatě (Lidový komisariát – ministerstvo) stavebních materiálů a řídil stavbu paláce Rad. V poválečné době se zúčastnil stavby moskevské Lomonosovy univerzity. Musíme také zdůraznit, že na výstavbě mauzolea pracovali dělníci z Korostyševa.

V meziválečné době český lid v Žytomiru a okolí v plné míře pocítil politiku sovětské moci proti podnikatelům, sedlákům a inteligenci. Česká národnost byla podezřelá ze špionáže. NKVD (Lidový komisariát vnitra) zatýkala občany svého státu a mučením vymohli přiznání o vymyšlených antisovětských výzvědných a

teroristických organizacích. Pak bez soudů takzvané „trojky“ posílali zadržené podle šablony do přeplněných žalářů a do táborů GULAGU. Nedostatek materiálů v soudních spisech těchto osob svědčí o tom, že obvinění nemělo reálný podklad.

Marie Dlouhá, učitelka tělovýchovy v Žytomirské sedmileté škole č. 26, byla také obviněná jako členka „špionážní-diverzní organizace českého Generálního štábu“ a byla zatčena spolu s mnohými představiteli české inteligence. Protože byla členkou Sokola také jí to přitížilo.

Z protokolu výslechu víme, že rodina Dlouhých bydlela v Žytomiru v ulici K. Libknechta (bývalé Soborné). Spolu tam bydleli: maminka Eleonora dcera France které bylo 73 let, nezaměstnaný bratr Franc kterému bylo 41 let a sestra Anna (54 let). Zmiňují se i o bratrech Otakarovi – kameník 49 let, Václavovi důlní technik 50 let, Josefovi dělníkovi Holovinské továrny na obdělávání kamene 64 let, Také tam najdeme zmínky o jejich materiálních potížích.

V materiálech tohoto případu z výslechu Marie najdeme i informace o příbuzných v Česku. V Poděbradech bydlela teta Majzijeřová (vlastnila obchod s plechovými výrobky), strýc Josef Pek (Pekk, vlastnil obchod s vínem), v Praze pobýval strýc Pek bratranec matky, úředník na dráze a v Berouně ještě jeden strýc hodinář, vlastnil malou cihelnu, v Křivoklátě žila teta vdova Dlouhá (manžel byl stavební technik), bratranec inženýr Franc Dlouhý a sestřenice učitelky.

Příbuzní v zahraničí byl další důkaz o špionáži. Podle protokolu „soudní trojice“ při kolegiu GPU (státní politické zřízení) SSSR z 2. srpna 1931 byla Marie odsouzena k trestu smrti, který byl později nahrazen na 10 let vězení. Podobné tresty dostali také jiní účastníci procesu dosud je známo, že se jednalo asi o 10 osob.

Víme, že Marie Dlouhá byla vězněna v Bělomorsko-Baltickém táboře, kde byla podruhé zatčena roku 1937 a obviněna z antisovětské propagandy mezi vězni a zastřelená 9. prosince 1937 v Sandarmochu u vesnice Medvěža Hora. Byla dvakrát rehabilitována Vojenským tribunálem Kyjivského vojenského okruhu 3. června 1965 a prokurátorem Karelie 29. dubna 1989.

Roku 1938 v době „velkého teroru“ byl zatčen ještě jeden člen rodiny Dlouhých Franc, syn Josefa a byl obviněn jako účastník vyzvědačko-povstalecké organizace za kontrarevoluční činnost mezi lidem. On bydlel tamtéž jako Marie s maminkou. Z ankety se dovídáme, že pracoval jako dělník a opravoval kříže a náhrobky na hřbitovech. V letech 1910 až 1913 byl vojákem carské armády a byl zajat Rakušany. Zase jiné archivní dokumenty uvádějí, že Franc Dlouhý sloužil v 10. Kostromském pěším pluku a byl zraněn roku 1914. Později roku 1915 sloužil v 35. Brjanském pěším pluku a dostal se do zajetí téhož roku. Vypovídal, že v Československu bydlí jeho bratr Otakar, který pravděpodobně emigroval do zahraničí po zatčení sestry Marie. Mezi příbuznými vzpomínal sestru Marii, ale tvrdil, že neví o jejím zatčení. „Po plném doznání viny“ při zasedání trojky při Žytomirské oblastní zprávě NKVS z 22. září 1938 byl odsouzen ke smrti zastřelením. Rehabilitován byl v roce 1958 vojenským tribunálem Podkarpatského vojenského okruhu.

Marie a Franc byli svobodní. Trestní spis byl odevzdán do archivu protože nikdo z příbuzných nebyl nalezen.

Pravděpodobně existence procesu „nepřátel národa“ s jeho sourozenci byla příčinou proč Václav Dlouhý zůstal v Moskvě a nevrátil se do Žytomiru a nenechal žádné psané vzpomínky o účasti na vybudování tamního mauzoleu.

Prameny: *Дар'я Шміло, Людмила Чижевська. До біографії волинських чехів-каменотесів Длоугі. Журнал «Етнічна історія народів Європи», № 67/2022. <https://doi.org/10.17721/2518-1270.2022.67.04>
Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.*

Долежалови

Мірослав Крушина, автор книги «Здолбунів – місто на українській Волині в спогадах чеської меншини», пише, що Адольф Долежал народився в Замрску в Чехії в 1875 році й разом із батьками переїхав на Волинь. Знову ж таки внук Адольфа Долежала Зденек Долежал у своїх спогадах пише, що його прадід Франц Долежал переїхав на Волинь десь у 1869 році й купив у Заліссі земельну ділянку. Це могло статися не раніше 1872 року, бо лише восени 1871 року група з 57 чехів приїхала й поселилась у замку села Урвенна, а розподіл землі відбувся десь в 1873 році. Крім того, в Купчій на землю від 1877 року не згадується прізвище Долежал. У метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська є три записи, що стосуються родини Долежалових: «27.05.1874 Франц

Йосипович Долежал, чех, землевласник і кравець у селі Гульча, чеського віросповідання, удівець, 30 років, узяв шлюб із Марією Немцовою – дочкою чеха, землевласника села Гульча Франца Немца, удовою, чеського віросповідання, 22 роки», «20.08.1875 народився Адольф, син землевласника і кравця, чеха в селі Гульча Франца Йосиповича Долежала та його дружини Марії – дочки Франца Немца, чеха, землевласника в селі Гульча, обоє батьків чеського віросповідання» і «29.08.1876 народилася Анна, дочка землевласника і кравця, в селі Гульча Франца Йосиповича Долежала та його дружини Марії, дочки землевласника в селі Гульча Франца Немца; обоє батьків чеського віросповідання». Що стосується спогадів Зденека Долежала, де він пише про Залісся, то в метричних книгах до 1875-1876 років мешканців Залісся записують як мешканців Гульчі, пізніше – як мешканців присілка Залісся, і лише десь із 1886 року як мешканців села (по-російськи «деревни», тобто села без церкви) Залісся. Очевидно, Мірослав Крушина отримав помилкову інформацію про місце народження Адольфа Долежала. Про рік переселення родини Долежалових до Здолбунова інформація відсутня. У списку осіб (початок 1906 року), які мають право брати участь у з'їзді міських виборців у місті Острозі для виборів виборщиків на губернський з'їзд з виборів у Державну Думу від міста Здолбунова знаходимо домовласника Долежала Олександра (Адольфа) Йосиповича. Отже, родина Долежалових станом на 1906 рік уже мешкала в Здолбуніві. Володимир Остапук у своїй книзі «Здолбунів. Частина перша» наводить чисельність мешканців Здолбунова за національним складом на початку ХХ століття, зокрема по роках від 1908 по 1913 рік, яке зросло від 10186 осіб до 11006 осіб. За цей же самий період чисельність чеського населення в Здолбуніві зросла від 1401 особи до 2159 осіб, тобто становила відповідно 13,75 % та 19,62 % від загальної кількості населення міста. Приблизно такі ж самі відсотки збереглися й в міжвоєнний період, що дає право стверджувати, що Здолбунів був найбільш «чеським» містом на Волині, бо ніде в інших містах не було такого високого відсотку чеського населення.

Завдяки Адольфу Долежалу, який заснував свій рід у Здолбуніві, склад родини Долежалових був непростий. Під час переходу в православ'я він отримав ім'я Олександр. У віці 25 років він одружився з Герміною Крейбіховою, і в цьому шлюбі народилися Борис та Їржі (Георгій, Юрій). Під час пологів дочки Герміна помирає. Олександр одружується вдруге – з Емілією Томашовою. У роки Першої світової війни Олександр воює в складі Чеської дружини,

бере участь у боях під Зборовом. Після повернення з фронту в них з Емілією народжується семеро дітей, п'ятеро з яких вмирають, а залишаються Марія та Вацлав. Емілія також рано помирає. Олександр бере собі вдову Марію Панкову (дівоче прізвище Хмелікова) з двома дітьми – Олександром та Анною. Від цього шлюбу ще народжується Власта. Ця непроста родина була досить організованою. Батьки ніколи не виділяли когось із дітей. Діти завжди жили як справжні кровні брати і сестри.

У 1922 році Олександр разом зі своїм сином Їржі, 1901 року народження, заснує завод, що виготовляв вироби з бетону. Виробляли покрівельну черепицю, цеглу, блоки, круги для криниць тощо. На все це був великий попит. З цементної цегли збудували великий паркан навколо цементного заводу. До того часу більшість будинків перекривали дерев'яними дощечками (гонтою), на заміну яким приходять негорюча черепиця з цементу. Католики будують у Здолбуніві з бетонної цегли гарний костел Петра й Павла. Машини та обладнання для свого заводу Долежалови купують як і всі інші чехи-промисловці в Чехословаччині. Необхідні машини закупають у фірмі Хмелік в ЧСР. Один робітник за зміну виробляв 350 штук черепиці, але найчастіше цим займалися два робітники.

У книзі Володимира Остапука «Здолбунів. Частина друга» наведені списки виборців на виборах 1927 року до Ради міста Здолбунова, серед яких на с. 251 згадується і родина Долежалових (за адресою Фабрична, 6): Долежал Олександр, 52 роки, кравець; Долежалова Марія, 74 роки, домогосподарка; Долежал Їржі, 26 років, слюсар; Долежалова Марія, 35 років, магазин/домогосподарка. У списках виборців від 1935 року в тій же книзі на с. 261 за адресою вул. Фабрична, 13 записані такі виборці: Долежал Олександр, 1875 р. н., кравець; Долежалова Марія, 1892 р. н., домогосподарка; Долежал Їржі, 1901 р. н., слюсар; Долежалова Марія, 1910 р. н., з батьками; Долежалова Вера, 1911 р. н., домогосподарка. З цих записів видно, що в проміжку між 1927 та 1935 роками родина Долежалових переїхала з одного боку вулиці Фабричної на інший (з будинку за № 6 в будинок за №13).

У 1929 році Їржі одружився з Вірою Вартецькою. Виховали разом дочку Ніну та сина Зденька 1934 року народження. Марія вийшла заміж за Йосефа Шавра. Виховали сина та дві дочки – Віру та Власту. Наймолодша в родині Долежалових Власта вийшла заміж за Їржі Кашпара, і в них народилася дочка Їтка.

Від початку двадцятих років, коли західна частина Волині відійшла до Польщі, протягом вісімнадцяти років, за словами Зденека Долежала, для волинських чехів настали найкращі часи, які закінчилися з нападом гітлерівської Німеччини на Польщу й розділенням польської держави між Гітлером та Сталіним.

Після приходу совєтів у 1939 році родину Долежалових вигнали з їхнього будинку, і їм довелося мешкати у родичів. «За три чи п'ять днів нас виселили з будинку», – згадує Зденек Долежал про блискавичне обкрадення тих, кого радянська влада вважала «куркулями» або «капіталістами». Могло бути і гірше: тисячі й тисячі мешканців Волині та Галичини совєти вивезли до Сибіру або запроторили до ГУЛАГу. Не дивно, що на перших порах у 1941 році війська вермахту зустрічали як визволителів. Родина Долежалових змогла повернутися до власного будинку. Вдалося й порозумітися з деякими вояками вермахту, зокрема з судетськими німцями. Пані Віра робить «гешефти» з одним польським німцем з абверу, обмінюючи продукти на фарби, які потім перепродавала з невеликою націнкою. На великому дворі Долежалових та у сусідньому приміщенні залізничного училища (мається на увазі старе приміщення) на деякий час поселилися німецькі вояки. Під приводом того, що в селах потребують зброю для оборони від бандерівців, пані Долежаловій вдалося виміняти на сало,

шкварки та яйця в німецьких офіцерів різну зброю, про яку просив її керівник гульчанського «Бланіка» Еміл Цільц, далекий родич родини Долежалових. Очевидно, що тут далися взнаки старі, можливо навіть родинні, зв'язки з Гульчею. Цю зброю отримали члени «Бланіка» з Гульчі. У свою чергу гульчанський «Бланік» ділився зброєю з побратимами з Миротина, Залісся та Завидова. «Бланік» готував волинських чехів до вступу до закордонних підрозділів чехословацької армії на території СРСР та організовував самооборону чеських сіл від нападів усіляких банд та звичайних грабіжників, які маскувалися під націоналістів. З українськими націоналістами чехи, дотримуючись нейтралітету, намагалися домовитися.

У 1944 році після визволення Здолбунова Червоною армією Їржі Долежал вступає до Чехословацьких закордонних підрозділів під командуванням генерала Свободи, а пані Віра знову переселяється до родичів, що мешкали поблизу стадіону. Однією з важливих причин масового вступу до лав армії генерала Свободи була й надія на те, що після закінчення війни вдасться залишитися на території Чехословаччини, уникнувши ненависного радянського режиму. Їржі Долежал в армії був сержантом у службі постачання мінометного підрозділу і возив міни з тилу на передові мінометні позиції, пройшов з боями Дукельсько-Карпатську операцію і добрався до Праги. Залишившись у війську, був розквартирований разом з іншими вояками з Волині в Жатці. Туди ж до нього в 1946 році приїжджає і його дружина разом з дітьми, хоча й без офіційного дозволу на перетин радянсько-чехословацького кордону, за що була затримана в Чопі радянськими прикордонниками. Це була тривала та сповнена пригод подорож одним із останніх ешелонів, яким переїжджали до Чехословаччини представники чехословацької військової місії у Рівному.

У Чехословаччині довелося звикати до іншого життя, відмінного від того, що було на Волині. Ванна, каналізація – нічого такого на Волині вони не бачили. Звикання полегшило їм те, що в Жатці поселилися також багато їхніх сусідів по Здолбунову.

Пізніше родина Долежалових переїхала до Уштеку, де Їржі Долежал займав посаду народного керівника конфіскованого цементного заводу. Там він налагодив виробництво такої самої продукції, як і в Україні. Ілюзії про творення процвітаючого підприємства розвіялися в 1948 році, а в 1949 році довелося віддати його державі й влаштуватися на роботу на залізниці.

Слід згадати, що паркан навколо вже закритого цементного заводу стоїть і донині; так само після довгої перерви, коли в ньому був меблевий магазин-склад, використовується за призначенням католицький костел міста Здолбунова, побудований із цегли заводу Долежалових.

На світлинах родина Долежалових. Архів родини Долежалових.

Джерела: Мирослав Крушина. Здолбунів. Місто на українській Волині у спогадах чеської меншини. Рівне, 2019.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина перша. Рівне, 2019.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.

ДАРО. Ф. Р-485. Оп. 1. Спр. 94.

<https://pametnaroda.cz/cs/dolezal-zdenek-20190826-0>

Doležalovi

V Matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká potkáváme zápis „27.5.1874 Franc Doležal syn Josefa, Čech, vlastník a krejčí v obci Huleč vdovec české víry, 30 let, vzal sňatek s Marií Němcovou dcerou vlastníka Čecha v obci Huleč Franca Němce, vdovou české víry, 22 let“. V téže Matrice najdeme ještě dva zápisy o rodině Doležalových, podle kterých sleduje, že Francu a Marii Doležalovým 30.7.1875 narodil se syn Adolf a 29.8.1876 – dcera Anna.

Podle Miroslava Krušiny, autora knihy „Zdolbunov – město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority“, se Adolf Doležal narodil roku 1875 v Zámrsku v Čechách a s rodiči se přistěhoval na Volyň. Musíme věřit dokumentům – tedy Matrikám.

Podle sajtu volyňských Čechů Adolf vyučil se krejčím ve Zdolbunově a po vyučení se odjel v krejčevíně zdokonalit do Prahy. Po návratu z Čech si zřídil krejčovsku dílnu. Stahuje se ze Zálesí do Zdolbunova. Díky přijetí pravoslavi v roce 1885 se jeho křestní jméno změnilo z Adolfe na Alexandr. Jeho maminka mu prý stejně až do své smrti říkala „Adolfiku“.

Za první světové války se stal Alexandr krejčím legií v Rusku. Roku 1917 se vrátil do Zdolbunova, kde se zapojil do činnosti tzv. Českého komitetu, díky kterému vznikla první česká škola ve Zdolbunově. Roku 1921 založil se synem Jiřím betonařství.

Celkem byl třikrát ženatý. Jeho třetí ženou byla o 17 let mladší Marie Panková rozená Chmelíková (také vdova se 2 dětmi).

Zdeněk Doležal, vnuk Adolfa Doležala píše, že jeho praděd Franz Doležal, Čech z Chrudimi, přišel na Volyň nejspíš v roce 1869 a „zabral“ statek v Zálesí, kde se v roce 1875 narodil jeho dědeček Adolf. První skupina Čechů se usídlila v zámku statkářky Oměčinské v Urvenách na podzim roku 1871 a čekala na „rozdělení“ půdy skoro až do roku 1873. V Kupní smlouvě z roku 1877 mezi 57 příjmeními Čechů není příjmení Doležal, a proto uvedený rok 1869 nemůže být správný, nejspíše až léta 1872-1873.

Podle matrik církve sv. Cyrila a Metoděje obce Huleč Česká: „27.5.1874 Franz Doležal, syn Josefa, Čech, vlastník a krejčí z obce Hulče, vdovec, české víry, 30 let, uzavřel sňatek s Marií Němcovou, dcerou Čecha obec Huleč Franze Němce, vdovou, české víry, 22 let“, „Dne 20.7.1875 se narodil Adolf, syn Franze Doležala, syna Josefa, Čecha, vlastníka v obci Huleč, jeho manželka Marie, dcera Franze Němce, Čecha vlastníka v obce Huleč, oba rodiče české víry“ a „29.8.1876 se narodila Anna, dcera vlastníka Čecha z obce Huleč Franze Doležala, krejčího, a jeho manželky Marie, dcery Franze Němce, Čecha vlastníka z obce Huleč, oba rodiče české víry“. Co se týká zápisu v matrice obce Hulče a ne Zálesí, tak do roku 1875-1876 byli obyvatelé Zálesí v matrice zapisováni jako obyvatelé Hulče, později – osady (rusky – prisělok) Zálesí a někde od roku 1886 – obce (děrevňa – obec bez církve) Zálesí. Kdy došlo k přestěhování rodiny Doležalových ze Zálesí do Zdolbunova, informace není.

V knize Vladimíra Ostaruka „Здолбунів. Частина перша“ (s. 219) v seznamu osob (začátek roku 1906), které měly právo zúčastnit se sjezdu městských voličů ve městě Ostrog pro zvolení voličů do Gubernského sjezdu pro volby do Státní dumy, najdeme vlastníka domu Doležala Alexandra. Můžeme potvrdit, že se rodina Doležalových před rokem 1906 přestěhovala ze Zálesí do

Zdolbunova. V téže knize (s. 40) Vladimír Ostapuk uvádí roční počet obyvatel města Zdolbunov podle národnosti. Od roku 1908 do roku 1913 se počet obyvatel zvýšil z 10.186 osob na 11.006 osob, české obyvatelstvo vzrostlo z 1.401 osob na 2.159 osob, což představilo 13,75 % a 19,62 % ze všeho obyvatelstva města. Podobně se složení obyvatelstva nezměnilo ani v meziválečné době. Můžeme tvrdit, že Zdolbunov byl nejvíce „českým“ městem na Volyni, protože žádné jiné město na Volyni nemělo takový vysoký percent obyvatelstva české národnosti.

V době První světové války Alexandr, už v pokročilém věku, narukoval do České družiny, která předcházela československým legiím v Rusku a prošel bitvou u Zborova. Po návratu z války má s Emílií sedm dětí. Pět dětí zemřelo, zůstali Marie a Václav. Také Emílie předčasně umírá. Alexandr si bere vdovu, Marii Pánkovou, rozenou Chmelíkovou a s ní i její děti, Alexandra a Annu. Spolu ještě mají Vlastu. Tato rodina žila velmi spořádaně. Rodiče nikdy nedělali rozdíl mezi dětmi. Děti vždy žily jako praví sourozenci.

V roce 1922 zakládá Alexandr se svým synem Jiřím, který se narodil roku 1901, závod na výrobu betonářského zboží. Vyrábějí střešní tašky, cihly, tvárnice, skruže a podobně. O výrobky je velký zájem. Z cementových cihel se staví plot kolem cementárny. Do té doby nejčastější došková krytina střech je nahrazována nehořlavými betonovými taškami. Katolíci si staví z betonových cihel velmi pěkný kostel Petra a Pavla. Stroje nakupují Doležalovi, stejně jako všichni čeští podnikatelé, v Československu u firmy Chmelík. Jeden dělník vyrobí 350 tašek za směnu. Tašky většinou vyráběli dva pracovníci.

V roce 1929 se Jiří oženil s Věrou Varteckou. Vychovali spolu dceru Ninu a syna Zdeňka, který se narodil 27. května 1934. Dcera Marie se provdala za Josefa Šavra. Vychovali syna a dvě dcery, Věru a Vlastu. Nejmladší Vlasta z rodiny Doležalových se provdala za Jiřího Kašpara a vychovali dceru Jitku.

V knize Vladimíra Ostapuka „Здолбунів. Частина II“ (str. 251) jsou uvedeny soupisy obyvatel Zdolbunova k volbám roku 1927 do Městské rady ve Fabrycznej (Tovární) ulici č. 6: „Doležal Alexandr, 52 let, kravec (krejčí), Doležalová Marie, 74 let, gospodyně (v domácnosti), Doležal Jiří, 26 let, zámečník, Doležalová Marie, 35 let, pos. sklep. /gosp. (obchod/domácnost)“. Dále v téže knize k volbám roku 1935 na str. 261 je zaznamenáno: „Doležal Alexandr, narozen 1875, krawiec (krejčí), Doležalová Marie, narozená 1892, gospodyně, Doležal Jiří, narozen 1901, zámečník, Doležalová Marie, narozená 1910, Doležalová Věra, narozená 1911, gospodyně (Fabryczna č. 13)“. Mezi roky 1927 a 1935 se rodina Doležalových přestěhovala z č. 6 do č. 13 ulice Fabryčné.

Po příchodu Sovětů v roce 1939 jsou Doležalovi ze svého závodu i bytu vyhnáni. Jak vzpomíná Zdeněk Doležal: „Během tří nebo pěti dnů nás vystěhovali z domu“. Tak bleskurychle okrádali Sověti ty, které vnímali jako „kulaky“ nebo „kapitalisty“. Rodina musela přespávat v zavřeném řeznictví svého známého. Později se přesunuli do vlastního domu ve Zdolbunově. Mohli dopadnout i hůře – stovky tisíc obyvatel bývalého východního Polska (Volyň a Halič) Sověti odvěkli na Sibiř a do Gulagů. Po příchodu Němců v roce 1941 se Doležalovi vracejí do svého bytu a paní Věra pracuje pro tajnou organizaci Blaník. Na velkém dvoře Doležalových a v prostorách železničního učiliště (stárýho) jsou nějaký čas ubytováni němečtí vojáci a s některými z nich se dalo dorozumět, protože to byli sudeťáci nebo Poláci. V tanečním sále Alexandra Doležala se usídlil Abwehr a jednomu polskému Němci manželka Jiřího Doležala Věra prodávala špek, škvarky a vajíčka. Jeden z vůdčích osobností ilegální protinacistické Hulecké organizace Blaník Emil Cilc (asi jako byvalý rodák) ji poprosil o pomoc se získáním zbraní, aby mohl chránit volyňské Čechy proti oddílu ukrajinských nacionalistů, se kterými Češi udržovali neutralitu a snažili se domluvit. Ale bránili se hlavně proti všelijakým bandám a prostým lupičům, kteří loupili a vraždili bez ohledu na politiku, nabalovali se na nacionalisty. Pod

záminkou, že na vsích potřebují zbraně na ochranu před banderovci, se paní Doležalové podařilo získat od německých důstojníků výměnou za potraviny různé zbraně. Tyto zbraně dostali příslušníci Blaníku v okolních vesnicích, zejména v Hulči, a hulečský Blaník se podělil o zbraně s oddíly Blaníku v Mirotíně, Zavidově a Zálesí.

V březnu 1944, po příchodu Rudé armády, odchází Jiří do Svobodovy armády a paní s dětmi se opět stěhují ze svého domu. Jiří Doležal byl muničním poddůstojníkem u minometného oddílu 3. brigády – vozil miny ze zázemí do zákopů. Se „Svobodovou armádou“ prošel Karpatsko-dukelskou operací a dostal se do Prahy. Zůstal v armádě a spolu s ostatními volyňskými vojáky byl dislokován do Žatce. Tam za ním v květnu 1946, po velice strastiplné cestě, bez oficiálního povolení k průjezdu hranice pro civilisty, přijela manželka s dětmi jedním z posledních transportů české vojenské mise v Rovně. Pouze byla zadržena v Čopu na krátkou dobu sovětskými pohraničníky.

V Československu si museli zvykat na jiný život, než žili na Volyni. Vana, kanalizace – nic z toho z Volyně neznali. Zvykání v Žatci jim ale usnadnil fakt, že se tu sešli s mnohými bývalými sousedy ze Zdolbunova. Později se rodina Doležalových přestěhovala do Úštěku, kde se Jiří Doležal jako národní správce ujal konfiskované cementárny. Doležalovi začali vyrábět stejné zboží jako dříve v Ukrajině. Iluze o vybudování prosperujících podniků ale trvala jen do roku 1948. V roce 1949 Jiří Doležal cementárnu musel odevzdat a byl pak zaměstnán na dráze.

Musíme poznamenat, že ten plot z Doležalových cihel kolem bývalé cementárny stojí i nyní. Také katolický kostel po dlouhém používání jako obchod a sklad nábytku teď vykonává svoji původní funkci.

Na foto Alexandr Doležal. Zdroj: Володимир Остапук, ДАРО.

Prameny: Miroslav Krušina. *Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách České minority. Otradovice, 2009. S. 105,106.*

<https://pametnaroda.cz/cs/dolezal-zdenek-20190826-0>

Володимир Остапук. *Здолбунів. Частина перша. Рівне, 2019.*

Володимир Остапук. *Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.*

ДАРО. Ф. Р-485. Опис. 1. Спр. 94.

Доллежалъ Микола

Микола Антонович Доллежалъ народився 27 жовтня 1899 року в родині земського інженера-залізничника Антона Фердинандовича Доллежала (чеха за походженням) та Варвари Буницької в селі Омельник тодішньої Таврійської губернії Російської імперії (нині Пологівський район Запорізької області України). Село Омельник заснували державні селяни, які переселилися в кінці XVIII століття з однойменного села Полтавської губернії. Назва села походить від рослини-паразита омели. Швидше за все прізвище Антона Фердинандовича було Долежал (Doležal) – досить поширене на чеських теренах. В певний час воно було реконструйоване в Доллежалъ, цілком можливо через високі посади та сферу діяльності Миколи Антоновича, яка перебувала в повній секретності при його житті й під пильним оком ДПУ, НКВД, КДБ. Про його родину у відкритих джерелах

вдалося дізнатися тільки те, що у другому шлюбі з Олександрою Григорівною (1910-2004) він щасливо прожив більше 50 років, а його перша дружина трагічно загинула від вибуху газу під час газифікації будинку у Москві.

У тодішній Таврійській губернії і, зокрема, в Криму було декілька чеських поселень, найближче з яких - Новгородівка, розташоване неподалік від Мелітополя, знаходилося за десятки кілометрів від Омельника. Напевно, Антон Доллежалъ приїхав до Росії як спеціаліст з експлуатації та ремонту рухомого складу на залізниці. Своїх спеціалістів у Росії не вистачало – і їх запрошували із-за кордону.

У 1912 році родина Доллежалів переїхала до міста Подольськ під Москвою на нове місце роботи батька. У Подольську Микола Доллежалъ закінчив у 1917 році реальне училище, після чого, дотримуючись родинної традиції, вступив на механічний факультет МВТУ – один із найпрестижніших технічних вузів Росії, а пізніше – СРСР. За порадою батька, який вважав, що без роботи руками, без відчуття металу неможливо стати справжнім інженером, Микола почав без відриву від навчання працювати в депо, потім на заводі з ремонту паротягів, у конструкторському бюро. У 1923 році він закінчив МВТУ, отримавши фах інженера-механіка. У 1925-1930 роках працював у проєктних організаціях, виїжджаючи в 1929 році на стажування до Європи (можемо припустити з високою ймовірністю, що до Чехословаччини). Після чого півтора року (1930-1932) перебував під слідством, що збігається в часі з роками проходження процесу, сфабрикованого органами ДПУ, над кількома десятками представників інтелігенції чеського походження, які були звинувачені в шпигунській діяльності за завданням Генерального штабу армії Чехословаччини.

У 1933 році Миколу Антоновича призначають технічним директором підприємства «Гіпроазотмаш», яке створювалося в Ленінграді, у 1934 році – технічним директором, заступником керівника «Хіммаштресту» в Харкові, а восени 1935 року – головним інженером київського заводу «Більшовик» – того самого колишнього заводу Гретнера та Крживанека, на якому до 1917 року працювало на різних посадах багато чехів (більше 300 осіб). На початку

війни інженер Доллежалъ отримує посаду головного інженера заводу Уралхіммаш, який будується в Свердловську (нині Єкатеринбург).

У 1943 році Микола Антонович – головний інженер, а пізніше – науковий керівник та директор НДІ хімічного машинобудування. Новий інститут створювався не як звичайний науковий заклад – це був цілий комплекс науково-дослідних та проектно-конструкторських підрозділів із розвинутою експериментальною та виробничою базою, що робило його досить ефективною організацією. Усе це разом – неабиякі творчі та ділові якості керівника, можливості інституту, а також, як писав пізніше в своїх спогадах Микола Антонович, «те, що ми більше за інших звикли мати справу з екстремальними умовами», – і визначило залучення НДІ Хіммашу до робіт над атомним проектом СРСР.

У січні 1945 року відбулася перша зустріч Миколи Доллежала та Ігоря Курчатова, яка стала доленосною, визначивши на десятки років головну справу життя самого інженера Доллежала та багатьох співробітників його інституту. Було поставлене завдання «...у найкоротший термін створити урановий «котел» промислового призначення...» – так сформулював завдання Курчатова. Розробкою конструкції «котла» зайнялися найбільш досвідчені співробітники НДІ, для чого в інституті створили спеціальний підрозділ під назвою «Гідросектор».

На той час за плечима 46-літнього головного конструктора першого у світі промислового реактора «А» було вже чверть століття роботи в різних галузях техніки: теплоенергетики, компресоробудівництва, хімічної промисловості. Такий широкий діапазон діяльності був досить типовим для багатьох випускників МВТУ. У наукових працях Миколи Доллежала проявились глибокі знання, мислення винахідника, постійне намагання до вдосконалення попередніх винаходів, уміння заглянути далеко вперед, а на поприщі керівника – організаційний талант, віра у творчі можливості людей, наполегливість у досягненні мети.

У лютому 1946 року Доллежалъ запропонував оригінальне вирішення конструкції майбутнього реактора за вертикальною схемою. Цю схему розробила його команда, вона мала низку переваг, отримала підтримку з боку Курчатова та авторитетної комісії, після чого була прийнята до реалізації. Реактор запустили в дію в червні 1948 року.

Ідеї Миколи Доллежала, які були реалізовані в перших промислових уран-графітових апаратах, заклали основи конструкції майбутніх каналних енергетичних реакторів. У 1954 році була запущена в дію перша у світі реакторна установка, розробку якої очолював Микола Антонович. Її запуск відбувся вже в той час, коли головний конструктор постановою уряду від 9 вересня 1952 року був залучений до проектування та будівництва першого радянського підводного човна з ядерною енергетичною установкою. Довелося знову створити новий НДІ-8, кістяк якого склали колишні співробітники «Гідросектора», та поповнити його висококваліфікованими спеціалістами з інших організацій та молодими талановитими випускниками технічних вузів.

Проробивши цілу низку різних варіантів ядерної енергетичної установки, зупинилися на корпусному водо-водяному реакторі, що було зовсім новим і вимагало вирішень багато нових проблем, з якими раніше не зустрічалися. Залучення багатьох проектних організацій різних напрямків, посприяло не тільки вирішенню головної проблеми, але й заклало основи для розвитку другого напрямку енергетичного реакторобудування – ВВЕР.

Інженери НДІ-8, дотримуючись встановленого керівником правила, за яким справа конструктора не закінчувалася випуском проекту, слідували за виготовленням реакторної

установки ВМ-А, брали участь в її монтажі, пусконаладжувальних роботах та випробуваннях. У березні 1956 року був здійснений фізичний пуск реактора на стенді, а вже через два роки на самому підводному човні.

Роботу колективу НДІ-8, який очолював Микола Доллежал, із створення першого в СРСР атомоходу високо оцінив уряд, нагородивши його в 1959 році орденом Леніна.

У 1953 році Микола Антонович стає член-кореспондентом, а в 1962 році – академіком АН СРСР.

Його вміння спрямувати зусилля конструкторів на вирішення «проривних» завдань приносило свої плоди. Наступною за ВМ-А стала установка В-5 – перша блочна і на той час найпотужніша реакторна установка, яка дозволила першому підводному човну з титановим корпусом встановити рекорд швидкості руху під водою. Вона стала прообразом майбутніх корабельних установок.

Не меншими успіхами супроводжувалася робота і в галузі мирного атома. Спеціалісти НДІ-8 спроектували реактор І-8, який незабаром після запуску в 1958 році перевели в енергетичний режим – і він став основою першого блоку Сибірської АЕС. Принципово новою стала й розробка інституту реакторів для Белоярської АЕС, де була реалізована давня ідея академіка з ядерним перегрівом пари, що значно підвищувало теплову ефективність ядерних установок.

У 60-х роках європейська частина СРСР почала відчувати проблеми з енергопостачанням, вирішення якої поклали на будівництво декількох АЕС. Роботи по конструюванню реакторів РБМК потужністю 1000 мегават очолив академік Доллежал. Перший такий блок запрацював в 1973 році на Ленінградській АЕС, а в період з 1975 по 1985 роки таких блоків було побудовано 13, і вони почали виробляти половину «атомної» енергії СРСР.

Будучи задоволеним результатами роботи колективу інституту у створенні потужних АЕС та маючи впевненість у надійності їх конструкції, Микола Доллежал розмірковував про перспективи подальшого розвитку атомної енергетики. Починаючи з 70-х років, він піднімає важливі питання надійності роботи АЕС та низку еколого-економічних проблем. Якщо з питань надійності вирішення він бачив необхідність підвищення рівня технічної культури виробництва, монтажу і, найважливіше, експлуатації ядерної техніки, то міркування екологічної безпеки при масовому будівництві атомних станцій привели його до пропозиції будівництва ядерно-енергетичних комплексів із реакторами на швидких нейтронах.

Приділяючи велику увагу підготовці кваліфікованих, творчих та компетентних спеціалістів для створення нової техніки, Микола Антонович ще з кінця 20-х років паралельно з основною діяльністю починає викладати у вищих навчальних закладах. Ця важка та благородна робота продовжувалася майже 60 років, з яких майже чверть віку він керував, створеною ним, кафедрою ядерних енергоустановок в МВТУ.

40 років видатний конструктор та вчений керував розробками різних типів ядерних реакторів, прокладаючи нові шляхи в цій галузі науки та техніки, виховавши багатьох відомих конструкторів та вчених. За 34 роки створений ним інститут став найбільшим у СРСР центром ядерної енергетики. У 1986 році через хворобу Микола Антонович покинув адміністративні посади, але до останніх своїх днів не переставав регулярно цікавитись справами інституту, допомагаючи своїм учням та послідовникам мудрими порадами та рекомендаціями.

Про величину Миколи Доллежала як вченого, інженера та конструктора, який тривалий час перебував на передньому фронті науки, та його заслуги в цій царині свідчать нагороди, які

він отримав за свою діяльність як один із основоположників ядерної енергетики, першопроходець реакторобудівництва. Він – двічі Герой Соціалістичної Праці, лавреат Ленінської, 3-х Сталінських та 2-х Державних премій СРСР, кавалер багатьох орденів та медалей. За великий вклад в атомну науку удостоєний також золотої медалі ім. І. Курчатова Російської академії наук.

В рік сторіччя Миколи Антоновича в журналі «Наука и жизнь», де часто з'являлися його статті, було опубліковане інтерв'ю, в якому він побажав молоді слідує: «Коли мені було 18 років, с моїй кімнаті висів плакат «Пізнай самого себе». Я сам його зробив і повісив над ліжком, щоб починати з цієї фрази кожен ранок. Коли я став трохи старшим, то в одній старій книжці вичитав таку фразу: «Будь таким, яким хочеш виглядати». Тобто, не малюйся, а виховуй себе. Це була друга моя теза. Третю я запозичив у батька: «Якщо можеш, то йди поперед віку, якщо не можеш, йди в ногу з ним, але ніколи не відставай».

Помер Микола Антонович Доллежал 20 листопада 2000 року й похоронений на цвинтарі села Козіно Одінцовського району Московської області. Поруч із ним покоїться його дружина Олександра Григорівна, про яку жодних відомостей, як і про родину академіка, немає.

Світлина взята з uk.wikipedia.org/wiki/Доллежал_Микола_Іванович.

Джерела: https://www.biblioatom.ru/founders/dollezhal_nikolay

Журнал «Наука и Жизнь», 1999. № 12.

Dolležal' Nikolaj

Nikolaj Dolležal' (Doležal) se narodil 27. října 1899 v obci Omeľnyk, Tavrijské gubernie Ruské říše (nyní obec Omeľnyk, rajon Orichov, Zaporožská oblast Ukrajiny) v rodině Čecha Antonína Doležala, syna Ferdinanda. Antonín Doležal pracoval jako inženýr-železničář. Chybí informace o jeho manželce a rodičích Antonína. Roku 1912 se rodina přestěhovala do města Podolsk vedle Moskvy k novému místu zaměstnání otce. Tam roku 1917 Nikolaj absolvoval reálku a následující rodinné tradice, pokračoval jako student mechanické fakulty MVTU (Moskevské vyšší technické učiliště). Tento učební ústav se nyní uznává jako nejlepší vysoká škola technická v Rusku.

Otec počítal, že inženýr potřebuje pracovat rukama a cítit kov, aby se stal opravdovým inženýrem. Proto se Nikolaj učil a paralelně pracoval jako dělník v depu, kde opravoval lokomotivy a potom i v konstrukční kanceláři. Roku 1923 absolvoval MVTU jako inženýr-mechanik. V letech 1925-1930 pracoval v projektových ústavech a roku 1929 praktikoval v Evropě. Potom skoro půl druhého roku (1930-1932) byl kvůli tomu vyšetřován. Na začátku 30. let v SSSR se právě konaly procesy s Čechy, zejména s inteligencí a kolem 80 Čechů, občanů SSSR bylo vyšetřováno a deset osob dostalo trest smrti podle vykonstruovaného GPU procesu o špionáži ve prospěch Hlavního štábu Československa.

V roce 1933 byl inženýr Doležal jmenován technickým vedoucím Hidroazotmaše, který se vytvářel v Leningradě. V roce 1934 – technickým vedoucím zaměstnancem vedoucího Chimaštresta v Charkově a na podzim roku 1935 – hlavním inženýrem Kyjivského závodu Bolševik

(bývalý závod Hretera a Křivánka, kde pracovalo do revoluce 1917 kolem 300 dělníků a inženýrů české národnosti).

Když začala válka, Nikolaj Doležal byl jmenován hlavním inženýrem Uralchimmaše, který se stavěl ve Sverdlovsku (nyní Jekatěrinburg).

Od roku 1943 byl Doležal – hlavním inženýrem a pak vědeckým vedoucím a ředitelem NII (naučno-issledovatelského institutu – vědecko-badatelského ústavu) chemického strojírenství. Nový ústav se netvořil jako obyčejný vědecký ústav. Byl to celý komplex vědecko-badatelských a projekto-konstruktérských jednotek s experimentální a výrobní bází, což dělalo tento ústav velice efektivní organizací. To všechno: velká tvůrčí síla a dovednost vedoucího, možnosti ústavu a také, jak vzpomínal Nikolaj Antonovič „to, co jsme více než jiní, bylo přizpůsobení se pracovat za extrémních podmínek“ dále určilo získání NII k práci na atomovém projektu SSSR.

V lednu 1946 se poprvé setkal Nikolaj Doležal s vedoucím atomového projektu Igorem Kurčatovem. Toto setkání se stalo osudovým na dlouhá léta pro Doležala a mnoho jeho spolupracovníků ze začátků tohoto ústavu a potom i z NII-8. „...potřebujeme za co nejkratší dobu vybudovat uranový „kotel“ průmyslového určení...“ – jim dal za úkol Kurčatov. Pro tento úkol byla v ústavu Doležalem vytvořena speciální jednotka, která se jmenovala Hidrosektor.

Tehdy už 46letý hlavní konstruktér, ve státě prvního průmyslového reaktoru A, pracoval skoro čtvrtinu svého věku v různých oblastech činností: teplo-energetice, kompresoro-budování, chemickém průmyslu. Takový široký okruh znalostí a činností byl typickým pro absolventy MVTU – jednoho z nejlepších technických ústavů na světě. V předválečné době se v SSSR aktivně rozvíjel průmysl, což představovalo mnoho specialistů v různých oblastech činnosti. Mnoho inženýrů a vědců, kteří byli trestaní v 30. letech a přežili Gulag, bylo navraceno a zapojeno do práce. Už tehdy se v konstruktérské práci Doležala, v jeho vědeckých publikacích, projevil velké vědecké znalosti, myšlení vynálezce, stálá snaha ke zlepšení svých řešení, dovednost vidět daleko dopředu a organizační talent, přesvědčení v tvůrčí sílu lidí, vytrvalost k dosažení cílů.

V únoru 1946 Doležal navrhl originální řešení budoucího reaktoru – jeho vertikální konstrukci. Tato konstrukce byla podporovaná Kurčatovem a autorizační komisí, a v červnu 1948 byl reaktor A dán do provozu. Návrhy Nikolaje Doležala, které byly uskutečněny v prvních průmyslových urano-grafitových reaktorech, se staly základními pro budoucí kanálové energetické reaktory. Roku 1954 začala provozovat první AES na světě, konstruování a vypracování reaktoru, které vedl Doležal. Tehdy už byl vedoucím NII-8, který byl zorganizován podle usnesení vlády 9.9.1952. Úkolem této nové organizace se stalo projektování a výstavba první sovětské atomové ponorky (APL), pro kterou byl NII-8 povinen zkonstruovat jaderné energetické zařízení. Od konce roku 1952 několik ústavů začalo pracovat v tomto směru. Nikolaj Antonovič pokračoval formovat NII-8 a jako vzor si vzal bývalý NII Chimmaš. Poprvé byl jeho kolektiv vytvořen ze spolupracovníků Hidrosektoru a pak doplňován specialisty z jiných organizací. Také Doležal organizoval posilování svého ústavu absolventy moskevských vyšších škol a ti se po mnoha letech stali vedoucími oddělení, laboratoří a skupin.

Poté, co vypracovali řadu různých možností pro jadernou elektrárnu, rozhodli se pro trupový vodo-vodní reaktor, který byl zcela nový a vyžadoval řešení mnoha nových problémů, se kterými se dosud nesešli. Zapojení mnoha projektových organizací různých směrů přispělo nejen k vyřešení hlavního problému, ale položilo také základy pro rozvoj druhého směru výstavby energetických reaktorů – VVER.

Inženýři NII-8 podle pravidla, stanoveného vedoucím, podle kterého práce projektanta vydáním projektu neskončila, sledovali výrobu reaktorového bloku VM-A, podíleli se na jeho

instalaci, uvedení do provozu a testování. V březnu 1956 bylo provedeno fyzické spouštění reaktoru na stojanku a o dva roky později na samotné ponorce.

Práce týmu NII-8 v čele s Nikolajem Doležalem na vytvoření prvního vozidla s jaderným pohonem v SSSR byla vládou vysoce oceněna, a v roce 1959 mu udělila Leninův řád. V roce 1953 se Nikolaj Antonovič stal členem korespondentem, a v roce 1962 akademikem Akademie věd SSSR. Jeho schopnost usměrňovat úsilí konstruktérů o řešení „přelomových“ úkolů přinesla své ovoce. Vedle VM-A byla instalace B-5, první blok a v té době nejvýkonnější reaktorová instalace, která umožnila první ponorce s titanovým trupem vytvořit rekord v rychlosti pohybu pod vodou. Stala se prototypem budoucích lodních instalací.

Nicméně úspěchy provázely i práce na poli mírových atomů. Specialisté NII-8 zkonstruovali reaktor I-8, který byl krátce po spuštění v roce 1958 přepnut do výkonového režimu a stal se základem prvního bloku Sibiřské AE. Zásadně nový byl také vývoj Ústavu reaktorů pro AE Belojarsk, kde byla realizována stará myšlenka akademika s jaderným přehříváním páry, který výrazně zvýšil tepelnou účinnost jaderných zařízení.

V 60. letech 20. století se evropská část SSSR začala potýkat s problémy se zásobováním energií, jejichž řešením byla pověřena výstavba několika jaderných elektráren. Práce na výstavbě reaktorů RBMK o výkonu 1.000 megawattů vedl akademik Doležal. První takový blok byl uveden do provozu v roce 1973 v AE Leningrad a v období 1975 až 1985 bylo postaveno 13 takových bloků a začaly produkovat polovinu „jaderné“ energie SSSR.

Spokojen s výsledky práce týmu ústavu při vytváření výkonných jaderných elektráren a důvěře ve spolehlivost jejich výstavby se Nikolaj Doležal zároveň zamýšlel nad perspektivami dalšího rozvoje jaderné energetiky. Od 70. let upozorňoval na důležitá témata spolehlivosti provozu AE a řadu ekologických a ekonomických problémů. Pokud viděl potřebu zvýšit úroveň technické kultury ve výrobě, instalaci, a hlavně provozu jaderných zařízení z hlediska spolehlivosti řešení, pak ho vedly úvahy o ekologické bezpečnosti při hromadné výstavbě jaderných elektráren navrhnout výstavbu jaderných energetických komplexů s rychlými neutronovými reaktory.

Nikolaj Antonovič, který věnoval velkou pozornost výchově kvalifikovaných, kreativních a kompetentních odborníků pro tvorbu nových technologií, začal koncem 20. let vyučovat na vysokých školách souběžně se svou hlavní činností. Tato nelehká a ušlechtilá práce pokračovala téměř 60 let, z toho téměř čtvrt století řídil katedru jaderných elektráren na Moskevské technické univerzitě, kterou vytvořil.

Vynikající konstruktér a vědec řídil 40 let vývoj různých typů jaderných reaktorů, razil nové cesty v této oblasti vědy a techniky a vychoval mnoho slavných konstruktérů a vědců. Za 34 let se jím vytvořený ústav stal největším centrem jaderné energetiky v SSSR. V roce 1986 kvůli nemoci opustil Nikolaj Antonovič administrativní pozice, ale až do svých posledních dnů se nepřestal pravidelně zajímat o záležitosti ústavu, pomáhat svým studentům a následovníkům moudrými radami a doporučeními.

O velikosti Nikolaje Doležala jako vědce, inženýra a konstruktéra, který byl dlouhou dobu v čele vědy, a o jeho zásluhách v této oblasti svědčí ocenění, která získal za své aktivity jako jeden ze zakladatelů jaderné energetiky, průkopník v konstrukci reaktoru. Je dvojnásobným Hrdinou socialistické práce, laureátem Řádu Lenina, 3 Stalinových a 2 státních cen SSSR, nositelem mnoha řádů a medailí. Za svůj velký přínos pro atomovou vědu byl také oceněn zlatou medailí pojmenovanou po I. Kurčatovovi z Ruské akademie věd.

Nikolaj Antonovič Doležal zemřel 20. listopadu 2000 a byl pohřben na vesnickém hřbitově Kozino, v okrese Odincovo, v Moskevské oblasti. Vedle něj je pohřbena jeho manželka Oleksandra

Hrigorivna, o které nejsou známy žádné informace, stejně jako nic není známo ani o rodině akademika.

Foto, zdroj: uk.wikipedia.org/wiki/Доллежалъ_Микола_Іванович.

Prameny: https://www.biblioatom.ru/founders/dollezhal_nikolaj_antonovich/
Журнал «Наука и жизнь», 1999. № 12.

Родина Доудерових

Йозеф Доудера (30.10.1841, Коротіце-21.11.1886, Залісся) прибув на Волинь не пізніше 1874 року, бо цим роком датований перший запис про його родину в метричній книзі Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська: «26.10.1874 народився Франц, син Йосипа Йосиповича Доудери, чеха, власника із села Гульча, дружина його Анна, дочка Яна Зоуфала – чеха із села Коротіце, район Кутна Гора в Чехії». Роки життя Анни Зоуфалової, дружини Йозефа Доудери – 01.06.1844, Коротіце-08.03.1913, Залісся, її батька, Яна Зоуфала: 1812-1856, Коротіце, та матері, Алжбети Брандейської: 1814-1857, Коротіце. Але чомусь прізвища Доудери нема серед прізвищ 57 чехів у Купчій від 1877 року про купівлю землі товариством чехів для спільного

використання в поміщиці Корнелії Омецінської.

Слід зауважити, що, починаючи з 1871 року, чехи-колоністи, які купили в поміщиці Корнелії Омецінської маєток Гульча та Урвенна, мешкали в її замку в Урвенні, чекаючи на розділення земель панських, селянських та церковних, щоб отримати закуплену землю в одному шматку, на що тривалий час не погоджувались місцеві селяни. Хоча частина чехів у результаті жеребкування отримала землю за лісом, загальною площею 1306 морків і 527 сажнів, куди вони і переселились; десь до 1876 року всіх чехів записували як мешканців Гульчі, і лише пізніше тих, хто поселився за лісом, почали записувати як мешканців присілка а пізніше села Залісся.

Розселення чехів на два села пояснюється тим, що після так званого «розверстання» земель чехам дісталась ділянка, що простягалась із сходу на захід десь на 15 верст і з півдня на північ на 7 верств, що створювало труднощі під час польових робіт, пов'язані з тривалістю доїзду на поле. Тому на південь від старовинної дороги, яку називали Шлях, десь на віддалі 5 верст від неї на узвишші чехи заснували село. Це село його перші мешканці спочатку назвали Пржемислове на честь першого чеського князя Пржемисла Орача – засновника першої династії чеських князів, – але згодом село отримало назву Залісся. Оскільки село розташувалося на узвишші, то виникли проблеми з копанням криниць. Не кожен міг собі дозволити викопати глибоку криницю, хоча мешканці Гульчі, яким Корнелія Омецінська виділила ділянку під будівництво школи, виділили для Залісся на копання спільної криниці сто карбованців (рублів). Воду мешканці Залісся брали з лісового джерела десь за пів години їзди кінями. По причині розтягнутості села копати спільну криницю посеред села мешканці Залісся відмовились, бо тоді у декого криниця була б під носом, а іншим довелося б долати велику

відстань до неї. Дітям із Залісся для відвідування гульчанської школи потрібно було б долати неблизьку дорогу через ліс, що в умовах тодішніх морозних і сніжних зим на Волині було небезпечно. Тому мешканці Залісся за гроші, виділені на криницю, зробивши додатковий збір коштів пропорційно до земельних ділянок окремих господарів, збудували методом народного будівництва у 1878 році школу, а пізніше й клуб. Старожили Залісся з теплотою згадують свою колишню вчительку Веру Храмовову і навіть присвятили їй вірш.

Батько Йозефа Доудери також мав ім'я Йозеф (*04.10.1814, Коротіце). Він був селянином і 3 лютого 1836 року одружився з Барборою Трнковою (*1821, Бржезова). У Йозефа (*1814) в Коротіцях було шість братів та сестер: Анна (*30.07.1810), Барбора (*10.03.1812), Марія (*07.06.1817), Катержіна (*17.01.1819), Ян (*29.08.1822) та Йозефа (*17.09.1825). У нього самого з дружиною Барборою Трнковою було одинадцятьоро дітей: Ян (*27.02.1837), який одружився з Марією Трнковою, Марія (*20.06.1839), яка вийшла заміж за Вацлава Кутілка (*1835, Згорж), Йозеф (*30.10.1841), який одружився з Анною Зоуфаловою (*01.06.1844, Коротіце), Антон (*23.04.1844), Вацлав (*14.09.1847), Катержіна (*14.01.1849), яка вийшла заміж за Йозефа Млазовського (14.08.1822-06.01.1900), Анна (*18.07.1851, Коротіце), яка вийшла заміж за Франтішка Мислівця (*12.10.1848, Жіжов), Франтішек Серафимський (*08.02.1854), Алоїз (31.01.1857-27.07.1942, Нью Йорк), Вінценц (*20.04.1859), Карел (24.01.1862-04.12.1863), Антонія (*13.09.1865).

Йозеф Доудера молодший одружився 26 травня 1863 року в Коротіцях з Анною Зоуфаловою, і в їхньому шлюбі народилося семеро дітей. Дві дочки народилися ще в Коротіцях: Марія Барбора (26.09.1867-03.02.1961, Жатец), чоловік якої Вацлав Матоух (23.12.1866, Рокитовець-Здолбунів), син Франтішка Матоуха та Алжбети Їранкової, та Анна (07.11.1869-16.03.1956, Гоков), яка вийшла заміж за Антоніна Бечана (19.12.1867, Пашінка-01.08.1954, Подборжани), батьки Ян Бечан та Барбора Бенешова. У Заліссі народилися Барбора (10.06.1872-Чехія), яка одружилася з Алоїсом/Еуфімієм Немцем (26.01.1869, Пабеніце-Залісся), батьками якого були Йозеф (Франтішек) Немец та Марія (Франтішка) Їрковська, Франтішек (26.10.1874-16.03.1875, Залісся), Йозеф (*13.06.1876), Антонія (03.01.1879-10.04.1970, Бесно), яка 21 січня 1898 року вийшла заміж в Заліссі за Йозефа Малого (12.03.1874, Залісся-1934, Залісся), Людмила (Божена) (05.08.1884-Чехія), яка була двічі одружена (перший чоловік був Вацлав Пражак (1880-14.01.1902, Залісся), син Антоніна (Карла) Пражака та Анни Коловратнікової, весілля 01.10.1900 в Заліссі, а другий чоловік – Йозеф Чех (1872-Залісся) – теж удівець, першою дружиною якого була Марія Францівна Метелкова, весілля Йозефа Чеха та Божени Пражак відбулось 10 серпня 1902 року.

Як пише Марія Чонкова, її прабабуся Антонія Доудерова (у заміжжі Мала) після рееміграції до Чехословаччини почергово мешкала у своїх нащадків, ласкаво піклуючись про правнуків, і померла у свого сина Антоніна Малого в Бесно.

Антонія зі своїм чоловіком Йозефом виховали 2 синів та 6 дочок, які в свою чергу виховали 21 внука, найстарший з ще живих, Рисек, народився у 1926 році, та 43 правнуки, які мешкають в Чехії, Польщі та Аргентині і постійно підтримують контакти між собою. В 2022 році відбулася перша зустріч правнуків та їх родин, учасниками якої стали 50 нащадків Йозефа та Антонії Малих.

На світлинах Антонія Мала, дівоче прізвище Доудерова. Архів Марії Чонкової.

Джерела: Marie Čonková. Prababička Antonie Douděrová.

*Іржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині.
Рівне, 2017.
Památná kniha obce Zálesí.
Jiřina Šenková. Vzpomínka.
ДАРО. Ф. Р-485. Оп. 1. Спр. 94.*

Douděrovi

Josef Douděra (30.10.1841, Korotice-21.11.1886, Zálesí) přišel do Zálesí na Volyni před rokem 1874, protože tímto rokem je datován zápis v matrice Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká o narození Franze, syna Čecha, vlastníka v obci Huleč (po příjezdu do Hulče všichni Češi bydleli společně na zámku v Urvenách, dokud se nerozdělily pozemky. Některé rodiny se odstěhovaly za les, kde založily obec Zálesí, stejně jako druhá část Čechů založila obec Huleč Česká podél staré cesty, kterou Ukrajinci nazývali Šlach. Ale do roku 1876 se do matrik zapisovalo, jako kdyby všichni bydleli v Hulči) a jeho manželky Anny (1.6.1844, Korotice-8.3.1913, Zálesí), dcery Jana Zoufalého (1812-1856) a jeho manželky Alžběty Brandejské (1814-1857),

oba z Korotic, okres Kutná Hora. Divné je to, že Josefa Douděru nenajdeme v Kupní smlouvě, datované rokem 1877, o prodeji statku Huleč Kornelie Oměcínské pro společné užívání Čechům, ale jeho jméno je několikrát uvedeno v Památné knize Zálesí (založení obce Přemyslov, seznam plátců za nemovitosti, zákaz vstupu do lesa atd.).

V roce 1873 po rozdělení půdy s hulečskými mužiky připadlo Čechům 1.306 morgů a 527 sáhů za lesem. Z důvodu vzdálenosti od Šlachu (asi pět km), což obtěžovalo každodenním dojížděním po špatné cestě přes les na svoji parcelu, se občané, kteří si vylosovali parcely za lesem, rozhodli postavit tam novou vesnici. Obec Zálesí (počáteční název Přemyslov, na počest prvního českého knížete Přemysla Oráče, zakladatele první dynastie českých knížat, časem se tento název přeměnil na Zálesí) byla založena na kopci, což dělalo problémy s pitnou vodou, protože ne každý mohl vykopat hlubokou studnu. Pro vodu se jezdilo k potůčku v lese, asi půl hodiny cesty. Malým dětem rodiče nemohli dovolit docházet až do hulečské školy, z důvodu dlouhé cesty přes les, což bylo nebezpečné za tehdejších krutých zim na Volyni. Zálesáci dostali od celého hulečského spolku sto rublů na studni. Ale z důvodu velké vzdálenosti jednotlivých majetků si ujednali za tyto peníze a sbírku vybudovat školu, kterou postavili v roce 1878. Bývalí Zálesáci s láskou vzpomínají na učitelku Věru Chramostovou, existuje o ní také verš.

Otec Josefa Douděry se také jmenoval Josef, narozený 4.10.1814 v Koroticích, a byl rolník – familiant, dědičný nájemce panské půdy. Dne 3. února 1836 si vzal za manželku Barboru Trnkovou, narozenou roku 1821 v Březové. Josef starší měl v Koroticích šest sourozenců: Annu (*30.7.1810), Barboru (*10.3.1812), Marii (*7.6.1817), Kateřinu (*17.1.1819), Jana (*29.8.1822) a Josefu (*17.9.1825) a s manželkou Barborou Trnkovou měli jedenáct dětí. Kromě Josefa, který jako jediný odešel na Volyň, to byli: Jan (*27.2.1837), který se oženil s Marií Trnkovou, Marie (*20.6.1839), která se provdala za Václava Kutílka, narozeného roku 1835 ve Zhoři, Anton (*23.4.1844), Václav (*14.9.1847), Kateřina (*14.1.1849), která se provdala za Josefa Mlázovského (14.8.1822-6.1.1900), Anna (*18.7.1851), která se provdala za Františka Myslivce (*12.10.1848, Žižov), František Serafínský

(*8.2.1854), Alois (31.1.1857-27.7.1942, New York), Vincenc (*20.4.1859), Karel (24.1.1862-4.12.1863) a poslední Antonie (*13.9.1865). V Čechách tato rodina bydlela v obci Korotice, okres Kutná Hora.

Josef Douděra mladší se oženil s Annou Zoufalou v Koroticích 26. května 1863 a měli spolu sedm dětí. Dvě dcery se narodily ještě v Koroticích: Marie Barbora (26.9.1867-3.2.1961, Žatec), která se provdala za Václava Matoucha (23.12.1866, Rokytovec-Zdolbunov), jeho rodiče František Matouch a Alžběta, rozená Jiránková, a Anna (7.11.1869-16.3.1956, Hokov), která se provdala za Antonína Bečana (19.12.1867, Pašinka-1.8.1854, Podbořany), jeho rodiči byli Jan Bečan a Barbora, rozená Benešová.

Na Zálesí se v rodině Josefa a Anny dále narodili: Barbora (10.6.1872-Velké Losiny, Čechy), která se provdala za Eufimije Němce (26.1.1869, Paběnice-Zálesí), jeho rodiči byli Josef (František) Němec a Marie (Františka), rozená Jirkovská, František (26.10.1874-16.3.1875, Zálesí), Josef, u kterého známe pouze datum narození 13.6.1876, Antonie (3.1.1879-10.4.1970, Běsno), která se provdala 21. ledna 1898 za Josefa Malého (12.3.1874, Zálesí-1934, Zálesí), syna Jana Malého a Anny, dcery Josefa Maršíka z obce Kluky, okres Kutná Hora. Poslední dcera Ludmila (Božena) se narodila 5.8.1884 a zemřela v Čechách. Její první manžel byl Václav Pražák (1880-14.1.1902, Zálesí), syn Antonína Pražáka a jeho manželky Anny, dcery Václava Kolovrátníka, sňatek měli 1. října 1900. Druhý manžel byl Josef Čech (1872-zemřel Zálesí), syn Jana a Anny Čechových.

Potomci Josefa Douděry mladšího, děti a vnoučata se svými rodinami po 2. světové válce reemigrovali do tehdejšího Československa, kromě rodin Bečanů a Fibigerů, které v roce 1938 odjely do Argentiny a rodina Fronků odešla v roce 1945 do Polska. Žádný mužský potomek s příjmením Douděra se zpátky z Volyně nevrátil.

Podle Marie Čonkové po reemigraci do Československa její prababička Antonie Malá, za svobodna Douděrová, střídavě žila u svých potomků a s láskou pečovala o pravnoučata. V roce 1960 navštívila své příbuzné, bratrance a sestřenice z početných rodin sourozenců jejího otce Josefa Douděry v Koroticích. Zemřela u svého syna Antonína Malého v Běsně dne 10.4.1970.

Antonie s manželem Josefem vychovali 2 syny a 6 dcer. Měli 21 vnuků (6 jich ještě žije, nejstarší z nich Ryszek je ročník 1926) a 43 pravnuků, kteří se svými dalšími potomky bydlí v Čechách, v Polsku a v Argentině a stále spolu udržují kontakt. V roce 2022 se uskutečnilo první společné setkání pravnuků a jejich rodin, kterého se zúčastnilo 50 potomků Antonie a Josefa Malých.

Na foto Antonie Malá, za svobodna Douděrová. Zdroj: archiv Marii Čonkové.

Prameny: Marie Čonková. *Prababička Antonie Douděrová.*

Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni. Žatec, 1992.

Památná kniha obce Zálesí.

Jiřina Šenková. Vzpomínka.

ДАРО. Ф. Р-485. Оп. 1. Спр.94.

Гріндлер Їржі

Їржі Гріндлер народився 4 червня 1917 року в селі Мирогоща на Волині в багатодітній бідній родині волинських чехів. Він був наймолодшим із одинадцяти дітей. Батько, Вацлав Гріндлер, народився в 1868 році в Чехії в Бродцях біля Лоун і на Волинь потрапив щонайпізніше в 1872 році (у списку мешканців села Мирогоща від 1872 року, який зберігається в пражському Національному музеї, фігурує Вацлав Гріндлер, очевидно, дідусь Їржі). Згідно з інформацією, яку подає Яро Бура у своїй праці “Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace” («Звідки з Чехії прибули на Волинь-13. Актуалізація»), Вацлав Гріндлер (*1835), уродженець Бродцю біля Лоун, разом зі своєю дружиною Терезією (*1836), уродженкою Опочна біля Лоун, на Волині мешкали в селі Мирогоща Дубенського повіту

Волинської губернії. Вацлав Гріндлер-молодший був кравцем і в 1918 помер, тому його дружина Анна (дівооче прізвище Світкова), яка походила з Підгайців Дубенського повіту, змушена була сама піклуватись численною родиною.

Їржі почав відвідувати місцеву школу в Мирогощі у 1923 році, а у 1932 році закінчив господарську школу в Дубно. Від 1934 року почав працювати у спілчанській молочарні, що об'єднувала Мирогощу та Уїздці. З 1939 року по 23 травня 1940 року працював там же на посаді технолога-лаборанта. Після нападу Німеччини на Польщу був мобілізований до польського війська, а після закінчення війни повернувся на попереднє місце роботи. Десь у середині 1940 року був призваний до Червоної армії і направлений на навчання в офіцерську школу в Москву. Брав участь в обороні Москви та в інших військових операціях, зокрема в боях під Курськом, аж до свого переведення до складу 1-го Чехословацького армійського корпусу на території СРСР 12 вересня 1944 року, з яким він дійшов аж до Праги. Брав участь у Карпатсько-Дуклянській операції. 21 грудня 1945 року звільнився з армії в запас, а у квітні 1946 року став цивільним. Мав декілька військових нагород, зокрема медаль «За оборону Москви» та низку пам'ятних медалей.

У 1941 році Їржі Гріндлер познайомився в Москві з Антоніною Волковою, уродженкою села Іваново Костромської області, яку мобілізували для будівництва протитанкових ровів навколо Москви. 19 грудня 1943 року вони одружились, а 4 жовтня 1944 року в них народився син Володимир.

Антоніна потім своїм дітям розповідала: «Щоб якось годувати сина, збирала на смітниках картопляні очистки і варила з них юшку».

Їй дозволили у період із 17 по 31 травня 1945 року провідати родину свого чоловіка. З восьмимісячним сином Володимиром вона подорожувала з Москви до Мирогощі. Оскільки вона не повернулась до Москви до вказаного терміну, то змушена була переховуватись кожного дня в іншій родині, бо їй як росіянки загрожувала смерть або депортація до Сибіру.

Потім їй вдалося в другій половині 1946 року нелегально переїхати до Чехословаччини, скориставшись військовим транспортом, який був призначений для вояків, що повертались зі шпиталів, та чехословацьких офіцерів колишньої рівненської комендатури після її ліквідації. Цей транспорт включав і низку вагонів із цивільними особами, в основному це були дружини з дітьми чехословацьких вояків, які не повернулися після перемоги на Волинь, а залишилися в

Чехословаччині, побоюючись підступних вчинків із боку радянської влади. Радянські органи на кордоні в Чопі не пропускали цивільних осіб, а чехословацькі офіцери не хотіли їх залишати напризволяще. Пройшов майже місяць. Дехто з жінок вирішив найняти місцевого жителя для нелегального перетину кордону, але їх упіймали. Тоді вирішили якимось чином подати звістку про себе на той бік кордону. В одному з потягів, який прямував за кордон, заховали за роялем жінку-добровольця, яка інформувала чехословацькі органи про ситуацію на кордоні. Під тиском з боку вояків почалися довгі переговори на міждержавному рівні – і врешті-решт цивільним після двомісячної затримки дозволили перетнути кордон. Упродовж усього цього часу Антоніна переживала, що її разом із дворічним сином відправлять до Сибіру. Вона, як і всі інші цивільні особи, залишалася без харчів та медичної опіки.

Антоніна теж мала отримати медаль «За оборону Москви», але на той час вона вже була в Чехословаччині.

У ЧСР Їржі Гріндлер після воз'єднання з родиною оселився в Лібешіцях біля Устеку. Був членом Спілки чехів з Волині, а після її трансформації став головою Спілки борців-антифашистів, з якої рішуче вийшов, бо йому не подобалась інтерпретація Другої світової війни окремими її членами.

Помер у Лібешіцях у день свого народження 4 червня 1974 року, а його дружина Антоніна – 26 листопада 2000 року.

Внук Їржі Гріндлера, син Людмили Галамової (дівооче прізвище Гріндлерова), є нинішнім військовим ветераном, оскільки брав участь у різних закордонних місіях.

На світлинах – військовослужбовець Їржі Гріндлер. Архів Мілослава Коштяла.

Джерела: *Miloslav Košťál. Jiří Grindler. Ludmila Halamová, roz. Grindlerová – dcera. 2022.*

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Grindler Jiří

Jiří Grindler se narodil 4. června 1917 na Volyni v Mirohošti u Dubna, v početné chudé rodině; byl nejmladším z jedenácti dětí. Jeho otec Václav Grindler se narodil v roce 1868 v Brodcích u Loun a na Volyň se s rodiči nejpozději dostal v roce 1872 (na soupisu osadníků z tohoto roku, uloženém v pražském Národním muzeu, figuruje Václav Grindler) se svými rodiči Václavem (*1835), původem z Brodců u Loun, a jeho manželkou Terezií (*1836), původem z Opočna u Loun (podle díla Jaro Bury Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace). Václav Grindler mladší byl krejčí a v roce 1918 zemřel. Jeho manželka Anna Grindlerová, rozená Svitková, která pocházela z volyňských Podhájců, se tak musela o rodinu starat sama.

Školní docházku Jiří zahájil v roce 1923, v roce 1932 absolvoval hospodářskou školu v Dubně. V roce 1934 začal pracovat v družstevní mlékárně (Mirohošť-Ujezdce), kde nastoupil na místo technologa-laboranta, které vykonával od roku 1939 do 23. května 1940. Po napadení Polska

Německem 1. září 1939, byl povolán do Polské armády, ze které se po podpisu kapitulace vrátil do práce. Zhruba v polovině roku 1940 byl povolán do Rudé armády a převeden do vojenské důstojnické školy v Moskvě.

Od moskevské operace s Rudou armádou absolvoval řadu bojových operací (např. Kursk) až do svého převedení do 1. československého armádního sboru (12. září 1944), s nímž došel až do Prahy. Zúčastnil se mezi jinými bojů Karpatsko-dukelské operace. Dne 21. prosince 1945 odešel do armádní zálohy a následně v dubnu 1946 do civilu. Byl nositelem řady válečných a pamětních medailí (mezi jiným i medaile „Za obranu Moskvy“).

V roce 1941 se Jiří Grindler v Moskvě seznámil s Antonií Volkovou (*25. června 1920), která pocházela z obce Ivanovo Kostromské oblasti a byla povolána k budování protitankových zákopů v rámci obrany Moskvy. Dne 19. prosince 1943 se tam s ní oženil a 4. října 1944 se jim narodil syn Vladimír. Antonie pak svým dětem vyprávěla: „Abych mohla kojit syna, sbírala jsem v odpadech slupky z brambor, ze kterých jsem si vařila polévky“. Dne 17. května 1945 na propustku cestovala s téměř osmiměsíčním synem Vladimírem z Moskvy do Mirohoště za příbuznými, a měla se vrátit do 31. května. Jelikož určený termín návratu do Moskvy nedodržela, musela se zde ukrývat každý den v jiné rodině, jinak by jí, jako Rusce, hrozil trest smrti nebo deportace na Sibiř.

Následně se jí ve druhé polovině roku 1946 podařilo nelegálně dostat do ČSR, a to s vojenským transportem, který byl určen pro vojáky z lazaretů a důstojníky končící rovenské komandatury, k němuž byly připojeny vagony s civilisty. Sovětské orgány v Čopu civilisty zadržely a po složitých intervencích volyňských vojáků, kteří po skončení bojů už byli usídleni v Čechách, a československých státních orgánů je za dva měsíce propustily, po které Antonie žila ve strachu, že ji s téměř dvouletým synem Vladimírem odvečou na Sibiř. Po celou tuto dobu byli civilisté bez potravin a zdravotní péče. Antonie také měla dostat medaili „Za obranu Moskvy“, ale to už byla v Čechách.

V ČSR se Jiří Grindler s rodinou usídlil v Liběšicích u Ústěku. Byl členem Svazu Čechů z Volyně a po jeho transformaci předsedou Svazu protifašistických bojovníků (SPB), ze kterého odvážně odešel, protože se mu nelíbily zkreslené interpretace 2. světové války ze strany některých členů. Zemřel v Liběšicích v den svých narozenin 4. června 1975, jeho manželka Antonie ho následovala 26. listopadu 2000. Vnuk Jiřího Grindlera, syn Ludmily Halamové, rozené Grindlerové, je novodobým válečným veteránem. Absolvoval různé zahraniční mise.

Na foto z roku 1947 Antonie, Vladimír a Jiří Grindlerovi. Zdroj: archiv Miloslava Košťála.

Prameny: *Miloslav Košťál. Jiří Grindler. Ludmila Halamová, rozená Grindlerová – dcera. 2022.*

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Гріндлер Йозеф

Родина Гріндлерів переселилася в Росію, зокрема в село Мирогоща Дубенського повіту Волинської губернії, найпізніше в 1872 році, бо в списку колоністів цього села від 1872 року, який зберігається в пражському Національному музеї, фігурує Вацлав Гріндлер. За інформацією, зібраною Яро Бурою про чеських колоністів, які переселились на Волинь, із вказанням місця їх походження та початкового поселення на Волині маємо, що Вацлав Гріндлер (*1835) був родом із Бродця біля Лоун, а його дружина Терезія (*1836) – з Опочно, теж біля Лоун. Ймовірно, Вацлав та Терезія Гріндлерови – це дідусь та бабуся Йозефа Гріндлера.

Йозеф Гріндлер народився 6 серпня 1899 року в багатодітній родині, у якій було одинадцятьох дітей. У Мирогощі він був кравцем, умів грати на духових музичних інструментах і був членом місцевого духового оркестру. Також був членом однієї із місцевих пожежних дружин, які були практично в кожному чеському селі. У 20-х роках, коли Західна Волинь була приєднана до Польщі, Йозеф Гріндлер відслужив дійсну військову службу в польській армії. У 1928 році одружився з Верою Коштяловою (*1908), яка також була родом із Мирогощі. У цьому шлюбі народились два сини: Вацлав (*1929) та Мілослав (*1931). Спочатку родина мешкала в найманому будинку, але в 1932 році купила будинок в українки. У цьому будинку Йозеф мав невелику кравецьку майстерню, у якій навчалися та працювали підмайстрами як чехи, так і українці.

З 23 березня по 23 вересня 1944 року Йозеф Гріндлер був військовослужбовцем 1-го Чехословацького окремого армійського корпусу (запасний полк), і згідно з військовим записом загинув у боях між 9-им та 23-м вересня 1944 року. Трапилось це під селом Махновка біля Дуклянського перевалу в день його першого бою, тому дата його смерті – 9 вересня 1944 року.

Про останні хвилини життя Йозефа Гріндлера написав родині свідок події пан Возаб із Мирогощі, який під час перебування Йозефа на війні знаходився поруч із ним: «Йозеф отримав поранення ноги – і ми заховались за санітарним автомобілем. У нього був добрий настрій, він був радий, що отримав поранення, бо серед вояків вважалось, що той, хто отримав поранення, не буде вбитим. Але в автомобіль попав артилерійський снаряд, і куски розбитого авто перебили йому хребет, убивши його, як й іншого вояка, який там з нами був».

Решта родини після закінчення війни переїхала до Чехословаччини за драматичних обставин ще до підписання рееміграційної угоди між ЧСР та СРСР, і з огляду на це можна вважати їх переїзд нелегальним. Спочатку це вдалось шістнадцятирічному синові Вацлаву, який у серпні 1945 року у військовому однострої проїхав військовим санітарним потягом до Чехословаччини, де в грудні цього ж року знайшов будинок для родини в селі Лібешіце біля Літомержиць. У квітні 1946 року за ним поїхала його мати Вера Гріндлерова з меншим сином Мілославом. Вибралися вони із Рівного останнім військовим транспортом, яким їхали вояки зі шпиталів та офіцери військової комендатури, що припинила своє функціонування у місті. До потягу були причеплені вагони, у яких їхали цивільні особи – дружини та діти чехословацьких вояків із Волині, які після закінчення війни не повернулися додому, а залишилися в

Чехословачині, чекаючи на возз'єднання родин. На прикордонній радянській станції Чоп прикордонна служба не пропускала цивільних, а чехословацькі офіцери не хотіли їх залишити напризволяще. Дехто з жінок спробував знайти провідника для нелегального перетину кордону, але їх обманули. Нарешті одна з жінок заховалася в товарному вагоні, перетнула кордон і повідомила чехословацькій владі про ситуацію на кордоні. Чехословацькі державні органи під тиском волинських вояків домоглися пропуску через кордон цивільних осіб. Це тривало два місяці, упродовж яких жінки та діти голодували та не мали медичного догляду.

Вера Гріндлерова дожила свій вік у Лібешичях, син Вацлав трагічно загинув, а Мілослав отримав вищу освіту й працював на інженерних посадах на підприємстві «Вагонка Чеська Ліпа» спочатку заступником начальника виробництва, а потім – керівником відділу збуту, об'їздивши майже всю Європу.

На фото ще не одружений Йозеф Гріндлер (20-і роки). Архів Мілослава Коштяла.

Джерела: Ing. Irena Kidorová, roz. Grindlerová, vnučka, Ing. Miloslav Košťál, synovec.

Josef Grindler.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Grindler Josef

Rodina Grindlerů se přistěhovala do Ruska, zejména do obce Mirohošť Dubenského újezdu, Volyňské gubernie, nejpozději 1872 roku, protože na soupisu osadníků obce Mirohošť z tohoto roku, uloženém v pražském Národním muzeu, figuruje Václav Grindler. Podle informace Jaro Bury, Václav Grindler (*1835) byl původem z Brodce u Loun a jeho manželka Terezie (*1836) z Opočna u Loun. Je

pravděpodobné, že Václav a Terezie Grindlerovi jsou dědeček a babička Josefa, jehož otec se narodil roku 1868 v Brodci.

Josef Grindler se narodil 6.8.1899 v Mirohošti v početné rodině – měl deset sourozenců. Působil v Mirohošti jako krejčí. Uměl hrát na dechové hudební nástroje a působil v místní kapele. Rovněž byl členem Hasičského sboru v Mirohošti. Ve dvacátých letech, kdy západní Volyň byla připojena k Polsku, sloužil jako voják v polské armádě. V roce 1928 se oženil s Věrou Košťálovou (*1908), rovněž z Mirohoště, se kterou měl dva syny – Václava (*1929) a Miloslava (*1931). Zpočátku bydleli v podnájmu, ale později, v roce 1932, si koupili dům od jedné Ukrajinky. V něm měl Josef i malou dílnu, ve které se učili a jako tovaryši vykonávali praxi, jak volyňští Češi, tak i Ukrajinci.

V období od 23.3. do 23.9.1944 byl Josef Grindler veden jako příslušník 1. československého samostatného armádního sboru (náhradní pluk) a podle armádních záznamů padl v bojích mezi 9. a 23. září 1944. Stalo se tak u obce Machnówka, v den jeho prvního bojového nasazení a skutečné datum jeho úmrtí je 9. září 1944.

Poslední chvíle Josefa Grindlera popsal rodině svědek události pan Vozáb z Mirohoště, který se v průběhu války pohyboval v jeho blízkosti, takto: „Josef byl raněn do nohy, a tak jsme se schovali za zdravotnické auto. Josef měl dobrou náladu a byl rád, že je raněn, neboť se mezi vojáky tradovalo, že kdo je v boji raněn, ten nebude zabit. Na auto však dopadl dělostřelecký granát a kusy zasaženého auta mu přerazily páteř a usmrtily jeho i dalšího vojáka, který tam byl s námi“.

Zbytek rodiny se po skončení 2. světové války dostal do Čech za dramatických okolností. Před uzavřením reemigrační smlouvy se SSSR a z tohoto pohledu nelegálně. Nejprve se to podařilo synovi Václavovi, který – jako šestnáctiletý – ve vojenské uniformě projel s vojenským lazaretním transportem v srpnu 1945 a v prosinci téhož roku získal dům v Liběšicích u Litoměřic. V dubnu 1946 za ním vyrazila jeho matka Věra Grindlerová s mladším synem Miloslavem, a to posledním vojenským transportem z Rovna. V transportu jeli vojáci z lazaretu a důstojníci končící rovenské komandatury. Byly k němu připojeny i vagony s civilisty, které v Čopu sovětské orgány zadržely, protože nechtěly propustit civilisty. Důstojníci bývalé rovenské komandatury nechtěli nechat na hranici ženy a jejich děti, a proto se na ně čekalo. Některé z žen zaplatily místním obyvatelům, aby je převedli nelegálně přes hranici, ale to byl podvod. Pak se jedna žena schovala v nákladním vagonu, a tak překročila hranice. Na druhé straně dala vědět československým orgánům o svých problémech a po složitých intervencích volyňských vojáků, kteří po skončení bojů už byli usídleni v Čechách, a s československých státních orgánů, je propustili až za dva měsíce. Po celou dobu byli civilisté bez potravin a zdravotní péče.

Věra Grindlerová dožila v Liběšicích, syn Václav tragicky zahynul a Miloslav po absolvování vysoké školy dosáhl inženýrského titulu a působil ve Vagonce Česká Lípa jako výrobní náměstek a následně jako vedoucí odbytu procestoval většinu Evropy.

Na foto je krejčovská dílna Josefa Grindlera v Mirohošti, (zleva): Josef Grindler, jeho manželka Věra, syn Miloslav, ukrajinský učeň, český učeň Hořenín, bratr Antonín, syn Václav, bratranec Vladimír. Zdroj: archiv Miloslava Košťála.

Paměny: Ing. Irena Kidorová, roz. Grindlerová, vnučka, Ing. Miloslav Košťál, synovec. Josef Grindler.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Оркестр Гайних

Упродовж кількох десятиліть історія Чеських Дорогостаїв та його околиць була пов'язана з оркестром (капелою, гуртом) Гайних.

Село Великі Дорогостаї вперше згадується під назвою Дорогостаї в акті опису Луцького замку від 1545 року. В переліку городень Луцького замку згадується «городня пана Миколи Кухмистровича з Дорогостаї», яка пізніше

була розділена паном Василем Тишкевичем на «маєтки Миколая Кухмистровича Дорогостаїв та Романово».

Нині на карті годі знайти ці два села, як і низку інших невеликих поселень та хутірців, які оточували ці українське та чеське села з однаковою назвою. Натомість можна побачити село Пугачівка, яке було розташоване в центрі Великих Дорогостаїв. Поруч, трохи на північ Боярка. На схід від Боярки знаходиться долина, через яку протікає річка Дійниця, а за нею на підвищенні проти Боярки – Турецька Гора, поруч знаходиться Червона Гора. За три кілометри на захід від Боярки розташована Московщина, а на сході від Великих Дорогостаїв – Новини, яке теж утворилось від злиття Українських та Чеських Новин. На чеському сайті волинських чехів можна побачити довоєнний план Чеських Дорогостаїв та ближніх поселень. Зокрема, Ярослав Гайний у своїй статті, опублікованій у часописі «Čechoslovan», який видавав у 1911-1918 роках у Києві глиньський краян Венцеслав Швіговський, пише: «Наше поселення знаходиться в Дубенському повіті і складається з декількох поселень (мова йде про чеські поселення, – прим. автора), які називають: Червона (у чеському варіанті Krásná, тобто Гарна) Гора, Нове Село, Боярка, Московщина, Лібанівка та Надія». Пан Гайний далі пише, що ці поселення засновувалися впродовж 1871-1898 років і початково склалися з декількох садиб, очевидно побудованих на закуплених земельних ділянках, тобто мали вигляд хуторів.

В цій же самій статті є згадка про оркестр Гайних: «В нашому селі, крім товариства любителів музики, нема інших товариств. «Дорогостаївський оркестр» складається з 10-12 музикантів і був заснований в 1856 році в селі Хмелін в Чехії (Плзенський окрес) Франтішком Вацлавовичем Гайним, який помер в 1904 році у віці 83 років (тут є розбіжність з роком народження, який подає Яро Бура). Йому допомагав син Ян Гайний, вчитель, який передчасно помер в 1888 році, залишивши після себе багато прекрасних музичних творів».

За інформацією, яку подає Яро Бура, Франтішек Янович Гайний (*1824) разом з дружиною Анною Войтеховною, уродженою Сак, (*1824) емігрували на Волинь, зокрема до Великих Дорогостаїв, з Хмеліна (Врчень, Непомук). Там же записані і три його сини: Йозеф (*1857), Франтішек (*1860) та Войтех (*1867). Василь Тереш у своїй статті подає більш обширну інформацію про те, що Франтішек Гайний переїхав на Волинь з Врчені у 1871 році разом із дружиною, п'ятьма синами, двома дочками та дідусем і бабусею, які невдовзі померли у 1872 році. П'ятеро синів: старший учитель Ян, потім коваль Вацлав, Йозеф, Войтех і Францішек і дві дочки. Так багато ротів щось їдять. Тож не дивно, що бідний ткач Франтішек Гайни не міг утримувати їх усіх, хоча й непогано заробляв музикою, керуючи оркестром.

Розвиток капіталізму і пов'язаний з ним розвиток текстильної промисловості в 60-х роках позбавили його можливості заробляти на життя ткацтвом. Прийшла біда. У той час у Чехії піднялися дві сильні еміграційні хвилі. За кордон виїжджали люди, батьків яких промислове виробництво позбавило роботи, і ті, хто не міг змиритися з національним і соціальним гнітом на батьківщині. Заможніші виїжджали за океан, в Америку, бідняки, які не мали грошей на поїздку за море, прямували до ближчої слов'янської Росії, куди їх приваблювала можливість дешево купити землю, а також слов'янська близькість. Ця хвиля понесла родину Гайних на Волинь. Вони оселилися в Чеських Дорогостаях, тільки син Вацлав, коваль, незабаром виїхав звідти і оселився в сусідній Лібановці. Усі Гайні та наступні їх поколінням, були виключно музично обдарованими, природженими музикантами. Їхній батько в молоді роки, як капельмейстер, пройшов зі своїми мандрівними музикантами усю Австро-Угорщину, Німеччину, Швейцарію, Данію та Італію, тож не дарма тоді казали, що Гайні народжуються з музичним інструментом у колісці. Започаткувати гурт було досить легко. Гайні вже грали в

Чехії і привезли з собою музичні інструменти. Після батька капельмейстром та визнаним головою родини став учитель Ян Гайни. Коваль Вацлав був єдиним з Гайних, хто не грав у капелі. Окрім Гайних, в оркестрі грали Алоїз Томашек, Ванік та їхній швагро Плескот, який бив у бубон.

Музика дозволяла чеським поселенцям забути від важкої першопрохідницької праці з розкорчування лісів у перші роки перебування на Волині. Вона вливала сили у стомлені тяжкою працею м'язи, перемагала тугу за далекою домівкою на старій батьківщині, вселяла у слабких духом нову віру в краще майбутнє. Тому вона стала невід'ємною частиною чеського культурного життя на Волині. У перші роки гурт Гайних був далеко не єдиним гуртом. Виниклі чеські поселення, вірні старим чеським традиціям, незабаром почали відзначати свої свята, престольні свята та хресні ходи. Тут гурт Гайних став незамінним. Що за святкування, що за хресна хода чи престольне свято без музики? А музика Гайних зцілювала хворих, ледь не воскрешала мертвих! Особливо, коли гралися композиції Кмоха, які були дуже популярні на Волині. Гурт був на розхват. Музика стала для Гайних не лише любимим заняттям, а й другою професією. Від жнив до посту ходили грати від одного престольного свята до іншого, усю Масляну на балах і весіллях, весною під час хресної ходи. Грали практично цілий рік, за винятком жнив і постів. Прибуток від музики був пристойний, особливо, в перші роки перебування на Волині, це був бажаний додаток до власного господарювання.

Минали роки. Брати Гайні поженилися, постаріли, підросли їх сини. Першим помер учитель Ян, якому ледь виповнилося тридцять вісім років. Після нього капельмейстером став його молодший брат Франтішек, який перед тим багато років служив військовим капельмейстером у царській російській армії у Дубному. Згодом обзавівся пристойним господарством у Дорогостаях. Він грав на корнеті і написав ряд композицій, переважно маршових і танцювальних. При ньому оркестр досяг найвищого рівня та слави. З невеличкого гурту виріс великий оркестр, якого не посоромиться жодний військовий підрозділ. У оркестрі вже грали сини Яна – Ярослав, Франтішек, Вацлав і Войтех, сини Йозефа – Йозеф і Антонін, сини Войтеха – Владімір, Ярослав і Вацлав. Що Гайний – то музикант! Не грав лише син керівника оркестру Франтішка – Владислав. Не міг за станом здоров'я. Він і помер передчасно. Сини Яна Франтішек і Вацлав грали недовго. Франтішек трагічно загинув, був похований під зсувом глини на своїй цегельні разом із робітником Полощанським, поляком із сусідньої Каролінки. Вацлав помер від туберкульозу наприкінці Першої світової війни.

Оркестр мав першокласну репутацію. Його запрошували грати в широких околицях, хоча в багатьох чеських поселеннях виникли власні капели. Гайні грали на різних державних і громадських урочистостях, а також на релігійних, католицьких і православних святах. Навіть релігійні ревності не розкололи оркестр, коли одні Гайні прийняли православ'я, а інші залишилися католиками. Вони грали в містах і у помістях дворян. Не дивно, що музика у них була в крові, коли вони так професійно цілий рік грали? Молодші чеські оркестри довго не могли конкурувати з ними, не кажучи вже про польські чи українські оркестри, що зазвичай складалися з двох скрипок і бубна. Єдиним можливим конкурентом могли бути військові оркестри, за царської Росії, а пізніше також за Польщі, здебільшого на чолі з капельмейстером чехом, що складалися із музикантів-професіоналів з кількарічним стажем служби та з волинських чехів на строковій службі. З ними не раз вдало мірявся силою оркестр Гайних. Особливо прославився він в 1928 році під час святкування державного польського свята 3 травня. Тоді поляки видовишно святкували десяту річницю незалежності та існування Польської держави, а разом з нею і Третє травня, як річницю першої польської, так би мовити,

демократичної конституції від 1791 року. Документу, в якому про робочий польський люд згадувалось єдиною фразою, що: «селяни користуються правами ...». Але і ця фраза викликала шалений гнів у сусідів Польщі, абсолютистської російської імператриці Катерини Другої та прусського короля Фрідріха, а також у частини найбільш реакційної польської шляхти, яка об'єдналася з ними в так звану Тарговицьку конфедерацію, щоб в зародку придушити будь-який натяк на прогрес. Результатом війни став другий поділ Польщі між Росією та Пруссією в 1792 р. Австрія тоді не брала участі.

У районному містечку Млинові третього травня 1928 року відбулося святкування. З усіх боків на площу сходилися святкові процесії, щоб потім разом покласти вінки до пам'ятника конституції «konstytucji trzeciego maja». Завершувалися святкування, зазвичай, спортивними змаганнями та народними гуляннями під відкритим небом. Під час згаданих урочистостей оркестр Гайних очолював процесію з Чеських та Українських Дорогостаїв. Другу процесію очолив польський військовий оркестр. Коли обидві процесії мали зустрітися й злитися на площі, військовий оркестр, упевнений у своєму вишколі, дисципліні та злагодженості, рушив швидким військовим маршем. Його музиканти марширували рівно, злагоджено, граючи з нот. Оркестр Гайних їм відповів маршем Кмоха «Koline! Koline!» (Колін – місто на схід від Праги). За своєю ходою, організованістю, дисциплінованістю та різним віком учасників оркестру вони жодним чином не могли зрівнятися з військовим оркестром. Однак вони перевершили його багаторічними навиками та любов'ю до музики. Незважаючи на те, що вони були трохи під хмелем, бо під час гри з'являється спрага, вони грали без нот. Однак вони не здавалися. Поки два оркестри йшли навстріч один до одного, кожен грав своє. Однак, зупинившись один біля одного на площі, військові протрималися недовго. В їхньому оркестрі почали лунати фальшиві ноти, які швидко наростали, аж поки оркестру не довелося замовкнути, засоромивши і розгнівавши свого поручика-капельмейстера й самих військових, в той час як Гайні урочисто продовжували вигравати «Коліне! Коліне!» на велику радість і під оплески чеської та української громадськості. Бурхливі оплески охопили й поляків.

Ніщо в світі не вічне. Так само дні слави гурту Гайних скінчилися вже багато років тому. Так само як і родина Гайних у Дорогостаях зростали і родини інших чеських поселенців. Їх здорову біологічну силу неможливо було стримати. Наступним поколінням в Дорогостаях було вже тісно. Не вистачало землі, щоб заснувати нові садиби для молодших синів родин. Не було можливості розширити землеволодіння за місцем викупу великого маєтку. Поруч не було жодної промисловості, яка б викачувала зайву робочу силу. Чехи не перейняли українську шкідливу звичку ділити землю між усіма дітьми в родині, що врешті-решт призводило до зубожіння та злиднів усіх. Вихід шукали у навчанні ремеслам, які в тамтешніх умовах користувалися попитом і добре оплачувалися. Вправний чеський ремісник не тільки непогано заробляв, але й міг порівняно швидко збагатитися. Ті з молоді, хто хотів залишитися вірним землі або не любив ремесло, змушені були покинути рідне село, щоб за батьківську частку спадку та віно дружини купити землю та заснувати нову садибу в інших селах. Дорогостаї за час свого існування не тільки не збільшились за кількістю дворів, а навпаки – знелюдніли внаслідок виїзду мешканців в інші місця.

Гайні теж недовго прожили разом. Першими переїхали до сусідніх Чеських Новин сини Яна: Войтех, Франтішек і Вацлав, згодом також його брат Войтех з родиною спочатку до сусідньої Маслянки а пізніше зайнявся торгівлею в Луцьку. У тридцятих роках виїхали сини Йозефа: Йозеф десь за Олику, Антонін — у Маслянку, де в той час якраз був і Войтехів син Владімір. Це вже було передвісником занепаду оркестру Гайних. Кілька років оркестр ще

збирався, підтримуючи свою добру славу в околицях, хоча із створенням і зростанням числа чеських оркестрів в інших населених пунктах поле його діяльності поступово звужувалося. Смерть Франтішка, третього за чергою керівника оркестру, та передчасна смерть Янових синів Вацлава та Франтішка підкосили силу оркестру. В старшому віці Войтех і Йозеф були змушені припинити грати. Десь в 1930 році помер Алоїз Томашек. Син Яна Войтех заснував власний оркестр у сусідніх Новинах Чеських, який продовжував існувати і після його смерті під керівництвом Вінченца Лінгарта аж до відходу волинських чехів до армії Свободи в 1944 році.

Музика супроводжувала перше і друге покоління Гайних від колиски до могили. Для третього покоління вона стала просто забавою. Тож брат Яна, Йозеф, грав на корнеті навіть після сімдесяти років свого життя, перш ніж йому довелося залишити гру через старість і хворобу. Востаннє він грав у 1935 році на весіллі внучки, якій колись це пообіцяв. Йому вже було за вісімдесят! Рівно через тиждень оркестр проводжав його в останню путь. На весіллі дідусь випив кілька кувлів пива. Нирки це вже не витримали... Молодші Гайні з наступних поколінь успадкували любов і талант до музики, всі вони могли добре грати в оркестрі. Проте музика не стала для них такою життєвою потребою і необхідністю, як для їхніх батьків і дідів. Зазвичай вони грали кілька творів для власної розваги, щоб дати можливість іншим музикантам потанцювати, але не ставали постійними членами оркестру. Потім оркестр занепав через недостатній приплив молоді музичної крові Гайних. Керував ним син Яна, Ярослав. Вільно-невільно він поповнив колектив кількома іншими музикантами. Серед них виділявся нащадок Гайних по лінії матері, кларнетист Владімір Ферзік і басист Вацлав Глуз. Окрім них, у оркестрі грали також двоє українців із сусідньої Турецької Гори – брати Котюки. Діяльність гурту обмежилась Дорогостаями та найближчими околицями і завершилася у 1944 році з відходом чехів до чехословацької армії.

Ярослав – останній керівник оркестру, був своєрідною постаттю в усій музичній галереї Гайних. Душею і тілом – музикант, який випадково став селянином. Грав через повсякденну потребу, займався землеробством з потреби прожиття. Він не тільки грав, а й писав музику. Він написав низку музичних творів, переважно танцювальних і маршових, які потім перейняли інші чеські оркестри на Волині. Йому достатньо було один-два рази почути нову композицію по радіо або з привезеної з Чехії грамплатівки, щоб він розписав партії для всіх інструментів оркестру. Завдяки цьому всі музичні новинки зі старої батьківщини швидко поширювалися на Волині. Свого часу він працював військовим капелмейстером в Одесі, ще у царській армії. Написав кілька офіційно визнаних полкових маршів, за що був відзначений і отримав подяку від командувача Одеського військового округу. Він завжди носив у кишені олівець і нотний блокнот, навіть коли працював, щоб зафіксувати в дану мить на папері музичну думку, миттєву ідею. У такі хвилини він покидав усе, сідав удома за стіл або на порозі чи в полі і записував ноти в блокнот. Так одного разу він возив удома гній із подвір'я, слухаючи гоготання індиків у курнику. У результаті вийшла танцювальна композиція з сольною вставкою для кларнета. Сам грав на флейті і соло в оркестрі. Його син Вацлав грав на пікколо.

Так жив і творив цей простий селянин – самоук, без музичної школи, без консерваторії. Жаль, що він жив та творив на чужині, здебільшого у глухому селі, де він не міг повністю розвинути та застосувати свій музичний талант. Якби доля дозволила йому змолоду жити на батьківщині, він би з його любов'ю та талантом до музики, безсумнівно, закінчив консерваторію, і ні в якому разі не перебільшуючи, можна сказати, що чеський люд пошановував би його як другого Франтішка Кмоха. Його діяльність як керівника оркестру закінчилася в 1944 році, коли чеські учасники капели пішли на війну. Дожив до визволення

Чехословаччини та рееміграції. Ще кілька років жив у свого сина Вацлава в Шумперку, де й помер у глибокій старості. Він не даремно життя прожив! Скільки таких талантів втратила Чехія, починаючи з Білої Гори, з від'їздом кращих своїх синів на чужину?

На світлинах оркестр родини Гайних. Архів Василя Тереша.

Джерела: Василь Тереш. Гурт Гайних. Газета Гомін. Млинів, 2024. №№ 2, 3.

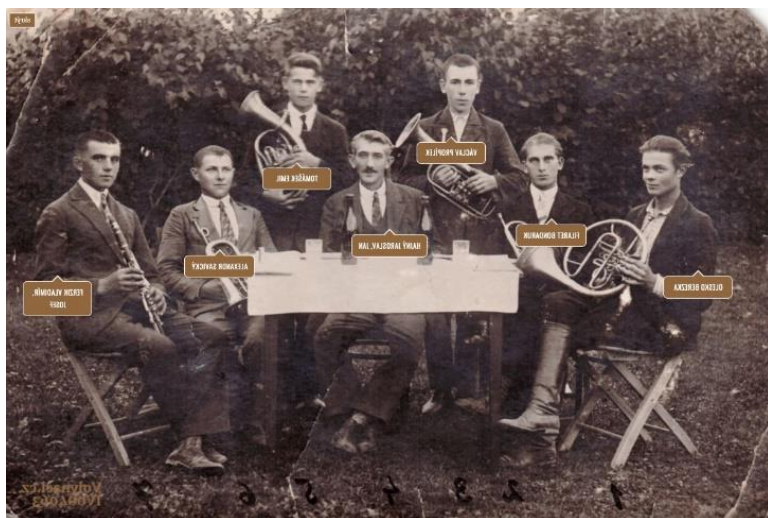
Jaroslav Hajný. Velká Dorohostaj. Čechoslovan. Kyjiv, 1911. Č. 15.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Пуґачівка>

<https://volynaci.cz/obec/115>

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Kapela Hajných

S dějinami Českých Dorohostají a okolí je po několik desetiletí nerozlučně spjata kapela Hajných. Jaroslav Hajný v roce 1911 o té kapele psal: “V naší obci kromě spolku milovníků hudby není jiných spolků. “Dorohostajská kapela” sestává z 10-12 hudebníků a byla zřízena r. 1856 v obci Cmelině v Čechách (Plzeňský okres) Fr. V. Hajným, který zemřel r. 1904 ve stáří 83 let. Jemu pomáhal syn Jan Hajný, učitel, který zemřel předčasně r.

1888, zůstaviv po sobě mnoho krásných hudebních skladeb”.

Obec Velké Dorohostaji po prvé se upomíná jako Dorohostaj v listině Luckého zámku (hradu) od roku 1545. V seznamu obci najdeme “horodňa pana Mykolaje Kuchmistroviče s Dorohostaj”, která byla pozdě rozdělenná panem Vasylem Tyškěvičem na “majetek pana Mykolaje Kuchmistroviče Dorohostaj a Romanovo”.

Jaroslav Hajný v Čechoslovanu píše: “Naše osada, ležící v Dubenském újezdě, sestáva z několika osad, jež se jmenuji: Krásná Hora, Nová Věs, Bojarka, Moskovščina, Lubanovka (Libanovka) a Naděžda. Také sem náleží část české osady Novin. První čtyři osady byly založeny roku 1871, a sice Krásná Hora a Nová Věs občany Fr. Tichým a J. Tomaškem, Bojarka a Moskovščina p. K. Mackem a Pižlem. Lubanovka byla založena r. 1893 a Naděžda r. 1898. Bojarka a Krásná Hora jsou prodloužením maloruských osad téhož jména, ostatní jsou ryze české. V české osadě Krásná Hora jsou dvě maloruské rodiny a jedna smíšená, ničím se nelišící od českých rodin. Krásná Hora a k ní náležející okolní samoty a část Novin čítají 34 rodiny, Nová Věs 23, Bojarka 10, Moskovščina 26, Lubanovka 20, Naděžda 10, dohromady 123 rodiny. Osady Krásná Hora, Nová Věs a k nim náležející část Novin čítá 283 obyvatele, Naděžda 45, Bojarka 52, Lubanovka 113, Moskovščina 140, celkém 633 duše obojího pohlaví”.

Nyně na mapě nenajdeme ani Velké Dohostaji, ani některé jiné obce poznačené panem Hajným. Nyní na mapě je obec Puhačivka, která někdy byla centralní částí Velkých Dorohostaji.

František Hajný emigroval na Volyň z Čmelině (Vrčeň, Nepomuk) v roce 1871, spolu s manželkou, pěti syny, dvěma dcerami a svými starými rodiči, kteří v roce 1872 záhy zemřeli. Pět synů: nejstarší učitel Ján, dále pak kovář Václav, Josef, Vojtěch a František a dvě dcery. U Jaro Bury najdeme: Hajný František (*1824), syn Jana, jeho manželka Anna (*1824), dcera Vojtěcha Saka, Hajný Jan (*1849), syn Františka, Josef Hajný (*1857), syn Františka, František Hajný (*1860), syn Františka, Vojtěch Hajný (*1867), syn Františka. Všichni původem z Čmelině. Tolik krků něco sní. Jaký pak také div, že chudý tkadlec František Hajný je nemohl všechny uživit i když si přitom jako kapelník vydatně přivydělával hudbou.

Rozvoj kapitalismu a s ním spojený rozvoj textilního průmyslu v letech šedesátých jej připravil o možnost obživy tkalcovinou. Přišla bída. V té době v Českých zemích vznikly dvě silné emigrační vlny. Odcházeli do ciziny lidé, kterým rodící se průmysl vzal práci a ti, kdož se nemohli smířit s národnostním a sociálním útlakem ve své vlasti. Zámožnější odcházeli za moře, do Ameriky, chudí, kteří neměli peněz na cestu za moře, odcházeli do bližšího slovanského Ruska, kam je táhla možnost koupě levných pozemků a také slovanské povědomí. Tato vlna zanesla na Volyň rodinu Hajných. Usadili se v České Dorohostaji, jen syn Václav, kovář, brzy odtud odešel a usadil se v sousední Libánovce. Všichni Hajní, co jich bylo i jejich další generace, byli mimořádně hudebně nadaní, rození hudebníci. Vždyť jejich otec, za svých mladých let, jako kapelník prošel se svými šumaři celé Rakousko–Uhersko, Německo, Švýcarsko, Dánsko a Itálii, darmo se tedy neříkalo, že Hajní se rodí už přímo s hudebním nástrojem v kolébce. Samo založení kapely bylo věcí snadnou. Hajní hráli už v Čechách, přivezli si hudební nástroje s sebou. Po otci se kapelníkem a uznávanou hlavou rodu stal učitel Ján Hajný. Nehrál v kapele pouze kovář Václav. Mimo Hajných hráli v kapele Alois Tomášek, Vaník a jejich švagr Pleskot, který tloukl buben.

Hudba dávala českým osadníkům zapomenout strasti tvrdé průkopnické práce při mýcení pralesů v prvních letech pobytu na Volyni. Vlávala nové síly svalům unaveným úmornou dřinou, přemáhala stesk po vzdáleném domově ve staré vlasti, vlávala malomyslným novou víru v lepší budoucnost. Proto se stala neoddělitelnou součástí českého kulturního života na Volyni. V prvních letech byla kapela Hajných široko daleko jedinou kapelou. Vznikající české osady, věrné starým českým tradicím záhy začaly slavit své svátky, poutě a posvícení. Tu se kapela Hajných stala nepostradatelnou. Jaképak veselí, jaká pouť či posvícení bez muziky? A muzika Hajných uzdravovala nemocné, málem že vzkřísila mrtvé! Zvláště když zahrála Kmochovy skladby, které se na Volyni těšily velké oblibě. Kapela byla na dračku. Hudba se stala Hajným nejen libůstkou, koníčkem, ale i druhým povoláním. Ode žní do adventu šli hrát z jednoho posvícení na druhé, po celý masopust na plesech a svatbách, na jaře o poutích. Vyjma žní a postů hráli prakticky po celý rok. Výtěžek z hudby byl slušný, a zvláště v prvních letech pobytu na Volyni byl vítaným přínosem do domácnosti i do hospodářství.

Plynula léta. Bratři Hajných se ženili, stárli, dorůstali jejich synové. První zemřel učitel Ján, ve stáří sotva osmatřiceti let. Kapelníkem se po něm stal jeho mladší bratr František, který předtím sloužil řadu let jako vojenský kapelník v carské ruské armádě v Dubně. Později si pořídil v Dorohostaji slušné hospodářství. Hrával na křídlovku a napsal řadu skladeb, převážně pochodových a tanečních. Za něho kapela dosáhla vrcholné úrovně a slávy. Z původně nepatrné kapely vyrostla mohutná kapela, za jakou by se nemusel stydět žádný vojenský útvar. To už v kapele hráli Jánovi synové Jaroslav, František, Václav a Vojtěch, Josefovi synové Josef a Antonín, Vojtěchovi synové Vladimír, Jaroslav a Václav. Co Hajný, to muzikant! Jen syn kapelníka Františka, Vladislav, nehrál. Nemohl pro špatné zdraví. Zemřel také předčasně. Jánovi synové František a Václav nehráli dlouho. František

tragicky zemřel, byl zasypán sesutím hlíny ve své cihelně, spolu s dělníkem Poloszczanskim, Polákem ze sousední Karolinky. Václav zemřel na tuberkulózu na konci první světové války.

Oslav třetího máje se konaly v okresním městečku Mlynově. Ze všech stran se scházely na náměstí slavnostní průvody, aby pak společně šly složit věnce k památníku ústavy, „konstytucji trzeciego maja.“ Oslavy byly obvykle ukončeny sportovními závody a lidovou veselí pod otevřeným nebem. Při zmíněných oslavách kapela Hajných šla v čele průvodu z celých Dorohostají i ukrajinských. Druhý průvod vedla polská vojenská kapela. Když se oba průvody měly setkat a na náměstí splynout, tu vojenská kapela, jista si svého výcviku, kázně a sladění, spustila ryčný vojenský pochod. Její hudebníci pochodovali vyrovnaně, uspořádaně, hráli z not. Kapela Hajných jim odpovídala Kmochovým Kolíne! Kolíne! Svojí chůzí, uspořádáním, kázní a různým stářím členů kapely se nemohli vojenské kapele nikterak přirovnat. Předčili ji však dlouholetou rutinou a láskou k hudbě. Ač většinou značně podroušení, při hraní přece prahne, hráli bez not. Nevzdali se však. Dokud se obě kapely přibližovaly pochodem k sobě, hrála každá po svém. Jakmile se však na náměstí zastavily vedle sebe, tu vojáci dlouho nevydrželi. V jejich kapele se ozvaly falešné tóny, které rychle sílily, až kapela k hanbě a vzteku svého kapelníka – poručíka i vojáků samotných musela umlknout, zatímco Hajní slavnostně vyhrávali prodloužené sloky Kolíne! Kolíne! K velké radosti a potlesku českého i ukrajinského občanstva. Bouřlivý potlesk strhl s sebou i Poláky.

Nic na světě netrvá věčně. Také dny slávy kapely Hajných byly sečteny už před mnoha lety. Stejně jak rostly rodiny Hajných v Dorohostajích, rostly i rodiny ostatních českých osadníků. Jejich zdravá biologická síla se nenechala zapřít. Další generaci bylo v Dorohostajích už těsně. Nebyl dostatek půdy k založení nových usedlostí pro druhorozené a další syny. Nebylo možno rozšířit půdní držbu v místě koupí od velkostatků. Nebyl poblíž průmysl, který by odčerpával přebytečné pracovní síly. Ukrajinský zlovyk dělení půdy mezi všechny děti v rodině, vedoucí nakonec k ožebračení a bídě všech, Češi nepřevzali. Hledali východisko v učení se řemeslům, která v tamních podmínkách byla hledaná a dobře vynášela. Dovedný český řemeslník se nejen dobře uživil, poměrně rychle mohl i zbohatnout. Ti z mladých, kteří chtěli zůstat věrni půdě, nebo je řemeslo nebavilo, byli pak nuceni opustit rodnou obec, aby si z otcovského podílu a manželčina věna koupili půdu a založili novou usedlost v jiných obcích. Dorohostaje pak během svého trvání nejen že nevzrostly co do počtu usedlostí, naopak se ještě vylidňovaly odchodem svých občanů jinam.

Nezůstali dlouho pohromadě ani Hajní. První se odstěhovali do sousedních Českých Novin Jánovi synové Vojtěch, František a Václav, později i jeho bratr Vojtěch s rodinou, nejdříve do sousední Máslenky, později za obchodem do Lucka. V třicátých letech se odstěhovali Josefovi synové, Josef někam za Olyku, Antonín do Máslenky, kde v té době byl rovněž Vojtěchův syn Vladimír. To už byla předzvěst úpadku kapely Hajných. Řadu let se ještě kapela scházela a udržovala svoji dobrou pověst v okolí i když se vznikem a růstem českých kapel v dalších osadách se pole její působnosti postupně zužovalo. Úmrtí třetího v pořadí kapelníka Františka, předčasná smrt Jánových synů Václava a Františka podlomily síly kapely. Na stáří byli nuceni zanechat hry Vojtěch a Josef. Kolem roku 1930 zemřel Alois Tomášek. Jánův syn Vojtěch založil v sousedních Novinách Českých vlastní kapelu, která existovala i po jeho úmrtí pod vedením Vincence Linharta až do odchodu volyňských Čechů do Svobodovy armády v roce 1944. První a druhou generaci Hajných hudba provázela od kolébky až ke hrobu. Třetí generaci se stala jen zábavou. Tak Jánův bratr Josef hrál na křídlovku ještě po sedmdesáti letech svého života, než musel zanechat hry pro stáří a nemoc. Naposledy hrál kdysi v roce 1935 na svatbě své vnučky, které to kdysi si slíbil. Bylo mu už přes osmdesát! Přesně za týden ho kapela vyprovázela na jeho poslední cestě. Dědoušek o svatbě vypil několik piv. Jeho ledviny to už nesnesly... Mladší Hajní z dalších generací podělili sice lásku a nadání

k hudbě, vesměs všichni dovedli dobře hráti v kapele. Hudba se jim však nestala takovou životní potřebou a nezbytností jako jejich otcům a dědům. Zahráli obvykle několik kousků pro vlastní pobavení, aby umožnili ostatním muzikantům zatančit si nějaký kousek, nestávali se však stálými členy kapely. Kapela pak upadala pro nedostatečný příliv mladé hudební krve Hajných. Vedl ji Jánův syn Jaroslav. Chtě nechtě doplnil kapelu několika cizími hudebníky. Mezi nimi vynikal Hajných potomek po přeslici, klarinetista Vladimír Ferzik a basista Václav Gluz. Mimo nich v kapele hráli rovněž dva Ukrajinci ze sousední Turecké Hory, bratři Koťukové. Působnost kapely se zúžila na Dorohostaje a nejbližší okolí. Její činnost skončila rovněž v roce 1944 odchodem Čechů do československé armády.

Svéráznou postavou v celé hudební galerii Hajných byl jejich poslední kapelník Jaroslav. Hudebník tělem i duší, který se jen nedopatřením stal rolníkem. Hrál ze životní každodenní potřeby, sedlačil z nutnosti, z potřeby obživy. Nejen hrál, ale i skládal. Napsal celou řadu hudebních skladeb, většinou tanečních a pochodových, které pak od něho převzaly i ostatní české kapely na Volyni. Stačilo mu uslyšet novou skladbu jednou dvakrát v rádiu, nebo z gramofonové desky dovezené z Čech, aby si pro ni rozepsal noty pro všechny nástroje v orchestru. Díky tomu se na Volyni rychle rozšiřovaly všechny hudební novinky ze staré vlasti. Svého času působil jako vojenský kapelník v Odese, ještě v carské armádě. Složil několik oficiálně uznaných plukovních pochodů, za které byl vyznamenán a odměněn děkovným přípisem velitele Odeského vojenského okruhu. Vždycky, i při práci, nosil v kapse tužku a notový blok, aby mohl kdykoliv zachytit na papír okamžitou hudební myšlenku, okamžitý nápad. V takové chvíli nechal všeho, usedl si doma za stůl nebo na zápraží či na poli na mez a zapisoval noty do bloku. Tak kdysi vozil doma ze dvora hnůj a naslouchal přitom štěbetání krůt v kurníku. Výsledkem pak byla taneční skladba se sólovou vložkou klarinetu. Sám hrával v orchestru na flétnu i sólově. Jeho syn Václav na pikolu.

Tak žil a tvořil onen prostý selský člověk – samouk, bez hudební školy, bez konzervatoře. Žel, bylo mu žít a tvořit v cizině, ponejvíce v zapadlém prostředí, kde svůj hudební talent nemohl plně rozvinout a uplatnit. Kdyby mu osud dopřál žít od mládí ve své vlasti, zajisté by při jeho lásce a nadání k hudbě vystudoval konzervatoř a nikterak nepřeháním, když tvrdím, že by ho náš lid uctíval jako druhého Františka Kmocha. Jeho činnost kapelníka skončila v roce 1944 odchodem českých členů kapely do války. Dožil se osvobození Československa a reemigrace. Žil ještě několik let u svého syna Václava v Šumperku, kde také zemřel ve vysokém stáří. Nežil svůj život nadarmo! Kolik takových talentů ztratil náš národ, počínaje Bílou Horou, odchodem svých nejlepších synů do ciziny?

Na foto kapela Hajných. Zdroj: archiv Vasiľa Tereše.

Prameny: *Василь Тереш. Гайницький гурт. Гомін. Млинів, 2024. №№ 2, 3.*

<https://volynaci.cz/obec/115>

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Пугачівка>

Jaroslav Hajný. Velká Dorohostaj. Českoslovan. Kyjiv, 2011. Č. 15.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Гакен Едуард

Едуард Гакен народився 22 березня 1910 року в селі Шклинь Двори Луцького повіту Волинської губернії Російської імперії (нині село Шклинь Горохівського району Волинської області України).

Перша згадка про село Шклинь – 1592 року, а сама назва походить від польського та українського «шклинь», яке чехи вимовляли на свій манер «Sklíň». За переказами, на якомусь із навколишніх горбків вироблялося скло, від чого він отримав назву «Скляна гора», а від нього село й отримало назву Шклинь.

Чехи з'явилися в цих місцях орієнтовно в 1881 році, викупивши 220 морків незайманого лісу за ціною по 15 рублів золотом (3 рублі платили зразу, а 12 рублів

упродовж 40 років через «Крестьянский банк») у російського дворянина німецького походження Рау, який мешкав з родиною в Києві, а його маєтками, розкиданими по всій Україні, керували управителі. Невелика частина цього лісу вже була вирубана кількома родинами німецьких колоністів, у яких теж була викуплена земля. Керував цим маєтком поляк Ліпський, але справжнім управителем, без відома якого там нічого не відбувалося, був єврей на ім'я Гершко, який орендував млин у Шклині. Він і був посередником, намагаючись утримати якийсь зиск від цього «гешефту». Дійшло до того, що чехи вже хотіли відправити до Києва посланця із скаргою до Рау, але, злякавшись, Гершко дав задній хід.

Власне, родина Гакенів зі ще трьома іншими родинами прибула до Шклиня аж у 1904 році, переселившись сюди з інших сіл з околиць Луцька. Пізніше до них приєдналася ще одна родина. Вони купили в Рау залишки його шклинського маєтку – сам двір. Тому було три населені пункти з однією назвою: Український Шклинь (нині Шклинь Перший), Шклинь Двір, який був частиною Українського Шклиня, і Чеський Шклинь (нині Шклинь Другий).

Родина, у якій народився Гакен, належала до старого чеського роду і була однією з трьох родин, які викупили в польського дворянина досить великий та гарно облаштований маєток (фільварок) на Волині. До переїзду на Волинь родина Яна Гакена (1841–?), прадіда Едуарда, мешкала в Чешові та Лібешіціх біля Їчіна, а його дружина Катержина (дівооче прізвище Чопова, 1840–?) була родом з Вітіневесе біля Їчіна. З ними разом на Волинь переїхали два сини: Ян (1864–?) та Алоїз (1869–?). Інформацією про інших прадідів, дідів Едуарда Гакена та членів їх родин автор не володіє.

За словами сина Александра Гакена (*24.04.1908), брата Едуарда Гакена, родина його прадіда разом із родинами Піхртових та Новакових десь біля 1848 року (на думку автора, це помилка, допущена при передруці, а, напевно, це був 1868 або 1878 рік) купила від польського шляхтича гарно облаштований маєток.

Батько Едуарда Гакена, Павел Гакен, був легіонером Чеського дружини в Росії і брав участь у боях під Зборовом. Після закінчення Першої світової війни він повернувся додому господарювати, де на нього чекала дружина з шістьма дітьми (чотири сини та дві дочки), що були як сходинок, а ще одна дочка народилася вже після війни. Усі діти, як тоді було прийнято, від самого дитинства важко працювали, що їм пригодилося в подальшому житті. Підростаючи, діти покидали рідний дім. Ярослав та Едя з інтервалом у шість років, закінчивши гімназію в

Луцьку, продовжили начання в Празі; Йозеф емігрував до Аргентини, двоє дівчат вийшли заміж, а одна померла в двадцятирічному віці, на господарстві ж залишився Александр (1908 року народження), який перебрав у батька господарство, зокрема розведення Ганноверської породи коней. Родина Піхртових теж розводила породистих коней, але Ардської породи. Станом на 2008 рік будівля конюшні мала задовільний стан.

Під час Другої світової війни Александр Гакен із парою коней та своєю бричкою служив при штабі генерала Лудвіка Свободи, водночас доглядаючи коня генерала, на якому сам часто їздив, передаючи повідомленнями від радистів на спостережний пункт генерала Свободи. Пройшов боями Дукельський перевал, Словаччину, Мораву і на цій же бричці їздив Прагою, розшукуючи Національний театр. Коли в театрі повідомили Едуарду про приїзд старшого на два роки брата Александра, він негайно вибіг до нього. Брати міцно обнялися й навіть просльозилися.

Міцне коріння та неабияке здоров'я Едуард успадкував від предків. Його бабуся прожила більше ста років. «Думаю, що в його роді здавна панував взаємозв'язок з природою, здатність переборювати все. Батько нам розповідав, що мати народила одного із семи дітей о пів на шосту ранку, а вже о восьмій годині була на полі», – згадує дочка Едуарда Гакена Марія. Щоб діти не забували чеську мову, бабуся навчала їх співати чеські пісні. Напевно, ще тут почала пробуджуватися в малого Еді любов до музики та театру. Під час навчання в гімназії грав в любительському театрі, зокрема є згадки про те, що Едуард грав роль Возного в п'єсі Івана Котляревського «Наталка Полтавка», яку поставили учні луцької гімназії у 1927 році. У 1928 році закінчив гімназію в місті Луцьку і так само, як і старший брат, який вивчився на лікаря, у 1929-1932 роках вивчав медицину в Карловому університеті міста Праги.

Навчатися в театральній студії не міг. Найбільший авторитет у сім'ї мав батько, який наполягав на тому, щоб син взявся за «щось порядне». А оскільки старший брат уже був медиком, то Едуард теж вирушив до Праги здобувати медичну освіту. З навчанням у нього проблем не було, і отримані знання в майбутньому йому згодилися під час професійної діяльності як співака. «Лікував сам себе і всю родину своїми методами. Думаю, що добре розумів як функціонує тіло, як у ньому пов'язані між собою окремі органи, чому воно не може говорити чи співати. У ньому щось було від альтернативної медицини: говорив, що організм має піддатися, і, напевно, мав рацію, тому що за все життя лише раз організм відмовив у кінці життя», – згадує його дочка. Ще навчаючись у середній школі, він співав на шкільних вечорах, а в Празі співав у хорі та підзаробляв, виконуючи музичні твори під час демонстрацій кінофільмів. Хоча спів та музику Едуард любив з дитинства, його бажання йти в театр батько однозначно заперечив. Син його послухався і терпляче вивчав медицину, водночас приватно навчаючись співу. Упродовж 1930-1937 років брав приватні уроки співу в українського тенора Дмитра Левитського. Для молодого юнака було важко осилити дві спеціальності, тому він вирішив виконати волю батька і закінчити медичний факультет.

При першій нагоді його вчитель співу професор Левитський у 1935 році без його відома записав Гакена на прослуховування під час набору в театральний хор Національного театру. Едуард переміг у конкурсі й отримав місце співака в хорі. «Щоб не засмучувати свого вчителя, я пішов на прослуховування, хоча це мене не цікавило, бо я не мав наміру співати в театральному хорі... Професор Таліх досить похвально відізвався про мій голос, навіть запитав, де я народився, і весь час повторював: «Цей тембр, цей тембр...», – згадував Гакен. Однак молодий чоловік, що володів винятковим голосом, у хор не попав, але йому запропонували місце стажера в Національному театрі. Ніякого щастя він там не побачив, бо за два роки зіграв

лише дві маленькі ролі. На прохання його педагога вокалу Бедржіха Плашського, щоб Гакену дали якусь більшу партію, керівник театру відповів, що Національний театр – це не експериментальна сцена, де могли б співати недосвідчені співаки. Тому Бедржіх Плашський запропонував Гакену піти в інше місце, де б він міг співати, зокрема до театру в Оломоуці.

Перший раз Едуард Гакен виступив на сцені театру в Оломоуці в 1938 році. Перед тим він в 1937 році мав тримісячну навчальну подорож до Італії, де вчився в Аполлона Гранфорте. Через три роки та після декількох чудових ролей у 1941 році повернувся він до Національного театру як гість, отримавши незабаром ангажамент. Тут він стає однією з найвиразніших творчих особистостей. Крім виняткового голосу – баса чудової насиченої барви, об'ємного тону та широкого діапазону – на сцені це була струнка постава зрілого, харизматичного артиста. Найчастіше співав Кецала (Тріпла) в «Проданій нареченій», але найулюбленішою була роль Водяного в «Русалці». Ці ролі стали зразком для наступних поколінь оперних співаків, так само як і багато інших великих співочих партій Гакена переважно драматичного плану, хоча поряд із драматичними ролями значно рідше були й комічні ролі.

Після ангажаменту в Оломоуці виникла нерозлучна пара з тенором Беном Блахутою. Якраз у колі його знайомих Едуард познайомився зі своєю майбутньою дружиною – привабливою та успішною театральною актрисою Марією Глазровою. Зразу ж помітили одне одного й закохалися. Разом зі своїм приятелем одного разу вони відвідали в Золотій капличці виставу Зузана Воїржова, де головну роль грала прекрасна Марія Глазрова – і народилося велике кохання. Побралися вони лише в 1947 році. Гакен не міг одружитися без згоди та благословіння батька, тому очікували, коли родина репатріантів повернеться до Чехословаччини. «Мама, жартуючи, сказала, що за цей час могли мати десятеро дітей», – згадує їх дочка. Прожили в чудовому шлюбі, від якого народилася донька Марія.

Обох майстрів сцени об'єднувала любов до театру, хоча часто їх материнський Національний театр ставився до них, як мачуха. У Марії Глазрової ролей ставало все менше, та й самому Едуарду Гакену, який ніколи не приховував свої політичні погляди, теж було не солодко. Але кращого Кецала та Водяного просто не було – грав, напевно, ці ролі тисячу разів, відточуючи майстерність.

Так само, як низка інших солістів свого покоління, Гакен міг зробити велику світову кар'єру за кордоном. Проте йому, як і багатьом іншим, комуністичний режим не дозволив стати на самостійну артистичну дорогу за кордоном, хоча туди він виїздив багато разів (Польща, НДР, Угорщина, СРСР, Югославія), представляючи музичне життя Чехословаччини.

Зі спогадів Їржі Голубічки: «Десь у 1957 чи 58 році я був присутній на концерті пана Гакена та Марії Красової в Карлових Варах... Як пан Гакен, так і пані Красова співали соло та дуети з творів Сметани та Дворжака. Це був чудовий вечір, який залишив незабутні спогади. Після концерту артисти поспілкувалися з публікою... Ми з приятелькою були здивовані тим, що зал був незаповнений. На думку «товаришів», відвідування концертів такого виду мистецтва було буржуазним пережитком».

Разом із виступами в опері любив концертну діяльність та сольні виступи, їздив по всій республіці, щоб потішити любителів опери... Був одним з небагатьох оперних співаків, які практикували й концертні виступи – кантатний спів та ораторії. Після виходу на пенсію в 1981 році продовжував концертні виступи, брав участь у різних творчих заходах. Відомий концертний виступ Едуарда Гакена з виконанням «Біблійних пісень» Антоніна Дворжака в 1982 році. Йому було вісімдесят п'ять років, коли ще співав в переповненому костелі св. Якуба в Ічині, – сповнений енергії, з голосом, як дзвін. Останнім документованим виступом

Гакена вважається його участь у постановці режисера Яна Пітінського в театрі «Na zábradlí» у 1985 році. Але в наступні два місяці все змінилося...

Едуард Гакен раптово помер 12 січня 1996 року. Прощання з відомим співаком відбулося в історичній будівлі Національного театру 19 січня 1996 року. Разом з іншими делегаціями, які представляли театр, мистецтво, культуру та громадськість, була представлена й делегація від волинських чехів. Домовина тонула в морі квітів та прекрасних вінків, серед яких був також вінок від SČVP (Товариства волинських чехів та їх друзів), на стрічці якого було написано: «Волинські чехи – найславетнішому землякові».

За понад 50 років роботи Едуарда Гакена в Національному театрі він виступав у понад 200 прем'єрах, а в репертуарі театру не залишилось басової партії, яку б він не співав. Виконання деяких з них до сьогодні залишається еталоном для його наступників.

Слід зауважити, що Гакен не забував звідки він родом, приймав активну участь в житті української громади в Празі, давав концерти української пісні та підтримував дружні стосунки з низкою українських оперних співаків та композиторів.

З одного з виступів на траурній церемонії прощання з артистом: «... Спів наповнював і був змістом усього його життя, його покликанням. Разом з колективом опери він отримав Золоту платівку від Супрафону за «Русалку». Опера була всім його життям, а все життя – в музиці, в опері».

Дружина пережила його лише на чотири роки. Обоє поховані на вишеградському Славні поруч із найбільшим приятелем та колегою по театру – тенором Беном Блахутою.

16 травня 2023 року легендарному оперному співакові Едуарду Гакену та його дружині, артистці Марії Глазровій-Гакеновій, була урочисто відкрита пам'ятна дошка на будинку на Шведській вулиці празького Сміхова, де вони прожили пів століття свого щасливого життя.

Світлина взята з [uk.wikipedia.org/wiki/Едуард Гакен](https://uk.wikipedia.org/wiki/Едуард_Гакен).

Джерела: *Miloslava Rosulkova. Eduard Haken – životopis.*

fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/19228-eduard-haken.html

Mgr. Jiří Holubička. Mé setkání s p. Hakenem. Zpravodaj SČVP, 2008. Č. 6. S. 2, 3. scvp.eu/?p=h3

Viktor Haken. Volyně, koně a Národní. Zpravodaj SČVP, 2020. Č. 7. S. 10, 11.

V. Dufek. Zemřel Eduard Haken... Zpravodaj SČVP, 1996. Č. 1. S. 2.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyn-13. aktualizace.

<https://volynaci.cz/file/12280/7-Album-VII-vol-Cesi-Novosilky.pdf>

Haken Eduard

Eduard Haken se narodil 22. března 1910 jako jedno ze sedmi dětí (čtyři chlapci a tři děvčata) v obci Skliň, Luckého újezdu, Volyňské gubernie, Ruské říše. Rodina Hakenů patřila ke starému rodu volyňských Čechů a byla jednou ze čtyř rodin, které roku 1904 (dříve bydleli v nejakých obcích v okolí Lucka) koupily od ruského hrabě německého původu Rau poměrně velký a prý pěkně vybudovaný statek (Dvůr). Rau s rodinou bydlel v Kyjivě a mnohýma jeho majetnostmi po cele Ukrajině řídily správce.

Obec Šklyň (Češi jménovaly Skliň) poprvé se upomína roku 1592. Kdysi v dávných dobách na některém z okolních kopců se prý vyrábělo sklo a tento kopec dostal jméno Skljana hora. Od něhož obec, která zde vznikla, dostala jméno Šklyň. Někde v roce 1881 tam se ojevili Češi, kteří koupili 220 morku rukou nedotknutého lesa po ceně 15 rúblu zlatem (3 rúblu se platilo ihned a 12 rúblu za 40 let přes banku „Крестьянский“). Po vykácení lesa vznikla poprvé obec Kolonie Skliň a pak Český Šklyň (nyní Šklyň Druhý) a bývalý Ukrajinský Šklyň teď se jmenuje Šklyň První, součástí kterého je bývalý Dvůr.

Praděd Eduarda, Jan Haken (*1841), byl původem z obce Češov a Liběšice u Jičína a jeho manželka Kateřina (*1840), rozená Čopová, pocházela z obce Vitiněves u Jičína. Spolu s nimi se na Volyň stěhovali jejich dva synové: Jan (*1864) a Alois (*1869). Informaci o jiných pradědech a dědech Eduarda Hakena a členech jejich rodin autor nemá.

Otec Eduarda Pavel Haken byl kromě statkáře také vojákem České družiny na Rusi a zúčastnil se bojů u Zborova. Po skončení 1. sv. války se vrátil domů k rodině, kde na něho čekalo šest dětí jako schůdečků, sedmé děvčátko se narodilo po válce. Všechny děti, jak to bylo tehdy samozřejmostí, od mala tvrdě pracovaly, což jim bylo pro život velmi prospěšné. Jak děti dospívaly, tak postupně z domova odcházely. Jaroslav a Eduard, po ukončení gymnázia v Lucku, s odstupem šesti roků odešli studovat do Prahy, Josef odjel do Argentiny, dvě děvčata se provdala, jedna zemřela ve svých dvaceti letech a na hospodářství zůstal Alexandr, narozený v roce 1908, který převzal od svého tatínka chov koní Hanoverského plemene. Za 2. sv. války Alexandr Haken, jako voják „Svobodovy armády“, se svojí bryčkou sloužil u štábu generála Svobody. Mimo svých koní také pečoval o koně gen. Svobody a na něm jezdíval na pozorovatelnu se zprávami od radistů. Po válce v Praze našel Národní divadlo, kam šel za bratrem Edou. Ten okamžitě přiběhl a došlo samozřejmě k dojemnému setkání. Plakali oba.

Tuhý kořínek nejspíše zdědil po předcích. Babička Eduarda se dožila více než sta let. „Myslím, že v jeho rodě odjakživa vládlo pevné sepětí s přírodou a schopnosti přemáhat se. Tatínek nám vyprávěl, že jednoho z jeho šesti sourozenců maminka porodila v půl šesté ráno a v osm už byla na poli“, – vzpomíná Hakenová dcera Marie. Aby nezapomněly češtinu, babička učila děti české písničky. Tady se asi někde začal probouzet zájem mladičkého Eduarda o hudbu a divadlo. Během studií na gymnáziu hrál v ochotnických spolcích, zejména v roce 1927 hrál v divadelní hře Ivana Kotlářevského „Natalka Poltavka“. V roce 1928 maturoval na gymnáziu v Lucku. Jako starší bratr, vystudovaný na doktora, v letech 1929–1932 studoval medicínu na Univerzitě Karlově. Studovat umělecký obor na škole však nemohl. V rodině byl nejvyšší autoritou tatínek a ten trval na tom, aby se syn dal na „něco pořádného“. Studium mu docela šlo a nabyté znalosti se mu později v profesním

životě hodily. „Léčil sám sebe a svým způsobem i celou rodinu. Myslím, že věděl dobře, jak funguje tělo, jak jsou orgány propojeny, proč zrovna nemůže mluvit nebo zpívat. Měl v sobě něco z alternativní medicíny, říkal, že organismus se musí poddat, a asi měl pravdu, protože za celý život odřekl snad jen jednou, ke konci života“, – vzpomíná jeho dcera. Už na střední škole zpíval na školních večírcích, v Praze účinkoval ve sborech a vydělával si jako zpěvák hudebních složek při filmových představeních. Zpěv a hudbu miloval od dětství. Ačkoliv to byly jeho dvě velké lásky, otec jeho přání jít do divadla jednoznačně odmítl. Eduard Haken poslechl a studoval medicínu, ale zároveň se soukromě věnoval zpěvu. Pro mladého studenta bylo téměř nemožné zvládnout oba obory a rozhodl se (přání otce bylo nedotknutelné) dokončit lékařskou fakultu. Ale zasáhla náhoda, Hakenův profesor zpěvu, známý ukrajinský tenor Dmytro Levytský, ho, bez jeho vědomí, přihlásil na konkurz do sboru Národního divadla, který byl vyhlášen roku 1935. „Abych mu udělat radost šel jsem tam, ale nezajímalo mě to. Neměl jsem zájem zpívat ve sboru... Profesor Talich se vyjádřil velmi pochvalně o mém hlase, dokonce se zajímal, kde jsem narodil a stále opakoval „Ta barva, ta barva“, – vzpomínal na své začátky Haken. Nakonec majitel jedinečného hlasu nevstoupil do sboru, ale nabídli mu místo stážisty v Národním divadle. Žádné štěstí tam ale nezažil – za celé dva roky zpíval jen dvě malé role. Na návrh jeho hlasového pedagoga Bedřicha Plaškeho, aby dostal nějaký větší part, se tenkrát ředitel vyjádřil, že Národní divadlo není experimentální scéna, aby tam mohl zpívat nezkušený zpěvák.

Roku 1937 měl tříměsíční učební cestu do Itálie, kde se učil u Apollona Granforteho.

A tak Hakenovi jeho hlasový pedagog navrhl, aby odešel zpívat jinam. Poprvé vystoupil na jevišti olomouckého divadla v roce 1938. Po třech létech a řadě nádherných rolí se v roce 1941 vrátil nejprve jako host do Národního divadla, kde později přijal angažmá. Zde se stává jednou z nejvýraznějších uměleckých osobností. Kromě jedinečného hlasu – basu krásné syté barvy, objemného tónu a velkého rozsahu – na jevišti vyniká štíhlou postavou, skvělým hereckým projevem a charismatem. Nejčastěji zpíval Kecala v Prodané nevěstě, ale nejoblíbenější rolí byl Vodník z Rusalky... Obě role se staly vzory pro generace operních zpěváků, stejně jako řada dalších velkých Hakenových pěveckých partů převážně ve vážných polohách, ale jedinečný byl i v komických rolích.

Od olomouckého angažmá byl nerozlučnou uměleckou dvojicí s tenoristou Beno Blachutem. Právě v jeho společnosti poznal i svou budoucí manželku, půvabnou a obdivovanou členkou činohry první scény Marií Glázrovou. Padli si do oka. Společně s přítelem se jednou vypravil do Zlaté kapličky na představení Zuzana Vojířová, kde hlavní roli hrála krásná Marie Glázrová... A zrodila se velká láska. Vzali se až po válce, v roce 1947 a prožili nádherné manželství, z něhož se narodila dcera Marie.

Haken by se neoženil bez souhlasu a požehnání svého otce, a tak čekali, až se rodina po repatriaci vrátí domů. „Maminka žertem říkala, že mezitím mohli mít deset dětí“, – poznamenává jejich dcera. Oba umělce spojovala láska k divadlu, až se k nim to jejich mateřské Národní často chovalo víc než macešsky. Marii Glázrové rolí stále ubývalo a ani Eduard Haken, který se nikdy netajil svými politickými názory, to neměl snadné. Stejně jako řada dalších sólistů i Haken měl všechny předpoklady pro velkou světovou kariéru. A stejně jako mnoha dalším, také jemu komunistický režim bránil rozvíjet samostatnou uměleckou dráhu v zahraničí. Ale lepší Kecal a Vodník prostě nebyl – hrál ho snad tisíckrát a vypiloval k dokonalosti!

Vedle opery miloval koncerty a recitály, jezdil po celé republice, aby potěšil milovníky opery... Jak vzpomíná pan Jiří Holubička: „Někdy v roce 1957, či 58 totiž pan Haken koncertoval s paní Martou Krásovou v Lázních III v Karlových Varech, a přítelkyně obstarala na tento koncert také lístky pro nás. Jak pan Haken, tak také p. M. Krásová zpívali sólově, ale hlavně Smetanovy a Dvořákovy dvojzpěvy. Byl to nádherný večer na nezapomenutelné zážitky. Po skončení koncertu oba účinkující chvíli

pohovořili a pak zájemcům podepisovali program. Všem těmto zájemcům při podpisu oba účinkující také podali ruku. Bylo to nádherně umocnění tohoto krásného večera. Oba s přítelkyní jsme byli poněkud překvapení poměrně malou účastí na tomto večeru. Podle soudruhů návštěva tohoto druhu umění byla buržoazní přežitek. Tehdy se „nosila“ návštěva vítězných filmů a budovatelských souborů. Na pana Hakena si vždy vzpomenu, když v církvi zpívám Žalm XXIII „... Hospodin jest pastýř můj...“. Pochopitelně ne tak krásně jako pan Haken, ale snažím se“. Bylo mu pětadesát, když ještě zpíval v nabitém svatojakubském jičínském kostele – plný energie a hlasem jako zvon.

Posledním zadokumentovaným vystoupením Eduarda Hakena se počítá jeho účinkování v hře režie Jana Pitinského v divadle Na zábradlí v roce 1995.

Eduard Haken zemřel náhle 12. ledna 1996.

Po celý svůj život namáhal se vyhýbat zúčastnění v politické aktivitě.

Poslední rozloučení s ním se konalo v historické budově Národního divadla dne 19. ledna 1996. Mimo jiných delegací z různých sfér divadelního, uměleckého, kulturního i společenského života zúčastnila se posledního rozloučení také delegace SČVP. Rakev na jevišti tonula v záplavě překrásných květin a věnců, mezi ostatními byl také věnec od SČVP, na stuze kterého bylo napsáno: „Volyňští Češi nejslavnějšímu rodákovi“.

Z projevu na pietě: „Zpěv byl náplní i smyslem jeho života, jeho posláním. Dostal spolu s kolektivem opery Zlatou desku Supraphonu za Rusalku. Opera byla jeho celým životem, a celý život v hudbě a zpěvu“. Jeho manželka ho přežila o pouhé čtyři roky. Oba leží na vyšehradském Slavíně hned vedle přítele největšího, Beno Blachuta.

16. května 2023 legendárnímu opernímu pěvci Eduardu Hakenovi a jeho ženě, herečce Marii Glázrové-Hakenové byla slavnostně odhalena pamětní deska na domě ve Švédské ulici na pražském Smichově, kde oni prožili půl století šťastného života.

Foto, zdroj: uk.wikipedia.org/wiki/Едуард_Гакен

Prameny: *Miloslava Rosulková. Eduard Haken – životopis.*

fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/19228-eduard-haken.html

Mgr. Jiří Holubička. Mé setkání s p. Hakenem. Zpravodaj SČVP, 2008. Č. 6. S. 2, 3. scvp.eu/?p=h3

Viktor Haken. Volyň, koně a Národní. Zpravodaj SČVP, 2020. Č. 7. S. 10, 11.

V. Dufek. Zemřel Eduard Haken... Zpravodaj SČVP, 1996. Č. 1. S. 2.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

<https://volynacy.cz/file/12280/7-Album-VII-vol-Cesi-Novosilky.pdf>

Галек Вацлав

Вацлав Галек народився 14 серпня 1904 року на Волині в невеликому селі Смолярня Вербської волості Дубенського повіту. Село було засноване в 1885 році чеськими колоністами, і мешкало в ньому 24 родини. Навіть у такому малому селі була школа, будинок культури, пожежна дружина, хорова капела та театральний гурток. Батьки: батько, Йозеф Галек, помер на Волині, мати, Анна Галкова (1882-1962), повернулася назад до Чехії. Брати та сестри: найстарша сестра залишилася на Волині й приїжджала в гості до Бесна, у якому після війни оселилися родини її брата та сестри; сестра Анна (1910-1998) вийшла заміж за Йозефа Цупала із села Покоси, а брат Йозеф Галек (1916-1976) був неодружений. Вацлав вивчився на коваля й працював на господарстві своїх батьків. Одружився на Волині з Антонією Крженчіловою (1918-1990), і них було троє дітей: син Вацлав (1937 року народження), дочка Їржіна (1940 року народження) і останній син Йозеф, який народився в Чехії у 1950 році. Вацлав 11 квітня 1944 року в Рівному вступив до Першого чехословацького армійського корпусу. Із села вступило до армії 23 особи, з них двоє юнаків менше 18-ти років. Служив у 5-ому артилерійському полку в чині єфрейтора. Після проходження початкової військової підготовки брав участь у боях біля Кросна, на Дуклі та на Словаччині. Отримав поранення 17 вересня 1944 року й лікувався до 25 жовтня 1944 року. Одного разу під час артпідготовки заклинило гармату, і для того щоб вона могла стріляти, Вацлав заліз під неї, зірвав мішок, яким охолоджували гармату; але при цьому під час пострілу йому пошкодило слух. З його родичів були призвані до армії двоюрідні брати Галек Йосеф (1916 року народження), який помер 1-го жовтня 1944 року в Карпатах, Галек Антонін Владімірович (1903 року народження) та його швагро Цупал Йозеф Янович (1919 року народження). Вони своєю участю в бойових операціях зробили вклад у звільнення батьківщини. Бойові нагороди: чехословацька пам'ятна медаль з колодкою СРСР, Дукельська пам'ятна медаль, медаль «За перемогу над Німеччиною», нагороди Чехословацької спілки легіонерів (Почесна відзнака Чехословацької спілки легіонерів, Пам'ятна медаль до 20-річчя визволення та Пам'ятний жетон до 50-річчя виникнення Чехословацького легіону).

У 1947 Вацлав році реемігрував з родиною, матір'ю та братом на історичну батьківщину волинських чехів, оселившись у селі Бесно, де зайнявся цивільними справами. Йому припало господарство за № 95, на якому він спочатку господарював одноосібно, а в п'ятдесятих роках вступив до колективного господарства. Працював у рослинництві та тваринництві, їздив кіньми. Дружина Антоніна працювала в тваринництві, зокрема на птахофермі. Був членом Чехословацької спілки борців за свободу та активістом місцевих спілок. Вацлав також виконував функції відповідального за кладовище, підтримуючи його в належному стані. Дуже любив музику, був зразковим чоловіком та батьком. У Бесно також оселилася його сестра Анна Цупалова зі своїм чоловіком Йозефом (1910-1979) та сином Їржі (1936-1955), які працювали в сільському господарстві. Спочатку господарювали одноосібно, а потім у сільськогосподарському товаристві (JZD). Родина їх дочки Мілослави Благової мешкає в Крирах.

Вацлав Галек помер 17 лютого 1991 року, через два місяці після смерті своєї коханої дружини, поховані вони разом у родинному похованні у Бєсно.

Світлини Вацлава Галека взяті з архіву його родини.

Джерело: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*
Sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf

Hálek Václav

Václav Hálek se narodil 14. srpna roku 1904 v malé obci Smolárna, volnost (polsky gmina – nejmenší administrativní jednotka v Rusku) Verba, újezd (rajon, okres) Dubno na Volyni v zemědělské rodině. Obec byla založena v roce 1885 a bydlelo zde 24 rodin. I v tak malé obci byla škola, kulturní dům, hasičský spolek, kapela a divadelní kroužek. Rodiče: otec Josef Hálek zemřel na Volyni, matka Anna Hálková (1882-1962) se vrátila do Čech. Sourozenci: nejstarší sestra zůstala na Volyni, jezdila do Běsna k mamince a sourozencům do Čech na návštěvu, sestra Anna (1910-1998) se provdala za Josefa Cupala z obce Pokosy a bratr Josef Hálek (1916-1976) zůstal svobodný. Václav se vyučil kovářem, pracoval na hospodářství rodičů. Oženil se na Volyni s Antoníí Křenčilovou (1918-1990), měli 3 děti, syna Václava ročník 1937, dceru Jiřinu ročník 1940 a poslední syn Josef se narodil v Čechách v roce 1950.

Václav byl odveden do 1. československého armádního sboru v Rovně 11.4.1944, z obce narukovalo do armády 23 osob, z toho 2 muži mladší 18 let. Sloužil u 5. dělostřeleckého pluku, hodnost svobodník. Absolvoval základní výcvik a zúčastnil se bojů u Krosna, na Dukle a na Slovensku. Byl raněn 17.9.1944 a léčil se do 25.10.1944. Když se při jedné dělostřelecké akci zaseklo dělo, a aby mohlo střílet, vlezl Václav pod dělo, strhnul pytel, kterým ho chladili, výstřel mu poškodil sluch. Z jeho rodiny byli odvedeni i bratřenci, Hálek Josef ročník 1916, který zemřel 1. října 1944 v Karpatech, dále Hálek Antonín Vladimír, ročník 1903 a jeho švagr Cupal Josef Jan, ročník 1919, kteří svou účastí při bojových operacích přispěli k osvobození své vlasti.

Bojová vyznamenání: Čs. vojenská pamětní medaile se štítkem SSSR, Dukelská pamětní medaile, medaile „Za vítězství nad Německem“, ČSPB vyznamenání: Čestný odznak ČSPB, Pamětní medaile k 20. výročí osvobození a Pamětní plaketa k 50. výročí vzniku ČSR.

V roce 1947 reemigroval s rodinou, matkou a bratrem do své vlasti a usídlil se v obci Běsno, kde se zapojil do civilního života. Byla mu přidělena usedlost č. 95, nejprve soukromě hospodařil, v padesátých letech vstoupil do JZD. Pracoval v rostlinné i živočišné výrobě, jezdil s koňmi. Manželka Antonie byla v živočišné výrobě, starali se o chod drůbežárny. Byl členem Českého svazu bojovníků za svobodu a aktivní i v dalších místních spolcích. Václav byl také hrobníkem v obci a staral se o údržbu hřbitova. K jeho velkým zálibám patřila hudba, měl příkladný vztah k manželce, rodině a dětem. V Běsně se usadila rovněž jeho sestra Anna Cupalová s manželem Josefem (1910-1979) a synem Jiřím (1936-1955), který pracoval v zemědělství. Nejprve hospodařili soukromě a později v zemědělském družstvu. Rodina jejich dcery Miloslavy Bláhové žije v Kryrech.

Václav Hálek zemřel 17. února 1991 pouhé dva měsíce po smrti své milované manželky a jsou pochováni spolu v rodinném hrobě v Běsně.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*
Sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf

Гашек Ярослав

Ярослав Гашек народився 30 квітня 1883 року в передмісті Праги. Родинні корені його батька ведуть до селянського роду з південночеських Мидловар. Його дідусь із батьківського боку Франтішек Гашек був депутатом земських зборів, а пізніше – так званих кромержжських зборів. Також він брав участь у барикадних боях у Празі в 1848 році. За деякими відомостями, співпрацював із Михайлом Бакуніним під час перебування того на чеських теренах у 1849 році. Рід матері Катержіни, дівоче прізвище якої Ярешова, також походив із південної Чехії, де дідусь Ярослава Антонін Яреш та прадід Матей Яреш служили в Шварценбергів у Крчі. Батько Ярослава, Йозеф Гашек, був учителем математики та релігійним фанатиком, помер передчасно від інтоксикації алкоголем, притупляючи ним біль від раку. Бідність змусила його дружину Катержіну разом із трьома дітьми переселятися більше п'ятнадцяти

разів.

У віці чотирьох років лікар виявив у малого Ярослава ваду серця та недорозвинутість щитовидної залози. Через це Ярослав у дитинстві тривалий час перебував у сільській місцевості у дідуса з маминого боку разом із молодшим братом Богуславом.

Дитинство Ярослава, як і всіх його однолітків, було насичене всякими хлопчачими пригодами, читанням творів Карла Мая та Жуля Верна. В одинадцять років він попав під негативний вплив колишнього моряка Немечека, який навчив хлопця пити алкоголь. Це наклало свій відбиток на подальше життя Ярослава.

Невдовзі після того, як Ярослав почав навчатися в гімназії, помер батько. У 1897 році, будучи учнем гімназії, він узяв участь в антинімецьких заворушеннях у Празі. Його заарештували, і вчителі гімназії примусили його «добровільно» покинути гімназію. Деякий час навчався на продавця домашніх хімічних та косметичних товарів, працюючи в магазині продавцем. Нарешті закінчив Чехословацьку торгівельну академію, де він подружився з Ладіславом Гайком і разом написали та видали пародію на ліричну любовну поезію. Це стало першим твором у його гумористичному літературному доробку.

Після закінчення академії впродовж короткого проміжку працював спіробітником банку «Славія», але незабаром став заробляти на життя журналістикою та письменством, почав вести богемний та бродяжний спосіб життя. Проїшов разом із братом Богуславом пішки Словаччину, Галичину та Угорщину. Оповідання на основі дорожніх спостережень надсилав до часопису «*Národní listy*» («Народна газета»), де вони друкувалися. У 1907 році редагував анархістський часопис «*Komuna*», за що був ненадовго ув'язнений. У цьому ж році закохався в Ярмілу Маєрову, але через богемний спосіб життя її батьки не вважали його гідним партнером для своєї дочки і забрали її в село, сподіваючись на розрив стосунків між ними. Реагуючи на це, Ярослав спробував відсторонитися від радикальної політики, отримавши на деякий час роботу письменника і в 1908 році редагував часопис «*Ženský obzor*» («Жіночий огляд»). Станом на 1909 рік уже мав шістдесят чотири опублікованих оповідань і наступного року редагував часопис «*Svět zvířat*» («Світ тварин»), який змушений був покинути через скандальну

публікацію. 23 травня 1910 року одружився з Ярмілою Маєровою, але через рік вона повернулася до своїх батьків. На підґрунті нездатності до родинного життя в нього стався психічний розлад та спроба суїциду, тому його помістили до психіатричної лікарні. У 1911-1915 роках у різних кафе та забігайлівках, попиваючи пиво, написав декілька оповідань гумористичного характеру і разом зі своїми компаньйонами навіть заснував партію під назвою «Партія повільного прогресу в межах закону». Відбувались збори та багатолюдні мітинги, виголошувались промови. Гашека навіть висунули кандидатом від цієї партії під час виборів до австрійського парламенту.

Гашек був відомий не тільки як письменник-гуморист. Він став популярним у празьких літературних (і не тільки) колах як представник літературної богеми. Невлаштований і матеріально незабезпечений побут, залежність від випадкових гонорарів, постійні мандри або блукання по шинках, нескінченні дотепи, жарти та витівки – усе це робило Гашека постаттю майже легендарною. Про нього розповідали безліч історій та анекдотів, які після його смерті перейшли в біографічні праці. В. Менгер у своїй праці «Людський профіль Гашека» хоч і сам наводить таких анекдотів немало, проте зауважує, що Гашек мав би прожити сто років, щоб пережити все те, що йому приписують, якби воно було хоч наполовину правдою.

У 1915 році Гашек був у Чеських Будейовіцях зарахований до лав 91-го полку і з ним поїхав на австрійсько-російський фронт до Галичини. Про свій намір йти на фронт нікому не повідомив, і тому деякий час його розшукували. Майже три місяці, від липня до вересня 1915 року, він брав участь у бойових діях і навіть був нагороджений медаллю. Уранці 24 вересня 1915 року біля села Хорупань Дубенського повіту Волинської губернії (нині Дубенський район Рівненської області України) весь полк здався в полон російським військам. Слід зауважити, що Австро-Угорська імперія так само, як і Російська імперія, була «тюрмою народів». Тому чехи, словаки, серби та вояки інших національностей, які були австро-угорськими підданими, не хотіли воювати за імперію й масово здавалися в полон. Цьому сприяло також те, що у російських підрозділах як розвідники та агітатори служили вояки чехословацької дружини, які вночі пробиралися в австрійські окопи, брали полонених та проводили антиавстрійську агітацію. Чехословацьку дружину створили за ініціативою Союзу чехословацьких товариств у Росії в 1914 в Києві. Вона в 1915 переросла в полк, у 1917 році – у два полки, і до березня 1917 року – у три полки. У 1918 році це вже було декілька полків у складі Чехословацького легіону, які відпливли з Владивостоку до Європи на 40 одиницях морського транспорту – загалом 56,5 тисяч вояків.

Серед 509 полонених 91-го полку був і єфрейтор Ярослав Гашек, який разом з іншими полоненими пішки дійшов до Києва і, перейшовши по ланцюговому мосту Дніпро, опинився в таборі для полонених, розташованому в лісі неподалік від станції Дарниця. Серед тисяч інших полонених різних національностей Гашек загубив своїх знайомих – надпоручника Лукаса та його ординарця Страшлипку, які в майбутньому стали прообразами його «швейківщини». У грудні цього ж року Гашека в числі 600 інших полонених перевезли в далеко за Волгу, до Тоцького табору в Самарській губернії, який був розташований між Бузулуком та Оренбургом. До речі, у 1942 році в Бузулуці формувався чехословацький закордонний підрозділ у складі Червоної армії, а в 1954 році на Тоцькому полігоні відбулося перше в Радянському Союзі випробування атомної бомби. Умови перебування в таборі були жахливими. З 16 тисяч військовополонених 6 тисяч померло від тифу. Смертей було більше, ніж на фронті. Гашек сам двічі хворів, але чудом залишився живим. Улітку 1916 року він у Тоцьку вступив до лав Чехословацького легіону, звідки знову приїхав до Києва. Цього разу вже з почестями його рота

від'їздила з Київського вокзалу в розташування 1-го Чехословацького полку, штаб якого розташовувався в містечку Березно між Рівним та Сарнами. Окремі роти полку були розташовані при штабах різних російських підрозділів усього Південно-Західного фронту. Чехословацькі вояки, більшість із яких знали чеську, словацьку, німецьку та польську мови, виконували функції розвідників, агітаторів та перекладачів. У штабі полку, врахувавши стан його здоров'я та письменницький хист, призначили Гашека в полкову канцелярію, яка була розташована в будинку польської поміщиці Коморовської.

Є відомості, що Ярослав Гашек в якості військовополоненого деякий час працював на чеській броварні у Квасилові, заснованій Йозефом Земаном у 1873 році. Підтвердженням цього можуть бути слова, які пізніше вклав автор незабутнього роману «Пригоди бравого вояка Швейка» у уста одного з персонажів цього твору, чеського містяна, який попросив Швейка: «Коли будеш у Здолбунові, то привітай пивовара Земана».

У штабі Ярослав Гашек довго не протримався. Уже 12-го липня його прикомандирували до групи агітаторів із Клубу співробітників Союзу чехословацьких товариств у Росії, які вели агітаційну роботу в прифронтових таборах військовополонених, хоча він ще продовжував рахуватись штабним писарем. Спілкування з військовополоненими давало матеріал для написання статей, які почав Гашек посилати до Києва в редакцію чеськомовного часопису «Čechoslovan», який був заснований та редагований волинським чехом родом із села Глинськ Рівненського повіту Волинської губернії (нині Рівненський район Рівненської області України) Венцеславом Швіговським. Пізніше Швіговський за пропозицією Томаша Гарріга Масарика почав друкувати також часопис «Československý voják» (Чехословацький вояк) чеською та словацькою мовами, який був призначений для чехословацьких вояків.

З вересня 1916 року по лютий 1917 року Гашека звільняють від агітаційної роботи, доручивши йому займатися проблемами військовополонених у таборах. З'являється більше вільного часу, який він присвячує написанню нових нарисів та оповідань, пов'язаних з військовою тематикою під враженнями зустрічей із військовополоненими та виступів перед ними. Він часто сам супроводжував добровольців до Києва, не забуваючи зайти в редакцію «Čechoslovana», розташовану на вулиці Володимирській. Швіговський часто затримував його, даючи всілякі доручення, і з часом Гашек став безвідмовним працівником, виконуючи функції репортера з фронту, коректора, автора оглядів військових статей, фельєтонів, віршів, різних новин із полку. Жоден номер часопису не виходив без його статей. Трапилося навіть так, що за ним до Києва приїхали члени полкового комітету, щоб забрати його на фронт, але через деякий час він знову був у Києві, у редакції. Його огляди в рубриці «Театр та музика» свідчать про те, що він регулярно відвідував вистави київських театрів.

Він не був офіцером, але, отримавши за допомогою Швіговського від тодішніх українських властей перепустку та посвідчення особи, часом зловживав цим, відвідуючи кафе та ресторани, заборонені для відвідування рядовому складу, часто попадаючи в скандальні ситуації, через що доводилося й відсиджуватися на гауптвахті.

Усе закінчилося тим, що його, нестройового, зарахували кулеметником, і він у складі 1-го Чехословацького полку взяв участь у бою під Зборовом, де чехословацькі військові підрозділи у важких кровопролитних боях 1 та 2 липня 1917 року прорвали чотири лінії оборони австрійських військ, прорвавши фронт шириною шість кілометрів і глибиною до п'яти кілометрів. Підтримки з боку російських військ вони не отримали, бо на той час російська армія була дезорганізована більшовиками, і з часом вони, прийшовши до влади в Росії, підписали мир з Німеччиною. Під час бою під Зборовом Гашек, побачивши, що всі штабісти

пішли на передову, теж пішов їм на допомогу, проявивши хоробрість, за що отримав нагороду – медаль Св. Георгія IV ступеня та черговий військовий чин – сержанта.

Чехословаки, ведучи ар'єгардні бої з німецькими військами, що наступали на Київ, поспішно відступили з району Тернополя за Дніпро, де в районі Бахмача зуміли зупинити переважаючі сили німців, щоб дати можливість своїм частинам заватажитись на потяги. Далі вони залізницею вирушили за Волгу і з боями проривались по Транссибірській магістралі.

Тут слід згадати про попередню домовленість із керівництвом більшовиків, що ешелони з військовослужбовцями Чехословацького легіону, які стали вояками закордонного легіону французької армії (командиром у них був французький генерал Жамен), безперешкодно проїдуть до Владивостока. Але Лев Бронштейн (Троцький), який займався організацією Червоної армії, не хотів випускати за межі Росії 60 тисяч навчених та організованих вояків, плануючи зробити з них кістяк Червоної армії, яка тільки починала формуватися з окремих різношерстих загонів. Тому за його вказівкою вздовж усього Транссибу на всіх станціях, де вже були більшовицькі осередки, чехословаків зустрічали з боями, влаштовували диверсії. Звичайно, прості робітники, які вперше взяли в руки зброю, не були серйозною загрозою для регулярної армії, хоча завдавали їй певних утрат, про що свідчать численні захоронення чехословаків уздовж Транссибу. У радянській історіографії виник термін «Чехословацький заколот», бо, справді, на Волзі та за нею за вказівкою Антанти легіонери атакували позиції загонів червоноармійців, які перешкоджали їх рухові, допомагаючи тим самим білогвардійцям, хоча не збиралися воювати на їхньому боці.

Більшість чехів, зокрема київська буржуазія, вітали Лютневу революцію 1917 року в Росії. Її підтримав і Гашек, який не любив ні австрійського цісаря, ні російського царя. Його політичні погляди дрейфували від анархіста до соціал-демократа і аж до комуніста. Тому, на відміну від більшості чехів, які не сприйняли жовтневу революцію, він пристав до більшовиків і почав співпрацювати з ними. Відмовився їхати з Чехословацьким легіоном на схід, до Владивостока, щоб взяти участь у боях проти Німеччини на Західному фронті, а залишився в Росії.

Замість Владивостока, він поїхав до Москви, перейшовши з Чехословацького легіону до Червоної армії. Його послали до Самари, а в 1918 році він керував армійською друкарнею в Уфі, далі був командиром відділення роботи з іноземцями а в кінці року був заступником командира підрозділу чувашів у Червоній армії та заступником військового командира Бугульмського району. Пізніше працював у Сибіру, очолюючи низку часописів, зокрема перший часопис бурятською мовою. Донині він залишається «батьком бурятів», оскільки створив бурятський алфавіт, започаткувавши бурятську народну писемність. У 1920 році в Іркутську, де Гашек був членом міської ради, отримав поранення під час ворожого нападу. Цього ж року в Красноярську одружився з Олександрою (Шурою) Григорівною Львовою, яка працювала в місцевій друкарні і доглядала його, коли він лежав після поранення. Згодом, коли Ярослав приїхав до Чехословаччини, його не судили за багатожонство тільки через те, що в Росії ще не було порядку й вона не визнавала багато міжнародних угод.

У грудні 1920 року Ярослав Гашек разом із Шурою переїхав до Чехословаччини. На думку його біографів, він, як агент більшовиків, повинен був організовувати комуністичний рух у Чехословаччині, але на заваді цьому стало багато причин. Для організації роботи йому дали 1500 німецьких марок, але в Німеччині після війни була велика інфляція – і гроші знецінилися. Ще до приїзду Гашека до Чехословаччини там викрили та заарештували Ярослава Гандліржа, який мав бути його зв'язковим. Через це в Гашека пропав інтерес до комуністичних ідей, і він

повернувся до богемного життя. Почав відвідувати кафе та ресторани в Празі та на її околицях і за кухлем пива писати свої оповідання.

За іншою версією, яку озвучила його дружина Шура, проти нього в Росії почали збирати компроментуючі матеріали, про що він довідався. Не маючи бажання постати перед військовим трибуналом, вирішив легально емігрувати до Чехословаччини.

25-го серпня 1921 року Гашек зі своєю дружиною Шурою переїхав із Праги до Ліпніце над Сазавою. На той час він вже був серйозно хворий. Там же Гашек почав писати свій найбільш відомий твір «Пригоди бравого вояка Швейка під час Першої світової війни». Цей гумористичний роман у чотирьох частинах є другою найбільш видаваною за кордоном книгою чеського автора (на 2013 рік його було перекладено 58-ма мовами світу). Коли стан здоров'я письменника погіршився, він почав диктувати окремі розділи роману, лежачи в ліжку.

Помер Ярослав Гашек 3-го грудня 1923 року.

За своє життя він написав близько 1200 оповідань, більшість із яких розпорошена в різних часописах та газетах, і тільки невелика частина з них зібрана в книгах. Деякі тексти й зовсім були втрачені, як, наприклад, роман «Історія вола». Є низка текстів, щодо яких авторство Гашека не підтверджене. Якщо перша спроба екранізувати Швейка відбулася ще в 1926 році, то до сьогоднішнього дня вже зроблено декілька екранізацій цього твору з досить відомим артистами в головних ролях. Були спроби створення анімаційних фільмів, зокрема в 2009 році вийшов на екрани британсько-український анімаційний фільм «Бравий вояк Швейк». Так само було зроблено багато театральних вистав за мотивами «Швейка» та інших його творів.

Рівень творів Гашека порівнюють із творами Франца Кафки, хоча жанрово вони абсолютно різні, також у них висвітлено відмінні погляди на життя. Обидва автори народилися в один і той самий рік у Празі, обидва приятелювали з Максом Бродом, який відіграв головну роль у справі проникнення «Швейка» за кордон, зокрема в німецькомовне середовище.

У Росії й сьогодні пошановують Гашека, зокрема в Бугульмі є його музей, у Санкт-Петербурзі та Москві є вулиці, що носять його ім'я. В Україні теж цей автор відомий і досить шанований. Так, у Рівному є вулиця Ярослава Гашека.

Світлини: [uk.wikipedia.org/wiki/Ярослав Гашек](https://uk.wikipedia.org/wiki/Ярослав_Гашек)

Джерела: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav Hašek](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Hašek)

Александр и Дина Муратовы. Ярослав Гашек на Юго-Западном фронте в Киеве 1915-1918 годы. Русское слово. № 4, 5. Прага, 2009.

Ольга Гавриленко. Ярослав Гашек і Дубенщина. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції "Чехи і Дубенщина". Дубно, 2008.

<https://kvasilov.rv.ua/vsesvitno-vidomyj-pysmennyk-varyv-pyvo-u-kvasilovi>

Hašek Jaroslav

Jaroslav Hašek se narodil 30 dubna 1883 v předměsti Prahy. Rod Hašků z otcovy strany byl sedlácký a měl kořeny v jihočeských Mydlovarech. Haškův dědeček z otcovy strany, František Hašek, byl poslancem Českého zemského sněmu a později i tzv. kroměřížského sněmu. Byl rovněž účastníkem bojů na barikádách v Praze v roce 1848. Podle některých pověstí spolupracoval s Michalem Bakuninem během jeho pobytu v Čechách v roce 1849. Rod matky Kateřiny, rozené Jarešové, byl také z jižních Čech, kde jeho děd Antonín Jareš i praděd Matěj Jareš byli knížecí schwarzenberští baštyři v Krči.

Jeho otec Josef Hašek učitel matematiky a náboženský fanatik, předčasně zesnul na intoxikaci alkoholem. Zaháněl jím bolesti způsobené rakovinou. Chudoba pak donutila jeho matku Kateřinu se třemi dětmi stěhovat se více než patnáctkrát.

Ve čtyřech letech lékař u malého Jaroslava diagnostikoval srdeční vadu a zakrnělou štítnou žlázu. Kvůli tomu Jaroslav strávil v dětství hodně času na venkově, u dědečka z matčiny strany. Dětství Jaroslava bylo běžné, klukovské, prodchnuté dobrodružstvími s vrstevníky a četbou Karla Maye a Julese Verna. Krátce poté, co začal studovat na gymnáziu, zemřel jeho otec. V roce 1897 se jako student gymnázia zúčastnil protiněmeckých nepokojů v Praze. Byl zatčen a učitelé gymnázia ho kvůli tomu přinutili z ústavu „dobrovolně“ odejít. Poté se učil drogistou, ale nakonec odmaturoval na Československé obchodní akademii. Na akademii se spřátelil s Ladislavem Hájkem, a společně napsali a vydali parodii lyrické milostné poezie Májové výkřiky, ve které se Hašek prvně vysmál patosu a vstoupil na půdu humoristické literatury.

Po maturitě se stal zaměstnancem banky Slavia, brzy se ale začal živit výhradně novinařinou a literaturou. V té době se také seznámil s českými anarchisty. Začal vést bohémský a tulácký život. Prošel společně s bratrem Bohuslavem pěšky Slovensko, Halič a Maďarsko. Povídky z těchto cest Jaroslavu Haškovi otiskovaly Národní listy.

V roce 1907 se stal redaktorem anarchistického časopisu Komuna a byl za svoji činnost krátce vězněn. Ve stejném roce se zamiloval do Jarmily Mayerové, ale kvůli jeho bohémskému životu ho její rodiče nepokládali za vhodného partnera pro svou dceru. Jaroslav se pokoušel na krátkou dobu vycouvat ze své radikální politiky a získal trvalou práci v časopisech Ženský obzor a Svět zvířat. V roce 1909 už měl šedesát publikovaných povídek. Dne 23. května 1910 se oženil s Jarmilou Mayerovou, ale ona se za rok vrátila k rodičům a Jaroslav utrpěl velké psychické trauma, vyvolané tím, že není schopen řádného manželského života, a byl umístěn do psychiatrické léčebny. Od roku 1911 přispíval v několika časopisech. Založil se svými kumpány pro legraci, ve vinohradské hospodě, „Stranu mírného pokroku v mezích zákona“, aby parodoval tehdejší politický život. Konaly se schůze, početné mítinky a projevy. Hašek byl dokonce touto stranou kandidován ve volbách do rakouského parlamentu. Byl spoluautorem řady kabaretních vystoupení, kde byl i hlavním účinkujícím.

Hašek získal popularitu v pražských literárních, a nejenom tam, kruzích jako představitel bohémy. Rozháraný a materiálně nezabezpečený život, závislost na náhodných honorářích, stálé toulání po hospodách, nekonečné žerty a vtipy – to všechno dělalo ze spisovatele legendární osobu. V. Menher ve své knize „Lidský profil Haška“, ačkoliv i sám uvádí takových vtipů dost, ale naznačuje,

že Hašek by musel prožít sto let, aby zažil všechno to, co se mu připisuje, kdyby to bylo aspoň z polovice pravdou.

V roce 1915 Hašek narukoval k 91. Budějovickému pěšímu pluku a s ním odjel na ruskou frontu do Haliče. O úmyslu narukovat téměř nikomu neřekl, byl proto nějakou dobu hledaný. Skoro tři měsíce od července do září roku 1915, svobodník Jaroslav Hašek válčil jako voják 91. střeleckého pluku rakousko-uherské armády, která postupovala po Haliči a Volyni, a dokonce dostal medaili. Ráno 24. září 1915 vedle obce Chorupaň, Dubenského újezdu, Volyňské gubernie Ruska (nyní Dubenský rajon Rivnenské oblasti Ukrajiny) pluk šel do zajetí ruské armády. Mezi 509 zajatci byl také Jaroslav Hašek. Jako všichni ostatní šel do zajetí dobrovolně. Musíme tady poznamenat, že Češi, Slováci, Srbové a jiní představitelé slovanských národů, příslušníci Rakousko-uherské říše masově šli do zajetí, protože nechtěli bojovat za impérium, a také byli zagitovaní průzkumníky České družiny.

Archivní dokumenty ukazují, že Hašek jako zajatý voják rakouské armády pracoval v českém pivovaru v Kvasilově, založeném Čechem Josefem Zemanem v roce 1873. Poté co spisovatel napsal své nesmrtelné dílo Dobrodružství dobrého vojáka Švejka, prostřednictvím jednoho z hrdinů, českého měšťana, požádal Švejka, aby pozdravil sládka Zemana, když bude ve Zdobunově.

Zajatci se pěšky dostali do tábora zajatců v lese v Darnici vedle Kyjiva (nyní čtvrť Kyjiva) poblíž železniční stanice Darnica. Tady Hašek ztratil své známé – nadporučíka Lukáše a jeho ordonance Strašlipku, kteří se posléze stali prototypy „švejkovštiny“. V prosinci Jaroslava Haška spolu s 600 jinými zajatci odvezli do zajateckého tábora v Tockoje za Samarou mezi Buzulukem a Orenburgem. Na tyfus tam ze 16 tisíc zajatců zemřelo tehdy šest tisíc mužů. Hašek byl také dvakrát nemocný, nejspíše tyfus. Tam bylo více mrtvých než na frontě. Jako zázrakem zůstal živý. Až do léta 1916 byl v zajateckém táboře Tockoje, kde vstoupil do československých legií a zase se ocitl v Kyjivě. Jeho rota odjela vlakem k 1. československému střeleckému pluku, jehož štáb byl položen v městečku Berezno vedle Rivnoho. Roty byly soukromě přidány k ruským jednotkám, kde Čechoslováci, někteří z nich mluvili česky, další slovensky, maďarsky, polsky, německy a rusky. Byli tam jako průzkumníci, agitátoři a tlumočníci. V rotě Hašek působil jako písař, emisar náborové komise a střelec. Pak byl přeložen ke spojovacímu oddílu, kulometnému oddílu (s nímž se zúčastnil bitvy u Zborova) a do kanceláře 1. pluku. Od listopadu 1917 do února 1918 publikoval v časopise Čechoslovan a Čs. voják, které vydával v Kyjevě volyňský Čech původem z Hlinska Věnceslav Švihovský, byl mj. autorem řady protibolševických článků. Švihovský podle své možnosti platil honoráře Haškovi za jeho články. Také pro něj nechal udělat dokumenty od ukrajinských úřadů, a proto Jaroslav volně chodil městem. Do března 1918 Hašek pracoval v redakci Čechoslovanu, jako jeden ze tří hlavních spolupracovníků.

Koncem února 1918 Hašek vstoupil do Československé sociálně demokratické strany dělnické. Nesouhlasil s tím vydat se v březnu s československou legií do Vladivostoku a odjel do Moskvy, kde začal spolupracovat s bolševiky. V dubnu přestoupil z čs. legií do Rudé armády. Byl poslán do Samary a následující rok byl ředitelem armádní tiskárny v Ufě, náčelníkem oddělení pro práci s cizinci. Na konci roku 1918 působil jako velitel oddílu Čuvašů v Rudé armádě a jako zástupce vojenského velitele bugulmského okresu. Poté působil na Sibiři, kde vydával několik časopisů. Jedním z nich byl také první časopis v burjatštině. Pro Burjaty je Hašek dodnes „otcem národa“, neboť vytvořil první burjatskou abecedu a založil tak národní písemnictví. Roku 1920 byl v Irkutsku, kde působil jako člen městského Sovětu, zraněn při vražedném útoku. Ve stejném roce onemocněl tyfem a v květnu se v Krasnojarsku oženil s tiskárenskou dělnicí Alexandrou (Šurou) Grigorjevovou Lvovou, která o něj po onemocnění pečovala.

V prosinci 1920 přijel do Československa. Nejprve byl umístěn v Pardubicích v karanténní stanici a 19. prosince přijel se Šurou do Prahy. Do Československa byl Sověty vyslán s cílem

organizovat komunistické hnutí. V tom mu však zabránily dvě okolnosti: na podporu kladenských nepokojů dostal od sovětských úřadů 1.500 marek, které se znehodnotily. A ještě před Haškovým příjezdem do Prahy byl v Československu zatčen Jaroslav Handlíř – spojka bolševické agentury, se kterým se měl Hašek kontaktovat. Tak pokračoval ve svém bohémském způsobu života, chodil po hostincích v Praze i okolí, v nichž psal své povídky. 25. srpna 1921 spisovatel odjel do Lipnice nad Sázavou. V této době už byl vážně nemocný. Tam začal psát své vrcholné dílo, Švejka. Nakonec se dostal do stavu, že nemohl psát, přesto dále diktoval kapitoly Švejka ve své ložnici. Zemřel 3. ledna 1923 na ochrnutí srdce.

Za svůj život Jaroslav Hašek napsal asi 1.200 povídek. Většina jeho próz je roztroušená po různých časopisech a novinách, jen malá část z nich byla soustředěna do knih. Řada textů se dokonce ztratila, například román Historie vola. Existuje též řada textů, u nichž je pravděpodobnost Haškova autorství, není však potvrzeno. Jeho zdaleka nejslavnější text, čtyřdílný humoristický román „Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války“, byl přeložen do 58 jazyků, několikrát zfilmován i zdramatizován. Román začal vycházet na pokračování v roce 1921. Geniální ilustrace k tomu nejvýznamnějšímu Haškovému dílu namaloval Josef Lada.

Nejen v Čechách, ale i v zahraničí je Jaroslav Hašek vnímán jako geniální romanopisec, který dal světu jeden z nejpůsobivějších satirických popisů dění na bojištích 1. světové války. Hodnota jeho díla je stavěna na roveň s dílem Franze Kafky, jakkoliv se od něho liší žánrem a pohledem na život. V mnohých státech má Hašek dodnes mnoho příznivců, zejména v Rusku v městě Bugulma má Hašek vlastní muzeum, v Sankt-Petěrsburgu a v Moskvě jsou po něm pojmenovány ulice. Na Ukrajině jsou také po něm pojmenovány ulice, zejména v Rivnem.

Foto: uk.wikipedia.org/wiki/Ярослав_Гашек.

Prameny: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Hašek#Život

Александр и Дина Муратовы. Ярослав Гашек на Юго-Западном фронте в Киеве в 1915-1918 годы. Русское слово. Прага, 2009. № 4, 5.

Ольга Осипенко. Ярослав Гашек і Дубенщина. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції «Чехи і Дубенщина». Дубно, 2008.

<https://kvasilov.rv.ua/vsesvitno-vidomyj-pysmennyk-varyv-pyvo-u-kvasilovi>

Гофман Їржі

Родини Гофманових та Цмунтових у 1870-х роках переселилися з Чехії до колишньої Волинської губернії царської Росії. Згідно з працею Яро Бури «Odkud z Čech přišli na Voluň» до Теремного приїхала родина Гофманових у такому складі: Гофман Франтішек Вацлавович (*1818) із села Слоупно біля Нового Биджова, його дружина Барбора (*1821), дочка Яна Матоуша з того ж самого села та їхні сини Франтішек (*1846), який одружився з Франтішкою (*1848), дочкою Яна Гола з Лубно біля Неханіц, Йозеф (*1850), який одружився з Анною (*1851), та Ігнат (*1853), який одружився з Марією (*1856). Про інших членів родини Гофманів інформація відсутня. Що стосується родини Цмунтових, то таке прізвище знаходимо серед мешканців Грушвиці, де вони в 1888-1891 роках перейшли

до православ'я, хоча це могли бути однофамільці. Відомо, що Гофман Йосип (Йозеф) Францович (*1850) перейшов до православ'я в 1888 році в Теремному.

Уперше село Теремно згадується у 1322 році. Його назва походить від слова «терем» – укріплення у вигляді вежі. Пізніше його князь Любарт разом з іншими селами та хуторами подарував соборній церкві Св. Іоана Богослова в Луцьку. За царської Росії це було досить велике село, яке відносилось до Піддубцівської волості Луцького повіту Волинської губернії. На південь від нього був великий ліс, на місці якого виросло село Липини. Неподалік від Теремного, на місці сучасного села Струмівка, виросла чеська колонія Теремнівська з 77 дворами та шістьма сотнями мешканців. На початку ХХ століття Теремне було віддалене від Луцька 5 верствами і у ньому було 133 двори з 795 мешканцями. Там була чеська школа, броварня, яку викупив чеський бровар із Луцька Земан, щоб знищити конкурента. Щось подібне сталося й з першою чеською броварнею на Волині в селі Глинськ, яка після організації акціонерного товариства була знищена конкурентами, зокрема рівненською броварнею «Бергшльос». Слід відмітити, що чеська спільнота в Теремному була однією з найбільших громад волинських чехів. Чех Пішель здавав в оренду приміщення казарм військовим Ізюмського полку. Поруч зі Старим Теремним виросло Нове Теремно. У 1959 році село Теремно приєднали до Луцька, і нині воно є одним із його мікрорайонів.

На чеському сайті volynaci.cz/obec/564 знаходимо серед легіонерів Першої світової війни Гофмана Їндржіха (*01.01.1895), а серед вояків чехословацьких військових підрозділів в СРСР є Гофман Алоїз Алоїзович (14.10.1926-24.04.1993), Гофман Вніслав Франтішкович (*28.02.1924) та Гофман Вратіслав Олександрович (*11.11.1914). Серед інших мешканців Теремного знаходимо й прізвище Цмунт, а саме: Цмунтова Антонія, Бачовська (Гофманова), (25.10.1904-18.06.1978) – це якраз і є мама Їржі Гофмана.

Прадід Гофман був одним із засновників поселення Теремно, а прадід Цмунт, напевно, мельник, переселився в це село дещо пізніше. Бабуся Анна з батькового боку походила від Їчина. Її першим чоловіком був Медуна – землевласник із східної Волині, і після його смерті вона вдруге вийшла заміж за скульптора по каменю Франтішка Гофмана. У них було три дочки

та син Владіслав (народився 14.11.1898 року у Шумську). Перед Першою світовою війною дідусь поїхав США, де помер у 1929 році, не встигнувши забрати родину.

Мама, Антонія Цмунтова (25.11.1904, Теремно-1977, Глубочани), мала чотирьох братів та двох сестер, батьками яких були Йозеф та Марія Цмунтові. Владіслав Гофман та Антонія Цмунтова одружилися в 1922 році.

Владіслав Гофман вивчився на помічника продавця й за допомогою своїх швагрів, які були досить успішними підприємцями в Піддубцях та Заборолі біля Луцька та в самому Луцьку, отримав ліцензію на торгівлю спиртним в українському селі Дружкопіль, що на південному заході від Луцька. Доводилося щотижня за будь-якої погоди їздити десь за 45 км до Дубна на оптову базу спирту, що й призвело до застуди батька малого Їржіка, який народився 16 травня 1923 року в Дружкополі. Потім знову ж таки за підтримки швагрів Владіслав Гофман отримав ліцензію на продаж тютюну в Дубні, куди переїхала родина й мешкала разом із бабусею Анною та її дочкою-швачкою Марією. Мама Їржіка не зжилася під однією стріхою зі своєю свекрухою і змушена була переїхати до свого брата в Луцьк, але Їржік залишився в Дубні. Батько його не поїхав за дружиною, а побрався з іншою жінкою – Марією Грмеловою, дочкою багатого землевласника з Чеського Страклова. Вони купили вітряний млин у селі Хорупань і переселилися туди. Так як малий Їржік був дуже жвавою дитиною і швидким на всякі пустощі, то мачуха віддала його до польської школи в українському селі Хорупань у віці 5 років і три місяці.

У 1928 році тітка Марія відвезла його до бабусі Анни, з якою разом мешкала в Чеській Молодаві, а пізніше – в Новоставцях, де Їржік закінчив обов'язкову при Польщі чотирикласну школу. Далі бабуся віддала його навчатися до семикласної української школи в містечку Гоща.

На початку лютого 1932 року Їржіка забрала його мама, яка вийшла заміж за вдівця Леопольда Бачовського в село Мартинівку, у свою нову родину з вісьмома новими братами та сестрами. Бачовський хотів, щоб Їржік продовжив навчання в п'ятому класі польської школи в Рівному, але той почав ходити до школи на два роки раніше, тому змушений був ще два роки навчатися в четвертому класі в Мартинівці. Лише в 1934 році він став учнем п'ятого класу польської семирічки. Мешкав у бездітній польській родині управляючого багатоквартирного будинку, який збудував у Рівному його новий батько Леопольд Бачовський. Після закінчення семикласної школи з 1937 року навчання продовжив у польському комерційному училищі, у будівлі якого нині розміщується школа №3 міста Рівного.

За перших советів (1939-1941 роки) працював у домашньому господарстві, бо замість польського училища організували середню торгівельну школу, і нові українські викладачі зовсім не справили враження на учнів. Коли в Мартинівці організували колгосп, то працював у ньому помічником обліковця та касиром.

У 1941 році призвали до будівельних батальйонів Червоної армії двох старших братів – Владю та Єнду, про яких родина не отримувала ніяких відомостей аж до весни 1944 року.

Під час війни родина Бачовських відновила свій численний склад: батько прихистив одного з вояків Червоної армії, який попав в оточення поблизу їхнього села, – Семена, родом з Уралу. Також родина Бачовських виховувала маленького єврейського хлопчика Йосіфека Данцкера, батьків якого забрала українська поліція. Батькові Йосіфека пощастило врятуватися, і після війни він забрав Йосіфека із собою до Ізраїлю. У 1992 році Йосеф Данцкер розшукав у Чехословаччині родину Бачовських. Його стараннями родина отримала медаль та звання Праведник світу, а їх імена були викарбувані на Стіні пошани в Саду Праведників. Пан Данцкер декілька разів приїздив до Чехії в гості, і родина Їржіго Гофмана також відвідувала Ізраїль.

Після звільнення Волині в лютому 1944 року до Рівного в комендатуру викликали всіх чоловіків віком від 18 до 50 років. Від родини Бачовських поїхали три брати: Їржі, Болеслав та Станіслав, але призвали лише одного – Їржі, бо двох останніх лікарі відправили додому. Вишкіл новобранець Гофман проходив у запасному полку в Єфремово Тульської області, звідки його послали на навчання до школи молодших командирів у Муромі, де він навчався на зв'язківця. Після закінчення навчання разом з іншими вісьма випускниками школи прибув у розташування 1-го Чехословацького армійського корпусу у Словаччині, де його призначили командиром комбінованого взводу радистів та телефоністів, які мали забезпечувати зв'язок між штабом корпусу та якимось із командних пунктів командира корпусу генерала Лудвіка Свободи.

Від Східної Словаччини через Ліптовський Мікулаш, Ружомберок, Турчанський Мартін, Всетін підпоручник Їржі Гофман зі своїми радистами та телефоністами переміщувався за передньою лінією аж до села Обедковіце, де його радист піймав повідомлення про підписання капітуляції.

У вересні 1945 року отримав місячну відпустку на Волинь, зустрівся зі своєю родиною – братами Болеславом, Владьою, Єндою та Станіславом.

Після приїзду до Чехословаччини отримав направлення на навчання до училища зв'язку в Турнові, яке незабаром перевели до Нового Места над Вагом.

У березні 1948 року поручик Гофман одружився з Ярославом Янковою, своєю колишньою сусідкою по Мартинівці, яка на нього чекала ще з Волині. Разом виховали двох синів, які їм дали чотирьох онуків. Тоді вже Гофман був командиром зв'язківців військового навчального центру в Міловіцах, звідки поступив до вишу в Брно. Далі службу продовжував в Кралоувицях, де був один із розвідувальних підрозділів прослуховування армійських радіостанцій США на території ФРН, звідки його перевели надпоручником до підрозділу технічного розвитку радіорозвідки служби інформації Генерального штабу. У 1978 році полковник Гофман вийшов у відставку.

Після виходу на пенсію пан Гофман почав шукати якусь роботу, де був би корисним. Працював у декількох установах, де займався технічним розвитком, модернізацією та виробництвом радіотехнічних пристроїв та обладнання в співпраці з різними країнами тодішньої РЕВ. Їздив на спеціалізовані наукові конференції, у складі делегацій відвідував інші країни й навіть був перекладачем у радянської делегації. Засудив вступ військ Варшавського договору до Чехословаччини в 1968 році, у чому також не раз переконував радянських офіцерів. У проміжку з 1979 по 1991 роки під час щорічних відпусток працював гідом у туристів із СРСР та Польщі і сам возив групи з Чехословаччини до цих країн. Упродовж тридцяти років офіцер Гофман виконував важливі завдання для розвитку радіотехнічної розвідки з виявлення та відслідковування польотів літаків. У своїй книзі «Таємниця радіотехнічного розвідника Тамара», яку він написав у співавторстві з Яном Бауером, прослідковує розвиток пасивних радіолокаторів, в основі яких лежав чехословацький винахід, що здатний був виявити та простежити траси польотів літаків, «невидимих» для звичайних радіолокаторів. Йому належать більше 42 праць у галузі військової радіотехніки та радіолокації.

У 1990 році Їржі Гофман узяв участь у заснуванні нової організації волинських чехів – Товариство чехів Волині та їх друзів (SČVP), де тривалий час був секретарем. Найактуальнішим завданням Товариства на той час була організація допомоги чехам, які мешкали в зоні радіоактивного забруднення після аварії на ЧАЕС. Були підготовлені запити, прохання та інші документи, і за сприяння президента Вацлава Гавела, урядів СРСР та України було

організовано гуманітарну допомогу мешканцям двох чеських сіл на самому заході Київської області – Мала Зубівщина та Калинівка, а також виїзди дітей на оздоровлення до ЧСР й, нарешті, переселення на їхню історичну батьківщину.

Ініціативна група, у складі якої завжди був присутній Їржі Гофман, провівши дослідження архівних документів, створила карту історичного розселення чехів у тогочасній Російській імперії, організувала пересувну виставку про волинських чехів, яка пізніше стала основою експозиції музею волинських чехів у місті Подборжани. Пан Гофман написав супровідну брошуру до цієї виставки «Волинські чехи – основна інформація», яка була перекладена також українською мовою. Він же запропонував кольорову обкладинку до карти розселення чехів, її часто можна зустріти в літературі про волинських чехів. Разом з Вацлавом Шірцем та Ярославом Вацуліком підготував та надрукував два видання книги про волинських чехів «Volyňští Češi v prvním a druhém odboji» («Волинські чехи в першому та другому рухах Опору»). З 1995 по 1998 рік тривала важка праця з підготовки та встановлення пам'ятника чехам, що загинули в селі Малин, яке знищили німецькі окупанти в 1943 році.

Пан Гофман також був активним членом ČsOL (Чехословацька спілка легіонерів). За його участі спілка реалізувала ряд проєктів, зокрема: встановлення пам'ятної дошки в Києві (2000 рік), реконструкція пам'ятника загиблим у 1917 році легіонерам під Бахмачем (2002 рік), встановлення пам'ятної дошки в Ужгороді (2003 рік), встановлення пам'ятника чехословацьким закордонним воякам у Лругій світовій війні в Празі (2004 рік), встановлення пам'ятника волинським чехам у місті Рівне (2007 рік). На початку свого виступу українською мовою при відкритті пам'ятника в Рівному Гофман зауважив, що українську мову не вивчав, але пам'ятає її з того часу, коли пас корів разом з українськими дітьми. Вийшло добре. Ще в дитячому віці він брав участь у виставах любительського театрального гуртка в Мартинівці, співав у хорі, зокрема в Грушвицькому костелі, інколи навіть соло. Підтвердженням цього є те, що вже в поважному віці заспівав українську народну пісню «Ой на горі та й женці жнуть». Виконання було чудовим.

Крім виконання громадських доручень в SČVP та ČsOL, він також із 1998 року по 2007 рік виконував обов'язки голови будинкового товариства. І також успішно.

Світлини Їржі Гофмана передав автору його син Мірослав Гофман.

Джерело: Jiří Hofman, *Jak tem můj život šel. Praha, 2008.*

<https://volynacy.cz/file/133/jak-ten-muj-zivot-sel-kniha.pdf>

Jaro Bura. *Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.*

Orthodox_Czechs_1888-91.

Іван Шворак. *Історичні села і хутори в межах Луцька.*

<https://volyntimes.com.ua/news/635>

<https://volynaci.cz/obec/564>

Hofman Jiří

Rodiče Jiřího Hofmana, Hofmanovi a Cmuntovi, se kolem roku 1870 přestěhovali z Čech do bývalé Volyňské gubernie carského Ruska. Podle díla Jaro Bury „Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace“ rodina Hofmanova se usadila v Teremnu u Lucka: Hofman František (*1818) s manželkou Barborou (*1821), dcerou Jana Matouše, oba původem ze Sloupna u Nového Bydžova, a jejich syny – František (*1846), který se oženil s Františkou (*1848), dcerou Jana Gola z Lubna u Nechanic, Josef (*1850), který se oženil s Annou (*1851), a Ignác (*1853), který se oženil s Marií (*1856). O jiných členech této rodiny není informace. Co se týče rodiny Cmuntoových, v témže díle najdeme příjmení Cmunť, ale v obci Hrušvice u Rivnoho. Také tam přestoupili na pravoslaví v letech

1888-1891, jak to je označeno v „Ortodox_Czechs_1888-91“. Možná, že to byli jenom jmenovci. Hofman Josef (*1850) přestoupil do pravoslaví roku 1888 v Teremnu.

První zmínka o obci Teremno je datovaná rokem 1322. Její název pochází od slova „terem“ (pevnost, věže). Později ji kníže Lubart Teremno s dalšími vesnicemi a statky daroval katedrálnímu kostelu sv. Jana Blahoslava v Lucku. Za Ruské říše administrativně podléhalo Piddubcevské volosti, Luckého újezdu, Volyňské gubernie. Na jih od obce byl velký les, na místě, kde pak vyrostla obec Lipiny, a vedle Starého Teremna vyrostla kolonie Nové Teremno s 77 čísly a 600 obyvateli, nyní obec Stromovka. Na začátku XX. století bylo Teremno vzdálené od Lucka na 5 verst (1 versta=1.024 m), čítalo 133 čísel s 795 obyvateli. To byla jedna z největších českých obcí na Volyni. Čech Pišel pronajímal budovy kasáren pro vojáky Izjumského pluku. Tam také byla česká škola a pivovar, který pak koupil český sládek Zeman z Lucka, aby se zbavit konkurenta. Něco podobného se stalo s prvním českým pivovarem v Hlinsku, který byl po organizaci akciového spolku zničen, zejména rivnenským pivovarem „Bergšľos“. Roku 1959 obec Teremno byla připojena do Lucka a nyní je jeho čtvrtí.

Na českém webu volynaci.cz/obec/564/ mezi českými legionáři za 1. světové války najdeme Hofmana Jindřicha (*1.1.1895), a mezi příslušníky československých jednotek za 2. světové války Hofmana Aloise (14.10.1926-24.4.1993), Hofmana Vnislava, Františka (*28.2.1924) a Hofmana Vratislava, Alexandra (*11.11.1914). Mezi ostatními obyvateli obce Teremno také jsou zapsaní Cmunťová Antonie, Bačovská (Hofmanová, 25.10.1904-18.6.1978) a to je matka Jiřího Hofmana.

Pradědeček Hofman byl zakládajícím členem obce Teremno a pradědeček Cmunť, pravděpodobně mlynář, se do této obce přestěhoval o něco později. Babička Anna z tatínkovy strany pocházela od Jičina. Její první manžel byl Meduna, statkář z východní Volyně a po ovdovění se provdala za kamenosochaře Františka Hofmana. Měla celkem tři dcery a syna Vladislava (* 14. 11. 1898 v Šumsku u Křemence). Dědeček odjel před 1. světovou válkou do USA, kde zemřel v roce 1929.

Maminka Antonie Cmunťová (25.10.1904, Teremno-1978, Hlubočany) měla čtyři bratry a dvě sestry. Její rodiče byli Josef a Marie Cmunťovi. Vladislav Hofman a Marie Cmunťová uzavřeli sňatek v roce 1922. Vladislav Hofman se vyučil obchodním příručím pomocí svých švagrů, kteří byli dosti úspěšnými podnikateli v Poddubcích a Zaboroli u Lucka. V Lucku, dostal státní licenci na prodej lihovin ve zcela ukrajinské vesnici Družkopol. V té vesnici se 16. května 1923 narodil Jiří Hofman. Pak se rodina odstěhovala do Dubna, kde bydlela společně s babičkou Annou a její dcerou Marií. Maminka Jiříka se neuzila pod jednou střechou s babičkou a byla nucena odstěhovat se ke svému

bratru Josefovi do Lucka bez syna. Vladislav za svou manželkou do Lucka nešel a namluvil si Marii Grmelovou, dceru bohatého statkáře z Českého Straklova. Jiřík byl velmi vtipný a bystrý na lumpárničky, takže nevlastní maminka ho odvedla v 5 letech a třech měsících do polské školy v ukrajinské vesnici Chorupaň, kde jeho tatínek provozoval větrný mlýn. Vladislav Hofman, ačkoliv se jezdil léčit do lázní, v roce 1934 zemřel. Jiříka převzala babička Anna. Pak ještě babička Anna a teta Marie bydlely v českých obcích Moldava a Novostavce, kde Jiřík ukončil čtyřletou školní docházku a za přispění babičky pokračoval ve vyučování docházkou do sedmitřídní ukrajinské školy v městečku Hošča.

V únoru 1932 si ho přebrala jeho maminka, která se provdala za vdovce Leopolda Bačovského, do své nové rodiny s novými osmi sourozenci. Rodina Bačovských bydlela v Martinovce. Protože Jiřík začal chodit do školy o dva roky dříve, nevzali ho do páté třídy polské školy v Rovně a musel ještě 2 roky opakovat čtvrtou třídu. Roku 1932 nastoupil Jiřík do páté třídy sedmileté základní polské školy ve městě Rivne. Bydlel v bezdětné rodině správce nájemního domu, který postavil jeho otčím Leopold Bačovský. Po ukončení sedmitřídní školy v roce 1937 vstoupil do obchodního gymnázia v Rovně.

V prvních sovětských letech (1939-1941) pracoval v domácnosti, protože místo polské školy byla organizována střední živnostenská škola a noví ukrajinští učitelé na studenty vůbec nezapůsobili. Když byl v Martinovce organizován kolchoz, pracoval tam jako pomocný účetní a pokladník.

V dubnu 1941 byli odvedeni do stavebních praporů Rudé armády dva jeho starší bratři, Vláďa a Jenda, o kterých do jara 1944 rodina nic nevěděla. Během války rodina Bačovských znovu získala svou sílu: otec ukryl jednoho z vojáků Rudé armády, který byl obklíčen poblíž jejich vesnice, původem z Uralu. Rodina Bačovských vychovávala i malého židovského chlapce Jozífka Danckera, kterému ukrajinská policie odvedla rodiče. Otec měl štěstí, že později unikl a po válce vzal Jozífka s sebou do Izraele. V roce 1992 hledal Joseph Dancker rodinu Bačovských v Československu. Jeho přičiněním rodina získala medaili a titul „Spravedlivý mezi národy“ a jejich jména byla vyryta na Zdi cti v Zahradě Spravedlivých. Pan Dancker několikrát navštívil Českou republiku a rodina Jiřího Hofmana také navštívila Izrael.

Po osvobození Volyně v únoru 1944 byli do Rovna na vojenské velitelství předvoláni všichni muži od 18 do 50 let. Z rodiny Bačovských tam jeli tři bratři: Jiří, Boleslav a Stanislav. Narukoval jenom Jiří, protože ostatní dva poslali doktoři domů. Výcvik proběhl v náhradním československém pluku v Jefremově, v Tulské oblasti. Odtud ho poslali do školy poddůstojníků v Muromě, kde se učil na spojaře. Po ukončení spojařského kursu odjel k 1. čs. sboru na Slovensko a jako podporučík se stal velitelem kombinované telefonní a radiové čety s úkolem zabezpečovat spojení ze štábu sboru na některou z pozorovatenel velitele sboru, gen. Ludvíka Svobody.

Z východního Slovenska přes Liptovský Mikuláš, Ružomberok, Turčianský Martin a Vsetín, Jiří Hofman se svými radisty postupoval v přední linii, až do obce Obědkovice, kde jeho radista zachytil zprávu o podepsání kapitulace. V září 1945 dostal měsíční dovolenou na Volyň, navštívil rodiče, potkal se se svými bratry Boleslavem, Vládou, Jendou a Stanislavem. Po příjezdu do Československa byl přemístěn do spojovacího učiliště v Turnově, které pak přesunuli do Nového Města nad Váhem.

V březnu 1948 poručík Hofman uzavřel sňatek se svou bývalou sousedkou v Martinovce, Jaroslavou Janovou, která na něj čekala na Volyni. Spolu vychovali dva syny, kteří jim dali čtyři vnuky. Tehdy už byl náčelníkem pro spojení Vojenského výcvikového prostoru v Milovicích, odkud šel na vysokou školu v Brně. Dále působil v Kralovicích, kde byla jedna ze stanic radiového průzkumu krátkovlnných radiových stanic USA, umístěných na území Západního Německa. Pak byl převeden

jako starší důstojník pro technický rozvoj oddělení radiového průzkumu zpravodajské správy generálního štábu. V roce 1978 plukovník Hofman odešel do důchodu.

Po odchodu do důchodu pan Hofman hledal nějaké pracovní místo, kde by mohl být nadále užitečný. Pracoval v několika ústavech, kde se zabýval technickým rozvojem, modernizací a výrobou radiotechnických strojů a zařízení, ve spolupráci s jinými státy tehdejší RVHP. Jezdil na odborné konference, navštěvoval jako člen delegací jiné státy, a nakonec byl i tlumočnickem sovětské delegace. Negativně se postavil proti vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968, o čemž mluvil se sovětskými důstojníky. Od roku 1979 do roku 1991 část své dovolené pracoval jako průvodce turistů jak v ČSR, tak i v zahraničí. Jezdil s rodinou do zahraničí, včetně Ukrajiny.

Jiří Hofman pro dobu třiceti let plnil významné povinnosti při rozvoji radarů pro zajišťování a sledování tras letounu. Ve své knize Tajemství radaru Tamara, napsané spolu s Janem Bauerem, popisuje rozvoj pasivní radiolokace na základě původního československého vynálezu, který byl schopen odhalit a sledovat dráhy „neviditelných“ letounů, které obyčejné lokátory sledovat nemohou.

V roce 1990 Jiří Hofman se zúčastnil založení nové organizace volyňských Čechů – Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel (SČVP) a dlouhou dobu v něm působil jako tajemník. Nejdůležitějším aktuálním úkolem organizace v této době byla pomoc Čechům, kteří bydleli poblíž Černobylu, v prostoru zasaženém radioaktivitou v důsledku havárie atomové elektrárny. To se podařilo vyjednat s pomocí prezidenta Václava Havla a úřadů SSSR a Ukrajiny.

Za iniciativy pana Hofmana byla vytvořena databáze členů SČVP a začal se tisknout měsíčník Zpravodaj. Mimo Zpravodaje potřebovali volyňští Češi vytvořit své muzeum a historickou mapu českého osídlení na Volyni. Jiří Hofman navrhl barevnou obálku k této mapě, která se později stala ozdobou některých knih s volyňskou tematikou. Iniciativní skupina upravila mapu osídlení volyňských Čechů v Rusku, připravila putovní výstavu o volyňských Češích a brožurku Volyňští Češi – základní informace. Ve skupině byl vždy přítomen pan Hofman. Spolu s Václavem Šircem a Jaroslavem Vaculíkem byla napsána dvě vydání knihy Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Od roku 1995 do roku 1998, kdy byl postaven pomník v Malíně, trvala jeho obětavá práce během postavení tohoto pomníku.

Pan Hofman byl také aktivním členem v ČsOL, kde se jeho aktivity projeví v realizaci projektu: pamětní desky v Kyjivě (2000), rekonstrukce pomníku legionářů padlých u Bachmače (2002), zřízení pamětní desky v Užhorodě (2003), postavení Památníku československým zahraničním vojákům z 2. světové války v Praze (2004), postavení Pomníku volyňským Čechům ve městě Rivne (2007). Ve svém projevu při otevření toho pomníku pan Hofman zmínil, že ukrajinský jazyk se ve škole nevyučoval, ale pamatuje si ho z těch časů, kdy pásl krávy s ukrajinskými dětmi. Potvrzení toho, že ukrajinsky nezapomněl je i to, že v Martinovce jako i v jiných českých vesnicích existoval dramatický kroužek, ve kterém účinkoval, a pěvecký sbor, kde také účinkoval, když se zpívalo ve hrušvickém kostele, ale také i sólo. To sólo po mnoha letech zpíval již v pozhnaném věku a zpíval ukrajinskou lidovou písničku Oj na hory ta j ženci žnuť. A to výborně!

Veřejné působení se neomezovalo na členství v SČVP a ČsOL. Jiří Hofman byl také od roku 1998 do roku 2007 ve funkci předsedy Bytového družstva. A to se mu také vedlo.

Foto Jiřího Hofmana autor obdržel od jeho syna Miroslava Hofmana.

Prameny: Jiří Hofman, Jak ten můj život šel. Praha, 2008.

<https://volynaci.cz/file/133/jak-ten-muj-zivot-sel-kniha.pdf>

Jaro Bura. *Odkud z Čech přišli na Volyň-13. Aktualizace.*

Orthodox_Czechs_1888-91.

Іван Шворак. *Історичні села і хутори в межах Луцька.*

<https://Volyntimes.com.ua/news/635>

<https://volynaci.cz/obec/564/>

Гончік Вацлав

Волинський чех Вацлав Гончік народився в 1921 році в селі Ольшанка (нині село Вільшанка Чуднівського району Житомирської області України). Дослідник історії волинських чехів Яро Бюра усвоїй праці «Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace» під № 607 записує як мешканців Ольшанки Гончіка Вацлава Франтішковича (*1865) та його дружину Анну (*1870) – дочку Їржі Прохазки зі Скалиц біля Яромержа.

Перша згадка про це село (урочище) належить до 1795 року, коли згадується як власність Познаньського Яна Юзефовича з трьома родинами, що там мешкали. Місцевість була досить заболоченою, і там росло багато вільхи (ольхи), звідки й походить назва Ольшанка, а пізніше – Вільшанка. В Україні є декілька населених пунктів з такою ж або подібною назвою. Інтенсивний розвиток Ольшанки почався з 1874 року, коли четверо чехів, які представляли товариство в складі 72 родин, що їх уповноважило закупити земельну ділянку у Волинській губернії царської Росії, купило у дружини та дітей, спадкоємців відставного майора Сулікова, 1050 десятин та 466 сажень землі. Купівельна угода датується 20 вереснем 1874 року, а датою заснування села вважають 1872 рік. Уже в 1875 році в селі було 15 господарств, що склалися з житлових та господарських будівель. Перші будинки будувалися з глини, змішаної з січкою, тобто з саману, який чехи називали батіна. Пізніше, коли в селі побудували цегельню, будинки будували з цегли. На початку 70-х років XIX століття повз село прокладали залізницю сполученням Київ-Брест, і чехи взяли активну участь у цьому будівництві, а пізніше працювали там. У селі є залізнична станція Чуднів Волинський, розташована за декілька кілометрів від районного центру Чуднова. У 50–60 роках XX століття влітку на залізничній станції місцеве населення пропонувало пасажирам потягів овочі, зокрема багато полуниць. Очевидно, ця традиція була закладена ще чехами, які біля своїх садіб завжди мали чудові сади та ягідники.

Ольшанка була одним із п'яти найбільших чеських сіл Житомирського повіту. Мешканці села в основному займалися землеробством, у якому переважало хмелярство. Вирощували також овочі, на високому рівні було садівництво та ягідництво. Традиційно, як майже в кожному чеському селі, була своя добровільна пожежна дружина та пожежне депо, будинок культури, школа, з 1937 року – своя електростанція. Майже всі вулиці села мали тверде покриття, тобто були вимощені каменем, вітряний та водяний млини, підприємство з виробництва с/г машин. Також там були театральний гурток, оркестр, хорова капела,

бібліотека, відділення спортивного товариства «Сокіл», спілка чеської молоді. Відомий у Росії чеський підприємець-бровар Вацлав (В'ячеслав) Войтехович Кліх модернізував у селі броварню, яку отримала в якості посагу його дружина.

Після закінчення школи Вацлав Гончік вивчився на годинникового майстра, але не скористався сповна своєю професією. Напад фашистської Німеччини на Радянський союз 22 червня 1941 року різко змінив долі багатьох мільйонів людей. Не оминула ця доля й пана Вацлава. У 1943 році в Ольшанці проводився набір чехів до закордонних чехословацьких підрозділів на території СРСР під командуванням полковника Лудвіка Свободи. Вацлав Гончік, так само, як і його 124 односельці, хотів записатися до війська, але їх воєнні дороги розійшлися аж до кінця Другої світової війни.

До лав чехословацького корпусу, на відміну від свого брата, він так і не потрапив, бо захворів. Виздоровівши, зразу ж вступив до лав Червоної армії. «Чехословацькі підрозділи вже далеко, тож не будемо задля одного вояка посилати супровід», – сказали йому. Видали гвинтівку – і Вацлав став звичайним піхотинцем Червоної армії. У Чуднові пройшов короткий вишкіл і попав на передову в складі 2-го Українського фронту, яким командував Родіон Малиновський. Його підрозділ воював в Україні та Румунії, визволяв Будапешт. Згадуючи визволення Угорщини, де, дипломатично кажучи, червоноармійців не дуже вітали, пан Гончік коментує: «Угорці добрі. Вони нам наливали вино з тих посудин, у яких була отрута. Хто напився, той був мертвий». 9-го травня довелося воювати на празьких вулицях поблизу будівлі радіо на празьких Віноградах. «У Празі було все навпаки. Коли ми разом з нашим командуванням вступили до неї, то нас нагодували. А пива випив стільки, скільки хотів. Ще й на дорогу отримав цілий заплічник. Люди весь час запитували: «Як це так, що ти в радянській армії, коли ти чех?». Довелося з усмішкою постійно пояснювати.

Через стільки років після війни розповідь ветерана все ще переповнена емоціями – такими, які не можуть передати в останні десятиліття навіть видатні кінорежисери, подаючи нам лиш рідкий бульйон.

«Війна – це пекло! Викопаєш собі окоп і тільки чекаєш, що буде. Коли воно вибухне, то летиш угору разом з окопом... Напевно, найважчі бої були при визволенні Будапешта. Там мене й поранили. Отримали команду йти в атаку. Тут мені й дісталось, коли вискакував з окопу. Осколок від снаряду попав мені в спину, якраз біля хребта. Мав велике щастя, що не перебив спинний мозок. Лікар казав, що тоді не зміг би ходити й сидів би на візку. Другий осколок заховався під лівою рукою. У госпіталі справді довелося «пережити», коли санітари прив'язали до стола й перший осколок витягнули зі спини без всякого наркозу. Той, другий, не знайшли, так і ношу його із собою на пам'ять до сьогодні», – згадує про своє поранення, здійнявши плечі, пан Вацлав, залишаючись усе життя скромною та щиросердечною людиною.

Після війни пан Вацлав осів у Хомутові, працював годинниковим майстром, а, вийшовши на пенсію, разом з коханою дружиною тішився любов'ю трьох дітей, внуків та правнуків, інколи розповідаючи їм, як то було воювати, будучи одним чехом на весь свій великий підрозділ Червоної армії.

2-ий Український фронт – це було військове формування Червоної армії в роки Другої світової війни. Воно було утворене 20 жовтня 1943 року перейменуванням Степового фронту. У жовтні-грудні підрозділи цього фронту розширили плацдарми на правому березі Дніпра аж до Кіровограда (нині Кропивницький) та Кривого Рогу. Пізніше у взаємодії з підрозділами 1-го Українського фронту в Кіровоградській, Корсунь-Шевченківській та Умансько-Ботошанській операціях визволили Правобережну Україну аж до румунського кордону. Від квітня до початку

червня 1944 року разом з 3-ім Українським фронтом безуспішно намагалися пробитися в Молдавію. Успіх прийшов аж в серпні (Яссо-Кишинівська операція). Радянські війська швидко пройшли Румунією, і в жовтні після успішної Дебреценської операції увірвалися на угорські терени. Під час Будапештської операції разом з 3-ім Українським фронтом захопили Будапешт та форсували Дунай. У березні-квітні 1945 року в результаті Віденської операції радянські війська здобули східну Австрію разом із прилеглими територіями Морави, і в травні в результаті спільної Празької операції двох Українських фронтів звільнили більшість Чехії.

Після закінчення війни 2-ий Український фронт був розформований, командування було перейменовано в командування Одеського військового округу, хоча його найвище керівництво на чолі з маршалом Родіоном Яковичем Маліновським та частиною військ (передусім 6-та гвардійська танкова армія) були переведені до Забайкальського фронту.

Світлина родини Владіміра Гончіка, батька Вацлава, з архіву родини Гончіків.

Джерела: Ivo Chrátěcký. *Jak to, že si v ruské armádě, když jsi Čech?* Chomutovský deník, 23.5.2013.

<http://volynaci.cz/obec/400/>

uk.wikipedia.org/wiki/Вільшанка

Jaro Bura. *Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.*

Hončík Václav

Václav Hončík se narodil jako volyňský Čech v roce 1921 ve vesnici Olšanka (nyní obec Višanka Čudnovského rajonu, Žytomirské oblasti Ukrajiny). Badatel Jaro Bura ve svém díle „Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace“ pod č. 607 zaznamenal jako obyvatele Olšanky Hončíka Václava (*1865), syna Františka, a jeho manželku Annu (*1870), dceru Jiřího Procházky ze Skalice u Jaroměře. Pravděpodobně by to mohli být prarodiče pana Václava.

První zmínku o obci nebo krajině Olšanka, kterou vlastnil Jan Josefuv Poznaňský, a bydlely tam tři rodiny, nacházíme roku 1795. Krajina byla dost blátivá a rostly tu olše (ukrajinský – viľcha nebo ol'cha), proto vesnice dostala název Olšanka, později – Višanka. Na Ukrajině existuje několik vesnic, které se jmenují Višanka. Intenzivní rozvoj obce začal po roce 1874, když pozemek o 1.050 desjatin a 466 sáhů zakoupili u dědiců vysloužilého majora Sulikova čtyři Češi, jako představitelé spolku Čechů na koupi půdy v Rusku. Kupní smlouva se datuje 20. září 1874 a založení obce rokem 1872. Prvními občany obce se stalo 72 rodin Čechů, kteří už ke konci roku 1875 postavili 15 obytných domů s hospodářskými budovami. První budovy byly z hlíny a slámy, což se jmenovalo batina nebo saman. Později, když ve vesnici byla postavena cihelna, domy se budovaly z cihel.

Když se vedle vesnice budovala železniční trať Kyjiv-Brest, Češi se na tom aktivně podíleli – pracovali na vybudování trati a pak jako železniční dělníci. Vedle vesnice je nyní železniční stanice, která se jmenuje Čudnov Volyňský. V 50-60. létech XX. století v létě na této železniční stanici vždy místní obyvatelé nabízeli cestujícím ovoce, zeleninu a hlavně jahody. To bylo asi od Čechů, protože v českých vesnicích vždy byly bohaté zahrady.

Olšanka byla jako jedna s pěti českých největších vesnic Žytomirského újezdu. Ve vesnici se zabývali zemědělstvím, hlavně chmelařstvím, pěstovali také zeleninu, ovoce a jahody. Jako skoro v každé české vesnici na Volyni se tam našlo: hasičská zbrojnice, hasičský sbor, kulturní dům, škola, od roku 1937 elektrárna, vodní a větrný mlýn, strojní dílna, divadelní kroužek, kapela a pěvecký sbor,

knihovna, sokolská jednota, skupina české mládeže. Známy český podnikatel-sládek Václav Klich původem ze Semydub Dubenského újezdu Volyňské gubernie Ruské říši modernizoval pivovar v Olšance, který dostal jako věno své manželky.

Po škole se Hončík vyučil hodinářem, ale moc si svého krásného řemesla neužil. Napadení Sovětského svazu fašistickým Německem 22. června 1941 tvrdě zasáhlo do lidských osudů a nevyhnulo se ani jemu. Václav Hončík chtěl jako jeho 124 spoluobčanů bojovat v československých vojenských jednotkách na území SSSR pod vedením plukovníka Ludvíka Svobody, ale onemocněl a jejich válečné cesty se rozešly.

„Tenkrát v roce 1943 se v naší vesnici objevili náboráři do samostatné československé jednotky pod vedením plukovníka Ludvíka Svobody, která se zformovala v Buzuluku. Bez řečí šel každý chlap ať byl mladý nebo starý. Mě to hrozně mrzelo, ale nemohl jsem, protože jsem v té době ležel nemocný, upoután na lůžko“, – objasňuje osudnou okolnost, která předcházela jeho vojenské cestě až do konce druhé světové války.

Do československého sboru se tak, na rozdíl od svého bratra, pan Hončík nemohl přihlásit. Po uzdravení však okamžitě nastoupil do Rudé armády. „Svobodova armáda už je hodně vpředu, přece nebudeme kvůli jednomu vojákovu posílat doprovod“, – řekli mu. Dostal pušku a stal se z něho obyčejný pěšák. V Čudnově absolvoval krátký výcvik. Zařazen byl do prvosledové jednotky v rámci 2. Ukrajinského frontu, jemuž velel Rodion Malinovský. Jeho jednotka byla nasazena na Ukrajině a v Rumunsku, osvobozovala Budapešť a Vídeň.

U její mise v Maďarsku, kde rudoarmějci, řečeno diplomaticky, nebyli vítáni, si neodpustí poznámku: „Maďaři dobří. Oni nám nabízeli víno, ale do těch vinných sudů, ze kterých nalévali, dávali jed. Kdo se napil, byl mrtvej!“

Devátého května 1945 bojoval v ulicích poblíž budovy rozhlasu na pražských Vinohradech. „V Praze to bylo opačně. Když jsme do ní s našimi veliteli přišli, dali nám najíst a piv jsem dostal, kolik jsem chtěl. Když jsme odcházeli, dostal jsem ranec na cestu. Lidé se pořád ptali: „Jak to, že jste v ruské armádě, když jste Čech?“, – líčí s úsměvem, jak musel stále vysvětlovat. Jeho vyprávění, téměř po sedmdesáti letech od těchto událostí, je stále podbarvené emocemi. Na rozdíl od skutečnosti, kterou se snažili zachytit v pozdějších dekadách mnozí slavní filmoví režiséři, a to všechno slabý odvar.

„Válka, to je peklo! Vykopete zákop a jen čekáte co bude. Když to bouchne, letíte nahoru i s tím zákopem... Asi nejtěžší boje jsme prodělali při osvobozování Budapešti. Byl jsem při nich raněn. Přišel povel k útoku a já to dostal, když jsem vyskakoval ze zákopu. Střepina z granátu se mi zaryla do zad těsně vedle páteře. Měl jsem velké štěstí, že nepřesekla míchu. Doktor povídal, že bych pak nemohl chodit a musel na vozík. Druhá střepina se mi schovala do levého podpaždí“, – rekapituluj, jak přišel ke svému válečnému zranění. Následné chvíle si opravdu „užil“, když ho zdravotníci přivázali ke stolu a první střepinu mu ze zad vytáhl bez narkózy. „Tu druhou ovšem nenašli, tak ji mám na památku dodnes v sobě“, – krčí rameny starý pán, který celý život zůstal skromným a dobrosrdečným člověkem.

Po válce se Václav Hončík usadil v Chomutově a až do důchodu pracoval jako hodinář. Teď si už samozřejmě užívá odpočinku a těší se z lásky své manželky a tří dětí, svých vnoučat a pravnoučat. Občas jim vypráví, jaké to bylo, když bojoval jako široko daleko jediný Čechoslovák v řadách Rudé armády...

2. Ukrajinský front byla vojenská formace Rudé armády za druhé světové války. Vznikl 20. října 1943 přejmenováním Stepního frontu. V říjnu-prosinci rozšířil předmostí na Dněpru až do Kirovogradu (nyní Kropyvnický) a Kryvogo Rogu. Následně ve spolupráci s 1. Ukrajinským frontem

v Kirovogradské, Korsuň-Ševčenkovské a Umansko-Botošanské operaci osvobodili pravobřežní Ukrajinu až k rumunské hranici.

Od dubna do začátku června 1944 se společně s 3. Ukrajinským frontem neúspěšně pokoušel prorazit do Moldavie. Úspěch přišel až v srpnu (Jasko-Kišiněvská operace). Sovětská vojska rychle prošla Rumunskem a v říjnu 1944 v Debrecínské operaci vtrhla do Maďarska. V Budapešťské operaci společně s 3. Ukrajinským frontem obsadili Budapešť a překročili Dunaj. V březnu-dubnu 1945 ve Vídeňské operaci dobyla sovětská vojska východ Rakouska s přilehlými oblastmi Moravy a v květnu v Pražské operaci společně s 1. Ukrajinským frontem osvobodila většinu Čech.

Po skončení války byl front zrušen, velitelství bylo přejmenováno na velitelství Odeského vojenského okruhu, ale nejvyšší důstojníci byli v čele s maršálem Rodionem Jakovlevičem Malinovským a částí vojsk (především 6. gardovou tankovou armádou) převeleni k Zabajkalskému frontu.

Prameny: Ivo Chrástecký. „Jak to že jsi v ruské armádě, když jsi Čech?“ Chomutovský deník, 13.5.2013.

<http://volynaci.cz/obec/400/>

uk.wikipedia.org/wiki/Вільшанка

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Горак Владімір

Владімір Горак народився 24 березня 1924 року в селі Софіївка в родині землеробів Йозефа, 1886 року народження, та Емілії (дівоче прізвище Кочова), 1892 року народження, Гораків. Його дідусь Антонін Горак, 1863 року народження, переїхав на Волинь молодим хлопцем зі своїми батьками Яном Гораком та Анною Седлачковою, а також сестрою Анною з підкрконошського села Горні Кална біля Ілемніц. У нього було двоє старших братів – Еміл та Александр – і сестра Марія.

У 70–80 роках ХІХ століття між містечком Верба та селом Білогіродка чехи-колоністи заснували село Софіївка. Землі належали дворянину-шляхтичу Молодецькому, який їх отримав у подарунок від російського царя Олександра ІІІ. Молодецький рано помер, і молода вдова вийшла заміж за дворянина Дмитра Свешнікова. Ще до заснування Софіївки у Свешнікова працював чех Пржібил, який займався вирощуванням хмелю. Інший чех – Франтішек Лоскот наглядав за роботами в лісі. Подружжя Свешнікових попросило Пржібила зайнятися пошуком переселенців для поселення на його землях. Так виникло декілька невеликих чеських поселень – Софіївка, Смолярня, Рідкодуби, Кам'яна Верба. Дружина Свешнікова Софія подарувала 2 десятини землі для побудови школи, попросивши, щоб село назвали Софіївкою.

Батько, Йозеф Горак, працював у сільській раді, у 1940 році при радянській владі допомагав рятуватися мешканцям села від «розкуркулення», через що був невинно

засуджений і став в'язнем ГУЛАГу. Родина його більше не побачила, а всі запити з боку синів та прохання про репатріацію батька в післявоєнні роки та в 1947 році були безрезультатними і трактувалися як втручання у внутрішні справи СРСР.

Владімір, закінчивши вісім класів, працював у господарстві своїх батьків. Так само, як і старшого брата Александра, його забрали на примусові роботи до Німеччини, але, вистрибнувши з потяга, він втік і тривалий час змушений був переховуватися. У ті роки, 1942-1944, і аж до вступу до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу 1-го квітня 1944 року брав участь у діяльності нелегальної організації волинських чехів «Бланік». Служив у третьому батальйоні автоматчиком та розвідником, пройшовши з боями Дуклю та Ліптовські Мікулаш, отримав два поранення, що відбилося на його здоров'ї. Після завершення лікування в радянських госпіталях у грудні 1945 року був демобілізований і за декретом отримав сільськогосподарський маєток у Строеціях, куди до нього в 1947 році реемігрували мати та сестра Марія. Спочатку господарював одноосібно, а потім вступив до колективного сільськогосподарського товариства. Будучи воєнним інвалідом, займався ремонтом сільськогосподарської техніки в кузні, працював електриком та техніком з охорони праці та пожежної безпеки. 19-го лютого 1950 року одружився з Властою Гамоузовою з Лашовиць на Раковницю, яка після війни мешкала в Строеціях разом із батьками. Її батька, Вацлава Гамоуза, у листопаді 1950 року засудили за ніби-то ганебні виступи та заклики проти республіки на основі наклепів. Владімір та Власта виховали трьох дітей: Владіміра, Дану та Мілоша.

Найстарший брат Владіміра, Еміл Горак, що народився в 1913 році, вивчився на вчителя й ще на Волині одружився зі своєю студенткою Емілією, 18-го березня 1944 року вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу й у чині поручника пройшов Дуклю та взяв участь у наступних операціях корпусу на території Чехословаччини. Зразу ж після закінчення війни в жовтні 1945 року трагічно загинув у Колешовицях у результаті необережного поводження з пістолетом. Середній брат Александр після повернення з примусових робіт в Німеччині одружився з вдовою, у якої була дочка, і вони мешкали в Горжовічках. У лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу воювали також і двоюрідні брати Владіміра – Йозеф та Александр Гораци, які поселилися в селі Очігов.

Зразу ж після війни в 1946 році Владімір Горак став засновником товариства закордонних вояків при Чехословацькій спілці легіонерів під назвою «Очігов». Пізніше був обраний головою Чехословацької спілки борців із фашизмом місцевої організації та аж до своєї смерті керував нею. Був також членом районного відділення та кілька років й обласного відділення Спілки в Карлових Варах. Завжди охоче розв'язував питання та реалізовував побажання за заявами членів спілки, був учасником усіх громадських та військових урочистих заходів. Тривалий час працював начальником пожежної дружини в Строеціях, був режисером та гримером любительського театрального гуртка, працював у філії Червоного Хреста, був членом сільської ради та Спілки друзів волинських чехів. Любив малювати та писати вірші. За проявлений під час війни героїзм отримав низку нагород: Почесну медаль II-го ступеня від Чехословацької спілки борців із фашизмом, пам'ятну відзнаку «За вірність», Дукельську пам'ятну медаль, ювілейну медаль «До 50-річчя визволення батьківщини», диплом Чехословацької спілки легіонерів та ще багато інших нагород. У 1996 році був підвищений у званні до підпоручника у відставці. Після смерті дружини все частіше почали нагадувати про себе воєнні рани та хвороби. Помер 21 квітня 2007 року, перебуваючи під опікою дочки Дани, у 81-річному віці.

Владімір Горак як голова Чеської спілки борців із фашизмом часто їздив у поїздки місцями боїв Другої світової війни. Приїжджав і подивитися до своєї рідної Софіївки на Волині, звідки для своїх потомків привіз горіха, якого посадив на пам'ять у Строетіцях. З поїздки на Дуклю в 1965 році привіз жменьку дукельської землі, яку потім помістили в капсулі під пам'ятною дошкою на будівлі школи в Строетіцях.

Світлини взяті з архіву родини Гораків.

Джерело: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků*. Kryry, 2020.

<https://Sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf>

Микулаш Шульженко. *Село Софіївка і чехи. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої 60-річчю репатріації чехів на етнічну Батьківщину*. Дубно, 2008. С. 14.

Horák Vladimír

Vladimír Horák se narodil 24. března 1924 ve vesnici Sofievka v zemědělské rodině Josefa Horáka, ročník 1886 a Emílie Kočové, ročník 1892. Jeho dědeček Antonín Horák narozený v roce 1863 přišel na Volyň jako malý chlapec se svými rodiči Janem Horákem a Annou Sedláčkovou a sestrou Annou z podkrkonošské vesnice Horní Kalná u Jilemnice. Vladimír měl tři starší sourozence: bratry Emila a Alexandra a sestru Marii. Otec Josef Horák pracoval ve vesnickém výboru, pomáhal zachraňovat občany obce. V roce 1940 za vlády Sovětů byl nevinně odsouzen a poslán do Gulagu. Rodina ho více neviděla a veškeré intervence synů o repatriaci otce po válce byly i v roce 1947 bezvýsledné a brány jako vměšování do sovětských vnitřních záležitostí.

Ještě o založení obce Sofievka na půdě hraběte Molodeckého, kterou dostal jako dar od ruského cara Alexandra III, pracoval zde Čech Příbyl, který pěstoval chmel a František Loskot, který pečoval o lesy. Hrabě Molodecký záhy zemřel a mladá vdova Sofie se podruhé vdala za hrabě Dmitrije Svěšnikova. Svěšnikov chtěl prodat svou půdu a poprosil Příbyla, aby našel Čechy, ochotné koupit jeho půdu. Tak vzniklo několik menších českých osad vedle Verby – Sofievka, Smolárna, Redkoduby, Kamenná Vrba. Sofie Svěšniková darovala Čechům 2 desjatiny půdy pro vybudování školy a prosila, aby se obec jmenovala Sofievka.

Vladimír absolvoval osmiletou školní docházku, pomáhal v hospodářství rodičů. Měl být nasazen stejně jako jeho bratr Alexandr na nucené práce v Německu, ale skokem z vlaku a útekem se zachránil a dlouhou dobu se musel skrývat. V této době v letech 1942–1944 byl zapojen do činnosti ilegální organizace „Blaník“ až do nástupu do 1. československého armádního sboru 1. dubna 1944. Sloužil u 3. praporu jako automatčík a průzkumník, prošel bojovými akcemi u Dukly, na Slovensku (Liptovský Mikuláš) utrpěl dvojité zranění s trvalými následky na zdraví. Po návratu z ruských nemocnic a doléčení byl v prosinci 1945 demobilizován a dekretem dostal zemědělskou usedlost v Strojeticích, kam za ním v roce 1947 reemigrovala jeho matka a sestra Marie.

Nejprve soukromě hospodařil, poté vstoupil do JZD. Byl válečný invalida a pracoval jako opravář zemědělských strojů v kovárně a také jako elektrikář a bezpečnostní a požární technik. 19. února 1950 se oženil s Vlastou Hamouzovou z Lašovic na Rakovnicku, která se po válce usídlila ve Strojeticích spolu s rodiči. Její otec Václav Hamouz byl v listopadu 1950 odsouzen za údajné hanobení a popuzování k nepřátelskému jednání proti republice, vše na základě udání. Horákovi vychovali 3 děti – Vladimíra, Danu a nejmladšího Miloše.

Nejstarší bratr Vladimíra Emil Horák, narozený v roce 1913, vystudoval učitelský ústav, a ještě na Volyni se oženil se svojí studentkou Emílií. 18. března 1944 vstoupil do 1. československého armádního sboru a v hodnosti poručíka prošel Duklou a dalším operacemi na území Československa. Těsně po válce v říjnu 1945 nešťastným výstřelem z pistole tragicky zahynul v Kolečovicích. Prostřední bratr Alexandr si po návratu z nucených prací v Německu vzal vdovu Emílii i s malou dcerkou a žili v obci Hořovičky. V řadách 1. československého armádního sboru bojovali i bratřenci Vladimíra, Josef a Alexandr Horákovi, kteří se usídlili v obci Očihov.

Hned po válce v roce 1946 se stal Vladimír Horák zakladatelem sdružení zahraničních vojáků při Československé obci legionářské s názvem „Očihov“, později byl předseda Československého svazu protifašistických bojovníků v místní organizaci Strojeticice až do své smrti. Působil jako člen OV SBS a několik let v KV SBS v Karlových Varech. Ochotně vyřizoval požadavky a žádosti členů a zúčastňoval se všech společenských a vojenských pietních akcí. Pracoval jako dlouholetý velitel požárníků ve Strojeticích, režisér a maskér ochotnického divadelního kroužku, v pobočce Červeného kříže, byl členem MNV a Svazu přátel volyňských Čechů. Velice rád maloval a skládal básničky. Za hrdinství během války obdržel celou řadu medailí a vyznamenání: Čestná medaile II. stupně ČSPB, Pamětní odznak za věrnost, Dukelská pamětní medaile, Jubilejní medaile k 50. výročí osvobození, Diplom Čsl. obce legionářské a celou řadu dalších ocenění. V roce 1996 byl povýšen do hodnosti podporučíka ve výslužbě. Po smrti manželky v témže roce zůstal sám, stále častěji se ozývala válečná zranění a nemoci. Zemřel v péči dcery Dany 21. dubna 2007 ve věku 83 let.

Vladimír Horák jako předseda Českého svazu bojovníků často jezdil na zájezdy po stopách a vzpomínkových místech druhé světové války. Byl se podívat i v rodné Sofievce na Volyni, odkud pro své potomky dopravil ořech, který na památku zasadili ve Strojeticích. Z návštěvy na Dukle v roce 1965 přivezl hrst dukelské hlíny, která byla umístěna do schránky pod pamětní deskou na budově bývalé školy ve Strojeticích.

Prameny: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků*. Kryry, 2020.

<https://Sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf>

Микулаш Шульженко. *Село Софіївка і чехи. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої 60-річчю репатріації чехів на етнічну Батьківщину*. Дубно, 2008. С. 14.

Гроуда Їржі

Їржі (Юрій, Георгій) Гроуда народився в 1921 році в місті Здолбуніві в родині Василя (Вацлава) та Анни Гроудових. Згідно із списком виборців до міської ради Здолбунова від 1927 року родина Гроудових мешкала в місті за адресою 2-го Травня (нині Княгині Ольги) №33 і складалася з шести дорослих осіб, що мали право голосувати, а саме: Гроуда Василь (64 роки, ремісник), Гроуда Анна (61 рік, домогосподарка), Гроуда Владімір (34 роки, слюсар), Гроуда Анна (28 років, домогосподарка), Гроуда Антонін (39 років, слюсар), Гроуда Теодора (21 рік, домогосподарка). Їржі Гроуда працював слюсарем у депо, де ремонтували паротяги. У роки війни в депо працювала група підпільників, членом якої був і молодий Гроуда. Підпільники підтримували зв'язок із партизанами. Вони так «ремонтували» паротяги, що ті не доїжджали до фронту.

Весною 1944 року Їржі Гроуда вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу на території СРСР і воював у складі 3-го батальйону. Зразу ж після початку боїв під Кобилянами він отримав поранення ноги від розриву снаряду й був відправлений на лікування в СРСР до військового шпиталю. Після закінчення терміну лікування ще деякий час накульгував, опираючись на ціпок. Повертаючись на фронт, отримав дозвіл провідати своїх постарілих батьків та улюблену старшу сестру Єлизавету (у заміжжі Вітварову) у Здолбуніві.

Усі знали Їржі як першого веселуна, який був душею компанії, і не одна дівчина симпатизувала йому. Коли бригада, у складі якої перебував 3-й батальйон, пройшовши Барвінек, почала рухатися в напрямку до кордону з Чехословаччиною, з'явився Гроуда з ціпком, у якого вже була одна зірка на погонах, тобто він отримав звання підпоручника.

Бої продовжувалися з незгасаючою силою. Чергувалися атаки, контратаки. Знову атака. Ворог, ніби передчуваючи, що незабаром настане його остання година, завзято боронився.

Після короткочасного перебування та відпочинку в складі 3-го батальйону командування бригади прикомандирувало підпоручника Гроуду до штабу 2-го батальйону, який був задіяний у важких боях біля Нижнього Комарніка. Упродовж дня та ночі постійно йшов дощ, дороги стали непроїзними, транспорт по осі загрузав у болотному місиві, а коні загрузали по круп. Вояки в окопах промокали до нитки, мерзли, не маючи змоги висушитися та почиститися від болота. Бої ставали все сильнішими. У цей час у розташуванні 2-го батальйону з'явився підпоручник Гроуда. На відтинку фронту, який займав 2-ий батальйон, готувалася велика акція – був отриманий наказ: «За будь-яку ціну оволодіти безіменною висотою».

Залп чергується із залпом, зливаючись у єдину пекельну громовицю. Німецькі окопи та дзоти через декілька секунд повністю закриває темний дим. Стовпи цього диму високо здіймаються над висотою, зливаючись із сивим, вкритим хмарами, горизонтом. З німецьких окопів припинилася стрілянина, відповідає лише артилерія та міномети. За безіменну висоту вже декілька днів точилися бої, але безрезультатно, хоча багато хлопців отримали поранення

або загинули. Цього разу в атаку йдуть усі: йдуть піхотні роти, сапери, обозники, кухарі, йде штабний підпоручик Гроуда та й сам командир батальйону штабс-капітан Седлачек.

Артилерійський та мінометний обстріл раптом припинився, але з боку німців набрав ще більшої сили, змусивши атакуючих на мить залягти. Цим скористалася ворожа піхота, яка через інтенсивний обстріл втекла з окопів, а зараз частково повернулася на початкові позиції. Звідти німецькі автомати та кулемети почали вести щільний вогонь, з окопів летіли ручні гранати.

Гроуда помітив добре замаскований, врізаний в скелю дзот, з якого важкий кулемет поливав свинцем атакуючих, втримуючи таким чином оборону цілого сектору Безіменної висоти. Довго не роздумуючи, повзком наблизився якомога ближче до амбразури дзоту. Потім, різко піднявшись, кинув у дзот ручну гранату – і кулемет зразу ж замовк.

Вояки, які за ним кинулися у ворожі окопи, побачили, як після оглушливого вибуху впав на землю й зник у чорному диму.

Висоту здобули. Німці в безладді втікали, залишивши в окопах велику кількість зброї та амуніції. Переможці зразу ж підготувалися до оборони захоплених позицій, намагаючись захистити висоту від можливої контратаки ворога. Телефоністи вже тягнули лінію зв'язку з Безіменною висотою.

Тим часом санітари збирали поранених. Поруч із німецьким, нині вже здобутим дзотом знайшли Гроуду. Лежав увесь закривавлений, без свідомості і ... без ноги. Командир батальйону негайно віддав наказ про евакуацію підпоручика Гроуди до санчастини в Барвінку. Сам потім підійшов до залишків штабних офіцерів і без будь-якого вступу та пояснення сказав: «До цього часу ми називали висоту Безіменною, а від сьогоднішнього дня вона називається Гроудова. Висота Гроудова. Так, він зробив найбільший внесок у її здобуття, він своїм героїським вчинком зберіг життя десяткам наших воїнів».

Гроуду доправили в санчастину, але велика втрата крові так послабила молоде тіло, що через день він помер, на короткий час опритомнівши. У молодого героя залишилися старі батьки, сестра, кохана дівчина і ... висота.

Поховали його в Барвінку, на кордоні звільненої батьківщини, яку він, як і багато інших волинських чехів, так любив, хоча і не побачив. На цьому ж цвинтарі в Барвінку спить вічним сном генерал Сазавський, авто якого підірвалося на одній із мін, якими було заміновано всі підходи до Дукельського перевалу.

Автор хроніки Здолбунова Мірослав Крушіна в 1996 році провідав після п'ятдесятирічної перерви в Здолбунові свого колишнього однокласника Владіміра Вітвара – лікаря-рентгенолога, небожа Їржі Гроуди, який на той час вже був важко хворим і незабаром помер від раку. Вітвар показав Крушіні Золоту зірку Героя Радянського Союзу, яку отримала по смерті в 1948 році сестра Їржі Гроуди Єлизавета Вітварова.

На світлинах Їржі Гроуда на прогулянці з невідомою дівчиною. Архів Володимира Остапука.

Джерела: J. V. Rejzek. Jiří Hrouda. *Věrná stráž*, 1949. Č. 37-38. S. 10-13.

Мірослав Крушіна. *Здолбунів. Місто на українській Волині. Рівне, 2019.*

Володимир Остапук. *Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.*

Hrouda Jiří

Jiří Hrouda se narodil roku 1921 ve Zdobunově. Jeho otec, Václav (Vasil) Hrouda pracoval jako řemeslník a manželka Anna byla v domácnosti. Podle volebního seznamu z roku 1927 do městské Rady Zdobunova, Hroudova rodina bydlela v ulici 3. Maja (nyní Kněhyně Olgy) č. 33 a čítala šest dospělých osob, které měly volební právo. Jeho rodičům bylo 63 a 61 let. Za války Jiří pracoval jako zámečník v depu, kde opravovali lokomotivy. Jeho starší kamarádi udržovali styky s partyzány, sabotovali opravy tak, aby lokomotivy nedojely na frontu.

Na jaře 1944 Jiří Hrouda narukoval do 1. československého armádního sboru v SSSR a bojoval v 3. polním praporu. Hned v začátečních bojích u Kobyljan mu střepina projela nohou, a tak se Jiří dostal do Ruska, do vojenského lazaretu. Po vyléčení nějakou dobu chodil s hůlkou a kulhal. Když se vracel na frontu, na krátkou dobu zajel do Zdobunova, ke svým starým rodičům a sestře Jelizavetě, provdané Vitvarové.

Každý jej znal jako veselou kopu a kdekoliv se jednotka zastavila, děvčata mohla na něm oči nechat. Když se brigáda přesunula přes zbořený Barvínek směrem na hranice Československé republiky, tu se znenadání objevil Hrouda s hůlkou, který byl tentokrát už podporučíkem.

Boje pokračovaly den za dnem s neutuchající silou. Útok, útok, protiútok a zase útok. Nepřítel se houževnatě bránil, jako by cítil, že už brzy přijde jeho poslední hodina. Po krátkém pobytu na odpočinku s 3. praporem, byl podporučík Hrouda odvolán na frontu ke štábu 2. polního praporu, kde tehdy právě zuřily těžké boje (2. polní prapor zaujímal frontový úsek nedaleko Nižního Komárníku). Celé dny a noci trvaly deště, všude bylo bláto, cesty se staly neprůjezdné, vojáci mrzli, promoklí na kost v zákopech. Boje se stávaly každým dnem urputnější. V té době se hlásil k 2. polnímu praporu také podporučík Jiří Hrouda. Na úseku 2. polního praporu se děly přípravy k větší akci. Brigádní rozkaz zní: „Za každou cenu získat Bezejmennou kótu!“ Salva za salvou se střídají, až konečně splývají v jediné pekelné hromobití. Německé zákopy a bunkry jsou po několika vteřinách úplně zaplaveny tmavým dýmem. Sloupy dýmu stoupají vysoko nad kótu a splývají se šedou oblohou. Z německých zákopů se přestalo střílet, odpovídají už pouze jejich minomety a dělostřelectvo.

O Bezejmennou kótu se již válčilo několik dní předtím, avšak bezvýsledně, třebaže si tyto boje vyžádaly značný počet raněných a mrtvých hochů. Tentokrát jdou do útoku všichni – jdou pěší roty, zákopníci, vozkové, kuchaři, jde ze štábu podporučík Hrouda, jde i sám velitel praporu št. kpt. Sedláček. Dělostřelecká a minometná palba rázem přestala, zato ale německá nabrala síly a donutila útočníky na okamžik zalehnout. Toho využila nepřátelská pěchota, která přes trvalou palbu uprchla ze zákopů, a vrátila se zčásti zpět do původních zákopů. Odtud však už německé automaty a kulomety začaly šlehat prudký oheň, také byly ze zákopů vrženy ruční granáty.

Hrouda si pojednou všiml dobře opevněného a účelně ve skále umístěného nepřátelského bunkru, odkud těžký kulomet bez ustání chrлил olovo a chránil tak na Bezejmenné kótě celý úsek nepřátelského obranného postavení. Dlouho se nerozmýšlel a plížením se dostal daleko před rojnici. Pak se jako střela vymrštil a prudce vrhl do bunkru ruční granát. Kulomet rázem umkl. Vojáci, kteří jej následovali do německých zákopů, zahlédli, jak se najednou po ohlušujícím výbuchu skácel k zemi a pak se ztratil v černém dýmu. Kóta byla dobyta. Němci prchali ve velkém nepořádku a v zákopech zanechali velké množství zbraní a munice. Vítězové okamžitě obsadili dobyté zákopy a snažili se zajistit kótu před eventuálním nepřátelským protiútokem. Telefonisté již také táhli na Bezejmennou kótu telefonickou linku.

A zatím sanitáři sbírali raněné. Těsně u německého, nyní dobytého, bunkru našli Hroudu. Ležel v tratolišti krve v bezvědomí a – bez nohy. Velitel praporu dal okamžitě podporučíka Hroudu dopravit na ošetrovnu do Barvíнку. Sám pak přišel ke zbytku štábních důstojníků a bez jakékoliv úvodu a vysvětlování řekl: „Do téhle doby jsme tu kótu jmenovali Bezejmennou, od dnešního dne se kóta jmenuje Hroudovou. Kóta Hroudova, ano, on má na jejím dobytí největší podíl, on také svým hrdinským činem zachránil celé desítky našich vojáků“. Hrouda byl dopraven na ošetrovnu, ale velká ztráta krve tak oslabila mladé tělo, že na druhý den skonal. Po mladém hrdinovi zůstali jen staří rodiče, sestra, milované děvče a – kóta. Pochovali ho v Barvíнку, na hranicích osvobozené vlasti, na témže hřbitůvku, kde byl uložen k věčnému spánku generál Sázavský.

Roku 1996 Miroslav Krušina, autor kroniky Zdolbunova, navštívil ve Zdolbunově po padesáti letech svého bývalého spolužáka doktora Vladimíra Vitvara, synovce Jiřího Hroudy. Tehdy pan Vitvar už byl vážně nemocen a zanedlouho zemřel na rakovinu. Při setkání s panem Krušinou ukázal Zlatou hvězdu hrdiny Sovětského svazu, kterou dostala roku 1948 Jelizaveta Vitvarová, matka Vladimíra Vitvara a sestra Jiřího Hroudy.

Prameny: J. V. Rejzek. *Jiří Hrouda. Věrná stráž, 1949. Č. 37-38. S. 10-13.*

Miroslav Krušina. Zdolbunov, město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.

Гржибовська Антонія

Антоніна Гржибовська, дівоче прізвище Єржабкова, народилася 1 червня 1909 року у волинському місті Дубне. Її дідусь та бабуся Єржабкови разом із своїм єдиним чотирирічним сином Францем у 1869 році приїхали з Кутногорська в Чехії в пошуках землі до тогочасної царської Росії. Поселились вони на Волині, зокрема в Дубні, і почали господарювати. Досягши повноліття, Франц за оголошенням у газеті знайомиться зі своєю майбутньою дружиною – молодшою за нього на 10 років Елеонорою з околиць Літомишля, згодом їде в Чехію по неї та в Дубні створюють родину. У їхньому шлюбі народилось п'ятеро дітей, з яких троє дожили до досить поважного віку (понад 90 років).

Антонія була наймолодшою. У роки її дитинства та юності Західна Волинь була частиною Другої Ржечі Посполитої, тому навчалась вона в польській школі, хоча вдома спілкувались чеською мовою. Вивчає вона також російську, українську, німецьку та латину. Володіє мовами, окрім німецької та латини, настільки добре, ніби це її рідні мови. З цих мов вона в подальшому робить переклади чеською творів своїх улюблених поетів (Тараса Шевченка, Олександра Пушкіна, Михайла Лермонтова, Сергія Єсеніна, Адама Міцкевича та ін.), згадки про яких є в її збірці «A hvězdy přší do zahrad» («А зорі дощами падають в сади»). У Дубні вона закінчила гімназію й почала писати вірші польською мовою. (У міжвоєнні роки й інші відомі майстри слова писали свої твори польською, хоча й не були поляками. Як приклад можна привести ім'я відомої поетеси

єврейського походження, яка довгий час мешкала в Рівному, – Зузанни-Поліни Гінцбург, відомої під псевдонімом Зузанна Гінчанка).

Ще в гімназії Антонія познайомилася з Вацлавом Гржибовським (01.01.1903-21.01.1989) – нащадком збіднілого шляхетного роду, поштовим службовцем (мав бажання отримати освіту, був зарахований студентом електротехнічного факультету у Львові, але політична та економічна тогочасна обстановка завадили йому). У 1934 році Антонія та Вацлав вінчаються в католицькому костелі Дубна й через два роки в них народилась єдина донька Єва.

Під час німецької окупації в 1943 році Антоніну разом із чоловіком та донькою і їх сусідами вивезли в товарному вагоні до розподільного табору в Перемишлі, звідки розсилали кого куди – до Німеччини на примусові роботи або до одного з концентраційних таборів, зокрема до Освенціма.

Декільком особам, зокрема й чоловікові Антоніни, удалося втекти з перемишльського табору. Пані Антонія сподівалася, що він допоможе їй та дочці звільнитись з Освенціма, куди їх розподілили, що й сталося з допомогою місцевих поляків, один із яких, польський фотограф, залучений німцями до роботи в таборі, допоміг втекти Антонії та Єві й деякий час переховував їх у своєму ательє. Родина возз'єдналась і після відходу німецької армії повернулася у Дубно а в 1947 році виїхала до Чехословаччини. Сестра Людмила (померла в 2001 в Празі) разом з мамою переїхала до Чехословаччини ще в 1945 році, сестра Франтішка (померла в 1988 в Оставі) ще перед війною вийшла заміж у Чехословаччину. Інших членів родини вже не було в живих: сестра Марія померла ще в дитячому віці, а найстарший брат Йозеф, досягши повноліття, поїхав до Америки, де й зник без сліду.

Родина Гржибовських поселилася в Тепліцях. Хоча вони були чехами, на історичній батьківщині їх сприймали як чужинців. Пані Антонії не визнали гімназійну освіту, і спочатку вона починає працювати звичайною робітницею, миючи скловироби на склозаводі фірми «Уніон» у місті Тепліце. Згодом, підвищивши кваліфікацію, уже працювала бухгалтером і нарешті головним бухгалтером склозаводу. Вацлав Гржибовський у 1950 році почав працювати на шахті як електрик. Дочка вивчає мови в Карловому університеті в Празі, виходить заміж (чоловік – інженер, спеціаліст із хімічного машинобудування). У них народилось двоє синів, і в 1968 році після вторгнення військ країн Варшавського договору до Чехословаччини вся їх родина емігрувала до Канади. Антонія Гржибовська декілька разів провідувала родину своєї доньки в Канаді, внуків та правнуків, але кожного разу поверталась до Чехословаччини. Листи до них писала віршами.

У 1967 році Вацлав Гржибовський виходить на пенсію і подружжя переселяється до невеликого містечка Єсеніце на Раковницьку, де вони мешкали аж до своєї смерті (обоє поховані на місцевому цвинтарі). Пані Антонія ще деякий час працює вихователем групи продовженого дня в місцевій школі, але через проблеми зі здоров'ям звільняється й присвячує весь свій час всебічним уподобанням – музиці (грає на фортепіано і співає), поезії (окрім вже вищезгаданих письменників, захоплюється Сейфертом, Нерудою, Тувіном), театру, уважно слідкує за політикою, публіцистикою, захоплюється Т. Г. Масариком та родиною Гавелових, обожнює товариство, любить куварити. У кінці свого життя переписується з дружиною Вацлава Гавела Ольгою, фінансово підтримує її фонд.

Писати чеською мовою вірші та прозу пані Антонія почала після переїзду до Чехословаччини, публікуючи в тижневику «Věrná stráž» («Вірна сторожа») – газета волинських чехів, яку видавала Спілка чехів Волині в період з 1946 року по 1951 рік, та інших періодичних

виданнях. Писала правдиво й щиро, намагаючись, щоб її натхнення та порухи душі зрозуміли читачі. Спогади про рідний край посідають значне місце в її творчості. Досить успішно вона бере участь в олімпіадах, які організовує спілка, здобуваючи призові місця в поетичних конкурсах. Такі конкурси серед волинської молоді в післявоєнні роки проводились найчастіше в Жатці, де представницьке журі (до нього неодноразово запрошувалися відомий оперний співак Едуард Гакен та всесвітньовідомий хореограф Владімір Лібовицький – обоє народились на Волині) оцінювало якість сольного та хорового співу, танців, декламації та інших видів художньої творчості.

Після подій 1968 року пані Антонія, сумуючи через від'їзд дочки за кордон та через політичну ситуацію в державі, припиняє повністю писати вірші. Її спорадичні віршовані рядки знаходяться тривалий час у валізі на горищі, звідки їх витягнули лише в 1989 році на прохання дочки та небоги. Саме дочка за власні кошти видає накладом у декілька сотень примірників збірки віршів: «A hvězdy prší do zahrad», 1996 рік, «Soumraky a úsvity» («Присмерки та світання»), 1998 рік, «Vůňe domova» («Аромати отчого дому»), 1999 рік. Вона також перекладала чеською мовою вірші Тараса Шевченка, Сергія Єсеніна та Олександра Пушкіна.

Добре визначив тематику віршів Антоніни Гржибовської працівник відділу культури в місті Єсеніце, де мешкала поетеса, Властиміл Ржебец: «Вірші пані Гржибовської є ніби молитвою до всього, що дало Життя. У них не лише родинна хроніка, але і Людина як така, не лише Волинь і Прага, але й краса в найчистішому вигляді...».

Доброзичливі відгуки на її поезію лунали не тільки в Чехословаччині, але й в США та Канаді, де була досить численна чеська громада, що виникла в результаті декількох хвиль еміграції.

1 січня 2002 року не стало Антонії Гржибовської. Але залишилися її вірші, які чекають на українського дослідника та перекладача, бо в них часто згадується рідна її серцю Волинь, вони просякнуті любов'ю до Людини.

Стараннями Дубенського чеського товариства «Стромовка» на будинку центральної районної бібліотеки міста Дубна відкрита меморіальна дошка Антонії Гржибовській.

Можна навести декілька уривків зі щоденника поетеси.

«На одному з перших листків щоденника бачу себе, як я, маленьке дівчатко, сиджу в променях літнього сонця на сходах будинку й тішуся своїм новим білим мережаним платтячком. Повз мене йде якийсь пан і каже:

– У тебе таке діряве платтячко...

– Ні, воно не діряве, – захищаюся з гіркотою. – Воно нове, – і руками розривнюю, щоб міг побачити, яке воно справді гарне.

– Та де там нове! – усміхаючись, показує на мереживо і, задоволений собою й моїм здивованим обличчям, пан іде далі.

На сходах залишилося впокорене й розгублене дівчатко. У маленькій душеньці все перемішалось: не знає, де правда, радість десь поділась, біжу до мами за підтримкою.

Скільки разів у житті я зустрічала людей, які легковажно, просто так, через непорозуміння, уміли знищити радість і довіру... Як наслідок, у мене на все життя залишилась відраза до легковажності й брутальності...».

«Вечір. Один з найкращих там, на Волині. Вечір теплий, запашний, вітер доносить запахи з полів, лугов. Я йду зі своїм хлопцем тихим вечором, а серця наші б'ються відчуттям молодості й щастя. Ідемо ми дорогою, висадженою вербами, і вдихаємо запахи, що линуть від ріки, лугов і далекого лісу. Мовчки зупиняємось на місточку, під яким тече річечка, що

розширюється з одного боку в невелике озеро, на якому вдень хлюпаються качки, босоногі замурзані хлопчачки, що напувають коней, а жінки перуть білизну, гупаючи пращами об камінь – аж дрібні водяні бризки розлітаються вусібіч.

Ми стоїмо на місточку, і нам добре. Здалеку долинає тужлива українська мелодія, що її грають на гармошці, легенький вітерець хитає дрібненькими вербовими листочками, над річечкою шелестить очерет, а наді мною сяє Великий Віз. Сяє, як дорогоцінний камінь, що хтось кинув на темний оксамит ночі ...».

Уривок з вірша «Моя Батьківщина»:

Ти прекрасна чеська земля, моя рідна,
Спокій в краю, серце в Божій долоні,
Гірські піки гордо звелись як корона,
Синє небо схиля свої скроні.

Світлини взяті з книги «Osobnosti Jesenicka a Petrohradska». Rakovnik.

Джерела: *Марія Солдатюк. Народна поетеса Антонія Гржибовська.*

Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої 140-річчю переселення чехів на Волинь. «Чехи на Дубенщині». Дубне, 2003. С. 32, 33.

Марія Солдатюк. Антоніні Гржибовській – 100 років! Дзеркало плюс, Дубно, 29.05.2014.

A. Hřibovská. Má vlast. Věrná stráž. 1949. Č. 35. S. 6.

Kolektiv autorů. Antonie Hřibovská. Osobnosti Jesenicka a Petrohradska. Rakovnik, 2014.

Hřibovská Antonie

Prarodiče paní Hřibovské, manželé Jeřábkoví, se roku 1869 od Kutné Hory s jediným čtyřletým synem Franzem vydali za půdou do tehdejšího carského Ruska. Usadili se na Volyni v městě Dubně a začali hospodařit. Syn dospěje a přes inzerát se seznámí se svou budoucí ženou, o 10 let mladší Eleonorou Částkovou od Litomyšle, jede si pro ni do Čech a v Dubně zakládají rodinu. Mají spolu 5 dětí, z nichž 3 se dožívají velmi vysokého věku (přes 90 let).

Paní Antonie, tehdy ještě Jeřábková, se narodila jako nejmladší 1. června 1909. Od roku 1920 do roku 1939 bylo město Dubno a celá západní Volyně pod Polskem, a Tonička navštěvuje školy polské. Vystuduje gymnázium a začíná psát první básně – v polštině. Na území západní Volyně, která tehdy patřila k Polsku, mnoho jiných spisovatelů a básníků psalo v polštině. Jako známá básnířka židovského původu, která dlouhou dobu bydlela v Rovně, Zuzanna-Polina Ginzburg, literární pseudonym Zuzanna Hinčanka, zahynula ve Varšavském ghettu. V této době již mluví česky, polsky, učí se rusky, ukrajinsky, latinsky a německy. Kromě němčiny a latiny ovládá jazyky tak, že není poznat, že se nejedná o její mateřštinu. Z těchto jazyků později překládá své oblíbené verše, lidovou poezii, Ševčenka, Puškina, Ščipačova, Jesenina, Mickiewiczze, Tuwina. Ukázky z nich můžeme najít zejména ve sbírce „A hvězdy přší do zahrad“.

Ještě na gymnáziu seznamuje se s Václavem Hřibovským (1.1.1900?-21.1.1989), potomkem zchudlého šlechtického rodu, pracujícím na poště (chtěl studovat, byl dokonce přijat na fakultu elektrotechnickou ve Lvově, ale pravděpodobně ekonomické podmínky mu studium neumožnily).

Roku 1934 uzavírají církevní sňatek v katolickém kostele v Dubně a o dva roky později se jim narodí jediná dcera Eva. Do jejich života zasahuje válka – do Dubna vtrhnou Němci a roku 1943 celou rodinu jako i sousedy násilně deportují v nákladním voze do sběrného tábora v Přemyšli, kde se má rozhodnout o jejich dalším osudu. Někoho odvázejí na nucené práci do Německa a někoho do koncentráku v Osvětimi. Nejdříve se podaří utéct manželovi, krátce na to pomůže polský zaměstnavatel (fotograf, v jehož ateliéru se poté i krátce skrývala) utéct i paní Antonii s dcerou, po shledání s manželem se vrací do Dubna.

Roku 1947 následují rodinu Jeřábků do Čech a usazují se v Teplicích. Sestra Ludmila, zemřela 2001 v Praze, s maminkou odešla do Čech již v roce 1945, sestra Františka, zemřela 1988 v Ostravě, se do tehdejšího Československa vdala ještě v době meziválečné, ostatní sourozenci už nežijí – sestra Marie umřela v dětském věku na záškrt a nejstarší bratr Josef odešel jako dospělý do Ameriky a zmizel beze stopy.

Ač s českou národností, jsou v Čechách přijímáni jako cizinci, ukončené gymnázium paní Antonii není uznáno, tak začíná pracovat jako řadová dělnice – myčka skla ve sklářské továrně podniku „Union“ v Teplicích a pak si zvýšila svou kvalifikaci a pracuje jako účetní a později vedoucí účetní ve sklárně. Manžel nastupuje v roce 1950 jako elektrikář do dolů. Dcera studuje jazyky na Karlově univerzitě v Praze, vdává se (manžel je inženýr chemického strojírenství), má dva syny a po vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 i s dětmi odcházejí do Kanady.

V roce 1967, poté co Václav Hřibovský odchází do důchodu, se manželé stěhují do Jesenic a žijí zde až do své smrti (oba jsou pochováni na zdejších hřbitově). Antonie pracuje krátce jako družinářka na základní škole, ale ze zdravotních důvodů pracovat přestává a věnuje se svým všestranným zájmům – miluje hudbu (hraje na klavír, zpívá), poezii (kromě zmiňovaných autorů má ráda Seiferta, Nerudu, Lermontova), divadlo, vášnivě sleduje politiku, publicistiku, obdivuje T. G. Masaryka a manžele Havlovy, zbožňuje společnost, kanastu, ráda vaří.

Ještě v Teplicích začala psát poezii a prózu v češtině, které publikovala v týdeníku „Věrná stráž“ (vychází v letech 1946-1951) a jiných tiskových orgánech. Psala pravdivě a upřímně. Chtěla, aby jejímu nadšení a duševním pocitům porozuměli čtenáři. Vzpomínky na rodný kraj tvoří podstatnou část její tvorby. S velmi dobrými úspěchy se účastní Olympiád pořádaných Svazem Čechů z Volyně (soutěže lidových básníků). Překládala hodně do češtiny básně Tarase Ševčenko, Sergeje Jesenina a Alexandra Puškina.

Pracovník oddělení kultury ve městě Jesenice pan Vlastimil Řebec takto označil její básně: „Básně paní Hřibovské jsou jako modlitba ke všemu, co dalo Život. V nich je nejenom rodinná kronika, ale i Člověk jako takový, nejenom Volyně a Praha, ale i krása v jejím nejčistějším projevu ...“.

Mínění o básních paní Antoníny bylo příznivé, přitom nejenom v Čechách, ale i v USA a Kanadě, kde se bydlí česká minorita. Paní Antonína několikrát navštívila dceru, vnoučata a pravnoučata za oceánem, ale pokaždé se vrátila do své oblíbené vlasti a dopisy své dceři psala ve verších. Po roce 1968 přestává paní Hřibovská (ze zármutku z odchodu dcery do zahraničí a politické situace) téměř úplně psát, její sporadické verše končí v kufru na půdě, odkud jsou vytaženy až po roce 1989 na popud její dcery a neteře. V závěru života koresponduje s paní Olgou Havlovou, její nadaci finančně podporuje, krátce po sobě vydává na vlastní náklady tři sbírky básní: „A hvězdy prší do zahrad“ (1996), „Soumraky a úsvity“ (1998) a „Vůně domova“ (1999), které vyšly v nákladu několika stovek výtisků.

Antonína Hřibovská zemřela v roce 2002. Ve městě Dubně, kde se básnička narodila a vyrůstala, na budově centrální rajonní knihovny, dubenský český krajanský spolek „Stromovka“

upevnil pamětní desku s jejím jménem. Básně a próza Hřibovské ještě čekají na ukrajinského badatele a překladatele, protože její básně popisují krásu Volyně a utvrzují lásku ke své vlasti.

Uvedeme úryvky z jejího deníku:

„Na jednom z prvních listů svého deníku vidím sebe jako malé děvče, sedící v paprskách letního sluníčka na schodech domu a těším se svými novými bílými šaty s ažurem. Mimo mě prochází nějaký pán a povídá:

– Ty máš takové děravé šaty ...

– Ne, ony nejsou děravé, – bráním se s hořkostí. – Ony jsou nové, – a rovnám šaty rukou, aby mohl vidět jaké jsou opravdu hezké.

– Ale kdepak nové, – usmívá se a ukazuje na ažur a spokojený se sebou a mojí překvapenou tváří, pán jde dále.

Na schodech zůstalo podrobené a bezmocné děvčátko. V malé duši všechno je pomíchané: neví, kde je pravda, radost někam zmizela a běží za mámou pro podporu.

Tolikrát jsem potkávala v životě lidí, kteří lehkovážně, prostě jen tak, přes neporozumění dovedli zničit radost a důvěru... A jak důsledek ve mně na celý život zůstala odmítavost k lehkovážnosti a brutalitě...“.

"Večer. Jeden z nejlepších tam, ve Volyni. Večer je teplý a voňavý, vítr nese vůně z polí a luk. Kráčím se svým přítelem tichým večerem a naše srdce bijí pocitem mládí a štěstí. Procházíme se po cestě osázené vrbami a nasáváme vůně, které proudí z řeky, luk a vzdáleného lesa. V tichosti zastavujeme na můstku, pod nímž protéká říčka, která se na jedné straně rozšiřuje v jezírko, na kterém se přes den cákají kachny, bosí, zmrzlí kluci napájají koně a ženy perou prádlo a bouchají do praček proti kamení – i malé cákance vody létají všude.

Stojíme na malém mostě a je nám dobře. Z dálky se ozývá melancholická ukrajinská melodie hraná na harmoniku, lehký vánek otřásá drobnými vrbovými listy, rákosí šumí nad řekou a nade mnou září Velký vůz. Září jako drahý kámen, který někdo hodil na temný samet noci ...“.

Úryvek z básně "Moje vlast":

"Moje krásná rodná česká země,
Odpočívej v pokoji, srdce v Boží ruce,
Koruna horských štítů se hrdě zvedá,
Modré nebe sklání své chrámy."

Prameny: *Марія Солдатюк. Народна поетеса Антонія Гржибовська. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої 140-річчю переселення чехів на Волинь „Чехи на Дубенщині“. Дубне, 2003. С. 32, 33. Марія Солдатюк. Антоніні Гржибовській – 100 років! Дзеркало плюс. Дубне.29.05.2014. С. 15. А. Хїбовська. Мá vlast. Вěrná stráž. 1949. Ч. 35. S. 6. Колектив авторů. Антоніе Хїбовська. Особности Јесеніска а Петроградска. Раковнік, 2014.*

Родина Харватових

Після відміни кріпацтва в 1961 році на Волині багато землі облогувало, тому сюди почали переселятися чехи-колоністи. Масове переселення розпочалося після домовленості між російським царем Олександром II та австрійським цісарем Францем-Йосифом про те, що частина підданих Австро-Угорщини може переселитися до Російської імперії.

«12 травня 1868 року до села Глинськ Рівненського повіту Волинської губернії прибуло 126 родин богемських чехів-переселенців, серед яких була й родина Вацлава Харвата, дідуся моєї бабусі», – згадує Олена Ярмолук.

Трохи про історію села. Околиці Глинська були заселені ще в епоху міді та бронзи, про що свідчать знахідки речей тодішнього промислу, побуту, старовинні могильники, сліди ливарного, гончарного та крем'яного виробництва. Назву села пов'язують з глинистими ґрунтами.

Першу згадку про Глинськ, як присілок Здовбиці, знаходимо в записі від 1484 року під назвою «Глінско». Слід зауважити, що населені пункти з такою назвою зустрічаються й в інших частинах України і навіть у Чехії.

У 1497 році король і великий князь Олександр I Ягеллончик подарував маєтки «Здолбуцу і Глинско» великому гетьману – литовському князю Костянтину Івановичу Острозькому.

1499 роком датується свідчення про те, що «Глинск» входить до Олександрійського ключа й числиться в маєтностях Марії Рівенської, а з 1520 року власником села стає онук Костянтина Острозького Олександр.

Акти 1651-1654 років містять згадки про «глинських крест'ян», котрі симпатизували козакам і входили до їх збройних загонів.

З 1753 року «Глинско» в числі ще 67 поселень переходить від володінь маршалка Сангушка до князя Степана Любомирського.

Останнім власником села був Весоловський, який продав усю землю чеським колоністам, які осіли тут, заявивши, що вони чесько-братського (гуситського) віросповідання. У 1888 році більшість чехів (в основному з практичних міркувань) перейшли до православ'я, приєднавшись до парафіян, побудованої у 1775 році, церкви Успіння Пресвятої Богородиці.

Родина Харватових купила собі наділ на горбочку, що заріс лісом. Спочатку мешкали в малій землянці з дерева, корчували ліс. Зимовими ночами в землянці було чути, як вили поблизу вовки. На своїй ділянці родина виявила поклади каменю-пісковнику, який можна було використовувати при будівництві житлових будинків та господарських будівель. Почали добувати камінь для власних потреб та для продажу. У каменевидобувному кар'єрі працювали також і наймані робітники, які отримували непогану платню. Камінь купували мешканці навколишніх сіл: Квасилова, Ульбарова, Підцуркова, Загори, Грушвиці, Плоскої,

Шпакова та ін. Більшість будівель у Глинську були збудовані з цього каменю. На ньому родина Харватів добре заробляла (до речі, камінь добували аж до 1965 року).

Харвати побудували великий житловий будинок, господарські будівлі, два великі льохи – один для фруктів, а другий – для овочів. Викопали глибоку, більше сорока метрів, криницю. Усі ці будівлі збереглися і донині. Окрім видобутку каменю, родина також займалася землеробством, обробляла поле та посадила великий сад, утримувала коней, корів, овець, птицю, вирощувала овочі, фрукти та ягоди.

Син Вацлава Харвата, Антон, успадкував від батька господарство, на якому продовжував господарювати. У нього була велика родина, і одна з його дочок, Емілія, що народилася в 1899 році, – це моя бабуся.

Антон Харват, піклуючись про численну родину, переймався видобутком каменю та землеробством, а його дружина Анна займалася фінансовими справами. Він завів велику пасіку, яка давала багато меду. Євреї-перекупники купували мед у дерев'яних бочках і платили золотом. Також вони купували урожай із саду та городу. Підростали діти, працювали в полі і в саду та допомагали мамі по господарству.

У родини Харватів також була велика хмелярня, хміль із якої поставляли до броварень у Глинську та Квасилові. До слова, у Глинську була побудована в 1871 році перша чеська броварня в Росії, пиво з якої поставлялося до царського двору у Петербурзі.

Як і більшість чеських колоністів, Харвати були католиками, але пізніше перейшли до православ'я й були парафіянами православної церкви в Глинську.

Брати бабусі Йозеф, Александр, Вацлав та Гонза грали в духовому оркестрі, яким керував Еміль Лінгардт, а також були членами спортивного товариства «Сокіл». Їх тренував тренер чех Балоун. Брати одружилися з чеськими дівчатами з Квасилова (Качерова та Новотна).

У книзі Мірослава Крушіни «Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської меншини» згадується про родину Харватів, яка мешкала перед війною в Здолбуніві по вулиці Міцкевича (колись Колейова, а нині – Гончара) у двох будинках, в одному з яких була кондитерська, а в другому – магазин. За словами пані Підгайської, це її родичі. Одним із помічників у магазині Александра Кгола був чех Харват. Підтвердження родинного зв'язку його з родиною Харватів із Глинська нема. Там же знаходимо, що серед здолбунівських чехів, які загинули як вояки чехословацьких підрозділів у складі радянської армії, є Харват Мірослав, 1925 року народження. Він загинув 03-04.05.1944 під час льотних навчань у місті Телаві в Грузії. Його могилу, де він похований разом з льотчиком-інструктором Єршовим, знайшли грузинські ентузіасти і за державний кошт поставили пам'ятник. Теж невідомо, чи був він родичем Харватів із Глинська.

В Рівному мешкає відомий фотограф Олександр Харват, родич пані Олени Підгайської (Ярмолюк), який має свою студію, організував музей фотоапаратів. Він є постійним активним учасником мистецьких заходів міста.

У 1947 році разом із більшістю волинських чехів брати бабусі Йозеф та Александр реемігрували на історичну батьківщину своїх предків – Чехословаччину, а бабуся та її сестри Марія та Анна залишилися в Глинську.

У 1953 році батько, Підгайський Петро Миколайович, 1926 року народження, одружився із вчителькою іноземних мов, з якою вони разом працювали в школі села Глинськ, і в 1955 році народилася я, а в 1960 році народилася моя сестра Ірина.

Родина не забувала чеські традиції, удома розмовляли чеською мовою, яку я чула від самого народження. Готували страви чеської кухні, відмічали чеські свята. Цих традицій ми дотримуємося й донині, володіємо чеською мовою. Ми з сестрою закінчили музичну школу, отримали вищу педагогічну освіту в Рівненському педінституті й обоє працюємо – викладаємо математику, наслідуючи батька, у здолбунівських школах. У нас збереглося багато старих родинних фото, які ми часто переглядаємо, згадуючи про тогочасне життя нашої родини.

На Мораві нині мешкають наші родичі – Харватови, з якими ми підтримуємо тісні контакти, провідуємо їх.

На світлинах прадід Антонін, прабабця Анна та їх син Михаїл. Архів Олени Підгайської.

Джерела: *Олена Ярмолюк (Підгайська). Родина Харватових з Глинська.*

Мирослав Крушина. Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської меншини. Рівне, 2019.

Rodina Charvátových

Po zrušení nevolnictví roku 1861 se na Volyni neobdělávaly velké plochy půdy, a proto se sem začali přestěhovávat cizinci-kolonisté. Masové přestěhování nastalo po setkání cara Alexandra II. a rakouského císaře Franze-Josefa. Oni dva se domluvili, že část občanů Rakousko-Uherska se může přestěhovat do Ruské říše.

Dne 12. května roku 1868 do obce Hlinsk Volyňské gubernie přicestovalo 126 rodin Čechů-přistěhovalců. Mezi nimi byla také rodina Václava Charváta, dědečka mojí babičky, vzpomíná Helena Jarmoľuk. Rodina Charvátů si koupila pozemek na kopečku zarostlým lesem. Od začátku bydleli v malé dřevěné zemljance, káceli les a o zimních nocích v zemljance bylo poblíž slyšet vytí vlků. Na své parcele rodina objevila ložisko kamene-pískovce, který se hodil na budování domů a hospodářských budov. Kámen

těžili nejenom pro sebe, ale i na prodej. V lomu pracovali také najatí dělníci, kteří dostávali dobrou výplatu. Kámen rádi kupovali lidé z okolních vesnic: Kvasilova, Ulbarova, Podcurkova, Zahory, Hrušvice, Špakova, Plosky a jiné.

Většina budov v Hlinsku byla vybudována z tohoto kamene. Z lomu měla rodina velký zisk (mimočodem, kámen se těžil až do roku 1965). Rodina vybudovala velký dům, hospodářské vybavení, dva zděné sklepy, jeden pro ovoce a druhý pro zeleninu, vykopala hlubokou, přes čtyřicet metrů hlubokou studnu. Tyto budovy se zachovaly do dneška. Rodina obdělala pole, vysadila velkou zahradu. Mimo těžby kamene pracovala v zemědělství, chovala koně, krávy, ovce, drůbež, pěstovala ovoce, jahody a zeleninu.

Syn Václava Charváta Anton pokračoval v hospodaření po otci. Měl početnou rodinu a jedna z jeho dcer byla moje babička Emílie, která se narodila roku 1899. Anton Charvát se hlavně věnoval rodině. Zabýval se těžbou kamene, zemědělstvím a jeho manželka Anna vedla finanční záležitosti. Založili velký včelín, který jim dával mnoho medu. Židé-překupníci tu kupovali med v dřevěných bednách a platili zlatem. Také kupovali úrodu ze zahrady a polí. Rostly děti a pracovaly v poli, na

zahradě a také spolu s maminkou hospodařily. Rodina vlastnila velkou chmelnici. Chmel se dodával do pivovaru Hlinska a Kvasilova. Mimochodem, v Hlinsku byl první český pivovar v Rusku, založený roku 1871, a jeho pivo se dováželo na carský dvůr. Charvátovi byli katolíci, ale později přestoupili k pravoslaví a docházeli do pravoslavního kostela v Hlinsku.

Bratři babičky Josef, Alexandr, Václav a Honza hráli v dechovce kapelníka Emila Linhardta, cvičili v sportovním družstvu Sokol, vedoucím kterého byl Čech Baloun. Bratři babičky se oženili s českými děvčaty z Kvasilova (Kačerová a Novotná).

V knize Miroslava Krušiny „Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority“ vzpomíná se rodina Charvátů jako obyvatelé města Zdolbunov, která bydlela před válkou ve dvou domech po ulici Mickievicza (dříve Kolejova a nyní Hončara), v jednom z nich byla cukrárna a v druhém – prodejna potravin. Paní Podhajska stvrzuje, že to byli její příbuzní. Jako pomocník v obchodě pana Khola pracoval Čech Charvát. Bohužel, není potvrzeno jeho příbuzenství s rodinou Charvátů z Hlinska. Taktéž najdeme mezi příjmeními vojáků československé armády v SSSR, občanů Zdolbunova, kteří padli za 2. světové války, Charváta Miroslava (*1925), který zahynul v tréninkovém letu v Telavi v Gruzii 3-4. 5. 1944. Také nevíme o jeho příbuzenství.

Roku 1947 bratři babičky, Josef a Alexandr, reemigrovali do historické vlasti, do Československa a babička a její dvě sestry, Marie a Anna, zůstaly v Hlinsku.

Roku 1953 se otec, Podhajský Petr Nikolajevič, syn Emílie Charvátové, ročník 1926, oženil s učitelkou cizích jazyků hlinské školy Tatianou Komašovou a roku 1955 jsem se narodila já, roku 1960 – moje sestra Jiřina.

Rodina nepolevila v české tradici a v domácnosti se mluvilo česky, proto jsem ji slyšela od narození. V rodině se vařila jídla české kuchyně, slavily se české svátky. Tyto tradice dodržujeme i teď, ovládáme češtinu. My se sestrou jsme absolvovaly hudební školu a Rovenskou vyšší pedagogickou školu, obě pracujeme ve Zdolbunově ve školách jako učitelky matematiky (následujeme otce). U nás se zachovalo mnoho starých rodinných fotografií, které si často prohlížíme a vidíme tak tehdejší život naší rodiny.

Dodnes jsme v těsných vztazích s našimi příbuznými Charvátovými, kteří bydlí v Čechách na Moravě, často je navštěvujeme a udržujeme s nimi těsné vztahy.

Na foto dcery Petra a Tatiány Podhajských Jiřina a Helena, v manželství Kyrýľuková a Jarmoľuková. Zdroj: archiv Heleny Jarmoľukové.

Prameny: Olena Jarmoľuk (Podhajska). *Rodina Charvátových z Hlinska.*

Miroslav Krušina. Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009.

Хвойка Вікентій

Нікому досі не відомо, чому саме так, а не інакше складається доля людини. Хтось вірить у волю Всевишнього, хтось – у випадковий збіг численних обставин. Життєвий шлях відомого українського археолога-самоука чеського походження Вікентія (Чеслава) Хвойки схожий на неймовірне хитросплетіння одного й іншого. Вікентій Хвойка народився як первісток 21 лютого 1850 року в селі Семін на Лабі (Ельбі) в старовинній шляхетській родині. Його незаможна родина нижньо-полабських селян вела родовід від славетних лицарів ордену Честославів, що 8 листопада 1620 року під орудою князя Крістіана I Ангальт-Бернбурзького в лавах війська протестантів-чехів билися в знаменитій битві на Білій горі. Історія та злидні розвіяли їх по світу,

залишивши нащадкам у спадок не титули й землі, а важку селянську працю.

Його батьки, Вацлав та Анна, назвали свого первістка Вінценц, хоча вдома та на вулиці його кликали Ченек. Мальовниче богемське село стояло на Лабі в Пардубицькому краї за 110 км на схід від Праги. У його рідному селі Семіні ще з XVI століття працювала броварня, але школи не було, і тому ходити на навчання доводилося до сусіднього села Кладруби-над-Лабем, яке славилася імператорським придворним кінним заводом, де для церемоніальних цілей Двору вивели унікальну породу старокладрубських коней.

Збідніла родина його батьків продала своє молочне господарство й разом з дванадцятьма дітьми переїхала до містечка Хрудім, де Ченек у 1864 році вступив до місцевого комерційного училища. У 1866 році австро-пруська війна перервала його навчання. Військові дії відбувалися в Чехії, розоривши значні території, що стало однією з причин відтоку в еміграцію чехів як за океан, так і в Росію. Війна закінчилася, і в 1868 році Ченек з групою товаришів, як тоді було прийнято, вирушив у подорож Чехією, Німеччиною та Австрією, відвідавши Братиславу, Відень, Берлін, Мюнхен, Гамбург. Молодий допитливий юнак із цікавістю спостерігав за розвитком капіталізму, який змінював життя Європи. У своєму щоденнику він відмічав місцеві звичаї, бувальщини, описував краєвиди. Саме в той час, коли відбувалося піднесення патріотичних настроїв та національної свідомості в середовищі богемської молоді, він перестав використовувати європейзоване ім'я Вінценц, змінивши його на слов'янське Частослав.

Закінчивши комерційне училище в Хрудімі, у 1874 році Ченек вирушив до Праги, де познайомився з одним антикваром, а через нього – з іншими поціновувачами старожитностей, зацікавився літературою з археології та історії. На жаль, отримати університетську освіту з історії та археології йому не вдалося. І тут у його долі стався різкий поворот. За переказами, у 1874 році він зустрів родину українського магната Александрова, яка по дорозі з Парижа до Києва зупинилася на перепочинок у Празі. Закохавшись у вродливу дочку аристократа, Ченек вирушив за ними до Києва. Справа вже йшла до весілля, коли він довідався про психічну хворобу нареченої, і їх романтичні відносини перервалися. Це перше нещасливе кохання настільки сильно на нього вплинуло, що він так ніколи й не одружився.

Існує ще інша версія, чому син полабського селянина опинився в Києві, хоча він сам ніколи не називав причини своєї появи там. Коли Ченєку виповнилося 26 років, батьки вирішили його одружити, знайшовши молоду багачку, і почали готуватися до весілля, але його попередив хтось із родини Вацлава Чермака. Тікаючи від шлюбу, Ченєк дременував аж у Росію й згодом осів у Києві. У місті на Дніпрі він майже п'ятнадцять років працював учителем, викладаючи німецьку, малювання та навіть фехтування, паралельно займаючись сільським господарством, зокрема поширенням передових європейських технологій та введенням в культуру землеробства нових технічних культур, таких як цукровий буряк, чеське просо та хміль, спонукаючи українських землевласників разом з празькими промисловцями будувати броварні.

Успіхи молодого агронома були відзначені високими нагородами на сільськогосподарських виставках у Ромнах (1884 рік) та Харкові (1887 рік), а за експозицію в Парижі (1889 рік) він отримав срібну медаль. Того ж року його обрали членом французької Національної сільськогосподарської, промислової та комерційної академії (Akadémie Nationale Agricole Manufacturière et Commerciale). У Києві він не став відвідувачем модних салонів, а замешкав у селі Петрушки неподалік від міста, де проводив свої досліді.

І тут його доля робить наступний карколомний кульбіт. Під час пожежі згоріла вся його лабораторія, усі його журнали із записами та всі його нагороди. На лопатах робітників, які розгрібали згарище, він помітив виблискування скелець синього, зеленого та рожевого кольорів. Старанно зібравши ці скельця, Хвойка показав їх поціновувачам старожитностей, які сказали, що в часи Русі такі скляні прикраси носили жінки, а один із них навіть заплатив за скельця 60 рублів (карбованців), що на той час було досить пристойною сумою, тим паче для погорільця. І ось тоді Хвойка задумався над тим, щоб зайнятися археологією.

Ще раніше його успіхами у вирощуванні цукрового буряка зацікавився голова правління «Товариства цукробурякових та рафінадних заводів братів Терещенків» Богдан Ханенко, який разом із дружиною Варварою регулярно виїжджав на арт-аукціони до Відня, Мадрида, Рима, Берліна, де купували картини та предмети старовини для поповнення своєї колекції. Опираючись на знайомства серед цукрозаводчиків, зокрема з Богданом Ханенком, Хвойка отримав в їх особі друзів та покровителів у своїх археологічних розвідках. Разом з тим йому вдалося зав'язати тісні стосунки з істориком, археологом та етнографом, професором Київського університету Володимиром Антоновичем та антропологом, етнографом та археологом Федором Вовком, які були науковими консультантами для Вікентія Хвойки (Хвойка змінив своє ім'я Вінценц на українське Вікентій).

Не маючи спеціальної освіти, почав займатися археологією й здійснив значну кількість розкопок у Києві та в інших місцях Наддніпрянщини. У Києві на Подолі виявив та дослідив пізньопалеолітичну Кирилівську стоянку, що існувала близько 20000 років тому. Там було знайдено скупчення великих кісток мамонтів. Співпрацював із культурними особистостями Києва, які гуртувалися в Товаристві шанувальників старовини та мистецтва. Починаючи з 1904 року, завідував археологічним відділом Київського міського музею. Окрім Кирилівської стоянки, Хвойка впродовж майже десяти років розкопував ще палеолітичні стоянки в урочищі Протасів Яр у Києві та в селі Селище на Черкащині. У цих розкопках брав участь відомий археолог Володимир Антонович. У 1896 році Хвойка відкрив пам'ятки трипільської культури в селах Трипілля, Жуківці, Стайки на Київщині та на березі Дніпра в Києві. Визначив місце цієї культури, зробив класифікацію пам'яток і встановив час їх виникнення (4-3 тисячоліття до н. л.). Власне назва «трипільська культура» з'явилася в праці Вікентія Хвойки про розкопки 1901

року поселень біля міст Канева та Ржищева на Київщині. Вікентій Хвойка вважав трипільську культуру автохтонною. Її залишили пращури слов'ян – арійські племена, які були першими землеробами на теренах Середнього Придніпров'я. Вони мешкали на цій території впродовж тисячоліть і пережили всі чисельні переселення азійських та європейських племен, утримали «краї предків до сьогодення».

За часів існування Російської імперії «південно-західною Росією» називали територію сучасної України, а Хвойка висунув гіпотезу, згідно з якою «народ, що створив ці пам'ятки, не міг зникнути безслідно і був ніхто інший, як гілка арійського племені, котрій по праву належить ім'я протослов'ян і нащадки котрої й донині населяють південно-західну Росію».

Досліджував пам'ятки бронзової доби, городища й кургани скіфів, зокрема Пастирське і Мотронинське городища на Черкащині. У 1898-1900 роках провів розкопки на Середньому Придніпров'ї та відкрив могильники з трупоспаленням в урнах, так звані поля поховань, які належать до Зарубинецької (II століття до н. л. – II століття н. л.) й Черняхівської (II – V століття) культур.

Цікавою знахідкою також є залишки фундаменту мурованого князівського палацу часів Русі на Старокиївській горі неподалік Десятинної церкви. Тут було знайдено цеглу із зображенням тризуба й залишки ювелірних майстерень того часу. А ще пізніше – велику братську могилу жертв монголо-татарської навали 1240 року. Старокиївську гору науковці охрестили «руським Капітолієм», її дослідження порівнювали з розкопками римського Форуму та Помпеї.

Хвойка відіграв велику роль у заснуванні в 1899 році Київського музею старожитностей та мистецтв – нині це Національний музей історії України. Був першим хранителем його археологічного відділу. Досліджував пам'ятки східних слов'ян, зокрема поселення VII – VIII століть у Пастирському городищі та могильниках сіверян у селі Броварки на Гадяччині, доводячи автохтонність слов'янського населення Середнього Придніпров'я. Значну увагу присвятив дослідженню Русі, особливо Києву, здійснивши розкопки на горі Киселівці (1894 рік) та Старокиївській горі (1907-1908 роки), де були виявлені житла й майстерні ремісників та вироби з кістки, заліза, срібла та скла. Він провів розкопки давньоруських міст-городищ з оборонними спорудами і руїнами храмів Білгорода на Ірпіні, Витачева на Дніпрі, Шарки на Київщині, селі Кононча на Черкащині. Вікентій Хвойка був дійсним членом 11 наукових товариств.

Усі ці відкриття засвідчили, що археолог-самоук є справді талановитим дослідником, доводили, що ця людина здатна до самовдосконалення й професійного зростання. Справді, Хвойка постійно вчився, читав багато професійної літератури, наполегливо вивчав історію й територію Києва й області, території інших областей. Можна провести паралель між німецьким романтиком археологом-самоуком Генріхом Шліманом, який, начитавшись Гомера, відкрив легендарну Трою, існування якої заперечували професійні історики та археологи, уважаючи її вигадкою Гомера. Так само археолог-самоук Вікентій Хвойка відкрив українське Трипілля.

Наведемо оцінку діяльності Вікентія Хвойки як з боку його ворогів (швидше заздрісників), так і з боку прихильників його таланту та поціновувачів тієї самовідданої його праці. На шпальтах приватної українофобської газети «Кієвлянинъ» у 1910 році місцевий правник, голова Київського клубу російських націоналістів Анатолій Савенко писав: «Усю працю В. В. Хвойки супроводжувало «щастя», але той факт, що «щастя» скрізь крокувало за паном Хвойкою, ясно показує на те, що його «щастя» не було наслідком багатьох щасливих

випадків, а сумою, яку складають величезний талант, самовіддана праця, любов до теми та залізна воля. Торік я особисто став свідком того, як один із відомих науковців, роздивляючись місце розкопок у викупленій урядом київській садибі М. М. Петровського, буркнув: «Ну, так... Хвойці просто пощастило!» – У чому насправді полягає правда, це в тому, що з року в рік численними відкриттями Вікентій Хвойка доводив, як «йому пощастило».

Дуже гарно відтворив умови «щастя» його колега по цеху, археолог і популяризатор науки, директор історичного музею Національного музею Чехії Карел Скленарж у своїй розвідці «Від Богемії до Помпеї» (Z Čech do Pompejí, 1989): «У них засмага, наче у циган... Обличчя ніби добре засмажені, шкіра відшаровується і тіло пече вогонь. Уявіть собі нескінченний рух, чорна, як вугілля, земля, пекуче сонце, й одночасно 50-100 копачів широкими лопатами викидають із ями ґрунт. Курява така, ніби величезна юрба палить тютюн. Але люди вишикувалися в декілька шеренг. Бо ж землю слід викидати на висоту 5-15 метрів (до слова: в Києві На Кирилівських висотах по вулиці Кирилівській глибина розкопу сягала 19 метрів, – В. Ш.) над площадкою, місцем розкопок. Кожен працює обережно, аби не пошкодити безцінну знахідку, аби не бути заваленим зсувом, аби відпрацювати зміну – з четвертої ранку до восьмої вечора – та заробити свої копійки. Якби ви побачили нас у денному світлі, коли влягла курява, можу запевнити, ви не впізнали б нікого, на розкопках всі однакові: від професора до селянина – усі чорні, спітнілі, мовчазні».

Спочив славетний син чеського народу, який палко любив Київ та вважав його своєю другою батьківщиною, 2 листопада 1914 року й похований на польській частині Байкового кладовища в Києві. Кияни вшанували пам'ять вченого-археолога меморіальною дошкою на вул. Борисоглібській, 1, а на Подолі його іменем названо одну з вулиць.

Світлини взяті з [uk.wikipedia.org/wiki/Хвойка Вікентій](http://uk.wikipedia.org/wiki/Хвойка_Вікентій).

Джерела: І. Т. Черняков, Н. С. Абашина. Хвойка Вікентій. Українська історична енциклопедія. Т.-10. Т-Я. / Редкол.: В. А. Смолій та ін. НАН України.

Інститут історії України. Київ: «Наукова думка», 2013. С. 365-366.

<https://resource.history.org.ua/item/0009386>

Зоя Єгорова. Вікентій Хвойка – видатний археолог-самоук. Газета “Голос України”, 1 листопада 2019.

<https://www.golos.com.ua>

Олександр Рудяченко. Вікентій Хвойка. Провідник у Підземному царстві.

Укрінформ, 20 жовтня 2019 р.

<https://www.ukrinform.ua>

Chvojka Vikentij

Nikdo neví, proč se tak nebo jinak tvoří osud člověka. Někdo věří na vůli Nejvyššího a někdo – v náhodnou shodu mnoha okolností. Životní cesta známého ukrajinského archeologa-samouka českého původu Vikentije (Česlava) Chvojky byla podobná strašně složitému propletení jednoho a druhého.

Vikentij (Čeněk) Chvojka se narodil 21. února roku 1850 ve vesnici Seminy nad Labem (Království Čechy, Rakouská říše) ve starobylé šlechtické rodině jako první dítě rodičům Václavu a Anně. Jeho chudá rodina polabských sedláků vedla rodokmen od slavných rytířů řádu Čestoslavů, kteří se 8. listopadu 1620 pod vedením knížete Anhalt Bernburského v řadách Čechů-protestantů zúčastnili bitvy na Bílé hoře. Historie a chudoba je rozptýlily po světě, nenechaly jejich potomkům ani tituly, ani půdu, ale jen těžkou práci sedláka.

V Seminech od XVI. století už fungoval pivovar, ale škola tam nebyla, a tak malý Čeněk dělal školní docházku v sousední vesnici Kladruby nad Labem. V této vesnici se odedávna chovalo pro císařský dvůr známé plemeno starokladrubských koní.

Chudobná rodina Chvojků prodala svoje mléčné hospodářství a s 12 dětmi se přestěhovala do městečka Chrudim, kde se od roku 1864 Čeněk začal učit v místní obchodní škole. Roku 1866 začala rakousko-pruská válka a bylo po učení. Válčilo se na území Čech, tak bylo skoro celé území vyrabované, a to stalo jedním z důvodů emigrace Čechů z této oblasti do Ameriky a do Ruska. Čeněk s kamarády, jak tehdy to bylo obvyklé, se roku 1868 pustil do pěšího cestování Čechami, Německem a Rakouskem, navštívil Bratislavu, Vídeň, Mnichov, Berlín a Hamburg. Po cestě se nejvíce zajímal o místní tradice, pamětní místa a přírodu, o čemž si psal do svého deníku. Od té doby se začal podepisovat neevropeizovaným jménem Vincenc a slovanským jménem Častoslav. To se stalo v době pozvedání vlastenectví v prostředí bohémské mládeže. Byl to vědomý výběr mladíka.

Po ukončení obchodní školy v Chrudimi roku 1874 Čeněk odjíždí do Prahy, kde se seznámil s jedním antikvářem, což změnilo jeho život. Seznámil se se znalci starožitností, začal sbírat knihy o historii a archeologii, ale na univerzitu se nedostal.

Jeho osud se změnil, když se roku 1876 v Praze seznámil s dcerou ukrajinského hrabě Alexandrova, který se na cestě z Paříže do Kyjiva zastavil v Praze. Zamilovaný mladík odjel roku 1876 do Ruska, konkrétně do Kyjiva. Už se klonilo k veselce, když se Čeněk dozvěděl, že jeho milovnice má vážné psychické problémy a tím jeho první láska skončila. Do konce svého života se už neoženil a nenechal po sobě dětí.

Podle druhé verze jeho otec Václav a matka Anna, když Čeněk dosáhl 26 let, našli pro něj nějakou bohatou nevěstu. Na ten zásah rodičů ho upozornil někdo z rodiny Václava Čermáka. Prchaje od sňatku, Čeněk utekl až do Ruska a zastavil se v Kyjivě.

Skoro 15 let on pracoval jako učitel němčiny, malování a šermování. Také pracoval jako agronom nedaleko od Kyjiva ve vesnici Petrušky, kde vyzkoušel pro Rusko nové zemědělské plodiny jako cukrovku, chmel a české jáhly. A byl v tom dost úspěšný. Jako agronom dostal vysoké vyznamenání na zemědělské výstavě v Romnách (1884) a Charkově (1887) a také za svou expozici v Paříži (1889) dostal stříbrnou medaili.

Seznámil se s ukrajinskými cukrovarnickými magnáty z rodin Chanenků a Tereščenků, kteří později podporovali jeho archeologické výzkumy. Rodina Chanenků, Bogdan a Varvara, regulérně jezdili do evropských měst jako Vídeň, Madrid, Řím a Berlín na aukce uměleckých předmětů, kde nakupovali starožitnosti, sochy, obrazy atd. pro svoji sbírku (nyní v Kyjivě existuje museum rodiny Chanenků). Aby se jeho jméno stalo obvyklým pro ucho ukrajinských pracovníků, Chvojka začal užívat jméno Vikentij.

Jeho osud zase udělal kotrmelec. Najednou shořela laboratorní místnost v Petruškach, kde shořely jeho laboratorní sešity, semínka a vyznamenání. Když pomocní dělníci lopatami uklízeli spáleniště, uviděl na lopatách lesknouti se modrá, zelená a růžová sklíčka. Sebrav sklíčka, Vikentij je ukázal kyjivským znalcům starožitností. Podle něj taková sklíčka za Kyjivské Rusi nosily ženy a jeden znalec mu za ně zaplatil 60 rublů, to byly dost velké peníze. Po rozmyšlení se pan Chvojka rozhodl začít se vážně zabývat archeologií a od 90. let XIX. století ji začal studovat. Bez zvláštního vzdělání prováděl řadu vykopávek v Kyjivě a v jiných místech po Dnipro. V Kyjivě na Podolu objevil a prozkoumal pozdní paleolitické osídlení (Kyrilivské místo), které existovalo asi před 18.000 lety před n. l. Tam byly nalezeny shluky velkých mamutích kostí. Spolupracoval s kulturními osobnostmi Kyjiva, kteří se sdružili ve Společnosti obdivovatelů starověku a umění. Od roku 1904 je kurátorem archeologického oddělení Městského muzea v Kyjivě. Vykopávky paleolitických lokalit, s výjimkou Kyrilivské, v Protasovém Jaru (rokle) v Kyjivě, ve vesnici Selyšče u Čerkas a dalších, trvaly deset let. Na těchto vykopávkách se podílel i Vladimír Antonovič, známý tehdejší archeolog. V roce 1896 Chvojka objevil památky kultury Trypill'a ve vesnicích Trypill'a, Žukivci, Stajky vedle Kyjiva a u břehů Dněpru v Kyjivě. Určil místo této kultury, klasifikoval památky a stanovil čas jejího vzniku (4.-3. tisíciletí před n. l.). Vikentij Chvojka považoval kulturu Trypill'a za autochtonní. Zanechali to předci slovanských kmenů – árijských kmenů, kteří byli prvními zemědělci ve Středním Dnipro. Bydleli v této oblasti tisíce let a přežili všechna četná stěhování asijských a evropských kmenů, udrželi „zemi předků dodnes“.

Během existence Ruské říše území moderní Ukrajiny se jmenovalo „jihozápadní Rusko“ a Chvojka předložil hypotézu, že *„lidé, kteří tyto památky vytvořili, nemohli zmizet beze stopy a nebyli ničím jiným než odbočkou árijského kmene, který právem vlastní jméno Proto-Slovanů a jejichž potomci stále obývají jihozápadní Rusko“*.

Zajímavý je také nález zbytku základu zděného knížecího paláce doby Kyjivské Rusi na StaroKyjivské hoře poblíž Desjatinné církve. Tam se našly cihly s knížecí značkou – třízubcem a pozůstatky klenotnických dílen té doby. A později – velký společný hrob obětí mongolo-tatarského přepadení Kyjiva roku 1240.

Zkoumal památky doby bronzové, zejména Pastyrské a Motronynské u Čerkas. V létech 1808–1900 prováděl vykopávky poblíž Středního Dnipro a objevil hřbitovy s kremací v urnách, takzvané pohřební pole, které patří k Zarubinecké (2. století p. n. - 1.-2. století n. l.) a Čerňachovské (2.–5. století) kulturám. Hrál hlavní roli při založení Kyjivského muzea starožitností a umění v roce 1899, nyní Národního muzea ukrajinské historie. Chvojka byl prvním správcem jeho archeologického oddělení. Zkoumal památky východních Slovanů, zejména 7.–8. století v Pastýřské osadě a hřbitově Siveran ve vesnici Brovarky vedle Haďače, což dokazuje autochtonii slovanského obyvatelstva Středního Dněpru.

Značnou pozornost věnoval studiu Kyjivské Rusi, zejména Kyjiva, kde kopal na kopci Kysel'ovka a na StaroKyjivském kopci, kde byly objeveny domy a dílny řemeslníků a výrobky z kostí, železa, stříbra, skla. Chvojka vykopával také starověká ruská města, jejich opevnění a ruiny chrámů Bělgoroda na Irpinu, Vytačeva na Dnipro, Šarky v oblasti Kyjiva, v obci Kononča v oblasti Čerkas.

Vikentij Chvojka byl řádným členem 11 vědeckých společností. Někteří jeho odpůrci si ho nevážili, protože neměl vzdělání a byl samoukem. V soukromých ukrajínofobických novinách Кієвлянинъ v roce 1910, místní právník, předseda Kyjivského klubu ruských nacionalistů Anatolij Savěnko psal: „Celou práci V. V. Chvojky doprovodilo „štěstí“. Ale ten fakt, že „štěstí“ bylo všude vedle Chvojky ukazuje na to, že „štěstí“ nebylo následkem mnoho šťastných případů a sumou velkého talentu, dřiny, lásky k archeologii a železné vůli.“ Uvedeme také slova kolegy-archeologa, vedoucího historického musea českého Národního musea v Praze Karla Sklenaře, který popsal to „štěstí“ ve svém článku Z Čech do Pompejí (1989): „...Jsou opálení jako Cikáni... Tvář jako usmažená, pokožka se loupá a tělo pálí jako oheň. Představte si podmínky: nekonečný pohyb, půda černá jako uhlí, žhavé slunce a současně 50-100 kopáčů širokými lopatami vyhazujících půdu z jámy. Prach je takový, jako když zástup lidí kouří tabák. Ale lidé jsou seřazeni v několika řadách. Protože půdu potřebují vyhodit do výšky 5 až 15 metrů (Chvojka, když vykopával v kopci na Kyrylivské ulici v Kyjivě, dostal se do hloubky 19! metrů, - pozn. překl.) nad plochou místa výkopu. Každý pracuje opatrně, aby nepoškodil neocenitelný nález, aby nebyl zasypaný půdou, aby odpracoval směnu – od čtvrté ráno do osmi večer a vydělal své haléře. Jestliže nás uvidíte na denním světle, když spadne prach, tak zjistíte, že byste nepoznali nikoho: na výkopech jsou všichni stejní: od profesora po rolníka, všichni jsou černí, zpocení, málomluvní“. Německý romantik archeolog-samouk Heinrich Schliemann, který byl zamilovaný do Homérovy Troje, v existenci které nevěřili profesionální archeologové, vykopal legendární Troju. Také archeolog-samouk Vikentij Chvojka vykopal ukrajinské Trypill'a.

Dne 2. listopadu 1914 roku zemřel slavný syn českého národa, který plamenně miloval Kyjiv a považoval ho za svou druhou vlast, pohřben byl na polské části Bajkového hřbitova v Kyjivě. Obyvatelé Kyjiva zvěčnili památku Vikentiji Chvojkově pamětní deskou na domě v ulici Borysohlebská č. 1 a pojmenovali jeho jménem ulici na Podolu.

Foto, zdroj: [uk.wikipedia.org/wiki/Хвойка Вікентій](http://uk.wikipedia.org/wiki/Хвойка_Вікентій)

Prameny: І. Т. Черняков, Н. С. Абашина. Хвойка Вікентій. Українська історична енциклопедія. Т.-10. Т.-Я. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: „Наукова думка“, 2013. С. 365-366.

<https://resource.history.org.ua/item/0009386>

Зоя Єгорова. Вікентій Хвойка – видатний археолог-самоук.

“Голос України”, 1 листопада 2019 року.

<https://www.golos.com.ua>

Олександр Рудяченко. Вікентій Хвойка. Провідник у Підземному царстві. Укрінформ, 20 жовтня 2019 року.

<https://www.ukrinform.ua>

Родина Яндурових

Антонін Яндур, який народився в 1838 році в родині Яхима та Анежки Яндурових, та його дружина Катерина, 1841 року народження, дочка Вацлава Ложка та Анни, у дівочтві Зайбтова, у 1882 році переселилися з села Високе над Ізероу в тодішній австро-угорській Чехії на Волинь до Квасилова біля Здолбунова.

У метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви

села Гульча Чеська Острозького повіту Волинської губернії є такий запис: «20 жовтня 1886 року народилась Божена, дочка Антона Яндури, російського підданого, мельника в селі Квасилів, сина Іоахима, та Снежки, народженої Голуб. Його дружина Катерина – дочка чеха Вацлава Ложка та матері Анни, народженої Зайбрт. Обое батьків чесько-братської віри». Про перехід до православ'я віднайдено записи від 1888 року про Антоніна Єфімовича Яндуру (50 років) та його сина Антоніна (17 років) і від 1889 року – Анна Антонівна Яндур, 23 роки, та її сестра Марія Яндур, 16 років, – дочки Антоніна Яндури.

Антонін Яндур побудував на річці Устя біля Квасилова спочатку водяний, а потім із моторним приводом млин. Коли в 1890 році млин згорів, то на його місці була створене виробництво мотузок. Проєкт був дуже успішним і бурхливо розвивався. Його син Йозеф, закінчивши в Москві торгівельну академію, у 1908 році вирішив разом із батьком побудувати завод із виробництва канатів та мотузок. Через рік завод уже працював, поступово розростаючись, і проіснував до 1919 року. Завод своєю якісною продукцією завоював добру славу в широких околицях завдяки високоякісній сировині, яку закуповували по всій Росії. Після Першої світової війни й розділення Волині між Радянською Росією та Польщею підприємство за відсутності якісної сировини почало занепадати.

У післявоєнні роки підприємливі Антонін та Йозеф почали скуповувати землі колишніх панських маєтків, які облогували через відсутність робочих рук та неефективність управління, і на них запровадили сільськогосподарське виробництво. У 1927 році побудували сучасну хмелефабрику, де сушили, зберігали та пакували для відправки на броварні хміль. Вона розмістилася в приміщенні мотузяного заводу. Хмелефабрика була найбільшою на Волині і її наймала спілка хмелярів із Дубна. Згідно із статистичним збірником «Весь Юго-Западный край» від 1912 року на Волинську губернію припадало 20% виробництва хмелю в Росії. Якість його була дуже високою, і на світових ринках він рівнявся жатецькому, інколи деякі торговці його навіть видавали за жатецький. Відомий випадок, коли один із найманих робітників поклав у Квасиліві в мішок записку. Через деякий час він опинився в Одесі, де працював вантажником у порту, і під час навантаження в трюм корабля великих мішків сушеного жатецького хмелю один з мішків розірвався й із нього випала та сама записка. У навколишніх селах купували хміль, досушували його, сортували, пакували та відправляли за межі Польщі. З

початком світової економічної кризи в кінці 20-х років попит на хміль сильно впав і, відповідно, зменшилось його виробництво.

Але це не був єдиний успіх підприємців із родини Яндурових. Окрім хмелефабрики, вони були власниками цегельного заводу поблизу Здолбунова на хуторі Курдин, який вони в міжвоєнний період модернізували, створивши сучасне ефективне прибуткове підприємство. До заводу від залізничної станції Здолбунів була прокладена залізнична колія, що дозволяло відвантажувати продукцію замовникам безпосередньо на виробництві. Збут був забезпечений, бо ціла низка польських будівельних фірм охоче купували їхню цеглу. Слід зауважити, що, коли в Квасиліві за гроші місцевих мешканців у 1928-1932 роках будували соколовну (спортзал), то цеглу на її будівництво подарував Йозеф Яндур.

Сини Йозефа Яндури отримали вищу освіту – старший Їржі закінчив у Празі сільськогосподарський інститут, а молодший усебічно обдарований Вшеслав комерційний виш у Празі. Продовжив навчання в Данії та Великобританії. У Лондоні захистив докторську дисертацію за своєю спеціальністю. Дружина Йозефа Яндури була відомою кухаркою й до неї на навчання приїжджали дівчата навіть з інших сіл.

Після нападу Німеччини на Польщу у вересні 1939 року через Волинь з Варшави та інших місць Польщі високопоставлені польські чиновники втікали до Румунії. В олицькому замку князів Радзивилів п'ять днів функціонував польський уряд, евакуйований з Варшави, а у будинку Яндурових в Квасиліві упродовж п'яти днів таємно мешкав генеральний директор польського державного банку з дружиною та донькою, що свідчить про високий авторитет та становище Яндури в Речі Посполитій. Звичайно, про це стало відомо лише після від'їзду високого державного чиновника.

Для таких людей, як Йозеф Яндур, Друга світова війна мала катастрофічні наслідки. Вона зруйнувала не тільки їх господарство, але мала трагічні наслідки для членів їх родин. Після окупації Західної Волині радянськими військами Йозеф Яндур разом з іншими багатшими людьми був арештований і поміщений у підвали Здолбунівського НКВД. Тоді Денис Шеретюк разом із Бржетіславом Котеком обійшли навколишні села й організували народну демонстрацію в Здолбуніві перед будівлею НКВД. Під тиском громадськості після п'яти днів ув'язнення Яндуру звільнили. Незадовго після цього родині Яндурових вдалося втекти до Варшави, уникнувши таким чином неминучого вивезення до Сибіру. Цього не уникли тисячі інших родин, яких із клеймом «вороги народу» напхали в товарні вагони й відвезли до Казахстану або в Архангельську область. Квасилівські родини Перних, Сваровських, Шмолікових, Земанових та Странських сповна пізнали, що таке бути підприємцем в СРСР.

Радянська влада в жовтні 1939 року з маєтку Яндурових утворила радгоспне господарство, керівником якого став Денис Шеретюк, колишній його управляючий. У другій частині хмелефабрики організували інше підприємство – Українське хмелярське товариство, керував яким Вацлав Лінгарт, а комірником був Микола Шеретюк.

Коли німці вигнали мешканців українського Квасилова, то значна частина українців була прийнята в чеському Квасиліві. Родина Яндурових запропонувала їм поселитися на хуторі Кудрин, де прихистила 12 родин. У колишньому маєтку Яндурових в роки німецької окупації був осередок квасилівського Бланіка, головним завданням якого була підготовка молоді до вступу в закордонні підрозділи чехословацької армії та охорона чеських сіл від нападів та грабунків з боку різних озброєних формувань. Разом з тим квасилівці намагалися забезпечити можливість нелегального пересування та проживання для втікачів із табору військовополонених у Рівному. Активність Бланіка зросла, коли за згодою керівника

гульчанського Бланіка Еміла Цільца до організації вступили також два колишні радянські вояки – утікачі з рівненського табору.

Маєток був віддалений від села майже на кілометр, що було досить зручно для нелегальної діяльності. Два боки двору межували з луками та болотом біля річки, яка була досить широкою та глибокою. За річкою Устею знову тягнулися луки, що впиралися в Тайкурський та Тищенківський ліс, які простягалися досить далеко. Сам двір – це комплекс господарських будівель та складів колишньої мотузяної фабрики, які перебудували на стайні, хліви та будівлі для сіна, соломи та збіжжя. Там також ще була хмелефабрика, де зберігали хміль, льон, коноплі та лікарські трави. У цих приміщеннях переховували зброю та друковані видання. Зручністю було те, що в одній із цих будівель мешкав завідувач складом хмелефабрики Микола Шеретюк, а керував самою фабрикою Вацлав Лінгарт – чесна та порядна людина. На об'єкті постійно працювало близько 30 молодих людей, тому їх присутність не викликала підозру.

Вацлав Лінгарт та Їржі Яндура свідомо підтримували Бланік, зокрема тим, що давали можливість Миколаю Шеретюку здійснювати поїздки по навколишніх населених пунктах. Подорожував він невеличким візком, запряженим коником Гуцулом. У візка було зроблене подвійне дно, у якому перевозили нелегальний часопис «Hlasatel», набої та зброю. Був налагоджений зв'язок із селами Гульча, Глинськ, Семиграни, Колоденка, Новий Двір, Тайкури та низкою родин у Здолбуніві та Рівному. Незамінним помічником при отриманні нелегальних документів був Яндура, який, співпрацюючи зі старостою Квасилова Петрасем, міг оформляти посвідчення особи, необхідні для колишніх радянських вояків, утікачів із табору військовополонених та осіб єврейської та польської національностей, яких переслідували німці та українські націоналісти. Пан Петрас досконало володів німецькою мовою і у німецьких органах управління пояснював важливість виробництва сільськогосподарської продукції та її постачання для німецької влади. Постійно підкреслював, що для цього потрібно мати достатньо працівників, захищаючи в такий спосіб багатьох молодих людей від тотального вивезення до рейху.

Йозеф Яндура мав у Варшаві у власності багатоквартирний будинок, де й помер у 1942 році у віці 61-го року від серцевого нападу. Незабаром після цього його сини повернулися назад до Квасилова й зайняли свій маєток, конфіскований радянською владою. Однак восени 1943 року перед наступом Червоної армії знову покинули свою батьківщину й поїхали до протекторату, але до Праги не доїхали. Німецька окупаційна влада затримала цих біженців і залишила на примусові роботи на металургійних заводах Моравської Острави. Під час бомбардувань союзницькою авіацією в жовтні 1944 року загинув Їржі Яндура.

Вшеслав Яндура пережив бомбардування й після війни став керівником торговельного відділу металургійного об'єднання в Празі. Він володів шістьма мовами й став особистим експертом для західних торговельних партнерів Чехословаччини. Після комуністичного перевороту в Чехословаччині в 1948 році змушений був покинути цю відповідальну посаду. Незважаючи на стан свого здоров'я, змушений був працювати підсобником у мулярів, пізніше на крані. У 1951 році отримав посаду перекладача з англійської, німецької та французької текстів патентів та винаходів. Помер у 1976 році у віці 62 років.

Останній член родини – дочка Йозефа Яндури Ярослава, – отримавши педагогічну освіту в Празі, разом зі своїм чоловіком викладала чеську мову в Нідерландах. Після насильницької окупації Чехословаччини в серпні 1968 року обоє попросили політичного

притулку на Заході й переїхали до Західного Берліна. Втративши надію на кращу долю, не повернулися навіть у вільну Чеську Республіку.

Світлини будинку Яндурових у Квасилові. Архів Анни Лимич.

Джерела: *Josef Náhlavský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.*

Mikuláš Šeret'uk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 322.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13.aktualizace.

Orthodox_Czechs_1888-91.

Rodina Jandurových

Antonín Jandura, narozený roku 1838, syn Jáchyma a Anežky, rozené Holubové. Jeho manželka Kateřina, narozená roku 1841, dcera Václava Ložka a Anny Zajbrtové. Roku 1882 se přistěhovali z Vysokého nad Jizerou do Kvasilova na Volyni vedle Zdolbunova. Kateřina Jandurová byla původem z Mělnického Vtelna u Mladé Boleslavi.

V matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká Ostrožského újezdu Volyňské gubernie nalézáme takovýto zápis: „20. října roku 1886 se

narodila Božena, dcera Antonína Jandury, ruského státního příslušníka, mlynáře v obci Kvasilov, syna Jáchyma a Anežky, rozené Holubové. Jeho manželka Kateřina, dcera Čecha Václava Ložky a jeho manželky Anny, rozené Zajbrtové. Oba rodiče českobratrské víry“. O přestoupení na pravoslaví byl nalezen jenom zápis z roku 1888 o Antonínu Jandurovi (50 let) a jeho synu Antonínu (17 let).

Antonín Jandura vystavěl na řece Ustje vodní a pak motorový mlýn. Když mlýn v roce 1890 vyhořel, vybuodoval na jeho místě provazárnu. Pod jeho vedením podnik vzkvétal tak, že se jeho syn Josef po vystudování Vyšší obchodní akademie v Moskvě v roce 1908 spolu se svým tatínkem rozhodl založit továrnu na lana, provazy a motouzy, která za rok už provozovala, postupně se rozrůstala a existovala až do roku 1919. Proslula záhy svými velmi kvalitními výrobky, neboť nakupovala prvotřídní suroviny v Rusku a získala dobrou pověst v širém okolí. Situace po první světové válce však způsobila konec tohoto podnikání, protože po uzavření hranic mezi SSSR a Polskem začal být nedostatek surovin pro výrobu.

V poválečných létech podnikaví Antonín a Josef Jandurovi skupovali ladem ležící pozemky panských dvorů, vzniklých po první pozemkové reformě, a na nich se zaměřili na zemědělskou výrobu. V roce 1927 vybuodovali moderní sušárnu a sýrárnu chmele. Umístili ji v bývalém továrním objektu. Tento moderní chmelařský podnik, největší svého druhu na Volyni, si pronajímala obchodní chmelařská společnost z Dubna. Podle statistického sborníku „Весь Юго-Западный край“ od roku 1912 Volyňská gubernie dodávala 20 % chmele v Rusku. Jeho kvalita se rovnala s žateckým chmelem a někdy se prodával pod značkou „žatecký“. Byl popsán případ, že nějaký nájemní dělník při pakování

chmele do velkých pytlů nechal v pytlí lístek, pak v Oděse při naložení partie žateckého chmele na loď jeden z pytlů se roztrhl, a odtud tento lístek vypadl. V okolních vsích vykupovali chmel, zde ho šířili a připravovali pro export za hranice Polska. Ke konci 20. let, když v Evropě a v celém světě se začala šířit hospodářská krize, poptávka po chmelu začala klesat a jeho pěstování také.

To však nebyl jediný obchodní úspěch Josefa Jandury. Kromě velkostatku vlastnil a provozoval i cihelnu na samotě v Kudryně poblíž města Zdolbunova, kterou v průběhu meziválečných let zmodernizoval na efektivní a výnosný podnik. Ze závodu byla vybudována železniční přípojka do Zdolbunova, takže výrobky byly nakládány přímo v objektu cihelny. Odbyt byl zajištěn, neboť místní cihly si objednávala celá řada velkých polských stavebních firem. V letech 1928-1932 v Kvasilově z příspěvku občanů vesnice byla postavena sokolovna, cihly na celou stavbu ze své cihelny daroval Josef Jandura.

Synové Josefa a Anny, rozené Zichové, Jandurových získali vysokoškolské vzdělání – starší Jiří vystudoval v Praze vysokou zemědělskou školu a mladší, všestranně nadaný Věslav, komerční školu v Praze. Pokračoval pak dále ve studiích v Dánsku a ve Velké Británii. V Londýně dosáhl ve svém oboru titul a doktorát. Manželka Josefa Jandury byla vyhlášenou kuchařkou a k ní přijížděla také děvčata z jiných vesnic na zaučování.

Po přepadení Polska Německem a začátku 2. světové války polští úředníci utíkali z Varšavy přes Volyň do Rumunska. Na velkostatku u Jandury byl pět dní ubytován generální ředitel polské státní banky s manželkou a dcerou, což svědčí o vysoké autoritě a postavení Josefa Jandury v polském státě. Samozřejmě, že ten pobyt byl tajný a prozradil se až po jeho odjezdu.

Pro lidi, jakými byli Jandurovi, měla druhá světová válka katastrofální důsledky. Přinesla zkázu nejen hospodářskou, ale znamenala i tragický osud pro členy rodiny. Když Volyň uchvátila Stalinova vojska, byl Jandura a celá řada dalších boháčů zavřena ve Zdolbunově. Tehdy Denis Šereťuk a Břetislav Kotek obešli okolní vesnice a svolali lidovou demonstraci do Zdolbunova před budovu NKVD. Pod tlakem veřejného mínění byl nakonec Josef Jandura po 5 dnech z vězení propuštěn. Krátce po propuštění se pak ale Jandurově rodině podařilo uniknout do Varšavy, a tak se vyhnout pozdější násilné deportaci na Sibiř. Postihlo to však tisíce rodin, jež byly pod označením „speciální přesídlenci“ namačkány do nákladních vagonů a odvezeny buď do Kazachstánu nebo do Archangelska. Z Kvasilova toto postihlo rodiny Perných, Svárovských, Šmolíků, Zemanů a Stránských.

V říjnu 1939 vytvořili Sověti z velkostatku u Jandurů státní statek, jehož vedoucím se stal Denis Šereťuk, tamní šafář. Na tomto statku vznikl i samostatný podnik s názvem Ukrajinská chmelařská společnost. Jejím vedoucím byl Ing. Václav Linhart a skladníkem Mikuláš Šereťuk.

Když Němci vyhnali obyvatele Ukrajinského Kvasilova, tak značná část Ukrajinců byla tehdy přijata v Českém Kvasilově. Rodina Jandurů jim poskytla celou samotu Kudryn u Zdolbunova. Bylo tam ubytováno 12 rodin. V bývalém velkostatku Jandurů také bylo za německé okupace umístěno jádro kvasilovského Blaníku. Činnost skupiny zahrnovalo kromě hlídkové a hospodářské činnosti též poskytování možnosti ilegálního pohybu a pobytu pro uprchlé sovětské vojáky ze Zdolbunova a Rovna. Aktivita Blaníku se zvýšila poté, co souhlasem ředitele hulečského Blaníku Emila Cilce do organizace vstoupili další mladí kvasilováci a také dva bývalí sovětské vojáci – uprchlíci z rovenského zajateckého tábora.

Statek stál na samotě a měl řadu výhod pro ilegální činnost. Do Kvasilova ze statku byla vzdálenost něco přes 1 km. Dvě strany dvora hraničily s rozsáhlou plochou luk a bažin u řeky, která byla dostatečně hluboká a široká. Za řekou Ustje pak louky navazovaly na Tajkurské a Tyščenkové rozsáhlé lesy. Samotný dvůr, to byl komplex hospodářských budov a skladů bývalé továrny na motouzy, nyní přestavěných na stáje, chlévy a budovy pro seno, slámu a obilí. Také tam ještě byl

chmelařský závod, kde se uskladňoval chmel, len, konopí a léčivé byliny. V těchto prostorách ukrývali zbraně a tisk. Výhodou bylo, že v tomto prostoru bydlel Mikuláš Šereťuk, který zastával funkci skladníka chmelařského závodu, kde byl vedoucím Ing. Václav Linhart, čestný a spravedlivý člověk. V objektu přes den byl nepřetržitý provoz, pracovalo tam kolem 30 mladých lidí, takže jejich přítomnost nebyla nápadnou.

Ing. Linhart a Ing. Jandura vycházeli vědomě vstříc skupině Blaníku, zejména tím, že umožňovali Mikuláši Šereťukovi řadu pochůzek a služebních cest po okolí. Jezdil v malém vozíku taženém koníkem Huculem. Ve vozíku bylo důmyslně zhotoveno dvojité dno, v němž se převážel ilegální časopis „Hlasatel“, náboje a zbraně. Bylo navázáno spojení s obcemi Huleč, Hlinsk, Sedmihrany, Koloděnkou, Novým Dvorem, Tajkury a řadou rodin ve Zdobunově a v Rovně. Nenahraditelným spojencem Blaníku byl při opatrování ilegálních osobních průkazů Ing. Jiří Jandura, který spolupracoval se starostou Kvasilova Petrasem, jenž mohl opatrovat osobní průkazy, které potřebovali bývalí sovětsí vojáci, uprchlíci z táborů pro zajatce, a osoby židovské a polské národnosti, které byly pronásledovány Němci a banderovci. Pan Petras ovládal výborně německý jazyk a na německých úřadech zdůrazňoval význam zemědělské výroby a jejich dodávek pro německou moc. Neúnavně vysvětloval, že pro tyto potřeby musí mít dostatek pracovních sil. A tímto způsobem zachránil mnoho mladých lidí před totálním nasazením do říše.

Josef Jandura vlastnil ve Varšavě činžovní dům. Zde také v roce 1942 jako jednašedesátiletý zemřel po záchvatu srdeční mrtvice. Jeho synové krátce po jeho smrti přijeli zpět do Kvasilova a ujali svého majetku zkonfiskovaného Sověty. Na podzim roku 1943 však opět opouštějí svůj domov a odcházejí před Rudou armádou do Čech. Do Prahy však nedojeli. Německá okupační zpráva tyto běžence zadržela a přinutila je k práci v hutích Moravské Ostravy. Při bombardování Ostravy spojeneckým letectvem v říjnu 1944 Jiří Jandura zahynul.

Všeslav Jandura totální nasazení v Ostravě přežil. Po válce se stal vedoucím obchodního oddělení Báňské a hutní společnosti v Praze. Ovládal šest jazyků a stal se obchodním expertem pro západní státy. Roku 1946 si vzal za ženu manželku svého zahynulého staršího bratra Jiřího Eugenie, dceru Václava Tomáše, známého učitele z Kvasilova. Po komunistickém převratu v roce 1948 musel toto zodpovědné místo opustit. Nebyl brán zřetel ani na jeho zdravotní stav a musel pracovat jako přidavač u zedníků a později jako jeřábník. V roce 1951 získal zaměstnání jako překladatel anglických, francouzských a německých textů (zejména vynálezectví). Zemřel v roce 1976 ve věku 62 let.

Poslední členka této rodiny – dcera Ing. Jiřího Jandury Jaroslava – vystudovala učitelství v Praze, jako profesorka češtiny pracovala a učila spolu se svým manželem v Nizozemí. Po násilné okupaci Československa armádami Varšavské smlouvy v srpnu 1968 oba požádali o azyl a přestěhovali se do Západního Berlína. Zklamání osudem se nehodlali ani do svobodné České republiky vrátit.

Na foto sušárna a sýrárna chmele Jandurových v Kvasilově. Zdroj: archiv Anny Lymyč.

Prameny: *Josef Náhlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.*

Mikuláš Šereťuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 322.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Orthodox_CZechs_1888-91.

Єлінек Ян

Ян Єлінек народився 19 травня 1912 року в польському Зелові в родині чеських емігрантів-євангеліків, предки яких змушені були після поразки чехів у битві на Білій Горі в XVII столітті втікати з чеських теренів від переслідувань за релігійною ознакою. Він отримав виховання в євангелістському середовищі з вірою в незалежну Чехію. Ще в підлітковому віці працював обліковцем в фірмі Яна Слами, яка займалася текстильним виробництвом спочатку розрізнених мануфактур, а потім фабрики. Але хотів стати

проповідником, і тому в 1931-1935 роках навчався в Місійній школі в Оломоуці й став євангелістським пастором. Після цього керував текстильною фабрикою в рідному Зелові. У 1937 році отримав посаду проповідника на Волині, ставши євангелістським пастором у чеському поселенні Купичів.

Окрім роботи на духовній ниві, допомагав людям, які зазнавали переслідувань без огляду на їх національність та віросповідання. Переховував євреїв від німців, поляків – від українських націоналістів, українських націоналістів – від радянських органів. Уже після нападу Німеччини на Польщу та окупації західної України і Білорусі радянською армією він допомагав утікачам-полякам перебратися до Румунії, переховуючи їх у своєму будинку. Так само під час німецької окупації він переховував євреїв, закликаючи своїх парафіян також допомагати в біді стражденним.

У 1942 році одружився з пані Анною, яка була його вірною подругою аж до своєї смерті в 2009 році. Вони разом нелегально переправляли продукти євреям у ковельське гетто. Дружина пана Єлінека чудово володіла німецькою мовою й зуміла переконати окупаційну владу, що необхідно контролювати тільки більші населені пункти, а мешканцям Купичова дати зброю для самооборони від українських націоналістів. Це справді допомогло запобігти декільком нападам.

У роки війни, перебуваючи між конфліктуючими сторонами, посеред незмірного насилля Ян Єлінек разом зі своєю дружиною Анною зберіг життя декільком десяткам людей, які інколи навіть ворогували між собою в ті непрості часи. Це були українці, поляки, росіяни, втікачі-євреї, українські націоналісти, поляки-колоністи. Часто доводилося навіть лікувати та виходжувати хворих та поранених. У їхньому будинку інколи знаходило притулок стільки людей, що для всіх не вистачало місця, і на допомогу приходили інші чеські родини Купичова.

Разом вони й вступили в 1944 році до лав Чехословацької армії в СРСР. Ян Єлінек відповідав за постачання артилерійського полку, а його дружина забезпечувала зв'язок полку з вищим командуванням. Вони були учасниками боїв на Дуклі та при подальшому звільненні Чехословаччини. Обоє отримали чехословацькі військові нагороди.

Після війни подружжя оселилося в Орачові біля Раковніки. Пан Єлінек працював у військовій закордонній службі, допомагаючи переселятися на батьківщину зеловським емігрантам та волинським чехам. Допомагав також колишнім громадянам Радянського союзу,

яким загрожувало ув'язнення в таборах ГУЛАГу за політичними мотивами, передаючи їм незаповнені бланки метричних свідоцтв із печатками своєї колишньої купичівської церкви.

У Чехословаччині знову став проповідником у євангелістській церкві в Краловицях та Подборжанах (1952-1958). Через несприйняття комуністичного режиму, непідтримку організації JZD (колгоспів) та відмову в співробітництві з органами Держбезпеки його в 1958 році арештували та засудили до двох років ув'язнення за підбурювання до непокори. Покарання він відбував у робочому таборі в Ртині на Підкрконошші, де працював гірником. У шахті він отримав важку травму хребта.

Після відбуття покарання в 1960 році йому заборонили мешкати в Карловарському краї (області), тому він не міг повернутися до Орачова. Працював робітником на заводі «Фарби та лаки» в Празі аж до виходу на пенсію в 1972 році. Тоді зміг лише повернутися до Орачова. Після тривалих намагань отримав державний дозвіл на роботу як допоміжний священник у Подборжанах.

Свою духовну чинність продовжував після падіння комуністичного режиму. Отримав признання заслуг у воєнні роки та був нагороджений медаллю «Воєнний хрест». У 2003 році Ян Єлінек видав книгу своїх спогадів «Pouštěj chleb svůj po vodě» («Пускай хліб свій по воді»). Через три роки його купичівські земляки подали Яна Єлінека на представлення до державної відзнаки, але, на жаль, їх голоси не почули, так само як і не підтримала канцелярія президента ініціативу польського уряду про надання пану Єлінеку нагороди за дотримання християнської моралі в його вчинках під час війни, які стоять в одному ряду з діями загальновідомого Оскара Шіндлера та його дружини Емілії. Це були вчинки «Волинського Шіндлера».

У 2021 році Польща нагородила чеське подружжя медаллю «Virtus et Fraternitas» (цю нагороду отримують, як правило, іноземці, які в роки Другої світової війни та комуністичного тоталітаризму рятували поляків), яку вручив президент Польщі Анджей Дуда племінниці подружньої пари Єлінеків, Єві Єлінековій.

Польський президент під час урочистостей із нагоди нагородження низки осіб, серед яких, окрім подружжя Єлінеків, були ще українці, румуни, словаки та угорці, сказав: «Це є символічний момент, коли ті, яким ми дякуємо, довели своє братерство в найважчі часи без огляду на свою національність, проявляли людяність та любов до своїх ближніх».

Світлина взята з volynaci.cz.

Джерела: www.volynaci.cz/volynsti-cesi/7791/

Jan Kašper. Jan Jelínek obdržel řád T. G. Masaryka. Moje církev, 2020.

www.facebook.com/andrzejduda/videos/43320-6118122001

Jelínek Jan

Jan Jelínek se narodil 19. května 1912 v polském Zelově, který založili čeští pobělohorskí exulanti, v rodině jejich potomků. Byl vychován v evangelické víře a veden k českému vlastenectví. Již jako chlapec vedl účetnictví firmy Jan Sláma, která se zabývala textilním průmyslem, nejprve formou rozptýlených manufaktur a potom továrny. Chtěl se ale stát kazatelem, proto vystudoval v letech 1931-1935 Misijní školu v Olomouci a stal se evangelickým kazatelem. Potom působil jako

ředitel textilní továrny v rodném Zelově. Roku 1937 přijal kazatelské místo na Volyni a stal se kazatelem v české obci Kupičov.

Kromě duchovní práce také pomáhal pronásledovaným lidem bez ohledu na národnost či náboženství. Skrýval Židy před Němci, Poláky před banderovci, banderovce před Rusy. Už po útoku sovětských vojsk na východní území Polska (západní Ukrajina a Bělorusko) v září 1939 pomáhal Polákům prchajícím do Rumunska a schovával je na své faře. Po německé invaze pomáhal Židům a k této pomoci vyzýval i své farníky.

Roku 1942 se oženil s paní Annou, která mu byla věrnou společnicí až do své smrti roku 2009. Paní Jelínková uměla výborně německy. Ona přesvědčila Němce, aby kontrolovali jen větší města a kupičovským poskytli zbraně na obranu před banderovci. Skutečně se museli několika jejich nájezdům bránit.

Ve válečných letech manželé Jelínkovi uprostřed konfliktů a nezměrného násilí zachránili život několika desítkám lidí, často stojících ve válečné vřavě proti sobě. Nejednou jim poskytli i ošetření. Na faře nárazově našlo azyl tolik lidí, že se tam nemohli vejít, a tak pomáhaly i další české rodiny.

Manželé tajně pašovali jídlo do ghetta v Kovelu a pomáhali místním Židům, aby mohli utéct. Spolu také vstoupili v roce 1944 do československé zahraniční armády. Jan Jelínek měl na starost zásobování dělostřeleckého pluku a jeho manželka působila jako spojka velitelství s plukem. Účastnili se bojů u Dukly a osvobození Československa. Oba manželé získali československá vyznamenání.

Po válce se usadili v Oráčově u Rakovníka. V osvobozené vlasti pan Jelínek pracoval ve vojenské zahraniční službě; pomáhal zelovským reemigrantům a volyňským Čechům. Přispíval také dřívějším občanům Sovětského svazu, kterým hrozilo věznění v GULAGu. Vystavoval jim antidatované křestní listy s razítkem své dřívější kupičovské farnosti.

Ve vlasti vstoupil opět do farářské služby – v Kralovicích a Podbořanech působil jako kazatel (1952-1958). Protože nesouhlasil s komunistickým režimem, nepodporoval zakládání JZD a odmítl spolupráci se Státní bezpečností byl roku 1958 zatčen a odsouzen ke dvěma létům vězení za pobuřování. Trest si odpykal v pracovním táboře ve Rtyni v Podkrkonoší, kde pracoval jako horník. V dole utrpěl těžký úraz páteře. Po propuštění v roce 1960 měl zakázaný pobyt v Karlovarském kraji a nemohl se vrátit do Oráčova. Pracoval tedy jako dělník v závodě Barvy a laky v Praze. Tam zůstal až do odchodu do důchodu v roce 1972. Pak se mohl konečně vrátit do Oráčova.

Po roce 1989 a delším snažení získal státní souhlas a působil jako pomocný farář v Podbořanech. V r. 2003 vydal Jan Jelínek knihu svých vzpomínek „Pouštěj chléb svůj po vodě“. O

tři roky později ho kupičovští rodáci navrhli na státní vyznamenání, žel, nebyli vyslyšeni, stejně jako kancelář prezidenta nepodpořila iniciativu polské vlády o vyznamenání pana Jelínka za dodržování křesťanské morálky a jeho působení během válečných let, které jsou podobné činnosti Oskara a Emílie Schindlerových. To byla činnost „Volyňského Schindlera“.

Roku 2021 Polsko vyznamenalo české manžele Jelínkovy medaili Virtus et Fraternitas (toto vyznamenání dostávají obvykle cizinci, kteří v době 2. světové války a za komunistické totality zachraňovali Poláky) In memoriam, kterou převzala ve Varšavě od prezidenta Polské Rzeczy Pospolite pana Dudy neteř manželského páru Eva Jelínková. Polský prezident Andrzej Duda při předávání vyznamenání uvedl: „Je to symbolický moment, že ti, kterým děkujeme, dokázali ukázat své bratrství v nejtěžších dobách. Bez ohledu na svou národnost vnímali lidskost a projevovali lásku k bližnímu“.

Jan Jelínek obdržel vojenská ocenění a Čs. válečný kříž. V roce 2020 řád T. G. Masaryka In memoriam.

Foto, zdroj: volynaci.cz.

Prameny: Jan Kašper. Jan Jelínek obdržel řád T. G. Masaryka. Moje církev, 2020.

www.volynaci.cz/volynsti-cesi/7791/

www.facebook.com/andrzejduda/videos/43320-6118122001

Їндржішек Їндржіх

Їндржіх Їндржішек народився 25 липня 1857 року в селі Понікла на Лібереччині. У 1873 році після закінчення нижчого реального училища в Ліберці продовжив навчання в торгівельній фірмі у Високе над Їзером. У 1878-1879 роках був мандрівним продавцем струнами та склом, після чого пустився в мандри в пошуках роботи, опинившись на півдні Росії, де певний час працював на пристані. Їндржішек був зобов'язаний пройти службу в армії Австро-Угорщини, але для поїздки у нього не вистачало грошей, і він вирушив пішки на батьківщину. Українські та молдавські селяни брали на нічліг та годували подорожнього, і так він добрався до південної Угорщини. Один із господарів сказав йому, що здорова людина не повинна просити їжу, а просити роботу,

щоб заробити на їжу. Цю пораду він запам'ятав на все життя.

Після служби в армії Їндржішек у 1881 році приїжджає до Києва й починає торгувати папером, музичними інструментами та струнами до них. Зібравши невеликий капітал, у 1883 році він відкрив власний музичний магазин навпроти оперного театру, а через два роки ще й майстерню з ремонту музичних інструментів. У 1888 році одружився з Марією Кратохвіловою, вінчання відбулося в празьком костелі на Королівських Виноградах. Десь тоді ж він перейшов у православ'я, отримавши при хрещенні ім'я Ігнат, і отримав російське підданство. Основою його підприємницької діяльності була музика та все, що пов'язане з нею, найвідомішими підприємствами були «Депо музичних інструментів» та «Екстрафон». Разом з тим він займався видавничою діяльністю, випускаючи з 1906 року разом зі своїм другом Вацлавом Вондраком

щотижневу газету «Російський чех», а з 1911 року разом із Венцеславом Швіговським, який купив друкарню у Вондрака, – тижневик «Чехослован». Також Ігнат Індржішек був компаньйоном «Механічних майстерень Вінаржа та Жарбінського» в Києві, броварні «Главачек і К» в Кременчуці, вугільних шахт. Брав участь у створенні київського чехословацького банку «Кредитна установа» та керівництві ним. Також після відкриття банку в Житомирі, створив центральну контору в Києві на Хрещатику і планував відкриття відділень у Здолбунові, Дубні та в інших містах Волинської губернії, але цьому перешкодила революція та громадянська війна. У майстернях, які були при магазині «Депо», працював скрипковий майстер Франтішек Шпідлен, скрипки якого були відомі у всій Росії. Також в цих майстернях працював Петр Схованек. Обидва ці майстри пізніше заснували власні майстерні й стали відомими скрипковими майстрами.

Разом зі своїм компаньйоном Ернстом Гессе Індржішек у 1911 році побудував фабрику з виробництва грамплатівок «Екстрафон», яка, успішно конкуруючи із західними фірмами, проіснувала до 1918 року.

На початку ХХ століття в Києві, на Шулявці, поряд із заводом Гретера та Крживанека сформувалася велика чеська громада (за інформацією історика Сергія Коваленка, на цьому заводі працювало близько трьохсот чехів). Розуміючи необхідність згуртування все зростаючої кількості чехів, особливо молоді, яка прибувала до міста на навчання, та збереження ними чеської ідентичності, Індржішек організовував у приміщеннях своїх майстерень молодіжні музичні зустрічі, танцювальні вечори тощо. У 1907 році за ініціативи того ж самого Індржішка в Києві було створене Чеське товариство ім. Яна Амоса Коменського, яке від самого початку й до кінця він же й очолював. Це товариство, займаючись культурно-просвітницькою роботою, підтримувало сокольський рух, займалося благоустроєм чеського парку відпочинку «Стромовка», організувало й утримувало чеську школу в Києві.

З початком Першої світової війни багато чехів, які мешкали в Росії й мали австро-угорське підданство, стали громадянами ворожої держави. У багатьох містах пройшли масові маніфестації на знак лояльності до Росії, зокрема в Києві її організували найбільш поважані представники чеської общини міста, такі як: І. Індржішек, В. Швіговський, В. Вондрак, Ф. Дедіна, Ф. Паул, О. Червени, які й створили ядро обраного Київського чеського комітету з девізом: «Усе для війни й перемоги чеської справи». Центром збору, своєрідним штабом чехів-добровольців, які прибували до Києва, став готель «Прага», а 20 серпня 1914 року по Київському військовому округу було віддано наказ про формування батальйону «Чеська дружина». 7 березня 1915 року в Москві відбувся I з'їзд Союзу чеських товариств Росії. Правління Союзу розмістили в Петрограді, а його фінансову комісію очолив Індржішек. Він же відкрив у Києві обозну фабрику, де працювали полонені австрійські чехи й виготовляли вози для потреб російської армії.

У кінці 1917 року економічна розруха спричинила занепад підприємств Індржішека, а в наступні два роки виникла загроза і самому його життю, спочатку під час німецької окупації і, особливо з лютого 1919 року, з боку більшовиків. Йому вдалося нелегально перетнути кордон і добратися до Чехословаччини, яка проголосила незалежність у листопаді 1918 року. У Чехословаччині він звинуватив владу в байдужому ставленні до своїх більшовиків, намагався протидіяти їм, але був звинувачений у контрреволюційній діяльності й змушений покинути Прагу. Довелося змінити декілька місць роботи, і в 1922 році Індржішек став договірним службовцем Міністерства закордонних справ, а з жовтня 1923 року обійняв посаду

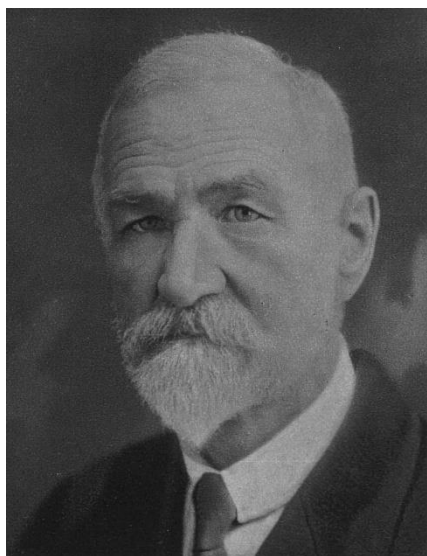
консультанта зі зв'язків із Радянським Союзом. У 1922-1924 роках він був членом комітету Об'єднання чехів і словаків Росії.

Весною 1924 року Їндржішек захворів, і 28 серпня цього ж року помер. На церемонії кремації на Ольшанському кладовищі були офіційні представники держаних та громадських органів, преса. Тільки 25 квітня 1925 року він отримав статус легіонера, у грудні 1925 року на будинку в Празі по вулиці П. Швенди, 3, де останні роки життя мешкав Їндржішек, було встановлено меморіальну дошку, а в 1926 році був створений благодійний фонд допомоги людям похилого віку, удовам та сиротам чехів і словаків із Радянського союзу ім. Ї. Їндржішка.

Світлини: архів Олександра та Діни Муратових.

Джерела: *Александр и Дина Муратовы. Йиндржих Йиндржишек или Генрих Игнатъевич. Некоронованный король русских чехов. Русское слово, 2009. №7-8, 9, 10.*
ruslo.cz/index.php/zhurnal/item/544

Jindřišek Jindřich

Narodil se 25. července 1857 v obci Poniklá na Liberecku. Roku 1873 absolvoval reálku v Liberci a pokračoval v učení v obchodní firmě ve Vysokém nad Jizerou. V letech 1878-1879 prodával struny a sklo jako potulný trhovce a pak přestal cestovat a přicestoval na jih do Ruska, kde některou dobu pracoval v přístavu. Po dosažení vojenského věku se musel vrátit do Rakousko-Uherska, a protože neměl peníze na cestu, tak putoval pěšky. Po cestě dostával jídlo a nocleh u ukrajinských a moldavských sedláků. Jeden z nich mu řekl, že „zdravý člověk má prosit o práci, ne o chleba“. Jindřich odpracoval své večere a zapamatoval si to na celý život.

Po ukončení vojenské služby v roce 1881 se Jindřišek zase vrátil do Ruska a začal prodávat v Kyjivě papír, hudební nástroje a struny. V roce 1883 si otevřel svůj obchod hudebních nástrojů naproti Kyjivské opeře a od roku 1885 také dílnu na opravu hudebních nástrojů.

Roku 1888 se oženil s Marií Kratochvílovou původem z Kostelce nad Labem. Církevní sňatek byl v pražském kostele na Královských Vinohradech. Také kolem tohoto roku dostal ruskou státní příslušnost.

Jako podnikatel se hlavně zabýval hudbou a hlavními jeho podniky byly Depo hudebních nástrojů a firma zvukového záznamu Extrafon. Mimoto, spolu se svým kamarádem Václavem Vondrákem, od roku 1906 vydávali jako první v Rusku týdeník pro Čechy, Ruský Čech. Pak se od roku 1911 stal společníkem tiskárny Věnceslava Švihovského a vydávali týdeník Čechoslovan. Také byl společníkem mechanické dílny Vinaře a Žarbinského v Kyjivě, pivovaru Hlaváček v Kremenčuku a uhelných dolů. Účastnil se založení Kyjivské české banky Úvěrový ústav, která byla založena v Žytomiru a pak v Kyjivě. Plánovalo se, že budou založena oddělení v Dubně a Zdobunově a dále i v jiných městech na Volyni, ale tomu stála v cestě revoluce a občanská válka.

V nástrojářských dílnách pracovali housloví mistři František Špidlen a Petr Schovánek, kteří později také založili své podniky na výrobu houslí a kytar. Spolu se svým společníkem Ernstem Hesse Jindřišek založil v roce 1911 na Šuljavce v Kyjivě továrnu na výrobu gramofonových desek Extrafon, která úspěšně konkurovala firmám z Evropy a existovala až do roku 1918.

Na začátku XX. století v Kyjivě, na Šuljavce vedle továrny Gretera a Křivánka se založila velká česká obec (podle historika Sergeje Kovalenka čítala kolem 300 osob). Jindřišek uspořádal v místnostech své dílny taneční zábavy a jiná setkání, hlavně pro mládež, která přijela do Kyjiva na vyučování, aby je shromažďoval a udržoval tak jejich českou identitu.

V roce 1907 za iniciativy téhož Jindřiška v Kyjivě byl založen Český spolek Jana Amose Komenského, v jehož čele stanul Jindřich Jindřišek. Spolek podporoval sokolské hnutí, udržoval Českou zahradu Stromovka v Kyjivě a založil v Kyjivě českou školu, kterou finančně podporoval Jindřišek.

Na začátku první světové války se Češi, kteří byli příslušníci Rakousko-Uherské říše, stali občany nepřátelského státu. Proto se v mnohých městech v Rusku konaly manifestace o loajalitě k ruskému státu. V Kyjivě je organizovali nejvíce vážení občané jako: J. Jindřišek, V. Vondrák, F. Dědina, F. Paul, O. Červený, V. Švihovský, kteří později se stali jádrem Českého výboru v čele s Jindřiškem. Za iniciativy Výboru se od 12. srpna 1914 v hotelu Praha začali zapisovat Češi-dobrovolníci a 20. srpna, když velení Kyjivského vojenského okruhu dalo rozkaz na formování praporu Česká družina, jich už bylo 500.

Dne 7. března roku 1915 se v Moskvě konal I. sjezd Svazu českých spolků v Rusku, Kyjivský spolek představoval Jindřišek a byl zvolen předsedou finanční komise. Založil v Kyjivě továrnu na výrobu vozů pro ruskou armádu, kde pracovali jako dělníci zajatí vojáci rakousko-uherské armády české národnosti.

Ke konci roku 1917 nastal ekonomický rozvrat a podniky pana Jindřiška neprovozovaly. Příští dva roky za německé a pak bolševické okupace Kyjiva Jindřiškovi hrozil trest smrti, proto ilegálně překročil hranice, a tak se dostal do Československa, které od listopadu 1918 už bylo samostatným státem. Nejprve se Jindřiškovi usadili v Kostelci nad Labem a pak odjeli do Prahy. Jindřišek kritizoval vládu za lhostejný přístup ke svým bolševikům, proto ho považovali za kontrarevolucionáře a byl nucen odejít z Prahy. Pak pracoval v několika podnicích a 1. prosince 1923 se stal úředníkem Ministerstva zahraničí jako konzultant ve stycích se Sovětským svazem v obchodní a politické sekci ministerstva. V letech 1922–1924 byl členem výboru Sdružení Čechů a Slováků z Ruska.

Na jaře 1924 Jindřišek onemocněl a 28. srpna téhož roku zemřel. Na ceremoniálu kremace na Olšanském hřbitově byli představitelé vlády, veřejnost a tisk. Po jeho úmrtí kancelář Československé legie mu udělila status legionáře a jeho vdově Marii Jindřiškové dali doživotní penzi 12.000 korun ročně. V prosinci roku 1925 v Praze, na domě, kde poslední roky bydlel, byla naistalována pamětní deska a v roce 1926 byl vytvořen dobročinný Fond pro pomoc starým lidem, vdovám a sirotkům Čechů a Slováků z Ruska J. Jindřiška.

Foto, zdroj: archiv Alexandra a Diny Muratovych.

Prameny: Александр и Кира Муратовы. *Йиндржих Йиндржишек или Генрих Игнатьевич. Некоронованный король русских чехов. Русское слово, 2009. №№ 7-8, 9, 10.*
ruslo.cz/index.php/zhurnal/item/544

Родина Їраскових

Їрасек В'ячеслав Антонович (*1871) у 1906 році купив 9 десятин землі в селі Високе Чеське в чеха Олексія В'ячеславовича Цимгроша. До цього він працював управителем маєтку, зібрав гроші для купівлі землі, частину з яких йому позичив господар-чех, у якого він працював.

Село Високе (до 1950 року – два села: Високе Українське та Високе Чеське) вперше згадується в документах у 1584 році. У 1870

році частина земель села купили чехи-колоністи й заснували село Високе Чеське та хутір Чуранда (Виногради). У 1872 році маєток Високе (Українське) був проданий на публічних торгах контр-адміралу барону Таубе. У 1888 році було відкрито однокласне сільське училище, у якому працювало два вчителі. Чехи побудували в селі броварню, цегельний завод та паровий млин.

Автору невідомо, з якої місцевості Чехії переселилась родина Їрасеків на терени Російської імперії. Є лише інформація про перехід цієї родини в православ'я. Так в списку чехів, які прийняли православ'я, під №№ 8746-8751 знаходимо: Їрасек Йосіф Антонов (*1864), його дружина Марія Антонова (*1864), дочка Марія (*1885), син Йосіф (*1888), дочка Хрестіна (*1889) та, очевидно, ще не одружений брат Йосіфа Антонова – В'ячеслав Антонов (*1869), село Виногради, 1891 рік. Що стосується відсутності збігу в роках народження В'ячеслава Антоновича, то таке трапляється в різних джерелах.

Незабаром В'ячеслав одружився з молодою дівчиною Отилією, яка доглядала малих дітей у тих самих господарів. Хоча між ними була велика різниця у віці, але вони кохали одне одного і в родині в них були прекрасні стосунки. У них народилися діти: Йосип, Олена, Марія, Венда, Антон, Антоніна, Олексій.

Пані Отилія виховувала своїх дітей у православній вірі. Діти причащалися в храмі. До великих церковних свят шили нові гарні сукні, причастя для неї було дуже важливим. У роки радянської влади Великдень святкували потайки (тихо, але святкували), готуючи при цьому багато смачних страв. Вона дуже любила своїх дітей і навчала їх правил поведінки. Коли дівчатка вирости, то їздили з мамою до кравчині у Житомир. Її дочка Антоніна пригадує, як їй пошили дуже гарне пальто з вишитими манжетами, яке довелося під час заслання до Сибіру виміняти на продукти. Усі внуки та правники завжди знали й дбайливо ставилися до своїх коренів, знали свій родовід. Отилія дуже любила квіти, біля її будинку їх було багато і які вона любовно доглядала. Усі сусіди милувалися її розкішною й красивою клумбою.

Старший син В'ячеслава та Отилії Їрасеків Йосип учився в Житомирі в землевпорядному училищі. Він помер орієнтовно в 1970 році. Його дружина та син також померли, а їх дочки Амаля та Марія мешкають у Павлограді Омської області.

Старша дочка Їрасеків Олена була дуже вродлива й вийшла заміж за багатого чеха-вдівця Антона Їргла, який народився в Чехії в 1882 році. До України родина Їргових переїхала,

коли йому виповнилося 4 роки. У них було четверо дітей: Вікторія (*1913), Йосип (*1915), Антон (*1917), Марія (*1919). У 1925 році у них народилася донька Олена, яка мешкала в Кімрах Калінінської області. Антон Їргл був інтелігентною людиною. У 1929 році в нього було 14 десятин землі, 2 коней, 4 корови, 8 голів молодняка. Радянською владою був визнаний куркулем і позбавлений права голосу. До арешту родина Їрглових мешкала в селі Виногради Черняхівського району Волинської округи. 24.07.1930 за постановою Особливої наради при ДПУ УРСР Антон Їргл за ст. 54-10 КК УРСР був висланий до Казахстану терміном на три роки. У нього було хворе серце – і він незабаром помер.

Антоніна В'ячеславівна Їраскова народилася 28 квітня 1911 року в селі Високе Чеське Черняхівського волості Житомирського повіту Волинської губернії. У селі була школа, діти отримували гарне виховання й грамоту. Вона згадувала, як разом із братом Антоном ходили до школи. Спізнюватися, перечити вчителю було неприпустимо. З дитинства дітей привчали до праці, у кожного в сім'ї були свої обов'язки. Пані Антоніна була дуже грамотною писала, багато читала, уміла вишивати рішельє, прекрасно готувала, уміло вела домашнє господарство – усе це їй знадобилося в майбутньому житті й дало можливість вижити у важкі роки. Діти брали участь у зборі хмелю (треба було дуже рано вставати). Чехи були дбайливими господарями, завдяки невтомній праці одержували високі врожаї, у чистоті та порядку тримали двори, прекрасно вдягалися, у повазі й слухняності до батьків виховували своїх дітей, навчали їх грамоті. Чехи вміли й прекрасно відпочивати. У дітей був дитячий театр, вони приймали участь у виставах. Вивчені ще в дитинстві вірші Антоніна В'ячеславівна розповідала своїм внукам і вчила їх теж запам'ятовувати. Вона дуже гарно готувала й при цьому завжди говорила, щоб діти придивлялися.

Віктор Барцал був одружений із красивою дівчиною з родини Їрглових. Він був гарним кравцем, і це приносило йому прибуток. У щасливій родині Барцалових було двоє чудових дівчат – Валентина й Євгенія. Родину попереджали про можливі репресії, тому вони виїхали до Омська. Дорогою захворіла вагітна дружина й незабаром померла. Віктор Барцал залишився з двома малими дітьми. В Омську він одружився з Оленою В'ячеславівною Їргловою, яка стала матір'ю його дітям-сиротам.

Друга дочка, Марія В'ячеславівна Їрглова (*1898), вийшла заміж за чеха Шульца Йосипа Степановича, який був із багатї родини, єдиний син. Він хворів на туберкульоз і помер у 1930 році. У родині було двоє дітей – Людмила та Йосип, який мешкав в Омську й працював провідним спеціалістом на авіаційному заводі, де його поважали як грамотного, ділового фахівця. Його сестра Людмила переїхала з Омська до міста Коростишева Житомирської області, а потім до Кременчуга Полтавської області.

Антон В'ячеславович Їрасек під час Другої світової війни воював у лавах радянської армії і залишився в Чехословаччині, де й одружився. Помер також у Чехословаччині.

Наймолодший із родини Їрасеків – Олексій (Ксенік) – був заарештований та відправлений на лісоповал і там, напевно, і загинув. Багаторічні його пошуки нічого не дали.

У 1929 році у Високому Чеському відбулися збори, після яких Антонін Їрасек прийшов додому й помер. Очевидно, на зборах йшла мова про розкуркулення, тобто повну конфіскацію всього нажитого нелегкою працею упродовж багатьох років та виселення у віддалені, малообжиті й малоприсадибні для життя райони СРСР. Родина залишилася без батька. Через деякий час уночі прийшли люди у військовій формі й звеліли збиратися. Родину вивезли на станцію Тайшет Іркутської області й привезли до табору. Там їх чекав голод, холод, важка

робота. Через деякий час вони втекли з табору, бо там би померли від голоду. Добралися до Омська. Отилія та її дочка Антоніна постійно були разом.

На світлинах від 1929 року родина Їраскових біля свого будинку в селі Окілок. Ліворуч сидять: Марія Шульцова, яка тримає дочку Людмилу, поруч стоїть син Йозеф; Антонін Йозефович Їргл (*1882), якого у 1930 році арештували і вислали на три роки до Казахстану; дружина Антоніна Їргла Гелена, дівоче прізвище Їраскова, яка тримає дочку Гелену; невідома; невідома; невідома; стоять: невідома; Йозеф Їрасек, старший син Вацлава Їраска; невідома; Антоніна Їраскова, бабуся пані Гелени Луковець з Житомира; невідомий; невідомий; невідомий; Антонін Їрасек. Архів Гелени Луковець.

Джерела: Майя Лутай. Чехи Житомирщини: Історія і сьогодення. Житомир, 2008.

Orthodox_Czechs_1888-91.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Вусоке>

Rodina Jiráskových

Václav Jirásek, narozený 1871, roku 1906 zakoupil 9 desetin půdy v obci Vysoké České u Čecha Alexeje Cimgroše. Do té doby pracoval jako správce majetku, šetřil peníze na koupě půdy a část peněz mu půjčil majitel, Čech, u kterého pracoval.

Obec Vysoké (do roku 1950 – dvě obce: Vysoké České a Vysoké Ukrajinské) poprvé se vzpomíná v roce 1584. Roku 1870 část pozemků této obce koupili čeští kolonisté a založili tak obec Vysoké České a Čurandu (samota Vinohrady). Od roku 1888 v obci fungovalo jednotřídní učiliště, kde

pracovali dva učitelé. Češi vybudovali v obci pivovar, cihelnu, mlýn s parním pohonem atd.

Autor nemá žádné informace odkud z Čech přišla na Volyn rodina Jiráskových. V seznamu Čechů, kteří přestoupili k pravoslaví, najdeme pod č. 8746-8751: Jirásek Josif (*1864), jeho manželka Marie (*1864), dcera Marie (*1885), syn Josif (*1888), dcera Christina (*1889) a pravděpodobně svobodný bratr Josifa Vjačeslav (*1869). Co se týká nepřesností v letech narození, v různých pramenech se to objevuje často.

Zanedlouho se pan Václav Jirásek oženil s mladou dívkou Otýlíí, která pracovala jako chůva u téhož hospodáře. Mezi nimi byl velký věkový rozdíl, ale milovali jeden druhého. Vychovali děti – Josefa, Helenu, Marii, Vendu, Antona, Antonínu a Alexeje.

Paní Otýlie vychovávala děti v pravoslavné víře. Její děti přijímaly svátost oltářní. K velkým svátkům dětem dávala šít nové šaty, přijímání pro ně bylo svátkem. Za doby sovětské moci se církevní svátky oslavovaly tajně (ale oslavovalo se). K Velikonocím se připravovalo mnoho chutných jídel. Otýlie měla ráda své děti a naučila je kulturně chovat. Když děvčátka vyrostla, tak jezdila s maminkou do Žitomiru k švadlenám. Její dcera Antonína vzpomínala, jak pro ni ušili krásný kabát s vyšitými rukávy, který byla nucena vyměnit za potraviny v době vyhnanství na Sibiři. Všichni vnuci a pravnuci museli znát a pečlivě chránit informace o svých kořenech, pamatovat si svůj rodokmen.

Paní Otýlie také milovala květiny, vedle jejich domu vždy bylo mnoho květin, které s láskou opatrovala. Všichni sousedé se těšili jejím přepychovým a hezkým květinovým záhonkem.

Roku 1929 se v obci konala schůze, po které Antonín Jirásek přišel domů a zemřel. Rodina zůstala bez otce. Za nějaký čas přišli v noci lidé ve vojenských uniformách a dali rozkaz sbalit si. Rodina byla odvezena do stanice Tajšet Irkutské oblasti, do tábora. Za nějakou dobu utekli z tábora, kde by zemřeli hladem. Dostali se až do Omska. Stále byly spolu, Otýlie a její dcera Antonína.

Starší syn v rodině Jirásků Josef, se učil v Žitomiru v pozemkovém učilišti. Zemřel někdy roku 1970, jeho manželka a syn také zemřeli a dcery Amalie a Marie bydlely v městě Pavlodar Omské oblasti.

Starší dcera Helena byla moc krásná a vdala se za bohatého Čecha-vdovce Antonína Jirhla. V rodině byly čtyři děti: Viktorie (*1913), Josef (*1915), Antonín (*1917), Marie (*1919). Roku 1925 se rodině narodila dcera Helena, která pak bydlela v městě Kimry, Kalininské oblasti. Antonín Jirhl byl inteligentní člověk. Narodil se roku 1882 v Čechách. Na Ukrajinu rodina jeho rodičů přijela, když mu byly 4 roky. Pan Jirhl roku 1929 vlastnil 14 desjatín půdy, 2 koně, 4 krávy a 8 kusů mladého dobytka. Také vlastnil chmelnice.

Do zatčení jeho rodina bydlela v kolonii Vinohrady, Čerňachovského rajonu, Volyňského okruhu. Dne 24.7.1930 podle usnesení Zvláštní rady při DPU USSR, byl Antonín Jirhl podle st. 54-10 vyslán do Kazachstánu na tři roky. Zbavili ho také volebního práva. Měl nemocné srdce a zanedlouho zemřel.

Antonína Jirásková se narodila 28. dubna 1911 v obci Vysoké České, Žytomirského újezdu, Volyňské gubernie. V obci byla škola, děti dostávaly dobré vychování a vzdělání. Vzpomínala, jak spolu se svým bratrem Antonem chodila do školy. Zpoždění, odmítnout učitelům bylo nepřípustné. Od mala se děti učily pracovat, v každé rodině dostávaly své povinnosti. Paní Antonína velmi dobře psala, a i mnoho četla. Uměla vyšívat rišerie, překrásně kuchařila, uměla vést domácí hospodářství. To všechno jí pomohlo v budoucím životě a dalo možnost přežít těžké roky. Děti pracovaly jako česáči chmele, brzy ráno vstávaly.

Češi byli pečliví majitelé, díky své neúnavné práci dosahovali vysoké úrody, udržovali na svých dvorech čistotu a pořádek, krásně se oblékali, vychovávali své děti v úctě a poslušnosti k rodičům a učili je gramotnosti. Češi se uměli dokonale uvolnit. Děti měly své divadlo pro děti, kde vystupovaly. Antonína Vjačeslavovna vyprávěla svým vnoučatům básně, které se naučila jako dítě, a učila je také si je zapamatovat. Moc dobře vařila, a přitom dětem vždy říkala, aby se dívaly.

Viktor Barcal byl ženatý s hezkou dívkou z rodiny Jirhlových. Byl dobrým krejčím a toto mu dávalo velký zisk. Ve šťastné rodině byla dvě překrásná děvčata – Valentina a Emílie. Rodinu upozornili na možné represe, a proto se přestěhovala do Omska. Po cestě těhotná manželka onemocněla a zemřela. Viktor Barcal se zůstal z dvěma malými dětmi. V Omsku se oženil s Helenou Jirhlovou, která se tak stala maminkou pro děti-sirotky.

Druhá dcera Marie Jirhlová (*1898) se vdala za Čecha Josefa Šulce, který byl jediným synem bohaté české rodiny. Byl nemocný na tuberkulózu a zemřel roku 1937. V rodině byly dvě děti: Ludmila a Josef, který bydlel v Omsku a pracoval jako vedoucí specialista v letecké továrně, kde byl považován za vzdělaného a šikovného specialistu. Jeho sestra Ludmila se z Omska přistěhovala do Korostyševa v Žytomirské oblasti a potom do Kremenčuku v Poltavské oblasti.

Anton Jirásek za 2. světové války bojoval v sovětské armádě a po válce zůstal v Československu, kde se oženil. Zemřel v Čechách.

Alexej (Xeník) Jirásek – nejmladší z Jiráskových. Zatkli ho a odeslali na lesní pracoviště na Sibiř. Tam pravděpodobně i zahynul. Mnohaletá hledání nic nepřinesla.

Foto asi od roku 1930. Kapela osady Vinohrady u obce Vysoké České u Žytomiru. V druhé řadě sedí před bubeníkem Viktor Barcal, druhý manžel Heleny Jiráskové (Jirglové). Zdroj: archiv Heleny Lukovec.

Pramen: *Майя Лутай. Чехи на Житомирщині: Історія і сьогодення. Житомир, 2008. Orthodox_Czechs_1888-91. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Високе>*

Кадлечек Вацлав

Родина Кадлечеків походила із села Белец на Бенешовську. На зламі 70–80-х років XIX століття вона в числі тисяч інших чехів емігрувала з тодішньої Австро-Угорщини до Росії, де поселилася неподалік від міста Дубна в селі Будераж і розпочала господарювати, маючи вже в міжвоєнний період декілька десятків гектарів поля, лісу та луків.

Село Будераж – це старовинна місцевість із декількома городищами, які датуються неолітом та раннім середньовіччям. У 1322 році великий князь волинський Любарт Гедемінович надає Будеражу землі для утримання соборної церкви в Луцьку. У 1583 році село було власністю князя Костянтина Острозького, а в 1753 році належало Станіславу Любомирському. У 70-х роках XIX століття землі в кадастрі села закупили чехи-колоністи. Станом на 1911 рік у

Будеражі мешкало 1302 особи, воно було центром Будеразької волості. Там була поштова станція, однокласна школа, фельдшерський пункт, 4 крамниці.

17 січня 1904 року в родині Вацлава та Емілії Кадлечеків (дівоче прізвище Конвалінкова) народився син. Від самого дитинства малий Вацлав допомагав своїм батькам на полях, які вони обробляли. Вивчився на коваля й далі займався ковальською справою. У 1928 році познайомився зі своєю майбутньою дружиною Анною Бенешовою, з якою незабаром одружився. У 1931 році у них народився син Вацлав, а через два роки й дочка Емілія.

30 березня 1944 року в місті Рівне Вацлав Кадлечек вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу. На війні був їздовим, їздив кіньми, возив боєприпаси та виконував ковальську роботу біля коней. Після закінчення війни разом зі своїм батальйоном опинився в Подборжанах, звідки повернувся до своєї родини на Волинь. У 1947 році з другою хвилею волинських чехів-реемігрантів повернувся на батьківщину своїх предків. Разом із його родиною реемігрували його батьки та сестра. Вони, як і сотні інших родин, їхали в так званих вагонах для худоби, повертаючись на прабабківщину. Чотиричленна родина Кадлечеків приїхала до Бороуну, звідки почала свою подорож із тогочасними представниками влади по північній Чехії. Один із населених пунктів, які вони відвідали, були якраз Крири. Пані Кадлечеківій сподобалося це місце, хмелярський край, тому вирішили там поселитися. У Крирах Вацлав та Анна господарювали на закупленій землі, розводили домашню худобу та птицю. Під час колективізації вступили до місцевого сільськогосподарського товариства (JZD), де й працювали аж до виходу на пенсію: Вацлав Кадлечек – ковалем, а його дружина Анна

спочатку на фермі, потім — на хмелярні й завершила роботу як прибиральниця в адміністрації товариства.

Вацлав Кадлечек був членом Спілки антифашистських борців, у Крирах виконував обов'язки церковного сторожа в православному храмі Крир по вулиці Дукельській, любив рибалити, був пасічником, вирощував та переробляв фрукти, які потім радо роздавав своїм друзям. Він, хоча пройшов Другу світову війну, ніколи не виставляв це на показ, не вважав це чимось винятковим, а, навпаки, з великою неохотою вів розмови про війну та бої. Про військові пригоди почав вести розмови зі своїм внуком, теж Вацлавом Кадлечеком, лише в 1976 році, коли той був призваний на дійсну військову службу. Помер Вацлав Кадлечек у самому кінці 1980 року, напередодні Нового року, і його похорони відбулися з усіма військовими почестями, на які він заслужив, отримавши три медалі на війні.

Світлина: архів родини Кадлечеків.

Джерела: *Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Олександр Цинкаловський. Стара Волинь і Волинське Полісся. Вінніпег, 1984.

Kadleček Václav

Rodina Kadlečková původem pocházela z Benešovska, z obce Běleč. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let devatenáctého století odešla rodina z tehdejšího Rakousko-Uherska do Ruska společně s dalšími, téměř dvaceti tisíci Čechy. Rodina se usadila poblíž města Dubno v obci Buderáž, kde hospodařila na desítkách hektarů polí, lesů a luk.

Krajina, na které je položena obec Buderáž je bohatá na staré památky, zejména na „gorodyšča“ (hradiště) – staré opevněné kopce z doby neolitu a raného středověku. Roku 1322 velký kníže volyňský, Lubart Gedeminovič, dal obci pozemek pro udržování soborné církve v Lucku. Roku 1583 obec vlastnil kníže Konstantin Ostrožský a roku 1753 – Stanislav Lubomyrský. Na konci XIX. století pozemky v katastru této obce koupili Češi-kolonisté. Roku 1911 v obci bydlelo 1.302 obyvatel, obec byla centrem Buderažské volosti (nejmenší administrativní jednotka carského Ruska), byla tam poštovní stanice, jednotřídní škola, felčarské zdravotnické středisko, 4 obchody.

Dne 17.1.1904 se Václavu Kadlečkovi a Emílii Kadlečkové, rozené Konvalinkové, narodil syn Václav. Mladý Václav pomáhal svým rodičům od útlého dětství na polích, které obdělávali. Vyučil se kovářem a tuto práci posléze také vykonával. V roce 1928 se seznámil se svou budoucí ženou Annou Benešovou, kterou si krátce po seznámení vzal. V roce 1931 se jim narodil syn Václav a o dva roky později dcera Emílie.

Dne 30. března 1944 byl Václav Kadleček odveden do 1. československého armádního sboru v Rovně. Ve válce jezdil s koňmi s vozem, vozil zásoby a staral se jako kovář o koně. Po skončení války v roce 1945 přišel se svým praporem až do Podbořan. Poté se vrátil zpět do rodné obce za manželkou a dvěma dětmi. V roce 1947 v druhé vlně tzv. reemigrace se volyňští Češi stěhovali zpět do své původní vlasti, mezi nimi byla i rodina Kadlečková (Václav, jeho manželka Anna a děti). Oni, stejně jako stovky dalších odjeli tzv. dobytčákem zpět do vlasti svých předků. Čtyřčlenná rodina Kadlečková přijela do Berouna a odtud pak podnikla cestu s tehdejšími úředníky do severních Čech. Jednou z obcí, kterou navštívili, byly právě Kryry. Paní Kadlečkové se velmi líbil zdejší kraj, chmelová oblast, a proto se zde rozhodli dále žít. V Kryrech Václav a Anna obhospodařovali zakoupené pozemky a chovali hospodářský dobytek. Po kolektivizaci vstoupili oba do jednotného zemědělského družstva,

kde až do doby odchodu do důchodu pracovali. Václav Kadleček pracoval jako kovář a jeho manželka zprvu ve chlévě, pomáhala s chmelem a v pozdějším věku v JZD uklízela.

Václav Kadleček byl členem Svazu protifašistických bojovníků, v Kryrech vykonával funkci kostelníka v pravoslavném kostele v dnešní Dukelské ulici, rád také rybařil, včelařil a destiloval ovoce, které pak rád rozdával svým přátelům. Přestože prošel druhou světovou válkou, nebyl to člověk, který by se tím chlubil nebo dával tuto skutečnost na odiv, ba naopak velmi nerad o době války a bojů mluvil. O peripetích válečného období začal hovořit s vnukem až v roce 1976, kdy Václav Kadleček nejmladší nastoupil na základní vojenskou službu.

Václav Kadleček umřel na Silvestra v roce 1980 a jeho smuteční ceremoniál byl doprovázen všemi vojenskými poctami, jak se na držitele třech medailí za zásluhy patří.

Prameny: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Олександр Цинкаловський. *Стара Волинь і Волинське Полісся. Вінніпег, 1984.*

+ FR. KAŠPAR
farář cirkve česko-bratrské
v Hrubci
1872 — 1888.

Кашпар Франтішек

Народився 12 березня 1844 року в Дороградку (Чехія). Батька звали Франц Кашпар. Виконуючи побажання своєї мами та бабусі, закінчив католицьку семінарію в Градці Краловому й після цього працював капеланом, тобто помічником священника. Через незгоди з римо-католицькою церквою поїхав до Росії та познайомився тут із діяльністю чеських священників Грдлічки (Квасилів) та Саски (Глинськ), які намагалися створити гуситську або чесько-гуситську церкву, як її початково називали. Відвідав також Гульчу, де уклав угоду з громадою про учительство та богослужіння, повернувшись туди знову в 1873 році (перший запис в метричній книзі про його відправи церковних треб датується травнем 1873 року) вже одруженим. Його дружина Терезія – дочка Карла Голча, аптекаря з Голіч в Чехії. У шлюбі в них народилися діти: Добромисл (*1874), Владімір (*1876), Отакар (*1878), Олдржіх (*1880), Анна (*1882) та Ангеліна (*1885). Отакар, Олдржіх та Анна померли в жовтні-листопаді 1886 року під час епідемії чорної віспи.

Поки ще ремонтувався будинок священника, Франтішек Кашпар мешкав в одній із кімнат, яка належала родині Ковандових, у замку села Урвенна. Для помешкання священника та школи сільська громада виділила великий дерев'яний будинок, який залишився після панського двору. Навпроти нього, через дорогу на невеликому узвишші, оточена старими липами, стояла дерев'яна церква.

В Гульчі він розпочав свою освітньо-культурну діяльність як чеськобратський священник. Читаючи Євангеліє, повчав, що не слова, а вчинки характеризують справжнього християнина. Сам був у всьому для інших прикладом.

Франтішек Кашпар приєднався до боротьби священників Грдлічки та Саски, які не визнавали головою християнської церкви Папу і за зразком чеськобратської церкви від XVI століття завели богослужіння чеською мовою, відкрити сповідь та причастя, в обрядах зверталися до спадщини чеськобратської церкви. Наскільки заведені ними правила

богослужіння відрізнялися від католицьких, зараз уже не можна з'ясувати, але, напевно, різниця була невеликою. Слід зауважити, що цим трьом священникам та представникам від різних чеських сіл не вдалося на трьох з'їздах досягти єдності в питанні чеськобратської (гуситської) церкви, чим і скористалися царські власті, заборонивши діяльність чеськобратської церкви і примусивши чехів-католиків переходити до православ'я.

Ціною великих зусиль, поборовши всілякі перешкоди, удалося пану Кашпару відкрити маленьку школу, у якій він навчав чеських дітей чеською мовою, бо російська державна школа була нижче всякої критики.

Увесь свій вільний від роботи в школі час він присвячував піднесенню культурного життя села. Разом з тим мав великі заслуги в організації добровільної пожежної дружини, позичав селянам книги та агітував їх, щоб самі купували та читали книги та часописи. Заснувавши співочий гурток, із часом перетворив його на театральний, вистави якого користувалися великою популярністю не тільки серед мешканців Гульчі, але й на них приїздили подивитися мешканці Квасилова, Здолбунова, Глинська, Ульбарова, Борщівки й навіть далекого Волкова (Вовковії).

На сцені були чудові, як для села, декорації, які намалювали чесько-російські художники брати Паролки, перейнявшись побажаннями селян (не без впливу пана Кашпара).

Франтішек Кашпар мав надзвичайно великий вплив на своїх парафіян. Проголошений ним чеськогуситський напрям досить спокійно сприйняла й підтримала більшість мешканців села. Окрім Гульчі Чеської, Залісся, Завидова та чеської частини Урвенни, він мав значну кількість парафіян і в досить віддалених населених пунктах (Квасилів, Здолбунів, Озірко, Борщівка, Михайлівка, Марієндорф (нині Мар'янівка Рівненського району), Будераж, Ядвинін (нині Прикордонне Хмельницької області), Мізоч, Стадники та ін.) на 50 і навіть 80 кілометрів. Їх, звичайно, він мусив відвідувати. Найгірше це було восени, коли після дощів дороги були просто непроїзними, та взимку, коли великою небезпекою були зграї голодних вовків, які бродили краєм. Коли взимку Франтішек Кашпар разом зі своїм кучером Дем'яном вирушали в дорогу, то брали револьвер, солому та гас проти вовків.

Приїхавши, зразу, як тільки стало можливо, окрім діяльності священника та вчителя, розвинув просвітницьку діяльність. Організував хор та керував ним, створив любительський театральний гурток, а пізніше й дитячий театрик. Навчив одного українця Василя з Урвенни читати та писати.

Після вступу на трон Олександра III в 1883 році сталися відчутні зміни в ставленні царських урядовців до діяльності чеськобратських священників. Франтішка Кашпара викликали в Здовбицю у волость, де його ознайомили з урядовою постановою про заборону діяльності чеськобратської церкви та припинення виплат йому.

Повернувшись додому, він вирішив перейти в православ'я, про що повідомив своїх мирян, переважна частина яких, хоча і неохоче, але підтримала його. Перехід до православної віри відбувався в здовбицькій церкві Св. Володимира, де настоятелем був протоієрей Калістрат Метельський. Під час хрещення Франтішек Кашпар отримав ім'я Володимир, а його дружина Терезія – Ольга. Із заборною чеськобратської церкви він втратив засоби для утримання родини (щорічно 600 рублів від держави) й тому в 1888 році переїхав до Києва, де викладав латину, креслення та каліграфію в 5-ій київській гімназії.

Першим православним священником у новоутвореній православній парафії Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська був о. Гервасій Глинський, якого незабаром змінив о. Григорій Стефанович, що відзначався релігійною толерантністю. Під час богослужінь його

парафіяни могли й далі використовувати чеські наспіви, які вони співали на католицьких месах, зберігали старі релігійні звички, принесені ще зі старої батьківщини. Тому Стефановича дуже любили та поважали. Коли він переходив на нове місце у Свято-Миколаївську церкву села Гульча Українська, то після недільної літургії чехи випроводили його з оркестром аж до нового місця служби. З 1910 по 1920 рік священником в Кирило-Мефодіївській церкві був чеський священник о. Алексей Ванек, а з 1920 до 1947 року, тобто до самої реєміграції чехів на історичну батьківщину, – гульчанський краянин Антонін Заїц.

Через декілька років перебування у Києві у Кашпара погіршилося здоров'я й довелося зробити операцію на оці, яка, на жаль, була невдалою, і він міг бачити тільки на одне око. Його численна родина переселилася на Шулявку, поближче до «Бельгійсько-чеського заводу Гретера та Крживанка», де працював креслярем їх найстарший син Віктор (Добромисл), який повернувся після навчання у Чехії. Пані Кашпарова відкрила приватну їдальню, де харчувалися, в основному, співробітники фірми «Гретер та Крживанек», але це тривало недовго, бо через сильні ревматичні болі в ногах вона змушена була закрити їдальню.

Пробувши дев'ять років у Києві, родина Кашпарових повернулася в Урвенну, де поселилася в офіцині замку. У той час якраз готувалися до весілля Віктора Кашпара з дочкою Яна Кованди, який мешкав у замку в Урвенній. Франтішек Кашпар перестав бачити й на друге око й за порадою друзів вирушив до Праги, щоб прооперуватися в професора Шелби. Поїхав сам потягом. Усюди дорогою знаходилися охочі допомогти йому, доправивши його на місце. У Празі йому зробили операцію на другому оці, на цей раз успішно. Він став бачити на одне око, а з окулярами читав і писав.

Зрозуміло, що весь цей час він не брав участі в культурному житті, яке, до речі, обмежувалося лише вечорами танців та розваг. Після деякого послаблення політичного тиску та покращення здоров'я в 1905 році Франтішек Кашпар знову взявся за організацію громадського та культурного життя села, віродивши хорівий та театральний гуртки. Він дуже переймався чистотою мови, намагався, щоб односельці не вживали чужих слів. Порушників штрафував на копійку, виписуючи при цьому квитанцію. Зібрані гроші посилав у Прагу на рахунок Матиці шкільної (державно-громадська освітянська організація).

Д-р Ауерган у своїй книзі «Чеські поселення на Волині» відмічає, що під час своїх відвідин Волині в 1913 році він зустрічався з Франтішком Кашпаром, високо оцінюючи його громадську та освітянську діяльність, і висловлює жаль, що таких людей мало на Волині.

У 1915 році родина Кашпарових переїхала до Києва, де мешкала у своєї дочки Андели (Ангеліни) Ковандової, яка викладала в школі ім. Я. А. Коменського. Через рік після цього обоє померли: Терезія Кашпарова – 25.09.1916, а Франтішек Кашпар – 29.10.1916.

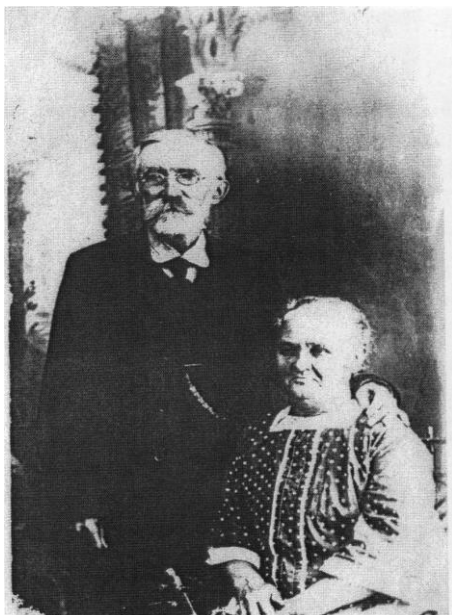
Саїтлини взяті з книги Їржі Бонек, Дануше Манової, Вацлава Старека «Гульча Чеська на Волині». Рівне, 2017.

Джерела: Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. *Гульча Чеська на Волині.*

Опис життя в 1870-1947 роках. Рівне, 2017.

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.

Kašpar František

Narodil se 12. března roku 1844 v Borohrádku. Otec se jmenoval Franz Kašpar. Na přání své matky a babičky studoval katolický seminář v Hradci Králové a pak se stal kaplanem v Holicích v Čechách. Pro rozpory s římsko-katolickou církví odjel do Ruska a seznámil se zde s činností českých kněží Hrdličky (Kvasilov) a Sasky (Hlinsk), kteří se pokoušeli vytvořit jednotu husitskou nebo církev česko-husitskou, jak ji původně nazývali. Navštívil také Huleč, kde uzavřel s obcí dohodu o učitelství a kněžství a kam se zase v roce 1873 (první zápis v církevní matrice Cyrilo-Methodějské církve za jeho působení se datuje květnem 1873) přistěhoval již ženatý. Jeho manželka Terezie, dcera lékárníka Karla Holce v Holicích v Čechách. V rodině Kašparových se narodily děti: Dobromysl (*1874), Vladimír (*1876), Otakar (*1878), Oldřich (*1880), Anna (*1882), Angelina (*1885). Otakar, Oldřich a Anna zemřeli v říjnu-listopadu 1886 při epidemii neštovic.

Nejprve po svém příjezdu, než se opravila budoucí fara, bydlel František Kašpar v zámku v Urvenách, v jedné místnosti patřící Kovandovým. Pro faru a školu určila obec velkou dřevěnou budovu, jež původně patřila k panskému dvoru. Proti ní za cestou na malém návrší stal, obklopen starými lipami, dřevěný kostel.

V Hulči započal svoji osvětovou kulturní práci jako českobratrský kněz. Hlásal čisté evangelium a učil, že ne slovy, nýbrž skutky se charakterizuje pravý křesťan. Sám byl všem vzorem a první podával příklad.

František Kašpar se připojil k hnutí kněží Hrdličky a Sasky, kteří neuznávali papeže jako hlavu křesťanské církve a po vzoru českobratrské církve z XVI. století zavedl při bohoslužbách český jazyk, s veřejnou zpovědí a přijímáním pod obojí navázal i v obřadech na českobratrskou minulost. Do jaké míry se jím zavedené bohoslužebné úkony lišily od katolického rituálu, nelze již zjistit; pravděpodobně však odlišnosti nebyly příliš velké.

Na své farníky měl František Kašpar mimořádně velký vliv, jím hlásaný směr česko-husitského náboženství byl přijímán velkou většinou hulečských občanů kladně a bez výhrad. Také měl, mimo Hulče České, Urveny, Zálesí a Zavidova i ve velmi vzdálených obcích (Kvasilov, Zdobunov, Ozirko, Buršovka, Michajlovka, Mariendorf, Buderáž, Jadviny atd.) i 50 až 80 kilometrů od Hulče početné farníky. Svě farníky musel pochopitelně navštěvovat. Nejhorší to bylo na podzim, kdy cesty po deštích byly naprosto nesjízdné, a v zimě, kdy byly velkým nebezpečím smečky hladových vlků potulujících se krajem. Když se František Kašpar vydával v zimě se svým kočím Demjanem na cestu, brávali s sebou revolver, slámu a petrolej pro ochranu.

Po svém přistěhování, ihned, jakmile to podmínky dovolily, vyvinul kromě své činnosti kněžské a učitelské práci osvětovou. Založil a vedl pěvecký spolek, ochotnický divadelní kroužek a později dětské divadélko. Naučil také jednoho Ukrajince, Vasila z Urven, číst a psát. Po nastoupení Alexandra III. v roce 1883 na trůn se na Volyni velice změnil vztah vládních činitelů k činnosti českobratrských kněží. František Kašpar byl povolán do Zdobické volnosti, kde mu bylo oznámeno úřední rozhodnutí o zákazu církve českobratrské a o zastavení jeho kněžského platu.

Po návratu domů se rozhodl pro přestup na pravoslaví a své rozhodnutí oznámil farníkům. Převážná většina, ač neochotně, ho provázela. Přestup na pravoslaví se konal v Zdobici v kostele sv. Vladimíra protojerejem Kalistratem Metelským. František Kašpar přijal při přestupu jméno Vladimír a jeho manželka Terezie jméno Olga. Zrušením českobratrské církve ztratil František Kašpar v Hulči existenci.

Prvním pravoslavným farářem v Hulči byl Gervasij Hlinský, a zanedlouho přišel Grigorij Stefanovič. Ten se vyznačoval ve věcech náboženských velkou tolerancí. Při bohoslužbách směli farníci nadále používat české a dokonce katolické zpěvníky a dále se udržovaly mnohé náboženské zvyky přinesené přistěhovalci ještě z vlasti. Proto byl Stefanovič velice oblíben, a když roku 1910 odcházel na nové působiště do Hulči Ukrajinské, vyprovodili ho Češi s hudbou v neděli po bohoslužbách až na nové místo. Jeho vystřídal český pravoslavný kněz Alexej Vaněk, který působil do roku 1920. Po něm pokračoval místní rodák Antonín Zajíc, působení kterého trvalo až do roku 1947, totiž do reemigrace Čechů do Československa.

V roce 1888 František Kašpar odjel s rodinou do Kyjiva, kde vyučoval latinu, kreslení a krasopis v 5. gymnáziu. Po několika letech působení v Kyjivě pan Kašpar onemocněl a potřeboval operaci oka. Operace se nepodařila a on po ní viděl jenom na jediné oko. Četná rodina se přestěhovala blíž k "Belgicko-české továrně Greter a Křivánek", kde pracoval jako kreslič jejich nejstarší syn Viktor (Dobromysl), vrátivší se ze studií v Čechách. Paní Kašparová si zařídila soukromou jídelnu, kde se stravovali většinou úředníci od firmy Greter a Křivánek, ale tato činnost netrvala dlouho, pro silné revma v nohou musela jídelnu zrušit.

Po devíti letech pobytu v Kyjivě se rodina Kašparových vrátila do Urven a usídlila se v oficíně zámku. V té době se chystala svatba Viktora s dcerou Martinka, rodina kterého bydlela v Urvenách v zámku. František Kašpar potom přestal vidět i na druhé oko, a proto se na radu přátel rozhodl pro operaci u prof. Šelby v Praze. Jel sam vlakem, našli se ale všude ochotní lidé, kteří ho dopravili až na místo. Operace se zdařila a František Kašpar znovu viděl alespoň na jedno oko a s brýlemi mohl číst a psát. Přidružila se ale další nemoc – pravděpodobně ledvin. Tentokrát ho lečil prof. Janovský z Kyjiva. Celou tu dobu se pochopitelně pan Kašpar veřejného života nijak neúčastnil. Teprve po roce 1905, kdy došlo k částečnému uvolnění politického tlaku a jeho zdravotní stav se zlepšil, znovu se ujal organizace společenského a kulturního života – vzkřísil pěvecký sbor a divadelní kroužek.

Dekorace v Hulči byly velmi pěkné a na vesnické poměry až přepychové. Byly malovány česko-ruskými umělci, bratry Parolky, kteří s pravou láskou a nezištností ujali nového divadelního stánku a zanechali v obci milou upomínku jak svým uměním, tak i svým vystupováním. Jejich odchodem ztratilo divadlo mnoho.

Některé kusy divadelních her obsahovaly zpěvy a lze říci, že "zpěvohry" byly bezvadné a dokázaly, že i na vesnici lze mít operu, když je takový režiser. Mimo tato divadelní představení konaly se také několik koncertů s hudebními přednesy, sborovými písněmi i solovými výstupy a deklamacemi.

Úspěch divadla byl viděn z toho, že hulečaci mívávaly hosty z Kvasilova, Zdobunova, Hlinska, Ulbarova, Burešovky, ba i z vzdáleného Volkova.

Po dlouhých nesnázích a překážkách podařilo se p. Kašparovi otevřít si malou školku v níž vyučuje české děti (hulečská ruská škola je pod vší kritikou). Všechny volný čas, jež mu škola ponechává, věnuje práci pro kulturní povznesení obce.

Měl velkou zásluhu o zřízení hasičské družiny. Půjčuje občanům knihy a nutí je, aby sami kupovali a četli knihy a časopisy.

František Kašpar velice dbal na čistotu jazyka a snažil se, aby spoluobčané nepoužívali cizích slov. Každého pokutoval jednou kopejkou a dával na to stvrzenky. Takto sebrané peníze ukládal do zvláštní pokladničky a pak posílal Matici školské do Prahy.

Dr. Auerhan se ve své knize „České osady na Volyni“ zmiňuje, že při své návštěvě Volyně v roce 1913 se setkal s Františkem Kašparem. Vysoce hodnotil jeho společenskou a osvětovou činnost a vyslovil politování, že takových mužů nemá Volyně více.

V roce 1915 odjeli manželé Kašparovi do Kyjiva, kde bydleli u své dcery Anděly Kovandové, učitelky ve škole J. A. Komenského. Rok na to oba zemřeli – Terezie Kašparová 25.9.1916 a František Kašpar 29.10.1916.

Na foto František a Terezie Kašparovi. Zdroj: archiv Jana Křivky.

Prameny: Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. *Huleč Česká na Volyni.*

Obraz života v létech 1870–1947. Žatec, 1992.

Matriky Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká.

<https://volynaci.cz/file/10903/Cechoslovan-9-.pdf>

Родина Казіловських

Село Миротин було засноване в 1902 році декількома чехами, вихідцями з Михайлівки. Це були Ян Немечек, Йозеф Несварба, Вацлав Валашек та Йозеф Заїчек, які викупили в кадастрі українського села Глупанин землю – колишній, уже запущений двір дворянина Колінкова. Ця група чехів і пізніші їх односельці в основному були вихідцями з польського Зелова, тобто нащадками побелогорських емігрантів-втікачів із чеських земель через економічні та релігійні утиски з боку австрійської влади.

Тоді на чеських теренах, особливо після поразки в 1620 році чеського війська війську Габсбургів у битві на Білій горі, відбувалося онімечення та окатоличення місцевого люду. Тому послідовники Яна Гуса, Яна Амоса Коменського та Петра Хельчицького, які не визнавали верховенства та непогрішимості Папи Римського, змушені були емігрувати до Польщі, Саксонії та Брандербуржя.

Пізніше до перших миротинських поселенців приєдналися ще інші родини, в основному баптисти, і з часом Миротин перебрав у Боратина першість баптистського центру на Волині, а кількість чеських родин перевищила, з врахуванням сусіднього Чеського Гаю, сотню. Серед них, як це видно із записів в метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська, лише декілька родин сповідували православ'я (Казіловські, Бржезінови, Кржіжкови, Нехутови, Глубочкови, Краскови, Грушкови, Єніковські, Стролені, Горженінови, Дєдкови), а католики там поселилися вже аж у роки Другої світової війни.

Як показують дослідження Ярослава Пури, доцента Рівненського державного педагогічного інституту (нині Рівненський державний гуманітарний університет), найдавніші вісті, пов'язані з Миротином, містить акт від 1652 року, де в описі маєтностей Ігнатія

Підгорецького згадується «Миротинская дубрава», у якій уже тоді могла бути якась осідлість, котра як «слободка Миротин», згадується в 1667 році. Карти, поземельні плани 1777–1888 років засвідчують «Миротин» («Миротино») як хутірець неподалік однойменної лісничівки.

Про родину Казіловських відомо, що на початок окупації Західної Волині Червоною армією, наступним нападом Німеччини на Радянський Союз і подальшими незгодами воєнних років вона складалася з чотирьох осіб: батька Владіміра Казіловського, матері Емілії, сина Владіміра (його називали Владя) та дочки Емілії. У метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська є запис: «27.07.1917 народилася Емілія, дочка селянина чеської колонії Миротин Владіміра Казіловського, сина Владіміра, і його законної дружини Емілії, дочки Антона, обоє батьків православної віри». Родина Казіловських була досить заможною, окрім великої земельної ділянки в Миротині вона ще володіла млином в селі Новокраїв. Новокраїв – це село, засноване чеськими колоністами поруч із українським селом Країв. Нині ці два села об'єднані в одне ціле під назвою Країв.

Учителька історії Миротинської школи I-II ступеня Оксана Миколаївна Чиж, вивчаючи архівні матеріали про історію свого села в книзі «Історія сіл і міст УРСР» від 1967 року та в газеті «Вісті Рівненщини» від 10 жовтня 1995 року (стаття «Молитва врятувала від смерті», автор Кирило Павлович Кіндрат), знайшла матеріали, які свідчать про високу громадянську свідомість однієї з чеських родин села Миротин. Ось запис, що стосується родини Казіловських: «Було це 15 липня 1941 року. В одному з повітряних боїв фашисти підбили радянський літак неподалік від села Миротин. Тодішній сільський голова Степан Рапчук організував підводу, і трьох льотчиків, які залишилися живі, перевезли до пожежного депо, зробили перев'язку. Один із них був важко поранений. Звали його Олександр Гнатович Попков, уродженець Донбасу. Саме йому надали притулок у будинку Владіміра Казіловського. Казіловські не лише сховали його, але й вилікували. Після остаточного одужання О. Попков за допомогою тих же Казіловських влаштувався на роботу в Здолбуніві на залізниці, брав участь у підпільній роботі проти фашистів. Гітлерівці його арештували та розстріляли».

Подамо також короткий зміст статті з вищезгаданої газети: «У жовтні 1942 року фашисти оточили село Новокраїв і розпочали безжальне полювання та вбивство єврейського населення. Майже вся сім'я Фельдманів була розстріляна на місці. Дев'ятирічному Саші чудом вдалося втекти від фашистів, і він сховався в млині Казіловських, який був навпроти дому його батьків. Виявивши ввечері малолітнього Сашу в ковші для зерна, син Казіловських Володимир привіз його до своєї садиби в селі Миротин».

На старшого сина Казіловських Владю та його молодшу сестру Емілію, якій на той час виповнився 21 рік, лягав основний тягар переховування євреїв: харчування, лікування, прання білизни. Їхню оселю селяни називали між собою «Палестиною» (за весь час у них легально та напівлегально переховувалося майже 20 євреїв). Олександр Фельдман, який був врятований Владею Казіловським, виховувався в їхній родині до зрілого віку, отримав освіту й був їм як рідний син.

«Час від часу фашисти й поліцаї розшукували євреїв у навколишніх селах. Навідалися вони й до родини Казіловських, бо хтось нашептав, що в них переховуються євреї. Фашисти поставили під стіну всю родину, наставили в груди дула пістолетів, а старший офіцер заявив, що, якщо вони не скажуть, де переховуються євреї, то всі будуть розстріляні.

Саме в цей час на горищі будинку у криївці ховалося шість євреїв. «Це була страшна хвилина», – розповідала у своїх спогадах пані Емілія, яка після війни проживала в Здолбуніві, (їхню садибу в Миротині після війни перетворено на хмелесушарню). Тоді вона подумки

готувалася до смерті. У смертельну хвилину під прицілом пістолетів вона стала навколішки і, знаючи німецьку мову, проголосила вголос «Майн Гот». Склавши молитовно руки, почала молитися. Щось людське заворушилося в душах фашистів, дула пістолетів без команди опустилися... так молитва врятувала від смерті».

У своїй книзі «Mirotín a Český Háj» Лубомір Сазечек описує долю вже згаданого члена цієї родини Владі Казіловського. Він використовує спогади уродженця села Переділи Вацлава Пенічки, який деякий час мешкав у Новокраєві.

«Владя Казіловський походив із Миротина, де його батьки мали великий маєток. У нас, у Новокраєві, був власником великого млина, який працював 2-3 рази за рік. Запускали його завжди після жнив та перед Різдом. Інколи працював сам власник, інколи віддавав його в оренду пану Хоміцькому чи єврею пану Ушерові. Казіловський був неодружений. Було йому десь 30 років. Біля млина побудував гарний цегляний будинок, у якому мав канцелярію, кімнату для себе та приміщення для механіка. Коли сам працював у млині, то ходив до нас на обід. Після приходу німців купив газогенератор зі згорілого млина у Гощі. Цей мотор виробляв із дерева газ, і він замінив старий паровий котел. Казіловському в кінці 1942 року стало зрозуміло, що Гітлер українцям ніяку самостійну Україну не дасть, і він жартував з селянами. На їхнє вітання «Доброго дня, пане Казіловський», піднімав правицю та відповідав: «Слава Україні» або «Слава героям». Це було вітання українських націоналістів, коли вони ще були переконані, що для німців є рівноцінними союзниками й самостійна Україна – вирішена справа. Українці вважали його відповідь провокацією. Тітка пана Казіловського застерігала його, щоб не провокував селян, дивлячись на те, як ті націоналісти кругом заправляють. Він тільки посміхався й відповідав: «Та це ж тільки жарт».

Одного дня прийшли за ним до млина двоє хлопців із гвинтівками й наказали йому одягнутися та йти з ними. Владя взяв шкіряний піджак, документи та гроші, думав, що йде на якийсь допит. Вони вели його прямо до лісу на страту. Коли прийшли на місце страти, то наказали йому, щоб зняв піджак, черевики та штани (це я особисто чув з його вуст, коли ми провідували його в німецькому госпіталі в Рівному). Потім сказали йому, щоб став на коліна і молився. Владімір став на коліна й почав молитися. І він ще встиг побачити як вістря 4-гранного радянського багнета вилізло в нього з грудей. Він все ще стояв на колінах, і лише тоді, коли отримав постріл у голову, утратив свідомість й упав. Як довго лежав без свідомості, не знає. Думає, що десь півтори години. Убивці вважали його мертвим, зняли з нього золоту каблучку з монограмою та наручний годинник.

Коли опритомнів, то зрозумів, що сталося, вийшов з лісу, а там якраз Кастлові вибирали картоплю. Вони поклали його на віз, прикрили картоплинням та відвезли до Оженіна на залізничну станцію. Там був німецький гарнізон. На вокзалі якраз стояв санітарний потяг, де йому надали першу допомогу й узяли із собою до військового шпиталю. Родичі пана Казіловського потім залагодили, щоб в тому шпиталі залишився до повного одужання. Коли я з тіткою провідував його, то він уже міг говорити. Казав, що його прооперували в місці проколу багнетом.

Тітка його намовляла, щоб після одужання виїхав до Чехії, що має досить грошей та знайомств у німців, щоб це міг зробити. Тому, що за ним знову прийдуть хлопці з лісу, коли дізнаються, що він не мертвий. Владімір мав на це іншу думку. «Та ні, я те тим курвам не подарую. Я їх добре пам'ятаю, думаю, що то були хлопці з Новосілок. Маю там досить знайомих українців, які за центнер муки розвідають, хто були ті двоє. Раніше чи пізніше їх уб'ю,

як собак». Чи вдалося Казіловському вбити тих двох хлопців із лісу, не знаю. Мене забрали на роботу в Німеччину, тому не знаю, що на Волині діялося.

Після приїзду наших земляків із Волині в 1947 році мені розповіли, що після приходу советів організували так звані винищувальні батальйони для боротьби з УПА. Владімір був командиром одного такого відділу. Під час однієї акції на їх авто напали в лісі упівці. Дорогу їм перегородили поваленими деревами. Стрибки (або яструбки чи істребки – так називали членів винищувальних батальйонів, що походить від російського слова «истреблять» – прим. перекладача) здалися без бою, що не було дивним. Часто одні та інші походили з одного села. Казіловського впізнали й на місці задушили. Для цього мали свої методи. Зав'язали йому навколо шиї дріт, просунули кілочок, прокручуючи який, затягували петлю. Так закінчилося життя відважної людини, яка не хотіла змиритися зі злочином, учиненим над нею. Владіміра вбили двічі. Такі часи були на Волині ще декілька років після війни. Це було волинське Сараєво, про яке люди в Чехії не мали ніякого уявлення.

Десь у 1995 році їдемо з екскурсією на Волинь. У групі десь 17 новокраєвчан. Ми домовилися з водієм, що дамо йому кожний по сто крон, щоб завіз нас до Новокраєва. Це 22 кілометри від Рівного. Колишнього млина Казіловського вже нема. Не вдалося доселенцям розкрасти повністю все. З двометрової кропиви визирав маховик колишнього газогенератора. Він дуже важкий. Доселенка в колишньому будинку Заїцових, що по сусідству з млином, каже, що позаминулого року приїжджала сестра Казіловського із стареньким батьком, який мав повністю біле волосся. Ходив по тих руїнах. Старий пан, мовляв, плакав. Надіявся, що млин ще стоїть і дає людям користь».

Ось такі спогади пана Пенічки.

Родина Казіловських заслужила на повагу й велику подяку від врятованих ними людей та на глибоке співчуття трагічної долі їх сина Владіміра.

На світлинах млин Казіловських у Новокраєві. Походження: volynaci.cz.

Джерела: Лубомір Сазечек. *Миротин та Чеський Гай*. Рівне, 2017.

Václav Pěnička. Smutné i veselé příběhy mého života.

Ярослав Пура. Походження назв населених пунктів Рівненщини. Рівне, 1990.

ДАРО.Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 320.

Rodina Kazilovských

Obec (česká) Mirotín byla založena roku 1902 několika rodinami baptistů. Jan Němeček, Josef Nesvarba, Václav Valášek a Josef Zajíček v katastru ukrajinské obce Hlupanín koupili pozemek, bývalý a teď už zanedbaný majetek hrabě Kolinkova. První osídlenci pocházeli z Michajlovky u Rovna a pak se k nim přistěhovaly další rodiny z Boratína a jiných míst. Skoro všichni byli reformovaní nebo nereformovaní evangelíci a baptisté s výjimkou několika rodin pravoslavných, jako Kazilovských, Březinovi, Křížkovi, Nechutovi, Hlubočkovi, Kraskovi, Hruškovi, Jenikovských, Strolení, Hořenínovi a Dědkovi, jak je vidět v matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká. Katolíci se tam objevili až za 2. světové války.

Podle docenta Rivnenské státní vysoké školy pedagogické (nyní Rivnenská státní humanitární univerzita) Jaroslava Pury nejstarší zmínka, spojená s Mirotínem, byla v listině z roku 1652, kde ve spisu majetku Ignatie Podhoreckého se zmiňuje „Mirotínská doubrava“, ve které už tehdy mohla být nějaká usedlost, která se jako „slobodka Mirotín“ uvádí v roce 1667. Mapy, územní plány v letech 1777-1888 potvrzují existenci samoty Mirotín, nedaleko od stejnojmenné lesní chalupy.

Rodina Kazilovských čítala čtyři osoby: otec Vladimír Kazilovský, matka Emílie, syn Vladimír, kterého jmenovali Vláďa, a dcera Emílie, o které nalézáme zápis v matrice Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká: „27.7.1917 narodila se Emílie, dcera občana české kolonie Mirotín Vladimíra Kazilovského, syna Vladimíra, a jeho zákonné manželky Emílie, dcery Antona, oba rodiče pravoslavné víry.“ Rodina Kazilovských byla dost zámožná, vlastnili velký pozemek v Mirotíně a mlýn v Novokrajevě – české vesnici nedaleko Mirotína, vedle ukrajinské vesnice Krajev (nyní to je jedna vesnice Krajev).

Učitelka historie mirotínské devítileté školy Oksana Nikolajevna Čyž provedla bádání po materiálech, kde se připomíná vesnice Mirotín a zjistila, že mirotínští Češi měli vysokou veřejnou svědomitost (sociální cítění), zejména rodina Kazilovských. Podle knihy „Історія сіл і міст УРСР, 1967 р.“ dne 15. července 1941 nacisté sestřelili sovětské letadlo poblíž Mirotína. Tehdejší starosta obce Stepan Rapčuk zorganizoval povoz a tři letci, kteří to přežili, byli dovezeni do požární zbrojnice, kde byli ošetřeni. Jeden z nich byl těžce zraněn. Byl to Olexandr Hnatovič Popkov, původem z Donbasu. Vzala ho k sobě rodina Kazilovských a nejenže ho schovala, ale i vyléčila. Po uzdravení Popkov, zase pomocí Kazilovských, dostal pracovní místo na dráze ve Zdolbunově, byl členem ilegální protifašistické organizace. Gestapo ho později zatklo a popravilo.

Uvedeme také článek Kyrila Kindrata „Modlitba zachránila život“ (oblastní noviny „Вісті Рівненщини“ z 10. října 1995).

„V říjnu 1942 nacisté obklíčili obec Novokrajev. Začalo pátrání po Židech a jejich popravování. Skoro celá rodina Feldmanů byla popravena na místě. Devítiletý Saša se zázrakem zachránil útekem od nacistů a schoval se ve mlýně Kazilovských, který byl naproti domu jeho rodičů. Večer Vláďa Kazilovský našel Sašu v bunkru obilí a přivezl ho domů do Mirotína“. Starší syn Vláďa a jeho sestra

Emílie dostali vše na starost, ukrytí Židů, jejich stravování, léčení a praní prádla. Ve vesnici jejich usedlost nazývali „Palestina“. (Za celou válečnou dobu se tam ukrylo kolem 20 Židů).

„Občas Němci a policajti hledali po vesnicích Židy. Přišli také k rodině Kazilovských. Postavili celou rodinu u stěny, namířili na jejich prsa zbraně a starší důstojník řekl, že když neukážou místo, kde schovávají Židy, tak budou postříleni.

Právě v této době se v podkroví domu ukrývalo v úkrytu šest Židů. „To byla strašná chvíle“, – vyprávěla ve svých vzpomínkách paní Emílie, která po válce bydlela ve Zdobunově (z jejich usedlosti v Mirotíně udělali sušárnu chmele). Tehdy se už připravovala na smrt. Ve smrtelné minutě pod namířenou zbraní klekla na kolena a začala se modlit. Vládla němčinou a nahlas se modlila „Mein Gott“. Složila modlitebně ruce pokračovala v modlení. Něco lidského se ozvalo v duších Němců a oni bez rozkazu sklopili zbraně... Tak je její modlitba zachránila od smrti“.

Olexandra Feldmana, kterému zachránila rodina Kazilovských život před fašistickou genocidou, vychovali v této milosrdné rodině, vyučil se, byl pro ně jako syn.

Lubomír Sazeček ve své knize „Mirotín a Český Háj“ popisuje osud syna rodiny Kazilovských, Vládi Kazilovského, převzatý z knihy Václava Pěničky „Smutné i veselé příběhy mého života“.

„Vláda Kazilovský pocházel z Mirotína, kde měli jeho rodiče velký statek. U nás v Novokrajevě vlastnil velký mlýn. Ten byl v provozu 2-3 x ročně. Spouštěli ho vždy po žních a před Vánocemi. Někdy provozoval mletí sám majitel, jindy ho pronajímal panu Chomickému nebo Židovi, panu Ušerovi. Kazilovský nebyl ženatý. Bylo mu asi 30 let. U mlýna měl postavený pěkný cihlový domek, ve kterém měl kancelář, místnost pro sebe a byt pro strojníka. Když vedl sezónu mletí sám, tak chodil k nám na obědy. Po příchodu Němců koupil plynový generátor z vyhořelého mlýna v Hošči. To byl motor na dřevoplyn, který instaloval místo starého parního kotle. Kazilovský si koncem roku 1942, kdy bylo jasné, že Hitler Ukrajincům žádnou samostatnou Ukrajinu nedá, si z mužiků utahoval. Na jejich pozdrav: „Dobrý den, pane Kazilovský“, zvedal pravici a odpovídal: „Sláva Herojam“ nebo „Sláva Ukrajině“. To byly pozdravy ukrajinských nacionalistů, kdy byli ještě přesvědčeni, že jsou Němcům rovnocennými spojenci a samostatná Ukrajina je hotová věc. Teď to Ukrajinci považovali za provokaci. Teta pana Kazilovského varovala, ať ty mužiky neprovokuje, vidí, jak ti banderovci začínají kolem řádit. On se jenom smál a říkal: „Však to jenom legrace“.

Jednoho dne přišli za ním do mlýna dva chlapi s puškami a nařídili mu, ať se obleče, že musí jít s nimi. Vláda si tedy vzal kožené sako, doklady a peníze, myslel, že ho vedou k nějakému výslechu. Oni ho ale vedli rovnou do lesa na popravu. Když přišli na místo popravu, tak mu nařídili, aby si sundal sako, zul boty a sundal kalhoty. To jsem osobně slyšel z jeho úst, když jsme ho byli navštívit v německé vojenské nemocnici v Rovně. Pak mu řekli, aby si klekl a modlil se. Vladimír si klekl a začal se modlit. Byl to dlouhý čtyřhranný sovětský bodák. Vladimír ještě viděl, jak mu hrot bodáku vyběhl na prsou. To ještě klečel na kolenou, teprve když dostal ránu do hlavy, ztratil vědomí a skácel se. Jak dlouho ležel v bezvědomí, neví. Odhadoval to asi na půldruhé hodiny. Bandité ho pokládali za mrtvého, stáhli mu ještě zlatý prsten s monogramem a náramkové hodinky. Když přišel k vědomí a uvědomil si co se stalo, šel z lesa ven a tam právě Kastlovi vybírali brambory. Ti ho naložili na vůz, přikryli naťovinou a ujížděli s ním do Oženina na železniční stanici. Tam byla německá posádka. Na nádraží zrovna stál sanitní vlak, tam ho ošetřili a vzali s sebou do vojenské nemocnice v Rovně. Rodiče pana Kazilovského pak zařídili, že v té vojenské nemocnici zůstal až do úplného vyléčení. Když jsem s tetou za ním byl, tak to už mohl mluvit. Říkal, že mu dávali nějakou vložku do dýchací trubice, která byla poškozená bodákem.

Teta ho nabádala, aby po vyléčení odjel do Čech. Že má dost peněz a známostí u Němců, aby si to mohl zařídit. Teď po něm banderovci teprve půjdou, když se dozvědí, že nebyl mrtvý. Vladimír

na to měl ale jiný názor. „To ne, já to těm kurvám nedaruji. Já si je pamatuji, myslím, že to byli kluci z Novosilek. Mám také dost známých Ukrajinců, kteří za metrák mouky vypátrají, kdo ti dva byli. Dříve či později je zabiju jako psy“. Jestli se podařilo Kazilovskému zabít ty dva banderovce nevím. Byl jsem zavlčen do Německa na práci, tak nevím, co se na Volyni dělo.

Po příjezdu našich krajanů z Volyně v roce 1947 mi vyprávěli, že po příchodu Sovětů se organizovaly tzv. istrebitelnyje bataliony pro boj s banderovci. Vladimír prý byl velitelem jednoho takového oddílu. Při jedné takové akci jejich auto přepadli v lese banderovci. Cestu zatarasili pokácenými stromy. Strybky se bez odporu vzdali. Nebylo divu. Často pocházela jedna i druhá strana z jedné vesnice. Kazilovského poznali a na místě uškrtili. Měli na to svou metodu. Uvázali mu kolem krku drát, vzadu strčili roubík, kterým při otáčení utahovali smyčku. Tak skončil život odvážného člověka, který se nechtěl smířit se zločinem, který byl na něm spáchán. Vladimír byl zavražděn dvakrát. Taková byla doba na Volyni ještě několik let po válce. To bylo volyňské Sarajevo, o kterém neměli lidé v Čechách ani potuchy.

Asi tak v roce 1995 jedeme se zájezdem na Volyň. Ve skupině asi 17 novokrajeváků. Domluvili jsme se s šoférem, že mu dáme každý sto korun, aby nás dovezl do Novokrajeva. To je od Rovna 22 kilometrů. Bývalý Kazilovského mlýn nestojí. Nepodařilo se ale dosídlencům rozkrást úplně všechno. Ze dvoumetrových kopřiv vyčnívá setrvačnický bývalého gasgenerátoru. Ten je moc těžký. Dosídlenkyně v bývalém Zajíčkově domě, co sousedil s mlýnem, říká, že předminulý rok přijela sestra pana Kazilovského se staříčkým otcem, měl úplně bílé vlasy. Chodil po tom zbořeništi. Starý pán prý brečel. Doufal, že mlýn ještě stojí a dělá lidem užitek.

Na foto Vladimír Kazilovský. Foto našel Vladimír Ostapuk v ДАРО.

Prameny: Lubomír Sazeček. *Mirotín a Český Háj*. 2015.

Václav Pěnička. *Smutné i veselé příběhy mého života*.

Ярослав Пура. *Походження назв населених пунктів Рівненщини*. Рівне, 1990.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 320.

Кгол Франтішек

За інформацією від Яро Бури батько Франтішка Кгола (05.04.1871, Глушице-?, Здолбунів) Франтішек Кгол (*1836) також був родом з Глушиць біля Нового Биджова, а мати Йозефа (*1847) – дочка Вацлава Вітвара з Метлічан біля Нового Биджовав. При переході в православ'я молодший Франтішек Кгол отримав ім'я Александр. На жаль, не вдалось віднайти інформацію про місце його проживання від народження до переїзду в Здолбунів.

Дана Деверова, дочка Їржіго Кгола, внука Александра Кгола, на родинному дереві Кголів позначила, що Франтішек /Александр Кгол одружився з Марією Червеною (12.12.1880, Здолбунів-22.01.1960, Прага) і у їхньому шлюбі народилися діти: Владімір (1901-1928), Гелена (1903-?), Александр (1905-1987) та Мікулаш (1907-1992). Александр Кгол молодший (06.08.1905, Здолбунів-30.10.1987, Жатец) одружився з Євгенією Павловою (23.04.1908, Луцьк-

30.10.1987, Жатец) і в їхньому шлюбі народилися діти: Александр (1926-1929), Ростіслав (1928-1994), Їржі (1935-2017) та Мірослав (*1936).

До 1896 року Здолбунів мав статус «деревни», тобто населеного пункту без церкви, і православні його мешканці були парафіянами здовбицької Свято-Михайлівської церкви, хоча в метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська також зустрічаємо багато записів про народження, одруження та смерть мешканців Здолбунова. У 1896 році поблизу вокзалу була збудована православна Свято-Катеринівська церква, першим настоятелем якої був Йосиф Зиков. Ця церква будувалась як залізнична, але її парафіянами були всі православні мешканці Здолбунова, який отримав статус міста у 1903 році.

З книги Володимира Остапука “Здолбунів. Частина друга” дізнаємось, що Кгол Александр, чех, православний, купець, постійно мешкав у Здолбунові від 1897 року, тобто від року його переходу у православ'я і одруження з Марією/Анною, дочкою Вацлава Червеного, яка народилася в Здолбунові 12 грудня 1880 року й була православного віросповідання. Одружилися вони 2 листопада 1897 року в місті Здолбунові, де й мешкали аж до рееміграції на історичну батьківщину.

Виховали четверо дітей. Усі вони народилися в Здолбунові. Найстарший син Владімір після студій працював креслярем на заводах Шкоди в Пльзні, і там же молодим і ще не одруженим помер 11 травня 1928 року. Сини Олександр та Миколай пішли по батькових слідах і так само, як і він, займалися торгівлею. У них був магазин на вулиці Гандльовій (нині Мазепи), 12. У тій самій книзі Володимира Остапука серед списків виборців до Міської ради від 1927 року знаходимо запис: «Кгол Александр, 55 років; Кгол Марія, 46 років, вулиця Гандльова, 9». Там же серед списку виборців м. Здолбунова від 1930 року є запис: «Кгол Александр (1871 р. н.), Кгол Марія (1880 р. н.), Кгол Александр (1905 р. н.), Кгол Миколай (1907 р. н.), Кгол Євгенія (1909 р. н.), вулиця Гандльова, 12». Нині на місці їх будинку з магазином побудовано житлову п'ятиповерхівку, на першому поверсі якої розміщений магазин «Колос». Уся родина Кголових реемігрувала до Чехословаччини в 1947 році.

Пан Кгол був одним з найактивніших чехів у Здолбунові. Ще при царській владі мав у місті магазин змішаних товарів із порцеляновим, скляним, галантерейним відділами та відділом готового одягу. У магазині йому багато допомагала дружина Марія та ще три помічники: Харват, Завртал та Лішка.

Александр Кгол був повний енергії й згуртовував здолбунівських чехів. Зі службової переписки видно, що він був членом усіх громадських спілок, брав участь у всіх акціях, був головою або членом правління цих спілок. Дуже переймався згуртуванням чехів міста. Найбільшу роботу у всі періоди перебування чехів у Здолбунові виконував Чеський комітет, який спочатку називався Чеський комітет, а потім – Чеський виконавчий комітет та Чеська виконавча рада в Здолбунові. В архівних документах всі ці назви можна зустріти. Чехословацька народна рада в Росії, зокрема її петроградське відділення, уповноважила Олександра Кгола збирати подарунки та пожертви у фонд чеського війська від чехів та словаків на Волині згідно з постановою, прийнятою на першому з'їзді чехословацьких народних спілок у Києві в 1917 році. Дописував він також до газети «Hlas Volyně» («Голос Волині»), яку видавав у Квасилові для всієї Волині Антонін Перний. У 1917 році Чеський комітет під керівництвом Кгола відкрив першу приватну чеську школу у Здолбунові. Заснували також театральний гурток, який із виручки від своїх вистав допомагав фінансувати роботу школи, спортивний гурток, який користувався великою популярністю серед молоді й із якого в 1927 році виникло товариство «Сокіл» у Здолбунові. Пан Кгол упродовж багатьох років був його старостою.

Проблеми «Сокола» часто вирішував самотужки, нагадуючи своїм краянам, що сила в єдності. Закликав багатих, щоб виділяли більші кошти на утримання школи, покриваючи те, чого не могли заплатити бідні. Він, будучи головою Чеського комітету, старостою «Сокола» та членом рад усіх інших чеських спілок Здолбунова, не задумуючись, сідав за столик із касою та збирав вступну плату на танцювальних балах, щоб молодші могли танцювати.

У своїй книзі про міжвоєнний (польський) період історії Здолбунова Володимир Остапук пише, що відразу ж після відходу більшовиків і встановлення польської влади в Здолбунові 24 вересня 1920 року відбулося перше засідання магістрату міста, яке очолював бурмистр Юзеф Кашицький, а його заступником був обраний Александр Кгола. Це свідчить про неабиякий авторитет пана Кгола серед усього багатонаціонального складу мешканців Здолбунова, де кількість мешканців-чехів у місті становила близько 20% (після українців, поляків та євреїв). Причому до правління магістрату, яке складалося з шести осіб, входили представники всіх національностей: бурмистр – поляк, його заступник – чех, лавники – українець, єврей, росіянин та німець. У цій же книзі пан Остапук наводить архівні дані про членів магістрату. Так про пана Кгола записано: «Православний, купець. У Здолбунові з 1897 року. Власник магазину за адресою Гандльова, 9. Член «Сокола». Три класи гімназії до 1884 року й 3 роки вечірніх купецьких курсів до 1887 року. Володіє чеською, польською, російською й чесько-німецькою мовами. Три роки працював у магістраті заступником бурмистра й радником, а в громадських справах – як представник Чеського комітету в Здолбунові – 2 роки. В австрійській армії служив у канцелярії. Безпартійний».

Його всебічна громадська активність заслуговує на глибоку пошану. Дивовижним є те, що в ті складні часи перебування чехів на Волині йому вдалося зберегти багато матеріалів та світлин, які документують діяльність чеських спілок у Здолбунові. Ці матеріали він зумів перевезти до Чехословаччини, де передав їх в архів Спілки чехів Волині в Жатці. Нині вони зберігаються в Празі у Національному архіві на Ходовці за номером 1159. Завдяки цим архівам та дивовижній пам'яті пані Мартішової з Жатця вдалося написати хроніку чеської общини міста Здолбунова.

13 липня 1943 року в селі Московщина колишнього Млинівського району (нині Дубенський район Рівненської області України) відбулися збори активних членів «Blanika» з околиць Дубного, Луцька та Рівного, на яких керівником фінансового відділу цієї організації обрали сина Франтішка (Александра) Кгола Мікулаша (Миколая).

На світлинах Александр Кгола – староста Здолбунівського Сокола (1927-1938 рр). Світлина взята з книги Мирослава Крушини «Здолбунів. Місто на українській Волині».

Джерела: Мирослав Крушина. *Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської меншини*. Рівне, 2019. С. 129.

Dana Deverová. Rodokmen rodiny Kholových.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга: у складі Другої Речі Посполитої (1920–1939). Рівне 2020. С. 18, 19, 238, 264.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 367.

Jan Křivka. Naboženské a národní dějiny Čechů během jejich pobytu v Rusku, Polsku a Svazu sovětských socialistických republik. Prešov, 1988.

Khol František

František Khol se narodil 5. dubna 1871 v Hlušicích u Nového Bydžova. Jeho otec František, syn Václava Khola, se narodil roku 1836 v Hlušicích u Nového Bydžova a maminka Josefa, dcera Václava Vitvery, se narodila roku 1847 v Metličanech u Nového Bydžova. Při přijetí pravoslaví František Khol mladší dostal jméno Alexandr. V archívech se nepodařilo zjistit, kde bydlel od narození do příjezdu do Zdolbunova roku 1897.

Podle Dany Deverové, dcery Jiřího Khola, vnuka Františka/Alexandra Khola, František Khol (5.4.1871, Hlušice u Nového Bydžova-?, Zdolbunov) vzal si za ženu Marie Červenou (12.12.1880, Zdolbunov-22.1.1960, Praha). O místě a datumu sňatku není známo. V manželství se narodili děti: Vladimír (1901-1928), Helena (1903-?), Alexandr (1905-1987) a Mikuláš (1907-

1992). Syn Františka a Marie Kholových Alexandr (6.8.1905, Zdolbunov-30.10.1987, Žatec) se oženil s Jeugenii Pavlovou (23.4.1908, Luck-30.10.1987, Žatec) a měly děti: Alexandra (1926-1929), Rostislava (1928-1994), Jiřího (1935-2017) a Miroslava (*1936).

Do roku 1903 Zdolbunov podle tehdejší klasifikace jmenovali „dřevňa“, to jest obec bez církve a pravoslavní občané Zdolbunova byli farníky zdolbické Svato-Mychajlovské církve. Také do roku 1896 někteří obyvatelé Zdolbunova byli farníky Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká, o čemž svědčí matriky této církve. Roku 1896 byla ve Zdolbunově vedle železničního nádraží vybudovaná Svato-Kateřinská církev. Ta se budovala jako železniční církev, ale jejími farníky dlouhou dobu byli všichni pravoslavní obyvatelé Zdolbunova.

Manželka Alexandra Khola Marie/Anna, rozená Červená, se narodila ve Zdolbunově 12. prosince 1880. Byla pravoslavného náboženství. Sňatek měli dne 2. listopadu 1897. Ve Zdolbunově spolu bydleli do odjezdu do ČSR v roce 1947. Vychovali čtyři děti, které se narodily ve Zdolbunově. Nejstarší Vladimír po studiích pracoval jako kreslič na Škodových závodech v Plzni a tam také, velmi mlád, zemřel 11. května 1928, jako svobodný. Alexandr a Mikuláš následovali otce a byli obchodníky. Děti Kholových s rodinami odjely v roce 1947 do Československa.

V knize Vladimíra Ostapuka „Zdolbunov. Část druhá“ najdeme informace o tom, že Alexandr Khol, Čech, obchodník, pravoslaví přijal ve Zdolbunově roku 1897, to jest v roce svého sňatku s paní Marií Červenou. Jako jeden z nejváženějších občanů města byl od roku 1920 zástupcem starosty města Zdolbunova, ačkoliv české obyvatelstvo města představovalo kolem 20,1 % z obyvatel města a bylo čtvrté v pořadí po Ukrajincích, Polácích a Židech. V téže knize, v seznamu voličů v roce 1927 do Městské rady najdeme: „Khol Alexandr, 55 let, Khol Marie, 46 let, oba bydlí na ul. Handlové, č. 9“. Tamtéž v seznamu voličů v roce 1930 zaznamenáno: „Khol Alexandr, 1871 r. n., Khol Marie, 1880 r. n., Khol Alexandr, 1905 r. n., Khol Nikolaj, 1907 r. n., Khol Eugenie, 1909 r. n., všichni bydlí na ul. Handlové č. 12“. Pod stejným číslem ve Zdolbunově byl zapsán obchod pana Khola. Nyní tam stojí 4patrový obytný dům, v přízemí je umístěn obchod Kolos na potraviny.

Pan Alexandr Khol patřil ve Zdolbunově k neaktivnějším Čechům. Ještě v době carské vlády měl ve Zdolbunově obchod se zbožím smíšeným, galanterním a střížním. V obchodě mu velmi pomáhala manželka Marie a tři příručí (Charvát, Zavrtaľ a Liška). Alexandr Khol byl člověk nabitý energií. Z korespondence různých spolků je vidět, že se zapojoval do všech aktivit ve Zdolbunově,

byl předsedou nebo alespoň členem výboru různých spolků. Velmi usiloval o stmelení zdolbunovských Čechů. Největší práci pro české společenství konal ve všech dobách Český výbor. Ze začátku se jmenoval také Český komitét a Český výkonný výbor ve Zdolbunově. V archivních materiálech jsou uváděny tyto názvy. Československá národní rada pro Rusko, odbočka v Petrohradě, zmocnila Alexandra Khola výběrem darů a národní daně do fondu Českého vojska, mezi českou a slovenskou komunitou na Volyni podle usnesení Československého národního sjezdu v Kyjivě v roce 1917. Dopisoval také do týdeníku Hlas Volyně, který vydával pro celou Volyň Antonín Perný v Kvasilově. Český komitét pod vedením pana Khola založil v roce 1917 první soukromou českou školu ve Zdolbunově. Založili také divadelní odbor, který z výtěžků své činnosti pomáhal financovat provoz školy, tělovýchovný odbor, který byl zejména mezi mládeží velmi oblíbený a z kterého v roce 1927 vznikla sokolská jednota ve Zdolbunově. Pan Khol byl dlouholetým starostou zdolbunovského Sokola. Sokolské zásady pan Khol bral vždy za své a často je připomínal svým krajanům. Vždy poukazoval na to, že v jednotě je síla, potáhneme-li za jeden provaz – dílo se podaří! Vyzýval bohaté, aby na udržování české školy přispívali většími částkami, protože ti chudí nemohli za školu platit vůbec. On, jako předseda Českého komitétu, starosta Sokola a člen výboru českých spolků, se bez zdráhání dokázal posadit ke stolku s kasou a vybírat vstupné při taneční zábavě, aby mladší mohli tancovat.

Jak píše Vladimír Ostapuk ve své kronice Zdolbunov v meziválečné (polské) době: “Ihned po odchodu bolševiků a ustanovení polské moci ve Zdolbunově 24. září 1920 se konalo první zasedání magistrátu města, ve kterém se zúčastnili purkmistr – Polák Juzef Kašický, jeho zástupce – Čech Alexandr Khol, a ještě čtyři přísedící, patřičně – Ukrajinec, Žid, Rus a Němec“. Pan Ostapuk uvádí archivní zápis o Alexandru Kholu jako členu magistrátu: „... pravoslavný, obchodník, ve Zdolbunově od roku 1897, vlastník obchodu v Handlové 9 (nyní Mazepy). Člen Sokola. Tři ročníky gymnázia do roku 1884 a tři roky večerních kurzů obchodníků do roku 1887. Ovládá češtinu, polštinu, ruštinu a němčinu. Tři roky v magistrátu zastupoval purkmistra a byl poradcem ve veřejných záležitostech jako zástupce Českého komitétu ve Zdolbunově – 2 roky. Sloužil v rakouské armádě v kanceláři. Bezpartijní“.

Jeho všestranné společenské aktivity zasluhují hluboký obdiv. Je úžasné, že v té složité době, ve které Češi na Volyni žili, dokázal uchovat mnoho materiálů a fotografií, dokumentujících činnost českých spolků ve Zdolbunově. Tyto materiály dokázal přivést do Československa, a tam je předal do archivu Svazu Čechů z Volyně v Žatci. V současné době jsou uloženy v Praze, v Národním archivu na Chodovci pod číslem 1159. Především díky těmto archiváliím a také obdivuhodné paměti paní Anny Martišové ze Žatce, bylo možno napsat kroniku o české minoritě Zdolbunova.

13 července 1943 v české obci Moskovščina poblíž Mlynova probíhala shůze aktivních členu Blaníka, na které vedoucím finančního oboru této organizace byl zvolen Mikulaš Khol, syn Františka Khola ze Zdolbunova.

Foto, zdroj: archiv Miroslava Krušiny.

Prameny: Miroslav Krušina. *Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009. S. 134, 135.*

Dana Deverová. *Rodokmen rodiny Kholových.*

Володимир Остапук. *Здолбунів. Частина друга: у складі Другої Речі Посполитої (1920-1939).* Рівне, 2020. С. 18, 19, 238, 264.

Jaro Bura. *Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.*

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 367.

Кліх Вацлав

Вацлав Кліх народився 23 вересня 1859 року в Баворові, окрес Пісек. Його дід, Карел Кліх, походив із містечка Баворов і займався виробництвом панчіх та орендував маєток у Войтеха, чим і утримував родину. Родина жила непогано, але з восьми дітей було шість синів, які не хотіли служити 11 років австрійському імператору в його війську, тому переселилися до Росії, так само, як це зробили в той час багато чеських родин. Поселилися в одному з новозаснованих чеських сіл Семидубах Дубенського повіту Волинської губернії. На той час Вацлаву ще не було 13 років.

Яро Бура наводить список чехів та їх дружин, про яких відомо, звідки в Чехії вони приїхали й де в Україні вони мешкали. Під № 920 записаний чех із Семидуб – Кліх Карл Войтехович (*1846) родом із Баворова, який одружився з Йозефою, дочкою Мікеша, а під № 921 – Кліх Вацлав Войтехович (*1859), який одружився з Руженою (*1873), дочкою Яна Полака з Голіц. Отже, відоме ім'я Карел – старшого брата Вацлава. На жаль, про інших членів цієї родини інформація відсутня. Правда, у книзі Володимира Остапука “Здолбунів. Частина перша” в додатках є перелік мешканців Здолбунова, які в 1906 році мали право участі в Острозькому міському з'їзді виборців для обрання виборщиків Губернських виборчих зборів до Державної Думи Росії. Серед різних категорій мешканців Здолбунова знаходимо Кліха Івана Войтеховича (очевидно, брата Вацлава), домовласника. У книзі “Здолбунів. Частина друга” цього ж автора серед списків виборців до міської ради в 1927 році є запис: “Кліх Александр, 42 роки, Кліх Їржі, 71 рік, Кліх Анна, 36 років, що мешкають за адресою: вул. Гандльова, 25”. Отже, частина великої родини Кліхів мешкала і в Здолбуніві.

У Семидубах була броварня, де Вацлав Кліх оволодів професією броваря і з метою вдосконалення своїх навичок вісімнадцятирічним поїхав до Чехії. За тогочасним звичаєм проїхав усю Чехію, Мораву та Галичину, потім Росію, включно із Сибіром, повернувшись досвідченим майстром-броварем із багатим досвідом. Одружився в 1895 році на Ружені Полак, родом із Глинська, яка була дочкою Яна Полака – власника броварні в Ольшанці (нині Вільшанка Чуднівського району Житомирської області). Поселилися в Полонному, де їм брат Ружени Вацлав Полак дав в оренду свою парову броварню, відтермінувавши виплату до тих пір, коли вони стануть платоспроможними. Починали зовсім із нічого, не було в них навіть найнеобхідніших домашніх речей. Привезли із собою тільки вузлик із перинами (посаг дружини), на яких спали на землі. Посаг, досить значний на той час, повинен був виплатити її брат Вацлав Полак, який отримав у спадок від батька вільшанську броварню. Справи йшли добре, і Вацлав Кліх незабаром викупив у Полака вільшанську броварню. Своєю енергією та чесністю завоював загальну повагу та довіру не тільки чеських поселенців, але й у колах комерсантів. Усі вірили йому на слово й ніколи не вимагали від нього розписки або якогось іншого документа. У 1911 році Вацлав Кліх передав половину броварні в Полонному своєму

родичу К. А. Карміну, а сам купив від Полака броварню у Вільшанці з усім, що до неї відносилось: житлові та господарські будівлі, величезні льохи та льодовня, солодовня, сушарня хмелю, бондарня, трохи поля, розлогі луки та ставок, завод із виробництва кераміки, водяний млин.

Знання, отримані під час його поїздок на всілякі господарські виставки в Чехії, він впроваджував у своїх маєтках. Замовляв найновіше обладнання, виписував насіння з Чехії та Гани (область Морави), культивував його й мав настільки якісний ячмінь, що на нього був великий попит у різних місцях Росії. У той час Вацлав Кліх узяв в оренду в графа Потоцького три маєтки (Смолдарьов) разом з 3000 десятин поля, але через три роки розірвав договір оренди й купив велике землегосподарство – панський маєток у Селічеві біля Берездова разом із полями, луками, лісами та великим конегосподарством із 500 кіней, серед яких було 9 чистокровних, походженням із відомого конегосподарства дядька царя Миколи II, кожен вартістю 10000 рублів. Перед самою революцією 1917 року Вацлав Кліх купив замок Олександрівку біля Новоград-Волинського (нині Звягіль). Там було декілька кімнат із багатою обстановкою, зимовий сад із тисячами кущів троянд та інших декоративних рослин, із бесідками та фонтанами, більше 20 десятин фруктового саду, озеро, оточене парком із різноманітними декоративними деревами. Вацлав Кліх планував в Олександрівці відкрити зразкову сільськогосподарську школу для синів волинських чехів. У нього був розроблений детальний план робіт, але все перекреслила революція та громадянська війна. Малограмотні селяни, керуючись гаслом більшовиків «Грабуй награбоване», розпочали погроми панських маєтків. Казкова краса Олександрівки була повністю знищена: худобу розібрали, внутрішню обстановку замку розікрали, сплюндрували оранжереї та сад. Вільшанку врятувало те, що мешканці навколишніх сіл жили дружно з чехами, багато з них працювали у багатших чехів, найбільше на броварні, і отримували достойну платню.

Вацлав Кліх постійно підтримував зв'язок зі своєю старою батьківщиною. При будь-якій нагоді передавав значні кошти, проводив збірки й сам перераховував гроші у фонд Національного театру, фінансово підтримував Матицю шкільну, пропагував чеські школи і як член товариства Коменського зробив великий вклад у відкриття школи імені Коменського в Києві, яку щедро підтримував. Не забував і про "Сокол". Заснував грошовий фонд, який став основою фінансової незалежності чеського легіону, був одним з ініціаторів виникнення в 1914 році Чеської дружини й щедро її підтримував. Офірував 300000 золотих рублів на її озброєння, але побажав не розголошувати це, вважаючи це справою честі кожного чеха. Був присутній на нараді Т. Г. Масарика з представниками чеської громади міста Києва, яка відбулася в приміщенні чеського готелю «Прага» Менцля. Не пропускав ні одного бізнесового та культурного заходу чехів Росії. Поїздка потягом до Києва разом зі своєю дружиною тривалістю в день на концерт скрипаля Яна Кубеліка була для них звичним явищем.

У 1921 році, коли майже всю правобережну Україну окупувала Польща, подружжя Кліхів поїхало до Праги на перший Всесокольський зліт, але повернутися до Вільшанки не змогли, бо поляки відійшли з України й кордон був закритий, тому вони змушені були залишитися в Польщі. Вацлав деякий час працював на Кременецькій броварні, потім в Мордех, де запустив у дію броварню графа Пржевальського, після чого ще три роки завідував господарством заводів Шкода в Бабині біля Рівного. Його дружина відкрила там їдальню. Узяла собі в допомогу місцеву чеську дівчину й варила обіди для співробітників господарства. До Праги подружжя повернулося аж у 1924 році, де до них приєдналися діти, які нелегально перейшли кордон. Двоє старших синів повернулися на стару батьківщину разом з іншими

легіонерами. Вацлав Кліх зустрівся в Празі зі своїм другом дитинства Йосефом Менцелем, згодом найняли разом ресторан «Гармонія» в Празі на Виноградах. Це був російський ресторан, і працювали там переважно російські емігранти, та й страви там готували суто російські.

При товаристві чехів та словаків відкрили сільськогосподарську філію, і Вацлав Кліх узяв на себе всі турботи з пошуку придатної земельної ділянки та підготовці її для поселення колоністів. У 1928 році таку ділянку знайшли при угорському селі Кьобьолкут (нині Гбейце) біля Паркане. Подружжя Кліхів знову почало все з «нуля», так як починали зразу після весілля. Уже незабаром було побудовано більше 30 ошатних будиночків із господарськими будівлями, садками та родючими городами. Перші роки були важкими, виплати за землю були високими, але колоністи жили дружно, допомагаючи один одному, і з часом у них все налагодилося. Багатим було й культурне життя.

Сухий клімат із вітрами погано відзначився на здоров'ї Вацлава Кліха. Він захворів на астму й 14 квітня 1931 року у важких муках помер у Кьобьолкуті, де й був похований. У 1949 році поховання було ексгумоване, і нині його попел спочиває, як він і заповідав, у його улюбленій Празі на Ольшанському кладовищі.

У подружжя Кліхів було чотири сини та три дочки. Усі вони народилися в Україні. Сини разом зі своїм вихователем мешкали в Ромнах у будинку, який був для цього спеціально найнятий, а пізніше в Києві, де навчалися в чеській школі. Найстарший Отакар (*10.05.1896) після закінчення реального училища навчався в політехнічному інституті на інженера-механіка. Коли він був на другому курсі, то розпочалась Перша світова війна. Отакар одним із перших записався до лав Чеської дружини, заснованої в 1914 році в Києві. Чеська дружина стала підрозділом 2-ої російської армії, командував якою Радко Дмитрієв. Комадувач армії розпорядився, щоб вояки Чеської дружини використовувались якості розвідників. Незабаром Отакара нагородили хрестом Св. Георгія. Там же воював і молодший брат Отакара Ярослав. Брати Отакар та Ярослав, їх двоюрідний брат Міхал Кліх із Ялти та однокласник Отакара Вацлав Кашпар за роки війни були нерозлучними друзями. Ними опікувались значно старші їх бойові побратими – бровар із Ростова Крафт та Сировий, який пізніше став генералом. Чеська дружина брала участь у боях на Західному та Південно-Західному фронтах, у Галичині, у Карпатах, на Пінських болотах і відзначилася в пам'ятній битві під Зборовом.

Битва під Зборовом (02.07.1917) мала значний вплив на майбутнє чехословацької держави. Того дня мав відбутися великий наступ, запланований Керенським для всього Південно-Західного фронту. Чехословацькому підрозділу була відведена допоміжна роль, але російські полки відмовились атакувати позиції австро-угорських військ. Тоді чехи та словаки самотужки прорвали три лінії оборони австро-угорського війська, над якими був напис «Хто ці позиції здобуде, той знищить Австрію». Чехословацькі вояки здобули ці позиції, довівши таким чином, що вони вміють воювати. У цій битві взяли учась 5608 вояків, з яких більше двох сотень загинуло й понад 700 отримали поранення. Серед загиблих був і небіж Вацлава Кліха Вацлав Неєдли та декілька хлопців із Вільшанки.

Ця перемога під Зборовом дала можливість майбутньому чехословацькому президенту Т. Г. Масарику та доктору Е. Бенешу переконати світ у прагненні чехів та словаків мати свою незалежну державу. У роки окупації та за влади комуністів про цю перемогу навіть не можна було згадувати, навіть пісня Гашлера «Ноші од Zborova» («Хлопці від Зборова») попала під заборону.

Отакар Кліх не був учасником цієї битви, бо в той час перебував у Москві, навчаючись в артилерійській академії. Під час урочистого випуску офіцерів академії був присутній цар Микола II, який потиснув руку єдиному чеху серед випускників, сказавши: «Молодець». Молодого випускника академії послали на румунський фронт у званні поручника. Після демобілізації він повернувся до Києва. Незабаром розпочалась громадянська війна, і в Україні калейдоскопічно влада змінювали одна одну. При владі Петлюри Отакара мобілізували до війська, і він декілька місяців їздив на бронепоезді як артилерійський офіцер. Після окупації України німцями чехи, які мешкали на її території, зокрема легіонери, добились дозволу на від'їзд на батьківщину своїх предків. Брати Кліхи були серед них. У Чехословаччині Отакара Кліха приписали до 4-го артилерійського полку в Йозефові, підвищивши в званні до надпоручника в запасі. Ще в Києві в 1912 році він став членом «Сокола», тому в Празі зразу ж вступив до празького «Сокола». У цій організації він обіймав різні керівні посади, аж до керівника празького відділення (жупи). Також він був членом російського «Сокола» в Празі. Під час окупації Чехословаччини Німеччиною працював під псевдонімом, здійснюючи зв'язок між «Соколом» та армією. Окрім участі в організації опору, переймався збереженням майна ттовариства, перевівши кошти на секретний рахунок, з якого здійснювалась допомога родинам страчених. Його арештували 8 листопада 1941 року й 18 квітня 1942 року стратили.

Дружина Отакара Кліха, Кароліна, була дочкою відомого активіста сокольського руху та патріота Йозефа Мароша. Вона важко пережила смерть чоловіка. Її після війни переслідувала комуністична влада й насильно виселила з комфортної квартири до мініатюрної кімнати з відкритою галереєю. У результаті депресії вона здійснила в 1957 році суїцид.

Другий син Вацлава Кліха Ярослав (*13.10.1898) теж один із перших вступив до Чеської дружини. Покинув 5-рік навчання в реальному училищі й в свої п'ятнадцять років був наймолодшим стародружинником (пізніше з'явилися ще молодші за нього). На фронті був упродовж трьох років, брав участь у Зборівській битві. Після війни вступив на навчання до промислового інституту в Празі. Служив офіцером-зброярем із артилерійського озброєння чехословацької армії. При цьому навчався співу й виступав на концертах та по радіо. У 1949 році його відправили на пенсію з мотивацією, що не відповідає умовам. Був виселений із квартири й розміщений у віддаленому місці біля Яромержу. Помер 5 жовтня 1985 року у Влашімі.

Наймолодший син Вацлава Кліха, Нусліх (*06.02.1905), працював майстром-броварем у Празі, звідки керівництво відрядило його на два роки практики до Алжиру. Після чого працював помічником майстра-броваря в Марселі, де його застала Друга світова війна. Зразу ж вступив добровольцем до французької армії, але незабаром перейшов до чехословцької армії в Агде. Брав участь у важких боях біля Марне. Після закінчення війни повернувся на батьківщину з дружиною-француженкою та сином і знову почав працювати на празькій броварні. У нього був чудовий голос (бас-баритон), і він деякий час навчався у школі співу, де йому пророчили успіх Шаляпіна, проте на систематичні студії не вистачало коштів. Поселився з родиною в Розтоках біля Праги, де 15 березня 1987 року раптово помер.

У Вацлава та Ружени Кліхових було три дочки: Лібуше, яка народилася в 1903 році у Вільшанці, Власта, яка народилася в 1904 році в Чуднові-Волинському, та Божена, яка народилася в 1907 році в Полонному. Роки їх народження свідчать про те, що росли вони в роки великих змін та неспокоїв, що позначилось на їх подальшому житті. Доля кожної з них могла б стати сюжетом роману. Сповненими пригод шляхами добиралися в 1923-24 роках до

Чехословаччини, намагалися за допомогою багатьох добрих людей закінчити свою вищу та середню освіти, реалізувати свої здібності та задатки, шукаючи своє місце в житті.

Лібуше в 1939 році вийшла заміж за російського емігранта Михайла Васильовича Сальникова. Закінчила Карловий університет, отримавши фах вчителя української мови та літератури, проте на прожиток доводилось навіть заробляти, виготовляючи ляльки з тканини. Померла в Празі в 1984 році.

Власта закінчила Карловий університет за фахом «порівняльна слов'янська література». Вийшла заміж за польського шляхтича Александра Абданк-Абжолтовського. Спочатку працювала в різних галузях, але з часом присвятила себе перекладацькій діяльності з української мови, ставши відомою в Чехії перекладачкою та редакторкою.

Божена за сімейною традицією присвятила себе землеробству та садівництву. Разом зі своїм чоловіком Вацлавом Радою господарювали, спочатку в Словаччині, а коли в 1938 році їх вигнали угорці, то найняли господарство в Чехії. Померла в 1984 році у своїй дочки Їржіни в Хотєборжі.

Випадок звів автора в 1980 році ще з однією власницею цього прізвища – Світлою Кліх, на той час мешканкою Ленінграда, студенткою, яка в 1979 році їхала в одному купе потягу «Ленінград-Прага» з моїми батьками в гості до своїх родичів у Чехословаччині. Наступного року на запрошення моїх батьків вона приїжджала в гості до них в село Гульча, де пробула орієнтовно два тижні. З її розповідей ми дізналися, що вона донька чеха Кліха – капітана чеського морського судна, приписаного в Ленінграді, на той час уже покійного. Його дружина була росіянкою.

Як пише Власта Абданк-Абжолтовська, дочка Вацлава Кліха, авторка нарису «*Malá sága velké rodiny*», опублікованого в «*Zpravodaji Sdružení Čechů z Volyni a jejich přátel*» за 1992 рік, в Україні залишилась частина цієї родини, про що свідчать публікації за 2021 рік про молодого українця Кліха, обманом захопленого в Білорусі російськими спецслужбами.

Світлини взяті з volynaci.cz.

Джерело: *V. Abdank-Abžoltovská. Malá sága velké rodiny. Zpravodaj SČVP, 1992.*

Č. 4, 5, 6.

scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1992-04,05,06

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина перша. Рівне, 2019. С. 220.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 238.

Klich Václav

Václav Klich se narodil 23. září 1859 v Bavorově, okres Písek. Dědeček Václava, Karel Klich, pocházel z městečka Bavorova a byl majitelem punčochářské živnosti a nájemcem statku u sv. Vojtěcha. Rodině se vedlo dobře, ale z jejich osmi dětí bylo šest synů a ti nechtěli sloužit 11 let rakouskému císaři Františku Josefovi v jeho armádě, proto se vystěhovali do Ruska, stejně jako mnoho českých rodin v té době. Usadili se v nově založené české osadě Semiduby na

Volyni. Václavovi tehdy ještě nebylo 13 let.

Jaro Bura uvádí spis Čechů, o kterých existuje informace odkud z Čech přijeli a kde bydleli na Ukrajině a také existuje informace o jejich manželkách. Pod č. 920 zapsán Klich Karel (*1846), syn Vojtěcha z Bavorova, který si vzal Josefu, dceru Mikeše, a pod č. 921 zapsán Klich Václav (*1859) z Bavorova, syn Vojtěcha, který si vzal Růženu (*1873), dceru Jana Poláka z Holic. Můžeme tak potvrdit, že Karel a Václav byli bratři. Bohužel, o jiných sourozencích této rodiny informace nemáme.

Václav se v pivovaru v Semidubech vyučil sládkem a odjel jako osmnáctiletý do Čech, aby tu doplnil své sládkovské znalosti. Provandroval, dle tehdejšího zvyku, téměř celé Čechy, Moravu a Halič, potom i téměř celé Rusko, včetně Sibiře, a vrátil se jako zkušený sládek s bohatou praxí. V roce 1895 se oženil s Růženu Polákovou, narozenou v Hlinsku, dcerou Jana Poláka, majitele pivovaru na Olšance. Usadili se v Polonném, kde jim Růženin bratr Václav Polák pronajal svůj strojní pivovar s tím, že nájemné budou splácet, až se zavedou.

Začínali doslova z ničeho, neměli ani nejnútnejší domácí zařízení, přivezli si jen ranec peřin (manželčina výbava), na nich spali na zemi. Věno, na tu dobu značné, jí měl vyplatit její bratr Václav Polák, jenž převzal po svém otci olšanský pivovar. Obchody šly dobře a Václav Klich od Poláka olšanský pivovar brzy koupil. Svou energií a poctivostí si získal všeobecnou vážnost a důvěru nejen českých osadníků, ale i obchodních kruhů. Všichni mu věřili na slovo a nikdy od něho nežádali stvrzenku ani jiný doklad.

V roce 1911 přenechal Václav Klich polovinu polonského pivovaru svému příbuznému Karmínovi, od Poláka koupil olšanský pivovar se vším, co k němu patřilo a přestěhoval se tam s rodinou natrvalo. K pivovaru patřily, mimo obytných hospodářských budov, obrovské sklepy a ledárny, sladovny, sušárna chmele, bednárna, něco polí, rozlehlé louky a rybník, továrna na jemný porcelán, vodní mlýn. Zkušenosti získané při zájezdech do Čech na hospodářské výstavy uplatňoval Václav Klich později na svých statcích. Objednával nejmodernější hospodářské stroje, kupoval z Čech a z Hané semena, kultivoval je a měl tak ječmen výborné kvality, že byl o něj zájem na mnoha místech v Rusku.

V té době si pronajal Václav Klich od hraběte Potockého tři dvory (Smoldarev), k nimž patřily 3000 desjatín polí, ale po třech letech nájem zrušil a koupil velkostatek – panské sídlo Seličevo u Berezdova, k němuž patřily pole, louky a les a mimo jiné i hřebčinec s 500 koňmi, z nichž bylo 9 chovných, každý v ceně 10.000 rublů (byli dodáni z proslulého hřebčince strýce cara Mikuláše II.).

Na prahu revoluce v roce 1917 koupil Václav Klich zámek Alexandrovku u Novohradu-Volyňského (nyní Zvjahil'). Byla tu řada přepychově zařízených pokojů, zimní zahrada s tisíci keřů růží a jiných vzácných květin, s besídkami a fontánami, přes 20 desjatín ovocného sadu a jezero obklopené parkem se vzácnými okrasnými stromy. Václav Klich měl v úmyslu zřídit tu vzorovou hospodářskou školu pro syny českých rolníků na Volyni. Měl již podrobně vypracovaný plán, ale vše zmařila revoluce a občanská válka. Mužiky, držené až dosud v naprosté nevědomosti, zajímalo zpočátku jen heslo bolševiků: „Krad'te nakradené“. Nastaly pohromy. Lidé se vrhali na usedlosti statkářů a jejich majetky vydrancovali. Pohádková krása Alexandrovky byla úplně zničená, dobytek rozebrán, zařízení zámku rozkradli a zpusťovali skleníky a zahrady. Olšanku zachránilo jen to, že obyvatelé okolních vesnic žili s Čechy vždy družně a mnozí u zámožnějších českých sedláků, a především v pivovaru, pracovali a byli za svou práci dobře odměňováni.

Se svou starou vlastí byl Václav Klich neustále spojen. Zasiíal do Čech při různých příležitostech značné peněžní částky, prováděl sbírky a značnou sumou sám přispěl na Národní divadlo v Praze, podporoval Matici školskou, propagoval české školy a jako člen Spolku Komenského měl velké zásluhy na zřízení české školy Komenského v Kyjivě, kterou také štědře podporoval. Nezapomínal ani na Sokol. Založil český peněžní ústav, který se stal základnou finančního osamostatnění českých legií, měl velké zásluhy na založení České družiny v r. 1914 a štědře ji podporoval. Věnoval na její výzbroj 300.000 zlatých rublů, ale nepřál si, aby se dar zveřejnil, považoval to za samozřejmou povinnost Čecha. Byl přítomen na poradě T. G. Masaryka s představiteli volyňských Čechů v Kyjivě, která se konala v Menclově českém hotelu Praha.

Nechyběl při žádném obchodním ani kulturním podniku ruských Čechů. Tak třeba celodenní cesta vlakem do Kyjiva na koncert houslisty Jana Kubelíka byla pro manžele Klichovy samozřejmostí.

V roce 1921, když Ukrajinu obsadili až po Kyjiv Poláci, odjeli manželé Klichovi do Prahy na první Všesokolský slet, ale vrátit se na Olšanku už nemohli. Poláci odešli z Ukrajiny, hranice byla uzavřená a Klichovi byli nuceni zůstat v Polsku.

Václav Klich byl nějakou dobu sládkem v pivovaru v Křemenci, potom v Mordech, kde uvedl do chodu pivovar hraběte Przevalského a pak tři roky spravoval hospodářství Škodových závodů v Babině u Rovna. Jeho manželka si zařídila jídelnu. Vzala si k ruce tamní české děvče a vařily pro zaměstnance. Do Prahy manželé Klichovi přišli v r. 1924, když se k nim dostaly i děti – přešly ilegálně hranice. Jen dva starší synové přijeli s českými legiemi.

Václav Klich se setkal v Praze s kamarádem z dětství Josefem Menclem a najali společně restauraci Harmonii v Praze na Vinohradech. Byla to ruská restaurace, zaměstnanci byli převážně ruští emigranti a vařila se téměř výlučně ruská jídla. Při Sdružení Čechů a Slováků z Ruska byla založena zemědělská odbočka a Václav Klich na sebe vzal značnou část starostí pro získání pozemků k založení kolonie pro ně. V roce 1928 byl pozemek získán při maďarské obci Köbölkut u Parkáně. Klichovi začali znovu z ničeho, jako začínali po svatbě. Za krátkou dobu tam stálo na 30 vesměs moderních výstavných domků s hospodářskými budovami, zahradami a úrodnými poli. První léta byla těžká. Splátky za půdu byly vysoké, ale kolonisté žili družně, vzájemně si pomáhali a brzy se jim vedlo slušně. Společenský život tu byl bohatý.

Suché větrné podnebí mu nesvědčilo, těžce onemocněl astmatem a zemřel po velkém utrpení 14. dubna 1931 v Köbölkutu, kde byl pohřben. V roce 1949 byl exhumován a jeho popel odpočívá, dle jeho přání, na Olšanských hřbitovech v jeho milované Praze. Manželé Klichovi měli čtyři syny a tři dcery. Všichni se narodili na Ukrajině. Synové žili se svým českým vychovatelem v Romnách v bytě za tím účelem najatém, později v Kyjivě, kde chodili do české školy.

Nejstarší Otakar (*10.1.1896) se po maturitě na reálce zapsal na Vysokou školu technickou v Kyjivě – obor strojní inženýr. Byl ve druhém ročníku, když v roce 1914 vypukla první světová válka. V Kyjivě byla založena Česká družina z dobrovolníků Čechů a Slováků žijících v Rusku a Otakar se do ní přihlásil mezi prvními. Česká družina byla přidělena k ruské II. armádě, jejímž velitelem byl Radko Dmitrijevič, který rozhodl, aby příslušníci České družiny konali službu rozvědčích. Byla jim svěřena kontrola nad ruskými rozvědčíky. Otakar byl brzy vyznamenán Křížem sv. Jiří (Georgijevský Krest). Bratři Klichovi – Otakar a Jaroslav – jejich bratranec Michal Klich z Jalty a Otakarův spolužák Václav Kašpar, tvořili po celou válku nerozlučnou partu. Nad nimi drželi ochrannou ruku značně starší spolubojovníci, sládek Kraft z Rostova a pozdější generál Syrový.

Česká družina se zúčastnila bojů na západní a jihozápadní frontě, v Haliči, v Karpatech i v Pinských bažinách v Bělorusku a obzvláště se vyznamenala v památné bitvě u Zborova. Bitva u Zborova (2.7.1917) měla, jak známo, značný význam pro budoucí československý stát. V ten den měla být zahájena velká ofenzíva po nařízení Kerenského, plánoval se nástup na celé jihozápadní frontě. Česká jednotka měla hrát jen pomocnou úlohu, ale ruské pluky odmítly jít do útoku. Nastoupili tedy Češi a Slováci, dobyli tak třetí tzv. nedobytné rakouské pozice, ve kterých byl nápis: „Kdo tyto pozice dobude, zničí Rakousko“. Češi a Slováci to dobyli a dokázali tak, že umějí bojovat. Tato bitva vešla do dějin, proslavila československé legie ve světě. Bojovalo v ní 5.608 vojáků, padlo jich přes 200, zraněno bylo asi 700. Mezi padlými byl i Václav Nejedlý, synovec V. Klicha a několik chlapců z Olšanky.

Zpráva o velké bitvě u Zborova se stala známou po celém světě a budoucí prezident T. G. Masaryk a Dr. E. Beneš měli tak možnost přesvědčit svět o správném požadavku Čechů a Slováků na samostatný stát. Za okupace ani za vlády komunistů se o tom nesmělo ani mluvit. I Hašlerova známá písnička „Hoši od Zborova“ byla zakázána.

Této bitvy se Otakar Klich nezúčastnil, byl poslán do vojenské dělostřelecké akademie v Moskvě. Slavnostního vyřazení důstojníků této akademie zúčastnil car Mikuláš II. a vyznamenal Otakara Klicha – jediného Čecha – podáním ruky a uznalým „Moloděc“. Potom byl Otakar Klich poslán na rumunskou frontu v hodnosti poručíka. Po demobilizaci se vrátil do Kyjiva, ale vypukla občanská válka, v Ukrajině se střídaly vlády, byl to nepopsatelný zmatek a na školách se téměř nevyučovalo. Za vlády Petljury byl Otakar mobilizován a jezdil jako dělostřelecký důstojník několik měsíců na lokomotivě obrněného vlaku. Po obsazení Ukrajiny Němci se ruští Češi, včetně legionářů, seskupili v Kyjivě do Naddněprovské čechoslovácké družiny a vymohli si povolení k odjezdu do vlasti. Bratři Klichovi byli mezi nimi. V Československu byl Otakar Klich přidělen ke 4. dělostřeleckému pluku v Josefově a povýšen na nadporučíka v záloze. Dostává vyznamenání – Čs. válečný kříž a revoluční spojeneckou medaili.

Prostředky na studie nebyly, a tak po několika příležitostných zaměstnáních absolvoval kurs a stal se disponentem fy BOHEMIA. Ihned vstoupil do pražského Sokola, jehož byl členem od roku 1912 v Kyjivě. Zastával tu postupně různé funkce a v r. 1929 byl zvolen náčelníkem župy Pražské Scheinerovy. Byl členem i ruského Sokola v Praze. Za okupace pracoval v sokolském odbojovém hnutí. Po popravě vedoucích členů ilegální organizace Jindra se stal O. Klich pod krycím jménem Podlipný ředitelem této organizace. Byl spojkou mezi sokolstvem a armádou v Čechách. Kromě samostatné aktivní odbojové činnosti se pan Klich snažil zachránit co nejvíce ze sokolského majetku. Uskutečnil převod vkladu na 300.000 Kčs do občanské záložny na vklady s krycími jmény, a z těchto peněz se podporovaly rodiny perzekuovaných. Dne 8. října 1941 ho také zatkl a pak věznili zprvu v Terezíně a pak v koncentračním táboře Osvětimi. Nevydržel a 18. dubna 1942 podlehl. V roce 1946

mu byl prezidentem Edvardem Benešem v uznání bojových zásluh udělen Válečný kříž 1939 In memoriam.

Manželka Otakara Klicha Karolína pocházela z rodiny známého zaníceného Sokola a vlastence Josefa Mareše a sama byla činnou sokolkou. Těžce nesla manželovu ztrátu, a když jí po válce po mnoha šikanováních dokonce násilně vystěhovali z jejího moderního bytu do miniaturní pavlačové místnosti IV. kategorie, tak spáchala 7.2.1957 sebevraždu.

Druhý syn Václava Klicha Jaroslav (*13.10.1898) vstoupil rovněž mezi prvními do České družiny. Odešel z 5. třídy reálky – bylo mu patnáct let a byl nejmladším starodružníkem (teprve později přibyl ještě jeden o něco mladší). Strávil na frontě celé tři roky. Zúčastnil se památné bitvy u Zborova. Po válce složil maturitu na Vyšší průmyslové škole v Praze a sloužil pak jako zbrojní důstojník v čsl. armádě u technické zbrojní služby dělostřelectva. Přitom studoval zpěv, vystupoval na koncertech a v rozhlase (lyrický tenor barytonální). V roce 1949 byl poslán do důchodu. Důvod: nevyhovuje podmínkám. Byl vystěhován z bytu na odlehlou faru v Chotěborkách u Jaroměře. Dne 5.10.1985 zemřel ve Vlašimi.

Nejmladší syn Václava Klicha, Jiří Klich (*6.2.1903), byl zaměstnán jako sládek v pivovaru v Praze-Nuslích, odkud ho vedení pivovaru poslalo na dva roky na praxi do pivovaru v Alžírsku. Potom byl podsládkem v Marseille a tam ho zastihl začátek druhé světové války. Vstoupil ihned dobrovolně do francouzské armády, brzy však přešel do armády československé v Agde. Zúčastnil se i těžkých bojů na Marně. Po skončení války se vrátil s francouzskou manželkou a synky do vlasti a nastoupil opět do zaměstnání v pivovaru v Praze-Nuslích. Měl nádherný hlas (bas-baryton) a nějaký čas studoval v Pivodově pěvecké škole v Praze, kde mu předpovídali budoucnost Šaljapina, ale na systematické studium nebylo peněz. Usadil se s rodinou v Roztokách u Prahy, kde 15.3.1987 náhle zemřel.

Dcery měli Václav a Růžena Klichovi tři: nejstarší Libuše se narodila v Olšance v roce 1903, prostřední Vlasta v Čudnově-Volyňském v roce 1904 a nejmladší Božena se narodila v roce 1907 v Polonném. Již roky jejich narození svědčí o tom, že dospívaly v letech největších převratů a zmatků, které poznamenaly celý jejich další život. Osudy každé z nich by mohly posloužit jako námět pro román. Dobrodružnými cestami se v letech 1923-24 dostávaly do Čech, snažily se pak dokončit svá středo a vysokoškolská studia za podpory mnoha dobrých lidí. Snažily se uplatnit své vlohy a najít své místo v životě.

Libuše se v roce 1939 provdala za Ing. Michala Vasiljeviče Salnikova, ruského šlechtice emigranta. Vystudovala na Univerzitě Karlově obor ukrajinského jazyka a literatury. Živit se však musela všelijak, včetně výroby textilních loutek. Zemřela v Praze v roce 1984.

Vlasta vystudovala na Univerzitě Karlově obor srovnávací slovanské literatury. Provádala se za polského šlechtice Alexandra Abdank-Abzoltovského. Pracovala nejprve v různých oborech, později se věnovala především překladatelské činnosti z ukrajinštiny.

Božena se podle rodinné tradice věnovala zemědělství a zahradnictví. Spolu se svým manželem Václavem Radou hospodařili nejdříve na Slovensku a když je v roce 1938 Maďaři vyhnali, najali si hospodářství v Čechách. Zemřela v roce 1984 u své dcery Jiřiny v Chotěboři.

Tato velká rodina zanechala své stopy po celé Ukrajině. V knize Vladimíra Ostapuka „Здолбунів. Частина перша“ v seznamu osob města Zdolbunova, kteří na schůzi v újezdním městě Ostrog mají zvolit volitele na schůzi v gubernském městě Žitomiru, kde se budou volit poslanci do Státní dumy v roce 1906, najdeme majitele domu Klicha Jana Vojtěchoviče. Od téhož autora v knize „Здолбунів. Частина друга“ v seznamu voličů do Městské rady Zdolbunova z roku 1927 najdeme: „Klich Alexandr, 42 roky, Klich Jiří, 71 rok, Klich Anna, 36 let, všichni bydlí na ul. Handlova, č. 25.“

Autor se také potkával s nositelkou příjmení Klich. Roku 1979 moji rodiče jeli v jednom kupé vagónu Leningrad-Praha na návštěvu do Československa s jednou mladou paní, studentkou z Leningradu, která se jmenovala Světlana Klich. Příští léto na pozvání mých rodičů byla Světlana dva týdny hostem u mých rodičů v obci Huleč. Povídala, že její otec byl (už nežil) Čech, kapitán české lodi, zaregistrované v Leningradě a jeho manželka je Ruska.

Také v roce 2021 se mnoho mluvilo o mladém hochovi Klichu, kterého podvodně přilákali do Běloruska, kde ho zatkla ruská Federální služba bezpečnosti podle vymyšleného obvinění.

Na foto mezi družyníky čtyři vojáci z rodiny Klichů. Zdroj: volynaci.cz.

Prameny: V. Abdank-Abžoltovská. *Malá sága velké rodiny. Zpravodaj SČVP, 1992. Č. 4-6.*

scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1992-04,05,06

Jaro Bura. *Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.*

Володимир Остапук. *Здолбунів. Частина перша. Рівне, 2019. С. 220.*

Володимир Остапук. *Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 238.*

<https://volynaci.cz/volynsti-cesi/6778/>

Кончіцький Миколай

Народився 1 січня 1925 року в селі Тростянець Дубенського повіту в західній (польській) частині Волині. Батько був чехом і працював учителема, мати була українкою.

З давніх-давен на місці Тростянця існувало невелике поселення. За реєстром Луцького замку від 1583 року село належало князю Костянтину Острозькому, київському воєводі й маршалу волинської землі. Поблизу села є гора «Іспряча», або «Божа гора», яку вважали святою, і відома вона з давніх часів своєю чудодійністю, на якій збудована церква та каплиця на місці каменя з відбитком стопи Божої Матері. Назва села нібито походить від імені двох братів Тростин, які очолили оборону села під час нападу татар, і один з них при цьому загинув.

Дослідник переселення чехів на Волинь Яро Буря у своїй праці «Odkud z Čech přišli na Volyň» пише про членів двох родин, які були носіями прізвища Кончіцький, а саме: «№977 – Кончіцький Йозеф Йозефович (*1834) із Страклова Чеського, уродженець села Тржтеніце біля Ічіна, та його дружина Кончіцька Марія (*1844), дочка Яна Одварка з Врбіц біля Ічіна, та №978 – Кончіцький Йозеф Йозефович (?) з Мирогощі, уродженець села Тржтеніце біля Ічіна, та його дружина Анна (?), дочка Франтішка Їри з Головоусів біля Ічіна». Ймовірно, це була родина батька та сина. У переліку чехів, які прийняли православ'я в 1888 році теж знаходимо Кончіцьких: «№4986 – Кончіцький Йозеф Йозефович (*1833), №4999 – Кончіцький Йозеф Йозефович (*1838), №5000 – син Кончіцький Йозеф Йозефович (*1864), №5008 – Кончіцький Антон Йозефович (*1869)». Усі записані як мешканці Страклова Чеського. Село Тростянець Судобицької волості Дубенського повіту, у якому працював вчителем Володимир Кончіцький, батько Миколая

Кончіцького, – це українське село, у якому за даними Вікіпедії в 1906 році було 94 двори і 612 мешканців, серед яких було декілька чеських родин.

Закінчивши дубенське міське училище, Миколай навчався в торгівельній академії. Після встановлення радянської влади на теренах Західної Волині в 1939 році він почав навчатися у «десятирічці», яку закінчив у червні 1941 року за декілька днів до нападу німецької армії на Радянський Союз. У цьому ж таки році влаштувався на роботу: дослухавшись до порад свого батька, пішов працювати вчителем в українську школу, де і пропрацював аж до 1944 року, коли теренами Волині знову прокотився фронт. Миколай Кончіцький згадував, що спочатку не дуже радів своїй роботі, але поступово вона почала йому подобатися. Щодня долав близько чотирьох кілометрів пішки до сусіднього села, де навчав дітей у чотирикласній школі. Знайшов контакт зі своїми учнями, завоювавши таким чином їх повагу та любов. Постійно відчував, що за ним спостерігають представники українського націоналістичного руху опору. Одного дня, коли він ішов уздовж річки польовою стежкою, з бур'янів вийшов молодий чоловік із гвинтівкою та гранатами, у якому він впізнав колишнього однокласника із середньої школи, і сказав йому: «Не бійся. Нічого тобі не буде».

Після детальних розпитувань та перевірок, коли з'ясували, що Володимир Кончіцький та його син Миколай справді чехи, вони отримали можливість вступити до чехословацького військового підрозділу. Син попав до 1-ої Чехословацької танкової бригади, пройшов вишкіл і став командиром взводу танкового батальйону, у складі якого взяв участь у важких боях на підступах до Дукельського перевалу, після чого отримав звання молодшого сержанта. У своїх мемуарах він досить детально описав ці криваві бої. Потім воював танкістом в Ясельській операції. У березні 1945 року 1-ша Чехословацька танкова бригада була реорганізована і введена до складу армійських підрозділів, які розпочали так звану Остравську операцію.

Остравська промислова область була однією з найважливіших баз нацистської Німеччини. Тому в кінці війни збереження Моравської Острави стало одним з найважливіших завдань німецької оборони. Остравський регіон також був природнім шляхом в Моравські ворота, захоплення яких дозволило б радянським військам дуже швидко просуватися вглиб чеських земель. Місто було дуже важливим комунікаційним пунктом. Тому німці докладали багато зусиль для збереження у своїх руках цієї області. Це підтверджувалося й неодноразовими візитами до Остравського регіону високопоставлених німецьких воєначальників. Про важливість цієї операції говорить і те, як А. Гітлер звертався до Вермахту в березні 1945 року: «Якщо ви здасте Моравську Оставу, то ви здасте Німеччину».

У своїх мемуарах Кончіцький з повагою описує успішну оборону німецької армії та втрати й помилки з чеського боку. «Не можу стверджувати, – згадує Кончіцький, – що ми були такими відважними, але нам вдалося за допомогою місцевих людей проїхати між німецькими оборонними лініями, переправитися через Одру й бути першими в Оставі». Нагадує, що на Оставу наступали двома колонами, одною з яких командував він, а друга прямувала до Нової ратуші, біля якої загинув його товариш Йозеф Грегор. Він сам рухався Руською вулицею аж до театру, який стоїть на нинішній площі Сметани. Оскільки значна частина Морави перебувала під контролем військ генерала Фердинанда Шьорнера, то проти них послали чехословацьких танкістів. Подолавши Одерські височини, вони прямували до Оломоуця, але в Штепанові під танком Кончіцького проломився місток через Оставу, і він сповз у річку. Танки продовжували свій рух уперед, а Кончіцький залишився на місці. Зі Святої гірки його обстрілювала німецька артилерія. Танк удалося витягнути лише через кілька днів, тому Кончіцький пропустив переможний парад у Празі.

Після війни проходив службу в різних танкових підрозділах армії, зокрема в Пардубицях та Моравській Тржебові, командував автоколоною, став професійним військовим.

Не забував батьківські слова про освіту, продовжуючи далі навчатися. Навчався в танковому училищі у Вишкові та від 1949 року у Військовій академії в Граніце. У 1950 році працював ведучим викладачем із теорії та будови транспортних засобів. У 1953 році закінчив військовий інститут у Брно, отримавши фах інженера.

Піднімався він також і службовою драбиною: у 1957 році був заступником начальника з техніки у військовому училищі у Вишкові. Тоді відбувся злам у житті Миколая Кончіцького. Після серпня 1968 року він відкрито не погоджувався зі вступом військ Варшавського договору до Чехословаччини і після всяких докорів та відчитувань добровільно пішов у відставку.

У лютому 1975 року обійняв посаду керівника транспорту в будівельній організації міста Острави. Після 1989 року став одним із визначних членів у оновленій Спілці чехословацьких легіонерів. Реабілітацію він дочекався аж після листопада 1989 року. 28 жовтня 2011 року президент Вацлав Клаус нагородив Миколая Кончіцького найвищою нагородою – орденом Білого лева, а в травні 2015 йому присвоїли звання генерал-поручика.

У 2005 році Кончіцький заявив: «Не пригадую бої за свободу заради власної слави, але я за те, щоб держава та молоді люди про ці визначальні бої не забували». У 2008 році Миколая Кончіцького було обрано почесним громадянином міста Острави.

Миколай Кончіцький був дуже розчулений із того, що радянська влада в 1947 році не дозволила його батькові переїхати до Чехословаччини через те, що він був вчителем. Родина була розірвана. Він згадував про це зі сльозами на очах.

Пан Кончіцький декілька разів відвідував Волинь, зокрема у 2003, 2008 та 2011 роках брав участь у Міжнародних конференціях у місті Дубні. У музеї-заповіднику міста Дубна на стенді, присвяченому визначним країнам Дубенщини, є інформація про генерала Миколая Кончіцького. На будинку Дубенської міської бібліотеки по вулиці Страклівській прикріплена пам'ятна дошка, присвячена Миколаю Кончіцькому.

Помер Миколай Кончіцький 13 грудня 2015 року.

Світлина взята з cs.wikipedia.org/wiki/Mikuláš_Končický

Джерела: *Boleslav Navrátil. Generál Končický, účastník Ostravské operace. Ostrava, 2020. moravskoslezky.denik.cz/zpravy-region/general-koncicky-ucastnik-ostravsko-operace-nezapomente-na-osvobozovaci-boje-20200417.html*
Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.
Іван Касянчук. Спогади чеського генерала Мікулаша Кончіцького про Остравсько-Опавську операцію. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції «Чехи і Дубенщина». Дубно, 2011. С. 56–59. Orthodox_Czechs_1888-91.

Končický Mikuláš

Narodil se 1. ledna 1925 v obci Trostánek, Dubenského poviatu (okresu) v západní (polské) části Volyně. Otec Čech, učitel, maminka Ukrajinka.

V díle Jaro Bury „Odkud z Čech přišli na Volyň“ najdeme dvě rodiny s příjmením Končický: „Č. 977 – Končický Josef (*1834) ze Straklova Českého, původem z Třtěnic u Jičina, a jeho manželka Marie (*1844), dcera Jana Odvárky z Vrbic u Jičina, Č. 978 – Končický Josef (?) z Mirohošti, původem z Třtěnic u Jičina, a jeho

manželka Anna (?), dcera Františka Jíry z Holovous u Jičina“. V seznamu Čechů, kteří roku 1888 přestoupili k pravoslaví, také najdeme příjmení Končický: „Č. 4986 – Končický Josef (*1833), Straklov Český, Č. 4999 – Končický Josef (*1838), Straklov Český, Č. 5000 – syn Končický Josef (*1864), Straklov Český, Č. 5008 – Končický Anton (*1869), Straklov Český“.

Obec Trostánek, Sudobické volosti, Dubenského újezdu, kde působil jako učitel Vladimír Končický, otec Mikuláše Končického, byla ukrajinskou obcí a podle Wikipedie v roce 1906 měla 94 hospodářství a 614 obyvatel, mezi nimi několik českých rodin.

Mikuláš vychodil měšťanskou školu v Dubně, později studoval na obchodní akademii. Po obsazení Polska Rudou armádou začal Mikuláš studovat na sovětské desetiletce. Tu ukončil v červnu 1941 pár dnů před vpádem německé armády do Sovětského svazu. V roce 1941 nastoupil do zaměstnání: na radu svého tatínka učil na ukrajinských školách až do roku 1944, kdy se přes kraj znovu převalila fronta. Mikuláš Končický vzpomínal, že od začátku nebyl moc rád za své zaměstnání, ale pomalu se mu to začalo líbit. Docházel denně asi čtyři kilometry do sousední ukrajinské obce, kde vyučoval ve čtyřtřídní škole. Našel souzvuk se svými žáky a oni si ho také považovali.

Pořád ale cítil pozornost ze strany ukrajinských nacionalistů. Jednoho dne, když šel domu polní pěšinkou podél říčky, vyšel z trávy mladý muž s puškou a granáty, v kterém poznal bývalého spolužáka na desetiletce, a ten mu řekl: „Neboj se. Nic se ti nestane.“

Po podrobných výsleších a zjištění, že Vladimír Končický a jeho syn Mikuláš jsou Češi, dostali možnost vstoupit do československé vojenské jednotky. Syn byl odeslán k 1. československé samostatné tankové brigádě, zúčastnil se výcviku a stal se velitelem jedné z čet tankového praporu a zúčastnil se úporných bojů o přístupové cesty k Dukelskému průsmyku. Byl pak povýšen na desátníka, ve svých pamětech velmi podrobně popsal tuto krvavou bitvu. Poté bojoval jako tankista v Jaselské operaci.

V březnu 1945 byla 1. čs. samostatná tanková brigáda reorganizována a začleněna do armádních jednotek, které zahájily takzvanou Ostravskou operaci. Končický ve svých pamětech poctivě popisuje úspěšnou obranu německé armády, ztráty i chyby na české straně. „Netvrdím, – vzpomínal Končický, – že jsme byli tak moc stateční, ale podařilo se nám s pomocí místních lidí projet tajně mezi německými liniemi, překonat Odru, a tak jsme byli v Ostravě jako první“. Uvedl, že do Ostravy postupovali ve dvou proudech, jednu kolonu vedl on, druhá jela k Nové radnici, kde padl jeho přítel Josef Gregor. On sám pokračoval Ruskou ulicí až k divadlu na dnešním Smetanově náměstí.

Vzhledem k tomu, že velká část Moravy byla obsazena vojsky generála Ferdinanda Schörnera, byli proti nim vysláni i českoslovenští tankisté. Překonali Oderské vrchy a mířili k Olomouci. Jenže ve Štěpánově se pod Končického tankem prolomil můstek přes Ostravu a ten z něho sklouzl do říčky. Tanky odjely a Končický zůstal na místě. Ze Svatého kopečku je ostřelovalo německé dělostřelectvo. Tank se podařilo vyprostit až za několik dnů, takže Končický promeškal vítězný pochod Prahou.

Po válce působil u různých tankových útvarů armády, například v Pardubicích nebo Moravské Třebové, byl velitelem autokolony při bojích proti banderovcům a stal se pak vojákem z povolání. Otcův důraz na vzdělání v něm zůstal, takže dále studoval, vyučoval na Tankovém učilišti ve Vyškově, od roku 1949 také ve Vojenské akademii v Hranicích. V roce 1950 působil jako vedoucí profesor pro teorii a konstrukci vozidel. V roce 1953 dokončil Vysokou vojenskou školu v Brně a získal titul inženýra. Postupoval i v hodnostech, v roce 1967 byl zástupcem náčelníka pro věci technické na Vojenském učilišti ve Vyškově. Tady nastává v životě Mikuláše Končického zlom. Po srpnu 1968 otevřeně nesouhlasil se vstupem vojsk Varšavské smlouvy do Československa a po různých příkořích a šikování z armády dobrovolně odešel.

V únoru 1975 přijal místo vedoucího dopravy Pozemních staveb v Ostravě. Po roce 1989 se stal významným členem obnovené Československé obce legionářské. Rehabilitace se Mikuláš Končický dočkal až po listopadu 1989. 28. října 2011 byl prezidentem republiky Václavem Klausem dekorován nejvyšším vyznamenáním Řádem Bílého Lva a v květnu 2015 byl povýšen do hodnosti generálmajora. Již v roce 2005 Končický prohlásil: „Nepřipomínám osvobozovací boje pro vlastní slávu, ale proto, aby vlast a mladí lidé na tyto významné události nezapomněli“. V roce 2008 město Ostrava udělila Mikuláši Končickému čestné občanství.

Mikuláš Končický byl moc rozladěný z toho, že sovětská vláda nepustila jeho otce v roce 1947 do Československa, protože to byl učitel, rodina byla roztržena. Na to vzpomínal se slzami v očích.

Mikuláš Končický několikrát navštívil Volyň, zúčastnil se v letech 2003, 2008 a 2011 mezinárodních konferencí ve městě Dubno. V místním muzeu na výstavní stěně je uvedena jeho biografie jako generálporučíka, vojáka-tankisty 1. čs. armádního sboru v SSSR, původem z obce Trostánek, Dubenského okresu. Na budově Dubenské městské knihovny na ul. Straklovské je umístěna pamětní deska generálu Mikuláši Končickému.

Mikuláš Končický zemřel 13. prosince 2015.

Foto, zdroj: cs.wikipedia.org/wiki/Mikuláš_Končický

Prameny: Boleslav Navrátil. *Generál Mikuláš Končický, účastník Ostravské operace.*

Ostrava, 2020.

Moravskoslezky.denik.cz/zpravy-region/general-koncicky-ucastnik-ostravske-operace-nezapomente-na-osvobozovaci-boje-20200417.html

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Іван Касянчук. Спогади чеського генерала Мікулаша Кончіцького про Остравсько-Опавську операцію. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції «Чехи і Дубенщина». Дубно, 2011. С. 56-59.
Orthodox_Czechs_1888-91.

Косек Йозеф

Його батьки були землеробами. У 1924 році Косек закінчив у місті Ічін педагогічний навчальний заклад, і після п'яти років роботи вчителем у різних школах Чехії він як штатний співробітник був направлений відділом шкільництва (т. зв. відділ освіти) 20 серпня 1929 року працювати в першу чеську приватну школу в Здолбунові. Незабаром він став директором школи, запланувавши будівництво нового будинку школи. Завдяки активності місцевої організації Чеської бесіди в ще не зовсім закінченій двоповерховій будівлі школи вже в 1931-32 навчальному році почали навчатися чеські діти. Директором чеської школи в Здолбунові Косек був від 1931 по 1939 рік та в 1941-42 роках.

Як керівник школи, пан Косек виховував у своїх учнів почуття приналежності до Чехословаччини, почуття національного патріотизму, що проявилось в 1944 році, коли багато випускників його школи без вагань вступили до 1-го Чехословацького корпусу, у якому гідно воювали за звільнення тої землі, де більшість із них ніколи не була, але яку щиро любила. Один із його колишніх учнів підпоручник Їржі Гроуда героїськи загинув в одному з боїв на Дукельському перевалі при штурмі укріпленої висоти, яку назвали його іменем – Гроудова висота. У 1948 році рідні героя отримали Золоту зірку Героя Радянського союзу.

У 1933 році пан Косек одружився з Верою Козловською. Її батько, Іван Козловський, був директором чеської школи в Квасилові, а її мати – Марія (дівоче прізвище Коштялова).

Окрім учительської роботи, Йосеф Косек брав активну участь у всіх акціях у місті. Але ця активна діяльність була перервана приходом советів у 1939 році. Неприємності, які часом межували з небезпекою для життя, тривали упродовж усього часу радянської окупації в 1939-1941 роках. Після нападу Німеччини на Радянський Союз завдяки клопотанням батьків пана Косека перед окупаційними німецькими властями Йосеф Косек разом із родиною переїхав до Протекторату, де працював учителем у Бехарах. Прибули вони до Чехії в період гейдріади, але, за спогадами дітей, у Чехії було значно спокійніше, ніж на Волині.

Після війни й до рееміграції більшості чеського населення Волині в 1947 році до Чехословаччини директором чеської школи в Здолбунові була Анна Кржіжова – колишня учениця пана Косека, яка й передала школу українським державним органам.

Усі його учні з теплотою згадують про свого вчителя. Коли в 1955 році йому виповнилося п'ятдесят років, то він був приємно вражений тією кількістю привітань, яку він отримав від своїх колишніх учнів.

Помер порівняно молодим у 1958 році.

Нині в колишній будівлі чеської школи міста Здолбунова, до якої добудували ще таку ж саму частину, розміщується гімназія міста Здолбунова з поглибленим вивченням англійської мови (на 2024 – Здолбунівський ліцей №2 – *авт.*). Восени 2017 року на будівлі цієї школи за ініціативи чеської громади міста й при підтримці керівництва школи та влади міста було встановлено пам'ятну дошку з портретом першого директора цієї школи – Йосефа Косека. На урочисте відкриття пам'ятної дошки були запрошені тодішній генеральний консул Генерального консульства Чеської республіки у Львові Павел Пешек та консул Ігор Шедо.

Світлини взяті з книги Мірослава Крушини «Здолбунів. Місто на українській Волині».

Джерело: Мирослав Крушина. *Здолбунів. Місто на українській Волині у спогадах чеської меншини. Рівне, 2019. С. 131.*

Kosek Josef

Josef Kosek narodil se 20. května roku 1905. Rodiče byli zemědělci. V roce 1924 absolvoval v Jičíně učitelský ústav a po pětiletém učitelování na různých školách v Čechách, byl jako definitivní učitel, dekretem Školského úřadu v Praze vyslán dne 20. srpna 1929 na První českou soukromou školu do Zdobunova na Volyni. Zde se brzo stal ředitelem této školy.

Nakreslil plány na výstavbu nové, moderní školy a díky velké aktivitě České besedy, bylo v této ještě ne zcela dostavěné dvoupatrové budově zahájeno vyučování již ve školním roce 1931-32. Josef Kosek byl od roku 1931 do roku 1939 a pak v letech 1941, 1942 ředitelem české školy ve Zdobunově.

Ředitel Kosek probouzel v mládeži pocit sounáležitosti s Československou republikou a vychovával české děti k silnému národnímu cítění, které se projevilo v roce 1944, kdy mnoho jeho bývalých žáků ihned vstoupilo do 1. československého sboru, kde statečně bojovali za osvobození země, ve které většinou ani nikdy nebyli, ale kterou vroucně milovali. Jeden z bývalých jeho žáků podporučík Jiří Hroudá padl hrdinskou smrtí na Dukle (Hroudova kóta). V roce 1948 jeho rodiče dostali Zlatou hvězdu hrdiny Sovětského svazu za svého syna.

Roku 1933 se řídící učitel oženil s Věrou Kozlovskou z Kvasilova. Rodiče Věry, Ivan Kozlovský, řídící učitel v Kvasilově, matka Marie, rozená Košťálová.

Kromě učení a řízení školy se Josef Kosek aktivně zúčastňoval všech aktivit v městě. Činorodá práce byla přerušena příchodem Sovětů v roce 1939. Po nepříjemnostech hraničících s životem v době sovětské okupace Volyně v letech 1939-1941, se po vpádu německé armády na Volyň podařilo celé rodině, po žádosti rodičů Josefa Kosky na ministerstvu v Praze, odjet do Protektorátu. Přijeli do Čech v době heydrichiády, ale podle vzpomínek dětí, bylo to v Čechách mnohem klidnější než na Volyni. Celou tuto anabázi podnikl Josef Kosek se svou ženou a svými dvěma dětmi. Po návratu do Čech stále působil jako učitel v Běcharech.

Po válce, až do odjezdu Čechů do Československa, byla ředitelkou české školy ve Zdobunově Anna Křížková, bývala žákyně pana Kosky, která ji odevzdala ukrajinským úřadům. Všichni jeho žáci na něj dodnes s láskou vzpomínají. Když v 1955 slavil padesátiny, byl překvapen a dojat, jak mnoho jeho někdejších žáků si na něj vzpomnělo s gratulací. Zemřel poměrně mlád 18. listopadu 1958.

Nyní je k budově české školy ve Zdobunově přistavěna ještě jedna budova a v těchto dvou budovách je umístěno gymnázium města Zdobunova. Na podzim roku 2017 byla připevněna na

будову gymnázia за ініціативи českého obyvatelstva města a podpory ředitelství školy a vedení města pamětní deska s portrétem Josefa Kosky.

Slavnostného odhalení desky se zúčastnili tehdejší Generální konzul Generálního konzulátu České republiky ve Lvově Pavel Pešek a konzul Igor Šedo.

Na foto žáci sedmi třídy r. 1937-38 s ředitelem Josefem Koskem. Zdroj: Wikipedia. Česká škola ve Zdolbunově 1921-1947.

Pramen: Miroslav Krušina. *Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009. S. 138,139.*

Костка Борис

Борис Костка, так само як і його брати Йосеф та Мікулаш (Микола), народився в Здолбуніві. Батько, Владімір Костка, мав різництво в Здолбуніві, а мати Анна (дівооче прізвище Гола) раніше була в шлюбі з Яном Палічкою – власником майстерні з виробництва візків та брочок у Рівному, який помер внаслідок отримання виробничої травми в 1904 році. Від першого шлюбу в Анни та Яна Палічкових було п'ятеро дітей: Ольга, Владімір, Софія, Марія та Віра. Після смерті Яна Палічки його дружина Анна переселилася до Здолбунова, де пізніше вийшла заміж за різника Владіміра Костку. У цьому шлюбі у них народилося троє дітей: Йозеф, Мікулаш та Борис.

У праці Яро Бури «Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace» зазначено, що серед чехів, які мешкали в Квасиліві поблизу Рівного і, найбільш імовірно, могли переселитися до Рівного, започаткувавши там свою справу, трапляються прізвищ Палічка та Голи. У тій самій праці Яро Бури прізвище Костка згадується серед перших поселенців села Молодава.

На будівництві залізниці від Києва до Брест-Литовського і далі від Здолбунова до Радивилова працювало багато чехів із ближніх сіл. Розвиток залізничного вузла Здолбунів, зокрема будівництво локомотивного депо, потребувало багато робочих рук, що спричинило приток сільського населення до міста в пошуках роботи. Тому новими мешканцями Здолбунова стають колишні селяни з ближніх і не зовсім сіл, серед яких багато чехів. Знову ж таки в книзі Володимира Остапука «Здолбунів. Частина перша» в списку виборців Здолбунова від 1906 року, які мали обрати в повітовому місті Острозі виборщиків з обрання депутатів до Державної Думи Росії фігурує Костка Володимир Якович – власник будинку. У книзі «Здолбунів. Частина друга» того ж самого автора в списках виборців міста Здолбунова від 1927 року є Костка Владімір, 52 роки, робітник, та Костка Анна, 53 роки, домогосподарка, а в списках виборців міста Здолбунова від 1935 року є Костка Владімір (*1899), робітник, та Костка Анна (*1873), домогосподарка.

Дещо про дітей пані Анни від першого шлюбу. Ольга закінчила гімназію й вийшла заміж за пана Вахніцького. Владімір вивчився на слюсаря і, як тоді було прийнято, вирушив мандрувати по світу для здобуття досвіду. Пізніше працював слюсарем у Здолбунівському локомотивному депо. Він одружився з Марією Шаршовою та в них було троє дітей: Владімір,

Марія та Йозеф. Софія вийшла заміж у Києві за пана Каєра. Марія померла ще дуже молодою. Віра вийшла заміж за різника та ковбасника Вацлава Хохолоуша зі Здолбунова. Це вже було тоді, коли місто окупували німці.

Робота в залізничних майстернях давала можливість вчиняти всілякі шкідницькі акції. Молодий Владімір Палічка швидко знайшов зв'язки з партизанами загону Медведєва, куди передавав інформацію про різні військові транспорти. Свою «професійну» роботу одного разу зробив так, що локомотив із військовим потягом до фронту не доїхав. Свою активність Владімір проявляв аж до визволення Здолбунова Червоною армією.

Досить швидко разом зі своїми товаришами Міхалом Ольховським, Їржім Яначком, Олександром Заслоцьким та Їржім Гроудою вступили в Рівному до 1-го Чехословацького армійського корпусу. Про свою службу в армії як командира танку Владімір Палічка написав книгу «*Nezaváté časem*» («Не завіяне часом»).

Зведений брат Владіміра Палічки, Борис Костка, – наймолодший із родини, після закінчення школи вивчився на різника та ковбасника. Попрацював підмайстром у магазині свого швагра, відвідував заняття «Сокола» та вчився малювати в студії художнього мистецтва професора Ніколая Майського, де чотири роки вивчав техніку малювання. У 1939 році збирався до Києва, де після успішної здачі іспитів планував навчатися в академії мистецтв. Але в цей час націонал-соціалістична Німеччина нападає на Польщу, а незабаром – і соціалістичний Радянський союз. Волинь опинилася під владою Радянського союзу, і Борис став радянським громадянином. Улітку Костку призивають до Червоної Армії, і він стає військовослужбовцем 32-го гвардійського полку 12-ої стрілецької дивізії.

У 1941 році Німеччина нападає на Радянський Союз. Борис Костка бере участь у тривалих переходах, відступах та боях на Курській дузі. Під час боїв Костка з товаришами, Ярославом Прохазкою та Ледвіною з Крупи, дізнаються про чехословацький підрозділ. Радянське командування задовольнило їх прохання – і вони від'їхали до Бузулука. Там Костку зарахували ротмістром у роту 122-мм мінометів. У складі мінометної роти він бере участь у боях під Торчином. Після двох місяців боїв на території Румунії чехословацькі вояки у вересні 1944 року беруть участь у боях Карпатсько-Дукельської операції. Борис Костка в Карпатах вже був командиром піхотної роти. Пізніше згадував про бій за безіменну висоту, де поручик Їржі Гроуда зі Здолбунова знищив обслугу німецького дзота і цим геройським вчинком допоміг здобути цю висоту, зберігши життя багатьом іншим воякам. Цю висоту згодом назвали Гроудовою. Далі Костка згадував, як на державному кордоні 6 жовтня зблизька бачив, як авто з генералом Ведлар-Сазавським наїхало на протитанкову міну.

Борис Костка був суворим командиром, вимагав виконання наказів і разом з тим старався, щоб його вояки були завжди захищені й отримували все необхідне. Був нагороджений трьома Чехословацькими хрестами, одним Польським та медаллю «За відвагу». Біля Зиндранова був поранений осколком у ногу. Отримав підвищення до підпоручника. Воював також біля Ліптовського Мікулаша.

Рудольф Бейковський, який підбирав охорону для президента Бенеша та влади, серед інших вибрав також і Бориса Костку. Той потім з іншими вояками охороняв у Кошицях будинок, де мешкав президент. Пізніше охороняв урядовий потяг, який їхав через Братиславу та Брно до Праги. Супроводжував як охоронець Едуарда та Гану Бенешових під час їх поїздок. Міністр закордонних справ Ян Масарик, син першого президента незалежної Чехословаччини Томаша Гарріга Масарика, дав йому родинні світлини – Т. Г. Масарика, Шарлотти, Аліси та Ольги. За

цими світлинами пан Костка намалював картину олійними фарбами, але вже не встиг її передати Яну Масарику, який раптово помер 10 березня 1948 року.

Бориса Костку разом з іншими охоронцями після смерті Бенеша вигнав із Граду Клемент Готвальд, замінивши їх своїми кадрами, тому що ті не були членами КПЧ. Костка потім проходив службу в казармах на Білій Горі як командир підрозділу протитанкових гармат.

Далі навчався у Вищій школі мистецтв і в жовтні 1989 року отримав звання академічного художника. Його пензлю належать досить багато картин, намальованих олійними фарбами, які виставлялись на художніх виставках. Був членом Общини легіонерів та Спілки волинських чехів.

Світлини взяті з книги Мірослава Крушини «Здолбунів. Місто на українській Волині».

Джерело: *Мірослав Крушина. Здолбунів. Місто на українській Волині у спогадах чеської меншини. Рівне, 2019. с. 136,137.*

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина перша. Рівне, 2019. С. 220.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 233, 272.

Kostka Boris

Boris Kostka jako i jeho bratři Josef a Mikuláš se narodili v rodině Kostků ve Zdobunově. Otec, Vladimír Kostka, byl řezníkem a matka Anna, rozená Holá, dříve vdaná za majitele dílny na výrobu kočárů a bryček v Rovně Jana Paličku, který zemřel po pracovním úrazu v roce 1904. Měli spolu pět dětí: Olgu, Vladimíra, Žofii, Marii a Věru. Po smrti svého manžela se Anna Paličková přestěhovala do Zdobunova a později se provdala za řezníka Vladimíra Kostku. V tomto manželství se jim narodily tři děti: Josef, Mikuláš a Boris.

V díle Jaro Bury „Odkud z Čech přišli na Volyň“ najdeme příjmení Holý a Palička mezi občany obce Kvasilov. Tato obec je položena blízko k městu Rovno. Takže je docela možné, že se tito obyvatelé Kvasilova přestěhovali za prací do města. Příjmení Kostka se také objevuje mezi prvními přistěhovalci obce Moldava.

V roce 1873 byla postavena trať Kyjiv-Brest Litevský a pak pokračovala od Zdobunova do Radivilova. Češi z blízkých obcí se na tom aktivně účastnili a dobře vydělali. Po postavení železniční stanice a lokomotivního depa ve Zdobunově zůstala velká nabídka pracovních míst, což přilákalo zemědělce z okolních, ale také i jiných obcí, zejména Čechů, kteří se stěhovali za prací do Zdobunova. V knize Vladimíra Ostapuka „Здолбунів. Частина перша“ v seznamu voličů, kteří představovali Zdobunov na shromáždění v újezdním městě Ostroh na volbách voličů pro volby do Státní dumy Ruska v roce 1906, vidíme vlastníka domu Kostku Vladimíra. V knize „Здолбунів. Частина друга“ téhož autora jako voliči v roce 1927 jsou zapsáni: „Kostka Vladimír, 52 roky, dělník, a jeho manželka Kostka Anna, 53 let, v domácnosti“. V seznamu voličů ve Zdobunově v roce 1935 zaznamenáni: „Kostka Vladimír (*1899), dělník a Kostka Anna (*1873), v domácnosti“.

Olga, dcera paní Anny v prvním manželství, vystudovala gymnázium a provdala se za p. Vachnického. Vladimír se vyučil pilníkářem a jak bylo tehdy zvykem, nejdříve se vydal na vandr na zkušenou. Později pracoval jako zámečník v depu ve Zdolbunově. Oženil s Marií Šaršovou a měli spolu děti: Vladimíra, Marii a Josefa. Žofie se provdala v Kyjivě za J. N. Kajera. Marie zemřela velmi mladá. Věra se provdala za řezníka a uzenáře Václava Chocholouše. To již bylo v době, kdy Zdolbunov byl okupován německým vojskem.

Práce v železničních opravárnách dávala možnost k nejrůznějším záškodnickým akcím. Mladý Vladimír Palička našel brzy spojení s partyzánským oddílem Medvědů, kterému podával informace o různých vojenských transportech. Svou „odbornou“ práci v depu nejednou zapříčinil, že lokomotiva s vojenským vlakem na frontu nedojela. Tuto aktivitu Vladimír projevoval až do osvobození Zdolbunova Rudou armádou. Velmi brzy se i se svými kamarády, Michalem Olchovským, Jiřím Janáčkem, Alexandrem Záslockým a Jiřím Hroudou přihlásili v Rovně do 1. československého armádního sboru. O svém působení v armádě, jako velitel tanku, napsal Vladimír Palička knihu „Nezaváté časem“.

Nevlastní bratr Vladimíra, Boris Kostka, nejmladší z rodiny, se po ukončení české školy vyučil řezníkem a uzenářem. Jako tovaryš odcházel ze švagrova krámu cvičit do Sokola a malovat do ateliéru školy výtvarných umění k profesoru Nikolaji Majskému. Tam se čtyři roky učil technice malby. V roce 1939 se chystal do Kyjiva, kde po zkouškách měl studovat na malířské akademii. V té době ale nacional-socialistické Německo přepadá Polsko a vzápětí také Polsko napadl socialistický Sovětský svaz. Volyň se dostala do područí Sovětského svazu a Boris se stal občanem Sovětského svazu. V létě je Kostka povolán do Rudé armády a stává se příslušníkem 32. gardového pluku 12. střelecké divize.

V roce 1941 přepadá Německo Sovětský svaz a druhá světová válka pokračuje ve východní Evropě. Boris Kostka absolvuje dlouhé přesuny, ústupy a boje v Kurském oblouku. V průběhu bojů se Kostka s kamarády, Jaroslavem Procházkou a Ledvinou z Krupé, dozvídají o československé jednotce. Sovětské velení vyhovuje jejich žádosti, a tak mohou odjet do Buzuluku. Tam je Kostka zařazen v hodnosti rotmistra k rotě 122 mm minometů. Jako minometčík úspěšně zasahuje v bojích u Torczyna.

Po dvou měsících na rumunské půdě vstupují čs. vojáci v září 1944 do bojů Karpatsko-dukelské operace. Boris Kostka byl v Karpatech už velitel pěší roty. Později vzpomínal i na boje o Bezejmennou kótu, kde podporučík Jiří Hrouda ze Zdolbunova zastavil kulometnou palbu z německé pevnůstky a tímto hrdinským činem pomohl tuto kótu dobýt a mnoha svým spolubojovníkům zachránil život. Tato kóta potom byla pojmenována jako Hroudova kóta.

Dále Kostka vzpomínal, jak na státní hranici 6. října z bezprostřední blízkosti viděl, jak auto s generálem Vedralem-Sázavským najelo na protitankovou minu. Boris Kostka byl známý jako tvrdý velitel, trvající na splnění rozkazu a zároveň se pečlivě staral, aby se jeho vojáci dobře kryli a dostávali vše potřebné.

Byl vyznamenán třemi Československými kříži, jedním Polským a medailemi za statečnost. U Zynbranové byl raněn střepinou do nohy. Byl povýšen na podporučíka. Bojoval také u Liptovského Mikuláše.

Rudolf Bejkovský, který vybíral stráž pro prezidenta Beneše a vládu, vybral mezi jinými také Borise Kostku. Ten potom spolu s dalšími vojáky střežil v Košicích dům, kde byl prezident ubytován. Potom střežili vládní vlak, který jel z Košic přes Bratislavu a Brno do Prahy. Doprovázel, jako tělesná stráž, Eduarda a Hanu Benešovy na cestách. Ministr zahraničí Jan Masaryk mu půjčil rodinnou

фотografii – T. G. Masaryk, Jan, Charlotta, Alice, Olga. Podle ní namaloval obraz, olej, ale ten už nestačil Janu Masarykovi dát. Ten 10. března 1948 zemřel.

Borise Kostku i další lidi po smrti prezidenta Beneše vyhodil z Hradu Klement Gottwald, protože nebyli členy KSČ a nahradil je svými kádry. Sloužil potom v kasárnách na Bílé Hoře jako velitel protitankových kanonů. Později studoval na vysoké škole výtvarného umění a v říjnu 1989 byl promován jako akademický malíř. Byl činný v Obci legionářské a ve SČVP.

Foto, zdroj: kniha Miroslava Krušiny Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni.

Prameny: Miroslav Krušina. Zdolbunov. Město na Ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009. S. 147, 148.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина перша. Рівне, 2019. С. 220.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 233, 272.

Родини Коштялових та Свободових із Мирогощі

Подружжя Коштялових прибуло до Мирогощі найпізніше в 1872 році (у списку мешканців села від цього року, який зберігається в пражському Національному музеї, фігурує Франтішек Коштял, який згідно з переказами родичів нібито втопився під час чищення лотка у своєму водяному млині в Мирогощі). Невідомо, з якої місцевості в Чехії вони переселились на Волинь. У них було п'ятеро дітей – два сини (Борис та

Вацлав, який народився десь у 1875 році) та три дочки (двоє з них після одружень носили прізвища Новотна та Кукишова, а про третю відомостей немає). Дехто з внуків Коштялових нібито отримав вищу освіту в Києві, там і залишившись на проживання. До Чехословаччини після Другої світової війни переїхав Борис (із сином Владіміром) та дві вище згадані його сестри.

Подружжя Свободових переїхало на Волинь, зокрема до Мирогощі, найвірогідніше з Роудницька теж не пізніше 1872 року, бо в списку мешканців Мирогощі від 1872 року, який зберігається в пражському Національному музеї, фігурує Карел Свобода. Невідомо, зі скількома дітьми родина Свободових прибула на Волинь із Чехії, але серед них був син Войтех; також не відомо, скільки дітей у них народилося в Мирогощі.

Войтех Свобода на Волині одружився з Марією, і в їхній родині народилось двоє синів – Йозеф, який помер у віці одного року, та Владімір, який після Другої світової війни разом зі своїми синами – Антоніном з родиною та Мілославом – реемігрував до ЧСР, та дві дочки – Отилія, яка померла у віці чотирьох років, та Божена, яка при переході в православ'я отримала ім'я Люба (дата народження – 12.04.1885).

Слід зауважити, що прізвище Коштял, а тим більше – Свобода, зустрічаються серед чехів і в інших населених пунктах Волині.

Войтех був власником великого маєтку (донині ця нерухомість існує в Мирогощі) та двох хмільників, він екпортував хміль до Варшави, Праги та Відня. Помер у віці 65 років у 1918 році, а його дружина Марія – у віці 64 років у 1926 році. Надмогильний пам'ятник ще зберігся на цвинтарі в Мирогощі.

Напевно, десь у 1904 році Вацлав Коштял одружився з Боженою-Любою Свободовою, яка як посаг отримала від батьків млин в українському селі Боратин біля Радивилова. Млин був знищений, за однією із версій – під час Першої світової війни від вибуху гарматного снаряду, за другою версією – його підпалили українці, помстившись за те, що Вацлав піймав їх під час крадіжки риби з його ставка. Тому Вацлав Коштял повернувся з родиною назад у Мирогощу. У Боратині, а пізніше і в Мирогощі у них народилось семеро дітей – Вацлав (*1905), Людмила-Люба (*1907), Вера (*1908), Владімір (*1911), Соня (*1913), наступні двоє дітей (Антонін та, напевно, Їржі) померли незабаром після народження.

Десь у 1921 році Божена-Люба померла. Наступного року з невідомих причин Вацлав поїхав до Сибіру, і остання звістка про нього надійшла з Новосибірська. З того часу він безвісти пропав, а діти залишились сиротами. На щастя, їх взяла до себе на виховання бабуся (на той час уже вдова), мати Божени-Люби, та їх дядько Владімір.

Хлопці отримали освіту: Вацлав закінчив середнє педагогічне училище, хоча цілком можливо, що вивчився на пекаря, а Владімір вивчився на колісника.

Владіміру, після того як він попрацював підмайстром в Мирогощі, вдалося відкрити власну кузню та побудувати свій будинок, який понині стоїть у Мирогощі. Дівчатам знайшли наречених: для Людмили-Люби – Антоніна Блажка, для Вери – Йозефа Гріндлера, а для Соні – Олексія Деонисовича Курасова. Окрім Соні (її чоловік був зі змішаної російсько-української родини) та Йозефа Гріндлера, який загинув в одному з кровопролитних боїв біля Махнувки на Дуклі, після закінчення Другої світової війни всі останні разом зі своїми родинами реемігрували до Чехословаччини чи як вояки в 1945 році, чи в 1945 і 1946 роках нелегальним транспортом, а останні – легальним транспортом у 1947 році.

На світлинах родина Коштялових: ліворуч нібито студент київського вишу, майбутня Кукишова, невідома, Борис, імовірно, студент київського вишу, майбутня Новотна. Архів Мілослава Коштяла.

Джерело: Ing. Miloslav Košťál. *Historie rodin Košťálových a Svobodových z Mirohoště.*

Rodiny Košťálových a Svobodových z Mirohoště

Manželé Košťálovi se do obce Mirohošť dostali z Čech (zatím nevíme odkud) nejpozději v roce 1872 (na soupisu osadníků z tohoto roku, uloženém v pražském Národním muzeu, figuruje František Košťál, který se podle vyprávění příbuzných údajně utopil se při čištění náhonu svého mlýna v Mirohošti). Měli pravděpodobně pět dětí – dva syny (Borise a Václava, narozeného pravděpodobně v roce 1875) a tři dcery (dvě z nich po svých svatbách byly nositelkami příjmení Novotná a Kukyšová, o třetí informace nemáme). Někteří z jejich vnuků údajně absolvovali vyšší studia v Kyjivě, kde pravděpodobně po studiích zůstali. Do Čech se po 2. světové válce dostali Boris (se synem Vladimírem) a jeho dvě výše jmenované sestry.

Manželé Svobodovi se do obce Mirohošť dostali z Čech (pravděpodobně z Roudnicka) nejpozději v roce 1872 (na soupisu osadníků z tohoto roku, uloženém v pražském Národním muzeu, figuruje Karel Svoboda). Není známo,

s kolika dětmi z Čech na Volyň dorazili (minimálně se synem Vojtěchem) a kolik se jich narodilo v Mirohošti nevíme.

Musíme podotknout že příjmení Košťál a Svoboda se potkava i v jiných obcích na Volyni.

Syn Vojtěch se na Volyni oženil s Marií a jejich rodina se rozrostla minimálně o čtyři děti – dva syny (Josef, který po roce zemřel, a Vladimír, který po 2. světové válce dostal do Čech, stejně jako jeho dva synové – Antonín s rodinou a Miloslav) a dvě dcery (pravděpodobně Otýlii, která po čtyřech letech zemřela, a Boženu, po přechodu na pravoslaví přejmenovaná na Ljubu, která se narodila pravděpodobně 12.4.1885).

Vojtěch vlastnil velký statek a dvě chmelnice (tyto nemovitosti dosud v Mirohošti existují) a zabýval se exportem chmele do Varšavy, Prahy a Vídně. Zemřel ve věku 65 let (pravděpodobně v roce 1918), jeho manželka pak ve věku 64 let (pravděpodobně v roce 1926). Jejich pomník na mirohošťském hřbitově dosud existuje.

Pravděpodobně v roce 1904 se Václav Košťál oženil s Boženou (Ljubou) Svobodovou, která jako svatební dar od rodičů dostala mlýn v ukrajinské obci Boratín u Radivilova. Mlýn byl zničen – z vyprávění příbuzných podle jedné verze dělostřeleckým granátem během 1. světové války, podle verze druhé ho vypálili Ukrajinci jako odvetu za to, že je Václav nachytl při pytláčení (černém lovu ryb v jeho rybníku) nebo kombinaci verzí obou. Proto se vrátili do Mirohoště. V Boratíně a následně v Mirohošti se jim narodilo sedm dětí – Václav (*1905), Ludmila-Ljuba (*1907), Věra (*1908), Vladimír (*1911) a Soňa (*1913), další dvě děti (Antonín a pravděpodobně Jiří) nedlouho po narození zemřely.

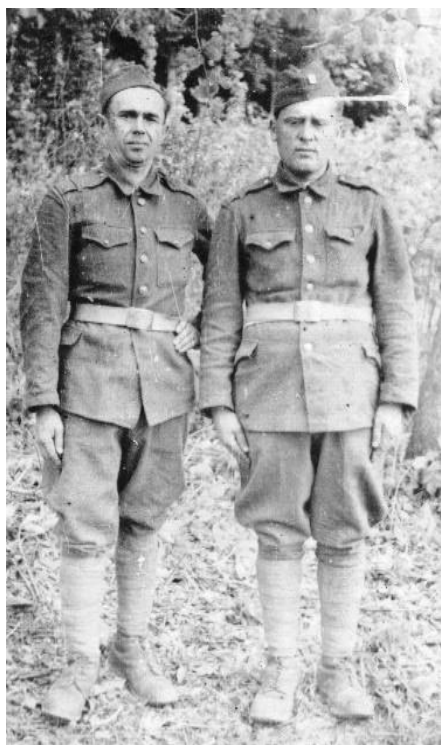
Kolem roku 1921 Božena-Ljuba zemřela. Rok na to se Václav z neznámých důvodů vydal na Sibiř a poslední zpráva o něm přišla z Novosibirsku. Od té doby byl neznámý a děti se staly sirotky. Naštěstí se jich ujala rodina Svobodových (maminka Boženy-Ljuby, tehdy už vdova, a bratr Vladimír). Chlapcům zajistili vzdělání – u Václava jun. zřejmě studium na pedagogické střední škole, ale možná i vyučení v oboru pekař, u Vladimíra vyučení v oboru kolář.

Vladimírovi, který si po tovaryšských zkouškách v Mirohošti založil živnost, pomohli s výstavbou rodinného domku (který dodnes v Mirohošti existuje). Děvčatům našli ženichy – pro Ludmilu-Ljubu Antonína Blažka, pro Věru Josefa Grindlera a pro Soňu Alexeje Deonisoviče Kurasova. Mimo Soni (jejíž manžel byl ze smíšené rusko-ukrajinské rodiny) a Josefa Grindlera (který padl v tolik diskutovaném masakru v Machnówce u Dukly) po skončení 2. světové války se všichni ostatní se svými partnery a dětmi dostali do Čech, ať už jako vojáci v roce 1945, nebo transporty (Věra a její synové Václav a Miloslav dramaticky nelegálními transporty v roce 1945 a 1946, ostatní transporty legálními v roce 1947).

Na foto jsou děti Václava a Boženy-Ljudmily Košťálových – shora a zleva: Vladimír (*1911), bratranec Antonín Svoboda, Božena-Ljuba – budoucí Blažková (*1907), Věra – budoucí Grindlerová (*1908), Soňa – budoucí Kurasová (*1913). Zdroj: archiv Miloslava Košťála.

Pramen: Ing. Miloslav Košťál. *Historie rodin Košťálových a Svobodových z Mirohoště.*

Коштял Вацлав

Вацлав Коштял народився 20 липня 1905 року в селі Мирогоща Дубенського повіту Волинської губернії Російської імперії в родині Вацлава (*1875) та Божени, у православ'ї Люби (*1885), дівоче прізвище Свободова. Батьки Вацлава-молодшого народилися вже на Волині, бо в списках поселенців Мирогощі, які зберігаються в празькому Національному музеї від 1872 року, фігурує прізвище Франтішка Коштяла, ймовірно, батька Вацлава-старшого, та Карла Свободи, ймовірно, батька Божени. Вацлав-молодший був найстаршим із семи дітей у родині. За спогадами старожилів, він вивчився на пекаря (на нього було зарестровано пекарське виробництво), закінчив також середню педагогічну школу (педагогічне училище).

На Волині був двічі одружений. З першою дружиною Ольгою мешкав у Здолбуніві, і в них було два сини, старший з яких, Антон, у Чехословаччині здобув інженерну освіту і їздив на Близький та Далекий Схід для координації монтажу інвестиційних проектів. У книзі Мирослава Крушини «Здолбунів. Місто на українській Волині» на с. 134 є запис: «Подружжя Коштялових мало пекарню та двох синів». Очевидно, мова йде про родину Вацлава та Ольги Коштялових. А в книзі Володимира Остапука «Здолбунів. Частина друга» на с. 91 у списках осіб, які отримали в Здолбуніві дозвіл у 1938 році на торгівельну та виробничу діяльність, за адресою вул. Нарутовича, 22 знаходимо прізвище Коштялової Ольги й поруч – Коштял Олександр за адресою вул. Гандлова, 24 а. Родичі? Далі на с. 264 в списках виборців мешканців Здолбунова за 1935 рік знову знаходимо за адресою вул. Нарутовича, 22 прізвище Коштялова Ольга (*1905), домогосподарка. Поруч за адресою вул. Гандлова, 24 є ще ряд однофамільців, а саме: Коштял Олександр (*1893), різник, Коштялова Ольга (*1899), домогосподарка, Коштял Ян (*1865), пенсіонер. Цілком ймовірно, що молодша Ольга й була дружиною Вацлава Коштяла, а інші Коштялови – його родичами.

З другою дружиною Олімпією (Ліпою) Вацлав Коштял мешкав у Костополі та мав із нею сина Владіміра. На жаль, дівочі прізвища обох дружин невідомі.

На війну пішов Вацлав Коштял у Рівному в березні 1944 року як автоматчик 1-го Чехословацького армійського корпусу. Брав участь у боях біля Дуклі і дійшов аж до Праги. Дослужився до ефрейтора. Нагороджений декількома воєнними та ювілейними медалями. Демобілізувався 31 грудня 1945 року.

Після закінчення Другої світової війни Вацлав Коштял опинився на Подборжанську, куди також легальним транспортом у 1947 році приїхали разом із дітьми його перша та друга дружини. Він почав у Блатному біля Єсеніц працювати пекарем (напевно, як керівник), а потім – завідувачем продовольчого магазину. Був членом Спілки чехів Волині, яку пізніше насильно трансформували в Спілку борців із фашизмом, одну з низових організацій він очолював. Його перша дружина Ольга та друга Олімпія працювали на Подборжанську вчительками, викладаючи російську мову, після закінчення сертифікаційних курсів при карловарській педагогічній школі.

На схилі свого життя Вацлав Коштял, урахувуючи стан здоров'я та пенсійний вік, переселився до Піску до сина Владіміра, який там працював директором школи-дев'ятирічки, а також по п'ять років керував школами при чеських посольствах в Улан-Баторі та Берліні. Професію свого батька теж обрав і його син Владімір, онук Вацлава Коштяла, який працює професором Південночеського університету в Чеських Будейовицях.

Вацлав Коштял помер у Піску 13 липня 1984 року.

На світлинах праворуч – Вацлав Коштял у роки війни. Архів Мілослава Коштяла.

Джерела: Ing. Miloslav Košťál, synovec Václava Košťála. Václav Košťál.

Мирослав Крушина. Здолбунів. Місто на українській Волині. Рівне, 2019.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 91, 264.

Košťál Václav

Václav Košťál se narodil 20. července 1905 ve volyňské obci Mirohošť v rodině Václava (*1875) a Boženy, v pravoslaví Ljuby (*1885), rozené Svobodové. Václav byl nejstarší ze sedmi dětí. Z vyprávění pamětníků vyplývá, že se pravděpodobně vyučil pekařem (měl k tomu registrovanou živnost) a absolvoval střední pedagogickou školu.

Na Volyni byl dvakrát ženatý. S první českou manželkou Olgou žili ve Zdobunově a měli dva syny (starší z nich – Antonín – v Čechách dosáhl titulu inženýr a jezdil na Blízký a Dálný východ koordinovat montáže investičních celků). V knize Miroslava Krušiny “Zdobunov. Město na ukrajinské Volyni” na stránce č. 141 nalezneme zápis: “Manželé Košťálovi měli pekařství a dva syny”. Pravděpodobně, že řeč je o rodině Václava a Olgy Košťálových. A v knize Vladimíra Ostapuka “Здолбунів. Частина друга” na stránce č. 91 nalezneme příjmení Košťálová Olga, ul. Narutoviče č. 22 a vedle Košťál Alexandr, ul. Handlova č. 24 a (příbuzný?) jako osoby, které dostaly povolení k obchodu a výrobě od roku 1938. Dále na stránce č. 264 také nalezneme příjmení Košťálová Olga (*1905), v domácnosti, ul. Narutoviče č. 22 a vedle: Košťál Alexandr (*1893), řezník, Košťálová Olga (*1899), v domácnosti, Košťál Jan (*1865), na dožití, všichni ul. Handlova č.24, jako voliče ve

Zdolbunově u voleb v roce 1935. Takže ta mladší Olga by mohla být manželkou Václava Košťála. S druhou ukrajinskou manželkou Olympií (Lipou) žili v Kostopolu a měli syna Vladimíra.

Za války Václav narukoval v Rovně v březnu 1944 jako samopalník 1. československého armádního sboru. Účastnil se bojů od Dukly až do Prahy. Dosáhl hodnosti svobodníka. Byl nositelem několika válečných a pamětních medailí. Demobilizoval k 31. prosinci 1945.

Po skončení 2. světové války se Václav Košťál dostal na Podbořansko, kam následně legálními transporty v roce 1947 s dětmi dorazily jeho první a také druhá manželka. Václav Košťál začal v Blatně u Jesenice pracovat jako pekař (asi jako národní správce) a následně jako vedoucí prodejny potravin. Byl členem svazu Čechů z Volyně, který byl násilně transformován do Svazu protifašistických bojovníků (SPB), jehož pobočku vedl. Jeho první manželka na Podbořansku pracovala jako učitelka ruštiny, stejně tak jako jeho druhá manželka (po absolvování certifikačního kurzu na karlovarské pedagogické škole). Ke sklonku života se Václav Košťál – vzhledem ke svému zdravotnímu stavu a důchodovému věku – přestěhoval do Písku k synovi Vladimírovi. Ten zde působil jako ředitel Základní devítileté školy (ZDŠ) a střídavě na svých pětiletých misích vedl československé velvyslanecké školy v Ulánbátaru a v Berlíně. Obdobně v pedagogické profesi pokračuje i jeho syn Ing. Vladimír Košťál, CSc., vnuk Václava Košťála, který byl jmenován profesorem Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Václav Košťál zemřel v Písku 13. července 1984.

Na foto Václav Košťál v 60. letech. Zdroj: archiv Miloslava Košťála.

Prameny: Ing. Miloslav Košťál, synovec. *Václav Košťál.*

Miroslav Krušina. Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni. Otradovice, 2009.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. – Рівне, 2020. – С. 91, 264.

Коштял Владімір

Владімір Коштял народився 8 жовтня 1911 року в селі Мирогоща Дубенського повіту Волинської губернії Російської імперії в багатодітній родині Вацлава (*1875) та Божени, у православ'ї Люби (*1885), Коштялових. Після смерті матері в 1921 році й від'їзду батька з невідомих причин до Сибіру дітей виховувала їх бабуся по матері Марія Свободова та її син, тобто дядько осиротілих дітей Владімір Свобода, які теж мешкали в Мирогощі.

Владімір Коштял вивчився на коваля, попрацював підмайстром і, побудувавши в Мирогощі будинок для родини, який зберігся й донині, розпочав власну ковальську справу.

У Дубні він одружився з Йозефою Когутовською (*1912). У них у 1937 році народилась дочка Їржіна. Мати й дочка в 1947 році легальним транспортом переїхали до Чехословаччини, де Їржіна закінчила середню школу

лісництва й дожила віку у Хомутові.

У березні 1944 року в Рівному Владімір Коштял вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу, у якому воював автоматником танкової бригади. Брав участь у боях на

Дуклі та за Оставу, які вважаються найбільшими битвами на території Чехословаччини. За участь у цих боях та проявлений героїзм отримав низку бойових та пам'ятних медалей, зокрема: чехословацьку медаль «За хоробрість перед ворогом», чехословацьку пам'ятну медаль «За службу в чехословацькій армії», радянську пам'ятну медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій вітчизняній війні», чехословацьку військову медаль «За заслуги 1-го ступеня», медаль «За заслуги в боях проти фашистів» (до 20-ої річниці звільнення ЧССР), медаль до 50-річчя виникнення Чехословаччини, медаль «Честь і слава дукельським героям». Демобілізувався він 31 грудня 1945.

Після закінчення Другої світової війни Владімір Коштял поїхав у Крварж біля Устеку, де отримав як державний керівник невеликий маєток, але перед націоналізацією в 1947 році залишив цю посаду. Потім переїхав у Літомержице, після чого до Аші. Був членом Співки чехів Волині, а після її насильної трансформації став членом Співки антифашистських борців (SPB).

Працював він спочатку теслею на будівництві, зокрема при відбудові Оставська, далі – робітником на Ашському порцеляновому заводі і, нарешті, двірником ашської пошти, звідки пішов на пенсію за інвалідністю.

У другому шлюбі з Анною Кролоповою (*1920) в нього народились два сини. Старший син Владімір (*1948) закінчив спеціальне Лісове училище й після відбуття обов'язкової військової повинності планував продовжити навчання в середній лісовій школі (лісотехнічний технікум), але перед самим закінченням військової служби в березні 1969 року загинув за досі не з'ясованих обставин (нібито в результаті нападу військовослужбовців спеціального підрозділу радянських окупаційних військ). Молодший син Мілослав (*1950) закінчив два середніх технічних училища та Чеську вищу технічну школу (політехнічний інститут); працювався аж до виходу на пенсію на машинобудівних та будівельних підприємствах і, нарешті, уже як підприємець практично по всій Європі займався автолаками.

Владімір Коштял помер в Аші 01.07.1973.

На світлинах від 1945 року Владімір Коштял у військовому однострої. Архів Мілослава Коштяла.

Джерело: Ing. Miloslav Košťál. Vladimír Košťál.

Košťál Vladimír

Vladimír Košťál se narodil 8. října 1911 ve volyňské obci Mirohošť Dubenského újezdu Volyňské gubernie Ruské říše v početné rodině Václava (*1875) a Boženy-Ljuby (*1885) Košťálových. Roku 1921 zemřela Božena-Ljuba a za rok po tom se Václav z neznámých důvodů vydal na Sibiř. Z pěti dětí se staly sirotky. Ujala se jich rodina Svobodových (babička Marie a její syn Vladimír, to jest strýc dětí), kteří bydleli také v Mirohošti.

Vladimír Košťál se vyučil kolářem a po absolvování tovaryšských zkoušek si v Mirohošti, ve které vybudoval rodinný domek (který zde dodnes existuje), založil živnost. V Dubně se oženil s Josefou, rozenou Kogutowskou (*1912), se kterou se v roce 1937 dočkali dcery Jiřiny. Obě se legálním transportem v roce 1947 dostaly do Čech, kde Jiřina absolvovala Střední lesnickou školu a dožila v Chomutově.

Do 1. československého armádního sboru Vladimír Košťál narukoval v Rovně v březnu 1944 jako samopalník tankové brigády 1. československého samostatného armádního sboru. Účastnil se bojů od Dukly až po Ostravu, z nichž právě tyto dvě jmenované byly největšími bitvami na území Československa. Dosáhl hodnosti desátníka, byl nositelem několika válečných vyznamenání (Čs. medaile Za chrabrost před nepřítelem, Čs. vojenská pamětní medaile Za službu v čs. armádě v zahraničí, Sovětská pamětní medaile Za vítězství nad Německem ve Velké vlastenecké válce, Čs. vojenská medaile Za zásluhy 1. třídy a pamětní medaile). Demobilizoval k 31.12.1945.

Po skončení 2. světové války Vladimír Košťál dorazil do Kravař u Ústěku, kde získal jako národní správce menší statek, ze kterého však před znárodněním v roce 1947 odešel. Pak se přesunul do Litoměřic a následně do Aše. Byl členem Svazu Čechů z Volyně a po jeho násilně transformaci následně členem Svazu protifašistických bojovníků (SPB). Z druhého manželství s Annou, rozenou Kroplovou (*1920) se narodili dva synové. Vladimír (*1948) absolvoval Lesnické odborné učiliště a po absolvování základní vojenské služby měl pokračovat na Střední lesnické škole, těsně před jejím ukončením ale přišel za dosud nevyjasněných okolností v březnu 1969 o život (údajně po napadení příslušníky speciální jednotky sovětské okupační armády). Miloslav (*1950) absolvoval dvě střední průmyslové školy a České vysoké učení technické (ČVUT) a postupně až do důchodového věku pracoval v oborech strojírenství, stavebnictví a nakonec – už jako podnikatel – prakticky po celé Evropě v oboru autolaky.

Vladimír Košťál starší postupně pracoval jako tesař na stavbách (např. při obnově Ostravska), jako dělník v ašské porcelánce, a nakonec jako domovník na ašské poště, odkud odešel do invalidního důchodu.

Zemřel v Aši 1.7.1973.

Na foto z roku 1951 Vladimír Košťál v civilu. Zdroj: archiv Miloslava Košťála.

Pramen: Ing. Miloslav Košťál. Vladimír Košťál.

Кованда Йозеф

Станом на 1947 рік серед мешканців села Гульча Чеська ми знаходимо три родини, які були носіями прізвища Кованда: Вацлав Кованда, Йозеф Кованда та Йозеф (Юза) Кованда. Будинки останніх двох були розташовані поруч з клубом. Після від'їзду чехів на історичну батьківщину в будинку Йозефа Кованди, який розташований навпроти старої чеської школи, був аж до побудови нової школи перший корпус Гульчанської школи (спочатку семирічки а з 1953 року – десятирічки). Будинок іншого Кованди, теж Йозефа або Юзи, як його називали в селі, був знесений під час будівництва нової школи. Ще дві родини Ковандових мешкала в Урвенні в замку (Кованда Вацлав та Кованда Мілик), який колись належав Корнелії Омецинській, і був викуплений кількома чеськими родинками. Серед перших мешканців села з вказанням місць, звідки з Чехії вони переселилися

на Волинь бачимо Франтішка Кованду 1842 року народження, родом з Ронова або Лештіни син Йозефа (Яна?), візника з Глогова на Їглавську, та його дружина Марія, дочка Вацлава Кучери. Таку ж саму інформацію подає і Яро Бура. В цій родині народилися діти: Йозеф, Вацлав, Алоїз, Ян, Владімір, Франтішек, Емілія та Зофія. Згідно з метричними книгами Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська члени цієї родини перейшли до православ'я в 1889-1893 роках, і під час цього, як відомо, відбувався обряд хрещення, зокрема там записано, що Кованда Йосип (Франтішек) Янович народився в 1837 (1842?) році. При цьому вони часто отримували нові імена. Серед списку чехів-купців землі згідно з купівельною угодою від 1877 року є Франтішек Кованда, син Яна. В цих же метричних книгах є запис: «02.07.1894 чех деревні Урвенна Йосип Іванович Кованда, православної віри, другий шлюб, 56 років, одружується з чешкою, що мешкає в селі Гульча Марією Іванівною Каліх, православної віри». Що стосується різних років народження, то в різних джерелах трапляються неспівпадання. Правдоподібно, що всі п'ять родин Ковандових – це сини або внуки Ковандових з Урвенни, і про одного з них, а саме – Йозефа, далі буде йти мова.

Народився 11 липня 1896 року в селі Гульча Чеська Острозького повіту Волинської губернії в родині землеробів Яна та Марії Ковандових. Йосеф Кованда був відомий широкому колу своїми надзвичайними здібностями: він умів складати переламані кістки людей. Українці називали його «Костоправ». Не мав ніякої медичної освіти, навчився цій справі сам і постійно вдосконалювався. У той час ще не використовувалися так широко, як нині, рентгенівські апарати, і про характер перелому лікар міг лише здогадуватися, покладаючись на свій досвід та чуття. Тому їх лікарське втручання не завжди було успішним.

Один українець привіз на возі свою сімнадцятирічну дочку із села, віддаленого десь на дев'яносто кілометрів. У неї був перелом ноги між коліном та щиколоткою. Лікування в лікарні нічого не дало, оскільки після нього вона не могла ходити. Після обстеження місця перелому Кованда з'ясував, що можна справу поправити новим переломом. Операція пройшла успішно. Через деякий час приїхала дівчина зі своїм нареченим подякувати рятівнику й сказала йому, що може не тільки ходити, але й танцювати. Працював Йосеф Кованда завжди з помічником, найчастіше йому допомагав його позашлюбний син або племінник Вацлав. Для фіксації зламаних кінцівок він не використовував гіпс, а власноруч виготовляв шини, за допомогою яких вміло обхоплював місце перелому, забезпечуючи надійне зростання кісток.

На світлинах колишній будинок Йозефа Кованди, в якому був один із корпусів школи а потім – Урвенська сільська рада. Архів В'ячеслава Шляхового.

Джерела: Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині.

Рівне, 2017. С. 25, 27, 81.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyně-13. aktualizace.

Orthodox_CZechs_1888-91.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 317.

Kovanda Josef

Roku 1947, když Češi se odstěhovaly z Volyně do Československa, v Hulče České byli tři rodiny s příjmením Kovanda a to: Kovanda Václav, Kovanda Josef a jeho soused Kovanda Josef (Jůsa). Ještě dvě rodiny Kovandových bydleli v Urvenách v zámku – Kovanda Václav a Kovanda Milyk. Pravděpodobné že tě pět rodin byli příbuzní možná v druhém nebo třetím koleně, protože v Kronici

obce Huleč Česká v Seznamu kupujících Čechů dle kupní smlouvy z roku 1877 najdeme jenom jednu rodinu Kovandových – František Kovanda syn Jana. Tamtéž jsou ukázány místa odkud z Čech se přistěhovaly na Volyň první občane té vesnice “František Josef Kovanda z Ronova nebo Leštiny, narozený 1842, povozník v Hlonově na Jihlavsku, manželka Marie Kučerová, děti: Josef narozený 1872, Václav narozený 1875, Alois, Jan, Vladimír, Emilie, Žofie”. V Matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká Ostrožského újezdu Volyňské gubernie Ruské říše zaznamenano že v letech 1888-1893 členy této rodiny přestoupily k pravoslavi. Tamtéž najdeme zápis: “2.7.1894 Čech obce Urvenna Josef Kovanda syn Jana pravoslavný druhý sňatek 56 let se oženil s Češkou obce Huleč Česká vdovou Marie Kalichovou dcerou Jana”. Pravděpodobné že se jedná o dvou rodinách Kovandových (Františka Kovandy syna Jana (*1842) z Urvenny a Františka Kovandy syna Josefa z Hulče České (*1837)). V roce 1947 to už byly jejich potomci. Zase v “Orthodox_Czechs_1888-91” mezi Češi kteří přestoupili k pravoslaví najdeme: č. 6250 – Kovanda Josef Janov (*1837), Urvenna, č. 9049 – Kovandová Marie Francovna (*1845), Urvenna, č. 9050 – Kovandová Emilie Josefovna, dcera (*1876), Urvenna, č. 9051 – Kovandová Sofie Janovna, dcera (*1881), Urvenna, č. 9052 – Kovanda Vjačeslav Josifov, syn (*1874), Urvenna, č. 9053 – Kovanda Anton Josifov, syn (*1883), Urvenna, č. 9054 – Kovanda Vladimír Josifov, syn (*1887), Urvenna.

Josef Kovanda narodil se 11. července roku 1896 v obci Huleč, Ostrožského újezdu Volyňské gubernie, v rodině rolníků Jana a Marie Kovandových. Josef Kovanda byl široko daleko znám svou neobyčejnou schopností, uměním napravovat zlomeniny lidských kostí. Ukrajinci mu říkali „Kostoprav“. Nebyl vůbec lékařem, ale sám se to naučil a postupně se v tom neobyčejně zdokonalil. Tehdy se ještě nepoužívaly tak široce jako dnes rentgenové přístroje, o charakteru zlomeniny se nemohli přesvědčit ani lékaři, museli spoléhat na svůj cit a ten neměl každý. Proto nebyly jejich zákroky vždy úspěšné. Jednou přivezl nějaký Ukrajinec svoji sedmnáctiletou dceru na voze z vesnice vzdálené asi devadesát kilometrů. Měla zlomenou nohu mezi kolenem a kotníkem a v nemocnici ji spravili tak, že nemohla vůbec chodit. Po ohmatání zlomeniny zjistil Kovanda, že se to napravit dá, ale po novém zlomení. Operaci provedl úspěšně. Po čase přijela dívka se svým ženichem poděkovat zachránci a předvedla mu, že může nejen chodit, ale i tančovat.

Při práci měl Josef Kovanda vždy pomocníka, nejčastěji mu pomáhal nevlastní syn nebo synovec Václav. Zlomené končetiny nedával do sádry, ale do dlah, které si sám připravoval. Uměl končetiny tak znehybnět, že zlomenina bezpečně a spolehlivě srostla.

Pramen: Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. *Huleč Česká na Volyni (Obraz života v letech 1870-1947). Žatec, 1992. S. 97, 98.*
Orthodox_Czechs_1888-91.
Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13.aktualizace.
ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 317.

Родина Козаків

У 1870 році група чехів з-під Ічіна, покинувши рідні місця, вирушила на Волинь у пошуках кращої долі. Неподалік від Луцька купили земельні ділянки – переважно недоглянуті ліси. Серед переселенців був і незаможний Ян Козак з дружиною та чотирма малими хлопцями, який зміг купити лише 8 гектарів неугідь. Разом з іншими 8 родинами вони заснували на лісовій галявині чеське поселення Нива-Губинська (нині однойменне село Горохівського району Волинської області України). Серед переліку родин, складеного Яро Бурою, які переселялися на Волинь, (Odkud z Čech přišli na Volyň) знаходимо три прізвища Козаків з того ж самого Ічинська, які, цілком можливо, були родичами Яна Козака.

У тижневику «Věrná stráž» за 1950 рік поміщена коротка хроніка Нив-Губинських. Зокрема, там написано, що до Бродів декілька родин із Ічинська та інших сусідніх окресів (районів) північної Чехії доїхали потягом, а в Бродах найняли візника-єврея та останні 40 км подолали пішки за три дні, поклавши на віз, який тягнули троє коней, свої клунки та посадивши на нього дітей.

Спочатку вони купили у поміщика Крашевського 230 десятин лісу за ціною 13 рублів за морк, що приблизно дорівнювало вартості дійної корови. Посеред лісу була невелика просіка, яку місцеві мешканці називали «нива», звідки й походить назва поселення Нива-Губинська, бо найближче село називалось Губин.

Станом на 1911 рік Ниви-Губинські вже мали 40 дворів і 200 мешканців. Землі вже було 600 десятин, яку купляли в сусідніх селах за значно вищою ціною.

Перші роки були дуже важкими і пройшли в постійному гаруванні. Незабаром були побудовані житлові та господарські будівлі. Викорчований ліс спалювали, і лише найкращі стовбури колоністи залишали для зведення будівель. Мешканці сусідніх українських сіл із недовірою дивилися на переселенців, дивувалися, а інколи навіть підсміювалися з їхньої працьовитості.

Пан Козак був здоровим, статечним чоловіком, працював на своєму наділі та в кузні, де йому допомагав другий за віком син Алоїз. Кількість дітей тим часом зростає до шести хлопців. Коли вони підросли, то на такому малому господарстві не було потреби для такої кількості робочих рук, тому п'ятеро хлопців поїхали до далекого Києва. Найстарший Павел вивчився на кравця, а інші четверо працювали робітниками на заводах.

Зусилля мешканців Ниви-Губинської не були марними. Село розрослося й розквітало. Як і в інших поселеннях переселенців, тут з'явилися муровані будинки, покриті черепицею або бляхою, за якими були висаджені садки. Цим кожне чеське поселення відрізнялася від сіл місцевого українського населення з дерев'яними халупами під солом'яною стріхою. У широких околицях було відомо, що села з мурованими будинками, доглянутими садами та хмелярнями належать чехам.

Прийшла Перша світова війна. Ян Козак разом зі своєю вірною дружиною вже відпочивав на малому сільському цвинтарі, обсадженому липами. Його син Алоїз, спадкоємець землеробського маєтку, і далі працює в полі та в кузні. Разом зі своєю дружиною,

теж чешкою з села Волкова (нині село Вовковії Млинівського району Рівненської області), вони виховують троє синів та двох дочок. Земельний наділ зріс до 16 гектарів орної землі та 5 гектарів лісу. Знову, як і в попередньому поколінні, виник надлишок робочих рук. Тому другий син Ярослав після закінчення школи в Луцьку вирушає до Києва, де продовжує навчатися в державному навчальному закладі, здобуваючи фах землепорядника. Навчання перериває війна, після закінчення якої Ярослав продовжує здобувати освіту за цією ж спеціальністю, склавши вступні іспити до Львівського політехнічного інституту.

У Першій світовій війні беруть участь як вояки 4 брати та 3 сини Алоїза Козака – хто в лавах чеського легіону, а хто – в лавах російської армії. Після згасання воєнної пожежі повертаються сини Алоїза, серед яких і офіцер Ярослав, до свого частково зруйнованого рідного села і починають відновлювати господарство. Батьків із двома дочками німці переселили зі смуги бойових дій до Польщі, і вони повертаються додому пізніше.

Після укладання Ризького мирного договору між радянською Росією та Польщею західна Волинь, де проживало більше двох третин волинських чехів, переходить до Польщі. Тому чехи на цій території стають польськими підданими. Після війни господарські та житлові будівлі знищені або частково зруйновані, самі господарства розграбовані, ніде нема ні зернини. Фронт декілька разів прокочувався по цих землях. Через три роки важкої праці знову все повертається до свого найкращого стану. Батьки з дочками вже дома. На будівлях вже не видно і сліда, що селом чотири рази прокотилися бойові дії.

Незабаром після Першої світової війни господарство Алоїза Козака було поділене між двома синами, які зобов'язалися сплатити посаг своїм сестрам. Третій син Ярослав, замість своєї долі з господарства, отримав оплату за навчання. Але йому ніяк не хочеться покидати господарювання на землі, і тому він продовжує господарювати на землі та утримувати млин на господарстві своєї дружини Вери за 12 км від Ниви-Губинської (дівоче прізвище Єлінкова). Коли ж підросли в нього діти Вацлав та Лібуше, то виникла потреба дати їм хорошу освіту. Тому Ярослав переїжджає з родиною до Луцька, а сам поступає на державну службу як інженер-землепорядник воєводського земельного управління.

Пройшло декілька років. Чеським краянам, їх зразковим господарствам, як і всій Європі, загрожує нова небезпека – у Німеччині прийшов до влади Гітлер. Війна маячить на горизонті. Окупація Чехословаччини ранить серця краян на Волині. А незабаром Німеччина нападає на Польщу, західну Волинь окупує радянська армія. Багато чехів, польських підданих, мобілізуються до польського війська, і серед них також інженер Ярослав Козак. Він воює в лавах польської армії проти німців.

Після окупації Радянським Союзом західної Волині чеські краяни втретє змінили своє громадянство, ставши від 1939 року громадянами СРСР. Лише перевівши трохи подих після короткочасної війни, волинська земля знову стала ареною бойових дій – на цей раз між військами вермахту та Червоною армією. Чеські поселення, як найбагатші та найпривабливіші, постраждали чи не найбільше. У цьому морі вбивств та насилля чехи намагалися врятувати своє життя та майно, ухиляючись усіма способами від спокуси та намовин примкнути до якоїсь із ворогуючих сторін у міжетнічних протистояннях. Окупаційна німецька влада, проводячи політику залякування, тут, на Волині, перевершила себе у злочинах, учинених на теренах Чехії, де було знищене чеське село Лідіце. Було знищене майже все цивільне населення Чеського та Українського Малина, а самі села спалені. Аналогічна акція вандалізму була проведена в іншому чеському селі Михна-Сергіївка поблизу Ниви-Губинської.

Поразки німецької армії під Сталінградом та під час наступних великих битв на східному фронті змусили відкочуватися німецькі війська на захід. Після звільнення частини Волині волинські чехи починають масово вступати до лав чехословацьких військових підрозділів на території СРСР. Весною 1944 року стає добровольцем і Ярослав Козак разом зі своєю дочкою Лібуші. Його син не зміг стати до лав чехословацької армії через те, що раніше, як багато інших молодих краян, був вивезений на примусові роботи до Німеччини. Батько з дочкою були учасниками всіх бойових дій чехословацького армійського корпусу, починаючи від польського міста Кросно, через Дуклю та Східну Словаччину аж до кінця війни.

Ярослав Козак демобілізувався з армії в чині капітана й став одним із представників волинських чехів під час їх рееміграції та поселення в Чехословаччині. Він був членом делегації волинських чехів на зустрічі з президентом Чехословаччини Едвардом Бенешом в празькому Граді у 1946 році. Його дочка Лібуше дослужилася до підпоручника і працює у Верховному військовому суді. Капітан Ярослав Козак господарював в Орачові на Подборжанську в млині та господарстві з 13 гектарів, які він отримав від чехословацької влади. Незважаючи на нестачу робочих рук, поля його господарства оброблені, а млин перебуває в зразковому стані. Усюди чистота та порядок.

На світлинах Ярослав Козак як вояк армії Свободи. Paměť národa.

Джерело: *František Karas. Rodina Volyňského Čecha ve třech generacích. Věrná stráž, 1947. Č. 1.*

J. B. Niva. Čechoslovan, 1911. Č. 4. S. 61, 62.

Jaroslav Kozák. Niva Hubinská. Věrná stráž, 1950. Č. 15, 16, 18.

<https://memoryofnations.eu/en/kozak-jaroslav-1943/>

Rodina Kozákových

Roku 1870 odjela skupina krajanů z Jičína na ruskou Volyň, kde zakoupila pozemky – většinou neobdělátnou lesní půdu – v Luckém poviatu, Volyňské gubernii (nyní Horochovský rajon Volyňské oblasti Ukrajiny). Mezi těmito vystěhovalci byl nemajetný zemědělec a kovář Jan Kozák s manželkou a čtyřmi malými chlapci. Zakoupil 8 ha půdy a s dalšími přistěhovalci – celkem 9 rodin – na lesní planině, kde založili českou obec Nivu-Hubinskou, (v seznamu Jaro Bury „Odkud z Čech přišli na Volyň“ nalezneme tři příjmení Kozáků právě z Jičínka, ale v městě osídlení Novosilky – to je nedaleko od Nivy-Hubinské v témže Horochovském rajonu).

Podle publikace ve Věrné stráží od roku 1950 “Kolonisty Hubinské Nivy byli: Cimbál, Jánus, Javůrek, bratři Santrochové, Mazánek, Bareš, Blažek, Kozák, Skopán, Polák, Kůtek, Charouzek, Kovář, Šimon a Hloušek”. Do Brodu jeli vlakem a pak 40 km od Brodu pěšky, jenom děti a svršky jeli židovským povozem taženým třemi koňmi.

Pozemky v rozměru 400 morků koupili od poměščíka Kraszevského po 16 rublech za mork. Větší část pozemků byla pokryta hustým lesem, jen uprostřed byla nevelká paseka (dle místního názvu „nivka“), podle které obec se stala jmenovat Nivy Hubinské (sousední vesnice se jmenovala Hubin).

Roku 1911 česká osada čítala 40 čísel s 200 obyvateli. Půdy už bylo 600 morků. Pěstovaly tam všechny druhy obilí. Hlavně chmel a pšenici.

První léta byla těžká a v neustálé dřině. Ale pomalu byly vystavěny obytné domky a ostatní hospodářské budovy. Les se kácel a páčil, jen nejlepší kmeny si nechávali kolonisté na stavbu. Obyvatelstvo sousedních ukrajinských vesnic hledělo na přistěhovalce nedůvěřivě, divilo se a často i smálo jejich pracovitosti.

Pan Kozák – zdravý, statný muž – pracoval v zemědělství a také v kovářství, kde mu pomáhal druhorozený syn Alois. Počet dětí stoupl zatím na šest chlapců. Když dorůstali, nebylo na malém hospodářství potřeba tolika pracovních rukou, proto odjelo pět hochů do dalekého Kyjiva. Nejstarší Pavel se tam učí krejčovství a ostatní pracují jako dělníci v závodech.

Snažení českých lidí v Nivě-Hubinské nebylo marné. Obec se zvětšovala a vzkvétala. Jako ve všech osadách přistěhovalců zde byly stavěny zděné stavby, kryté taškami nebo plechem, a za domy vysazovány zahrady. Tím se každá česká osada lišila od vesnic tuzemského ukrajinského obyvatelstva s dřevěnými chalupami, krytými slámou. Bylo široko daleko známo, že krásné obce se zděnými stavbami, vzácnými sady, poli, a zvláště chmelnicí, patří českým osadníkům.

Přišla první světová válka. Jan Kozák už odpočíval s věrnou manželkou na malém vesnickém hřbitůvku, osazeném lipami. Jeho syn Alois, dědic zemědělské usedlosti, pracuje dále na polích i v kovárně se svou ženou – také Češkou z rodiny Borovských, původem z Volkova v poviatu Dubno a se svými dětmi, třemi syny a dvěma dcerami. Pozemků přibýlo, hospodářství bylo zvětšeno na 16 ha orné půdy a 5 ha lesa. Ale nyní se objevil nadbytek pracovních sil jako v předcházející generaci, a proto jde druhý syn Jaroslav po ukončení měšťanské školy v Lucku studovat na Státní zeměměřičskou školu v Kyjivě a později – po světové válce – skládá státní zkoušku na zeměměřičském oddělení Vysokého učení technického ve Lvově.

První světové války účastní se jako vojáci 4 bratři a 3 synové Aloise Kozáka, jednak v českých legiích, jednak v ruských jednotkách. Po zdolání válečného požáru vracejí se synové – mezi nimi Jaroslav jako důstojník – do své obce, válkou částečně zničené. Jeho rodiče byli s dvěma dcerami vystěhováni Němci z bojového pásma do Polska. Proto se ujímají hoši sami hospodářství. Po roce 1920 je západní Volyň s převážnou částí českých osad přidělena Polsku, a tak se stává většina krajanů polskými státními občany. Hospodářské budovy jsou zničeny nebo poškozeny, nikde ani zrna, nikde hospodářského inventáře, přece je po třech letech namáhavé práce zase vše v nejlepším pořádku. Rodiče s dcerami jsou už doma, na stavbách a celém hospodářství není vidět, že se obcí čtyřikrát přehnal válečná bouře.

Alois Kozák rozdělil své hospodářství po válce mezi dva syny, kteří spláceli každý jedné sestře věno, třetí syn Jaroslav má jako věno studie. Ale nechce opustit půdu, proto musí hospodařit a mlynařit jinde: na usedlosti své ženy Věry, rozené Jelínkové, vzdálené asi 12 km od rodné obce. Když mu odrostly děti Václav a Libuše a bylo nutno dát jim domov v městě, kde by mohly studovat, přesídlil do Lucka a vstoupil do státní služby. Pracoval jako inženýr zeměměřič v pozemkovém úřadě.

Uplynulo několik let. Českým krajanům a vzorným českým osadám jako celé Evropě hrozí nová katastrofa, Druhá světová válka je na obzoru. Nastává okupace Československa, která zraňuje srdce každého volyňského Čecha. Němci napadají Polsko. Mnoho krajanů je mobilizováno, mezi nimi též inženýr Jaroslav Kozák. Válčí proti Němcům v polských řadách. Po obsazení Polska připadá Volyň

k Sovětskému svazu a volyňští Češi západní Volyně mění po třetí svou státní příslušnost – stávají občany SSSR. Trochu si oddechli po válečné bouři, která se roku 1939 rychle přehnala přes Volyň. Jenže klid netrval dlouho. Po dvou letech Německo napadlo SSSR a Volyň se stává opět oblastí, kterou se valí německá armáda. České osady, jako nejlepší a nejzámožnější, trpí nejvíce.

V tomto moři vražd a násilí snaží se krajané zachovat životy a statky, brání se všem pokusům a námluvám, aby se připojili k jedné či druhé nepřátelské straně. Ale všechny snahy jsou marné. Dochází k vyvraždění a vypálení Českého Malína a Michny Sergijevky, které se staly Lidicemi volyňských Čechů.

V řadě dobrovolníků vstupuje do československé armády na území SSSR také inženýr Kozák s dcerou Libuší. Syn se nemohl zúčastnit, neboť byl předtím nasazen jako mnohé oběti na nucené práce v Německu. Otec a dcera prodělávají celé válečné tažení a prožívají nejhroznější okamžiky bojů od polského Krosna přes Duklu a východní Slovensko až do konce války. Válku Jaroslav Kozák ukončil v hodnosti kapitána a stal jedním ze zástupců volyňských Čechů. Zejména byl členem delegace volyňských Čechů na setkání s prezidentem Edvardem Benešem v Pražském gradě roku 1946. Byl zaměstnán při provádění reemigrace a osídlování svých rodáků a jeho dcera – podporučík – pracuje u nejvyššího vojenského soudu.

Kapitán Kozák hospodařil vzorně v Oráčově na Podbořansku na přiděleném mlýně a usedlosti o 13 hektarech. Pole byla přes nedostatek pracovních sil řádně obdělána, mlýn září bělostí. Všude čistota a pořádek.

Na foto z televizního pořadu Jaroslav Kozák. Zdroj: archiv ČT-1.

Pramen: František Karas. *Rodina Volyňského Čecha ve třech generacích. Věrná stráž, 1947. Č. 1*

J. B. Niva. Čechoslovan. Kijev, 1911. Č. 4. S. 61, 62.

Jaroslav Kozák. Niva Hubinská. Věrná stráž, 1950. Č. 15, 16, 18.

<https://memoryofnations.ue/en/kozak-jaroslav-1943/>

Марія Кратохвілова

Марія Кратохвілова, дівоче прізвище Шкрабалова, народилась 26 липня 1933 року в місті Рівне на західній Волині. Шкрабалови були членами чисельної чеської громади міста. Родина Маріїної мами походила з Морави, а родина її батька – з південної Чехії. Переїхали на Волинь в надії знайти краще життя, і спочатку їм досить добре жилося. Проте в ті часи, коли вже народилась Марія, добре вже не було. Усе почалося з нестачі продуктів харчування, магазини спорожніли, і мешканцям Рівного не було чого їсти. Це сталося після того, як Волинь, яка тоді відносилась до Польщі, була окупована Червоною армією. А коли їй було вісім років, то настала німецька окупація. Після 1941 року там постійно воювали і все,

що там відбувалось, безпосередньо відобразилось на членах родини, вплинувши на життя їх усіх.

Для малої Марженки війна почалась незадовго до її восьмого дня народження. Того дня на небі з'явилися літаки. Марженку та її молодшого брата мама послала заховатися у хаті в кутку. Старший брат був у цей час у садку й спостерігав за літаками, які наближались. Його повністю паралізувало, не міг навіть поворухнутись. Бачив, як перша бомба падає на землю. Упала десь за кілометр від їхнього будинку, і від неї пішла ударна хвиля, від якої вилетіли всі шибки у вікнах, а іншого брата Марженки, що стояв біля вікна, викинуло геть. Потім упала друга бомба і настала повна темінь. У дідуса, який хотів випустити худобу з хліва, і в цей момент вийшов перед будинком, влучив уламок в голову. Марженка знайшла його лежачим на землі. Був мертвий. Вибухом другої бомби була вбита тітка, яка була на восьмому місяці вагітності, двоє її малих дітей та пані, яка гостювала в них. Мама отримала поранення голови. Ще б трохи – і її теж би вбило. Марженка бачила, як бомба розірвала їхню корову та козу. Рештки їх тіл висіли на навколишніх деревах. Після цього літаки зникли і в місті почалась паніка. Їхній та сусідній будинок були знищені, навколо їздили санітарні авто, які відвозили поранених. Рахували вбитих. Брата та дядька Марженки вважали безвісти зниклими.

Ось як про це згадує пані Марія: «Шукали ми в сутінках мого брата Мірка, який перед цим стояв біля вікна й готувався до занять. Вибухова хвиля викинула його з кімнати на двір. Пізніше нам прийшли сказати, що його відвезли у лікарню. Мама поїхала туди й забрала його. Там було стільки поранених, що до нього ще ніхто не підходив. Брата потім доглянув наш пан вчитель».

За описом місцевості можна приблизно встановити місце, де в 1941 році мешкала родина Шкрабалових. Це, напевно, район колишнього авторемзаводу за казармами.

Щодо чеської школи, то її будівля збереглася до наших часів за нинішньою адресою Дорошенка, 4, про що свідчить меморіальна дошка на її фасаді. Дорогою до неї школярка Марженка Шкрабалова проходила повз казарми, про які вона згадує. Колишнє приміське село Боярка, куди вони переселилися після втрати рідної оселі, нині є районом міста, де ще збереглася приватна забудова.

Батько Марії був швецем та столяром. Любив працювати з деревом, і Марія згадує, які для неї виготовляв іграшки, наприклад, колиску для прекрасної ляльки, що закривала очі, яку їй подарував багатий дядько. Він хотів, щоб і під час війни у неї було гарне Різдво. Під час Першої світової війни він воював у складі армії Австро-Угорської імперії, а його брат вступив до чехословацького легіону та воював на боці Російської імперії, отримавши за свою відвагу декілька нагород. Його підвищили у званні від солдата до офіцера. Ще один брат батька в 30-х роках поїхав із Волині до Канади.

Мама Марії була кравчиною й шила з каніфасу халати, які потім продавала. Тканину виробляв її брат, у якого була невеличка фабрика. Коли він після війни реемігрував до Чехословаччини, то в 1948 році його як представника буржуазії репресували та на деякий час ув'язнили.

У Марії було три старші брати, четвертий народився під час війни в 1941 році, і у самому кінці війни народилась остання дитина – Марііна єдина сестра.

Дідусь Єлінек, батько мами, у передмісті Рівного поруч з дерев'яними будинками своїх двох дочок побудував собі кам'яний будинок. За ними був високий паркан, навколо рів, а за парканом військове стрільбище. Коли прийшли «совєти», то влаштували там склад амуніції. Німецькі бомби мали впасти там, але знищили все навколо. Будинок дідуса залишився єдиний стояти, хоча сам він загинув.

У 1939 році Марія почала ходити до школи – перші два роки до чеської. Розповідала, що букварі та інші шкільні підручники їм прислали з Чехословаччини. Після приходу радянської влади на західну Волинь змушена була перейти до української школи. Але це для неї не було перешкодою, бо вона могла домовитись, розмовляючи чеською, українською, польською та російською.

Коли вже була трошки старшою, то ходила до школи сама. Йшла по вулиці, з обох боків якої стояли казарми, двір одної з них був повний убогих полонених. У казармі були німецькі вояки, а в дворі – радянські полонені. Вони були голодні й весь час просили їсти. Мама їй заборонила наближатись до них, бо охорона могла її застрелити. Через деякий час у казармах уже були радянські вояки, а в дворі – німецькі полонені. Усе змінювалося в залежності від того, хто володів містом.

Родина Шкрабалових у 1939 році готувалась переїхати до Канади. Там уже в них була куплена ділянка землі, на якій планували побудувати будинок. Планували нове та краще життя, як і їх діди, коли переїжджали на Волинь. Брат батька, який вже мешкав у Канаді, усе для них приготував. Один з братів Марії якраз захворів – і з від'їздом вони спізнались, а потім уже не мали можливості виїхати: Волинь була окупована Червоною армією.

При радянській владі ще якимось жилося, бо був відносний спокій, але коли почали стріляти, то доводилось ночувати у знайомих у місті. Інколи прилітали маленькі літаки, яких називали «кукурузники», – вони літали низько і стріляли в людей.

Далі розгорілось багаття війни на повну силу. Німеччина 22 червня 1941 року напала на Радянський Союз, і того ж дня Шкрабалови залишились без хати, тому змушені були із залишками речей переїхати до родичів. Отримали взамін помешкання в селі Боярка – будинок після польського офіцера, який змушений був втікати від Червоної армії.

Тричі через Боярку пройшов фронт. У садку під деревами мали викопане сховище, де ховались, коли падали снаряди. Мама залишилась з найменшими дітьми сама, опікувалась Марженкою та меншим братом, намагаючись пережити важкі часи. Вона пекла пироги, які продавали, щоб мати якісь гроші. Регулярно до них заходили німецькі вояки й проглядали будинок. Потім до них заходили радянські солдати, які навіть деякий час у них мешкали. Також під час німецької окупації в них переховувались радянські полонені вояки, які втекли з табору.

На Боярці вони залишались до 1944 року, після чого знову не мали де мешкати. Радянська влада упродовж дня виселила їх, бо потрібне було помешкання для української родини. Переселились вони до іншого села й тимчасово там мешкали у чеських селян. Спали на землі, але витримати це було можна, бо вже тоді знали, що хочуть поїхати на свою історичну батьківщину.

Найстарший брат Марії був вивезений до Німеччини на примусові роботи. Отримали від нього листа, що він там голодує. Тоді мама накупувала тютюнового листа й робила з нього цигарки, які потім продавала. За вторговані гроші накупила продуктів, які йому переслала посылкою. Після декількох невдалих спроб братові нарешті вдалось втекти з Німеччини, і він до кінця війни переховувався у тітки у Чехії.

Батько разом з іншим Маріїним братом добровільно вступив до армії Свободи. Коли вони разом з іншими вояками збирались на вокзалі в Рівному, то німці зробили повітряний наліт. Ще перед від'їздом загинуло багато чеських вояків (на пам'ятній стелі, установленій в Рівному в 2007 році на місці, де колись розташовувалась комендатура чеського армійського корпусу, указано 16 прізвищ загиблих вояків). На щастя, батько Марії та її брат пережили цей наліт, але від'їжджали зажурені, бо серед загиблих було багато їх друзів. У складі армії

Свободи дійшли аж до Чехословаччини. Батько ще перед тим приїжджав на Волинь за частиною родини на Боярку, але мама просила його поїхати назад. В околицях господарювали українські націоналісти, і вона боялась, що його могли вбити. Пропав їхній сусід-поляк, діти якого ходили до них у гості. Потім його знайшли мертвого, без очей та з вирваним язиком. Мама пообіцяла батькові, що до Чехії якось добереться разом із дітьми. Навіть не здогадувалась, якою буде та дорога.

Вона разом з іншими чеськими жінками пішла до командира чеського підрозділу в Рівному просити, щоб можна було з ними поїхати до Чехословаччини. Йшов квітень 1946 року, і перемовини про репатріацію волинських чехів ще не були завершені. Легально виїхати з Радянського Союзу в той час ще не було можливо. Але з Рівного від'їжджав потяг з пораненими чеськими вояками, які лікувалися у радянських лікувальних закладах.

Група волинських чехів вирішила теж з ними вирушити. Вони їхали в товарних вагонах без всякого багажу. На них чекала довга подорож Україною з невідомим кінцем. Пані Шкрабалова ризикнула, знаючи, що з дня на день у неї мала народитися наступна дитина. Марія пригадує ту багату на пригоди подорож, коли вдень у вагоні була нестерпна спека, а вночі – холод. 1-го травня 1946 року вони доїхали до кордону. Вояки поїхали далі, а вагони з цивільними затримали й загнали в тупик. Вони чекали довгих два місяці, поки йшли перемовини на всіх рівнях, і нарешті радянські прикордонники пропустили їх за кордон. А до того, 3-го травня, у Марженки народилась сестричка. Мама народжувала у чужих людей, які запропонували їм допомогу. Дитина народилась здоровою, тільки мама температурила після родів. Очікували за невітшних умов при постійній напрузі та страху, що їх, замість Чехословаччини, відправлять до Сибіру. Представникам радянської влади не подобалось, що вони хочуть від'їхати, погрожували, що їх знайдуть.

Марія розповідає, що машиністи потягів, які проїжджали, привозили для її мами воду з содою, щоб вона могла прати пелюшки. Їжу готували собі на багатті, розкладеному на коліях, їли чорний хліб або те, що їм приносили люди з навколишніх населених пунктів.

Через два місяці нарешті прийшов довгоочікуваний дозвіл, але на них ще чекала довга дорога, спочатку до Кошиць, а потім далі до Праги.

У Кошицях нас привітали словаки, усі плакали ... що ми все це витримали ... враховуючи все те, що ми витерпіли, це було дуже мило ... ми вийшли з вагонів. Нас покупали, нагодували і лише тоді відправили на Прагу, – згадує пані Марія.

У Чехії на Марію чекала зустріч із батьком та двома старшими братами. Вона розповідає, як у них усіх текли потоки сліз і всі вони були щасливі. Їм дали будинок, що залишився після німців, виселених до Німеччини, в Енцованах біля Літомержиць.

Родина Шкрабалових почала обживатись, звикати до своєї батьківщини, яку вони ніколи не бачили. Спочатку будинок їм не подобався, бо він був у поганому стані і у ньому були пацюки. Проходили через кімнати з чужими меблями, до яких довго не могли звикнути. Марія знову почала відвідувати школу, батько вирощував хміль, у них було невелике господарство. Мама опікувалась домашнім господарством, готувала їсти для родини та людей, які приїжджали допомагати збирати врожай. Початки життя в Чехії не були легкими, усе було за карточками, мусили віддавати частину врожаю, яйця, молоко та м'ясо. Коли Марії виповнилось п'ятнадцять років, то вона захворіла на скарлатину і довгий місяць пролежала в лікарні. Її організм після всяких негараздів був ослаблений, погано працювало серце, набрякали ноги, втратила голос. Коли її відвозили до лікарні, то почувала, як лікар готував батьків до найгіршого. Але вона виздоровіла.

У 1954 році вона вийшла заміж і разом з чоловіком перебралась до Опаржан у південній Чехії. Працювала в місцевому сільськогосподарському кооперативі помічником бухгалтера, після чого перейшла на роботу до дитячої психоневрологічної лікарні. Вивчилась на медсестру і залишилась там аж до виходу на пенсію в 1988 році. Постійно працює, опікуючись місцевим медичним обладнанням. Активно контактує з іншими волинськими чехами, надає грошову допомогу «Zpravodaју», який видає Товариство волинських чехів. У 2016 році овдовіла. Вони разом із чоловіком виховали троє дітей.

У серпні 1968 року Марія разом із дітьми провідувала свою маму в Енцованах і 21-го серпня повертались додому через Прагу. У Празі було повно радянських танків, потяги не ходили, і вони не могли продовжити подорож. Вона перелякалась. Згадала, що в Празі мешкає швагрова, тому вирішила поїхати з дітьми до неї і почекати там. Розповідає, що не могли купити ніяких харчів, бо всі магазини були зачинені. Тільки через три дні змогли вирушити додому. По дорозі на вокзал зустрічали патрулі радянських вояків. Вирішила, що до одного з них підійде. Діти та швагрова її відмовляли, бо боялись, що у неї будуть стріляти. Але вона хотіла знати, чому вони прийшли, чи знову почалась війна. Напливали спогади з дитинства.

Її дитинство та дитинство нинішніх дітей не можна порівнювати, і їй боляче, що про все те, що було, забувають. Вона забути це не може, хоча багато разів намагалась це зробити, щоб їй легше жилося, але не виходить. Деякі спогади постійно повертаються знову й знову.

Світлина: Wikipedia, pametnaroda.cz.

Джерело: www.pametnaroda.cz/cs/kratochvilova-marie-1933/

Marie Kratochvílová

Marie Kratochvílová, za svobodna Škrabalová, se narodila 26. července 1933 v městě Rovno v západní části Volyně. Škrabalovi patřili k početné české menšině města. Matčiny předci pocházeli z Moravy a tatínkovi z jižních Čech. Odešli na Volyň za vidinou lepšího života a zpočátku se jim dařilo dobře. Ale v době, kdy se Marie narodila, to už dobře nebylo. Všechno začalo nedostatkem jídla, obchody byly prázdné, obyvatelé Rovna neměli co jíst. To se stalo, když po polské vládě západní Volyň obsadila Rudá armáda. Tehdy bylo Marii šest let a když jí bylo osm, tak její rodné město obsadili Němci. Od roku 1941 se v kraji neustále bojovalo a všechno, co se od té doby událo, bezprostředně zasáhlo a ovlivnilo život všech členů její rodiny.

Pro malou Mařenku začala válka krátce před jejími osmými narozeninami. Ten den se na nebi objevila letadla. Mařenku a jejího nejmladšího bratra poslala maminka schovat v domě do kouta. Starší bratr byl na zahradě a sledoval, jak letadla přibližují. Byl úplně ochromený nedokázal se pohnout. Viděl první bombu, jak padá k zemi. Spadla asi kilometr od jejich domu a následovala po ní tlaková vlna. Vysypala se jim všechna okna a dalšího Mařenčina bratra, který u jednoho z nich stal vymrštilo ven. Pak dopadla druhá bomba a nastala úplná tma. Dědečka,

který chtěl pustit dobytek z chlévů a ve stejnou chvíli vyšel před dům, zasáhla střepina do hlavy. Mařenka ho našla ležícího na zemi. Byl mrtvý. Výbuch druhé bomby zabil i tetu, byla v osmém měsíci těhotenství, a také její dvě malé děti a paní, která byla u nich na návštěvě. Maminka měla zranění na hlavě. Stačilo málo a také by nepřežila. Mařenka viděla, jak bomba roztrhala jejich kravku a kozu. Zbytky jejich těl visely na okolních stromech. Pak letadla zmizela a ve městě nastal zmatek. Jejich a sousední dům byly zničené, okolo jezdily sanitky a odvážely zraněné. Sčítali se mrtví. Mařenčin bratr a strýc byli nezvěstní.

Ze vzpomínek paní Marii: „Hledali jsme v sutinách mého bratra Mirka, předtím stál u okna a učil se. Tlaková vlna ho vymrštila ven. Později nám přišli říct, že ho odvezli do nemocnice. Maminka za ním jela a odvezla ho pryč. Bylo tam tolik zraněných, že se o ně nedokázali postarat. Bratra pak ošetřil náš pan učitel.“

Tatínek byl obuvníkem a truhlářem. Se dřevem pracoval rád a Marie vzpomíná, jaké jí vyráběl hračky. Třeba kolíčku pro krásnou mrkací panenku, kterou dostala od bohatého strýčka. To, aby i za války měla hezké Vánoce. Během první světové války bojoval za rakousko-uherskou monarchii a jeho bratr Jan se přidal k legiím bojujícím na východní frontě. Za svou statečnost dostal několik vyznamenání a z vojína byl postupně povýšen až do důstojnické hodnosti. Další tatínkův bratr ve 30. letech odjel z Volyně do Kanady.

Mariina maminka byla švadlena a šila z kanafasu zástěry a ty pak prodávala. Kanafas vyráběl její bratr, který vlastnil malou továrnu. Když se po válce vrátil do Československa, byl po roce 1948 jako příslušník buržoazie perzekuován a nějakou dobu i vězněn. Marie měla tři starší sestry, čtvrtý se narodil za války v roce 1941 a na konci války přišlo na svět poslední z dětí, Mariina jediná sestra.

Dědeček Jelínek, matčin otec, si na předměstí Rovna postavil kamenný dům a dřevěné domy jeho dvou dcer stály v sousedství. Za nimi byla vysoká zeď, kolem zákop a za zdí vojenská střelnice. Když přišli Rusové, naskladnili si tam munici. Německé bomby měly dopadnout tam, ale zničili i všechno okolo. Dědečkův dům zůstal po náletu jediný stát, ale on sám o život přišel.

V roce 1939 začala Marie chodit do školy, první dva roky do české. Vypráví, že z Čech jim posílali slabikáře a další učebnice. Když Volyň obsadili Rusové, musela přestoupit na ukrajinskou školu. Ale to jí zase tolik nevadilo, domluvila se česky, ukrajinsky, polsky i rusky. Když byla o něco větší a chodila do školy sama, musela projít ulicí, kde byla po obou stranách kasárna s velkým dvorem plným zubožených zajatců. Kasárna obsadili němečtí vojáci a věznili tam ruské zajatce. Ti byli vyhladovělí a prosili o jídlo. Měla od maminky zakázáno k nim chodit, zajatce hlídali vojáci, kteří by ji mohli zastřelit. Po čase byli v kasárnách ruští vojáci a zajati byli Němci a bylo to zase naopak. Podle toho, kdo zrovna obsadil město.

Rodina Škrabalových se v roce 1939 chystala přestěhovat do Kanady. Měli tam už koupený pozemek, na kterém si chtěli postavit dům. Plánovali nový a lepší život, stejně jako kdysi jejich dědové, když odjeli na Volyň. Jeden z otcových bratrů už v Kanadě byl a všechno pro ně připravil. Mariin bratr ale onemocněl a s odjezdem se opozdili a pak už odjet nemohli. Volyň obsadila Rudá armáda. Za Rusů to ještě šlo. Bylo i období relativního klidu, a když se začalo střílet, přespávali v městě u známých. Občas se objevila malá letadla, říkalo se jim „kukuruzníci“, létala nízko a střílelo se z nich po lidech.

Ale pak se válka rozhořela naplno. Německo 22. června 1941 napadlo Sovětský svaz a tentýž den přišli Škrabalovi během náletu o dům a museli odjet se zbylými věcmi k příbuzným. Dostali náhradní bydlení ve vesnici Bojarka, domek po polském důstojníkovi, který musel uprchnout před Rudou armádou.

Třikrát přešla přes Bojarku fronta. Na zahradě měli pod stromy vyhloubený kryt, kam se schovávali, když padaly granáty. Maminka zůstala s nejmenšími dětmi sama. Starala se o Mařenku a mladšího bratra a snažila se přežít. Maminka pekla a prodávala pirohy, aby měli nějaké peníze. Pravidelně k nim chodívali němečtí vojáci a prohledávali dům. Nebo k nim pro změnu chodili ruští vojáci, ti u nich i chvíli bydleli. Také se u nich skrývali uprchlí ruští zajatci.

Na Bojarce zůstali až do dubna 1944 a pak znovu neměli kde bydlet. Rusové je během jediného dne vystěhovali, potřebovali jejich dům pro ukrajinskou rodinu. Nastěhovali se proto do další vesnice a bydleli tam provizorně u českých sedláků. Museli přespávat na zemi, ale vydržet se to dalo. V té době už věděli, že chtějí odjet domů, do původní vlasti.

Nejstarší Mariin bratr byl totálně nasazený v Německu. Dostali od něj dopis, měl v Německu hlad, a tak maminka nakoupila tabákové listy, vyráběla z nich cigarety a ty pak prodávala. Za utržené peníze nakoupila potraviny, které mu v balíčku poslali. Bratrovi se po několika neúspěšných pokusech podařilo z Německa utéct a až do konce války se skrýval u tety v Čechách.

Otec s dalším Mariiným bratrem dobrovolně narukoval do Svobodovy armády. Když se spolu s ostatními vojáky shromažďovali na nádraží, Němci na ně ze vzduchu zaútočili. Ještě před odjezdem mnoho českých vojáků zahynulo. (Na pomníku, postaveném roku 2007 v Rovně na místě bývalé komandatury československého armádního sboru, je uvedeno 16 příjmení). Mariin tatínek s bratrem měli štěstí, přežili, ale odjížděli otřesení, mezi padlými bylo mnoho jejich kamarádů. Se Svobodovou armádou se později dostali až do Československa.

Otec si ještě předtím pro zbytek rodiny na Bojarku přijel, ale matka ho posílala proč. V okolí řádili banderovci a ona se bála, že ho zabijí. Ztratil se jejich soused, Polák, děti k nim chodívaly na návštěvu. Pak ho našli mrtvého, neměl oči a měl vytržený jazyk. Maminka tatínkovi slíbila, že se do Čech s dětmi nějak dostane. Netušila, jak strastiplná cesta to bude. Mariina maminka šla spolu s dalšími českými ženami požádat velitele Svobodovy armády v Rovně, zda by s nimi nemohly odjet do Čech. Byl duben 1946 a jednání o repatriaci volyňských Čechů teprve probíhala. Odjet legálně z Ukrajiny v té době nešlo. Z Rovna ale měl odjet vlak převážející zraněné české vojáky a skupina volyňských Čechů s nimi nakonec odjela. Jeli v dobytčích vagoncích, neměli s sebou téměř nic. Čekala je dlouhá cesta přes Ukrajinu s nejistým koncem. Mariinu maminku před odjezdem neodradilo ani to, že se jí každým dnem mělo narodit další dítě. Marie vzpomíná na strastiplnou cestu, kdy přes den bylo ve vagonu nesnesitelné horko, v noci naopak zima. Dne 1. května 1946 dorazili ke hranicím, vojáci jeli dál, ale vagony s civilisty odstavili na slepou kolej a přes hranice je nepustili. Čekali dlouhé dva měsíce, než skončila jednání, zda jim Rusové odjezd povolí. A do toho se 3. května Mařence narodila sestřička. Matka porodila u cizích lidí, kteří jim nabídli pomoc. Dítě bylo zdravé, jen maminka dostala po porodu horečku. Čekali v neutěšených podmínkách a neustálém napětí a strachu, jestli je místo do Čech nepošlou na Sibiř. Rusům se nelíbilo, že chtějí odjet, vyhrožovali, že si je najdou.

Marie vypráví, jak strojvedoucí projíždějících vlaků přivázeli pro maminku vodu se sodou, aby mohla prát pleny. Jídlo si připravovali na ohničku na kolejkách, jedli černý chléb nebo to, co jim lidé z okolí přinášeli. Po dvou měsících konečně přišlo povolení, ale čekala je ještě dlouhá cesta, nejprve do Košic a pak do Prahy. „V Košicích nás přivítali Slováci, všichni plakali ... že jsme to vůbec vydrželi ... a s tím, co se stalo, bylo to milý ... museli jsme ven. Vykoupali nás, nakrmili a teprve potom nás poslali na Prahu.“ V Čechách na ně čekalo setkání s otcem a dvěma nejstaršími bratry. Marie vypráví, jak jim všem tekly potoky slz, byli šťastní. Dostali dům po odsunutých Němcích v Encovanech u Litoměřic.

Rodina Škrabalových se začala zabydlovat a zvykat si ve své vlasti, kterou ale vůbec neznali. V domě se jim zpočátku nelíbilo, byly v něm krysy, nebyl v dobrém stavu. Procházeli místnosti s cizím nábytkem a dlouho si nemohli zvyknout. Marie začala chodit znovu do školy, otec pěstoval chmel, měli malé hospodářství. Matka se starala o chod domu a vařila pro rodinu a brigádníky, kteří přijeli pomáhat se sklizní. Začátky v Čechách nebyly lehké, všechno bylo na příděl, museli odevzdávat část sklizně, vejce, mléko i maso. Marie v patnácti letech onemocněla spálou a dlouhý měsíc strávila v nemocnici. Organismus měla po prožitých útrapách oslabený, selhávalo jí srdce, otékaly klouby, přišla o hlasivky. Když ji odváželi do nemocnice, zaslechla, jak lékař připravuje rodiče na nejhorší. Ale uzdravila se.

V roce 1954 se vdala a s manželem se přestěhovali do Opařan v jižních Čechách. Pracovala v místním jednotném zemědělském družstvu jako pomocná účetní, posléze nastoupila do dětské psychiatrické léčebny. Doplnila si vzdělání jako ošetřovatelka a zůstala tam až do odchodu do penze v roce 1988. A stále pracuje, stará se o chod místního zdravotnického zařízení. Aktivně se stýká s ostatními volyňskými Čechy, přispívá do Zpravodaje, který vydává jejich sdružení. V roce 2016 ovdověla, s manželem vychovali tři děti.

V srpnu 1968 byla Marie s dětmi na návštěvě u své matky v Encovanech a 21. srpna se vraceli domů přes Prahu. Praha byla plná ruských tanků, vlaky přestaly jezdit, nemohli pokračovat dál. Dostala strach. V Praze bydlela její švagrová, rozhodla se, že pojedete k ní a s dětmi tam počká. Vypráví, že si nemohli koupit žádné jídlo, obchody byly zavřené. Teprve po třech dnech se mohli vypravit domů. Cestou na nádraží potkávali hlídkující vojáky, rozhodla se, že za jedním z nich půjde. Děti i švagrová ji odrazovali, báli se, že po ní voják začne střílet. Ale ona chtěla vědět, proč přijeli, jestli je zase válka. Vracely se jí vzpomínky z dětství.

Její dětství a dětství dnešních dětí se podle ní nedá vůbec srovnávat a mrzí ji, že se na to, co bylo, zapomíná. Ona zapomenout nedokáže, i když se o tom mnohokrát snažila. Asi by se jí žilo lépe, ale nejde to. Některé vzpomínky se vracejí stále, se stejnou naléhavostí jako kdysi.

Zdroj foto: Wikipedia, pametnaroda.cz.

Pramen: www.pametnaroda.cz/cs/kratochvilova-marie-1933/

Крживанек Йозеф

Йозеф Крживанек народився в 1857 році в родині майстра-теслі – будівельного підприємця з маленького містечка Горжовіце за 50 км на південний захід від Праги. Його брати присвятили себе сімейному ремеслу й стали теслями та будівельниками. Йозеф успадкував від батька розум та здібності, любов до праці, простоту та помірність, чесність, а від матері, яка походила з родини цеглярів, – енергійність, рішучість, настирливість та непохитність. Усі ці якості він проявив під час навчання, роботи й свого життя. Після закінчення школи навчався в гімназії міста Пржібрам, далі – у промисловій школі в Празі, поєднуючи навчання з відвідуванням вищої технічної школи (технічного інституту). У родині було семеро дітей, і сподіватися на матеріальну допомогу з дому під час навчання не доводилося, тому

студент Крживанек давав приватні уроки, заробляючи на життя. Здобувши технічну освіту, він влаштувався на роботу в машинобудівельну фірму Броумовського та Шульца, на заводах якої в Градці Краловому та Адамові набув технічних, виробничих та адміністративних знань.

У тогочасній Чехії бурхливо розвивався капіталізм, виникали великі промислові підприємства, усе більше й більше машинне виробництво витісняло ремісників, які, розоряючись, змушені були йти на фабрики та заводи як кваліфіковані робітники. Інші представники робітничого класу, який почав формуватися, були малокваліфікованими і виконували прості операції на виробництві, отримуючи низьку заробітну плату. Виник надлишок робочої сили, на що ще вплинув і ріст народжуваності. Значна частина активного населення почала емігрувати за кордон. З чеських земель від 1860 до 1890 року емігрувало 900 тисяч населення – 10% від всього населення. Найбільший еміграційний потік був до Америки, далі до Росії. Якщо перша хвиля переселення до Росії була майже повністю сільськогосподарська, то друга, пізніша хвиля, була вже промисловою; виїжджали також інженери, учителі, викладачі вузів, музиканти, підприємці тощо. Це була, за словами Алоїза Поспішіла, "чехословацька духовна армія на Русі".

Як представник фірми, Йозеф Крживанек в 1882 році їде в Росію, зокрема в Південно-Західний її край, до складу якого входили Київська, Подільська та Волинська губернії, де з розвитком цукроваріння виникла потреба в будівництві нових та реконструкції старих цукрових заводів. Він керував монтажними роботами, проявивши себе як технічно грамотний та розумний інженер, хоча ніколи не називав себе інженером, звання якого високо цінувалося в ті часи. Побачивши його успіхи в роботі, Інженери, які керували роботами в Україні, поїхали в Чехію, довіривши молодому колезі керівництво роботами. У віці 31 рік він одружується.

На той час у Києві існував невеликий завод ливарного виробництва та виготовлення скоб'яних та кріпильних виробів. Цей завод заснував виходець зі Швейцарії – бельгійський консул у Києві Якуб Гретер – разом із гессенським інженером Філіпом Мозером. Але в 1888 році між власниками виникла конфліктна ситуація, і Гретер, залишившись сам, був близький до банкрутства, тому й запросив у співвласники вже відомого на той час спеціаліста з монтажу цукроварень Йозефа Крживанека. Той запрошення прийняв, покинувши службу в солідній чеській фірмі, у якій пропрацював сім років і став співвласником напіврозваленого заводу. Так виникло бельгійсько-чеське підприємство «Київський машинобудівний завод Гретера, Крживанека і Ко» (нині завод «Більшовик»), у якому компаньйонами Гретера та Крживанека були ще чотири іноземці, а статутний капітал досягав мільйона рублів.

Якуб Гретер узяв на себе адміністративні та господарські обов'язки, а Йозеф Крживанек став головним технічним керівником. Уже в 1890 році почалося будівництво нового високотехнологічного, як на ті часи, заводу. Будувалися нові корпуси, перебудовувались старі, закуповувалось нове обладнання, але не вистачало кваліфікованих робітників, які могли б на цьому обладнанні працювати, бо в тодішній Росії робітничий клас ще тільки зароджувався, а міська та сільська біднота, яка в пошуках роботи та засобів існування переселялася в міста, була неграмотна і могла бути використана лише на підсобних роботах. Тому довелося запрошувати кваліфіковану робочу силу із-за кордону, у першу чергу, зрозуміло, з Чехії та Моравії. Щороку приїжджали все нові й нові спеціалісти, які і вплинули на подальший розвиток заводу. Разом з тим Крживанек турбувався про підготовку спеціалістів із місцевого населення. Для робітників відкрили їдальню та амбулаторію, а для їхніх дітей – чотирирічну церковно-парафіяльну школу, якою опікувалось православне духовенство. Разом з тим робітники зазнавали жорстокої експлуатації: тривалість робочого дня сягала дванадцяти й

більше годин, не було добавок за роботу в нічний час, широко використовувалася праця підлітків та дітей. Так, у 1894 році на заводі працювало 772 робітники, підлітки 15-17 років – 152, малолітні працівники 12-15 років – 7, разом – 931. Після 1900 року на заводі працювало вже 1200 робітників, з яких 300 чоловік були чехами. Вихідці з Австро-Угорщини, зокрема з Чехії, були кваліфікованими працівниками, тому працювали на посадах інженерів, техніків, майстрів. Разом із родинами їх чисельність сягала тисячі осіб, що становило третину чеської общини Києва. Окрім цього великого заводу, який за чисельністю робітників поступався лише залізничним майстерням міста, було ще ряд менших заводів, які належали чехам і на них теж працювало багато чехів. Значна частина чеської общини Києва мешкала на Шулявці та Караваєвих дачах. Інша частина мешкала в центральній частині міста. Це були підприємці, торговці, професори, вчителі, музиканти, художники, чиновники, ремісники тощо.

Слідуючи за вимогами часу, попитом на ринку, конкуруючи з іншими підприємствами, зокрема з чеськими заводами «Шкода», завод постійно обновлював та вдосконалював свою продукцію, ставши найбільшим машинобудівним підприємством Південно-Західного краю Росії. Особливо багато замовлень завод отримував від цукрозаводчиків з українських, польських та російських губерній країни, які високо цінували якість продукції заводу та технічний талант його інженерів й особисто Йосипа Івановича Криванека (так на російський манер називали його). Його ім'я відкривало двері кабінетів високих державних чиновників та багатів і підприємців, таких як: графи Бобринські, камергер Сільванський, купці й цукрозаводчики Терещенки, Бродські та ін. Маючи велику кількість замовлень, Крживанек особисто вникав у них, їздив у літню спеку, осіннє бездоріжжя та зимовий холод потягом, бричкою чи селянськими санями на заводи, де контролював монтаж обладнання свого заводу. Перевтома, нерегулярне харчування, постійна багатогодинна робота на заводі, часті відрядження підірвали здоров'я «пана інженера Криванека», як його називали на заводі.

Завдяки Крживанеку було завершено в 1908 році будівництво залізничної гілки до заводу, а в 1909 році на заводі почали випускати перші в Росії двигуни Рудольфа Дизеля.

Коли підросли діти в родині Крживанеків, то виникла необхідність дати їм хорошу освіту, тому родина Крживанеків виїхала в 1909 році до Праги, де разом із тим голова родини намагався відпочити та поправити своє здоров'я. Він декілька разів на рік ще приїздив до Києва, де заводом керували Якуб Гретер та раніше запрошений із Чехії інженер та управлінець Фердінанд Вітачек. Завод став ніби кузницею з підготовки висококваліфікованих інженерів та управлінців, бо значна кількість його колишніх працівників, попрацювавши багато років на ньому та набувши досвіду, займали ведучі посади на багатьох підприємствах Києва, Бердичева, Катеринослава, Луганська, Казані, Краматорська та інших міст або самі відкривали свої підприємства.

У 1910 році померла в Празі дружина Йозефа Крживанека, і того ж року він сам важко захворів у Києві, повернувся до Праги, де й помер восени у віці 53 років. Їх обох похоронили в Празі на Виноградському цвинтарі. Сімейний надгробок зберігся до наших днів.

Світлини: архів Діни та Олександра Муратових.

Джерело: *Александр и Дина Муратовы. Чехи в России. Русское слово, 2011. № 1.*

Křivánek Josef

Josef Křivánek se narodil roku 1857 v rodině tesaře, podnikatele stavitele, v malém městečku Hořovice 50 kilometrů na jihozápad od Prahy. Jeho bratři se věnovali rodinnému řemeslu tesařů a stavařů. Josef od otce zdědil rozum a schopnosti, lásku k práci, šetrnosti, přirozenost a čestnost. Od matky, která byla původem z rodiny cihlářů Meilbeků, dostal energičnost, rozhodnost, houževnatost. S těmito vlastnostmi prošel celý svůj život, když se učil, a i potom když pracoval. Učil se v Příbrami v reálném gymnáziu. Když se stal studentem průmyslovky v Praze, tak současně chodil do vyšší technické školy, kterou pak absolvoval. Životní prostředky získával vyučováním, protože v rodině bylo sedm dětí a pomoc od rodiny nemohl očekávat. Po ukončení studia jako inženýr dostal pracovní místo v strojírenské firmě Broumovského a Šulce, v závodech, které byly v Hradci Králové a Adamově, kde získal technické, výrobní a administrativní zkušenosti. Roku 1882 odjel do Kyjiva, kde tato firma montovala své zařízení v cukrovarech. Tehdy v Jihozápadním kraji Ruska (Kyjivská, Podolská a Volyňská gubernie) se stavěly nové a modernizovaly se staré cukrovary. Josef Křivánek řídil montážní práce v cukrovarech a zanedlouho se stal známým ve svém oboru. Po odjezdu do Čech od svých ředitelů dostal povolení na samostatné řízení montáží.

Ve věku 31 let se Josef Křivánek oženil s Alisí. Tehdy také dostal nabídku o zakoupení podílu továrny, postavené v Kyjivě na Šuljavce na pozemku, zakoupením u dědiců plukovníka Leonoviče, Jakubem Greterem, belgickým podnikatelem a konzulem původem ze Švýcarska. Roku 1881 tam byla postavena slévárna a provozovala se výroba železářských výrobků. Když roku 1888 vznikl konflikt mezi vlastníky závodu a hessenský inženýr Filip Mozer odešel, zabrav svůj kapitál, Greter byl skoro bankrotář. Křivánek risknul a přijmul nabídku, stát se spolujednatel malého závodu, ponechav firmu, ve které pracoval sedm let. Tak vznikl v Kyjivě podnik „Киевский машиностроительный и котельный завод Гретеера, Криванека и Ко“ (nyní závod „Більшовик“).

Křivánek pustil se do modernizace továrny. Byly vybudované nové, a modernizované staré budovy, bylo zakoupeno moderní, podle toho času, zařízení. Nedostatek kvalifikovaných pracovníků byl nahrazen českými inženýry a dělníky. Po roku 1900 v závodě pracovalo už 1.200 pracovníků (druhý po železničních dílnách ve městě). Mezi nimi 300 pracovníků Čechů, jako inženýrů, techniků, mistrů. Spolu s rodinami to bylo kolem tisíce obyvatel – třetina českého obyvatelstva Kyjiva. Na Šuljavce a Karavajevých dačách bydleli také Češi, zaměstnaní v jiných podnicích města. V centrální části Kyjiva bydlela druhá část českého obyvatelstva města jako podnikatelé, obchodníci, profesoři, učitelé, výtvarníci, muzikanti, úředníci, řemeslníci atd.

Na závodě jako všude v Rusku pracovní den trval 12 hod., nebyly příplatky za práci v noci, a proto v roce 1905 dělníci podpořili revoluční hnutí, které tehdy bylo v Rusku. Administrace byla nucena zkrátit pracovní dobu na 10 hod. Pro děti dělníků byla zorganizovaná 4letá církevní škola a roku 1907 začaly fungovat jesle pro děti zaměstnaných v závodě.

Magnáti cukrovarnického průmyslu z ukrajinských, ruských a polských gubernií si vysoce cenili výrobky závodu pro cukrovary, talentu Josefa Křivánka a jiných odborníků podniku, a proto měli mnoho objednávek. Křivánek se do všeho zapojoval, pořád cestoval vlakem, povozem a saněmi sedláků po zablácených na podzim, a zasněžených v zimě, cestách Ruské říše, aby mohl na vlastní oči vidět a prokontrolovat montáž zařízení na cukrovarech. Tehdejší putování mělo daleko do komfortu. Trvalá únava a špatné stravování nenapomáhalo jeho zdraví. Po několikátých denních putováních na něho v Kyjivě čekaly dopisy, schůze v kancelářích, kontakty s objednavateli, plány rekonstrukce závodů atd. Proto nechal zaměstnat inženýra Ferdinanda Vitáčka jako technického vedoucího. Mezi všemi spolupracovníky byl Křivánek považován jako znalý a informovaný ředitel,

práce kterého byla ve prospěch celého podniku. Také si ho, jako odborníka, který se vyznal v parních strojích, kotlech, ocelových konstrukcích, plechových pracích, považovali ostatní odborníci českých a zahraničních technických škol.

Josef Křivánek jako „velký továrník“ byl velice skromný, nikdy se nepředstavoval jako inženýr, ale jmenoval se jako Osip Ivanovič Krivanek. Toto jméno otvíralo dveře vysokých kabinetů úředníků a známých bohatých vlastníků cukrovarů. Jeho klienty v různých dobách byli hrabě Bobrinský, Silvanský, obchodníci Tereščenký, Brodský a jiní.

Roku 1908 byla zásluhou Křivánka vybudovaná železniční kolej s délkou 2 km do závodu od Jihozápadní trati. Také roku 1909 závod začal vyrábět jako první v Rusku, motory Rudolfa Diesela.

Odstupující děti potřebovaly dostat dobré vzdělání, a proto rodina Křivánků odjíždí roku 1909 do Prahy, kde si hlava rodiny také chtěl odpočinout a uzdravit se. Nyní Josef Křivánek dojížděl do Kyjiva několikrát ročně na několik týdnů. Od roku 1909 se závod stal akciovou společností. Jeho akcionáři byli Josef Křivánek a členové jeho rodiny. Závod řídili Jakub Greter a Ferdinand Vitáček a přišli tam ruští a rakouští státní příslušníci jako mladí inženýři. Staří odborníci odešli ze závodu a sami si založili své podniky v Kyjivě a v jiných městech Ruské říše, jako Berdičev, Jekaterinoslav, Luhansk, Kramatorsk, Kazaň atd.

Roku 1910 v Praze zemřela paní Alisie Křivánková. V létě téhož roku Josef Křivánek onemocněl v Kyjivě, vrátil se do Prahy a na podzim zemřel ve věku 53 let. Rodina Křivánků je pohřbena v Praze na Vinohradském hřbitově a jejich hrob je zachovaný až do dnešních dnů.

***Pramen:** Александр и Дина Муратовы. Чехи в России. Русское слово, 2011. № 1.*

Александр Крживка та його нащадки

Згідно з метрикою Александр Крживка народився 17.03.1895, але цю дату вважати точною не можна, тому що в Росії день туди, день сюди ... Він нібито вивчився на машиніста паротяга (цілком можливо, що це стосувалося його батька Йозефа), проте все своє життя працював учителем у чеських селах на Волині (Чеський Страклів, Мирогоща), а після рееміграції до Чехословаччини від 1947 року продовжував працювати вчителем у Подборжанах. За спогадами його невістки пані Гелени, дружини сина Їржі, в Александра Крживки було чотири сестри та два брати. Педагогічну освіту він здобув в Одесі. Слід підкреслити, що багато представників родини Крживкових (двоюрідні брати пана Александра Антонін та Вацлав, чоловік двоюрідної сестри Марії Теодор Науменко, діти, внуки та правнуки) в Російській імперії, Другій Речі Посполитій,

Радянському Союзу, Чехословаччині та Україні працювали й продовжують працювати на освітянській ниві в школах, училищах, вузах.

Дідусь Александра, Ян Крживка (1829, Старе Чівіце біля Пардубиць?) одружився з Доротою Новотною (1829, Старе Чівіце?). У цьому шлюбі народились такі діти: Марія

(13.09.1854, Старе Чівіце—?), у заміжжі Секачова, дружина Штефана Секача, сина Йозефа, який згідно із записами від 19.10.1886 року в метриках Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська тодішнього Острозького повіту Волинської губернії працював кочегаром паротяга на станції Здолбунів Південно-Західної залізниці Росії; Ян (1855, Старе Чівіце – 1942, Іваничі Володимир Волинського району Волинської області), Йозеф (03.12.1862, Старе Чівіце – 23.05.1930, Мирогоща).

Влітку 2024 року внук Александра, Вратіслав Кржівка, разом зі своїм сином та внуком відвідали Пардубиці, зокрема їх мікрорайон Старе Чівіце. Нині там розташована промислова зона міста. Віднайти церкву та інші колишні будівлі, про які згадували їх діди та прадіди, не вдалося, але виявилось, що 84 особи із нинішніх мешканців Пардубиць та околиць мають прізвище Кржівка. Їм навіть вдалося відвідати заклад громадського харчування «U Křivku». Отже, не всі члени родини Кржівкових переселилися на Волинь, і це є підтвердженням того, що виїхала лише родина Яна та Дороти Кржівкових в якості слуг багатого чеха, прізвище якого, на жаль, невідоме. До речі, серед чехів, які у 1889 році перейшли у православ'я зустрічаємо: «Антоніна Вільгельмівна Кржівка, 22 роки, Глинськ» та «Дорота Іванівна Кржівка, 64 роки, в Здовбицькій парафії, з Мирогощі».

Десь у 1870 чи 1869 році (за Зденкою Мразовою в 1868 році) Ян Кржівка-старший переселився з родиною на Волинь до Мирогощі біля Дубна, хоча Зденка Мразова стверджує, що спочатку Кржівкови переселились до Іванич, точніше до Вітольдівки – приміського села Іванич, яке нині стало частиною Іванич, де родина Кржівкових працювала в маєтку багатого чеха. Пізніше нащадки цієї родини одружувались, купували ділянки землі, переселялися в інші населені пункти західної Волині, шукали роботу навіть у Києві та Петербурзі.

Зі спогадів Вратіслава Кржівки: «Дідусь був ще той парубок, відвоював у Першу світову війну в чехословацькому легіоні ... Бабуся народилася в 1900 році в багатодітній родині Ржепікових у чеському селі Мальована біля Млинова (її батька, тобто мого прадіда, пам'ятаю ще з Подборжан і маю з ним фото). Вони одружились 23.10.1923, і через два роки після весілля переселились до суто чеського села Чеський Страклів біля повітового міста Дубно. Там Александр Кржівка був директором двокласної школи, які тоді були в більшості чеських сіл за тогочасної Польщі, хоча там навчалось близько ста дітей як з Чеського так і з Українського Страклова. Навчалися польською та чеською мовою».

Дружина Александра Кржівки Надежда, «пані учительова», як тоді казали, навчала дітей ручної праці, була дуже сучасною як на ті часи – перша з жінок в селі їздила на коні, перша носила штани тощо, чим завжди пишалась, бо все це було незвичне й феміністично прогресивне. Вона в школі опікувалась бібліотекою, яка постійно поповнювалась літературою з Чехословаччини. У її підпорядкуванні був шкільний сторож та прибиральниця. Хоча в неї була лише початкова освіта, вона була інтелігентною, її коником була чистота та домашня праця. У селі її вважали важливою особою культури та освіти. Удома всім керувала вона. Її внук Вратіслав вважає, що пані Надежда також опосередковано через свого чоловіка, який разом з старостою та священником входив до числа керівників села, мала великий вплив на громадське життя в селі.

Так само як і в інших чеських селах на Волині, окрім своєї роботи в школі, учителі завжди були організаторами культурного життя в селі. Часто вони організовували та керували хорovими колективами, театральними гуртками, товариством Сокіл, бібліотеками, які постійно поповнювались книгами та часописами з Чехії. Завдяки їх діяльності чеське населення постійно підтримувало зв'язки зі своєю старою батьківщиною, не забувало свою

рідну мову, культуру та народні звичаї, що посприяло швидкій адаптації волинських чехів після їх рееміграції до Чехословаччини. Як цілком протилежний випадок можемо навести результати спостережень професора Ауергана, який мандрував Росією на початку ХХ століття і виявив чеських переселенців на Північному Кавказі і навіть в Сибіру, де вже друге покоління чехів зазнало асиміляційного впливу місцевого російського населення, забувши свою рідну мову.

Учитель Александр Кржівка, окрім виконання функцій директора школи, виконував ще й інші функції у селі. Староста, директор школи та священник були в Чеському Страклові представниками села та гарантами всього громадського та культурного життя. Чеське було на першому місці, коли навіть священником був не чех. Селяни об'єднувалися в різні спілки за своїми інтересами: варіння та випікання, вишивання, участь в любительському театрі, гра в духовому оркестрі, Сокіл, добровільна пожежна дружина, хмелярі, здавачі молока тощо. Організовувалися бали, престольні свята, церковні ходи, дожинки, спортивні дні, святкувались церковні свята.

Пан учитель був членом керівництва, наставником та хронікером Сокольського гімнастичного товариства у Чеському Страклові. Цю хроніку він почав писати в 1935 році в десяту річницю заснування товариства, доповнивши її декількома світлинами. Тут потрібно відмітити те, що у багатьох чеських поселеннях були товариства «Сокола», а сам сокольський рух досяг найбільшого розквіту на початку 20-х років ХХ століття, до радянської окупації теренів західної України, про що говориться у багатьох хроніках чеських поселень на Волині. Але працю, яка описується сокольський рух у цілому краї, автор зустрів вперше, у чому є заслуга Александра Кржівки. По суті, це хроніка виникнення та розвитку сокольства в Чеському Страклові, перелік його членів, опис змагань між окремими командами на Волині і на Всесокольських зльотах у Празі, їх результати та переможці в індивідуальному заліку. Окрім членів команди, у Прагу також їздили мешканці чеських поселень на Волині, яким потрібно було отримати дозвіл від польських органів влади, кожного разу їх кількість сягала майже 300 осіб. Не у кожного охочого поїхати до Чехословаччини був закордонний паспорт. У 1932 році на Всесокольський зліт до Праги на один закордонний паспорт почесного консула волинських чехів у Польщі пана Владіміра (Індржіха) Сваровського, підприємця з Квасилова, їздило 176 осіб віком від 12 до 71 року з різних населених пунктів Волині.

Також слід згадати про те, що між різними товариствами в Чеському Страклові були тісні зв'язки та співпраця. Зокрема, це стосується пожежників та соколів, які разом в лютому 1937 року організували театральну виставу про сільське життя «Пісмакова дочка». Гра багатьох учасників була високо оцінена глядачами, у чому велика заслуга режисера вистави Александра Кржівки.

У 1925 році в родині Александра та Надежди Кржівкових народилась дочка Їржіна, а в 1927 році – син Їржі. У родині також виховувалась молодша сестра пані Надежди Гелена Ржепікова (у шлюбі Кауфманова), яку десь у віці двох років після смерті її матері, пані Ржепікової, узяла до себе пані учительова на виховання.

Як і більшість авторів хронік чеських поселень на Волині, Александр Кржівка відмітив, що прогрес та розвиток Волині та всієї польської держави закінчився 1-го вересня 1939 року, коли гітлерівська Німеччина напала на Польщу, а через 17 днів західна Волинь була окупована комуністичним СРСР. Почалась націоналізація та колективізація. Найгірше було підприємцям та багатим селянам, у яких відібрали підприємства та землю і, що ще гірше, вивезли цілі родини за Урал або до північних районів СРСР. Декого, головно голів родин, заарештували, а

потім засудили на тривалі терміни ув'язнення або до розстрілу. З початком німецько-радянської війни 22 червня 1941 року частину ув'язнених було розстріляно в місцях ув'язнення охороною в'язниць. Люди сподівались, що німецька влада наведе порядок і настане спокій. Подібні думки були і у Александра Кржівки, але після жорстоких дій німецької окупаційної влади проти місцевого населення він змінив свою точку зору.

Від вересня 1939 року в школі запровадили навчання українською мовою, але оскільки діти не знали української абетки, то їх перевели на клас нижче. Потім прийшли німці, і довелося переходити на німецьку мову, а далі в школі влаштували лазарет. Під час німецької окупації Александр Кржівка не міг працювати вчителем, а працював завідувачем магазином, у якому можна було купувати за картками винятково німцям. Дочка Їржіна перед війною навчалася в текстильному училищі в Луцьку, після чого індивідуально вивчала дома французьку мову. Син Їржі закінчив в Дубно неповну середню школу і брав приватні уроки гри на скрипці. Його вчителя-єврея вбили німці, тому довелося продовжувати навчатись самотужки.

І якщо навіть для декого з чехів напад Німеччини на СРСР унеможливив їх депортацію на Сибір, нелюдські порядки викликали опір населення, що проявилось в тому, що ще в 1941 році за ініціативи волинських учителів В. Кнопа та Ї. Рейзeka та втікача з Чехословаччини Ї. Лізалека виникла підпільна організація «Бланік». Головним завданням цієї організації було посилення національної свідомості чеської меншини на Волині та підготовка до масового вступу до закордонних підрозділів чехословацької армії. Пізніше також члени «Бланіка» брали активну участь в організації самооборони чеських поселень від всіляких угруповань бандитів та грабіжників, яких багато з'явилось на теренах Волині в післявоєнний час. Організація почала видавати нелегальний часопис «Hlasatel» (Проповідник, або Інформатор), який члени цієї організації розвозили по чеських поселеннях. У міру своїх можливостей бойові відділки організації проводили акції саботажу, знищували телефонні лінії зв'язку, нападали на німецькі патрулі, а найголовніше – забезпечували самооборону чеських сіл від нападу з боку всіляких грабіжників. Оскільки чеське населення Волині становило менше одного відсотка від загальної кількості населення, то чехи намагались уникати міжетнічних конфліктів, проводили зустрічі з керівництвом середньої ланки підрозділів УПА, домовлялись про дотримання нейтралітету. Першим контактером з боку «Бланіка» з представниками командування підрозділів Червоної армії був Йозеф Казда, командир осередку цієї організації в селі Новокраїв Острозького району (нині колишнє чеське село Новокраїв та українське село Країв – це одне село Країв Рівненського району), який поінформував радянських офіцерів про цілі та завдання «Бланіка».

Весною 1944 року, коли радянська армія звільнила від німецької окупації Волинь, чехи віком від 18 до 60 років добровільно вступили до лав чехословацьких підрозділів на території СРСР під командуванням генерала Лудвіка Свободи. Жінкам дозволили працювати в шпиталях, хоча є багато прикладів, коли вони працювали санітарками безпосередньо на передових позиціях або снайперами. Призовна комісія працювала в Рівному, куди часто в супроводі оркестру приїжджали добровольці. Александр Кржівка, як учитель, отримав звільнення від призову. З його родини обоє дітей пішли на фронт. Їржіна як медсестра, а 17-річний Їржік – як автоматчик у групі супроводу танків. Після короткотривалих навчань обоє попали у важкі бої на Дуклянському перевалі, у яких загинуло багато волинян. Поранений був також і Їржі, у результаті чого тривалий час лікувався і кінець війни зустрів у шпиталі в Ліптовському Мікулаші. Їржіна працювала в багатьох шпиталях, мимохідь зустрілася з братом біля Дуклі. Кінець війни її застав у Відні. Війна залишила в серцях цілого покоління волинських

чехів важкий відбиток. Багато з них, так само як і Їржіна та Їржі Кржівкови, не любили про неї згадувати.

Після демобілізації дехто з волинян повернувся додому до родин, але деякі, у більшості неодружені, залишились в ЧСР, де чекали на переїзд рідних. В певній мірі це було обумовлено недовірою до радянських властей, з підступністю яких вони вже познайомились за так званих «перших советів». Вони почали шукати місце для поселення в Чехії для своїх родин, зокрема в Судетах та Пограниччі, на територіях, звідки виселялось німецьке населення. Брат Александра Кржівки, вояк Індржіх Кржівка, отримав від Фонду народного майна сільськогосподарський маєток в Подборжанах, а також для своїх сестер Вокачової, Карабцової та Малої. Він також опікувався своїм небожем Їржі, який захотів продовжити службу в армії як фармацевт і поїхав у Прагу на підготовчі курси для здачі іспитів у Військову академію в Граніціх. Точно не хотів повертатись на Волинь. Разом вони знайшли в Подборжанах клуню, перебудовану на житловий будинок, з присадибною ділянкою розміром у гектар і чекали, коли приїде в Чехію Александр Кржівка зі своєю дружиною Надеждою. Їхня дочка Їржіна також зупинилась в Подборжанах, де познайомила з Ростьою Главачкем, який був на примусових роботах у Німеччині і після закінчення війни вже не повертався на Волинь, а приїхав у Чехословаччину. У Подборжанах вони одружились, і до приїзду Кржівкових із Волині вже з'явилась на світ їх внучка Дана (у шлюбі Котрлікова).

У 1948 році свіжоспечений поручник Їржі Кржівка під час відвідин волинських учительок у Пльзні познайомився з молодою вчителькою другого класу в Крирах Геленою Немцовой, і 1950 році вони одружились, поселившись в Опаві. Як згадувала пані Гелена, її ім'я повинно було бути Ольга, але її дядько, батьків брат Ярослав Немец, по дорозі до костела в Млинові (12 км) мав велику спрагу і привіз Гелену. Вона народилась на хуторі Фальковщина села Красільно біля Чеського Малина. Предки її батька в 70-х роках ХІХ століття з Полічки, Своянова та Гласніц на Чесько-Моравській височині прибули в пошуках кращої долі в Росію. У графів Красільнікова та Фальковського вони орендували, а потім викупили частину лісу, викорчували його, побудували землянки, удобрили поле й поступово почали засновувати чеські села з назвами на честь колишніх власників, про що зазначалося в угодах про купівлю землі.

Дідусь пані Гелени зі сторони батька був чеським учителем, а його дружина, дівоче прізвище Кребсова, походила з німецької родини. Обоє були католиками. Дідусь з боку мами – Ян Щепаньски – був поляком, шевцем із Луцька, а його дружина – українка Аполонія Снітовська. Обоє були православними й приєдналися до чехів, оскільки мешкали в чеському поселенні, що нараховувало близько 20 дворів. З часом Ян Щепаньски став найбагатшим господарем у Фальковщині та Красільному. У родині виховувалось семеро дітей, і між ними Вера – майбутня мати пані Гелени. Вера вийшла заміж за Йозефа Немца, високого чорноволого, на п'ять років старшого, стрункого, товариського, що мав хист до торгівлі, чоловіка. У родині Немцових народився Станіслав, а через чотири роки – Гелена. Зі свого дитинства Гелена пам'ятає, як при відвідинах своєї бабусі, тоді вже сліпої вісімдесятилітньої Аполонії Щепанської, яка розмовляла тільки українською, та їй розповідала прекрасні українські казки. На жаль, родина Щепанських постраждала при радянській владі. Дідуся визнали куркулем, і йому загрожувала депортація до Сибіру. Довелось переховуватись, що його й врятувало.

Йозеф Немец побудував зі своїм братом Ярославом шинок у Красільному, а в 1936 році продав свою частину братові й сам почав будувати корчму в Ківерцях біля Луцька, десь за 50

кілометрів від Фальковщини. До Ківерець родина переселилася в 1937 році, де Гелена почала ходити до школи, а Станіслав їздив за 15 кілометрів до Луцька, де навчався у гімназії. Після звільнення в 1944 році Волині з-під німецької окупації Станіслав вступив до університету у Львові, де провчився п'ять семестрів на факультеті економіки, а Гелена навчалася в педучилищі в Луцьку.

На початку 1947 року Сталін нарешті дозволив рееміграцію волинських чехів до Чехословаччини. Дорога тривала довго з частими зупинками на радянській території. Після закінчення чотирнадцятиденних курсів для волинських учителів у Жатці пані Гелена склала кваліфікаційні іспити і від 1-го вересня 1948 року приступила до роботи в Крирах як вчителька 1-5-х класів з незакінченою освітою. Далі вона продовжувала працювати вчителькою в Опаві, Глучині, Жатці, Аші, Хебу, куди переїжджала за своїм чоловіком під час його служби.

У 1953 році в родині Їржі та Гелени Кржівкових народився Вратіслав, а в 1959 році, коли вже родина мешкала в Аші, – дочка Надежда. Незабаром, у серпні 1961 року, їм вдалося переселитись до Хебу, куди доїжджав на службу з Аші голова родини. Вони, як і багато інших родин військовослужбовців, отримали квартиру в новозбудованому п'ятиповерховому будинку на Спаленішті (район міста Хеб зі складами, повністю розбомблений та спалений під час війни союзницькою авіацією), де ще не було пішохідних доріжок і восени було болото, що не перешкоджало Вратіславу гратися зі своїми новими товаришами.

Александр та Надежда Кржівкови разом зі своїм внуком Вратіславом у 1966 та 1968 роках відвідали Волинь, зокрема Страклів, де проживали у свої молоді роки. Тоді їх часто брали за хрещених батьків не тільки в чеських родинах, але й в українських. Під час тих відвідин у 1966 та 1968 роках усі українці запрошували їх до своїх домівок у гості. Слова «кум» та «кума» було чути всюди. З цього було видно, що означала родина Кржівкових для Страклова.

Після закінчення 9-го класу за прикладом батька Вратіслав планував продовжувати навчання у військовому середньому училищі, але на перешкоді стала медична комісія. Йшла мова про сільськогосподарське училище в Хебі, але до праці землероба у Вратіслава ніколи не було потягу. Закінчилося все технічним училищем в Локті, директором якого був дядько Станіслав Немец. Це ж училище закінчив у 1966 році один із товаришів Вратіслава. Після вторгнення військ Варшавського договору до Чехословаччини у всіх підприємствах, зокрема в навчальних закладах, відбулися чистки. Викинули багатьох працівників, учителів, професорів, які не були лояльними до нової влади. Дядька теж викинули. Далі працював інспектором із російської мови.

Молодий випускник училища в 1972 році почав працювати на токарному станку, далі продовжив роботу у відділі контролю якості. Разом з товаришами став членом клубу моделювання.

Через рік одружився з Аленою, і в грудні 1974 року народився Каміл. У другому шлюбі в 2002 році народилась дочка Сара. У сина Каміла є своя родина та діти.

У 1978 році Вратіслав отримав роботу в курорті Франтішкови Лазне, де познайомився з Йозефом Храстом. Обоє захоплювались електротехнікою, зокрема обчислювальною технікою та автоматикою. Деталі та мікросхеми шукали в ЧСР та, в основному, за кордоном, конструювали радіоприймачі, підсилювачі та програвачі досить високої якості за мірками того часу. Коли почалася ера обчислювальної техніки, то малий Каміл уже мав дома малий комп'ютер, на якому вчився додавати та віднімати малі числа, навчаючись у першому класі.

У квітні 1988 року Вратіслав почав навчатися в Карлових Варах на круп'є. Мешкав тоді у своєї бабусі Вери Немцовой, чоловік якої нарешті реалізував свою волинську мрію і переселився до Карлсбаду, як тоді на Волині називали Карлови Вари. Після короткої перерви Вратіслав знову продовжив працювати в казино в Карлових Варах. Від 1990 року почав працювати постачальником на курорті Франтішкови Лазне, і це стало початком його підприємницької діяльності. Його підприємство займається технічним обслуговуванням обладнання та ліфтами.

Александр Крживка помер у 1990 році, а через два роки після нього дружина Надежда. У 1995 році помер їх син Їржі, а в 2021 році його дружина Гелена. Пані Гелена у своїх спогадах написала: «Хотіла тільки описати суб'єктивне відчуття окремої особи про прожите життя від дитинства до старості. Не було метою ніякий моральний приклад чи повчання. Однак всім вам бажаю, щоб для наступних поколінь наших дітей та внуків було все простіше і вони могли жити так, як хочуть і зможуть. Без впливу війн, погромів та незваних дядьків. Життя саме приносить багато всяких випробувань, скажімо хвороб. Цього достатньо!»

На світлинах Александр Крживка, світлини зайшов Володимир Остапук у ДАРО.

Джерела: *Vzpominky Heleny a Vratislava Křivkových.*

Zdenka Mrázová. Křivkovi.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 322.

Václav Šebek a ost. Novokrajev. Kronika české obce na Volyni.

Alexandr Křivka a jeho potomci

Alexandr Křivka se podle matriky narodil 17.3.1895, ale to nelze brát přesně, protože v Rusku den sem nebo tam nehrál roli... Údajně byl vyučený strojmúdcem parního vlaku (ale možná to byl jeho otec), ale celý život dělal učitele v českých vesnicích na Volyni (Český Straklov, Mirohošť) a po reemigraci do Československa od roku 1947 v Podbořanech. Podle vzpomínek manželky Jiřího Křivky, syna Alexandra, paní Heleny, Alexandr Křivka měl snad čtyři sestry a dva bratry. Pedagogické

vzdělání získal v Odese. Musíme podotknout, že mnoho představitelů rodiny Křivkových (bratřenci pana Alexandra Antonín a Václav a manžel sestřenice Marie Theodosij Naumenko, děti, vnuci a pravnucci) ještě za carského Ruska, Druhé Rzecz Pospolité, Sovětského svazu, Československa, České republiky a Ukrajiny působili a pokračují v působení jako učitelé, tj., už čtyři nebo pět generací této rodiny vyučovaly a vyučují ve školách, učilištích, průmyslovkách a vysokých školách.

Dědeček Alexandra, Jan Křivka, syn Jana (1829, Staré Čivice u Pardubic–?), vzal si za manželku Dorotu (1829, Staré Čivice–?), dceru Jana Novotného. V jejich rodině se narodili: Marie (13.9.1854, Staré Čivice–?), provdaná Sekáčová (její manžel Štefan Sekáč, syn Josefa, podle zápisu v matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká od roku 1886 pracoval jako topič lokomotivy na stanici Zdobunov, Jihozápadní dráhy Ruska), Jan (1855, Staré Čivice-1942, Ivaniči), Josef (3.12.1862, Staré

Čivice-23.5.1930, Mirohošť). Roku 1870 nebo 1869 se Jan Křivka s rodinou přestěhoval na Volyň do obce Mirohošť u Dubna (podle Zdeny Mrázové to se stalo roku 1868).

V letě roku 2024 Vratislav Křivka se svým synem a vnukem navštívili Pardubice, zejména jejich čtvrt Staré Čivice. Ani církve, ani jiné budovy, o kterých povídky dědečkove a pradědečkove, oni tam nenášly. Teď tam průmyslová zóna. Zjistily, že v Pardubicích a okolí 84 osoby mají příjmení Křivka, také daly si oběd v hospodě „U Křivky“. To znamená, že na Volyň se odstěhovala jenom rodina Jana a Doroty Křivkových jako služky bohatého Čecha, příjmení kterého není známo. Ve spisu Čechů, kteří přestoupili k pravoslavi v roce 1889 najdeme: „Antonina Křivková, dcera Vilhelma, 22 roky, Hlinsk“ a „Dorota Křivková, dcera Jana, 64 roky, v Zdobické faře, z Mirohoště“.

Podle Zdeny Mrázové, v roce 1868 do Vitořd u Ivanič (nyní v městěčku Ivaniči Vladimířského rajonu Volyňské oblasti Ukrajiny existuje čtvrt Vitořdovka), Vladimír Volyňského újezdu, Volyňské gubernie přestěhovala rodina Jana Křivky jako čeledína bohatého Čecha na majetku podobném hradu, kam pak jezdili na prázdniny jeho vnuci. Později se potomci této rodiny ženili a provdávali, kupovali půdu a stěhovali se do jiných obcí po západní Volyni, hledali pracoviště i v Kyjivě a Peterburgu.

Podle vzpomínek Vratislava Křivky, vnuka pana Alexandra: „Dědeček byl štramák a měl za sebou službu v legiích v 1. sv. válce... Babička se narodila v roce 1900 jako Řepíková v české obci Malovaná u Mlynova a měla hodně sourozenců. (Jejího otce, mého pradědečka si ještě pamatuji z Podbořan a mám s ním fotografii).“ Alexandr Křivka a Naděžda Řepíková vzali se 23.10.1923 a za dva roky po svatbě se nastěhovali do čisté české vesnice Český Straklov vedle poviatového města Dubno tehdejší Druhé Rzecz Pospolité (nyní obec Straklov je čtvrt města Dubno). Tam Alexandr Křivka dělal řídicího učitele, protože to byla dvoutřídní škola, jako v mnohých vesnicích tehdejšího Polska, ačkoliv tam se učilo asi sto dětí jak z Českého Straklova a také tam chodily děti z Ukrajinského Straklova. Učilo se tam v češtině a polštině.

Jeho manželka, paní Naděžda, učila ruční práce a byla velmi moderní – jako první ve vesnici jezdila na koni, první nosila kalhoty atd., čímž se vždy chlubila, to vše tehdy bylo neobvykle a feministicky průkopnické. Ve škole se starala o knihovnu, která byla průběžně doplňovaná z Československa, k dispozici měla školnici a služebnou. I když měla pouze základní vzdělání, byla inteligentní, její doménou byla čistota a domácí práce. V obci byla uznávaná jako vůdčí osobnost kultury a osvěty. Doma vládla ona. Jejich vnuk Vratislav Křivka se domnívá, že paní Naděžda měla také velký vliv na obecní život prostřednictvím svého manžela, který jako učitel byl spolu se starostou a farářem ve vedení obce.

Jako skoro v každé české obci na Volyni učitelé, mimo svého působení ve škole, byli vždy organizátory kulturního života obce. Často organizovali a vedli pěvecké soubory, divadelní kroužky, sokolská družstva, knihovny, které pořád doplňovali knihami a časopisy z Čech. Díky jejich působení české obyvatelstvo pořád udržovalo vztahy se svojí starou vlastí, nezapomnělo svou řeč, kulturu a lidový zvyky, což napomohlo rychlé adaptaci volyňských Čechů po jejich reemigraci do Československa. Jako opačný příklad můžeme uvést výsledky zkušeností z cest profesora Auergana, který cestoval po Rusku na začátku XX. století a objevil české přistěhovalce na Severním Kavkazu, a dokonce na Sibiři, kde ale už ve druhé generaci Češi podlehli asimilačním vlivům místního ruského obyvatelstva a už zapomněli svoji rodnou řeč.

Učitel Alexandr Křivka také mimo řídicího školy měl jiné povinnosti v obci. Starosta – řídicí učitel – farář, to byli v Českém Straklově představitelé obce a garanti celého společenského a kulturního života. Češství bylo na prvním místě, i když farář nebyl Čech. Vesničané se sdružovali v různých spolcích podle svého zájmu: vaření a pečení, vyšívání, hrálo se divadlo, v obci byla kapela,

Sokol a Sbor hasičů. Pořádaly se bály, posvícení, dožínky, poutě, sportovní dny a slavily se i náboženské svátky.

Pan učitel byl členem výboru, vzdělavatelem a kronikářem sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém. Kroniku psal zpětně od roku 1935 k desátému výročí založení a doplnil jí několika fotografiemi. Tady je nutno zmínit se o tom, že ve mnohých českých osadách byly jednoty Sokola a sokolstvo se nejvíc rozšířilo a rozkvetlo od začátku 20. let XX. století do sovětské okupace na území západní Volyně, což se vzpomíná v mnohých kronikách českých osad na Volyni. Ale celé dílo, kde se popisuje sokolské hnutí celého kraje, autor popsal poprvé, v čemž je zásluha Alexandra Křivky. Tam se uvádí Kronika vzniku a rozvoje sokolstva v Straklově Českém, jeho členové, závody mezi soukromými družstvy na Volyni a na Všesokolských sletech v Praze a jejich vítězové. Mimo členů Sokola do Prahy také jezdili i obyvatelé českých osad na Volyni, kteří na to museli dostat povolení od polských úřadů, a pokaždé to bylo 300 osob nebo něco kolem toho. Ne každý zájemce na zájezd do Československa měl zahraniční pas. V roce 1932 na Všesokolský slet na jeden pas honorárního konzula pro volyňské Čechy v Polsku pana Vladimíra (Jindřicha) Svárovského, podnikatele z Kvasilova, jelo do Čech 176 osob ve věku od 12 do 71 let z různých osad na Volyni.

Také je nutno připomenout to, že mezi soukromými spolky ve Straklově Českém, byly těsné kontakty a spolupráce. Zejména mezi hasiči a sokoly, kteří spolu pořádali v únoru 1937 divadelní představení, obraz z vesnického života „Písmákova dcera“. Herecký výkon většiny účinkujících, v čem byla velká zásluha režie Alexandra Křivky, byl náležitě oceněn přítomnými diváky.

V roce 1925 se manželům Křivkovým narodila dcera Jiřina a roku 1927 syn Jiří. V rodině se také vychovávala mladší sestra paní Naděždy, Helena Řepíková (v manželství Kaufmanová), kterou asi dvouletou po úmrtí její maminky, paní Řepíkové, vzala paní učitelová na výchovu.

Jako mnoho jiných autorů kronik českých obcí na Volyni Alexandr Křivka zaznamenal, že pokrok a rozvoj Volyně a celého polského státu skončil 1. září 1939, když hitlerovské Německo přepadlo Polsko a o 17 dní později byla západní Volyň okupovaná komunistickým SSSR. Začalo znárodňování a kolektivizace. Nejhorší to bylo pro podnikatele a bohaté sedláky, které zbavili podniků a půdy a co ještě horší – odvezli celé rodiny za Ural nebo do severních oblastí SSSR. Některé, hlavně hlavy rodin, zatkli a pak odsoudili k trestu smrti, nebo na dlouhé roky věznění. Se začátkem německo-sovětské války 22. června 1941 část těchto uvězněných byla popravena sovětskou ochranou v místech věznění. Lidé si nejprve mysleli, že Němci udělají pořádek a bude klid. Stejnou myšlenku měl také pan Křivka, ale po brutálních zákrocích německé okupační vlády proti místnímu obyvatelstvu změnil svůj názor.

Od září 1939 se ve škole začalo vyučovat ukrajinsky, a protože děti neznaly ukrajinskou azbuku, tak je šoupli o rok zpět. Nato přišli Němci a začala se učit němčina a pak ve škole udělali lazaret. Za německé okupace Alexandr Křivka nemohl vyučovat, tak pracoval jako vedoucí obchodu, ve kterém mohli nakupovat, sice jen na lístky a jen Němci. Dcera Jiřina před válkou navštěvovala textilní školu v Lucku a pak už doma nějakou dobu soukromě učila francouzštinu. Syn Jiří ukončil v Dubně neúplnou střední školu a učil se hrát na housle. Jeho učitele pak zastřelili Němci, protože byl Žid, ale Jiří nepřestal cvičit dál.

I když pro některé Čechy přepadení SSSR Německem neumožnilo jejich deportace na Sibiř, fašistické pořádky vyvolávaly odpor obyvatelstva, zejména ještě v 1941 roce za iniciativy volyňských učitelů V. Knopa a J. Rejzeka a uprchlíka z Československa J. Lízálka vznikla ilegální organizace Blaník. Hlavním úkolem této organizace bylo posílení vlastenectví české minority na Volyni a příprava k masovému vstupu do zahraniční armády. Organizace od roku 1943 vydávala ilegální časopis Hlasatel, který členové této organizace rozváželi po českých osadách. Podle možnosti bojové oddíly

organizace prováděly sabotážní akce, ničily linky telefonického spojení, přepadaly německé hlídky, a hlavně zabezpečovaly domobranu českých vesnic proti přepadení a loupežím ze strany všelijakých tlup. První kontaktní osobou ze strany Blaníku s důstojníky Rudé armády byl Josef Kazda, vedoucí oddílu Blaníku v Novokrajevě u Ostroha, který vysvětlil jim hlavní úkoly té organizace.

Na jaře roku 1944, když sovětská armáda vyhnala Němce z Volyně, Češi od 18 do 60 let se hlásili jako dobrovolníci do čs. vojenské jednotky na území SSSR pod vedením generála Ludvíka Svobody. Ženy mohly pracovat v lazaretech, ale máme dost příkladů, kdy byly sanitářky a odstřelovačky. Odvodní komise pracovala v Rovně, kam se často v doprovodu muzikantů sjížděli dobrovolníci. Alexandr Křivka jako učitel byl osvobozen. Jeho rodina poslala obě děti na frontu. Jiřina jako zdravotnice a 17letý Jiřík jako samopalník v doprovodu tanku. Po krátkém výcviku byli oba nasazeni do krutých bojů u Dukly, kde zahynulo mnoho Volyňáků. Zraněn byl také Jiří, po zranění ochrnl, a konec války ho zastihl v nemocnici v Liptovském Mikuláši. Jiřina prošla mnoha lazarety, letmo se setkala také s bratrem u Dukly. Konec války ji zastihl ve Vídni. Válka ponechala v srdcích celé generace volyňských Čechů těžkou pečeť. Mnoho z nich, jako Jiřina a Jiří Křivkovi, nerado na ni vzpomínalo.

Po demobilizaci se někteří Volyňáci vrátili domů k rodinám, mnoho však, vesměs svobodných, zůstalo v ČSR a tady čekali na rodinu. Začali hledat místo pro usazení se v Čechách, zejména v Sudetech a pohraničí, na územích, odkud se odstěhovalo německé obyvatelstvo. Bratr Alexandra Křivky, voják Jindřich Křivka, dostal od FNM (Fond národního majetku) zemědělskou usedlost v Podbořanech a také usedlosti pro své sestry Vokáčovou, Karabcovou a Malou. Také opečovával svého synovce Jiřího, který byl odkázán na uniformu, ačkoliv chtěl být lékárníkem, šel do Prahy do přípravného kursu na přijímací zkoušky do Vojenské akademie v Hranicích. Určitě se nechtěl na Volyň vrátit. Spolu našli v Podbořanech stodolu, přestavenou na obytný dům s hektarovou zahradou a čekali až se přijede do Čech Alexandr Křivka s manželkou Naděždou. Jejich dcera Jiřina se také vrátila do Podbořan, kde se seznámila s Rostou Hlaváčkem, který byl totálně nasazen v Německu a po skončení války už nejel na Volyň, ale rovnou do Čech. V Podbořanech se vzali a než přijeli Křivkovi z Volyně byla už na světě Dana (v manželství Kotrlíková).

V roce 1948 čerstvě vyřazený poručík Jiří Křivka se na návštěvě volyňských kantorek v Plzni seznámil s mladou učitelkou druhé třídy v Kryrech, Helenou Němcovou. Roku 1950 se vzali a začali bydlet v Opavě. Jak vzpomíná paní Helena, ona se původně měla jmenovat Olga, ale její strýc, tatínkův bratr Jaroslav Němec po cestě do kostela v Mlynově (12 km) měl tak velkou žízeň, že přivezl Helenu. Narodila se na Falkovščině, osada Krasilno, obec Český Malín. Předkové jejího tatínka v 70. letech XIX. století z Poličky, Svojanova a Hlasnice na Českomoravské vysočině šli za prací do carského Ruska. U grabě Krasilnikova a Falkovského si pronajali a pak vykoupili část lesa, vykáceli, postavili zemljanky, zúrodnili pole a postupně začali zakládat české vesnice s českými názvy, převzatými od příjmení bývalých vlastníků, o čem bylo zaznamenáno v Kupní smlouvě.

Dědeček paní Heleny ze strany otce byl český učitel a jeho manželka, rozená Krebsová, pocházela z německé rodiny. Oba byli katolíci. Dědeček ze strany matky – Jan Szcepanski byl Polák, švec z Lucka, a jeho manželka – Ukrajinka Apolonie Snitovská. Oba byli pravoslavní a přidali se k Čechům, protože bydleli v české vsi asi o 20 číslech. Postupem času se Jan Szcepanski stal nejbohatším sedlákem z Krasilna a Falkovštiny. V rodině se vychovávalo sedm dětí a mezi nimi Věra – budoucí matka paní Heleny. Věra se vdala za Josefa Němce, vysokého černovlasého o pět let staršího, štíhlého, společenského pána s obchodním duchem. V rodině Němcových se postupně narodili: Stanislav a o čtyři roky mladší Helena. Ze svého dětství si paní Helena pamatuje, jak při návštěvách své babičky, tehdy už slepé osmdesátileté Apolonie Štěpanské, která mluvila jenom

ukrajinsky, jí vyprávěla překrásné ukrajinské pohádky. Rodina Štěpanských však dopadla špatně za Sovětů. Děda byl označen za kulaka a hrozila mu deportace na Sibiř. Schovával se, ale přežil.

Josef Němec postavil se svým bratrem Jaroslavem hospodu v Krasilně, pak v roce 1936 prodal svůj podíl bratrovi a sám začal stavět hospodu v Kivercích poblíž Lucka asi za 50 km od Falkovštiny. Do Kiverců se rodina nastěhovala roku 1937, kde Helena začala školní docházku a Stanislav jezdil 15 km do Lucka do gymnázia. Roku 1944, když Volyň byla osvobozena Rudou armádou, Stanislav dělal přijímací zkoušky na univerzitu ve Lvově, kde udělal asi pět semestrů ekonomické fakulty, a Helena se učila v pedagogické škole v Lucku.

Se začátkem roku 1947 konečně Stalin povolil reemigraci volyňských Čechů do Československa. Cesta trvala dlouho a s častými zastávkami na sovětské straně. Po ukončení čtrnáctidenního kurzu pro volyňské učitele v Žatci paní Helena udělala nostrifikační zkoušky a od 1. září 1948 nastoupila do Kryr jako neúplně kvalifikovaná učitelka pro první až pátý postupný ročník. Pak pokračovala ve vyučování v Opavě, Hlučíně, Žatci, Aši, Chebu, kam následovala svého manžela v jeho službě.

V roce 1953 se v rodině Jiřího a Heleny Křivkových narodil syn Vratislav a v roce 1959, když rodina už bydlela v Aši, dcera Naděžda. Zanedlouho, v srpnu 1961 jim se podařilo přestěhovat do Chebu. Dostali, jako mnoho jiných rodin vojáků, byt v nově postaveném paneláku na Spáleništi, kde ještě nebyly ani chodníky a na podzim bylo bláto, co nevadilo Vratislavovi hrát si s jeho novými kamarády.

Alexandr a Naděžda Křivkovi spolu se svým vnukem Vratislavem v letech 1966 a 1968 navštívili Volyň, zejména Straklov, kde prožili svoje mladá léta. Tehdy je často zvali za kmotry nejen k českým, ale i k ukrajinským dětem. Při těch návštěvách v těch letech 1966 a 1968 je mnozí všichni Ukrajinci zvali domů na návštěvu. Slovo kmotr a kmotra se ozývalo téměř všude. Tam bylo jasně vidět, co pro ně znamenala rodina Křivků.

Po ukončení deváté třídy po vzoru otce, Vratislav plánoval pokračovat ve studiích na vojenské střední škole, ale překážkou se stala zdravotní komise. Tak se rozhodlo o Zemědělské škole v Chebu, ale k tomu oboru Vratislav nikdy neměl vztah. Skončilo se na Strojní průmyslové škole v Lokti, ve které strýc Stanislav Němec dělal ředitele a kterou v roce 1966 absolvoval jeden z kamarádů Vratislava. Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa ve všech podnicích a zejména i v školách a univerzitách proběhly čistky. Vyhodilo se mnoho zaměstnanců, učitelů a profesorů, kteří nebyli loajální k nové vládě. Strýce ředitele také vyhodili. Dělal pak inspektora ruštiny.

Mladý absolvent průmyslovky roku 1972 nastoupil do práce jako soustružník – podavač na automaty, pak pracoval na oddělení kontroly jakosti. Spolu s kamarády stal členem modelářského klubu. Za rok se oženil s Alenou a v prosinci 1974 se narodil Kamil. V druhém manželství v roce 2002 se narodila dcera Sára. Syn Kamil také má svoji rodinu a děti.

Roku 1978 Vratislav dostal práci v lázních města Františkovy Lázně, kde se seznámil s Josefem Chrástem. Zajímala je společně elektrotechnika. Sháněli součástky z tuzemska, ale hlavně ze zahraničí a stavěli podle plánu rádia, zesilovače a gramofony ve velmi vysoké kvalitě dle toho času. Když začala éra výpočetní techniky, měl už Kamil doma malý počítač, na kterém se učil sčítat a odečítat malá čísla, když dělal první ročník ve škole.

V květnu 1988 Vratislav nastoupil do Karlových Varů na školení na krupiéra. Bydlel tehdy u své babičky Věry Němcové, jejíž manžel konečně zrealizoval svůj volyňský sen a přestěhoval se do Karlsbadu, jak se tehdy na Volyni jmenovaly Karlovy Vary. Po krátké přestávce znovu nastoupil do Kasina Karlovy Vary a od roku 1990 začal pracovat jako dodavatel do Františkových Lázní, a to byl začátek jeho podnikání. Staral se o všechny revize a výtahy.

Alexandr Křivka zemřel v roce 1990 a za dva roky jeho manželka Naděžda. V roce 1995 zemřel Jiří Křivka a v roce 2021 jeho manželka Helena. Paní Helena Křivková ve svých vzpomínkách napsala: „Chtěla jsem jenom popsat subjektivní pocit jedince, jak prožít život od dětství do stáří. Cílem nebyl žádný mravní příklad ani ponaučení. Vám všem však přeji, aby další generace našich dětí a vnuků to měla jednodušší, a mohla si svůj život žít tak, jak chce a dokáže. Bez vlivů válek, pohrom a nezvaných strůjců. Život sám přináší dost různých úskalí, jako třeba nemocí. To stačí!“

Na foto sedí Alexandr a Naděžda a stojí Jiří, Kamil a Vratislav Křivkovi. Zdroj: archiv Vratislava Křivky.

Prameny: *Vzpomínky Heleny Křivkové a Vratislava Křivky.*

Zdenka Mrazová. Křivkovi.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 322.

Václav Šebek a ost. Novokrajev. Kronika české obce na Volyni.

Кржівка Ян

Православний священник у Франтішкових Лазнях, протоієрей, доктор теології Ян Кржівка, полковник авіації у відставці, народився 12 жовтня 1926 року в селі Гульча Чеська на Волині. Батько Ян та мати Анна, у дівоцтві Заїцова, були власниками молочної ферми в Гульчі. Батько закінчив сільськогосподарську школу в Білій Крилиці біля Кременця, а мати навчалася в російській гімназії у Володимирі-Волинському (*авт.* зараз - Володимир), мешкаючи на квартирі у свого старшого брата Антоніна, який закінчив Волинську духовну семінарію у Кременці й отримав парафію біля Володимира-Волинського. У роки Першої світової війни батько був писарем військового суду в Петербурзі, а пізніше вступив до чехословацького легіону (2-ий стрілецький полк).

Після відходу легіону з українських теренів і подальшого переміщення по Транссибірській магістралі до Владивостока батько повернувся на Волинь і в Гульчі зустрівся зі своїми батьками, які змушені були покинути селище Іваничі (колишній райцентр Волинської області), яке окупувало німецька армія, і стали біженцями. У Гульчі Ян Кржівка познайомився з Анною Заїцевою, і в кінці 1917 року вони одружилися. Разом виховали трьох дітей: Тамару (*1919), Марію (*1924) та Яна (*1926). Гульча, як і більшість чеських сіл на Волині, після Ризького мирного договору дісталася Польщі, де післявоєнна економічна кон'юнктура сприяла швидкому загоєнню ран, нанесених війною.

У роки Другої світової війни, з 1941 по 1944 роки, Волинь була під окупаційним нацистським режимом. Чеська меншина тероризувалась економічно, політично та культурно. На протидію виникла нелегальна організація «Бланік», членом якої був аж до кінця окупації Ян Кржівка молодший. Він допомагав переписувати нелегальний часопис «Hlasatel» та передавав його в навколишні чеські села.

У той час Ян Кржівка, напевно, був наймолодшим членом гульчанського «Бланіка», виконуючи також обов'язки зв'язкового. Звичайно ж, він не міг знати про всі контакти, які мало керівництво Першого округу «Бланіка» з центром у Гульчі, хоча сам особисто брав участь у

більшості оборонних дій. Зокрема, під час нападу на село, коли упівці проникли аж до середини села на возах, їх зустріла стрілянина із гвинтівок, примусивши до втечі. Після себе вони залишили деяку зброю та двох коней, запряжених у драбиняк, а третій, білий кінь, був прив'язаний до драбиняка. Цей білий кінь пізніше став опізнавальним знаком при перемовинах про зустріч керівництва «Бланіка» та керівництва УПА в Дермані, коли було домовлено, що чеська делегація приїде на возі, запряженому одним конем, і то білим.

Як зв'язковий, Ян Кржівка перед цією зустріччю повинен був віднести на домовлене місце запечатаний конверт і принести в запечатаному конверті відповідь. Як згадує Кржівка: «Після проголошення гасел мене представили 45-річному чоловікові, який досить добре розмовляв чеською мовою (мовляв, навчався в Чехословаччині), почув я також, що називали його «Граб». Розмовляв зі мною культурно та привітно, а при передачі відповіді попросив передати привіт Цімбуру (Емілу Цілцу) та Брожу (Іржі Лізалкові)».

Як зауважив при зустрічі з Яном Кржівкою в 1998 році Владімір Кноп, керівник нелегальної організації волинських чехів Бланік, «... перемовини з УПА незаперечно були важливими для Бланіка, але слід також сказати про його бойову діяльність під час активної оборони сіл від нападів упівців та інших озброєних груп».

Після звільнення Волині на початку 1944 року сімнадцятирічним вступив до Чехословацької закордонної армії в Радянському Союзі (армійський корпус генерала Свободи). Після закінчення школи молодших командирів його зарахували до 1-го піхотного батальйону командиром відділення у званні ефрейтора. Брав участь в оборонних боях біля міста Торчин та в боях за Дукельський перевал.

Увечері напередодні історичної події – переходу державного кордону ЧСР – ефрейтор Ян Кржівка полонив німецького вояка, якого разом із снайпером Штіпкою відвів у село Барвінек до штабу бригади. Уночі їм довелося орієнтуватися лише по телефонних лініях зв'язку, уздовж яких вони добралися до штабу. Полонений підтвердив, що німецькі війська відходять із польської території. Уранці розпочалася остання фаза операції зі звільнення Дукельського перевалу. Через місяць важких боїв, коли піхотні під.розділи зазнали до 80% втрат, де була знекровлена волинська молодь, 6-го жовтня Ян Кржівка перетнув кордон своєї батьківщини і в цей же день біля Нижнього Комарніка був важко поранений вибухом міни. Вилікувавшись, у запасному полку в Гуменному він познайомився з льотчиком колишньої чехословацької армії Коуржілем, і вони разом попросилися в авіацію. Попали вони в змішану авіаційну дивізію, яка формувалася в польському Перемишлі. Кржівка, як бортовий стрілець, штурмовика Іл-2 брав участь у боях за Моравські ворота, і так аж до Праги. Пілотом цього літака був надпоручик Й. Гурський – словацький льотчик, який перелетів до СРСР.

Після демобілізації Ян почав навчатися в торгівельній академії в Празі, де йому визнали середню освіту як результат навчання в польській семирічці в Гульчі. Навесні 1947 року до Вроутку на Подборжанську (нині окрес Лоуни), де він тимчасово господарював, приїхали з Волині його батьки та сестра Тамара.

Одружився з Боженою Заїчковою з Коштіц над Огрже, яка в той час вчителювала у Вроутку. Разом виховали дочку Лібуше та сина Яна, які їм дали 4 внуків та 5 правнуків.

Православний священник Антонін Паржізек, який заснував церковну парафію в Подборжанах, загітував Яна Кржівку вступити на навчання в духовну семінарію в Карлових Варах. Навчання він закінчив у 1954 році на православному факультеті міста Пряшева і там же у 1989 захистив докторську дисертацію «Історія релігії та культури волинських чехів під час їх перебування в Росії, Польщі та Радянському союзи».

У 1949 році архієпископ Єлевферій висвятив його на священника. Він отримав парафії у Франтішковицях Лазнях та Аші, ставши настоятелем найстарішого на території Чехії православного храму пам'яті святої київської княгині Ольги, який був побудований за рахунок пожертв пацієнтів курорту Франтішковиц Лазне у 1888 році, так само як і храм святих Петра та Павла у 1896 в місті Карлови Вари та храм Св. Володимира в Маріанських Лазнях у 1900 році.

На Хебсько після Другої світової війни переселилося десь 35 родин із Волині, більшість із яких прийняли православ'я в рік побудови церкви Св.Ольги. На початку пастирської служби отця Яна підтримував його дядько Антонін Заїц, який після відбуття ув'язнення за свої переконання у Радянському союзі переїхав до Чехословаччини і був настоятелем православної церкви в Горжовічках, куди переїхала значна частина його парафіян з Гульчі. Повністю його підтримувала дружина Божена, батько та сестра. Тільки мама, яка була присутня на суді свого брата Антоніна Заїца і знала, як при тоталітарному режимі можна засудити невинного, нагадувала про ризики духовного покликання.

Як священнику, який служив в одному з трьох православних храмів західночеських курортних міст, йому ніколи не було легко. При комуністичному режимі церква була небажана і діяльності священників чинилися всілякі перешкоди. За обстоювання чеської орієнтації в православній церкві був звинувачений у націоналізмі, що загрожувало позбавленню громадянських прав. Це означало, що він не міг би далі виконувати функції священника і ніде в іншому місці не зміг би працевлаштуватись. Його дружина протягом декількох років не могла влаштуватись вчителькою у школі. Тільки завдяки «потеплінню», яке настало після 1968 року його дочка, а пізніше і син змогли закінчити середню школу. Напевно, військові заслуги охороняли його від арешту.

Після 1970 року переслідування продовжувалися, служба безпеки розробляла акцію Норберт, до списків якої був внесений отець Ян, і у випадку якогось конфлікту люди з цього списку мали бути інтерновані й пізніше ліквідовані. Найбільш критичним було розслідування в 1978 році, коли за надумані «злочини» висунули обвинувачення декільком волинським священникам, зокрема Йозефу Фойтіку, Мірославу Луцькому, Владіміру Хохолоушу та Їржі Томашеку, звинувачення були висунуті і Радівою Яковлевичу, майбутньому оломоуцько-брненському єпископу Сімеону. Доки було можна, отець Ян навчав дітей Слово Божому в декількох школах у Франтішковицях Лазнях, Аші, Хебу, Скальне, Соколові, Красліціх та Кіншперку.

Перебуваючи на посаді західночеського окружного архідекана (благочинного), йому вдалося створити самостійні приходи в Соколові, а після приїзду чорнобильських краян у 1991 році три наступні церковні парафії: у Ровне, Олові та Ходові.

За шістдесят три роки діяльності декілька разів проводив капітальний ремонт храму Св. Ольги та будинку священника. Обидві будівлі перебували в занедбаному стані, і лише в 1992 році храм Св. Ольги визнали архітектурною культурною пам'яткою. Також він був причетний до ремонту будівлі храму та будинку священника в Карлових Варах, де він був один рік настоятелем. Ремонт був дуже трудомістким і вимагав не тільки організаційних зусиль, але й багато фізичних сил.

Доктор теології Ян Кржівка був одним із засновників Товариства чехів Волині та їх друзів. Надзвичайно сильно проявив свої якості при налагодженні зв'язків із чорнобильськими реемігрантами. Почав регулярно проводити богослужіння в їх новому рідному домі в Ровне на Соколовську, допомагаючи швидкій асиміляції у Чеській Республіці. Разом із євангелістським проповідником із Аші організував гуманітарну допомогу з Німеччини. Не забував він і про своїх краян на Волині – став одним з ініціаторів побудови пам'ятника загиблим у Чеському Малині

та в складі парламентської делегації до України взяв участь у його освяченні. Також у складі парламентської делегації у 1907 році він узяв участь у відкритті пам'ятника воякам армії Свободи в місті Рівному.

До 55-ої річниці від дня народження отця Яна митрополит Доротей написав: «Милий отче протоієрею, знаємо, що відзначаєте день народження, і радий приєднатися зі своїми співробітниками до тих, хто приходить до Вас зі щирими побажаннями. Протягом довгих років ми знали про Вас не тільки як про доброго духовного, але також про як людину з високими моральними якостями, до якої завжди можна звернутися і яка була надійною опорою для нашої православної церкви. Просимо прийняти побажання, щоб милостивий Господь Бог охороняв Вас і дав Вам міцне здоров'я для Вашої праці в церкві та на ниві громадянській».

На його долю випала й сімейна трагедія (найстарший внук Павел в 2007 році загинув від рук убивць, яких до сьогоднішнього дня ще не покарано). Уже у похилому віці був активним духовним та карловарським архідеканом. За безпосередньої участі отця Яна стали священниками багато нинішніх духовних православної церкви. Упродовж багатьох років він був членом митрополичої та єпархіальної ради церкви.

Слід відмітити, що без надійної сімейної підтримки, зокрема з боку його дружини Божени та дітей Лібуше та Яна, самовідданості та всілякої духовної та матеріальної підтримки церковної громади і, головне, Божої охорони – усе було б важко здійснити. Про отця Яна був знятий телевізійний документальний фільм «Nevyzpytatelné křivky života» («Невозповідимі лінії життя»). Його внук, Ондржей Храст, написав книгу про нього, включивши до неї спогади відомих людей про отця Яна, звідки й узята ця біографія.

Помер Ян Кржівка 11 жовтня 2013 року в місті Хеб.

Світлини: архів Лібуше Храстової.

Джерела: *Ondřej Chrást. Setkání s Janem Křivkou. 2011.*

pravoslavi-frlazne.cz/informace-ch-co/otec-jan-krivka

Jiří Hofman, Václav Širc, Jaroslav Vaculík. Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Praha, 2020. S. 326-329.

Jan Křivka. Naboženské a národní dějiny Čechů během jejich pobytu v Rusku, Polsku a Svazu sovětských socialistických republik. Prešov, 1988.

Křivka Jan

Protojerej ThDr. Jan Křivka, pravoslavný duchovní ve Františkových Lázních, plukovník letectva v. v., se narodil 12. října 1926 roku v České Hulči na Volyni. Otec Jan, matka Anna, rozená Zajícová, provozovali v Hulči mlékárnu. Otec absolvoval střední zemědělskou školu v Bílé Krinici u Křemence a matka navštěvovala ruské gymnázium ve Vladimíru Volyňském, kde pobývala na farnosti u svého staršího bratra Antonína Zajíce.

V době první světové války byl otec písařem u vojenského soudu v Petrohradě a později vstoupil do československých legií. Po odjezdu legií do Vladivostoku se vrátil na Volyň a v Hulči se setkal se svými rodiči, kteří museli opustit obec Ivaniče a octli se mezi „běženci“. Zde se seznámil s Annou Zajícovou, kterou si v roce 1917 vzal za manželku. Spolu vychovali tři děti: Tamaru (*1919), Marii (*1924) a Jana (*1926).

Huleč, jako většina českých obcí na Volyni, připadla po první světové válce Polsku. Poválečná hospodářská konjunktura byla pro tuto oblast požehnáním a napomohla k zaléčení válečných ran. Za druhé světové války od roku 1941 do 1944 Volyň byla pod nacistickým režimem. Česká menšina byla terorizována hospodářsky, politicky i kulturně. Jako odporová ilegální organizace vznikl Blaník, členem které byl Jan Křivka mladší a působil v ní po celou dobu okupace Volyně. Pomáhal opisovat ilegální časopis Hlasatel, který z Hulče kolportoval do okolních českých obcí. Jan Křivka v tehdejší době byl snad nejmladším členem buňky Blaníku v Hulči a plnil také úkoly její spojky. Nemohl pochopitelně vědět o všech jednáních, které mělo vedení 1. okrsku pod vedením Emila Cilce s centrem v Hulči, ale osobně se zúčastnil většiny obranných akcí, jako člen hulečské domoobrany.

Ze vzpomínek pana Křivky: „Při přepadu, kdy banderovští útočníci na povozech vnikli až do středu obce, byli přivítáni palbou a utekli, nechali zbraně a dva koně, zapřažené do žebříňáku a třetího, šimla, uvázaného za vozem. Tento šiml se později hodil jako poznávací znamení při sjednávání schůzky vedení Blaníku s vedením banderovců v Dermani. Bylo dohodnuto, že česká delegace pojedje na voze taženém jen jedním koněm a to šimlem“.

Jako spojka byl Jan ještě před tímto jednáním pověřen odnést na smluvené místo zapečetěnou obálku, a přinést zpět zapečetěnou odpověď. Jak to bylo, vzpomínal bývalý mladý člen Blaníku, a jeho spojka: „Po prověření hesly jsem byl představen asi 45letému muži, který hovořil poměrně dobře česky (prý studoval v Československu) a zaslechl jsem, že byl osloven jako Hrab. Mluvil se mnou kulturně a vlídně a při předávání odpovědi mě požádal, abychom pozdravoval Cimburu (E. Cilc) a Brože (J. Lízálek)“. Bývalý vedoucí ilegální organizace Blaník inženýr Vladimír Knop roku 1998 při setkání s Janem Křivkou upozornil: „... jednání s banderovci bylo beze sporu důležitou činností Blaníku, ale pro úplnost by bylo třeba také mluvit o přímé bojové činnosti, při aktivní obraně obcí před banderovskými útoky“.

Po osvobození Volyně na začátku roku 1944 vstoupil Jan Křivka jako sedmnáctiletý do Československé zahraniční armády. Po absolvování poddůstojnické školy byl zařazen k 1. pěšímu praporu jako velitel družstva v hodnosti svobodníka. Účastnil se obranných bojů v Polsku a bojů o Dukelský průsmyk.

V předvečer historické události – překročení československé státní hranice zajal tehdejší svobodník Křivka příslušníka wehrmachtu, kterého spolu se snajprem Štipkou odvedli z frontové obce Barvínek do štábu brigády. V nočních hodinách jim byl jediným vodítkem cesty drát telefonní linky. Zajatec potvrdil, že se Němci stahují z polského území. Proto se za úsvitu na štáb praporu v Barvínce dostavil gen. Boček a začala poslední operace o uvolnění Dukelského průsmyku. Po měsíci bojů, kde pěší jednotky utrpěly osmdesátiprocentní ztráty a kde vykrvácela volyňská mládež, překročil svobodník Křivka 6. října hranici do vlasti, avšak týž den u Nižního Komárníku byl vážně raněn minou. Po uzdravení se hlásil v náhradním pluku v Humenném spolu s pilotem bývalé Československé armády Kouřilem ke smíšené letecké divizi, která se organizovala v polském Přemyšli. Jako palubní střelec zúčastnil se bojů o Moravskou bránu. S touto leteckou smíšenou divizí došel až na pražské letiště ve Kbelích.

Po demobilizaci začal studovat na obchodní akademii v Praze, kde mu bylo nostrifikováno střední vzdělání. Do Vroutku u Podbořan, kde dočasně hospodařil, za ním v roce 1947 reemigrovala, až na sestru Marii, celá rodina. Oženil se s učitelkou Boženou Zajíčkovou z Koštic nad Ohří, která ve Vroutku působila. Vychovali spolu 2 děti, Libuši a Jana, kteří jim dali 4 vnoučata a dnes již také 5 pravnoučat.

Pravoslavný duchovní Antonín Pařízek získal Jana Křivku pro studium bohosloví v Pravoslavném semináři v Karlových Varech. Studium dokončil v roce 1954 na pravoslavné fakultě v Prešově, tamtéž v roce 1989 získal doktorát za disertační práci „Náboženské a kulturní dějiny volyňských Čechů v době jejich pobytu v Rusku, Polsku a Sovětském svazu“. Arcibiskupem Jelevferijem v roce 1949 byl vysvěcen na kněze a ustanoven duchovním ve Františkových Lázních a Aši. Stal se představeným nejstaršího pravoslavného chrámu na v Čechách, chrámu sv. Kyjivské kněžny Olgy, který byl postaven převážně z darů hostů v roce 1888, podobně jako chrám sv. Petra a Pavla v roce 1896 v Karlových Varech a sv. Vladimíra v roce 1900 v Mariánských Lázních.

Na Chebsko se přestěhovalo po 2. světové válce asi 35 rodin z Volyně, z nich většina přijala pravoslaví právě v roce, kdy byl postaven chrám ve Františkových Lázních. Při kněžských začátkách otce Jana podporoval strýc Antonín Zajíc, který působil jako duchovní v Hořovičkách, na nové farnosti, kam následoval své farníky z České Hulče. Plně ho také podporovali jeho manželka, otec a sestra. Jen maminka, která byla přítomná při soudním procesu s bratrem Antonínem věděla, jak snadné je v totalitním režimu odsoudit nevinného, poukazovala na rizika duchovenského povolání.

Jako duchovní, který sloužil v jednom ze tří chrámů v západočeských lázních, to opravdu neměl nikdy lehké. Církev po známých únorových událostech byla režimu nepohodlná a kněžím byla jejich činnost všemožně znesnadňována. Pro prosazování české orientace v pravoslavné církvi byl nařčen z nacionalismu a neustále vyšetřován státní bezpečností. Hrozilo mu, že bude zbaven tzv. státního souhlasu. To by znamenalo, že by nejen nemohl vykonávat duchovní službu, ale nikdo by ho nepřijal do zaměstnání. Jeho manželka Božena nemohla několik let vykonávat svoje učitelské povolání. Jen díky „oteplení“ okolo roku 1968 mohla jít dcera a posléze i syn na střední školu.

Jeho válečné zásluhy ho pravděpodobně ochránily před vězením. Po roce 1970 pronásledování pokračovalo a byl zařazen státní bezpečností do akce Norbert, kdy v případě jakéhokoliv konfliktu měli být tito lidé internováni a posléze likvidováni. Nejkritičtější bylo vyšetřování v roce 1978, kdy ze smyšleného „zločinu“ byli obviněni další volyňští duchovní, mezi které patřil Josef Fojtík, Miroslav Lucký, Vladimír Chocholouš a Jiří Tomášek, obviněn byl i Radivoj Jakovljevič, stávající olomoucko-brněnský biskup Simeon.

Pokud to šlo, otec Jan vyučoval náboženství na několika školách ve Františkových Lázních, Aši Chebu, Skalné, Sokolově, Kraslicích a Kynšperku. Ve funkci západočeského okružního arciděkana se

mu podařilo zřídit samostatné církevní obce v Sokolově a po návratu černobylských krajanů do vlasti v Rovné, Oloví a Chodově. Za třiašedesátileté působení v tomto regionu provedl několikrát generální opravu chrámu sv. Olgy a farní budovy. Obě nemovitosti byly v dezolátním stavu a teprve v roce 1992 byl chrám vyhlášen nemovitou kulturní památkou. Zasloužil se také o opravy chrámu a farní budovy v Karlových Varech, kde také jeden rok sloužil. Opravy byly velmi náročné a vyžadovaly nejen organizační úsilí, ale často i mnoho fyzických sil.

ThDr. Jan Křivka stal u zrodu Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Uplatnil se velmi při navazování kontaktů s tzv. černobylskou reemigrací. Pravidelně jim začal sloužit v jejich novém domově v Rovné na Sokolovsku a tím jim pomáhal, aby se rychleji asimilovali v České republice. Spolu s evangelickým duchovním z Aše organizoval humanitární pomoc z Německa. Nezapomínal ani na své krajany na Volyni a byl jedním z iniciátorů výstavby pomníku zahynulým v Českém Malíně – s parlamentní delegací se na Ukrajině zúčastnil i jeho slavnostního odhalení. Také se zúčastnil v roce 2007 slavnostního odhalení pomníku v Rovně, vojákům Svobodovy armády.

Při příležitosti pětapadesátých narozenin mu metropolita Dorotej napsal: „Milý otče protojereji, víme, že oslavujete narozeniny, a rád bych se připojil spolu se svými spolupracovníky k těm, kdo k Vám přicházejí s upřímným blahopřáním. Během dlouhých let jsme Vás poznali nejen jako dobrého duchovního, ale též jako člověka s výbornými morálními kvalitami, na kterého jsme se vždy mohli obrátit a který byl spolehlivou oporou pro naši pravoslavnou církev. Přijměte prosím přání, aby Vás Pán Bůh zachoval ve své milosti a dal Vám pevné zdraví pro Vaši práci v církvi, ale též na poli občanském.“

Přesto, že ho potkaly i osobní tragédie (nejstarší vnuk Pavel byl v roce 2007 zavražděn dodnes nepotrestanými vrahy), byl ještě v pokročilém věku aktivním duchovním a karlovarským arciděkanem. Jeho rukama prošlo na bohoslužebnou praxi spousta současných duchovních pravoslavné církve. Byl dlouhá léta členem metropolitních i eparchiálních rad církve.

Musíme konstatovat, že bez dobrého rodinného zázemí, zejména mátušky Boženy a dětí Libuše a Jana, obětavosti a všemožné duchovní i hmotné podpory církevního společenství, a hlavně Boží ochrany, by to bylo těžko zvladatelné.

O otci Janovi byl natočen také televizní dokument v rámci pořadu „Cesty víry“, který měl premiéru 3. dubna 2011, na programu ČT2 a jmenoval se „Nevyzpytatelné křivky života“. Také jeho vnuk Ondřej Chrást napsal knihu vzpomínek známých lidí o otci Janovi, odtud je sepsaná tato biografie.

Jan Křivka zemřel 11. října 2013 v Chebu.

Foto z archivu Libuše Chrástové.

Prameny: Ondřej Chrást. *Setkání s Janem Křivkou*. 2011.

pravoslavi-frlazne.cz/informace-ch-co/otec-jan-krivka

Jiří Hofman, Václav Širc, Jaroslav Vaculík. *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*. Praha, 2020. S. 326-329.

Jan Křivka. *Naboženské a národní dějiny Čechů během jejich pobytu v Rusku, Polsku a Svazu sovětských socialistických republik*. Prešov, 1988.

Вчитель Кржівка Вацлав

За інформацією, яку подає внучка Вацлава Кржівки Здена Мразова, її прапрадід, дід пана Вацлава, син Йозефа Кржівки (1787-1871) та його дружини Катержини Зелінкової, Ян Кржівка зі своєю дружиною Доротою Новаковою та двома синами, Яном та Йозефом і дочкою Марією (про інших членів родини відомостей немає) приїхали на Волинь у 1868 році з Чівіц біля Пардубіц (нині в південній частині міста Пардубіце є квартал Старе Чівіце). У списках чехів села Мирогоща, які перейшли в

1888 році до православ'я, знаходимо запис «Кржівкова Дорота, 64 роки». Таким чином можемо встановити її рік народження – 1824.

Родина Кржівкових прибула на Волинь не в пошуках землі, яка б їх прогодувала, а тому, що голова родини служив у князя (прізвище невідоме), і коли князь вирішив переселитися в Росію, то з ним вирушила й родина Кржівкових. Син Яна Кржівки, теж Ян (1855, Чівіце-1939, Іваничі; автору відомі сім поколінь цієї родини, у кожному з яких одного з перших хлопчиків називали Яном) з дитинства цікавився машинами, тому за допомогою князя він вивчився на машиніста паротяга. Пізніше він познайомився з Анічкою Пешковою (1852, Подєбради-1942, Іваничі) з Миргощі і, одружившись із нею, став мешкати в Мирогощі. Вінчалися вони в 1881 році в католицькому костелі міста Дубно.

Марія вийшла заміж за чеха Штепана Секача й мешкала з ним у Здолбуніві. У метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська Здовбицької волості Острозького повіту Волинської губернії (нині Гільча Друга Рівненського району Рівненської області України) знаходимо запис: «19.10.1886 народилась Анна, дочка Степана Йосиповича Секача, чеха, російського підданого, кочегара на Південно-Західній залізниці в Здолбуніві, дружина Марія, дочка Яна Кржівки, власника в селі Мирогоща, і її матері Дороти, дівоче прізвище Новотна, обоє батьків чесько-братської віри». У списку волинських чехів, які в 1889 році перейшли в православ'я, серед мешканців Здолбунова під № 6203 та № 6204 записані Марія Янівна Секал (*1855) та її дочка Анна Степанівна (*1877). Усе вказує на те, що йдеться про Марію Кржівкову (у заміжжі Секачову) та її дочку Анну, але прізвище Секач записано, як Секал. Очевидно чеське «š» записали як «l». Слід зауважити, що під час побудови залізниці від Здолбунова до австро-угорського кордону до станції Радзівілов (нині Радивилів) чехи з Глинська, Ульбарова, Молодави, Мирогощі, Страклова та інших прилеглих сіл активно брали участь у цьому будівництві, заробивши чималі гроші. Зокрема, в метричних книгах православної церкви села Молодава разом з прізвищами батьків, діти яких хрестилися в церкві, указували їх професії, і досить часто згадуються ті професії, які пов'язані з російською Південно-Західною залізницею. Серед машиністів та кочегарів паротягів і працівників депо в Здолбуніві теж було багато чехів.

У шлюбі Яна Кржівки та Анни Пешкової народилось п'ятеро синів й одна дочка: Йозеф (1882, Мирогоща-1945, Іваничі), який одружився з Анною Оченашковою-Вашковою (1881-1947), Рудольф/Матвій (1883, Мирогоща-1948, Деков), який одружився з Павліною Козаковою (1892-1956), Ян (1885, Мирогоща-1971, Вроутек), який одружився з Анною Заїцевою (1897,

Гульча Чеська-1979, Вроутек), Антон (1888, Мирогоща-1944, Новоставці), який одружився з Надеждою Свободовою, Вацлав (1890, Мирогоща-1955, Зідлоховіце), який одружився з Сабіною Червенковою (1892-1958), та Марія (1891, Мирогоща-1976, Хомутов), яка вийшла заміж за Теодосія Науменка (1888, Швайківка-1968, Хомутов).

За записами професорки Лариси Невржілової, дочки Вацлава Кржівки, одного з синів Яна та Анни Кржівкових, родина її бабусі походить із чеського міста Подебради або його околиць. Анна Пешкова разом зі своїми батьками переїхала на Волинь, де їх родина знайшла родючу землю та ліси. Багато зусиль та важкої праці коштувала кожна ділянка землі, яку доводилось відвойовувати, корчуючи ліс та чагарники й декілька років удобрюючи та окультуруючи її. Мешкали в мальовничій місцевості, яку з півночі оточували горби, порослі лісом, і цей ліс простягався на сотні кілометрів вглиб та вшир. Хоча в ту пору, яку ще пам'ятала пані Лариса, лісів навколо стало значно менше, а вся країна перетворилась в родючі поля, серед яких вирости ошатні чеські поселення, в одному з яких вона жила. Це село розкинулось неподалік від лісу й називалось Мирогоща (по-чеськи Мірогошть). Чеське село (нині Мирогоща Друга) було засноване в 1869 році на землях, куплених у польської поміщиці Гедвіки Залеської. Сусіднє українське село (нині Мирогоща Перша) вперше згадується в документах, датованих 1545 роком, як власність Гнівоша Яловецького (Єловецького) з Княгинина.

За деякий час село розрослося до 140 дворів і складалося з двох частин: Велика Сторона та Мала Сторона, розділених потічком Лука. Вулиці носили прості назви: Брамборовка, Велика та Мала Дратенка. У 1940 році до Мирогощі приєднали ще 23 двори раніше окремого села Завалля, і в селі стало шістсот мешканців. У міжвоєнний період у селі було пожежне депо, будинок культури, школа Чеської Матиці шкільної, соколовна, бібліотека, яка нараховувала більше 2000 книг. Також у селі була православна церква, цегельня, молочарня, водяний млин та млин з газогенератором і декілька малих майстерень. Як майже в кожному чеському селі, був театральний гурток, добровільне пожежне товариство, оркестр та хорова капела, спортивне товариство «Сокіл», а під час війни існувало відділення «Бланіка» (військово-патріотична нелегальна організація волинських чехів, яка готувала молодь, і не тільки, до вступу в закордонні підрозділи чехословацької армії та відповідала за самооборону чеських поселень на Волині).

Ян Кржівка хотів дати освіту всім своїм дітям, але на всіх не вистачало грошей. За давньою чеською традицією старший син після одруження успадковував батьківський маєток, зобов'язуючись при досягненні повноліття або після одруження дати певну, наперед визначену суму в грошах або в земельному наділі своїм молодшим братам та сестрам. Також він зобов'язувався утримувати до смерті своїх батьків. Найстарші сини Йозеф та Рудольф (у православ'ї Матвій) отримали земельні наділи, на яких окремо господарювали. Ян, закінчивши сільськогосподарську школу в Білій Криниці біля Кременця, один час працював у будівельній фірмі в Києві, а після призову в армію – у військовому суді в Петрограді, потім записався до Чеської дружини, де служив на посаді старшого писаря 2-го пішого полку. Він отримав від батьків гроші, які частково потратив на навчання. Вацлав та Антонін чотири роки навчались в місті Володимирі і навчання відбувалось за рахунок їхньої частки спадку. У Державному архіві Рівненської області зберігається особиста справа Вацлава, у якій є копія його свідоцтва про закінчення Свято-Володимирської двокласної вчительської школи, де він навчався з 1904 по 1908 рік. Очевидно, ця школа була при монастирі, на що вказуює її назва та завідувач школою священник Тодосій Муссієвич. Наймолодша дочка Марія, коли виходила

заміж за вчителя-українця Теодосія Науменка, отримала посаг у вигляді земельного наділу та грошей.

Вацлав, закінчивши студії, у віці двадцяти років розпочав своє вчителювання в містечку Олика, де пробув короткий час, перевівшись до чеського Страклова. Пізніше в Страклові від 1925 і до 1947 року працював учителем його двоюрідний брат Александр, син Йозефа Кржівки. У Страклові Вацлав познайомився із Сабіною, дочкою тамтешнього господаря Йозефа Червенки, з якою одружився в 1911 році. Йозеф Червенка незабаром в Страклові продав свій маєток і переселився на крайній захід Волинської губернії до Порицької волості Володимир Волинського повіту, де купив маєток у колонії Вітольди поблизу Іванич (на сучасних картах немає населеного пункту Вітольди, але на запит до селищної ради Іванич була отримана відповідь, що в Іваничах частина селища носить назву Вітольдівка). У самих Іваничах пізніше мешкали батьки Вацлава Кржівки Ян та Анна, де вони й поховані. Знову ж таки в метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська Здовбицької гміни Здолбунівського повіту Волинського воєводства є такий запис: «06.09.1931 чех колонії Вітольдівка Владімір Червенка, народжений 05.06.1905, син Йозефа, вступив у шлюб із чешкою села Страклів Вірою Голцовой, народженою 01.06.1913, дочкою Йозефа. Свідками були з боку нареченого Вацлав Кржівка (Глинськ, Гульча Чеська) та Антон Козловський (Софіївка), а з боку нареченої – Йозеф Червенка (Іваничі) та Вацлав Тамхіна (Завідов)».

Пані Лариса пам'ятає, як разом з іншими внуками та внучками їздила до Іванич до дідуся та бабусі, які мешкали там в прекрасному замку з вежами. Проте в тридцятих роках замок вже не був таким гарним, як у ті часи, коли там мешкав князь, а дідусь прислужував йому. Точної дати смерті дідуся та бабусі вона не пам'ятає. Син же його господарював в Мирогощі на господарстві, яке отримала від своїх батьків його дружина Анна. Там же народились їхні діти. Пізніше, коли виникла можливість купити маєток в Іваничах, вони туди переселились, і Ян та Анна мешкали в тому замку. Радянська влада забрала всі великі маєтки, і не відомо, чи мешкали Кржівкови далі в тому замку. В Іваничах мешкали також старші сини Яна та Анни Йозеф та Рудольф, які там господарювали. Вацлав та Антон учителювали, Марія мешкала зі своїм чоловіком-вчителем Теодозієм Науменком в Ульбарові в школі, а Ян мешкав у Гульчі Чеській, де господарював зі своєю дружиною Анною Заїцевою.

Під час Першої світової війни німецька та австро-угорська армії окупували західну частину Волині, тому багато мешканців з цих територій змушені були залишити свої домівки й від'їхати подалі від кордону вглиб Російської імперії. Для чехів це було важливо ще тому, що в підрозділах російської армії як розвідники служило багато чехів – російських підданих, які володіли чеською і частково німецькою мовами, проникали у ворожі окопи, агітували здаватися у полон чехів, словаків та інших слов'ян, мобілізованих в австро-угорську армію. Знаючи про це, австро-угорське командування нещадно знищувало маєтки волинських чехів.

Родина Червенкових разом з родиною своєї дочки Сабіни, дружини Вацлава Кржівки, у яких вже була трілітня дочка Євгенія (*1912, Страклів) поїхали аж у Катеринослав (нині українське місто Дніпро). Слід відмітити, що деякі родини, зокрема із Закерзоння, змушені були евакуюватись значно далі. Автору відомі випадки евакуації аж у Мелекес (нині Димитров на Волзі) та Саранськ. Родина батьків Вацлава Ян та Анна Кржівкови евакуювались до Гульчі Чеської Здовбицької волості Острозького повіту, де їх знайшов третій за віком їхній син Ян після служби в 2-му піхотному полку Чеської дружини. Інші члени родини Кржівкових під час війни теж мешкали в різних чеських селах поблизу Гульчі, про що свідчить такий запис у метричних книгах гульчанської церкви: «10.09.1917 старший писар 2-го чехословацького стрілецького

полка Ян Янович Кржівка, 33 роки, узяв шлюб із селянкою-чешкою села Гульча Чеська Анною Антонівною Заїцевою, православної віри, вік 21 рік. Свідки з боку нареченого: Владімір Прашіл (Здолбунів) та чех з Борщівки Йозеф Кржівка, з боку нареченої: Владімір Кутілек (Гульча Чеська) та вчитель села Уїздці Віктор Кржівка». Напевно, Віктор – це православне ім'я Вацлава, бо в цей рік він працював вчителем в Уїздцях, повернувшись через рік разом із дружиною та дочкою на Волинь із Катеринослава. Родина ж Червенкових мешкала в Катеринославі як біженці три роки. Повернувшись на Волинь, багато родин знайшли свої маєтки знищеними, і змушені були починати все з початку. Йозеф Червенка був досить добрим господарем, належав до багатших селян. Своїх дочок видавав заміж із великим посагом, а одруженим у всьому допомагав. У нього разом із своєю дружиною Філоменою було чотири дочки й три сини. Пані Філомена хворіла й померла в п'ятдесят років.

За Ризькою мирною угодою Західна Волинь відійшла до Другої Ржечі Посполитої. Польська мова стала державною, тому, щоб отримати добре робоче місце, потрібно було вивчити польську мову. У школах перейшли на польську мову навчання, і в чеських селах чеська мова вивчалась лише як окремий предмет декілька годин на тиждень, хоча дехто з чеських учителів на свій страх і ризик самовільно збільшував цю кількість годин. Таких учителів польська влада переслідувала, звинувачувала в чеському націоналізмі і переводила на менш оплачувану роботу в інші школи. Лише в суто чеських селах залишились чеські школи з вивченням польської мови як окремого предмету, але там вчителі отримували невисоку платню. На Волині з центром у Луцьку в 1923 році виникла Чеська матиця шкільна, яка опікувалась чеськими школами та вчителями, забезпечуючи їх підручниками, шкільними бібліотеками, присилаючи чеських вчителів та навчаючи майбутніх вчителів у Чехословаччині, бо на Волині не було вищих навчальних закладів, де б готували чеських вчителів.

Вацлав Кржівка навчав у чеській школі Софіївки, у польській школі у Мирогощі, у чеській школі у Молодаві. Його родина переїжджала з місця на місце, і діти змушені були ходити в різні школи, після закінчення яких старша дочка Еугенія (1912-?) вийшла заміж за Смолярчука (1914-1989), син Владімір навчався у Львівському університеті, а молодша дочка Лариса (1915-2002) у Кременецькому ліцеї.

Після окупації Німеччиною Судетської області сусідні Польща та Угорщина почали пред'являти територіальні претензії до Чехословаччини, що проявилось в окупації Угорщиною Закарпаття. На Волині теж погіршилось ставлення поляків до чехів, що вплинуло й на школи.

У Празі відбувались Всесокольські зльоти, на які з'їжджались члени чеського «Сокола» з Чехословаччини та із-за кордону. Їздили туди спортсмени і з польської Волині, і разом із ними їздило багато інших громадян чеської національності. У 1938 році разом з іншими волинянами була в Празі та Брно Еугенія Кржівкова, після чого в неї залишилось багато приємних спогадів, якими вона з натхненням ділилась з іншими.

У 1939 році Західна Волинь попала під владу Радянського союзу. Почали організовувати семирічні школи. Пану Вацлаву доручили організувати таку школу в Омелянщині біля Рівного (нині село Грушвиця Друга Рівненського району Рівненської області), де він пізніше був директором. Про це розповідає у своїй хроніці села Дембровка (нині село Дібрівка біля Грушвиці) Владімір Самец. Під час німецької окупації навчання в школах було нерегулярне, у деяких селах школи не працювали, навчались німецькою мовою, а чеську мову вивчали приватно. Під час проходження фронту в лютому 1944 року родина вчителя Вацлава Кржівки чотири доби сиділа в льосі під школою. Будівля школи над ними була зруйнована, двір та

садок розбиті снарядами від важких гармат. На щастя, вони вижили, бо в деякі льохи німці кидали гранати – і багато людей загинуло.

Інформацію про родину вчителя Вацлава Кржівки почерпнуто з позовних листків машинопису, написаних Ларисою Невржіловою.

У Державному архіві Рівненської області (ДАРО, м. Рівне, вул. Кавказька, 8) зберігається справа №360 Кржівки В'ячеслава Івановича, директора Молодавської неповної середньої школи.

ОСОБИСТА АНКЕТА

- 1) ПРИЗВИЩЕ, ІМ'Я ТА ПО-БАТЬКОВІ: Кржівка В'ячеслав Іванович.
- 2) РІК НАРОДЖЕННЯ: 20.06.1890.
- 3) МІСЦЕ НАРОДЖЕННЯ: село Мирогоща Дубенської волості.
- 4) НАЦІОНАЛЬНІСТЬ: чех
- 5) ОСВІТА: середня.
- 6) ФАХ: учитель.
- 7) ДЕ ПРАЦЮЄ: на вчительській посаді в селі Мирогоща.
- 8) СОЦІАЛЬНЕ ПОХОДЖЕННЯ: син рільника.
- 9) СОЦІАЛЬНИЙ СТАН ВАШ І ВАШИХ БАТЬКІВ: учитель, батьки живуть коло старшого брата.
- 10) ЧЛЕНОМ ЯКОЇ ПАРТІЇ БУЛИ І В ЯКИЙ ЧАС: - .
- 11) ЧЛЕНОМ ЯКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ БУЛИ: якийсь час членом учительської організації.
- 12) ЧИ БУЛИ УВ'ЯЗНЕНІ: - .
- 13) ВІЙСЬКОВЕ ЗВАННЯ: рядовий.
- 14) ЧИ СЛУЖИЛИ С АРМІЇ: не служив.
- 15) ЧИ БРАЛИ УЧАСТЬ У ВІЙНІ 1920 РОКУ: - .
- 16) РІДНА МОВА, ЯКИМИ МОВАМИ ВОЛОДІЄТЕ: чеська, володію українською, російською, польською.
- 17) ЯКЕ МАЄТЕ ГОСПОДАРСТВО АБО ПІДПРИЄМСТВО ВИ АБО ВАШІ БАТЬКИ: учитель, а батьки живуть коло старшого брата.
- 18) ПРИЗВИЩЕ ТА ІМ'Я ВАШИХ БАТЬКІВ, БРАТІВ, СЕСТЕР, БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ, ЇХ АДРЕСИ І ЧИМ ЗАЙМАЮТЬСЯ: Кржівка Іван Іванович, Пешек Анна Матвіївна, брати Йосип та Матвій живуть в с. Ново-Іваничі Володимирського повіту і займаються рільництвом, брат Іван Іванович живе в с. Гульча Чеська, голова сільської ради, брат Антон Іванович – учитель у с. Новоставці Рівненського повіту, сестра Марія Іванівна Науменко живе в с. Ульбарів при чоловікові, який там вчителює.
- 19) МІСЦЕ РОБОТИ: *не піддається прочитанню.*

АВТОБІОГРАФІЯ

Уродився 20 червня 1890 року в с. Мирогоща Дубенського повіту. У 1897 році батьки переїхали до Володимирського повіту в с. Ново-Іваничі. Вступив у 1897 році до початкової школи в с. Ново-Іваничі. Після закінчення школи в Ново-Іваничах вступив до вчительської школи у Володимирі, котру закінчив у 1908 році, а в 1909 році отримав першу посаду вчителя в с. Страклів Дубенського повіту. У 1913 році перевели до Уїздців, а в 1919 році призначили мене вчителем в с. Софіївка Дубенського повіту. Там працював до 1926 року. У 1926 році після хвороби звільнився та жив біля батьків. У 1929 році вступив на вчительську службу і працюю до цього часу.

04.05.1940
Молодаво Друге.

ПІДПИС

Слід згадати про те, що в родині Кржівкових, окрім Вацлава, учителем був його брат Антон, якого 24 грудня 1944 року в Новоставцях забрали з дому разом з українським вчителем цього ж села нібито українські націоналісти, і з тих пір їх доля невідома. Підтвердженням його вчительської діяльності може бути запис у метричній книзі церкви села Молодава: «01.08.1915 народився Антоній, син чеха села Молодава Владіміра Йозефовича Заїца та його законної дружини Анни Йосипівни. Хрещений батько – учитель церковно-парафіяльної школи села Молодава Антон Іванович Кржівка, хрещена мати – чешка, селянка села Молодава Марія Йосипівна Тенґлер».

Учителями були й двоюрідний брат Александр та двоюрідна сестра Анна. Александр мешкав і працював у школі села Чеський Страклів і, будучи організатором та палким прихильником місцевого «Сокола», написав хроніку місцевого, і не тільки, «Сокола». Анна теж працювала вчителькою, після вбивства її чоловіка, польського поліція Біернацького, переїхала до чеського Малина, де разом зі своєю дочкою стала невинною мирною жертвою серед сотень інших мешканців українського та чеського Малина від рук німецьких окупантів 13 липня 1943 року. Учителями шкіл та викладачами вищих навчальних закладів були та продовжують працювати на цій ниві багато нащадків цієї великої родини.

Світлина: архів Здени Мразової.

Джерела: *Zdena Mrázová. Učitel Václav Křivka. Bratislava, 2022.*

Zdena Mrázová. Rodokmen rodiny Křivkových. Bratislava, 2021.

<https://www.cz/volynacy.cz/obec/342/>

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 323.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 9. Спр. 133.

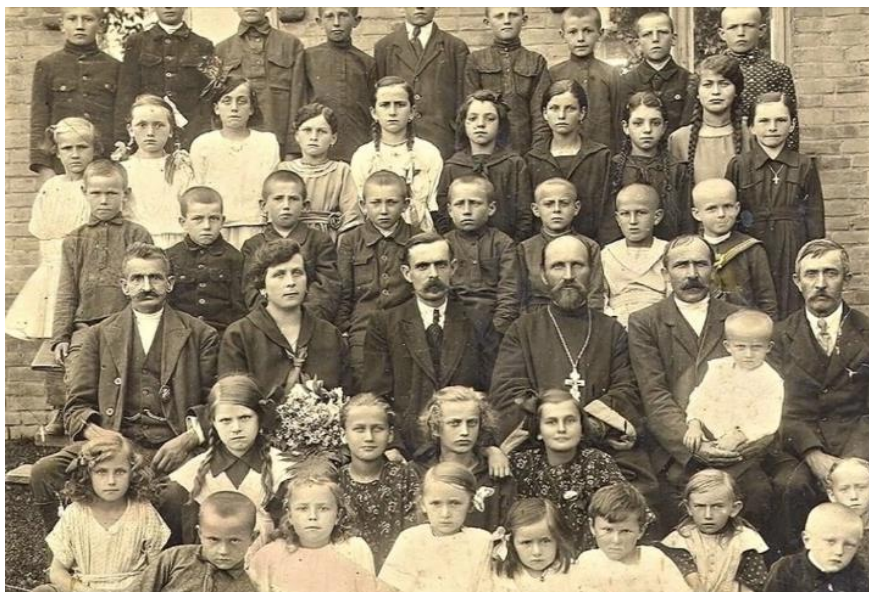
ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 1. Спр. 94.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 175.

MUDr. Vladimír Samec. Kronika obce Dembrovka na Volyni. 1994.

Orthodox_Czechs_1888-91.

Učitel Křivka Václav

Podle informace Zdeny Mrázové, vnučky Václava Křivky, její prapradědeček Jan Křivka (*1825), syn Josefa (1787-1871) a Kateřiny, rozené Zelinkové, Křivkových, se svou manželkou Dorotor rozenou Novákovou, dvěma syny, Janem a Josefem, a dcerou Marií (o jiných dětech této rodiny není informace) přijeli na Volyň roku 1865 ze Starých Čivic u Pardubic (nyní v jižní části Pardubic najdeme

čtvrť Staré Čivice). Ve spisech Čechů obce Mirohošť, kteří roku 1888 přestoupili k pravoslaví, najdeme Dorotu Křivkovou, starou 64 let. Podle toho odhadujeme rok jejího narození jako 1824. Rodina Křivkových se dostala na Volyň ne hledat zem, aby se užívali, ale protože hlava rodiny byla sloužícím na knížecím dvoře, a když se kníže rozhodl odstěhovat do Ruska, tehdy s ním odjela i rodina Křivků.

Jejich syn Jan (1855, Čivice-1939, Ivaniče) odmala měl zájem o stroje, a tak se s pomocí knížete dostal do učení a stal se z něho strojívedce. Později poznal Aničku Peškovou (1852, Poděbrady-1942, Ivaniče), oženil s ní a bydleli v Mirohošti. Sňatek se konal v roce 1881 v katolickém kostele města Dubno. Měli pět synů a jednu dceru.

Dcera Marie se vdala za Štěpána Sekáče a bydlela s ním ve Zdobunově. V matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká najdeme zápis: „19.10.1886 se narodila Anna, dcera Stefana Sekáče, syna Josefa, Čecha, ruského státního příslušníka, topiče lokomotivy na Jiho-západní dráze ve Zdobunově, manželka Marie, dcera Jana Křivky, vlastníka v obci Mirohošť, a matky Doroty, rozené Novotné, oba rodiče česko-bratrské víry.“ V spisech volyňských Čechů, kteří v roce 1889 přestoupili na pravoslaví, mezi jinými obyvateli Zdobunova vidíme pod č. 6203 Marii Janovu Sekál, narozenou roku 1855 a pod č. 6204 její dceru Annu Štefanovou Sekál, narozenou roku 1887, což znamená, že to jsou Marie Křivková, v manželství Sekáčová se svou dcerou Annou. Pravděpodobně se české písmeno „č“ se měnilo na „l“ a příjmení Sekáč se změnilo na Sekál.

Musíme připomenout, že když se budovala trať Kyjev-Brest a později Zdobunov-Radivilov, Češi z okolních vesnic Hlinsk, Ulbarov, Moldava, Mirohošť, Straklov tam aktivně pracovali se svými koňmi a vydělali na tom velké peníze. Jako potvrzení toho vidíme v matrice církve Moldavy od roku 1911-1917, že se několikrát připomínají mezi rodiči dětí zaměstnanci Jiho-západní dráhy. Pak se mnoho Čechů přistěhovalo do Zdobunova, kde našli práci na trati a v depu lokomotiv.

O rodině Josefa Křivky známe informace jen o jeho dětech – Alexandrovi a Anně.

V rodině Jana a Anny Křivkových postupně se narodili: Josef (1882, Mirohošť-1945, Ivaniči), který se oženil s Annou Očenáškovou-Vaškovou (1881-1947), Rudolf (1884, Mirohošť-1948, Děkov), který se oženil s Pavlinou Kozákovou (1892-1956), Jan (1885, Mirohošť-1971, Vroutek), který se oženil s Annou Zajícovou (1897, Huleč Česká-1979, Vroutek), Anton (1888, Mirohošť-1944,

Novostavce), který se oženil s Naděždou Svobodovou, Václav (1890, Mirohošť-1955, Židlochovice), který se oženil s Sabinou Červenkovou (1892-1958), Marie (1891, Mirohošť-1976, Chomutov), která se vdala za Teodosije Naumenka (1888, Švajkivka -1968, Chomutov).

Jan Křivka chtěl dát všechny syny studovat, ale pro všechny nebyly peníze. Dva synové, Václav a Anton, po ukončení základní školy šli na čtyři roky na studia do učitelské školy v městě Vladimír. Ve Státním archivu Rivnenské oblasti se dochovává osobní list učitele Václava Křivky, kde je kopie jeho Svědectví o ukončení Svato-Vladimírské dvouřídni učitelské školy ve městě Vladimír, kde se učil od roku 1904 do roku 1908. Podle názvu školy a jejího ředitele (farář Todosij Mussijevič) se můžeme domnívat, že ta škola byla v klášteře.

Jan absolvoval zemědělskou školu v Bílé Krinice u Křemence a pak pracoval v nějakém stavebním podniku v Kyjivě, dále rekrutoval a sloužil v Petrohradě ve vojenském soudu. Josef a Rudolf zůstali doma hospodařit. Nejmladší Mařenka pomáhala mamince. Pak Josef s Rudolfem zdělili hospodářství, mladší bratři byli vyplaceni za učení a Marie také, když se vdávala, dostala půdu a peníze.

Syn Václav po absolvování učitelské školy v roce 1908 příští rok nastoupil učitelskou službu v městečku Olyka. Tam byl jen krátkou dobu, pak ho přeložili do Straklova. Zde se seznámil s dcerou tamního hospodáře Josefa Červenky Sabinou, a roku 1911 se s ní oženil. Josef Červenka byl velmi dobrý hospodář, patřil k majetným, své dcery vdával s pěkným věnem a vdaným ve všem pomáhal. Měl se svou manželkou Filomenou čtyři dcery a tři syny. Paní Filomena byla ale velmi nemocná a zemřela, když měla padesát let. Pan Červenka později ve Straklově vše prodal a přestěhoval se s rodinou až na krajní západ Volyňské gubernie do Porické volosti Vladimír-Volyňského újezdu, kde koupil statek v osadě Vitoľda (nyní na mapě nelze najít tuto osadu, ale v městečku Ivaniči, Volyňské oblasti Ukrajiny podle informace od tajemnice místní rady existuje čtvrť Vitoľdovka). V Ivaničích, asi tři kilometry od Vitoľdy později bydleli také rodiče Václava, Jan a Anna Křivkovi. V matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká najdeme zápis: „6.9.1931 Čech kolonie Vitoľdovka Vladimír Červenka, narozený 5.6.1905, syn Josefa, uzavřel sňatek s Češkou obce Straklov Věrou Holcovou, narozenou 1.6.1913, dcerou Josefa. Jako svědci byli: ze strany ženicha – Václav Křivka (Hlinsk, Huleč Česká) a Anton Kozlovský (Sofievka), ze strany nevěsty – Josef Červenka (Ivaniče) a Václav Tamchina (Zavidov)“.

Ze zápisu profesorky Larisy Nevřivé, dcery Václava Křivky, jejíž babička pocházela z Poděbrad a jmenovala se Anna. Ta odjela se svými rodiči Peškovými do carského Ruska, usídlili se na Volyni, kde našli plodnou zem a lesy. Nadřeli se, když získávali kácením lesu nové pole. Bydleli v pěkné krajině. Na severu se rozkládaly kopce, pokryté lesy, a lesy se prostíraly na sta kilometrů široko, daleko. Ovšem v době, kterou pamatovala paní Larisa, byla celá krajina již proměněna v úrodné pole a vyrostly zde čisté a krásné české vesničky. A v jedné takové vesničce žila rodina Peškových. Ta vesnička se rozkládala vedle lesa a jmenovala se Mirohošť.

Vesnice Mirohošť (její českou část, která se teď jmenuje Myrohošča Druhá) založili v roce 1869 čeští kolonisté poblíž města Dubna, koupí půdy a lesů od hraběnky Hedviky Záleské. Ukrajinská část obce, která se poprvé vzpomíná roku 1545 jako vlastnictví Hnivoše Jelovického z Kňahinina, nyní se jmenuje Myrohošča První. Obě vesnice leží vedle sebe v Dubenském rajonu, Rivnenské oblasti Ukrajiny.

Během let Češi vybudovali vesnici o 140 domech s místními částmi – Velká Strana a Malá Strana, oddělenými od sebe potokem Luka (podle jiné verze – Lipka nebo Lypka). Ulice měly prosté názvy – Bramborovka, Velká Drátěnka, Malá Drátěnka. Roku 1940 byla k Mirohošti připojena původně samostatná obec Závalje s 23 domy a počet obyvatel dosáhl šest set. Ve vesnici

v meziválečné době existovaly: hasičská zbrojnice, kulturní dům, sokolovna, škola České matice školské, knihovna, ve které bylo asi 2.000 knih. Také tam byly: pravoslavný kostel, cihelna, mlékárna, pivovar, mlýn na dřevoplyn, mlýn vodní a několik dílen. Jako skoro v každé české vesnici tam působil divadelní kroužek, hasičský spolek, kapela a pěvecký sbor, sokolská jednota, a za válečnou dobu zde byla buňka Blaníku.

Paní Larisa pamatuje, že jako děti jezdily do Ivanič k dědečkovi a babičce, kteří bydleli v krásném zámečku s věžičkami, ale když tam jezdila v třicátých letech, tak ten zámeček už nebyl tak pěkný, jak býval, když tam byl ještě kníže a její pradědeček Jan Křivka mu dělal komorníka. Datum úmrtí svého pradědečka, který sloužil u knížete, přesně neví, ale jeho syn hospodařil v Mirohošti na statku, který měla jeho žena Anna Pešková po rodičích, tam se také narodily jejich děti. Později, když synové vyrostli a přišla příležitost koupit pozemky v Ivaničích, tak tam zakoupili pozemky a nastěhovali se tam a Jan a Anna bydleli v tom zámečku.

Sověti v roce 1939 zřejmě panství zabavili a jak došlo k tomu, že tam pak bydleli v tom zámečku Křivkovi, to není známo. V Ivaničích bydleli také jejich synové Josef a Rudolf (v pravoslaví Mathej), kteří tam hospodařili. Václav a Anton byli učitelé, ti učili na školách a Marie žila s mužem v Ulbarově na škole, Jan žil v Hulči České, kde hospodařil se svojí manželkou Annou Zajícovou.

Za 1. světové války v roce 1915 německá armáda okupovala západní část Volyně, proto mnoho obyvatel bylo nuceno opustit svůj domov a odjet od hranic co nejdál, do Ruska. Obec Ivaniči také podlehla německo-rakouské okupaci od podzimu 1915 do června 1916, když nakonec po Brusilovské ofenzívě byla osvobozena. Německá nebo, co hůř, rakouská okupace pro Čechy na Volyni hrozila velkými nepříjemnostmi. Protože v carské armádě byli volyňští Češi jako vyzvědači, pronikali do zákopů nepřítele a agitovali Čechy, Slováky a jiné Slovany, vzdát se ruské armádě, a proto se Rakušani mstili místnímu českému obyvatelstvu.

Rodina Červenkových spolu s rodinou své dcery Sabiny a jejího manžela Václava, kteří už měli tříletou dceru Eugenii (*1912, Straklov), odjeli do Jekaterinoslava (nyní ukrajinské město Dnipro). Autor má informace o tom, že některé rodiny, zejména od polského města Chelm, byly evakuovány až do města Melekes (nyní Dimitrov) a Saranska a pak se vrátily zpět. Václav se Sabinou a dcerou se za rok vrátili na Volyň, ale rodina Červenková zůstala v Jekaterinoslavě jako „běženci“ tři roky. Rodiny, které se vrátily, našly své statky zničený, vše musely znovu budovat.

Rodina otce Václava Křivky Jana Křivky odstěhovala se do Hulče České Zdobické volosti Ostrožského újezdu, kde je našel po službě v 2. pěším pluku České družiny jejich syn Jan. Někteří členové rodiny Jana Křivky za války dočasně bydleli také v jiných vesnicích poblíž Hulče, o čem svědčí zápis v matrice hulečské církve: „10.9.1917 starší písař 2. československého střeleckého pluku Jan Křivka, syn Jana, 33 roky, uzavřel sňatek s rolnicí-Češkou obce Huleč Česká Annou Zajícovou, dcerou Antonína, pravoslavné víry, první sňatek, 21 let. Svědci ze strany ženicha – Vladimír Prášil (Zdobunov) a Čech z Burešovky Josef Křivka, ze strany nevěsty – Vladimír Kutilek (Huleč Česká) a učitel obce Ujezdycy Viktor Křivka“(asi Viktor – to bylo pravoslavné jméno Václava).

Po první světové válce bylo nutno se naučit polsky. Bylo těžké se rychle naučit řeči, ale dobré místo bez znalosti polštiny nebylo možné. V českých vesnicích se čeští učitelé udrželi, ovšem za malý plat. Na Volyni v roce 1923 vznikla Česká matice školská, kterou podporovala vláda Československa (školní učebnici, české učitele z vlasti, vyučování ve vlasti atd.). Později pak byly školy České matice zrušeny a přešly pod polské vedení. V českých vesničkách sice zůstaly školy české s polským jazykem jako předmětem, ale ve větších vesnicích byly školy polské s českým jazykem jako předmětem. Vyšší české školy vůbec nebyly.

Václav Křivka učil na české škole v Sofievce, polské škole v Mirohošti a v české škole na Moldavě. Děti pana učitele chodily do školy a pak se starší dcera Eugenie (1912-?) vdala za Sergeje Smolarčuka (1914-1989), syn Vladimír studoval ve Lvově na univerzitě a mladší dcera Larisa (1915-2002) v Křemenci na lyceu. Nejhuř bylo v roce 1939, kdy se Poláci nepohodli s Čechy. Citelně se to odráželo i na chování Poláků vůči Čechům, objevilo se to i na školách. Ještě v roce 1938 byla řada Volyňáků v Praze. Byla mezi nimi i starší dcera Eugenie. Byla tehdy v Praze i v Brně. Jak ráda tam jela a s jakým nadšením, vyprávěla pak po návratu z vlasti.

V roce 1939-1941 západní Volyň připadla Sovětskému svazu. Začaly se zřizovat sedmileté školy. Pan Václav byl požádán o zřízení sedmiletky v Omeljanštině (nyní Hrušvice Druhá) u Rivnoho, kde pak byl ředitelem. O tom také vzpomíná ve své Kronice obce Dembrovka Vladimír Samec. Ale pak přišla válka a od června 1941 po únor 1944 zde vládli Němci. Když se fronta vracela v roce 1944, tak rodina učitele čtyři dny a noci seděla ve sklepě pod školou. Škola nad nimi byla rozbouraná, dvůr, zahrada, všechno rozbité od nábojů z těžkých děl. Měli štěstí, že přežili, protože do mnoha sklepů Němci házeli granáty a mnoho lidí bylo zabito. To všechno je převzato z úryvku z listu na zažloutlém papíru, který je psán na stroji Larisou Nevřilovou.

V státním archivu Rovenské oblasti (DARO, m. Rivne, ul. Kavkazská, 8) byl objeven osobní spis Křivky Václava Janoviče z roku 1940, který byl přeložen z ukrajinského jazyka do českého.

OSOBNÍ LIST

Křivka Václav Janovič, ředitel Molodavské základní školy.

Č. 360.

OSOBNÍ ANKETA

1. PŘÍJMENÍ: Křivka Václav Janovič.
2. ROK ROZENÍ: 20.6.1890 roku.
3. MÍSTO NAROZENÍ: o. Mirohošť Dubenského újezdu.
4. NÁRODNOST: Česká.
5. VZDĚLÁNÍ: Středoškolské.
6. POVOLÁNÍ: Učitel.
7. KDE BYL ZAMĚSTNÁN: Jako učitel ve škole o. Mirohošť.
8. SOCIÁLNÍ PŮVOD: Syn zemědělců.
9. SOCIÁLNÍ PŮVOD VÁŠ A VAŠICH RODIČŮ: Učitel, rodiče bydlí se starším bratrem.
10. V JAKÉ JSTE BYL STRANĚ: -.
11. 11.ČLENEM, JAKÉ ORGANIZACE JSTE BYL: Členem učitelské organizace z 1921 r. do 1939 r.
12. BYL JSTE UVĚZNĚNÝ: -.
13. VOJENSKÁ HODNOST: Vojín.
14. SLOUŽIL JSTE VE VOJSKU: Ne sloužil.
15. ZÚČASTNÍL JSTE VÁLKY 1920: -.
16. JAKÝMI JAZYKY VLÁDNETE: Český, ukrajinský, ruský, polský.
17. JAKÝ MÁTE MAJETEK NEBO VAŠI RODIČE: Učitel, rodiče bydlí se starším bratrem.
18. PŘÍJMENÍ VAŠICH RODIČŮ A SOUROZENCŮ, JEJICH ADRESY A ZAMĚSTNÁNÍ: Křivka Jan Janov, Pešková Anna Mathejeva. Bratr Jan Janov bydlí v o. Huleč Česká, předseda selského Sovětu, bratr Anton Janov jako učitel v o. Novostavce Rivnenského poviatu, sestra Marie Janova Naumenková bydlí v o. Ulbarov se svým manželem-učitelem.

19. PRACOVNÍ MÍSTO: *nečitelné.*

20. ŽIVOTOPIS. Narodil se 20. června 1890 v o. Mirohošť Dubenského poviatu. V roce 1897 rodiče se přistěhovali do o. Novo-Ivaniče Vladimírského poviatu. V roce 1897 jsem začal chodit do základní školy v o. Novo-Ivaniči. Po ukončení školy v Novo-Ivaničích prodloužil se učit v učitelské škole ve Vladimíre, kterou ukončil v 1908 roce a v roce 1909 nastoupil jako učitel do školy v Straklově Dubenského poviatu. V roce 1913 dostal ustanovení do o. Ujezdcy a z roku 1919 po rok 1926 pracoval učitelem v o. Sofievka Dubenského poviatu. V roce 1926 uvolnil se ze zdravotních důvodů a bydlel vedle rodičů. V roce 1929 zase nastoupil jako učitel a pracuju tam i nyní.

4.5.1940

Podpis.

Můžeme také zdůraznit, že mimo Václava učitelem byl také jeho bratr Anton, který zahynul jako učitel v Novostavcích roku 1944. V Matrice pravoslavní církve obce Moldava byl nalezen zápis: „1.8.1915 narodil se Antonín, syn Čecha obce Moldava Vladimíra Zajíce, syna Josefa, a jeho legitimní manželky Anny, dcery Josefa. Kmotr – učitel církevního učiliště obce Moldava Anton Křivka, syn Jana, kmotra – Češka obce Moldava Marie Tenglerová, dcera Josefa“. Učitelé také byli jejich bratranec a sestřenice, děti Josefa Křivky Alexandr a Anna, provdaná za polského policistu Biernackého, kterého zabili ukrajinští nacionalisté. Pak se Anna přestěhovala do českého Malína, kde zahynula se svojí dcerou 13. července 1943, mezi jinými oběťmi Českého Malína. Učitelem také byl zeť Jana Křivky, manžel jeho dcery Marie – Teodor Naumenko. Učiteli a profesory také byli a jsou vnuci a pravnuci této rodiny.

Na foto učitel Václav Křivka se svými žáky v Mirohošti. Zdroj: archiv Zdeny Mrázové.

Prameny: *Zdena Mrázová. Učitel Václav Křivka. Bratislava, 2022.*

Zdena Mrázová. Rodokmen rodiny Křivkových. Bratislava, 2021.

<https://www.cz/volynacy.cz/obec/342/>

ДАРО Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 323.

ДАРО Ф. Р-740. Оп. 9. Спр. 133.

ДАРО Ф. Р-740. Оп. 1. Спр. 94.

ДАРО Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 175.

MUDr. Vladimír Samec. Kronika obce Dembrovka na Volyni. 1994.

Кржіж Йозеф

Йозеф Кржіж народився 21 липня 1927 року на Волині в селі Залісся нинішньої України, будучи четвертою дитиною в родині землеробів Антона Кржіжа (1891-1969) та Марії (1894-1965), дівоче прізвище Караскова. Прадід Йозефа, Йозеф Кржіж, син Вацлава, був серед перших переселенців із Чехії, які в 1871 році закупили землю в поміщиці Омецінської і заснували на ній два нових чеських села – Гульча Чеська та Залісся. Коріння родини Кржіжових сягає східної Чехії до села Кратоноги-Неханіце біля Градця Кралового, звідки їх предки разом з іншими родинами переїхали на Волинь, спочатку поселившись у родинному замку дворянки Омецінської в селі Урвенна, яке відносилось до маєтку Гульча. Після розвесткування – обміну ділянками землі з селянами, шляхтичами, церквою, щоб розмежувати масиви земель між селянами та чехами, чехи виділили наділи землі та лісу в одному шматку за лісом, де було закладено нове село Пржемислове, яке пізніше отримало назву Залісся. Це був новий суто чеський населений пункт, який спочатку називали поселенням, а потім – «деревня», тобто село без церкви. У ньому була своя чеська школа, побудована за кошти мешканців села, будинок культури, вітряний млин, молочарня, магазин, пожежна дружина, оркестр, театральний гурток.

Сестра Йозефа Вера, (*1919) вийшла заміж за Вацлава Філіпа, якого під час окупації було забрано на примусові роботи до Німеччини. Друга сестра, Емілія (*1921), вийшла заміж за Александра Малого, а брат Антонін народився в 1925 році. Їх батько Антонін був столяром і 20 червня 1915 року після полону з 26-го запасного батальйону австро-угорської армії став легіонером Чехословацького легіону в Росії (2-ий піхотний полк). За участь у легіоні його нагородили пам'ятною Зборівською медаллю від 1947 року. З нагоди 100-ї річниці виникнення Республіки в жовтні 2018 року внучка передала до легіопотягу в Раковніку його фото.

Початкову освіту Йозеф отримав у початковій школі села Залісся а далі працював у сільському господарстві. 9-го травня 1944 року він у віці неповних 17-и років у Рівному вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу, указавши ранішу дату народження. Після навчального курсу разом з іншими добровольцями вже 23 червня 1944 року попав на фронт, отримавши призначення в 3-ю бригаду до саперного батальйону. Розмінуючи заміновані території, він пройшов Кросно, Дуклю і дійшов аж до Словаччини. Під час одного з розмінувань Йозеф став єдиним, хто вижив під час вибуху міни, отримавши пошкодження слуху. У боях біля Ліптовського Мікулашу отримав важке поранення ноги і весь квітень 1945 року лікувався в Словаччині, далі переміщувався з армією в сидячому положенні. Демобілізувався з армії 28 грудня 1945 року у званні десятника (молодшого сержанта). Нагороди: Чехословацька військова пам'ятна медаль зі щитком СРСР, Дукельська пам'ятна медаль, нагорода Чеської спілки борців антифашистів, Пам'ятний жетон до 50-річчя виникнення ЧСР. Його батько Антонін та брат Антонін також вступили в березні 1944 року до 1-го Чехословацького армійського корпусу, брат-офіцер отримав важке поранення ноги в Дуклі і після війни ходив із протезом. Мешкав із родиною в Коліні і раптово помер у віці 55-ти років.

Батько після закінчення війни повернувся на Волинь за родиною, а Йозеф залишився в Чеській республіці та поселився в селі Бесно, працюючи спочатку керуючим господарством, а потім отримав розподільчий лист на господарство під №74, куди до нього в 1947 реемігрували

батьки. Йозеф познайомився з Марією Чічатковою, яка прибула до Бесна зі Словаччини працювати в господарів, і в 1951 році одружився з нею. У них народилося двоє синів: Йозеф – у 1952 році та Мілан – у 1958 році. Спочатку всі працювали на своєму господарстві, дід столярував, бабуса була домогосподаркою. Після вступу до сільськогосподарського товариства Йозеф працював із кіньми, а згодом став трактористом, Марія працювала в рослинництві та тваринництві. Уся родина мала спільні інтереси та свої уподобання в господарстві, вирощувала домашніх тварин та турбувалась про дітей.

Йозеф Кржіж із 1948 року був членом Спілки друзів Волині і як член Спілки чеських антифашистських борців їздив у подорожі, відвідував Дуклю та інші визначні місця, отримувал наступні нагороди. В останні роки свого життя кульгав, та в нього погіршився слух – далися ознаки наслідки воєнних поранень. 23 листопада 1996 року у віці 69 років помирає від запалення легень. Про пережите, воєнні пригоди, переживання та страхи на фронті ні він, ні його батько не розповідали, як і більшість інших воєнних побратимів із числа волинських чехів.

Світлина: архів родини Кржіжових.

Джерело: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Kříž Josef

Josef Kříž se narodil 21. července 1927 na Volyni v obci Zálesí na území dnešní Ukrajiny jako nejmladší ze čtyř dětí zemědělcům Antonínu Křížovi (1891-1969) a Marii (1894-1965), rozené Karáskové. Pradědeček Josefa Josef Kříž, syn Václava byl mezi prvními přistěhovalci z Čech, kteří roku 1871 zakoupili půdu u hraběnky Omčinské, a pak postavili dvě české obce – Huleč Česká a Zálesí. Kořeny rodiny Křížových sahají do východních Čech, do obce Kratonohy-Nechanice u Hradce Králové, odkud předkové přišli spolu s dalšími rodinami a usídlili se nejprve v zámku v Urvenách na velkostatku Huleč. Po rozdělení – výměně polí s mužiky, dostali nabídku orné pudy a lesa vcelku v místech za lesem a založili zde obec Přemyslov, kterou později nazvali Zálesí. Byla to celá česká vesnice s českou školou, postavenou vlastními silami. Nacházel se zde kulturní dům, větrný mlýn, mlékárna, obchod, hasičský spolek, kapela a divadelní kroužek.

Sestra Věra, ročník 1919 se provdala za Václava Filipa, který byl nasazen na nucené práce do Německa. Sestra Emílie, provdaná za Alexandra Malého, se narodila v roce 1921 a bratr Antonín v roce 1925. Otec Antonín, truhlář a stolař byl legionář. Dne 20. června 1915 vstoupil ze zajetí z 26. záložního praporu rakousko-uherské armády do Československé legie v Rusku, jeho první útvar v legiích byl 2. pěší pluk. Za účast v legiích byl navržen na pamětní Zborovskou medaili z roku 1947. U příležitosti 100. výročí vzniku republiky, v říjnu 2018, jeho vnučka umístila do legiovlaku v Rakovníku jeho fotografii.

Josef měl základní vzdělání, českou jednotřídku v Zálesí, pracoval jako rolník. Narukoval do 1. československého armádního sboru 9. května 1944 v Rivném v necelých 17 letech, a aby mohl být odveden, uvedl dřívější datum narození. Po výcviku s ostatními dobrovolníky šel 23. června 1944 na frontu, byl zařazen do 3. brigády, ženijní prapor a jako ženista, specialista prošel Krosno, Duklu až na Slovensko. Při odstraňování munice na bojišti jako jediný přežil výbuch miny a utrpěl poškození sluchu. Při bojích u Liptovského Mikuláše měl těžké zranění nohy, celý duben roku 1945 se na Slovensku léčil a do konce války postupoval s armádou s průkazkou sedícího. Byl demobilizován 28. prosince 1945 v hodnosti četaře. Vyznamenání: Čs. vojenská pamětní medaile se štítkem SSSR, Dukelská pamětní medaile, Vyznamenání ČSPB, Pamětní plaketa k 50. výročí vzniku ČSR.

Otec Antonín i bratr Antonín také narukovali v březnu 1944 do 1. československého armádního sboru, bratr jako důstojník byl na Dukle těžce raněn do nohy a po válce chodil s protézou. Žil s rodinou v Kolíně a zemřel náhle ve věku 55 let. Otec Antonín se po skončení války vrátil na Volyň pro rodinu, Josef zůstal v republice a usídlil se v obci Běsno nejprve jako národní správce, poté na základě přidělové listiny na usedlosti č. 74, kam za ním v roce 1947 reemigrovali i rodiče. Josef se seznámil s Marií Čičátkovou, která přišla do Běsna ze Slovenska na práci u sedláka, a v roce 1951 se s ní oženil. Narodili se jim 2 synové: Josef – ročník 1952 a Milan – ročník 1958. Zpočátku pracovali na svém hospodářství, děda truhlářil, babička byla v domácnosti. Po vstupu do zemědělského družstva Josef pracoval s koňmi, později jako traktorista a Marie v rostlinné i živočišné výrobě. Celá rodina měla jako společné záliby a koníčky, hospodářství, chov domácích zvířat a péči o děti.

Josef Kříž byl od roku 1948 ve Svazu přátel Volyně a jako člen Českého svazu protifašistických bojovníků jezdil na zájezdy, navštěvoval Duklu a další pietní místa, dostával další vyznamenání. Ke konci života kulhal a zhoršil se mu sluch, ozvaly se následky válečných zranění. Dne 23. listopadu 1996 v 69 letech umírá na zápal plic. O svých zážitcích, válečném nasazení, strastech a prožitých hrůzách na frontě ani on ani otec nemluvili, stejně jako ostatní spolubojovníci z řad volyňských Čechů.

***Pramen:** Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Кубішта Ростіслав

Підполковник у відставці Ростіслав Кубішта народився 3-го травня 1923 року в селі Новоставці на Волині. Його батьками були: Кубішта Йозеф (19.03.1892-15.02.1953) та Кубішта Анна (01.12.1898-26.08.1962), дівоче прізвище Борчова. Прізвище Кубішта зустрічається в селі Глинськ, зокрема серед чехів, які прийняли православ'я в 1889 та 1891 роках, і відомо, що деякі мешканці з Глинська та з інших місць на початку 1900-х років купили землі в Острозькому повіті й заснували села Новокраїв та Завидів. Можливо, частина з них оселилась у Новоставцях, хоча автор не володіє документами, які б підтверджували це.

Село Новоставці розташоване на невеликому схилі біля річки Місток – лівої притоки річки Горинь, яка протікає біля сусіднього села Бугрин. Перша писемна згадка про Новоставці відноситься до 1547 року. Тоді воно було власністю князів Острозьких. Пізніше село декілька разів дарувалось та перепродавалось різним шляхтичам і в кінці XIX століття належало Леону Зволінському. Станом на 1906 рік у селі було 110 дворів і 642 мешканці, які переважно займались землеробством, чому сприяли врожайні чорноземні ґрунти. Також розводили коней, корів, овець та птицю. У селі була православна церква, водяний млин та католицька каплиця Тайкурської парафії. Були там і хмільники. Мешканців вважали заможними господарями. Чехи з'явилися в селі десь на зламі XIX та XX століть, переселившись із інших населених пунктів Волині.

Після закінчення сільської початкової польсько-української школи Ростіслав навчався в українській, а потім в російській гімназії міста Рівного. Після окупації Волині німецькими

військами 17 листопада 1941 року його заарештували й ув'язнили в Рівненській в'язниці на території колишнього гетто, де тримали єврейське населення міста та околиць. У березні 1942 року ув'язнених мали перевозити до Любліна, але Ростіславу Кубішті випадок допоміг покинути транспорт. Пробрався до своєї тітки в Новоставцях і переховувався в клуні, але вже влітку 1942 року пішов до партизанського загону у південній Білорусі, де вже був чоловік його двоюрідної сестри.

Після звільнення Білорусі восени 1943 року вступив до лав Червоної Армії і воював протитанковим стрільцем. Незабаром довідався про чехословацькі підрозділи і виявив бажання приєднатися до них, що йому й вдалося в лютому 1944 року. Разом із ними дійшов до Рівного раніше, ніж почала вступати до цих підрозділів більшість волинських чехів. Його направили до зв'язківців, навчався в школі молодших командирів у Кам'янці-Подільському, звідки попав до Бесарабії, де його відібрали для авіації. Після проходження різноманітних тестових випробувань його направили до грузинського міста Телаві. Під час навчання підхопив малярію і через хворобу був відрахований із авіації, тому повернувся в наземні війська. Через Москву добрався до 1-го Чехословацького армійського корпусу та приєднався до нього під час боїв за місто Кросно, після чого брав участь у Карпатсько-Дукельській операції, під час якої отримав поранення обох ніг та голови. Після лікування в госпіталі знову приєднався до армійського корпусу та брав участь у визволенні Чехословаччини. Після війни навчався у вищій лісничій школі в Піску, згодом працював лісником.

Ростіслав Кубішта помер 8 грудня 2014 року в Младе Болеславе у віці 92 років.

Світлина: pametnaroda.cz.

Джерела: <http://www.pametnaroda.cz/cs/kubista-rostislav-1923#photo>

Slownik geograficzny Krolewstwa Polskiego. Warszawa, 1886. T. VII. S. 289.

Списокъ нселенныхъ мѣст Волынской губернии. Житомиръ, 1906. С. 184

Kubišta Rostislav

Podplukovník v. v. Rostislav Kubišta se narodil 3. května 1923 v obci Novostavce na Volyni. Jeho rodiče: Kubišta Josef (19.3.1892-15.2.1953) a Anna (1.12.1898-26.8.1962), rozená Borčová. Příjmení Kubišta nacházíme v seznamu Čechů obce Hlinsk, kteří přestoupili k pravoslaví v letech 1889 a 1891. Také víme, že někteří Češi z obce Hlinsk a z jiných míst na začátku roku 1900 koupili půdu v Ostrožském újezdu a založili obce Novokrajev a Zavidov. Možná, že se některé rodiny přestěhovaly do Novostavců, ale pro tuto domněnku nemáme písemné potvrzení.

Obec Novostavce se poprvé připomíná v roce 1547 jako majetek knížete Ostrožského. Pak se několikrát obec darovala a prodávala různým šlechticům a na konci XIX. století ji vlastnil Leon Zvolinský. Obec byla položena na plochem svahu řeky Mistok, která se u sousední obce Buhryn vlévala do řeky Horyň. V obci byla církev, katolická kaple Tajkurské farnosti a vodní mlýn. Půda byla černozemní, úrodná, a proto byli obyvatelé většinou zemědělci, chovali také koně, v hospodářstvích byly krávy, ovce a drůbež. Také tam byly mnohé chmelnice. Většina rodin byla

poměrně bohatá. Roku 1906 obec čítala 110 usedlostí a 642 osob. České obyvatelstvo se tam objevilo na konci XIX. a na začátku XX. století.

Po obecné polsko-ukrajinské škole Rostislav studoval na ukrajinském a následně ruském gymnáziu v Rovně. Po příchodu německé armády do oblasti Volyně byl dne 18. listopadu 1941 zatčen a uvězněn v rovenském kriminálu, který byl dříve ghettem pro volyňskou židovskou populaci. V březnu 1942 měli být vězni transportováni pravděpodobně do Lublina, ale Rostislavu Kubištovi se šťastnou náhodou podařilo z transportu dostat. Putoval ke své tetě do Novostavců a ukrýval se ve stodole, ale již v létě 1942 odešel k partyzánům do jižního Běloruska, u nichž už byl manžel Rostislavovy sestřenice.

Po osvobození Běloruska se na podzim 1943 dostal do Rudé armády, kde plnil funkci tankového odstřelovače. Krátce nato se dozvěděl o československých jednotkách a chtěl se k nim připojit, což se mu v únoru 1944 podařilo. Tak došel do Rovna z československými jednotkami dříve, než narukovala většina jeho volyňských krajanů. Byl přidělen ke spojařům, prodělal poddůstojnickou školu v Kamenci Podolském a byl odveden do Besarábie, odkud byl vybrán pro letectvo. Po nejrůznějších testech odjel do gruzínského Telavi. Během výcviku se však nakazil malárií, pro nemoc byl z letectva odvolán a měl se opět hlásit k pozemním jednotkám. Přes Moskvu se dostal do 1. československého armádního sboru, připojil se během bojů o město Krosno a poté prodělal Karpatsko-dukelskou operaci, během níž byl raněn do obou nohou a hlavy. Po pobytu v nemocnici se opět připojil k armádnímu sboru a zúčastnil se osvobozování Československa.

Po válce vystudoval Vyšší lesnickou školu v Písku a stal se lesníkem. Rostislav Kubišta zemřel 8. prosince roku 2014 v Mladé Boleslavi ve věku 92 let.

Fofo: pametnaroda. cz.

Prameny: <http://www.pametnaroda.cz/cs/kubista-rostislav-1923#photo>

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. Warszawa, 1886. T. VII. S. 289.

Список населенных мѣст Волынской губернии. Житомиръ, 1906. С. 184.

Кудібал Антонін

«Пам'ятаю свого дідуса Антоніна Кудібала, коли ще була маленькою дівчинкою. Це був досить поважаний чоловік у селі, де він мешкав. У його з бабусею будинку був один на все село телефон і все село ним користувалося. Я з ним ходила, коли була потреба зробити якесь оголошення по радіо для всього села. Єдиним магазином в цьому маленькому селі був магазин на колесах (автобус з продовольчими товарами). Він був чоловіком з люблячим серцем, завжди розважливий і спокійний, намагався навчати своїх внуків сільському життю. Любив грати на гармошці, грав у шахи та карти (Дарду пам'ятаю до сьогодні), часто в чай давав консервовані вишні, любив ходити у ліс. У бабусі і дідуса завжди з'їжджалася вся родина (у них було троє дітей, і для них в ті часи було дуже важливо – чим більше, тим

краще.

У нього була військова форма з великою кількістю медалей, яка у мене, малої дівчинки, завжди викликала велику повагу, і я боялася до неї навіть доторкнутися. В підлітковому віці я запитала у тата, за що, власне, у дідуса стільки медалей: «Розумієш, дідусь був на війні санітаром, допомагав хворим людям». Для мене це було достатньою відповіддю (тимчасово). Я виросла, трохи знала про минуле нашого роду, але потім сталася подія в моєму житті, яка змусила мене почати пошуки історії нашого роду... тому хочу поділитися з вами спогадами свого дідуса (без виправлень), які він записав, коли почав писати свою біографію...». (Спогади Маркети Кудібалової).

З джерел, які перераховані в кінці статті, відомо, що родина Кудібалових: Франтішек Кудібал, син Франтішка, в православ'ї Василь Францевич, (1837, Печіце біля Младе Болеслави, Австрія-1892, Залісся, Острозький повіт, Волинська губернія, Російська імперія) та його дружина Алжбета (1845, Вратне біля Младе Болеслави, Австрія-1903, Залісся, Острозький повіт, Волинська губернія, Російська імперія), дочка Яна Керди, в православ'ї Єлизавета Янівна, вперше згадуються в Метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська у 1874 році, коли в родині Франтішка та Алжбети Кудібалових народився син Йозеф (21.11.1874-04.12.1886). Потім народився син Вацлав (*17.08.1876), прадід пані Маркети Кудібалової. 16.01.1894 є запис про перехід до православ'я членів родини Кудібалових: Іван (Ян) Францевич – 22 роки, В'ячеслав (Вацлав) Францевич – 17 років, Владімір Францевич – 13 років. Ще один член цієї родини, Микола Францевич Кудібал, перейшов до православ'я 22.02.1898 у віці 25 років. Їхні батьки не переходили до православ'я до самої смерті, відповідно Франтішек – 31.01.1892 та Алжбета – 01.05.1903, тобто перед самою смертю, очевидно під час передсмертної сповіді та причастя. Молодші діти родини Кудібалових були ще неповнолітніми, коли вони втратили батька, тому родина, очевидно, переживала матеріальну скруту.

В Метричних книгах цієї ж церкви є ще три записи, що стосуються Кудібалових: «03.11.1902 селянин чех села Залісся В'ячеслав Кудібал, 26 років, православний, перший шлюб, одружився з селянкою села Залісся Вишняковою Антоніною Яківною, 18 років,

православною, перший шлюб». Наступний запис: «30.10.1903 народився Владімір, син селянина, чеха села Залісся В'ячеслава Францевича Кудібала і його законної дружини селянки цього ж села Антоніни Яківни, обоє православної віри». І останній запис в тих самих Метричних книгах: «29.09.1906 народилась Марія, дочка селянина, чеха села Залісся В'ячеслава Францевича Кудібала та його законної дружини, селянки цього ж села Антоніни Яківни, обоє православної віри».

В угоді про купівлю землі (купчій) від 1877 року записані прізвища 57 чехів, які купили у поміщиці Корнелії Омецінської маєток Гульча, і серед них немає прізвища Кудібал. Напевно, у родини Кудібалових на той час не було відповідних коштів, і члени цієї родини, щоб вижити, скоріше за все, орендували поле або наймитували у багатших селян. Такі випадки були не поодинокі серед волинських чехів.

В Пам'ятній книзі села Залісся серед підписів під деякими документами тричі зустрічаємо прізвище Кудібал – 1882 рік (Кудібал), 1890 та 1896 роки (Вацлав Кудібал).

Згідно з українською Вікіпедією село Боцянівка було засноване у 1896 році на місці колишнього хутора Боцянівка українського села Спасів. В Боцянівці станом на 1906 рік мешкало 156 осіб. З останнього слідує, що родина Вацлава та Антоніни Кудібалових переселилася із Залісся до Боцянівки не раніше 1896 року і не пізніше 1913 року, коли була куплена земля у Боцянівці.

В Запитальнику, який заповнювали волинські чехи після приїзду до Чехословаччини, записано, що перед Другою світовою війною в Боцянівці мешкало 22-23 чеські родини загальною чисельністю 95 осіб, у власності яких перебувало 230 га орної землі. З цього села вступили до закордонних чехословацьких підрозділів на території СРСР 14 осіб чоловічої та жіночої статі, серед яких були і члени родини Кудібалових, а саме: Кудібал Антонін Вацлавович – 1914 року народження, Кудібал Вацлав Вацлавович – 1918 року народження та Кудібалова (Фібіхова) Емілія Вацлавівна – 1915 року народження. В селі був млин з приводом від газогенератора, кузня, шевська майстерня та чеська школа, яку відвідували 15 учнів. Серед чехів цього села було 79 православних та 16 римо-католиків. Населення було змішаним і адміністративно воно відносилось до сусіднього (близько 1 км) українського села Листвина. Станом на 2023 рік воно входить до Мирогощанської сільської громади Дубенського району Рівненської області, і в ньому мешкає 45 осіб.

Зі спогадів Антоніна Кудібала. «Я народився 02.06.1914 на Волині в малому селі Боцянівка (до нового будинку ми переселилися 15.10.1921). В родині було 8 дітей, з яких четверо найстарших померли і нас залишилося четверо. Я – найстарший. Батько займався землеробством, його звали Вацлав Кудібал, і він народився в Заліссі 17.08.1876. Наша родина володіла 8 гектарами землі, яку батько купив у 1913 році на виплату (іпотека) і за яку впродовж 20 років щороку потрібно було сплачувати певну суму. Отже, в молоді роки ми жили в постійній нужді. В 1928 році я закінчив школу, а на подальшу освіту не було грошей. В 1932 році закінчив в повітовому місті Дубне 6-місячні сільськогосподарські курси, які я закінчив з відзнакою.

В 1934-35 роках проходив обов'язкову військову службу в польській армії. Після закінчення військової служби допомагав батьку в землеробстві. Після укладання договору Ріббентропа-Молотова в 1939 році гітлерівська Німеччина напала на Польщу, а Радянський союз окупував західну Волинь, землі, які належать Україні. На західній Волині почала встановлюватися радянська влада, виникли сільські ради, і мене призначили агітатором. Моїм обов'язком було скликати в селі збори і за вказівками, які я отримував, ознайомлювати

мешканців села з радянськими законами та їх дією. Оскільки наше село було маленьким, лише 18 садиб, то сільська рада була в сусідньому українському селі Листвині десь за 1 кілометр від Боцянівки. Завдання, поставлені сільською радою, я виконував, за що мене похвалили.

В 1940 році переді мною поставили нове завдання, щоб я почав працювати з молоддю. В нашому селі було 18 молодих людей віком від 15 до 25 років. В селі облаштували «червоний куток», і мене призначили завідувати цим червоним кутком. Оскільки в селі не було будинку культури (клубу), де б я міг проводити свою діяльність, то за пропозицією політичного працівника сільради для нас виділили кімнату в будинку одного з мешканців села, який міг надати це приміщення. Ми цю кімнату пристосували до своїх потреб, зокрема для проведення певних робочих заходів та для забав (танців). За короткий відрізок часу мені вдалося так організувати молодь, що двічі на тиждень ми збиралися, щоб ознайомитися з радянською системою управління і при цьому завжди була і розважальна частина, що всім подобалося. Час від часу хтось з батьків дітей відвідував нас, щоб пересвідчитися, чим ми займаємося. Вони залишалися спокійними і тому не забороняли наші зібрання в червоному кутку. За керівництво кутком мене неодноразово хвалили комсомольські працівники та сільська рада.

В 1941 році в сусідньому селі Листвині організували колгосп «Ілліча». До цього колгоспу прийняли і трьох мешканців з нашого села, в тому числі і все господарство мого батька. Ми передали в колгосп весь живий та неживий інвентар, і я ходив на роботу, отримавши посаду овочівника і садівника. Моїм завданням було доглядати за садками та вирощувати овочі. У мене було кілька чоловіків та жінок, з якими я виконував цю роботу. Почав використовувати знання, отримані під час піврічного навчання на землеробських курсах в 1932 році та під час праці у господарстві батька.

Разом з тим почав експерименти із застосуванням штучних добрив на дослідних ділянках, хоча в той час ще мало було відомо щось про їх застосування. За короткий проміжок часу я довів на дослідних ділянках, яка велика різниця виявилась при використанні штучних добрив, що викликало велике здивування у керівництва колгоспу. За цю працю мене похвалили і поставили в приклад іншим. Мене мали нагородити і назвати ударником. Правда, до цього не дійшло, бо в червні 1941 року Гітлер напав на Радянський союз і колгосп розпався. Кожному повернули його живий та неживий інвентар.

До 1944 року я допомагав батькові господарювати, а в 1944 році, коли Червона армія відбила німецький напад і почала переслідувати відступаючого ворога, ми дізналися, що в Радянському союзі створилася Перша чехословацька бригада під командуванням генерала Свободи, яка разом з Червоною армією приймала участь в боях біля Соколова та під Білою Церквою. Коли цей підрозділ дійшов до нашого обласного міста, ми, чоловіки та жінки, масово почали добровільно вступати до лав цього підрозділу, щоб допомогти Червоній армії визволити Чехословацьку республіку від гітлерівського панування. Так само і я в березні 1944 року вступив до лав Першої чехословацької бригади в СРСР під командуванням генерала Свободи. Після короткого вишколу я прийняв участь в боях за Дуклянський перевал (Жатець, 10.01.1946, № 0754/дем, старший сержант Антонін Кудібал відбував військ. службу в чс. закордонній армії в СРСР від 17.03.1944 до 15.05.1945 і прийняв участь в боях за звільнення ЧСР від Дукли до Пржерова. 10.01.1946 переведений у запас. Поіменований нагороджений військ. Хрестом, пам'ятною медаллю. Поранень не отримав. Командир військової групи «Жатець» капітан артилерії Перни Ярослав за Ярослава Худоба).

В травні 1945 року ми дійшли аж до Праги. За службу у Першій чс. бригаді, окрім всього іншого, був нагороджений і Військовим хрестом 1939 та пам'ятною медаллю з колодкою СРСР.

Війну закінчив у званні старшого сержанта а в запасі був підвищений до ротмістра та надротмістра.

Нам наказали осісти в прикордонних областях, на Жатецьку та Літомержицьку зайняти сільськогосподарські садиби, які залишилися після виселення німців. Таким чином у вересні 1945 року я зайняв у Зіморжі (ЧСР) сільськогосподарську садибу. В 1946 році я одружився з Боженою Цардовою, дочкою малоземельного селянина зі Словця і почав одноосібно господарювати...».

Дідусь подбав про всю свою родину. Його батьки, Вацлав Кудібал та Антоніна Вишнякова, переїхали до нього до Зіморжа. З часом повернулася і його сестра Емілка зі своєю родиною та його молодший брат Вацлав. Наймолодший брат Йозеф відвідав ЧСР лише у якості гостя зі своєю родиною, оскільки він через Польщу закінчив війну в Англії в якості авіаційного механіка, де і одружився.

Від свого батька та тітки знаю, що дідусь про бої на Дуклянському перевалі та про війну ніколи нічого не розповідав, напевно хотів забути про ті жахи, з якими йому довелося зустрітись (був санітаром). В липні 1977 року дідусь зі своїм сином (моїм батьком) та дочкою їздив до Батумі в СРСР, де мешкали родичі, і кілька разів згадував, що хотів би подивитись знову на Боцянівку, де він мешкав... але, на жаль, це ніколи вже не здійснилося.

Чому мій дідусь, Франтішек Кудібал, та його батько, Вацлав Кудібал, народився в Заліссі? Тому що мій прадід, Франтішек Кудібал (*06.11.1837) першим з нашого роду піддався спокусі з боку царської влади і з Австро-Угорщини відбув на Волинь освоювати необроблені землі.

Коли я знайшла і прочитала його біографію, то усвідомила, що він не був таким, яким я його запам'ятала малою дівчинкою, дідусь був дуже цілеспрямованою людиною, весь свій час присвячував праці та іншим людям, які в цьому відчували потребу. Але через це, на жаль, не міг повністю присвятити себе своїй родині і пізніше це усвідомлював.

А на завершення хочу виголосити життєве гасло свого дідуся, яким він керувався від самих молодих літ: «Всі ми сини та дочки єдиної матері, і всі однаково хочемо жити».

На світлинах сидять: Антонія Вишнякова і Вацлав Кудібал, стоять: Антонін, Емілія, Йозеф та Вацлав Кудібалови. Архів Маркети Кудібалової.

Джерела: *Marketa Kudibalová. Vzpomínky na dědečka Antonína Kudibala.*

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська Острозького повіту Волинської губернії.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-14. aktualizace.

Pamatná kniha obce Zálesí.

Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Рівне, 2017.

Н. Теодорович. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волинской епархии. Т. 2. Почаев, 1889.

Список населенных пунктов Волинской губернии. Житомир, 1906.

<https://volynaci.cz/obec/42/>

Kudibal Antonín

Pamatuji si dědu Antonína Kudibala jako malá holka. V mých očích to byl velice vážený člověk ve vesničce kde žil, jako jediní měli s babičkou v domě telefon, kam chodili všichni z vesnice. Když byla potřeba chodila jsem s ním hlásat do rozhlasu a jediná prodejna ve vesnici byla pojízdná jednota (autobus a v něm potraviny). Děda byl pro mě milujícím mužem se srdcem na pravém místě, byl vždy rozvážný, klidný a snažil se svá vnoučata učit životu na venkově. Rád hrál na harmoniku, hrál šachy, karetní hry (Dardu si pamatuji do dnes), často si dával nakládané višně v čaji a rád chodil do lesa. U babičky a dědy se vždy sjížděla celá rodina (měl 3 děti – můj otec Rostislav Kudibal), bylo to pro něho v tu dobu moc důležité, čím více, tím lépe.

Měl doma uniformu a na ní mnoho medailí, vždy jsem z této uniformy měla respekt a jako malá holka jsem na ní nesměla sahat. Když jsem pak byla v pubertě, zeptala jsem se táty, za co ty medaile vlastně děda má: „Víš, děda byl ve válce a dělal tam lapiducha, staral se o nemocné lidi.“ A pro mě to byla dostačující odpověď (prozatím). Já dospěla, lehce o minulosti našeho rodu jsem věděla, ale pak se stala v mém životě událost, která mě přinutila začít bádát v minulosti našeho rodu.....proto bych se s Vámi ráda podělila o vzpomínky mého dědy (bez úprav), které zanechal na papíru, když začal psát svůj životopis

Podle pramenu, uvedených v konci článku: ojevuje se zde rodina Kudibalových – František Kudibal syn Františka (v pravoslaví Vasilij Francevič, narozen roku 1837 v Pěčicích u Mladé Boleslavi, Rakousko a zemřel roku 1892 na zápal plic v Zálesí, Ostrožský újezd, Volyňská gubernie, Ruská říše) a jeho manželka Alžběta (v pravoslaví Jelizavěta narozená roku 1845, Vratno u Mladé Boleslavi, Rakousko a zemřela roku 1903 v Zálesí, Ostrožský újezd, Volyňská gubernie, Ruská říše), dcera Jana Kerdy. V Matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká se v roce 1874 poprvé zmiňuje o rodině Kudibalů, když se narodil syn Josef (21.11.1874 a zemřel dne 4.12.1886). Pak se narodil syn Václav (dne 17.8.1876) a roku 1894 je uvedený zápis o přestoupení k pravoslaví těchto lidí: Ivan (Jan) Francevič – 22 let, Vjačeslav (Václav) Francevič – 17 let, Vladimír Francevič – 13 let Kudibalovi. Ještě jeden syn této rodiny, Nikolaj (Mikuláš), přestoupil k pravoslaví 22.2.1898 ve věku 25 let. Jejich otec a matka, František a Alžběta Kudibalovi přestoupili k pravoslaví před svou smrtí. František 31.1.1892 a Alžběta 1.5.1903, pravděpodobně na poslední zpovědi a přijímání. Když v roce 1892 zemřel otec rodiny František, některé děti byli ještě neploleté, takže rodina dostala do bídy. Dále se v Matrikách píše: “3.11.1902 Čech, rolník, občan obce Zálesí Václav Kudibal ve věku 26 let, první sňatek, pravoslavný, se oženil s rolnicí, občankou Zálesí Vyšňákovou Antoninou Jakovlevnou, 18 let, první sňatek, pravoslavná”. Další: “30.10.1903 se narodil Vladimír, syn rolníka Čecha obce Zálesí Vjačeslava Franceviče Kudibala a jeho zákonné manželky rolnice obce Zálesí Antoniny Jakovlevny, oba pravoslavné víry”. Poslední zápis o rodině Kudibalových v této Matrice je od roku 1906 o narození dcery Marie (*29.9.1906) v rodině Václava a Antoniny Kudibalových ze Zálesí.

V seznamu 57 kupujících Čechů dle Kupní smlouvy od roku 1877 o kupování u velkostatkářky Kornelie Omecinské jejího statku Huleč se neobjevuje příjmení Kudibal. Možná, že tehdy rodina Kudibalů ještě neměla prostředky na kupování pozemků a pronajímala půdu aby se užívala.

Roku 1873 se stalo rozdělení půdy paní Omecinské místním ukrajinským obyvatelům, církvi a Čechům. Tehdy to bylo 710 morku 1306 sáhů se dostalo Čechům za lesem. Ještě po losování

některé rodiny dostaly pozemky za lesem a rozhodly tam založit novou obec s původním názvem Přemyslovská, která se pak přejmenovala na Zálesí.

V Památné knize obce Zálesí se objevuje třikrát příjmení Kudibal – v roce 1882 (Kudibal), 1895 (Václav Kudibal), 1896 (Václav Kudibal). Po roce 1896 v Matrikách Cyrilo-Methodějské církve a Památné knize obce Zálesí se už neobjevuje příjmení Kudibal. Na předválečném plánu obce Zálesí také nenajdeme dům rodiny Kudibalových. Domníváme se, že členové této rodiny mezi lety 1896 až 1913 se odstěhovaly ze Zálesí do Bocánovky.

Podle ukrajinských pramenů obec Bocánovka (ukrajinsky Bocianivka) byla založená roku 1896, kde v roce 1906 bydlelo 156 obyvatelů a do té doby to byla samota Bocianivka ukrajinské obce Spasov.

V Dotazníku od roku 1946 je uvedeno že v Bocánovce bylo 22-23 českých rodin, které čítaly 95 osob a vlastnily 230 ha půdy. V obci byl mlýn s gazogenerátorovým pohonem, kovářská dílna, obuvnictví a česká škola, ve které bylo 15 žáků, 79 pravoslavních a 16 římsko-katolíků.

Do československých vojenských jednotek na území SSSR odešlo dobrovolně 14 občanů z této obce a mezi nimi: Kudibal Antonín, ročník 1914, syn Václava, Kudibal Václav, ročník 1918, syn Václava a Kudibalová (Fibichová) Emilie, dcera Václava.

Ze vzpomínék Antonína Kudibala. “Narodil jsem se 2.6.1914 v malé obci Bocánovce na Volyni (do nového domku jsme se nastěhovali 15.10.1921). Pocházím z rodiny z 8 dětí, ovšem nejstarší 4 zemřeli a 4 žijí. Já jsem nejstarší, otec byl rolníkem (**otec se jmenoval Václav Kudibal, který se narodil v Zálesí 17.8.1876**), vlastnil 8 ha zemědělské půdy, které v roce 1913 koupil na dluh (hypotéku) a 20 let tento každoročně splácel. Takže v mládí jsme žili stále v nedostatku. V roce 1928 jsem ukončil obecnou školu, na další studia nebylo peněz. V roce 1932 jsem absolvoval v okresním městě Dubně 6 měsíční kurz zemědělský, který jsem ukončil s vyznamenáním.

V 1934-35 jsem konal v polské armádě prezenční vojenskou službu. Po ukončení vojenské služby jsem pomáhal otci v zemědělství. V roce 1939 po dohodě s hitlerovským Německem, které napadlo Polsko, Sovětský svaz obsadil západní Volyn, to je území, které patří Ukrajině. V té době začal se utvářet nový systém řízení podle Sovětského svazu, utvořil se selsovět (ukrajinskí – sílrada, Místní národní výbor) a já byl zvolen agitátorem, můj úkol byl v obci svolávat schůze a podle příruček, které jsem obdržel, seznamovat občany s ústavou SSSR a postupem celého řízení. Jelikož naše obec byla malá, pouze 18 čísel popisných byl ustanoven MNV v sousední ukrajinské obci Listvině asi 1 km od naší obce. Svůj úkol jsem plnil ku spokojenosti MNV za což jsem byl pochválen.

V roce 1940 byl mně uložen další úkol, a to abych začal pracovat s mládeží. Jelikož v naší obci bylo 18 mladých od 15 do 25 let, byl ustanoven v naší obci “**červený koutek**” a já byl zvolen jako vedoucí tohoto červeného koutku. Jelikož v obci nebyl kulturní dům, v kterém by jsme mohli provozovat svoji činnost, tak na návrh politického pracovníka a MNV byla nám přidělená v obci místnost u jednoho občana, který mohl tuto místnost postrádat. Tuto místnost jsme si upravili tak, aby nám vyhovovala k práci i zábavě. Podařilo se mi v krátké době získat veškerou mládež tak, že dvakrát v týdnu jsme se scházeli a seznamovali jsme se s ústavou a řízením SSSR, při této práci jsme měli i zábavnou část a tak všem se toto líbilo. Od času do času nás někdy navštívili i rodiče některých dětí, aby se přesvědčili o naší práci. S prací i zábavou byli vždy spokojeni a tak se nestalo, aby některému bránili v docházce do tohoto koutku. Za vedení tohoto koutku jsem byl nejednou pochválen komsomolskými pracovníky i MNV.

V roce 1941 byl v sousední obci v Listvině založen kolchoz jménem “**Illiča**” (Vladimíra Lenina). Do tohoto kolchozu byli z naší obce přijati 3 občané, v tom i celé hospodářství mého otce. Do kolchozu jsme předali živý i mrtvý inventář a já docházel do práce, byl jsem zvolen zahradníkem, kde jsem měl

za úkol dát do pořádku sady a pěstovat zeleninu. Měl jsem svou četnu mužů i žen s kterými jsem tyto práce provozoval. Začal jsem uplatňovat zkušenosti, které jsem nabyl v půlročním kurze zemědělském v roce 1932 i v praxi na hospodářství s otcem.

Začal jsem mimo jiné i s přesvědčováním používání strojených hnojiv a to na pokusných poličkách, jelikož v této době bylo velmi málo známo používání strojených hnojiv. V krátké době jsem dokázal na pokusných poličkách, jaký ohromný rozdíl se jevil při použití stroj. hnojiv. Byl jsem často obdivován vedoucími kolchozu. Za moji práci jsem byl chválen a dáván za příklad jiným vedoucím pracovníkům. Za tuto práci jsem měl být odměněn a jmenován úderníkem. Ovšem k tomuto již nedošlo, protože v červnu 1941 napadl Hitler Sovětský svaz a tento kolchoz se rozpadl. Každému byl vrácen živý i mrtvý inventář.

Do roku 1944 jsem pomáhal otci v hospodaření. V roce 1944, kdy Rudá armáda rozdrtila německý útok a v jejich ústupu je pronásledovala. Slyšel jsem, a bylo nám to známo, že v SSSR se utvořila 1. čs. brigáda pod vedením generála Svobody a která společně s Rudou armádou pomáhala zahnat nepřítele u Sokolova a Bílé Cerkvi. Když tato jednotka dorazila do našeho krajského města, začali jsme se masově všichni muži i některá děvčata hlásit dobrovolně do této jednotky. Tak abychom společně s Rudou armádou pomohli osvobodit Československou republiku od hitlerovské nadvlády. A tak v březnu 1944 jsem vstoupil do 1. čs. brigády v SSSR pod vedením gen. Svobody. Po krátkém výcviku jsme byli nasazeni do boje o Dukelský průsmyk (V Žatci dne 10.1.1946, čj.: 0754/dem, rotný Antonín Kudibal konal voj. službu v čs. zahraniční armádě v SSSR od 17.3.1944 do 15.5.1945 a zúčastnil se bojů za osvobození ČSR od DUKLY do Přerova. Dnem 10.1.1946 je propuštěn do zálohy. Jmenovaný je vyznamenán val. křížem, pam. medailí. Raněn nebyl. Velitel voj. skup. Žatec kpt. děl. Perný Jaroslav za Jar. Chudoba).

V květnu 1945 jsme dorazili až do Prahy. Za činnost u 1. čs. brig. jsem byl vyznamenán mimo jiné i Válečným křížem 1939 a pamětní medailí se štítkem SSSR. Válku jsem ukončil v hodnosti rotného a v záloze jsem byl povýšen na rotmistra a nadrotmistra.

Bylo nám určeno, abychom obsadili v pohraničních oblastech a to na Žatecku nebo Litoměřicku zemědělské usedlosti po odsunutých Němcech. A tak v září 1945 jsem obsadil v Zimoři (ČSR) zemědělskou usedlost (kde také zemřel). V roce 1946 jsem se oženil s dcerou (Boženou Cardovou) malorolníka ze Slovice a začal soukromě hospodařit...“.

Děda se postaral o celou svou rodinu, jeho rodiče (**Václav Kudibal a Antonie Višňáková**) se s ním přestěhovali do Zimoře a postupně se vrátili i jeho sestra Emilka se svojí rodinou a jeho mladší bratr Václav. Jeho nejmladší bratr Josef se do ČSSR podíval už jen jako host se svojí rodinou, protože přes Polsko skončil v Anglii jako letecký mechanik, kde se také oženil.

Od mého otce a tety vím, že děda o boji o Dukelském průsmyku, o válce skoro nikdy nevyprávěl, asi chtěl zapomenout na ty hrůzy, které byly tenkrát spáchány (byl lapiduch-zdravotník). V červenci 1977 děda se svým synem (můj otec) a dcerou se rozjeli do Batumi v SSSR, kde žili příbuzní a několikrát se prý zmínil, že by se chtěl podívat zpět do Bocánovky, tam kde bydleli.....ale bohužel to se mu už nikdy nesplnilo. A jak to, že se můj děda (**Antonín Kudibal**), jeho otec (**Václav Kudibal**) narodili v Zálesí? Protože můj prapraděda (**František Kudibal nar. 6.11. 1837**) jako první z našeho rodu se nechal zlákat ruskou carskou vládou a z Rakousko-Uherska odešel obdělávat nevyužitou půdu na Volyň.

Po nalezení a přečtení jeho životopisu jsem si uvědomila, že nebyl takový jakého jsem ho viděla jako malá holčička, děda byl velice cílevědomý člověk, který svůj veškerý čas věnoval práci a ostatním lidem, kteří potřebovali, ale bohužel díky tomu se nemohl plně věnovat své rodině a později si to uvědomoval.

Na závěr bych vložila mého dědy (Antonína Kudibala) celoživotní heslo, kterým se řídil od samého mládí: „**Jsmo všichni synové a dcery jedné matky, a všichni chceme stejně žít.**“

Na fotografii Antonín Kudibal. Zdroj: archiv Markety Kudibalové.

Prameny: *Marketa Kudibalová. Vzpomínky na dědečka Antonína Kudibala.*

Matriky Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká Ostrožského újezdu Volyňské gubernie.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-14. aktualizace.

Pamatná kniha obce Zálesí.

Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni. Žatec, 1992.

Н. Теодорович. Историко-статистическое описание церквей и приходоов Волынской епархии. Т. 2. Почаев, 1889.

Список населенных пунктов Волынской губернии. Житомир, 1906.

<https://volynaci.cz/obec/42/>

Кухинка Вацлав

Народився 13 вересня 1925 року в невеличкому селі Чеський Завідов Хорівської гміни Здолбунівського повіту Волинського воєводства тодішньої Польщі (нині село Завидів Рівненського району Рівненської області України) біля східного кордону польської частини Волині. Переважна більшість мешканців невеличкого чеського села із 37 садіб були землеробами. Вони, очевидно, переселилися з інших чеських сіл Волині в пошуках більш родючої землі та кращих умов господарювання і, як відомо з розповідей пана Кухинки, майже чверть господарств села підлягала «розкуркулюванню» в 1939 році, а це свідчить про те, що в них були непогані стартові умови і вони вміло господарювали. На користь цієї думки говорить те, що в інші чеські села на Волині (Глинськ, Квасилів, Дорогостаї та ін.)

переселялися в 70-х роках XIX століття з Чехії родини з такими ж прізвищами. Ці ж прізвища та імена можна побачити в списках чехів, які переходили до православ'я в 1888-1891 роках, а після 1903 року вони вже з'являються в Завидові. До речі, сусіднє чеське село Миротин, яке було засноване в 1902 році, теж заселили вихідці з інших чеських сіл на Волині, зокрема з Михайлівки нинішнього Рівненського району. У метричних книгах Кирило-Мефодієвської церкви села Гульча Чеська, парафіянами якої були мешканці Завидова, перші записи, що стосувалися мешканців Завидова, датовані 1903 роком. Отже, село заснували не пізніше цієї дати.

Вирощували всілякі овочі та фрукти, а найбільше – хміль. Батьки, Вацлав та Ксенія, дівоче прізвище Тінтера, господарювали, маючи у своїй власності 13 гектарів землі. Вирощували, в основному, корми для худоби, але також вирощували хміль – до 60 коп. щорічно. Продукція хмелярства від середини 30-х років зменшувалась, бо зменшувався попит на неї. Хміль, фрукти та інші продукти скуповували мандрівні перекупники, у більшості євреї. Часто викупляли весь майбутній врожай ще взимку набагато місяців наперед. Родина також розводила породистих коней, зокрема породи «Польський каштан», яка високо цінувалася. Батько Вацлава Кухинки, Вацлав Кухинка-старший, був членом пожежної команди та підтримував Чеську матицю

шкільну, тривалий час займаючи керівні посади сільського самоуправління. Ось як про свого батька згадував Вацлав Кухинка-молодший: «Коли не був головою, то був секретарем, а коли не був секретарем, то був головою і т. д. При поляках, при советах і навіть при німцях».

У Вацлава Кухинки було дві сестри, але перша Мілушка померла ще до року від скарлатини. Друга сестра Їржіна, у шлюбі Часарова, мешкає біля Мелніка.

До школи спочатку Кухинка ходив до Гульчі Чеської, пізніше до школи ім. Миколая Коперніка в сусідньому українському селі Верхів. Далі продовжив навчання в новій матичній школі в Завидові, яку допоміг відкрити його батько разом із багатим селянином їхнього села паном Тамхиною. Шкільну науку закінчував знову у Верхові. Після чого ще три роки навчався на електрорадіотехніка, що в наступному й визначило його призначення зв'язківцем 1-го чехословацького армійського корпусу. Свідоцтво про отримання освіти електро-радіотехніка було втрачене в результаті драматичної пригоди, коли зв'язківця Кухинку переїхав німецький танк.

Пан Кухинка з теплотою згадував про свої дитячі роки, коли разом з товаришами пас худобу. Пізніше, згадуючи своє дитинство та юність, він говорив: «Те, чому я навчився на Волині, не навчить жоден університет. Це була, до слова, вища школа життя». Своє перебування на природі за селом вони урізноманітнювали всякими іграми, часом пекли курку «по-циганськи», яку нишком крали у сусідів чи у себе вдома. Вацлав Кухинка пригадував, як під час шкільної екскурсії до Кракова влітку 1939 року на центральній площі міста вони зустріли чеських вояків, утікачів із Протекторату, які пізніше воювали з німцями у Польщі у складі чехословацького легіону. Вацлава та його двоюрідного брата вояки посадили на рами велосипедів й завезли до табору легіонерів поблизу міста, де вони познайомилися з табором та іншими легіонерами. Після захоплення Польщі Німеччиною багато легіонерів опинилися на Волині, де осіли в чеських селах і брали активну участь в організації самооборони сіл та керували військовою підготовкою членів антифашистської організації волинських чехів «Бланік», зокрема в Гульчі Чеській перебував на нелегальному становищі офіцер чехословацької армії Їржі Лізалек, який допомагав в організації Бланіка в селі. З деякими з легіонерів Кухинка пізніше зустрівся на фронті.

У липні 2018 року, будучи в складі офіційної делегації чехів на поминальній церемонії до 75-ої річниці Малинської трагедії, на моє запитання, чи пам'ятає він щось про навчання в гульчанській школі, пан Кухинка чистою українською мовою відповів: "Так, звичайно. Я сидів за одною партою з Яном Кржівкою".

Відносно спокійне та щасливе життя закінчилося для мешканців Волині у вересні 1939 року, коли після нападу Німеччини на Польщу Західна Волинь була окупована Червоною Армією та майже на два роки стала сферою впливу Радянського Союзу. Радянська влада зразу ж зруйнувала всі торгівельно-економічні зв'язки. Постачання стало нерегулярним і не відповідало реальним потребам населення. Ось як про це згадує пан Кухинка: «Коли одного разу привезли вино, то весь магазин був заставлений посудинами з вином. Іншого разу привезли стільки солених оселедців, що смерділо все село. Усе привозили у великих кількостях, а коли люди хотіли, скажімо, дріжджі, то їх не було».

Великою неприємністю для місцевих чеських селян була примусова колективізація або насильна експропріація майна, здобутого важкою працею кількох поколінь, та вивезення до Сибіру. Псував їм життя також син місцевого шевця Павелка, який став на шлях колабораціонізму із советами і навіть «доносив» на своїх односельців, після чого їм

загрожувало вивезення до Сибіру. «У нього не все було в порядку з головою. Його батько був шевцем і порядною людиною, а от хлопець не вдався», – згадує Вацлав Кухинка.

Родина Кухинків так само, як низка інших родин, вважалася «куркулями». Щоб отримати такий ганебний ярлик, достатньо було, щоб у власності було більше 9-ти гектарів землі. Вацлав Кухинка пригадував, що в його військовому квитку було записано: «Походження – син землероба (13 гектарів), і приписка знизу: «Не є прихильником соціалістичного ладу». Вищезгадана приписка була вже, очевидно, зроблена пізніше, з огляду на його «прямоту», через яку під час війни гальмувалося його підвищення по службі й пониження у званні до молодшого сержанта. Він міг опинитися в штрафній роті, але за нього замовив слово ротмістр – угорський єврей Гутманн.

Напад Німеччини на СРСР в червні 1941 року, як би це парадоксально не звучало, але став визволенням для багатьох волинських чехів. Тільки в Завидові совети вибрали вісім багатших родин для першої хвилі депортації до Сибіру. Це становило майже чверть села! Але не у всіх чеських селах мали таке щастя. Деякі родини або окремі особи були депортовані до Казахстану або до виправно-трудових таборів ГУЛАГу (ГУЛАГ – главное управление лагерей, або укр. ГУТАБ – головне управління таборів – *авт*), у Сибір та на далеку Північ. Доля багатьох залишилася невідомою.

У 1941-1944 роках був свідком діянь різних українських озброєних груп, зокрема групи свого колишнього однокласника Петра Приходька. Також побував на місці масового поховання євреїв із Острога та околиць, невдовзі після їх розстрілу. У ті ж роки брав активну участь у діяльності завидівського відгалуження нелегальної організації волинських чехів «Бланік».

Під час німецької окупації волинські чехи не сиділи, склавши руки. У більшості чеських сіл виникли загони самооборони та окремі відгалуження військово-патріотичної організації волинських чехів «Бланік», у якій визначну роль відігравали колишні легіонери, хоча частина молодих місцевих хлопців проявили командирські якості, що дозволило їм зайняти командирські посади на фронті та дослужитися до генеральських звань у чехословацькій армії після війни. Свою диверсійну діяльність проти німецьких окупантів «Бланік» намагався проводити так, ніби це було справою рук радянських партизанів або УПА. Разом з тим члени «Бланіка» відіграли ключову роль в охороні чеських сіл від грабунків із боку усіляких озброєних груп. Тільки в Завидові членами «Бланіка» було десь 40 осіб. Назовні чехи показували свій нейтралітет, намагаючись не конфліктувати з німцями, радянськими партизанами та загонами УПА. На «гарячій» волинській землі, де чехи становили менше одного відсотка від загальної кількості населення, могло дуже погано закінчитися відкрите протистояння з будь-якими озброєними формуваннями.

Після вступу до 1-го Чехословацького армійського корпусу весною 1944 року Вацлав Кухинка пройшов вишкіл у Єфремово під Москвою, де перехворів малярією. Драматичне «хрещення вогнем» пережив під час смертельних пригод поблизу карпатських сіл Махновка-Вроцанка. Там, попавши в безвихідь, сховався в багнюці під польовим містком, по якому потім проїхав німецький танк, зруйнувавши його своєю вагою. На диво, Кухинка вибрався з-під зруйнованого містка, відбувшись легкими пораненнями, правда, весь вимазаний багнюкою. Він пройшов усю Дукельсько-Карпатську кампанію й наступне визволення Чехословаччини. Нагороджений високими військовими нагородами Чехословаччини.

Після війни оселився в селі Попели на Літомержицьку, де аж до примусової колективізації працював на власному господарстві, потім – у місцевому JZD (колгоспі). Від 1989

року проявляв активну громадську діяльність, очолюючи Чеську общину легіонерів та Чеську спілку борців за свободу Літомержицького окресу (району). Водночас брав участь у житті крайських (обласних) та республіканських виборних керівних органах цих організацій.

Зі своєю дружиною Боженою, дівоче прізвище якої Шеракова, познайомився в 1951 році. У них є троє синів: Карл, Вацлав та Зденек. Було йому боляче через те, що громадськість недостатньо цінує заслуги колишніх вояків: «Я не задоволений тим, що рука держави є недостатньо щедрою і не може в повній мірі оцінити заслуги нас, колишніх вояків». Щоб хотів побажати собі пан Кухинка? «Хотілося б, щоб люди більш любили один одного і не було тих безглуздих воєн. Щоб зникло злочинство і щоб президент робив свою справу, а не втручався в те, чого не розуміє».

Декілька разів приїздив в Україну, щоб вклонитися могилам своїх предків та взяти участь у жалобних церемоніях у річницю спалення чеського та українського села Малин.

Генерал-майор у відставці Вацлав Кухинка помер 16 грудня 2020 року.

Світлина: pametnaroda.cz.

Джерела: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/137>

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Orthodox_CZechs_1888-91.

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.

Kuchynka Václav

Narodil se 13. září 1925 v malé vesničce Český Zavidov, gmina Chorov, poviat Zdolbunov, vojevodstvo Volyňské, Polsko (nyní obec Zavidiv Rivnenského rajonu Rivnenské oblasti Ukrajiny), u východní hranice tehdy polské Volyně. Ta vesnice byla založena nejpozději v roce 1903, protože v matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká, farníci, kteří byli občany Zavidova, měli první zápis datován rokem 1903. Příjmení a jména některých občanů Zavidova se dříve nacházejí v některých jiných českých vesnicích na Volyni, jako v České Dorohostaji, Kvasilově, Hlinsku atd., ve spisech Čechů, kteří přestoupili k pravoslaví v letech 1888-1891. V roce 1903 asi některé rodiny zakoupily půdu a založily novou českou obec –

Zavidov. Na novém místě hospodařili dost úspěšně, protože v roce 1939, když západní Volyň byla okupovaná SSSR, celých 8 rodin z 37 popisných čísel obce podle názoru sovětských úřadů bylo zařazeno mezi „kulaky“ a mělo být odvezeno na Sibiř.

Jak posléze říkal pan Kuchynka o svých mladých letech: „To, co jsme se naučili na Volyni, to vás nenaučí žádná univerzita. To byla doslova vysoká škola života“. Převážná většina obyvatel obce se věnovala zemědělství. Pěstovalo se všechno možné, zejména chmel. Rodiče Václav a Xénie, pěstovali hlavně píce pro dobytek, ale produkovali také až 60 kop chmele ročně. Produkce chmele se ale od poloviny 30. let postupně snižovala v závislosti na neustále klesající poptávce. Chmel, ovoce i jiné komodity vykupovali většinou židovští podomní obchodníci. Často kupovali celou

budoucí úrodu ještě v zimě s mnohaměsíčním předstihem. Rodina také vlastnila chov koní vysoce ceněného plemene „Polský kaštan“.

Jeho otec, Václav Kuchynka st., působil u hasičů, v České Matici školské a dlouhá léta se staral i o veškeré úřední záležitosti obce. „Když nebyl předsedou, tak byl jednatelem, a když nebyl jednatelem, tak byl předsedou a tak dále. Za Poláků, za Sovětů, a dokonce i pak za Němců“.

Václav Kuchynka měl dvě sestry, ale první Miluška zemřela už necelý rok po narození na černý kašel nebo záškrt. Druhá sestra Jiřina, provdaná Časarová, žije na Mělníce.

Jako všechny venkovské děti od mala pomáhal rodičům na poli a v hospodářství. Když se pásly krávy, tak se přitom vždycky hrálo, na což rád vzpomínal pan Kuchynka. Do školy chodil Václav nejdříve do České Hulče, později do sousední ukrajinské vesnice Verchov, do školy, která byla v zámku. Ten prý kdysi patřil Nikolaji Koperníkovi (nejspíš se škola jmenovala Nikolaje Koperníka, protože v česko-ukrajinské vesnici Hlinsk škola také měla jméno Nikolaje Koperníka, – poznámka V. Š.) s polským jazykem vyučování. Pak začal docházet do nové matiční školy v Zavidově, kterou pomáhal založit jeho otec společně s bohatým sedlákem p. Tamchynou. Školní docházku ale dokončil opět na zámku ve Verchově. Vystudoval tříletý obor elektro-rádio, což později ovlivnilo i jeho zařazení ke spojařům v 1. čs. armádním sboru. O vysvědčení ale později přišel za dramatických okolností.

Roku 2018, když se pan Kuchynka zúčastnil zájezdu volyňských Čechů a jejich potomků na Volyň jako člen delegace k 75. výročí Malínské tragédie, vedle hřbitova v Malíně jsem se ho zeptal, pamatuje-li si na hulečskou školu a někoho ze spolužáků. Dostal jsem od pana generála odpověď v čisté ukrajinské řeči: „Ano, pamatuji. Seděl jsem v jedné lavici s Janem Křivkou“.

Na své dětství pan Kuchynka vzpomínal rád. Vybavoval si, jak si pastvu krav s kamarády zpříjemňovali pečením slepic po cikánsku. Pamatoval si, jak během školního výletu do Krakova v létě 1939 potkali na hlavním náměstí vojáky Československého legionu. Ti ho s bratrancem svezli na rámu kola do nedalekých Bronovic a ukázali svůj tábor. Později se s některými z nich setkal na frontě.

Relativně klidné a šťastné období skončilo všem obyvatelům Volyně v září 1939, kdy po napadení Polska Německem ze západu, z východu polskou hranici překročila Ruda armáda. Volyň tak na necelé dva roky upadla do sovětské sféry vlivu. Sovětské okupanti okamžitě rozbili léta fungující obchodně-ekonomické vztahy. Zásobování bylo nepravidelné a neodpovídalo reálným potřebám obyvatelstva. „Když přivezli jednou za čas víno, byl obchod doslova zavalen sudy s vínem. Jindy zase přivezli tolik slanečků, že smrděla celá vesnice. Všechno vozili ve velkém, ale když jsme chtěli třeba trochu droždí, tak nebylo“, – vzpomíná pan Kuchynka.

Velkou nepříjemností pro místní české sedláky byla zejména kolektivizace neboli násilné vyvlastnění majetku, na kterém předtím dřelo několik generací novousedlíků. Život jim ztrpčoval také syn místního ševce Pavelka mladší, který začal kolaborovat se Sověty a dokonce „donášel“ na své spoluobčany. Těm pak hrozilo vyvezení na Sibiř. Zase ze vzpomínek pana Kuchynky: „On to neměl v makovici v pořádku. Jeho táta byl švec a výbornej chlap, ale kluk se nepodařil“.

Rodina Kuchynkových byla stejně jako ostatní majetnější sedláci považována za „kulaky“. K hanlivému označení stačilo, když hospodář vlastnil více než 9 hektarů půdy. Václav Kuchynka vzpomínal, jak měl později ve vojenské knížce napsáno: „Původ – syn zeměděle (13 hektarů) a navíc dole poznámku: „Nemá kladný vztah k socialistickému zřízení“. Zmíněná poznámka už byla ale spíše výsledkem jeho nepohodlného postoje během snah o postupnou bolševizaci 1. čs. armádního sboru. Za svou „prostořekost“ se ještě během války dočkal zastavení služebního postupu na desátníka. Hrozila mu dokonce trestanecká rota, od které ho zachránil přímluvou výkonný rotmistr – maďarský Žid Gutmann.

Německá invaze do SSSR v červnu 1941 byla paradoxně pro mnoho volyňských Čechů vysvobozením. Jen v Zavidově už měli Sověti vybráno osm bohatších rodin pro první vlnu deportaci na Sibiř. To představovalo skoro čtvrtinu obce! V některých českých obcích několik rodin nebo jednotlivců na Sibiř už odjelo (Kvasilov, Huleč atd.).

V letech 1941-1944 se stal svědkem řádění různých ukrajinských band, zejména skupiny svého bývalého spolužáka Petra Prychodka. Zároveň navštívil místo hromadných hrobů, kde byli nedlouho předtím zavražděni Židé z Ostroha a okolí. V době německé okupace a během zvednutí se vlny etnického násilí, neseděli volyňští Češi doma se založenýma rukama a zorganizovali si sebeobranu (zejména v Hulči). Skoro v každé české vesnici vznikla buňka Blaníku, ilegální odbojové organizace volyňských Čechů. Významnou úlohu v Blaníku hráli mimo jiné i uprchlíci z Československa, bývalí vojáci Českého legionu v Polsku, kteří po německé okupaci našli dočasné útočiště v českých obcích na Volyni. Svou diverzní činnost se členové Blaníku snažili provádět tak, aby si Němci mysleli, že se jedná o akce sovětských partyzánů nebo ukrajinských nacionalistů. Zároveň Blaník sehrál významnou úlohu při ostraze a obraně českých obcí před všelijakými ozbrojenými bandami. Jen v Zavidově působilo v Blaníku asi 40 lidí. Navenek se ale Češi na Volyni snažili být neutrální a udržovali dobré vztahy s Němci, sovětskými partyzány i Ukrajinci. Na volyňské „horké půdě“ se mohlo ošklivě nevyplatit vést s jakoukoliv ozbrojenou skupinou otevřený boj. Václav Kuchynka se aktivně podílel na činnosti zavidovské odnože ilegální organizace volyňských Čechů Blaník.

Po vstupu do 1. čs. armádního sboru na jaře 1944 prodělal výcvik v Jefremově u Moskvy, kde se nakazil malárií. Dne 9. září 1944 se Václav Kuchynka dostal s obsluhou radiovozu 3. brigády do obce Wrocanka. Dramatický „křest ohněm“ prožil během nešťastných událostí téhož dne u karpatských vesnic Machnowka-Wrocanka. Tam se v bezvýchodné situaci ukryl v bahně pod polní dřevěnou lávku, kterou následně přejel německý tank. Přes zborcení lávky pod vahou tanku jako zázrakem vyvázl s lehkými zraněními.

Václav Kuchynka prodělal celé karpatsko-dukelské tažení i následné osvobození Československa jako radista-telefonista. Těžší zranění se mu naštěstí vyhýbala. Lehčí zranění ale utrpěl několikrát, například před Duklou, kde ho zasypaly drobné střepiny z německého granátu. Je držitelem vysokých vojenských vyznamenání.

Po válce se usadil v obci Polepy na Litoměřicku, kde až do nucené kolektivizace pracoval na vlastním hospodářství, poté v místním JZD. Od roku 1989 působil aktivně v čele ČSOL a ČSBS litoměřického okresu. Současně se účastnil dění v krajských i celostátních výborech obou organizací. Práce pro lidi, bývalé vojáky, politické vězně a jejich rodinné příslušníky, byla jeho koníčkem, ale nelehkým břemenem.

Se svou paní Boženou, rozenou Šerákovou, se seznámil v roce 1951. Měl s ní tři syny: Karla, Václava a Zdeňka. Vadilo mu, že společnost si zásluh bývalých vojáků nedostatečně cení. „Mrzí mě, že ruka státu není dost štedrá a nedokáže dostatečně ocenit zásluhy nás, bývalých vojáků.“ Co by si pan Kuchynka přál? „Přál by si, aby se lidé měli trochu víc rádi a nebyly už ty nesmyslné války. Aby zmizela zlodějina a aby pan prezident dělal svoji práci a nepletl se do věcí, kterým nerozumí.“

Generálmajor Václav Kuchynka zemřel 16. prosince 2020.

Foto, zdroj: pametnaroda. cz.

Prameny: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/137>

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Orthodox_CZechs_1888-91.

Родина Курасових

Внучка Франтішка Коштяла, родина якого в числі перших (у списках мешканців села від 1872 року, який зберігається в пражському Національному музеї, є його прізвище та ім'я) переселилася з Чехії до Мирогощі, Соня Коштялова (1913-1995) – наймолодша дочка Вацлава та Божени-Люби (дівоче прізвище Свободова) Коштялових, у лютому 1937 року вийшла заміж за Олексія Деонісовича Курасова (28.02.1907-грудень 1975), родом з Кременця. Його батько, Деонісій Курасов, був росіянином, офіцером царської армії, а мати Анісія була українкою.

26.12.1937 в родині Олексія та Соні Курасових народився син Анатолій. У 1939 році, після нападу на Польщу Німеччини, Олексій Курасов воював у складі польської армії проти німців, попав у полон і був депортований до Німеччини. Дві його спроби втечі з полону були невдалими, і лише третя в

1944 році вдалася. Він добрався на Волинь, зокрема до Мирогощі, куди з Кременця до своїх родичів та знайомих переїхала його дружина Соня із сином Анатолієм.

За порадою волинських чехів, щоб уникнути ризику восьмирічного ув'язнення (усі військовополонені в Радянському Союзі вважались потенціальними шпигунами), Олексій Курасов у березні 1944 року в Рівному вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу, з яким брав участь у боях Карпатсько-Дуклянської операції і далі на території Словаччини, Морави та Чехії. У липні 1945 року в Празі покинув військову службу і, незважаючи на пропозиції залишитися в Празі, у серпні цього ж року повернувся до своєї родини в Мирогощу. Напевно, це врятувало його від арешту спеціальним підрозділом «Смерш».

У Мирогощі Курасов декілька років працював головним бухгалтером у колгоспі, а пізніше – у радгоспі. Спочатку родина мешкала в будинку, який їм залишила старша сестра Соні Вера Гріндлерова (дівоче прізвище Коштялова), удова по Йозефу Гріндлеру (загинув в 1944 році біля села Махновка на Дуклі), яка в квітні 1946 року разом з сином нелегально виїхала військовим шпитальним транспортом із пораненими вояками й після двомісячної затримки радянськими прикордонниками в Чопі нарешті попала в Чехословаччину.

30 жовтня 1946 року в родині Курасових народилась дочка Ірина, а в 1956 році Олексій Курасов побудував у Мирогощі новий більший будинок.

На зламі 1963/64 років родина переселилася в новий будинок у Рівному, де голова родини працював головним бухгалтером в обласному управлінні праці. У Рівному він і помер

у 1975 році, уже перебуваючи на пенсії. Його дружина, пані Соня, теж померла в Рівному 6 вересня 1995 року.

Син Олексія та Соні Курасових – Анатолій – закінчив у Мирогощі десятирічку, потім фізмат Кременецького педагогічного інституту й вчителював у Кременці, а після розпаду СРСР був депутатом райради та директором ліцею в Кременці. У 1998 році разом із дочкою Вікторією (*1962) переїхав до Теплиц, де і дочекався чеського громадянства, а його син Ярослав (*1961) мешкає у Рівному.

Дочка Ірина закінчила в Мирогощі одинадцятирічку та чотирирічний Львівський державний фінансово-економічний технікум. Працювала в Рівному на керівних посадах у Фінансовому управлінні, а потім – в Обласному управлінні спорту на посаді головного бухгалтера. Була головою Товариства волинських чехів Рівненської області. У 1998 році отримала дозвіл на переїзд до Чеської Республіки, куди й переїхала із сином Віктором (*1982). Поселилася в місті Теплице і через п'ять років отримала чеське громадянство.

Моя родичка деякий час працювала з пані Іриною в Обласному управлінні спорту і пам'ятає її як кваліфікованого спеціаліста й порядну людину.

На світлинах унизу третій ліворуч – Олексій Курасов; угорі третій ліворуч – Мілослав Свобода (двоюридний брат дружини Олексія Соні). Архів Іржіни Курасової.

Джерело: Jiřina Kurasová a Miloslav Košťál. Rodina Kurasových.

Rodina Kurasových

Vnučka Františka Košťála, rodina, která se jako jedna z prvních přestěhovala se z Čech do obce Mirohošť Dubenského újezdu Volyňské gubernie Ruské říše (v soupisu osadníků této obce z roku 1872, uloženém v pražském Národním museu, figuruje František Košťál), nejmladší dcera jeho syna Václava Soňa (1913-1995), v únoru roku 1937 se provdala za Alexeje Kurasova (28.2.1907-prosinec, 1975), původem z Křemence, syna ruského důstojníka bývalé carské armády Deonisije Kurasova a Ukrajinky Anisie. Dne 26.12.1937 se jim narodil syn Anatolij. V roce 1939, po napadení Polska Německem, Alexej Kurasov narukoval do polské armády, byl zajat a deportován do Německa. Dvakrát se pokusil ze zajetí neúspěšně utéci, až třetí pokus v roce 1944 byl vydařený. Vydal se k domovu na Volyň a dorazil do obce Mirohošť, kam se mezitím z Křemence ke svým známým a příbuzným přestěhovala jeho manželka Soňa s jejich synem

Anatolijem.

Na radu volyňských Čechů – aby se vyhnul riziku osmiletého uvěznění sovětskými orgány (pro válečné zajatce – potenciální špiony) – narukoval v březnu 1944 v Rovně k 1. československému armádnímu sboru, se kterým absolvoval boje v Karpatsko-dukelské operaci a další na území Slovenska, Moravy a Čech. V Praze v červenci 1945 ukončil své působení v armádě a přes nabídky,

aby v Praze zůstal, v srpnu téhož roku se vrátil ke své rodině do Mirohoště. To ho pravděpodobně zachránilo před zajetím ze strany speciální jednotky SMERŠ.

V Mirohošti Alexej Kurasov řadu let pracoval jako hlavní účetní v kolchoze a pak v sovchoze. Nejprve zde se svojí rodinou bydlel v domku, který jim přenechala o pět let starší sestra Soni, Věra Grindlerová, rozená Košťálová, vdova po Josefu Grindlerovi (padl v roce 1944 u obce Machnówka u Dukly). Paní Věra v dubnu 1946 se synem nelegálně odjela s vojenským lazaretním transportem se zraněnými vojáky a po dvouměsíčním dramatickém zadržení sovětskými orgány v Čopu se nakonec dostala do Čech.

V roce 1956 rodina Kurasových, která se rozrostla o dceru Jiřinu (*30.10.1946), v Mirohošti postavila větší rodinný domek. Na přelomu let 1963/64 se rodina přestěhovala do nově postaveného domku v Rovně, kde pan Kurasov pracoval jako hlavní účetní na Krajském úřadu práce, a kde pak jako důchodce v prosinci 1975 zemřel. Jeho manželka Soňa ho následovala 6. září 1995.

Syn Anatolij absolvoval v Mirohošti desetiletku a pak v Křemenci Vysokou školu pedagogickou se specializací Fyzika a Matematika. Působil pak v Křemenci – jako profesor na střední škole, po rozpadu SSSR jako senátor okresu, a nakonec jako ředitel lycea. V 1998 se s dcerou Viktorií (*1962) přestěhoval do Teplic, kde se dočkali českého občanství. Jeho syn Jaroslav (*1961) žije v Rovně.

Dcera Jiřina absolvovala v Mirohošti jedenáctiletku a čtyřletou Státní finančně-ekonomickou školu ve Lvově. Pracovala v Rovně ve vedoucích funkcích na Finančním úřadě a pak Krajském úřadě pro sport jako hlavní účetní. Byla předsedkyní Sdružení volyňských Čechů pro oblast Rovno. V roce 1998 se na pozvání vlády ČR přestěhovala se se synem Viktorem (*1982) do Teplic, kde se po více jak pěti letech dočkala českého občanství.

Moje příbuzna některou dobu pracovala také v Krajském úřadě pro sport a vzpomíná na paní Jiřinu jako na odborníka a slušnou paní.

Na foto Alexej Kurasov. Zdroj: archiv Jiřiny Kurasové.

Pramen: Jiřina Kurasová a Miloslav Košťál. Rodina Kurasových.

Кутлвашр Карл

Карл Кутлвашр народився 27 січня 1895 року в Міхаловіціх біля Гавлічкового Броду в родині землероба Йозефа Кутлвашра та його дружини Магдалени, дівоче прізвище Фікарова. Після здобуття обов'язкової шкільної освіти продовжив у 1909-1911 роках навчання в дворічній торгівельній школі в Німецькому (нині Гавлічковому) Броді. Деякий час працював у Гумполці, а від квітня 1913 року і аж до початку Першої світової війни працював у Києві в представництві фірми «Віелварт та Дедіна», яка довозила в Росію сільськогосподарські машини. Коли в серпні 1914 року в Києві почала організовуватися Чеська дружина, він уже в перший день її організації записався до її лав. Брав участь у багатьох розвідницьких акціях, і за виявлену хоробрість неодноразово отримав нагороди.

Під час відомої битви під Зборовом 2-го липня 1917 року Карл Кутлвашр успішно командував 4-ою ротою 1-го Чехословацького полку, якою й далі командував аж до літа 1918 року, пройшовши з нею евакуацію з України і перші бої з більшовиками весною 1918 року, прославившись, зокрема, біля Пензи, Самари та Бугульми. У липні 1918 року його призначили командиром 3-го батальйону, з яким він воював за Сімбірськ та Казань. Якраз під Казанню отримав 9-го вересня поранення та там же здобув прізвисько «Культиватор». Після самогубства полковника Йозефа Їржі Швеця в кінці жовтня 1918 року прийняв командування Першим чехословацьким стрілецьким полком, з яким воював на белебейському фронті, а потім охороняв Транссибірську магістраль на ділянці Клюквенная-Тайшет, пізніше – Красноярськ-Черемхово під час евакуації чехословацьких підрозділів. У листопаді 1919 року перемістився зі своїми вояками до Владивостока, звідки 9-го грудня 1919 року відплив на пароплаві «Йонан Мару» додому.

Повернувся Карл Кутлвашр у вільну Чехословаччину 1-го лютого 1920 року, і вже наступного дня його призначили командувачем усіх «російських» військ у себе на батьківщині. Тоді ж він прийняв рішення про те, щоб присвятити своє життя армії. Служити продовжував у своєму полку, який у межах уніфікації в жовтні того ж року перейменували на 1-ий піхотний полк, який був розквартирований у Празі, а з січня 1921 року – у Чеських Будейовіціх аж до половини грудня 1923 року. Наступні майже вісім років командував 1-ою піхотною бригадою в Хомутові. У серпні 1931 року був призначений командиром піхотного училища в Міловіцах. Там служив до 31 грудня 1934 року, після чого прийняв командування 4-ою дивізією в Градці Краловому. Як командир цієї дивізії, перебував аж до самої окупації весною 1939 року (під час військового стану в державі восени 1938 року командував прикордонною областю 35, тобто забезпечував оборону Орлицьких гір).

Від початку окупації долучився до руху Опору в лавах Оборони народу, а в травні 1945 року після початку Празького повстання стояв на чолі військового командування «Бартош». Під час кривавих боїв із фашистами успішно керував обороною головного міста Чехії, виконував функції головного командира аж до кінця травня 1945 року, коли його призначили командиром 5-го армійського корпусу в Брно. Цю посаду він займав тільки до кінця липня 1945 року. На початку серпня того ж року під тиском з боку СРСР був відправлений на пенсію.

На думку Москви, підписавши акт капітуляції німецьких підрозділів 8-го травня, Карл Кутлвашр посприяв тому, що пів мільйона німецьких вояків попали в полон до американців, підсиливши військову міць противника (!). Тому його разом з іншими членами Народної ради оголосили ворогами Радянського Союзу. Назад на службу все-таки повернувся в лютому 1946 року, прийнявши командування 3-ім армійським корпусом у Пльзні. У жовтні 1946 року отримав посаду заступника командувача 3-ім округом в Брно але не надовго.

Остаточна військова кар'єра Карла Кутлвашра закінчилася після лютого 1948 року. Уже 8-го березня його відправили у так звану особливу відпустку до окремого розпорядження і 1-го червня цього ж року звільнили у відставку. Звільненням у відставку нова влада з ним ще до кінця не розраховувалася. 18-го грудня 1948 року його ув'язнили, висунувши звинувачення в тому, що він очолював групу опору «Правда переможе» і за надуману провокацію, народжену в кабінетах Служби безпеки під керівництвом недоброї слави Реїціна. У середині травня 1949 року державний суд у Празі звинуватив його в державній зраді, винісши вирок про пожиттєве ув'язнення зі скасуванням військового звання, вважаючи звичайним вояком у відставці. Можна сказати, що йому пощастило, бо висів на волосині від смертного вироку. Ув'язнення відбував у Мірові, в Опаві, у в'язниці крайського (обласного) суду в Остраві та в жахаючому усіх словацькому Леопольдові – у в'язниці для особливо небезпечних злочинців.

Був звільнений із в'язниці за амністією 10 травня 1960 року через одинадцять з половиною років. Щоб отримати засоби для існування, працював вахтером у Нусельській броварні. На жаль, довго не тішився отриманою свободою - вранці 2-го жовтня 1961 року раптово помер у празькій лікарні. Уже в 1968 році з нього були зняті всі обвинувачення, які йому висувалися в 1948-1949 роках, але повна реабілітація відбулася лише на початку 90-х років ХХ століття, коли йому посмертно присвоїли звання генерала армії та посмертно нагородили орденом Мілана Штефаніка. Але про це ні він, ні його кохана дружина Єлізавета вже не дізналися.

Світлини: uk.wikipedia.org/wiki/Карел_Кутлвашр

Джерело: Eduard Stehlík. Volyňští Češi, prarodiče, rodiče děti, vnuci, pravnuci přihlaste se. 02.10.2021.

Kutlvašr Karl

Karl Kutlvašr se narodil 27. ledna 1895 v Michalovicích u Havlíčkova Brodu v rodině sedláka Josefa Kutlvašra a jeho manželky Marie Magdaleny, rozené Fikarové. Po ukončení základní školní docházky studoval v letech 1909-1911 na dvouleté obchodní škole v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě, poté byl krátký čas zaměstnán v Humpolci a od dubna 1913 až do vypuknutí 1. světové války pracoval v Kyjivě jako úředník firmy Vielwart a Dědina, vyvážející do Ruska zemědělské stroje. Když se začala v srpnu 1914 v Kyjivě tvořit Česká družina, přihlásil se do ní již v den jejího založení. Zúčastnil se poté mnoha nebezpečných rozvědek a za prokázané hrdinství byl opakovaně vyznamenán.

V památné bitvě u Zborova 2. července 1917 velel Karel Kutlvašr úspěšně 4. rotě 1. čs. střeleckého pluku, v jejímž čele poté stál až do léta 1918 a prožil s ní jak evakuaci z Ukrajiny, tak i první boje s bolševiky na jaře 1918 (proslavil se zejména u Penzy, Samary a Bugulmy). V červenci 1918 se stal velitelem III. praporu, s nímž zasáhl do bojů o Simbirsk a Kazaň. A právě u Kazaně byl 9. září 1918 raněn a vysloužil si zde svou populární přezdívku „Kultivátor“. Po sebevraždě plukovníka Josefa Jiřího Švece převzal na konci října 1918 celý 1. čs. střelecký pluk, s nímž prošel boji na belebejské frontě a následně zajišťoval ochranu sibiřské magistrály nejprve v úseku Klukvenaja-Tajšet a později Krasnojarsk-Čeremchovo. V listopadu 1919 se se svými vojáky přesunul do Vladivostoku, odkud 9. prosince 1919 odplul na lodi „Yonan Maru“ domů.

Zpět do osvobozené vlasti se Karel Kutlvašr vrátil 1. února 1920 a následujícího dne byl v Praze ustanoven velitelem všech „ruských vojsk“ ve vlasti. Tou dobou se také rozhodl pro životní dráhu vojáka z povolání. Službu konal i nadále u svého pluku, který byl v říjnu 1920 v rámci unifikace přeměněn na pěší pluk 1 (jak v Praze, tak i v jeho nové posádce, kterou se v lednu 1921 staly České Budějovice), a to až do poloviny prosince 1923. Následujících takřka osm let působil jako velitel 2. pěší brigády v Chomutově a poté se stal v srpnu 1931 velitelem Pěchotního učiliště v Milovicích. Zde působil až do 31. prosince 1934, kdy převzal velení 4. divize v Hradci Králové. V čele této vyšší jednotky stal nepřetržitě až do okupace na jaře 1939 (za branné pohotovosti státu na podzim 1938 byl velitelem hraniční oblasti 35, jejíž jednotky měly zajišťovat obranu Orlických hor).

Od počátku okupace byl Karel Kutlvašr zapojen v odboji v řadách Obrany národa a v květnu 1945 stanul po vypuknutí Pražského povstání v čele vojenského velitelství „Bartoš“. Po celou dobu krvavých bojů řídil úspěšně obranu hlavního města a funkci vojenského velitele Prahy vykonával až do konce května 1945, kdy byl ustanoven velitelem brněnského 5. sboru. V této funkci však působil pouze do konce července 1945. Na počátku srpna 1945 byl totiž na nátlak SSSR, který usiloval o jeho okamžité penzionování, odeslán na nařízenou dovolenou. Z pohledu Moskvy totiž podepsáním kapitulace německých jednotek 8. května 1945 umožnil, aby půl miliónu německých vojáků přešlo do amerického zajetí, čímž z pohledu Sovětského svazu napomohl posílení vojenského potenciálu nepřítele (!), a proto byl společně s dalšími představiteli České národní rady prohlášen za nepřítele SSSR. Zpátky do služby se nakonec přece jen vrátil v únoru 1946, kdy byl ustanoven velitelem plzeňského 3. sboru a v říjnu 1946 se stal zástupcem velitele 3. oblasti v Brně. Ale však nanedlouho.

Definitivní konec vojenské kariéry Karla Kutlvašra přinesl únor 1948. Již 8. března 1948 mu byla udělena tzv. zvláštní dovolená až do dalšího rozhodnutí a 1. června 1948 byl přeložen do výslužby. Jeho odstraněním z armády si s ním však nová moc účty dostatečně nevyrovнала. Dne 18. prosince 1948 byl zatčen a vyšetřovateli postaven do čela odbojové skupiny „Pravda vítězí“, vytvořené provokací nechvalně proslulého Reicinova OBZ. V polovině května 1949 ho státní soud v Praze odsoudil za velezradu na doživotí a zároveň byl degradován na vojína v záloze. Mohl však mluvit o štěstí. Jen o vlasek totiž tehdy unikl trestu smrti. Vězněn byl na Mírově, v Opavě, ve vyšetřovací vazbě Krajského soudu v Ostravě i obávaném slovenském Leopoldově – věznici pro nejtěžší zločince.

Z výkonu trestu byl Karel Kutlvašr propuštěn na amnestii 10. května 1960, po jedenácti a půl letech. Aby se uživil, pracoval poté jako vrátný v Nuselském pivovaru. Z nabyté svobody se však dlouho netěšil. Zemřel náhle v ranních hodinách 2. října 1961 v pražské motolské nemocnici. Již v roce 1968 byl zproštěn všech obvinění, která proti němu byla v letech 1948-1949 vznesena, avšak jeho skutečná rehabilitace proběhla teprve na začátku devadesátých let, kdy byl posmrtně povýšen do hodnosti armádního generála a vyznamenán Řádem M. R. Štefánika In memoriam. To se však již ani on, ani jeho milovaná žena Jelizaveta nedozvěděli.

Foto, zdroj: uk.wikipedia.org/wiki/Карел_Кутлвашр

Pramen: *Eduard Stehlík. Volyňští Češi, prarodiče, rodiče, děti, vnuci, pravnuci přihlaste se. 02.10.2021.*

Лялько-Ластовецька Марія

Марія Петрушак народилась 3 грудня 1920 року в родині землеробів українця Василя та чешки Ліни Петрушаків у селищі Городенка. На той час західна Україна перебувала під владою Польщі, і в родині спілкувалися польською або чеською мовою. Батьки Марії рано померли, коли їй було дванадцять років, і її та молодшу за неї на два роки сестру Надію взяла на виховання тітка. Закінчивши семирічку, навчалася в училищі у Станіславі (нині Івано-Франківськ), але через два роки повернулася додому, щоб допомагати в домашньому господарстві. Так і не здійснився її дівочий сон, що стане вчителькою, закладе родину і буде мати мале господарство.

Після окупації Німеччиною чехословацької держави за її кордони виїхала велика кількість втікачів. Дехто просто хотів покинути окуповану німцями країну, інші хотіли приєднатися до закордонного руху опору і зі зброєю в руках допомогти визволити Чехословаччину. Одним з них був і Міхал (Михайло) Лялько, мешканець села Волосянка на Закарпатті, яке з 1918 по 1938 рік було частиною Чехословаччини, і він, відповідно, мав чехословацьке громадянство. Міхал з'явився в Городенці, намагаючись потрапити до Радянського союзу. З першого погляду він закохався в Марію, але вона не відповіла йому взаємністю, і лише за допомогою тітки Міхалу вдалося схилити її до шлюбу з ним. Завдяки

цьому шлюбу Марія отримала чехословацьке громадянство, що в майбутньому дозволило їй вступити до лав чехословацьких підрозділів на території СРСР.

Після окупації західної України Червоною армією молоде подружжя переїхало до Рязані, де працювало на спиртзаводі, а після нападу Німеччини на Радянський союз довелося переїхати до Казахстану. Там Марія вивчилася на трактористку, а Міхал працював механіком. Там же вони отримали звістку про мобілізацію чехословацьких громадян, що мешкали в СРСР, до чехословацького підрозділу на теренах СРСР, на яку зразу ж відгукнувся Міхал. Він пообіцяв дружині, що, з'ясувавши які там будуть умови для жінок, постарається посприяти їй із переїздом до нього. Через деякий час Марія отримала телеграму з викликом до Бузулуку. 3-го червня (за іншими джерелами – 6 березня) 1942 року вона розпочала військовий вишкіл, ставши військовослужбовицею чехословацького підрозділу.

У Бузулуці, як і більшість жінок, почала медичний вишкіл санітарки-евакуаторки, але під час стрілецької підготовки показала непересічний стрілецький таланти і поміняла медичну сумку на снайперську гвинтівку. З її слів: «У Бузулуці я якраз проходила навчання на санітарку, після чого мене мали прикріпити до другої роти як збирачку поранених. Полковник Свобода нам сказав, що, збираючи поранених, ми повинні добре володіти зброєю, щоб охоронити себе й поранених». Вона так згадувала на перший прояв своїх стрілецьких здібностей: «Один з вояків, який був переді мною, скаржився на погано пристріляну гвинтівку, що вона заносить. Я з тієї ж самої гвинтівки тричі попала в центр мишені, а того вояка покарали за те, що не навчився стріляти. Після цього мені наказали ще раз постріляти, і знову – тричі центр мишені. Коли мою стрільбу побачив Ярош, то покликав Свободу, сказавши: «Подивись, командире, маємо снайпера!».

31-го січня 1943 року окремий чехословацький польовий батальйон від'їздив із Бузулука до Харкова, і серед снайперів були дві жінки: Марія Лялько та Ванда Біневська. Потягом можна було проїхати тільки частину шляху, тому молоді бійці значну частину шляху були змушені йти пішки. «Ми повинні були йти десятки кілометрів. Це було жахливо», – згадувала свій перший досвід війни Марія. Вона була серед 23 підготовлених снайперів і разом зі своїми колегами виконувала роль спостерігачів на фронті.

Під Соколовим Марія зі стріхи клуні в Артюхові помітила атаку німецьких танків із Соколова на позиції роти надпоручника Отакара Яроша, після чого взяла участь в атаці на Соколово, де знищила обслугу німецького кулемета та ще декількох інших німецьких вояків. Вона мало не залишилась на полі бою, коли її однострій примерз до льоду на річці Мжа. За виявлену хоробрість її нагородили радянським орденом Червоної Зірки та чехословацьким Військовим Хрестом.

Її знову направили на медичні курси, оскільки чехословацький уряд в екзилі заборонив жінкам перебувати на передовій, після закінчення яких вона служила медичною сестрою в 1-ій окремій чехословацькій танковій бригаді, де воював її чоловік. Разом з тим командування довіряло їй пристрілювати нові снайперські гвинтівки. У лавах цієї бригади приймала участь у визволенні Києва та правобережної України, отримавши чехословацьку медаль «За заслуги». Після передислокації бригади на Волинь Марія отримала можливість провідати свої рідні місця, зокрема зустрілася зі своєю сестрою Надією, яка також вступила до лав чехословацької армії на теренах СРСР

Довелося їй повоювати на Дукельському перевалі, де отримала важке поранення осколком у голову, з яким прожила все останнє своє життя. Там же їй присвоїли військове звання ротмістра. Вилікувавшись у шпиталі, Марія Лялько повернулася навесні наступного

року до танкової бригади і як медична сестра та водій санітарного автомобіля взяла участь у визволенні Чехословаччини, зокрема в Ясельсько-Горлицькій операції та в боях на Оставі біля Голешова, де її застав кінець війни.

Після закінчення війни подружжя Лялько розлучилося – Михайло повернувся додому на Закарпаття, а Марія не захотіла повертатися назад до Радянського союзу, додавши до цього: «Терпіла за цю землю, тут я дома, тут і помру». Отримавши військову медичну освіту в Празі, вона працювала у військових шпиталях Праги, Оломоуця та Брно, ще тричі будучи одруженою, але важкі фронтові умови наклали відбиток на її подальше життя, зокрема відбилися на її здоров'ї, не дозволивши зазнати щастя у сімейному житті. Четвертим її чоловіком був лікар Ластовецький, удівець, який виховував троє дітей. У старшому віці пані Марія найчастіше використовувала прізвище Лялько-Ластовецька, бо під своїм воєнним прізвищем вона була знайома однополчанам. У 1953 році змушена була покинути службу в армії з політичних мотивів та у зв'язку з призначенням їй пенсії за інвалідністю. Деякий час працювала екскурсоводом в чеській туристичній агенції Чедок. Слід зауважити, що на таких посадах працювало багато волинських чехів, оскільки вони в переважній більшості володіли як чеською, так і українською, польською та російською мовами.

Вона важко сприйняла окупацію Чехословаччини військами Варшавського договору в 1968 році, протестувала і до кінця свого життя намагалася не розмовляти російською мовою, хоча добре нею володіла.

У 2000 році Марія Лялько-Ластовецька отримала підвищення у званні до полковника, а в 2008 році була нагороджена Міністерством оборони Хрестом оборони. 28 жовтня 2010 року тодішній президент Чеської Республіки Вацлав Клаус нагородив її разом з Мікулашем Кончіцьким військовим орденом Білого Лева 2-го ступеня. Тоді вона сиділа в одному з коридорів президентського палацу, посміхаючись своєю характерною, ніби ще дівчачою, посмішкою, радо відповідаючи всім, хто її вітав або вступав з нею до розмови. Усім говорила, яким жахіттям є війна і що потрібно докласти всіх зусиль, щоб вона не повторилася.

Померла 28-го листопада 2011 року в Брно. На її похоронах були присутні високі представники армії Чеської Республіки, Міністерства оборони та Спілки легіонерів.

Світлина взята з en.wikipedia.org/wiki/Marie_Ljalková

Джерело: *Jidřich Marek. Marie Ljal'ková*

Анастасія Казаку. Історія Марії Лялькової, снайпера, що не знав промаху. Теорія і практика чеських рухів на Волині: духовний феномен. Житомир, 2017.

<https://vhu.cz/marie-ljalkova/>

Ljal'ková-Lastovecká Marie

Narodila se 3. prosince 1920 manželům Lině a Vasilovi Petruščákovým ve městě Horodenka v tehdejší Polsku (dnes městečko Horodenka Ivano-Frankivské oblasti Ukrajiny). Otec Vasil byl zemědělec původem z Ukrajiny a matka byla volyňská Češka. Oba rodiče však ještě během Mariina dětství zemřeli. O dvanáctiletou Marii a její o dva roky mladší sestru Naděždu se postarala jejich teta. S mladší sestrou Nad'ou potom žila u tety. Po absolvování školní docházky pokračovala ve studiu na průmyslovce ve Stanislawowě (dnes Ivano-Frankivsk), ale po dvou letech studium ukončila a vrátila se vypomáhat v zemědělství. Nikdy se jí nesplnil její dívčí sen, že se stane učitelkou, založí rodinu a bude mít malé hospodářství.

Po rozpadu československého státu se za jeho hranice vypravilo množství uprchlíků. Někteří chtěli prostě jen zmizet z Němci a Maďaři ovládaného území, jiní se chtěli zapojit do zahraničního odboje a se zbraní v ruce pomoci osvobodit Československo. Jedním z nich byl i Michal Ljal'ko původem z Volosjanky na Podkarpatské Rusi, československý občan rusinského původu, který se v oblasti Horodenka objevil v září 1939, krátce po okupaci západní Ukrajiny Rudou armádou. Jeho snahou bylo dostat se do Sovětského svazu. Do Marie Petruščákové se zamiloval na první pohled, a když ona jeho zájem nesdílela, s pomocí tety ji přesvědčil, aby se vzali a odešli společně. Díky tomu manželství Marie mohla později získat československé občanství a vstoupit do československé jednotky na území SSSR.

Po přepadu Polska Německem v 1939 odešli mladé manželé do Rjazaně, kde pracovaly v továrně na lihoviny. Roku 1941 byli jako československé občanky odsunuti do Kazachstánu, kde Marie se vyučila na traktoristku a pracovala v místním kolchozu a její manžel jako mechanik. Po zprávě o tvorbě čs. jednotky v SSSR odjel Michal ihned do Buzuluku, kde již 9. února 1942 stál jejím příslušníkem. Marie jej nasledovala a stála příslušnicí čs. zahraniční armády 3. června (podle jiného pramenu 6. března) 1942.

V Buzuluku byla jako většina žen, zpočátku přidělena k zdravotnickému výcviku, ale když byl při základním vojenském výcviku objeven nevšední střelecký talent, vystřídala zdravotnickou brašnu na odstřelovací pušku. Podle slov Marie: «V Buzuluku jsem zrovna prodělávala výcvik jako zdravotnice a pak jsem byla přirážena jako sbíráčka raněných ke 2. rote. Plukovník Svoboda nám s oblibou říkal : «Musíte se i jako sbíráčky raněných dobře ovládat zbraň, abyste dokázaly ubránit sebe a raněné». Na první projev svých střeleckých zdatnosti Marie vzpomínala takto: “Jeden voják, co byl přede mnou, si stěžoval, že puška špatně nastřelená a že špatně nese. Ja jsem pak tou samou puškou nastřelila třikrát po sobě střed a ten voják, co si stěžoval, byl potrestán, že se nenaučil střílet. Pak mi poručili střílet ještě jednou – a zase třikrát střed. Když moji střelbu uviděl Jaroš, zvedl ruku a zavolal směrem ke Svobodovi: “Podívej, veliteli, máme snajpera!””.

Když 1. čs. samostatný polní prapor v SSSR odjížděl 31. ledna 1943 na frontu, mezi 23 výcvičenými odstřelovači byly Marie Ljal'ková a Vanda Biněvská. Ony jako její kolegyně plnily roli pozorovatelů.

Pod Sokolovem Marie ze střechy stodoly v Art'uchově zpozorovala útok německých tanků z Sokolova na postavení roty npor. Otakara Jaroše a pak se zúčastnila útoku na Sokolovo, kde svoji

palbou snažila umlčet nepřátelský kulomet i jednotlivé německé vojáky. Na bojišti málem zůstala, když její stejnokroj přimrzl k ledu na řece Mže. Za prokázané hrdinství byla vyznamenána sovětským Řádem Rudé hvězdy a čs. Válečným Křížem. Sokolovo však bylo prvním a zároveň posledním v funkci odstřelovače. I když působila jako sanitarka a řidička, dale nastřelovala odstřelovačské pušky. V bojích u Kyjiva byla zařazena jako zdravotnice a řidička k tankovému praporu 1. čs. samostatné brigády. Jako řidička sanitky vozila raněné z boje.

Když se pak brigáda přesunula na území západní Ukrajiny, mohla Marie navštívit i své rodiště. Zde se setkala se sestrou, která také vstoupila do československé armády

V letě 1944 Marie byla opět povolána do zdravotných kurzu a pak se stála zdravotnicí u 1. čs. samostatné tankové brigády, kde působil její manžel, ale i dále pokračovala zkoušet nové odstřelovací pušky. Z touto brigádou zúčastnila bojů na Dukle, kde byla těžce zraněna do hlavy střepinou, a s ní prožila další život. V době bojů o Dukelský průsmyk jí byla propuštěna hodnost rotmistra.

Po uzdravení na jaře následujícího roku se zúčastnila Jaselsko-Gorlické operace. Jako zdravotnice tankové brigády a řidička sanitního vozu se podílela i na osvobozovacích bojích na Ostravě a v okolí Holešova. Konec války je zastihl v hodnosti podporučíka.

Po skončení 2. světové války manželé se rozešly: Michal odjel na Podkarpatskou Rus a Marie nechtěla spatky do Sovětského svazu. Marie k tomu řekla: "Trpěla jsem za tuto zemi, tady jsem doma, tady budu mít hrob".

Ona pokračovala další specializovaný zdravotnický výcvik a působila poté ve vojenských nemocnicích v Praze, Olomouci a Brně, kde se sešla s MUDr. Lastoveckým. V roce 1953 v hodnosti nadporučíka musela armádu opustit jak z politických motivů tak i z toho, že byl jí vyměřen invalidní důchod. Pracovala pak jako pruvodkyně Čedoku. Vstoupila ještě do třetí manželství ale tvrdé válečné podmínky poznamenaly její zdraví a nikdy nemohla založit rodinu. Jejím posledním manželem byl lékař MUDr. Ladislav Lastovecký. Ve stáří pak Marie používala příjmení Lastovecka-Ljal'ková, neboť byla pod svým válečným jménem známa svým spolubojovníkům.

Po listopadu 1989 byla Marie Ljal'ková-Lastovecká v roce 2008 vyznamenána Křížem obrany státu MO. Po obnově Československé obce legionářské v roce 1991 ona stala její aktivní členkou, která přispívala k uchování paměti druhého odboje. Často se účastnila besed s veřejností a studenty či střeleckých soutěží. Velkou úctou měla mezi odstřelovací Armády České republiky. V roce 2000 byla povýšena na plukovníka ve výslužbě. 28. října 2010 jí prezident republiky Václav Klaus propůjčil Řad Bílého lva II. třídy vojenské skupiny. Tehdy ona seděla na jedné z chodeb Pražského hradu, usměvala se svým charakteristickým, jako by stále dívčím úsměvem, ochotně odpovídala všem, kdo jí gratuloval a dával se s ní do řeči. Všem zdůrazňovala, jak strašlivá je válka, a že my všichni musíme udělat vše pro to, aby se již neopakovala.

Zemřela 18. listopada 2011 v Brně.

Foto, zdroj: en.wikipedia.org/wiki/Marie_Ljalková

Pramen: Jindřich Marek. Marie Ljal'ková

Анастасія Казаку. Історія Марії Лялькової, снайпера, що не знав промаху. Теорія і практика чеських рухів на Волині: духовний феномен. Житомир, 2017.

<https://vhu.cz/marie-ljalko/>

Лібовицький Владімір

Владімір Лібовицький народився в селі Новини Чеські 19 листопада 1906 року. Його дід, Ян Лібовицький, родом із Ледцю, разом із трьома дочками від першого шлюбу та другою дружиною Анежкою Міллеровою родом з Рингольця в 1869 році переселився на Волинь. Ян Лібовицький разом з іншими сорока переселенцями-чехами став засновником нового чеського поселення Новини, яке з 1921 року отримало назву Новини Чеські. Цікавим є те, що Владімір Лібовицький 5-го січня 1945 року під час вступу до закордонної чехословацької армії в Лондоні вказав місцем свого народження рідне село своєї бабусі – село Ринголець.

Ось, що відомо про заснування села та його перших поселенців: «Франтішек Лешак був музикантом, і, як тоді

було звично в бідних краях, він разом із кількома товаришами ходив по світу і заробляв грою своєї капели. У своїх мандрах вони через Польщу добралися аж до України, де грали в багатих дворян. Коли в Чехії поширилися чутки про переселення до Росії, то за дорученням своїх односельців Франтішек Лешак, який трохи знав російську мову, Ян Векач та Франтішек Волф, узявши із собою трохи грошей, у 1869 році поїхали на Волинь, щоб на місці з'ясувати умови закупівлі землі. Не відомо, хто і чому їх направив до Великих Дорогостаїв, поблизу яких вони купили в польського поміщика Скарчевського 665 морквів землі за ціною 16 рублів золотом за один морк. Це був занедбаний ліс між двома невеликими узвиштями, де була низина з непролазною гущавиною, яку називали Вовчою улоговиною. Весною наступного року з околиць міста Слани в Чехії вирушила валка возів з самим необхідним майном. Не відомо, як довго і кудю вони їхали в Росію. На місці в них виникла проблема з питною водою, бо там було лише невеличке озерце, а до Великих Дорогостаїв було 4 км. Після кількох невдалих спроб викопати криницю вдалося знайти місце у Вовчій уловині, де водоносний шар був на порівняно невеликій глибині. Довелося вовкам шукати інші місця для свого лігва, бо навколо цієї криниці почали копати землянки – перші житла переселенців, у яких вони мешкали майже 7 років. Пізніше біля цієї криниці побудували школу, а село розрослося за рахунок приїзду нових переселенців із різних частин Чехії».

Владімір Лібовицький (1878-1961), батько майбутнього митця, був простим селянином і все людське щастя бачив у землі, трудився з ранку до ночі, завдяки чому родина жила в достатку. Він побудував цегляну хату, яка стоїть і понині. Як і у більшості чеських родин дотримувалися чеських звичаїв, дома спілкувались чеською мовою, дітям намагались дати освіту. Будучи шанувальником літератури, Лібовицький у 1903 році заснував у Новинах Чеських громадську бібліотеку. На зібрані громадою гроші та за фінансової допомоги в розмірі 10 рублів золотом відомого луцького броваря Вацлава Земана було облаштоване приміщення та закуплені книги для бібліотеки.

Мати – Марія, дівоче прізвище Ферзікова (1878-1945), – виросла в селі Червона Гора поруч із українським селом Великі Дорогостаї. Вона з дитинства засвоїла українську мову, побут та звичаї. Це було властиво для переважної більшості чехів, які мешкали в сільській місцевості, маючи за сусідів українські родини, з якими вони підтримували дружні стосунки та

інколи навіть родичалися. Ще й нині нащадки волинських чехів згадують українські звичаї, полюбляють і пропагують страви української кухні. «Хоч мати після одруження жила в чеському селі на Волині, – згадував Владімір в автобіографії, – вона принесла в нову родину український дух. Чудовим голосом співала прекрасні українські пісні, які я з дитинства сприймав до себе, мабуть, з материнським молоком».

Після закінчення школи в рідному селі в 1923 році Владімір навчався в танцювальній школі українського танцю в місті Рівному у відомого педагога Василя Авраменка. Навчаючись у цій школі, він проявив непересічний талант до танцю, був кращим учнем свого вчителя, старшого за нього лише на 11 років. Авраменко йому говорив: «Сьогодні ти вчишся у мене, а завтра я буду вчитися в тебе», – та порадив продовжити навчання в якійсь чеській танцювальній школі. Але у батька Владіміра були зовсім інші плани на майбутнє свого сина – він хотів, щоб його єдиний син отримав освіту агронома і, впроваджуючи нові прогресивні методи землеробства та технології, домігся значних успіхів у землеробстві, збагативши та перетворивши своє господарство на зразкове. Наступного року на вимогу батька Владімір продовжує навчання в технічній сільськогосподарській школі у Великих Опатовіцях (Чехословаччина). Закінчивши навчання, повертається на Волинь, де працює в родинному господарстві.

Він стає громадським активістом, організовує різні акції «Просвіти», здійснює постановку декількох українських вистав, облаштовує хату-читальню, відверто протестує проти посягань польської влади на національні традиції українців та чехів, що викликає невдоволення польських органів влади та зацікавлення його особою поліцією. Але в 1928 році єдиний син покидає батьків, намагаючись уникнути неминучого арешту, на лижах в лижному костюмі з буханцем хліба за пазухою нелегально перетинає польсько-чехословацький кордон в Карпатах і їде до Праги на навчання. З потугами пробивається, не маючи ні рідні, ні знайомих, важко працює, щоб оплатити навчання у відомій балетній студії російської емігрантки Єлизавети Нікольської та отримати засоби для існування. Ще під час навчання в студії пані Нікольської Владімір танцює у Великій опереті, міському театрі на Краловських Віноградах та на Арені у Сміхові. Після закінчення студій у Празі його приймають у трупу Великої оперети, звідки переходить до словацького Народного театру в Братиславі як балетмейстер. Через три роки міністерство шкільництва призначає його керівником Народного театру в Ужгороді. Після окупації Ужгорода угорськими військами переходить до театру під назвою «Нова сцена» в Хусті, де головним режисером у той час був відомий діяч української культури Микола Аркас, а після смерті останнього здійснює постановку низки вистав української класичної сцени, збагачуючи їх хореографією. Це, зокрема, були такі твори: «Запорожець за Дунаєм», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Пошилися в дурні», «Запорозький скарб». Найуспішнішою була п'єса за мотивами драматичної поеми Олександра Олеся «Над Дніпром». На прем'єрі був присутній автор поеми, який глибоко розчулився постановкою, давши їй високу оцінку. Вершиною режисерської творчості в хустському театрі для Лібовицького мала стати постановка поеми «Гайдамаки» Тараса Шевченка, прем'єра якої була запланована на 1-ше березня 1939, але саме в цей день угорські війська почали окупацію східного Закарпаття. Тому вистава не відбулася, а самому Лібовицькому довелося терміново від'їздити до Чехословаччини.

Після окупації Закарпаття Угорщиною він повертається до Праги, звідки з балетом Народного театру їде до Швейцарії на міжнародний фестиваль, де його хореографія має великий успіх, і він зразу ж отримує запрошення від опери міста Цюриха, яке він приймає, і

залишається там. Зразу ж повідомляє, що поступає в розпорядження президента Д-ра Едварда Бенеша, і від того часу Лібовицький стає учасником закордонного руху опору. Правда, у 1939 році він ще раз повертається до ЧСР, але не з причин, пов'язаних з театральною діяльністю. У 1941 році німці з політичних мотивів видали ордер на арешт Лібовицького, але Швейцарія його не видала. Навпаки, надавши йому швейцарське громадянство, включила як представника Швейцарії на міжнародному фестивалі в Люцерні. Він танцює в оперних театрах Люцерна, Цюриха та Женеви й всюди з великим успіхом, прославляючи культуру та мистецтво не тільки Чехословаччини, але й України, де він виріс та отримав перші уроки хореографії в танцювальній школі Василя Авраменка. Критики всіх журналів висловлюють похвалу, його виступи супроводжують оркестри під керівництвом відомих диригентів: Тосканіні, Ансерме, Клецького та ін.

Ще 17 вересня 1939 року Лібовицький написав листа до Лондона на ім'я президента Чехословаччини з проханням прийняти його до лав чехословацької закордонної армії, підрозділи якої були у складі Королівських збройних сил. Пізніше він ще декілька разів писав листи до чехословацького уряду в екзилі та військового командування Чехословаччини з аналогічним проханням. Президент доктор Бенеш та члени чехословацького уряду вирішили, що його перебування в Швейцарії дасть більшу користь для руху Опору. На території Швейцарії були розташовані табори для інтернованих вояків із різних країн. З дозволу швейцарського уряду Лібовицький відвідує ці табори, складає списки полонених і через Червоний Хрест організує їм зв'язок із рідними, посилки та грошову допомогу. Він проводить 160 доброякційних концертів у таборах для інтернованих. У міській опері Люцерна ставить оперу Бедржіха Сметани «Продана наречена», яка стала маніфестом проти гнобителів. Виконує важливі доручення для руху Опору, підтримує фінансово чеську армію за кордоном, організує і очолює військовий театр із числа польських військовополонених під назвою «Військовий театр піших стрільців «Магуна», з яким їздить з концертами по інших таборах для інтернованих у Швейцарії, підтримуючи поляків, вихідців із Югославії та СРСР. Що стосується громадян СРСР, то Сталін, відмовившись від співпраці з Червоним Хрестом, по суті, залишив своїх співгромадян напризволяще в таборах для ітернованих у Швейцарії та в таборах на території інших країн. Тому списки військовополонених, складених маестро Лібовицьким, мали велике значення при пошуках рідними. Програма виступів та режисура хореографії класичного балету в алегоричній формі була сатирою на вісь «Берлін – Рим –Токіо». Костюми для виступів безкоштовно позичали швейцарські театри. У театральному пражському архіві зберігається машинопис під назвою: «Радянські громадяни, інтерновані в Швейцарії, – мої спогади», у якому Лібовицький відмітив швейцарців за їхню неоціниму допомогу.

У кінці 1944 року чехословацький уряд в Лондоні покликав його до Англії. Зразу ж 1-го листопада 1944 року Лібовицький записується до війська й після короткочасної перепідготовки (ще в 1938 році Лібовицький проходив військову службу як піхотинець та брав участь у декількох навчаннях) як телефоніст роти зв'язківців чехословацької бронетанкової бригади від'їздить на фронт, бере участь у боях біля Дюнкерка, звідки разом з чехословацькими підрозділами західних армій повертається до Праги. 29-го липня 1945 року Лібовицького демобілізували, а в січні 1952 року йому призначили пенсію за станом здоров'я і, відповідно, з 9-го січня 1953 року визнали непридатним для військової служби. Слід зауважити, що і в західній армії майстер Лібовицький гідно представляв разом з 40 іншими крарянами волинську меншину, будучи одним із волинян на Західному фронті. За службу в армії він отримав у 1945 році Чехословацьку військову пам'ятну медаль.

У повоєнні роки мешкав у Тршніціх біля Жатця, у Празі та в Псарях біля Праги. Сезон 1945-1946 років провів у Празькому театрі молоді Міли Меланової, яку він один з небагатьох провідував у санаторії в останні роки її життя. У 1946 році заснував у Празі танцювальну групу Армійського художнього колективу Віта Неєдлого. У Жатці викладав ритміку в школі мистецтв та перекладав. У 1947 році на прохання волинських чехів застосував свої знання та вміння для підвищення культурного рівня молоді, зокрема волинської, для чого переїхав з Праги до Жатця. Як він сам потім зізнався в часописі «Věrná stráž», його переїзд сприймався неоднозначно, бо добре знав, що одна справа працювати з уже готовим колективом, а інша справа – виховувати новий. Разом із тим він розумів, що потрібно допомогти волинській молоді. Жатець став центром емансипаційних насаг волинських чехів. На з'їзді волинської молоді в липні 1947 року в урочистій програмі Лібовицький виступав разом з Едуардом Гакеном та Марією Глазовою. Після успішного виступу Лібовицький організовує художній колектив з учнівської та студентської молоді волинських чехів, з яким дає багато концертів. Наступним задумом майстра був загальнодержавний конкурс народного мистецтва волинських чехів, який проходив у листопаді 1948 року, де він був членом журі. Відбулися ще дві щорічні олімпіади в 1949 та 1950 роках, але комуністична пропаганда витравила з програми справжню народну культуру.

Нова хвиля таланту Лібовицького виплеснулася в 1954 році під час його керівництва українським театральним колективом у Пряшеві. З непрофесійних акторів-любителів формує колектив одностудійців, здатних реалізувати на сцені його творчі задуми. Вистави цього театру, танцювальні номери та музичний супровід користуються великою популярністю у глядачів, а вистава «Марійка», до якої написав музичний супровід один із його найближчих друзів композитор Радован Фест-Спішяк, витримала за рік 47 постановок. Такої популярності тоді не мала жодна інша вистава.

Ім'я Лібовицького також пов'язане з кінематографом. У 1939 році він зіграв головну роль у кінофільмі «Полонинське кохання», а також знімався у фільмі за популярним у ті часи романом Ольбрахта «Микола Шугай». В однойменному фільмі є багато епізодів, які стали окрасою фільму завдяки його хореографічному таланту.

Тогочасний комуністичний режим Чехословаччини, звинувативши Лібовицького у зв'язках із борцем за свободу українського Закарпаття Августином Волошином, позбавляє Лібовицького можливості займатися улюбленою справою, і він поселяється в селі Псари під Прагою у невеликій дерев'яній хатині в лісі, де наодинці з бджолами та котами мешкає майже два десятки років, займаючись також малюванням фантастичних сюжетів. Не останню роль у звинуваченнях проти Лібовицького відіграла його співпраця з лондонським чехословацьким урядом д-ра Бенеша та участь в західній армії, адже багато її вояків зазнали репресій після комуністичного перевороту 1948 року в Чехословаччині, зрештою, як і деякі вояки зі Східного фронту за свою особисту точку зору на тогочасні події в Республіці.

У кінці сімдесятих років Чехословаччину відвідала швейцарська урядова делегація. Після підписання міжурядових угод тодішній чехословацький президент Густав Гусак згідно з протоколом запитав керівника швейцарської делегації, чи немає якихось прохань або побажань (як правило, висловлюються побажання побувати в якомусь місці, побачити когось, пом'якшити умови перебування когось у в'язниці або звільнити його тощо). На превелике здивування пана президента та його радників швейцарці захотіли зустрітися з маестро Владіміром Лібовицьким, про якого нічого не знав ні президент, ні його радники. Пообіцявши високим гостям виконати їх побажання і привезти маестро Лібовицького на спільну вечерю,

Гусак негайно віддав розпорядження спецслужбам розшукати Лібовицького. Через деякий час йому доповіли, що цей дивакуватий чоловік живе в маленькому будиночку з дощок у лісі неподалік від Праги в оточенні кішок та пасіки. Співробітники служби безпеки посадили Лібовицького в лімузин, привезли в Прагу, завели до перукарні та лазні, після чого переодягнули в пристойний костюм, білу сорочку з метеликом, дали на голову циліндр. Попередньо зустрівшись із президентом, Лібовицький отримав настанови щодо своєї поведінки, пообіцявши гідно представляти свою соціалістичну батьківщину («Я ж артист-професіонал», - запевнив він), і відмовився від перекладачів, оскільки вільно володів німецькою, французькою та італійською мовами, які є державними у Швейцарії (він також володів чеською, словацькою, польською та українською мовами). Під час спільної вечері Лібовицький перебував у центрі уваги. Керівник швейцарської делегації сказав, що для нього це велика честь бачити живого «маестро Лібовицького», який у 1939 році своїм танцем на фестивалі зачарував швейцарську публіку в Цюриху, а під час війни заснував польський польовий театр, з яким дав більше 150 вистав у швейцарських таборах, був режисером і сам брав участь у виставах на відомих швейцарських сценах. Після вечері Лібовицького знову переодягли в його одяг і завезли до його хатини в лісі. Так артист зіграв ще одну свою роль. Через декілька днів до нього в ліс приїхав секретар канцелярії президента з пропозицією переїхати на квартиру в будь-якому районі Праги. Цю пропозицію Владімір Лібовицький не прийняв, бо не міг залишити без догляду своїх кішок та пасіку, але попросив прокласти дорогу від села Псари до його будиночка (десь пів кілометра), щоб на випадок хвороби до нього могла доїхати швидка допомога, що й було незабаром виконано. Як пізніше заявляв Лібовицький: «Це був найбільший гонорар мого життя».

Уже в поважному віці, невиліковно хворий, він переїжджає до Праги, але активної участі в театральному житті не бере, відвідуючи вистави та інколи пишучи в пресі статті про них.

Під час празького періоду життя Владімір Лібовицький зав'язує дружні стосунки з родиною Катерини та Івана Сидоруків з його рідного села Новини. Він декілька разів відвідував Україну і село, де народився, залишив декілька особистих речей для музею, який в шістдесятих роках організувала родина Сидоруків у будівлі старої школи. Експозиція присвячена, напевно, одному з найбільш відомих вихідців із Новин (у післявоєнні роки Новини Чеські перейменували в Новини, так само багато інших сіл втратили свої історичні назви), займала цілу стіну кімнати. Найбільш цінними там були такі предмети: лавровий вінок, який отримав за перемогу на конкурсі танцюристів у Парижі Владімір Лібовицький, та вишиванка, з якою він не розлучався під час своїх закордонних подорожей. На жаль, з часом багато місцевих людей втратило інтерес до історії свого села (більшість колишніх сіл, заснованих волинськими чехами, були заселені переселенцями із Словаччини, Польщі та місцевими українцями з навколишніх сіл, змінили свої початкові назви або були приєднані до сусідніх українських сіл з такими ж назвами, утративши у своїй назві слово «Чеські», а хутори та висілки практично зовсім зникли). Тому на початку 80-х років будівля, у якій розміщувався музей, була продана приватному власнику і розібрана, а будівельні матеріали використали для будівництва нового будинку. Багато експонатів музею, зокрема лавровий вінок, безвісти зникли.

Ще за життя Владімір Лібовицький написав 80 повідомлень про свою смерть без вказання її дати, яку мали вписати самі адресати, і вклав їх у конверти, заадресовані його найближчим друзям, серед яких були: Лудвік Свобода, Дмитро Павличко, Дмитро Гнатюк,

Катерина Сидорук із Новин та інші. Так сталося, що конверт, заадресований родині Сидоруків із Новин, загубився і був знайдений та відісланий родичами Лібовицького аж через 23 роки. Пані Сидорук із жалем згадує, що їхня родина не знала про смерть близького друга й не змогла поїхати на похорон, на якому дуже гарно переповів життєвий шлях митця Микола Мушинка з Пряшівщини. Наступного року делегація з Новин відвідала Урновий гай в Празі й поклала вінок на могилу свого знаменитого краяна. На жаль, у 2006 році 100-річчя із дня народження Владіміра Лібовицького ніяким чином не відмічалось в Україні, хоча він, за словами рівненського публіциста та журналіста Чеслава Хитрого, міг «геніально прислужитися українському театру та балету».

Варто також згадати, що пан Лібовицький написав коротку хроніку села Новини Чеські, зробивши тим самим вклад в історію рідного села та історію волинських чехів.

Помер Владімір Лібовицький у Празі 18 грудня 1984 року.

Світлини взяті з архіву Марії Чонкової.

Джерела: *Vladimír Libovický. Věrná stráž, 1947. Č. 2. S. 6.*

<https://scvp.eu/vs/1947/vs-02-02.pdf>

Marie Čonková. Život pro umění a vlast. Zpravodaj SČVP, 2021. Č. 2. S. 2-4. Č. 3. S. 6-8.

Vladimír Libovický, Vladimír Ficek. Noviny České. Věrná stráž, 1950. ČČ. 26-38.

<https://volynaci.cz/file/6215/Noviny-Ceske.pdf>

Česlav Chitřý. Potomci z Čech u hrobů svých příbuzných. Rovno, 2021.

Магда Мушинка. Волинський чех Володимир Лібовицький (1906-1984): короткий життєпис. Острів, 2013.

Ірина Тимошук. Чеський митець із Дубенського повіту. Матеріали Міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції «Чехи на теренах Волині». Дубно, 2016.

<https://eprints.oa.edu.ua/2256/1/34.pdf>

Libovický Vladimír

Vladimír Libovický se narodil 19. listopadu 1906 v Novinách Českých na Volyni. Jeho dědeček Jan Libovický, původem z Ledců, se v roce 1869 (?) se svými třemi dcerami z prvního manželství a druhou manželkou Anežkou Millerovou, která byla původem z Rynholce, odstěhovali na Volyň. Zajímavé je to, že 5. ledna 1945 při vstupu do zahraniční Československé armády v Anglii Vladimír Libovický uvedl jako rodné místo rodiště své babičky – obec Rynholec. Jan Libovický se stal jedním ze 40 prvních zakladatelů a osadníků nové obce Noviny, která se od roku 1921 začala jmenovat Noviny České.

Některá informace z kroniky obce Noviny České: „František Lešák byl muzikant. A jako to tehdy bylo v chudých krajích zvykem i on spolu s několika kamarády jezdil světem a společně hrály. Na svých toulkách se dostal i do Ruska. Kryž se rozšířila zvěst o vystěhovatelství do Ruska, František Lešák byl zvolen občany aby tam jel a zjistil

podmínky pro emigraci. Jako jeho společníci byli vybráni Jan Vekáč a František Volf. Všichni tři vzali něco sebraných peněz a vydali se roku 1869 na cestu. Vedle Velkých Dorohostaje zakoupili několik pozemku od polského šlechtice Skarczewského. Není známo proč šli k Velkým Dorohostaji a kdo je tam poslal.

O rok později z okresu Slaný na jaře odjela cela vyprava na Rus a jejích vedoucím byl František Lešák, který také trochu uměl mluvit rusky. Jeli vlastními povozy a každý si vzal jen to nejnútnejší. Jak dlouho jeli a kudy jeli se již těžko zjistí.

Puda, kterou zakoupili přistěhovalce (665 morků po ceně 16 rublů zlatem za 1 mork) to nebylo žádné pole – to byl les, kterého se nedotkla lidská ruka s údolím divokého pralesu, které se jmenovalo Vlčí údolí. Ihned vznikla problema s pitnou vodou. Tam bylo jenom malé jezírko a proto za pitnou vodou se jezdilo asi 4 km do Velkých Dorohostaji. Začaly kopat studny ale na hloubce 22 šáhu voda nebyla. Jedině ve Vlčím údolí se podařilo vykopat studny, ve které poměrně nehluboko byla voda. Obec vznikla kolem vykopané studny, která tudíž ležela uprostřed obce a později v těch místech byla postavena škola. Kolem studny začali osadníci stavět zemljanky a stale rozšiřovali stavební prostor tím, že kácely stromy, vykopávaly pařezy, křoví a hlavně trní, kterého bylo v tomto úvoze zvlášt' hodně. V takovém staně žili po celých 7 let“.

Po ukončení místní školy v roce 1923 Vladimír jeden rok studoval v Rivnem ve škole ukrajinského tance Vasyla Avramenka a byl tam skoro nejlepším žákem. Jenom o 11 let starší jeho učitel říkal: „Dnes se ty učíš u mě a brzy se já budu učit od tebe“, a poradil mu prodloužit si studia v nějaké české taneční škole. Ale jeho táta měl zase jiný názor na budoucnost svého syna – chtěl, aby se stal agronomem a podle nových zemědělských technologií zvětšoval statky svého hospodářství, a proto ho odeslal do Československa, do technické zemědělské školy ve Velkých Opatovicích. Po ukončení zemědělské školy se vrátil do své rodné vesnice, aby pracoval v rodinném hospodářství.

V roce 1928 odchází za hlasem svého srdce do Prahy a studuje v známé baletní škole Jelizavety Nikolské, těžce se probíjí, nemá nikoho známého, nemá tu příbuzné. Během studia tančil ve Velké operetě, v Městském divadle na Královských Vinohradech a v Aréně na Smíchově. Po ukončení odborných škol v Praze je angažován ve Velké operetě, odkud odchází do slovenského Národního divadla v Bratislavě, kde v letech 1934-1937 je již jako baletní mistr a první sólista.

Po třech letech jej ministerstvo školství jmenuje uměleckým šéfem Národního divadla v Užhorodě. Po obsazení Užhorodu Maďary se stává režisérem ukrajinského divadla „Nová scéna“ v Chustu, ředitelem kterého byl tehdy Jurij Šeregij. Tam od začátku účinkoval jako choreograf a po náhlé smrti proslulého Nikolaje Arkase se stal hlavním režisérem. Jako režisér dal Libovický do repertoáru klasická díla „Záporožec za Dunajem“, „Ach, nechod', Hrycju, na přástky“, „Dali se napálit“, „Záporožský poklad“. Nejúspěšnější byla divadelní hra „Nad Dněprem“ podle dramatické poemy Olexandra Olese. Sám spisovatel byl v divadle, když se poprvé hrálo představení a byl nadšen. Vrcholem tvorby Vladimíra Libovického jako režiséra se mělo stát Ševčenkovo dílo „Hajdamáci“, kam on sám, jak o tom mluvil, vložil srdce a duši. Premiéra byla stanovena na 1. března 1939, ale v ten samý den maďarská armáda začala okupovat východní část Podkarpatské Rusi a všechny tvůrčí plány divadla byly pryč. Po okupaci celé Podkarpatské Rusi Maďary odchází do Prahy.

V roce 1938 se byl loučit s Janem Masarykem, který po své rezignaci na funkci vyslance v Londýně odplul do USA. Roku 1939 jede s baletem Národního divadla na zájezd do Švýcarska na mezinárodní festival, kde Libovického choreografie má velký úspěch. Dostal okamžitě nabídku opery z Curychu, Libovický ji přijímá a zůstává v Curychu. Ovšem, v roce 1939 se ještě jednou vrací do ČSR, ale to již za jiným účelem než divadelním. V roce 1941 na Libovického vydali Němci zatykač, ovšem,

mělo to politické pozadí a Švýcarsko jej nevydalo. A naopak, zařadilo jej do reprezentace na mezinárodním festivalu v Lucernu jako švýcarského příslušníka. Libovický vykonává prospěšné služby pro odboj, podporuje finančně československou armádu v zahraničí, organizuje a vede vojenské spojenecké divadlo pro internované ve Švýcarsku, podporuje Poláky, Rusy, Jugoslávce.

V operách v Curychu, Lucernu a Ženevě dělá všude čest českému jménu. Kritiky všech novin se vyslovují pochvalně, Libovický vystupuje pod taktovkou slavných dirigentů jako byli Toscanini, Anserme, Klecký a další.

Ještě v roce 1939 dopisem ze 17. září se dal k dispozici prezidentu ČSR v exilu Dr. E. Benešovi a podal přihlášku do československé armády. Odpovědí bylo, aby setrval na místě, pracoval na propagaci českého umění a ve finanční pomoci odboji. Opakovaně žádal v září a říjnu 1941 o přijetí do československé armády, ale až v roce 1944 ho povolala vláda v Londýně do Anglie. Okamžitě se hlásí do čs. zahraniční armády na Západě. Po krátkém výcviku byl již 29. ledna 1945 přemístěn ke spojovací rotě československé obrněné brigády a s ní byl nasazen v boji. Po válce se Vladimír vrátil i s celou brigádou do vlasti a dnem 29. července 1945 byl demobilizován. Musíme podotknout, že mistr Libovický i v armádě dobře reprezentoval volyňskou menšinu spolu se 40 dalšími krajany z Volyně, takže i na západě měli volyňští své zastoupení v odboji.

Během svého pobytu ve Švýcarsku za války v letech 1939-1944 projevil své vlastenecké cítění a zapojil se do odbojové činnosti podle svých možností. Udržoval styk s Londýnem, se zajatými československými letci (RAF) ve Francii. Prostřednictvím Československého červeného kříže posílal finanční prostředky, balíky, dopisy. Organizoval dobročinné koncerty v internačních táborech, uvádí se 160 koncertů, propagoval českou hudbu a tance. V městské opeře v Lucernu nastudoval Smetanovou Prodanou nevěstu, která se stala manifestací proti utlačovatelům. Je spousta jeho korespondence se státními úřady ohledně povolení ke vstupu do vězeňských lágrů, soupisy navštívených lágrů, seznamy vojáků a jejich obsazení v jednotlivých číslech revuí, žádosti o pomoc pro sovětské internované, jejich fotografie, osobní korespondence. Sám Libovický ve svém vzpomínkovém strojopisu uloženém v Divadelním ústavu pod názvem „Sověťští internovaní ve Švýcarsku – Mé vzpomínky“ ocenil Švýcary, kteří pomáhali, kde jen mohli, divadla mu půjčovala bezplatně kostýmy. Uznávali jeho nesnadnou práci ve vojenských divadlech v táborech, zejména v divadelním souboru složeném z vojáků francouzsko-polské jednotky, která byla internována na území Švýcarska. Od roku 1943 cestoval tento soubor pod názvem „Vojenské divadlo divize pěších střelců Maryna“ po Švýcarsku s revuálními programy v režii a choreografii Libovického. Vladimír zde, přestože vystudoval klasický balet, předváděl politickou satiru. Jeho sólo „Anděl míru“ s nalíčením obličejů jako alegorie na osu Berlín-Tokio-Řím bylo známé po celé zemi.

V poválečné době strávil sezonu 1945/46 v Pražském divadle pro mládež Míly Melanové. Roku 1946 založil v Praze taneční složku „Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého“. Byl usídlen v Tvršicích u Žatce, bydlel v Praze a v Psárech u Prahy. Vyučoval rytmiku na Základní umělecké škole v Žatci a překládal. V roce 1947 vyhověl žádosti Svazu Čechů z Volyně, aby věnoval své zkušenosti k povznesení kulturní úrovně, zejména volyňské mládeže, a odešel z Prahy do Žatce. Jak sám přiznal pro časopis Věrná stráž, jeho odchod byl přijat se smíšenými pocity, ale on velmi dobře věděl, že je třeba pomoci řídit soubory volyňské mládeže. S hotovým uměleckým souborem se lehce pracuje, ale bylo mnohem těžší vychovat soubory nové. Žatec se stal centrem emancipačních snah volyňských Čechů, v lednu 1947 zde se konal první volyňský ples, kde Vladimír vystoupil jako host. Na sjezdu volyňské mládeže v červenci 1947 v slavnostním programu účinkoval spolu s Eduardem Hakenem a Marií Glázrovou. Po úspěchu žateckých slavností se na základě myšlenky Libovického ustanovil soubor volyňské studující mládeže, který absolvoval čttná

vystoupení. Další záměr mistra byl uspořádán celostátní soutěž lidového umění volyňských Čechů v listopadu 1948, kde zasedal v porotě. Konaly se ještě dva ročníky olympiády v letech 1949 a 1950, silně je však poznamenala dobová propaganda a z programu se vytratila přirozená kultura.

V letech 1954-1956 byl choreografem Ukrajinského národního divadla v Prešově a od roku 1956 „Poddukelského uměleckého ľudového súboru“. Napsal libreto a jako choreograf uvedl premiéru baletu „Marijka“, ke které udělal hudební doprovod jeden z jeho nejbližších přátel skladatel Radovan Fest-Spišiak. Ta hra se hrála 47krát ročně. Takovou popularitu tehdy neměla žádná jiná hra.

Jméno Libovického také je spojeno s kinematografií. V roce 1939 účinkoval ve filmu „Poloninská láska“ jako hlavní hrdina filmu a také účinkoval ve filmu „Nikola Šuhaj“ podle románu Olbrachta se stejným názvem. V tomto filmu je dost poučných epizod a všechny se staly realitou díky choreografickému umění pana Vladimíra.

Na konci 50. let komunistická vláda potlačovala své oponenty a nejvíce účastníky odboje na Západě. Libovickému připomněli jeho účinkování v Užhorodě a Chustu, přátelství s Augustinem Vološinem atd. a nuceně ho penzionovali. Koupil si tedy pozemek v lese v katastru obce Psáry a skoro 20 let osamocený a zapomenutý bydlel v lese s kočkami a včelami, také maloval fantastické obrazy.

Na konci sedmdesátých let dvacátého století navštívila Československo vládní delegace ze Švýcarska. Po ukončení oficiálních jednání a podpisů mezistátních smluv se prezident republiky Gustav Husák podle diplomatického protokolu zeptal vedoucího švýcarské delegace: „Možná, že máte nějaké soukromé přání?“ Vedoucí švýcarské delegace překvapil prezidenta nečekaným přáním: „Chtěli bychom se setkat s maestrem Libovickým.“ Ani prezident, ani jeho poradci nevěděli, kdo je tento Libovický. „To je známý český choreograf a režisér, který v době 2. světové války dostal politický azyl ve Švýcarsku, založil několik dramatických kolektivů v táborech pro zajatce a na hlavních švýcarských scénách inscenoval klasické opery, mezi nimi také „Prodanou nevěstu“ Bedřicha Smetany. Dozvěděli jsme se, že bydlí v Praze a chtěli bychom mu poděkovat za přínos do švýcarsko-českých vztahů“. Bezpečnost našla Libovického v Psárech, doprovodila do Prahy, kde ho nejprve odvezli do kadeřnictví, potom do lázně a v půjčovně ho převlékli do pořádného obleku a doprovodili na Hradčany. Po představení prezidentovi dostal pan Libovický dva tlumočníky z francouzštiny a němčiny, které odmítl, protože perfektně vládl mimo českého, slovenského, ukrajinského a polského ještě francouzským, německým a italským jazykem. Na slavnostní večeři byl Vladimír Libovický ústřední postavou. Vedoucí delegace prohlásil, že je pro něj štěstí vidět živého „mistra Libovického“, který v roce 1939 okouzлил švýcarské publikum svým tancem na festivalu.

Vladimír Libovický nezapomněl na své rodiště – vesnici na Volyni, České Noviny. Na pozvání místních vlastivědců, rodiny Ivana a Kateřiny Sydorukových, třikrát navštívil Ukrajinu a zejména svou vesnici. Rodina Sydorukových se spřátelila s bývalým rodákem a na jeho pozvání několikrát navštívila Československo, kde je pan Libovický pokaždé vozil po všech významných kulturních a historických místech celé republiky. A o divadle ani nemluvě – pro hosty vždy byla zajištěna nejlepší místa. Selské muzeum, který zorganizoval Ivan Sydoruk v budově staré školy, dostalo od Libovického, jako od známého občana Českých Novin, mnoho dárků, které zabraly celou zeď, a mezi nimi vyšívaná košile, se kterou se prakticky nerozlučoval při pohostinských vystoupeních po Evropě. Také vavřínový věnec, který dostal mistr jako odměnu za vítězství v soutěži v Paříži. Bohužel v průběhu let mnoho lidí ztratilo zájem o historii a místní tradice. (Po reemigraci do staré vlasti se v bývalých českých vesnicích a osadách usadili Ukrajinci z okolních vesnic a přistěhovalci z Polska a Slovenska. Kolchozy zlikvidovali, samoty a malé osady a české vesnice po připojení k stejnojmenným ukrajinským ztratily

název České. Také některé ukrajinské obce ztratily svůj historický název). Na konci sedmdesátých let bylo muzeum zavřeno a není známo, kam se exponáty přemístily. Kde je nyní onen vavřínový věnec, nikdo neví jistě. Na začátku osmdesátých let byl areál prodán soukromé osobě, která rozebrala muzeum na materiál a postavila tam nový dům.

Musíme také upomenout že pan Libovický napsal krátkou kroniku obce Noviny České.

Před úmrtím Vladimír Libovický bezvadně sehrál ještě jednu „divadelní roli“. Věděl, že jeho zdravotní stav je beznadějný, a nechal napsat osmdesát oznámení o svém úmrtí a pohřbu. Kromě toho zprávu o své smrti vlastnoručně napsal na dvanáct telegramů, kam se mělo dopsat pouze datum.

Vladimír Libovický zemřel 18. prosince roku 1984 v Praze. Na pohřbu jeho životní cestu popsal slovenský publicista a folklorista Mikuláš Mušínska.

Na foto Vladimír Libovický v muzeumu obce Noviny České vedle stěny se svými darkamy. Zdroj: archiv Marie Čonkové.

Prameny: Vladimír Libovický. *Věrná stráž*, 1947. Č. 2. S. 6.

<https://scvp.eu/vs/1947/vs-02-02.pdf>

Marie Čonková. *Život pro umění a vlast. Zpravodaj SČVP*, 2021. Č. 2. S. 2-4. Č. 3. S. 6-8.

Vladimír Libovický, Vladimír Ficek. *Noviny České. Věrná stráž*, 1950. ČČ. 26-38.

<https://volynaci.cz/file/6215/Noviny-Ceske.pdf>

Česlav Chytrý. *Potomci z Čech u hrobů svých příbuzných. Rovno*, 2021.

Магда Мушинка. *Волинський чех Володимир Лібовицький (1906-1984): короткий життєпис. Острів*, 2013.

Ірина Тимошук. *Чеський митець із Дубенського повіту. Матеріали Міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції „Чехи на теренах Волині“*. Дубно, 2016.

<https://eprints.oa.edu.ua/2256/1/34.pdf>

Луковець Олена

Житомирщина є одним із тих регіонів України, де широко розгорнулася чеська колонізація, яка почалася в 1870-і роки. Перша чеська колонія на теренах Житомирського повіту Волинської губернії – Вільшанка, заснована в 1874 році, Високе – 1878 року, Селенщина – 1879 року, Крошня та Окілок – 1880 року. Це п'ять найбільших чеських колоній у цьому повіті, які були самостійними адміністративними одиницями, тобто мали свого чеського старосту, місцеве самоуправління тощо. Пізніше біля них виникли дрібні колонії-висілки – Івановичі, Виногради, Плехов, Кручинець, Аліновка, Городище, Горбаші.

Найчастіше колоністам діставалась земля не вищого гатунку, а часом – і зовсім погана – заболочені, порослі лісом та чагарником неугіддя. Це, перш за все, було пов'язано з нестачею коштів для закупівлі

кращої землі. На Волині чехи проводили громадські меліоративні роботи, проявляючи здатність до кооперування, докладаючи величезних зусиль до окультурення земель, чим дивували місцеве населення, упевнених у неродючості цього ґрунту. Чехи завели сівозміну, відмовившись від парів, почали угноювати землю, посадили садки, використовували більш досконалі способи обробітку землі, запроваджували нові культури тощо.

В архівних документах село Окілок уперше згадується в 1880 році як чеське село Okolek. Група чехів викупила частину «недвижимого имения» в слобідці Окілок, яка належала поміщиці Браунштейн. Куплено 596 десятин землі за 19 тисяч рублів золотом. Ця група чехів складалась з 19 голів родин, кожній із яких дісталось стільки землі, стільки грошей вона внесла до загальної суми. Серед них знаходимо родини Франца Лукавського та Карла Вербата – предків Олени Луковець. Також в родоводі пані Олени зустрічаємо прізвища Їрасек, Іргл, Барцл.

Відомості про родину Лукавців. Франц Карлович Вербата (*1851), у православ'ї Олександр, одружився з Марією Яківною Лукавець (*1849), у якої від першого шлюбу був син Франц (*1870), у православ'ї В'ячеслав. В'ячеслав – прадід Олени Луковець – народився ще в Чехії. Його батьки разом з родиною переїхали на Волинь, зокрема це видно із виписки з документу купівлі-продажу землі мешкали в селі Окілок: «Дело Житомирского нотариуса А. П. Кригер. Акт на недвижимое имущество часть 15 по общей описи №15 совершено 4 февраля 1898 года по реестру 634 опись 2154а №28 о продаже крестьянином Владимиром Ивановичем Вербатой имущество Александру Владимировичу Вербата и Владимиру Матвеевичу Лукавец при с. Ивановичах Житомирского. Бывшие австрийские подданные, ныне крестьянин чех Вербат Карл, по принятию православия Владимир Иванович Вербата и мещанин чех Владимир Матвеевич Лукавец, живущий в Окилок Житомирского уезда 15 десятин земли. Что они Вербаты и Лукавец совершили купчую у жены Губернского секретаря Ольги Ивановны Браунштейн».

В архівах збереглася одна з метричних книг Волинської консисторії від 1902 року, у якій є запис: «20 января 1902 года, деревня Окилок, крестьянин, чех – Владимир Матвеевич Лукавец, православный, первым браком, невеста из деревни Селенщина, крестьянка, чешка – Анастасия Вячеславовна Галуман. Поручители: Павел Вячеславович Бетка и Владимир Вербата».

У сповідній відомості колонії Окілок за 1913 рік записано: «Лукавец Владимир Матвеевич (40 лет), жена Анастасия Вячеславовна (42 года), дети: Иосиф (8 лет), Анна (11 лет), Милютина (9 лет)».

В родині В'ячеслава Матвійовича Лукавця було троє дітей: Йосип (*1906), Антоніна та Людмила, які вийшли заміж за братів Петрановських. Сестри отримали прекрасну педагогічну освіту в Житомирі.

Назва села Окілок (Okolek) виникла тому, що чехи-переселенці, закупивши землі, будували свої будинки край лісу, що по-чеськи називається Okolek (Околиця). Так і назвали село. Назву пізніше українізували на Окілок. Одна з вулиць називалася Замецька, центральна вулиця називалася Пулинська, яку в 1911-1913 роках забрукували. Усі господарі прилеглих до цієї вулиці будинків, зобов'язані були возити камінь із Скаболова й Пекарщини.

Після того як у господаря Кнителя в 1888 році виникла пожежа, мешканці села побудували на земельній ділянці, подарованій Кнителем та Андреем, пожежне депо, де зберігався інвентар вогнеборців.

Одними з перших на Волині в Окілку почали вирощувати хміль, який довгий час був найкращим за якістю на теренах Житомирщини. У 1880 році Павел Бетка привіз до Окілку саджанці «Семшового хмелю», названого на честь землероба Кристофа Семша, якому вдалося виростити саджанці жатецького хмелю у Врбіці на Роудницьку (Чехія). Новий сорт хмелю характеризувався раннім цвітінням, великою врожайністю, мав мало листя. Павел Бетка разом із Францом Крейзою (два аматори-садівники) протягом декількох років адаптували чеський хміль до кліматичних умов Волині, саджанці розмножили, й обох уважають за творців сорту хмелю «Okolek», який далі розповсюджувався по всій Волині. Багато родин в Окілку також почали займатися вирощуванням хмелю. Вони розводили хміль, перетворивши хмелярство на одну з основних і найприбутковіших галузей господарства. Завдяки наполегливій праці було досягнуто великих успіхів. Серед найуспішніших у вирощуванні хмелю були родини Беткових, Крейзових, Вербатових, Томашевих та інші.

Унаслідок розвитку хмелярства поширюється виробництво пива, у районах, де осіли чехи, будуються броварні, зокрема в Житомирі та в приміському чеському селі Крошня (нині це частина Житомира). Першу чеську броварню в Житомирі побудували на березі р. Кам'янки Йосип Махачек та Богдан (Теодор) Янса в 1878 році. Завод мав назву «Слов'янський» і випускав пиво під марками «Віденське», «Плзенське», «Чеське», «Бок-Бір». У 1903 році в Крошні Чеській запрацювала парова броварня «Волинь» чеха І. І. Альбрехта потужністю 12 кінських сил, де працювало 56 робітників. На цій броварні варили 146 тисяч відер чеського пива на рік, що давало 115 тисяч рублів прибутку. Такі великі обсяги виробництва пояснювались непоганою якістю пива та попитом на нього в губернському центрі. Дещо менша броварня була в А. Вебера в селі Високе Житомирського повіту, яку він побудував ще у 1870 році.

1929-1930 роки й ряд наступних років стали для багатьох мешканців Окілку та Високого повними болем та втратами. Етнічні чехи, громадяни УРСР, повною мірою розділили долю українського народу в цю трагічну добу, коли самі заможні, самі успішні, насамперед представники селянства, які протягом кількох поколінь важкою працею та стараннями добились певних успіхів у господарюванні, були зараховані до «куркулів» і зазнали репресій із боку радянських каральних органів.

Сьогодні для більшості населення слово «Тайшет» асоціюється з невеликим містом у Сибіру. Але в 30-і роки це слово наводило жах, бо до нього та в інші населені пункти Іркутської області вивозили на так зване спецпоселення, на примусові роботи всіх, кого радянська влада зараховувала до «ворогів народу», «куркулів» тощо. Таку ж «славу» зажила й Архангельська область, Воркута та Колима. До речі, і після війни КДБ, наслідуючи традиції ОГПУ та НКВД, продовжувало таку ж практику, відправляючи в табори ГУЛАГу всіх тих, хто не був лояльним до радянської влади.

У селищі Суєтіха (нині Бірюсінськ), передмістя Тайшета, у 1912 році починає працювати деревообробне підприємство, на якому, починаючи з 30-их років, працювало багато спецпереселенців. Спецпереселенці мешкали в жахливих умовах, у землянках або в бараках з дощок, коли взимку стовпчик термометра опускався нижче -40 градусів. В основному це були селяни, яких зарахували до «куркулів».

Важко читати архівні документи й усвідомлювати, що людей, які були успішними господарями, які відіграли величезну роль у розвитку сільського господарства та промисловості Житомирщини, везуть у товарних вагонах до кінцевої станції Тайшет. На деревобробному підприємстві Суєтіхи працювала й бабуся пані Олени, якій було тоді 19 років.

Але й там, в Іркутській області, за надуманими звинуваченнями «трійки» при УНКВД Іркутської області продовжували засуджувати до розстрілу спецпереселенців, серед яких були чехи з околиць Житомира, зокрема Вербата Володимир Олександрович, двоюрідний брат діда Олени Луковець та багато інших.

Луковець Олена Анатоліївна народилася в 1962 році в родині чеха Анатолія Йосиповича Луковця та українки Лідії Федорівни Павленко. Батько Олени народився 13 березня 1935 року в Омську. Там же народились і два його молодші брати – Володимир та Юрій. Лідія Федорівна народилася 10 жовтня 1938 року в місті Коростишеві, де закінчила зі срібною медаллю Коростишівську середню школу №1 і вступила на навчання до Львівського медичного інституту, після закінчення якого працювала провізором в Закарпатті, перевівшись у 1960 році до рідного Коростишева.

Олена Луковець закінчила із золотою медаллю Коростишівську школу і вступила на навчання до Київського інституту харчової промисловості, після закінчення якого працює у відділі держнагляду Житомирського центру стандартизації та метрології. Має сина Володимира, який закінчив Львівський інститут сухопутних військ.

У березні 1930 року в 24 роки Йосип В'ячеславович за те, що «проводив агітацію проти вступу до колгоспів, доказуючи, що там будуть терпіти голод» був розкуркулений і висланий до Сибіру. Але на станції Тайшет втік з-під варти, у подальшому змінив ім'я по-батькові (замість В'ячеславович на Володимирович) та змінив в прізвищі одну букву (замість Лукавець на Луковець). Розшукав свою кохану дівчину – Антоніну Їрасек, і вони одружились. До 1960 року вони мешкали в Омську, де в них народились троє синів: Анатолій (*1935), Володимир (*1936) та Юрій (*1939).

Родина Їрасеків мешкала в колонії Високе Чеське. В архівному фонді Волинської казенної палати зберігається посімейний список селянина-чеха с. Високе Антона Францевича Їрасека, 57 років, його дружина Марія Францівна (дівоче прізвище Женішек), сини: Йосип, 23 роки, В'ячеслав (прадід пані Олени) , 16 років; дочки: Кароліна, 22 роки, Антонія, 19 років, Марія, 14 років.

Їрасек В'ячеслав Антонович у 1896 році купив 9 десятин землі в селі Високе Чеське в чеха Олексія В'ячеславовича Цингроша. До цього він працював керуючим маєтку, збираючи гроші для купівлі землі. Частина грошей йому позичив господар-чех, у якого він працював. Незабаром він одружився з молододу дівчиною Отилією (у православ'ї Антоніна) Женішек, яка працювала в того ж господаря, доглядаючи його дітей. Між В'ячеславом та Отилією була велика різниця у віці, але вони кохали одне одного і в родині були прекрасні стосунки. У їхньому шлюбі народились діти: Йосип, Олена, Марія, Антон, Антоніна, Олексій.

У праці Яро Бури «Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace» вдалося знайти інформацію, що стосується родини Женішек, де за №2707 є запис: «Женішек Вацлав Вацлавович (*1837) родом з Гостівіц біля Праги та його дружина Анна (*1841), дочка Томаша Ружічки з Хинє біля Праги, переїхали до села Семидуби Дубенського повіту Волинської губернії». У списку осіб села Семидуби, які в 1888 році прийняли православну віру, є родина Женішек за №№ від 1351 до 1358, а саме: Женішек В'ячеслав Вацлавович (*1838), його дружина Анна Тимофіївна (*1839) та дочки – Людмила (*1870), Анісія (*1872), Єлизавета (*1873), Варвара (*1876), Еуфросинія (*1878) та Емілія (*1884). Оскільки в родині Женішеків були тільки дочки, то прослідкувати подальшу долю цієї родини не вдалося. Цілком правдоподібно, що Еуфросинія, Отилія, Антоніна – це одна й та ж особа, а роки народження не завжди збігаються в різних документах, зокрема відомо, що хрещення Отилії відбулося 2

лютого 1880 року в Житомирському кафедральному католицькому соборі (народилась 9 грудня 1879 року), а шлюб Антоніна Їрасека та Отилії Женішек уже відбувся в православної церкві.

Родина займалась вирощуванням хмелю. Дітей із дитинства привчали до праці, у кожного в родині були свої обов'язки. Діти брали участь у збиранні хмелю, потрібно було дуже рано вставати. Чехи були дбайливими господарями, завдяки невтомній праці одержували високі врожаї, у чистоті й порядку утримували двори, ошатно одягались, у повазі та слухняності виховували своїх дітей. На зароблені гроші родина Їраскових побудувала великий будинок із цегли. Збереглись світлини, на яких вся родина стоїть біля власного будинку. Цей будинок зберігся й до нашого часу. Після розкуркулення родини й переселення до Сибіру в ньому була розташована школа.

Економічні репресії під політичними гаслами стали трагічними для родини Їраскових. Після зборів, на яких родину віднесли до «куркулів», і усвідомлення наслідків цього, помирає голова родини Вячеслав Антонович. Невдовзі після його смерті Отилію з дітьми в 1930 році в товарних вагонах вивозять до станції Тайшет. На той час Антоніні, бабусі пані Олени, було 19 років. Дорогою на одній із станцій загубився найменший син Їраскових Олексій. Довгі роки його розшукували, але пошуки були марними.

Старша донька Їраскових, Олена, була дуже вродливою й вийшла заміж за багатого вдівця Іргла Антона Йосиповича. Від першого шлюбу в нього залишилось троє дітей: Вікторія (*1913), Антон (*1917), Марія (*1919), а в другому шлюбі з Оленою в 1925 році народилась донька Олена. Антон Іргл народився в 1882 році в Чехії, і у віці чотирьох років батьки його привезли на Волинь. У дорослому віці він займався вирощуванням хмелю. У 1929 році мав 14 десятин землі, 2 коней, 4 корови, 8 голів молодняка, був позбавлений права голосу. До арешту родина мешкала в колонії Винограда біля Черняхова на Житомирщині. 27.07.1930 за постановою Особливої наради при ДПУ УРСР Антон Іргл за ст. 54-10 КК УРСР був засланий у Казахстан терміном на три роки, де, маючи хворе серце, незабаром помирає.

Віктор Барцал був одружений із дівчиною з родини Ірглових. Він був гарним кравцем, і це приносило йому прибуток, грав також у духовому оркестрі. Родина була щасливою і виховувала двох доньок – Валентину та Євгенію. Віктора Барцала розкуркулують і всю родину везуть на спецпоселення до Сибіру. Дорогою його дружина занедужла. Уже в Сибіру народжується третя дитина, але незабаром мати помирає від туберкульозу, помирає й немовля. Віктор Барцал залишається сам із двома малими дітьми. Через деякий час він одружується з вдовою Антона Іргла Оленою, яка стає матір'ю його малолітнім дітям-сиротам.

Марія (*1898), дочка Вячеслава Їрасека, вийшла заміж за чеха Шульца Йосипа Степановича – єдиного сина багаті родини Шульців, який хворів на туберкульоз – на той час практично невиліковну хворобу. У цьому шлюбі народилось двоє дітей: Людмила та Йосип, який народився вже після смерті батька в 1930 році. Марію Вячеславівну з малими дітьми теж вислали до Сибіру.

Шульц Йосип Йосипович жив зі своєю родиною в Омську. Працював провідним спеціалістом на авіаційному заводі. Його старша сестра вже зі своєю родиною та мамою в 1960 році переїхала в Україну до міста Коростишева, звідки через декілька років переїхала до міста Кременчука Полтавської області.

Про народження ще однієї доньки Вячеслава Їрасека Антоніні є запис у метричній книзі за 1911 рік: «д. Винограда Вячеслав Антонович Ирасек и законная его жена Антонина

Вячеславовна – оба православные. Дочь Антонина. 15.04.11 г. Воспоемники: Иосиф Францевич Геллер и Мария Яковлевна Питимик».

У Високому Чеському була школа, де діти навчались і виховувались. Антоніна Ірасек розповідала своїй онуці Олені Луковець, як вона з братом ходила до школи. Спізнюватись або перечити вчителю було неприпустимо. Вона дуже грамотно писала, багато читала. Уміла вишивати рішельє, прекрасно готувала, вдало вела домашнє господарство – усе це знадобилось їй у майбутньому житті й дало можливість вижити на спецпоселенні в Сибіру. У Високому Чеському був свій дитячий театр, вони виступали на сцені. Вірші, вивчені ще в дитинстві, пані Антоніна розповідала своїй онуці.

У серпні 1941 року Йосипа Луковця призвали до Радянської армії і відправили на фронт, де він пробув до травня 1945 року. З серпня по жовтень 1941 року проходив службу в окремому 148 артполку як командир гармати. Після поранення лікувався в госпіталі, з червня 1943 року і аж до травня 1945 року проходив військову службу в 99 гвардійському стрілецькому полку.

Мав державні нагороди: орден Червоної зірки, медалі: «За бойові заслуги», «За взяття Кенінгсберга», «За перемогу над Німеччиною». Довідка, видана військовим комісаріатом м. Ісилькуль Омської області, звідки він призивався, за №1164 від 31.07.2008. Також є архівна довідка Центрального архіву (Міноборони Росії) в м. Подольську Московської обл. №11 від 28.11.2007. « Луковець Йосип Володимирович, 1906 р. н., гвардії єфрейтор, гарматний номер 99 гв. стр. п. занесений у книгу «Солдати Перемоги», т. 3, с. 148, Ісилькульський район Омської обл.»

На фронті теж був двоюрідний брат Йосипа В'ячеславовича, Лукавець Йосип Володимирович, ім'я по батькові якого він собі взяв у Сибіру, – Йосип В'ячеславович. Лукавець Йосип Володимирович занесений у книгу пам'яті Житомирської області в 1996 році. Там зазначено: «Лукавець Йосип Володимирович, 1906 р. н., с. Окілок, українець, колгоспник, мобілізований у січні 1944 року, рядовий. Загинув 12.02.1944. Похований на міському кладовищі в м. Шепетівка Хмельницької обл.»

Комісія з питань поновлення прав реабілітованих повністю реабілітувала Луковця Йосипа В'ячеславовича 17 квітня 1991 року.

У 1960 році родина Луковців продала свій будинок в Омську й подала документи для виїзду до Чехословаччини, але радянські органи влади не дали дозволу на виїзд за кордон. Тоді родина вирішила повернутись на рідну Житомирщину, осівши в Коростишеві. Анатолій працював на вугільному розрізі, неодноразово отримував подяки від керівництва підприємства, був занесений на дошку Пошани, отримав нагрудний знак «Ударник 9-ої п'ятирічки». Там же, у Коростишеві, познайомився зі своєю майбутньою дружиною Лідією Павленко.

Світлина: архів Олени Луковець.

Джерела: *Олена Луковець. Життєпис чеських родин Житомирщини. Матеріали Міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції "Чехи на теренах Волині". – Дубно, 2018.*
Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.
Orthodox_CZechs_1888-91.

Lukovec Helena

Helena Lukovec se narodila v roce 1962 v městě Korostyšev v rodině Čecha Anatolie Lukovce syna Josefa a Ukrajinky Lidie Pavlenko, dcery Fedora. Absolvovala se zlatou medailí Korostyševskou školu. Pokračovala v učení na Kyjivské vysoké škole potravinářského průmyslu. Pracuje v oddělení státního dohledu Žytomirského centra standardizace a metrologie. Její syn Vladimír absolvoval Lvovskou vysokou školu pozemních vojsk. Otec paní Heleny, Anatolij Lukovec, se narodil 13. března 1935 v městě Omsk a matka, Lidie Pavlenko, se narodila 10. září 1938 v městě Korostyšev, kde absolvovala se stříbrnou medailí Korostyševskou střední školu č. 1. Pak pokračovala ve studiu na Lvovské vysoké škole lékařské, po ukončení které pracovala jako provizor v Zakarpatské oblasti a

pak se vrátila do Korostyševa.

Dědeček paní Heleny Josef Lukovec za doby kolektivizace jako bohatší obyvatel (kulak) podléhal represím a byl odvezen na Sibiř. Na stanici Tajšet Irkutské oblasti utekl strážím a změnil jméno otce a příjmení (místo Václav – Vladimír, místo Lukavec – Lukovec), dostal se do města Omsk, kde našel svou milovanou Antonínu Jiráskovou. Tam se vzali a v Omsku se jim narodily děti: Anatolij, Vladimír a Jurij. V roce 1960 rodina Lukovců prodala svůj dům v Omsku a podala žádost na odjezd do Československa, kterou odmítly tehdejší sovětské úřady. Lukovcovi se odstěhovali na Ukrajinu, do města Korostyšev. Anatolij pracoval jako horník. Mnohokrát za svou práci dostával vyznamenání, jeho jméno bylo zapsáno na desku cti, obdržel znak „Úderník 9. pětiletky“. V Korostyševě se seznámil se svou budoucí manželkou Lidií Pavlenkovou.

Ještě některé informace o rodině Jiráskových. V archívu Volyňského státního ústavu je uschován spis rodiny zeměděle-Čecha z obce Vysoké České Jiráska ze září roku 1887, kde je zapsáno: „Antonín Francevič Jirásek, 57 let, jeho manželka Marie Francevna, synové: Josef, 23 let, Václav, 16 let (praděd paní Heleny), dcery: Karolina, 22 let, Antonie, 19 let, Marie, 14 let“. Václav Jirásek, syn Antonína v roce 1896 zakoupil 9 desjatin půdy v obci Vysoké České u Čecha Alexeje Cynhroše syna Václava. Před tím pracoval jako správce majetku, našetřil peníze a část mu půjčil vlastník-Čech.

Václav Jirásek se oženil s o hodně mladší Otýlíí, v pravoslaví Antonínou, Ženíškovou, která pracovala jako chůva u téhož hospodáře. Ačkoliv mezi nimi byl velký věkový rozdíl, milovali se a v rodině byly dobré vzájemné vztahy. Narodily se jim děti: Josef, Helena, Antonín, Antonína a Alexej.

Praděd Václav Lukavec se narodil v roce 1870 v Čechách. Jeho děti: Josef (*1906), Antonína a Ludmila. Obě dcery pak se vdaly za bratry Petránkovy. Podle výpisu z Kupní smlouvy „Správa žytomirského notáře P. I. Kriger. Akt na nemovitost část 15. podle celkového spisu č. 15 vykonány 4. února 1898 podle rejstříku 634 opis 2154 a č. 28 o prodeji majetku zemědělcem Vladimírem Ivanovičem Vrbatou Alexandru Vladimírovičovi Vrbatovi a Vladimíru Matvějeviči Lukavci vedle obce Ivanoviče Žytomirské. Bývalí rakouští státní příslušníci, nyní zemědělci, Čech Karl Vrbata, po přestoupení k pravoslaví Vladimír Ivanovič Vrbata a měšťan Čech Vladimír Matvějevič Lukavec, občan obce Okolek Žytomirského újezdu, 15 desjatin půdy. Vrbata a Lukavec půdu koupili u manželky Gubernského tajemníka Olgy Ivanovny Braunštejn“.

Název Okolek pochází od toho, že se Češi-kolonisté usídlovali vedle lesa, to jest na okolku. Potom český název přejmenovali na ukrajinský Okilok. Jedna ulice se jmenovala Zámecká a hlavní ulice – Pulynská, kterou v letech 1911-1913 vydláždili. Každý hospodář na tuto ulici dovážel kameny od Skabolova a Pekarščiny. V té době málokterá vesnice měla dlážděnou silnici.

Potom, když vyhořel majetek hospodáře Knytla, byla v obci vybudována požární zbrojnice, pozemek na ni věnovali Knytl a Andrlé.

Jako jedni z prvních občané Okolku začali pěstovat chmel, který byl na Volyni svou kvalitou dlouhou dobu nejlepší. V roce 1880 Pavel Betka přivezl do Okolku sazenice „Semšového chmele“, který dostal jméno Kryštofa Semše, kterému se podařilo vypěstovat sazenice žateckého chmele ve Vrbici u Roudníka v Čechách. Nový druh chmele měl ranější květ, vysoký výnos a málo listů. Pavel Betka spolu s Franzem Krejzou (dva amatéři-zahradníci) během několika let adaptovali český chmel na podnebí Volyně. Mnoho rodin v Okolku začalo také pěstovat chmel, který se stal jednou z nejvíce pěstovaných kultur a přinášel zisk. Díky spolehlivé práci místních hospodářů dosáhli úspěchu. Mezi nejúspěšnějšími pěstovateli chmele byly rodiny Betkových, Krejzových, Vrbatových, Tomášových atd.

Za 2. světové války Josef Lukovec, od srpna 1941 do května 1945, bojoval v sovětské armádě, nějakou dobu se léčil ve vojenské nemocnici a pak pokračoval zase v boji. Měl státní vyznamenání, řád „Красной звезды“ a medaile „За боевые заслуги“, „За освобождение Кенингсберга“, „За победу над Германией“. Potvrzení vydal vojenský komisariát města Isylkul' Omské oblasti a Centrální archiv Ministerstva obrany Ruska v městě Podol'sk. Jméno svobodníka Lukovce Josefa Vladimíroviče, dělostřelce, bylo zaneseno do knihy „Vojáci vítězství“. Na frontě také byl jeho bratranec Josef Vladimírovič Lukavec, jméno kterého si vzal na Sibiři Josef Václavovič Lukovec. V roce 1996 jméno Lukovce Josefa Vladimíroviče také bylo zaneseno do „Knihy paměti Ukrajiny Žytomirské oblasti“. Tam je zaznamenáno: „Lukovec Josef Vladimírovič 1906 ročník, obec Okolek, Ukrajinec, kolchozník, mobilizovaný v lednu 1944, vojín. Zahynul 12 února 1944. Pohřben na městském hřbitově města Šepetovka Chmelnické oblasti“.

Komise k otázkám rehabilitace práv represovaných občanů, 17. dubna 1991 rehabilitovala Lukovce Josefa Václavoviče.

Foto z archivu Heleny Lukovce.

Prameny: *Олена Луковець. Життєпис чеських родин Житомирщини. Матеріали Міжнародної історико-краєзнавчої конференції "Чехи на теренах Волині". Дубно, 2018.*
Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.
Orthodox_CZechs_1888-91.

Малінська Їржіна

Полковник у відставці Їржіна Малінська, дівоче прізвище Шмідова, народилася 9 травня 1925 в місті Млинів на Волині. По-чеськи її ім'я та прізвище Їржіна Шмідова, а Ірена Шмідтова – по-польськи. Через сімнадцять днів від початку Другої світової війни Млинів окупувала Червона армія. Родина Шмідових не вітала більшовиків. Перед їх будинком стояли радянські танки, біля яких ходили брудні чоловіки, а ще недавно тут ходили польські льотчики – було на що подивитися. Але це було найменше лихо. Настали важкі часи, з магазинів зникли товари, оскільки припинилося роками налагоджене постачання, і цьому посприяв дуже невігідний обмінний курс для золотого по відношенню до рубля. У ресторані Шмідових залишилося продуктів тільки до Різдва. Радянська влада поступово у родини Шмідових забрала ресторан та театральний зал, там

зробили ощадкасу. Хотіли також виселити їх із будинку, але за них заступився місцевий комуніст – і їм залишили в користуванні дві кімнати. Їржіна навчалася в Дубенській гімназії, яку з приходом совєтів перетворили на державну десятирічку, а мешкала в монастирі кармеліток, де був гімназійний інтернат, який з приходом радянської влади ліквідували. У Млинові відкрили школу, але Їржіна не хотіла навчатися в радянській школі, хоча пізніше її вмовили подруги.

22 червня 1941 року гітлерівська Німеччина напала на Радянський Союз. Почалася страшна й жорстока війна. Їржіна в цю неділю разом з подружкою, провідавши могилу матері, яка недавно померла, щойно вийшла за браму цвинтаря, як на нього почали падати бомби – німецькі льотчики переплутали об'єкт, і замість замку, де були радянські військові, скинули бомби на цвинтар, зруйнувавши багато могил так, що скелети деяких мерців висіли на деревах. Жах! Довелося втікати в село до тітки, але, хвилюючись за родину, Їржіна повернулася до міста. Виникла нова небезпека. Молодих здорових людей вивозили на примусові роботи до Німеччини, і вона, 1925-го року народження, підлягала вивезенню. Батько влаштував дочку на роботу в замковому саду – і це врятувало її від вивезення.

Млинів був переважно єврейським містом, і окупація Волині нацистською Німеччиною означала виникнення гетто з наступною ліквідацією його мешканців. Погромів зазнала й родина подруги Іржіни Рахель, яка одна з небагатьох врятувалася. Вони разом працювали в замковому саду. Пізніше, вже після війни, Їржіна зустрілася з Рахель у Празі, яка була там проїздом разом зі своїм чоловіком, по дорозі до Палестини. Інколи ходила в село Новини Чеські, де мешкала її тітка, і допомагала тій по господарству, хоча не мала навиків сільської роботи, тому їй було важко. Вона навіть на стерні подерла ноги, і в рани потрапила інфекція – довелося довго лікуватись. У цьому селі їй подобалося, бо тут жили чехи, які мали свій театр, школу, пожежну дружину, музикантів і всі розмовляли чеською мовою.

Після приходу Червоної армії на Волинь у 1944 році Їржіна змушена була працювати секретаркою в райпарткомі, який займався пошуком колабораціоністів. Їй навіть погрожували, пропонуючи робити доноси. Уже в квітні 1944 року вона записалася до 1-го чехословацького армійського корпусу. Вона довго не наважувалася, бо від вступу до армії її відряджувала

квартирантка-росіянка, яка мешкала в їхньому домі, та й батько був категорично проти, вважаючи, що в армії жінки можуть бути тільки як повії. Поки вона відважувалася, то призивний пункт переїхав з Новин Чеських до Луцька. Батько, дізнавшись про запис Їржини до війська, аж захворів. Дізнавшись, що Їржина працювала деякий час секретаркою, їй запропонували роботу в канцелярії юриста капітана Ваша, але вона категорично відмовилася і добре зробила, бо пізніше переконалася як цей капітан, вислужуючись перед комуністами, виносив смертні вироки заслуженим ветеранам. Пішла працювати санітаркою, а пізніше, пройшовши за рекомендацією лікарки Енглової двомісячні курси медсестер, виконувала функції медсестри.

Біля ліжок з пораненими пройшла всю Карпатсько-Дукельську операцію. Доводилося їздити санітарним авто по розбитих воєнних дорогах, часом під ворожим обстрілом або, що ще гірше, заблудитися й потрапити в населений пункт, зайнятий німцями. Під час важких кровопролитних боїв за перевал і далі в долині до польового шпиталю поступало багато поранених, доводилося постійно тримати в руках кофеїн та морфій, щоб колоти пораненим, дати напитися води, а кому – лише намочити губи. Операції робили просто неба. Лікар Шкваржіл стояв п'ять днів і ночей біля операційного столу без відпочинку. Йому ноги так набрякли, що він не міг взути чоботи, натягнув на ноги замість чобіт мішки і продовжував оперувати. Через два дні без сну та відпочинку послали Їржину на кухню принести чаю для поранених. На кухні чергував немолодий кухар-єврей, який, подивившись на неї, посадив її та приніс їсти, а вона миттю заснула. Кухар її постійно будив, змушуючи їсти.

Наведемо уривок із фронтових спогадів пані Малінської: «Радість від того, що ми 6-го жовтня 1944 року дійшли до чехословацького кордону, затьмарилася десятками поранених, що поступали з передової лінії фронту. Монашки віддали монастир під шпиталь, а самі перейшли до господарської будівлі. Лікарі робили одні ампутації. Де не станеш, там була міна... Привезли пораненого... У нього була відірвана нога та рука. Коли я запитала, як могло так статися, він відповів: «Ви не можете собі навіть уявити, як там усе заміновано. До чого не доторкнетесь, куди не станете – усюди міни. Я наступив на міну, яка відірвала мені ногу, а коли падав, то впав на іншу міну й залишився без руки...».

Під час війни доводилося зазнавати переслідувань з боку комуністів-командирів, які звинувачували її в шпигунстві навіть за те, що вона вірила в Бога, святкувала релігійні свята, не була в комсомолі. Одного разу довелося напіводягненою шукати прихисток у подруг-медсестер, рятуючись від домагань п'яного російського офіцера. Вона навіть хотіла покинути армію. Її переконали, що вже вона багато на війні пережила й витримала та що вже скоро кінець війни.

Працюючи в госпіталі, який розмістився в місті Слани, їй вдалося отримати відпустку на Волинь. Відвідала свою родину в Млинові. Два тижні прожила і в радості, і в смутку, бо поляки з Млинова виїхали, багато померло, загинуло під час війни – і родичів поменшало.

Ще один уривок зі спогадів пані Їржини: «Одного вечора санітарка мені запропонував піти додому поспати. Я із вдячністю прийняла її пропозицію. Був вечір 8 травня, десь біля восьмої години місцеве радіо почало вигравати різні марші. Усі ми побігли на площу, щоб з'ясувати, що ж відбувається. Голос з репродуктора сповіщав, що було підписано капітуляцію Німеччини. Мені аж перехопило дух. Ніколи, ніколи в житті не забуду цю мить! Не могли цю новину так зразу сприйняти, люди навколо обіймалися, цілувалися, сміялися й плакали водночас. Я побігла до лікарні і, відчинивши двері, з порога крикнула: «Хлопці, війна закінчилася! Підписали капітуляцію!» Реакція була захоплююча, але недовга. Погляди всіх

були звернуті на одного пацієнта, і я раптом зрозуміла, що тут є поранений, який, мабуть, уже не доживе до ранку. Нахилившись, я підійшла до його ліжка, сіла скраєчку й погладила його по холодному чолі, відгорнула йому спітніле волосся й сказала: «У нас усіх – велика радість від закінчення війни. Ви не радієте?» Він сумно подивився на мене і прошепотів: «Дуже радію, але мені це вже не знадобиться». Я знову його погладила, тихо вийшла й вже тут заплакала. Чому? Чому тепер, коли все скінчилося, цей хлопець, який ще не відчув своєї молодості, мусить померти? Чому стільки людей до кінця життя мусять залишатися фізичними й душевними інвалідами? Чому стільки сиріт, удів, згорьованих матерів і сестер? Ми ще не знали, що нас чекає в нашій любій країні, про яку стільки мріяли. Вечір видався тихий, спокійний. Повільно пленталася додому і, замість того, щоб радіти з тієї найгарнішої миті миру, я плакала».

Після війни Шмідова закінчила військовий медичний навчальний заклад і отримала направлення в Оломоуц як покарання за те, що не написала заяву про вступ до комуністичної партії Чехословаччини. Її родина в 1947 році переїхала з Млинова до Жатця, де вже мешкав молодший за неї на три роки брат Ладіслав. У 1947 році її заарештували й сім днів допитували в справі про мостецьку шпигунську аферу. Брата Ладіслава також арештували в 1948 році і через рік засудили як учасника Юдексової антикомуністичної групи.

В особистому житті Їржіни сталися зміни. Вона вийшла заміж, але незабаром розлучилась, народила сина Павла. Їржіна Малінська пробула в армії до 1968 року, коли за виступи на радіо її звільнили в запас. Її син Павел після того як підписав Хартію-77, змушений був легально емігрувати до США, згодом зустрівся з матір'ю лише під час її відвідин Нью-Йорка або привозячи внуків до неї в Прагу. Перебуваючи на пенсії, працювала в чеській туристичній агенції «Čedok» як екскурсовод, бо вільно володіла польською, російською та українською мовами. Любила їздити на Кавказ, не любила Сибір. Декілька разів привозила чеських туристів на Волинь, де її до сьогодні пам'ятають краяни – нащадки волинських чехів. Була вона і на відкритті пам'ятного знака в місті Рівне в 2007 році разом із великою групою ветеранів війни та чехів-туристів, які прихали до Рівного.

У липні 2017 року під час відвідин Волині група чеських туристів, консули Чеської Республіки у Львові Павел Пешек та Ігор Шедо, представники чеської громади Дубенщини взяли участь в урочистому відкритті пам'ятної дошки на стіні районної бібліотеки в місті Дубні на честь Їржіни Малінської.

Вона активно працювала в Товаристві чехів Волині та їх друзів, Чеській общині легіонерів та в Чеській спілці борців за свободу.

Померла 15 липня 2012 року в Празі.

Світлини: pametnaroda.cz/cs/malinska-roz-smidova-irena-1925

Джерела: memoryofnations.eu/en/malinska-roz-smidtova-irena-1925#links

scvp.eu/zpravodaj/kopie.Zpravodaj%207-2020.web.pdf

Мілада Ваврова. Хресна дорога. Дубно, 2008.

Наталія Целоусова. Останнє поранення. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої 60-річчю репатріації чехів на етнічну батьківщину. Дубно, 2008.

Malínská Jiřina

Plukovnice v. v. Irena (Jiřina) Malínská, rozená Šmídová, se narodila 9.5.1925 v městečku Mlynov na Volyni. Jméno a příjmení Irena Šmídová – v polštině a Jiřina Šmídová – v češtině. Rodina Šmídových byla dost bohatou a vlastnila skoro největší dům v Mlynově, restaurace a divadelní sál. V říjnu 1939 před jejich okny stály sovětské tanky a dokola chodili ušpinění vojáci. Dříve tam chodili polští letci – a tak bylo se na co dívat. Šmídovi nebyli rádi za Sověty, stejně jako většina bohatších lidí západní Ukrajiny. Ale to ještě nebylo to hlavní. Po obsazení západní Volyně Rudou armádou všechno, co vlastnila rodina, Sověti sebrali, nechali jim jenom dvě vybavené místnosti v obytném domě a to jen, když se za ně přimluvil místní komunista. Z obchodu zmizelo zboží, byl zrušen stanovený obrát zboží. To také zavinil nevýhodný kurs měny zlatého a ruble.

Jiřina se učila v Dubenském gymnáziu a bydlela v internátě v klášteře karmelitek. Sověti udělali z gymnázia desetiletku a zrušili internát. V Mlynově také zřídili desetiletou školu, ale Jiřina nechtěla pokračovat ve studiu v desetiletce, ale pak ji přemluvily kamarádky.

Dne 22. června 1941 Německo napadlo na SSSR a za několik dní německá armáda okupovala Mlynov. V první den války, to byla neděle, Jiřina s kamarádkou chodily ráno na hřbitov ke hrobu své maminky, která nedávno zemřela. Právě když vyšly za branku hřbitova, tak německá letadla začala bombardovat hřbitov – asi si piloti spletli zámek, kde byla sovětská záloha, s hřbitovem a shodili bomby na hřbitov. Některé hroby byly rozryté a skelety nebožtíků visely na stromech. Hrůzný pohled!

Jiřina utekla z Mlynova ke své tetičce do Novin Českých, ale zanedlouho se vrátila zpátky, protože byla znepokojena obavami o svou rodinu. Ale teď vznikl nový problém – její ročník podléhal nasazení do Německa na nucené práce. Otec pro ni našel zaměstnání v zámku, kde pracovala jako zahradnice.

V Mlynově, jako ve většině volyňských měst bydlelo mnoho Židů a to znamenalo, že Němci je seženou do ghetta a pak zlikvidují. Spolu s Jiřinou pracovala její kamarádka židovského původu Rachel, která se jako jedna z mála zachránila. Jiřina často chodila pěšky ke své tetičce do Novin Českých, pomáhala jí na poli, ačkoliv nebyla zvyklá zemědělské práci. Tam se jí ale moc líbilo, protože ve vesnici byla česká škola, vlastní divadelní kroužek, hasičský sbor, dodržovali tam české tradice a mluvili česky.

Po příchodu Rudé armády na Volyň v roce 1944, byla Jiřina nucena pracovat jako sekretářka v sovětském orgánu tzv. rajpartkomu, který vyhledával kolaboranty. Náčelník chtěl, aby udávala své krajany, což ona kategoricky odmítla a rozhodla se nastoupit do československé zahraniční armády v SSSR. Její otec o tom nechtěl ani slyšet – říkal, že v armádě jsou ženský jenom kurvy. Už v dubnu 1944 se přihlásila do vznikajícího 1. československého armádního sboru. Nejprve jí nabídli místo v kanceláři právníka kapitána Vaše, ale to odmítla a pak se několikrát přesvědčila, jaký to byl ničema, když ve službách komunistické vlády odsuzoval k trestu smrti některé zasloužilé vojáky. Šla do medicínského praporu jako sanitářka a později, na doporučení doktorky Englové, absolvovala zdravotní kursy a pokračovala dále ve funkci zdravotní sestry. U raněných na lůžkovém oddělení

prošla Karpatsko-dukelskou operací. Stávalo se, že jezdila sanitkou po rozbitých válečných cestách při ostřelování Němců, nebo, co bylo ještě horší, jednou zabloudili na cestách a zajeli do Němci obsazené vesnice. V temném vojenském stanu leželi ranění vojáci, kteří křičeli bolestí. Držela v rukách morfin a líh pro sterilizaci a dávala injekce nebo napájela vodou a některým jenom namáčela rty.

Operovali na obyčejném stole z prken, pod čistým nebem. Doktor Škvařil pět dní a nocí pořád operoval. Od dlouhého stání mu nohy tak otekly, že se nemohl obut. Ovázal si tedy nohy pytli a pokračoval v operacích. Jednou po dvou dnech bez spánku šla Jiřina do kuchyně pro čaj raněným. Starší kuchař-Žid viděl, jak je unavená a hladová, usadil ji a dal jí jíst, ale ona ihned usnula. On ji pořád budil a nutil k jídlu.

Uvedeme vzpomínky paní Malínské: „Radost z dosažení československé hranice 6. října 1944 vystřídal desítky raněných z přední frontové linie. Doktoři prováděli samé amputace nohou a rukou. Kam se vstoupilo, tam bylo zaminováno... Přivezli raněného ... Tento raněný měl utrženou nohu a ruku. Když jsem se ho ptala, jak to mohlo stát, odpověděl: „Vy si to nedovedete ani představit, jak to tam je vše zaminováno. Na co sáhnete, kam vstoupíte, samá mina. I já jsem stoupl na minu, ta mi utrhl nohu, a když jsem padal, upadl jsem na druhou stranu a přišel jsem o ruku...“.

Za války a po ní byla pronásledovaná komunisty za to, že byla věřící a nebyla v komsomolu. Jednou docela polooblečená utekla od obtěžování ožralého ruského důstojníka ke svým kamarádkám. Chtěla už odejít z armády, ale doktorka Englová jí to rozmluvila, že už je skoro konec války, že už tolik vydržela a zažila.

Ještě jedna vzpomínka paní Jiřiny. „Jednou večer mi ošetřovatelka nařídila jít domů odpočinout si. Byla jsem moc ráda takové nabídce. Byl večer 8. května, kolem osmé hodiny místní rozhlas začal hrát pochody, všichni běželi na náměstí, aby se dozvěděli, co se stalo. Hlásili, že byla podepsána kapitulace Německa. Ztratila jsem dech. Nikdy, nikdy v životě nezapomenu na tento okamžik! Nemohla tuto novinu ihned pochopit, dokola se lidé objímali, líbali se, smáli se a brečeli. Já jsem běžela k nemocnici a otevřela dveře a od prahu zavolala: „Kluci, válka skončila! Podepsána kapitulace!“ Reakce byla úchvatná ale nedlouhá. Všichni se dívali na jednoho pacienta a já najednou pochopila, že tady je raněný, který, pravděpodobně nedožije do rána. Jen jsem poodešla k jeho posteli, usadila se na okraj a pohládila jeho chladné čelo, odhrnula jeho zpocené vlasy a řekla: „Všichni máme velkou radost z ukončení války. Nejsi rád?“ On se na mě smutně podíval a pošeptal: „Moc jsem rád, ale pro mě to už bude nepotřebné“. Ještě jednou jsem ho pohládila, tiše odešla ven a tam začala brečet. Proč? Proč teď, když všechno už skončilo, ten mladík, který ještě nezažil své mladosti, má zemřít? Proč tolik lidí do konce svého života bude zůstat jako duševní a fyzická invalida? Proč tolik sirotků, vdov, truchlících maminek a sester? To jsme ještě nevěděli, co na nás čeká v naší milované zemi, o které jsme tolik toužili. Večer byl tichý a pokojný. Pomalu jsem šla domu a místo toho, abych se radovala tomu okamžiku míru, jsem brečela“.

Po válce vystudovala vojenskou zdravotní školu. Za to, že nenapsala žádost o vstup do KSČ, byla odeslána do Olomouce. V roce 1947 se její rodina přestěhovala z Volyně do Žatce. Pomáhala svému o tři roky mladšímu bratrovi Ladislavovi. Také se potkala s rodinou své kamarádky z Mlynova Rachel. Ti bydleli dočasně v Praze a chystali se k odjezdu do Ameriky.

V jejím osobním životě také nastaly změny. Provdala se, narodil se syn Pavel, ale manželství netrvalo dlouho.

V roce 1947 byla zatčena a po sedm dní vyslýchána v souvislosti s mosteckou špionážní aférou. Bratr Ladislav byl v roce 1948 zatčen a o rok později odsouzen v procesu s Judexovou odbojovou protikomunistickou skupinou. Její syn Pavel byl nucen také emigrovat z Čech do USA se

svojí rodinou a paní Malínská se potkávala se svými vnuky v New Yorku nebo v Praze, kam jezdili na návštěvu.

Jiřina Malínská v armádě setrvala až do roku 1968, kdy byla za antikomunistickou činnost v rozhlase propuštěna. Odešla do důchodu, ale ještě v penzi se živila jako průvodkyně v cestovní kanceláři Čedok. Zнала jazyky ruský, polský a ukrajinský, a proto jezdila východním směrem. Ráda jezdila na Kavkaz, ale nechtěla jezdit na Sibiř. Několikrát byla vedoucím zájezdu na Volyň, kde si ji ještě dodnes pamatují krajané.

Zemřela 15. července 2012 v Praze.

V červenci 2017 při zájezdu na Volyň skupina českých turistů, konsulové České republiky ve Lvově Pavel Pešek a Igor Šedo, představitelé české obce Dubna, a další, se zúčastnili piety v Dubně vedle rajonní knihovny. Byla tam na stěně odhalena pamětní deska Ireny Malínské. Byla aktivní ve Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, v Československé obci legionářské a v Českém svazu bojovníků za svobodu.

Foto, zdroj: pametnaroda.cz/cs/malinska-roz-smidova-irena-1925

Prameny: memoryofnations.eu/en/malinska-roz-smidova-irena-1925#links

scvp.ue/zpravodaj/kopie.Zpravodaj%207-2020.web.pdf

Мілада Ваврова. Хресна дорога. – Дубно, 2008.

Наталія Целоусова. Останнє поранення. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої 60-річчю репатріації чехів на етнічну батьківщину. Дубно, 2008.

Малий Антонін

Антонін Малий народився 11 липня 1902 року на Волині в селі Залісся колишньої Здовбицької волості Острозького повіту Волинської губернії (нині Рівненський район Рівненської області) в чисельній родині Йозефа (1874-1934) та Антонії (1876-1970), народженої Доудєрова, Малих. Його дід, Ян Малий, 1832 року народження, приїхав на Волинь зі своєю дружиною Анною із села Водранти біля Часлави. Анна була дочкою Йозефа Маршіка, землероба із села Клуки біля Кутної Гори. Дід Йозеф Доудєра, батько Антонії Малої, народився в 1841 році й прибув на Волинь разом зі своєю дружиною Анною, дочкою Яна Зоуфала, селянина із села Коротіце біля Кутної Гори.

У Антоніна був брат Владімір та шість сестер: Анна, Ольга, Марія, Софія, Анастасія та Емілія. Він закінчив сім класів місцевої школи в Заліссі і господарював на малоземельному господарстві в Заліссі. У 1929 році Антонін

Малий, який на той час вже мешкав в сусідньому містечку Мізочі, одружився з Марією Тоушковою, мешканкою села Гульча Чеська, 1908 року народження, дочкою Антона та Марії Тоушкових. Через рік у них народилася дочка Емілія (1930-1970). Подружжя побудувало разом із родиною Софії Кубелкової, сестрою Антоніна, у Мізочі будинок, де вони мешкали. Змінювалися влади на теренах Волині, а Антонін Малий продовжував господарювати на своєму

земельному наділі. Після того як Радянська армія звільнила східну та центральну частини Волині від німецьких загарбників, у числі тисяч волинських чехів Антонін Малий 15 червня 1944 року добровільно вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу (3-тя бригада, 4-ий артилерійський полк), разом із яким він брав участь у всіх боях, починаючи від польського Кросно, через Дуклю, Словаччину аж до Чехії.

15 березня 1945 року під час боїв за Ліптовський Мікулаш у селі Яловець він отримав поранення голови й до свого підрозділу повернувся перед Прагою. Демобілізувався 2 серпня 1945 року у званні ефрейтора. За бойові заслуги та героїзм був нагороджений чехословацьким Військовим хрестом, медаллю «За хоробрість», чехословацькою пам'ятною медаллю зі щитком СРСР та закордонною медаллю «Перемога над Німеччиною».

Після демобілізації Антонін повернувся до своєї родини на Волинь і в 1947 році як реемігрант переселився в Чехословаччину до села Бесно. Оскільки в нього не було ніякого господарства, то довелося працювати в місцевих землевласників та частково в лісі. У 1949 році отримав у користування 4,5 га землі, на якій господарював лише один рік, бо в 1950 році вступив до місцевого колективного господарства в Бесно.

У половині п'ятдесятих років родина його дочки Емілії, одруженої з волинським чехом Владіміром Синком, була репресована з політичних мотивів. Антонін Малий разом зі своєю дружиною Марією протягом десяти років виховували двох малолітніх внуків: Марію та Антоніна. Коли ж нарешті вся родина зійшлася, то щастя було недовгим. У вересні 1967 року Антонін Малий помер після важкої травми, отриманої в результаті падіння з вишок в клуні, і був похований з усіма військовими почеснями на кладовищі в Бесно.

Його молодший брат Владімір Малий (1904-1994) також воявав у лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу в артилерії ефрейтором, і вони разом пройшли всі фронтові дороги. Був учасником боїв на Дуклянському перевалі та подальшому визволенні Чехословаччини, отримавши за свої бойові заслуги під час ввйни цілу низку бойових нагород. Після рееміграції оселився в Крирах, де нині мешкають його нащадки.

Світлина: архів Марії Чонкової.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.

Malý Antonín

Antonín Malý se narodil 11. července 1902 na Volyni v obci Zálesí do početné rodiny Josefa Malého (1874-1934) a Antonie Douděrové (1876-1970). Jeho dědeček Jan Malý, narozený v roce 1832 v obci Vodranty u Čáslavi, přišel na Volyň s manželkou Annou Maršíkovou, dcerou Josefa Maršíka, rolníka z obce Kluky, okres Kutná Hora. Dědeček Josef Douděra narozený v roce 1841 přišel s manželkou Annou, dcerou Jana Zoufalého, rolníka z obce Korotice u Kutné Hory. Antonín měl 7 sourozenců: bratra Vladimíra a sestry – Annu, Olgu, Marii, Žofii, Anastazii a Emílii. Antonín absolvoval sedm tříd obecné školy a poté jako malozemědělec hospodařil v místě svého bydliště na Zálesí. V roce 1929 se oženil s Marií Touškovou, původem z Hulče České, a o rok později se jim narodila dcera Emílie (1930-1970). Manželé si postavili dům v nedaleké Mizoči, spolu s rodinou své sestry Žofie Kubelkové. V době 2. světové

války se na území západní Ukrajiny střídaly vlády a do ledna 1944 byla obec okupovaná hitlerovskou armádou. Antonín Malý stále hospodařil. Po osvobození území sovětskou armádou dne 15. června 1944 dobrovolně vstoupil do 1. čs. armádního sboru, 3. brigáda, 4. dělostřelecký pluk a zúčastnil se bojů v Polsku, pak přes Duklu na Slovensko až do Čech v hodnosti svobodníka. Byl raněn do hlavy dne 15. března 1945 v bojích o Liptovský Mikuláš v obci Jalovec, ke svému útvaru se vrátil až do Prahy a demobilizován byl 2. srpna 1945. Za bojové zásluhy a hrdinství obdržel Čs. válečný kříž, Medaili za chrabrost, Čs. pamětní medaili se štítkem SSSR a zahraniční vyznamenání „Za Pobědu nad Germanií“.

Po demobilizaci odjel Antonín ke své rodině na Volyň a v roce 1947, opět jako reemigrant, přesídlil do Československa a usídlil se obci Běsno. Neměl žádné hospodářství, pracoval dva roky u místních sedláků a částečně v lese. V roce 1949 dostal hospodářství 4,5 ha, které obhospodařoval jeden rok a v roce 1950 vstoupil do JZD v Běsně. V polovině padesátých let byla rodina jeho dcery Emílie provdané za Vladimíra Synka, volyňského Čecha, postižena politickým procesem. Antonín Malý spolu s manželkou Marií se téměř deset let starali o dvě malá vnoučata Marii a Antonína, která společně vychovali. Když se konečně celá rodina sešla, štěstí netrvalo dlouho. Dne 8. září 1967 Antonín Malý zemřel na následky pádu z patra ve stodole a byl pohřben se všemi vojenskými poctami na hřbitově v Běsně.

Mladší bratr Antonína, Vladimír Malý (1904-1994), byl také příslušníkem 1. čs. armádního sboru, vstoupil do armády spolu s Antonínem a jako dělostřelec v hodnosti svobodníka s ním prošel celou frontu. Zúčastnil se bojů v Dukelském průsmyku i dalšího osvobození Československa a za svou činnost během války obdržel celou řadu bojových vyznamenání. Po reemigraci se usídlil v Kryrech, kde žijí jeho potomci.

Na foto rodina Antonína Malého na Vánoce v Mizoči v roce 1942. Zdroj: archiv Marii Čonkové.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Родина Малих

Родина Малих перебралась на Волинь із села Водранти біля Кутної Гори й спочатку, як і інші родини чехів-переселенців, тимчасово мешкала в замку в Урвенні, чекаючи на розділення землі, закупленої в поміщиці Омецінської. Цей процес затягнувся, бо потрібно було зробити обміри, скласти план земельної ділянки, а це ускладнювалось тим, що землі поміщиці, селян та церковні були в різних місцях, тобто впереміш. Чехи хотіли отримати землю в одному куску, щоб ніхто не їздив по їхніх полях, зокрема не ходила худоба, яку місцеві селяни випасали на парах, використовуючи трипільну систему обробітку землі, і переганяли її по чужих полях.

Ян Малий (04.03.1832, Водранти-Залісся) у Чехії був малоземельним селянином і займався швацькою справою, щоб прогодувати родину. 4 лютого 1861 Ян одружився у селі Клуки з Анною Маршіковою, яка народилась в селі Клуки на Кутногорську а померла у Заліссі. Її батьки, Анна та Йозеф Маршікови, померли 24 вересня 1866 року у Клуках під час епідемії холери.

В угоді про купівлю землі в поміщиці Корнелії Омецінської товариством чехів для спільного користування від 1877 року (мапа з розподілом земель датується 1875 роком) та в пам'ятній книзі села Залісся зустрічаємо Франца Малого, сина Вацлава. Цілком ймовірно, що Франц та Ян були двоюрідними братами.

Ще в Чехії в родині Яна Малого в Клуках народилися: Марія Барбора (*23.11.1861), Анна (1863-1866) та Антонія (*12.06.1869). Наступні діти вже народилися в Заліссі на Волині: Йозеф (12.03.1874-1934, Залісся), Франтішек (1876-1892) та Анна Божена (22.02.1878-24.02.1954, Мілешов), яка 3 лютого 1899 року вийшла заміж за мешканця Залісся Йозефа Коловратніка (26.07.1877, Залісся-04.08.1952, Мілешов). Антонін Малий 21 січня 1898 року одружився з мешканкою Залісся Антонією Друдеровою (01.03.1879, Залісся-10.04.1970, Бєсно), дочкою Йозефа Друдери та Анни Зоуфалової, які переїхали на Волинь із села Коротице на Кутногорську.

У шлюбі Йозефа Малого та Анни Зоуфалової народилось два сини та шість дочок: Анна (*22.03.1900, Залісся), яка вийшла заміж за мешканця Залісся Петра Бечана, сина Алоїза Бечана та Антоніни Кінзлової, і вони емігрували до Аргентини, Антонін (11.07.1902, Залісся-08.09.1967, Подборжани), який у 1929 році одружився з Марією Тоушковою з Гульчі Чеської, Владімір (11.06.1904, Почапки-18.05.1994, Подборжани), який одружився з мешканкою Залісся Емілією Воженілковою (30.01.1909, Залісся-28.08.1982, Подборжани), дочкою Яна Воженілка та Марії Ванькової, Марія (01.12.1906, Почапки-04.12.2001, Полчин Здрой, Польща), яка вийшла заміж за Яна Фронка (27.12.1901, Нємци-25.11.1978, Польща), сина Яна Фронка, Софія (01.05.1908, Почапки-07.08.1983, Вроутек), яка вийшла заміж за Йозефа Кубелку (19.06.1904, Будераж-01.03.1983, Вроутек), сина Фердінанда Кубелки та Марії Котрбової, Ольга (*18.11.1911, Почапки), яка вийшла заміж за Теодора Фібігера (*04.09.1906, Копче біля Луцька), сина Йозефа Фібігера та Марії Міхкової, Анастасія (10.10.1913, Почапки-18.12.2003, Подборжани), яка вийшла заміж за Міхала Тоушка (18.10.1907, Гульча Чеська-09.05.1944, Торчин), сина Антоніна Тоушка та Марії Рабової, Емілія (04.09.1916, Почапки-1995, Карлови Вари), яка вийшла заміж

за Владіміра Сагулки (11.09.1911, Мізоч-2001, Карлови Вари), сина Індржіха Сагулки та Анни Гуртової.

З восьми дітей Йозефа Малого п'ять реемігрували до Чехословаччини, дві дочки разом із родинами в 1938 році виїхали до Аргентини й одна дочка виїхала в Польщу.

На світлинах Йозеф Малий. Архів Марії Чонкової.

Джерела: Marie Čonková. Pradědeček Josef Malý. Dědeček Antonín Malý. Kryry, 2022. Památná kniha obce Zálesí.
Іржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Рівне, 2017.

Rodina Malých

Rodina Malých přišla na Volyň z obce Vodranty, okres Kutná Hora, a usadila se nejprve v Urvenách, kde jako jiné české rodiny přistěhovalců dočasně bydleli na zámku Kornelie Oměcinské, dokud nebyly rozparcelovány pozemky Ukrajinců a Čechů. Soukromé pozemky Oměcinské, církevní a občanů Urven a Hulče (Ukrajinské) byly promíchané, ale Češi je chtěli dostat v jednom kuse. Jan Malý byl domkář a obuvnický mistr, narozený 4. března 1832 ve Vodrantech rodičům Janovi Malému a Marii Cirusové a zemřel v Zálesí. Jeho manželka Anna Maršíková se narodila v roce 1839 v Klukách na Kutnohorsku a zemřela také v Zálesí. Jejich sňatek se konal 4. února 1861 v Klukách. Rodiče Anny, Josef Maršík a Marie Radoměřská, zemřeli 24. září 1866 v Klukách na epidemii cholery.

V Památné knize obce Zálesí a Kupní smlouvě o prodeji majetku Huleč a Urveny Kornelie Oměcinské spolku Čechů na společné užívání z roku 1877 nacházíme také

Franze Malého, syna Václava. Jan a František byli příbuzní, pravděpodobně bratřanci.

Ještě v Čechách se v rodině Jana a Anny Malých narodily dcery: Marie Barbora (*23.11.1861), Anna (1863-1866) a Antonie (*13. 6. 1869). Další děti se narodily na Zálesí: Josef (12.3.1874-1934, Zálesí), František (1876-1892) a Anna Božena (22.2.1878-24.2.1954, Milešov), ta se provdala 3. února 1899 za rolníka Čecha z obce Zálesí Josefa Kolovrátníka (26.7.1877-4.8.1952, Milešov).

Josef Malý se oženil 21. ledna 1898 na Zálesí s Antoníí Douděrovou (1.3.1879, Zálesí-10.4.1970, Běsno), dcerou Josefy Douděry a Anny Zoufalé, oba z Korotic na Kutnohorsku. V rodině Josefa a Antonie Malých byli dva synové a šest dcer: Anna (22.3.1900, Zálesí-Argentina), která se provdala za Petra Bečana také ze Zálesí, syna Aloise Bečana a jeho manželky Antoníny Kinclové; Antonín (11.7.1902, Zálesí-8.9.1967, Podbořany), který se v roce 1929 oženil s Marií Touškovou; Vladimír (11.9.1904, Počapky-18.5.1994, Podbořany), který se oženil s Emílií Voženílkovou (30.1.1909, Zálesí-28.8.1982, Podbořany), dcerou Jana Voženílka a Marie Vaňkové; Olga (18.11.1911, Počapky-zemřela v Argentině 4.1.1984), která se provdala za Theodora Fibigera (*4.9.1906) z Kopče u Lucka, syna Josefa Fibigera a Marie Michkové; Marie (1.12.1906, Počapky-

4.12.2001, Polczyn Zdroj), která se provdala za Jana Fronka (27.12.1901, Niemcy-25.11.1978, Polsko) Anastázie (10.10.1913, Počapky-18.12.2003, Podbořany), která se provdala za Michala Touška (18.10.1907, Huleč-9.5.1944, Torczyn), syna Antonína Touška a Marie Rábové; Emílie (4.9.1916, Počapky-1995, Karlovy Vary), která se provdala za Vladimíra Sahulku (11.9.1911, Mizoč-2001, Karlovy Vary), syna Jindřicha Sahulky a Anny Hurtové. Z osmi potomků Josefa Malého se pět vrátilo do Čech, dvě dcery s rodinami odjely v roce 1938 do Argentiny a jedna dcera odešla do Polska.

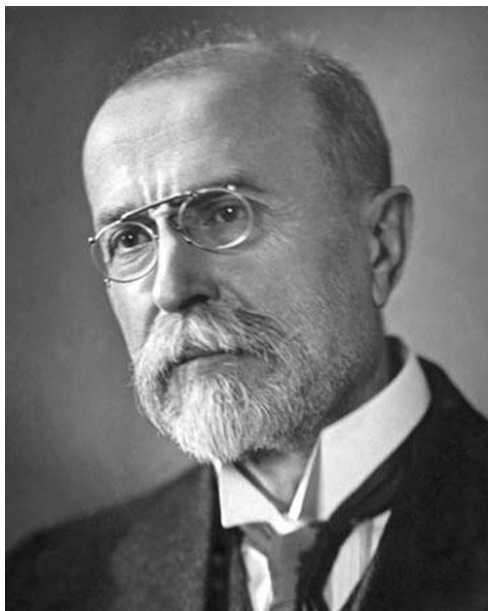
Na foto Antonín Malý, syn Josefa, s rodinou. Mizoč, 1941. Zdroj: archiv Marii Čonkové.

Prameny: Marie Čonková. *Pradědeček Josef Malý. Dědeček Antonín Malý.*

Památná kniha obce Zálesí.

Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni. Žatec, 1992.

Масарик Томаш Гарріг

Народився 7 березня 1850 року в містечку Годонін, розташованому в південній Моравії на кордоні зі Словаччиною, де були чеські та словацькі села. Батько, Лудвік Масарик, був за походженням словак, а мати Тереза Кропачкова – чешка. Навчаючись у школі, Томаш виявив неабиякі здібності і за рекомендаціями вчителів продовжив навчання спочатку в гімназіях міст Брно та Відня, а потім навчався у Віденському університеті, після закінчення якого у 1876 році отримав ступінь доктора філософії. Далі продовжив навчання в університеті міста Лейпциг, де й познайомився, а пізніше одружився з американкою Шарлоттою Гарріг, узявши її прізвище, як частину свого. У 1879 році він захистив докторську дисертацію «Суїцид як соціальний феномен сучасної масової цивілізації».

У 1881 році подружжя Гарріг Масарикових переїжджає до Праги, де Томаш працює професором філософії в чеськомовній частині Карлова університету. Певний час був членом партії «младочехів», а потім заснував Чеську реалістичну (народну) партію, хоча в роки свого президенства не був членом будь-якої партії.

У шлюбі Томаша та Шарлотти Гарріг Масарикових народилося п'ятеро дітей: Аліса, Герберт, Ян, Елеанора та Ольга. Їх син Ян був послом Чехословаччини в Лондоні, міністром закордонних справ Чехословацького уряду у вигнанні (Лондон) та в урядах Чехословаччини 1945–1948 років, а після лютневого комуністичного перевороту 1948 року в Чехословаччині загинув за нез'ясованих обставин.

Працюючи в Карловому університеті, Масарик заснував чеський журнал «Ateneum», культурно-просвітницького та наукового спрямування. Редактором цього журналу був один із найбільших чеських видавців того часу Ян Отто, який в 1888-1909 роках видавав енциклопедичний словник, відомий під його іменем.

З початком Першої світової війни Масарик остаточно переконався в неминучості розпаду Австро-Угорської імперії та виникнення в її окремих частинах незалежних національних держав, зокрема держави чехів та словаків.

У Лондоні Томаш Масарик, як професор слов'янських досліджень, читав лекції про проблеми малих націй. У школі слов'янських та східноєвропейських студій студентське товариство та один із залів носять його ім'я. У січні 1917 року він написав меморандум тогочасному президенту США Томасу Вудро Вільсону про незалежність Чехословаччини. У 1916 році переконував уряд Франції про необхідність поділу Австро-Угорщини, проводив консультації з представниками майбутнього Тимчасового уряду Росії щодо стану чехословацьких підрозділів у Росії. У Франції теж були сформовані з числа емігрантів чеські військові підрозділи зі статусом закордонного легіону.

Після Лютневої революції в травні 1917 року він відвідав Росію (Петербург, Москва, Київ), а в серпні цього ж року відвідав Бориспіль та Полонне, де дислокувалися та проходили військовий вишкіл підрозділи Чеського легіону, як найвищий представник чехословацького руху Опору, переймаючись створенням якомога численнішого військового з'єднання чехів та словаків, які виступали б поруч із російськими військами проти австро-угорських військ. Виступаючи перед легіонерами, Томаш Масарик сказав: «Брати! Своєю гуситською хоробрістю ви отримали шану в Росії і в цілому світі. Показали, що наш народ завжди прагнув мати свою незалежну державу...».

За підтримки своїх американських друзів Масарик 18 жовтня 1918 року подав американському президенту Т. В. Вільсону Чехословацьку декларацію незалежності. Під час своїх публічних виступів він постійно закликав підтримати незалежність пригноблених народів Центральної Європи. Цікавим є той факт, що ще до утворення Чехословацької держави і, відповідно, виборів глави цієї держави Масарика часто представляли як президента Чехословаччини, що свідчило про його високий авторитет не тільки серед чехів та словаків, але й серед народів інших держав, особливо серед політиків.

Після закінчення Першої світової війни та розпаду Австро-Угорщини держави Антанти визнали Масарика головою Тимчасового уряду Чехословаччини, а 14 листопада цього ж року у Празі Національна асамблея обрала його президентом республіки. 20 грудня 1920 року, повернувшись на батьківщину після чотирьох років вигнання, у своєму виступі перед чеським народом, який із почестями зустрів його, Масарик застерігав від зайвої ейфорії словами: «Настає праця, спільна праця. Кожного на своєму місці, бо кожен на своєму місці, і малий, може докластися до будівництва демократії». Президентом його обирали ще тричі: у 1920, 1927 та 1934 роках. За часів президентства Масарика Чехословаччина динамічно розвивалася, ставши однією з найбільш розвинених держав Європи.

Перебуваючи на посту президента Чехословаччини, Масарик вів досить активну міжнародну діяльність, відвідуючи багато країн з офіційними візитами (Францію, Бельгію, Англію, Єгипет, тодішню Палестину), тісно співпрацюючи з багатьма відомими тогочасними політиками, зокрема з майбутнім президентом США Гербертом Гувером. Вони були співорганізаторами, проведеного в 1923 році в Празі, Міжнародного конгресу з менеджменту. Він один із перших висловив стурбованість щодо майбутнього Європи після приходу до влади Гітлера.

У грудні 1935 року, багаторічний і популярний серед багатьох верств населення Чехословаччини, політик із великим міжнародним авторитетом Томаш Гарріг Масарик подав у відставку через старість та погане самопочуття. Його на посту президента змінив Едвард

Бенеш – багаторічний соратник та продовжувач курсу миролюбивої міжнародної політики та економічного розвитку ЧСР Масарика.

Помер Томаш Масарик у селі Лани (окрес Раковнік), неподалік від Праги, у літній резиденції президента Чехословаччини 14 вересня 1937 року. Щороку, починаючи з 1989 року, у день народження (7 березня) та день смерті (14 вересня) на місцевому кладовищі, де похований перший президент незалежної Чехословаччини, проводяться поминальні заходи. За часів попередньої комуністичної влади намагалися якомога менше згадувати його ім'я, а особливо заслуги перед народом та державою, наклеївши на нього клеймо буржуазного політика, який боровся проти комуністичної ідеології, у той час коли в Європі його називали Великим Старим Чоловіком Європи.

Президент Масарик, маючи русофільські настрої, властиві для більшості лідерів слов'янських народів центральної Європи, окрім лише, напевно, польського, які не мали власних держав, а перебували в складі імперій, з розумінням ставився до українського національно-визвольного руху. Він був знайомий з Іваном Франком, а під час перебування в США у 1918 році організував спілку емігрантів, вихідців з Австро-Угорщини, членами якої були Мирослав Січинський та Лонгин Цегельський, що представляли Україну. Чехословаччина, як жодна інша держава Європи, дала притулок багатьом українським емігрантам – утікачам від переслідувань більшовиків, починаючи від багатих землевласників та підприємців і закінчуючи національно свідомими представниками інтелігенції, студентства та інших мешканців України, яким на батьківщині загрожували переслідування, арешти, ув'язнення й навіть фізичне знищення. За допомогою Масарика в Празі в 1921 році відкрили Український вільний університет, там же в 1923 році – Вищий педагогічний інститут імені Драгоманова та у 1922 році Українську господарську академію в Подєбрадах, у 1923 році було засноване Українське історико-філологічне товариство.

Пам'ять про Томаша Гарріґа Масарика зберігається й у вигляді меморіальних дощок, назвах вулиць та площ по всій земній кулі, навчальних закладів та всіляких товариств його імені (Чикаго, Вашингтон, Сан-Франциско, Мехіко, Тель-Авів, Белград, Любляна, Женева, Бухарест, Загреб та ін.). В Ужгороді, Львові, Мукачеві є його пам'ятники та барельєфи.

Напевно, варто згадати такий факт, який характеризує Масарика як людину. В одному з перших сіл на Волині, де поселилися чехи, – Ульбарові – мешкала родина Кнопових, яка походила з південної Морави. Голова цієї родини Кноп колись вчився в одному класі з Томашем Масариком і останній щороку поздоровляв пана Кнопа з Різдом та Новим роком листівкою. Це продовжувалося аж до самої смерті Масарика.

Світлина: uk.wikipedia.org/wiki/Томаш_Гарріґ_Масарик

Джерело: *В'ячеслав Шляховий. Томаш Гарріґ Масарик. Житомирська спілка волинських чехів. Житомир, 2020.*

Masaryk Tomáš Garrigue

Narodil se 7. března 1850 v malém městečku Hodonín na jižní Moravě na hranici ze Slovenskem, kde byly české a slovenské vesnice. Otec, Ludvík Masaryk byl Slovák, a matka Terezie Kropáčková – Češka.

Ve škole projevoval dobré schopnosti a na doporučení učitelů pokračoval vyučování v gymnáziích Brna a Vídně a pak pokračoval na Vídeňské univerzitě, po skončení které dostal doktora filosofie. Dále pokračoval ve studiu na univerzitě v Lipsku, kde se seznámil a později si vzal Američanku Charlottu Garrigovou, a vzal si

její příjmení, jako část svého.

V roce 1881 manželé Masarykovi odjíždí do Prahy, kde Tomáš pracuje jako profesor filosofie Karlovy univerzity. Nějakou dobu byl členem strany Mladočechů a poté založil Českou realistickou stranu, ačkoliv v době svého prezidentství nebyl členem žádné politické strany. V manželství Masarykových se narodilo pět dětí: Alice, Herbert, Jan, Eleonora a Olga. Jejich syn Jan byl československým velvyslancem v Londýně, ministrem zahraničí v exilu (Londýn) a ve vládě Československa v letech 1945-1948. Po únorovém převratu v Československu v roce 1948 zahynul za neznámých okolností.

Jako profesor Karlovy univerzity, Masaryk založil český kulturno-osvětový a vědecký časopis Ateneum. Redaktorem časopisu byl jeden z největších českých vydavatelů té doby Jan Otto, který v letech 1888-1909 vydával encyklopedický slovník. Na začátku 1. světové války se Masaryk konečně přesvědčil o neodvratnosti zániku Rakousko-Uherské říše, a vzniku samostatných národních států z jejich jednotlivých částí, v našem případě jako státu Čechů a Slováků.

Za svého pobytu v Londýně Tomáš Masaryk přednášel lekce o problémech malých národností. Ve škole slovanských a východoevropských studií jeden sál má jeho jméno. V roce 1916 přesvědčoval vládu Francie o nutnosti rozdělení Rakousko-Uherska a v 1917 napsal memorandum o nezávislosti Československa, vedl konsultace s Prozatímní vládou o československých jednotkách v Rusku. Na území Francie čeští emigranti také bojovali ve vojenských jednotkách zahraničního legionu. Po únorové revoluci v roce 1917 Masaryk navštívil Rusko (Petersburg, Moskvu, Kyjiv) a v srpnu téhož roku navštívil také Boryspol a Polonne, kde se rozmísťovaly a cvičily jednotky Českého legionu. V projevu legionářům řekl: „Bratři! Svou husitskou odvahou jste získali úctu v Rusku a v celém světě. Ukázali jste, že náš národ vždy usiloval o svůj nezávislý stát...“.

V Americe a jiných státech v projevech Masaryk vyzýval podporovat nezávislost utlačovaných národů centrální Evropy. Zajímavé je to, že ještě před formováním Československého státu a voleb hlavy státu Masaryka se představovaly jako prezidenta Československa, což svědčilo o jeho vysoké autoritě mezi Čechy a Slováky, mezi národy jiných států, a hlavně mezi politiky.

Po ukončení 1. světové války a rozdělení Rakousko-Uherska některé státy uznaly předem Masaryka jako hlavu prozatímní vlády Československa a 14. listopadu 1920 v Praze ho Národní shromáždění zvolilo prezidentem republiky. 20. prosince téhož roku ve svém projevu českému lidu předem varoval před zbytečnou euforií: „Začíná se práce, společná práce. Každého na svém místě, protože každý na svém místě, a malý může přispět k vybudování demokracie.“ Zvolili ho

prezidentem v letech 1920, 1927 a 1934. Za roky prezidentství Masaryka Československo prodělalo dynamický rozvoj a stalo jedním z nejvíce rozvinutých států Evropy.

V prosinci 1935 mnohaletý a populární československý politik s velkou mezinárodní autoritou Tomáš Garrigue Masaryk odešel do důchodu ve stáří a při nevalném zdraví. Prezidentem se stal Edvard Beneš – mnohaletý spolubojovník a pokračovatel mezinárodní a vnitřní politiky Masaryka.

Tomáš Garrigue Masaryk zemřel v obci Lány na Rakovnicku, v letní rezidenci prezidenta Československa, dne 14. září 1937. Od roku 1989 každý rok, na den narozenin a den úmrtí, na místním hřbitově, kde je pohřben první prezident samostatného Československa, se koná pieta. Za dobu komunistické vlády se jeho jméno málo připomínalo, a hlavně jeho zásluhy pro národ a stát. Nalepili mu značku buržoazního politika, který bojoval proti komunistické ideologii, i když v Evropě ho jmenovali Velkým a Významným člověkem Evropy.

Prezident Masaryk byl rusofilem jako většina lídrů slovanských národů, mimo polského, který neměl vlastní stát a byl součástí R-U říše. S pochopením se stavěl k ukrajinskému národně-osvobozeneckému hnutí. Znal se s Ivanem Frankem a v 1918 v USA organizoval spolek emigrantů z Rakousko-Uherska, členy kterého byli Miroslav Sičynský a Longyn Cehelský jako reprezentanti Ukrajiny. Československo, jako žádný jiný stát v Evropě, dalo ochranu četným emigrantům – uprchlíkům pronásledovaných bolševiky, bohatými velkostatkáři a podnikateli po nacionálně uvědomělou inteligenci, studentům a jiným obyvatelům Ukrajiny, které pronásledovali, hrozilo jim zatčení, a dokonce fyzická likvidace ve své vlasti. Prostřednictvím Masaryka byla v Praze v roce 1921 otevřena Ukrajinská svobodná univerzita, v roce 1922 Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech a v roce 1923 Vyšší pedagogická škola Dragomanova, v roce 1923 bylo založeno Ukrajinské historicko-filologické sdružení.

Památka na Tomáše Garrigue Masaryka se ochraňuje jako pamětní desky, jména ulic a náměstí po celé zeměkouli (Chicago, Washington, San-Francisko, Mexiko, Tel-Aviv, Beograd, Ljubljana, Ženeva, Bukurešť, Zahreb atd.). V Užhorodě, Lvově a Mukačevě jsou jeho pomníky a basreliéfy. Asi má cenu vzpomenout fakt, který charakterizuje Masaryka jako člověka. V jedné z prvních českých vesnic na Volyni, Uľbarově, bydlela rodina Knopů, původem z jižní Moravy. Hlava této rodiny Knop se kdysi učil v jedné třídě s Tomášem Masarykem a ten každý rok zasílal přání panu Knopovi na Vánoce a Nový rok. To trvalo až do úmrtí Masaryka.

Foto, zdroj: uk.wikipedia.org/wiki/Томаш_Гарріг_Масарик

Pramen: *В'ячеслав Шляховий. Томаш Гарріг Масарик. Житомирська спілка волинських чехів. Житомир, 2020.*

Масопуст Мілослав

Прізвище Масопуст зустрічається в списку чехів-переселенців на Волині, який склав Яро Буря. Там під №1392 записано: «Масопуст Антонін Вацлавович (*1841), мешканець села Грушвиця, родом з села Космоноси біля Млади Болеслави та його дружина Вероніка (*1842), дочка Йозефа Мелніцкого з того ж самого села». У списку чехів, які в 1888 році перейшли до православної віри, маємо в Грушвиці п'ять осіб, носіїв цього прізвища, а саме: «№3939 – Масопуст Антон Вацлавович (*1842), №3940 – його дружина Вероніка Йосипівна (*1843) та їх діти: №3941 – В'ячеслав Антонович (*1867), №3942 – Владімір Антонович (*1869), №3943 – Йосип Антонович (*1874)», а в Страклові Чеському «№4931 – Масопуст Анна Іванівна (*1874)». У цьому ж списку за 1891 рік серед мешканців Грушвиці маємо: «№9217 – Масопуст Александр Антонович (*1882),

№9218 – Масопуст Анна Антонівна (*1872), №9219 – Масопуст Любов Антонівна (*1886)». Прізвища Масопуст нема серед чехів, які в 1876 році купили в дочок дрібного шляхтича Скрженецького землю й заснували село Страклів Чеський. Це прізвище з'являється в 1930 році серед мешканців Страклова Чеського: «Антонін та Вера Масопустови і Йозеф Масопуст». Знову ж таки в списку чехів села Страклів Чеський від 1945 року, які виявили бажання переселитись до Чехословаччини, є: «Масопуст Йозеф-старший, Масопуст Йозеф-молодший, Масопуст Вацлав та Масопуст Вера».

У хроніці села Страклів Чеський записано, що мешканці цього села, зокрема з родини Масопустових, навчалися в гімназії міста Дубна, а два брати Антонін та Владімір закінчили Кременецьку семінарію. Після Першої світової війни в Страклові Чеському працював учителем колишній вояк-чех австро-угорської армії, а з 1923 року «...естафету прийняв страклівський земляк, палкий молодий патріот, випускник російського вчительського закладу Антонін Масопуст, який розширив навчання співами патріотичних пісень, грою на музичних інструментах, у чому йому допомагала молода дружина Вера». З 1925 року і до самої рееміграції чеську школу в Страклові очолював Александр Крживка.

Наступні сліди вчительської діяльності пана Масопуста знаходимо в місті Здолбуніві. Автор книги «Здолбунів – місто на українській Волині в спогадах чеської меншини» Мірослав Крушина подає список вчителів, які працювали в Здолбунівській чеській школі, де зазначено, що впродовж 1923/24 - 1929/30 навчальних років в цій школі працював Антонін Масопуст. У книзі Володимира Остапука «Здолбунів. Частина друга» серед списків виборців від 1935 року знаходимо три родини з прізвищем Масопуст, а саме: «Масопуст Йозеф (*1875), столяр та Масопуст Кристина (*1876), домогосподарка», обоє мешкали за адресою Фабрична, 6, і «Масопуст Йозеф (*1899), столяр, Масопуст Анна (*1901), домогосподарка», вул. Вили IV та «Масопуст Александр (*1880), торгівець, Масопуст Анна (*1883), домогосподарка, Масопуст Владіслав (*1906), столяр», вул. Вили III. Імовірно, родина Масопустів поселилась спочатку в Грушвиці, а в подальшому розселилася в Страклів Чеський та Здолбунів.

У Здовбиці через велику протяжність села було дві початкові школи, одна з яких була розташована в кутку під назвою Гайок, а друга – у протилежній частині села на вулиці Шосовій,

ближче до Здолбунова. Так ось цю другу ще до сьогодні, хоча там давно вже школи немає, називають Масопустка. На жаль, не вдалося встановити, чому цю будівлю і школу в ній називають Масопусткою. Найбільш вірогідно – за прізвиськом власника будівлі.

У хроніці Страклова Чеського також записано, що в лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу воювали підпоручник Масопуст Антонін, ротмістр Масопуст Мілослав, рядові Масопуст Вацлав та Масопуст Йозеф родом із цього села.

Мілослав Масопуст народився 26 вересня 1924 року в селі Чеський Страклів на Волині (нині – це частина міста Дубно). Батько пана Мірослава працював учителем у чеських школах. За словами пана Масопуста волинські чехи весь час були державниками і їх глибоко поранила Мюнхенська угода та окупація старої батьківщини. «І те наше покоління, яке знало нашу батьківщину тільки з прочитаного та розповідей, було сильно потривожене цим зламом», – говорив пан Масопуст. До 1939 року Мілослав навчався в польській гімназії, а з приходом радянського режиму гімназистів перевели на десятирічку, а з приходом нацистів у 1941 році відкрили гімназію Симона Петлюри, яку закрили через пів року, а студентів, які не змогли працевлаштуватися, вивозили на роботу до Німеччини. За допомогою знайомих Мілославу вдалося влаштуватися на роботу на м'ясокомбінаті.

В книзі «Хроніка Страклівського Сокола» вчитель страклівської школи Александр Крживка написав, що в 1938 та 1939 роках Мілослав Масопуст був членом юнацького сокольського колективу села Страклів. Крім Мірослава Масопуста в цій же книзі згадуються, починаючи від 1931 року ще ряд членів Сокола з прізвиськом Масопуст, зокрема Йосеф, Антонін, Вера, Владімір, Анна та ін.

Генерал Масопуст згадує окупацію: «У місті створили гетто, куди зігнали всіх євреїв з Дубна та околиць. Їх знову пограбували, забравши всі цінні речі. Усе гетто було знищено. Усіх його мешканців вивезли з Дубна на місце недобудованого советами летовища, де були великі ями для майбутніх ангарів. Там їх примусили роздягнутися й скласти речі на купки, після чого євреїв розстріляли... Ті, що не були вбиті, прийшовши до тям, вибралися з ями та доповзли до найближчого села, сховавшись там. Коли ж німці виявляли їх, то розстрілювали разом із усією родиною, яка переховувала єврея». За словами пана Масопуста, німці були кривавими вояками і в Україні вони поводитися більш брутално, ніж в Чехії.

Під час наступу в 1944 році за Чеським Стракломом радянські війська змушені були зупинитися, бо за селом протікала річка Іква із заболоченими берегами, з другого боку якої були укріплені позиції німців. Батько з сином Масопусту допомагали червоноармійцям копати окопи, обладнувати спостережні пункти та переправу через річку. 12 травня 1944 року вони обоє добровільно вступили в ряди Червоної армії, перебравшись із Страклова до Рівного, де проходили короткий курс військової підготовки.

З розповіді на телебаченні пана Масопуста: «У лютому 1944 року під час наступу Червоної армії ми з батьком допомагали копати окопи та обладнувати спостережні пости. Після звільнення Волині я з батьком, моїм дядьком Кончіцьким та двоюрідним братом Миколаєм вирішили вступити в армію. У Рівному в цивільному одязі ми почали навчання з Червоною армією, нам дали в руки палиці – і з ними ми виконували вправи, ніби зі зброєю. Десь через п'ять днів з'явився гарно одягнений офіцер – офіцер зв'язку першої чехословацької бригади, який оголосив, що ми можемо добровільно вступити до чехословацької армії. Командир полку новобранців не знав, скільки в його полку є чехів та словаків, бо під час реєстрації нікого не запитували, чи ти чех або словак. Дав команду: «Чехі і словакі, чотири шага вперёд, марш». Зрушив майже весь полк. Бачу, ніби це було сьогодні, як він здригнувся від

страху, коли майже весь полк ішов геть.... Я попав до автоматників». Тільки зі Страклова, у якому мешкало 119 родин, вступило до 1-го чехословацького армійського корпусу 90 осіб, серед яких було 10 жінок. З них загинуло 14 осіб, серед яких 3 жінки, шестеро довічних інвалідів.

Навчання продовжувалося, новобранці співали чеські пісні й тренувалися в цивільному одязі, хоча вже отримали військові паски, пілотики з триколом, автомати, саперні лопатки та солдатські миски. Потім їх перемістили до Ківерець поблизу Луцька. Марш-кидки відбувалися переважно вночі, доводилося кожного разу долати пішки за ніч 30-50 кілометрів. Ніякого великого відпочинку не було, бо вдень доводилося облаштовувати оборонні позиції. До кінця серпня вояки пройшли всю Галичину, коли до них дійшла звістка про те, що в Словаччині вибухнуло антигітлерівське народне повстання. Ця новина викликала серед автоматників піднесення й сильно підняло їх моральний дух».

У боях біля Дукельського перевалу сержант Масопуст отримав поранення в ногу і за наказом командира відправився на перев'язочний пункт, де виявилось, що рана починає загнивати, і його відправили в тилловий госпіталь.

Далі згадує пан Масопуст: «Госпіталь погано постачався, тому після виздоровлення я домовився з командиром госпіталю, що поїду на Волинь і привезу трохи харчів. Мама була рада, що побачила мене. Бігала по селу, збираючи продукти. Привезли ми повний автомобіль їжі».

Після одужання Масопуста послали на курси водіїв. Курси пройшли досить швидко, й після їхнього закінчення він отримав посвідчення водія та направлення до 5-го артилерійського полку. З цим полком він брав участь у визволенні Словаччини як командир батареї постачання. Пан Масопуст усе ще намагався повернутися до автоматників, але до Праги приїхав 13 травня в складі 5-го артилерійського полку. Знову зі спогадів пана Мілослава: «Ще перед цим 11 травня в Ржічанах добряче викупалися, позбулися вошей, так що до головного міста приїхали як «пристойні, гарні, привабливі вояки».

Після війни Мілослав Масопуст працював разом зі своїм батьком керуючим сільськогосподарського маєтку в Млекоєдах на Літомержицьку, а в 1947 році вступив на навчання до військової академії, і від того часу служив в армії на різних командирських посадах в артилерійських підрозділах. З 2002 року по 2004 рік був заступником голови Чехословацької общини легіонерів.

Генерал-майор у відставці Мілослав Масопуст часто виступав на телебаченні, розповідаючи про свої фронтіві дороги, ділився спогадами, переймався проблемами ветеранів: «Чому опікуватися ветеранами має Міністерство оборони, а не Міністерство праці та соціальних справ? У Центральному військовому госпіталі ветеранам виділено тільки вісімнадцять ліжок... Потрібно, щоб наш народ усвідомив, що якби не було ветеранів, добровольців, які поклали своє життя за визволення Чехословаччини, ніякої Чехословаччини не було б. Слід цим людям забезпечити гідну старість».

Світлина: pametnaroda.cz.

Джерела: pametnaroda.cz/cs/masopust-miloslav-1924.

Miloslav Masopust, Věra Suchopárová-Skřivánková. Vzpomínka na rodiště Straklov Český. 1992.

Миросла Крушина. Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської меншини. Рівне, 2019.

Alexandr Křivka. Kronika Sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém. Straklov, 1935.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Orthodox_CZechs_1888-91.

Masopust Miloslav

Příjmení Masopust potkáváme v díle Jaro Bury „Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace“, kde je zapsáno pod č. 1892 „Masopust Antonín o. Václav (*1841), obec Hrušvice, původem z obce Kosmonosy u Mladé Boleslavi a jeho manželka Veronika (*1842), dcera Josefa Melnického, původem z obce Kosmonosy u Mladé Boleslavi“. Dále v seznamu Čechů obce Hrušvice, kteří v letech 1888–91 přestoupili na pravoslaví, pod čč. 3939–3943 najdeme: Masopust Anton (*1842), Masopust Veronika (*1843), Masopust Vjačeslav (*1867), Masopust Vladimír (*1869), Masopust Josif (*1874), č. 4931: Masopust Anna (*1874) z obce Straklov Český, a také v roce 1891: Masopust Alexandr (*1882), Masopust Anna (*1872), Masopust Lubov (*1886), všichni původem z Hrušvice.

Zase ale v Kupní smlouvě z 21. května 1876 mezi 19 Čechy-hlavami rodin, kteří koupili od zemanek Anny, Michaliny, Marie a Martiny Skřenieckých půdu a pak postavili obec Straklov Český není příjmení Masopust. Je ale pravděpodobné, že rodina Masopustova, nebo její nějaká část se odstěhovala do Straklova Českého a také do Zdolbunova.

V roce 1930 Antonín a Věra Masopustovi a také Josef Masopust vlastnili ve Straklově Českém pozemky. V roce 1945 podali žádost na repatriaci do Československa: Masopust Josef starší, Masopust Josef mladší, Masopust Václav a Masopustová Věra.

Příslušníky 1. československého armádního sboru byli: ppor. Masopust Antonín, rot. Masopust Miloslav, vojín Masopust Václav a Masopust Josef. V Kronice obce Straklov Český najdeme „Do gymnázia v Dubně docházeli Masopustovi. V semináři v Křemenci studovali bratři Masopustové Antonín a Vladimír“ a dále: „... štafetu po učiteli-Čechu, bývalém vojáku rakousko-uherské armády, převzal straklovský rodák, zanícený mladý vlastenec, absolvent ruského učitelského ústavu Antonín Masopust, který rozšířil vyučování o zpěv vlasteneckých písní, hru na hudební nástroje a ruční práce, které pomáhala vyučovat mladá manželka Věra“. Od roku 1925 ve Straklově Českém až do reemigrace v roce 1947 vyučoval Alexandr Křivka.

V knize Miroslava Krušiny „Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority“ je uveden seznam učitelů české školy ve Zdolbunově, ze kterého je vidět, že od školního roku 1923/24 do školního roku 1929/30 Antonín Masopust pracoval jako vedoucí této školy a pak ho nahradil učitel Josef Kosek.

Vladimír Ostapuk, autor knihy „Здолбунів. Частина друга“, uvádí seznam voličů města Zdolbunov z roku 1935, kde najdeme tři rodiny Masopustovy: Masopust Josef (*1899), truhlář, Masopust Anna (*1901), v domácnosti – ul. Widly IV, č. 27, Masopust Josef (*1875), truhlář, Masopust Krystyna (*1876), v domácnosti – ul. Fabryčná, č. 6, Masopust Alexandr (*1880), obchodník, Masopust Anna (*1883), v domácnosti, Masopust Vladislav (*1906), truhlář – ul. Widly

III, č. 5. Je pravděpodobné, že to mohli být příbuzní učitele Antonína Masopusta (rozdíl v letech narození se často nachází v dokumentech).

Vedle Zdolbunova je velká ukrajinská obec Zdolbice, ve které bylo dvě národní školy, jedná ze strany Lidavy v části obce, jmenované Hajok, a druhá – bliž ke Zdolbunovu, kterou dodnes jmenují Masopustka, asi podle příjmení bývalého vlastníka.

Miloslav Masopust se narodil 26. září 1924 v obci Český Straklov na Volyni (nyní je to součást města Dubno). Otec pana Masopusta byl učitelem na volyňských českých školách. Podle pana Masopusta volyňští Češi byli celoživotní vlastenci, které hluboce zasáhl Mnichov i okupace staré vlasti. „I ta naše generace, která znala vlast jen ze čtení a občasných návštěv, byla silně pobouřena tím zlomem“, – povídá pan Masopust. Do roku 1939 Miloslav studoval na polském gymnáziu a po obsazení Sovětským svazem západní Volyně byli gymnazisté převedeni do desetiletky. Po příchodu nacistů v roce 1941 opět bylo zřízeno „gymnázium Symona Petljury“, ale za půl roku ho zavřeli a studenti, kteří nenašli uplatnění na Volyni, museli na práce do Německa. Miloslavovi pomohli známí a on získal místo v masokombinátu.

V knize „Kronika straklovského Sokola“ učitel straklovské školy Alexandr Křivka zaznamenal, že v letech 1938 a 1939 Miloslav Masopust byl členem straklovského Sokola jako dorostenec. Mimo Miroslava od roku 1931 a dále se vzpomínají také Josef, Antonín, Věra, Vladimír, Anna a jiní členové straklovského Sokola s příjmením Masopust.

Generál Masopust vzpomíná okupaci: „V městě bylo zřízeno ghetto, tam byli nahnání všichni Židé, jak dubenští, tak i z okolí. A tam je zase nejdřív okradli o všechno... Celé ghetto zlikvidovali. Odvezli je až za Dubno, tam bylo letiště, které stavěli Sověti, tak tam byly takové velké jámy, vybudované pro hangáry. Tam se museli svléct, skládat to svoje šatstvo prostě na hromádky a pak je postříleli... Někteří, kteří přišli potom zase k vědomí a vyhrabali se z toho a doplížili se do vedlejší vesnice a tam se ukryli. Když Němci potom přišli na to, že tam někoho ukrývají, tak vyvraždili celou rodinu i s tím Židem“. Podle pana Masopusta Němci byli krvelační vojáci, kteří se na Ukrajině chovali hůř než v Čechách.

V roce 1944 se za Českým Straklovem Sověti museli zastavit, protože tam, za Straklovem, je řeka Ikva, ta má široké bažiny a na druhé straně byla taková stráž, kterou prostě obsadili Němci, takže tam nemohli postupovat dál. Otec a syn Masopustovi pomáhali rudoarmějcům budovat zákopy, pozorovatelný, přechod přes řeku a pak 12. května odešli dobrovolně k Rudé armádě. Z Českého Straklova odjeli do Rovna, kde prodělali krátký výcvik: „V únoru 1944 jsme pomáhali postupující Rudé armádě budovat zákopy a pozorovatelný. Po osvobození Volyně jsme se s otcem a mým strýcem Končickým a bratrancem Mikulášem rozhodli, že vstoupíme do armády. V Rovně jsme v civilním oděvu začali cvičit s Rudou armádou, dali nám do ruky klacky a s nimi jsme cvičili jako se zbraněmi. Asi po pěti dnech se tam objevil pěkně oblečený důstojník první československé brigády a sdělil, že můžeme dobrovolně vstoupit do československé armády. Velitel pluku nevěděl, kolik tam má Čechů a Slováků, protože, když nás registrovali, tak se neptali, jestli jsi Čech nebo Slovák. Vydal povel: „Češi, Slováci, čtyři šaga vpěrjod, marš“ Hnul se mu pomalu celý pluk. Vidím ho, jako by to bylo dnes, úplně strnul ze strachu, že celý pluk bude pryč... Dostal jsem se k samopalníkům“. Jenom ze Straklova, kde se čítalo 119 rodin, do 1. československého armádního sboru vstoupilo 90 osob, z toho 10 žen. Z nich padlo 14 osob, z toho tři ženy, šest bylo trvalých invalidů.

Cvičení pokračovalo v civilním a zpívaly se české písničky, ačkoliv branci dostali opasek, lodičku s trikolorou, samopal, polní lopatku a jídelní misku. Později se přestěhovalo do Kiverec u Lucka. Pochodovali jsme většinou za noc asi 30-50 kilometrů. Přes den se budovala obrana, žádný velký odpočinek nebyl. Tak ke konci srpna vojáci měli za sebou celou Halič. V té době se ke sboru

dostala zpráva o vypuknutí Slovenského národního povstání, což mezi samopalníky způsobilo nadšení a silně zvýšilo bojovou morálku.

V bojích u Dukly četař Masopust byl raněn do nohy a velitel ho odeslal do ošetrovny, odkud se dostal do nemocnice kvůli zahnívání rány. Dále vzpomíná pan Masopust: „Nemocnice byla špatně zásobovaná, dohodl jsem s velitelem nemocnice, že zajedu k nám na Volyň a přivezu nějaké potraviny. Maminka byla ráda, že mě viděla. Po obci sháněla potraviny. Přivezli jsme plné auto jídla“.

Po vyléčení byl četař Masopust poslán do autokurzu, který proběhl velice rychle, a obdržel řidičský průkaz. Poté ho přiřadili k 5. dělostřeleckému pluku. S tímto dělostřeleckým plukem se účastnil osvobozování Slovenska ve funkci velitele zásobovací baterie.

Pan Masopust sice usiloval o návrat k samopalníkům, ale do Prahy nakonec přijel 13. května s 5. dělostřeleckým plukem. Ještě předtím se 11. května v Říčanech řádně vykoupali a odvěšili, takže do hlavního města přijeli jako „slušní, pěkní, vzhlední vojáci“. Po válce Miloslav Masopust se svým otcem krátce pracoval jako správce zemědělské usedlosti v Mlékojedech u Litoměřic, v roce 1947 se přihlásil do Vojenské akademie, od té doby sloužil v armádě v různých velitelských funkcích u dělostřelectva.

V letech 2002 až 2004 byl místopředsedou Československé obce legionářské. Generálmajor v. v. Miloslav Masopust několikrát byl hostem televizních pořadů, vypovídal o svých válečných cestách, mluvil o veteránech: „Proč se má starat o veterány Ministerstvo obrany, a ne Ministerstvo práce a sociálních věcí. V Ústřední vojenské nemocnici je pro veterány určeno jen osmnáct lůžek... Je třeba aby si náš národ uvědomil, že nebýt veteránů, dobrovolníků, kteří obětovali své životy za osvobození Československa, že bez nich by žádné Československo nebylo. Měl by se těmto lidem postarat o důstojné stáří“.

Foto, zdroj: pametnaroda.cz.

Prameny: *pametnaroda.cz/cs/masopust-miloslav-1924.*

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Orthodox_CZechs_1888-91.

Miloslav Masopust, Věra Suchopárová-Skřivánková. Vzpomínka na rodiště Straklov Český. 1992.

Alexandr Křivka. Kronika sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém. Straklov, 1935.

Miroslav Krušina. Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.

Мазилкін Владімір

Владімір Мазилкін народився 28 серпня 1910 року в селі Верба Вербської волості Дубенського повіту в родині Антоніна Мазилкіна.

Перша письмова згадка про Вербу відноситься до 1442 року, і в 1518 році вона отримує міське право від польського короля Сігізмунда Першого. У 1549 році село придбав шляхтич Михайло Дашкович Єлович Малинський, який у 1564 році отримав локаційний привілей на заснування містечка й права проведення в ньому щотижневих торгів та двічі на рік ярмарки. У 1774 році в містечку мешкало 1282 особи, була православна церква, яка володіла 90 десятинами землі, церковно-парафіяльна школа, поштова станція з 34 кіньми.

У 1870 році в селі поселились чеські колоністи. На початку ХХ століття там працювали два деревообробні підприємства, фабрика по виробництву вати, тартак, три млини, смолярня й молочне підприємство. У 1908 році відкрили земське двокласне училище, почесним наглядцем якого був місцевий поміщик Дмитро Львович Сवेशніков – двоюрідний брат відомого археолога Ігоря Сवेशнікова. У червні 1941 року село опинилося в центрі однієї з найбільших танкових битв Другої світової війни, що відбувалась по лінії Броди-Дубно-Луцьк-Рівне. Вийти з оточення великій групі радянських військовослужбовців допомогли син та батько чехи, вірогідно, мешканці Верби або сусіднього чеського села Софіївка.

Батьки Владіміра, окрім господарства, ще мали невеликий магазин у недалекому селі Мільчі. У Владіміра було ще чотири брати, одного з яких ще в молоді роки вбили українці. Школу Владімір закінчував у Вербі, а потім ще вивчився на шевця. Батьки рано помирали, і хлопці змушені були господарювати самі. У 1936 році Владімір одружується з Марією Цупаловою з недалекого села Рідкодуби, яка народилася 4 березня 1915 року. У Марії були дві сестри – Божена та Франтішка, та брати – Ярослав та Йозеф. Їх батько, Ян, помер у 1937 році, матір звали Франтішка (1884-1954), дівоче прізвище Кнопова. Вона ще дитиною разом із батьками переселилася на Волинь із Младейова у південній Чехії. Під час війни село декілька разів відвідували українські націоналісти, які під страхом смерті вимагали продукти, одяг та взуття. На щастя, для неї все минулося добре. Подружжю Мазилкіних у 1937 році народилася дочка Ружена, а в 1940 році – син Броніслав, який помер ще в дитячому віці від дифтерії.

Владімір вступив до 1-го Чехословацького армійського корпусу 11 квітня 1944 року в Рівному. Після проходження початкової військової підготовки брав участь у боях і 1-го вересня 1944 року помер від важкого поранення, отриманого у кровопролитних боях на Дуклі. У цьому ж армійському корпусі воював його брат Карел Рашек 1915 року народження та швагри – Богуміл, 1915 року народження, та Йозеф, 1910 року народження, Чупалові, які дійшли з армією генерала Свободи аж до Праги. У лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу на посаді медсестри в госпіталі 1-ої бригади служила також дружина Богуміла Цупала Антонія Білкова-Цупалова, 1922 року народження. Богуміл та Антонія Цупалови після війни залишилися в Чехословаччині й мешкали в селі Стростіце в західній Чехії, де нині проживають їх нащадки.

Марія Мазилкінова з дочкою та матір'ю Франтішкою Цупаловою реемігрувала до Чехословаччини, поселившись в Строецичах зі своїми братами Богумілом та Ярославом. Пізніше в цьому ж селі отримала власний будинок. Господарювала одноосібно та вела домашнє господарство. Познайомилася з волинським чехом Костянтином Мокрим, який теж воював в 1-ому Чехословацькому армійському корпусі, а після війни поселився в Строецичах. Дочка Ружена вивчилася на кравчиню й у 1957 році вийшла заміж за Рудольфа Вашічка. У неї є двоє синів: Павло – у Крирах, а Рудольф – у Строецичах. У 1982 році овдовіла, але дає собі раду, мешкає в будинку в Строецичах. Будучи членкинею Чеської спілки борців з фашизмом, бере участь у всіх урочистих заходах, ушанувала пам'ять загиблих на Дуклі, регулярно читає часопис Чехословацької спілки легіонерів. Про свого батька Владіміра Мазилкіна та декілька років, прожитих разом із ним на Волині, згадує зі сльозами на очах.

Світлина: архів Марії Чонкової.

Джерело: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníku. Kryry, 2020.*

<https://www.sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf>

Wikipedie. Селище Верба Дубенського району Рівненської області.

Николай Попель. В тяжкую пору. ATV, 2002.

Mazyłkin Vladimír

Vladimír Mazyłkin se narodil v obci Vrba, volost Verba, újezd Dubno na Volyni, 28. srpna 1910 v rodině Antonína Mazyłkina.

První písemná zmínka o obci Vrba (ukrajinsky – Verba) byla z roku 1442. Roku 1518 obec dostává městské právo od polského krále Sigmunda I. V roce 1549 obec koupil šlechtic Michal Daškovič Jelovič-Malínský a roku 1564 obdržel privilegium na založení městečka a povolení trhů a dvakrát za rok na veletrh. V roce 1774 počet obyvatel dosahoval 1.282 osob, byla tu církev, která vlastnila 90 desjatín půdy, církevní škola a poštovní stanice s 34 koňmi.

V roce 1870 se některé rodiny Čechů, které putovaly přes Vrbu z Brodu do Dubna, usídlily ve Vrbě. O něco později vedle Vrby vzniklo několik českých osad jako Sofijevka, Smolárna, Redkoduby a Kamenná Vrba. Na začátku XX. století byly ve Vrbě dva dřevozpracující podniky, továrna na výrobu vaty, pila, tři mlýny, smolárna a podnik na zpracování mléka. V roce 1908 bylo zahájeno vyučování v zemském dvoutřídním učilišti (107 žáků), kde čestným opatrovníkem byl Dmitrij Lvovič Svěšnikov, místní velkostatkář, bratranec známého ukrajinského archeologa Igora Svěšnikova. V roce 1941 po napadení Sovětského svazu Německem byla Vrba v centru jedné z největších tankových bitev 2. světové války, která se konala v konci června podél fronty Brody-Dubno-Luck-Rovno. Dva Češi, otec a syn, pravděpodobně z Vrby, pomohli více než tisíci obklíčených sovětských vojáků uniknout plenění a odejít přes lesy na východ.

Rodiče Vladimíra měli kromě hospodářství i obchod v nedaleké vesnici Milči. V rodině vyrůstalo pět synů, jeden z nich v mládí byl zabit Ukrajinci. Vladimír chodil do školy ve Vrbě a vyučil se obuvníkem. Rodiče brzy zemřeli, a tak chlapci museli hospodařit sami. V roce 1936 se Vladimír oženil s Marií Cupalovou narozenou 4. března 1915, z nedaleké vesnice Redkoduby. Marie měla sestry Boženu a Františku a bratry Bohumila, Jaroslava a Josefa, otec Jan zemřel v roce 1937. Maminka Marie Františka Knopová (1884-1954), přišla na Volyn jako malá z Mladějova v Jižních Čechách. Během války několikrát zažila ve vesnici noční návštěvy banderovců, kteří vyžadovali naturální dávky pod pohrůzkou smrti, ale přesto to zvládla a naštěstí přežila. Manželům

Mazytkinovým se v roce 1937 narodila dcera Růžena, v roce 1940 syn Bronislav, který zemřel v dětském věku na záškrť.

Vladimír narukoval do 1. československého armádního sboru 11. dubna 1944 v Rovně. Prošel základním výcvikem i prvními vojenskými zápasy. V úporných bojích na Dukle v Karpatech zemřel 1. září 1944. Spolu s ním byli odvedeni jeho bratr Karel Rašek (*1915) a švagrové Bohumil (*1915), Jaroslav (*1919) a Josef (*1910) Cupalovi, kteří došli s armádou generála Svobody až do Prahy. V řadách 1. československého armádního sboru sloužila jako zdravotní sestra nemocnice 1. brigády také manželka Bohumila Cupala, Antonie Bílková-Cupalová (*1922). Bohumil a Antonie Cupalovi po válce bydleli ve Strojeticích a žijí zde ještě jejich potomci.

Marie Mazytkinová s dcerou a matkou Františkou Cupalovou reemigrovala do Čech, usadila se s bratry Bohumilem a Jaroslavem ve Strojeticích, později dostala vlastní domek. Hospodařila soukromě a starala se o domácnost. Seznámila se s volyňským Čechem Konstantinem Mokrým, který byl rovněž příslušníkem 1. československého armádního sboru a po válce se usídlil ve Strojeticích. Dcera Růžena se vyučila švadlenou a v roce 1957 se provdala za Rudolfa Vašíčka. Má 2 syny, Pavla v Kryrech a Rudolfa ve Strojeticích. V roce 1982 ovdověla, je stále soběstačná a žije v domku ve Strojeticích. Jako členka Českého svazu bojovníků se zúčastňuje pietních akcí, uctila památku padlých na Dukle, pravidelně pročítá časopis Československé obce legionářské. Na svého zemřelého otce Vladimíra Mazytkina a pár společných let na Volyni vzpomíná i po tolika letech se slzami v očích.

Prameny: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

<https://www.sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf>

Wikipedie. Селище Верба Дубенського району Рівненської області.

Николай Попель. В тяжкую пору. ATV, 2002.

Мокри Костянтин

Костянтин Мокри народився 12 травня 1917 року в маленькому селі Гайки Дубенського повіту на Волині. Це було село землеробів, де мешкалодесь 18 родин, 72 особи. Воно розташувалось неподалік містечка Крупець біля Радивилова. Перші згадки про це село датуються 1565 роком, хоча там селились люди ще за кам'яної доби. Невеликий висілок виник внаслідок вирубування заболоченого лісу й осушення землі шляхом копання рівчаків (каналів), на одному з яких був побудований водяний млин. Залишилось лише декілька острівців, порослих листяним лісом (вільхою), які називали гайками, від чого й пішла назва Гайки. У радянські часи село намагалися ліквідувати, переселивши його мешканців до Крупця. Для цього його відрізували від сусідніх сіл, переоравши дороги до нього й залишивши лише

пішохідний місточок через канал. В останні роки туди проклали дорогу, і чисельність мешканців села поступово зростає.

У Костянтина було досить важке й нерадісне дитинство. Батьки рано повмирали й опіку над сиріткою взяла родина Йозефа Чапка з Софіївки, де він допомагав по господарству аж до початку війни. У нього були дві сестри та молодший брат, які залишилися на Волині, і в дев'яностих роках він двічі провідав їх у Гайках.

11 квітня 1944 року він у Рівному вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу (2-ий батальйон, мінометна рота, звання сержант). Проїшов з боями Кросно, Дуклю, Словаччину та Мораву, ставши на 35 % інвалідом. Носив ствол міномета, який вдарив його по спині, упав і пошкодив хребет. Тоді ж загинув командир його бригади, генерал Ярослав Ведрал-Сазавскі, легковик якого підірвався на міні. Це був єдиний чехословацький генерал, що загинув під час бою, і в пам'ять про нього на Дуклянському перевалі стоїть низький овальний обеліск із пам'ятною дошкою. Бойові нагороди Костянтина: Чехословацька пам'ятна медаль з радянською колодкою, Дуклянська пам'ятна медаль, Чехословацька медаль «За службу батьківщині», радянська пам'ятна медаль «За перемогу над Німеччиною» та інші відзнаки ЧСПБ. Не любив розповідати про воєнні жахіття, говорив: «Краще Вам не знати, як біля Свідніка текла червона вода...» З армією дійшов до Пржерова, звідки їх перемістили до Праги, і далі служив до 31-го грудня 1945 року в окремому підрозділі «Жатец».

Отримав направлення на поселення в село Строеціце, де й почав проживати. У п'ятдесятих роках почав мешкати разом із військовою вдовою Марією Мазилкіною. Спочатку господарювали одноосібно, пізніше вступили до сільськогосподарського колективного господарства, де працював на рослинництві та нічним сторожем. Відзначався високою працьовитістю. Як лісовий працівник, возив до лісу саджанці та виконував іншу роботу. У 1952 році в Костянтина та Марії народився син Владімір, який на цей час одружений, має двоє дітей та трьох внуків. Костянтин Мокри був членом Спілки друзів чехів з Волині від 1948 року, далі – членом Чехословацької спілки борців із фашизмом, у часописі «Zpravodaj» щороку друкувалося привітання до його дня народження. Відвідував усі заходи, які проводили місцеві організації, їздив із колегами місцями боїв. Любив своїх онуків і приділяв їм багато часу. У 1996 році овдовів і, незважаючи на воєнні поранення, один з небагатьох дожив до поважного віку.

Помер 23-го січня 2014 року у віці 97 років. Був найстаршим й останнім членом 1-го Чехословацького армійського корпусу в Строеціцах, і його похорон відбувся з усіма належними військовими почестями.

Світлина: архів Марії Чонкової.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.

<https://www.sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf>

Wikipedie. Село Гайки Дубенського району Рівненської області.

Mokrý Konstantin

Konstantin Mokrý se narodil 12. května 1917 na Volyni v malé obci Hájky, újezd Dubno. Byla to zemědělská vesnice, kde žilo asi 18 rodin, 72 osob.

Menší osada Háj se poprvé vzpomíná v roce 1565, ale již za doby kamenné tam bydleli lidé. Tato osada vznikla po kácení zamokřeného lesa a kopání rovu (kanálu), na jednom z nich byl postaven vodní mlýn. Někde v poli v nížině ještě potom rostly stromy (olše), místo které jmenovali Háj, od čehož vznikl název osady – Hájky. Za sovětské vlády chtěli osadu zlikvidovat, a proto zaorali cesty do okolních vesnic, nechali tam jenom úzký můstek pro pěší přes kanál. Teď tudy už vede průjezdní cesta a počet obyvatel osady vzrůstá.

Konstantin prožil velmi těžké a neradostné dětství a mládí. Rodiče mu brzy zemřeli a sirotka si vzala do péče rodina Josefa Čapka ze Sofievky, kde sloužil na hospodářství až do začátku války. Měl dvě sestry a mladšího bratra, kteří zůstali na Volyni, a v devadesátých letech je asi dvakrát v Hájkách navštívil.

Narukoval do 1. československého armádního sboru 11. dubna 1944 v Rovně, 1. brigáda, 2. prapor, minometná rota a měl hodnost četaře. Prošel boji Krosno, Dukla, Slovensko, Morava. Byl raněn v bojích na Dukle a byl 35 % invalida. Nosil hlaveň děla, ta ho uhodila do zad, upadl a poranil si páteř. Ve stejné době zde zahynul velitel jeho brigády, Jaroslav Vedral-Sázavský, v důsledku exploze, když jeho osobní automobil najel na minu. Zemřel jako jediný československý generál v přímém boji a na jeho památku je v Dukelském průsmyku umístěn nízký oválný obelisk s pamětní deskou. Bojová vyznamenání Konstantina: Československá vojenská pamětní medaile se štítkem SSSR, Dukelská pamětní medaile, Československá medaile „Za službu vlasti“, Sovětská pamětní medaile „Za vítězství nad Německem“ a další odznaky ČSPB. O válečných hrůzách moc nemluvil, říkal, „...nechtějte to vědět, u Svidníku tekla červená voda...“ S armádou došel do Přerova, byl přesunut do Prahy a dále sloužil u Zvláštní vojenské jednotky Žatec do 31. prosince 1945.

Dostal přiděl do obce Strojetic, kde se také usídlil. V padesátých letech začal žít s válečnou vdovou Marií Mazytkinovou, soukromě hospodařili, později Konstantin pracoval v JZD v rostlinné výrobě a také jako noční hlídač. Byl nesmírně pracovitý, jako lesní dělník převážel do lesa sazenice a vykonával další práce. V roce 1952 se narodil syn Vladimír, je ženatý, má 2 děti a 3 vnoučata. Konstantin Mokřý byl členem Svazu přátel Čechů z Volyně od roku 1948, dále členem ČSPB, ve Zpravodaji sdružení každoročně uveřejňovali blahopřání k jeho narozeninám. Navštěvoval všechny akce pořádané místními organizacemi, jezdil s odbojáři na zájezdy. Měl rád všechna svá vnoučata a hodně se jim věnoval. V roce 1996 ovdověl a navzdory zranění z války se jako jeden z mála dožil vysokého věku. Zemřel 23. ledna 2014 v 97 letech. Byl nejstarším a posledním příslušníkem 1. československého armádního sboru ve Strojeticích a jeho pohřeb proběhl se všemi náležitými vojenskými poctami.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků*. Kryry, 2020.

<https://www.sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf>

Wikipedie. *Село Гайки Дубенського району Рівненської області*.

Мухіна Людмила

Людмила Мухіна (дівоче прізвище Рижко) народилася 18 червня 1947 року в Києві в родині службовця. За спогадами пані Людмили, на українські терени переселилися її прадіди з Моравії в кінці ХІХ століття й почали проживати в поселенні Вишеград біля Києва.

Дещо з історії Вишеграда. У лісистій місцевості на захід від Києва в 1740–1760 роках поселилися німецькі колоністи, які обробляли землю та займалися інтенсивним скотарством, що було характерним для більшості німецьких колоній, які виникали в той час в Російській імперії. Під назвою Німецька Колонія це поселення позначене на карті Шуберта від 1868 року. У 1865-1867 роках тут з'явилися чеські колоністи, які

викупили в німців будівлі та землю, а німці в свою чергу переселилися в глибинні райони Росії, зокрема на Волгу. Село почали називати Чеська Колона.

Чехи почали інтенсивно займатися хмелярством. Значна частина землі була відведена під хмільники. Хміль давав великі прибутки чехам, а селяни з навколишніх сіл мали сезонну роботу. Село розквітало, виділяючись ошатними будинками, чистими подвір'ями, садками.

Дбаючи про освіту своїх дітей та намагаючись зберегти мову та традиції, чехи в 1901 році відкрили в селі чеську школу, але за відсутності кваліфікованого вчителя навчанням дітей займалися найбільш освічені мешканці села, яких обирали. Це був народний вчитель, якому довіряли вчити дітей. Відомі їх імена – це Микола Копецький та Ярослав Веселий.

У 1922 році в село приїхав чеський вчитель Ярослав Боучек. Сам він народився в родині чеського вчителя Йозефа Боучека в селі Волков Дубенського повіту Волинської губернії (нині село Вовковиї Дубенського району Рівненської області). Очевидно, що пан Боучек отримав духовну освіту, що в той час давало можливість працювати вчителем, бо серед списків студентів духовних училищ Волинської губернії автор двічі зустрічав прізвище Боучек, причому один із них мав ім'я Ярослав. Крім того, на Рівненському цвинтарі «Грабник» є могила капельмейстра полкового духового оркестру Боучка. Цілком можливо, що це був родич пана вчителя.

Ярослав Боучек попрацював у чеській школі Квасилова біля Рівного, а в 1907 році переїхав з родиною до Києва, де працював у чеській школі на Шулявці. Ярослав Боучек відзначався високою активністю. За його пропозицією, Чеську Колону в 1924 році перейменували на Вишеград, було збудовано спеціальне приміщення школи, у якому в одній класній кімнаті одночасно навчалися діти чотирьох класів. Також збудували приміщення клубу, бо до цього для проведення загальних заходів, театральних вистав тощо використовували будівлю хмелесушарні. Пан Боучек керував аматорським театральним гуртком, членами якого були дорослі та діти. Підтримуючи тісні контакти з київським чеським культурно-освітнім товариством «Стромовка», вони їздили на гастрольні виступи до Києва й навпаки. Також обмінювалися гастрольними виставами із сусідніми українськими селами. До речі, на сцені клубу у Вишеграді були прекрасні декорації, яких не було в жодному іншому селі Макарівського району. Боучек також керував сільським духовим оркестром, який в ті часи був практично в кожному чеському селі (у деяких селах їх було навіть два або поряд з духовим був ще і струнний). Коли в Києві виникла знову потреба у чеському вчителеві, то вишеградці ніяк не хотіли відпускати Боучека, звертаючись із проханням залишити його в селі навіть до центральних органів України. На жаль, діяльність Ярослава Боучека була брутальним чином перервана, коли його в числі 80 чехів (в основному представників інтелігенції) у 1930 році заарештували і за надуманим звинуваченням засудили до табірної ув'язнення, де він став душевно хворим.

У 1937 році чеську школу закрили, оскільки на думку компартійного керівництва «існування національних шкіл є шкідливим».

У роки колективізації мешканці Вишеграда, як і всі українські селяни, зазнали геноциду. Під час німецької окупації в селі діяла підпільна група, яка підтримувала контакти з партизанами.

9 травня 1995 року в селі члени чеського товариства «Вишеград» поставили пам'ятний хрест на згадку про всіх загиблих під час репресій та війни, активну участь у підготовці та проведенні цього заходу прийняла Людмила Мухіна.

Її бабуся в роки Першої світової війни вийшла заміж за чеха з Вишеграда. Пізніше вони переселилися до Києва. Мати Людмили Мухіної була першою в родині, хто взяв шлюб не з чехом, а українцем. У Чехії мешкають далекі родичі по материнській лінії – її двоюрідні брати і сестри та їхні діти. Контакти з ними були втрачені в роки війни, але в 60-х роках знову родичі відшукали їх в Україні за допомогою Червоного Хреста.

Після закінчення середньої школи пані Людмила вступила на навчання до Київського інституту народного господарства, який закінчила з відзнакою в 1969 році. З 1969 року по 1971 рік працювала інженером ПКТБ «Оргтехпостач» при Головпостачі УРСР.

З 1971 року по 2007 рік працювала в Національному авіаційному університеті на посадах асистента, доцента, професора кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, виконувала обов'язки завідувачки кафедрою економіки підприємництва інституту економіки й менеджменту Національного авіаційного університету. Кандидат економічних наук.

29 листопада 1992 року в Києві вихідцями з чеського села Вишеград було створене українсько-чеське культурно-просвітницьке товариство з тією ж самою назвою. У травні 1993 року пані Мухіна стала членом цього товариства, а в 1994 року очолила його.

На початку 1995 року в Україні назріла необхідність створення всеукраїнської чеської організації, яка б об'єднувала всі чеські товариства країни. 30 травня 1995 року була заснована Чеська національна рада України. Людмилу Мухіну обрали заступником голови цієї ради, а з 1996 року – головою.

Поряд з науково-педагогічною роботою в університеті за своєю спеціальністю пані Людмила написала понад 30 наукових праць та статей про чехів в Україні. За особистий вклад у відродження й розвиток національних культур народів України Указом Президента України в 2001 році їй було присвоєно звання «Заслужений працівник культури України».

За заслуги в розвитку чесько-українських відносин 16 вересня 2008 року вона була нагороджена Прем'єр-міністром Чехії пам'ятною медаллю Карла Крамаржа.

За поширення доброго імені Чеської Республіки за кордоном 23 червня 2017 року Людмила Мухіна стала лавреатом премії *Gratias Agit*.

Людмила Мухіна померла в листопаді 2020 року від ускладнень після Covid-19.

Світлина: архів Антоніни Пономаренко.

Джерела: *Автобіографія Мухіної Людмили.*

[https://uk.wikipedia.org/wiki/Вишеград_\(Бучанський_район\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Вишеград_(Бучанський_район))

Muchina Ludmila

Ludmila Muchina, rozená Ryžková, se narodila 18. června 1947 v Kyjivě v rodině úředníka. Podle vzpomínek paní Ludmily její prarodiče se přestěhovali do Ruska z Moravy koncem XIX. století a usídlili se v osadě Vyšehrad vedle Kyjiva.

Osada Vyšehrad vznikla od začátku jako německá kolonie, založena v letech 1740-1760 německými kolonisty, kteří dostali půdu a nevolníci ji pro ně obdělávali. Také chovali dobytek jako i v mnohých jiných německých osadách Ruské říše. Po zrušení nevolnictví v roce 1861 němečtí kolonisté v letech 1865-1867 prodali domy a půdu Čechům a sami se odstěhovali dále do Ruska, zejména na Volhu. Na mapě Šuberta od roku 1868 je označena tato osada jako Německá kolonie.

Češi začali intenzivně pěstovat chmel, který dával velké výnosy, a Ukrajinci ze sousedních vesnic u nich dostávali sezonní práce. Od roku 1901 se děti učily v české škole a vyučoval je nejvzdělanější občan (národní učitel), kterého volila obec. Víme, že to byli Mikuláš Kopecký a Jaroslav Veselý. V roce 1922 do obce přišel učitel Jaroslav Bouček, původem z obce Volkov Dubenského újezdu Volyňské gubernie (nyní obec Vovkovyji Dubenského rajonu Rivnenské oblasti), který předtím pracoval jako učitel v české obci Kvasilov u Rivneho a v české škole v Kyjivě na Šuljavce. Jeho otec, Josef Bouček, pracoval jako učitel ve Volkově a sestra Bětuška se svým manželem Horou také byli učiteli v Kyjivě.

Podle iniciativy pana Boučka v roce 1924 vesnice dostala název Vyšehrad. V obci vybudovali školu a klub (dřívě se hrálo v budově na sušení chmele). Mimo vyučování dětí zorganizoval divadelní kroužek, ve kterém účinkovaly jak děti, tak i dospělí. Kroužek udržoval těsné vztahy s českými divadelními kroužky Kyjiva a často jezdil do Kyjiva vystupovat a naopak. Stejně se jezdilo do ukrajinských vesnic. Musíme poznamenat, že ve Vyšehradě na jevišti byly nejlepší dekorace v celém Makarovském rajonu. Také pan učitel řídil dechovou kapelu, které byly skoro v každé české obci, někde i dvě. V roce 1927 zase dostal pozvání do Kyjiva, ale občané Vyšehradu ho nechtěli pustit, až dostali příkaz od státních orgánů Ukrajiny.

V roce 1930 Jaroslav Bouček byl mezi 80 Čechy, převážně inteligenty, které po vykonstruovaném obvinění zatkli a odsoudili (některé k trestu smrti) do pracovních táborů, kde se pan Bouček zbláznil.

V roce 1937 zavřeli české školy, protože komunisté prosazovali že, „existence národních škol je škodlivá“. V letech 1931-1932, když byla prováděna kolektivizace, občané Vyšehradu jako všichni ukrajinští zemědělci přežili stalinskou genocidu.

Za německé okupace v letech 1941-1943 v obci byla ilegální organizace, která byla spojená se sovětskými partyzány. Dne 9. května 1995 členové českého spolku Vyšehrad postavili kříž, jako památku na padlé v důsledku represe a za války. V tomto přispěla i paní Muchina.

Její babička se v době 1. světové války provdala se za Čecha z Vyšehradu a pak se přestěhovali do Kyjiva. Maminka byla první v rodině, kdo si vzal ne Čecha, ale Ukrajince. V Čechách bydleli příbuzní maminky – její bratřenci a sestřenice a jejich děti, ale za 2. světové války se kontakty zrušily. Pak je v 60. letech příbuzní opět našli na Ukrajině, a to prostřednictvím Červeného kříže.

Po ukončení 11letky od roku 1965 do roku 1969 Ludmila studovala ekonomiku na Kyjivské vysoké škole národního hospodářství, kterou ukončila s vyznamenáním. Od roku 1969 do roku 1971 pracovala jako inženýr v PKTB „Оргтехніка“ při Hlavpostaci USSR.

Od roku 1971 do roku 2007 pracovala v Národní letecké univerzitě jako asistentka, docentka a profesorka katedry ekonomiky a mezinárodních ekonomických vztahu, byla vedoucí katedry ekonomiky vysoké školy ekonomiky a managementu Národní letecké univerzity. Doktorka ekonomiky.

Dne 29. listopadu 1992 v Kyjivě bývalí občané české osady Vyšehrad založili ukrajinsko-český kulturně-osvětový spolek Vyšehrad. V květnu roku 1993 se paní Muchina stala členem tohoto spolku a od roku 1994 jako vedoucí spolku.

Na začátku roku 1995 na Ukrajině bylo takových spolků již několik a vyvstala nutnost vytvoření celostátní české organizace, která by spojila všechny české spolky státu. Dne 30. května 1995 byla zřízena Česká národní rada Ukrajiny. Ludmila Muchina byla zvolena jako zástupce a od roku 1996 – ředitelkou této rady.

Mimo svého vědeckého a pedagogického průzkumu pracovala také v průzkumu historie české minority na Ukrajině a napsala o této tématice 30 vědeckých článků. Za své odborné příspěvky

o družích a rozvoji národních kultur národů Ukrajiny Výnosem prezidenta Ukrajiny z roku 2001 dostala čestný titul Zasloužilý pracovník kultury Ukrajiny. České republiky v zahraničí, 23. června 2017 se stala laureátkou prémie Gratis Agit.

Za zásluhy o rozvoj česko-ukrajinských vztahů 16. října 2008 dostala vyznamenání ministerského předsedy ČR – pamětní medaili Karla Kramáře. Také za šíření dobrého jména Ludmila Muchina zemřela v listopadu 2020 po komplikacích po Covidu-19.

Prameny: Автобіографія Людмили Мухіної.

[https://uk.wikipedia.org/wiki/Вишеград_\(Бучанський_район\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Вишеград_(Бучанський_район))

Родина Науменкових та Брдових

Теодосій Науменко (03.05.1888-11.02.1968) народився в українському селі Швайківка (по-чеськи – Швейківка) на півдні Житомирського повіту Волинської губернії, розташованому за 15 кілометрів на північ від Бердичева на березі річки Глиноп'ять, яка біля Житомира впадає в Тетерів. Згідно з історичними хронічками колись село Швайківка називали Свайківка, тому що сполучення із сусіднім селом Слободищем через річку Глиноп'ять відбувалося по сваях (по-українськи – палях). Інформацію взято з книги від 1888 року відомого українського історика та краєзнавця М. І. Теодоровича «Історико-статистичний опис церков та приходів Волинської єпархії», у якій автор наводить назву

Швайківка.

Згідно з польськими джерелами назва села походить від назви річки Швай, яка витікала з урочища Швай. Село розташоване на горбистій місцевості. Після скасування кріпацтва в 1861 році землі, які належали литовському землевласнику Узембло, отримали мешканці села, а частину з них викупив український підприємець Терещенко.

У Теодосія Науменка була сестра, яка померла під час війни, та брат, який у 1966 році несподівано завітав із родиною своєї сестри до Хомутова. Він працював ветеринарним лікарем на м'ясокомбінаті, а його дружина – викладала фізику в технікумі чи училищі. Деякий час родини переписувалися. У 1970 році, коли дочка Науменкових Лариса перебувала на екскурсії на Волині, у Житомирі її знайшов двоюрідний брат, який працював хірургом. Це була остання зустріч двох родин Науменків.

Марія Науменко (дівоче прізвище Кржівкова, 25.03.1895-05.07.1976) народилася в містечку Іваничі Володимир-Волинського повіту Волинської губернії, де мешкала родина батьків Марії – Яна та Анни Кржівкових. За іншими даними, це було село Вітольди поблизу Іванич, яке нині стало їх частиною, на що вказує назва однієї з частин міста – Вітольдівка (інформація отримана від секретаря міської ради Іванич).

Марія вийшла заміж за вчителя Теодосія Науменка. У них народилося троє дітей: Георгій (*1912), який помер у віці 4 років від скарлатини, Лариса (*1915) та Владімір (*1918),

який під час Другої світової війни пішов на фронт і перебував у лавах Червоної армії. Остання звістка від нього надійшла з льотного училища, а подальша його доля невідома.

Лариса народилася в селі Цуцнів поблизу Володимира Волинського. На нинішніх картах це село не позначене. Пізніше родина Науменків переїхала до чеського села Ульбарів (нині село Нагірне Дубенського району Рівненської області, хоча назва зупинки електрички збереглася). Переїзд родини Науменкових із Цуцнева до Ульбарова відбувся в роки Першої світової війни і, очевидно, був обумовлений повною та частковою окупацією німецькою та австро-угорською арміями ряду повітів Волинської губернії, зокрема Володимир-Волинського, Ковельського, Луцького та Дубенського. Мешканців цих повітів козаці підрозділи російської армії виселяли з прифронтових населених пунктів, знищуючи будівлі, продовольство та фураж, і вони ставали біженцями. Так родина Науменкових опинилася в Ульбарові неподалік від Молодави Чеської, де ще в 70-х роках XIX століття поселилися Йозеф та Дорота Кржівкови, дідусь та бабуса Марії. Туди ж або в інші близькі чеські села переселилися з Іванич та їх околиць і інші члени родини Кржівкових.

Теодор Науменко виконував обов'язки керівника чеської школи в Ульбарові від Першої світової війни протягом майже 34 роки аж до рееміграції волинських чехів на історичну батьківщину. Крім вчительської роботи, він активно займався громадською роботою: організовував культурне життя села, репетирував вистави любительського театру, у яких сам брав участь, а також у сокольських зльотах, завідував бібліотекою, позичав мешканцям села грамплатівки. Світлина вчителя Науменка як керівника любительського театру разом з його учасниками є у книзі Антоніна Голча «Album vzpomínek na Volyn». Його колишні учні не забували про нього навіть у дорослому віці, про що свідчили привітання до свят, посилки до Різдва та запрошення відвідати їх на новому місці проживання.

Після переїзду до Чехословаччини він ще деякий час працював у школах Тоуржіма, Удліц та Хомутова, де родина Науменкових поселилася разом із родиною своєї дочки Лариси після рееміграції. Він був завжди веселим, жартівливим і життєрадісним, полюбляв роботу в саду на невеликій присадибній ділянці, пишався своїми прекрасними абрикосами.

Пані Марія все життя була для свого чоловіка певною опорою та надійним тилом. І не тільки для нього, але і для своїх дітей та дітей, яких він навчав у школі. Турботлива пані учительова (по-чеськи – дружина вчителя) проявляла свою любов, скажімо, тим, що в негоду годувала дітей, надавала їм нічліг та всіляко опікувалася ними. Нагадаємо, що в ті роки на Волині були суворі сніжні зими з низькими температурами, які тривали щонайменше три місяці. Саме ж село Ульбарів розляглося на великій площі з досить віддаленими одна від одної оселями.

Як Теодосія, так і Марію Науменкових, які мешкали разом із родиною Йозефа та Лариси Брдових, надзвичайно любили та поважали їхні діти та внуки. Чоловік Лариси, Йозеф Брда (08.07.1914-27.11.1990), походив із недалекого до Ульбарова чеського села Єзірко (нині село Озірко Рівненського району Рівненської області). Його батько, Владімір Брда, рано помер, і мати Божена, дівоче прізвище Душкова (14.06.1888-23.12.1971), зійшлася з вдівцем Томашом Яворським і мешкала з ним до його останніх днів.

Йозеф Брда так само, як і його дружина Лариса, був учителем. У 1934-1935 роках пан Йозеф працював учителем у чеській школі міста Здолбунова, про що свідчить запис то світлина у книзі Мірослава Крушіни «Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської меншини». Як згадував пан Йозеф, він був активним спортсменом, був членом футбольної команди чехів Здолбунова. Слід нагадати, що до 1903 року Здолбунів вважався «деревней»,

бо в ньому не було церкви, а його мешканці були парафіянами церков та костелів інших населених пунктів, зокрема православної Свято-Михайлівської церкви сусіднього села Здовбиця, де настоятелем тривалий час був протоієрей Калістрат Метельський, який через обряд хрещення перевів багатьох чехів-католиків Здолбунова та околиць, зокрема Гульчі Чеської, у православ'я.

Після прокладання залізниці між Києвом та Брестом, яка пройшла через Здолбунів, а пізніше від Здолбунова до Радзівілова (нині Радивилів) аж до австрійського кордону, Здолбунів став вузловою станцією, другою за величиною після Дарниці в Південно-Західному краї Росії. Будівництво залізниці, локомотивного та вагонного депо сприяло швидкій розбудові самого міста, яке незабаром отримає статус повітового містечка, а в міжвоєнний період центр повіту було перенесено з Острога до Здолбунова, і повіт отримав назву Здолбунівський. Розбудова міста та залізниці вимагала багато робочих рук та транспортних засобів, якими на той час були вози, запряжені кіньми, чим скористались мешканці багатьох прилеглих до залізниці сіл, зокрема чеських (Глинськ, Ульбарів, Мирогоща, Молодаво, Страклів). Так у метричних книгах села Мирогоща серед професій чехів досить часто зустрічаються професії, пов'язані з роботою на залізниці. Відповідно, зростала й чисельність населення Здолбунова, зокрема чеської національності, яке станом на 1915 рік становило четверту за чисельністю національну спільноту міста (більше 20% населення міста). Це був найвищий відсоток чеського населення з усіх міст на Волині.

Лариса Науменкова (25.03.1915-10.02.2007) навчалася у Львові і після одруження з Йозефом Брдою разом з ним працювала в чеській школі в селі Новоставці (нині село Новоставці Рівненського району Рівненської області). З 1939 по 1941 рік, а також після 1944 року школи в західній Волині перейшли на українську мову навчання з вивченням російської мови як предмету, що викликало певні труднощі у вчителів та учнів, особливо в сільських школах.

У 1944 році Йозеф Брда добровільно вступив до чехословацьких підрозділів на території СРСР під командуванням Лудвіка Свободи. Після перетину польсько-чехословацького кордону на перевалі Дукля, уже на території Словаччини в боях біля Вишнього Комарніку він отримав поранення й потрапив у військовий госпіталь, звідки його мали евакуювати для подальшого лікування за Урал. Дружина вирішила забрати його з госпіталю для лікування в домашніх умовах. У 1947 році родини Науменкових та Брдових реемігрували до Чехословаччини й поселилися в північній Чехії, зокрема в Хомутові.

Пан Йозеф короткий проміжок часу працював учителем у школі, а потім закінчив гірничий технікум в Духцові, отримавши фах землепорядника. Далі займався геологічними дослідженнями під час будівництва електростанції в Прунержові, шахти «Наступ» аж до переходу на пенсію за віком. Його дружина Лариса залишилася вірною своїй вчительській професії аж до виходу на пенсію за віком. Вони виховали дві дочки: Їржину (*1941) та Ярмілу (*1946). Обидві дочки отримали вищу освіту.

Д-р медицини Їржіна Білінцова (Брдова) закінчила медичний факультет Карлового університету в Празі й лікувала хвороби вуха, горла та носа, пропрацювавши в цій царині 48 років. Її чоловік, Мірослав Білінець, закінчивши Вищу школу економіки, працював у державних органах управління аж до виходу на пенсію. Родина Білінцових виховала двох дітей: д-ра медицини Іво Білінця та Гану (в шлюбі Гумлову), які подарували їм семеро внуків.

Ярміла Баксова (Брдова) закінчила філософський факультет Карлового університету в Празі й працювала викладачем чеської мови та історії в середньому спеціальному

навчальному закладі. Кар'єру завершила завчасно у зв'язку з виходом на пенсію за станом здоров'я. Її чоловік, Ярослав Бакса, отримавши середню спеціальну освіту за фахом автоматизація, працював за цією спеціальністю аж до виходу на пенсію. Родина Баксових виховала двох дітей: Павлу (в шлюбі Геусхнейдерова) та інженера Ярослава Баксу, які їм подарували двох внуків.

Родини Науменкових та Брдових, їх діти, внуки та правнуки завжди підтримували тісні родинні зв'язки, збираючись за одним столом. З повагою та любов'ю згадують своїх батьків та дідусів із бабусями.

На світлинах родина Науменків перед біля школи в Ульянові. Архів родини Брдових.

Джерела: Спогади Іржини Білінцової та Ярмили Баксової.

Мірослав Крушина. Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської меншини. Рівне, 2018.

М. І. Теодорович. Історико-статистичний опис церков та приходів Волинської єпархії. Почаїв, 1888.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина перша. Рівне, 2018.

Antonín Holec. Album vzpomínek na Volyň. Uničov, 2006.

Rodiny Naumenkových a Brdových

Theodosij Naumenko (3.5.1888-11.2.1968) se narodil v ukrajinské vesnici Švejkovka (ukrajinsky Švajkivka) na jihu Žitomirského újezdu Volyňské gubernie, asi patnáct kilometrů na sever od Berdyčeva, vedle řeky Hnylopjať, která se u Žitomiru vlévá do řeky Teterev. Podle historické informace se původně jmenovala Svajkivka, protože se spojovala se sousední vesnicí Slobodyšče, přes řeku kůly (rusky – svaja). Známy

ukrajinský historik N. I. Teodorovyč ve své knize z roku 1888 „Історико-статистичний опис церков та приходів Волинської єпархії“ (Historicko-statistický seznam církev a farností Volyňské jeparchie) uvádí název Švajkivka.

Podle polských pramenů obec dostala jméno podle řeky Švaj, která pramení v lesní dolině Švaj. Vesnice je položena na zvlněném terénu. Po zrušení nevolnictví v roce 1861 půda, kterou vlastnil litevský vlastník Uzemblo, se částečně dostala do vlastnictví občanů obce a částečně ji koupil ukrajinský podnikatel Tereščenko.

Theodosij měl sestru a bratra. Sestra zemřela za války a bratr v roce 1966 nenadále přijel spolu se synem své sestry a jeho rodinou do Chomutova. Pracoval jako vedoucí lékař v masokombinátu a jeho žena byla středoškolská profesorka fyziky. Nějakou dobu si Larisa Brdová s nimi psala. V roce 1970, když byla na zájezdu na Volyni, vyzvedl ji v Žitomiru bratranec, který pracoval jako chirurg. To bylo jediné a poslední setkání s rodinou Theodosije Naumenka.

Marie Naumenková, rozená Křivková (25.3.1895-5.7.1976), se narodila v městečku Ivaniči (podle jiné informace v obci Vitoldy, která je nyní součástí Ivanič jako jejich čtvrť – Vitořdovka) rodičům Janovi Křivkovi a Anně, rozené Peškové. Marie měla pět bratrů: Josef, Antonín, Jan, Václav a Rudolf.

Marie se provdala za učitele Theodosije Naumenka. Marii a Theodosijovi Naumenkových se narodily tři děti: Jiří, narozený 1912, zemřel ve věku 4 let na spálu, Larisa, narozená 1915, a Vladimír, narozený 1918, který za 2. světové války odešel do Rudé armády. Poslední zpráva je z leteckého učiliště, pak byl nezvěstný.

Larisa se narodila v obci Cucněv, několik kilometrů na jih od Vladimíru Volyňského. Na nynějších mapách tato obec neexistuje. Možná, že se stala součástí sousedních větších vesnic. Pak se rodina Naumenkových objevila v české vesnici Ulbárovu (nyní obec Nahorné Dubenského rajonu Rivnenské oblasti) vedle trati Zdolbunov-Dubno. Za 1. světové války Vladimír Volyňský, Kovelský a částečně Lucký a Dubenský újezdy byly okupované německou a rakouskou armádou, a proto byla část obyvatelstva tohoto území evakuována. Z členů rodiny Křivkových se také stali běženci a dočasně bydleli v Moldavě a jiných českých obcích. Rodina Naumenkových se také odstěhovala z Cucněva a octla se v Ulbárově, poblíž Moldavy, kde se ještě dříve usídlila rodina Josefa a Doroty Křivkových, dědečka a babičky Marie Křivkové.

Theodosij Naumenko byl řídicím učitelem na české škole v Ulbárově asi 34 let od 1. světové války až do reemigrace volyňských Čechů do poválečného Československa. Kromě učitelování organizoval kulturní život obce, nacvičoval a hrál divadelní představení, zúčastnil se sokolských sletů, vedl knihovnu, půjčoval gramodesky atd. V knize Antonína Holce Album vzpomínek na Volyn je foto pana učitele Naumenka se svými žáci jako herci ochotnického divadla. Žáci na svého pana učitele nezapomněli ani ve své dospělosti, o čemž svědčí přání k svátkům, dopisy, balíčky s koledou a pozvánky do jejich nových domovů.

Po návratu do Čech až do důchodu působil jako učitel v Toužimi, Údlících a Chomutově, kde zakotvil spolu s rodinou své dcery Larisy. Byl velmi vtipný a veselý, pracoval na své zahrádce, byl hrdý na své výborné meruňky.

Paní Marie byla pro Theodosije po celý život oporou a pevným zázemím. A nejen jemu, ale i svým školním dětem. Starostlivá paní učitelová svou láskou projevovala třeba i tím, že za nepříznivého počasí poskytla školákům nejen stravu, nocleh, ale i úsměv a pohlázení. Musíme připomenout, že tehdy na Volyni byly kruté zimy s hlubokým sněhem a nízkými teplotami skoro tři zimní měsíce. Mimo toho obec Ulbárov je velká rozlohou, a usedlosti byly dost od sebe vzdáleny.

Rodiče Naumenkovi dožili svůj život s rodinou své dcery Larisy Brdové v Chomutově a byli výjimečnými pro své děti a vnoučata.

Manžel dcery Naumenkových Larisy Josef Brda (8.7.1914-27.11.1990) byl původem z nedaleka od Ulbárova, z české obce Jezírko (nyní obec Ozirko Rivnenského rajonu Rivnenské oblasti). Jeho otec Vladimír Brda zemřel velmi brzy, a maminka Blažena, rozená Dušková (14.06.1888-23.12.1971), si vzala pak vdovce Tomáše Javorského a s ním byla do konce jeho života v Poběžovicích.

Josef Brda byl učitel jako jeho manželka Larisa a v letech 1934-1935 pracoval jako učitel v české škole ve Zdobunově, o čemž svědčí zápis a foto v knize Miroslava Krušiny „Zdobunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority“. Také vyprávěl, že byl aktivním sportovcem, byl členem českého fotbalového týmu ve Zdobunově, kde české obyvatelstvo představovalo v roce 1915 více než 20 % obyvatelstva města, tj., Zdobunov byl nejvíce „českým“ městem Volyně. Připomínáme, že do roku 1903 se Zdobunov počítal jako „dřevňa“, protože tam nebyla církev a jeho pravoslavné obyvatelstvo bylo farníky zdobické Svato-Michajlovské církve. V roce 1873 byla přes Zdobunov položena trať Kyjev-Brest Litovský a pak na hranici s Rakousko-Uherskem do stanice Radzivilov (spíše Brody). Tento projekt potřeboval mnoho pracovníků a transportů, kterými byly tehdy potahy tažené koňmi. Češi z okolních vesnic této příležitosti naplno využili, zejména v obcích Hlinsk, Ulbarov, Mirohošť, Moldava, Straklov. Pak ve Zdobunově, který se stal železničním uzlem a potřeboval mnoho pracovníků, stoupl počet obyvatelstva a nebylo podle počtu Čechů většího místa na Volyni.

Larisa Naumenková (26.3.1915-10.2.2007) studovala ve Lvově. Pak se provdala za Josefa Brdu, a některou dobu manželé Brdovi pracovali v české obci Novostavce (nyní Novostavci Rivnenského rajonu Rivnenské oblasti). Zejména to bylo za Sovětů a ve školách začali vyučovat ruský jazyk, což bylo obtížné pro učitele a žáky, zejména ve vesnicích. Josef Brda pracoval také jako učitel české školy ve Zdobunově (1933/34 roky), o čem píše a uvádí foto Miroslav Krušina ve své knize Zdobunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority, a vystupoval za fotbalový tým Čechů města.

V roce 1944 Josef Brda vstoupil do Svobodova československého armádního sboru. Po přechodu Dukly u Vyšného Komárníku byl raněn a převezen do lazaretu. Před nuceným odsunutím za Ural se jeho manželka rozhodla převzít jej domů. V roce 1947 obě rodiny reemigrovaly do Československa a zakotvily na severu Čech, v Chomutově.

Pan Brda v Čechách krátkou dobu učil na základní škole, později absolvoval Hornickou průmyslovou školu v Duchcově, obor zeměměřič. Pracoval v geologickém průzkumu, při stavbě elektrárny Pruněřov a dolu Nástup, až do odchodu do starobního důchodu. Jeho manželka Larisa zůstala u své učitelské profese až do starobního důchodu v Chomutově. Těšila se z častých návštěv svých žáčků, kteří ji stále navštěvovali.

Rodina Brdových vychovala dvě dcery: Jiřinu (*27.4.1941) a Jarmilu (*4.2.1946). Obě dcery mají vysokoškolské vzdělání.

MUDr. Jiřina Bilincová absolvovala Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, vybrala si obor ORL a foniatrie, ve kterém pracovala 48 let. Její manžel Ing. Miroslav Bilinec vystudoval Vysokou školu ekonomickou v Praze a pracoval ve státní správě až do důchodu. Rodina Bilincových má 2 děti: MUDr. Ivo Bilinec a Hana (provdaná Humlová). Jiřina a Miroslav Bilincovi mají 7 vnuků.

Mgr. Jarmila Baxová absolvovala Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a působila jako středoškolská profesorka oboru český jazyk-dějepis. Karieru ukončila po třiceti letech odchodem do invalidního důchodu v roce 1998. Její manžel Jaroslav Baxa vystudoval průmyslovou školu, obor automatizace a pracoval v něm až do odchodu do důchodu. Rodina Baxových má 2 děti: Pavlu (provdaná Hauschneiderová) a Ing. Jaroslava Baxu, mají 2 vnuky.

Rodiny Naumenkových a Brdových a rodiny jejich dětí, vnuků a pravnuků vždy žily a žijí úzkým rodinným životem, pravidelně se scházeli u jednoho stolu a dodržovali tradice ještě z Volyně. S úctou a láskou vzpomínají na prarodiče Naumenkovy, kteří mají velkou zásluhu na výchově svých dětí, vnuků a pravnuků. Ve vzpomínkách vždy figurují rodinné „sedánky“, kdy rodiče a prarodiče

vyprávěli, společně četli, zpívali, promítali pohádky a laskavou formou si vštěpovali zásady slušnosti, které nezmizí věkem ani dobou či režimem.

Na foto zlatá svatba Brdových, rok 1990, vlevo rodina Bilincových, uprostřed rodina Baxových, za nimi syn Jaroslav a dcera Pavla s manželem. Archiv rodiny Brdových.

Prameny: *Vzpomínky Jiřiny Bilincové a Jarmily Baxové.*

Miroslav Krušina. Zdobunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009.

М. І. Теодорович. Історико-статистичний опис церков і приходів Волинської єпархії. Почаїв, 1888.

Володимир Остапук. Здобунів. Частина перша. Рівне, 2019.

Antonín Holec. Album vzpomínek na Volyň. Uničov, 2006.

Несвадба Ернест

Чарльз Бьорні (Charles Burnley, 1726-1814), відомий англійський композитор, історик музики та органіст, подорожуючи Європою, помітив цікавий факт: повсюди він зустрів талановитих чеських музикантів. При дворах служили чеські органісти, скрипалі, піаністи, у капелі майже кожного багатого аристократа обов'язково був чех. Чехи підкорили навіть італійську оперу: Бьорні особисто познайомився з «божественним Вентуріні», який насправді виявився богемцем Йозефом Мислівечком (1737-1781), добрим знайомим Моцарта. Усе це дивувало англійця, бо пройшли ті часи, коли Чехія була сильною державою, коли в Карловому університеті, який користувався тими привілеями, що й Паризький та Болонський, викладали теорію музики, а чеська мова була більш розвинена за німецьку. Але пройшли золоті часи, країна під Габсбургами була позбавлена самостійності, а чеська мова майже не звучала на вулицях Праги. Попри все, Чехія продовжувала дарувати світу митців високого рівня. Відтак англійський композитор вирішив здійснити поїздку в Богемію, щоб на власні очі пересвідчитися в правдивості приказки: «Що не чех – то музикант».

У правдивості цієї приказки можна пересвідчитись, читаючи хроніки чеських сіл на Волині, де майже в кожній книзі згадується про чеські оркестри (капели), які організовувалися в кожному, навіть і невеликому, чеському поселенні. Так чех Антонін Заїц з Гульчі Чеської Острозького повіту за свої гроші купив духові інструменти й організував духовий оркестр, яким сам і керував. У невеличкому селі Михна-Сергіївка Луцького повіту після зникнення однієї капели зразу ж виникла інша. Схожий випадок спостерігався й в Дібрівці Рівненського повіту, коли на зміну одному оркестру зразу ж приходив інший, організований уже після переселення до Чехословаччини. У Квасилові Рівненського повіту водночас існували два оркестри – духовий і струнний. Про високу майстерність чеських сільських музикантів говорить той факт, що коли в міжвоєнний період проводилися конкурси оркестрів у Луцьку, то перше місце посів оркестр із Купичева Ковельського повіту, а друге – уже згаданий раніше оркестр із Михни-Сергіївки. А чого вартий єдиний у своєму роді в Україні сільський симфонічний оркестр із Малої Зубівщини Коростенського району на Житомирщині, який створив і керував ним упродовж багатьох років В'ячеслав Черний (Václav Černý). Цей оркестр, зокрема його керівник, подарував світові цілу плеяду професійних музикантів.

Бьорні побував у різних частинах Чехії: на півночі, на півдні, – але навіть у найбідніших селах спостерігав однакову картину: сільські вчителі, органісти храмів, регенти хорів навчали дітей музики, учили їх грати на музичних інструментах та навіть знайомили з теорією музики. Музика наче стала другою мовою, коли рідна розмовна та літературна мова всіляко притлумлювалися, коли у полум'ї горіли «єретичні» чеські книжки, але мова передавалася через пісню. Часто музичні знання передавалися від батьків до дітей.

Тут можна провести паралелі з Україною, на теренах якої українська мова зазнавала всіляких утисків, коли царська, а пізніше й радянська влада всілякими указами, циркулярами та негласними вказівками викорінювала використання української мови в культурному та науковому середовищі. І лише пісня, народна пісня зберігала мову, хоча й тут були випадки крадіжки мелодій при написанні російських пісень або вільний переклад тексту, який потім видавався за оригінал тощо.

Справжній розквіт чеського музичного мистецтва припадає на першу половину XIX століття з відкриттям у 1811 році Празької консерваторії. Визначаються риси чеської національної скрипкової школи, що до цього часу були розмиті у зв'язку з еміграцією багатьох музикантів. Одним із перших її засновників вважають викладача консерваторії Фрідріха Піксіса (1785-1842), німецького скрипаля й педагога, який керував першим у Празі струнним квартетом, що давав публічні концерти. Одним із його учнів став Йозеф Славік (1806-1833) – перший чеський скрипаль, який проявив інтерес до ідей «будителів» – діячів культури, активних учасників національного руху, яким вдалося відродити чеську мову. Він почав свій творчий шлях із уроків батька й досяг такої віртуозності, що йому передрікали стати наступником Паганіні.

Тому Франтішек Сметана, скромний бровар з міста Літомишля, не здивувався, коли його маленький син Бедржіх проявив інтерес до музики. Він сам був непоганим музикантом, тому, коли дитині виповнилось чотири роки, подарував йому маленьку скрипку й дав йому перші уроки гри. Але поступово звичайне захоплення почало непокоїти батька. Знаючи, що таке важка фізична праця, він хотів, щоб його син здобув освіту й став службовцем. А що означає бути музикантом? Навіть талановитих та прославлених супроводжують злидні. Але захоплення виявилось сильнішим за здоровий глузд. Кілька разів хлопець вступав до гімназії і не завершував навчання, оскільки переставав відвідувати заняття, витрачаючи весь час на музику, аж поки його не взяв під опіку двоюрідний брат, також Франтішек Сметана, доктор філософії, відомий своїми працями з фізики, історії та астрономії. Переїхавши до нього в місто Пльзень, юнак все-таки зміг завершити навчання, не припиняючи при цьому розвивати свій музичний талант. Після закінчення гімназії він став на роздоріжжі: що робити? З одного боку в нього були амбіційні мрії стати «Лістом у виконанні й Моцартом у композиції», як він згодом напише у своєму щоденнику. З іншого боку, амбіцій мало, потрібно обрати правильний напрямок. Можливо, ми ніколи б не дізналися про великого Бедржіха Сметану (1824-1884) – геніального композитора та музиканта, основоположника чеської національної композиторської школи, якби не ціла низка подій, які хтось називає щасливим випадком, а хтось – Божим провидінням. Однією з таких подій стала зустріч з Ернестом Несвадбою, віртуозним скрипалем та самовідданим педагогом.

Ернест (чес. Amošt Nesvadba, також Ernest або Ernst Neswadba) народився близько 1817 року в місті Брно – історичному центрі Моравії (Морави). Поки що не вдалося знайти метричний запис про його хрещення та відомості про його родину. Напевно, родина була незаможною, бо в 1838 році він давав концерт у Брно на підтримку свого «бідного і хворого

батька». У «Českém hudebním slovníku» (Чеському музичному словнику) зазначено, що його родичем був композитор і диригент Йозеф Несвадба-Гамачек (1824-1876), хоча той народився в іншій частині Богемії.

З 1833 по 1837 рік Несвадба навчався спочатку в «граматичному», а згодом – «гуманітарному» класі німецької гімназії в Оломоуці, яка на той час уважалася елітним навчальним закладом. Його випускники продовжували навчання в австро-угорських університетах. У відомостях про успішність зазначено, що в перші роки навчання він був звільнений від плати за навчання, а в останні роки навіть отримував стипендію. А вже в жовтні 1838 року виступав у рідному Брно, викликавши фурор. Преса відмічала його виконання, сповнене наспівності, душевності, ніжності та сміливості. Одна зі статей, присвячених першому концерту 21-річного скрипаля, після всіляких похвал щодо виконання окремих творів, виконаних під час його концерту, закінчується словами: «Тож захват був загальним, як і загальним було бажання організувати другий концерт пана Несвадби».

З самого початку своєї концертної діяльності Несвадба привертає увагу публіки, його грою захоплюються, пророкуючи яскраве майбутнє. Його репертуар на той час був досить сучасним, включаючи увертюри до опер Джоаккіно Россіні, Саверіо МаркадANTE та твори таких скрипалів: француза Шарля Лафона, норвежця Оле Булла, австрійця Маттіаса Дерста та австрійського композитора Генріха Проха.

У 1840 році ім'я Несвадби згадується серед музикантів оркестру Йозефштадтського театру, одного з найстаріших у Відні, історія якого пов'язана з такими славетними музикантами, як Людвіг ван Бетховен, Ріхард Вагнер та Йоган Штраус (батько).

Залишилися спогади про майстерне виконання в 1841-1842 роках творів композитора та гітариста-віртуоза Людвіга Дитриха, переписаних із партії для гітари на партії для скрипки та фортепіано. Цей композитор поряд з концертними творами поклав на музику цілу низку патріотичних віршів тогочасних моравських та чеських поетів. Безсмертя йому забезпечила пісня «Moravo, Moravo», яка стала гімном Морави. Про патріотичні настрої скрипаля свідчить нечуване на той час виконання в Брно разом із баритоном Йоганном Пішеком чеською мовою твору «Kde domov můj», який сьогодні є гімном Чеської Республіки. Одразу після цього концерту був благодійний концерт на користь голодуючих у Крушне Гори, під час якого глядачі кілька разів викликали музиканта на біс.

У 1843 році Несвадба в Празі дав приватний концерт на користь закладу для сліпих, на якому виконав власні твори та твори інших відомих авторів.

Того ж року, прямуючи до Маріанських Лазень, він зупинився в Пльзні, де в будинку радника міської управи, який був великим поціновувачем музичного мистецтва, відбулася його зустріч із поки що не відомим майбутнім композитором Бедржіхом Сметаною. Сметана акомпанував на фортепіано Несвадбі, і про гру обох схвально відгукується преса.

Розуміючи, що визнання можна отримати у великому місті, Бедржіх їде до Праги, де знову зустрічає Несвадбу, з яким вони потоваришували і який в міру своїх обмежених фінансових можливостей всіляко його підтримує. Справи в піаніста трохи покращуються, коли не без допомоги свого друга він отримує місце вчителя музики в аристократичній родині. Правда, з часом дружба між двома музикантами згасає, бо Сметана не в захваті від «вигадок» та «божевільних ідей» свого друга. Як концертмейстер приватного оркестру Вільгельма фон Гелленбаха з липня 1844 року Несвадба вирушає в закордонне турне, а 16 серпня 1847 року остаточно виїжджає до Росії – і зв'язок між двома музичними талантами припиняється.

З 1845 по 1850 рік скрипаль успішно гастролює в українських містах (Одеса, Київ, Харків), виконуючи класичні та власні твори, і викликає захоплення слухачів своїм виконанням. Як і в себе на батьківщині, він значну увагу приділяє благодійній діяльності. Захоплюючись віртуозною грою скрипаля, легкістю виконання складних пасажів, відмічають його дружнє ставлення до колег-музикантів, його щирю радість і підтримку їх успіхів. Він захоплено аплодує виконавцям, розуміючи складність того чи іншого твору, працю та талант виконавця.

29 червня 1857 року в уманській «Софіївці» відбувся концерт, в якому серед гастролуючих артистів брав участь і Несвадба. Оцінюючи його сильну техніку та легкість гри, відмічали, що в той час він уже був «відомий у Малоросії скрипаль». У 1859 році він знову брав участь у цьому ж концерті. На одному з цих концертів був присутній Тарас Шевченко.

Узимку 1859 року, коли не справдились надії київської публіки на приїзд європейських «зіркових» музикантів, гра Несвадби не пройшла повз її увагу. Водночас був відмічений оркестр, основу якого склали кріпаки, князя Лопухіна – власника Корсуня. У цьому оркестрі грали й професійні музиканти-іноземці, які часто виконували соло, і серед них був Ернест Несвадба. Його ім'я ми знаходимо в списку іноземців Канівського повіту, у якому значиться, що австрійський підданий проживає там з 20 лютого 1859 року «для соискання должности» при дворі князя Лопухіна в Корсуні. Оркестр князя був добре знаний не тільки в Київській губернії, але й в Санкт-Петербурзі. Після скасування кріпацтва в 1861 році оркестр залишився в Києві, де брав участь у концертах київського відділення Імператорського російського музичного товариства, а згодом був запрошений до театру італійської опери.

Подальша доля скрипаля пов'язана з Житомиром. У бібліотеці Ягеллонського університету в Кракові зберігається кореспонденція польського письменника Юзефа Крашевського, і серед листів письменників, перекладачів, вчених, політиків, студентів і просто читачів є лист німецькою мовою, датований 26 січня 1858 року від Ернеста Несвадби з Житомира. Він пише, що планує концерт у Житомирі й висловлює надію щодо рекомендації Крашевського.

У 1861 році письменник Адам Плуг згадує, що під час Страсного тижня в Бернардинському костелі хор у супроводі оркестру виконав «Stabat Mater» Россіні. У складі оркестру був і Несвадба, а пізніше він став одним із музикантів квартету, організованого скрипалем Яковом Строве, вихованцем Віденської консерваторії.

Як талановитий скрипаль та композитор Несвадба мав усі можливості домогтися успіху на сцені, але своє подальше життя він пов'язує зі скромною професією вчителя музики, у якій, за цитатою в чеській газеті «Národní listy» (Народна газета), «знайшов справжнє щастя, бо міг поширити любов до улюбленого мистецтва серед молодого покоління». Не маючи власної сім'ї, він весь свій час присвячує педагогічній діяльності, причому фінансовий бік, як завжди, не відігравав у його житті великої ролі. Його цікавила не плата за навчання, а талант та майстерність учня. Помітивши талановиту, але бідну дитину, він брав її на навчання, не лише не маючи ніякого зиску, але й вкладаючи власні кошти. Батькам, які віддавали вчитись невправних дітей, він казав, що вони марно витрачають гроші. Тому бути учнем Несвадби вважалось свідоцтвом музичного таланту. Чех всіляко підтримував бідних вихованців музичних закладів, незважаючи на їх національність чи релігійну приналежність. З його легкої руки багато учнів стали видатними митцями. Серед них:

- Юліуш Зарембський (1856-1885) – славетний польський піаніст і композитор;
- Павло Пустарнаков (1861-1891) – скрипаль-віртуоз, один з перших педагогів-музикантів в Одесі;

- Тутковський Микола Аполлонович (1857-1931) – піаніст-віртуоз, композитор, педагог, професор київської консерваторії, брат геолога Павла Тутковського;
- Ігнатій Гляссер (1862-1925) – блискучий теоретик гри на фортепіано, відомий у Петербурзі музичний педагог, учитель композитора Дмитра Шостаковича.

Займаючись педагогічною діяльністю, Несвадба не полишав і композиторську. Його твори для скрипки та фортепіано можна побачити в тогочасних музичних книгах та окремих нотних виданнях, які зберігаються в польських, італійських та українських архівах. Зокрема, у Національній бібліотеці ім. В. І. Вернадського зберігаються ноти з присвятою дружині волинського губернатора Петра Аполлоновича Грессера, який обіймав цю посаду у 1870-х роках. До речі, прізвище цього губернатора неодноразово згадується в хроніках чеських сіл на Волині. На жаль, багато творів композитора залишилися в рукописах, і їх подальша доля невідома.

На початку 1876 року Волинський губернатор отримав клопотання про дозвіл на організацію Музичного товариства, метою якого було об'єднання розрізнених музичних шкіл міста. Товариство очолював Ернест Несвадба.

Через щирість і добрі справи Несвадбу любило і поважало все місто, від суворого чиновника до простого робітника. Своєю грою він міг зібрати повний зал, але ніколи не користувався своїм становищем. Після важкої хвороби скрипаль залишився без засобів для існування, і один платний концерт міг покращити ситуацію, але він цього не зробив: «Не хочу обтяжувати громадськість». Музика залишалася його єдиною насолодою й розрадою. Навіть за три дні до смерті він не розлучався зі скрипкою, намагаючись пальцями перебирати її струни.

Помер музикант 15 липня 1878 року. Звістка про його смерть розлетілася містом, багато людей зажадали провести його в останню путь. Після смерті музиканта залишились дві цінні скрипки, одну з яких він заповідав колишній учениці З., яка на той час працювала у Петербурзькій консерваторії, іншу – капельмейстеру Ч. Похований на Польському (римокатолицькому) кладовищі Житомира неподалік від свого учня Юліуша Зарембського. На його надгробку викарбувані слова, які були гаслом усього його життя: «Жив для інших, не думав про себе».

Джерела: *Дар'я Шміло. Жив для інших, не думав про себе. ТОВ «Видавничий дім Бук-Друк». Житомир, 2023.*

Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Рівне, 2017.

Владімір Самец. Хроніка села Дібрівка на Волині. Грабів, 2018.

Йозеф Мартіновський, Йозеф Ржепік, Франтішек Мазанек. Чеські села-мученики на Волині. Рівне, 2023.

Nesvadba Arnošt

Charles Burnley (1726-1814), známý anglický skladatel, historik hudby a varhaník cestující po Evropě zpozoroval zajímavý fakt: všude potkával nadané české muzikanty. Při dvorech sloužili čeští varhaníci, houslisté, klavíristé. V kapele skoro každého bohatého aristokrata byl určitě nějaký Čech. Češi ovládli také italskou operu, kde působili jako muzikanti, dirigenti a skladatelé. Burnley se seznámil „božským Venatorim“, který byl vlastně Čechem Josefem Myslivečkem(1737-1781), dobrým známým Mozarta. Angličan byl moc udiven. Kdysi Čechy byli velkým státem, Karlova

univerzita byla na úrovni Pařížské a Boloňské univerzity kde se vyučovala teorie hudby, český jazyk byl více vyspělý než německý. Ale zlatá doba skončila, Habsburkové potlačili nezávislost a český jazyk vymizel z pražských ulic. Nehledě na to, z české země nadále pocházeli světoví hudebníci vysoké úrovně. A proto anglický skladatel odjel do Čech, aby se na vlastní oči přesvědčil o pravdivosti přísloví „Co Čech – to muzikant“. V různých částech země i v docela chudých vesnicích on vyzoroval: obecní učitelé byli varhaníci v kostelech, regenti souborů, učili děti hrát na různé hudební nástroje a seznamovali je s hudební teorií. Hudba jako by se stala druhým jazykem, české knihy byly páleny a písně vlastně chránili český jazyk. Často hudební znalosti předávali otcové svým dětem.

V kronikách českých obcí na Volyni se také setkáváme s příklady hudebními znalosti Čechů. Občan Hulče České Antonín Zajíc zakoupil hudební nástroje, zorganizoval kapelu, kterou sám řídil. V obci Dembrowka Rivenského újezdu byla kapela, která pokračovala i po reemigraci do Československa. Na soutěži kapel Volyňského vejvodstva, v meziválečném období, první místo obsadila kapela z české vesnice Kupičov a druhé místo získala kapela z malé české vesnice Michna-Sergejevka. V Kvasilově byli dvě kapely – dechovka a strunný orchestr. V obci Malá Zubovščina v Korostenském rajonu Žytomirské oblasti Václav Černý založil a celou řadu let dirigoval jediný selský symfonický orchestr na Ukrajině. Ten vystupoval na jevištích Žytomíra, Kyjiva a jiných měst. Někteří členové tohoto orchestru pokračovali jako muzikanti i nadále.

Skutečný rozkvět české hudby připadá na začátek 19. století, když byla v Praze založena konzervatoř. Profilovali se hlavní rysy české houslové školy, které byli doposud rozptýleny po emigraci mnohých muzikantů. Jedním z prvních jejich zakladatelů byl profesor konzervatoře, houslista Fridrich Piksis (1785-1842), který založil Pražské strunové kvarteto, které pořádalo koncerty pro obyvatelstvo. Jeden jeho žák Josef Slavík (1806-1833) byl prvním houslistou, který se zajímal buditeckými myšlenkami v oblasti kultury, byl aktivním účastníkem národního obrozeneckého hnutí a podařilo se mu obnovit český jazyk v oblasti hudby. První výuku mu poskytl jeho tatínek, ale stal se virtuosem, že se o něm mluvilo jako o následníku Paganiniho.

Proto se František Smetana, skromný sládek z Litomyšle nedivil, když se jeho malý syn Bedřich zajímal o hudbu. On sám byl dost dobrým muzikantem a proto, když Bedřichu byli čtyři roky koupil mu malé housle a dal mu první hodiny. Ale později začínal být otec znepokojen neb chtěl aby se jeho syn dal na úřednickou dráhu. Být muzikantem? Když i slavní muzikanti mají nouzi. Několikrát Bedřich nastupoval na gymnázium, ale nikdy ho neukončil, protože přestal navštěvovat hodiny a celý čas věnoval hudbě, pokut nad ním nevzal dohled bratranec, také František Smetana, doktor filozofie, známý podle děl z fyziky, historie a astronomie. V Plzni konečně Bedřich odmaturoval na gymnáziu, nepřestáváje rozvíjet svoje muzikální nadání. A přemýšlel co dělat dál. Stát se „Listem u vykonání“ nebo „Mozartem v kompozici“ – to byly jeho ambiciózní plány, ale ambice nestojí za nic pokud si nevybereš určitou cestu. Možná, že by jsme se nedozvěděli o velkém Bedřichu Smetanovi (1824-1884), zakladateli české národní školy skladatelů, kdyby se nestalo několik událostí, které někdo nazývá šťastné a někdo Boží prozřetelnost. Jedním takovým případem bylo setkání s Ernestem (Arnoštem) Nesvadbou, houslistou-virtuosem a obětavým pedagogem. Ernest (čes. Arnošt, Ernst také Ernst) Nesvadbův syn Adolfa se narodil kolem roku 1817 v Brně. Dosud se nepodařilo najít jeho křestní list a tak nevíme skoro nic o jeho rodičích. Máme jediné vzpomínku na jeho koncert v Brně roku 1838, který se konal pro jeho chudého a nemocného otce. V letech 1833-1837 Arnošt navštěvoval německé gymnázium v Olomouci chodil do „ gramatické a humanitární“ třídy tedy elitní školy. Absolventi této školy pokračovali ve studiu na univerzitách Rakouska-Uherska.

Po absolvování prvního ročníku dostal ve vyšších ročnících stipendium.

V září 1838 Nesvadbův syn Adolfa pořádal koncert v Brně, který měl senzační úspěch. Podle ohlasu tisku byla jeho interpretace melodická, oduševnělá, něžná a smělá.

Od začátku kdy začal pořádat koncerty posluchači jeho hru milovali a předpovídali mu jasnou budoucnost. Jednadvacitiletý Nesvadba svou hrou na jevišti vyvolal mnoho pozitivních emocí u obecnstva, které chtělo zorganizovat jeho druhý koncert.

Roku 1840 pan Nesvadba vystupuje jako člen orchestru jednoho z nejstarších vídeňských divadel v Josefstadtu, kde vystupoval Ludwig van Beethoven, Richard Wagner, Johann Strauss.

Tehdy vedoucí tohoto divadla byl dirigent, skladatel a impresárió Franc Pokorný(1797-1850) českého původu. Virtuósní hra mladého houslisty nezůstala nepozorována, předpovídali mu, že se stane druhým Paganini.

Podle vzpomínek v letech 1841-1842 Nesvadba hrál skladby skladatele a kytaristy virtuosa Ludvíka Dytricha (1802-1842), přepsané z partie kytary pro housle a klavír. Dytrich pracoval jako učitel hudby v Olomouci. Na jeho tvorbu měly značný vliv české národní písně. Zhudebnil několik vlasteneckých písní na verše moravských a českých básníku. Jeho píseň „Moravo, Moravo“ na verše Václava Hanky byla používána jako hymna Moravy. Po vystoupeních v Brně a Olomouci se dostalo Nesvadbovi slávy ne jenom jako houslistovi, ale jako českému patriotovi, což bylo tehdy neslýchané. Zejména v Brně doprovázel barytonistu Johanna Pišeka, který česky zpíval „Kde domov můj“. Na koncertě ve prospěch hladových v Krušných Horách, zahrál variace na lidovou píseň „Das Herzeleit“. Vnímavé posluchačstvo si vyprosilo opakování.

Roku 1843 Nesvadba úspěšně koncertoval v Praze ve prospěch ústavu pro slepé. Jak poznamenal jeden z posluchačů seznámil jsem se s jedním skvělým talentem, který se objevil v Čechách.

Téhož roku Arnošt při cestě do Mariánských Lázní dostal se do Plzně a jako většina cestujících muzikantů zastavil se v domě radního města, který byl milovníkem hudby. Tam se setkal s ještě málo známým, ale nadaným skladatelem Bedřichem Smetanou. Po poslechu Smetanovi skladby mu nabízí, že jí zakomponuje do jeho koncertů a také ho vyzval aby zahrál něco sám. Smetanovu hru chválil tisk. Zdá se, že to bylo první veřejné vystoupení Bedřicha Smetany.

Mladý muzikant pochopí, že musí odjet do velkého města, aby si ho někdo všiml. Smetana jede do Prahy a studuje kompozici a opět se setkává s Nesvadbou. Oni se spřátelí a Nesvadba dle svých možností pomáhá Smetanovi finančně. Materiální statky nebyli u Nesvadby nikdy na prvním místě. Smetana si polepšil, když dostal, za pomoci Nesvadby, místo učitele hudby v aristokratické rodině. Časem však kamarádské vztahy mezi dvěma muzikanty uhasínají. Smetana nelibě nese některé nápady a „šílené idee“ svého kamaráda.

Roku 1844 jako koncertní mistr nového orchestru Nesvadba odjíždí do zahraničí a v roce 1847 do carského Ruska, kde zůstane a tak se vztahy mezi oběma muzikanty definitivně přerušují.

V letech 1845-1850 Nesvadba úspěšně koncertuje v různých městech Ukrajiny (Odese, Kyjivě, Charkovu), hraje své a klasické skladby. Jeho koncerty jsou přijímány s nadšením hlavně pro jeho neuvěřitelné podání. Tak jako ve své vlasti nevynechává dobročinnost. 23. března 1849 hraje dobročinný koncert v Charkově pro dětský útulek. Stojí za zaznamenání, že Nesvadba se vždy radoval z úspěchů jiných muzikantů a stal se velmi dobrým učitelem. Čech nadšeně tleskal hercům když zpívali árie a pak říkal „Jen nerozumím jak oni to dělají“.

29. června 1857 v parku „Sofijevka“ v Umaně na každoročním trhu k svátku Sv. Petra a Pavla se uskutečnil koncert, kde hrál i Nesvadba. Anonymní autor zaznamenal, že to je velmi známý houslista v Malorusku (tak tehdy nazývali v carském Rusku Ukrajinu). V následujícím roce se Nesvadba opakovaně zúčastnil koncertu při stejné příležitosti.

V zimě 1859 náročné obecnstvo očekávalo příjezd známých muzikantů z Evropy, ale po zklamaní se spokojilo koncertem Ernesta Nesvadby, stejně jako orchestrem knížete Lopuchina, ve kterém spolu se známými muzikanty z Evropy účinkovali také nevolníci Lopuchina, který vlastnil městečko Korsuň. Podle slov ukrajinského a polského skladatele Juzefa Dorošenka (pseudonym Marcelie Jasinského, 1837-1867, původem z předměstí Žytomiru) „v naší části země je to dnes jediný

orchestr, který existuje díky lásce k hudbě a prostředků knížete Lopuchina“. Jméno Nesvadby najdeme v seznamu cizinců Kanivského újezdu, kde je poznamenáno, že rakouský občan tam žije od 20. února 1959 na dvoře knížete Lopuchina v Korsuni. V parku a paláci knížete se hojně koncertovalo. Je známé, že na takovém koncertě byl Taras Ševčenko. Tento orchestr byl známý nejenom v Kyjivské gubernii, ale i v Sankt-Peterburgu. Po zrušení nevolnictví korsunský orchestr zůstal se v Kyjivě, kde zúčastňoval se v koncertech, pořádaných kyjivským oddělením Imperatorského ruského spolku a pak dostal nabídku od divadla italské opery.

Další život houslisty byl svázán s Žytomirem. V knihovně Jagellonské university v Krakově se zachránila korespondence Jusefa Kraševského, který udržoval těsné kulturní vztahy s Českem. Mimo korespondence s českými spisovateli a překladateli se zachránil dopis v němčině od Ernesta Nesvadby, datovaný 29. ledna 1858. On plánoval koncert v Žytomiru a chtěl dostat doporučení od Kraševského.

Roku 1861 v Bernatském kostele města Žytomir sbor s orchestrem, ve kterém hrál Nesvadba, představil „Stabat Mater“ od Rossiniho. V květnu se konaly dva houslové koncerty, které mimo jeho talent nevyvolali pozornost žytomirského obecnstva, ale zanedlouho důstojně ocenili hru houslisty. Nesvadba také hraje v kvartetu, které založil houslista Strove, absolvent Vídeňské konzervatoře.

Jako talentový houslista a skladatel Nesvadba měl všechny možnosti dosáhnout úspěchu na jevišti, ale svým dalším životě pokračoval jako učitel hudby, kde byl opravdu šťastný, protože mohl rozšířit lásku k hudbě mezi mladou generaci. Neměl vlastní rodinu a tak celou dobu pracoval jako pedagog, přičemž finanční stránka nebyla v jeho životě důležitá. Jeho nezajímal plat, ale talent a umění žáků. Když zpozoroval nadané dítě, ale chudé, mu dával hodiny zadarmo a utrácel svoje peníze na jeho vzdělání. Rodičům, kteří posílali na vyučování netalentované děti, říkal, že to je zbytečná ztráta peněz. Proto učit se u pana Nesvadby bylo svědectvím talentu. Čech podporoval chudé žáky hudebních škol nehledě na národnost nebo náboženství. Přes jeho hodiny prošlo mnoho žáků a mezi nimi byli i takoví, kteří se stali známými muzikanty, jako:

- Julius Zaremský (1856-1885) – slavný polský klavírista a skladatel;
- Pavel Pustarnakov (1861-1891) – houslista-virtuos, jeden z prvních pedagogických hudebníků v Odese;
- Nikolaj Tutkovský(1857-1931) – klavírista-virtuos, skladatel, profesor Kyjivské konzervatoře, bratr geologa Pavla Tutkovského;
- Ignatij Glásson (1862-1925) uznávaný teoretik hry na klavír, známý v Peterburgu, pedagog, učitel Dmitrije Šostakoviče.

Mimo pedagogické činnosti se Nesvadba také věnuje skladatelství. V knihovnách konzervatoře města Komo v Itálii a v Národní knihovně Vernadského v Kyjivě jsou uchovány noty jeho skladeb datované léty 1860-1870. Zejména Kyjivské skladby jsou věnovány paní Naděždě Gresser, manželce Petra Gressera, který byl gubernátorem Volyňské gubernie. Bohužel mnoho skladeb bylo psáno rukou a jejich osud je neznámý.

Na začátku roku 1876 dostal volyňský gubernátor žádost na založení Hudebního spolku jehož hlavní organizátor byl Nesvadba, který se pak postavil do jeho čela.

Za upřímnost a dobré činy mělo Nesvadbu rádo celé město od úředníka až po obyčejného dělníka. Jeho hra mohla lehce zaplnit celý koncertní sál, ale on nikdy nezneužíval hudbu ke svému prospěchu. Po těžké nemoci houslista zůstal prakticky bez prostředků na živobytí a jediný placený koncert by mohl pomoci, ale on nic neudělal a říkal: „Nechci obtěžovat obecnstvo“. Hudba zůstala jediným zájmem a radostí v jeho životě. Dokonce celé tři dny před smrtí se nerozloučil s houslemi a prsty přebíral struny.

Muzikant zemřel 13. července 1878. Zvěst o jeho úmrtí se neprodleně rozletěla městem. Mnoho lidí ho chtělo doprovodit na jeho poslední cestě. Zůstaly po něm dvoje cenné housle. Jedny muzikant odkázal své bývalé žákyni Z., která tehdy již pracovala v Peterburgu na konzervatoři a druhé

kapelníku Č. Byl pohřbený na polském hřbitově (římsko-katolickém) v Žytomiru poblíž svého učně Juliuse Zaremského. Na náhrobku byla napsána slova, která byla heslem jeho života: „Žil pro jiné na sebe nemyslel“

***Prameny:** Дар'я Шміло. Жив для інших не думав про себе. ТОВ «Видавничий дім Бук-Друк». Житомир, 2023.*

Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni. Žatec, 1992.

MUDr. Vladimír Samec. Kronika obce Dembrovka na Volyni. Praha, 1994.

František Mazánek. Michna-Sergejevka. Rapotín, 1.

Новак Ян

Долі деяких волинських чехів заслуговують на написання товстих романів, у яких би описувалися винятково їх радості, здобутки, переживання та насолоди, що їм подарувало життя, де були б описані їхні вчинки, якими вони прославили себе, свій народ, свою батьківщину. Незаперечно, що до таких волинських чехів відноситься Ян Новак, який вже як австралійський громадянин останні роки свого життя провів у будинку для пристарілих на далекому континенті.

Народився він 27 січня 1897 року у Рівному в родині відомого слюсаря з ремонту сільськогосподарських машин та пристроїв. Це була досить численна родина: 12 синів (Ян найстарший) та найменша сестричка.

Ян навчався в реальному училищі в Рівному, коли почалася Перша світова війна, і у віці вісімнадцяти років у травні 1915 року став членом Чеської дружини в Києві, а у грудні цього ж року вже був на фронті біля Баранович. Під час однієї з розвідок отримав поранення правої частини обличчя. Вилікувавшись, знову став розвідником, отримав перше військове звання та нагороду: медаль Св. Георгія, а пізніше – хрест Св. Георгія, який йому на груди прикріпив Великий князь Микола Миколайович на урочистому огляді військ у Несвіжі за присутності самого царя. Його геройські вчинки відзначені великою кількістю високих військових нагород. Після цього був Зборів, військове училище в Києві, наступні навчання. Призначається допоміжним офіцером 5-ої роти, пізніше в 2-му полку Георгія з Подєбрад. Під час пересування чехословацького корпусу по Транссибірській магістралі командував роттю офіцерської школи, а в жовтні 1918 року призначається командиром ешелону французького генерала М. Жанена, який теж нагородив його високим французьким орденом.

29 травня 1920 року Новак прибув до Праги і аж до окупації перебував на військовій службі на різних офіцерських посадах. У травні 1945 року активно бере участь у повстанні чехів проти німецьких окупантів, організовує полк, який ще декілька місяців діє в Ходові під Карловими Варами.

У 1946 році отримує посаду земського (обласного) керівника Служби безпеки в Оставі та в чині полковника в 1949 році емігрує за кордон, зокрема в Австралію. Там починає знову працювати серед краян і стає почесним головою Спілки чехословацьких легіонерів у регіоні Південного Пацифіку (Тихого океану). У своїй короткій біографії зазначає, що його збиралися викрасти, і саме викрадення готувала справжня остраванка (мешканка чеського регіону Острада), але воно не вдалося. Ян Новак висловлює здогад, що викрадення готували в'єтнамські комуністи.

У 1987 році відсвяткував наш краян своє дев'яносторіччя. З цієї нагоди англійська королева Єлизавета II нагородила його високою відзнакою – орденом Member of the Most Exlent of the British Empire – за його невтомну працю на добро і розвиток Австралії.

Пан Новак був членом Товариства волинських чехів та їх друзів і старанним читачем «Zpravodaje». Цікавим у цьому відношенні є його лист: «Тут є мій членський внесок для Організації чехів з Волині на майбутнє. Затримка з пересиланням вийшла тому, що я не знав, що Австралія досі не має свого банку в Чехословаччині». Пан Новак вклав до листа чек на 20 доларів США, якими він через один із банків Нью Йорка заплатив на чотири роки вперед.

Джерела: Jan Novák. Zpravodaj SČVP, 1991. Č. 3. S. 1.

Dnes žije až v Austrálii. Zpravodaj SČVP, 1991. Č. 5. S. 2.

scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1991-03,05.pdf

Rostislav Hlaváček. Mimořádný života běh volyňského Čecha ve světrozměrech.

Zpravodaj SČVP, 1997. Č. 3. S. 1.

Novák Jan

Osudy některých volyňských Čechů by si zasloužily sepsat do tlustých románů, kde by byly vylíčeny jejich radosti, zážitky, strasti a slasti, kterými je život obdaroval a kde by byly zachyceny jejich činy, jimiž proslavili sebe, svůj národ, svou vlast. Právě mezi takové volyňské Čechy patří Jan Novák, který jako australský státní příslušník poslední roky svého života dožíval v domě pro přestárlé na dalekém kontinentu.

Narodil se 27. ledna 1897 v Rivnem v rodině známého zámečníka a opraváře zemědělských strojů. Byla to početná rodina: 12 synů (Jan byl nejstarší) a jejich sestřička, která přišla poslední. Jan studoval na reálce v Rovně, přišla však první světová válka a on se v květnu 1915 jako osmnáctiletý stal příslušníkem české družiny v Kyjivě. V prosinci téhož roku již byl na frontě u Baranovič a v únoru příštího roku byl na rozvědce zraněn do tváře. Po vyléčení se opět stává rozvědčíkem, získává první vojenské hodnosti a také vyznamenání: jsou to medaile sv. Jiří a později rytířský kříž sv. Jiří, který mu na prsa připíná velkokníže Nikolaj Nikolajevič na slavnostní přehlídce v Nesviži za přítomnosti samotného cara. Hrdinné činy, je jich bezpočet, jsou odměněny vysokými vojenskými řády.

Pak přichází Zborov, vojenské učiliště v Kyjivě, další studium. Stává se důstojníkem u 5. roty, později ve 2. střeleckém pluku Jiřího z Poděbrad. Na sibirské magistrále je jmenován velitelem roty důstojnické školy a říjnu 1918 velitelem vlaku fr. generála M. Janine, ten jej také vyznamenává vysokým francouzským řádem.

Dne 29. května 1920 přijíždí do Prahy a až do okupace vykonává různé důstojnické funkce. V květnu 1945 se zapojuje aktivně do povstání českého lidu, organizuje pluk, který pak několik měsíců působí v Chodově u Karlových Varů.

V roce 1946 je jmenován zemským velitelem ZV SNB v Ostravě a v hodnosti plukovníka odchází v roce 1949 do exilu, usídli se v Austrálii. Zde začíná opět pracovat mezi krajany a stává se čestným předsedou ZVV ČsOL pro oblast Jižního Pacifiku. Ve svém stručném životopise uvádí, že měl být unesen. Únos, který připravovala jistá Ostravačka, se však nezdařil a Jan Novák se domnívá, že „byl organizován vietnamskými komunisty“?

V roce 1987 oslavil své devadesátiny. Při této příležitosti mu anglická královna Alžběta udělila vysoké vyznamenání – řád „Member of the Most Exlent Order of the British Empire“ za jeho neúnavnou práci pro dobro a vývoj Austrálie.

Pan Novák byl členem Sdružení a také pilným čtenářem Zpravodaje a nezapomínal na jeho finanční podporu o čem psal v dopise do redakce: „Zde je můj členský příspěvek pro organizaci Čechů z Volyně pro budoucno. Zdržel jsem se s odesláním neb jsem nevěděl, že Austrálie nemá doposud banku v Československu“. Pan Novák přiložil do dopisu šek na 20 US dolarů a prostřednictvím jedné banky v New Yorku si tak předplatil členství ve Sdružení na čtyři roky. Tehdy už mu bylo dvaadevadesát roků.

Prameny: Jan Novák. *Zpravodaj SČVP, 1991. Č. 3. S. 1.*

Dnes žije až v Austrálii. Zpravodaj SČVP, 1991. Č. 5. S. 2.

scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1991-03,05.pdf

Rostislav Hlaváček. *Mimořádný života běh volyňského Čecha ve světových rozměrech. Zpravodaj SČVP, 1997. Č. 3. S. 1.*

Новак Валентин

Валентин Новак народився 10 січня 1913 року у Києві в родині волинських чехів із Квасилова. Його батько працював на залізниці. Після закінчення гімназії Валентин у 1934 році вступив на навчання у Варшавський економічний вуз, де й застав його початок Другої світової війни. Як він написав у своїх спогадах: «До боротьби проти нацизму ми, чеські студенти, долучилися ще восени 1938 року, поштоухом до цього став трагічний випадок, що стався з Антоніном Червеним із Рівного, студентом-фармацевтом, який восени 1938 року вчинив суїцид на знак протесту проти мюнхенської зради... Ми допомагали втікачам з Протекторату знайти тимчасове помешкання, поки вони не поїдуть далі.

Політичні втікачі зосереджувались переважно в Катовицях, а військові прямували до Кракова, де формувався чехословацький легіон. Багато через порт Гдиню відпливало до Франції. Їх було десятки. Так, у мене деякий час ночував сенатор-комуніст Мікулічек, який у 1944 році знайшов мене в Англії, і я досить приємно провів із його родиною свою відпустку. 16 чи 17 березня 1939 року я разом з Владімірем Томешем з Губина Чеського та Їржі Храмостою зі Здолбунова ходили переконувати наших дипломатів, щоб вони не передавали німцям консульський пункт. Доклавши значних зусиль, коли це важливе рішення було доведено й до нижчих за рангом співробітників, нарешті вдалося його добитись. На жаль, дехто із співробітників чехословацького консульського пункту добровільно перейшов працювати до німецького посольства.

Після нападу Німеччини на Польщу в нас з'явилася можливість вступити до чеського та словацького легіону в Польщі. Без вагань ми скористалися нею вже 5 вересня 1939 року, коли група чеських військових, які втекли з Протекторату, від'їжджала легковими автомобілями, які подарувало представництво фірми «Шкода» у Варшаві, до чеського військового підрозділу в Лешню під Барановичами. Їхали з ними й три волинські студенти: Владімір Томеш, Йозеф

Коржан та я». Подальші їх долі переплелися з долею чехословацького підрозділу в Польщі, далі – в СРСР і, нарешті, на Заході.

З Польщі Валентин Новак приїхав до СРСР як член військової групи, командиром якої був підполковник Лудвік Свобода. Разом із цією групою пройшов через декілька інтернаційних таборів: Кам'янець-Подільський, Вільхівка, Ярмолинці, Оранка та Суздаль.

Знову звернемося до письмових спогадів пана Новака: «З Ярмолинців ми виїхали 22.03.1940 потягом через Шепетівку до Оранки біля Горького. 25 березня в Шепетівці відбулася радісна зустріч із «квасилівською групою» військових втікачів, між якими була й група волинських чехів: Владімір Говорка зі Здолбунова, Ярослав Говорка та Алоїз Говорка (Алоїза, дядька Ярослава, через проблеми зі здоров'ям в Палестині не прийняли до чехословацького підрозділу), обидва з Гульчі Чеської, Йозеф Єлінек з Миротина, Владімір Наємнік із Луцька, мій брат Віктор Новак, Гелена Паржізкова, дочка священника з Теремного (в Палестині її не прийняли до чехословацького підрозділу, і вона, очевидно, повернулася до СРСР, бо воювала в складі окремого чехословацького підрозділу на теренах СРСР під командуванням Лудвіка Свободи), Владімір Сохор із Губина Чеського, Сватоплук Влк з Боратина, Александр Вилетял із Рівного, Їржі Заградка з Квасилова (загинув 12.10.1944, перебуваючи в танковій бригаді під Дюнкерком), Борис Земан із Глинська (загинув 03.12.1944 під час навчального польоту на винищувачі). Разом із нами трьома, студентами з Варшави, нас було тоді 13 чоловіків й одна жінка». До речі, з цією жінкою, Геленою Паржізковою, доля зведе Валентина Новака ще раз, уже в повоєнні роки, і на цей раз назавжди. Уся група волинських чехів разом із більшістю членів колишнього чеського та словацького легіону в Польщі перемістилася на Близький Схід. Виїхали 7 березня 1941 року із Суздаля потягом до Одеси, далі – радянським пароплавом «Сванетія» до Стамбула в Туреччині, звідти до Мерсіни на узбережжі Середземного моря й далі в трюмі єгипетського вантажного судна – до палестинського порту Хайфа. Там вони стали справжніми вояками, тому що перед тим 1 листопада 1940 року був сформований 2-ий Східний чехословацький піхотний батальйон, а незабаром і Східний чехословацький тренувальний табір. Командиром бойового батальйону був підполковник Карел Клапалек, а керівником тренувального табору був полковник Кореш. Під час приїзду групи Валентина Новака обидва підрозділи вже були в Агамі біля Олександрії в Єгипті, і довелося в березні їхати туди за ними, де новоприбулих зарахували до 4-ої роти. На далі їм довелося розділити з цим батальйоном усі його біди.

Валентин Новак разом зі своїм батальйоном обороняв фронтові летовища на підступах до міста Олександрія, воював проти французів-вішистів у Сирії, а після їх поразки охороняв сирійсько-турецький кордон. Найвизначніші бої цього батальйону – це оборона оточеного портового міста Тобруку, де він і дістав прізвисько «тобрукський щур». Потім у лавах новоорганізованого 200-го легкого протиповітряного полку «Східний» брав участь в обороні Хайфи, Бейрута та інших міст Лівану та Палестини.

Ще до передислокації полку назад до Тобрука, яка відбулася 24 грудня 1942 року, на заклик чехословацького командування зголосилася група добровольців чисельністю 100 осіб із числа вояків полку для подальшого служби в авіації, між якими було й п'ять волинських чехів: Єлінек, Новак, Сохор, Томеш і Земан. 1 січня 1943 року, обійшовши навколо Африки, вони пристали в шотландському порту Глазго. Пілотами-винищувачами стали Єлінек та Земан, а Новак, Сохор та Томеш попали в 311 чехословацьку бомбардувальну ескадрилью. Ескадрилья складалась з нових чотиримоторних літаків «Консолідейт Лібератор», які могли перебувати в повітрі аж 15 годин і були оснащені радіолокаторами, прожекторами для нічного

патрулювання й мали на озброєнні досить велику кількість кулеметів для оборони проти винищувачів. Екіпаж складався з дев'яти чоловік. Ескадрилью перепрофілювали на протичовнову дію та підпорядкували авіації берегової охорони. Такі дії були вимушені «тотальною підводною війною», яку проголосила нацистська Німеччина. Втрати кораблів союзників були величезними, тому знову, як і в битві за Англію, головну роль відіграла авіація.

Знову звернемося до спогадів Валентина Новака: «Спочатку оперативним простором нашого літака була Біскайська затока. Після висадки союзників на французьке узбережжя завданням літака стало протичовнове патрулювання в північній Атлантиці аж за полярний круг та супровід конвоїв, що пливли навкруг Норвегії до СРСР. Там екіпаж літака «Лібератор», радистом-стрільцем на якому був я, досяг свого найбільшого успіху. У кінці жовтня 1944 біля узбережжя Норвегії за допомогою ракет та глибинних бомб був потоплений ворожий підводний човен». Екіпаж «Лібератора» вилітав на пошуки підводних човнів глибоко в океан аж до Фарерських островів або в Балтійське море аж до Щеціна і на зворотньому шляху успішно атакував базу підводних човнів на острові Борнгольм.

Про закінчення війни екіпаж «Лібератора» дізнався під час щоденного патрулювання над Північним морем. 18 серпня 1945 року здійснився славний і довгоочікуваний переліт додому, на звільнену батьківщину.

Після війни Валентин Новак уже не повернувся до перерваного навчання у вузі, а продовжив службу в чехословацькій авіації. У 1946 році отримав офіцерське звання, а у 1949 році пройшов льотну підготовку в Оломоуці й отримав звання штабного капітана. Був на посаді начальника штабу льотної школи в Пардубицях, а пізніше – в Хрудімі. 1 листопада 1949 року разом з іншими західними льотчиками був звільнений зі служби в армії, і незабаром разом з багатьма вояками зі східного та західного фронтів без вироку суду його ув'язнили. Це сталось 10 січня 1950 року, тобто в день його народження. При обшуку в нього дома знайшли не таємні та не шкідливі записи, які потім працівник оборонного відомства трактував як службову й навіть секретну переписку. Пана Валентина засудили на 4 місяці позбавлення волі та громадянських прав.

Після відбуття покарання, замість того щоб повернутися додому, він разом з іншими товаришами був залишений у таборі Мірова на примусові роботи впродовж 14 місяців. Після звільнення з Мірова в 1953 році повернувся на Жатецько до своєї мами, яка переїхала з СРСР до Чехословаччини, і влаштувався на роботу в Жатці. Там зустрівся з Геленою Паржізковою-Енгеловою, удовою підполковника Лудвіка Енгела, який загинув при звільненні Важця на Словаччині. Разом з нею виховував сина Лудвіка Енгела, який народився 13 травня 1945 року в Братіславі.

11 вересня 1963 року Верховний Суд розглянув подання Валентина Новака про перегляд його справи й виніс рішення про скасування вироку, але тільки в 1991 році він отримав моральну реабілітацію та підвищення в званні до полковника авіації у відставці. Незважаючи на пережиті страждання, ніколи не замикався в собі, а навпаки наполегливо допомагав усім однополчанам, щоб отримати відшкодування чи заслужені пільги за їх боротьбу за свободу Чехословаччини.

Світлини взяті з книги «Повернення волинських чехів».

Джерела: *Mgr. Dagmar Martinková, Mgr. Danuše Manová, Roman Štér, Ing. Josef Vlk. Valentin Novák – «tobrucká krysa a letec RAF». Návraty volyňských Čechů.*

Novák Valentin

Valentin Novák narodil se 10. ledna 1913 v Kyjivě v české rodině původem z Kvasilova. Otec byl železničářem. Po maturitě na gymnáziu v roce 1934 začal studovat vysokou školu ekonomickou ve Varšavě a zde jej zastihl počátek války.

Z jeho vzpomínek: „Do protinacistického odboje jsme se my čeští studenti ve Varšavě odhodlali zapojit na podzim 1938. Tragickým impulzem byl čin našeho spolužáka, mého spolubydlícího Antonína Červeného z města Rivne, studenta lékařství, který na podzim 1938 spáchal sebevraždu na protest proti Mnichovské zradě... Snažili jsme se uprchlíkům z Protektorátu poskytovat ubytování do doby, než odjeli dál. Političtí uprchlíci se převážně soustřeďovali v Katovicích, vojenští se přesunovali do Krakova k tvořícímu se Českému a Slovenskému legionu v Polsku, mnozí přes přístav Gdyni odplouvali do Francie. Byly jich desítky. U mě nějaký čas přespával komunistický senátor Mikulíček, který mě v roce 1944 v Anglii vyhledal a strávil jsem v jeho rodině velmi příjemnou dovolenou... Dne 16. nebo 17. března 1939 jsme spolu s Vladimírem Tomešem z Hubína Českého a Jiřím Chramostou ze Zdobunova šli přesvědčit naše diplomaty, aby československé vyslanectví nepředávali Němcům. Po značném přesvědčovacím úsilí, kdy toto závažné rozhodnutí bylo přenášeno na čím dál nižší subalterní pracovníky, se to nakonec podařilo. Bohužel, někteří zaměstnanci československého vyslanectví dobrovolně odešli pracovat na německé velvyslanectví.

Po přepadení Polska Německem se nám naskytl možnost vstoupit do Českého a Slovenského legionu v Polsku. Bez váhání jsme ji využili dne 5. září 1939. Když odjížděla skupinka českých vojenských uprchlíků osobními automobily (darovanými zastupitelstvem firmy Škoda ve Varšavě) do české vojenské jednotky v Lešně u Baranovič, jeli s ní tři volyňští studenti: Vladimír Tomeš, Josef Kořán a já. Další naše osudy byly proto spjaty s osudy československé vojenské jednotky v Polsku, pak v SSSR, a nakonec na Západě“.

Z Polska se Valentin Novák dostal do SSSR již jako příslušník vojenské skupiny, které velel pplk. Ludvík Svoboda. S vojenskou skupinou prošel několik internačních táborů: Kamenec Podolský, Olchovce, Jarmolince, Oranki a Suzdal.

Vrátíme se opět ke vzpomínkám. „Z Jarmolincu jsme odjeli 22.3.1940 vlakem přes Šepetovku do Oranki u Gorkého. 25. března v Šepetovce došlo na radostné setkání s „kvasilovskou skupinou“ vojenských uprchlíků a mezi nimi byla i skupina volyňských Čechů: Vladimír Hovorka ze Zdobunova, Jaroslav Hovorka a Alois Hovorka, oba z Hulče České (Alois, strýc Jaroslava nebyl v Palestině ze zdravotních důvodů přijat do československé jednotky), Josef Jelínek z Mirotína, Vladimír Nájemník z Lucka, můj bratr Viktor Novák, Helena Pařízková, dcera duchovního z Teremna (v Palestině nebyla do československé jednotky přijata), Vladimír Sochor z Hubína Českého, Svatopluk Vlk z Boratína, Alexandr Vyleťal z Rovna, Jiří Zahradka z Kvasilova (padl 12.10.1944 v tankové brigádě u Dunkerque), Boris Zeman z Hlinska (zahynul 3.12.1944 jako stíhací pilot při cvičném letu). Dohromady s námi třemi, studenty z Varšavy, nás tedy bylo 13 mužů a jedna žena.“

Cela skupina volyňských Čechů se postupně, spolu s většinou příslušníků bývalého Českého a Slovenského legionu v Polsku, přesunula na Střední východ. Odjeli 7.3.1941 ze Suzdalu vlakem do Odesy, pak sovětskou lodí Svanetia do Istanbulu v Turecku. Odtud auty do Mersiny na pobřeží Středozemního moře a z něj v podpalubí egyptské nákladní lodě do Palestinského přístavu Haifa. Tam se stali skutečnými vojáky, protože 1.11.1940 byl založen Československý pěší prapor, 11.–

Východní a brzy na to Československé výcvikové středisko – Východní. Velitelem bojového praporu byl plk. Karel Klapálek a velitelem výcvikového střediska byl plk. Koreš. V době příjezdu skupiny Valentina Nováka obě československé jednotky již byly v Agami u Alexandrie v Egyptě a tam oni také v březnu za nimi přijeli, byli zařazeni do vznikající 4. roty, se kterou sdíleli všechny strasti a úspěchy tohoto praporu.

Valentin Novák se zúčastnil s praporem obrany frontových letišť na přístupech k městu Alexandrii, bojů proti vichystickým Francouzům v Sýrii, po jejich porážce, ochrany syrsko-turecké hranice, nejvýznamnějšího boje této jednotky – obrany obleženého přístavu Tobruku. Posléze v řadách nové organizovaného 200. lehkého protiletadlového pluku – Východního pluku, se zúčastnil obrany Haify, Bejrútu a dalších míst v Libanonu a Palestině.

Dříve, než pluk podruhé odjel do Tobruku 24.12.1942, na výzvu čs. velení se přihlásila skupina 100 příslušníků pluku k letectvu a mezi nimi bylo i pět volyňských Čechů: Jelínek, Novák, Sochor, Tomeš a Zeman. Již 1.1.1943 připluli (kolem Afriky) do skotského přístavu Glasgow. Piloty-stíhači se stali Jelínek a Zeman. Novák spolu se Sochozem a Tomešem se dostali k 311. čs. bombardovací peruti. Podle Nováka „v této době byla peruť již vybavena novými čtyřmotorovými letouny Consolidate Liberator, které vydržely ve vzduchu až 15 hodin, byly opatřeny radiolokátory, reflektory pro noční hlídkování a poměrně velkým počtem kulometů pro obranu proti stíhačkám. Posádka Liberatoru byla devítičlenná. Peruť byla přeškolená pro protiponorkovou činnost a zařazená k letectvu pobřežního velitelství. Tato opatření byla vynucena „totální ponorkovou válkou“, kterou vyhlásilo a provádělo nacistické Německo. Ztráty způsobené spojeneckému loďstvu byly přímo obrovské a opět, jako v bitvě o Anglii, hlavní tíha boje připadla letectvu.“

Valentin Novák dále vypráví: „Nejdříve byl operačním prostorem naší letky, označené písmenem N, Biskajský záliv. Po uskutečnění invaze spojenců do Francie se stalo úkolem letky protiponorkové hlídkování v severním Atlantiku až za polární kruh a doprovod konvojů plujících tudy kolem Norska do SSSR. Tam také posádka letounu Liberator, jejímž příslušníkem jsem byl jako radista-střelec, dosáhla svého největšího bojového úspěchu. Koncem října 1944 u břehů Norska potopila s použitím raket a hlubinných min nepřátelskou ponorku. Posádka jejich Liberatoru létala na protiponorkové hlídky hluboko do oceánu až k Farerským ostrovům, nebo do Baltského moře až ke Štětínu a při zpáteční cestě úspěšně útočila na ponorkovou základnu na ostrově Bornholm.

O ukončení války se posádka Liberatora dozvěděla při denní hlídce nad Severním mořem. Pak přišlo ještě několik hlídek nad oceánem – pátrání po ponorkách, které údajně unikaly do jihoamerických přístavů a na svých palubách nesly nacistické pohlaváry. Dne 18.8.1945 se uskutečnil slavný vytoužený let domů, do osvobozené vlasti.“

Po válce se Valentin Novák již nevrátil na přerušena studia na vysoké škole a zůstal v aktivní službě u čs. letectva. V roce 1946 byl přijat jako důstojník z povolání. Pilotní výcvik absolvoval v roce 1949 v Olomouci a byla mu upravena hodnost štábního kapitána se zpětnou platností. Zastával funkci náčelníka štábu u letecké školy v Pardubicích a později v Chrudimi. Dne 1.11.1949 byl však jako ostatní západní letci propuštěn z armády a záhy spolu s mnohými vojáky i z Východu souzen a posléze i bez rozsudku uvězněn. Zatčen byl na svoje narozeniny 10. ledna 1950. Při domovní prohlídce mu byly zabaveny naprosto netajné a nezávadné písemnosti, které pak pracovník obranného zpravodajství zhodnotil jako předměty služebního nebo dokonce státního tajemství. Byl odsouzen na 4 měsíce odnětí svobody a odnětí hodnosti.

Po odpykání trestu, místo propuštění domů, byl spolu s jinými kolegy zařazen do tábora nucených prací na Mírově na dobu 14 měsíců. Po propuštění z Mírova v roce 1953 se vrátil na Žatecko ke své matce, která se v mezidobí přistěhovala z Volyně. V Žatci pracoval jako pomocný

dělník v OSP – Žatec, později jako úředník a skladník u ZNZZ rovněž v Žatci. Tady se potkal s Helenou Pařízkovou-Engelovou, vdovou po pplk. Ludvíku Engelovi, který padl při osvobození Vážce na Slovensku. V manželství s ní se podílel na výchově jejího syna Ludvíka Engela, narozeného 13. května 1945 v Bratislavě.

Dne 11.9.1963 Nejvyšší soud na žádost Valentina Nováka projednal a rozhodl o zrušení rozsudku ze dne 13. února 1950 v plném rozsahu. Mimosoudní rehabilitace včetně hmotného odškodnění v té době nebyla úplná. V roce 1991 byl teprve morálně rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovníka letectva ve výslužbě. Přes všechny prožité útrapy nikdy nezahořkl, a naopak obětavě pomáhal všem spolubojovníkům, aby získali buď odškodnění, nebo zasloužené výhody za jejich odboj při osvobození Československa.

Prameny: Mgr. Dagmar Martinková, Mgr. Danuše Manová, Roman Štěr, Ing. Josef Vlk.
Valentin Novák – “tobrucká krysa” a letec RAF. Návraty volyňských Čechů.
Ludvík Engel. Pplk. Valentin Novák. www.bojovali-za-ceskoslovensko.cz.

Опоченський Бедржіх

Bedřich Opočenský

Бедржіх Опоченський народився 24 травня 1924 року в Боратині на Волині, яка в той час належала Польщі, а нині – це Волинська область України. Батько був землеробом, але займався теж столярним ремеслом. Боратинів було два: в одному мешкали чехи, у другому – українці, а в сусідньому селі Гнідава – німці. Після війни й від'їзду чехів на історичну батьківщину, Український Боратин та Чеський Боратин об'єднали під спільною назвою Боратин. Як пізніше згадував пан Опоченський, не було в ті часи ніяких міжетнічних непорозумінь, вони почалися пізніше, коли почала наближатися війна.

Чеський Боратин був заснований у 1871 році, коли 14 родин чеських переселенців, в основному з Їчинська, купили у польської поміщиці Елеонори Менчинської 520 (за іншими джерелами 540) морків землі, заплативши за неї 10600 рублів. Ця ділянка землі, в основному, складалася з лісу та кущів, і зовсім мало було оброблених полів. Між чехами та землевласницею була укладена купівельна угода (купчая крѣпость), причому кожен із покупців уклав угоду на своє ім'я, і землю розділили між покупцями пропорційно до внеску кожного. Коли визначилися з місцем розташування ділянок, то кожен на своїй ділянці розпочав будувати спочатку тимчасове житло (землянку, будиночок із дощок або з полін), а пізніше постали перші дерев'яні зрубові будинки, з яких із часом переселялися в цегляні. Назву поселення отримало від сусіднього українського села Боратин – Чеський Боратин.

Чеський Боратин був, напевно, єдиним селом чеських емігрантів на Волині, у якому при складному етнічному та релігійному складі населення Волині тих часів, поступово сформувалася община реформованих євангелістів (кальвіністів). Боратинські євангелісти зуміли організувати не тільки громадське життя села, але й церковне життя. У 1883 році вони приєдналися до реформованої церкви в Литві, а від 1886 року поставили собі за мету

побудувати власний костел, що їм вдалося зробити після 1905 року, коли в царській Росії з'явилися якісь ознаки демократизації.

Станом на вересень 1939 року, коли Західна Волинь була окупована Червоною армією, багато мешканців села мали наділи землі, які незначно перевищували 10 га, і за радянськими мірками підпадали під категорію «куркулів». Напад Німеччини на Радянський Союз у червні 1941 року врятував їх від гіркої долі багатьох інших селян, до яких добралася каральна рука радянської влади.

У 1939 році Опоченський приїхав до Львова, щоб розпочати навчання в технічному училищі. Німецька армія розпочала окупацію Польщі, бомбили й місто Луцьк, яке було переповнене поляками-втікачами. Волинь у 1939 році окупувала Червона армія, вояки якої та радянська цивільна адміністрація досить грубо ставилися до місцевого населення, силоміць забирали худобу та збіжжя і навіть особисті речі.

У червні 1941 року все змінилося – до краю вторглася німецька армія, бомбардували й Боратин. Молодих чоловіків насильно відправляли до Німеччини на примусові роботи. Хлопців із Боратина захистив місцевий чеський староста села Швейда. Чехи створили таємну організацію опору «Бланік», членом якої був й Опоченський, який відмітив, що це були досить неспокійні часи. Удень господарювали німці, а вночі – всілякі бандитські угруповання, які грабували та вбивали. Він сам тричі уникав смерті. До того ж німці запустили свою «машину смерті», направлену проти євреїв. Це були жахливі вбивства. У нелюдських умовах виживали радянські полонені.

Через три роки ситуація змінилася, у лютому 1944 року радянська армія звільнила Волинь, біля Боратина відбувалися важкі бої, село зазнавало нальотів німецької авіації. У березні 1944 року, якраз перед своїм двадцятим днем народження, Бедржіх Опоченський дізнався про те, що в радянській армії є чехословацький підрозділ, до якого він вирішив вступити. Сподівався, що стане водієм автомобіля, але під час проходження комісії генерал Лудвік Свобода покликав командира чехословацького танкового підрозділу Владіміра Янка, який їм запропонував Бедржіху та іншим його товаришам стати водіями, але водіями танку!

Спогади Бедржіха Опоченського: «Тоді ми ні хвилину не вагалися вступати чи не вступати до чехословацького війська. Наш вибір був однозначний. Ми пишалися тим, що можемо воювати. Я особисто ще в половині 1943 року вступив до «Бланіка» – таємної організації, яка налічувала десять членів. Нею керував Вацлав Влк. Він був перед війною таксистом у недалекому Луцьку. У нього був автомобіль у дворі, який через відсутність бензину стояв на колодках. Пояснював нам правила їзди на транспортних засобах із мотором. Ще до вступу до війська за цю свою діяльність я тричі міг загинути.

Коли фронт наблизився впритул до нашого села, ми остаточно вирішили, що станемо водіями. Разом зі мною «вивчилися» на водіїв інші члени «Бланіка»: Йосеф Шерак, Врзал, Гнідко, Форжт та Янсік. Усіх шістьох нас на призивній комісії в місті Рівному генерал Свобода передав командирю танкового підрозділу капітану Янкові як водіїв танків. Я був гордий тим, що можу йти боронити, навіть ціною свого життя, Чехословацьку Республіку від фашистських окупантів. Усе-таки я чеської крові, пишаюся своєю батьківщиною й хочу, щоб вона знову стала вільною».

Після інтенсивних навчань Опоченський уперше сів у танк Т-34, і його послали на фронт. У січні 1945 року він узяв участь у Ясельській операції. Це був важкий та кривавий бій, танк підбили, а Бедржіх отримав поранення.

Три чехословацькі танкові підрозділи зосередили біля польського села Зорі, звідки розпочалася Оставська операція. Тут теж підбили танк Опоченського, але екіпаж не постраждав. З новим танком, який він пізніше отримав, він узяв участь у важких боях біля Опави, атакував Судіце та Кобержіце і далі – на Долні Бенешов. Від командира Янка отримав наказ неочікувано атакувати на Глучін, зайняти дорогу, перекривши німцям шляхи відступу. Незважаючи на артилерійський обстріл із боку німців, йому вдалося виконати наказ. Пізніше танкісти переправились через Одру та направились до центру Острави, дві бронемашини доїхали до мосту через Остравицю. Перша проїхала на другий бік і з протилежного будинку навпроти ошадкаси отримала попадання фауст-патроном. Танк Опоченського стріляв по будинку, щоб прикрити товаришів, які бігли від підбитого танку назад через міст у безпечне місце. Стріляв по вікнах будинку й по всіх, хто намагався наблизитися до мосту. З пошкодженням стальної балки все-таки втримав позицію до прибуття допомоги з боку радянського підрозділу. Чеські танки продовжували переслідувати німців до Фулнеку й прямували до Праги. У дорозі біля села Голчув Єніков їх застав кінець війни. Зразу ж після закінчення війни Опоченського задіяли в обороні Тешинська. Свій танк віддав у січні 1946 року і демобілізувався.

Скучав за звичайним цивільним життям. У Седлці біля Літомержиць знайшов сільське обійстя й почав господарювати так, як його батько. Обладнав там слюсарну майстерню, у квітні 1949 року одружився, і народилися у них дві дочки та син. Пізніше працював майстром із ремонту в колгоспі, а потім перейшов на роботу на текстильну фабрику, де працював майстром у цеху аж до виходу на пенсію.

«Завжди, коли перед моїм дідусем хтось згадає про Оставу, у нього засяють очі. Дідусь любить місто глибоко у своєму серці. При згадці його назви справді хвилюється», – говорить внучка полковника (на прохання міського голови Острави Бедржіху Опочеському присвоїли звання бригадного генерала у відставці), згадуючи, як із дідусем відвідувала декілька разів Оставу під час святкування дня її визволення. Сам Опоченський говорив про місто та його мешканців: «Місто я дуже люблю, тому що тут живуть гідні люди. Люди, які завжди були вельми товариські та гостинні».

Бедржіх Опоченський помер 29 жовтня 2016 року.

Світлина: volynaci.cz.

Джерела: pametnaroda.cz/cs/opocensky-bedrich-1024#biography

Boleslav Navrátil. Bedřich Opočenský: tankista, díky němuž je Ostrava, jaka je. Ostrava, 2020.

<https://volynaci.cz/file/10898/Cechoslovan-6-2.pdf>

<https://volynaci.cz/file/832/Boratin-Helvitska-vesnice.pdf>

Opočenský Bedřich

Bedřich Opočenský se narodil 24. května 1924 v Boratíně na Volyni, která tehdy patřila k Polsku a dnes je součástí Ukrajiny. Tatínek byl rolníkem, ale ovládal i truhlářské řemeslo. Boratíny byly dva, v jednom žili Češi, v druhém Ukrajinci, v další obci Hnidava byli Němci, a jak pan Opočenský vzpomíná, nebyly zde v té době žádné národnostní třenice. Ty nastaly až poté, co se blížila válka.

Počátek Českého Boratina (Borjatina) spadá do 1871 roku, kdy 14 rodin, většinou z Jičínského kraje vyhledly pro sebe majetek bliž města Lucka. Byla to část velkostatku hraběnky Eleonory Mieczinské ve výměře 520 (podle jiných pramenu 540) morků, sestávající ponejvíce z lesa a křovin a něco málo poli obdělávaných za cenu 10.600 rublů. Bez odkladu dali si pozemky rozparcelovat a každý zakoupil si dle hmotných svých prostředků

přiměřené množství půdy. Každý z těchto zakladatelů udělal na svoje jméno zvláštní kupní smlouvu. V následující léta obyvatel obce přibývalo.

Boratin byla snad jediná vesnice českých emigrantů, která se v dramaticky složitém národnostním a náboženském prostředí západní Ukrajiny postupně vyprofilovala jako ryze reformovaná – “helvitská“. Boratínští evangelíci si dokázali sami organizovat nejen svůj obecní, ale i církevní život. Roku 1883 požádali o připojení k reformované církvi v Litvě a od roku 1886 usilovali o stavbu vlatního kostela, který postavili po 1905 roce, kdy carské Rusko začalo se trochu demokratizovat.

Roku 1939 se Opočenský dostal do Lvova, kde chtěl studovat technickou průmyslovku. To už ale obsazovala německá armáda Polsko, bombardováno bylo i město Luck, přeplněné prchajícími Poláky. Jenže v září 1939 obsadila Volyň Rudá armáda, vojáci i sovětská civilní správa se chovali k obyvatelstvu velmi hrubě, násilím brali dobytek a obilí, ale i osobní věci.

V červnu 1941 se vše změnilo, do oblasti vpadla německá armáda, bombardován byl i Boratín. Mladí muži byli násilně odváděni na práci do Německa. Chlapce z Boratína zachránil místní český starosta Švejda.

Češi založili odbojovou skupinu Blaník, jejímž členem byl i Opočenský, který k tomu dodal, že to byla velmi bouřlivá doba. Ve dne vládli Němci, a v noci krutí ukrajinští nacionalisté, kteří loupili a vraždili, on sám byl třikrát blízko smrti. Do toho spustili Němci svůj „stroj smrti“, namíření proti Židům. Byly to hrůzostrašné masakry. V nelidských podmínkách žili i zajatí sovětské vojáci.

Tři roky na to se situace obrátila, v lednu 1944 obsadila Volyň sovětská armáda a v oblasti Boratína došlo k těžkým bojům, vesnici ostřelovala německá letadla. V březnu 1944 tedy krátce před dvacátými narozeninami, se Bedřich dozvěděl o tom, že v sovětské armádě je československá jednotka, do které se rozhodl vstoupit. Měl zájem stát se řidičem automobilu. Byl u toho, když si generál Ludvík Svoboda zavolal velitele československé tankové jednotky Vladimíra Janka, který jim snahu stát se řidičem schválil, ale tanku!

Vzpomíná pan Opočenský: „My jsme tenkrát ani na chvíli nepřemýšleli, zda vstoupit, či nevstoupit do československé armády. Naše rozhodnutí bylo jednoznačné. Byli jsme hrdí, že můžeme bojovat. Já konkrétně jsem již v polovině roku 1943 vstoupil do tajné organizace Blaníku, která měla deset členů. Tuto organizace vedl Václav Vlk. Byl před válkou taxikářem v nedalekém

Lucku. Měl auto na dvorku na špalkách, protože nebyl benzín. Zasněhoval nás však do řízení motorových vozidel. Jen do vstupu do armády jsem byl za tuto činnost třikrát velmi blízko smrti.

Když se fronta přiblížila, a to až k naší vesnici, věděli jsme, že se do armády určitě přihlásíme jako řidiči. Tak se mnou byli „vyučeni“ jako řidiči v Bláníku Josef Šerák, Vrzal, Hnidko, Fořt a Jaršík. Nás šest bylo u odvodové komise ve městě Rivnem, kde právě generál Svoboda všechny jmenované doporučil veliteli tankového sboru, kapitánovi Jankovi, jako řidiče tanku.

Pro mě bylo ctí, že mohu jít bránit, a to i svým životem, Československou republiku proti fašistickým okupantům. Bylo to z důvodu, že jsem rodem z české krve a byl jsem na svou vlast hrdý a chtěl jsem, aby byla opět svobodná“.

Po tvrdém výcviku se poprvé usadil v tanku T-34 a byl poslán na frontu. V lednu 1945 se účastnil Jaselské operace. Byl to těžký a krvavý boj, tank byl zasažen a Opočenský utrpěl zranění. Tři československé tankové sbory pak byly převedeny k polské obci Zorý, odkud byla zahájena Ostravská operace. Tady dostal Opočenského tank zásah, ale osádce se podařilo uniknout. S novým tankem, který obdržel později, se účastnil těžkých bojů o Opavu, utočil na Sudice a Kobeřice, později na Dolní Benešov. Od velitele Janka dostal rozkaz překvapivě zaútočit k Hlučínu, obsadit silnici a zabránit Němcům v ústupu. Přes hrozivou dělostřeleckou palbu Němců se to podařilo. Poté tankisté překročili Odru a zamířili do centra Ostravy, dva obrněnci dojezdy k mostu přes Ostravici. První projel na druhou stranu a z protějšího domu naproti spořitelně dostal zásah pancéřovou pěští. Opočenského tank střílel do domu, aby kryl kamarády, kteří běželi od zasaženého stroje zpět přes most do bezpečí. Pálil do oken domu a na každého, kdo chtěl k mostu přiblížit, poškodil i jeden ocelový nosník a udržel svou pozici do doby, než přijeli na pomoc Sověti. České tanky pak pronásledovaly Němce k Fulneku a směřovaly k Praze. Cestou, u obce Golčův Jeníkov, je zastihl konec války. Hned poté byl Opočenský převeden k obraně Těšínska. Svůj tank odevzdal v lednu 1946 a byl demobilizován.

Toužil po obyčejném civilním životě. V Sedlci u Litoměřic získal zemědělskou usedlost, hospodařil jako jeho otec. Vybuřoval si tam i zámečnickou dílnu a v dubnu 1949 se oženil, narodily se jim tři děti: dvě dcery a syn. Později pracoval jako opravář strojů v JZD, poté nastoupil do textilní továrny, kde byl dílenským mistrem až do důchodu.

„Vždy, když se před mým dědečkem, řekne Ostrava, rozsvítí se mu oči. Dědeček má stále město velmi rad a hluboko ve svém srdci. Při vyslovení jeho názvu opravdu pookřeje“, říká vnučka plukovníka Opočenského, vzpomíná, jak s dědou navštěvovala opakovaně Ostravu ve dnech, kdy se na osvobození vzpomínalo.

Bedřich Opočenský byl zaslouženě povýšen do hodnosti brigádního generála. Odkazoval Ostravákům: „Město mám neskutečně rád, protože Ostravu tvoří skvělí lidé. Lidé, kteří jsou velmi přátelští a pohostinní“. Zemřel 29. října 2016.

Foto, zdroj: volynaci.cz.

Prameny: *Boleslav Navrátil. Bedřich Opočenský: tankista, díky němuž je Ostrava, jaká je. Ostrava, 2015.*

<https://pametnaroda.cz/cs/opocensky-bedrich-1924#biography>

<https://volynaci.cz/file/10898/Cechoslovan-6-2.pdf>

<https://volynaci.cz/file/832/Boratin-Helvitska-vesnice.pdf>

Орнст Ярослав

Ярослав Орнст народився 17 травня 1931 року в родині чехів-колоністів Олександра та Марії Орнст, предки яких на початку 70-х років XIX століття переїхали в Росію з околиць Градець Кралова тодішньої Австро-Угорщини і, купивши землі поміщика Штама поблизу села Зубівщина, заснували нове поселення – Чеська Зубівщина.

У договорі купівлі-продажу (від 28 лютого 1873 року) маєтку губернського секретаря І. Ф. Меленевського Товариством чехів колонії Зубівщина не знаходимо прізвище Орнст, а в проханні австрійських підданих чехів (від 26 травня 1880 року), які проживають у колонії при селі Стремигород Радомишльського повіту, про перехід їх у російське підданство зустрічаємо прізвище Яна Орнста. У такому ж самому проханні мешканців колонії Зубівщина від 8 грудня 1881 року знаходимо Йосипа Орнста, сина Яна Орнста. За переписом населення, від 1897 року в колонії Зубівщина Радомишльського повіту Київської губернії мешкали міщани Орнст Іван (Ян) Матвійович (63 роки) та його дружина Орнст Марія Іванівна (55 років), основним заняттям яких було землеробство. Разом із ними мешкали троє їх дітей віком 21, 18 та 13 років. У тій самій садибі разом із батьками мешкала родина одруженого Вацлава Орнста (25 років), сина Яна Орнста. У цій же колонії мешкала родина ще Йозефа Івановича Орнста (36 років) з дружиною Марією Іванівною (35 років). У сусідній чеській колонії при селі Стремигород мешкали ще дві родини Орнстових. Очевидно, частина родини Орнстів переселилася з Стемигорода до Зубівщини.

Ярослав був третьою, після Володимира та Анни, і наймолодшою дитиною в родині. Його дитинство проходило в приємній родинній обстановці, хоча й припало на непрості роки колективізації, лихоліття війни та окупації, післявоєнних голодних років, шкільні роки були перервані війною. Коли в післявоєнні роки почало налагоджуватися мирне життя, доля нанесла родині фатальний удар – померла самовіддана та любляча матуся, яку дуже любив Ярослав. Адже йому в той час було лише 17 років! Нелегку роль матері взяла на себе дочка Анна, яка вже в той час була заміжня й мала двох дітей, але, незважаючи на це, зуміла належним чином потурбуватися про свого молодшого брата.

У 1948 році Ярослав закінчив семирічну школу й продовжив навчання в Коростенській середній школі №1, яку єдиний із класу в 1951 році закінчив із відзнакою, а далі продовжив навчання на російсько-слов'янському відділі філологічного факультету престижного Київського державного (нині - Національного) університету ім. Т. Г. Шевченка, де студіював чеську, російську та українську мови та літератури.

Ще в студентські роки він намагався популяризувати чеську літературу, переклавши українською мовою ряд оповідань для дітей чеських письменників Їржі Волкера, Марії Майерової, Марії Маркклової, Анни Горнікової, Олдржіха Криштофека, Їржі Марека, Івана Олбрахта.

Закінчивши в 1956 році з відзнакою університет, Ярослав вирішив цілком присвятити себе праці перекладача художньої літератури з чеської мови українською. Того ж літа здійснив туристичну поїздку до Чехословаччини, де зустрівся з колегами, зокрема з письменником Яном Отченашеком, над перекладом роману якого «Громадянин Брех» тоді розпочав працювати. Роман вийшов у 1958 році, а наступного року видав повість Анни Бернашкової «Діти великої любові».

У 1958 році він одружився Неллою Озеровою, а наступного року в них народилася дочка Алена. Ярослав був зразковим чоловіком, який вміло поєднував сімейне життя з

роботою та вмів створити найкращі життєві умови для своїх рідних. У травні 1966 року в родині народилася дочка Павліна, а в травні 1975 року – син Ярослав. Домінуючою рисою в характері пана Орнста була завжди виняткова турбота про свою родину, щоб діти були зразково виховані, щоб отримали добру освіту й повноцінно включилися в життя.

У середній школі Малої Зубівщини, де він почав працювати вчителем, викладаючи російську мову та літературу, створив гурток чеської мови й літератури для всіх охочих учнів, а в період горбачовської перебудови поновив факультативне вивчення чеської мови. Брав активну участь у розвитку культурного життя рідного села, був кларнетистом у духовому оркестрі та гобоїстом у симфонічному оркестрі. Останній створив у 1959 році видатний музикант, уродженець Малої Зубівщини – Вацлав Черни. Цей симфонічний оркестр, який був першим сільським симфонічним оркестром, часто виступав на сценах Житомира та Києва. Пан Ярослав також був членом сільського фольклорного ансамблю, який виконував чеські пісні. Разом із тим він займався перекладацькою діяльністю, зокрема в 1961 році видав переклад роману К. Ф. Седлачека «Завод у тіні», а в 1962 році – повість Яна Дрди «Якось у травні».

У 1966 році вчитель Орст був призначений заступником директора, а в 1969 році – директором Малоозубівщинської середньої школи. Новому директору вдалося добитися, щоб школа стала першою в районі школою продовженого дня, проводила виробниче навчання, мала консультаційний пункт вечірньої заочної школи, інтернат, забезпечувала триразове харчування.

Як згадує його колишня колегиня-вчителька пані Лариса Мольдерф: «У повсякденному житті Ярослав Олександрович Орст був урівноваженою, скромною людиною, здавалося б, подекуди флегматичною. За стільки років спілкування (близько 22 років) ніколи ні за жодних обставин не бачила його, скажімо, непристойно веселим, хвалькуватим, набридливим чи просто квапливим. Розумний, чесний, працьовитий і порядний».

Це були щасливі роки і у його родинному житті. Великою радістю для нього було народження перших онуків у сім'ї дочки Аленки. Був щасливим дідусем і безмежно любив своїх перших онуків.

Але спокійне та щасливе життя чеського села Мала Зубівщина в 1986 році перервала жахлива аварія на Чорнобильській АЕС. Майже повна неінформованість, замовчування причин та наслідків та невизначеність майбутнього, властиві для тоталітарних режимів, спричинили масу чуток серед населення, особливо в районах, прилеглих до АЕС. Ярослав Орст став одним з ініціаторів переселення своїх земляків на історичну батьківщину. Як заступник голови Малоозубівщинсько-Коростенського відділу Культурно-освітнього товариства Я. А. Коменського та член Республіканської ради цього товариства він брав активну участь у підготовці переселення земляків, був учасником важливих переговорів з чехословацькими урядовими та неурядовими організаціями, а перед переселенням всіляко сприяв організації оздоровчого відпочинку чорнобильських дітей у Чеській Республіці. У травні 1991 року Ярослав Орст став пенсіонером, у кінці червня того ж року родина Орстів переселилася до Чехії в село Бутолес біля Ічіна.

Після переселення, незважаючи на свій вік, пан Ярослав продовжував займатися суспільною діяльністю, але найбільше свого часу віддавав пристрасті свого життя – перекладацькій роботі. В 1995 році наказом Голови Крайового (Обласного) суду міста Градец Кралове був призначений перекладачем з російської та української мов, а через декілька років став членом комісії перекладачів Крайового суду.

Новою радістю для нього стало народження онуків у родині молодшої дочки Павліни. Але радість була недовгою, бо далася взнаки підступна хвороба. Довелося пережити операцію та довгий період реабілітації, після чого за підтримки родини він ще продовжив працювати на користь суспільства, зокрема в 2005 році видав «Чесько-український та українсько-чеський кишеньковий словник з граматиною», а в 2007 – «Основний українсько-чеський та чесько-український словник». У 2009 році Об'єднання чехів з Волині та їх друзів видало книгу Ярослава Орнста «Чеська колонія Мала Зубівщина в Україні» – унікальну літературно-історичну працю, присвячену долям мешканців чеського села від 1870 року аж до переселення на свою історичну батьківщину в 1991 році. Оскільки книга викликала великий резонанс та виник великий попит на неї, то в 2011 році вийшло її друге видання. За цю хроніку та багаторічну працю в Об'єднанні чехів з Волині та їх друзів було пану Орнсту навесні 2010 року надано почесне членство в Об'єднанні.

Наприкінці 2009 року підступна хвороба знову нагадала про себе. Але Ярослав Орнст вирішив не здаватися і за підтримки дружини Неллі продовжував робити переклади, готував нові видання свого словника. Проте хвороба була сильнішою, і 20 листопада 2010 року перестало битися його серце.

Джерело: Турек В., Коваленко С. Чеські стопи в Україні: Історія чеського села Мала Зубівщина. Прага, 2018.

Ornst Jaroslav

Jaroslav Ornst se narodil 17. května 1931 v české kolonii Zubovščina (nyní obec Malá Zubovščina Korostenského rajonu Žytomirské oblasti Ukrajiny) jako třetí a nejmladší dítě v rodině Alexandra a Marie Ornstových, prarodiče pocházeli z okolí Hradce Králové.

V Kupní smlouvě na koupi majetku gubernského tajemníka I. F. Meleněvského z 28. února 1873 příjmení Ornst není, ale v žádosti rakouských příslušníků Čechů, kteří bydlí v kolonii při obci Stremyhorod Radomyšlského újezdu Kyjivské gubernie ministrova vnitra Ruské říše o přechod na ruské příslušenství z 15. června 1880 vidíme podpis Jana Ornsta. V žádosti rakouských příslušníků Čechů, kteří bydlí v kolonii Zubovščina Radomyšlského újezdu Kyjivské gubernie ke Kyjivskému Gubernátorovi o přechod k ruské příslušnosti z 8. prosince 1881 najdeme podpis Josefa Ornsta. Podle sčítání lidu z roku 1897 v kolonii Zubovščina bydleli měšťané Jan (65 let) a Marie (55 let) Ornstovi a tři jejich děti (21, 18 a 13 let). V témže čísle kolonie Zubovščina bydlela rodina Václava Ornsta (25 let) s manželkou Emílie (20 let) a synem Václavem (1 rok). Zvláště bydlela ještě jedna rodina Ornstů, Josefa Ornsta (36 let), syna Jana, s manželkou Marií (35 let). V sousední české kolonii Stremyhorod bydlely také dvě rodiny Ornstových.

Jaroslav vyrůstal v milující rodině obklopen láskou rodičů a sourozenců, bratra Vladimíra a sestry Anny. Ale dětství neměl lehké. Jeho školní léta byla poznamenána 2. světovou válkou a německou okupací v letech 1941-1944. Po válce se zdálo, že se život vrací do normálních kolejí. Ale v roce 1948 rodinu zasáhla osudová rána. Zemřela obětavá a milující maminka, kterou mladý Jaroslav velmi miloval, a kterou ve svých sedmnácti letech tolik potřeboval. A tak nelehkou úlohu maminky v rodině převzala sestra Anna, která v té době již byla vdaná a měla dvě děti, ale přesto se dokázala vzorně postarat i o svého nejmladšího bratra Jaroslava.

Ve stejném roce (1948) absolvoval Jaroslav základní sedmiletou školu a dále pokračoval v učení v Korostenské střední škole č. 1. Tu absolvoval v roce 1951, jako jediný z celého ročníku s vyznamenáním. Poté složil přijímací zkoušky a byl přijat ke studiu rusko-slovanského oddělení filozofické fakulty prestižní Kyjivské státní univerzity Tarase Ševčenka, kde studoval český, ruský a ukrajinský jazyk a literaturu. Již od začátku studia na univerzitě se snažil o popularizaci české literatury v Ukrajině. Ještě za studentských let přeložil do ukrajinštiny celou řadu děl ze žánru dětské literatury, např. od autorů Jiřího Wolкера, Marie Majerové, Marie Marklové, Anny Horníkové, Oldřicha Kryštofka, Jiřího Marka či Ivana Olbrachta.

Po ukončení univerzity, kterou absolvoval s vyznamenáním v roce 1956, se Jaroslav Ornst rozhodl naplno věnovat práci překladatele beletrie z českého, do ukrajinského jazyka. Ve stejném roce poprvé vycestoval jako turista do Československa, kde se setkal s kolegy, zejména se spisovatelem Janem Otčenáškem, jehož román „Občan Brych“ tehdy začal překládat. Roman byl vydán v roce 1958. O rok později v roce 1959 vydal také povídku Anny Bernáškové „Děti velké lásky“.

V těchto letech se změnil i jeho osobní život. V roce 1958 se oženil s Nellou Ozerovou a 21.5.1959 se novomanželům narodila dcera Alena. Byl vzorným manželem a milujícím otcem, který dokázal dovedně spojit rodinný život s prací a vytvořit pro svoji rodinu to nejlepší zázemí. V květnu 1966 rodinu Ornstových doplnila dcera Pavlína, a v květnu 1975 se narodil ještě syn Jaroslav. Dominantní v povaze Jaroslava Ornsta byla vždy výjimečná péče o rodinu, o to, aby děti dostaly vzorné vychování, obecné a vysokoškolské vzdělání a plnohodnotné začlenění do života.

V malozubovščinské střední škole, kam nastoupil jako učitel ruského jazyka a literatury, a v době gorbačovské perestrojky a glasnosti pro všechny zájemce obnovil vyučování češtiny jako volitelného předmětu. Měl významný podíl na rozvoji kulturního života vesnice, hrál na klarinet v dechovém orchestru a později na hoboj v symfonickém orchestru, který založil v roce 1959 muzikant Václav Černý. Tento symfonický orchestr byl v Ukrajině prvním vesnickým symfonickým orchestrem. Často koncertoval na scénách Žytomiru a Kyjiva. Informace, včetně fotografie, byla dokonce zařazena do jednoho z dílů Ukrajinské Sovětské encyklopedie. Jaroslav Ornst byl členem malozubovščinského národního folklórního ansámblu, kde se zpívaly české písně, a zároveň pokračoval ve své překladatelské činnosti. V roce 1961 vydal překlad románu K. F. Sedláčka „Závod ve stínu“ a v roce 1962 překlad povídky Jana Drdy „Někdy v květnu“.

V roce 1966 byl jmenován zástupcem ředitele a v roce 1969 ředitelem malozubovščinské střední školy a byl v té funkci 21 rok. Jako ředitel dosáhl toho, že se jeho škola stala první školou v okrese s odpolední družinou pro děti, obstarávala výborná vyučování, měla poradenské středisko pro večerní dálkové studium, internát a třikrát denně zajišťovala stravování pro děti. Podařilo se mu vytvořit ve škole přátelský pedagogický kolektiv, který byl vzorem pro celý okres.

Jak vzpomíná jeho bývalá kolegyně-učitelka paní Larisa Molderf: „Za skoro 22 let společné práce jsem nikdy a za žádných okolností nezažila, že by byl třeba neslušně veselý, chlubitivý, dotěrný nebo třeba ukvapený. Byl rozumný, čestný, pracovitý a slušný. Těchto vlastností si vážil i u svých kolegů v zaměstnání. Vážil si moudrosti a zkušenosti starších učitelů, pečlivé práce mladých nebo méně zkušených. Uměl při hospitaci tak dovedně a vlídně udělat rozbor vyučovací hodiny, že nikdy nikoho neurazil. Učil a zároveň se učil sám. Rodiče ho obdarovali rozumem, svědomitostí, pracovitostí a organizačními schopnostmi. Projevilo se to nejen v práci s učiteli, ale také při dostavbě školy, výstavbě jídelny, tělocvičen. Řídil, ale i sám pracoval spolu s učiteli a obyčejnými dělníky. Dokázal spojit všechny učitele (jak české, tak ukrajinské národnosti) do společného, přátelského a pracovitého kolektivu“.

Bylo to šťastné období pro jeho rodinný život. Velkou radostí bylo, když se v rodině dcery Alenky, provdané v roce 1981, narodili vnučka Ludmila a vnuk Viktor. Byl šťastným dědečkem, který nade vše miloval svá první vnučata.

Ale poměrně klidný a spokojený život české vesnice Malá Zubovščina byl v roce 1986 trpce poznamenán černobylskou katastrofou. Jaroslav Ornst se stal jedním z iniciátorů reemigrace černobylských krajanů do staré vlasti. Jako místopředseda malozubovščinsko-korostenského oddělení Kulturně-osvětové společnosti J. A. Komenského a člen Republikové rady této společnosti se velmi aktivně podílel na přípravách krajanů k přesídlení. Byl účastníkem důležitých jednání s československými vládními i nevládními organizacemi a v době před stěhováním do staré vlasti výrazně přispěl k organizaci ozdravného pobytu černobylských krajanů v ČSFR. V květnu 1991 odešel pan Ornst do důchodu a koncem června téhož roku se rodina Ornstova přestěhovala do obce Butoves u Jičina. I po přesídlení do staré vlasti, bez ohledu na svůj důchodový věk, pokračoval Jaroslav Ornst ve veřejné činnosti. Věnoval se zejména překladatelství, což byl jeho celoživotní koníček. V roce 1995 byl předsedou Krajského soudu v Hradci Králové jmenován soudním tlumočnickem jazyka ruského a ukrajinského, a o několik let později se stal členem tlumočnické komise Krajského soudu.

Novou radostí a uspokojením byla rodina dcery Pavlínky, provdané v roce 1997, kde se narodili dva vnučci. Těm se také dostalo, jako všem doposud, jeho pozornosti, lásky a pomoci.

Ale žádné štěstí netrvá věčně. V roce 2002 se poprvé přihlásila zákeřná nemoc. Po operaci a následnou léčbu pan Ornst svou nemoc zvítězil. Následovalo dalších sedm let plnohodnotného života a obětavé práce pro rodinu a pro společnost. V roce 2005 vydal Česko-ukrajinský a ukrajinsko-český kapesní slovník s gramatikou, a v roce 2007 Základní ukrajinsko-český a česko-ukrajinský slovník. V roce 2009 Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel vydalo knihu Jaroslava Ornsta „Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině“, unikátní literárně-historické dílo o osudech obyvatel české obce od roku 1870 až do roku 1991. Kniha měla velký úspěch a neobyčejný ohlas. Po velkém zájmu byl v roce 2011 připraven dotisk tohoto díla.

Za tuto kroniku a také za dlouholetou práci ve Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel udělilo SČVP na jaře 2009 Jaroslavu Ornstovi čestné členství.

Ale nad šťastným a úspěšným životem rodiny Ornstových se opět stahovala černá mračna. Koncem roku 2009 těsně po vydání kroniky vesnice Malá Zubovščina se nemoc přihlásila znovu. Pan Ornst byl připraven se jí zase postavit. Díky obětavé a neúnavné péči manželky Nelly do posledního dne pilně pracoval, překládal, připravoval nové vydání svého slovníku a statečně bojoval se svou nemocí. Ale tentokrát byla nemoc silnější. Dne 20. listopadu 2010 se jeho obětavé a milující srdíčko navždy zastavilo.

Pramen: Turek V., Kovalenko S. *České stopy na Ukrajině: Dějiny české vesnice Malá Zubovščina. Praha, 2018.*

Панкова Марія

Марія Панкова, дівоче прізвище Кліглова, народилася 25 жовтня 1922 року в Здолбунові на Волині. Родина її батьків, Александра та Емілії Кліглових, мала ще сина Владіміра. За інформацією, яку подає Яро Бура про чехів, які переселились з Австро-Угорщини до Росії, серед мешканців Здолбунова був Бретіслав (*1865) Клігл з Голіц, син Вацлава, та його дружина Антоніна (*1867), дочка Антоніна Грдлічки.

Судячи за віком, вони переїхали до Здолбунова десь перед 1888 роком або раніше з батьками, про яких не згадує автор серед мешканців Здолбунова. Знову ж таки серед чехів Здолбунова, які в 1888 році перейшли до православ'я, знаходимо Ярослава Вацлавовича Клігла (24 роки) та його дружину Антоніну Антонівну (19 років). Перехід до православ'я супроводжувався обрядом хрещення, під час

якого багатьом чехам змінювали католицьке ім'я на православне. Імовірно, Бретіслав/Ярослав та Антоніна Кліглові – це дідусь та бабуся пані Марії.

Її батько, Александр Клігл, під час Першої світової війни з 1914 року і до 24 грудня 1917 року воював у Чеській дружині, отримавши поранення під Медзілаборцем. Був удостоєний високої російської нагороди і повернувся додому у Здолбунів у березні 1918 року. У книзі Володимира Остапука «Здолбунів. Частина друга» серед списку виборців Здолбунова від 1927 року є Клігл Александр (44 роки) та Клігл Емілія (30 років), які мешкали по вулиці Гандльовій, 11 (нині вул. Мазепи).

Марія закінчила семикласну чеську школу в Здолбунові та польську гімназію. Через свого двоюрідного брата познайомилася з молодим здолбунівським фотографом Александром Панеком, з яким у день свого двадцятиріччя одружилася. У книзі Володимира Остапука «Здолбунів. Частина третя» в книзі обліку осіб м. Здолбунова в 1941-1944 роках записаний Панек Александр (*19.11.1914) – фотограф, вул. Котляревського, 41. Під час фашистської окупації вони разом працювали на заводі «Фотографія», а після відступу німецьких військ до Здолбунова приїхав представник чеського закордонного військового підрозділу в СРСР капітан Дочкал, і молоде подружжя вступило до 1-ої чехословацької бригади, де Марія була радисткою, а її чоловік – фотографом при штабі генерала Свободи. Брат Марії, Владімір Клігл, також воював у чехословацькій бригаді офіцером.

Трапилося так, що радистці Марії першій вдалося прийняти заклик до повстання словаків, переданий радіостанцією повстанців з Банської Бистриці. У лавах чехословацького армійського корпусу вона через Дукельський перевал та Малу Фатру добралася аж до Праги, де працювала в штабі 1-го Чехословацького армійського корпусу.

У листопаді 1945 року подружжя Панкових отримало квартиру в Жатці, де й залишилися мешкати. Тут у них народилися дочки Алена (Алла) та Павла. Пані Панкова працювала продавчиною, а після смерті чоловіка в 1962 році стала керувати магазином фототоварів. Викладала на курсах російської мови, входила до керівного складу окресної (районної) організації борців проти фашизму. Її запрошували на десятки бесід зі школярами, їхніми вчителями та вояками. Більше 15 років була членом Центрального Комітету чехословацьких борців проти фашизму. На всіх посадах завжди намагалася допомагати колишнім

закордонним воїнам вирішувати їх проблеми. Вона була однією із засновників Історично-документальної комісії чехів із Волині та Товариства чехів Волині та їх друзів у 1990 році. Останні роки виконувала функції заступника голови загальнодержавного комітету Товариства чехів Волині та їх друзів. Також працювала позаштатним екскурсоводом Чедоку (Чехословацьке туристичне агенство). Маючи досвід такої роботи, у 1992 році, уже перебуваючи на пенсії, зайнялася підприємницькою діяльністю, заснувавши туристичне агенство «Pánkcest». Завдяки її наполегливості був у Чеському Малині, який спалили фашисти в 1943 році, до 55-ої річниці встановлений пам'ятник жертвам малинської трагедії. Вона як уповноважений представник товариства під час однієї з поїздок в Україну разом із місцевим помічником з'їздила в Базальтове Костопільського району, де уклала угоду з директором каменоломні на виготовлення пам'ятника, проект якого розробив Олдржіх Рейхрт – теж волинський чех родом із Михайлівки. Пізніше гроші за роботу по виготовленню пам'ятника вона привезла, коли приїхала з іншою групою туристів в Україну, на цей раз до Купичова, і в Ковелі передала їх помічнику з України, який і відвіз їх директору каменоломні. Установленням пам'ятника керував пан Рейхрт, який два тижні мешкав у Малині. На 55-ту річницю малинської трагедії з Чехії приїхала велика група туристів, керівники Товариства чехів Волині та їх друзів, декілька священників на чолі з тодішнім Оломоуцьким владикою Криштофом, який пізніше став найвищим представником чеської православної церкви, і разом з місцевими українськими священниками освятили цей пам'ятник.

Під час відзначення свого 80-річчя Марія Панкова сказала, що всі її людські бажання виконалися й правнучку дочекалася. Єдине, що їй не вдалося здійснити, - це опублікувати у вигляді книги (альбому) всі світлини свого померлого чоловіка, який був єдиним чеським фоторепортером 1-ої чехословацької бригади, і більше 200 його світлин, у більшості неопублікованих, що стосуються боїв чехословацької східної бригади, були в неї. Нехай це буде заповіт для тих, хто залишається, щоб вони намагалися його здійснити.

Наведемо спогади про Марію Панкову її землячки зі Здолбунова Камілі Ондрової, опубліковані в 4 числі «Zpravodaj SČVP» за 2005 рік: «Упродовж багатьох років Марія їздила на Волинь. Спочатку потягом, а потім автобусом двічі на рік: завжди в кінці квітня та 13 липня, у річницю спалення мешканців Малина. Ми з нею стали подругами, і ці стосунки я високо цінувала. У 90-у році ми разом засновували Товариство чехів Волині, і вона до останнього була керівником нашого регіону. Марія завжди була активною, ставила громадські обов'язки понад усе. Але, на жаль, раптово важко захворіла й незабаром померла в кінці квітня 2005 року у великодній понеділок».

Після смерті пані Марії ще деякий час керувала турагенцією «Pánkcest» її дочка Алла, яка також організовувала поїздки в Україну. Автор був знайомий з пані Марією та її дочкою Аллою і підтримував з ними дружні стосунки.

Світлини: архів Мірослава Крушини.

Джерела: *Marie Pánková zemřela... Zpravodaj SČVP, 2005. Č. 4. S. 2.*

Мірослав Крушина. Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської меншини. Рівне, 2019.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Orthodox_CZechs_1888-91.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 238.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина третя. Рівне, 2021. С. 185.

Pánková Marie

Marie Pánková se narodila 25. října 1922 ve Zdolbunově na Volyni Alexandru a Emílie Klíglovým. Rodina čítala 4 osoby – mimo Marie to byl ještě syn Vladimír. Jaro Bura píše o Češích, kteří odjeli z Rakousko-Uherska do Ruska, zejména do Zdolbunova, a tam uvádí Břetislava Klígla (*1865) z Polic, syna Václava a jeho manželku Antonínu (*1867), dceru Antonína Hrdličky. Zase ve spisu Čechů Zdolbunova, kteří roku 1888 přestoupili k pravoslaví, najdeme Jaroslava Klígla (24 roky) a jeho manželku Antonínu (19

let). Při přestupování k pravoslaví se Češi křtili a dostávali nová pravoslavná jména, místo katolických. Pravděpodobné je, že Břetislav/Jaroslav a Antonína Klíglovi byli prarodiče paní Marie. Možná, že odjeli do Ruska těsně před rokem 1888 nebo o něco dříve, jako děti se svými rodiči a pak se přestěhovali do Zdolbunova, ve kterém po vybudování trati od Kyjiva do Brestu i dále od Zdolbunova do Radzivilova (nyní město Radvylyv Dubenského rajonu Rivnenské oblasti) k rakousko-uherské hranici, byla velká potřeba pracovních sil, co způsobilo růst obyvatelstva dříve obce, a od roku 1903 města Zdolbunov.

Její otec, Alexandr Klígl, od roku 1914 do 24.12.1917 bojoval jako legionář a utrpěl zranění u Medzilaborců. Byl vyznamenán vysokým carským vyznamenáním. V knize Vladimíra Ostapuka „Здолбунів. Частина друга“ je uveden soupis voličů města Zdolbunov z roku 1927, na ulici Handlové č. 11, kde jsou zapsáni Klígl Alexandr (44 roky) a Klígllová Emílie (30 let).

Marie chodila do sedmitřídní české školy a poté do polského gymnázia. Prostřednictvím svého bratrance se seznámila s mladým fotografem Alexandrem Pánkem, za kterého se v den svých dvacátých narozenin provdala. V knize Vladimíra Ostapuka „Здолбунів. Частина третя“, najdeme v Evidenční knize obyvatel Zdolbunova v letech 1941-1944 fotografa Pánka Alexandra (*19.11.1914), který bydlel na ul. Kotljarevského č. 41. V době fašistické okupace Marie pracovala se svým manželem v závodě Fotografia, a když německá armáda ustoupila, přijel do Zdolbunova kpt. Dočkal a odvezl oba do 1. čs. brigády, kde paní Pánková pracovala u generála Svobody v osvětě jako radistka, její manžel Alexandr Pánek jako fotograf a bratr Marie, Vladimír Klígl také bojoval jako důstojník v téže brigádě.

A tak se stalo, že ona jako první ve sboru zachytila bansko-bystrickou vysílačku vyzývající Slováky k povstání. Přes Dukelský průsmyk a Malou Fatru se dostala až do Prahy, kde pracovala na štábu 1. čs. armádního sboru.

V listopadu 1945 byl přidělen manželům Pánkovým v Žatci byt a definitivně zde zůstali. Tady se jim narodily dcery Alena (Alla) a Pavla. V roce 1947 se do Žatce také přistěhovali rodiče Marie, Alexandr a Emílie Klíglovi. Paní Pánková pracovala jako prodavačka a po smrti manžela v roce 1962 jako vedoucí fotoprodejn. Vyučovala v lidových kurzech ruštinu, byla členkou předsednictva OV ČSPB, byla zvána na desítky besed se žáky, jejich učiteli i vojáky. Pracovala v UV ČSPB, více než 15 let byla členkou ÚRK ČSPB, poslankyní, členkou sociálně-zdravotní komise.

Ve všech funkcích se vždy snažila pomáhat bývalým zahraničním vojákům v jejich těžkostech. Byla jednou ze zakládajících členů Historicko-dokumentační komise Čechů z Volyně a Sdružení Čechů z Volyně a přátel v roce 1990.

V posledních letech vykonávala funkci místopředsedkyně Celostátního výboru SČVP. Ráda také vzpomínala na svou práci externí průvodkyně Čedoku. Po těchto zkušenostech v roce 1992 již jako důchodkyně začala podnikat a založila cestovní kancelář Páncest.

Díky její vytrvalosti byl, v nacisty vypáleném Malíně na Volyni, k 55. výročí malínské tragédie postaven pomník, který projektoval Ing. Oldřich Rejchrt, také volyňský rodák původem z Michalovky. Potřebovala zajet taxíkem, v doprovodu místního pomocníka, do lomu v obci Bazaltové (bývalé Janové Doliny) u Kostopolu a projednat s ředitelem lomu o zhotovení pomníku z bazaltu, podle kresby Ing. Rejchrt, k určitému datu. Pak při zájezdu do Kupičova zase přes pomocníka odevzdala peníze na zhotovení pomníku. Pan Rejchrt dvě neděle bydlel v Malíně a zařizoval stavbu toho pomníku. K 55. výročí malínské tragédie postavený pomník slavnostně vysvětil tehdejší Olomoucký vladyka Kryštof, později nejvyšší představitel pravoslavné církve v Čechách, spolu s několika českými a ukrajinskými farařami.

Při oslavě 80. narozenin Marie Pánkové řekla, že všechna lidské přání, která měla, se jí vyplnila, i té pravnučky se dočkala. Jen jedno se jí nepodařilo, a to vydat knižně fotografie jejího zemřelého manžela, který byl jediným českým fotografem 1. čs. brigády a jehož více než 200, většinou nezveřejněných fotografií z bojů naší východní armády, vlastnila. To je odkaz, který se ti, kdo zůstali, budou snažit vyplnit.

Uvedeme vzpomínky rodačky paní Pánkové ze Zdolbunova Kamily Ondrové, otisknuté ve Zpravodaji za rok 2005 č. 4: „Po dlouhá léta Marie jezdila na Volyň. Nejdříve vlakem, ale potom autobusem vždy dvakrát v roce bylo to vždy koncem května a na 13. července, k výročí upálení občanů Českého Malína. Nabídla mi přátelství, kterého jsem si cenila. V 90. roce jsme společně zakládali Sdružení Čechů z Volyně a přátel, a ona nám byla vedoucí našeho regionu doposud. Byla vždy aktivní, obětavá. Ale, bohužel, náhle těžce onemocněla a po krátké době zemřela“.

Paní Marie Pánková zemřela na konci dubna roku 2005, v pondělí na druhý den velikonoční.

Po její smrti Pánccestem řídila dcera Alena a pokračovala organizovat zájezdy na Ukrajinu, zejména do Malína. Paní Marie a paní Alena byly dobře známé autoru.

Na foto manžele Alexandr a Marie Pánkovi. Převzato z knihy Miroslava Krušiny Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority.

Prameny: Marie Pánková zemřela... Zpravodaj SČVP, 2005. Č. 4. S. 2.

Miroslav Krušina. Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Orthodox_Czechs_1888-91.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 238.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина третя. Рівне, 2021. С. 185.

<https://volynaci.cz/volynsti-cesi/924>

Паржізек Антонін

Антонін Паржізек народився 23 серпня 1892 року в чеському селі Старе Теремно біля міста Луцька.

За спогадами Марії Кіселової, село Теремно (йдеться про появу чеських колоністів у цій місцевості) було засноване в 1869 році й розташоване на рівнині у Луцькому повіті, і десь біля 1886 року мало 696 мешканців. Село складалося з чотирьох частин: Колонія Теремно, Нове Теремно, Старе Теремно та Українське Теремно. Старе та Українське Теремно не змінили своїх назв. Колонію в 1936 році перейменували на Стромовку (нині Струмівка), через те що вулиця була обсаджена деревами: по-чеськи – стромами. До речі, традиція обсаджувати дорогу деревами, зокрема фруктовими (у Гульчі Чеській – черешнями), була й в інших

чеських селах на Волині і, напевно, була принесена з Чехії, де ще донедавна таке можна було побачити. Нове Теремно отримало назву Ліпіни (нині Липини). Навколо села були поля, а в центрі був ставок, що заріс очеретом, у якому вдень купалися діти, а ввечері біля нього сходилася молодь. Біля ставка було пожежне депо. У селі ще були такі заклади: культурна зала, православна церква та католицький костел, працював театральний гурток, бібліотека, молочарня, цегельня та паровий млин, від якого до того часу, поки він не згорів, подавався електричний струм до села.

Дещо зі спогадів Антоніна Паржізека: «Старе Теремно було засноване в 1869 році на землях пана Ліпінського, який продав чеським переселенцям залишки свого маєтку разом з будівлями. Чехи купили в нього землю, розділивши її між собою пропорційно до вкладених грошей. Серед засновників Старого Теремного був серед інших також мій батько, Ян Паржізек, який приїхав від міста Турнов із Чеського Раю. Народився він 7 березня 1846 року в Младостові.

Неподалік від Ічіна є замок Паржез. Ян Жіжка цей замок зруйнував, і люди з нього потім розійшлися по інших поселеннях. Називали їх люди від Паржезу, від Паржізку чи просто Паржізек. Літописець-лікар пише, що в 1646 році в канцелярії замку Кост з'явився писар Ян Паржізек з Дебровіц, підданий Албрехта з Валдштейна, чи сирота, як про це пише гейтман з Кості графу Черміну. Пізніше Ян Паржізек отримав титул Семфінський, а його старання, здібності та гарне письмо невдовзі забезпечили йому прихильність та місце роботи в графа Черміна, зокрема в графині Сильвії Чермінової. Уже в 1652 році він став гейтманом в Кості, тобто найвищим чиновником замку та маєтку Кост. Ми, напевно, його нащадки.

Мій батько змолоду був досить освіченою людиною, добре володів чеською та німецькою мовою, а потім – і російською. Тому виконував функцію старости села, поки йому дозволяло здоров'я. Був також помічником старости Луцької чеської волості. Він помер 14 серпня 1901 року.

Моя мама Марія, дівоче прізвище Бранькова, була другою дружиною мого батька. Перша його дружина померла десь у 1887 році, залишивши п'ять дітей, з яких одна дитина померла, а четверо залишилися живі. Нас, дітей, було шість, тобто родина була досить численною. Після смерті батька на менших дітей залишилося шість морків поля та кілька

сотень рублів боргу. Тобто наша родина була досить бідною, і тільки сорок кіп хмелю врятували нас від загибелі».

Родина жила бідно, але працьовитість, ощадливість та мудре господарювання матері сприяли тому, що всі діти змогли відвідувати школу.

Оскільки Антонін проявляв великий потяг до знань (до того ж добре співав), його примітив православний священник і допоміг вступити до духовного училища в містечку Маційов (нині селище Луків Ковельського району Волинської області України), у якому Антонін навчався з 1903 року по 1908 рік, закінчивши його з відзнакою, що дозволило продовжувати навчання в Житомирській духовній семінарії. Там він вивчав не тільки Біблію та богословські науки, але й російську та світову літератури, математику, філософію, психологію, там же навчали гри на гітарі, балалайці, скрипці та мов: німецької, французької, грецької, латини та староєврейської. На п'ятому році навчання Антонін змушений був перервати навчання через захворювання на туберкульоз.

У 1913 році одружився з Марією Магдаленою Батьовою й отримав посаду псаломщика церкви в містечку Івниця Житомирського повіту, де, окрім духовної діяльності, керував хоровим колективом, опікувався лікарнею, навчав дітей у школі.

Склавши іспити у семінарії, у 1919 році отримав призначення священником на парафію села Голятин Дубенського повіту, де перебував зі своєю дружиною та трьома дочками аж до 1932 року. Протягом цього часу побудував новий будинок, нову церкву, навчав Слово Божому чеських дітей у школі села Новосілки, перехворів тифом, пережив війну поляків з більшовиками, допомагав українцям пережити голодні часи.

Щоб бути ближче до своїх дочок, які навчалися в українській гімназії міста Луцька, отець Антонін подав прохання про переведення його до рідного Теремного, що йому дозволили в 1932 році. Під час свого перебування в Голятині він не переставав намагатися поширити православ'я, став членом Чеської Матиці шкільної на Волині. Він переписувався з владикою Гораздом з Праги – на той час найвищим представником чеської православної церкви. Наслідком цього стало заснування чеської православної місії, куди щорічно під час канікул регулярно приїжджав з Чехії до отця Антоніна отець Червін (д-р., інж. Вацлав Червін) і вони разом організували богослужіння в широких околицях разом із церковним хором під керівництвом дочки Анни. Отець Червін привозив новини та книги з Чехії і волинські чехи в такий спосіб підтримували зв'язок зі своєю старою батьківщиною. Ця співпраця перервалася після окупації Чехії Німеччиною у 1938 році.

У роки Другої світової війни активно сприяв мобілізації молоді до чехословацького військового підрозділу (так званий легіон чехів та словаків) під командуванням Лудвіка Свободи. Від родини була послана до армії наймолодша дочка Гелена, а самого батька не прийняли. Отець Антонін розпочав організувати збірки грошей на підтримку чехословацької армії та всіляко сприяв звільненню чехословацьких полонених із числа колишніх військовослужбовців польської армії та залученню їх до чехословацької армії. За ці його заслуги він був нагороджений медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-45» та отримав нагрудний Золотий хрест.

Усі воєнні роки всю свою діяльність спрямовував на покращення життєвих умов чехів та українців своєї парафії. Його родина переховувала від німців єврейську родину, урятувавши їм життя. Він воював без зброї проти окупантів тим, що в свій час закопав дзвони декількох церков, а замість них «дзвонили» у рейку. Дзвони залишалися закопаними аж до Пасхи 1944

року, коли їх знову помістили на місце й з радості про наближення кінця війни вони дзвонили три дні.

Цитата зі «Спогадів Антоніна Паржізека»: «2-го серпня 1944 року радянська та наша армії розпочали наступ у напрямку Берліна. Ми слідкували за подіями на фронті. Як переможно продовжує рухатися радянська армія до кордонів Чехословаччини, як звільняє нашу батьківщину. Раділи, що поїдемо до нашої старої батьківщини, звідки поїхали наші батьки на чужину в пошуках шматка хліба. Нарешті все це здійснилося. Війна закінчилася славною перемогою радянської та нашої армій. Приїхала з Чехії комісія, усе переписали, дали нам потяги, щоб ми могли їхати до Чехії, і 2-го лютого 1947 року виїхали ми першим потягом із Луцька».

Після прибуття до Чехії тимчасово поселилися в наймолодшій дочки, яка з армією Л. Свободи дійшла до Жатця ще в 1945 році. Після цього отця Антоніна поставили на парафію в Подборжанах, де свої обов'язки духовного отця він виконував аж до відходу на пенсію у 1967 році. У перші післявоєнні роки він відіграв вирішальну роль у виборі професії Яном Кржівкою, запропонувавши тому наслідувати свого дядька, Антоніна Заїца, відомого священника з Волині, і далі в селі Колешовіце біля Подборжан, хоча мати Яна, сестра Антоніна Заїца, була проти. Ян Кржівка став відомим священником, митрофорним протоієреєм, благочинним, прослуживши 64 роки у Чеській православній церкві, будучи настоятелем храму Св. княгині Ольги у місті Франтішкови Лазне у західній Чехії.

У цей період отець Антонін особисто зробив великий вклад у збільшенні кількості православних церковних общин чеської єпархії та впливав на отримання Чеською православною церквою автокефалії від Російської православної церкви.

За значної допомоги з боку старшої дочки Анни навчав у навколишніх селах дітей Слово Божому, піклувався про своїх парафіян, якими були волинські чехи. Після відходу на заслужений відпочинок усе ще відправляв богослужби у церкві в Крирах, куди він переселився зі своєю дружиною до найстаршої дочки у 1968 році.

Помер 21 березня 1981 року на 89-му році життя в колі своєї родини.

Усе своє життя присвятив тому, щоб допомагати людям, які вірують і не вірують, своїй родині, яка постійно підтримувала його в богоугодній діяльності, поширював і наповнював змістом Слово Боже, даючи життєвий приклад людям навколо себе, усім, хто жив поруч із ним, і майбутнім нащадкам.

Світлина: volynaci.cz.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.

Antonín Pařízek. Vzpomínky na Volyn. Praha, 2006.

<https://volynaci.cz/file/628/Parizek-Vzpominky-na-Volyn.pdf>

Marie Kyselová. Vzpomínky na Teremno. Zpravodaj, 2009. Č. 4.

Pařízek Antonín

Antonín Pařízek se narodil 23. srpna 1892 v české vesnici Staré Teremno, která byla založena roku 1869 českými přistěhovalci na pozemku pana Lipinského, který prodal českým emigrantům celý svůj pozůstalý majetek i s budovy. Obec Teremno byla položena v rovinaté krajině u města Luck na Volyni a kolem roku 1886 měla již 696 obyvatel. Ona byla rozdělena na 4 části: Kolonie Teremno, Nové Teremno, Staré Teremno a Ukrajinské Teremno. Staré a Ukrajinské Teremno ve svém názvu

zůstalo. Kolonie od roku 1936 přejmenovano na Stromovku, to podle stromů, lemujících silnici. Nové Teremno dostalo název Lipiny. Nyní té obce je součástí Lucka.

Podle vzpomínek paní Marie Kyselové v předválečnou dobu: “Všude kolem se táhla čelná pole, uprostřed obce byl rybník obrostlý rákosím, kam děti chodili koupat a kde se večer scházívala mladež. U rybníka stála hasičská zbrojnice a ve vesnici byly: kulturní sál, pravoslavný a katolický kostel, divadelní kroužek, knihovna, škola, mlékárna, cihelna a parní mlýn. Z něj se do doby než vyhořel dodávala do vesnice elektřina”.

Z vzpomínek pana Antonína Pařízka: “Mezi zakladateli Starého Teremna byl také mimo jiné můj otec Jan Pařízek, který se přistěhoval od města Turnova z Českého Ráje. Narodil se 7. března 1846 v Mladostově, pokřtěn byl ve Vyskěři u Turnova. Nedaleko od Jičina je hrad Pařez. Jan Žižka tento hrad zbouřil a lidé se poté rozešli do jiných sídlišť. Říkali jim lidé od Pařezu, od Pařezku nebo prosto Pařízek. Podle dějepisce-lékaře v roce 1646 nastoupil do kanceláře hradu Kost písař obroční Jan Pařízek z Debrovic, poddaný Albrechta z Valdštejna, nebo sirotek a mládenec potřebný, jak píše hejtman z Kosti hraběti Čermínovi. Později tituluje Jan Pařízek Semtinský a jeho přičinění, nadání a pěkné písmo brzo zajistily mu místo a přízeň u hraběte Čermína a zejména hraběnky Sylvie. Roku 1652 byl již na Kosti hejtmanem, tedy nejvyšším úředníkem na hradu a majetka hradu Kost. My jsme asi jeho potomci. Můj otec z mládí byl dobře školený, znal dobře česky a německy a potom i rusky. Proto byl v obci obecním starostou, dokud mu zdraví sloužilo. Byl také pomocníkem v české volosti Lucka. Otec zemřel 14. srpna 1901. Moje matka Marie, z domu Braňková, byla druhou manželkou mého otce. První manželka mu zemřela asi v roce 1882, zanechala pět dětí, jedno zemřelo a čtyři ještě žijí. U nás dětí bylo šest, tedy rodina početná. Po smrti otce pozůstalo na nás menší děti jen šest morků polnosti a několik set rublů dluhů. Tedy rodina naše byla dost chudá, jen čtyřicet kop chmele nás vysvobodilo od záhuby, a k tomu pracovitost a moudre hospodaření matky”.

Jelikož Antonín projevoval nezměrnou touhu po učení (a k tomu i velmi dobře zpíval) povšiml si ho pravoslavný farář a pomohl mu dostat se na Duchovní učiliště v městečku Maciov (nyní městečko Lukov Kovelského rajonu Volyňské oblasti Ukrajiny), kam nastoupil v r. 1903 a dokončil v r. 1908. Jako premiant učiliště byl v roce 1908 přijat do Duchovního semináře v Žytomiru, kde studoval nejenom bibli a bohoslovecké vědy, ale i ruskou a světovou literaturu, matematiku, filozofii, psychologii, hru na kytaru, balalajku, housle a jazyky – němčinu, francouzštinu, řečtinu, latinu a starohebrejštinu. V pátém ročníku semináře byl nucen studium přerušit z důvodu prodělané tuberkulózy.

V roce 1913 se oženil s Marií Magdalenou Baťovou a byl jmenován žalmistou církve v městě Ivnice Žytomirského újezdu, kde mimo svou duchovní činnost vedl i pěvecký sbor a na starost dostal i hospodaření nemocnice. Vyučoval na církevní škole a v roce 1914 byl zvolen opatrovníkem rodin vojáků, kteří odešli do války nebo padli.

Na základě složení zkoušek dokončil duchovní seminář a byl v roce 1919 jmenován farářem ve vsi Holjatyn Dubenského újezdu Volyňské gubernie, kde setrval se svou manželkou a třemi dcerami až do roku 1932. V tomto období postavil nový dům, novou církev, učil náboženství české děti ve škole v Novošulkách, prodělal tyfus, přežil bitvu Poláku a Rusů, pomáhal Ukrajincům neumřít hladu.

Aby to oba manželé měli blíže ke svým dcerám, které začaly navštěvovat ukrajinské gymnázium v Lucku, pořádal otec Antonín o přeložení do rodného Teremna, což se stalo v roce 1932. Během svého působení v Holjatinu neustával ve své snaze o rozšíření pravoslaví na Volyni a stal se členem České matice školské na Volyni.

Byl dlouhodobě v písemném styku s vladykou Gorazdem z Prahy, jakožto nejvyšším představitelem českého pravoslaví. Výsledkem toho bylo založení české pravoslavné mise, kdy každé prázdniny pravidelně přijížděl z Čech k otci Antonínovi otec Červín (Dr. Ing. Václav Červín) a spolu pak organizovali bohoslužbu po celém širokém okolí za doprovodu pěveckého sboru v čele s dcerou Annou. Otec Červín přivážel zprávy a knihy z Čech a volyňští Češi tak měli spojení se svou původní vlastí. Tato spolupráce byla zpřetrhána obsazením Československa v roce 1938.

Za 2. světové války se aktivně podílel na mobilizaci mládeže do československé vojenské jednotky (tzv. Legie Čechů a Slováků) pod vedením Ludvíka Svobody i tak, že rodina vyslala do armády nejmladší dceru Helenu, když otce samotného na jeho žádost do armády nepřijali. A tak se otec Antonín pustil do pořádání peněžních sbírek na podporu československé armády, a zasloužil se o propuštění českých branců z polského vojska do československé armády, za což obdržel medaili „Za doblěstnyj trud v Vělikoj Otěčestvennoj vojně 1941-45“ a dále náprsní „Zlatý kříž“.

Celé válečné období svou činností napomáhal zlepšení životních podmínek Čechů a Ukrajinců ve své farnosti. Rodina Pařízkova ukrývala před Němci židovskou rodinu a tím jim zachránila život. Boje beze zbraně proti Němcům vedl tím, že nechal včas zakopat zvony jednotlivých církví a místo nich se „zvonilo“ na kolejnice. Zvony zůstaly zakopány až do Paschy 1944, kdy byly vyzvednuty a pro radost z blížícího se konce války zvonily 3 dny.

Citace ze „Vzpomínek Antonína Pařízka“: „2. srpna 1944 sovětská a naše armáda se vydaly kupředu směrem na Berlín. Sledovali jsme, co se děje na frontě, jak vítězně pokračuje sovětská armáda k hranicím Československa, jak osvobozují naši vlast. Těšili jsme se, že brzo pojedeme do naší staré vlasti, odkud vyjeli naši rodičové do ciziny hledat kousek chleba. A to vše se splnilo. Válka byla ukončena slavným vítězstvím Sovětské a naší armády. Přijela komise z Čech, všechno sepsali, dali nám vlaky, abychom mohli jet do Čech. Dne 2. února 1947 jsme vyjeli prvním vlakem z Lucka“.

Po příjezdu do Čech se na čas usadili u nejmladší dcery, která s armádou L. Svobody dorazila do Žatce již v roce 1945. Otce Antonína následně přidělili na farnost do Podbořan, kde svou bohosloveckou činnost vykonával až do odchodu do starobního důchodu v roce 1967.

On pomohl Janu Křivkovi vybrat své místo v životě – stát se duchovním a dostal podporu ze strany strýce Křivky a známého ještě na Volyni, faráře Antonína Zajíce. Mytroforný protojerej Jan Křivka pak 64 roky sloužil jako duchovní ve Františkových Lázních a v jiných církvích západočeských měst.

V tomto období se otec Antonín osobně podílel na rozšíření počtu pravoslavných církevních obcí v české eparchii a svým vlivem významně napomohl Pravoslavné církvi v Československu k získání autokefality z Ruské pravoslavné církve. Byl jmenován protopresbyterem Československé pravoslavné církve.

Za vydatné podpory své nejstarší dcery Anny vyučoval v okolních obcích náboženství a příkladně se staral o svou farnost a farníky, jež tvořili právě volyňští Češi. Po odchodu na zasloužený odpočinek stále vykonával bohoslužby v církvi v Kryrech, kam se přestěhoval se svou manželkou a nejstarší dcerou na jaře 1968.

Zemřel 21. března 1981 v požehnaných 89 letech v kruhu rodiny.

Celý svůj život věnoval tomu, aby pomáhal lidem věřícím i nevěřícím, své rodině, která mu stála po boku a podporovala ho v jeho bohubilé činnosti, tomu, aby šířil a naplňoval Slovo Boží a dával tak životní příklad lidem kolem sebe a všem svým žijícím a budoucím potomkům.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Antonín Pařízek. *Vzpomínky na Volyň. Praha, 2006.*

Петр Вацлав

Вацлав Петр народився 17 лютого 1848 року в місті Опочно. Його батько був помічником учителя, а потім учителем народної школи й викладачем музики. Дитинство Вацлав провів у гірському селі Добржани. У нього рано проявилися здібності до музики: у віці восьми років він разом із батьком грав на органі під час меси. У 1861 році він зі школи, де викладав його батько, перейшов до гімназії в Рихнові, а після п'ятого класу – у класичну гімназію в Градці Краловому, яку закінчив у 1869 році. Продовжив навчання Вацлав у Карловому університеті, де вивчав класичну, слов'янську та порівняльну філологію. Паралельно він записався на курси органістів, вивчав теорію музики, гармонію, контрапункт та інші музичні дисципліни, слухав лекції відомих композиторів та вчених.

Ще не закінчивши університет, у 1872 році переїхав до Петербурга, де став слов'янським стипендіатом Міністерства освіти і, здавши іспити на історико-філологічному факультеті Санкт-Петербурзького університету, у травні 1873 року отримав призначення в Першу київську чоловічу гімназію вчителем грецької мови та регентом церковного хору.

Через рік Петра перевели в нову Другу київську чоловічу гімназію вчителем грецької мови та музики, де він організував учнівський оркестр та був його диригентом. У 1879 році перевівся у Третю одеську чоловічу гімназію вчителем латинської мови з метою отримати право здачі магістрських іспитів та захисту дисертації на історико-філологічному факультеті Київського університету. Після захисту дисертації В'ячеслав Іванович отримав посаду інспектора чоловічої гімназії в Кам'янці-Подільському. Через рік він став уже її директором, водночас очолюючи жіночу гімназію. Через три роки успішної роботи в Кам'янці-Подільському його перевели на посаду директора нової П'ятої киево-печерської чоловічої гімназії. У той час в аристократичному Печерському районі Києва, де мешкало близько 8000 киян, не було жодної гімназії, і міська Дума подала прохання до царя Олександра III про дозвіл на відкриття гімназії, який вона отримала, і 18 вересня 1886 року була заснована П'ята киево-печерська чоловіча гімназія. Грошове забезпечення на будівництво в сумі 100 тисяч рублів надав відомий київський підприємець та меценат Микола Терещенко, а міська Дума зобов'язалася щорічно виділяти 8000 рублів на її утримання. Плата за навчання становила 50 рублів за рік.

У 1887 році В'ячеслав Петр став приват-доцентом Київського університету Св. Володимира та в 1900 році захистив у Петербурзі докторську дисертацію з античної музичної культури. Він також був автором інших наукових праць з історії музики та класичної філології, та сам писав музику.

У 1904 році заснував у Києві приватну гімназію, почав реалізовувати свої підходи до навчання, зокрема, намагаючись розширити світогляд своїх учнів, організував поїздки по Росії та за кордон (Фінляндію, Швейцарію, Францію, Італію), що не подобалося консерваторам у міській владі. Довелося у 1909-1910 навчальному році відмовитися від свого дітища.

У вересні 1909 року Петра затвердили на посаді професора на кафедрі класичної філології у Ніжинському історико-філологічному інституті. Там він зустрівся зі своїми земляками: професором Антоном Добіашем та його молодшим братом Йозефом, директором Ніжинської гімназії, а також колишніми слов'янськими стипендіатами. Там, у Ніжині, викладачі інституту урочисто відзначили 40-річчя педагогічної діяльності професора В'ячеслава Петра.

У 1918 році завдяки реформам гетьмана Скоропадського створювалася Українська академія наук у Києві, а в Кам'янці-Подільському – університет, куди перевели професора Петра викладати грецьку та латинську мови, де він пропрацював три роки.

У зв'язку з погіршенням стану здоров'я він у 1921 році повернувся до Чехословаччини й в університеті Масарика в Брно читав лекції з російської мови. Помер у 1923 році.

Відомо, що один із його синів, Іван В'ячеславович, став відомим віолончелістом і працював у Галичині. Брат В. І. Петра, Емануїл Петр, був органістом, а сестра Анна вийшла заміж за професора Київської консерваторії Карела Дуду.

***Джерело:** Александр и Дина Муратовы. Чешские педагоги классических языков в Киевском учебном округе. Русское слово. 2017. №3. С. 42-44.
ruslo.cz/index.php/arkhiv-zhurnala/2017/03-2017/item/740*

Petr Václav

Václav Petr se narodil 17. února 1848 v Opočně. Jeho otec byl pomocný učitel a pak učitelem národní školy a učitelem hudby. Dětství Václav strávil v hornaté vesnici Dobřany. Měl velké hudební schopnosti. Jako osmiletý s otcem hrál mši v kostele na varhany. V roce 1861 po ukončení školy nastoupil do gymnázia v Rychnově a pak do gymnázia v Hradci Králové, které absolvoval v roce 1869. Prodloužil si studia na Karlově univerzitě, kde studoval klasickou, slovanskou a srovnávací filologii. Také se učil na kursech varhaníků.

Ještě do ukončení univerzity v roce 1872 odjel do Petersburgu, kde se stal slovanským stipendistou Ministerstva osvěty a dokončil studia, udělal zkoušky na historicko-filologické fakultě univerzity Petersburgu. V květnu 1873 dostal místo v 1. pánském Kyjivském gymnáziu, jako učitel řeckého jazyka a regent církevního souboru.

Za rok byl převeden do nového 2. pánského Kyjivského gymnázia jako učitel řeckého jazyka a hudby. Tam organizoval žákovský orchestr a byl jeho dirigentem. V roce 1889 odjel do 3. pánského gymnázia Odesy, jako učitel latinského jazyka. Po obhajování disertace v Kyjivské univerzitě v 1887 se dostal do Kamence Podolského jako inspektor pánského gymnázia a za rok stal jeho ředitelem, současně byl ředitelem ženského gymnázia. Za tři roky úspěšné práce v Kamenci Podolském byl převeden do Kyjiva jako ředitel nového 5. pánského Kyjivo-Pečerského gymnázia.

Jako A. Pospíšil byl V. Petr docentem klasické filologie Kyjivské univerzity sv. Vladimíra. V roce 1900 na univerzitě Petersburgu obhájil doktorskou disertaci ze starořecké hudby. V roce 1904 Vjačeslav (pravoslavné jméno pana Václava) Petr založil v Kyjivě svoje gymnázium, kde usiloval rozšířit okruh znalostí svých žáků a v létě s nimi putoval po Rusku a do zahraničí: Finsko, Francie, Švýcarsko, Itálie. Liberální názory majitele gymnázia se nelíbily místním úřadům a systematicky mu činily překážky, proto byl nucen odejít od svého díla.

Dne 8. září 1908 byl schválen profesorem řecké slovesnosti v Nižyně, kde se potkal se svými krajany, Antonem a Josefem Dobiášovými, kteří zde pracovali jako profesori a vedoucí Nižynského gymnázia.

V roce 1918 hejtman P. Skoropadský vytvořil Ukrajinskou akademii věd a Ukrajinskou univerzitu v Kamenci Podolském, odkud byl profesor Petr přeložen na historicko-filologickou fakultu jako profesor latinského a řeckého jazyka. Vjačeslav Ivanovič byl často nemocný, a proto odjel ke své rodině do Československa. V letech 1921 až 1923 přednášel lekce o ruském jazyce na Masarykově univerzitě v Brně. Zemřel v dubnu 1923.

***Pramen:** Александр и Дина Муратовы. Чешские педагоги классических языков в Киевском учебном округе. Русское слово. 2017, №3. Стр. 42-44.
ruslo.cz/index.php/arkhiv-zhurnala/2017/03-2017/item/740*

Перний Антонін

Батько Антоніна Перного, Йозеф Перний, який був одним із засновників Чеського Квасилова, походив із бідної родини. Його батько, Матей, виростав у родині із середніми статками. Відзначався високим зростом та величезною фізичною силою. Його призвали до війська, і там йому так сподобалося, що він відслужив два терміни. Був орієнтовно в Італії, і його батьки та родичі нічого про нього не знали. Трапилося так, що за його відсутності розділили спадщину між собою. Коли ж Матей повернувся додому, то на його долю нічого не залишилося. Незабаром у нього народився син Йозеф, який був музично обдарованим. Після закінчення обов'язкової шкільної освіти батько віддав його в науку до столяра, але той погано до нього ставився – доводилося

ночувати на горищі й виконувати всілякі роботи по господарству. Проте хлопець давав собі раду й незабаром почав підзаробляти грою на трубі, виступаючи з оркестром із сусіднього села.

Одружився він з Анною – дочкою Йозефа Когоута з села Глушіце біля Биджова. Духові музичні інструменти на той час були ще не досконалі, і від постійного навантаження на легені Йозеф захворів. Лікар порадив закинути гру на трубі і більше перебувати на свіжому повітрі, тобто зайнятися сільським господарством. Оскільки земля йому в спадок не дісталася, то потрібно було шукати можливості її купити за ті невеликі кошти, які він міг отримати від продажу свого майна.

Весною 1869 року Йозеф Перний, Франтішек Райхл та Антонін Странський вирушили в Росію, конкретно до міста Дубна, де в той час щорічно відбувалися торги, тобто укладалися торгівельні угоди між купцями практично з усієї Волині і не тільки. Населення міста зростало майже вдвічі. Там вони зустрілися з майстром-броварем Йозефом Земаном, який теж приїхав до Дубна для закупівлі землі. Уповноважений князями Зигмунтом та Каролом Радзивиллами, який був управителем їхнього маєтку в Шпанові, запропонував їм купити фільварок Квасилів, що складався з так званого замку, кількох хлівів та клунь і прилеглої до нього орної землі, луків та лісу. Чехи пристали на цю пропозицію і, пообіцявши приїхати через рік з грошима, повернулися до Чехії, де почали організовувати групу родин, збираючи гроші на закупівлю фільварка. Через рік декілька десятків родин у складчину закупили в князів Радзивиллів за 3000 рублів 897 моргів землі (1 морг лісу коштував 12 рублів, а 1 морг луків та орної землі – 18 рублів). Перевагу віддали Квасиліву, довідавшись, що незабаром поруч із Квасиловом буде прокладатися залізниця, яка з'єднає Київ з Брест-Литовським і далі з Варшавою. Справді, коли в перші роки господарювання у Квасиліві облогуєча до того часу земля давала малі врожаї, чеські переселенці підробляли на будівництві залізниці – хто возив возом землю на відсипку насипу, а в кого не було коней, той працював самотужки з лопатою та тачкою.

28 червня (за старим стилем) 1870 року, у день святих Петра та Павла поселенці викупили фільварок – і цей день вважається днем заснування Чеського Квасилова, який із часом перетворився на одне з найкрасивіших та найрозвинутіших чеських сіл на Волині.

В 1878 році пожежа на обійсті Йозефа Перного, яка сталася після жнив, знищила урожай збіжжя в клуні та пошкодила інші житлові та господарські будівлі. Це нещастя навело Перного на думку про створення в Квасилові каси взаємодопомоги, яка з часом, з прийняттям статуту, перетворилася в ощадно-позичальну касу, куди мешканці Квасилова вносили свої вільні кошти, отримуючи відсотки, а інші могли під невеликі відсотки позичати необхідні для себе кошти. Про розмах каси може служити той факт, що перед Першою світовою війною в ній було 50 тисяч рублів. Грошові кошти, які акумулювалися в касі, насамперед використали для організації протипожежних заходів, зокрема на закупівлю помпи та іншого обладнання для створеної в селі пожежної дружини. Устав ощадно-позичального товариства розробив Йозеф Духачек, узявши за основу типовий устав товариства з Нового Биджова в Чехії, звідки він був родом. Як показав час, ці організаційні заходи та практичні тренування пожежної дружини мали свої наслідки: упродовж двох десятиліть у Квасилові не було пожеж, а пізніше, уже в польський період, добровільна пожежна дружина з Квасилова посідала призові місця в змаганнях пожежників Волинського воєводства.

Йозеф Перний був четвертим старостою села Чеського Квасилова, обіймаючи цю посаду з 1877 по 1880 рік. Його син Антонін, отримавши освіту в Чехії, спочатку працював з 1888 року (Йозеф Нагловський пише, що в 1892-1899 роках) другим вчителем в Квасилові, викладаючи чеську мову, а пізніше – до 1910 року в чеській школі Здолбунова. Квасилівська школа в 1892-1899 роках розміщувалася у будинку Перних, який, на жаль, не зберігся до наших днів. У 1911 році він побудував першу в Квасилові сушарку для досушування та консервації хмелю. Того ж року в селі заснували спортивне товариство «Сокіл», і його першим старостою став Антонін Перний. За його ініціативи в післявоєнні роки відновив свою діяльність драматичний гурток, яким він керував разом з Вацлавом Странським. Останній, маючи хист до малювання, закінчив художню школу й власноруч розписав театральні куліси розміром 7 м на 4 м. Він також здійснив розпис церкви Св. Петра та Павла в Квасилові. Великим успіхом користувалися вистави, тексти та музику до яких написав Антонін Перний. З початком Першої світової війни у Квасілові мобілізували до війська близько 20% чоловіків і серед них – Антоніна Перного, який повернувся з фронту в чині підпоручника. Про його перебування на фронті інформація відсутня, відомо тільки зі слів його сина Вацлава, що він був «військовим чиновником».

Після закінчення Першої світової війни в Україні, зокрема на Волині, декілька разів змінювалася влада. Центральна Рада на чолі з професором Михайлом Грушевським організувала проведення виборів до українських Установчих зборів. Чехи йшли на вибори окремим списком за № 8 і першим номером у цьому списку був мешканець Квасилова Антонін Перний. Після війни, уже в польський період, закінчили польську гімназію діти Антоніна Перного: Гелена, Ярослав, Анна, Антон, Людмила, Віра, Ольга. Вацлав Перний закінчив училище в Рівному. Дехто з них продовжив навчання в Чехії, де й залишилися працювати.

1-го травня 1926 року вийшов перший номер тижневика «Hlas Volyně» («Голос Волині»), наклад якого спочатку становив 850 примірників. Видавав та редагував його в своїй друкарні у Квасилові Антонін Перний. Співвласниками та співзасновниками були ще двоє багатих чехів, а пізніше до них приєдналися ще троє інших. «Hlas Volyně» мав декілька постійних рубрик, що включали в себе «Хроніку», «Торгівельні справи», інформацію про діяльність Чеської матиці

шкільної та інших громадських товариств, рекламу та оголошення. Інформацію брали з «Вольнских губернских ведомостей» та «Життя Волині» й перекладали чеською мовою. У цій же друкарні було надруковано «Kroniku Kvasilova» Йозефа Нагловського та «Чехи на Волині». Цей тижневик став важливою опорою чеської меншини не тільки на Волині, але й у всій Другій Речі Посполитій, згуртовуючи її чеське населення, сприяючи самоідентифікації, протидіючи асиміляційним процесам. На думку професорки історії Волинського університету пані Світлани Шульги «...чеська періодична преса на Волині та інші друковані видання відіграли важливу роль у громадському, політичному та культурному житті чеської меншини на Волині та в Польщі». Після смерті Антоніна Перного в 1933 році тижневик продовжував видавати аж до 1937 року (останній номер вийшов 31 грудня 1937 року) його син Вацлав.

Родина Перних, ставши однією із засновниць Чеського Квасилова, продовжувала так само бути в перших рядах його розвитку та збагачення, особливо в складні переломні моменти історії села. З великим натхненням пропагувала й розвивала культуру, освіту, музику й спорт.

Світлини: Mikuláš Šeretuk. Kronika obce Kvasilova.

Джерела: Josef Náhlavský. *Kronika obce Kvasilova*. Kvasilov, 1929.

Mikuláš Šeretuk. *Kronika Českého Kvasilova*. 2003.

Marie Tomášová. *Popisy českých osád na Volyni – Kvasilov*. *Věrná stráž*, 1951.

Č. 40-51.

Світлана Шульга. *Чехи в західній Волині: від оселення до рееміграції*.

Луцьк, 2018. С. 216.

Perný Antonín

Otec Antonína Perného, Josef Perný, který byl jedním z iniciátorů založení obce Kvasilova, pocházel z chudé rodiny. Jeho otec Matěj byl synem středně zámožných rodičů. Byl znám svou urostlou postavou a obrovskou fyzickou silou. Matěj byl odveden na vojnu a tam se mu tak zalíbilo, že sloužil celá dvě období. Žil kdesi v Itálii a jeho rodiče ani příbuzní o něm nic nevěděli. Tak se stalo, že se rozdělili o jeho dědický podíl. Když se Matěj vrátil z Itálie domů, nezbylo na něj prakticky žádné dědictví.

Po čase se narodil synek Josef. Byl to nadaný muzikant. Po ukončení povinné školní docházky ho otec dal do učení k mistru truhláři, jenž s ním zle zacházel. Chlapec si však věděl rady a záhy si začal přivydělávat hrou na trubku, s níž vystupoval v kapele ze sousední obce. Pořád hrál na trubku v kapele, ale tehdy byly trubky nedokonalé, a proto Josef dostal plicní nemoc. Doktor mu nařídil zanechat trubky a více chodit na čerstvý vzduch, což znamenalo oddat se zemědělství. Z toho svého hospodaření nemohl koupit v Čechách půdu. Manželka Josefa Perného Anna, dcera Josefa Kohouta, pocházela z obce Hlušice u Bydžova.

Na jaře 1869 Josef Perný, František Rajchl a Antonín Stránský vydali se do Ruska, konkrétně do Dubna, kde se každoročně konaly trhy skoro z celé Volyňské gubernie, a tam se potkali se sládkem Josefem Zemanem, který také přijel do Dubna za koupí půdy. Pověřený knížat Sigmunda a Karla Radzivilových jim nabídl ke koupi dvůr v Kvasilově, který patřil knížatům. Vrátili se do Čech a za rok sebrali peníze na koupi tohoto dvora a s desítkami rodin společně zakoupili velkostatek Kvasilov ve výměře 897 morgů za 3.000 rublů (1 morg lesa stal 12 rublů, pole a louky po 18 rublů). Přednost Kvasilovu dali proto, že se dozvěděli, že vedle se bude budovat železniční trať z Kyjiva do Brestu

Litevského a dále na Varšavu. Již 28. června 1870 byla ta usedlost zakoupena. Stalo se to na svátek Petra a Pavla. Za léta tam vznikla jedna z nejkrásnějších a pokrokových českých vesnic na Volyni.

V roce 1878 v obci u Josefa Perného propukl požár. Stalo se to po žních, a proto padla ohni za oběť veškerá jeho úroda, jenžto nebyla ani úroda jakož i budovy pojištěny, přivedlo toto neštěstí Perného na myšlenku založení obecní pojišťovny proti ohni a založení hasičského sboru. Josef Ducháček podle vzoru obdobných českých ústavů v Novém Bydžově (bývalé okresní město v Čechách) vypracoval stanovy, a na jejich základě byla spolu s Josefem Perným založena v Kvasilově vzájemná pojišťovna. Z členských vkladů bylo zakoupeno hasičské náčiní a stříkačka pro nově založený hasičský sbor. Tento dobrovolný sbor se postupně zdokonaloval. Konala se pravidelná cvičení pro přípravu na hašení požáru, přibývalo členů i přispívajících. Po tomto opatření nevznikl v obci přes dvacet let požár.

Josef Perný jako čtvrtý v pořadí zastavoval funkci obecního starosty Kvasilova od roku 1877 do roku 1880. Jeho syn, Antonín Perný, který vystudoval v Čechách, se roku 1888 stal druhým učitelem (podle Josefa Náhlavského v letech 1892-1899), jenž vyučoval češtinu v Kvasilově a pak do roku 1910 ve Zdobunově. Kvasilovská škola byla umístěna v dřevěném domě Perných, který bohužel do dneška se nezachoval. V roce 1911 Antonín Perný vybudoval první sýrárnu na konzervování chmele. Téhož roku byl v Kvasilově založen Sokol a jeho prvním starostou se stal Antonín Perný. Jeho přičiněním se hrálo v Kvasilově po dlouholeté přestávce ochotnické divadlo. Po válce Antonín Perný a Václav Stránský režírovali divadelní hry. Václav Stránský byl nadaný malíř a dosáhl akademického vzdělání. Namaloval kulisy s plochou 4x7 m pro divadelní hry v Kvasilově a také vymaloval cirkve sv. Petra a Pavla v Kvasilově. Nadšení vzbudily divadelní hry, které napsal a zhudebnil. Na začátku 1. světové války bylo mobilizováno asi 20 % kvasilovských mužů a mezi nimi starosta místního Sokola Antonín Perný, který se vrátil domů po válce jako podporučík. Podle vzpomínek jeho syna Václava byl v armádě „vojenským úředníkem“.

Po ukončení 1. světové války na území Ukrajiny, zejména na Volyni, několikrát střídaly vlády. Centrální Rada, vedená socialistou prof. Hruševským, vypsala volby do ukrajinského ústavodárného shromáždění. Češi vystupovali se samostatnou kandidátní listinou (č. 8), na které byl prvním kandidátem kvasilovský občan Antonín Perný. Po první světové válce absolvovaly děti Antonína Perného polské gymnázium: Helena, Jaroslav, Anna, Anton, Ludmila, Věra a Olga. Václav vystudoval reálku v Rivnem a pak se učil na Pražské polytechnice.

Od 1. května 1926 začal vycházet v Kvasilově týdeník „Hlas Volyně“. V něm bylo několik stálých rubrik, jako „Kronika“, „Obchodní zprávy“, reklama, o České matici školské, o svazu České mládeže atd. Náklad prvního čísla byl 850 kusů. Informace se čerpaly z „Волынских губернских ведомостей“ a „Життя Волині“ a dávaly se do češtiny. V kvasilovské tiskárně také byly tištěny knihy „Kronika Kvasilova“ Josefa Náhlavského a „Češi na Volyni“. Týdeník stal se důležitou oporou nejen volyňských Čechů, ale i celé české menšiny v Polsku. Profesorka historie volyňské univerzity paní Světlana Šulha píše: „... Český tisk na Volyni a jiná tisková produkce sehrála důležitou úlohu ve veřejném, politickém a kulturním životě české minority na Volyni a v Polsku“. Jeho vydavatelem a redaktorem byl Antonín Perný a po jeho smrti v roce 1933 syn Václav Perný, který pokračoval v díle svého otce do roku 1937 (poslední číslo z 31. prosince 1937).

V každém čísle týdeníku se vždy otiskoval úvodník o aktuálních problémech a otázkách života české minority. Na začátku se to týkalo jenom Čechů, ale později se také vysvětlovaly problémy ze života různých národnostních minorit v Polsku a jiných státech, pozorovaných na mezinárodních politických událostech, což svědčí o politické aktivizaci českého obyvatelstva Volyně.

Rodina Perných stála v prvých řadách zakladatelů obce Kvasilova a byla oporou, zejména v těžkých dobách. S velikou snahou prosazovala do popředí kulturu, hudbu i vzdělání.

Prameny: Josef Náhlovský. *Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.*

Mikuláš Šereťuk. *Kronika Českého Kvasilova. 2003.*

Marie Tomášová. *Popisy českých osad na Volyni – Kvasilov. Věrná stráž, 1951. Č. 40-51.*

Світлана Шульга. *Чехи в західній Волині: від оселення до рееміграції. Луцьк, 2018. С. 216.*

Перний Ярослав

Ярослав Перний народився 12 лютого 1900 року в родині вчителя кvasилівської школи Антоніна Перного. Його мати Людмила Вацлавівна займалася домашнім господарством родини, яка складалася з десяти членів. Після закінчення школи в Кvasиліві Ярослав (Слава) навчався в реальному училищі в Рівному. Брав активну участь у тренуваннях та спортивних змаганнях кvasилівського чеського спортивного товариства «Сокіл» та виступав у складі команди свого села на різних змаганнях як на Волині (Мирогоща, Страклів, Глинськ, Кvasилів), так і на загальнопольських (Варшава) та чехословацьких (Прага). Як слідує з рукописної книги «Kronika sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém» («Хроніка гімнастичного товариства «Сокіл» у Страклові Чеському), яку написав активний організатор «Сокола» в Страклові вчитель Александр Кржівка, команда кvasилівського

«Сокола», членом якої був Ярослав Перний, майже завжди займала перше місце на окружних змаганнях: 1933 рік (Мирогоща) – 1-ше місце, 1934 рік (Глинськ) – 4-те місце, 1935 рік (Кvasилів) – 1-ше місце. В індивідуальному заліку Ярослав, як правило, був другим після свого колеги по команді Кvasилова Микулаша (Миколи) Мартінека. На сокольський зліт до Праги в 1926 році поїхало 120 спортсменів з Волині, яких включили до складу закордонного округу. До складу цього округу входило 73 товариства, що нараховували десь біля 2700 гімнастів та 1500 осіб із групи підтримки. Від 1928 року Ярослав Перний виконував обов'язки керівника кvasилівського «Сокола». На всесокольський зліт у 1932 році вже поїхало 720 волинських чехів. Керував поїздкою окружний начальник «Сокола» Ярослав Перний. Дорогою на зліт відбулася зустріч у Варшаві тогочасного старости «Сокола» Йозефа Сваровського та окружного начальника Ярослава Перного з маршалком Пілсудським. У самих змаганнях за команду Кvasилова виступали: Вацлав Мартінек, Ярослав Перний та Мікулаш Мартінек. Ця трійка спортсменів посіла 78 місце серед 1678 учасників змагань. Перед від'їздом на змагання кvasилівці заїжджали до Зборова, і такими вони були не одні. У Кvasиліві було багато музикантів і, як майже в кожному чеському селі, був свій духовий оркестр. Ось як згадує про Кvasилів та кvasилівських музикантів Ярослав Перний: «Цей будинок власними руками побудував мій дід-столяр, після переїзду в 1869 році з Жалгоусту біля Ічіна на Волинь. Він був музикантом, батько моєї мами – також. Заснували, як тоді говорили, банду, а батько та дядько

ще малими хлопцями грали разом із ними. На Волині не було багато музикантів. Чехи вміли грати, заробляли собі музикою за сезон більше, ніж би, коли б працювали цілий рік десь на фільварку. Дядько пізніше став диригентом оркестру у відомому театрі в Петербурзі. Скільки пам'ятаю, у нас вдома було більше музичних інструментів, ніж стільців». Але така велика кількість музикантів дозволила створити ще й смичковий оркестр, яким керував Ярослав Перний і сам грав на скрипці. Смичковий оркестр грав на менш важливих заходах, але часто обидва оркестри грали поперемінно і грали досить добре.

Після нападу Німеччини на Польщу й початку Другої світової війни багато мешканців Квасилова були призвані до польської армії, і так само, як і молодший брат Ярослава, Вацлав, який брав участь у боях проти німців. Через Квасилів неперервним потоком їхали біженці з Великопольщі в напрямку до Румунії. Також до Квасилова та до інших чеських сіл на запрошення місцевих чеських громад прибули, інколи і з родинами, біженці з Чехословаччини, які перебували на території Польщі й воювали в лавах її армії проти гітлерівців. Вони перебували в Квасилові від вересня 1939 року до квітня 1940 року. Після окупації Західної Волині сталінськими військами вони поїхали вглиб Радянського Союзу й перебували в таборах для інтернованих, звідки частина з них переїхала до Палестини й воювала в складі британських військових підрозділів на Близькому Сході та в Атлантиці. Разом із ними поїхала й група волинських чехів, зокрема з Квасилова. Частина з них перебувала в цих таборах аж до початку 1942 року, звідки їм, так само як і багатьом тим, хто перебував на заслання в Сибіру, Казахстані та на півночі СРСР, удалося влитися в чехословацький військовий підрозділ під командуванням підполковника Лудвіка Свободи, який формувався в Бузулуці.

Під час радянської окупації були репресовані багатші чехи, власники великих та середніх підприємств, а також земельних наділів, які були понад 9 гектарів. Арештували й Вацлава Перного, як власника друкарні, редактора газети та польського офіцера, і без суду, а на основі постанови так званої «трійки» відправили на заслання до Казахстану. Пізніше Вацлав Перни отримав можливість вступити до чехословацького підрозділу в СРСР, чим він й скористався.

Репресували також і матір численної родини, Перних Людмилу Вацлавівну, та її дочку Людмилу через те, що Людмила була дружиною польського офіцера, а її матір – як найближча для неї особу. Разом із ними випадково попав до Казахстану й Ярослав Перний. Ось як він описує цей випадок та своє перебування в Казахстані: «29 березня 1940 року я прийшов попрощатися з мамою та сестрою, зайшовши прямо до товарного вагону. У цей час конвоїр зачинив двері і потяг рушив. Ніякі пояснення та протести дорогою не допомогли, і всі троє опинилися весною 1940 року в північному Казахстані в експериментальному радгоспі «Вознесенський», поля якого розляглися на площі 200000 гектарів! Для Чехословаччини – це площа невеликого краю (області)».

Ярослав Перний не цурався жодної роботи. Починав із простого робітника, потім став обліковцем, а пізніше – агрономом. Керівник цього радгоспу-гіганта запропонував йому посаду головного агронома. Легким його життя не назвеш. Найкращу техніку забрали на фронт, так само як і чоловіків віком до 55 років, а в радгоспі залишилися лише старі, жінки та діти. Збирання врожаю однак не могли припинити – фронт вимагав хліба, м'яса та інших продуктів. Врожай був досить непоганий, але через нестачу робочої сили жнива тривали аж до морозів. Про результати роботи Перного в радгоспі та його авторитет свідчить той факт, що після закінчення війни директор радгоспу написав йому листа на Жатецько з проханням повернутися до Радянського Союзу, зокрема до Казахстану, і стати головним агрономом

радгоспу. І це на повному серйозі. Відомо, що більшість волинських чехів після закінчення війни, знаючи підступність сталінських властей, не повернулися на Волинь, а довгих два роки чекали возз'єднання сімей у Чехословаччині. І то не всіх випустили!

В останню декаду грудня 1941 року Ярослав Перний прочитав у газеті статтю про те, що в Бузулуці відбувається формування чехословацького військового підрозділу, і вирішив, що там його місце. Повідомив про це директора радгоспу, але той ніяк не хотів його відпускати. Тільки через декілька тижнів переконань та прохань, заручившись підтримкою партійних органів, Ярослав Перний отримав розрахунок у радгоспі і з великими труднощами добрався в лютому 1942 року до Бузулука. Там він зустрів своїх старих знайомих по Квасилову, зокрема чехів-утікачів із Польщі, яких на декілька місяців прихистила Волинь. Багато про Волинь та чехів у Казахстані його розпитував командир чехословацького військового підрозділу підполковник Лудвік Свобода. Він же послав до Казахстану свого повноважного представника, який організував за допомогою військових комендатур товарний вагон для переїзду родин чехів із Казахстану до Бузулука.

Зі спогадів Ярослава Перного про прихід та відхід з Бузулука: «Після приїзду до Бузулука ми змушені були насамперед обладнати казарму для мешкання в ній. Міська влада Бузулука виділила нам десь 10 га лісу на матеріал для обладнання та опалення казарми, і ми різали ліс. Заважало нам несення караульної служби, коли при сорокаградусному морозі ми щогодини змінювались на постах, а вартові змушені були бігати або різати та колоти дрова, щоб не замерзнути. До нашого підрозділу приїжджали люди з північних областей (очевидно, із заслання) і навіть після примусового перебування на карантині в декого ще залишилися ознаки хвороб або вони були так ослаблені поганим харчуванням, що була необхідність оздоровити їх. Медики підрозділу мали багато роботи. Разом із посиленням жорстким тренуванням доводилося ще й багато працювати. Насамперед ми побудували міст через річку Самару. Попередній міст висадили в повітря в 1918 році легіонери, коли їхали через всю Росію до Владивостока. Через 11 днів міст стояв – дерев'яний, завдовжки 68 метрів...».

Після короткочасного перебування в Бузулуці Ярослава послали навчатися на офіцерських курсах. Від Бузулука до Праги він не пропустив жодної військової операції в складі чехословацького підрозділу. Перший свій бойовий хрест отримав після бою під Соколовим. Пізніше був начальником штабу артилерійського батальйону, де в нього нав'язалися добрі стосунки з командиром 1-го Чехословацького армійського корпусу – генералом армії Лудвіком Свободою. Усього в нього 18 військових нагород – 5 радянських і 13 чехословацьких. Не обійшлося й без поранень, яких було аж п'ять – одне важке й чотири легких.

Ярослав Перний у 1946 році удостоївся честі бути членом делегації волинських чехів під керівництвом Владіміра Меснера на прийомі в президента Едварда Бенеша. Він є на двох світлинах у книзі Мирослава Крушини «Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської меншини».

Після закінчення війни та відходу до цивільного життя деякий час Ярослав Перний господарював одноосібно в Лібешицях біля Жатця, а потім очолив сільськогосподарський кооператив на кшталт колгоспу (JZD), де надзвичайно велику увагу приділяв розвитку хмелярства, упровадженню нових прогресивних агротехнічних прийомів у його вирощуванні. Після закінчення сільськогосподарської школи в 1953 році працював в Центральному контрольно-науковому відділі хмелярства в Жатці. Про нього було написано в хмелярському щорічнику, що був провідником усього нового й прогресивного, рекомендованого науковцями, у своєму господарстві та зробив великий внесок у розвиток цього господарства.

Насамперед він замінив старі виснажені хмелярні на нові й практикував вирощування хмелю за новими технологіями. Про війну згадував із неохотою, вважаючи її найбільшим злом людства. Уже в 1958 році міжнародне товариство хмелярів нагородило його орденом Лицаря хмелярства. Пан Перний внесений до списків найвидатніших хмелярів світу.

Серед квасилівців отримали найбільше військових нагород Ярослав Перний та Валентин Новак, який був льотчиком військової авіації Великобританії (RAF). Особливу увагу заслуговує й діяльність Ярослава Перного в різних ветеранських організаціях Чехословаччини, зокрема в Чеській спілці борців-антифашистів. Районне відділення цієї спілки в Лоунах очолював полковник за вислугою Ярослав Перний, і воно вважалося найкращим у Чеській Республіці. Починаючи з 1973 року, за ініціативою лоунського відділення ветеранів у співпраці з районним відділом освіти організовувалися «Потяги дружби». Ці екскурсійні поїздки відбувалися за маршрутом: Ліптовський Мікулаш, Дукельський перевал, Свіднік, Дам'янівські печери, музей у Банській Бистриці. Екскурсію супроводжував оркестр школи мистецтв, і в ній брали участь 430-450 дітей та дорослих із усього району.

Помер Ярослав Перний у 1984 році.

Світлина: volynaci.cz.

Джерела: *Josef Náhlavský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.*

Mikuláš Šeret'uk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Alexandr Křivka. Kronika sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém.

Jiří Hofman, Václav Širc, Jaroslav Vaculík. Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Praha, 2020. S. 103, 104.

Мирослав Крушина. Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської меншини. Рівне, 2019. С. 180.

Perný Jaroslav

Jaroslav Perný se narodil 12. února 1900 v rodině učitele z Kvasilova Antonína Perného. Jeho matka Ludmila Perná byla v domácnosti, protože rodina čítala 10 lidí. Po ukončení školní docházky v Kvasilově Jaroslav absolvoval reálku v Rovně.

Aktivně se zapojoval do výcviku v sokolské skupině své vesnice a několikrát se zúčastnil jako její člen v sokolských soutěžích na Volyni (Mirohošť, Straklov, Kvasilov, Hlinsk), v Polsku (Varšava) a v Československu (Praha). Jak je vidět z rukopisné kroniky sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém, kterou napsal učitel a aktivní organizátor sokolství v Straklově Alexandr Křivka, tým kvasilovského Sokola, členem kterého byl a závodil Jaroslav Perný, skoro pokaždé vítězil na okrskových soutěžích: 1933 rok (Mirohošť) – 1. místo, 1934 rok (Hlinsk) – 4. místo, 1935 rok (Kvasilov) – 1. místo. Jako soukromý závodník Jaroslav Perný také byl skoro pokaždé druhým za svým kolegou z Kvasilova Mikulášem Martínkem. Na sokolský slet do Prahy se v roce 1926 vypravilo 120 členů Sokola z Volyně, kteří byli zařazení do župy zahraniční. Ta se skládala ze 73 tělocvičných jednot, jež čítaly asi 2700 cvičících a 1500 přispívajících. Od roku 1928 zastával funkci náčelníka Sokola v Kvasilově Jaroslav Perný. Na slet v roce 1932 jelo již 720 Volyňáků. Vedoucím zájezdu byl okrskový náčelník Jaroslav Perný. Cestou na slet se ve Varšavě uskutečnilo setkání tehdejšího starosty Sokola Ing. Josefa Svárovského a okrskového náčelníka Jaroslava Perného s maršálem Pilsudským. Na samotném sletu v Praze závodili Václav Martínek, Jaroslav Perný a Mikuláš Martínek. Tato trojice

obsadila 78. místo při účasti 1678 závodníků. Ještě před sletem pořádala jednota zájezd do Zborova, to ale nebyla jediná.

V Kvasilově bylo dost muzikantů, skoro jako v každé české vesnici tu byla i kapela. Mimo dechovky v Kvasilově také byla druhá, smyčcová kapela, kterou dirigoval Jaroslav Perný a sám hrál na housle. Tato kapela vystupovala na menších slavnostních akcích, ale dobře hrály obě dvě.

Se začátkem 2. světové války a přepadení Polska Německem mnoho kvasilováků odešlo bojovat do polské armády, jako i mladší bratr Jaroslava Václav. Přes Kvasilov proudily tisíce uprchlíků z Velkopolska do Rumunska. Také do Kvasilova a do jiných českých vesnic na Volyni se dostali bývalí čeští vojáci – uprchlíci z Československa, kteří bojovali proti Němcům v polské armádě. Po okupaci západní Volyně sovětskou armádou a několika měsíců pobytu v Kvasilově skupina bývalých českých vojáků a také několik kvasilováků odjelo z Kvasilova na východ do Sovětského svazu, odkud se někteří dostali do Palestiny a pokračovali v boji proti Němcům v anglických vojenských jednotkách na Středním Východě a v Velké Británii. Za sovětské okupace rodina Perných, jako mnoho jiných bohatších rodin Čechů na Volyni, podlehla represí: Václav Perný byl zatčen, odsouzen a poslán do Kazachstánu, protože byl důstojníkem polské armády a vlastnil tiskarnu. Do vyhnanství se také dostaly matka celé rodiny Ludmila Perná a její dcera Ludmila. Ludmila proto, že byla manželkou polského důstojníka, a maminka jako její nejbližší příbuzná. Nechtěně se octnul v Kazachstánu také Jaroslav Perný.

Jak se to stalo vzpomíná pan Jaroslav: „Dne 29. března 1940 jsem se šel s maminkou a sestrou rozloučit přímo do nákladního vagónu, strážný zavřel dveře a jelo se. Žádné vysvětlování a protesty cestou nepomohly, a tak se všichni tři octli, na jaře roku 1940, v severním Kazachstánu v pokusném sovchozu Vozněšenskij, jehož výměra polností byla 200.000 hektarů! Četli jste dobře – sovchoz rozlohou jako menší kraj v Čechách.“ Jaroslav se žádné práci nevyhýbal. Pracoval jako dělník, účetní, a nakonec jako agronom. Na návrh ředitele tohoto gigantu se stal hlavním agronomem. Neměl to snadné. Nejlepší dopravní technika byla odvezena na frontu, stejně tak odvedli muže do 55 let a v sovchozu zůstali jen starci, ženy a děti. Sklizňové práce se však nesměly zastavit, fronta vyžadovala chléb, maso a jiné potraviny. Úroda byla velmi pěkná, pro nedostatek pracovníků však sklizeň trvala až do zámrazu. Jaroslav Perný si zřejmě vedl dobře – po válce mu ředitel sovchozu na Žatecko psal, aby se k nim vrátil a dál pokračoval jako hlavní agronom. Nemyslel to žertem!

V poslední dekádě roku 1941 objevil Jaroslav Perný v novinách článek, že se v Buzuluku tvoří československá vojenská jednotka a na základě toho se ihned rozhodl, že tam patří. Oznámil své rozhodnutí řediteli statku, ale ten ho nechtěl uvolnit. Teprve po několika týdnech přesvědčování a na pokyn stranických orgánů dosáhl svého cíle. V únoru 1942 s velkými potížemi dorazil do Buzuluku. Tam se potkal se svými známými z Kvasilova a měl pohovor s podplukovníkem Svobodou o volyňských Čechách a o českých rodinách v Kazachstánu, které Perný znal. A už v květnu dorazili Pernému známí Češi z Kazachstánu. Podplukovník Svoboda splnil slovo, poslal tam zvláštního zmocněnce, kterému vojenské velitelství opatřilo na zpáteční cestu s volyňskými rodinami nákladní vagón, kterým se cestovalo.

Ze vzpomínek Jaroslava Perného na příchod a východ v Buzuluku: „Po příjezdu do Buzuluku jsme si museli nejprve kasárna zařídit pro slušné bydlení. Městská správa Buzuluku nám přidělila asi 10 ha lesa na materiál a topení. Tak jsme káceli stromy. Zaváděla se stráž objektů, která se při čtyřicetistupňových mrazech střídala po hodině a strážný musel běhat, aby nezmrzl, nebo řezal a štípal dřevo, aby se zahřál. Do naší jednotky přijížděli lidé ze severních oblastí, a i přes nucený pobyt v karanténě měli v sobě někteří nějakou tu nákazu, nebo byli tak zesláblí špatným zacházením, že bylo nutné je uzdravit. Lékaři u jednotky měli dost práce. Přes usilovný tvrdý výcvik se i hodně

pracovalo. Nejdříve jsme stavěli most přes řeku Samaru. Původní most vyhodili do vzduchu v roce 1918 čeští legionáři, když jeli přes celé Rusko do Vladivostoku. Za 11 dní most stál – dřevěný, dlouhý 68 metrů...“.

Po krátké době byl z Buzuluku Jaroslav poslán do vojenské důstojnické školy. Od Buzuluku do Prahy nevynechal ani jednu vojenskou operaci. První válečný křest si odbyl ve známé bitvě u Sokolova. Později v hodnosti důstojníka byl náčelníkem štábu dělostřeleckého praporu, kde navázal velmi dobrý osobní vztah s velitelem sboru, armádním generálem Ludvíkem Svobodou. Celkem dostal 18 vysokých vyznamenání, 5 sovětských a 13 československých. Neměla ho i zranění – 1 těžké a 4 lehká.

V roce 1946 se Jaroslav Perný zúčastnil setkání zástupců volyňských Čechů pod vedením Vladimíra Mesnera s prezidentem Dr. Edvardem Benešem na Pražském hradě, o čem svědčí 2 foto v knize Miroslava Krušiny „Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority“.

Po válce a odchodu do civilu nedlouho hospodařil v Liběšicích u Žatce a pak se stal předsedou Jednotného zemědělského družstva v Liběšicích. Neobyčejně velký zájem jevil o zvýšení úrovně pěstování chmele v jejich družstvu. Po absolvování zemědělské školy v roce 1953 stal pracovníkem Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělské chmelařské pobočky v Žatci. O něm bylo psáno v Chmelařské ročence, že měl velkou zásluhu na prosperitě tehdejšího zemědělského družstva. Byl zastáncem nových metod v pěstování chmele, ověřených Výzkumným ústavem chmelařským v Žatci. Především zavedl rušení přestárých chmelnic a jako jeden z prvních zavedl pěstování chmele v širokých sponech. O válce se nerad bavil, protože tvrdil, že válka je největší zlo lidstva. Byl velkým milovníkem přírody a myslivosti. Mnoho let byl také velice úspěšným předsedou velkého mysliveckého sdružení v Liběšicích. Již v roce 1958 mu Mezinárodní sdružení pěstitelů chmele udělilo mezinárodní chmelařský řád „Rytíř chmelového řádu“. Pan Perný je zařazen mezi významné chmelařské osobnosti.

Mezi kvasilovskými byli nejvícekrát vyznamenanými Jaroslav Perný a Valentin Novák, který bojoval jako letec v Anglii. Zvláštní pozornost si zasluhuje činnost v základních organizacích Českého svazu protifašistických bojovníků, kdy řídil okresní výbor, jenž předsedou byl na Lounském okrese plk. v záloze Jaroslav Perný. Tato organizace byla již tradičně hodnocena jako nejlepší. Od roku 1973 pořádal okresní výbor ve spolupráci s odborem školství ONV Louny cesty tzv. „Vlaky družby“. Tyto zájezdy byly vedeny po trase Liptovský Mikuláš, Dukelský průsmyk, Svidník, Demänovská jeskyně, státní muzeum Banská Bystrica. Zájezdy doprovázela hudba z lidové školy umění a účastnilo se jich 430-450 dětí a dospělých z celého okresu.

Jaroslav Perný zemřel v roce 1984.

Prameny: *Josef Náhlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.*

Mikuláš Šereťuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Alexandr Křivka. Kronika sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém.

Jiří Hofman, Václav Širc, Jaroslav Vaculík. Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Praha, 2020. S. 103, 104.

Miroslav Krušina. Zdolbunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009. S. 198.

Перний В'ячеслав

Народився в 1902 році в селі Квасилів Чеський поруч зі Здолбуновом. Батько, Антонін Перни, до 1910 року працював учителем у школі в Квасиліві та Здолбунові, після чого почав займатися сільським господарством. У 1914 році його призвали в царську армію, де він був, за словами його сина Вацлава (В'ячеслава), «військовим чиновником», нібито підпоручником (мав одну зірочку на погонах), а демобілізувався в 1917 році. Спочатку родина мала 9 десятин землі (у царській Росії площа вимірювалася в десятинах, при польській владі почали використовувати метричну

систему мір: 1 дес=1,0925га), а станом на 1939 рік (ще за польської влади) родина володіла 18 га землі, хмелярнею, мала пару коней, чотири корови, троє свиней, дерев'яний житловий будинок (до наших днів не зберігся), хлів, дві клуні, сушарку для хмелю, жнивварку та молотарку.

Антонін Перний у 1925-1926 роках відкрив друкарню і до своєї смерті в 1933 році видавав чеську газету «Hlas Volyně» («Голос Волині»), водночас будучи її редактором. Після його смерті все господарство перейшло у власність дружини Людмили В'ячеславівни, а редагувати газету до 1937 року почав син В'ячеслав. Як зазначає Світлана Шульга в своїй монографії «Чехи в Західній Волині: від оселення до реєміграції», ця газета стала центром згуртування чеської інтелектуальної еліти. У Квасиліві, як в одному з найбільш розвинених і старих чеських сіл, у 1930 році було відкрите консульство Чехословацької Республіки на Волині (мова йде про західну, польську частину Волині, а радянська частина Волині в цей час була напередодні масового розкуркулювання, поголовної примусової колективізації, арештів, ув'язнень, розстрілів, які супроводжували індустріалізацію та колективізацію). Почесним консулом Чехословаччини став мешканець Квасилова, відомий на той час промисловець Владімір Сваровський, який, до речі, не уник репресивного катка сталінського режиму у 1939 році. Слід зауважити, що співзасновниками та співвласниками газети «Hlas Volyně» були:

Земан Йозеф – власник броварні в Квасиліві;

Раже Йозеф – власник кондитерської та пекарні в Рівному, мешканець Рівного (його магазин знаходився на розі нинішніх вулиць Соборна та Міцкевича, нині майдан Незалежності, а мешкав він на нинішній вул. 24 Серпня);

Перний Антонін, який виконував функції редактора.

Пізніше до них приєдналися:

Новотний Вацлав – м'ясник, мав свій магазин в Рівному на місці сучасного майдану Незалежності, а виробничі приміщення (коптильні) між сучасною будівлею універмагу та парком ім. Т. Шевченка, мешкав у Рівному на розі сучасних вулиць Соборної та Дорошенка;

Марусин Борис – власник взуттєвого магазину та майстерні по пошиву і ремонту взуття в Здолбуніві, мешкав у Здолбуніві по вул. Нарутовича, 6, нині – Богдана Хмецьницького (інформація взята з книги Володимира Остапука «Здобунів. Частина друга»);

Лец(й)нер Богуміл – мешканець хутора Софіївка Здолбунівського повіту, власник 40 десятин землі.

В'ячеслав Перний після закінчення школи в Квасиліві вступив до реального училища в Рівному, яке закінчив у 1920 році, і вже в наступного року виїхав до Чехословаччини, де два роки навчався на хімічному відділенні політехнічного інституту. Повернувшись у 1924 році на Волинь, він до 1926 року працював на цукровому заводі в Мізочі на посаді хіміка-практиканта. У 1926 році його призвали до польської армії. Звільнившись у 1927 році в чині старшого унтер-офіцера, він починає працювати у домашньому господарстві, аж поки його знову в 1932 році не призивають до польської армії, де після перепідготовки він отримує чин підпоручника й зараховується до резерву. Після смерті свого батька, Антоніна Перного, редагує газету «Hlas Volyni» аж до 1937 року, коли друкарню перенесли до Луцька.

З початком Другої світової війни, або як її називали в 1939 році радянські урядовці – «польсько-німецької», ніби підігруючи гебельсівській пропаганді про напад Польщі на Німеччину, В'ячеслава Перного, як і багатьох інших військовозобов'язаних різних національностей, підданих Ржечі Посполитої, мобілізували до чинної армії й відправили на фронт до Приморського воєводства. Військовий підрозділ, у якому служив Перний, з боями відступав через Варшаву, Люблін, Хелм у напрямку Ковеля, де мало відбутися переформування підрозділу, але в спину польським військовим частинам вдарила Червона армія, роззброїла їх, а особовий склад інтернувала в декількох таборах. Інтерновані були, в основному, офіцери-поляки, хоча зрідка траплялися і українці, білоруси, чехи. Доля цих офіцерів відома: не виправданий жодними мотивами, як показали подальші події, – ні стратегічними, ні гуманітарними, – розстріл у Катині та під Харковом тисяч військовополонених, де Польща втратила цвіт свого офіцерства. Більшовики вчинили так, як діяв сумнозвісний імператор Риму Калігула. Щось подібне, але в значно менших масштабах, сталося і в наші часи під Смоленськом, де загинула верхівка керівництва незалежної Польщі разом зі своїм президентом.

Підпоручнику Перному вдалося уникнути страшної долі своїх колег-офіцерів по польській армії. Через Володимир-Волинський (тепер - Володимир), Луцьк та Рівне він добрався до Квасилова, де продовжив працювати в сільському господарстві. Після виникнення в Квасиліві державної організації «Укрпромзаготхміль» він влаштувався туди на роботу на посаду рахівника.

У Перних станом на 1939 рік була досить велика родина: мати Людмила В'ячеславівна, яка мешкала у Квасиліві; дочка Гелена, 40 років, мешкала в Празі й працювала лікарем-окулістом; син Ярослав, 39 років, який мекав у Квасиліві і займався сільським господарством; син В'ячеслав, 37 років; дочка Анна Шутова, 36 років, мешкала в Квасиліві й працювала в сільському господарстві; син Антон, 30 років, мешкав у Чехословаччині й працював інженером-будівельником на залізниці; сестра Людмила Вогнер, 29 років, мешкала в Квасиліві й працювала в сільському господарстві. Дочка Вера Коваржикова, 27 років, мешкала в Чехословаччині в місті Злін, а її чоловік працював на взуттєвій фабриці «Ваґа». Дочка Ольга Штіпекова, 26 років, яка мекала в селі Уїздці Здолбунівського повіту, працювала там же вчителькою.

11 квітня 1940 року в Квасиліві в будинку, де мешкав В'ячеслав Перний, співробітниками міліції Ровенського райвідділу УНКВД був проведений обшук, який тривав із 8-ої до 10-ої години, у результаті якого було вилучено 18 листів різної переписки та печатку редакції «Нlas Volyně», а самого В'ячеслава Перного заарештували за обвинуваченнями: куркуль, служив у польській армії в чині офіцера, був власником та редагував чеську газету, нелояльний до радянської влади. Печатку редакції газети та переписку Перного знищили за актом від 18 квітня 1940 року. У його справі є декілька протоколів допитів самого Перного та чотирьох свідків у справі під №21396, яку на нього завели. Ці свідки були односельцями Перного, і у своїх свідченнях, що стосувалися його біографії, підтвердили всі факти його біографії, про які він сам повідомив слідчим на допитах, ніякого наклепу не було. Розбіжність була тільки в одному: Перний сказав, що не був офіційно членом «Сокола», а лише грав у струнному оркестрі під час змагань спортсменів – членів товариства, а один із свідків повідомив, що Перний був членом цього товариства. Цей же свідок, який при польській владі мав невеличкий магазин змішаних товарів, повідомив, що польський поліцейський кожного дня, а періодично й комендант заходили до нього в магазин і перевіряли, чи нема в магазині нелегальної горілки або інших товарів, на продаж яких у нього не було ліцензії. Разом із тим вони розпитували про всілякі події в селі, зокрема про крадіжки.

1-го липня 1940 року було висунуте обвинувачення В'ячеславу Перному, у якому, окрім уже згаданих фактів біографії, було мовою оригіналу записано: «Служил в бывшей польской армии в чине подпоручика и защищал польский строй», «В 1939 году во время польско-германской войны был в действующей бывшей польской армии офицером в чине подпоручика», «... происходит из крестьян-кулаков и сам кулак, имел собственную редакцию, ...», «... изобличается в том, что будучи офицером бывшей польской армии, активно вел борьбу против революционного движения, рабочего класса и крестьянства, защищая буржуазный польский строй...». «Дело Перного Вячеслава Антоновича по ст. 54-13 УК УССР с санкции облпрокурора по специальным делам направить на рассмотрение Особого Совещания при НКВД СССР». Останній документ в справі Перного теж наведемо в оригіналі, упускаючи раніше викладені тези.

«ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА № 129

Особого Совещания при Народном Коммисариате Внутренних Дел СССР
от 11 октября 1940 года

Постановляет

Перного Вячеслава Антоновича, как социально опасного элемента заключить в исправительно-трудовой лагерь сроком на восемь лет, считая срок с 11-го апреля 1940 года».

Реабілітація настала лише 20 липня 1989 року на основі Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року «Про додаткові заходи по встановленню справедливості по відношенню жертв репресій, які мали місце в період 30-40-х років та початку 50-х років», тобто аж через 49 років після внесення вироку.

На жаль, автор у книзі Миколая Шеретюка «Kronika Českého Kvasilova» в списку військовослужбовців чехословацького армійського корпусу уродженців Квасилова знайшов лише запис, що Вацлав Перний закінчив війну у званні поручника. Інформації про подальшу долю В'ячеслава Перного нема. Відомо, що його старший брат Ярослав Перни, який випадково попав на заслання до Казахстану, у Бузулуці вступив до лав окремого чеського батальйону в СРСР під командуванням підполковника Лудвіка Свободи, пройшов зі своїм підрозділом, який

виріс за рахунов волинських чехів від батальйону до армійського корпусу, через Соколове, Київ, Білу Церкву, Дуклю, Словаччину, Мораву аж до Праги, яка вже в той час була звільнена пражанами (не без допомоги «власівців») та остаточно звільнена військами маршала Конєва.

На світлинах родина Перних. Архів Світлани Шульги.

Джерела: ДАРО. Ф. Р-2771. Оп. 2. Спр. 525. Спр. №21396 по звинуваченню Перного В'ячеслава Антоновича.

Світлана Шульга. Чехи в західній Волині: від оселення до рееміграції. Луцьк, 2018.

Mikuláš Šeret'uk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.

Perný Václav

Václav Perný se narodil v roce 1902 v Kvasilově Českém vedle Zdolbunova. Otec, Antonín Perný, do roku 1910 pracoval jako učitel ve školách Kvasilova a Zdolbunova a pak začal pracovat v zemědělství. V roce 1914 byl mobilizován do carské armády, kde podle slov jeho syna Václava byl „vojenským úředníkem“ jako podporučík (měl jednu hvězdičku na nárameníku), a demobilizoval v roce 1917. Rodina za carského Ruska vlastnila 9 desjatin půdy a v roce 1939 – 18 ha a také chmelnice, 2 koně, 4 krávy, 3 prasata, dřevěný dům (do dnešních dnů se nezachránil), chlév, dvě stodoly, sušárnu na chmel, žací stroj a mlátičku.

Antonín Perný si v roce 1926 otevřel tiskárnu a do své smrti v 1933 vydával české noviny „Hlas Volyně“, byl jejich redaktorem. Po jeho smrti celý jeho majetek převzala jeho manželka Ludmila a do roku 1937 redigoval noviny jeho syn Václav. Jak poznamenávala Světlana Šulga ve své monografii „Чехи в Західній Волині: від оселення до рееміграції“, tyto noviny se staly centrem sjednocení české intelektuální elity. V Kvasilově jako v jedné z nejvíce rozvinutých a starých českých osad byl v 1930 otevřen konzulát České republiky na Volyni. Čestným konsulem stal občan Kvasilova podnikatel Vladimír Svárovský.

Musíme poznamenat, že spoluzakladateli a spolumajiteli „Hlasu Volyně“ byli: Zeman Josef – majitel pivovaru v Kvasilově; Ráže Josef – majitel cukrárny a pekárny v Rovně, obyvatel Rovna; Perný Antonín, který byl redaktorem. Pak se k nim připojili: Novotný Václav – řezník, vlastnil řeznictví, bydlel v Rovně na rohu ulic 3. Máje a Legionářů; Marusin Boris – majitel obuvnictví a obuvní dílny ve Zdolbunově v ulice Narutoviča, 6; Lec(j)ner Bohumil – občan samoty Sofievka ve Zdolbunovském poviatu (okrese), majitel 40 desjatin půdy.

Václav Perný po ukončení školy v Kvasilově absolvoval v roce 1920 reálku v Rovně a za rok odjel do Prahy, kde dva roky studoval chemii na pražské Vysoké škole polytechnické. Po návratu na Volyň, od roku 1924 do roku 1926 pracoval jako chemik-praktikant v Mizoči v cukrovaru. V roce 1926 odešel na vojnu jako polský voják a za rok odešel do civilu jako starší poddůstojník v záloze. Potom začal hospodařit v Kvasilově a v roce 1932 byl zase pozván na vojenské kurzy, po ukončení kterých, už jako podporučík, se dostal do zálohy. Po smrti svého otce, Antonína Perného, až do roku 1937, kdy tiskárnu přemístili do Lucka, redigoval noviny „Hlas Volyně“.

Na začátku 2. světové války v 1939 Václav Perný bojoval jako podporučík polské armády na území Přímořského vojvodstva a pak ustupoval přes Varšavu, Lublin, Chelm směrem ke Kovelu. Ve Vladimír-Volyňském byl zajat sovětskou armádou, ale byl propuštěn a přes Luck a Rovno se dostal do Kvasilova. Tam pokračoval v práci v zemědělství, dokud v Kvasilově nezorganizoval chmelařský podnik „Укрпромзаготхміль“, kam šel pracovat jako účetní.

Rodina Perných byla dost početnou a v roce 1939 čítala přes deset osob. Maminka, paní Ludmila Perná, která bydlela v Kvasilově v rodinném domu, byla hospodyní. Dcera Helena, 40 let, bydlela v Praze a pracovala jako oční lékařka. Syn Jaroslav, 39 let, bydlel v Kvasilově a byl zemědělcem. Syn Václav, 37 let. Dcera Anna Šutová, 36 let, bydlela v Kvasilově a pracovala v zemědělství. Syn Anton, 30 let, bydlel v Československu a pracoval jako stavební inženýr na dráze. Dcera Ludmila Vognerová, 29 let, bydlela v Kvasilově a pracovala v zemědělství. Dcera Věra Kovaříková, 27 let, bydlela ve Zlíně a její manžel pracoval v továrně Baťa. Dcera Olga Štipková, 28 let, bydlela v obci Újezdce, kde byla učitelkou.

Dne 11. dubna 1940 byla od 8. do 10. hodiny v Kvasilově, v domě, kde bydlel Václav Perný, zaměstnanci milice Rivnenského rajonního oddělení NKVD (Národní Komisariát Vnitřní) provedena domovní prohlídka. Bylo zabaveno 18 listů osobní korespondence a razítko redakce „Hlasu Volyně“ a sám Václav Perný byl zatčen z důvodů: byl to kulak, sloužil v bývalé polské armádě důstojníkem, vlastnil tiskárnu a byl redaktorem českých novin, nelояlní k sovětské vládě. Redakční razítko a osobní korespondenci Perného zničili podle aktu z 18. dubna 1940. V jeho trestním spisu č. 21396 je několik protokolů výslechů samého Perného a čtyř svědků. Těmi svědky byli jeho spoluobčané z Kvasilova a potvrdili ve svých svědectvích všechno, co se týkalo biografie Perného, kterou on sám sdělil vyšetřovatelům při výsleších, žádné pomlouvání tam nebylo. Jediným rozdílem bylo to, že Perný vypovídal, že nebyl aktivním členem Sokola a jenom hrál na housle v orchestru na sokolských soutěžích a jiných příležitostech, a jeden ze svědků vypovídal, že Perný byl aktivním členem Sokola. Ten svědek měl za Poláků menší obchod smíšeného zboží a vypovídal, že k němu každý den přicházel policajt a někdy i velitel a kontrolovali, aby nebyly v obchodě ilegální kořalky, nebo nějaké jiné zboží bez licence. Také se ho ptali na všelijaké události v obci, hlavně na krádeže.

Prvního července bylo vzneseno obvinění proti Václavu Pernému, kde mimo zmíněných faktů jeho biografie bylo zapsáno: „Sloužil jako podporučík v bývalé polské armádě a chránil polský majetek“, „Roku 1939 v polsko-německé válce byl na frontě jako podporučík polské armády“, „... pochází ze zemědělců-kulaků a sám je kulak, vlastnil redakci“, „... usvědčuje se v tom, že když byl důstojníkem bývalé polské armády aktivně bojoval proti revolučnímu hnutí, dělnické třídě, bránil buržoazní polský řád ...“. Akta Perného Václava Antonoviče s trestem oblastního prokurátora zvláštních případů mají být dopravená na projednávání Zvláštního zasedání při NKVD SSSR. Jak je vidět z Protokolu č. 129 Zvláštního zasedání z 11. října 1940, Perného Václava Antonoviče, jako sociálně nebezpečný element, uvěznil v nápravně-pracovním táboře na osm let, počínaje 11. dubna 1940.

Rehabilitován byl dne 20. července 1989 na základě nařízení Prezidia Nejvyššího Sovětu SSSR ze 16. prosince 1989 „O dodatečných opatřeních pro určení spravedlivosti obětí represí, které byly v 30-40. letech a na začátku 50.“, tedy až po 49 letech po vznesení obvinění.

V knize Mikuláše Šereťuka „Kronika Českého Kvasilova“ je uvedeno, že Václav Perný ukončil válku jako poručík. Bohužel, autor nenašel žádnou informaci o dalším osudu Václava Perného.

Prameny: ДАРО. Ф. Р-2771. Оп. 2. Спр. 525. Спр. №21396 по звинуваченню Перного В'ячеслава Антоновича.
Світлана Шульга. Чехи в західній Волині: від оселення до рееміграції.
Луцьк, 2018.
Мікулáš Шере́тук. Kronika Českého Kvasilova. 2003.
Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.

Пехота Владіслав

Пехота Владіслав народився в 1910 році в численній родині землеробів Вацлава та Франтішки, до заміжжя Долежалової, Пехотових у селі Будераж на Здолбунівщині.

Будераж був одним із перших сіл на Волині, де поселилися чехи-колоністи ще в 1868 році. Відомі прізвища перших переселенців, такі як: Кадлечек, Кроупа, Кубови, Лінгр, Ліповський, Матасек, Янда, Пехота, Сейна, Швейнога. З 1870 року діти чехів почали навчатися в чеській школі, яка з часом перейшла на російську мову навчання, польську, українську, німецьку й знову українську. У селі була добровільна пожежна дружина, пожежне депо, православна церква та католицька каплиця, було два духових оркестри, у 20-х роках ХХ століття діяла Чеська Матиця шкільна, а в роки Другої світової війни – підпільна воєнізована організація «Бланік». Частина чехів перейшла в 1888-1891 роках до православ'я, а частина залишилася вірною католицизму, причому після 1905 року, коли відбулися певні послаблення щодо неправославних у Росії, частина чехів знову стали католиками. Чехи-католики, мешканці Будеража, були парафіянами мізоцького костелу. У селі в 1934 та в 1936 роках відбувалися з'їзди католиків. В околицях села було кілька млинів, переважно водяних, біля ставків на річці Збитенка. 13 квітня 1943 року село зазнало нападу мадярського підрозділу, у результаті чого загинули мирні мешканці, згоріло кілька будівель, було пограбовано ряд господарств.

Родина Пехотових була досить численною. У Владіслава було чотири брати: Франтішек, 1913 року народження, який загинув 25 листопада 1944 року під час Карпатсько-Дуклянської операції, Вацлав та Йозеф, які теж воювали в лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу і разом з ним визволяли Чехословаччину від німецької окупації, брат Ян загинув ще на Волині в 1943 році, вірогідно, став жертвою міжетнічної ворожнечі. Родина Пехотових на Волині, окрім землеробства, займалася й іншими видами господарювання.

Пехотови були етнічними чехами й походили з Оломоуцька. У 1868-1880 вони в числі 16 тисяч чехів переселилися з Астро-Угорщини до царської Росії, оселившись на Волині. Причиною переселення були важкі умови життя на чеських землях та звістки про можливість досягти успіху та розбагатіти в Росії, де було багато дешевої землі, яка не використовувалася. Царський уряд обіцяв переселенцям ряд пільг, серед яких була можливість дешево купити землю та ліс. Наступною значимою пільгою була свобода віросповідання.

Родина Пехотових, як і багато інших родин, що поселилися на Волині, зокрема в Будеражі, були землеробами. Більшість чеських родин, закупивши землю, а частіше всілякі неугіддя, луки, чагарники, занедбаний ліс тощо, важкою працюючи, корчували ліс та чагарники, переорювали, угноюючи отримані поля, і за декілька років отримували значно більші врожаї, ніж на традиційно оброблених сохою полях українці. Чеські колоністи селилися поблизу вже існуючих українських сіл. Тому часто ці нові чеські села отримували таку ж назву, як і сусідні українські села, але зі вказівкою про їх чеське походження, наприклад Мирогоща Чеська, Гульча Чеська, Малин Чеський тощо.

Переживши воєнні роки й втративши в 1943 році одного із синів – Яна – родина Пехотових дала аж чотирьох братів-вояків: Владіслава, Франтішка, Вацлава та Йозефа – для 1-го Чехословацького армійського корпусу під командуванням Лудвіка Свободи. Троє з них пережили війну й вирішили разом зі своєю матір'ю переселитися до Чехословаччини, де отримали поселення в Крирах. Вацлав та Йозеф зі своїми родинами господарювали одноосібно. Так само спочатку одноосібно господарював і Владіслав, разом із яким мешкала

його мати Франтішка Пехотова, яка, будучи домогосподаркою, допомагала в Крирах хворим, зайнявшись цілительством.

Владіслав Пехота в боях на Дуклянському перевалі отримав серйозне поранення голови від розриву снаряду та отримав кульове поранення ноги. Незважаючи на важкість поранень, які могли ускладнити все його майбутнє життя, він виздоровів і все своє життя працював у сільському господарстві.

У 1945 році Владіслав Пехота одружився з Людмилою Шмідовою, теж волинянкою, з якою він виховав трое дітей: Владіслава, Марію та Їржі.

Батько Людмили, Ігнац Шмід, мав кузню та майстерню з ремонту знарядь для обробітку землі. Зі своєю дружиною Людмилою, дівоче прізвище Кубатова, вони виховали трьох дочок: Марію, Людмилу та Ірену. У 1944 році Ігнац Шмід та його дочка Марія загинули під час нічного нападу українських націоналістів. Це стало причиною того, що його дружина Людмила разом із дочками Людмилою та Іреною, відповідно 1926 та 1929 років народження, остаточно вирішили повернутися до Чехословаччини. Вони були серед перших чехів, які переїхали до Чехословаччини залізничним транспортом до Жатця, коли після війни заселялися Судети. На жаль, у дорозі Людмила Шмідова старша застудилася й захворіла на запалення легень, через яке в травні 1945 року, тобто зразу ж після приїзду, померла. Її дочка Людмила цього ж року вийшла заміж за Владіслава Пехоту.

Владіслав Пехота дожив до 83 років. Помер 17 лютого 1993 року й був похований із усіма належними військовими почесностями. За проявлену хоробрість під час війни отримав цілу низку нагород, медалі та почесні відзнаки.

Джерела: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků*. Kryry, 2020.

Josef Kindl. *Vyprávění o Buderáži*. L.P., 2011.

<https://www.sbornik-podle-vypominek-pametniku.pdf>

<https://volynaci.cz/file/9796/3655-001/pdf>

Pěchota Vladislav

Pěchotovi patří k volyňským Čechům, což jsou etničtí Češi, původně pocházející z Olomoucka. V letech 1868 až 1880 odešli z Rakouska-Uherska do carského Ruska, mezi dalšími 16 tisíci Čechy. Tito naši předci a jejich potomci se usadili na Volyni. Důvodem jejich odchodu byly těžké životní podmínky v českých zemích a zvěsti o prosperitě v Rusku, kde bylo velké množství nevyužitých zemědělských půd. Carská vláda slibovala novým přistěhovalcům řadu výhod, mezi kterými bylo možnost levně koupit půdu a lesy. Další významná výhoda byla možnost náboženské svobody a víry.

Přistěhovalci, kteří se usadili v lokalitách u Rovna a Dubna, zejména v Buderáži, byli rolníci a zemědělci. Většina volyňských Čechů zakládala vedle ukrajinských vesnic svoje vesnice s názvy „český“, aby alespoň tak vyjádřili sounáležitost ke své zemi původu. Příkladem je Mirohošť Česká, Straklov Český, Kvasilov Český, Malín Český atd.

Češi zakoupili půdu v Buderáži roku 1868 a to pravděpodobně byly: Janda, Kadleček, Kroupa, Kubový, Lingr, Lipovský, Matásek, Pěchota, Sejna, Švejnoha. Pozdě se k nim a do okolních vesnic, jako Sujmy, Jezirko, Mizočyk, Mosty, Svaté, Buršovka přistěhovali se jiné české rodiny. Od roku 1870 děti učili se v české škole, která postupně stávala ruskou, polskou, ukrajinskou, německou a zase ukrajinskou. Ve vesnici a v okolí bylo několik vodných mlýnu u rybníku na řece Zbytenka. Také tam byla požární zbrojnice, dvě kapely, pravoslavní církve a katolická kaple (jenom některá část českých rodin přestoupila k pravoslaví a po 1905 roce někteří se zase staly katolíky, do kostela se jezdilo do Mizoče). V letech 1934 a 1936 v Buderáži se konaly sjezdy katolíků. Dne 13. dubna 1943 obec podlehla útoku maďarské jednotky, následkem čeho staly lidské oběti, upálení několika budov a vyrabování majetku.

Vladislav Pěchota ročník 1910 pochází z početné rodiny Pěchotů. Narodil se v Buderáži rolníkům Václavovi a Františce Pěchotové, rozené Doležalové. Kromě zemědělství se Pěchotovi zabývali i dalšími činnostmi. Měl 4 bratry: Františka ročník 1913, který padl při Karpatsko-dukelské operaci 25. listopadu 1944, Václava a Jozefa, kteří prošli válkou a usídlili se i s rodinami v Kryrech. Bratr Jan zemřel ještě na Volyni v roce 1943, údajně byl zabit banderovci.

Po skončení války Františka Pěchotová spolu se svými syny odjela z Volyně do Československa a usídlila se v Kryrech. Byla v domácnosti, avšak v Kryrech pomáhala nemocným, věnovala se léčení. Vladislav Pěchota byl těžce zraněn při bojích na Dukle granátem do hlavy a byl postřelen na nohou. Ačkoliv byla zranění vážná a vyžádala si doživotní následky, přežil a uzdravil se. Celý život pracoval v zemědělství a dožil se 83 let. Zemřel 17. února 1993 a byl pochován s patřičnými vojenskými poctami. Za obětavou činnost během války obdržel celou řadu vyznamenání, medaile a čestné odznaky.

Z druhé strany děda, Ignác Šmid, vlastnil kovárnu a strojní dílnu. Spolu se ženou Ludmilou Šmidovou, rozenou Kubátovou měli tři dcery: Marii, Ludmilu a Irenu. V roce 1944 se Ignác a jeho dcera Marie stali oběťmi nočního přepadení a byli zavražděni banderovci. Po této události se babička Ludmila Šmidová spolu s dcerami Ludmilou, narozenou 1926, a Irenou, narozenou 1929, rozhodly navrátit do Československa. Byly mezi prvními Čechy navracejícími se domů vlakovým transportem do Žatce, kde po válce docházelo k osídlování Sudet. Bohužel se při této cestě paní Ludmila Šmidová starší nachladila a onemocněla zápallem plic, na který v květnu 1945, tedy téměř hned po příjezdu do Kryr, zemřela. Její dcera Ludmila se ještě téhož roku provdala za Vladislava Pěchotu. Spolu vychovali tři děti: Vladislava, Marii a Jiřího.

Foto, zdroj: archiv rodiny Pěchotových.

Prameny: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Josef Kindl. *Vyprávění o Buderáži. L.P., 2011.*

<https://volynaci.cz/file/9796/3655-001.pdf>

<https://www.sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf>

Пішель Ярополк

Ярополк Федорович Пішель народився 2 липня 1910 року в колонії Зубівщина на межі Волинської та Київської губерній Росії (з 1946 року – село Мала Зубівщина Коростенського району Житомирської області). До революції разом із братами Володимиром, Йосипом та В'ячеславом (Ярополк був наймолодший) допомагав батькам по господарству. У 1917 році від

тифу помирає батько – й осиротілі діти самотужки змушені були здобувати собі кусень хліба в ті воєнні та голодні роки.

Ярополк після закінчення 4-класної школи в Зубівщині продовжив навчання в 5-7 класах у місті Коростені й у 1927 році вступив на навчання до Коростенського технікуму в місті Малині. Був активним у навчанні та громадській роботі, зокрема читав лекції в навколишніх селах, співав у хорі.

Після закінчення технікуму в 1930 році працював у школах сіл Скурата й Кабани та в рідній колонії Зубівщина, де завідувачем школи був його рідний брат В'ячеслав. Обох братів, як і сотні інших чеських вчителів в Україні, у 1931 році заарештували, сфабрикувавши звинувачення в зраді Батьківщини. Можливо, що це було пов'язане з поїздкою В'ячеслава до Чехії. Волинські чехи, особливо на західній (польській) частині Волині, досить активно підтримували зв'язки зі старою батьківщиною, зокрема вчителі їздили на всілякі курси, привозили шкільні підручники, до них теж приїздили вчителі з Чехословаччини. Для східної (радянської) частини Волині це були лише поодинокі випадки. Ярополк до суду декілька місяців перебував у камері-одиночці у Харкові, але за відсутністю доказів був звільнений, хоча ці декілька місяців залишили в його душі незабутній слід і про них він ніколи не хотів згадувати. Після звільнення він вже не продовжував вчителювати, а деякий час допомагав матері-вдові по господарству.

З малих років Ярополк проявляв любов до тварин. Цікавився їх життям та будовою тіла. Це помітив викладач біології в технікумі, який доручав йому робити розтини тварин і пророкував йому майбутнє лікаря. Тому, залишивши педагогічну роботу, Пішель поступив на навчання до Одеського медінституту, де вже на той час навчався його брат Володимир та земляк із Зубівщини А. Барцал. Пізніше Володимир Пішель як військовий лікар брав участь в обороні Севастополя в 1941-1942 роках, і про нього є експозиція в музеї оборони міста.

Це були важкі роки Голодомору, і матері-одиночці, якій удома допомагав брат Йосип, важко було утримувати двох студентів, тому хлопцям доводилося підробляти у вільний від занять час. Ярополк спочатку влаштувався нічним сторожем і водночас вантажником у хлібний магазин, радів, коли вдавалося підібрати крихти хліба, що відламувалися при розвантаженні. Одного разу в нього вкрали продуктову картку, яку видавали студентам, і він на цілий місяць залишився без скромного студентського пайка. Хоча його не залишили в біді товариші, довелося стати донором і здавати за гроші кров, але від виснаження він почав втрачати свідомість – і йому лікарі заборонили здавати кров.

Переборовши всі труднощі, у 1937 році Ярополк отримує диплом лікаря і за направленням Міністерства охорони здоров'я їде працювати до міста Ташауз у Туркменії. Проте місцевий клімат негативно впливав на його здоров'я, і він за власним бажанням був переведений на роботу в Кіровську область, де працював лікарем на паперовій фабриці «Червоний курсант», а пізніше – у Загорській лікарні цієї ж області. Під час війни з Фінляндією його у 1940 році призвали до війська і він працював лікарем в евакуаційному госпіталі.

Цього ж року Міністерство охорони здоров'я запропонувало лікарю Пішелю вступити до аспірантури очної клініки Першого київського медінституту. Цю пропозицію він із радістю прийняв, бо ще в студентські роки полюбив професію медика-окуліста, працював у групі академіка Філатова.

Навчання в аспірантурі перервала війна, і Ярополк Пішель починає працювати лікарем у санчастині 538 полку, з яким у вересні 1941 року під Києвом попадає в оточення й опиняється в таборі військовополонених у Броварах, а далі – в Дарниці, де всім їм загрожує голодна

смерть. Зізнавшись, що він лікар, Ярополк опікується пораненими, надаючи їм посильну допомогу, що дозволяє йому переміщуватися по табору та втекти за його межі, віддавши годинник вартовому. Добравшись до Києва, він знаходить на вулиці Лук'янівській будинок, де він був на квартирі під час свого навчання у Києві. Відпочивши декілька днів та набравшись трохи сил, Пішель разом із сином хазяйки пішки вирушає до своїх рідних місць. У грудні 1941 року з районного містечка Чоповичі прийшла вказівка, щоб Ярополк приступив до роботи як лікар. Він вирішує відновити роботу фельдшерського пункту Мостянської торфопереробки. Це місце серед боліт та чагарників було зручне для становлення зв'язків із партизанами. Ці зв'язки незабаром були встановлені, зокрема із загонами імені Котовського та Боженка, куди передавали відомості про ворога та доправляли медикаменти, а також різні відомості в Коростень.

Після визволення Чоповецького району від німецько-фашистських загарбників Ярополк Пішель працював у військкоматі, де брав участь у забезпеченні спокійного життя громадян. Пізніше зайнявся, як головний лікар району, відбудовою медичних установ району, організувавши народний рух із відбудови медичних закладів. Цю його ініціативу було схвалено й запропоновано для впровадження по всій Україні.

У 1945 році він перейшов на роботу в зубівщанську лікарню, точніше до пологового будинку, організованого в будину Йосипа Пішеля, якого вислали під час репресій 1937-1938 років. Розбудовуючи лікарню шляхом добудови нових приміщень, архітектором яких він був сам, Ярополк Федорович довів число ліжок для хворих від 10 до 50. У зв'язку з нестачею медичних кадрів різного профілю ще в Чоповичах його призначали на посади окуліста, хірурга та гінеколога. Як свідчили лікарі районних та обласних лікарень, його діагнози підтверджувалися.

У 1947 році при сільській лікарні відкрилося офтальмологічне відділення, яке з часом розширилося до 20 ліжок, де робили досить складні операції на очах, і настільки успішно, що туди приїжджали оперуватися хворі не тільки з України, але й з інших республік СРСР. З метою покращення діагностики й наданням хворим ширшої допомоги, лікар Пішель добився відкриття при лікарні рентгенівського, фізіотерапевтичного, діагностичного та стоматологічного кабінетів, побудував молочну кухню, яка стала неабиякою допомогою молодим матерям.

За заслуги в охороні здоров'я 31 грудня 1957 року Ярополку Федоровичу присвоїли звання заслуженого лікаря УРСР. Пізніше його нагороджували різними орденами та медалями, а в 1976 році він був удостоєний високої державної нагороди – ордена Леніна. Упродовж багатьох років він постійно обирався депутатом сільської та обласної рад.

Свою любов до медицини він передав і дітям. Син, закінчивши Вінницький медінститут, завідує очним відділенням у Малинській районній лікарні. Дочка закінчила Одеський медінститут і працює в Києві в Центрі мікрохірургії ока.

Багато разів Ярополку Федоровичу пропонували роботу в районній та обласній лікарнях та й дружина не раз порушувала питання про переїзд до міста, де б діти змогли отримати кращу освіту, але щоразу, ніби його мучило те, що він перебував у полоні й не хотів виділятися, він волів залишитися в рідному селі, ближче до знайомих і рідних йому людей. Так само він відмовився балотуватися до Веховної Ради УРСР, зіславшись на велику зайнятість та погане здоров'я.

Подвижницька праця сільського лікаря Ярополка Пішеля, його авторитет, авторитет самої лікарні відіграли не останню роль у тому, що село Мала Зубівщина дало 54 медиків з

вищою освітою, з них 5 заслужених лікарів України й 1 заслужений лікар Чеської Республіки. Виникли цілі династії лікарів, зокрема лише в родині Пішелів 12 лікарів.

Збираючись на пенсію в 1986 році, Ярополк Федорович планував активно відпочивати, нав'язати зв'язки зі старими друзями, поринути в спогади, відвідати батьківщину своїх предків, на що постійно не вистачало часу, але виснажене важкими життєвими випробуваннями серце не витримало – і 11 липня 1986 року він помер. Похований на цвинтарі свого рідного села, яке в 1870 році заснували його предки.

Джерело: Володимир Турек, Сергій Коваленко. Чеські стопи в Україні: Історія чеського села Мала Зубівщина. Прага, 2018. С. 196-207.

Pišl Jaropolk

Jaropolk Pišl se narodil 2. července 1910 v české kolonii Zubovščina na hranici Volyňské a Kyjivské gubernii Ruské říše (nyní obec Malá Zubovščina Korosteňského rajonu Žytomirské oblasti). Před revolucí spolu se svými bratry Vladimírem, Josefem a Václavem (Jaropolk byl nejmladší) pomáhal rodičům s hospodářstvím. Od sedmi let vyrůstal bez otce, protože ten zemřel na tyfus v roce 1917. Učit se začal v kolonii Zubovščina a 5.-7. ročník absolvoval ve městě Korosteň v roce 1926. Škola byla sedmiletá, proto mohl hned v roce 1927 začít studovat korosteňskou střední průmyslovou školu ve městě Malín. Byl aktivním jak ve výuce, tak i veřejné práci. Přednášel v okolních vesnicích a zpíval ve sboru.

Po ukončení střední průmyslové školy v roce 1930 pracoval jako učitel v obcích Skuraty a Kabany a nějakou dobu také pracoval ve své rodné obci, kde byl vedoucím malotřídky jeho bratr Václav. Jednoho krásného dne byli oba bratři zatčeni stejně jako více než stovka českých učitelů na Ukrajině, kteří byli bezdůvodně obviněni z vlastizrady. Příčina zatčení obou bratrů není doposud známá, ale takovým represím podlehl v pozdějších letech tisíce představitelů inteligence, důstojníků armády atd., což je charakteristickým pro diktátory. Jako důvod mohla být cesta Václava do Československa. Václav si odpykal 4 roky a Jaropolk strávil před soudem, na kterém byl pro nedostatek důkazů propuštěn, několik měsíců v samovazbě v Charkově. Na toto období už nechtěl nikdy a nikde vzpomínat. Po propuštění se k pedagogické činnosti již nevrátil. Nějakou dobu, stejně jako jeho bratr, pomáhal ovdovělé mamince s hospodářstvím.

Od útlého věku měl Jaropolk rád zvířata. Zajímal se o jejich život a anatomii těla. Ještě na průmyslové škole učitel biologie upozoroval jeho zvýšený zájem o zvířata a poradil mu, že by měl být lékařem. Možná proto se Jaropolk rozhodl studovat v Odeském lékařském institutu, kde již studoval jeho starší bratr Vladimír a rodák A. Barcal. Pro matku bylo těžké žít na Ukrajině v době hladomoru dva studenty. Doma pomáhal starší bratr Josef, který pro celý svůj život zůstal věrný zemědělství. Bratři-studenti byli nuceni si při škole přivydělávat. Nejdříve Jaropolk nastoupil do obchodu s pečivem jako noční hlídač a zároveň vykladač zboží. Vyprávěl, jak při vykládce chleba sbíral drobký, které se odlamovaly z chleba, a byl rád, že se alespoň trošku najedl. Tehdy studenti dostávali přidělové lístky na chleba. Jednou mu ale někdo jeho lístek ukradl a Jaropolk zůstal po celý měsíc bez svého skromného příjedu. Ještě že mu tehdy pomohli kamarádi. Kromě toho se stal dárce krve. Dárcovství krve bylo tehdy placenou službou. Dlouho si tak ale přivydělávat nemohl, protože lékaři mu to zakázali, když začal ztrácet vědomí.

V roce 1937 Jaropolk absolvoval lékařský institut a Ministerstvo zdravotnictví ho odeslalo do města Tašauz v Turkmenistánu. Bohužel, tamní klima mělo na jeho zdraví negativní vliv. Byl proto

na vlastní žádost přeložen do Kirovské oblasti, kde pracoval nejdříve jako lékař v tzv. papírenské fabrice „Červený kursant“, a později pracoval ve stejné oblasti v nemocnici.

Roku 1940, v době války s Finskem, byl povolán do armády a pracoval jako lékař v evakuačním špitále. Koncem roku 1940 Ministerstvo zdravotnictví nabídlo Jaropolkovi studium aspirantury oční kliniky v prvním Kyjivském lékařském institutu. Návrh byl ochotně přijat, jelikož ještě v Odeském lékařském institutu si Jaropolk oblíbil povolání lékaře-okulisty, kde pracoval ve skupině akademika Vladimíra Filatova.

V aspirantuře Pišl studoval do napadení Sovětského svazu a 22. června 1941 byl povolán do armády, kde pracoval jako lékař v sanitární části 538. pluku. V září 1941 byl spolu se svou jednotkou pod Kyjivem obklíčen a dostal se do zajetí. Byl odeslán do tábora v Brovarach a odtud do Darnice, kde jim zjevně hrozila smrt vyhladověním. Tehdy se Jaropolk rozhodl přiznat, že je lékař a začal vynášet raněné a poskytovat jim přiměřenou pomoc.

Jednou při vynášení zraněných vojáků se vysílenému Jaropolkovi podařilo dostat se za hranice tábora. Nějakému hlídači dal své hodinky, aby ho pustil a nemusel se vracet zpátky. Takto se dostal do Kyjiva a našel dům v ulici Lukjanovské, kde dříve bydlel na privátu, když studoval v Kyjivě. Hospodyně se s ním rozdělila o to poslední, co měla, po krátkém odpočinku vyrazil Jaropolk se synem hospodyně pěšky do Čopovického okresu, do kolonie Zubovščina.

Někdy v prosinci 1941 dostal Pišl od poslanců okresního sovětu pokyn, aby nastoupil do práce. Rozhodl se tedy obnovit činnost zdravotnického střediska na mostvanském těžišti rašeliny. Byla to vhodná pozice (bláto, křoviny) pro navázání spojení s partyzány. To se také stalo. Do partyzánských oddílů Kotovského a Boženka Jaropolk předával potřebné informace o nepříteli a dopravoval pro partyzány žádané medikamenty. V tomto středisku léčil také partyzány, které schovával doma. Byly to většinou ženy-partyzáanky.

Němci začali odvázet mládež do Německa na nucené práce. Tak se v květnu roku 1942 Jaropolk oženil. Tuto jeho biografii napsala jeho manželka v letech 1986-1987 v Malé Zubovščině (tak se od roku 1946 začala jmenovat česká kolonie Zubovščina).

Někdy v zimě 1942-1943 lékař ze Sevastopolu přinesl radostnou zprávu, že starší bratr Vladimír, se kterým se Jaropolk učil v Oděse, žije a jako vojenský chirurg v době okupace Sevastopolu pracoval v ilegálním špitále ve štolách Inkermanu.

Po osvobození Čopovyckého okresu od Němců byl lékař Pišl povolán do čopovyckého okresního vojenského velitelství a zúčastnil se bojů proti ozbrojeným tlupám v lesích. Tehdy v Bazarském okrese Kyjivské oblasti a Čopovyckém okrese Žytomirské oblasti vzniklo hnutí za obnovu zdravotnických zařízení národní metodou, jehož iniciátorem byl Jaropolk Pišl. Toto hnutí se rozšířilo po celé oblasti. Bylo doporučeno ho používat po celé Ukrajině.

V roce 1945 lékař Pišl přestoupil do nemocnice v Zubovščině, kde byla tehdy jenom porodnice, umístěná v domě Josefa Pišla, kterého represovali v letech 1937-1938. V tomto domě byla nejdříve organizována nemocnice s deseti lůžky, která se postupně rozšiřovala až do padesáti lůžek. Za tímto účelem se zde hodně stavělo. Vše, co se nachází na území nemocnice, bylo postaveno pod vedením lékaře Pišla. V té době zdravotníci chyběli, proto on ve většině případů pracoval sám jak v ambulanci, tak v nemocnici. Je zdokumentováno, že ještě v Čopovyčích byl přijat na místo očního lékaře, chirurga a gynekologa. Nejednou lékaři z oblastní a okresní nemocnice konstatovali, že když Pišl určí diagnózu, tak se to vždycky potvrdí.

V roce 1947 bylo v selské nemocnici otevřeno oční oddělení, které mělo dvacet lůžek. Zde se prováděly složité operace (každoročně přes sto dvacet). S nemocnými očima přijížděli pacienti z různých koutů Ukrajiny, dokonce i z jiných republik.

Za zásluhy v oblasti zdravotnictví byl lékař Pišlovi dne 31. prosince 1957 udělen titul Zasloužilého lékaře USSR. Také byl vyznamenán řádem Odznak úcty, řadou medailí za bojové a pracovní zásluhy, řádem Vlastenecké války 2. stupně, a v roce 1976 byl vyznamenán nejvyšším vyznamenáním státu – řádem Lenina. Po celou dobu své práce byl Jaropolk Pišl pokaždé zvolen poslancem obecního úřadu, mnohokrát poslancem oblastního úřadu.

Svou lásku k lékařství předal i dětem. Syn, absolvent Vinnického lékařského institutu, je primářem očního oddělení v Malínské okresní nemocnici. Dcera absolvovala Odeský lékařský institut, pracuje v Kyjivě jako mikrochirurg v Centru pro mikrochirurgii oka.

Mnoho času věnoval pan Pišl veřejné práci. Často vystupoval na lékařských vědeckých radách a také před obecním vesnicí s různými přednáškami o zdravotnictví, o výchově dětí, dopisoval si a sbíral historické materiály.

Nejednou dostal nabídku zaměstnání v jiných místech (Malín, Žytomir), nabízeli mu pokračování aspirantury a práci v Kyjivě. Ale on si přál, aby se v rodné vesnici zlepšovala lékařská péče a dělal pro to všechno. Občas manželka, paní Anna Pišlová, zavedla řeč o přestěhování do města, což by bylo lepší pro výchovu dětí, ale nikdy neměla v tomto směru podporu ze strany manžela.

Jeho manželka vzpomínala, že moc pracoval na sobě. Vždy musel přečíst všechny noviny nebo časopisy, které si předplácel. Když se připravoval k jakékoliv operaci, vždycky si znovu a znovu pročetl literaturu. Nic nedělal ledabyly a říkal: „Žiji podle zákona srdce: buď všechno, nebo nic“. Jednou k němu přijeli z Kyjiva a žádali ho, aby podepsal souhlas kandidovat do Nejvyšší rady Ukrajiny. Jaropolk Fedorovič jim k jejich velkému údivu vysvětlil, že jeho zdraví už není to, co bývalo, ale pokud ještě bude mít sílu, tak se bude snažit být užitečný tady, ve vesnici.

Asi díky jeho autoritě a pověsti malozubovščinské nemocnice, které se rozšířily po celé Ukrajině i za hranicemi země, vychovala Malá Zubovščina celkem padesát čtyři lékařů různých kvalifikací s vysokoškolským vzděláním. Z nich je pět zasloužilých lékařů Ukrajiny a jeden zasloužilý lékař České republiky. Vznikly celé dynastie doktorů. Jen v rodině Pišlových je dvanáct lékařů.

Když se v roce 1986 doktor Pišl chystal do důchodu, plánoval aktivní odpočinek. Chtěl navázat kontakty se starými kamarády těžkých válečných a poválečných let. Šlo mu také o to poznat vlast svých předků, protože dříve mu na to nezbyval čas. Ale jeho vlastní zdraví bylo už dávno podlomené. Srdce, které bylo vyčerpáno složitými životními zkouškami, se zastavilo 11. července 1986. Jeho tělo pohřbili v rodné vesnici, na hřbitově, který v roce 1870 založili jeho předci, přistěhovalci z Čech.

Pramen: Turek V., Kovalenko S. *České stopy na Ukrajině: Dějiny české vesnice Malá Zubovščina. Praha, 2018. S. 196-207.*

Пішель Ярослав

Професор Ярослав В'ячеславович Пішель – відомий невропатолог-клініцист, учений та педагог, народився 3 травня 1924 року в колонії Зубівщина Малинського району Коростенського округу (нині с. Мала Зубівщина Коростенського району Житомирської області) в родині чеських колоністів Марії Ростиславівни (у дівоцтві Вольф) та В'ячеслава Федоровича Пішелів. Батько Ярослава завідував чеською 4-річною школою. Родина Пішелів мешкала в будівлі старої школи, де для неї громада колонії виділила окрему кімнатку.

У 1930-1931 роках на території радянської України та і всього Радянського Союзу прокотилася хвиля репресій проти чехів на основі сфабрикованої справи про таємну шпигунсько-диверсійну контрреволюційну організацію розвідки чеського Генерального

штабу, яка увійшла в історію як «Процес над чеськими вчителями». По цій справі проходив і батько Ярослава, В'ячеслав Пішель, якого засудили до 8 років позбавлення волі із конфіскацією майна. Пізніше термін ув'язнення скоротили до 4 років. Покарання В'ячеслав Федорович відбував у місті Ярославль (Росія), а його родину виселили зі службової квартири в школі. Їх у половину новозбудованого будинку забирає до себе бабуся Марія, мати В'ячеслава, а в другій половині мешкає родина її другого сина Йосипа.

Повернувшись із заслання, В. Ф. Пішель, маючи середню сільськогосподарську освіту та будучи хорошим фахівцем із хмелярства, припиняє вчителювання й працює хмелярем.

Упродовж 1932-1936 років Ярослав Пішель закінчив 4 класи школи з чеською мовою навчання в колонії Зубівщина, а далі ще три роки навчається в 5-7 класах в українських школах села Вовчків Поліського району Київської області та села Стремигород Коростенського району Житомирської області.

У 1939 році родина Пішелів переїжджає на станцію Колодязну Воронежської області. Ярослав продовжує навчання в російськомовній школі села Ліва Росош (нині – Каширський район Воронежської області), десять класів якої він закінчує у 1942 році, і в жовтні цього ж року його призивають до лав Радянської армії. З жовтня по грудень 1942 року – рядовий стрілецького полку на станції Селікса Пензенської області, а з грудня 1942 року по червень 1944 року – курсант 2-го Ульяновського бронетанкового училища. З червня 1944 року до демобілізації в серпні 1946 року – командир взводу курсантів 2-го Ульяновського танкового училища. Ярослав Пішель нагороджений медалями «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні, 1941-1944 років», «20 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років» та «За доблесну працю і ознаменування 100 років з дня народження В. І. Леніна».

З вересня 1946 року по серпень 1947 року навчався в Чернівецькому медичному інституті. У вересні 1947 року переводиться на 2-ий курс Київського медичного стоматологічного інституту, який і закінчує в 1950 році, отримавши диплом лікаря-стоматолога з відзнакою.

Від вересня 1950 року продовжує навчання в 3-річній ординатурі на кафедрі нервових хвороб при цьому ж інституті. У 1954 році він захищає кандидатську дисертацію з теми «Лікування сном деяких хвороб нервової системи».

З 1953 року по 1960 рік – асистент, з 1961 року по 1967 рік – доцент кафедри нервових хвороб Вінницького медичного інституту ім. М. І. Пирогова. За його ініціативою на кафедрі було започатковано курс дитячої неврології. У 1961 році став першим редактором інститутської газети «Молодий медик», а з 1967 року на громадських засадах очолював одну з неврологічних лікарень інституту.

28 серпня 1951 року Ярослав В'ячеславович одружився з Альбіною Василівною Кисельовою (1929-2006), яка працювала в резус-лабораторії Вінницької обласної станції переливання крові. У цьому шлюбі народжуються двоє синів: Віталій та Володимир, які продовжили справу свого батька й стали відомими вченими – докторами медичних наук.

24 квітня 1967 року Ярослава Пішеля було призначено директором Харківського науково-дослідного інституту неврології та психіатрії. При влаштуванні туди на роботу він у своїй біографії написав: «Батько в період культу особи Сталіна піддався репресіям. На цей час реабілітований. Рідний брат працює електриком у Коростені Житомирської області. Дядько Пішель-Гаєк Володимир Федорович і двоюрідний брат Гаєк Володимир Йосипович служили в Чехословацькій армії».

Клінічною базою інституту в той час 36-а неврологічна лікарня, оскільки своїх палат із ліжками для хворих інститут не мав. Робота в інституті та в лікарні були взаємопов'язані, бо багато питань повсякденного життя вирішувалися спільно директором та головним лікарем.

За 10 років роботи директором інституту Ярослав В'ячеславович разом зі своїми колегами значно зміцнив матеріальну базу інституту, розширив тематику наукових досліджень, відкрив нові та перепрофілював частину старих відділень згідно з провідною тематикою інституту. В інституті вперше було створено поліклініку, що дало можливість надавати консультативну допомогу хворим. Уперше в Україні інститут вийшов з ініціативою до Міністерства охорони здоров'я УРСР про створення Інституту позаштатних наукових співробітників з-поміж практикуючих лікарів, яку було схвалено. Багато було зроблено в кадрових питаннях: покращилася підготовка наукових кадрів через аспірантуру, практикуючих лікарів – через клінічну ординатуру. Усі ці досягнення, новації та створення передумов для більш серйозних кроків із реорганізації та перспективного розвитку інституту були високо оцінені – 9 травня 1972 року інститут відзначили високою урядовою нагородою.

Ярослав Пішель брав активну участь у громадській діяльності. З 1961 року по 1963 рік був депутатом Вінницької міської ради, з 1967 року по 1977 рік був депутатом Московської районної ради міста Харкова, у якій очолював постійну комісію з охорони здоров'я. Як науковець, він активно брав участь в роботі всесоюзного, республіканського й харківського наукових товариств невропатологів та психіатрів.

У 1971 році Ярослав В'ячеславович закінчує написання докторської дисертації на тему «Гліобластоми головного мозку (патоморфологія, клініка, діагностика і порівняльна оцінка методів лікування)», після успішного захисту якої Вища атестаційна комісія 25 лютого 1972 року присудила йому ступінь доктора медичних наук.

У 1977 році професор Пішель перейшов на викладацьку роботу до Українського інституту удосконалення лікарів (сьогодні – Харківський інститут удосконалення лікарів).

Після виходу на пенсію вчений упродовж 1992-2002 років продовжував працювати консультантом лікувально-діагностичного центру в місті Ворзель Київської області.

Науковий доробок вченого становить понад 200 наукових праць (у тому числі 4 монографії), 2 винаходи та 18 рацпропозицій. Ряд книг, написаних ним у співавторстві з іншими авторами, і донині залишаються цінними посібниками для лікарів та студентів.

З 1969 по 1978 рік Ярослав Пішель був відповідальним редактором республіканського міжвідомчого збірника «Неврологія і психіатрія». Багато років очолював спеціалізовану вчену раду із захисту кандидатських та докторських дисертацій за спеціальністю «Неврологія і психіатрія». Популяризував медичні знання серед населення, будучи членом товариства «Знання», виступав на радіо, телебаченні, у пресі.

В останні роки свого життя Я. В. Пішель багато зусиль доклав до пошуку та систематизації матеріалів про своїх предків-чехів. Підготував дві статті: «Дещо про мовну адаптацію чехів-переселенців в Україні» та «Зміни деяких імен та прізвищ чехів, що сталися після їх переселення в Україну».

19 квітня 2014 року пішов із життя видатний український вчений чеського походження, невролог, педагог, лікар – Ярослав В'ячеславович Пішель. Його поховано біля дружини на Байковому цвинтарі в Києві. Він був і залишається вченим, у якого поєднувалися риси творчого експериментатора, організатора науки та талановитого педагога. Ярослав В'ячеславович був надзвичайно інтелігентною, порядною та чуйною людиною з тонким почуттям гумору.

Джерело: Коваленко С. М. Життєвий і творчий шлях видатного українського чеха - професора Я. В. Пішеля. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції «Чехи на теренах Волині». Дубно, 2021. С. 36-42.

Pišl Jaroslav

Profesor Jaroslav Pišl, syn Čechů-kolonistů Václava a Marie (dcery Rostislava Volfa) Pišlových se narodil 3. května 1924 v kolonii Zubovščina Malínského rajonu (okresu) Korostenského okruhu (nyní obec Malá Zubovščina Korostenského rajonu Žytomirské oblasti). Otec Jaroslava, Václav Pišl, syn Fedora, pracoval jako vedoucí 4leté české školy v kolonii Zubovščina. Jeho rodinu obec ubytovala v soukromém bytě v budově staré školy.

V letech 1930-1931 v Sovětském svazu proběhla vlna represí proti Čechům, podle vykonstruovaného případu o špionážně-diverzní kontrarevoluční organizaci výzvědné služby Generálního štábu Československa, který byl v historii pojmenován jako „Proces s českými učiteli“.

V tomto případě byl také obviněn otec Jaroslava, učitel Václav Pišl, který dostal trest 8 let věznění s konfiskací majetku. Později mu vězení zkrátili na 4 roky a odpykal si je ve městě Jaroslavl v Rusku. Jeho rodina byla vystěhovaná ze školního bytu a vzala si je k sobě maminka Václava, babička Marie, která se dělila napůl o nový dům se svým synem Josefem. Po návratu domů Václav Pišl už nepracoval jako učitel, ale jako chmelař, protože dříve měl zemědělské vzdělání a byl specialistou v pěstování chmele.

V letech 1932-1936 Jaroslav absolvoval školní docházku v místní 4leté české škole v Zubovščině. Pak pokračoval v letech 1937-1939 v 5.-7. třídě v ukrajinských školách v obci Vovčiv Poleského rajonu Kyjivské oblasti a obci Stremyhorod Korostenského rajonu Žytomirské oblasti. V roce 1939 rodina se přestěhovala do stanice Kolodážné Voroněžské oblasti a Jaroslav pokračuje ve studiu v ruské škole obce Levá Rosoš (nyní Kašyrský rajon Voroněžské oblasti). V roce 1942 ukončuje 10letou školní docházku a v říjnu téhož roku narukuje do Sovětské armády. Od října do prosince roku 1942 jako voják 103. stříleckého pluku na stanici Selixa Pěnzenské oblasti a od prosince roku 1942 do června roku 1944 – frekventant 2. Uljanovského vojenského tankového učiliště. Od června 1944 do demobilizace v srpnu 1946 – velitel čtyř frekventantů 2. Uljanovského tankového učiliště. Jaroslav Pišl dostal vojenské vyznamenání: medaile „За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов“ a „20 лет победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов“.

Od října 1946 do srpna 1947 se učil v Černivecké vysoké škole medicíny a v roce 1947 pokračuje jako student Kyjivské vysoké školy stomatologie, kterou absolvoval v roce 1950 a dostal diplom s vyznamenáním jako doktor-stomatolog. Od září 1950 pokračuje v 3leté klinické ordinatuře na katedře nervových nemocí a 22. dubna 1954 obhájil disertaci „Léčení snem některých nemocí nervové soustavy“.

V letech 1953-1960 jako asistent a od roku 1961 po rok 1967 jako docent katedry nervových nemocí Vinnické vysoké školy medicínské M. I. Pyrogova. Podle jeho iniciativy byl zavedený nový kurs dětské neurologie. V roce 1961 se Jaroslav Pišl stal prvním redaktorem vysokoškolských novin „Mladý medik“.

Dne 28. srpna 1951 se pan Pišl oženil s paní Albínou Vasiljevnu Kyseľovou (1929-2006). Manželka byla zaměstnána v rezus-laboratoři Vinnické stanice transfúze krve. V rodině vyrostli dva

synové: Vitalij 1953 ročník a Vladimír 1954 ročník, kteří se posléze stali jako jejich otec vědci – doktory lékařských věd.

Dne 24. dubna 1967 Ministerstvo zdravotnictví USSR jmenovalo docenta Pišla direktorem Charkovského vědecko-výzkumného ústavu neurologie a psychiatrie. Ve své biografii napsal: „Otec za času kultu osobnosti Stalina podlehl represím. Později byl rehabilitován. Rodný bratr pracuje jako elektrotechnik v Korosteni Žytomirské oblasti. Strýc Pišl-Hájek Vladimír Fedorovič a bratranec Hájek Vladimír Josefovič sloužili v Československé armádě“.

Za 10 let působení direktorem ústavu Jaroslav Pišl spolu se svými spolupracovníky upevnil materiální základy, některá oddělení byla přeprofilovaná podle tematiky ústavu, ale zase byla zahájena nová. Poprvé založili polikliniku, ve které poskytovali konsultativní pomoc nemocným z Charkova a celé Ukrajiny. Byl zahájen tisk ročníku republikánského sborníku „Neurologie a psychiatrie“, kde otiskovali svá vědecká díla zaměstnanců ústavu.

Poprvé na Ukrajině se ústav představil s iniciativou, na Ministerstvu zdravotnictví USSR, o založení ústavu externích vědeckých spolupracovníků z lékařů-praktiků, která byla schválena. Prvními externími vědeckými spolupracovníky se stali kandidáti a doktoři věd, kteří byli zaměstnání v nemocnici ústavu a také mnoho lékařů z jiných míst Ukrajiny.

Mnoho bylo uděláno v kádrových záležitostech. Byla zlepšena příprava vědeckých kádru v aspirantuře a lékařů-praktiků v klinické ordinatuře. Ta doba byla pro ústav dobou rozvoje a prosperity, byly udělány kroky pro další jeho rozvoj a reorganizaci, jako vyčlenění rozpočtu na vlastní lůžka vybavené moderní aparaturou. Nařízením z 9. května 1972 byl ústav oceněn státním vyznamenáním.

Doktor Pišl byl aktivní ve veřejné činnosti. Od roku 1961 do roku 1963 jako poslanec Vinnické městské rady a od roku 1967 do roku 1977 jako poslanec Moskevské rajonní rady města Charkova, kde byl v čele komise pro zdravotnictví. Jako vědec se aktivně zúčastňoval seminářů charkovských, ukrajinských a celostátních sdružení neuropatologů a psychiatrů.

V roce 1971 Jaroslav Pišl představil svou doktorskou disertaci: „Glioblastomy mozku (patomorfologie, klinika, diagnostika a srovnávací hodnocení metod léčení)“ a 25. února 1972 mu Vyšší kvalifikační komise udělila hodnost doktora medicínských věd. Dne 12. dubna 1973 dostal hodnost profesora. V roce 1977 profesor Pišl přichází vyučovat do Ukrajinského ústavu zvyšování kvalifikace jako profesor katedry neuropatologie, a od roku 1979 po rok 1994 působí jako vedoucí katedry a děkan terapeutické fakulty. Jako důchodce od roku 1994 do roku 2002 pokračoval jako konsultant-neuropatolog léčebně-diagnostického centra „Medexpres“ ve městě Vorzeľ v Kyjivské oblasti.

Vědecké dědictví vědce tvoří více než 200 vědeckých děl, včetně 4 monografií, 2 vynálezů a 18 zlepšovacích návrhů. Učebnice, kterou napsal spolu se svými kolegy, dodnes slouží jako cenná příručka lékařů-reflexoterapeutů.

Od roku 1969 do roku 1978 byl hlavním redaktorem republikového sborníku „Neurologie a psychiatrie“, byl v čele redakční rady při vydání dílů ze IV. a V. sjezdu neuropatologů a psychiatrů Ukrajiny.

Mnoho let byl profesor Pišl v čele speciální vědecké rady pro obhajobu kandidátských a doktorských disertací ze specializace „Neurologie a psychiatrie“. Také byl velkým popularizátorem medicínských znalostí mezi obyvatelstvem, regulárně vystupoval v rozhlase, v televizi a v tisku. Za svoji vědecko-pedagogickou a veřejnou činnost dostal 12 oficiálních vyznamenání.

V posledních letech svého života Jaroslav Pišl věnoval mnoho úsilí výzkumu svých prarodičů-Čechů. Zveřejnil dva menší články: „Něco o jazykové adaptace Čechů-přistěhovalců na Ukrajinu“ a „Změny některých jmen a příjmení Čechů, které nastaly po jejich přistěhování na Ukrajinu“.

Dne 19. dubna 2014 odešel ze života známý ukrajinský vědec českého původu, neurolog, pedagog, lékař – Jaroslav Pišl. Pohřbili ho vedle manželky na Bajkovém hřbitově v Kyjivě. Byl a zůstal vědcem, kterého harmonické rysy spojovaly v experimentátora, organizátora vědy a nadaného pedagoga. Pan Pišl byl neobyčejný inteligent, pořádný a citlivý člověk s jemným citem pro humor.

Pramen: Коваленко С. М. *Життєвий і творчий шлях видатного українського чеха - професора Я. В. Пішеля. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції «Чехи на теренах Волині».* Дубно, 2021. С. 36-42.

Династія лікарів Пішелів

Засновником цієї династії лікарів можна вважати Пішеля В'ячеслава Євтиховича. Він народився 22 вересня 1918 року в чеській колонії Зубівщина Малинської волості Радомишльського повіту Київської губернії. Родина його батьків мешкала в сусідньому селі Стремигород, де разом із ними теж мешкала багато чеських родин. Після зміни назв окремих населених пунктів і меж районів та областей колонія Зубівщина була перейменована в Малу Зубівщину й адміністративно належить до Коростенського району Житомирської області. На основі вивчення договору купівлі-продажу маєтку губернського секретаря І. Ф. Меленевського «Товариством чехів колонії Зубівщина» від 28 лютого 1873 року та перепису населення колонії Зубівщина від 1897 року можна з великою вірогідністю стверджувати, що серед першопоселенців, які прибули з околиць чеського міста Градец Кралове, був голова родини Пішель Ян Янович (*1806) та його сини Їржі (*1842), Вацлав (*1844), Франтішек (*1851) та Йозеф (*1854). У Вацлава Пішеля було шестеро дітей, і його син Войтех (Євтихій, *1882) став батьком основоположника династії лікарів Пішеля В'ячеслава. Під час переходу до православ'я, який був особливо масовим у 1888-1891 роках, чехам давали церковні російські імена, хоча вдома та на вулиці часто використовувались чеські імена.

Закінчивши середню школу, В'ячеслав (Вацлав) у 1938 році вступив на навчання до Вінницького медичного інституту, але навчання перервала війна. Після захоплення Вінниці окупанти взяли на облік усіх студентів-медиків, примусивши їх працювати в німецькому військовому шпиталі. Деякі студенти намагалися втекти, але їх спіймали і показово повісили. В'ячеславу вдалося втекти та манівцями добратися до рідного села. В армію його не взяли через травму ноги, і він влаштувався на роботу в призовному пункті. Мешкав у своїх батьків Євтихія В'ячеславовича та Анни Йосипівни в селі Стремигород. Після звільнення села та Житомирщини від окупантів разом з воїнами Червоної армії дійшов до Берліна, брав участь у визволенні Праги.

Після закінчення війни в Коростені зустрівся зі своїм рідним братом, який воював у лавах чехословацьких підрозділів в СРСР під командуванням Лудвіка Свободи і якого родина два роки оплакувала, вважаючи як безвісти зниклого.

Повернувшись із фронту, В'ячеслав Пішель продовжив навчання в медінституті, одружившись зі своєю землячкою, теж студенткою медінституту Людмилою Олександрівною Врабец.

Людмила Врабец народилася 1-го вересня 1921 року в колонії Зубівщина Малинської волості Радомишльського повіту Київської губернії. Прізвище Врабец серед мешканців Зубівщини зустрічається в документах, поданих у книзі Владіміра Турека та Сергія Коваленка «Чеські стопи в Україні» аж в листках перепису населення від 1897 року. Напевно, ця чеська родина перебралася до Зубівщини пізніше, ніж більшість мешканців села, які стали його засновниками. Це пояснюється міграцією чеських родин як в міста, так і в інші населені пункти в пошуках кращих умов життя.

Людмила Врабец ще до війни стала студенткою Вінницького медичного інституту, але навчання було перерване війною. Повернувшись у рідне село, вона деякий час працювала в колгоспі, а з приходом Червоної армії, коли на колгоспному дворі розташувався військово-польовий госпіталь, пішла працювати туди санітаркою. Там вона вперше зазирнула у вічі смерті, коли щодня хоронили померлих від ран поранених бійців. Через тиждень її викликали до військкомату й доручили справжнє бойове завдання – очолити барак для висипнотифозних цивільних хворих у селі Моства. Працювати доводилося майже цілодобово, адже хворих привозили і вдень і вночі з цілого району, і вони чекали на допомогу від молоденької дівчини, якій навіть порадитися не було з ким. Під її керівництвом перебували декілька фельдшерів та медсестер, а з медичного обладнання лише термометри та дезкамера. Коли пік епідемії спав, Людмила теж заразилася й тільки завдяки матері не померла. Після одужання її призначили завідувачкою медамбулаторії на базі того ж колишнього тифозного бараку. І знову хворі скарлатиною, кором, маляріє та ще й виїзди на виклики в навколишні села. У післявоєнні роки на місцях боїв, у полях та лісах було багато мін та боєприпасів, що не розірвалися, тому до лікарні часто привозили місцевих мешканців із відірваними руками чи ногами. Проведення господарських робіт або звичайна цікавість до цих предметів, особливо серед дітей, часто закінчувалися важкими пораненнями, каліцтвом або смертю. З усім цим довелося зустрітися Людмилі. А замість заробітної плати – декілька кілограмів борошна.

Одного разу до бараку прийшов чоловік похилого віку, увесь в орденах і з запухлою щокою. Підходить до Людмили (єдиного лікаря) й слізно просить вирвати зуба. Вона збентежилася, адже ніколи ще такого не робила та й інструментів відповідних не було. Аж тут підбігає санітарка й приносить велику коробку, радісно гукаючи: «Є інструменти! Ще з довоєнних часів залишилися». Тут Людмилі стало зовсім погано. Вибравши тремтячою рукою серед двох рядів різних блискучих кліщів одні, вона, посадивши чоловіка на стілець і протерши кліщі перваком та потримавши для певності над вогнем, міцно притиснула голову чоловіка. Через секунду хворий зуб, зірвавшись із кліщів, відлетів на п'ять метрів від пацієнта. Щасливий від радості чоловік, не стримавшись, поцілував руку своїй рятівниці та, знявши з руки годинник, подарував його дівчині.

У 1944 році почали відновлювати навчальний процес школи, училища, технікуми та вузи. Зрозуміло, що Людмила прагнула продовжити навчання в медінституті, але її ніяк не відпускали з роботи. Її любили та поважали на роботі та в селі, характеризуючи як «молоду, але толкову». Доведена до відчаю, вона поїхала до Києва в міністерство і, походивши по кабінетах, таки зустріла потрібну людину, яка вислухала й вирішила її проблему. Вибиралася вже пізно ввечері з міста без квитка на потяг, залізши через вікно у вагон і пролежавши до Фастова під лавкою, де ховалася від контролерів.

Після закінчення медичного інституту молоде подружжя В'ячеслава Євтиховича та Людмили Олександрівни Пішелів за направленням поїхали працювати в село Бараші Ємільчинського району Житомирської області, а в 1959 році переїхало до Житомира,

збудувавши там свій будинок. В'ячеслав Євтихович очолив туберкульозну лікарню в селі Іванків Андрушівського району, а з 1968 року працював у Житомирській психлікарні до виходу на пенсію. Людмила Олександрівна працювала акушеркою-гінекологинею, завідувала пологовим відділенням, пізніше завідувала відділом на станції переливання крові. Через її руки пройшли тисячі хворих, породіль, новонароджених. Як лікарка-гінекологиня вона користувалася великою повагою і любов'ю не тільки в Житомирі – її добре знали в усій області.

У далекому 1943 році, маючи лише три курси медичної освіти, вона врятувала життя молодому юнакові, який захворів на тиф і якого вже віднесли до моргу. Уранці пані Людмила, перевіряючи померлих за ніч хворих, виявила в нього ознаки життя. Вона довго боролася за його життя й таки врятувала. У 1993 році її дочка Емілія випадково зустріла цього чоловіка в місті Крупка в Чехії. Коли ж він дізнався, що Емілія – дочка його рятівниці, то його радості не було меж. Він розповів Емілії, яку роль у його житті відіграла Людмила Олександрівна. Його син став відомим в Україні лікарем-нейрохірургом, працював у Києві, а в 1990 році виїхав до Чехії.

У родині волинських чехів, сільських лікарів, у 1947 році народився первісток – В'ячеслав. Він у дитинстві переніс кліщовий енцефаліт і залишився глухонімим, але був дуже здібним та талановитим, мав золоті руки, ремонтував радіо- та телеапаратуру. Трагічно загинув у 1995 році в Ужгороді.

У 1951 році народилася донька Анна, а в 1953 році – Емілія, названі на честь своїх бабусь. Оскільки батьки займали важливі посади в сільській лікарні (батько – завідувач, мати – головний лікар) й займалися її відбудовою після війни, то в родину для виховання дітей запросили няню-чешку з їхнього рідного села Марію Йосипівну Гноїлек – самотню жінку. Вона прожила в родині Пішелів до 1981 року й померла у віці 89 років як повноправна та авторитетна членкиня родини. До її думок та порад у складних життєвих ситуаціях прислухалися усі члени родини. Після переїзду до Житомира Марія Йосипівна, яка не володіла ні українською, ні російською мовами, а лише чеською, навчила навіть сусідів чеської мови, не кажучи вже про родину Пішелів, де вдома спілкувалися чеською мовою й у побуті дотримувалися звичаїв чеського народу.

Обидві дочки Пішлів закінчили Вінницький медичний інститут, продовживши родинну справу – лікувати людей. Анна стала терапевтом, а Емілія – акушеркою-гінекологинею. Ще під час навчання в інституті обоє повиходили заміж за колег-студентів і працювали в Житомирі. Чоловік Анни – Литвінець Олександр Кирилович – лікар-хірург, начмед районної лікарні. Анна В'ячеславівна, попрацювавши терапевтом, працювала лікарем-педагогом у Житомирському інституті медсестринства. У них двоє дітей – Андрій та Людмила. Чоловік Емілії В'ячеславівни – Снідевич Володимир Миколайович – лікар-отоляринголог. Подружжя Снідевичів має двох синів – Павла та Дмитра. Родина Пішлів-Врабеців та родини їх дочок завжди підтримували тісні зв'язки зі своєю малою батьківщиною – селом Мала Зубівщина.

Після аварії на Чорнобильській АЕС переважна більшість чехів із Малої Зубівщини та інших населених пунктів Житомирщини переселилася на свою історичну батьківщину. Чоловіки Анни та Емілії не захотіли переселятися, і тоді, щоб не втрачати зв'язків із батьківщиною своїх дідів та прадідів, передавати своїм дітям та внукам культуру, рідну мову, пісню, звичаї та традиції, сестри вирішили організувати в Житомирі Чеське товариство. Вони в квітні 1991 року відвідали Чеське консульство в Києві, приємно вразивши консула знанням старочеської мови. Працівники консульства з повагою віднесли до задуму Анни та Емілії, надавши їм необхідну підтримку. У травні 1991 року в Житомирі відбулися перші збори Спілки

волинських чехів Житомирщини, на яких головою Спілки було обрано Емілію В'ячеславівну Снідевич.

В'ячеслав Євтихович помер 14-го травня 1993 року, а Людмила Олександрівна – 9-го вересня 2001 року.

Джерела: Майя Лутай. Чехи на Житомирщині: історія і сьогодення. Житомир, 2008.

Владімір Турек, Сергій Коваленко. Чеські стопи в Україні: історія чеського села Мала Зубівщина. Прага, 2018.

Dynastie lékařů Pišlových

Dynastii lékařů Pišlových založil Václav Pišl (22.09.1918-14.05.1993), syn Vojtěcha. Narodil se v české rodině v kolonii Zubovščina Malínského volnosti Radomyšlského újezdu Kyjivské gubernii (nyní obec Malá Zubovščina Korostenského rajonu Žytomirské oblasti Ukrajiny). Rodiče pak bydleli v sousední česko-ukrajinské vesnici Stremygorod. Kolonii Zubovščina založila skupina českých přistěhovalců původem od Hradce Králové. V Kupní smlouvě na koupi majetku gubernského tajemníka I. F. Meleněvského Spolkem Čechů kolonie Zubovščina, z 28. února 1873 nalézáme jména: Jan Pišl (*1808) – otec, Jiří (*1842), Václav (*1844), František (*1851) a Josef (*1854) – synové Pišlových. Jedno ze šesti dětí Václava – Vojtěch (Jevtychij) stal otcem zakladatele dynastie lékařů Pišlových. Musíme poznamenat, že po přestoupení na pravoslaví Češi dostávali ruská církevní jména, ale v domácnosti a ve vesnici se používala česká jména.

Po ukončení střední školy (desetiletky) se Václav v roce 1938 zapsal na vysokou lékařskou školu ve Vinnici. Studie ale byly přerušeny válkou. Studenty lékařské vysoké školy Němci vzali do evidence a přinutili je pracovat ve vojenské nemocnici. Někteří studenti utekli, ale chytili je a pověsili. Václavovi se podařilo utéct a dostat se do své vesnice.

Do armády ho nevzali pro revma nohou, a tak pracoval ve vesnici Stremyhorod, kde bydleli jeho rodiče, Vojtěch, syn Václava, a Anna, dcera Josefa, Pišlovi. V roce 1943 byla Žytomirská oblast osvobozena. Václav Pišl potom spolu s Rudou armádou došel do Berlína a zúčastnil se osvobození Prahy. V roce 1945 v Korosteni se potkal se svým bratrem, který bojoval v československém armádním sboru Ludvíka Svobody a kterého už dva roky rodina měla za nezvěstného.

Po návratu z fronty se Václav Pišl oženil s Ludmilou Vrabcovou a pokračoval ve studiu ve Vinnici. Jeho manželka, ročník 1921, byla také původem z české obce Zubovščina (od roku 1946 obec Malá Zubovščina) Radomyšlského újezdu Kyjivské gubernie. Její studie ve Vinnické lékařské vysoké škole také přerušila válka. Vrátila se do své vesnice, kde pracovala v kolchozu a po příchodu Rudé armády se ve vesnici objevila vojenská nemocnice, kam nastoupila jako ošetřovatelka. Tato nemocnice byla umístěna na kolchozním nádvoří. Tam poprvé viděla mnoho smrti – každý den pohřbívali zemřelé raněné vojáky. Za týden byla pozvána do vojenského ústavu a dostala opravdový bojový úkol – řídit dům pro nemocné tyfem v obci Mostva. Pracovala skoro 24 hodin denně, protože nemocné dováželi z celého rajonu a ti čekali na pomoc od mladé dívky, která neměla nikoho, s kým by se poradila. Řídila několik felčarů a zdravotních sester a z lékařského zařízení byly k dispozici jenom teploměry a dezinfekční komora. Když epidemie tyfu klesla, tak ona sama onemocněla a skoro div nezemřela. Díky mamince se uzdravila, a po uzdravení stala vedoucí lékařské ambulance v témže domě. Zase to byli nemocní spálou, spalničkami a malárií. K tomu ještě mnoho pozvání do všech okolních vesnic. Po válce v polích, loukách a lesích bylo mnoho min a všelijakých zbraní a lidé,

nejčastěji děti, je ze zvědavosti rozebírali a bývali zraněni. Byly také i smrtelné případy. Práce bylo pro mladou dívku nad hlavu a mzda – několik kilogramů mouky.

Jednou do domu přišel starší muž s mnohými vyznamenáními a s oteklou tváří. Podešel k Ludmile (jediná doktorka) a se slzami v očích žádá, aby mu vytrhla zub. Ona se znepokojila, protože to nikdy ještě nedělala, a navíc neměla k dispozici žádný zubní lékařský instrument. Za chvíli sanitářka přinesla celou krabici kleští (zůstaly zde od předválečné doby). Ludmila usadila pána na židli, vzala jediné lesknoucí se kleště (nejvíce, podle ní, vhodné pro ten případ), otřela je samohonkou a pro jistotu podržela nad ohněm. Přidržela hlavu pacienta a dala se do zubu. Za vteřinu zub už odletěl na pět metrů. Starší pán nemohl vydržet své emoce a políbil ruce své spasitelky, pak sundal z ruky hodinky a daroval je Ludmile.

Od roku 1944 na osvobozeném území se začalo vyučovat ve školách a na vysoké škole. Ludmila chtěla pokračovat ve studiu, ale rajonní ředitelství na to nedalo povolení, a tak pokračovala v práci v lékařské ambulanci. Jednou zajela do Kyjiva a šla na Ministerstvo zdravotnictví. Celý den chodila od jednoho kabinetu k druhému a žádný úspěch. Až už k večeru ubřečená potkala na chodbě nějakého úředníka, který vyřídil její problém. Domů se vracela pozdě večer, už nedostala jízdenku na vlak, tak vlezla do vozu přes okno a ukrývala se až do Fastova pod lavicí před kontrolou.

Štíhlou a čilou holku měli rádi a vážili si ji. Říkali o ní: „Mladá, ale rozvážná“. To bylo pro ni nejvyšší pochvalou a uznáním.

Po absolvování vysoké školy Václav a Ludmila Pišlovi jako mladí specialisté odjeli pracovat do obce Baraši Jemilčinského rajonu Žytomirské oblasti a pak v roce 1959 odjeli do Žytomiru, kde postavili svůj domek. Paní Ludmila začala pracovat jako lékařka-gynekolog v 1. městské nemocnici. Jako lékařku-gynekologa si jí vážili nejen v Žytomiru, ale byla dobře známá v celé oblasti.

V dávno minulém roce 1943 paní Ludmila po třech ročnících lékařské vysoké školy zachránila život mladíkovi, který dostal tyfus, a v noci ho už dali do márnice. Ráno Ludmila u něj zjistila slabou známku životních funkcí. Dlouho o něj pečovala a on se uzdravil. V roce 1993 dcera Ludmily, Emílie, náhodně potkala tohoto pána ve městě Krupka v Čechách a když se dozvěděl, že je dcera lékařky, která mu zachránila život, tak jeho radost neměla hranic. Pověděl Emílii o její mamince, která v jeho životě sehrála rozhodující úlohu. Jeho syn se stal známým lékařem-neurochirurgem na Ukrajině a v roce 1990 emigroval do Čech.

V rodině volyňských Čechů Pišlových se v roce 1947 narodil syn Václav. V dětství prodělal klíšťovou encefalitidu a stal se hluchoněmým. Byl velmi schopný a nadaný, měl zlaté ruce, opravoval rádia a televizní aparatury. Tragicky zahynul v roce 1995 v Užhorodě.

V roce 1951 se narodila dcera Anna a v roce 1953 druhá dcera Emílie, které dostaly jména svých babiček ze strany obou rodičů, táty i mámy.

Poněvadž rodiče pracovali ve vesnické nemocnici (otec jako vedoucí nemocnice a matka jako hlavní lékařka) a mimoto se zabývali výstavbou nemocnice po válce, proto byla v rodině chůva-Češka na výchovu dětí – starší osamělá paní, Marie Josefovna Hnojilková. Žila v rodině Pišlů do roku 1981 a zemřela ve věku 89 let jako plnoprávná a autoritativní členka rodiny. Její rady poslouchali ve složitých naléhavých otázkách všichni členové rodiny. Když se v roce 1959 rodina přestěhovala do Žytomiru, paní Marie, která neuměla ani ukrajinsky, ani rusky, naučila sousedy mluvit česky.

Dcery Pišlových se také staly lékařkami, absolvovaly lékařskou vysokou školu ve Vinnici – Anna jako internista a pak jako lékař-pedagog v Žytomirské vysoké škole ošetřovatelství a Emílie jako porodník-gynekolog. Ještě jako studentky se provdaly za své kolegy studenty a pak pracovaly v Žytomiru. Manžel Anny – Litvinec Olexandr Kyrjovič – lékař-chirurg rajonní nemocnice a manžel Emílie – Snidevič Vladimír Nikolajovič – lékař-otolaryngolog. Rodina Litvinců vychovala dvě děti –

Andrije a Ludmilu a rodina Snidevičů také dvě děti – Pavla a Dmytra. Obě rodiny jakož i rodina jejich rodičů Pišlových udržovaly těsné vztahy se svým rodištěm – Malou Zubovščinou.

Po havárii na Černobylské atomové elektrárně se značná část českých rodin Malé Zubovšчины, a také i Žytomirské oblasti, odstěhovala do Čech. Manželé Anny a Emílie je nechtěli následovat a jejich rodiny tak zůstaly na Ukrajině. Anna a Emílie, aby neztrácely vztahy s rodištěm svých pradědů, se rozhodly organizovat Český spolek v Žytomiru, aby předaly svým dětem a vnukům rodný jazyk, písně, zvyky, tradice a kulturu. V dubnu roku 1991 navštívily Český konsulát v Kyjevě a příjemně překvapily pana konsula výborným staročeským jazykem. Zaměstnanci konsulátu si všimli jejich iniciativy a podporovali je. V květnu 1991 v Žytomiru se konala první schůzka Spolku volyňských Čechů Žytomirské oblasti a první předsedkyní Spolku zvolili paní Emílii Snidevič.

Vjačeslav Jevtychovič zemřel 14. května 1993 a Ludmila Alexandrovna 9. září 2001.

Prameny: *Майя Лутай. Чехи на Житомирщині: історія і сьогодення. Житомир, 2008.*

Turek V., Kovalenko S. České stopy na Ukrajině: Dějiny české vesnice Malá Zubovščina. Praha, 2018.

Пономаренко Антоніна

Антоніна Миколаївна народилась 5 січня 1940 року в м. Дубно Рівненської області. Батько, Пономаренко Микола Михайлович, за національністю чех, народився 08.03.1905 року в с. Смига Дубенського району, а мати – Пономаренко (дошлюбне прізвище Цінерт) Антоніна Карлівна, теж за національністю чешка, народилась 07.11.1906 року в селі Мирогоща Дубенського району Рівненської області.

Родина мешкала в м. Дубне. Батько працював робітником, а мати була домогосподаркою. У 1943 році Антоніну з мамою примусово вивезли до Німеччини, де вони були в концтаборі. Пані Антоніна згадує: «Я до сьогодні, коли бачу фільм про концтабори, згадую цей жах, що пережила, не можу прийти до тями. Це було пекло. Мама мені розповідала, що мене зранку забирали, а ввечері приносили без ознак життя та кидали на нари. Через якийсь час приходив лікар, давав мені якийсь порошок, після чого я відкривала очі та просила кусочок хліба. А мама наді мною плакала, бо хліба не було. Я була опухла від голоду. За те, що ми з мамою залишились живі, дякуємо Богу та хорошим людям, які допомогли залишитись живими. Ми повернулись до Дубна, будинок наш вистояв, але з будинку було викрадено все. Нас зустріла лише кицька, яка після нашого повернення додому з нами ходила навіть до церкви. У мами було 9 братів та сестер. Була ще жива бабця, мамина мама – Цінерт (дошлюбне прізвище Кочова) Антоніна Францівна. Кожний із родини нам щось привіз: бабця – корову, брати та сестри привезли чи принесли продукти харчування, перини, подушки та інші речі домашнього вжитку. Головне те, що ми вже були вдома, пережили пекло й залишились живі. За допомогою родини мали що їсти».

Дід – Пономаренко Михайло Миколайович – загинув у 1914 під Зборовом Тернопільської області, а бабця - Пономаренко Наталя Михайлівна – важко захворіла й

померла в 1914 році в Дубні. Осиротілому в 9 років батькові допомогла вижити чеська громада. Батьки матері, Карл та Антоніна Цінерт, народилися в Чехії, а померли відповідно в 1936 та 1946 р.

З 1946 року до 1956 року пані Антоніна навчалася в Дубенській середній школі № 2. Після закінчення середньої школи з січня 1957 року почала працювати секретар-друкаркою СШ № 2 м. Дубно. У 1958 році була переведена на посаду секретаря Дубенського районного відділу освіти, де працювала до липня 1967 року. У 1961 році вступила на юридичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка, який закінчила в червні 1967 року за спеціальністю правознавство. У липні 1967 року була зарахована стажером у колегію адвокатів Рівненської області, де працювала адвокатом. У 1968 році була обрана суддею Млинівського районного суду Рівненської області, де працювала до 13 грудня 1970 року. З 13 грудня 1970 року по 1 січня 2017 року працювала адвокатом Дубенської регіональної асоціації адвокатів Рівненської області. 1-го червня 1968 року одружилася з Троцюком Іваном Петровичем, з яким виховала сина Юрія 1971 року народження. Антоніна Миколаївна має внука та внучку.

19 квітня 1991 року за ініціативи Фалтус Лідії Володимирівни, Пономаренко Антоніни Миколаївни та Солянича Андрія Йосиповича були проведені установчі збори Дубенського осередку «Стромовка» Чехословацького культурно-освітнього товариства імені Яна Амоса Коменського в Україні. Головою осередку була обрана Пономаренко А. М. 01 квітня 2003 року товариство змінило назву на Дубенське чеське товариство «Стромовка», вид об'єднання – громадська організація.

Упродовж більше 29 років головою Дубенського чеського товариства «Стромовка» була Антоніна Пономаренко. Мета товариства – це розвиток ідей братської дружби між народами України та Чехії, історична пам'ять, громадська активність, повага до споріднених та далеких етнічних світів, збереження й розвиток фольклору, відродження та утвердження народних традицій, свят та обрядів. За ініціативою чеського товариства «Стромовка» впродовж більше двадцяти років у приміщенні Дубенського міського Будинку дітей та молоді працює гурток із вивчення чеської мови. Першими керівниками гуртка із вивчення чеської мови були Солдатюк Марія Степанівна, Кручок Інеса Пилипівна, Магель Світлана Іванівна, Ярмолюк Олена Петрівна. На цей час керівником гуртка з вивчення чеської мови при Будинку дітей та молоді м. Дубно є Радчук Оксана Віталіївна. Більшість дітей після закінчення гуртка продовжують навчання в Чехії.

11-го вересня 2011 року з ініціативи товариства «Стромовка» в м. Унічові Чехії було укладено договір про співпрацю між містами Унічов (Чехія) та м. Дубне (Україна). Ця угода про співпрацю діє й до сьогодні. Дубенське чеське товариство «Стромовка» проводить спільно з Державним історико-культурним заповідником м. Дубне міжнародні наукові історично-теоретичні конференції, яких, починаючи з 2003 по 2021 рік, було проведено шість.

У 2008 році чеським товариством «Стромовка» було видано книгу українською мовою Мілади Ваврової «Хресна дорога» про полковника запасу медичної служби, яка воювала в армії Лудвіка Свободи, – пані Ірену Малінську, уродженку Млинова.

Чеським товариством «Стромовка» в 2012 році видано книгу спогадів волинських чехів про Волинь українською мовою. Переклад із чеської мови українською – пані Марії Степанівни Солдатюк.

У дубенському Державному історико-культурному заповіднику є постійна виставка стендів чеського товариства «Стромовка», присвячена історії поселень чехів на Дубенщині, витокам історії родини Цінертів, Малинської трагедії 13 липня 1943 року, генералу Лудвіку Свободі, учасникам армії Лудвіка Свободи – полковнику медичної служби Ірені Малінській, генералам Мікулашу Кончицькому та Мілославу Масопусту, зв'язківцю Марії Панковій,

майору Ростиславу Кубішті, поетесі Антонії Гржибовській. Чеським товариством «Стромовка» встановлено 7 пам'ятних дощок на теренах Дубенщини, зокрема на приміщенні районної бібліотеки – 3 пам'ятні дошки: поетесі Антонії Гржибовській, полковнику медичної служби Ірені Малінській, до 100 - річчя Чехословацького легіону на теренах України; на приміщенні школи мистецтв (м. Дубно вул. Лисенка,17) – Мечиславу Кодейшко – учителю та музиканту; на приміщенні хмелефабрики по вул. Свободи м. Дубно – до 140-річчя переселення чехів на Волинь у 2003 році; на приміщенні міської бібліотеки по вулиці Страклівській – генералу Мікулашу Кончіцькому; на приміщенні ФАП (у минулому середньої школи с. Мирогоща, побудованої чехами) – подяка від родини Коларжової Ірени; на приміщенні школи в с. Софіївка – до 100-річчя побудови школи в с. Софіївка; пам'ятна дошка в с. Семидубах на аграрному коледжі – видатному чеському громадському діячу Вацлаву Вондраку. До 170-річчя з дня народження першого президента Чехословаччини Томаша Гарріґа Масарика виготовлена пам'ятна дошка, але не встановлена через карантин.

За активну участь у громадському житті міста, району та області пані Пономаренко неодноразово нагороджувалась почесними грамотами та подяками, зокрема: у 2008 році – грамотою Чехословацького союзу легіонерів та медаллю Чеського союзу захисників свободи. Цього ж року в Празі на засіданні Ради Товариства волинських чехів її визнали почесним членом цього Товариства. У 2010 році міська організація Союзу захисників свободи міста Острави нагородила пані Антоніну Почесною грамотою за успішну співпрацю зі збереження українсько-чеських дружніх відносин. Дубенська міська рада в 2011 році нагородила чеське товариство “Стромовка” дипломом громадського рейтингу «Кришталевий жолудь» у номінації «За збереження духовних джерел».

Світлина: архів Антоніни Пономаренко.

Джерело: Антоніна Пономаренко. Автобіографія. Дубно, 2020.

Ponomarenková Antonína

Ponomarenková Antonína se narodila 5. ledna 1940 ve městě Dubno Rivněnské oblasti (SSSR). Její otec – Čech Ponomarenko Mikuláš, původem z obce Smyha, se narodil 8. března 1905. Jeho otec Ponomarenko Mikuláš zahynul pod Zborovem a matka onemocněla a zemřela v roce 1914. Otcí, který se stal sirotkem, pomáhala česká obec. Její matka – Češka Círtová Antonína, původem z Mirohoště, se narodila 7. listopadu 1906. Rodina bydlela v Dubně. Otec pracoval jako dělník a matka v domácnosti.

V roce 1943 malou Antonínu a její matku vyvezli do Německa do koncentráku. Paní Antonína vzpomíná: „Dodneška, když vidím film o koncentráku, vzpomínám na tu hrůzu, kterou jsem přežila, to nemůžu zapomenout. To bylo peklo. Matka vyprávěla, že od rána mě někam brali a večer bez známky života házeli na palandu. Za nějakou dobu přicházel doktor, dával mi nějakou pilulku, po čemž jsem otvírala oči a prosila o chleba. Matka plakala vedle mě, protože chleba neměla. Byla jsem oteklá od hladu. Díky Pánu a dobrým lidem jsme zůstaly naživu. Když jsme se vrátily do Dubna, náš dům byl úplně vykradený. Potkala nás jenom kočka, která od té doby chodila s námi i do církve. Každý z velké rodiny Círtů (devět bratrů a sester) něco přinesl nebo

přivezl: babička Antonína (rozená Kočová) – krávu, bratři a sestry – potraviny, peřiny, polštáře a jiné věci pro domácnost. Přežily peklo a zůstaly živé. Pomocí příbuzných dostaly něco k jídlu“.

Od roku 1946 do roku 1956 paní Antonína docházela v Dubně do školy č. 2. Po maturitě pracovala jako sekretářka ve škole a potom jako sekretářka Dubenského rajonního školského odboru. Od roku 1961 do roku 1967 byla studentkou právnické fakulty Lvovské univerzity. V červenci roku 1967 pracovala jako praktikant kolegia advokátů Rivnenské oblasti. Od roku 1968 do roku 1970 byla soudce Mlynovského rajonu Rivnenské oblasti. Od roku 1970 do roku 2017 pracovala jako advokát Dubenského regionálního sdružení právníků.

V roce 1968 se provdala za Trocjuka Ivana a spolu vychovali syna Jurije (narozen 1971), v jehož rodině se narodili syn a dcera.

Dne 19. dubna 1971 za iniciativy paní Lidie Faltusové, paní Antoníny Ponomarenkové a pana Andreje Soljaniče bylo provedeno ustavující shromáždění Dubenského spolku Stromovka, československého kulturně-osvětového sdružení Jana Amose Komenského na Ukrajině. Předsedou spolku zvolili paní Ponomarenkovou. Od 1. dubna 2003 se spolek jmenuje Dubenský český spolek Stromovka, druh společnosti – veřejná organizace.

Od té doby předsedou spolku je Antonína Ponomarenková. Z iniciativy českého spolku Stromovka v Domě dětí a mládeže města Dubna funguje kroužek vyučování českého jazyka. Jako vedoucí tohoto kroužku postupně byly: Marie Soldaťuková, Innesa Kručková, Světlana Maherová, Helena Jarmoljuková a nyní pokračuje ve vyučování Oksana Radčuková. Většina dětí po ukončení výuky českého jazyka potom pokračuje ve studiu na školách v Čechách. V roce 2011 byla podepsaná smlouva o spolupráci mezi městem Uničov v Čechách a městem Dubno na Ukrajině. Tato smlouva je platná i nyní. Dubenský spolek Stromovka společně se státní historicko-kulturní přírodní rezervací města Dubno, uskutečňuje vědecké historicko-teoretické konference, kterých bylo od roku 2003 do roku 2021 uskutečněno šest. V roce 2012 vydali knihu vzpomínek o Volyni volyňských Čechů, přeloženou do ukrajinského jazyka paní Marií Soldaťukovou. Ve státní historicko-kulturní přírodní rezervaci se exponuje výstava historie českých obcí na Dubensku, rodokmenu rodiny Cinrtů, tragédie obce Malín, o gen. Svobodovi, a také o některých bojovnících armády L. Svobody, jako o plk. Ireně Malínské, gen. Mikuláši Končickém, gen. Miloslavu Masopustovi, spojařce Marii Pánkové, mjr. Rostislavu Kubištovi a básnířce Antonie Hřibovské. Český spolek Stromovka instaloval 7 pamětních desek na Dubensku: na budově rajonní knihovny básnířce Antonie Hřibovské; plk. zdravotní služby Ireně Malínské; k 100. výročí Československé legie na Ukrajině; na budově umělecké školy města Dubno Mečislavu Kodejškovi – učitelů a muzikantů; na budově továrny na chmel ke 140. výročí přestěhování Čechů na Volyň; na budově městské knihovny gen. Mikuláši Končickému; na budově bývalé české školy v obci Mirohošť poděkování od rodiny Ireny Kolářové; na budově školy v obci Sofijevka ke 100 letům vybudování školy; pamětní deska na budově agrárního učiliště v obci Semiduby významnému českému veřejnému činiteli – Václavu Vondrákovi. K 170. letům narození prvního prezidenta Československa Tomáše Garrigue Masaryka byla zhotovena pamětní deska, ale kvůli karanténě nebyla umístěna a odhalena.

Za aktivitu ve veřejném životě města, rajonu a oblasti paní Ponomarenková několikrát dostala čestné uznání a poděkování: v roce 2008 uznání Československé obce legionářské a medaili Českého svazu bojovníků za svobodu. V tomto roce v Praze na zasedání předsednictva Svazu volyňských Čechů byla jmenována čestným členem tohoto Svazu. V roce 2010 ostravská organizace Svazu bojovníků za svobodu odměnila paní Antonínu čestným uznáním za úspěšnou spolupráci o zachování ukrajinsko-českých vztahů. Městská rada Dubno v roce 2011 vyznamenala český spolek Stromovka diplomem veřejné soutěže „Křišťálový žalud“ v nominaci „Za zachování duchovních pramenů“.

Foto: archiv Antoníny Ponomarenkové.

Поспішіл Ян

Одним із перших сіл на Волині, де поселилися чехи, був Глинськ. У цьому селі оселилася родина Поспішілових, яка походила з чеського села Боїште біля Кутної Гори. Серед цієї родини були землероби, музиканти, поети, правники, лікарі, професори університетів.

Ян Поспішіл народився 7 січня 1921 року в родині чеха-землероба в селі Глинськ Здолбунівського повіту Волинського воєводства Другої Ржечі Посполитої (нині село Глинськ Рівненського району Рівненської області України).

Дід Яна Алоїз (у православ'ї Олексій Йосипович) Поспішіл (1851-1929) переїхав до Росії в 1872 році і, закінчивши Петербурзький університет та переїхавши до Києва, працював викладачем у гімназії, пізніше професором університету. Він був відомим педагогом, ученим-славістом, мовознавцем, членом-засновником товариства Яна Амоса Коменського в Києві та автором відомої біографічної праці

«Československá duchovní armáda na Rusi» («Чехословацька духовна армія в Росії»), яка зберегла для майбутніх поколінь прізвища та імена багатьох чехів Російської імперії та їх вклад у розбудову нової батьківщини. Бабуся, дівоче прізвище якої було Дудова, мала брата-композитора Карла (Сергія Йосиповича) Дуду (1855-1941), який із 1879 року по 1922 рік працював професором Київської консерваторії, гастролював Україною разом з іншими відомими чеськими музикантами.

Батько Яна, теж Ян Поспішіл (1892-1948), закінчивши сільськогосподарський факультет Київського політехнічного інституту, разом зі своєю дружиною Верою (1896-1980) господарював на маєтку, який мала родина Поспішілових у Глинську й куди приїздила щороку під час канікул.

Брати батька Яна теж були відомими людьми. Мікулаш (Микола Олексійович) Поспішіл закінчив юридичний факультет Київського університету й працював начальником відділу Міністерства фінансів Російської імперії, член чеського товариства в Петербурзі, згодом – директором чеської школи в Глинську, а після переїзду до незалежної Чехословаччини працював у Головному контрольному управлінні. Ондржей (Андрій Олексійович) Поспішіл, піаніст і композитор, професор музичної школи у Львові та Рівному. Ондржей разом з іншим уродженцем Глинська Богумілом (Боголюбом Йосиповичем) Сикорою гастролював в Україні, Росії, Китаї, Молдові. Ще один брат батька, Владімір Поспішіл, був землеробом.

Світоглядна та національна свідомість Яна формувалася в середовищі родини й села Глинська. Любов до музики і, зокрема, до народної пісні прищепила йому мати, яка знала багато чеських пісень і сама гарно співала. Певну роль тут зіграла й мистецька атмосфера, яка існувала в домі його діда, де мешкав і дядько Ондржей, влаштовуючи імпровізовані концерти. Тому Ян зголосився до смичкового оркестру, який організував у Глинську його двоюрідний дядько, скрипаль і педагог Ян Поспішіл. Там він блискуче освоїв музичну грамоту й із 1939 року вже керував цим оркестром. Почав писати музику, зокрема танцювальні мелодії та музику до вистав аматорського театрального гуртка, записував чеські пісні. Уже в дитинстві почав писати вірші, деякі з яких були надруковані у Чехословаччині.

Закінчивши в 1935 році польську семирічку в Глинську ім. Миколая Коперніка, Ян хотів продовжити навчання в гімназії, до якої навіть здав вступні іспити, але батько наперекір йому та матері вирішив, що єдиний син повинен стати спадкоємцем великого землеробського господарства, мотивуючи це тим, що «здобувши освіту, станеш паном і втратиш інтерес до господарювання на землі».

У роки Другої світової війни Ян працював у домашньому господарстві. У 1943 році разом із багатьма іншими українцями, чехами та поляками його вивезли на примусові роботи до Німеччини, і до 1945 року він перебував у м. Гільдесгайм. Про те, що йому довелося пережити, будучи «остарбайтером», він поділився зі своїм товаришем, чеським священником Вацлавом Шимеком, уродженцем Квасилова, який опублікував його розповіді у своїй книзі «Volyněsu» («Волиняки»). Свої думки та переживання поет описує у вірші «Dopis z ciziny» («Лист із чужини»).

У липні 1945 року Ян переїхав із Німеччини до Чехословаччини й через два роки зустрівся зі своєю родиною, якій лише в 1947 році разом із багатьма іншими чеськими родинами радянська влада дозволила реемігрувати до ЧСР.

Ставши в 1947 році членом Союзу чехів Волині (СЧВ), він почав друкуватися в газеті «Věrná stráž» («Вірна охорона»), інколи під псевдонімом Ян Загорський.

У 1948 році заснував фольклорний молодіжний колектив волинських чехів «Šumavan», став його художнім керівником і з ним виступав на організованих СЧВ олімпіадах мистецьких колективів волинських чехів (1948, 1949, 1950 рр.). У 1949 році за підсумками олімпіади став володарем Перехідного кубка голови Чехословацької закордонної установи. До речі, теж уродженця Глинська Венцеслава Швіговського.

Після того, як у 1951 році комуністична влада припинила діяльність «Шумавану», а у 1952 році й СЧВ, Ян аж до початку 80-х років практично не писав поезії та не займався музикою, а почав вивчати історію свого та навколишніх сіл.

Коли ж у 90-х роках Чехія стала на демократичний шлях розвитку, він став членом-засновником нового товариства реемігрантів із Волині «Sdružení Čechů z Volyně a přátelů» («Товариство чехів Волині та друзів»). Його обрали членом ревізійної комісії, а згодом – членом історичної комісії. Він підтримав ідею організації музею волинських чехів та подарував йому три акти купівлі-продажу з Волині (1877, 1893 і 1894 рр.), рукописну збірку 100 чеських пісень з Волині, яку уклала в 1926 році Емілія Дрбоглавова зі Стромовки біля Луцька, фото свого діда з Глинська, де він сфотографований разом зі своїм гімназійним товаришем – майбутнім відомим чеським письменником Алоїзем Їрасеком.

Знову почав друкуватися, на цей раз у друкованому органі волинських чехів «Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně» («Новини товариства чехів Волині»). Видав брошуру з історією села Остромеч, де він мешкав, та єдину збірку своїх поезій «Setkaní a loučení» («Зустрічі та прощання»). Писав музику на свої поезії та на поезії інших авторів, зокрема на вірш Вацлава Шимека «Привіт, Україно», продовжував збирати пісні серед реемігрантів із Волині.

Відповідальний секретар Товариства волинських чехів Їржі Гофман, колишній мешканець села Мартинівка Рівненського району, познайомив пана Поспішіла з доценткою Рівненського інституту культури пані В'ячеславою Логвін, яка в своїх експедиціях по Волині збирала чеський фольклор. Вони об'єднали свої зусилля, узгодивши концепцію фольклорної збірки, та почали підготовку до її видання, збірка вийшла в Празі з ілюстраціями Алени Яноушкової. До збірки увійшло 511 пісень, з яких 311 записав Поспішіл, 144 – Логвін, 104 записали однакових незалежно один від одного й 54 різних варіантів тих самих пісень. Цікаво, що серед чеських пісень знайшлося місце 4 українським колядкам, які співали православні чехи на Волині. Ще й нині на Різдво в православних храмах Чехії можна почути українські колядки. Працюючи над підготовкою збірки, Поспішіл нотну частину писав від руки,

тексти друкував на електричній друкарській машинці, а деякі за його вказівками друкував на комп'ютері Їржі Гофман. Усі супровідні тексти та науковий нарис «Písňový folklor volyňských Čechů» («Пісенний фольклор волинських чехів») подаються чеською та українською мовами. Це було зроблено для того, як підкреслив Їржі Гофман, «щоб у такий спосіб віддати шану українському народу, на землі якого чеська меншина жила й працювала протягом кількох десятиліть».

У творчості Яна Поспішила прослідковуються спогади про дитинство, юність, перше кохання, родину, рідне село, мирну працю землероба та про долю чеської молоді, яка воювала в чехословацькому корпусі генерала Свободи, згадує він також і долю «остарбайтерів» тощо.

Своїми думками та сумнівами щодо повернення на історичну батьківщину поет ділиться в поезії «Dumka» («Думка»), де, зокрема, запитує:

Чом спомини летять у дні минулі,
Адже ж, то не моя була вина?
Чом скаржишся на мене в пісні чулій,
Що залишив тебе, Україно?!

Переклад В'ячеслава Друзяки

Ці рядки свідчать, що, незважаючи на радість повернення на історичну батьківщину, його душа розривається між Чехією та Україною. Він тонко відчуває психологічний стан реемігрантів, для яких кожна інформація чи мелодія з рідної землі була святою, тому в поезії «Setkání z mládím» («Зустріч з молодістю») зазначає:

В найкращій між всіма
Мелодії задумливій,
Про землю спів ми чуємо,
В якій були народжені.

Прозовий переклад автора

Ян Поспішил помер 30 липня 1994 року після важкої хвороби в с. Остромеч, не закінчивши багато своїх задумів. Він не встиг опублікувати всі свої поезії, більшість музичних творів, історію Горшовсько Тинська (близько 1000 сторінок), не склав родовід Поспішилів, хоча назбирав чимало матеріалу, не дожив до видання фольклорного збірника, співавтором якого він був.

Що стосується сімейного життя, то він одружився в 1951 році з Геленою Пехачковою, уродженкою Квасилова. У шлюбі народилося три дочки: Яна, Гелена, Ярослава. Шлюб розпався в 1973 році.

Світлина: uk.wikipedia.org/wiki/Ян_Поспішил

Джерела: Олександр Дрбал. Ян Поспішил – чеський поет, музикант і фольклорист з української Волині. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої 60-річчю репатріації чехів на етнічну Батьківщину. Дубно, 2008. С. 27-32.
mzv.cz/file/858837/Drbala-Jan-Pospisil-ZU2012.pdf

Pospíšil Jan

Jedna z prvních obcí, které osídlili přistěhovalci z Čech, na začátku 70. let XIX. století, byla obec Hlinsk. V této obci se usadila také rodina Pospíšilových, původem z obce Bojiště u Kutné Hory. Mezi členy této rodiny byli sedláci, muzikanti, básníci, právníci, doktoři a profesori univerzity.

Jan Pospíšil se narodil 7. ledna 1921 v rodině zemědělce Jana Pospíšila.

Jeho dědeček Alois (pokřtěný Alexej Josipovič) Pospíšil se přistěhoval do Ruska v roce 1872 a po ukončení Petěrburské univerzity odjel do Kyjiva, kde pracoval jako profesor gymnázia a pak i univerzity. Byl to známý pedagog, slavista, jazykovědec, jeden ze zakladatelů společnosti Jana Amose Komenského v Kyjivě a autor známého biografického díla „Československá duchovní armáda na Rusi“, které uchovalo pro následující generace příjmení a jména známých Čechů v Ruské říši.

Jeden z jeho synů, Jan, po ukončení studia zemědělské fakulty v Kyjivské vyšší škole polytechnické začal hospodařit jako zemědělec v Hlinsku, kde rodina Pospíšilových vlastnila menší majetek a kam se jezdilo na prázdniny.

Strýčkové z otcovy strany byli také známí lidé: Mikuláš, právník, absolvoval právnickou fakultu Kyjivské univerzity a pracoval jako vedoucí oddělení Ministerstva financí Ruské říše, byl členem české společnosti v Petersburgu a pak vedoucím české školy v Hlinsku. Potom pracoval v Hlavním kontrolním úřadu ČSR; Ondřej, klavírista a skladatel, profesor hudební školy ve Lvově a Rivnem. Spolu se svým krajanem z Hlinska Bohumilem Sýkorou pohostinsky vystupoval na Ukrajině, v Rusku, Číně a Moldávii.

Světový názor a nacionální vědomí se formovalo v rodině a v obci Hlinsk. Lásku k hudbě, a hlavně k lidové písni mu vtiskla maminka, která znala mnoho českých lidových písní a hezky zpívala. V domě jeho dědečka strýc Ondřej často organizoval improvizované koncerty. Proto se Jan jako mladík zapsal do smyčcového orchestru. Tam výborně zvládal muzikální gramotnost a v roce 1939 už sám řídil tento orchestr. Začal psát taneční hudební skladby a hudební doprovody pro amatérský divadelní kroužek, zapisoval české lidové písničky a začal recitovat.

Po ukončení sedmileté polské školy Nikolaje Koperníka v Hlinsku v roce 1935, Jan chtěl pokračovat ve studiu na gymnáziu a už udělal i zkoušky, ale otec proti jeho vůli a vůli maminky rozhodl svého jediného syna nechat hospodařit na svém velkém statku. Motivoval ho tím, že „získáš vzdělání, staneš pánem a ztratíš zájem k hospodaření na půdě“.

Za 2. světové války Jan pracoval v zemědělství a v roce 1943, jako mnoho mladých Čechů, Poláků a Ukrajinců, byl odvezen na nucené práce do Německa. O svých zážitcích v Německu se podělil se svým přítelem, českým knězem Václavem Šimkem původem z Kvasilova, který je uveřejnil ve své knize „Volyňáci“. Své vlastní myšlenky a zážitky v nesvobodě básník popsal v básni „Dopis z ciziny“.

V červenci 1945 Pospíšil odjel z Německa do Čech a za další dva roky, v roce 1947, se setkává se svojí rodinou. Ty dva roky ho podporuje jeho strýc Mikuláš Pospíšil, pak hospodaří soukromě a dále jako ekonom v JZD. Stal se členem Svazu Čechů z Volyně a začal publikovat v novinách SČV „Věrná stráž“ někdy pod pseudonymem Jan Záhorský.

V roce 1948 organizoval a stal se dramaturgem folklorního kolektivu volyňské mládeže „Šumavan“ se kterým vystupoval na Olympiádách národního umění Čechů (1948, 1949, 1950). V roce 1949 kolektiv dostal první cenu a byl odměněn Putovním pohárem předsedy Československého zahraničního ústavu, mimochodem také hlinského rodáka Věnceslava Švihovského, za mnohostrannost (první místo – recitace a hra na housle, druhé místo – sborový zpěv). V roce 1951 úřady zakázaly účinkování „Šumavanu“ a pak se rozpustil i SČV. Panu Pospíšilovi zemřela babička a pak otec. Až do konce 80. let, kdy odešel od poezie a muziky, se začal zabývat historií své vesnice Ostromeč a okolí.

Na začátku 90. let se stal členem nové organizace volyňských Čechů „Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel“ (SČVP), byl zvolen členem revizní komise a pak členem historické komise. Podporoval organizování muzea volyňských Čechů, kterému daroval tři smlouvy koupě-prodej z Volyně (1877, 1893 a 1894) rukopisnou sbírku 100 českých písniček z Volyně, kterou sebrala v 1929 roce Emílie

Drbohlavová ze Stromovky vedle Lucka, fotografii rodiny Pospíšilových z Hlinska, na které jsou jeho dědeček Alois a jeho kamarád z gymnázia, známý český spisovatel Alois Jirásek, a kopii dopisu jeho dědečka T. G. Masarykovi.

Zase začal publikovat, tenkrát v novinách SČVP „Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel“. Otiskl brožuru „Kapitoly z historie obce Ostromeč, okres Horšovský Týn“ a jedinou sbírku své poezie „Setkání a loučení“. Skládal hudbu na svou poezii a na poezii jiných autorů, jako na poezii Václava Šimka „Ahoj, Ukrajině“, pokračoval ve sběru písniček z Volyně.

Sekretář SČVP Jiří Hofman seznámil pana Pospíšila s docentkou Rivnenské vysoké školy kultury, paní Vjačeslavou Logvinovou, která ve svých expedicích po Volyni sbírala český folklór. Zapojili se do společné práce a po koordinaci koncepce společné folklórní sbírky a začali ji připravovat k vytištění. Práce byla vytištěna v Praze v roce 1997 pod názvem „České písně z ukrajinské Volyně“ s ilustrací Aleny Janouškové. Tato sbírka představovala 511 písní a jejich 54 variant: 311 zapsal Jan Pospíšil, 144 – Vjačeslava Logvinová a 104 byly zapsány samostatně každým z nich. Zajímavé je to, že mezi českými písničkami byly také 4 ukrajinské koledy, které se zpívaly v českých pravoslavných vesnicích. Velkou prací pro přípravu sbírky udělal pan Pospíšil, zejména notnou část psal ručně, texty písniček vytiskl na elektrickém psacím stroji a některou část textů, podle jeho poznámek, udělal na počítači Jiří Hofman. Všechny doprovodné texty, včetně vědecké studie „Písňový folklór volyňských Čechů“ jsou napsány v českém a ukrajinském jazyce. Bylo to uděláno tak, jak zdůraznil pan Hofman, „aby takový způsob ochránil ukrajinský národ a území, na kterém česká minorita bydlela a pracovala několik desetiletí“. Velkou podporu pro otištění tohoto díla udělal ústav etnologie AV ČR v Praze a Jiří Hofman.

Ve tvorbách Jana Pospíšila se představují vzpomínky na maminku, dětství, jinošství, rodinu, první lásku, práci zemědělce a také na osudy volyňské mladé generace o jejího boje za svoji vlast v armádním sboru generála Ludvíka Svobody. Vzpomíná se také těžký osud „ostarbajterů“.

Podělil se se svými myšlenkami a pochybami o otázkách návratu do historické vlasti v poezie „Dumka“:

Proč vzpomínka na dávné dny mne tísní,	V nejhezčí mezi všemi
Vždyť nebylo to přece mojí vinou.	Dumavé melodii
Proč vyčítáš mně stále v oné písni,	Slyšíte zpívat zemi,
Že opustil jsem tebe, Ukrajině?	Nebo Kde jsme se narodili.

Nehledě na návrat do staré vlasti se v této poezii projevuje touha po svém rodišti, po Ukrajině.

Jan Pospíšil zemřel 30. července 1994 po těžké nemoci v obci Ostromeč, neukončil své myšlenky. Nevydal všechnu svoji poezii, většinu hudebních skladeb, historii Horšovskotýnska (přes 1.000 stránek), nesložil rodokmen Pospíšilových, ačkoliv sebral mnoho materiálů, a nedožil se vytištění unikátní folklórní sbírky „České písně z ukrajinské Volyně“.

Co se týče jeho rodinného života, oženil se v roce 1951 s Helenou Pecháčkovou původem z Kvasilova, ale v roce 1973 se rozešli. V manželství se jim narodily dcery Jana, Helena a Jaroslava.

Prameny: *Олександр Дрбал. Ян Поспішил – чеський поет, музикант і фольклорист з української Волині. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої 60-річчю репатріації чехів на етнічну Батьківщину. Дубно, 2008. С. 27-32.*

Поспішіл Алоїз (Олексій)

Алоїз (після прийняття православ'я – Олексій) Поспішіл народився 15 червня 1851 року в Чехії, у маленькому селі Боїште біля Кутної Гори (тоді Кутенберг) в родині столяра. Після закінчення сільської школи навчався в гімназії міста Градец Кралове (тоді Кунігрец) й був кращим із 46 її учнів. У ті ж роки там навчався майбутній письменник Алоїз Їрасек.

У 1871 році Алоїз поступив на філософський факультет Карлова університету, ведучи переписку зі своїми друзями, які навчалися в Москві та Петербурзі через переслідування з боку австрійських властей за слов'янофільські переконання, отримані під впливом професора гімназії Хр. Стефана, відомого тогочасного перекладача творів Миколи Гоголя, Олександра Пушкіна

та інших письменників Росії. Через рік він уже працював гувернером у багатій московській родині, а потім переселився до Петербурга, де після здачі іспитів став слов'янським стипендіатом Міністерства освіти разом зі своїм однокласником у гімназії Вацлавом (В'ячеславом) Петром.

Закінчивши навчання в університеті та успішно склавши іспити, Поспішіл отримує звання «вчитель класичних мов у гімназіях» і переїжджає до Києва, де його призначають учителем грецької мови в київську Першу чоловічу гімназію. Починаючи з 1874 року, він чотири десятиліття викладав класичні мови в цій гімназії, будучи також упродовж 27 років приват-доцентом Київського університету Св. Володимира. Нині приміщення гімназії належить КДУ ім. Тараса Шевченка (Жовтий корпус). У роки викладання в гімназії Поспішіла в ній навчалися такі відомі в майбутньому знаменитості: О. Луначарський, І. Сікорський, Ф. Терещенко, О. Богомолець, О. Шмальгаузен, М. Зеров, М. Булгаков, К. Паустовський та ін. Там же він знову зустрівся зі своїм земляком В'ячеславом Петром, познайомився з його сестрою Єлизаветою (Йозефіною) Іванівною, яка вже на той час прийняла православ'я, і незабаром одружився на ній, також прийнявши православ'я.

У 1882 році Поспішіл прийняв російське підданство. Його родина значно зросла чисельно – народилися діти: Микола (1877), Ольга (1879), Іван (1882), Володимир (1884), Андрій (1886). У родині панувала атмосфера взаємоповаги та любові, усі діти, окрім Володимира, навчалися в музичному училищі, а Андрій став відомим чеським композитором. Спілкувалися в родині чеською мовою. Мешкали вони у великій квартирі, витрати зросли, тому голові родини довелося підробляти, викладаючи німецьку мову в музичному училищі. Багато уваги він приділяв підготовці доповідей, редагуванню перекладів творів класичної філології. У 1887 році міністр освіти призначив його та В'ячеслава Петра штатними приват-доцентами на історико-філологічному факультеті Київського університету, де вони вели практичні заняття з древніх мов.

Разом з цим Олексій Йосипович проводив активну громадську роботу в чеській общині Києва, яка мала власну школу, де навчалися діти чехів, мешканців Києва і не тільки. Він був педагогом-наставником та підтримував школу разом з Ї. Їндржішком, В. Кашпаром, В.

Вондраком та ін. Увесь цей час він займався перекладами та писав власні праці, зокрема його «Латинська грамати́ка та хрестоматія» була удостоєна премії Міністерства освіти. Друкувався він у газеті «Русский чех» В. Вондрака та тижневику «Чехослован» В. Швіговського.

На початку 1914 року, коли закінчився його контракт із гімназією, Олексій та Єлизавета Поспішілови переїхали до чеської частини села Глинськ Дубенського повіту, де в них був свій маєток. Міністерство освіти запропонувало йому зайняти посаду директора Дубенської чоловічої гімназії, яка відкрилася у 1909 році, та паралельно керувати реорганізацією жіночого міського училища в гімназію. Поспішил прийняв цю пропозицію, маючи намір ввести в цих навчальних закладах викладання чеської мови для дітей чехів-колоністів. Частково це йому вдалося, якби не почалася Перша світова війна, за нею революція, громадянська та російсько-польська війна. Він добре знав місцеві умови, бо впродовж тридцяти років відпочивав тут під час канікул із родиною. Викладав, поки можна було, латину в керованих ним навчальних закладах та ввів чеську мову для дітей колоністів та всіх охочих.

Цікавим є те, що на рекламі глинської броварні Шмоліка, заснованої у 1871 році, яка була першою чеською броварнею в Росії і поставляла свою продукцію до царського столу, серед власників броварні записане прізвище Поспішіла. Можливо, якраз ця власність і спонукала родину Поспішілових придбати маєток у Глинську.

Волинська губернія в той час мала велику територію, що включала нинішні Волинську, Рівненську, Житомирську та частково північні райони Тернопільської та Хмельницької областей. На теренах Великої Волині було 3,5 мільйонів мешканців і лише 10 середніх закладів, сім духовних училищ, одна учительська семінарія, одна фельшерська школа, п'ять сільських шкіл та близько 2200 початкових та церковно-парафіяльних шкіл. Усі ці школи були державними, й навчання в них велося російською мовою. Дозволеними були лише приватні національні школи (єврейські, польські, чеські, німецькі). У Дубенському повіті мешкало найбільше чехів з усіх дванадцяти повітів Волинської губернії. Згідно з даними перепису населення станом на 1897 рік чеське населення повіту становило 5,29% а в сільській місцевості сягало 5,57%.

1-го січня 1915 року за заслуги в науковій та педагогічній праці в Києві та в Дубні його удостоїли чину дійсного статського радника, тобто він став чиновником 4-го класу й водночас дворянином, чому й був унесений до списків шляхетних сімей Волинської губернії.

Після зміни воєнної ситуації на Південно-Західному фронті не на користь Росії, щоб не постраждали діти, Олексій Йосипович вивіз учнів обох гімназій у глибокий тил до міста Вовчанськ Харківської губернії, де майже три роки продовжувалося навчання, і у 1918 році гімназії повернулися до Дубна. Навчання почали проводити українською мовою, а з 1921 року після укладання Ризького договору, за яким Західна Волинь увійшла до складу Польської Республіки, польською. У 1923 році, оскільки Поспішил не був поляком, а чехом за національністю та за переконаннями русофіл й українофіл, йому запропонували звільнитися, не призначивши жодної пенсії. Разом із дружиною він поселився в своєму маєтку в Глинську, де написав книгу «Чехословацька духовна армія на Русі», у якій по пам'яті описав біографії чеських та словацьких інтелектуалів, які працювали в різних куточках Російської імперії. Цю книгу в 1926 році видала в Празі Національна Рада Чехословаччини.

Помер Олександр Йосипович Поспішил у 1929 році в Глинську, а його дружина Єлизавета Іванівна – там же в 1931 році, де й обоє поховані.

Світлини: архів Олександра і Діни Муратових.

*Джерела: Александр и Дина Муратовы. Алексей Иосифович Поспишил, учитель гимназии, доцент университета. Русское слово, 2017. №7. ruslo.cz/index.php/arkhiv-zhurnala/2017/02-2017/item/740
Валентина Данілічева. Волинь (Рівненщина) мультиетнічна: історія національних меншин. Рівне, 2022. С. 8.*

Pospíšil Alexej (Alois)

Pospíšil Alois (po přestoupení na pravoslaví – Alexej) se narodil 15. června 1851 v menší obci Bojiště u Kutné Hory (Kutenbergu) v rodině truhláře. Po ukončení obecní školy Alois studoval na gymnáziu v Hradci Králové (Kunihrec), byl nejlepší mezi 46 žáky. Tou dobou se tam učil i budoucí známý spisovatel Alois Jirásek.

V roce 1871 nastoupil na Karlovu univerzitu jako student filologické fakulty. Dopisoval si svými bývalými spolužáky z gymnázia, kteří pod vlivem svého profesora Chr. Stefana, překladatele děl ruských spisovatelů N. Hohole, A. Puškina a dalších, pokračovali ve studiu v Moskvě a Petersburgu. Za rok Alois byl už v Moskvě a pracoval v bohaté rodině jako guvernán. Když hlava rodiny onemocněla a celá rodina odjela do zahraničí, Alois se přestěhoval do Petersburgu a s pomocí Ministerstva národní osvěty, po zkouškách, se stal slovanským stipendistou. Tam se potkal se svým bývalým spolužákem z gymnázia Václavem Petrem. V prosinci 1873 Alois maturoval jako učitel klasických jazyků na gymnáziu.

Potom Pospíšil odjel do Kyjiva, kde dostal místo učitele řeckého jazyka v 1. pánském gymnáziu. Od ledna 1874 byl Alois Pospíšil čtyři desetiletí učitelem klasických jazyků v tomto gymnáziu a sedmadvacet let jako docent Kyjivské univerzity sv. Vladimíra. Nyní patří budova gymnázia Kyjivské univerzitě Tarase Ševčenka (Žlutý korpus). Gymnazisty tehdy byli budoucí znamenití: A. Lunačarský, I. Sikorský, F. Tereščenko, A. Bohomolec, A. Šmalhauzen, M. Zerov, M. Bulgakov a K. Paustovský. V gymnáziu se Alois potkal s Václavem Petrem, seznámil se s jeho sestrou Jelizavětou (Josefinou), která už přestoupila na pravoslaví, on také přestoupil na pravoslaví a oženil se s ní.

V roce 1882 se Pospíšil stal ruským státním příslušníkem. V jeho rodině vyrostlo pět dětí: Mikuláš (1877), Olga (1879), Ivan (Jan, 1882), Vladimír (1884), Andrej (Ondřej, 1886). Bydleli tehdy ve velkém bytě a rodina potřebovala velké vydání. Alexej Pospíšil vyučoval také němčinu v hudebním učilišti. Tam se také učily jeho děti, mimo Vladimíra. Velkou pozornost věnoval svému účinkování ve Společnosti klasické filologie a pedagogiky, kde dával přednášky, redigoval knihy, přeložené z řeckého, latinského a českého jazyka. V roce 1887 ministr národní osvěty jmenoval Pospíšila a Petra systemizovanými docenty Kyjivské univerzity, kde pracovali na historicko-filologické fakultě a vyučovali studenty řečtině a latině.

Alexej Pospíšil se také aktivně zapojil v České obci Kyjiva, která měla svoji školu, kde byl činný jako pedagog-vychovatel a podporoval ji spolu s J. Jindřiškem, V. Kašparem, V. Vondrákem a jinými. Spolupracoval také s deníkem „Русский чех“ V. Vondráka a pak s časopisem „Čechoslovan“ V. Švihovského.

Na začátku roku 1914, když skončil kontrakt Alexeje s gymnáziem, s manželkou odjel do obce Hlinska na Volyni, kde byl jeho statek a kam se každý rok jezdilo o prázdninách už skoro třicet let. Ministerstvo mu nabídlo řídit pánské gymnázium v Dubně a reorganizovat městské ženské učiliště na gymnáziu. Nabídku přijal a plánoval vyučování češtiny pro děti volyňských Čechů, kterých bylo

v Dubenském újezdu nejvíce ze všech 12 újezdů Volyňské gubernie. Podle sčítání lidu v roce 1897 v Dubenském újezdu české obyvatelstvo dosahovalo 5,29 % a na venkově – 5,57 %.

Zajímavým je to, že na reklamé hlinského pivovaru Šmolíka, který byl jako první český pivovar v Rusku a dodával pivo do carského stolu v Peterburgu, najdeme příjmení Pospíšil jako vlastníka pivovaru. Možná, že této vlastnictví stalo příčinou koupi rodinou Pospíšilových majetku v Hlinsku.

Volyňská gubernie tehdy měla velkou plochu, včetně nynější Volyňské, Rivnenské a Žytomirské oblasti a některé severní rajony (okresy) Ternopolské a Chmelnické oblasti. Obyvatel tu žilo 3,5 milionu, z nichž méně než 1 % byli Češi. Na celou gubernii zde bylo jenom 10 středních škol, sedm duchovních učilišť, jeden učitelský seminář, jedna škola felčarů, pět selských škol a kolem 2.200 církevních škol. To všechno byly státní školy a vyučovalo se tam v ruštině. Národní školy, jako židovské, polské, české a německé byly soukromé.

Na začátku ledna 1915, podle svých zásluh, dostal hodnost nejvyššího státního rady, co se vyrovnalo generálmajoru a stal hrabětem. Jeho příjmení je napsáno v knize „Spisy hraběcích rodin Volyňské gubernie“.

Když se v létě 1915 situace na frontě zkomplikovala a rakouská armáda se blížila k Dubnu, aby zachránil děti, Pospíšil odstěhoval obě gymnázia i s žáky do města Vovčansk v Charkovské gubernii, kde se vyučovalo necelé tři roky. Za tu dobu se na Volyni několikrát vystřídala vláda. Po návratu do Dubna v roce 1918 vyučování pokračovalo v ukrajinském jazyce a od roku 1921, po podepsání Řižské smlouvy, podle které západní Volyň připadla Polské republice, v polském jazyce. Poněvadž pan Pospíšil nebyl Polák, proto polské úřady nechtěly, aby vyučoval na gymnáziu, byl mimo toho spíše ukrajinofil a rusofil. Propustili ho do důchodu bez výsluhy. Musel se s manželkou živit ze svého statku v Hlinsku. Tam napsal knihu „Československá duševní armáda na Rusi“, ve které popsal paměti biografie Čechů a Slováků, kteří působili v Rusku. Jeho synové se stali občany Československa a dcera se provdala v Rusku a stala se občankou SSSR.

Alexej (Alois) Pospíšil, syn Josefa zemřel v Hlinsku 27. prosince 1929 a jeho manželka Jelizaveta (Josefina), dcera Jana, tamtéž v roce 1931. Oba byli pohřbeni v Hlinsku.

Prameny: *Александр и Дина Муратовы, Алексей Осипович Поспишил, учитель гимназии, доцент университета. Русское слово, 2017. №2. ruslo.cz/index.php/arkhiv-zhurnala/2017/02-2017/item/740*
Валентина Данілічева. Волинь (Рівненщина) мультиетнічна: історія національних меншин. Рівне, 2022. С. 8.

Прохазка Франтішек

Франтішек Прохазка (1841-1925) народився у Петровицях на Раковницьку в родині Вацлава (1816, Сенец-1873, Петровіце), який був підмайстром муляра й загинув від забоїв у результаті обвалення, та Марії (1818, Сенец-1865, Петровіце) Прохазкових. Батька Вацлава, тобто дідуся Франтішка, теж звали Вацлавом (1777-1850), і він був родом із Гвозду біля Паноші Уєзду, а його дружина Марія (1789-1835) теж походила з Гвозду. Прадідом Франтішка Прохазки був Їржі Прохазка (*23.04.1743), а прапрабатьками – Вацлав (*1710) та Єлізабета Прохазки з Гвозду.

В околицях Сенцю було більше родин Прохазків. Цілком імовірно, що вони походять від Вацлава (*1710), бо у Їржі Прохазки, крім сина Вацлава (*1777), ще був син Йозеф (*1761).

Можливо, що це сини Їржі.

Франтішек Прохазка 12 січня 1867 року одружився з Анною Кіндловою (*10.10.1846) і їх родина в 1875 році переселилась до Російської імперії, зокрема на Волинь, у село Гориньград біля Рівного. Ініціаторами переселення чехів на Волинь були Франтішек Палацкі, Йозеф Оліч та Франтішек Пржібил. Переселення відбувалося під гаслом «*Za chalupu grunt*» («За халупу садибу»), бо за один гектар землі, проданої в Чехії, можна було купити до п'яти гектарів на Волині.

У Гориньграді мешкали українці, поляки, євреї, чехи, яких було близько 130 осіб, та інші національності, як і в багатьох інших населених пунктах мультинаціональної Волині. Першу письмову згадку про Крупу (нині Гориньград) знаходимо в описі Луцького замку від 1545 року. Дата виникнення села невідома. Селяни під час сільськогосподарських робіт знаходили давні знаряддя праці (крем'яні рубила, оброблені кам'яні сокири, наконечники списів тощо). Знахідки свідчать про те, що в цій місцевості мешкали люди ще в період неоліту (VI-IV т. д. н. л.). У XVIII ст. село належало князю Соломирецькому, потім ним володіли князі Радзивілли, а у 1777 році перейшло до рук князя Габрієля Святополк-Четвертинського, який отримав для села статус містечка, назвавши його Гориньградом (місто над Горинню) і поступово викорінював у місцевих жителів стару назву Крупа. На початку XX століття частина селян, отримавши свої земельні наділи, поселилась на північний захід від Гориньграду за лісом, побудувавши на своїх наділах обійстя, яких нараховувалося до 40, із земельними ділянками до 20 га. Це село назвали Гориньград Другий, а попереднє отримало назву Гориньград Перший.

До речі, з Гориньграду походив перший православний священник у Квасилові – чех Федір (Теодор) Гейда, який був душпастирем у цьому відомому на всю Волинь чеському селі від 1895 року до 1920 року, де й був похований біля церкви (пізніше – собору).

Після переходу в православ'я в 1888 році, який із суто економічних міркувань змушені були робити чехи, бо царський уряд заборонив неправославним купувати землю, ради якої чехи й приїхали в Росію, Франтішек отримав ім'я Йосип. Ім'я Франтішек було невідоме в Росії,

тому багатьом чехам із цим та іншими іменами при переході в православ'я, який супроводжувався обрядом хрещенням, давали нове ім'я, яке ставало його новим церковним та офіційним ім'ям, хоча вдома та на вулиці продовжували вживати старе ім'я. Щось схоже було і у родині Франтішка Прохазки, коли його дочку Вілгелміну охрестили Анною, хоча її всі називали Міною.

Дружина Франтішка Анна була відомою повитухою. У їхній родині народилося діти: Йозеф (*1866), який, народившись ще до шлюбу, зразу ж помер, Барбора (*1869), Антонін (*1871), Вілгелміна-Анна (*1873), Марія (*1879), Анна (*1881), Йозеф (*1888).

Барбора вийшла заміж за Йозефа Брдічку (*1870) та в їхньому шлюбі народилися діти: Барбора Томчакова (*1900), Анна Гейдова (*1902), Владімір (*1905), Йозеф (*1907), Вацлав (*1908), Мікулаш (*1915) та Олександр (*1918), який загинув на фронті в 1944 році.

Вілгелміна-Анна вийшла заміж за Йозефа Схованка (*1870) й у них народилися діти: Йозеф (*1894), Вацлав (*1896), Владімір (*1899), Антонін (загинув), Антоніна Свечена-Ткачук (Свечени – загинув), Ольга Вегріхтова (*1908) та Олександр (*1910).

Марія вийшла заміж за Вацлава Лузума й у них народилися діти: Вацлав (*1908), Вєра Губалкова (*1909), Ружена Дробна, Ян (*1911), Лібуше Немечкова (*1912).

Анна одружилася з Алоїзом Кутачем, і у них було дві дочки: Надя Доброчинська (*1909) та Марія Маркова (*1922).

Йозеф одружився з Марією Лішковою (*1902) й у них народилися такі діти: Йозеф (*1921), Владімір (*1923) та Марія (*1935), у шлюбі Акатова.

Антонін Прохазка одружився з Крістіною Ліпартовою (*1870) та в їхньому шлюбі народилися діти: Анна (*1896), Йозеф (*1898), Вацлав (*1899), Ольга (*1903), Антонін (*1909), Владімір (*1912) та Теодор (*1914).

Анна вийшла заміж за Олега Резунова, а їхній син Олександр Резунов (*1920) одружився з Луціною, і в них були діти: Гана, Ела, Ольга, у якої в свою чергу народилася дочка Олександра, у шлюбі Варшава.

У Йозефа були дочки: Марія (*1931), яка вийшла заміж за Владіміра Горна (*1930), і в них народилися дочки Зденка, Марія; та Ольга (*1934), яка вийшла заміж за Богуміла Єдлічку, і в них народилися Ольга та Богуміл.

Вацлав одружився з Геленою (*1903), і в цьому шлюбі народилися Мілослав (*1931) та Богуміл (*1936), який одружився з Кветою (*1939), і в них народилися діти: Богуміл та Ірена.

Ольга вийшла заміж за Теодора Альтмана, і в них народилися діти: Владімір (*1927), який одружився з Леною; Марія (*1928), яка вийшла заміж за Йозефа Цайтгамла (*1924), і в цьому шлюбі народилися сини Вацлав та Йозеф; Ружена (*1930), яка вийшла заміж за Йозефа Дубовиго (*1928), і в цьому шлюбі народилися Анна, Божена, Марія та Ростіслав.

Антонін одружився з Евженією (*1915), і в цьому шлюбі народилися: Владімір (*1935), який одружився з Марією Груліховою, і вони виховали Мірку і Лідку; Гелена (*1941), яка вийшла заміж за Йозефа Йонаша (*1940), і в їхньому шлюбі народилися Йозеф, Їржі та Петр; Еміл (*1947), який одружився з Марією Рендовою, і в цьому шлюбі народилися Петра й Павел.

Владімір одружився з Ольгою (*1913), і в них народилися діти: Вацлав (*1936), який одружився з Анастасією, і в цій родині виховали Вацлава та Яна; Мілослав (*1938), який одружився з Ольгою, і в цьому шлюбі народилися Мілослав та Дана.

Теодор одружився з Емілією (*1921), і в них народилися діти: Станіслав (*1956), який одружився зі Зденою Драбіковою, і в цьому шлюбі народилися Їтка, Алеш та Лібор; Славомір (*1961).

На світлинах Франтішек та Марія Прохазки. Архів Станіслава Прохазки.

Джерела: Stanislav Procházka. *Rodokmen rodiny Františka Procházky z Milostína u Krušovic, později v Horynhradě u Rovna na Volyni.*
https://uk.wikipedia.org/wiki/Гориньград_Першуй
Mikuláš Šeret'uk. *Kronika Českého Kvasilova. 2003.*

Procházka František

František Procházka (1841-1925) se narodil v Petrovicích na Rakovnicku v rodině Václava (1816, Senec-1873, Petrovice), zednického tovaryše, který zahynul jako vysílený, zhmožděný (asi zával), a Marie (1818, Senec-1865, Petrovice) Procházkových. Otcem Václava, dědečkem Františka, byl také Václav Procházka (1777-1850) původem z Hvozdu u Panošího Újezdu a maminkou Marie (1789-1835) také z Hvozdu. Pradědečkem Františka Procházky byl Jiří Procházka (*23.4.1743) a praprarodičemi Václav (*1710) a Elizabeta Procházkovi z Hvozdu. V okolí Sence bylo více rodin Procházků. Není vyloučeno, že můžou pocházet od Václava (*1710) anebo jeho otce. Jiří Procházka mimo syna Václava (*1777) měl také syna Josefa (*1761).

František Procházka se 12. ledna 1867 oženil s Annou Kindlovou (*10.10.1846) a v roce 1875 se odstěhovali do tehdejší Volyňské gubernie v carském Rusku, např. bydleli v Horynhradě u Rovna. Iničiátoři přestěhování Čechů do Ruska byli František Palacký, Josef Olič a František Příbyl. Stěhovalo se tam s heslem „Za chalupu grunt“ neboli za 1 ha prodaný v Čechách, na Volyni se dalo koupit hektarů pět.

Obec to byla smíšená a žilo tam asi 130 Čechů. První vzpomínka o obci Krupa (nyní Horynhrad) byla nalezena v popisu Luckého hradu z roku 1545, ale kdy vznikla, není známo. Sedláci na svých polích nacházeli staré výrobní prostředky jako sekery z kamenu, sekery z pazourku, nástavce oštěpů, což svědčí o tom, že kraj byl osídlen již v neolitu (VI. – IV. tisíciletí p. n. l.). V roce 1777 kníže Četvertinský, který vlastnil obec, obstaral pro ni status městečka a přejmenoval z Krupy na Horyngrad (město na Horyni). Na začátku XIX. století na severozápad od Horyngradu, za lesem, vznikl Horynhrad Druhý, který založili polští a čeští kolonisté. Obec čítala kolem 40 hospodářství na přibližně 20 ha pozemcích. Po odjezdu Čechů do staré vlasti se na jejich místě usídlili Ukrajinci ze sousedních vesnic.

Původem z Horyngradu byl první pravoslavný kněz v Kvasilově, Fedor (Teodor) Hejda, který tam byl duchovním pastýřem v místní pravoslavné církvi sv. Petra a Pavla (později soboru) od roku 1895 do roku 1920, a je pohřben vedle církve.

František po přestupu na pravoslaví, jak to byli nuceni udělat mnozí z Čechů, protože osoby nepravoslavné víry nemohly nakupovat půdu, byl v roce 1888 přejmenován na Josefa. Jméno František tehdy v pravoslavné církvi Ruska neznali, to stejně bylo s Vilhelmínou, kterou pokřtili jako Anna, ale doma a ve vesnici se jí říkalo Míno. Manželka Františka Anna byla vyhlášená porodní

asistentka. V manželství Anny s Františkem se narodilo 6 dětí: Josef (*1866), Barbora (*1869), Antonín (*1871), Vilhelmína-Anna (Mina, *1873), Marie (*1879) a Anna (*1881).

František Procházka zemřel v roce 1925.

Barbora se vdala za Josefa Brdičku (*1870) a s ním se jim narodili: Barbora Tomčaková (*1900), Anna Hejdová (*1902), Vladimír (*1905), Josef (*1907), Václav (*1908), Mikuláš (*1915) a Alexandr (1918-1944, padl).

Vilhelmína-Anna se vdala za Josefa Schovánka a narodili se jim Josef (*1894), Václav (*1896), Vladimír (*1899), Antonín (padl), Antonie Svěcená-Tkačuková (Svěcený padl), Olga Vegrichová (*1908) a Alexandr (*1910).

Marie se vdala za Václava Luzuma a narodili se jim: Václav (*1908), Věra Hubálková (*1909), Růžena Drobná (*1911) a Libuše Němečková (*1912).

Anna se vdala za Aloise (Josefa) Kutače (*1888), který se pak oženil s Marií Liškovou (*1902). Kutačovi: Naďa Dobročinská (*1909) a Marie Marková (*1922).

Antonín Procházka (1871, Petrovice-1950, Horní Libiny) se oženil s Kristinou Lipertovou (1870, Petrovice-1953, Horní Libiny) a v této rodině se narodily děti: Anna (*1896), Josef (*1898), Václav (*1899), Olga (*1903), Antonín (*1909), Vladimír (*1912) a Teodor (*1914).

Antonín (vyhlášený miškař) a Kristina se v roce 1947 přistěhovali do Horní Libiny. Antonín zemřel v roce 1950 a Kristina v roce 1953.

Anna se vdala za Olega Rezunova a jejich syn Alexandr Rezunov (*1920) se oženil s Lucinou. Děti Alexandra a Luciny: Hana, Ela a Olga, která v manželství porodila dceru Alexandru Waršavovi.

Dcery Josefa a Věry (*1909) Procházkových: Marie (*1931), vdala se za Vladimíra Horna (*1930), Olga (*1934), vdala se za Bohumila Jedličku. Hornovým se narodily Zdenka a Marie a Jedličkovým – Olga a Bohumil.

Václavovi a jeho manželce Heleně (*1903) se narodili synové: Miloslav (*1931) a Bohumil (*1936), který se oženil s Květou a měli Bohumila a Irenu.

Olga Procházková se vdala za Teodora Altmana (*1889) a jim se narodily děti: Vladimír (*1927), který se oženil s Lenou, Marie (*1928), která se vdala za Josefa Cajthamla (*1924), Růžena (*1930), která se vdala za Josefa Dubového (*1928). V rodině Cajthamlových se narodili Václav a Josef a v rodině Dubových – Anna, Božena, Marie a Rostislav.

Antonín Procházka (*1909) se oženil s Evženií (*1915) a v jejich rodině se narodili: Vladimír (*1935), který se oženil s Marií Grulichovou a měli děti: Mirku a Lidku; Helena (*1941), která se vdala za Josefa Jonáše (*1940) a měla děti: Josefa, Jiřího a Petra; Emil (*1947), který se oženil s Marií Rendovou a spolu vychovali Petra a Pavla.

Vladimír Procházka (*1912) se oženil s Olgou (*1913) a v jejich rodině se narodili: Václav (*1936), který se oženil s Anastázií a vychovali syny Václava a Jana, a Miloslav (*1938), který se oženil s Olgou a vychovali syna Miloslava a dceru Danu.

Teodor Procházka se oženil s Emílií (*1921) a vychovali dva syny: Stanislava (*1956) a Slavomíra (*1961). Stanislav se oženil se Zdenou Drábíkovou a spolu vychovali děti: Jitku, Aleše a Libora.

Na foto Stanislav Procházka se svými vnuky. Zdroj: archiv Stanislava Procházky.

Prameny: Stanislav Procházka. *Rodokmen rodiny Františka Procházky z Milostína u Krušovic, později v Horynhradě u Rovna na Volyni.*
https://uk.wikipedia.org/wiki/Гориньград_Першуй

Пржібік Йозеф

Видатний чеський та український диригент, органіст, піаніст, композитор, педагог, засновник одеської школи диригування та один з трьох найславніших чеських диригентів у Російській імперії та СРСР – професор Йозеф Пржібік (чес. Josef Přebík, пол. Józef Prżibik, укр. Йосип В'ячеславович або Йосип Вацлавович Прібік, часом Прибік чи Прибик, рос. Иосиф Вячеславович Прибик) народився 11 березня 1855 року у Свате Горже біля Пржібраму в родині керівника кліросного хору римо-католицького костелу Божої Матері Марії Вацлава Пржібіка

(1821-1896) та його дружини Анни, народженої Шмідової з Бржезових Гор (нині частина Пржібраму). Його дядьком був учитель, діяч чеського національного відродження Ян Православ Пржібік (1811-1893).

У 1869 році Йозеф закінчив гімназію в Пржібрамі, у 1872 році – школу органістів, а в 1876 році – консерваторію в Празі. Він був учнем Отакара Шевчіка (1852-1934) та Вацлава Лібенського (1829-1900). Під час навчання брав участь у музичному житті Праги й у 1874 році став одним із засновників Кола молодих музикантів. Був приятелем композитора Бедржіха Сметани (1824-1893).

У 1874 році став учителем співів у Празькій реальній гімназії. Від 1875 року навчав гри на фортепіано в польському Бялостоку, згодом у 1878-1879 роках керував відділенням Імператорського російського музичного товариства в Смоленську, у 1879-1880 та 1888-1889 роках був оперним диригентом у Харкові, у 1880-1882, 1883-1886, 1889-1893 – у Києві, у 1882-1883 – у Львові та у 1886-1889 роках – у Тифлісі (нині Тбілісі).

У Тифлісі в 1887 році (за іншими джерелами це сталося раніше в Києві) познайомився з видатним російським композитором з українським корінням по батьківській лінії та французьким, австрійським і російським корінням з боку матері – Петром Іллічем Чайковським (1840-1893), з яким підтримував дружні стосунки та переписувався до кінця його життя. До кінця свого життя зберігав портрет Чайковського з його теплим автографом. П. І. Чайковський високо оцінював заслуги Пржібіка – і це зовсім небезпідставно: він пропагував російську оперну музику. За його рекомендацією пана Пржібіка прийняли в оперний театр в Одесі, де він пропрацював 43 роки, починаючи з 1 березня 1894 року і аж до своєї смерті, спочатку як диригент, а в 1920-1925 роках – як головний диригент і з 1926 року – як почесний диригент. Цікавим є те, що Пржібік сам намагався отримати ангажемент в Одесі, де до його приходу працювало декілька чеських музикантів. На перший погляд може здатися, що його намагання отримати місце в Одесі було пов'язане з тим, що одеський театр входив до числа ведучих, престижних сцен тогочасної Росії. Однак за його намаганням потрапити в Одесу стояли, швидше за все, сімейні мотиви, оскільки він зайнявся пошуком тамтешньої вакансії після того, коли на початку 1893 року стало відомо, що в одеському театрі буде працювати його дружина – відома оперна співачка (сопрано). Тому Пржібік попросив свого знайомого – у той час уже

відомого композитора Петра Ілліча Чайковського, з яким він перебував у дружніх стосунках, – щоб той посприяв йому в справі пошуку вакансії в Одесі, пишучи до композитора: «...у будь-якому випадку мої вимоги скромні – для мене важливо, щоб я чимось диригував». П. І. Чайковський інформував дирекцію одеського відділення Російського музичного товариства, пишучи: «Настійливо Вам його рекомендую як хорошого та досвідченого музиканта і чудову людину».

У 1919-1937 роках Йозеф Пржібік працював професором Одеської консерваторії, яка з 1925 по 1934 роки називалася Одеський музично-драматичний інститут імені Людвіга ван Бетховена (нині Одеська національна академія імені А. М. Нежданової). Його учнями були відомі російські та українські диригенти: М. Д. Покровський (1901-1985), Г. І. Русінов (1905-1969), А. Є. Маргулян (1879-1950), М. Г. Факторович (1909-1967), Т. М. Коломійцева (1914-1994), Г. І. Рісман, В. В. Єфремов, І. Ф. Коваленко, В. П. Базилевич, К. І. Буниченко, І. І. Каганович.

Працюючи диригентом у різних театрах царської Росії та СРСР, диригував в операх Михайла Івановича Глінки (1804-1857), Петра Ілліча Чайковського, Миколи Андрійовича Римського-Корсакова (1844-1908), Модеста Петровича Мусоргського (1839-1881), Олександра Сергійовича Даргомижського (1813-1869), Цезаря Антоновича К'юї (1835-1918), Антона Григоровича Рубінштейна (1829-1894), Олександра Миколайовича Серова (1820-1871), Олександра Федоровича Федорова (1855-1935), а також Джузеппе Верді (1813-1901), Джакомо Пуччіні (1858-1924), Руджеро Леонкавалло (1857-1919), Альфредо Каталані (1854-1893), Жуля Масне (1812-1912), Ріхарда Вагнера (1813-1883) та ін.

Він диригував у Москві під час прем'єри опери «Майська ніч» Римського-Корсакова, і він же перший диригував в опері Чайковського «Пікова дама» (укр. «Винова панянка») в Україні. Музику до цієї опери П. І. Чайковський написав за 44 дні весною 1890 року у Флоренції, а вже 6 грудня відбулася її прем'єра в Маріїнському театрі Санкт-Петербурга під диригуванням знаменитого диригента – чеха Едуарда Направніка (1839-1916). 31 грудня цього ж року оперу поставили в Києві. В Москві у Великому театрі опера вперше прозвучала 4 листопада 1891 року, оркестром диригував Іполіт Алтані. Прем'єра опери в Європі відбулася 11 жовтня 1892 року в Празі чеською мовою в перекладі В. Новотного, диригував Йозеф Пржібік. У Відні оперу поставив у 1902 році Густав Малер. Густав Малер диригував і на прем'єрі опери в 1910 році в Нью-Йорку, де вона йшла німецькою мовою. Прем'єра в Лондоні російською мовою відбулася в 1915 році, і диригував Володимир Росінг.

Пржібік був першим диригентом на постановках опер «Руслан і Людмила» Глінки та «Казка про царя Салтана», «Снігурочка», «Золотий півничок» Римського-Корсакова. Він переписувався з авторами опер, отримував від них партитури їх творінь і найкращі з них видавав, наприклад: «Попурі налюбимі мотиви драми «Паяци» Р. Леонкавалло». Слід відмітити, що він отримав й один з останніх листів П. І. Чайковського, датований 18 жовтнем 1893 року. Невідомо, де нині ці партитури, хоча його учні, зокрема оперний режисер Борис Михайлович Кушнір з Єкатеринбурга писав, що Й. Пржібік зберігав їх у сейфі одного з тодішніх банків Одеси, а диригент Наум Абрамович Гольдман (1896-1981) із Ташкента, – що передавав їх до бібліотеки театру.

Діяльність його як диригента позитивно оцінювалася не тільки любителями опери, але й тодішньою пресою та співаками. Російський журналіст та оперний критик Влас Михайлович Дорошевич (1865-1922) писав, що найвідоміший італійський співак ХІХ століття тенор Анжело Масіні (1844-1926), який сам ніколи не знав, як він буде співати, говорить: «Можна собі

подумати, що він читає чужі думки! Звідки наперед знає, як я буду співати цю арію?!» Сам В. М. Дорошевич написав про Й. Пржібіка, що він «дивовижний диригент».

Пржібік був вимогливим до солістів, хору та оркестру, багато працював із виконавцями, серед яких були такі відомі співаки, як Ф. Шаляпін, М. Фігнер, Л. Собінов, Л. Яковлев, досягав високої якості виконання навіть із не дуже видатними музикантами. Мешканці Одеси любили та поважали свого маестро, називаючи його «музичною совістю міста».

Пропагував твори чеських композиторів у Росії та твори російських – у Чехії. Поставив в Одесі оперу Бедржіха Сметани «Продана наречена» (1908) та опери Едуарда Направніка «Нижньгородці» і «Дубровський» (1897). У Празі поставив уперше в Європі оперу П. І. Чайковського «Пікова дама». За його підтримкою в Одесі давали концерти скрипалі Емануел Ондржічек (1880-1958) та Ян Кубелік (1880-1940), диригент Оскар Недбал (1874-1930) та чеський квартет у складі: Карел Гоффманн (1872-1936), Йозеф Сук (1874-1935), О. Недбал та Гануш Віган (1855-1920). 10 березня 1894 року в Одесі диригував видатний чеський та російський диригент Едуард Направнік, який у той час працював у Маріїнському театрі й із яким був добре знайомий та переписувався чеською мовою Й. Пржібік. Він також підтримував дружні стосунки з іншими чеськими диригентами в Росії, а пізніше – в СРСР, наприклад, з Вацлавом Саком (1861-1933) – диригентом Великого театру в Москві, та Яном Палицею (рос. Иван Осипович Палицын, 1865-1931), який працював у Саратові (1890-1895, 1895-1896, 1897-1901), Казані (1897-1901), Києві (1901-1906, 1917-1923), Москві (1906-1913), Одесі (1913-1915?), Харкові та Єкатеринбурзі (1924-1929, 1931), Баку (1929-1930).

Диригував також на симфонічних концертах, зокрема у відділенні Імператорського російського музичного товариства в Одесі. Для цього за його ініціативою був створений у 1894 році оркестр (нині – Народний одеський філармонічний оркестр), у якому грали багато чеських музикантів, а саме: Вацлав Таліх (1883-1961), Франтішек Ступка (1879-1965), Йозеф Карбулка (1866-1920), Ярослав Коціан (1883-1950), Йозеф Кутіл (1867-1907), Ладіслав Зеленка (1881-1957), Йозеф Перман (1871-1934), Ладіслав Алоїз (1860-1918), Й. Адамец, Войтех Атл, Антонін Црга, Франтішек Дрда, Антонін Гауер, Франтішек Гоудек, Й. Говорка, Густав Єлінек, Бедржіх Когоут, Йозеф Коуба, Ян Крейса, Лудвік Лоуда (1859-1933), А. Метавек, Емануел Мислівечек, Арношт Пацк, Ярослав Плошка, Алоїз Стрнад (1886-1931), Вілем Стрнад, Д. Урбанек, Карел Ваніш та ін. У цьому оркестрі також грав видатний скрипаль Давид Ойстрах (1908-1974). У 1911-1917 роках серед музикантів оркестру був і брат Ф. Ступки, альтист та концертмейстр Ян Батіста Ступка (1892-1977).

Писати музику Й. Пржібік почав ще в студентські роки, навчаючись у Празькій консерваторії. Відома, написана ще в ті роки симфонічна поема «Співак на цвинтарі» (1875) на текст поета та борця за чеське національне відродження Болеслава Яблонського (1813-1881). Працюючи далі в різних місцях, продовжував писати музику. Він є автором дев'яти одноактних опер: «Канітель» (1919), «Пропозиція» (1920), «Забув» (1921), «Антерпренер під диваном» (1921), «Нерви», «Невдача», «У п'їтьмі», «Радість» (1922) та «Сирена», які були написані за мотивами оповідань письменника Антона Павловича Чехова (1860-1904), кількох симфоній, кантат («Кантата в честь О. С. Пушкіна» на текст М. Глокке, 1899), рапсодій («Українська рапсодія», 1926, «Молдавська рапсодія», 1935), увертюри («Червоний жовтень», 1925), сонат, романсів, пісень, праць з теорії музики, підручників та спогадів. Окрім того, ще написав дві оркестрові сюїти, фортепіанне тріо, квартет, багато пісень та хорових творів. Не забував він і про фольклор народів Радянського Союзу. Створив декілька вокальних та танцювальних творів на основі чеського фольклору: «Чеські пісні», «Фуріант» («Впертюх»), «Чеський танець»

тощо. Два його музичні твори зазвучали на чеському музичному фестивалі 03-05.04.1904 у Промисловому палаці на виставці в Празі, а деякі з них видавалися у Чехії. Дописував до празького музичного часопису «Далібор» про музичне життя в Одесі. Також дописував до краянського тижневика «Російський чех», який видавався у Києві. Його твори залишаються актуальними й нині. Ще в 60-х роках ХХ століття Одеська студія телебачення показувала в етері його опери «Забув» (1966) та «Пропозиція» (1969), останню з них також показали по Центральному телебаченні в Москві.

Від 1903 року був членом відділення Імператорського російського музичного товариства, одним із членів-засновників, а через рік від заснування (1925) – членом ради Філармонічного товариства в Одесі. У 1927 році був єдиним представником від СРСР у журі на Міжнародному Шубертівському конкурсі.

Брав також участь у краянському житті Одеси, цікавився краянськими акціями, зокрема чеською акцією опору в Російській імперії. Був членом «Чеської бесіди» у Львові (1882-1893) та засновником чеської допоміжної спілки в Одесі (1900), передплачував краянський часопис «Чехословак» – друкований орган Союзу чехословацьких спілок у Росії, який видавався в Петрограді.

Дружиною композитора була співачка-сопрано та педагог Надія Миколаївна Міланова (1868-1942 або 1943). Дітей у родині не було. Мешкали вони в Малому провулку (нині вуличка Маяковського) № 6.

Пржібік був приятною, скромною, дотепною людиною, чудовим сім'янином. Театральне псевдо своєї дружини «Мілованова» трактував так: «Завжди мила, завжди нова». Одного разу диригував ручкою від парасольки, кажучи, що парасолька була потрібна для того, щоб «урятуватися від дощу фальшивих нот». Під час перебування в Італії зупинявся у готелі, де раніше проживав Джакомо Пуччіні. Повернувшись в Одесу, розповідав, що спав у постелі Пуччіні, але жодна мелодія йому не запала в голову.

В Одесі організував загальнодоступні концерти в міському саду, а також в різних частинах міста.

Помер 20 жовтня 1937 року в Одесі і був похований на Другому християнському цвинтарі (могила збереглася). В останню дорогу свого маестро проводили тисячі людей. На громадянській панахиді грав у театрі серед інших музикантів усевітньо відомий піаніст Святослав Ріхтер (1915-1997).

Знаменитий чеський диригент Йозеф Пржібік був шанований в Одесі та в Україні ще за життя. 43-річною працею в Одеському оперному театрі він заслужив почесне місце в історії чеської, російської та української музики вже тим, що підняв музичну культуру в Одеському оперному театрі та в Україні на світовий рівень, прославивши свій народ та батьківщину. За цю діяльність одержав декілька найвищих на той час відзнак у галузі культури, а саме: «Заслужений артист України» (1925), «Герой праці» (1925), «Народний артист України» (1932) та «Почесний член міста Одеси», а в 1934 році його обрали міським представником. Отримав він і високу оцінку від одеської театральної спільноти, у середовищі якої його називали «Божественний чех» або «Південний Направник» (за прізвищем славного чеського диригента в Санкт-Петербурзі). До того ж у 1934 році його увічнив радянський письменник-одесофіл Валентин Катаєв у своєму оповіданні «Театр». Не забувають про Й. Пржібіка й у наш час. За ініціативою краянської спілки в Одесі «Чеська родина» (голова Людмила Боровська) та при фінансовій допомозі МЗС ЧР у 2002 році була видана в Одесі книга скрипаля театру Семена Михайловича Когана «Диригент Й. В. Пржібік та Одеський оперний театр». А 17 грудня 2004

року була відкрита пам'ятна дошка з його барельєфом (скульптор Микола Худолій) на будинку, у якому він мешкав, по вулиці Маяковського № 6 в Одесі. На дошці, зокрема, написано: «У цьому будинку в 1894-1937 роках жив диригент, композитор, народний артист УРСР, Герой праці, професор, чех за походженням Йозеф Прібік».

Тільки на початку XXI-го століття почали проявляти до нього інтерес у Чехії. Двічі вислався в етері телесюжет «Йозеф Пржібік» із циклу «Небажані» на каналі ЧТ2 (01.04.2008 та 14.08.2008), у якому брали участь також члени спілки «Чеська родина» з Одеси. Незважаючи на це, Й. Пржібік для широкої громадськості в Чехії та Україні залишається незнайомим.

Світлини: uk.wikipedia.org/wiki/Прібік_Йосип_В%27ячеславович

Джерела: *Alexandr Drbal. Významný český a ukrajinský dirigent, skladatel a pedagog Josef Přibík (1855-1937).*

https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Pribik//

<https://odessa.memory.info/ru/index.php?id=460//>

https://uk.wikipedia.org/wiki/Прібік_Йосип_В%27ячеславович//

Přibík Josef

Významný český a ukrajinský dirigent, varhaník, klavírista, skladatel, pedagog, zakladatel Odeské školy dirigování a jeden z třech nejslavnějších českých dirigentů v Ruské říši a SSSR profesor Josef Přibík, pol. Józef Przibik, rus. Иосиф Вячеславович Прибик, ukr. Йосип В'ячеславович (také Йозеф Вацлавович) Прібік (také Прибік, Прибик) se narodil 11. března 1855 na Svaté Hoře u Příbrami v rodině ředitele kůru římskokatolického kostela Nanebevzetí Panny Marie Václava Přibíka (1821-1896) a jeho manželky Anny, rozené Schmidové z Březových Hor (nyní součást Příbrami). Jeho strýcem byl učitel a národní buditel Jan Pravoslav Přibík (1811-1893).

Roku 1869 Josef absolvoval gymnázium v Příbrami, pak roku 1872 varhanickou školu a roku 1876 konservatoř v Praze. Žák Otakara Ševčíka (1852-1934) a Václava Libenského (1829-1900). V průběhu studia se zúčastnil hudebního života v Praze a stal se v roce 1874 zakládajícím členem Kruhu mladých hudebníků. Byl přítelem skladatele Bedřicha Smetany (1824-1884).

V roce 1874 se stal učitelem zpěvu na reálném gymnáziu v Praze. Od roku 1875 působil jako profesor klavíru v Bialostoku (Polsko), poté v letech 1878-1879 ředitelem oddělení Carské Ruské hudební společnosti v Smolensku, v letech 1879-1880 a 1888-1889 operním dirigentem v Charkově, v letech 1880-1882, 1883-1886, 1889-1893 v Kyjivě, v letech 1882-1883 ve Lvově a v letech 1886-1889 v Tiflisu (nyní Tbilisi).

V Tiflisu v r. 1887 (podle jiných pramenu to se stalo dříve v Kyjivě) seznámil s významným ruským skladatelem Petrem Iljičem Čajkovským (1840-1893), který měl po otci ukrajinské kořeny a po matce – francouzské, rakovské a ruské kořeny a s kterým pak udržoval přátelské vztahy a dopisoval si do konce jeho života. Do konce svého života chránil portret Čajkovského s jeho teplým

autografem. P. I. Čajkovský vysoce oceňoval zásluhy Přibíka – a to nebezpečně – v propagandě ruské operní hudby a na jeho doporučení pan Přibík byl přijat do operního divadla v Odesě, kde působil od 1.3.1894 až do smrti jako dirigent, v letech 1920-1925 – hlavní dirigent a od roku 1926 jako česný dirigent. V letech 1919-1937 byl také profesorem Odeské konservatoře (v letech 1925-1934 Odešský muzyčno-dramatyčnyj instytut imeni L. van Beethovena, nyní Odeška nacionálna akademija imeni A. N. Neždanovoji). K jeho žákům patří známí ruští a ukrajinští dirigenti N. D. Pokrovský (1901-1985), H. I. Rusinov (1905-1969), A. E. Marguljan (1879-1950), N. G. Faktorovič (1909-1967), T. M. Kolomijceva (1914-1994), G. I. Risman, V. V. Jefremov, I. F. Kovalenko, V. P. Bazylevyč, K. I. Bunyčenko a I. I. Kaganovič.

V průběhu práce dirigentem v různých divadlech carského Ruska a SSSR uvedl opery Michaila Ivanoviče Glinky (1804-1857), Petra Iljiča Čajkovského, Nikolaje Andrejeviče Římského-Korsakova (1844-1908), Modesta Petroviče Musorgského (1839-1881), Alexandra Sergejeviče Dargomyžského (1813-1869), Césara Antonoviče Kjuji (1835-1918), Antona Grigorjeviče Rubinštejna (1829-1894), Alexandra Nikolajeviče Sěrova (1820-1871), Alexandra Fedoroviče Fedorova (1855-1935) a také Giuseppe Verdi (1813-1901), Giacomo Puccini (1858-1924), Ruggero Leoncavallo (1857-1919), Alfredo Catalani (1854-1893), Julese Masseneta (1812-1912), Richarda Wagnera (1813-1883) aj. Jako první dirigoval v Moskvě operu "Majskaja noč" Římského-Korsakova a také byl prvním, kdo uvedl operu Čajkovského "Piková dama" na Ukrajině, zejména v Kyjivě. Musíme poznamenat že skladatel P. Čajkovský napsal tu operu za 44 dni ve Florencii na jaře 1890. Premiera se konala 6. prosince tohož roku v Marijinském divadle Sankt-Peterburgu a dirigoval Čech Eduard Nápravník. Jako druhá byla uvedena v Kyjivě 31 prosince roku 1890. V Moskvě opera byla uvedena v Bolšom teatre 4. listopada 1891 a dirigoval Ipolit Altani. Další byla v Praze 11. října 1892 v českém jazyku (překladatel V. Novotný) a dirigoval Josef Přibík. Ve Vidni opera byla uvedena až v roce 1902 Gustavem Mahlerem, v New Yorku v roce 1910 opět Gustavem Mahlerem (v německém jazyku) a v Londyně v roce 1915 Vladimírem Rosingem (v ruském jazyku).

V Odesě jako první uvedl operu "Ruslan a Ludmila" Hlinky a "Skazka o care Saltaně", "Sněguročka" a "Zolotoj pětušok" Římského-Korsakova. Při tom si dopisoval s autory oper a měl od nich partitury jejich děl a to nejlepší z jejich tvorby vydával, např. "Popurri na ljubimyje motivy dramy "Pajacy" R. Leoncavallo" Mezi jiným obdržel také jeden z posledních dopisu P. I. Čajkovského ze dne 18.10.1893. Kde jsou nyní vzácné partitury není známo, ale jeho žáci – operný režisér Boris Michajlovič Kušnir z Jekatěrinburgu psal, že J. Přibík je uchovával v trezoru jedné z tehdejších bank Odesy, dirigent Naum Abramovič Goldman (1896-1981) z Taškentu, že je odevzdával do knihovny divadla.

Za dirigentskou činnost dostávalo se mu kladného hodnocení nejen od milovníků opery a tehdejšího tisku, ale také od zpěváků, mezi které byly takoví známý jako F. Šaljapin, N. Figner, L. Sobinov, L. Jakovlěv aj. Podle ruského novináře a divadelního kritika Vlasa Michajloviče Doroševiče (1865-1922) řekl o J. Přibíkovi nejslavnější italský zpěvák 19. století tenorista Angelo Masini (1844-1926), který sám nikdy neveděl, jak bude zpívat: "Mužeme si myslet, že on čte cizi myšlenky! Odkud předem ví, jak já budu zpívat tuto arii?!" Sam V. M. Doroševič napsal o J. Přibíkovi, že je "úžasný dirigent".

Přibík byl náročný k sólistám, souboru a orchestru, mnoho pracoval s hercy, dosahoval vysokou kvalitu interpretace s dokonce nevynikajícími muzikanty. Občane Odesy milovaly a považovaly svého místra a jmenovaly jeho "hudební sověst města"

Propagoval díla českých skladatelů v Rusku a díla ruských skladatelů v Čechách. Uvedl v Odesě operu Bedřicha Smetany "Prodaná nevěsta" (1908) a opery Eduarda Nápravníka (1839-

1916) "Nižegorodcy" a "Dubrovskij" (1897). V Praze prosadil první provedení opery P. I. Čajkovského "Piková dáma" v Evropě (11.10.1892). Za jeho působení v Odese, tam koncertovali housliste Emanuel Ondříček (1880-1958) a Jan Kubelík (1880-1940), dirigent Oskar Nedbal (1874-1930) a české kvarteto ve složení Karel Hoffmann (1872-1936), Josef Suk (1874-1935), O. Nedbal a Hanuš Wihan (1855-1920). 10.3.1894 dirigoval v Odese také významný český a ruský dirigent Eduard Nápravník, který tehdy působil v Mariinském divadle v Sankt-Peterburgu a s kterým se dobře znal a dopisoval si český. Udržoval přátelské vztahy i s jinými českými dirigenty v Rusku a pak v SSSR, jako například s Václavem Sakem (1861-1933), dirigentem Velkého divadla v Moskvě, a Janem Palice, rus. Ivan Osipovič Palicyn (1865-1931), který působil v Saratově (1890-1895, 1895-1896, 1897-1901), Kazani (1897-1901), Kyjivě (1901-1906, 1917-1923), Moskvě (1906-1913), Odese (1913-1915?), Charkově, Jekatěrinburgu (1924-1929, 1931), Baku (1929-1930).

Věnoval se také dirigování symfonických koncertů, zejména symfonických shromáždění oddělení Carské Ruské hudební společnosti v Odese. Pro tento účel byl podle jeho návrhu vytvořen orchestr (1894, nyní Narodní Odeský filharmonický orchestr), kde působilo mnoho českých muzikantů jako Václav Talich (1883-1961), František Stupka (1879-1965), Josef Karbulka (1866-1920), Jaroslav Kocián (1883-1950), Josef Kutil (1867-1907), Ladislav Zelenka (1881-1957), Josef Perman (1871-1934), Ladislav Alois (1860-1918), J. Adamec, Vojtěch Attl, Antonín Crha, František Drda, Antonín Hauer, František Houdek, J. Hovorka, Gustav Jelinek, Bedřich Kohout, Josef Kouba, Jan Krejsa, Ludvík Louda (1859-1933), A. Metavek, Emanuel Mysliveček, Arnošt Pack, Jaroslav Ploška, Alois Strnad (1886-1931), Vilem Strnad, D. Urbánek, Karel Vaníš aj. Hrával v orchestru významný houslista David Ojstrach (1908-1974). V letech 1911-1917 působil v divadelním orchestru také bratr F. Stupky altista a koncertní mistr Jan Batista Stupka (1892-1977).

Komponovat skladby začal ještě jako student Pražské konservatoře. S těch dob je např. známá symfonická báseň "Pěvec na hřbitově" (1875) na text obrozeneckého básníka a národního buditele Boleslava Jablonského (1813-1881). Poté ve všech svých pozdějších působištích pokračoval v komponování. Je autorem devíti jednoaktových oper "Kanitěl" (1919), "Predloženie" (1920), "Zabyl" (1921), "Antrepreneur pod divanem" (1921), "Nervy", "Neudača", "V potjomkach", "Radost" (1922) a "Sirena" podle povídek spisovatele Antona Pavloviče Čechova (1860-1904), symfonii, kantat ("Kantata v čest A. S. Puškina" na text N. Glokke, 1899), rapsodii ("Ukrajinská rapsodie", 1926, "Moldavská rapsodie", 1935), předeher ("Červonyj Žovteň", 1925), sonát, romanci, písní, prací z hudební teorie, učebnic a vzpomínek. Kromě toho zkomponoval dvě orchestrální suity, klavírní sonatu, klavírní trio, kvartet a mnoho písní a sborů. Zabyval se i folklórem národu Sovětského svazu. Vytvořil také několik vokálních a tanečních skladeb na základě českého folkloru "Českije pěsni", "Furiant", "Češskij tanec", napsal také hudbu pro orchestr "Svjato na seli", "Desjať piseň narodiv SRSR" aj. Dvě jeho skladby zazněly také na Českém hudebním festivalu 3.-5.4.1904 v Průmyslovém paláci na výstavišti v Praze a některé byly v Čechách vydávány. Přispíval informacemi o hudebním dění v Odese do pražského hudebního časopisu "Dalibor" a také do kyjivského krajanského týdeníku "Ruský Cech". Jeho skladby jsou stále aktuální. Ještě v 60. letech 20. st. nastudovala a odvysílala Odeská televize jeho opery "Zabyl" (1966) a "Predloženie" (1969). Poslední opera byla pak 31.3.1969 odvysílána také Ústřední televizi v Moskvě.

Od roku 1903 byl členem oddělení Carské Ruské hudební společnosti, zakladajícím členem a od roku založení (1925) členem rady filharmonické společnosti v Odese. Jako jediný v SSSR se stal v r. 1927 členem poroty Mezinárodní Schubertovy soutěže.

Zúčastnil se také krajanského života v Odese a zajímal se i o krajanské dění a českou odbojovou akci v Ruské říši. Byl členem České besedy ve Lvově (1882-1893) a zakládajícím členem

českého výpomocného spolku v Odese (1900), předplacel krajanský časopis "Čechoslovák", organ Svazu Československých spolků na Rusi, který vycházel v Petrohradě.

Manželkou skladatele byla sopranistka a pedagog Naděžda Nikolajevna Milanovová (1868-1942 nebo 1943). Děti v rodině neměli. Bydleli v uličce "Malyj pereulok" (nyní ulička Majakovského) č. 6.

Přibík byl příznivý, skromný, vtipný člověk, vyborný manžel. Divadelný pseudonym své manželky Milovanova traktoval tak: "Vždy mila a vždy nova". Jednou dirigoval ručkou deštníka a povídal že deštník potřeboval aby "uchranit se od pršení falešných not". Za pobytu v Itálii on se zastavoval v hotelu, ve kterém někdy bydlel Giacomo Puccini. Vrativ se do Odesy, povídal že spal v postele Pucciniho ale žádná melodie jemu do hlavy nepřišla.

V Odese organizoval všeobecně dostupný koncerty v městské zahradě a také v různých dílech města.

Zemřel 20. října 1937 v Odese a byl pohřben na Druhém křesťanském hřbitově (hrob se zachránil). Na poslední cestě svého Místra vyprovázeli tisíce lidí. Na občanské panychidě po Přibíkovi v divadle hrál mezi jinými světoznámý klavírista Svjatoslav Richter (1915-1997).

Významný český dirigent Josef Přibík byl utvářen v Odese a na Ukrajině ještě za svého života. Více než 40letou činností v Odeském operním divadle on zasloužil čestné místo v dějinách české, ukrajinské a ruské hudby už tím, že pozvedl hudební kulturu v Odese a na Ukrajině na světovou úroveň, čímž proslavil svůj národ a vlast. Za tuto činnost obdržel několik nejvyšších tehdejších uměleckých titulů a statních vyznamenání jako "Zasloužily umělec Ukrajiny" (1925), "Hrdina práce" (1925), "Národní umělec Ukrajiny" (1932) a "Čestný občan města Odesy", a v roce 1934 byl zvolen odeským městským zastupitelem. Dostalo se mu vysokého ocenění také od odeského divadelního obecnstva, v prostředí kterého ho nazývali "Božský Čech" nebo "Jižní Nápravník" (podle příjmení slavného českého dirigenta v Sankt-Peterburgu). Nakonec, v roce 1934 byl zvěčněn ruským spisovatelem Valentinem Katajevem (1897-1986) v povídce "Teatr" (čes. "Divadlo"). Nezapominají na J. Přibíka i v náš čas. Příčiněním krajanského spolku Česká rodina (předsedkyně Ludmila Borovská) a za finanční pomoci MZV ČR byla v r. 2002 vydána v Odese kniha houslisty divadla Semena Michajloviče Kogana "Dirižer J. V. Přibík i Odeský operní teatr" a 17.12.2004 byla odhalena pamětní deska s jeho basreliéfem (sochář Mykola Chudolej) na domě po uličce Majakovského č. 6 v Odese, kde on bydlel. Na desce se zejména píše: "V cjomu budynku v 1894-1937 rokach žyv dyrygent, kompozytor, narodnyj artyst URSR, Heroj praci, profesor, čech za pochodžennjam Jozef Pribik".

Teprve na začátku 21. století se začali o něj zajímat také v Čechách. Dvakrát odvysílala pořad "Josef Přibík" z cyklu "Nepohodlný" ČT2 (1.4.2008 a 14.8.2009) ve kterém účinkovali také členové společnosti Česká rodina v Odese. Nehledě na to, J. Přibík širší veřejnosti v Čechách a na Ukrajině stále neznám.

Foto, zdroj: uk.wikipedia.org/wiki/Прібік_Йосип_В%27ячеславович

Prameny: *Alexandr Drbal. Významný český a ukrajinský dirigent, skladatel a pedagog Josef Přibík (1855-1937).*

https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Pribik//

<https://odessa.memory.info/ru/index.php?id=460//>

https://uk.wikipedia.org/wiki/Прібік_Йосип_В%27ячеславович//

Родина Рабових

Франтішек Раб (1824, Високе Мито-1876, Гульча Чеська) переселився з родиною на Волинь із села Високе Мито й оселився в Гульчі Чеській (нині Гільча Друга Рівненського району Рівненської області України). У деяких документах, зокрема в метриках Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська, його прізвище пишуть як Рааб, хоча в чеських джерелах пишуть Ráb. Очевидно, це трапилось тому, що чеське довге {á} в церковно-слов'янській мові, на якій писалися метрики, передавали подвоєнням {aa}. Принагідно відмітимо, що в міжвоєнний період, тобто за часів Другої Речі Посполитої (1921-1939 роки), записи в метриках велися українською мовою з дублюванням польською.

Перші роки перебування чехів-переселенців на Волині, зокрема в Урвенні, описує перший гульчанський хронікер Ян Мартінек-старший: «Якою малою є чеська земля, а скільки різних звичаїв, говірок, одягів, яке різне виховання, мораль, освіту представляло наше товариство, коли ми, здається, восени 1872 року орієнтовно в листопаді (*щодо дати приїзду групи родин чехів в Урвенну, напевно, пан Мартінек помиляється, бо за іншими джерелами це був 1871 рік, крім того, у 1931 році святкували 50-річчя заснування Гульчі Чеської, – В. Ш.*) з'їхалися з усіх кінців Чехії емігранти до Волинської губернії Росії, щоб купити там маєтки Гульча та Урвенна. Місцеві шляхтичі, власники великих і малих маєтків, цьому різномаїттю дуже дивувались, порівнюючи нас зі своїми колишніми й нинішніми «хлопами» (*навіть після скасування кріпацтва в поміщиків ще залишались поодинокі «хлопи», як правило, старі одинокі люди, про яких згадують чехи, – В. Ш.*). Вони були переконані, що ми такі ж «хлопи», хоча в очі нам це не говорили. Дивувались, що багато хто з чехів був освічений, володів декількома мовами, культурно поводився, грав на фортепіано, танцював, хоча не виріс, як більшість із них, на паркетах і був менш вишукано ввічливим. Дехто ж з переселенців, навпаки, був цілковитим простаком, якого й зрозуміти було важко. Такі різні відмінності, що впадали в очі, особливо тим, які прагнули помітити якийсь негатив, звичайно, були серед нас. Але найбільший подив у них викликало те, що того, хто вчора веселився й танцював, уже наступного дня можна було зустріти в полі з плугом, у лісі при накладанні дров чи в хліві біля гною. Такі незвичні поєднання, зважаючи на їх обмежений світогляд, вони не могли зрозуміти, бо, за їх переконаннями, працювати було ганьбою. Нині через тридцять років дух часу та нужда привчили їх до старанності та праці».

Дочка Франтішка Раба Марія (1852, Високе Мито-16.08.1910, Залісся) вийшла заміж за Франтішка Метелку (12.08.1845 або 03.03.1852, Опатовіце-05.05.1933, Залісся), родина якого теж переселилася з Високого Мита й мешкала в Заліссі. В угоді про купівлю маєтку Гульча та Урвенна в польської поміщиці Корнелії Омецинської від 1877 року товариством чехів для спільного використання фігурують Йозеф Метелка, син Вацлава, та Ян Метелка, син Йозефа – обоє вихідці з Високого Мита.

Син Франтішка Раба, Йозеф Раб (1864, Високе мито-28.04.1924, Гульча Чеська), був шевцем, його обрали першим старостою села Гульча Чеська, про що пишеться в хроніці села Гульча Чеська на Волині. Він одружився з Йозефою Сухою (26.12.1854, Боєшціце, Міровіце-

22.06.1918, Гульча Чеська), батьками якої були Матвій Сухий та Анна Мастна. У цій родині, окрім Йозефи, ще був син Йозеф (*1856) та дочка Терезія (1854-1921), у заміжжі Новотна.

У родині Йозефа та Йозефи Рабових було п'ять дітей. Троє перших: Емілія (*1870, Високе Мито), Анна (*1875, Гульча Чеська) та Роберт (*1876, Гульча Чеська) – померли в березні 1877 року під час епідемії чорної віспи. Далі ще в Гульчі народились Блажена (22.02.1877-23.02.1963, Врбіце, ЧССР), що вийшла заміж за Ярослава Мартінка (*25.09.1874, Урвенна), та Марія (28.07.1888, Гульча Чеська-14.03.1964, Подборжани), яка вийшла заміж за Антоніна Тоушка, про що в Метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська є такий запис: «24.05.1906, звільнений у запас, старший унтер-офіцер 70-го Рязанського піхотного полку, з селян-чехів села Гульча Антон Вацлавович Тоушек віком 30 років, православного віросповідання, перший шлюб, одружився з селянкою цього ж села Марією Йосипівною Рабовою, віком 18 років, православного віросповідання, перший шлюб».

У шлюбі Антоніна та Марії Тоушкових народилося двоє дітей: син Міхал (16.05.1907-1944), який одружився з Анастасією Малою (1913-2003), та дочка Марія (1908-1991), яка вийшла заміж за Антоніна Малого (1902-1967).

У родині Міхала та Анастасії Тоушкових народились діти: Еміліан (1934-1992) та Марія (*1937). Якраз на весіллі Антоніна Малого та Марії Тоушкової Міхал Тоушек познайомився зі своєю майбутньою дружиною Анастасією, сестрою свого швагра Антоніна, з якою він одружився 4 червня 1933 року. Молода родина мешкала в Гульчі Чеській, господарюючи разом із матір'ю Міхала Марією. Міхал Тоушек 18 березня 1944 року в Рівному вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу, пройшов початковий вишкіл, і в боях на території нинішньої Волинської області отримав важке поранення у результаті розриву авіабомби, від якого 9 травня 1944 року помер у радянському військовому госпіталі в селищі Торчин біля Луцька. Його похоронено на православному цвинтарі села Гульча Чеська. Там збереглися два пам'ятники родин Тоушкових та Старєкових в спільній загоржі.

Марія Рабова в 1947 році реемірувала до Чехословаччини. Мешкала в родині своєї невістки Анастасії Тоушкової, удови по загиблому вояку Міхалу Тоушку, та дочки Марії Малої в селі Бєсно на Подборжанщині.

На світлинах Марія Рабова, у заміжжі Тоушкова. Архів Марії Чонкової.

Джерела: *Marie Čonková. Prababička Marie Rábová. Kryry, 2022.*

Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Рівне, 2017.

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.

Rodina Rábových

František Ráb (1824, asi Vysoké Mýto-1876, Huleč Česká) s rodinou přišel na Volyň z Vysokého Mýta a usadili se v Hulči České. V některých dokumentech, jako je matrika Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká, se příjmení Ráb píše v ruštině jako Raab. Pravděpodobně proto, že dlouhé české [á] se v ruštině psalo jako [aa].

První léta pobytu českých přistěhovalců na Volyni, zejména v Urvenách, popisuje první hulečský kronikář Jan Martínek starší: „Jak ta zem česká malinká a co různých obyčejů, nářečí, obleků a jaké různé chování, mravy, vzdělání, představoval náš spolek, když jsme se tuším v roce 1872 na podzim (podle data 1872 možná, že se pan Martínek mýlil, protože podle jiných pramenů to byl rok

1871, – V. Š.), někdy v listopadu sjeli ze všech konců Čech jako emigranti do Ruska, Volyňské gubernie, zakoupit tam majetky Urveny a Hulče. Místní šlechtici, majitelé malých a velkých statků, se této různosti velice divili, když nás srovnávali se svými bývalými „chlopy“. Byli přesvědčeni, že i my jsme tíž „chlopi“, ač do očí nám to neříkali. Divili se, že mnozí Češi jsou dost vzdělání, ovládají třeba několik řečí, umějí se slušně chovat, zpívat, hrát na piano, tancovat; nebyli ovšem jako oni vychováni v zahálce a na parketách, pozorovali, že jsou přece jen méně uhlazení. Naproti tomu jiní přistěhovalci jsou zase úplně prostáky, kterým prý ani rozumět není. Takovému rozdílu, bijící do očí, ovšem mezi námi byly, a cizí oko, které se závistí hledá v těchto rozdílech příčinu k tupení, ji snadno najde. Ale nejvíce ze všeho se divili, že ten, kterého viděli včera se baviti a tancovati, již příští den jej mohli potkati buď v poli s pluhem, v lese nakládat dříví, neb i u chléva hnůj házet. Takovému nesrovnalosti dlouho při svém omezeném rozhledu nemohli pochopit, neb dle jejich přesvědčení pracovat bylo hanba. Nyní po čtyřiceti létech duch času a nejvíce bída naučila je snaživosti a práci“.

Dcera Františka Rába Marie (1852, Vysoké Mýto-16.8.1910, Zálesí) byla provdaná za Františka Metelku (12.6.1845 nebo 3.3.1852, Opatovice-5.5.1933, Zálesí), rodina kterého se přistěhovala také z Vysokého Mýta a bydlela v Zálesí. V Kupní smlouvě z roku 1877 o prodeji majetku Huleč hraběnky Kornelie Oměcinské spolku Čechů v společné užití figurují Josef Metelka, syn Václava a Jan Metelka, syn Josefa, oba původem z Vysokého Mýta.

Syn Františka Rába, Josef Ráb (asi 1854, Vysoké Mýto-28.12.1924, Huleč Česká), byl obuvník a první starosta nově založené obce Huleč Česká, o čemž se píše v Kronice obce Huleč Česká na Volyni. Vzal si za manželku Josefu Suchou (26.12.1852, Boješice, Mirovice-22.6.1918, Huleč Česká). Jejimi rodiči byli Matěj Suchý a Anna Mastná, kteří mimo Josefy měli ještě syna Josefa (*1856) a dceru Terezii (1854-1921), v manželství Novotná.

Josef a Josefa Rábovi měli pět dětí. Tři první, Emílie (*1870, Vysoké Mýto), Anna (*1875, Huleč Česká) a Robert (*1876, Huleč Česká), zemřely v březnu 1877 na černé neštovice. Dále se v Hulči České narodila Blažena (22.2.1877-23.2.1963, Vrbice), která 23. března 1997 spolu se svou matkou Josefou přestoupily na pravoslaví. Blažena dostala jméno Anna a Josefa – Alexandra. Samozřejmě, že doma a ve vesnici je jmenovali Josefa a Blažena. Blažena uzavřela sňatek s Jaroslavem/Jaropolkem Martínkem (*25.9.1874, Urveny). Poslední dcerou v rodině Rábových byla Marie (28.7.1888, Huleč Česká-14.3.1964, Podbořany).

Marie Rábová 24. května 1906 jako 18letá uzavřela sňatek s poddůstojníkem 70. Rjazaňského pěšího pluku, propuštěným do zálohy, z rodiny zemědělců obce Huleč, Antonínem Touškem, kterému bylo 30 let. Marii a Antonínovi Touškovým se narodili: Michal (16.5.1907, Huleč Česká-9.5.1944, Torczyn) a Marie (18.9.1908, Huleč Česká-1991). Syn Michal se oženil s Anastázií Malou (1913-2003) a v jejich rodině se narodili: Emilian (1934-1992) a Marie (*1937). Marie, dcera Antonína a Marie Touškových, se provdala za Antonína Malého (1902-1967). Právě na svatbě Marie Touškové a Antonína Malého se Michal Toušek seznámil se svojí budoucí manželkou Anastázií, sestrou svého švagra Antonína Malého, se kterou se 4. června 1933 oženil. Mladá rodina Toušků žila v Hulči České na zemědělské usedlosti spolu s matkou Michala, Marií Touškovou, kde Michal hospodařil.

Dne 8. března 1944 Michal vstoupil do 1. československého armádního sboru. Prošel základním výcvikem a dne 9. května 1944 v městečku Torczyn vedle Lucka zemřel v sovětské polní nemocnici po zranění německou pumou při náletu ve věku pouhých 37 let. Je pohřben na Volyni na pravoslavném hřbitově v Hulči České. Tam se zachovaly dva pomníky ve společné ohradce, rodiny Touškových a Stárkových.

Marie Toušková, rozená Rábová, se vrátila v roce 1947 do Čech a žila s rodinou své snachy Anastázie Touškové, válečné vdovy, v obci Běšno.

Prameny: Marie Čonková. *Prababička Marie Rábová.*

Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. *Huleč Česká na Volyni. Žatec, 1992.*

Matriky Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká.

Рихлік Євген

Євген Рихлік – чех, учений-славіст, етнограф, мово- й літературознавець, педагог та громадський діяч народився 16 листопада 1888 року в чеському селі Ольшанка Чуднівської волості Житомирського повіту Волинської губернії (нині Вільшанка Чуднівського району Житомирської області України). Батько Євгена – Антон Антонович Рихлік, а мати – Анна Янівна Полак (в другому шлюбі Вейліх), була дочкою першого власника вільшанської броварні Яна Полака, зятем якого й наступним власником броварні став Вацлав Кліх – відомий багатий чех, власник броварень. Відомо також, що батько Євгена Рихліка перебував у родинному зв'язку зі ще одним відомим чехом Венцеславом Швіговським, що народився в селі Глинськ Рівненського повіту Волинської губернії (нині село Глинськ Рівненського району Рівненської області). Швіговський

редагував у Києві популярний серед чехів у Росії часопис «Чехослован», а його батьки перед переїздом на Волинь у Чехії мешкали в тому ж селі Голче біля Пардубиць, що й Рихліки; крім того, родина Рихліків деякий час мешкала в Глинську.

Крім Євгена, у родині Рихліків ще виховувались брати Вацлав та Йозеф і сестра Крістіна. Мати Євгена, Анна Вейліх, займалась вихованням дітей (про її другого чоловіка та його участь у вихованні дітей відомості відсутні) і навчила їх писати та читати чеською мовою, доклала чимало зусиль для формування у сина національної самосвідомості, що було властиво для більшості родин волинських чехів, які вдома спілкувалися винятково чеською мовою, намагалися, щоб їх діти навчалися в чеських школах, а коли чеські школи закривалися царськими, польськими чи радянськими властями, то навчали дітей рідної мови факультативно або приватно. Пані Анна належала якраз до того покоління переселенців, яке зберігало пам'ять про свою батьківщину, продовжуючи відчувати себе її часткою, плекало, мову, культуру, традиції. Прикладом цього може бути село Мала Зубівщина в Коростенському районі Житомирської області, яке після 1917 року майже втратило можливість підтримувати зв'язки зі старою батьківщиною, але зберегло мову, культуру та звичаї, чим здивувало чеських журналістів, які на початку 1990 року відвідали це село. Чеська спільнота Вільшанки, як і більшість інших сіл волинських чехів, мала власний аматорський театр, бібліотеку, де переважали книги чеських авторів.

Великий вплив на виховання патріотичних настроїв хлопчика мав його дядько по матері В'ячеслав (Вацлав) Кліх, який походив із села Семидуби Дубенського повіту Волинської

губернії (нині село Семидуби Дубенського району Рівненської області). Він був власником місцевої броварні, і навколо нього гуртувалися місцеві селяни-чехи. Вони обговорювали місцеві проблеми, ділилися новинами з Чехії, співали чеські пісні. Родина Рихліків була досить заможною, як і переважна більшість родин чехів-землеробів на Волині, які мали монополію у вирощуванні високоякісного хмелю, значна частина якого вивозилася за кордон, що давало великі прибутки. Також прибутковим було садівництво, городництво та вирощування цукрового буряка, подекуди розводили породистих коней, хоча тваринництвом та ткацтвом більше займалися німецькі колоністи.

Євген навчався в однокласному народному училищі у Вільшанці, де викладали випускники духовних семінарій, які цим отримували для себе засоби для життя в очікуванні призначення на парафію. Рівень викладання, звичайно, був дуже низький, основна увага приділялася Закону Божому, навчали ще читати, писати та рахувати, і все російською мовою. Мати була незадоволена початковою освітою сина і тому в 1900 році відіслала його до свого брата Фалтиса в Чехію, де він три роки навчався в чеській реальній школі і «ще більше проїнявся чеськими настроями».

Вільшанку оточували села з українським та частково польським і єврейським населенням. Чехи, перебуваючи в меншості, завжди намагалися підтримувати дружні стосунки з місцевим населенням, навчали його своїх передових технологій землеробства, а також навчали й самі, запозичаючи все корисне для себе, зокрема, насамперед вивчили українську, а при потребі – російську, польську чи навіть єврейську мови, якими намагалися спілкуватися зі своїми сусідами чи партнерами по бізнесу.

Серед дітей Євген вирізнявся особливою здатністю засвоювати нові знання, винятковою пам'яттю, працелюбністю. У родині не могли не побачити його бажання продовжувати навчання тому відвезли сина до Києва, де він вступив до 5-ої Києво-Печерської гімназії. Саме там під час навчання проявилися його гуманітарні здібності та зацікавленість слов'янською тематикою. Закінчивши в 1909 році гімназію, він у тому ж році успішно склав вступні іспити до Київського університету святого Володимира й був зарахований на історико-філологічний факультет. Учителями Євгена Рихліка були видатні професори Тимофій Дмитрович Флоринський та Олександр Митрофанович Лук'яненко. Він спеціалізувався на вивченні етнографії та вивчав мову й літературу слов'янських народів, насамперед чехів та поляків.

В Україні, а особливо в її культурному та науковому центрі Києві, спостерігається підйом національно-визвольного руху. Після зняття обмежень на вивчення української мови в 1905 році серед передової української інтелігенції спостерігається підвищений інтерес до українознавства, історії України, культури та побуту українського народу. Рихлік теж починає глибоко знайомитися з культурою, побутом та менталітетом українського народу. Він багато часу приділяє вивченню української мови та літератури, шукає українські мотиви в польських та чеських художніх творах.

У студентські роки Рихлік не стояв осторонь від громадсько-політичного життя своєї альма-матер. У 1910 році в Київському університеті відбулися студентські заворушення, до яких був причетний і він, за що його заарештували, але завдяки клопотанню професорів незабаром звільнили з-під варті. Після арешту він став більш обережно ставитися до участі в різного роду політичних акціях, повністю зосередившись на навчанні та праці. Він, як і багато інших не дуже забезпечених студентів, давав приватні уроки дітям заможних киян.

З 1910 по 1913 рік Євген Рихлік, як вихователь дітей одного з університетських професорів, періодично жив у Німеччині, завдяки чому здобув можливість слухати лекції в Берлінському університеті й досконало оволодів німецькою мовою. На той час Берлінський університет був одним із передових університетів Європи, саме там Євгену вдалося ознайомитися з новими тенденціями в європейській історичній науці та розширити свій світогляд.

У 1913 році Рихлік успішно закінчив університет, продемонструвавши блискучі результати на випускних іспитах, а його конкурсна робота, що стосувалася ґрунтового дослідження чеського літературного відродження початку ХХ століття, зокрема творчості відомого чеського поета Ф. Л. Челяковського, отримала золоту медаль і у 1915 році була надрукована.

Викладацьку діяльність Рихлік почав із приватної гімназії Євсєєвої, де він викладав російську словесність, методику викладання російської мови, педагогіку та західноєвропейську літературу, у гімназії Жеребцової викладав педагогіку, а на вечірніх Вищих жіночих курсах – слов'янську філологію. Закінчивши магістеріум при Київському університеті (1914-1917), він отримав професорське звання й став приват-доцентом університету, читаючи лекції з польської писемності.

Перебуваючи в академічному оточенні колег-професорів, більшість із яких були русофілами, постійно зайнятий підготовкою до лекцій, продовжуючи наукову роботу, Рихлік не зовсім розумів і сприймав усі ті бурхливі процеси, що відбувалися навколо нього, і тому, за власним визнанням, вважав низьким свій політичний рівень. Та й зі своїми рідними він зміг зустрічатися лише під час літніх вакацій, коли він приїжджав до рідної Вільшанки, поринаючи у світ дитинства, живої рідної мови.

З початком Першої світової війни серед представників чеської інтелігенції та промисловців Києва, Москви та Петербурга розгорнувся активний антиавстрійський рух, який вилився у створення Чеської дружини – чеського військового підрозділу в складі російської армії, яка згодом, поповнившись військовополоненими чехами та словаками, переросла в Чехословацький закордонний легіон. Зрозуміло, Рихлік був у курсі всіх цих подій, хоча й не був їх активним учасником. До речі, активними організаторами всіх цих процесів у Києві були близькі його родичі – Венцеслав Швіговський, видавець, та Вацлав Кліх, представник великої буржуазії, який, крім броварні у Вільшанці, був ще й власником інших великих маєтків на Волині.

Лютневу революцію 1917 року та повалення самодержавства Євген Рихлік зустрів із радістю, а от Жовтневу він не розумів і не сприймав, як і більшість інтелігенції, зокрема чеського походження. 27 листопада 1916 року його обрали дійсним членом Історичного товариства Нестора-літописця, а 14 жовтня 1917 року при університеті відкрилося Історико-літературне товариство, одним із фундаторів якого він став.

Навесні 1918 року професор Рихлік перебрався до Самари, де працював екстраординарним професором кафедри слов'янської філології в педагогічному інституті. Він намагався уникати участі в політичному житті і, навіть, коли в Самарі перебував чехословацький легіон, він ніяким чином не контактував із чехословацькими вояками.

Повернувшись через рік до Києва, Рихлік бере активну участь у реформуванні університету та читає українською мовні курси: «Вступ до мовознавства», «Живі слов'янські мови» та інші курси в першому Київському українському університеті.

Восени 1920 року подружжя Рихліків через хворобу дружини (загострення туберкульозу) залишає Київ, а сам молодий професор, як співробітник Етнографічної комісії ВУАН, вирушив у довготривалу експедицію по чеських колоніях Волині для етнографічних студій та вивчення україно-чеських відносин. На той час він був, хоч і молодим, але вже досить відомим у наукових колах філологом-славістом. Завдяки своєму чеському походженню вчений був краще, ніж будь-хто з його київських колег, знайомий з етнографічними особливостями чеської спільноти. Тому йому доручили як члену комісії вивчати етнографію чехів, чим він і займався впродовж більше трьох років (від 17 липня 1920 року до 30 грудня 1923 року).

Від початку експедиції Рихлік поставив перед собою суто наукове завдання, плануючи написати монографію, присвячену українським чехам. Але, зустрівшись з реаліями тогочасного життя своїх земляків, він остаточно розчарувався в національній політиці радянської влади, яка ще сильніше, ніж це робила царська влада, перемелювала дрібні нації, русифікуючи їх, викорінюючи національну самосвідомість. Страх за майбутнє своїх земляків спонукав його замислитися над їх долею і якимось чином почати рятувати їх: «Я боявся, що чехи на Волині зникнуть як нація».

Побачивши у своїй рідній Вільшанці жахливий стан освіти та культури підростаючого покоління місцевих чехів, він негайно почав свою етнографічну, педагогічну, «рятувальну» роботу серед місцевого населення. Почавши давати приватні уроки з чеської граматики та літератури для охочих оволодіти рідною мовою, привернув увагу місцевої влади до проблем національного відродження чехів, здобувши на Житомирщині славу відомого громадського діяча. Налагодив зв'язки з представниками чеської місії в Україні, організував у Вільшанці чеську початкову школу, розробивши для неї новий курс чеської мови та літератури, вирішує юридичні, організаційні, господарські та фінансові питання. Оскільки молодь вже не вміла читати чеською мовою, та й чеськомовних книг вже не збереглося від попередньої бібліотеки, то довелося організувати хату-читальню, поповнивши її за допомогою Чеської місії книжками на чеській мові. Місія забезпечувала чеських учнів зошитами, олівцями, книжками тощо. Голова Чеської місії пан Чермак відвідав Вільшанку і на власні очі побачив умови, в яких працював Рихлік. Позитивно оцінивши роботу вченого, він від імені місії дав директиву: «Зберегти чехів в Україні для самостійної Чехословаччини задля проведення тут її інтересів в майбутньому економічному і торговельному просуванні Чехословаччини на Схід». Рихлік організував драматичний гурток, який за відсутності будь-яких інших культурних заходів користувався великою популярністю серед селян Вільшанки та навколишніх сіл. Для того, щоб підняти рівень викладання в школах, запрацював педагогічний гурток перекваліфікації вчителів Чуднівського району.

У вересні 1924 року Рихлік повертається до Києва й займає посаду завідувача Київською трудовою школою №5. Ця школа була розташована на Шулявці, де мешкала численна київська чеська громада. Довелося і тут, попри недостачу чеських вчителів, підручників та коштів, відроджувати чеські традиції, культуру, піднімати патріотичний дух.

Разом із тим Єген Рихлік не полишає наукової діяльності, робить доповіді на засіданнях Етнографічної комісії УАН, а 1 вересня 1925 року його обрали членом Науково-дослідної кафедри мовознавства при УАН. Від моменту заснування Етнографічної комісії як секції Українського наукового товариства вчений був її членом, вивчаючи етнографію чехів на Волині та українсько-чеські етнографічні взаємини, і за дорученням голови комісії академіка А. Лободи з 17 липня 1920 року до осені 1924 року проводив монографічне дослідження села

Вільшанка на Житомирщині – своєї малої батьківщини, де зібрав безцінні матеріали з історії та культури українських чехів. Згодом у Рихліка з'явилась мрія присвятити себе національному відродженню українських чехів, вивченню їхньої історико-культурної спадщини, а пізніше організувати науковий центр дослідження національних меншин України.

Особисто вчений зібрав колекцію матеріалів «Історія чеського друку в Україні», куди увійшли книги, брошури, газети, журнали, календарі (усього понад сто позицій).

Він нарахував по всій Україні (радянській) на основі перепису населення 1926 року біля 15905 чехів, з них 3741 – у містах і 12164 – у селах. В одному тільки Київському окрузі (у тогочасній УРСР був 41 округ) було 2909 чехів, що становило 18,3% усіх чехів України.

Чеська громада Києва в більшості не сприймала радянську владу, усіляко опираючись їй, а в той же час Рихлік, як завідувач школи, громадський діяч та член всіляких товариств та комісій, співпрацював із нею, що викликало напруження в його стосунках із краєзнавцями. Зі свого боку влада розпочала репресії проти невдоволених, насамперед проти старої інтелігенції. Тому Рихлік без вагань покинув Київ, переїхавши з родиною до Ніжина, де йому запропонували посаду професора мовознавства та письменства в місцевому Інституті народної освіти. У цьому інституті він обіймав посади керівника секції української мови та письменства та був деканом Ніжинського вечірнього робітничого факультету. Незважаючи на велике навантаження, професор продовжував збирати етнографічний матеріал як на самій Ніжинщині, так і виїжджав у відрядження на Волинь, відвідуючи польські та чеські колонії. Проявляв активну діяльність як член Ніжинського наукового товариства краєзнавців при ВУАН. Підготував плеяду талановитих учених, серед яких П. Одарченко, М. Ладухін, І. Павловський та ін. Сам він був учнем відомих славістів Т. Флоринського, А. Степовича, О. Лук'яненка. З 1930 року виконував обов'язки керівника, створеного в 1929 році кабінету для вивчення національних меншин України при Етнографічній комісії ВУАН.

Євген Рихлік був видатним мовознавцем. Він досконало знав сім слов'янських мов, вільно володів англійською, німецькою, французькою, упродовж 1929-1930 років вивчав єврейську та циганську. Зібрав велику власну бібліотеку з кількох тисяч книг на різних мовах, написав багато праць із літературознавства, етнографії. Крім академічних видань, також друкувався в журналах «Червоний шлях», «Музика», «Бібліологічні вісті» та інших.

Слід відмітити, що його роботи отримали високу оцінку як в Україні, так і в Чехословаччині, зокрема на сторінках чеського часопису «*Naše zahraniče*», який редагував професор Ауерган, його роботу у Вільшанці назвали «самовідданою».

На кінець 20-х років вчений практично завершував написання монографії «Чехи Волині», домовившись з чеським вченим Полівкою про її переклад та видання чеською мовою в Чехословаччині після виходу друком в Україні. Проте після арешту та обшуку у ніжинському помешканні вченого, текст зник, скоріше за все був знищений.

На початку 30-х років по Україні прокотилася хвиля арештів чеських вчителів та інших представників чеської інтелігенції за сфабрикованим звинуваченням у шпигунській діяльності на користь Генерального штабу Чехословаччини. Професор Рихлік, який активно спілкувався з чеською місією в Києві, чеськими патріотами на Волині та із закордонними вченими, теж був заарештований 5 січня 1931 року за звинуваченням у шпигунській діяльності на користь Чехословаччини, а 13 червня цього ж року засуджений до 10-ти років ув'язнення. Його прохання про перегляд справи, клопотання колег та дружини лише погіршили становище, бо на справі професора Рихліка з'явилася резолюція: «Дострокове звільнення небажане». Покарання відбував у виправних закладах Управління сибірських виправно-трудова таборів

НКВД СРСР, потім – у таборі на станції Медвежа Гора (нині м. Медвеж'егорськ Республіки Карелія, РФ).

Помер за нез'ясованих обставин. Є припущення, що вчений став жертвою масового розстрілу, що стався між 27 жовтня та 4 листопада 1937 року, і був похований у масовій могилі поблизу озера Онега під Медвеж'егорськом, віднайденій у 1997 році.

30 грудня 1958 року після перевірки та перегляду кримінальної справи Євгена Рихліка за вимогою його сина Ростислава військовий трибунал Київського військового округу відмінив постанову судової «трійки» при Колегії ДПУ від 15 червня 1931 року та 26 грудня 1932 року й закриття справи за недоведеністю обвинувачення.

Світлина: istvolyn.info/post/93

Джерела: О. В. Юркова. Рихлік (Рихлик) Євген Антонович. Енциклопедія історії України: Т. 9. Прил – С/Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України К : В-во "Наукова думка", 2012. С. 209.

<http://resource.history.org.ua/item/0008239>

Людмила Павленко. Є. Рихлік: формування та еволюція історичного Світогляду. "Сіверянський літопис", 2001.

Людмила Павленко. Чеська Волинь у житті та науковій спадщині Євгена Рихліка. Етнічні спільноти та конференції на Волині: історія і сучасність. Збірник наукових праць. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 429-437.

Rychlík Evžen

Evžen Antonovič Rychlík – Čech, vědec-slavista, etnograf, regionalista, pedagog a veřejný činitel, se narodil 16. listopadu 1888 v české obci Olšanka, volost Čudnov, újezd Žytomir, Volyňská gubernie Ruské říše (nyní Vilšanka, rajon Čudnov, oblast Žytomir, Ukrajina). Jeho sourozenci byli bratři Václav a Josef a sestra Kristina.

Podle archivu manželkou Antona Rychlíka, syna Antona, byla dcera Jana Poláka, majitele pivovaru v Olšance. Známy český podnikatel, který vykoupil po letech pivovar v Olšance od svého tchána, se jmenoval Václav Klich, původem z obce Semiduby Dubenského újezdu Volyňské gubernie. Také druhý známý volyňský Čech Věnceslav Švihovský, redaktor u volyňských Čechů populárního časopisu Čechoslovan, byl také příbuzným rodiny Rychlíků. Rychlíkovi některou dobu bydleli také v Hlinsku, odkud pocházel

Švihovský a jejich rodiče se přistěhovali do Ruska ze stejné obce, Holic u Pardubic.

V rodině Rychlíků mluvilo se česky, číst a psát děti naučila maminka. Podle vzpomínek pana Rychlíka měla v Olšance česká obec svoje amatérské divadlo a knihovnu, kde byly převážně české knihy. Velký vliv na vychování u Evžena a celé obce měl jeho strýc Václav Klich, tehdejší majitel místního pivovaru a známý český patriot. České obyvatelstvo obce bydlelo v ukrajinském prostředí ruského státu, takže podlelo ukrajinského a ruského vlivu, jakožto jazyku, tradici a kultury.

Evžen se učil v národním jednotřídním učilišti obce Olšanky, kde byla velmi nízká úroveň vyučování, protože tam dočasně vyučovali seminaristé v očekávání farností, a vyučovalo se tam v ruském jazyce. Žáci nesměli mluvit česky, učili se tam hlavně náboženství, číst, psát a počítat. V roce 1900 matka odeslala Evžena do Čech, ke svému bratru Faltysovi, kde se tři roky učil v reálce v Praze, a ještě více proniknul českou náladou.

Na území Žytomirska se budoucí vědec seznámil s občany jiných kolonií (Poláků, Němců a Židů). Od dětství se učil poznávat cizí tradice, rozumět jejich jazyku, zajímat se o jejich kulturu. Jeho humanitární nadání se stalo příčinou jeho vědeckého zájmu. Mezi dětmi se Evžen odlišoval výbornou pamětí, schopností zvládat nové znalosti a také pracovitostí. Bylo vidět, že chce pokračovat ve studiu, a proto ho odvezli do Kyjiva, kde stal žákem 5. Kyjivsko-Pečerského gymnázia.

Po ukončení gymnázia v roce 1909 úspěšně udělal zkoušky na Kyjivskou univerzitu sv. Vladimíra, kde studoval na historicko-filologické fakultě. Učili ho známí profesori jako Tymofej Florinský, Olexandr Lukjanenko a další. Specializoval se na etnografie, která tehdy prožívala rozkvět. Mimo toho se učil jazyky a literaturu slovanských národů, hlavně Čechů a Poláků. Od roku 1905 byla zrušena omezení ve vyučování ukrajinské tematiky a ukrajinovědění. Rychlík se zabývá hlubokým bádáním ukrajinské kultury a mentality, hledá ukrajinské motivy v české a polské literatuře.

V roce 1910 se na Kyjivské univerzitě konaly studentské protesty proti carské vládě a student Rychlík se do toho také zapojil, byl uvězněn, ale k vyloučení z univerzity nedošlo, protože po prosbě profesorů ho propustili. Od té doby se vyhýbal politickým akcím a vystoupením.

Od roku 1910 do roku 1913 Evžen jako vychovatel dětí profesora univerzity periodicky bydlel v Německu, kde dostal možnost poslouchat lekce na Berlínské univerzitě a dokonale zvládnout němčinu.

V roce 1913 Rychlík absolvoval Kyjivskou univerzitu a jeho diplomová práce – „Hluboký výzkum historie českého literárního obrození“ - dostala zlatou medaili. Zabýval se událostmi, ale ne všemu a vždy rozuměl a chápal, přes svoje specifické prostředí, k čemuž se sám přiznával. Podle jeho mínění byla Kyjivská univerzita na tu dobu hodně rusofilskou.

V roce 1915 mladý vědec dostal nabídku vyučovat ruskou slovesnost a metodiku vyučování ruského jazyka, pedagogiku a západoevropskou literaturu v soukromém gymnáziu Žerebcové, slovanskou literaturu – na večerních Vyšších ženských kursech. Po ukončení magisterského studia (1914-1917) se stal profesorem a dostal místo privat-docenta na Kyjivské univerzitě, kde vyučoval polskou písemnost.

Na začátku 1. světové války představitelé kyjivské buržoazie a inteligence zorganizovali patriotské hnutí mezi občany Ruské říše české národnosti. Mezi organizátory byli jeho příbuzní – Věnceslav Švihovský a Václav Klich. Únorovou revoluci v Rusku a svržení cara Rychlík vítal, ale zase říjnové revoluci nerozuměl a nepodporoval ji, jako většina inteligence, zejména českého původu.

Na jaře 1918 profesor Rychlík odjíždí do Samary, kde dostal místo profesora katedry slovanské filologie. Je celkem pohroužený do své práce a když na jaře 1919 Československý legion vstoupil do Samary, on se k nim nehlásil, že je Čech. Za rok se vrátil do Kyjiva a stal aktivním účastníkem reformace staré univerzity a od léta 1919 mladý profesor přednášel v ukrajinském jazyce „Úvod do jazykovědění“ a „Živé slovanské jazyky“ na Kyjivské ukrajinské univerzitě, a historii slova na Kyjivské státní ruské univerzitě a také byl sekretářem historicko-filologické fakulty.

Nehledě na plné pedagogické vytížení profesor Rychlík pokračuje v udržování vztahů s českým společenstvím Ukrajiny a zejména Žytomirské oblasti. Když na podzim 1920 jeho manželka těžce onemocněla, tak se celá rodina na nějakou dobu odstěhovala z Kyjiva do Olšanky. On jako pracovník Etnografické komise pracoval v českých koloniích na Volyni a zkoumal ukrajinsko-české

vztahy. Ve své rodné vesnici viděl, že mládež ztratila své národní vědomí a byl z toho značně rozladěný.

„Zachraňování“ národnostních tradicí začal soukromými hodinami češtiny pro všechny, kdo měl zájem naučit se mluvit česky, jak pro dospělé, tak i pro děti. Podařilo se mu obrátit pozornost místních úřadů na problém národního obrození českého obyvatelstva. Vědec získal slávu známého, na Žytomirsku veřejného činitele, stal se aktivním členem Učitelského spolku, zúčastnil se několika sjezdů a konferencí českých kolonistů Volyně, navázal styky s představiteli České mise na Ukrajině.

Od začátku existence Etnografické komise jako sekce Ukrajinského vědeckého spolku, byl vědec jejím členem, studoval Etnografii Čechů na Volyni a ukrajinsko-české styky. Podle úkolu předsedy komise akademika A. Lobody od 17. července 1920 do podzimu 1924 prováděl monografické bádání obce Olšanka na Žytomirsku – svojí malé vlasti, kde sebral neocenitelné materiály historie a kultury ukrajinských Čechů. Potom se u Rychlíka objevila touha věnovat se národnímu obrození ukrajinských Čechů, zkoumat jejich historicko-kulturní dědictví a dále organizovat vědecké centrum bádání národních minorit Ukrajiny.

Osobně vědec sebral sbírky materiálů historie českého tisku na Ukrajině, kde byly knihy, brožury, noviny, časopisy, kalendáře (celkem více než 100 kusů).

Vědec napočítal v celé Ukrajině (sovětské) podle sčítání lidu z roku 1926 kolem 15.905 Čechů (3.741 – v městech a 12.164 – ve vesnicích). Jenom v Kyjivském okruhu (celkem 41 okruhů po celé Ukrajině) to bylo 2.909 osob, to jest 18,3 % z celé Ukrajiny.

Rychlík zorganizoval v Olšance českou základní školu, dům-čítárnu, divadelní kroužek a pedagogický kroužek, změny kvalifikace pro učitele Čudnovského rajonu. V září 1924 profesor Rychlík dostal nabídku na místo vedoucího Kyjivské pracovní školy č. 5 a vrátil se do Kyjiva. Tuto školu vlastnila česká obec Kyjiva a nacházela se na Šuljavce (rajon Kyjiva). Česká obec města chtěla obrodit tradice, pozvednout patriotický duch mládeže, obrátit se k rodnému jazyku, ale bylo málo českých učitelů, učebnic a peněz. A to všechno padlo na bedra nového vedoucího.

Jako vedoucí školy Rychlík potřeboval stýkat se s novou vládou, byl aktivní ve veřejném, a hlavně ve vědeckém životě města. To se nelíbilo obyvatelům Šuljavky, kteří nepodporovali novou vládu, chtěli návrat ke starému zřízení, byli nadšeni Československem, protivily se jim komunistické ideologie, kontaktovali Českou misi. V SSSR začaly první procesy s představiteli staré inteligence, a proto na podzim 1925 pan profesor odjel do Nižyna, kde dostal nabídku profesora v jazykovědné a literární Nižynské vysoké škole národní osvěty. Dne 16. prosince byl zvolen členem sekce ukrajinské a ruské literatury a jazyka a také se stal předsedou terminologické komise. V letech 1926-1929 měl vědec velkou pracovní povinnost jako profesor a zastával vedoucí funkce na vysoké škole, zejména v letech 1927-1929 jako děkan večerní dělnické fakulty. V létě 1929 zase byl v expedici na Volyni, kde zkoumal etnografie polských a českých kolonií.

Evžen Rychlík byl známým lingvistou, dokonale znal sedm slovanských jazyků a plynně mluvil anglicky, německy, francouzsky, učil židovský a cikánský jazyk. Shromáždil velkou knihovnu s několika tisíci knih v různých jazycích. Dopisoval si s Čechy na Volyni a vědci v Československu, zejména s akademikem Polívkou, profesorem Tichým, Auerhanem a A. Jiráskem.

Evžen Rychlík byl aktivním členem Nižynského vlastivědného spolku. Připravil celou plejádu nadaných vědců, mezi nimi P. Odarčenko, M. Laduchin, I. Pavlovský a další. Od 1930 – ředitel Kabinetu pro zkoumání národnostních menšin Ukrajiny. Byl autor děl v literární vědě, slovanismu, etnografii a lexikografii. Mimo vědeckých časopisů také uveřejňoval články v časopisech „Червоний шлях“, „Музика“, „Бібліографічні вісті“ a dalších.

Dne 5. ledna 1931 byl zatčen podle obvinění ze špionáže pro Československo a byl 13. června odsouzen k 10 letům vězení. Trest si odpykával v nápravných ústavech Správy sibiřských nápravně-pracovních táborů NKVS SSSR, dále v táboře na stanici Medvědí Hora v Karélii. Zemřel za neurčených okolností.

V roce 1958 rozsudek byl odvolán pro neprokazatelnost obvinění.

Foto Rychlíka-trestanta, zdroj: istvolyn.info/post/93

Prameny: *O. V. Юркова. Рихлік (Рихлик) Євген Антонович. Енциклопедія історії України: Т. 9. Прил – С/Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. К: "Наукова думка", 2012. С. 209.*
Людмила Павленко. Є. Рихлік: формування та еволюція історичного Світогляду. „Сіверянський літопис“, 2001.
Людмила Павленко. Чеська Волинь у житті та науковій спадщині Євгена Рихліка. Етнічні спільноти та конференції на Волині: історія і сучасність. Збірник наукових праць. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 429-437.
<http://resource.history.org.ua/item/0008239>

Родина Сазечків

Історія роду сягає кінця XVI століття, про що свідчать метрики та інші документи. У ті часи Сазечки мешкали в околицях чеського міста Простейова. З самого Простейова у 1881 році Йоганус (Ян) Е. Сазечек із родиною (сини Алоїз та Йозеф і дочка Анна) переселились до Волинської губернії царської Росії. Спочатку вони поселилися в селі Чеський Страклів по сусідству з містом Дубно. Означення «чеський» для поселень часто використовувалось на Волині для пояснення їх походження і для розрізнення з часто однойменними сусідніми українськими населеними пунктами. Очевидно, що Йогануса схилив до переселення Ігнац Грмела, родина якого вже більше ста років перебувала в родинних зв'язках із Сазечками, і в Страклові їх родини знову породичались, коли Алоїз Грмела одружився з Анною Сазечек. Обидві родини є в списку чехів, які у 1888 році

перейшли до православ'я.

Найстарший син Йогануса Алоїз у 1897 році в Страклові Чеському одружився з волинською чешкою Марією Меліховою, яка в 1900–1903 роках померла з невідомих причин. Від того шлюбу залишилися діти – Вацлав (*1898) та Марія (*1900). Пізніше Алоїз одружився з Йозефою Войтовою, чешкою, яка на той час працювала в них служницею, з Антонівки (нині село Антонівка Рівненського району Рівненської області), хоча за деякими відомостями це був Шумськ (нині Тернопільська область). Між 1904 та 1909 роками у них народилось четверо дітей: Йозеф (*1905), Анна (*1906), Александр (*1907) та Владімір (*1909). Наступного року родина Сазечків переселилася до Миротина до будинку під номером 23. Причина переселення або поштовх до нього не з'ясовані.

Деякі відомості про село Миротин. Доцент Рівненського педагогічного інституту Ярослав Пура, досліджуючи походження назв населених пунктів Рівненської області, на основі архівних даних встановив, що перша згадка про Миротин відноситься до 1652 року, коли в акті опису маєностей Ігнатія Підгорецького згадується «Миротинська дубрава», у якій могла бути якась осідлість, котра згадується як «слободка Миротин» у 1667 році. На картах та поземельних планах 1777-1881 років засвідчують Миротин (Миротино) як хутірець неподалік від однойменної лісничівки при старовинній дорозі в село Зелений Гай. У 1886-1887 роках околицю Миротина заселяють чеські колоністи (перший запис в Метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська про чехів з сусіднього села Глупанин датується 1884 роком). У хроніці села Миротин автор Лубомир Сазечек пише, що Миротин у 1902 році заснували чехи, зокрема Ян Немецек, Йозеф Несварба, Вацлав Валашек та Йозеф Заїчек, купивши в кадастрі українського села Глупанин землю, колишній, уже занедбаний двір дворянина Колінкова. Розбіжність у датах заснування чеського села можна пояснити тим, що старе українське село Глупанин і чеське село Миротин лежать поруч, десь на віддалі 800 метрів одне від одного. Ще до 1902 року в Глупанині поселилось декілька чеських родин, зокрема Гора, Сейбал, Штройса, Свєцени, Чапек та ін. Отже, ще до часу, як Миротин став чеською колонією, він уже був слобідкою, яку заснував Мирота, бо назва Миротин є похідною від Мироти, символізуючи приналежність.

У Миротині була община баптистів, яка тільки починала формуватися в середовищі волинських чехів. Згодом миротинська община перебрала на себе домінуюче становище серед общин баптистів від чеського села Михайлівка (нині село Михайлівка Рівненського району поблизу Карпилівки). Тим паче, що частина михайлівчан перебралися до Миротина. Батьки та діти родини Сазечків незабаром теж стали членами цієї общини. У подружжя Алоїза та Йозефи тут народились ще діти: Александр (*1911), Мірослав (*1914), Емілія (*1916), Лібушка (*1918), Ярослав (*1919) та Емілія (*1922). Численні родини серед чехів на Волині були не рідкістю.

У 1921 році на Волині збирав свою данину в людських життях тиф. Зачепив він і родину Сазечків. По черзі померли Емілія (+25.03.1921), Лібушка (+13.04.1921) і врешті – батько Алоїз (+06.11.1921). Казали, що хворобу заніс у родину батько, але, як видно з дат, це було не так, а швидше навпаки.

З плином часу діти Алоїза почали закладати свої родини. Зрештою, і часи стали більш сприятливими для життя. Чехи своїм способом господарювання завоювали поважне становище в суспільстві й уміли з цього скористатись.

Першою була Марія (*1900), яка вилетіла з родинного гнізда, вийшовши заміж за Петра Кореня, удівця, росіянина, проповідника, з яким переселилась до Михайлівки. Там у них народились Анна (*1922) та Ян (*1924). У 1926 році родина Коренів виїхала до далекого Уругваю й поселилася поблизу міста Пайсанд. Петр Корень там працював євангелістським проповідником, напевно, за підтримки Фонду Рокфеллера. В Уругваї в них народилося ще троє дітей: Надежда (*1926), Йозефа (*1927) та Марія (*1929). Сучасні нащадки цієї родини зовсім і не переймаються тим, що їхня бабуся була чешка, а дідусь – росіянин.

Наступним оженився Вацлав (*1898), який одружився з Анною Матейковою, чешкою з Михайлівки, яка походила з родини чеських побілогорських емігрантів із другої половини XVIII століття. Поселились вони в Чеському Гаї поруч з Миротином, і там у них народилось четверо дітей: Вацлав (*1924), Анна та Марія (*1926) і Йозеф (*1929). Вацлав працював у Здолбунові на заводі, а Анна займалась домашнім господарством і доглядала невеличке поле, що лежало

за будинком. Так само, як більшість жінок у той час. У самому Миротині багато пропозицій для роботи не було, бо, окрім двох млинів та декількох ремісників, де працювала обмежена кількість людей, окрім як займатись сільським господарством, не було. Незначна кількість мешканців села працювала на різних підприємствах Здолбунова, включно й на залізниці. Син Вацлав (*1924) у 1944 році вступив до чехословацького військового підрозділу й пройшов із ним Карпатсько-Дуклянську операцію, де отримав поранення.

Наступною дочкою, яка пішла з родини, була Анна (*1906). Вона вийшла заміж за українця Євстафія Габрилюка з Острога, де вони потім і мешкали. Євстафій займався будівництвом, причому досить успішно. У них із Анною було троє дітей: Мечислав (*1935), Лідія (*1937) та Владімір (*1938). Євстафій помер у 1939 році, і Анна вдруге виходить заміж, на цей раз за пана Вахульського, який безкорисливо підтримував її родину.

Одружився і Йозеф (*1904), який взяв собі за дружину, так само як і Вацлав, волинську чешку та емігрантку Емілію Гартову. Її родина пройшла через Прусію в роки найбільшої еміграції з Чехії в середині XVIII століття. У цій родині на Волині народились Вратіслава (*1936) та Гелена (*1938). Після рееміграції в Чехословаччині ще народилась дочка Яна (*1950). У Миротині вони мешкали разом із родиною Антоніна Єлінка. Йозеф був вивчений на шевця й цим заробляв на життя. Спільне проживання в одному будинку в Миротині було не поодиноким. Йозеф проявляв активність у релігійному житті села. Також він був одним із трьох представників родини Сазечків, які воювали в складі чехословацьких підрозділів під командуванням генерала Лудвіка Свободи, брав участь у визволенні Чехословаччини.

Алоїз (*1911) одружився з волинською чешкою Антонією Чехаковою з недалеких Тайкур, і до рееміграції вони мешкали в Миротині. У цьому шлюбі народились дві дочки: на Волині – Марія (*1941) та Їржіна (*1943) й одна – Мірослава (*1949) – уже в Чехословаччині. Про їхнє життя іншої інформації у автора немає.

Александр (*1907) узяв собі волинську чешку з Мізоча, з якою на Волині народилось дві дочки – Мілада (*1942) та Анна (*1944) і ще одна в Чехословаччині – Марцела (*1951). Вони мешкали в Миротині разом із родиною Карла Несварби. Як і у випадку з родиною Алоїза, – дві родини в одному будинку.

Владімір (*1909) одружився з розведеною волинською чешкою Марією Харватовою, у якої була дочка Лідія (*1936) від першого шлюбу. З Владіміром на Волині, здається, мали двійню, хлопчика та дівчинку, яка померла. Після рееміграції в Чехословаччині в них ще народився Їржі (*1947) та Ростіслав (*1950). Мешкали разом у Здолбунові, звідки Марія з родини пекаря та кондитера походила. Владімір був третім представником родини Сазечків, який у складі чехословацького підрозділу брав участь у визволенні Чехословаччини.

Мірослав (*1914) зумів аж двічі одружитись, навіть не розвівшись. Перший раз з волинською чешкою з Острога Анастасією Марковою у 1946 році, з якою мав сина Владіміра (*1946). Другий раз – у 1947 році, перед самою рееміграцією, у Здолбунові із Софією Райковською з польсько-чеської родини. З Софією в нього було троє дітей: Алена (*1948), Мірослава (*1949) та Ярослав (*1952). Усі вони народилися в Чехословаччині. Мірослав був вивчений на столяра, але чим заробляв на життя, так само, як і чим займався під час війни, окутане таємницею, – як і більшість його життя на Волині. У післявоєнні роки деякий час був біля своєї матері у Миротині.

Доля інших членів родини склалась не кращим чином. Як вже було згадано, дві дочки померли від тифу, Ярослава (*1919) у 1944 році вбили українські націоналісти. Наймолодша

дочка Емілія (*1922) реемігрувала разом із мамою й вийшла заміж у Ловосіцях. Має четверо дітей.

У Чехословаччині більшість волинських чехів оселилася в північній Чехії. Сазечкові оселились, чи швидше за все їм було запропоновано Літомержицько, з чим вони погодились. Намагались, поки можна було, мешкати разом, у чому їм чеська влада не дуже сприяла, бо боялась селити волинян компактно в одному місці. Місцевим органам заборонялось поселяти в одному населеному пункті більше третини волинських чехів, тим більше, якщо вони походили з одного села. Їх розселяли по різних селах, інколи навіть у різних окресах (районах) та краях (областях). Це, звичайно, мало вплив на соціальні зв'язки, які упродовж десятиліть установились на Волині, а тут вони зруйнувались. Доходило навіть до того, що послаблювались родинні зв'язки між найближчими родичами.

Декілька слів про автора цієї статті. Лубомир Сазечек народився 30 січня 1950 року в Лукавці окрес Літомержице в багатодітній родині (вісім дітей), син Вацлава. Після закінчення школи вивчився на хіміка-технолога й з 1970 року працював на заводі з переробки целюлози. У 1981 році поїхав у межах програми технічної допомоги до ангольського міста Алто Катумбела, де на єдиному в країні заводі з переробки целюлози передавав місцевим працівникам свій досвід у виробництві та відбілюванні целюлози. Він став одним із чехословаків, яких 12 березня 1983 року викрали в Алто Катумбелі й примусили здійснити багатомісячний піший перехід на тисячу кілометрів через буш.

Повернутися на батьківщину вдалося лише 23 червня 1984 року. Своє перебування в Анголі до полону та під час нього пан Сазечек описав у книгах «Полон в Анголі», «До того як прийшла УНІТА», «Напад та подорож» та «Рік у буші». У 2009 році разом із режисером Яном Манчушкою Лубомир Сазечек відвідав в Анголі деякі місця, пов'язані з його пригодами в Алто Катумбелі та наступною подорожжю по буші. Під час цієї поїздки був знятий документальний телефільм «Полонені в Анголі» та написана ще одна книга «Полонені в Анголі – Через 25 років».

Від 2010 року він активний член СЧВП (SČVP, «Спілка чехів Волині та їх друзів»). Виконував функції секретаря керівництва Спілки, працював редактором щомісячника Спілки «Zpravodaj» («Вісник»). Починаючи з 2011 року, декілька разів приїжджав в Україну, щоб дослідити спосіб життя чехів. У 2011-2012 роках разом із режисером Яном Манчушкою зняв в Україні документальний фільм для чеського телебачення під назвою «Volyňští» («Волинські»).

У 2014-2015 роках активно допомагав нащадкам чехів, які мешкали на сході України, в їх репатріації до Чеської Республіки. Зібрав матеріал та написав книгу про рідне село його предків – Миротин. У 2017 році був одним із організаторів поїздки чехів – нащадків колишніх мешканців села – до Миротина, де вони оглянули село, відвідали старий чеський цвинтар, прикріпили та урочисто відкрили пам'ятну дошку на будівлі колишнього молитовного будинку, провели зустріч із мешканцями села.

На світлинах родина Йозефа Сазечка. Архів Лубомира Сазечка.

Джерела: *Lubomír Sazeček. Rodina Sazeček. Litoměřice, 2022.*

Lubomír Sazeček. Mirotín a Český Háj. "České vesnice na Volyni". 2015.

Ярослав Пура. Походження назв населених пунктів Рівненщини. Рівне, 1990.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 317.

<https://databazeknih.cz/zivotopis/lubomir-sazecek-57396>

Rodina Sazečkových

Historie rodu sahá do konce 16. století, tak jak ukazují matriky a další dokumenty. V té době rodina žila převážně v okolí města Prostějov. Ze samotného Prostějova se v roce 1881 Johanese (Jan) E. Sazeček (*1838) s rodinou (synové Alois a Josef, dcera Anna) vystěhoval do Ruska, do Volyňské gubernie. Jejich první štací byla vesnice Český Straklov, ležící v sousedství města Dubna. Označení Český nebo Česká získaly mnohé české vesnice ke zdůraznění jejich původu. K tomu vystěhování a usídlení Johanese zřejmě přesvědčil Ignác Grmela, který byl s rodinou Sazečků spřízněn již více než sto let a ve Straklově se jejich rodiny opět provázaly

svatbou dětí Ignáce a Johanese, Aloise Grmely a Anny Sazečkové. Obě rodiny také lze nalézt v seznamu Čechů, kteří v roce 1888 přestoupili na pravoslaví.

Nejstarší syn Johanese Alois, se v roce 1897 ve Straklově Českém oženil s volyňskou Češkou Marií Melichovou, která zřejmě v letech 1900-1903 z nejasných příčin zemřela. Z toho manželství vzešly dvě děti – Václav (*1898) a Marie (*1900). Poté se Alois oženil s Josefou Vojtovou, rodačkou z Antonovky (uvádí se i Šumsk), která v té době u nich sloužila. Mezi lety 1904 až 1909 se jim ve Straklově narodily čtyři děti: Josef (*1905), Anna (*1906), Alexandr (*1907) a Vladimír (*1909). V dalším roce zřejmě došlo k přestěhování rodiny Sazečků do Mirotína, bylo to asi do domu č. 23. Důvod nebo nějaký impuls k tomuto přestěhování není znám.

Podáme informaci o Mirotíně. Podle badatele docenta Rovenské vysoké školy pedagogické Jaroslava Pury: „ještě do toho času, jak se Mirotín stal českou kolonií už byl osadou, kterou založil Mirota“. První připomenutí Mirotína bylo v zápisu z roku 1652, ve kterém v seznamu majetku Ignatie Podhoreckého se vzpomíná Mirotínská doubrava, kde už tehdy mohla být nějaká usedlost, o které se zmiňuje v roce 1667. Mapy a územní plány z let 1777-1881 ukazují na samotu Mirotín vedle stejnojmenné lesní chalupy u staré cesty do obce Zelený Háj. V letech 1886-1887 okolí Mirotína zalidňují přistěhovalci z Čech. (Podle autora kroniky Mirotína pana Lubomíra Sazečka „Jan Němeček, Josef Nesvarba, Václav Valášek a Josef Zajiček v roce 1902 zakoupili pozemek v katastru obce Hlupanín, bývalý, teď už zanedbaný majetek hrabě Kolinkova“). Co se týče růzností v datování, tak v ukrajinské vesnici Hlupanín, ležící přes louku 800 m od Mirotína, už dříve bydlelo několik rodin Čechů (Hora, Sejbal, Štrojsa, Svěcený, Čapek atd.) První zápis v matrice Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká o Češích, obyvatelích Hlupanína, se datuje 1884 rokem.

V Mirotíně se nacházela v té době mezi Čechy vznikající komunita baptistů a Sazečkové se brzy také stali její součástí. Manželům Aloisovi a Josefě se tu narodily postupně ještě další děti: Alexandr (*1911), Miroslav (*1914), Emílie (*1916), Libuše (*1918), Jaroslav (*1919) a Emílie (*1922). Mnohočlenné rodiny byly tehdy mezi Čechy na Volyni obvyklé.

V roce 1921 na Volyni řádil tyfus. Bohužel zasáhl i do rodiny Sazečků, postupně zemřeli Emílie (25.3.1921), Libuše (13.4.1921) a nakonec i otec Alois (6.11.1921). Původně se hovořilo o tom, že nemoc domů zavlekl otec, ale z dat je zřejmé, že to nebylo možné, spíše naopak. Ale jak šel čas dál, tak si Aloisovi potomci začali také zakládat své rodiny. Nakonec i doba byla už příznivější pro život. Češi si svým způsobem vydobyli slušné společenské postavení a uměli toho využít.

První to byla Marie (*1900), která vylétla z rodinného hnízda a vzala si Petra Koreň, ruského (zřejmě) vdovce a kazatele, se kterým se přestěhovala do Michalovky. Zde se jim narodily dvě děti, Anna (*1922) a Jan (*1924). V roce 1926 se potom rodina Koreňů vystěhovala až do dalekého Uruguaye a usadila se poblíž města Paysandů. Petr Koreň tam působil jako evangelický kazatel, snad s finanční podporou Rockefellerova fondu. Tam měli ještě další tři děti, Naděždu (*1926), Josefa (*1927) a Marii (*1929). Jejich současní potomci vůbec netušili, že jejich babička byla Češka a děd Rus.

Jako další se oženil Václav (*1898), který si vzal Annu Matějkovou, rodačku z Michalovky, patřící do rodiny českých zelovských exulantů, z poloviny 18. století. Usadili se v Českém Háji, v přímém sousedství Mirotína a tam se jim narodily 4 děti – Václav (*1924), Anna a Marie (*1926) a Josef (*1929). Václav pracoval ve Zdobunově v továrně, Anna se starala o domácnost a malé políčko ležící za domem. Tak jako většina žen té doby. V Mirotíně totiž mnoho příležitostí k práci nebylo. Syn Václav (*1924) v roce 1944 vstoupil do československé jednotky a prošel s ní Karpatsko-dukelskou operaci, kde byl zraněn.

Další dcerou, která odešla z domu, byla Anna (*1906). Ta si vzala Ukrajince Eustacha Gabriluka z Ostrogu, kde také spolu žili. Eustach byl zaměřením stavitel a prý docela úspěšný. Měli tam spolu s Annou tři děti, Mečislava (*1935), Lydii (*1937) a Vladimíra (*1938). Eustach ale v roce 1939 umírá, a tak má Anna ještě do reemigrace druhého partnera, pana Wachulského, který nezištně podporoval Aninu rodinu.

Oženil se i Josef (*1904), který si bere, stejně tak jako Václav a také většina Čechů, volyňskou Češku a exulantku Emílii Hartovou (*1917). Rodina Hartů prošla Pruskem v době největší vlny odchodu exulantů z Čech v polovině 18. století. S Emílií měli na Volyni dvě děti, Vlastislava (*1936) a Helenu (*1938). Po reemigraci se jim v Čechách ještě narodila dcera Jana (*1950). V Mirotíně žili v domě společně s rodinou Antonína Jelínka. Josef se tam živil jako obuvník, kterým byl vyučený. Společné bydlení v jednom objektu bylo zde běžné. Zároveň byl Josef také aktivní v náboženské obci. Josef byl jedním ze tří Sazečků, kteří se účastnili v československé jednotce osvobození Československa.

Alois (*1911) se oženil s volyňskou Češkou Antoníí Čechákovou z blízkých Tajkur a do reemigrace žili také v Mirotíně. Spolu měli tři dcery, Marii (*1941), Jiřinu (*1943), ty dvě na Volyni a Miroslavu (*1949) už v Čechách. O jejich rodinném životě mnoho informací nemáme.

Alexandr (*1907) si bere volyňskou Češku z Mizoče, se kterou má také dvě dcery na Volyni, Miladu (*1942) a Annu (*1944), v Čechách potom ještě Marcelu (*1951). V Mirotíně žili v domě společně s rodinou Karla Nesvarby. Zde platí totéž, jako u Aloise.

Vladimír (*1909) se oženil s rozvedenou volyňskou Češkou Marií Charvátovou. Marie měla dceru Lydii (*1936) z prvního manželství a s Vladimírem snad měli na Volyni dvojčata, chlapce a děvče, která zemřela. Po reemigraci se jim narodili v Čechách dva synové, Jiří (*1947) a Rostislav (*1950). Žili spolu ve Zdobunově, odkud Marie, z rodiny pekaře a cukráře pocházela. Vladimír byl třetím, který se účastnil v československé jednotce osvobození Československa.

Miroslav (*1914) se dokázal oženit dokonce dvakrát, aniž by se rozvedl. Jednou v Ostrogu s volyňskou Češkou Anastázií Markovou v roce 1946, se kterou měl syna Vladimíra (*1946). Podruhé v roce 1947, těsně před reemigrací, ve Zdobunově se Sofií Rajkovskou polsko-českého původu. Se Sofií měli dcery Alenu (*1948) a Miroslavu (*1949) a syna Jaroslava (*1952), všichni tři se narodili po reemigraci v Čechách. Miroslav byl vyučený truhlář, ale způsob jeho obživy, stejně jako činnost během války jsou obestřeny tajemstvím. Stejně jako většina jeho života na Volyni. V době po válce se nějaký čas zdržoval u své matky v Mirotíně.

Ostatní sourozenci dopadli většinou špatně, jak už bylo napsáno dvě dcery zemřely na tyfus, Jaroslav (*1919) byl v roce 1944 zabit banderovci. Nejmladší dcera Emílie (*1922) s maminkou reemigrovala do Československa a vdala se v Lovosicích. Má čtyři děti.

V Čechách se většina volyňských Čechů usadila v severních Čechách. Sazečkovi se usídlili, nebo jim spíše bylo nabídnuto Litoměřicko, což přijali. Volyňští Češi se snažili se být, pokud možno pohromadě, což jim české orgány moc nedopřávaly, měly z nich strach. To mělo vliv na sociální vazby, a tak jak žili soudržně na Volyni, tak to zde vše pomalu pomíjelo. Dokonce docházelo k rozvolňování vztahů i mezi nejbližšími příbuznými.

Několik slov o autoru tohoto medailónku. Lubomír Sazeček se narodil 30. ledna 1950 v Lukavci, okres Lovosice (nyní Litoměřice) v rodině Václava Sazečka, původem z volyňských vesnic Mirotína a Českého Háje. Měl osm sourozenců. Po základní škole se vyučil v SCHZ Lovosice a od roku 1970 pracoval v SEPAP Štětí. V roce byl 1981 delegován v rámci technické pomoci do angolské Alto Catumbela, kde v jediné celulózce v oblasti zaučoval místní pracovníky ve výrobě a bělení celulózy. Byl jedním z unesených Čechoslováků 12.3.1983. Dne 23. června 1984 se vrátil ze zajetí do ČSSR. Svě zkušenosti z doby před zajetím, ale i vlastní zajetí popsal ve svých knihách „Zajati v Angole“, „Než přišla UNITA“, „Přepadení a pochod“ a „Rok v buši“. V roce 2009 spolu s režisérem Janem Mančuškou navštívili některá místa spojená s událostmi v Alto Catumbela a následným pochodem.

Z cesty vznikl televizní dokument „Zajati v Angole“ a čtvrtý díl knihy „Zajati v Angole – Po 25 letech“.

Od roku 2010 je aktivní člen SČVP, zastával funkce jednatele Sdružení a redaktora Zpravodaje. Od roku 2011 byl několikrát na Ukrajině a v letech 2012–2013 spolu s režisérem Janem Mančuškou nafilmovali dokumentární film „Volyňští“ pro Českou televizi. V letech 2014 a 2015 aktivně pomáhal potomkům Čechů na Ukrajině repatriovat se do České republiky. Napsal Kroniku obcí Mirotína a Českého Háje (2015). Byl jedním z organizátorů zájezdu rodáků z Mirotína a Českého Háje na Ukrajinu, kdy se v Mirotíně potkali s dnešními obyvateli obce a upevnili pamětní desku, jejíž instalaci také inicioval, na bývalé modlitebně.

Na foto Václav Sazeček s manželkou a synové Zdenek, Lubomír, Václav. Zdroj: archiv Lubomíra Sazečka.

Prameny: *Lubomír Sazeček. Mirotín a Český Háj "České vesnice na Volyni". 2015.*

Ярослав Пура. Походження назв населених пунктів Рівненщини. Рівне, 1990.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 317.

<https://databazeknih.cz/zivotopis/lubomir-sazecek-57396>

Lubomír Sazeček. „Jak šel můj čas“. Teplice, 2023.

Старек Мірослав

Мірослав Старек народився 4 квітня 1920 року в селі Гульча Чеська Здовбицької гміни Острозького повіту Волинського воєводства тодішньої Другої Речі Посполитої (нині село Гільча Друга Рівненського району Рівненської області України). Прадід Мірослава, Фелікс (1829-1909), син Вацлава Старека, разом зі своєю дружиною Анною (1828-1892), дівоче прізвище Папачкова, та сином Вацлавом (1856-1898) переселилися до Гульчі на Волині в 1871 році, і його прізвище знаходимо серед 57 прізвищ чехів, які купили маєток Гульча в поміщиці Корнелії Омецінської. Батько Мірослава, Теофіл Вацлавович Старек, що народився 31 травня 1894 року, у 1918 році одружився з Мілославою (1896-?), дочкою Яна Тоушека з Гульчі Чеської. Родини Теофіла та Вацлава Старекових мешкали в Гайку – присілку села Гульча Чеська.

Теофіл Старек та його старший на два роки брат Йозеф були співвласниками ливарні та майстерні із виготовлення і ремонту сільськогосподарських машин та знарядь. Окрім того, вони ще були власниками столярної майстерні з пилорамою та кузні. У роки найуспішнішого господарювання в майстернях працювало біля 30 робітників.

Син Теофіла Старека Мірослав (1920-2007) навчився у свого батька, який був дипломованим спеціалістом, слюсарної та токарної справи, а пізніше ще закінчив у Рівному технічні курси.

Молодший на два роки брат Мірослава Антонін (1922-1944) із дитинства займався моделюванням літаків і мріяв стати льотчиком. Навчався у Варшаві, але після нападу Німеччини на Польщу повернувся до Гульчій працював у родинній майстерні.

Як і в багатьох чеських селах, у Гульчі також була підпільна організація опору німецькій окупації «Бланік», членами якої були переважно молоді хлопці. Як Мірослав, так й Антонін були активними членами цієї організації, а останній навіть був у Гайку командиром групи. Починаючи з другої половини 1942 року, Бланік спрямував свої акції на знищення та перерізання телефонного зв'язку, передусім так званої авіаційної лінії, яка з'єднувала фронт та летовища в тилу і проходила вздовж Гульчі. Члени Бланіка при проведенні своїх саботажних акцій вступали в пряме зіткнення з німецькими гарнізонами та угорськими підрозділами. Гульчанський Бланік надавав також збройну допомогу сусіднім чеським селам: Миротину, Завидову, Заліссі. На початку 1944 року, після приходу Червоної армії у Гульчу, керівники гульчанських груп «Бланіка», тобто Антонін Старек, Еміл Цілц та Владімір Крейчі, познайомили радянських офіцерів із діяльністю організації й вирішили, що вона виконала свої завдання й має припинити своє існування. Разом із тим були порушені питання щодо вступу волинських чехів до лав закордонної чехословацької армії в СРСР.

13 березня 1944 року при знешкодженні протитанкової гранати загинув Антонін Старек, якого поховали на гульчанському цвинтарі поруч з родиною Тоушкових. Пізніше поруч поховали Тоушка Міхала, який загинув вже як вояк чехословацького підрозділу. Наступного дня після похорону Старека від'їжджали до Рівного на призивний пункт гульчанські

новобранці, чоловіки та жінки, які добровільно, а серед них і багато 17-річних, йшли воювати. На фронт пішов Мірослав разом зі своїм батьком Теофілом. У війську Мірослав потрапив до танкової бригади як водій, а пізніше був переведений до ремонтного підрозділу. З 1-им Чехословацьким армійським корпусом через важкі бої на Дуклі (там загинув його 17-літній двоюрідний брат Александр Гора з Глупанина) попав до Чехословаччини, узяв участь в Остравській операції, і у Оставі його застав кінець війни. Теофіл Старек працював на складі, але після важкої хвороби серця змушений був повернутися додому до Гульчі.

Мірослав після закінчення війни вже не повертався на Волинь, а залишився в Чехословаччині. Почав господарювати на новому місці в селі Здераз. У березні 1947 року до нього приєдналися батьки, які переїхали з Волині. У вересні того ж року він одружився з волинською чешкою Аллою Гусаковою, яка походила з Верхівська біля Рівного. У середині 50-х років змушені були вступити до колективного сільськогосподарського товариства, де Мірослав працював ковалем, ремонтував сільськогосподарські машини та знаряддя. У 1960 році Мірослав із родиною переселився до села поблизу Мелніка й аж до пенсії працював на мелницькій електростанції майстром-ремонтником, а в кінці – кочегаром у будинку адміністрації.

Мірослав Старек на війні дослужився до молодшого сержанта, і в 2006 році йому присвоїли звання надпоручника. Після 1989 року він став членом організації опору «Спілки легіонерів» і в мелницькій організації виконував обов'язки секретаря. Щороку, поки дозволяв стан його здоров'я, з радістю відвідував заходи з відзначення перемоги у Другій світовій війні або річниці визволення Острави, де мав можливість зустрітися зі своїми бойовими товаришами й у спогадах повернутися в часи, які вони разом пережили.

Мірослав Старек разом зі своєю дружиною Аллою виховали трьох дочок і раділи п'яти внукам.

Помер Мірослав Старек 27 грудня 2007 року.

На світлинах Мірослав Старек – вояк армії генерала Свободи. Архів Анни Лішкової, дочки Мірослава та Алли Старекових.

***Джерела:** Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Рівне. 2017.
Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви с. Гульча Чеська.
Спогади рідних та розповіді гульчанських чехів.*

Stárek Miroslav

Miroslav Stárek se narodil 4. dubna 1920 v obci Huleč Česká gmina Zdolbice poviat Ostrog Volyňské vojevodstvo tehdejší Druhé Řeči Pospolité (nyní obec Hilča Druhá Rivnenského rajonu Rivnenské oblasti Ukrajiny). Jeho rodiče byli Teofil Stárek narozený 31.5.1894, syn Václava (1856-1898) a Antoníny Stárkových, narozené v roce 1859, a Miloslava Stárková, dcera Jana Touška, narozená v roce 1896. Miroslav měl mladšího bratra Antonína (*1922).

Teofil Stárek a jeho starší bratr Josef Stárek, ročník 1892, bydleli v Hájku, který byl hulečskou osadou, a byli spolujatelé slévárny, výroby a opravy zemědělských strojů. Vedle toho vlastnili ještě truhlárnu, malou pilu (katr) a kovárnou. V době největší prosperity dílny u nich pracovalo kolem 30 zaměstnanců.

Miroslav se vyučil u svého otce, který měl mistrovské zkoušky. Ovládal práce zámečnické i soustružnické a později ještě v Rivnem absolvoval technické kurzy.

Antonín byl od dětství vášnivý modelář letadel a jeho přáním bylo stát letcem. Studoval ve Varšavě, ale po napadení Polska Německem se musel vrátit do Hulče a pracoval v rodinné dílně.

V Hulči také působila odbojová organizace Blaník a jejími členy byli především mladí chlapi. Oba bratři Stárkové v ní byli také zapojeni a Antonín Stárek byl v Hájku vedoucím skupiny. Od druhé poloviny roku 1942 Blaník se zaměřoval na ničení a přestřihávání telefonních spojů německé armády, a to především takzvaného leteckého spojení, které spojovalo frontu s letišti v zázemí a vedlo kolem Hulče.

Členové Blaníku se při provádění těchto sabotážních akcí dostávali do střetu s německými posádkami a také i maďarskými jednotkami. Huleč rovněž poskytovala ozbrojenou pomoc sousedním českým obcím jako Mirotín, Zavidov a Zálesí. Začátkem února 1944, po příchodu Rudé armády do Hulče, vedoucí skupin Blaníku, tj. Antonín Stárek, Emil Cilc a Vladimír Krejčí seznámili sovětské důstojníky s dosavadní činností Blaníku a došli k rozhodnutí, že už Blaník splnil svůj úkol, a proto začali s důstojníky jednat o vstupu volyňských Čechů do zahraniční armády v SSSR.

Dne 13. března 1944 přišel o život při odstraňování protitankového granátu Antonín Stárek. Byl pohřben na hulečském hřbitově vedle rodiny Touškových. O něco později tamtéž byl pohřben jako voják čs. jednotky v SSSR Michál Toušek, jméno kterýho je na pomníku československým vojákům v Rivnem. Na druhý den po pohřbu Antonína odcházeli hulečští muži k odvodu do Rivnoho. Odešel také jeho otec Teofil Stárek a bratr Miroslav.

Po vstupu do československé jednotky byl Miroslav přidělen do tankové brigády jako řidič tanku a později byl přeřazen a zajišťoval opravu bojové techniky. S 1. československým armádním sborem přes urputné boje na Dukle (kde zahynul také jeho 17letý bratranec Alexandr Hora z obce Hlupanín) se dostal do Čech, zúčastnil se Ostravské operace a v Ostravě ho zastihl konec války. Teofil Stárek pracoval ve skladu, ale po vážném onemocnění srdce se musel vrátit domů, do Hulče.

Miroslav po skončení války se už na Volyň nevrátil a zůstal v Čechách. Nový domov našel na Podbořansku v obci Zderaz, kde začal hospodařit. V březnu 1947 přijeli do Čech i jeho rodiče a v říjnu téhož roku se Miroslav oženil s volyňskou Češkou Allou Husákovou, která pocházela z Verchovska u Rivnoho.

V polovině 50. let museli vstoupit do družstva, a tak Miroslav pracoval ve své kovárně a opravoval zemědělské stroje. V roce 1960 se Miroslav s rodinou odstěhoval do okolí Mělníka a až do svého důchodu pracoval v mělnické elektrárně jako mistr údržby a posléze jako topič na velíně.

Miroslav Stárek během 2. světové války dosáhl hodnosti desátníka a v roce 2006 byl povýšen do hodnosti nadporučíka. Po roce 1989 stal členem Obce legionářské a v mělnické organizaci byl jednatelem. Na oslavy osvobození vlasti byl každoročně zván do Ostravy a pokud mu to jeho zdravotní stav umožňoval, vždy se rád účastnil, protože to byla příležitost setkat se se svými bojovými druhy a možnost se ve vzpomínkách vrátit do doby, kterou společně prožili. Také několikrát byl s manželkou na Volyni a pak to pokračovaly jejich dcery.

Miroslav se svojí ženou Allou vychovali 3 dcery a těšili se z 5 vnoučat, zemřel 27. prosince 2007.

Na foto Miroslav a Alla Stárkovi. Zdroj: archiv Anny Liškové, dcery.

Prameny: Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. *Huleč Česká na Volyni. Žatec, 1992.*

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви с. Гульча Чеська.
Vzpomínky rodiny Stárků a paměti z vyprávění hulečských Čechů.

Старек Вацлав та Старекова Анна

Прадід Вацлава, Фелікс Вацлавович Старек (1829-1909), та його дружина Анна Янівна (1828-1892), дівоче прізвище Папачкова, разом зі своїм сином Вацлавом (1856-1898) переїхали на Волинь із Чеських Лібхав. Їх син, Вацлав Феліксович Старек, який займався столярною справою, близько 1880 року одружився на Волині з Антонією Янівною Говорковою (1858- ?), дочкою гульчанського кравця

Яна Говорки, яка народилася в селі Умонін біля Кутної Гори. Їх син Франтішек у 1908 році одружився з Емілією – дочкою Яна Йозефовича та Варвари Матвіївни Сверакових. Варвара Сверакова – дочка землероба Матвія Клобоучніка з Мізочика, села розташованого поруч із Мізочем. Самі Сверакови займалися торгівлею (в метричній книзі Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська є запис від 4 лютого 1875 року про народження сина Ярослава в мізоцького купця Яна Сверака, а запис від 4 квітня 1876 року – про народження дочки Антонії в Яна Сверака – шинкаря з містечка Мізоч).

4 липня 1910 року в родині Франтішка та Емілії Старекових народився син Вацлав. Він отримав вищу сільськогосподарську освіту в одному з львівських вузів і влаштувався на роботу в сільськогосподарському відділі районної адміністрації в Рівному, а пізніше працював у насінневному підприємстві.

31 серпня 1941 року Вацлав Старек одружився з Анною Томашовою, народженою 5 червня 1917 року, онучкою Вацлава Томаша з Квасилова, що народився 30 серпня 1867 року в селі Сберж біля Нового Биджова, дружина якого, Анна, була дочкою Вацлава Веселого з Глинська. Прадід Анни Томашової був членом спілки чехів, яку заснували в Чехії Франтішек Райх та Йозеф Перний після своїх відвідин Волині в 1869 році, і вони ж через рік закупили маєток Квасилів, ставши засновниками одного з найкрасивіших та найрозвиненіших чеських сіл на Волині – Чеського Квасилова.

Другий прадід Анни Старекової (Томашової), Йозеф Весели, був родом із села Забегле округу Страконіце. На Волинь він переселився, коли його синові Вацлаву Веселому було тільки пів року. Вацлав Весели на Волині одружився з Анною Долежаловою, і їхня дочка Анна Весела, народжена 18 листопада 1892 року, вийшла заміж за Вацлава Томаша, що народився 1 січня 1889 року. Дочка Вацлава та Анни Томашових, Анна, та її чоловік Вацлав Старек є батьками авторки цієї статті – пані Дануше Манової.

Анна Старекова (Томашова) в 30-х роках навчалася в господарській школі в Лоунах у ЧСР. Після одруження Анна та Вацлав Старекови переселилися у найману квартиру в Рівному. На околиці міста німці розташували табір військовополонених та виводили полонених на роботу в неробочі приміщення різниці поруч із будинком, у якому мешкали Старекові. Анні Старековій та її сестрі Євгенії, дружині Антоніна Яндури, вдалося відвезти двох військовополонених повз німецькі контрольні пости в безпечне місце, врятувавши їм життя. Мешканці Рівного теж ризикували, допомагаючи тим, хто попав у скрутне становище. Коли Анна проходила вулицею, яку оточили німці й хапали молодих людей для відправки на примусові роботи до Німеччини, її врятував поляк, сховавши в найближчому дворі в шопці для вугілля. Їй також загрожувала небезпека під час поїздки на велосипеді з Рівного до Гульчі, куди вона везла повідомлення для «Бланіка». Німецький вояк погрожував її застрелити, якщо вона не віддасть йому персні з руки, але їй вдалося втекти від нього, коли він зупиняв підводу, яку хотів перевірити.

При проходженні фронту на захід Рівне піддавалося бомбардуванням, тому Старекови переселились до Глинська. Під натиском Червоної армії, у складі якої був і чехословацький підрозділ, німці та мадяри відступали, проходили й через Глинськ, збиткуючись над мирним населенням.

Вацлав вступив до лав чехословацької армії 23 березня 1944 року. В Глинськ приїхали радянські партизани. Орудувала там також УПА та всілякі інші озброєні групи, тому залишатися там було небезпечно. 1 червня 1944 року Анна приїхала до Рівного у чехословацький військовий штаб. Коли назбиралося семеро добровольців – шість чоловіків та одна жінка, – їх послали до Кам'янця-Подільського, Садагур та Чернівців для вишколу.

Пасажирські потяги тоді не їздили, тому добровольці 10 червня сіли в Рівному на товарний потяг у відкритий вагон з колодами. Це було небезпечно. У Шепетівці пішки перейшли на вокзал, щоб знову сісти на відкритий вагон із колодами й доїхати до Кам'янця-Подільського, куди добралися 13 червня. Анну призначили до 3-ої чехословацької бригади, яка тільки формувалася, писарем. Працювала в армійській газеті «Směr západ» («Напряма – захід»).

Вацлав Старек після закінчення навчання в офіцерській школі був призначений у 5-ий піхотний полк інтендантом. Подружжя бачилося мало. Після початку Словацького народного повстання весь Чехословацький армійський корпус та радянські підрозділи перемістилися до

фронту і 9 вересня 1944 року поблизу Вроцанки вступили у важкі бої – висота 534, Гирова гора, місто Дукля, польська Зиндранова та Барвінек...

На фронті – як кому пощастить. У книзі «Гульча Чеська на Волині», авторства Їржіго Бонка, Дануше Манової та Вацлава Старека, Старек згадує: «Вантажним авто ми з водієм везли військові матеріали Дукельським перевалом до Нижнього Комарніку. Уздовж дороги ще лежали мертві бійці. На зворотньому шляху на цій самій дорозі нас затримав військовий патруль. Вийшовши з авто, ми довідалися, що незадовго після нас туди ж проїжджав генерал Сазавський, його авто наїхало на міну – й генерал загинув. Іншого разу довелося дещо вирішувати в лісі на передовій, коли німці почали атаку. Один із вояків свідомо затягнув мене в закритий окоп, причому в мене з руки випав і залишився зверху автомат. Атаку було відбито, але мій автомат був виведений із ладу – був прострелений і лежав на тому місці, де перед тим стояв я».

Вацлаву Стареку не вдалося втекти від своєї долі. Він отримав поранення біля Нижнього Комарніку 23 листопада 1944 року у Словаччині. Першу допомогу надали у батальйоні, а далі перевезли до польового шпиталю у великому наметі, де робили операції на імпровізованих операційних столах, зібраних із дощок. Його супроводжувала Анна. Коли він був при тямі, йому лікарі витягнули більші шматки мінометної міни, але 18 менших залишилися в нозі до кінця життя, спричиняючи йому біль. Після операції його відвезли в тил до лікарні Кросно-Поланка. Анна повернулася на своє робоче місце, де мала перебувати від другої години ночі, щоб перед шостою годиною газети могли бути розвезені по окопах разом зі сніданком. Матеріали для друку в газеті їм передавав радист. Писали при світлі гасових ламп, що негативно впливало на очі, які були в неї ослаблені після перенесеного в дитинстві «іспанського грипу». Анна не отримала вогнепальне поранення, але після травми, отриманої на вантажному авто, мала наслідки на все життя. Їхала сама в кузові вантажного авто, коли з ними зіткнулося інше вантажне авто. Удар об кузов хребтом та обличчям спричинив зміщення хребців та вибиття зубів у лівій частині рота. Отримала також сильний струс мозку й високу температуру, болі голови ще продовжувалися десять наступних років.

Подружжя зустрілося в Кроснянській лікарні, де одужував Вацлав, а Анну привезли після травми. Разом зустріли Різдво у 1944 році. Незважаючи на нещастя, перемогло щастя – обоє дочекалися кінця війни, хоча й із пошкодженням здоров'ям. На початку квітня 1945 року прийшов наказ, що подружні пари, які служили в різних підрозділах 1-го Чехословацького армійського корпусу, мають бути переведені в один підрозділ. Вацлав після виздоровлення отримав призначення до 1-го Чехословацького запасного полку в училище зв'язку в Попрадї на посаду завгоспа, а Анна – туди ж як офіцер інформації та пошти. Це була спокійніша служба, тільки з денними чергуваннями. У Попрадї їх застав кінець війни 8 травня 1945 року, тому вони не брали участі в переможному параді в Празі. Подружжя через Прагу та інтендантську службу в Турнові добралися 1 вересня 1945 року до Жатця й стали військовослужбовцями військового підрозділу 2272 в Жатці.

Вацлава призначили від волинських чехів в керівництво сільськогосподарської комісії Міністерства сільського господарства при розселенні вояків. У запас був переведений 31 жовтня 1946 року, але працював там на договірних засадах. Після лютневого путчу в 1948 році відмовився вступати до КПЧ (Комуністична партія Чехословаччини), і тому вже в березні отримав остаточне звільнення.

Анна спочатку була в жатецькому підрозділі у промисловій комісії, приймала волинських чехів, які хотіли займатися підприємництвом. У січні 1946 року звільнилася зі

служби, після чого вона та її чоловік не отримували підвищення військових звань. Вацлав закінчив службу у званні капітана, а Анна – у званні сержанта.

Подружжя зайнялося первинним сільськогосподарським виробництвом. Підприємство успішно розвивалося, але 31 грудня 1949 року вони були змушені вступити до сільськогосподарського товариства. Їх попередили, що у випадку відмови вони пожалкують, бо зазнають переслідувань.

Вацлава обрали агрономом, але нездари-зависники вирішили, що їм не потрібний агроном. Тоді він пішов працювати простим робітником. Під час ручного обробітку поля негашеним вапном отримав хронічну екзему, і після довгого лікування експертна комісія заборонила йому працювати в запиленому середовищі. У сільгосптоваристві підходящої роботи не було, але в 1956 році його прийняли до державного підприємства. Через декілька днів до підприємства надійшло розпорядження, що його можна працевлаштувати лише на підрядну, менш оплачувану роботу, оскільки він відмовився вступати до КПЧ. Коли ж через декілька років Міністерство сільського господарства відкрило в Жатці робочі місця із впровадження науки у виробництво, його прийняли туди на роботу. Але, коли напередодні прийшов до керівництва державного підприємства для підтвердження звільнення з роботи, кадровик сказав, що він не може туди влаштуватися на роботу. У бухгалтерії державного підприємства працював аж до виходу на пенсію.

Анну в 1954 році визнали непридатною для військової служби через хворобу, що виникла під час військової служби, хоча часткову інвалідність та пенсію їй призначили лише в 1967 році. Намагалася скористатися своїми військовим досвідом і влаштувалася охоронцем на підприємство з ремонту вантажних автомобілів у Жатці. Попрацювала там лише до тих пір, поки комісія не з'ясувала, що на цій роботі вона повинна бути з пістолетом, на що не могли погодитися комуністи, бо вона не викликала у них довіри. Змушена була залишити цю роботу і до виходу на пенсію працювала швачкою в текстилькомбінаті в Подборжанах. У подружжя залишилася присадибна ділянка площею 40 арів. Весь вільний від роботи час віддавали їй розвитку. У великих кількостях вирощували помідори, полуниці та лікарські трави. Поступово переходили до вирощування фруктового саду. Великого розвитку зазнав сад після їх виходу на пенсію, коли вони змогли приділити йому весь свій час. Йому віддавали всі свої знання та досвід, яким не могли скористатися під час вимушеного працевлаштування. Намагалися переглядати всі нові сорти, підтримували зв'язки з дослідними установами, і до їхнього саду ходили на екскурсії.

До кінця свого життя згадували про Волинь та відвідували її як туристи. Ніколи не забували жахіття війни та брали участь у поїзді «Потягом дружби» для молоді, щоб поділитися своїми воєнними спогадами. Анну запрошували до шкіл у Жатці та околицях з однією метою – щоб молоде покоління не забувало!

Після Оксамитової революції й відродження в 1989 році Чехословацької легіонерської спілки обоє стали її членами, але вже не було сили для великої активної роботи.

Вацлав Старек помер у Жатці 12 червня 1993 року, а Анна Старєкова – там же 4 квітня 2010 року.

На світлинах Вацлав та Анна Старєкови. Архів Дануше Манової.

Джерела: *Danuše Manová. Ing. Stárek Václav a Anna Stárková, roz. Tomašová, životopis. Jiří Bonek, Danuše Manová, Václav Starek. Huleč Česká na Volyni. Obraz života v letech 1870-1947. Žatec, 1992.*

Stárek Václav a Stárková Anna

Praděd Václava Stárka, Felix Stárek (1829-1909), syn Jana, se svou manželkou Annou (1828-1892), dcerou Jakuba Papáčka, a synem Václavem (1856-1898) se na Volyň přistěhovali z Českých Libchav. Truhlář Václav Stárek se kolem roku 1880 oženil v Hulči České na Volyni s Antoníí (1858-?), dcerou hulečského krejčího Jana Hovorky. Antonie Hovorková se narodila v Umoníně u Kutné Hory. Jejich syn František Stárek se v roce 1908 oženil s Emílií Svěrákovou, dcerou Jana a Barbory, rozené Kloboučnickové, Svěrákových. Otec Varvary, Matěj Kloboučník, byl rolníkem v obci Mizočik vedle městečka Mizoč a její manžel Jan Svěrák byl obchodníkem (v matrice Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká je zápis z 4. února 1875 o narození syna Jaroslava u Jana Svěráka, kupce z Mizoče, a zápis od 4. dubna 1876, o narození dcery Antoníny, hostinského z městečka Mizoč Jana Svěráka).

Václav se narodil 4. července 1910 v Hulči České na Volyni jako jediný syn rodičů Františka Josefa Stárka a Emílie, rozené Svěrákové. Absolvoval vysokou školu, zemědělskou fakultu ve Lvově, a byl zaměstnán na okresním úřadě v Rovně na zemědělském odboru, později v semenářském podniku.

Dne 31. 8. 1941 se oženil s Annou Tomášovou narozenou 5. června 1917, dcerou Václava Tomáše z Kvasilova a Anny, dcery Václava Veselého z Hlinska. Anna Stárková studovala ve 30. letech hospodářskou školu v Lounech, v Československu. Novomanželé Stárkovi se nastěhovali do pronajatého bytu v Rivnem. Na kraji města Němci založili zajatecký tábor a vodili zajatce na práci ke zprovozněné řeznické dílny v místě vedle domu, v němž bydleli Stárkovi. Anně Stárkové a její sestře Eugenii provdané Jandurové se podařilo odvést 2 zajatce do bezpečí i přes německé kontroly a tím jim zachránit život. I obyvatelům hrozilo nebezpečí, ale projevovala se mezi nimi solidarita.

Jednou, když Anna procházela ulicí obklíčenou Němci, kteří chytali mladé lidi, aby je odvezli na nucené práce do Německa, ji varoval jeden Polák, že je zátah. Šťastně přežila schovaná na nejbližším dvoře v kůlně na uhlí. V ohrožení života byla Anna i při cestě na kole z Rovna do Hulče, kam vezla posláni pro Blaník. Německý voják jí hrozil zastřelením, když mu nevydá prstýnky z rukou, ale podařilo se jí utéci mu, když voják zastavil projíždějící povoz, který chtěl zkontrolovat.

S frontou postupující na západ bylo Rovno bombardováno, a proto Stárkovi odešli do Hlinska, ale i tudy ustupovali Němci i Maďaři a postupovala Rudá armáda s jedním československým praporem. Václav do československé armády narukoval 23. března 1944. Do Hlinska přijeli sovětští partyzáni. Působili tam také banderovci i jiné skupiny a život tam byl nebezpečný. Anna proto 1. června 1944 odjela do Rivnoho na Československý vojenský štáb, a když se sešli dobrovolníci – šest mužů a jedna žena, byli posláni do Kamence Podolského, Černovic a do Sadagury v Rumunsku na výcvik.

Osobní vlaky nejezdily, proto dobrovolníci nastoupili 10. června v Rivnem na nákladní vlak do otevřeného vagonu, který vezl prkna. Bylo to nebezpečné. V Šepetovce museli pěšky přejít na jiné nádraží a nastoupit opět do otevřeného vagonu s kládami, aby mohli jet do Kamence Podolského, kam dojeli 13. června. Anna byla přidělena k formující se 3. československé brigádě na Osvětu jako písarka. Podílela se na armádních novinách „Směr západ“.

Václav Stárek po absolvování důstojnického školení byl přidělen k 5. pěšímu praporu 3. brigády na intendanci. Manželé se vídali málo. Po vypuknutí Slovenského národního povstání se celý československý armádní sbor i sovětské jednotky přesunovaly k frontě. Dne 9.9.1944 se dostaly do

prostoru Wrocanka, kde proběhly kruté boje – kóta 534, Hyrova hora, město Dukla, polská Zynbranowa a Barwinek...

Na frontě závisely životy na štěstí. V knize Huleč Česká na Volyni, autorů Jiřího Bonka, Danuše Manové a Václava Stárka jsou uvedeny vzpomínky Václava Stárka: „Nákladním autem jsme se šoférem vezli vojenský materiál Dukelským průsmykem do Nižního Komárniku. Podél cesty ještě leželi mrtví z bojů. Při návratu stejnou cestou jsme byli zastaveni naší vojenskou hlídkou. Vystoupil jsem z auta a dozvěděl jsem se, že zanedlouho po nás tudy projížděl generál Sázavský, jeho auto najelo na minu, generál přišel o život“. „Jindy jsem byl něco zařizovat v lese na válečné linii, v tom začali Němci útočit. Jeden z vojáků mě duchapřítomně stáhl do uzavřeného zákopu, přitom mi vypadl z ruky automat a zůstal na povrchu. Náš protiútok Němce odrazil, ale můj znovunalezený automat už nebyl použitelný – byl prostřílený – ležel v místech, kde jsem původně stal já.“

Václav Stárek ale svému osudu neutekl. Byl zraněn 23.11.1944 u Nižního Komárniku na Slovensku. První pomoc dostal u praporu a pak byl převezen do polní nemocnice ve velkém stanu, kde se operovalo na provizorních operačních stolech sestavených z prken. Anna ho doprovázela. Při vědomí mu lékaři vyoperovali větší minometné střepiny, ale 18 menších, měl v noze do konce života a trpěl kvůli nim bolestmi. Po operaci byl odvezen do týlu do nemocnice Krosno-Polanka. Anna se vrátila na své pracoviště, kde musela být denně od dvou hodin v noci, aby mohly být noviny před šestou hodinou rozvezeny spolu se snídaní do zákopů. Podklady pro zprávy jim předával radista. Při psaní si svítili petrolejkou, takže tím trpěly oči, které měla oslabené už z raného dětství, když prodělala „španělskou chřipku“. Anna sice nebyla raněná střelnou zbraní, ale po úrazu, který utrpěla na nákladním autě, měla následky do konce života. Jela sama na korbě nákladní sanitky, když do nich narazil jiný nákladní vůz. Nárazy na korby páteří a obličejem způsobily Anně odražení hrotu na páteřním obratli a vypadání zubů na levé straně úst. Měla silný otřes mozku s vysokými horečkami a bolesti hlavy přetrvávaly deset dalších let.

Manželé se setkali v Krosně v nemocnici, kde se zotavoval Václav a Annu tam přivezli po úrazu. Prožili spolu Vánoce r. 1944. Přes neštěstí zvítězilo štěstí – oba se dočkali konce války, i když s poškozeným zdravím.

Začátkem dubna r. 1945 přišel rozkaz, že pokud jsou v 1. československém sboru manželské páry a každý slouží v jiné jednotce, musí být převeleni do stejné jednotky. Václav byl po uzdravení z úrazu přidělen k 1. československému náhradnímu pluku ke spojovacímu učilišti v Popradu jako hospodář. Anna tamtéž s funkcí osvětový a poštovní důstojník. Byla to klidnější služba, jen s denními směny. V Popradu je zastihl konec války 8.5.1945, takže se nezúčastnili vítězného pochodu Prahou. Manželé se dostali přes Prahu a intendanci v Turnově do Žatce 1.9.1945, a tam nastoupili k vojenskému útvaru 2272 v Žatci.

Václav byl přidělen za volyňské Čechy na velitelství zemědělské komise Ministerstva zemědělství při osídlování vojáků. Do zálohy byl přeložen 31.10.1946, ale pracoval tam dál jako smluvní zaměstnanec. Po únorovém puči 1948 odmítl vstoupit do KSČ, a proto dostal už v březnu okamžitou výpověď.

Anna byla původně v žateckém útvaru přidělena do živnostenské komise, přijímala přihlášky volyňských Čechů, kteří chtěli podnikat. V lednu 1946 odešla do civilu. Oba dále nepostupovali ve vojenských hodnostech. Václav skončil jako kapitán, Anna jako četař.

Manželé začali podnikat v zemědělské prvovýrobě. Podnikání se úspěšně rozvíjelo, ale 31. prosince 1949 byli donuceni vstoupit do JZD (jednotného zemědělského družstva). Byli varováni, že v případě odmítnutí budou litovat, protože budou postihováni.

Václav byl zvolen agronomem, ale neschopní závistivci prosadili, že agronoma nepotřebují. Šel tedy pracovat manuálně. Při ručním hnojení nehašeným vápnem dostal chronický ekzém a po dlouhém léčení posudková komise uznala, že nesmí pracovat v prašném prostředí. V JZD vhodnou práci neměli, ale v r. 1956 ho přijali do Státních statků. Po několika dnech dostal podnik příkaz, že ho mohou zaměstnat jen na podřadnou a méně placenou práci, protože odmítl členství v KSČ (Komunistické straně Československa). Když za několik let Ministerstvo zemědělství vytvořilo v Žatci pracoviště na přenášení výzkumu do praxe, byl na toto místo přijat, ale když si den před nástupem přišel na ředitelství statků pro potvrzení o ukončení pracovního poměru, sdělil mu kádrovák, že tam nesmí nastoupit. V úctárně Státních statků tedy působil až do odchodu do důchodu.

Anna byla v r. 1954 uznaná neschopnou vojenské služby pro chorobu vzniklou v souvislosti s vojenskou službou, ale částečný invalidní důchod jí byl přiznán až v r. 1967. Snažila se využít své válečné zkušenosti a byla přijata do Autorenovy (opravna nákladních aut) v Žatci jako strážná. Vydržela tam jen dokud komunisté nezjistili, že s funkcí souvisí nošení pistole. Na to nebyla pro vládnoucí komunisty dost spolehlivá, a tak musela tuto práci opustit a až do odchodu do důchodu pracovala jako šička v Textilním kombinátě v Podbořanech.

Manželům zůstala zahrada o velikosti 40 arů. Všechn čas po práci, která je nemohla naplňovat, věnovali jejímu rozvoji. Ve velkém pěstovali rajčata, jahody a léčivé byliny. Postupně přecházeli na vypěstování ovocného sadu. Velký rozvoj zaznamenala zahrada, když odešli do důchodu a mohli jí věnovat všechny svůj čas. Zahradě věnovali i všechny své znalosti a zkušenosti, které nemohli využít ve vnuceném zaměstnání. Udržovali si přehled o nejnovějších odrůdách, byli ve spojení s výzkumnými ústavy a na sad se chodily dívat exkurze.

Na Volyň vzpomínali do konce života a navštívili ji jako turisté. Nikdy nezapomněli na hrůzy války a zúčastnili se zájezdu vlakem družby, pro mládež na Duklu, aby se podělili se svými válečnými prožitky. Anna bývala zvaná do škol v Žatci a okolí, se stejným cílem – aby mladé generace nezapomněly!

Po obnovení Československé obce legionářské po r. 1989 po Sametové revoluci oba do ní vstoupili, ale už neměli sílu, aby vyvíjeli velkou aktivitu.

Václav Stárek zemřel v Žatci dne 12. června 1993. Anna Stárková rozená Tomášová zemřela v Žatci 4. dubna 2010.

Prameny: *Danuše Manová. Ing. Stárek Václav a Anna Stárková, roz. Tomášová, životopis.*

Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyňi. Žatec, 1992.

Matriky Cyrilo-Methodějské české církve obce Huleč Česká.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

Страка Теодор

Теодор Страка народився в 1874 році в місті Угерський Острог у Моравії. Його батько, Ян Страка, був слюсарем і власником невеликої майстерні. Після закінчення початкової школи з 1883 по 1990 рік Теодор навчався в реальному училищі міста Угерський Брод, а потім вступив на машинобудівний факультет технологічного інституту міста Брно.

Отримавши вищу технічну освіту, за прикладом багатьох молодих освічених чехів Теодор вирішив застосувати свої знання на практиці в сусідній з Австро-Угорщиною Росії, де з досить великим запізненням, у порівнянні з Центральною та Західною Європою, почав досить

бурхливо розвиватися капіталізм і де відчувалася гостра нестача кваліфікованої робочої сили, а особливо інженерних кадрів. Тут, на нинішніх українських теренах, його знання знайшли своє застосування – упродовж 1895-1913 років він працював на машинобудівних заводах Києва, Бердичева, Катеринослава та Краматорська на посадах начальника цехів та майстерень. У 1913-1917 роках Страка працює на металургійному заводі у Лисьві на Уралі, після чого повертається в Україну, на машинобудівний завод у Сумах, де працює начальником майстерень до 1921 року, після чого повертається до Угерського Острога. З 1922 року по 1927 рік працює в Станіславі та Львові представником фірми «Чехомашина», а згодом представляє фірму «Шкода» у Варшаві, звідки звільняється за віком.

Сестра його дружини, Востра Францішка Йозефівна, мешканка Здолбунова й власниця невеликого чавунно-ливарного заводу, запрошує пана Страку стати співвласником цього заводу, щоб його знання та величезний практичний досвід допомогли налагодити більш ефективну роботу ливарного виробництва.

Прізвище Востри ми зустрічаємо в списку осіб, які мали право брати участь в Острозькому з'їзді виборців для обрання виборщиків Губернських виборчих зборів до Державної Думи Росії від 1906 року. Воно фігурує серед виборців за майновим цензом, де вказується: «Місце знаходження майна – м. Здолбунів: Востри Брженіслав Пилипович (оцінка майна – 3000 рублів)». Це був досить великий капітал як для щойно (у 1903 році) отриманого статусу міста Здолбунів. Для порівняння – статки найбагатшої людини міста, Хомякова Дмитра Олексійовича, сягали 15000 рублів.

Ливарно-механічний завод існував у Здолбунові з 1899 року, спеціалізуючись на випуску та ремонті сільськогосподарських машин. Очевидно, його заснував хтось із родини Вострих, можливо, чоловік Францішки – Бржетислав, ім'я якого серед інших власників підприємств згадується в угоді між магістратом міста Здолбунова від 11 грудня 1924 року про дозвіл проводити електричну енергію для освітлення вулиць, постачаючи енергію зі своїх підприємств. Серед платників податку в 1928 році разом із Францішекою Вострою як співвласник записаний уже Теодор Страка. Також ці два прізвища зустрічаються в списках виборців до міської ради міста Здолбунова в 1927 році за однаковою адресою, а серед списків виборців у 1935 році вже відсутнє прізвище Страки, але з'являється Востра Владіслава, 1908 року народження, дочка Францішки Вострої.

У кінці 20-х років ХХ століття на заводі працювало лише декілька робітників, які випускали за 2 тижні всього лише 80 пудів чавунного литва. Тому новий співвласник заводу негайно приступає до реконструкції заводу, закуповує на 50 тисяч злотих 14 нових станків, потративши на це всі свої заощадження та позику від родичів. На жаль, реконструкція, а головне, випуск продукції на новому обладнанні затрималися через відсутність замовлень – на цей період припадає загальносвітова економічна криза, яка не оминула й Польщу. Тільки десь із 30-х років завод, який складається з трьох цехів, а власне: чавунно-ливарного, механічного і модельного, у яких працювало 15 чоловік, нарешті починає працювати на повну потужність. Асортимент продукції складали головки до газогенераторів, гільзи, циліндри, поршні, колінвали, вентилі, золотники, також і для бензинових двигунів, вироблялись деталі до парових машин. Сировина поставлялася з Моравської Острави (1,5 вагона на рік) та Крулевської Гути в Сілезії (2,5 вагона на рік).

Річний оборот коштів складав 60 тисяч злотих, з яких прибуток співвласників становив 15-16%, тобто до 5 тисяч злотих на кожного, у той час як кваліфікований робітник, отримуючи 5 злотих в день, міг за рік заробити до 2 тисяч злотих. Ось такий «експлуататор» за

визначенням радянської влади був Теодор Страка, який ще й сам працював у механічному цеху на стругальному, фрезерному, довбальному станках і розмітній плиті, водночас виконував функції інженера-механіка, виготовляв креслення та ескізи.

Після окупації західної Волині радянськими військами у вересні 1939 року вже 23 грудня цього ж року чавунно-ливарний завод був націоналізований, а його співвласника звинуватили в жорстокій експлуатації найманої робочої сили. Разом з тим це не завадило новій владі користуватися послугами колишнього господаря для виготовлення креслень, за якими націоналізований завод відливав деталі до квітня 1940 року.

Після арешту та слідства Теодор Страка показав, що за час роботи в Здолбуніві він не накопичив грошей у банку, не купив землі, не побудував дім. Це не видається дивним, адже, якщо скласти його річні прибутки за час перебування в Здолбуніві, то вони навіть не покривають тих коштів, які він уклав у модернізацію виробництва.

Доля підприємця, однак, була визначена відповідно до постанови Особливої наради при Народному комісаріаті внутрішніх справ СРСР №141 від 25 жовтня 1940 року: його ув'язнили на 5 років у виправних трудових таборах за ст. 54-4 Кримінального кодексу УРСР із приписом «соціально-небезпечний елемент». Покарання відбував в Ухтіжемлазі.

Можна тільки гадати, як би склалося подальше життя одного з мільйонів бранців ГУЛАГу. Проте 6 червня 1941 року з'явився висновок, затверджений заступником народного комісара держбезпеки СРСР Кобуловим, у якому йшлося про клопотання німецького посольства в Москві щодо дострокового звільнення Теодора Страки й повернення його в Німеччину. Договір між СРСР та Німеччиною від 28 вересня 1939 року передбачав повернення до Німеччини уродженців належних їй територій, насамперед німецької національності (у Теодора Страки була вказана згідно з цим висновком німецька національність). Уже наступного дня, тобто 7 червня (вражаючи оперативність, з якою працювала каральна машина), Особлива нарада прийняла постанову за №60, згідно з якою на зміну свого попереднього рішення «Страка Теодор Іванович як небажаний іноземець» видворяється з СРСР.

Рішенням прокуратури Рівненської області від 8 січня 1990 року його повністю реабілітували відповідно до ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року. Цим рішенням було знято всі обвинувачення з Теодора Страки й відновлене його чесне ім'я як підприємця, який багато зробив для розвитку одного з провідних підприємств Здолбунова. У післявоєнні часи це підприємство займалося ремонтом автомобілів, а в останні роки там налагодили виробництво жаток.

Про подальшу долю Теодора Страки нічого невідомо.

Джерела: Жив'юк Андрій. *Здолбунівський підприємець Теодор Страка. Реабілітовані історією. Рівненська область. Книга 1. С. 386-388. Київ-Рівне, 2006.*
Володимир Остапук. *Здолбунів. Частина перша. Рівне, 2019. С. 218.*
Володимир Остапук. *Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 70, 103, 245, 276.*

Straka Teodor

Teodor Straka se narodil v roce 1874 ve městě Uherský Ostroh v rodině zámečníka, který vlastnil menší dílnu. Po ukončení školní docházky v letech 1883 až 1890 se učil v reálce města Uherský Brod a pak to, do roku 1895, byla mechanická fakulta vysoké školy v Brně.

Mladý absolvent vysoké školy rozhodl se začít své praktické působení v Rusku a v letech 1895-1913 pracoval ve strojírenských podnicích v Kyjivě, Berdyčevě, Katerynoslavě a Kramatorsku jako náčelník cechů a dílen. V letech 1913-1917 inženýr Straka pracoval na hutní továrně v Lys'vě na Uralu a pak se vrátil na Ukrajinu, kde působil v Sumach jako náčelník dílen ve strojírenském závodě do roku 1921. Na nějakou dobu se vrátil do Uherského Ostrohu.

V letech 1922-1927 byl Teodor Straka ve Stanislavě a Lvově, byl zástupcem české firmy Čechostroj a potom zástupcem firmy Škoda ve Varšavě, odtud odešel z důvodu věku.

Jeho obrovské zkušenosti a poznání jako inženýra našly své uplatnění ve Zdolbunově, kam ho pozvala jako spolumajitele malého podniku sestra jeho manželky Františka Vostrá. Pozvala ho, aby modernizoval malou slévárnu, která byla nerentabilní.

Příjmení Vostrý se nachází v seznamu osob, které měly právo zúčastnit se na Ostrožském sjezdu voličů pro zvolení volitelů Gubernského volebního shromáždění do Státní dumy Ruské říši v roce 1906. Čteme: „Osoby, které mají právo hlasu podle majetkového cenzu. Místo výskytu majetku – m. Zdolbunov: Vostrý Břetislav Filipovič (ocenění statku – 3.000 rublů)“. Na tu dobu pro Zdolbunov, který v 1903 roce dostal status města, to byly velké peníze. Majetek nejbohatšího obyvatele Zdolbunova Chomjakova Dmitrije Alexejeviče byl oceněn na 15.000 rublů.

Tato slévárna byla v provozu od roku 1899 a vyráběla a opravovala zemědělské stroje. Na konci 20. let tam pracovalo jenom několik dělníků a za dva týdny vyráběli kolem 80 pudů (1 pud = 16,38 kg) produkce. Pravděpodobně slévárnu založil někdo z rodiny Vostrých. Možná, že manžel Františky Vostré – Břetislav. Na něj se vzpomíná ve smlouvě z 11. prosince 1924 mezi magistrátem města Zdolbunova a několika podnikateli města, o povolení udělat uliční osvětlení Zdolbunova (s plánem ulic), s dodáváním elektrické energie ze svých podniků. Mezi plátcí daně v roce 1928 spolu s Františkou Vostrou je zapsán Teodor Straka. Také se tato dvě příjmení nacházejí ve voličských seznamech do městského sovětu Zdolbunova v roce 1927 se stejnou adresou. Ve voličských seznamech z roku 1935 už není Teodor Straka, ale objevila se dcera Františky Vostré – Vladislava, narozená v roce 1908.

Nový spolumajitel začal rozsáhlou rekonstrukci podniku a ke konci roku 1930 koupil za 50 tisíc zlotých svých peněz a za půjčku 14 nových strojů. Rekonstrukce připadla na stejnou dobu se světovou hospodářskou krizí, která se dotkla také Polsko, a proto se tyto nové stroje nějakou dobu neprovozovaly pro nedostatek objednávek. Od poloviny 30. let konečně podnik začal pracovat naplno. Ve struktuře litino-slévárenského závodu byly tři cechy: slévárna, mechanický a výrobní, kde celkem pracovalo 15 dělníků. Tam se vyráběly hlavice ke generátorům na plyn, pouzdra, válce, píсты, zalomené hřídele, ventily, šoupátka, včetně pro naftové pohony, vyráběly se tam také díly pro parní stroje. Surovina se dovážela z Moravské Ostravy (1,5 vagonů ročně) a Krulevské Hutě v Slezsku (2,5 vagonů ročně).

Celoroční obrat byl 60 tisíc zlotých, ze kterých jenom 15-16 % činil čistý zisk, totiž 5 tisíc zlotých na každého spolumajitele. Kvalifikovaný dělník dostával kolem 5 zlotých denně, a za rok to představovalo kolem 2 tisíc zlotých, co znamená, že příjem majitele byl jenom v 2,5krát vyšší než příjem dělníka. Také je potřeba zdůraznit, že pan Straka sám osobně pracoval v mechanickém cechů

na hoblovacím, frézovacím, dlabacím stroji a konstrukčním stole a jako inženýr-mechanik dělal výkresy a skici.

Bez ohledu na všechno, 23. prosince 1939 litino-slévárenský závod podlehl znárodnění, jeho spolumajitel Teodor Straka byl obviněn jako krutý vykořisťovatel nájemné pracovní síly (co se týče paní Františky Vostré, taková informace o ní není). Avšak toto obvinění nevedlo nové vlasti nějakou dobu využívat bývalého majitele závodu pro zhotovování konstrukčních výkresů do dubna 1940.

Po zatčení Teodor Straka na výslechu prohlásil, že nenastřádal peníze v bance, nekoupil půdu a nezbudoval pro sebe dům. To není divné, protože jeho čistý zisk za roky pobytu ve Zdolbunově a držení závodu byl daleko menší, než jeho náklady při modernizaci slévárny.

O osudu podnikatele bylo rozhodnuto podle usnesení Zvláštního jednání při Národním komisariátu vnitra SSSR №141 z 25. října 1940, a uvěznil ho na 5 let do nápravně-pracovních táborů, podle st. 54-4 Trestního kodexu USSR, jako „sociálně-nebezpečný element“. Trest si odpykal v Uchtižemlazi.

Můžeme jenom odhadovat, jaký by byl další osud pana Straky, jako milionu jiných trestanců Gulagu, kdyby se 6. června 1941 neobjevil závěr schválený zástupcem Národního komisaře státní bezpečnosti SSSR Kobulovým, kdy se jednalo o prosbě německého velvyslanectví v Moskvě o dočasném osvobození Teodora Straky, jako jedné z osob, jež byli etničtí Němci, nebo občané států okupovaných Německem. Podle smlouvy mezi SSSR a Německem 28. září 1939 si státy se vyměnily občany německé národnosti za občany ruské a jiné národnosti SSSR. Podle závěru Kobulova byl Teodor Straka zapsán jako Němec. Dne 7. června (kupodivu divné operativní řešení trestných orgánů) Zvláštní jednání schválilo usnesení № 60 na změně svého dřívějšího usnesení: „Straku Teodora Ivanoviče jako nežádoucího cizince deportovat z SSSR“. O dalším osudu Teodora Straky není informace.

Usnesením prokuratury rovenské oblasti 8. ledna 1990 byl Teodor Straka rehabilitován v souladu se st. 1 Vyhlášením Prezídia Nejvyššího Sovětu SSSR z 16. ledna 1989. Toto usnesení zprostito Teodora Straku obžaloby a obnovilo jeho čestné jméno jako podnikatele, který se velmi zasloužil o rozvoj jednoho z hlavních podniků Zdolbunova. V poválečné době byla v bývalém litino-slévárenském závodě továrna na opravu aut a donedávna tam dělali žací stroje.

Prameny: *Жив'юк Андрій. Здолбунівський підприємець Теодор Страка. Реабілітовані історією. Рівненська область. Книга 1. Київ-Рівне, 2006. С. 386-388.*
Володимир Остапук. Здолбунів. Частина перша. Рівне, 2019. С. 218.
Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 70, 103, 245, 276.

Стрийова Марія

Народжена на Волині, Марія Стрийова була письменницею глибоких почуттів та правдивості, яких народжується небагато. Те, що її ім'я не відоме поки що в широких літературних колах, обумовлене низкою несприятливих випадковостей, що трапилися на самому початку її творчої діяльності: перші твори мали вийти водночас у різних видавництвах у 1968 році. Її роман та новелу загубили, хоч і тимчасово, але шанси на видання значно зменшилися. У неї залишилося лише декілька років життя й не вистачало сил боротися за власні твори. Але ми впевнені, що цей талант отримає в майбутньому в надбаннях літератури місце, яке йому по праву належить.

Село Дібрівка, у якому народилася майбутня письменниця, було засноване у 1870 році на місці розлогих лісів. Такими лісами, пралісами, яких не

дотикалася людська рука, у той час була вкрита майже вся Волинь, і лише біля населених пунктів можна було побачити оброблені поля. Польські поміщики, що мешкали в Грушвиці й були власниками цих лісів, біля якої згодом постала Дібрівка, продали чеським переселенцям ліс за ціною п'ять рублів за морк. Збудувавши тимчасові помешкання у вигляді шалашів, землянок, простих зрубів чи примітивних навісів, перші поселенці почали викорчувувати ліс і перетворювати його в орне поле. Це була важка й виснажлива праця, до якої залучалися всі члени родини, здатні виконувати хоч яку-небудь роботу. Викорчвані дерева нікуди було дівати, хіба що кращі стовбури використовували в будівництві, а решту просто спалювали. З часом площі орних земель та пасовищ у кадастрі села збільшувалися й на кінець 1944 року становили вже 800 гектарів, а більшість селян була досить заможною.

За однією з версій, найменування села Дібрівка (по-чеськи – Demdrovka) походить від прізвища польського поміщика Дембровського, який був одним із власників цих лісів. За іншою версією, у лісах переважали дуби, а польська назва цього дерева – dembr, від чого й пішла назва села. Цілком можливо, що ці дві версії переплелися.

Село лежить неподалік від дороги з Рівного до Дубна, яка є частиною шляху від Києва до колишнього австрійського кордону. Цією дорогою йшли або їхали від крайньої австрійської залізничної станції Броди чеські переселенці до Дубна, дізнавалися про місця можливої купівлі землі й прямували в різні частини Волині. Вона давала багато вигод мешканцям Дібрівки, бо дозволяла їм їздити до Рівного чи до Дубна, і вони нею часто користувалися.

З часом село розбудовувалося, люди багатіли й почали більше уваги та коштів приділяти громадському та культурному життю села. Побудували в селі школу, щоб дітям не потрібно було ходити до сусідньої Грушвиці, що було незручно й важко в зимову пору та під час осінніх дощів. Намагалися запрошувати чеських учителів, щоб діти навчалися чеською мовою. З 1924 року була організована філія (коло) «Чеської матиці шкільної» – громадської організації, яка опікувалася чеськими школами на Волині. У селі був відомий на всю округу духовий оркестр, театральний гурток, який функціонував при пожежній дружині. Для

зберігання пожежного інвентаря побудували пожежне депо, приміщення якого збереглося до наших днів і з ініціативи та за кошти грушвицького підприємця його відреставрували, зробивши в ньому музей пожежної справи.

Батько, Йосеф Стрия, народився на Волині, так само як і його дружина Антонія в селі Дембровка Рівненського повіту Волинської губернії (нині село Дібрівка Рівненського району Рівненської області). Він був людиною досить інтелігентною, грав на кларнеті, сам придумував мелодії. Грав аж до смерті. У Дібрівці він грав в оркестрі відомого в широких околицях музиканта Теодора Кадлеця, а в роки війни був активним учасником місцевої гілки підпільної антифашистської організації волинських чехів «Бланік». Зате «господарство» його не дуже цікавило, хоча, як найстарший син, був змушений перебрати на себе після весілля всі турботи по господарству. Його дружина була повним антиподом – поле та худоба були частинами її життя. Вона була здатна, особливо в роки війни, коли чоловік та старший син добровільно вступили до чехословацького підрозділу в СРСР, обробити та доглянути все сама. Це була жінка не тільки гарна, але й незмірно ласкава та чутлива. Піклування про дітей, а потім про пристарілих батьків та малолітніх внуків було її турботою. Вона була добрим духом родини, компенсуючи непрактичність свого чоловіка незмірною працьовитістю.

Марія, яка народилася 3 листопада 1931 року, була четвертою дитиною в родині Стрийових і першою дівчинкою. Після неї ще народилася сестра Власта (1933 рік). Усі діти мали певні здібності до творчої роботи, але тільки «твердоголовій Марії», як її потім прозвали, удалося добитися загальної поваги в родині своєю цілеспрямованістю та навчанням. Будучи батьковим мазунчиком, отримала підтримку дорогою до здобуття освіти навіть тоді, коли в 1947 році родина переселилася з Волині в Чехію на Броумовсько в село Божанов, що лежить на кордоні з Польщею, і стало зрозуміло, що першочерговим буде господарювання на землі. Двадцять два гектари поля, стайні, повні худоби, яку вони привезли з Волині, стали турботою для дітей, які підростали. Коли Марія вирішила йти вчитися до Броумовської гімназії, то її обов'язком було ще перед навчанням подоїти корів, а вечером, звичайно, так само. У такий спосіб родина підтримувала її бажання, звільняючи від інших повинностей, щоб вона могла навчатися. Лежала весь час із книгою. Після гімназії в 1951 році вона вирішила продовжити навчання в Карловому університеті на філософському факультеті за спеціальністю «полоністика-русистика», яка була для неї найближчою за мовною ознакою. У ті часи вже починалася насильницька колективізація, хоча в повній мірі вона дійшла до Божанова лише в 1956 році, але обов'язкові державні податки (контингенти) були настільки обтяжливими для родини, що утримувати дочку-студентку можна було лише ціною великої скрути. Грошей багато не мали, тому до Праги їхали мамині посилки з продуктами, а все інше Марія змушена була заробляти, даючи приватні уроки.

Ще в школі почала писати: спочатку вірші, а потім – прозові твори. З того всього, що вийшло друком та залишилося й в рукописах, видно, що мотиви дитинства та дорослішання в неї повторюються з великою емоційною силою.

Мала бажання залишитися асистенткою на кафедрі, але їй у цьому було відмовлено. Намагалася за будь-яку ціну залишитися в Празі й відчайдушно підшукувала роботу та житло. З того часу в неї почалися проблеми зі здоров'ям. Нарешті знайшла роботу редакторки в державному педагогічному видавництві. Вийшла заміж за історика Бедржіха Лоевенштейна. Народилися в них дві дочки: Міріам та Сімона. Наступні роки життя не були легкими. Часто хворіла й у силу своєї чуттєвості дуже боляче сприймала всі негаразди в країні та власному житті. Хвороба перешкождала тому, щоб мати постійне місце роботи (після народження

першої дочки її прооперували, видаливши жовчний міхур та три чверті шлунку). Після народження другої дочки вже не могла повернутися на роботу й отримала пенсію за інвалідністю. Були й щасливі моменти, коли в 60-х роках у спеціалізованих журналах було опубліковано низку її праць, робила переклади художніх творів із польської мови, а в 1968 році повинна була вийти її новела «Кімнатка», але 1968 рік усе зруйнував. У друкарні розкидали вже готовий набір тексту, що остаточно підірвало її сили. Залишок свого життя присвятила написанню різних творів, не маючи надії, що вона колись побачить їх надрукованими. В останньому була права, бо збірка її волинських оповідань «Над рівниною» вийшла через декілька років після її смерті.

Свої проблеми зі здоров'ям та особисті негаразди вирішила розв'язати, учинивши самогубство 10 липня 1977 року.

Декілька її оповідань та статей вийшло в часописах, так як видавництва її книги не приймали. Так, у межах нормалізації в 1970 році повинна була вийти у видавництві «Свобода» книга оповідань, але її викинули з освітньої програми, а набір було розкидано. Разом із посмертними виданнями книг «Над рівниною», «Кімнатка» та «Мовчи» після неї залишилися цикли оповідань «Град» про навчання в Броумовській гімназії та «Місяць» – із сюжетами з років навчання у вищій школі.

У 1996 році відбувся в міській бібліотеці Броумова семінар про життя та творчість цієї авторки.

Світлини: commapress.co.uk/authors/marie-stryjova

Джерела: *Meier Jan. Broumovsko a literatura. Liberec, 2003. С. 33-44;*

Loewensteinová Miriam. Významná spisovatelka z Volyni. Zpravodaj SČVP, 1994. Č. 5. S. 3.

<https://scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1994-05.pdf>

František Bobek. Dembrovka. Věrná stráž, 1951. Č. 36-39.

Владімір Самец. Хроніка села Дібрівка на Волині. Грабів, 2019.

Стрыжова Маріе

Волыньська родачка Маріе Стрыжова була спісывателкою глывokeго чыву а оправывовостыв, якывх се роды мáló. То, же жеы јмéно нены затым в шыршым лывтерáным повéдомы, зпýсывбыва непрывзнывá околност жеых зачáткý: првынй жеы прáце мéлы выјыт, соучáснэ вэ выве нáкывдáтелствывх, в роце 1968. Потом, со жеы ромán а новелá зтрáтылы, аспоњ прозатым, шáнцы нá выдánы, збýвáло Марыв Стрыжové уж јен пáр лет жывотá а мáló сыл бојывоват зá влáстны дывло, але tento вýжывмечнý талант зыскá в бывдывоу в лывтерáным контекутý мывсто, якэ му нáлежы.

Обец Дембровкá, одкыв бывлá пýвыводем Марыв Стрыжové, бывлá зáложенá року 1870 нá мывстэ выкáченых пралесу, керэ чэскэ прывстеховáлце платыв зá једем морк по пэты рублех польскым помéштывкáм. Там небыло аны стáвены, аны стывднэ, аны кывсек орнэ пýды. Чэкáлá нá нэ там прáце

obrovská a namahavá. Všichni se museli hodně přičiňovati, chtěli-li se uživit. Bydleli v narychlo sroubených baračcích. Dřevo bylo dosti, ale nemělo tehdy vůbec žádnou cenu, ledaže překáželo. Proto je první průkopníci hned spalovali.

Pilní osadníci svoje majetky rozmnožovali a poměrně i dosti bohatli. Ovšem jen svým přičiňováním a svou opravdu namáhavou prací. Patřilo již ke konci války krajanům asi 800 ha.

Podle jedné verze obec dostala název Dembrovka od příjmení polskýcho poměšťíka Dembrovskýho, který vlastnil té lesy. Podle druhé verze v lesech bylo mnoho dubu (polsky – demb) a proto obec dostala této jméno. Docela je možný že obě verze byly přepleteny.

Obec leží nedaleko jediné tehdy silnice z Rivnoho do Dubna. Tato silnice vedla od Kyjiva až k rakouským hranicím a byla důležitou pro Dembrovku, která měla tím dobře spojení s městy Rivne a Dubno. Nejbližší vesnici jsou Hrušvice, Martinovka, Omelánština (nyní Hrušvice Druhá), Ulbárov.

Ve vesnici byl hasičský sbor, části kterého byl divadelní kroužek. Byla postavena škola a od roku 1924 založena „Česká matice školská“. Existoval take mlýn a požární zbrojnice, kterou v 2023 roce odbudoval místní podnikatel a udělal tam museum.

Otec, pan Josef Stryja, se narodil na Volyni v obci Dembrovka, Rivnenského újezdu, Volyňské gubernie, stejně jako jeho žena Antonie. Byl člověk velmi inteligentní, muzikální, hrál na klarinet a sám komponoval, hrál do své smrti. V Dembrovce hrál v kapele, v okolí známého muzikanta Teodora Kadlece. Za válečné doby byl aktivním účastníkem místního Blaníku. Zato „hospodářství“ ho příliš nevábilo, ale jako nejstarší syn byl nucen ujmout se po své svatbě zděděných polí. Zase jeho manželka byla pravým opakem – pole a dobytek byly součástí jejího života a byla schopná, zvláště v letech války, když muž a syn odešli do československého vojska v SSSR a v okolí působily všelijaké tlupy ozbrojených lidí, obdělávat je a obstarat sama. Byla to žena nejen krásná, ale nesmírně laskavá a citlivá. Starost o děti a pak o staré rodiče a vnoučata byla její starostí a byla dobrým duchem rodiny. Nepraktičnost svého manžela ji nevyváděla z míry, nahradila ji svou nesmírnou pracovitostí.

Marie se narodila jako čtvrté dítě Stryjových – a také jako první dcera 3. listopadu 1931. Po ní následovala jen nejmladší Vlasta (*1933). Všechny děti měly rozličné umělecké sklony, ale jen „tvrdohlavá Marie“, jak jí později říkali, si dokázala si vydobýt v rodině respekt svou cílevědomostí i studiem. Jako otcův mazlíček měla usnadněnu i cestu ke studiu – i když po roce 1947, kdy se rodina stěhovala z Volyně do Čech, do Broumovska, obec Božanov, ležící na hranicích z Polskem, tak bylo jasné, že prvořadě bude znovu – hospodářství.

Když Marie studovala na broumovském gymnáziu, její povinností bylo, ještě před studiem podojit krávy a večer samozřejmě také. Jinak rodina její zájmy respektovala a ulevovala jí v ostatním, aby se mohla učit. Ležela prý neustále v knížkách. Gymnázium odmaturovala v roce 1951. Poté vystudovala polonistiku a rusistiku, které jí byly nejbližší už pro jazykové vybavení, na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy.

V té době už začínala kolektivizace, která sice Božanov postihla v plné šíři až v roce 1956, ale povinné dávky, odváděné státu (kontingenty), byly pro rodinu natolik tíživé, že vydržovat dceru na studiích bylo možné jen za cenu velkého uskrovnění. Peněz mnoho neměli, a tak do Prahy putovaly spíše balíky s potravinami a zbytek Marie si musela obstarat sama kondicemi.

Už ve škole začala psát, nejdříve básně, pak následovaly nesmělé prozaické pokusy. Ze všeho, co vyšlo, i z toho, co ještě zůstalo v rukopisech, je patrné, že motiv dětství a dospívání se u ní opakuje s velkou emocionální silou: Volyň a Broumov jí vyrůstají před očima – očima dítěte a dorůstající dívky. Přála si stát se zde asistentkou, ale byla nakonec odmítnuta. Snažila se za každou cenu zůstat v Praze a zoufale hledala práci a ubytování. V této době začala mít zdravotní problémy. Nakonec získala zaměstnání jako redaktorka ve Státním pedagogickém nakladatelství. Provádala se za historika

Bedřicha Loewensteina. Narodily se jim dcery Miriam a Simona. Další život neměla lehký. Bývala často nemocná a vzhledem ke své přecitlivělosti vnímala hůře než ostatní pokřivenost doby. Nemoc jí také bránila mít stálé zaměstnání (po narození první dcery byla operovaná a následky – vyoperovaný žlučník a tři čtvrtiny žaludku – nesla do poslední chvíle).

Po narození druhé dcery se již nemohla vrátit do zaměstnání a byl jí přiznán invalidní důchod. Byly i šťastnější doby: v 60. letech publikovala v odborných časopisech, překládala z polštiny a v roce 1968 jí měla vyjít novela Pokojík, která nakonec nepřežila rok 1968 a Marie se vydání nedočkala. Rozmetaná sazba knihy, kterou považovala za svou nejlepší, ji nakonec postupně zlomila. Zbytek života trávila psaním, ale s vědomím, že ji už nikdo nevydá. Ostatně měla pravdu. Sbírkou volyňských povídek „Nad rovinou“ vyšla až pár let po její smrti.

Své zdravotní a osobní problémy se rozhodla vyřešit sebevraždou 10. července 1977.

Vedle posmrtně vydaných knih Nad rovinou, Pokojík a Mlč jsou v její pozůstalosti zachovány cykly povídek Kroupy, z prostředí broumovského gymnázia a Měsíc, který zpracovává náměty z období vysokoškolského studia. V roce 1996 proběhl v městské knihovně Broumov seminář o životě a díle této autorky.

Foto, zdroj: commapress.co.uk/authors/marie-stryjova

Prameny: Meier Jan. *Broumovsko a literatura*. Liberec, 2003. S. 33-44.

Loewensteinová Miriam. *Významná spisovatelka z Volyně*. *Zpravodaj SČVP*, 1994. Č. 5. S. 3.

<https://scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1994-05.pdf>

František Bobek. *Demrovka. Věrná stráž*, 1951. Č. 36-39.

MUDr Vladimír Samec. *Kronika obce Demrovka na Volyni*. 1994.

Сухомел Георгій

Георгій Йосипович Сухомел народився 11 вересня 1888 року на хуторі Голендри Бердичівського повіту Київської губернії (нині село Миколаївка Козятинського району Вінницької області) в багатодітній родині: мав дев'ять сестер та трьох братів (двоє братів та чотири сестри померли ще в ранньому віці). Поселення, де народився Георгій Йосипович, отримало назву на честь німецького графа Голендра – власника землі та засновника поселення. Слід зауважити, що такі випадки були не поодинокими, коли чехи, купуючи землі в попередніх власників, називали свої поселення їх ім'ям. У селищі проживали переважно чехи-переселенці.

Батьки майбутнього вченого – Йосип Іванович (1848-1930) та Анна Кирилівна (1850-1918) Сухомели – емігрували із села Кунчіце Краловградського краю в Чехії до України в 1874 році. Родина була із селян-середняків. Займались землеробством та розводили худобу, що було типовим для більшості родин чехів-переселенців. Семи гектарів землі, якими вони володіли, було замало для утримання численної родини, тому старші діти працювали в наймах. З 8-ми років Георгій допомагав батькам по господарству – пас худобу, а

з 14-ти років разом із старшим братом та сестрами працював на польових роботах у багатих господарів. Як і більшість селян, батько готував сина до хліборобської праці, мріючи, щоб земля та майно перейшли в надійні руки його спадкоємця. Хоча чехи мешкали серед українського населення, удома вони спілкувалися винятково чеською мовою. Тому рідною мовою для Георгія була чеська мова, згодом – українська «у зв'язку зі спілкуванням у школі й на роботі з українцями».

У 1902 році Георгій Сухомел закінчив у рідних Голендрах, які в 1900 році перейменували на честь російського царя Миколи II на хутір Миколаївський, двокласну церковно-парафіяльну школу. Здібності Жоржа (так в школі називали його однокласники) помітили вчителі та священник із сусіднього Самгородка, який навчав дітей Закону Божого. Він же взяв хлопця на повне утримання й допоміг підготуватись до вступу в реальне училище. Сам Георгій Йосипович, уже будучи професором, згадував: «Літом я пас корову й готувався до реальної школи, читав на сонці. Відчуваючи великий потяг до знань, я в 1903 році, хлопчиськом 15 літ, вирушив із декількома рублями в кишені до Києва. Підготував і склав іспит у реальну школу». З 1903 року продовжив освіту в одному з реальних училищ Києва, з якого був виключений у 1905 році за участь у революційному гуртку. Реальне училище все ж таки вдалося закінчити екстерном у 1908 році. А далі – навчання на механічному факультеті Київського політехнічного інституту за спеціальністю «гідромеханіка» (1908-1913 рр.). Кошти на навчання небагатий студент заробляв репетиторством, виготовленням креслень та беручи участь у масових сценах Київського оперного театру.

20-го грудня 1913 року Г. Й. Сухомел складає випускні іспити, за результатами яких екзаменаційна комісія присуджує йому звання інженера-технолога за спеціальністю «Гідромеханіка». Здібного студента помітили викладачі й запропонували йому залишитися на навчання в аспірантурі, і впродовж 1914-1916 років він був професорським стипендіатом на кафедрі гідравліки та гідромеханічних машин. У 1916 році Георгій Йосипович склав частину ад'юнктських іспитів (звання ад'юнкта давало право брати участь у заміщенні вакантної посади на кафедрі), але скласти всі іспити завадила революція.

У 1913 році він одружився з киянкою Єлизаветою Михайлівною Потаповою (1886-1946), яка працювала вчителькою початкових класів. У 1916 році в них народилась єдина донька Катерина.

Відчуваючи потребу у фахівцях із сільського господарства, група професорів та інженерів Київського політехнічного інституту, Київського університету та низки інших спеціалістів організує приватне сільськогосподарське гідротехнічне училище, у якому відразу розпочав педагогічну діяльність Сухомел, а з 1917 року він став штатним викладачем гідравліки та будівельної механіки в Київському політехнічному інституті, продовжуючи викладати ще й у Київському сільськогосподарському гідротехнічному училищі.

У 1918 році померла мати Георгія Йосиповича, а батько залишився на утриманні старшого брата Йосипа. Після смерті батька в 1930 році вчений поступово припиняє спілкування зі своїми родичами з рідного села, очевидно, побоюючись за власне життя та життя своїх рідних, бо його дядька по материній лінії Володимира Кириловича Фогеля звинуватили в шпигунстві на користь Німеччини і розстріляли у 1938 році.

Крім педагогічної та громадської, Г. Й. Сухомел займається науковою роботою. У 1922 році він підготував до публікації статтю «Теорія та розрахунок насосів внутрішнього згорання». 1 грудня 1923 року його призначили деканом механічного факультету КПІ. 1 квітня 1926 року було засновано Науково-дослідний інститут водного господарства України (тепер

інститут гідромеханіки НАН України), у якому Георгій Йосипович розпочав працювати на посаді старшого наукового співробітника з 15 лютого 1927 року, а з 1931 року очолив відділ гідравліки інституту. Учений постійно підвищував свій науковий рівень, читаючи тогочасну іноземну літературу й перекладаючи деякі іноземні твори (він вільно володів російською, українською та чеською мовами, читав і розумів німецькою, англійською та французькою мовами). У 1927 році написав і видав українською мовою підручник із гідравліки, який декілька разів перевидавався. Цього ж року йому присвоїли вчене звання професора Київського інженерно-меліоративного технікуму, де він мав велике навантаження на роботі й тому звернувся з проханням звільнити його з посади декана КПІ. Він надавав велике значення проведенню експериментальних робіт, тому за його ініціативи були побудовані три гідравлічні лабораторії: у Київському меліоративному інституті, КПІ та Інституті гідрології АН УРСР. Його неодноразово запрошували як експерта при будівництві та експлуатації гідротехнічних та гідроенергетичних об'єктів.

9 вересня 1936 року Г. Й. Сухомел здобув вчене звання кандидата технічних наук без захисту дисертації. Доповідь про наукові досягнення вченого зробив академік О. В. Палладін.

З 1936 року професор Г. Й. Сухомел завідував кафедрою гідравліки КПІ, і під час його керівництва кафедра успішно розвивалась: збільшилися площі лабораторій, розроблялась низка наукових завдань із гідравліки та гідромеханіки. Працюючи також в Інституті водного господарства, який у 1938 році реорганізували в Інститут гідрології, він розробив схему конструкції гідропневмоавтомата. Цю роботу позитивно оцінили на науково-технічній конференції в Харкові в 1939 році.

Починаючи з 1936 року, учений почав розвивати новий науковий напрям, пов'язаний із фундаментальними дослідженнями руслових потоків та рухом суден в обмежених фарватерах.

З початком німецько-радянської війни академічні установи були евакуйовані на схід, а з ними й низка провідних учених. Георгій Йосипович разом із дружиною, вагітною дочкою та небогою тимчасово мешкали в Уфі, де вчений завідував відділом гідромеханічних споруд в інституті будівельної механіки гідроспоруд АН УРСР.

Після смерті дружини в 1946 році вчений повністю занурився в роботу й у 1948 році захистив докторську дисертацію на тему «Питання теорії нерівномірного руху рідин у відкритих руслах і спорудах».

У післявоєнний період почалась відбудова народного господарства. Разом із тим провідним науковим установам було дано завдання розробити проєктну документацію для будівництва Каховського гідровузла та Південноукраїнського каналу, і Георгій Йосипович брав безпосередню участь у цьому.

У 1951 році вийшла Постанова Ради Міністрів СРСР, згідно з якою члену-кореспонденту АН УРСР Г. Й. Сухомелу було присуджено Сталінську премію третього ступеня за наукову працю «Питання гідравліки відкритих русел і споруд», опубліковану в 1949 році. Цього ж таки року його обрали академіком АН УРСР зі спеціальності «Гідравліка та гідромеханіка».

З метою виконання завдань, які були поставлені Міністерством водного транспорту, академік Г. Й. Сухомел ініціював побудову дослідного басейну. Досліди, проведені в цьому басейні, дозволили розрахувати осадки суден та їх критичні швидкості в річках та каналах. Г. Й. Сухомел – автор понад 80 наукових праць. Результати теоретичних розвідок науковця лягли в основу розробки рекомендацій із безпечного плавання у відкритих фарватерах, проєктування гідротехнічних споруд та ін.

У науковому зростанні Г. Й. Сухомел досягнув таких висот: 1927 р. – професор, 1939 р. – член-кореспондент АН УРСР, 1948 р. – доктор технічних наук, 1951 р. – академік АН УРСР. Окрім наукових ступенів та вчених звань, його наукові досягнення були відзначені державними нагородами: орденами «Знак Пошани» (1944 р.), Трудового Червоного Прапора (1948 р.), Леніна (1954 р.).

А ще Георгій Йосипович мав чудову родину: віддану дружину Єлизавету Михайлівну та люблячу дочку Катерину Георгіївну, яка в дорослому віці ніжно турбувалася про нього, особливо в останні роки його життя.

Про порядність, шляхетність та відповідальність його як людини і науковця може свідчити заява Г. Й. Сухомела на ім'я директора Науково-дослідного інституту промислової енергетики про звільнення з посади керівника сектора (1930 р.), на якій він працював за сумісництвом. Георгій Йосипович не просто відмовляється від посади, він мотивує це прохання великою завантаженістю через участь в організації гідравлічної та гідротехнічної лабораторії, у якій були зацікавлені багато академічних та галузевих наукових установ. До того ж серйозної уваги вимагали аспіранти, підготовкою яких займався вчений. Він просить перевести його на безоплатну позаштатну посаду наукового співробітника й бере зобов'язання закінчити розпочаті ним наукові роботи й по можливості брати участь у розробках інших наукових тем.

Особистим документом, що свідчить про приватне життя науковця, є записка, яку донька Катерина Георгіївна надіслала до батька під час його перебування в лікарні. Записка сповнена щирою любов'ю й довірою, що характеризує стосунки рідних людей.

Георгій Йосипович Сухомел помер 18 липня 1966 року і похований на Байковому кладовищі в Києві.

Дорогами академіка пішли і його нащадки: донька Катерина Сухомел, онука Ірина Осипенко (Фірстова), правнук Юрій Фірстов, які закінчили КПІ та здобули науковий ступінь кандидата технічних наук.

Світлина: uk.wikipedia.org/wiki/Сухомел_Василь_Йосипович.

Джерела: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. До 130-річчя з дня народження Георгія Йосиповича Сухомела. Київ, 2018.

Коваленко Сергій. Життєвий і творчий шлях академіка Г. Й. Сухомела.

Україна-Чехія: історія і сьогодення. Одеса, 2013.

nbuv.gov.ua/node/4209

Suchomel Georgij

Georgij (Jiří) Suchomel, syn Josefa, se narodil 11. září 1888 v obci Holendry (nyní obec Nikolajevka Kozjatinského rajonu Vinnické oblasti) v početné rodině (dvanáct dětí, z nich dva bratři a čtyři sestry zemřeli v dětství). Obec dostala název Holendry podle německého gráfa Holendra, který prodal svůj majetek Čechům, (takových případů bylo několik, kdy Češi pojmenovali své kolonie podle příjmení bývalých vlastníků). V roce 1900 obec byla přejmenovaná na Nikolajevka podle ruského cara Nikolaje II. V obci bydlelo převážně české obyvatelstvo. Jeho otec Josef, syn Jana Suchomela a matka Anna, dcera Cyrila Fogela, emigrovali do Ruska z obce Kunčice na Královéhradecku v Čechách, v roce 1974. Rodiče Georgije byli středními rolníky. Vlastnili sedm hektarů půdy, na které pěstovali obilniny a chovali dobytek. To bylo málo pro početnou rodinu, a proto starší bratr Georgije Josef a sestry pracovali jako čeledíni u bohatších občanů. Od osmi let Georgij

také pomáhal svým rodičům hospodařit – pásal dobytek a od 14 let spolu se sestrami a bratrem pracoval na poli u bohatých. Jeho otec chtěl, aby se majetek dostal do pevných rukou jeho potomků.

Po ukončení dvouleté církevní školy v Holendrech, kde byl nejúspěšnějším žákem, si ho všiml farář ze sousedního Samhoroda a za své prostředky ho připravil ke vstupu do reálky. S několika rubly v kapse, Georgij jako 15letý odjel pokračovat ve studiu na reálce v Kyjivě, odkud byl v roce 1905 vyloučen jako člen revolučního kroužku. Reálku se mu podařilo ukončit v roce 1908 externě. Dále se učil jako student Kyjivské polytechniky mechanické fakulty v oboru hydromechanika (1908-1913). Nebohatý student získával prostředky pro studia jako domácí učitel a dělal i kreslení. Po ukončení vysoké školy dostal zaměstnání na katedře hydrauliky a hydraulických strojů, postupně zastával funkce profesora, docenta, děkana a vedoucího katedry hydrauliky a hydraulických stroje (1914-1948) Kyjivské polytechniky. Současně také vyučoval a byl vedoucí katedry na Kyjivské vyšší škole vodního hospodářství (1916-1958).

Mladého odborníka Georgije Suchomela zapojovali do důležité práce jako staršího inženýra v technickém oddělení Kyjivského oblastního vojensko-průmyslového výboru (1916-1917) a v státních palivo-průmyslových podnicích m. Kyjiva (1917-1923).

Po úmrtí své maminky v 1918 roce a otce v roce 1930 pan Suchomel postupně ztratil vztahy se svou rodinou. Možná, že se bál kvůli svým příbuzným, protože jeho strýc, rodný bratr maminky Vladimír Kirilovič Fogel, byl obviněn jako německý vyzvědač a odsouzen k trestu smrti v roce 1938.

Profesor Suchomel souběžně také pracoval ve vědeckovýzkumných ústavech Akademie věd USSR. Od roku 1927 do roku 1958 pracoval jako starší vědecký zaměstnanec, vedoucí oddělení hydrauliky (od roku 1930) a ředitel (od roku 1940) institutu hydrologie a hydrotechniky AV USSR. Nějakou dobu vykonával vedlejší činnost vedoucího oddělení vodních staveb institutu stavební mechaniky AV USSR (1941-1944). Záslouhou G. Suchomela v těch osvětových ústavech, kde vyučoval, a také v Institutu hydrologie a hydrotechniky AV USSR byly vytvořeny hydraulické laboratoře.

Vědecké zájmy vědce se dotýkaly průzkumu otázek teorie a výpočtů plynu v pecích, pohybu vody s kritickými hloubkami v otevřených proudech, problémy lokálních ztrát hydraulické energie. Vypracoval teorii nestejnorodého proudu tekutiny na volné hladině v otevřených proudech vody, a

také experimentálně určil a teoretický zdůvodnil možnost dvou forem proudu vody v řekách a vodních stavbách, vyřešil několik praktických otázek inženýrské hydrauliky. Pan Suchomel byl autorem více než 80 vědeckých děl. Jeho všeobecným vědeckým pojednáním se staly „Otázky hydrauliky otevřených řečišť a vodních staveb“ (1949), za kterou vědec dostal Státní cenu (1951). Výsledek jeho teoretických průzkumů se stal základem pro doporučení bezpečné plavby v otevřených řekách, projektování vodních staveb atd.

Jako vědec Georgij Suchomel dosáhl těchto postů: 1927 – profesor, 1939 – dopisující člen AV USSR, 1948 – doktor technických věd, 1951 – řádný člen AV USSR. Mimo vědeckých hodností jeho vědecké úspěchy byly oceněny státními vyznamenáními: řád Znak Cti (1944), řád Rudého praporu práce (1948), Leninův řád (1954).

Akademik Suchomel pořád zvyšoval svoji vědeckou úroveň četbou vědeckých děl, některá z nich překládal do ruštiny (ovládal ruský, ukrajinský a český jazyk, četl a rozuměl německy, anglicky a francouzsky), vystupoval na vědeckých konferencích, rád navštěvoval všelijaké technické výstavy.

A ještě k tomu měl Georgij Suchomel překrásnou rodinu: oddanou manželku Jelisavetu Michajlovnu a milovanou dceru Kateřinu, která se o něj starala, zvláště v posledních letech jeho života.

O slušnosti, poctivosti a odpovědnosti jeho jako člověka a vědce může hovořit žádost, kterou podal řediteli Vědeckého ústavu průmyslové energetiky o uvolnění z funkce vedoucího sektoru, kde vykonával vedlejší činnost. Georgij Suchomel prostě neodmítá své postavení, a vysvětluje to tím, že má plné zaměstnání v organizování hydraulické a hydrotechnické laboratoře, mimo toho seriózní pozornost potřebují jeho aspiranti. Žádá dát se převést na externího spolupracovníka a zavazuje se dokončit jím zahájené vědecké práce.

Osobní dokument, který svědčí o soukromé životě vědce je lístek jeho dcery otci, když byl v nemocnici. Tento dopis je naplněný upřímnou láskou a důvěrou mezi příbuznými. Georgij Suchomel zemřel 18. července 1966 a je pohřben na Bajkovém hřbitově v Kyjivě.

Cestou akademika šli jeho potomci: dcera Kateřina Suchomelová, vnučka Jiřina Osipenková (Firstová) a pravnuček Jurij Firstov, kteří absolvovali KPI a stali kandidáty technických věd.

Foto, zdroj: uk.wikipedia.org/wiki/Сухомел_Василь_Йосипович.

Prameny: *Nacionalní knihovna Ukrajiny. До 130-річчя з дня народження Георгія Йосиповича Сухомела. Київ, 2018.*

Коваленко Сергій. Життєвий і творчий шлях академіка Г. Й. Сухомела.

Україна-Чехія: історія і сьогодення. Одеса, 2013.

nbuv.gov.ua/node/4209

Родина Сваровських

У 1883 році до Квасилова переселився слюсар Індржіх (після прийняття православного хрещення – Ярослав) Сваровський, який народився в 1851 році в Шумбурку над Десною в Чехії в родині Петра Сваровського. Він купив невеликий земельний наділ поблизу залізниці, на якому побудував собі будинок та невелику слюсарну майстерню, де виконував на замовлення слюсарні роботи, зокрема невеликі ковальські вироби, чому навчився у свого діда. Поступово почав приймати на платне навчання учнів, бо кількість замовлень постійно зростала і потрібні були навчені робітники. Збільшення грошових надходжень за навчання учнів та готову продукцію дозволило розширити виробництво, і невеличка майстерня, для якої виготовляли заготовки для молотків та кліщів місцевий коваль Вацлав Локвенц та тепер уже колишній

коваль Вацлав Галоунек, який пізніше став шинкарем та купцем, поступово перетворювалася у виробниче підприємство, чому були раді мешканці Квасилова.

Збільшувалося виробництво продукції, підприємство розширювалося, добудовувалися нові приміщення, і в 1892 році виникло й ливарне виробництво в добудованому цеху, де відливали вироби з міді та чавуну. На базі цього виробництва з часом виріс завод, де виготовляли сільськогосподарську техніку та ливарні вироби, яким керував син Ярослава Сваровського – Владімір (Індржіх). На цьому заводі перед початком Другої світової війни працювало більше 90 робітників із Квасилова та навколишніх сіл.

Значний внесок у розвиток виробництва зробила дружина Ярослава Сваровського Алоїзія – дочка одних із перших поселенців Квасилова Йозефа та Франціски Странських, яка в хрещенні отримала ім'я Ярослава. Вона, виконуючи великий обсяг домашньої роботи, невтомно ще працювала й у майстерні. Пізніше ця жінка завідувала сільською бібліотекою Квасилова, у якій у 1924 році було 10000 книг. Це була одна з найбільших бібліотек у чеських селах на Волині.

У «Волинських епархиальних ведомостях» за 1889 рік зустрічаємо під № 479 та № 480 записи про перехід до православ'я Єлизавети Сваровської, 28 років, та її сина Владіміра, 3 роки. Очевидно, що мова йде про пані Алоїзію та її сина Владіміра, бо при переході до православ'я виконувався обряд хрещення, і новоявленому православному давали нове ім'я.

Цей завод був найбільш конкурентним у своєму роді на всій Волині. Там виготовляли молотарки з пасовим та шестерінчастим приводом, які могли приводитися в дію від двигуна (парового чи дизельного) або кінною тягою, січкарні, преси для віджиму олії та соку для вина, помпи, компресори та здійснювали ремонт моторів всіх типів, парових двигунів та пристроїв для обробки металу та дерева.

Зважаючи на авторитет інженера Владіміра Сваровського, він з 1930 року по 1939 рік обіймав посаду почесного консула Чехословаччини на Волині, а замісником у нього був учитель квасилівської школи Владімір Томаш. На стіні житлового будинку родини Сваровських

з'явився великий герб Чехословацької Республіки. Велика кутова кімната з окремим входом стала службовим приміщенням – шматочок Чехословаччини у Польщі.

Те, що в Квасилові відкрилося консульське відділення, мало свої переваги. Передусім до зупинки потягів було ледве п'ятдесят метрів, приміські потяги проїжджали за день сім разів у кожен бік. Консульське відділення полегшувало підписку чеських часописів для всієї Волині, допомагало молодим людям у виїзді на навчання у середніх та вищих навчальних закладах Чехословацької Республіки. Крім того, усього лиш за якихось три кілометри від Квасилова, у Здолбуніві, були великі торгівельні склади машинобудівного підприємства Вехтрле-Коваржік, далі – великі склади фірми «Кнотек», де керівником був пан Йозеф, торгівельне підприємство братів Поспішлових тощо. Слід зауважити, що брати Поспішлови привозили з Чехословаччини не тільки сільськогосподарські машини, але й щепи нових сортів фруктових дерев, про що згадується в хроніці села Новини Чеські, яку написав всесвітньо відомий хореограф Владімір Лібовицький, уродженець цього села.

Почесний консул та його заступник разом добивалися відкриття у Квасилові суто чеської школи, але їх старання не увінчалися успіхом. Материнську мову дозволялося в школі вивчати тільки в обсязі щотижневих 4 або 5 годин. Владімір Томаш на свій страх та ризик навчав дітей більше, ніж це дозволяли приписи польського шкільного керівництва, виховуючи в них любов та повагу до своєї прабатьківщини, що й проявилось під час масового добровільного вступу волинських чехів, у тому числі й квасилівських, у закордонні військові формування чехословацької (і не тільки) армії під час Другої світової війни. Через свою діяльність Владімір Томаш був звільнений із посади вчителя як чеський шовініст у Квасилові, звідки його перевели до Здолбунова.

У 1932 на Всесокольський зліт до Чехословаччини за єдиним закордонним паспортом Владіміра Сваровського поїхало 176 осіб віком від 12 до 71 року з різних сіл та міст Волині.

Владімір Сваровський насамперед був успішним підприємцем. Після вступу радянської армії на терени Західної Волині його підприємство націоналізували, а його самого призначили провідним спеціалістом. Функції комісара формально виконував Кржіж. Проте 20 жовтня 1939 року заарештували та відправили до Рівного Вацлава Перного, керівника хмелезаготівельного підприємства (Укрзаготхміль), що використовувало хмелефабрику Яндури. Заарештували також почесного консула Владіміра Сваровського та власника квасилівської броварні Їржі Земана. Його родину разом із ще п'ятьма іншими квасилівськими родинами багатших чехів (власники підприємств та більших земельних володінь) насильно вивезли до Казахстану, конфіскувавши все їх майно.

Про долю Владіміра Сваровського в Квасилові є дві версії. Згідно з першою він перебував у Дубенській в'язниці й після нападу Німеччини на Радянський Союз його, як і багатьох інших в'язнів, розстріляли. За другою версією, його вивезли до Сибіру (до цієї версії схиляється й дослідниця волинських чехів, доцент Східноєвропейського національного університету в м. Луцьку Світлана Шульга). Підтвердженням цього може бути те, що його дружина Віра Сваровська зі своїм сином вступила в Бузулуці до чехословацького закордонного військового підрозділу під командуванням підполковника Лудвіка Свободи й під час відвідання цього підрозділу послом Чехословаччини в СРСР Зденьком Фієрлінгером попросила останнього довідатися про долю її чоловіка. Незабаром отримала відповідь, що її чоловік уже в дорозі до неї. Правда, вона його так і не дочекалася. Знову ж таки розкопки, проведені на території колишньої Дубенської в'язниці, указують на те, що після початку війни в'язнів фізично не могли вивезти на схід і, виконуючи секретний наказ із Москви, розстріляли

– кого в камерах, а кого на підвір'ї в'язниці. Уранці 24 червня місцеві мешканці, зайшовши на територію в'язниці, де вже не було охорони, побачили жахливу картину розстрілу. Тих, кого впізнали родичі з Дубна та ближніх сіл, забрали й похоронили, а неопізнаних похоронили в загальній могилі. «Розстрільні» списки або були знищені, або надійно сховані в московських архівах. До слова, в 1939-41 роках на західну Україну були направлені співробітники НКВД з північних областей Росії, які набули «досвіду» під час Великого терору в 1937-38 роках в сумнозвісних таборах на Соловецьких островах, Сандермоху та ін. Знаковим є те, що на окуповані Росією території України у 2022-2024 роках були направлені військові підрозділи Росгвардії з Петербурзької області, які отримали інструкції, розроблені для боротьби з повстанцями ОУН-УПА у 1939-44 роках. Геноцид, який проводив Сталін по відношенню до громадян України, продовжив путінський режим.

В радянські часи і за незалежної України аж до початку 2000-х років приміщення колишньої тюрми у Дубному використовувалися як виправний заклад, і там велися певні будівельні роботи: рилися траншеї, будувалися споруди тощо. Можливо, з метою, щоб замести сліди злочину. Тому провести розкопки на цій території вдалося лише у 2019 році. Було знайдено 19 людських скелетів, які перепоховали на місцевому цвинтарі, але повністю дослідити територію не вдалося. Історики вважають, що основне поховання ще не вдалося знайти, або його ще в радянські часи таємно знищили.

Як згадує Ярослав Перний, який випадково опинився в Казахстані, зайшовши до товарного вагону, щоб попрощатися зі своєю мамою та сестрою, у північному Казахстані, куди виселяли всіх неугодних режиму, пані Сваровська мешкала в одній халупі з родиною Перних. Вона попросила його написати листа до пана Фієрлінгера, посла Чехословаччини в СРСР, щоб той допоміг з'ясувати долю її чоловіка – Владіміра Сваровського. Лист був відісланий і десь через місяць отримано відповідь, де було написано, що, попри всі зусилля, не вдалося отримати про почесного консула ніяких відомостей, крім тих, що його востаннє бачили в Дубні.

У жовтні 1939 року група чехословацьких вояків під командуванням капітана Неквасіла, які втекли з Протекторату до Польщі, де вступили в чехословацький легіон і воювали на території Польщі з німцями, прибула до Квасилова. Свого часу чехословацькі легіонери отримали від польського командування наказ про відступ на схід, де їм пообіцяли, що в Дембліні льотчики отримають літаки. Поки вони туди пішки добиралися, німці знищили багато літаків. Тоді льотчики та льотний обслуговуючий персонал догнали основну групу й продовжили рух на схід, аж на Волинь. У Квасилові утворили штаб, який реєстрував чехословацьких воїнів, які прибували. За допомогою активних мешканців Квасилова та за дорученням почесного консула їх розселяли у навколишніх чеських селах. Вони допомагали селянам під час осінньо-польових робіт, маючи за це дах над головою та харчування. Ця група втікачів з Протекторату весь час намагалися з'єднатися з головною групою чехословацьких утікачів-легіонерів. Разом із льотчиками планували відійти десь п'ятдесят волинських хлопців, яким штаб забезпечив паспорти. Пізніше штаб отримав від консульського відділення ще п'ятдесят підписаних із печатками бланків паспортів, які згодом стали в пригоді волинським хлопцям. З групою легіонерів поїхало дванадцять хлопців та одна дівчина. Усі вони приєдналися до основної групи 24 березня 1940 року у Шепетівці, після чого продовжили шлях углиб СРСР.

Після війни пані Сваровська вирішила поселитися в Чехословаччині, а саме – в Жатці. Тут вона активно включилася в громадське життя, стала членкинею жіночого сектору Спілки чехів Волині. У №2 «Věrná stráž» за 1947 рік описується перший вечір відпочинку волинських

чехів на своїй новій старій батьківщині, який традиційно вони проводили на Волині, і дослівно записано: «...окрема подяка стосується також жіночого сектору СЧВ, який із особливим старанням, увагою та бажанням підготував буфет, засвідчивши гарний смак та вміння наших жінок. Пані Сваровська та пані Матяtkова проявили себе чудовими організаторками».

Її здоров'я було надірване поневіряннями та голодом під час депортації. Вона захворіла і у сімдесятих роках померла. Син Сваровських, Ярослав, працював у Жатці в слюсарній майстерні, і його складне життя закінчилося в 1959 році на 52 році життя.

Світлина взята з книги Миколая Шеретюка «Kronika Českého Kvasilova».

Джерела: *Josef Náhlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.*

Mikuláš Šeret'uk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Світлана Шульга. Чехи в західній Волині: від оселення до рееміграції.

Луцьк, 2018.

Jaroslav Perný. Československý konzulát na Volyni. Zpravodaj SČVP, 1992. Č. 6. S. 4.

<https://volynaci.cz/file/13478/Kronika-obce-Noviny-Ceske/>

Rodina Svárovských

V roce 1883 do obce Kvasilov se přistěhoval zámečník Jindřich (v pravoslaví Jaroslav) Svárovský, narozený v roce 1851, syn Petra ze Šumberku nad Desnou, který si zakoupil parcelu nedaleko železniční trati. Tam si postavil domek a dílnu, v níž začal provozovat zámečnickou živnost. Dělal menší kovářské výrobky, čemuž ho naučil jeho dědeček. Postupně přijímal učedníky, jejichž počet stále rostl, neboť práce přibývalo. Za vyučování dětí u Svárovského kvasilováci platili, což dovolovalo rozšiřovat podnik. Maličká dílna, do níž první kladívka a kleště dělal „zahruba“ místní kovář Václav Lokvenc a bývalý kovář, tenkrát ale již hostinský a kupec, Václav Halounek, za „přitloukání“ nejusedlejších občanů, kteří vzniku nového průmyslového podniku byli opravdu rádi, se postupně zvětšovala. Rozšiřovala se výroba, takže jeho dílna se rozrůstala, byly k ní přistavovány nové

objekty a v roce 1892 v ní vznikla i slévárna, když k dílně byl dobudován slévárenský cech pro lití mědí a litiny. Z tohoto základu vznikla později továrna na zemědělské stroje a slévárna Ing. Vladimíra Svárovského, syna Jaroslava Svárovského, v níž před začátkem 2. světové války pracovalo přes 90 řemeslníků a dělníků z Kvasilova a okolních obcí. Na tomto rozvoji měla zásluhu i manželka zakladatele – Aloisie (v pravoslaví Jaroslava) Svárovská, rozená Stránská. Její rodiče Anton a Františka byli zemědělci v obci Kvasilov. Tato statečná žena pracovala neúnavně v domácnosti i v dílně.

Na strankách “Волынских епархиальных ведомостей” за 1889 rok potkavame pod č. 479 a č. 480 zápisy, podle kterých občanka obce Kvasilova Jelizaveta Svárovská, 28 let, a její syn Vladimír,

3 roky, přestoupili na pravoslaví. Tehdy křtily nových pravoslavních a dávaly nové jméno. Pravděpodobné, že paní Aloisie dostala nové jméno – Jelizaveta.

Továrna Svárovských se stala nejlepším konkurenčním podnikem mezi jinými podobnými podniky na Volyni. Tam se provozovala výroba mlátiček s pasovým a ozubeným převodem pro pohon koňmi, stroje na lisování oleje a vína, pumpy, kompresory, dělaly se tam generální opravy pohonů všech typů, parních strojů, strojů na obrábění dřeva a kovu. V podniku bylo zaměstnáno mnoho obyvatel Kvasilova a okolních obcí.

Vzhledem ke své popularitě inženýr Vladimír Svárovský zastával před 2. světovou válkou úřad honorárního konzula pro volyňské Čechy v Polsku. Jeho zástupcem byl kvasilovský učitel Vladimír Tomáš. Československý konzulát v Kvasilově vznikl v roce 1930. Na stěně obytného domu Svárovských se objevil velký znak Československé republiky. Velká rohová místnost s vlastním vchodem tvořila úřadovnu – kousíček Československa v Polsku. Zařízení bylo dovezeno z velvyslanectví ve Varšavě.

To, že byl konzulát v Kvasilově, mělo svoje výhody. Především na nádraží to bylo pouhých padesát metrů, osobní vlaky jezdily sedmkrát denně oběma směry. Konzulát usnadňoval objednávku odborných a zábavných časopisů pro celou Volyň, studium na středních i vysokých školách. Mimo to byly asi tři kilometry od Kvasilova, ve Zdobunově, velké prodejní sklady strojírenského podniku Wichterle-Kovařík, dále velkosklad firmy Knotek, který řídil pan Josef, obchodní podnik bratři Pospíšilů a další. V kronici obce Noviny České, kterou sepsal známý choreograf Vladimír Libovický, upomíná se podnik Pospíšilu, který dovažel z Československa mimo zemědělské stroje také mladé stromy pro ovocné zahrady.

Čestný konzul a jeho zástupce usilovali o ryze českou kvasilovskou školu, ale jejich úsilí nebylo korunováno úspěchem. V mateřském jazyce se tam vyučovalo jen 4 až 5 hodin týdně. Vladimír Tomáš vyučoval česky děti častěji, než mu dovolovaly polské školní úřady a vedl děti k lásce ke své staré vlasti. To se projevilo v masovém vstupu volyňských, zejména kvasilovských, Čechů do československých jednotek na území SSSR. Učitele Tomáše polské úřady za jeho politické názory přesunuly z kvasilovské do zdobunovské školy.

V roce 1932 na Všesokolský slet, na jeden pas Vladimíra (Jindřicha) Svárovského, jelo do Československa 176 osob ve věku od 12 do 71 let z různých obcí a měst Volyně.

Ing. Svárovský vedl úspěšný strojírenský podnik. Po vstupu sovětských vojsk v roce 1939 byl podnik združstevněn. Pan Svárovský byl jmenován vedoucím mistrem, komisařem byl formálně zvolen pan Kříž. Avšak 20. října 1939 byli zatčeni a odvezeni do Rovna Václav Perný, vedoucí výkupu chmele v celé západní Ukrajině (sklad u Jandurů), konzul Jindřich Svárovský a majitel pivovaru Jiří Zeman.

V říjnu 1939 byla skupina čs. vojáků, kteří uprchli do Polska, uznána prezidentem Polské republiky jako československá legie v Polsku. Současně tato legie dostala rozkaz k ústupu na východ, se slibem, že v Demblině dostanou letci svá letadla. Než tam stačili pěšky dojít, zničili Němci na letišti množství letadel. Většina českých letců a leteckého personálu dohnala hlavní skupinu, ale část pokračovala v pochodu na východ až na Volyň. V Kvasilově pak vznikl štáb, který evidoval přicházející letce, s pomocí obětavých občanů Kvasilova a s doporučením konzula je ubytovával v okolních českých vesnicích, kde pomáhali za byt a stravu v podzimních polních pracích. Celou dobu se ze všech sil snažili spojit s hlavní skupinou legionářů. S letci mělo odejít asi padesát volyňských chlapců, kterým štáb opatřil pasy. Později dostal štáb od konzulátu ještě asi padesát orazítkovaných a podepsaných pasových tiskopisů, které pak našim chlapcům velmi pomohly. Se skupinou legionářů

odjelo dvanáct chlapců a jedna dívka, všichni se s hlavní skupinou spojili 24. března 1940 v Šepetovce a potom pokračovali dále do SSSR.

Vladimír Svárovský byl odvezen do Rovna a pak ho naposledy viděli v Dubenské věznici. O osudu inženýra Svárovského kolovaly v Kvasilově dvě nepotvrzené zvěsti. Jedna tvrdila, že byl zastřelen na dvoře věznice v Dubně, krátce před vstupem německých vojsk. Druhá uváděla, že byl deportován na Sibiř. První verze vypadá jako nejvíce pravděpodobná, protože po 24. červnu 1941 na dvoře a ve vězeňských celách byli nalezeni mrtví vězni. Seznam postřílených vězňů byl spálen, nebo spolehlivě uschován v moskevských archivech.

Bývalá továrna Svárovských se rozrostla a vedle ní v roce 1940 vznikl další průmyslový podnik na renovování i generální opravu nákladních aut a traktorů. Jeho rodina byla později spolu s pěti dalšími násilně deportována do Kazachstánu. V severním Kazachstánu, kam byli vysídlováni lidé režimu nepohodlní, rodina Svárovských bydlela ve stejné chalupě s rodinou Perných. Paní Svárovská prosila Jaroslava Perného, aby napsal velvyslanci Fierlingerovi, zda by mohl zjistit jakoukoliv zprávu o jejím manželovi, zda žije nebo jaké jsou jeho další osudy. Dopis velvyslanci byl odeslán. Odpověď, kterou uschoval pan Perný, přišla asi za měsíc. Velvyslanectví sdělilo, že přes všechno úsilí se nepodařilo o konzulovi Ing. Svárovském sehnat žádnou zprávu, naposledy byl viděn v Dubně.

Manželka Vladimíra Svárovského, Věra Svárovská, se svým synem přihlásila se do čs. vojenské jednotky v Buzuluk. Svého manžela se však nikdy nedočkala.

Po válce se paní Svárovská rozhodla pro Československou republiku a usadila se v Žatci. Tam se aktivně zapojila do veřejné účinkování jako členka SČV, jak je to popsáno v „Věrná stráž“ č. 2 ročník 1947 o plesu volyňských Čechů: „...zvláštní dík patří též dámskému odboru SČV, který s nevšední obětavostí, pečlivostí a ochotou připravil bufet, který svědčil o dobrém vkusu a umění našich žen. Paní Svárovská a paní Mařátková se projevíly jako výborné organizátorky“.

Její zdravotní stav byl ale trvale narušen strádáním a hladem v době deportace. Onemocněla a v sedmdesátých letech zemřela. Její syn Jaroslav pracoval v žatecké šroubárně a jeho život byl následkem zlého osudu zkrácen. Zemřel v roce 1959 ve věku 52 let.

Foto, zdroj: archiv Anny Lymyč.

Prameny: *Josef Náhlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.*

Mikuláš Šereťuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Jaroslav Perný. Československý konzulát na Volyni. Zpravodaj SČVP, 1992. Č.6. S.4.

Світлана Шульга. Чехи в західній Волині: від оселення до рееміграції. Луцьк, 2018.

<https://volynaci.cz/file/13478/Kronika-obce-Ceske-Noviny/>

Свобода Йозеф

Йозеф Свобода народився 7 серпня 1927 року в селі Залісся Здолбунівського повіту Волинського воєводства Польщі (нині Рівненський район Рівненської області України). У родині було ще двоє дітей – Вацлав (*1930) та Марія (*1929). Усі вони народилися в Заліссі. Його батько, Вацлав Свобода, 1898 року народження, був землеробом, а мати, Надежда Свободова, народжена Кралічкова, 1902 року народження, була домогосподаркою.

Декілька слів про його дідів та бабусь. Його прадідом із батькового боку був Вацлав Францович Свобода (1833-1904), а прабабусею – Варвара Тимофіївна Свободова (1833-1899), дід Вацлав, народився в 1868 році і був землеробом, а бабуся Катержина, дівоче прізвище Тіха, народилася в 1869 році в Міхновці окрес Градец Кралове, була домогосподаркою. Його дід із боку матері, Ян Кралічек, народився в 1865 році в селі Полічка окрес Світави, а бабуся Кралічкова, дівоче прізвище Гавіржова, 1867 року народження, теж походила з Полічки.

Про рік переїзду родини Свободових на Волинь відомостей нема, так само нема прізвища Свобода серед прізвищ 57 чехів, які купляли маєток Гульча у поміщиці Омецінської за угодою від 1877 року. В Метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська перший запис про цю родину датується 1895 роком. В «Пам'ятній книзі села Залісся» перший підпис члена цієї родини, Вацлава Свободи, зустрічається під документом, датованим 20 січня 1895 року. Отже, ця родина поселилася у Заліссі не пізніше 1895 року.

Йозеф Свобода 25 березня 1944 року в неповних сімнадцять років добровільно записався в Рівному до чехословацького армійського корпусу генерала Лудвіка Свободи і брав участь у боях на Дуклянському перевалі. У Словаччині лікував поранення. За свої військові заслуги під час перебування в цьому корпусі в серпні 1945 року отримав подяку від міністра народної оборони – генерала Лудвіка Свободи, а також наступні нагороди: Чехословацький військовий хрест, Дукельську пам'ятну медаль, Чехословацьку воєнну пам'ятну медаль із планкою СРСР та інші почесні медалі Чехословацької спілки борців за свободу. Демобілізувався у званні молодшого сержанта. Фотографія генерала Лудвіка Свободи багато років висіла в рамці на кухонній стіні у його оселі.

Його брат Вацлав чотирнадцятилітнім підлітком у роки післявоєнної діяльності українських націоналістів отримав тяжке психічне захворювання. Родина Свободових, як і більшість волинських чехів, вирішила повернутися до Чехії, і однією з причин була надія на те, що в Чехії кращі лікарі, які зможуть вилікувати Вацлава. Справді, Вацлав виздоровів і при досягненні призовного віку був призваний на військову службу. Там, на жаль, хвороба проявилася знову й тривала до кінця життя.

У 1947 році Йозеф Свобода переселився з родиною в село Бесно на Подборжанську, де вирішив господарювати на виділеній землі. Того ж року в Бесно почала працювати у одного із землеробів його майбутня дружина Анна. Після одруження пан Свобода вирішив господарювати одноосібно, а його батько, мати, брат та сестра переселилися до Колешовиць на Раковницьку. Пізніше пан Свобода вступив до сільськогосподарського кооперативу, вийшов із нього та знову вступив. Там і працював аж до смерті 1985 року механізатором та

хмелярем. Його улюбленими заняттями було мисливство та садівництво. Зі своєю дружиною виховали троє дітей.

Пан Йозеф Свобода багато років згадував своє рідне село на Волині й дуже хотів показати Залісся своїм дітям, але це йому не вдалося. «Такі смачні та великі черешні, як у нас удома на Волині, я тут ніде не бачив». Такими були його слова щороку в кінці літа.

Світлини: архів родини Свободових.

Джерела: *Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Рівне, 2017.

Pamatná kniha obce Zálesí.

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.

Svoboda Josef

Josef Svoboda se narodil 7. srpna 1927 v obci Zálesí Zdobunovského poviatu Volyňského vojvodstva v Polsku (nyní Rivnenský rajon Rivnenské oblasti Ukrajiny). Měl dva sourozence, Václava (*1930) a Marii (*1929). Oba jeho rodiče se narodili v Zálesí. Jeho otec, Václav Svoboda, ročník 1898, byl rolník a matka, Naděžda Svobodová, rozená Králíčková, ročník 1902, byla v domácnosti.

A několik údajů o jeho prarodičích: jeho praděd byl Václav Svoboda (1833-1904), syn Franze, prababička Varvara (Barbora, 1833-1899), dcera Tymofěje. Děda Václav, z otcovy strany, se narodil v roce 1868. Byl rolník a babička Kateřina (rozená Tichá) se narodila v roce 1869, byla v domácnosti. Jeho děda Jan Králíček, z matčiny strany se narodil v roce 1865 a pocházel z Poličky – okres Svitavy a babička Králíčková, rozená Havířová, se narodila v roce 1867 a pocházela též z Poličky.

Nemáme informace kdy rodina Svobodových se přestěhovala na Volyň a zejména do Zálesí. Mezi 57 příjmení Čechů, kteří podle smlouvy od 1877 roku zakoupili majetek Hulča u velkostatkářky Omecinské, není příjmení Svoboda. V Matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká první zápis o té rodině je datován 1895 rokem, také první podpis Svoboda v “Pamatné knize obce Zálesí” se objevuje pod dokumentem, datovaným 20 ledna roku 1895. Pravděpodobně, že tá rodina přistěhovala se do Zálesí před rokem 1895.

Pan Josef Svoboda byl 25. března, v necelých sedmnácti letech, odveden v Rivnem na Ukrajině do armády generála Ludvíka Svobody a prošel s ní přes Duklu. Na Slovensku se léčil ze zranění. Za své působení v této armádě obdržel v srpnu 1945 poděkování od ministra národní obrany, generála Ludvíka Svobody a také vyznamenání: Československý válečný kříž, Dukelskou pamětní medaili, Čs. vojenskou pamětní medaili se štítkem SSSR a další čestné medaile Českého svazu bojovníků za svobodu. Demobilizován byl v hodnosti desátníka. Zarámovaná fotografie generála Ludvíka Svobody byla dlouhá léta na stěně v kuchyni.

Jeho bratr Václav jako čtrnáctiletý kluk v době poválečného působení „banderovců“ na Volyni zažil velmi traumatizující zážitek a vážně psychicky onemocněl. Rodina pana Svobody, jako mnozí Češi na Volyni, se rozhodla vrátit do Čech a další důvod bylo i to, že se domnívali, že jsou v Čechách lepší lékaři, kteří nemocného Václava vyléčí. Václav se uzdravil, dospěl a byl odveden na vojnu. Zde se bohužel jeho nemoc obnovila a trvala do konce jeho života.

V roce 1947 se pan Josef Svoboda s rodinou přestěhoval do obce Běsno na Podbořansku, kde chtěli začít hospodařit na přidělené půdě. V létě 1947 začala pracovat v Běsně u sedláka jeho budoucí manželka Anna. Po jejich svatbě v roce 1949 se pan Svoboda rozhodl samostatně

hospodařit a jeho otec, matka, bratr a sestra se přestěhovali do Kolečovic na Rakovnicku. V dalších letech vstoupil pan Svoboda do JZD, vystoupil z něj a opět do JZD vstoupil. Zde pracoval až do své smrti v roce 1985 jako mechanizátor a chmelař. Jeho velkým koníčkem byla myslivost a zahrádka. Se svojí manželkou vychovali tři děti.

Pan Svoboda dlouhá léta vzpomínal na své rodiště na Volyni a velmi si přál Zálesí ukázat svým dětem, ale to se mu nesplnilo. “Tak dobré a velké třešně, jako u nás doma na Volyni, jsem tady nikdy neviděl”. To byla jeho slova každý rok, na konci jara.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. *Huleč Česká na Volyni. Žatec, 1992.*

Matriky Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká.

Pamatná kniha obce Zálesí.

Родина Синкових

У 1870 році після довготривалих політичних, господарських та релігійних утисків із боку Габсбургів Ян Синек, син відставного вояка Вацлава Синка, мешканець села Прадло біля Непомуку, вирішив покинути Чеське королівство й поселитись в царській Росії. Його батько, Вацлав Синек (по-німецьки Wenzel Sinneck), народився 21 вересня 1793 року в Качіне біля Бєроуна, а його батьки – Ян Синек, уродженець Качіна, малоземельний селянин, та Катержіна Заїчкова. Вацлав Синек був католиком, зріст понад 180 см, професії жодної. Військову службу розпочав 6 липня 1813 в піхотному полку «Argentanau» №35 як рекрут на чотирнадцять років, а 1 листопада 1817 його перевели в полк «Baron Kutcschera» №28 (у 1814 році був нагороджений військовим хрестом Armeekreuz). 15 січня 1827 був звільнений у запас у званні воїн – відслуживший воїн. Цього ж року він 13 грудня в Прадле одружився з на рік молодшою Анною Краловою, дочкою Віта Крала, малоземельного селянина, та Терезії Паржіжкової з Клаштера. Помер 28 листопада 1853 року від запалення легень.

У Вацлава Синька було троє дітей. Найстарший – Вацлав (23.09.1830, Прадло–12.11.1918, Прага, Вишеград), який одружився з Марією Калістовою, дочкою бондаря з Гвождян. Сам Вацлав був кравецьким підмайстром, пізніше виготовляв сургуч, будучи дрібним підприємцем. Діти Вацлава Синька: Марія, у заміжжі Байєрова, Терезія, у заміжжі Гартнерова, Анна, у заміжжі Чігакова, Франтішек, Антонін, Отакар, Емануел, Ян, Марія, у заміжжі Ружічкова. Вона народилася в Прадле, а померла в Угерціх. У шлюбі з теслею Йозефом Ружічкою в неї народились діти: Марія, Ева, Анна, Марія Магдалена, у заміжжі Белблова, Йозеф, Ян Непомук, Якоб та Вацлав.

Родини Вацлава Синька та Марії Ружічкової залишилися в Чехії, а Ян Синек, який був мулярем і мав невелике господарство, одружився з Анною Пруховою (*1832, Чечовіце) – дочкою малоземельного селянина Яна Пруха та його дружини Анни Кшірової з Седліште.

У Чехії в родині Яна та Анни Синькових народились Анна (*23.09.1857, Прадло), яка вийшла заміж за Вацлава Крейчі (*1857) з Мирогощі, Ян (*01.12.1860, Прадло), який одружився з Антоніною Нічовою, що народилась в Єдомержіцях, Терезія (05.10.1863, Прадло-24.07.1864, Прадло), Франтішек (*23.07.1865, Прадло), який одружився з Анною Каліковою (*1871, Мирогоща). У Франтішка Синька в шлюбі з Анною Каліковою народились діти: Павла, у заміжжі Гібрантова, Вацлав, який одружився з Анною Новаковою, Марія, у шлюбі Корнічукова.

Ян Синек у другій половині 1870 року виїхав до Великих Дорогостаїв тодішнього Дубенського повіту Російської імперії (нині Дубенський район Рівненської області України), де в польського шляхтича Скарчевського та інших шляхтичів разом з іншими чехами-переселенцями купив частину їхніх земель. Куплена земля – неугіддя, яких ще не торкалась рука людини. Ця місцина називалась Вовчою долиною. Ян Синек, який поселився у Вовчій долині, разом з іншими чехами-переселенцями почав будувати поселення, яке пізніше отримало назву Новини Чеські.

Перша дружина Яна, Синка Анна Прухова, померла в 1872 році в Новинах Чеських, і він удруге одружився з Анежкою Шафаржовою. Родина Шафаржових перебралась на Волинь із сіл Рішуті та Лужна біля Кладно й оселилися в Новинах Чеських. Батько Анежки, Франтішек Шафарж (22.11.1819, Лужна-Новини Чеські), був землеробом, а мати – Анежка Сайлерова (01.08.1829, Бдін-Новини Чеські). Крім Анежки родина Франтішка та Анежки Шафаржових виховала ще Катержіну (*17.08.1855, Ржісуті), яка вийшла заміж за Карла Швеця, Йозефа (*28.01.1857, Ржісуті), який одружився з Франтішкою Ферсіковою, Антоніна (*03.01.1860, Ржісуті), який одружився з Марією Дупцовою з Тоушкова, Марію (*02.06. 1866, Ржісуті), яка мала першого чоловіка Франтішка Містра з Долніх Чернук і другого чоловіка Арношта Томашка з Гунтіржова, Барбору (29.09.1868, Ржісуті-01.02.1887, Дорогостаї), яка вийшла заміж за Арношта Томашка з Гунтіржова, Вацлава та Марію, які померли ще в Чехії. Остання дочка Алоїсія/Анна (*01.02.1871) вже народилася в Дорогостаях на Волині.

Анежка Шафаржова, у шлюбі Синькова, на Волині народила чотирьох синів й одну дочку: Константіна (14.10.1874, Новини Чеські-22.12.1956, Жатец), першою дружиною якого була Анежка Лешакова, а другою – Алжбета Последнікова/Шпрінцова, Вацлава (13.07.1881, Новини Чеські-29.03.1959, Орасіце), який одружився з Антонією Конашковою, Антоніна (08.11.1876, Новини Чеські-01.07.1935, Новини Чеські), який одружився з Анною Тенглеровою з Молодави, Марію (02.02.1879, Новини Чеські-1966, Жатец), яка вийшла заміж за Йозефа Кварду. Було ще двоє дітей: Анежка (*1884) та Йозеф (*1888), але про них немає ніяких відомостей.

Один із синів родини Синькових – Антонін Синек – був поважаним у Чеських Новинах господарем. У шлюбі з Анною Тенглеровою в них народилось чотири сини й дві дочки. Найстарший був Йозеф, який народився 12 лютого 1913 року й загинув у боях на Дуклі 8 вересня 1944 року. Його дружина Анна Шімкова (20.01.1920, Кнерути-25.06.2001, Шумперк) разом з дочкою Їржіною Синьковою (*25.02.1943, Новини Чеські), в шлюбі Франкова, реемігрувала до Чехословаччини. Анна Синькова в Чехословаччині вийшла вдруге заміж за Владіміра Калцовського з Мощановки (нині село Новий Кривин Славутського району Хмельницької області, 1920-2000) і 28 травня 1954 року в них народилась дочка Алена, у заміжжі Гладілова. Далі була Анна (1916-19.02.1935, Новини Чеські), незаміжня.

Наступною дочкою була Антонія (08.12.1918, Новини Чеські-07.05.2007, Туклати), яка вийшла заміж за Ярослава Лібовицького (06.12.1913, Новини Чеські-07.12.1977, Туклати),

батьками якого були Вацлав Лібовицький із Новин Чеських та Марія/Анна Янакова з Московщини. У шлюбі Антонії з Ярославом народилось троє дітей (дві дочки на Волині й син у Чехословачині): Власта (1938-1988), у заміжжі Свободова, Їржіна (1941-2016), у заміжжі Шнайдарова, і Владімір (1948-2017).

Наступний син родини Синькових – Антонін (03.01.1921, Новини Чеські-23.09.1944, Дукля). Після нього був Владімір (14.02.1923, Новини Чеські-29.08.1990, Подборжани), який одружився з Емілією Малою (14.05.1930, Гульча Чеська-27.03.1970, Крири). Останнім сином був Вацлав (14.04.1925, Новини Чеські-01.10.1944, Дукля), неодружений.

До Чехословаччини з родини Антоніна Синка повернулись Владімір, його сестра Антонія Лібовицька та вдова Анна Синкова з дочкою.

На світлинах Владімір Синек (стоїть) із родиною Ярослава та Антонії (сестрою Владіміра) Лібовицьких. Архів Марії Чонкової.

Джерело: Marie Čonková. *Rodina Synkova. Prababička Aněžka Šafářová. Dědeček Antonín Synek. Kryry, 2022.*

Rodina Synkových

V roce 1870 po dlouhodobé politické, hospodářské a náboženské perzekuci ze strany Habsburků se Jan Synek, syn vysloužilého vojáka Václava Synka v obci Prádlo u Nepomuku rozhodl, že opustí České království a usadí se v carském Rusku. Odjel ve druhé polovině roku 1870 s dalšími Čechy do Velké Dorohostaje tehdejšího Dubenského újezdu, Volyňské gubernie Ruské říše (nyní Dubenský rajon Rivnenské oblasti Ukrajiny), kde od polského šlechtice Skarczewského a dalších šlechticů odkoupili část jejich pozemků. Zakoupená půda byla ovšem ještě lidskou rukou nedotčená.

Tato oblast se nazývala Vlčím údolím. Jan Synek, který se ve Vlčím údolí usadil, začal spolu s ostatními přistěhovalými Čechy a jejich rodinami budovat osadu, která se později začala nazývat Noviny České.

Jeho otec Václav Synek (německy – Wenzel Sinneck) se narodil 21. září 1793 v Kácini, část Dolních Hbit, Příbram, panství Dobříš, Berounský kraj a jeho rodiče byli Jan Synek (1748-1810 Káciň), chalupník a Kateřina Zajíčková (1767-1818 Káciň). Václav byl katolík, výška pět vídeňských stop, profese žádná. Vojenskou službu nastoupil 6. července 1813 k pěšímu pluku “Argenteau” č. 35 jako stavovský rekrut na dobu čtrnácti let. Dne 1. listopadu 1817 byl dále přeložen k pěšímu pluku “Baron Kutschera” č. 28 (v roce 1814 vyznamenán armádním křížem Armee – Kreuz). 15. ledna 1827 byl propuštěn v hodnosti vojín – vysloužilý voják, a ještě téhož roku se v Prádle oženil s o rok mladší Annou Královou, narozenou 1794, dcerou Víta Krále, domkáře v Prádle 28, matka Terezie Pařížková z Kláštera, sňatek 15. prosince 1827 v Prádle.

Václav Synek zemřel na zánět plic 28. listopadu 1853 v Prádle 33, byl pochován na starém hřbitově, který se nacházel kolem kostela Povýšení sv. Kříže uprostřed vsi a byl kolem roku 1925 zrušen. Na žádném z několika dochovaných náhrobků při hřbitovní zdi u kostela jméno Synek

bohužel nenajdeme. Václav starší měl celkem tři potomky – dva syny, Václava a Jana, a dceru Marii. Jan se odstěhoval do Ruska a jeho sourozenci Václav Synek a Marie Růžičková zůstali v Čechách.

Prvorozený syn Václav mladší se narodil 23.9.1830 v Prádle, zemřel 12.11.1918, Praha, hřbitov Vyšehrad, byl krejčovský tovaryš, později výrobce pečetního vosku, laborant a živnostník. Jeho manželka Marie Kalistová byla dcera bednářského mistra z Hvožďan. S ní měl Václav dcery Marii, provdanou Bayerovou, Terezii, provdanou Gartnerovou, Annu, provdanou Čihákovou a syny Františka, Jana, Antonína, Otakara a Emanuela.

Jediná dcera Marie se narodila 27. prosince 1827 v Prádle a zemřela v Úhercích. Byla provdaná za tesaře Josefa Růžičku z Prádlu. Měla dcery Marii, Evu, Annu, Marii Magdalenu, provdanou Belblovou a syny Josefa, který si vzal za manželku Karolínu Maršíkovou, Jana Nepomuka, jehož manželka byla Marie Rousová, Jakoba a Václava.

Druhozený syn Jan se narodil 28.1.1834 v Prádle 33 a zemřel v Novinách Českých v roce 1913, byl zedník a polodomkář. Manželka Anna byla dcera domkáře Jana Průchy a Anny Křížové ze Sedliště. Ještě v Čechách se v rodině Jana a Anny Synkových narodily děti: Anna (*23.9.1857), která se provdala za Václava Krejčího (*1857) z Mirohoště, Jan (*1.12.1860), který se oženil s Antonínou Ničovou (*1865, Jedomělce); Terezie (*5.10.1863-24.7.1864); František/Jan (*23.7.1865), který se oženil s Annou Kalíkovou (*1871, Mirohošť), dcerou Františka Josefa Kalíka (*1841, Hříškov) a Anny Kubešové (*1843, Hviždalka-23.5.1901, Mirohošť). František/Jan Synek měl s Annou Kalíkovou dceru Pavlu, provdanou Hybrantovou, syna Václava, který se oženil s Annou Novákovou, a dceru Marii, provdanou Korníčukovou. Poslední syn Jana Synka Václav se narodil v Prádle 23.8.1868 a zemřel jako dvouletý 27.9.1870 krátce po příjezdu na Volyň ve Velkých Dorohostajích.

Jan Synek byl dvakrát ženatý. Jeho první manželka Anna Průchová zemřela po roce 1872 v Novinách Českých a Jan se podruhé oženil s Anežkou Šafářovou.

Šafářovi přišli na Volyň z obce Řisuty a Lužná, okres Kladno a usadili se v Novinách Českých. Otec prvorozené Anežky byl František Šafář (22.11.1819, Lužná-Noviny České), sedlák a rolník, syn Josefa Šafáře a Marie Trubačové, a matka Anežka Sajlerová (17.8.1829, Bdín-Noviny České). Sourozenci Anežky byli: Kateřina (*17.8.1855, Řisuty), provdaná za Karla Švece, Josef (*28.1.1857, Řisuty), oženil se s Františkou Ferzíkovicou ze Sobětuch, Antonín (*3.1.1860, Řisuty), oženil se s Marií Dubcovou z Touškova, Marie (*2.6.1866, Řisuty), její první manžel byl František Mistr z Dolních Černůtek a druhý manžel byl Arnošt Tomášek z Huntířova, Barbora (29.9.1868, Řisuty-1.2.1887, Dorohostaje), provdaná za Arnošta Tomáška z Huntířova, Václav a Marie zemřeli ještě v Čechách a poslední Aloisie/Anna (*1.2.1871) se narodila už na Volyňi v Dorohostajích.

Anežka Šafářová (23.1.1853, Řisuty-1942, Noviny České), druhá manželka Jana Synka, porodila čtyři syny a dvě dcery: Konstantina (14.10.1874, Noviny České-22.12.1956, Žatec), jeho první manželkou byla Anežka Tomášková/Lešáková (1888-1925) a druhou Alžběta Posledníková/Šprincová, Václava (13.7.1881 Noviny České-29.3.1959, Orasice), který se oženil s Antoníí Konáškovou, Antonína (8.11.1876, Noviny České-1.7.1935, Noviny České), který se oženil s Annou Tenglerovou (1889, Moldava-1942, Noviny České), Marii (2.2.1876, Noviny České-1966, Žatec), provdanou za Josefa Kvardu (23.3.1875, Noviny České-1953, Tatinná). Ještě se uvádějí dvě děti: Anežka, narozená 1884 a Josef, narozený 1888, ale o nich nejsou žádné další zmínky.

Rodina Tenglerova přišla na Volyň z obce Mirovice, okres Písek a usadila se na Moldavě. Otec Anny Synkové (za svobodna Tenglerové) František Tengler (22.12.1860, Mirovice-30.9.1918, Moldava), jeho manželka se jmenovala Anna (*1862), byl synem Františka Tenglera narozeného 12.11.1818 v Mirovicích, který zemřel na Moldavě, a Alžběty Malkusové. František a Alžběta

Tenglerovi měli celkem šest dětí, které se narodily v Miroticích: Josef (1849-1849), Františka (*1850), Barbora (1852-1852), Karl (*1855), který se oženil s Barborou Cafourkovou, Václav (*1856), jehož manželka se také jmenovala Barbora, a František, budoucí otec Anny. František (*1860) s Annou (*1862) měli tři potomky: Josefa (9.3.1887, Moldava-22.3.1949, Osoblaha), který se oženil s Antonii Novákovou (30.6.1890, Moldava-8.12.1971, Hněvotín), dcerou Antonína a Marie Ledvinových, Annu (asi 1890 Moldava-1942 Noviny České), která se provdala za Antonína Synka a Marii (10.5.1893, Moldava-Žatec), která se provdala za Jana Haltucha (7.12.1883, Dlouhé Pole-1955, Žatec), syna Václava Haltucha a Barbory Davidové.

Antonín Synek byl váženým hospodářem na zemědělské usedlosti v Novinách Českých. Spolu se svou manželkou Annou, rozenou Tenglerovou, měli čtyři syny a dvě dcery. Nejstarší byl Josef (12.2.1913, Noviny České-8.9.1944, Dukla), jeho manželkou byla Anna Šimková z Knerut (20.1.1920-25.9.2001, Šumperk). Jejich dcera Jiřina, provdaná Franková, se narodila 25. února 1943 v Novinách Českých. Dále to byla Anna (1916, Noviny České-1935, Noviny České, zemřela na nachlazení v pouhých 19 letech). Za ní následovala Antonie (8.12.1918, Noviny České-7.5.2007, Tuklaty), provdaná za Jaroslava Libovického (6.12.1913, Noviny České-7.12.1977, Tuklaty), jeho rodiči byli Václav Libovický a Marie/Anna Janáková z Moskovštiny. Antonie Synková a Jaroslav Libovický měli sňatek 16. února 1938 a narodily se jim tři děti, v Novinách Českých dcery Vlasta (1938-1988), provdaná Svobodová, Jiřina (1941-2016), provdaná Šnajdarová a syn Vladimír (1948-2017), který se narodil v Čechách.

Po Antonii se v rodině Synkových narodili synové Antonín (3.1.1921, Noviny České-23.9.1944, Dukla), Vladimír (14.2.1923, Noviny České-29.8.1990, Podbořany) a poslední byl syn Václav (14.4.1925, Noviny České-1.10.1944, Dukla). Do Čech se z celé rodiny Synkových vrátili pouze Vladimír, jeho sestra Antonie Libovická a vdova Anna Synková s dcerou.

Anna, vdova po Josefovi Synkovi, se v Čechách provdala za Vladimíra Kalcovského (1920-2000) z Mošćánovky (nyní obec Nový Kryvyn Slavutského rajonu Chmelnické oblasti Ukrajiny) a 28. května 1954 se jim narodila dcera Alena, provdaná Hladilová.

Na foto Emilie Synková, manželka Vladimíra Synka. Zdroj: archiv Marii Čonkové.

Pramen: Marie Čonková. *Rodina Synkova. Prababička Anežka Šafářová. Dědeček Antonín Synek.* Kryry, 2020.

Синек Владімір

Владімір Синек народився в 1923 році в родині селян Антоніна та Анни (дівоче прізвище Тенглерова, родом із Молодави) Синєкових у Новинах Чеських Дубенського повіту Волинського воєводства Другої Речі Посполитої (нині Дубенський район Рівненської області України). Його дідусь, Ян Синек, переїхав на Волинь із села Прадло біля Непомука в 1870 році й став одним із засновників Чеських Новин. У Владіміра було троє братів та дві сестри. Школу він закінчив у рідному селі. Батько рано помер, тому ще з дитинства довелося працювати в родинному господарстві. У 1938 році пішов навчатися на слюсаря в слюсарню майстерню пана Андела, де отримав потрібні навички. У 1942 році померла мати – довелося кинути роботу в слюсарній майстерні і зайнятися землеробством. Удома та в полі працював разом із братами Вацлавом та Антоніном.

Старший брат Йозеф одружився і господарював окремо, сестра Антонія вийшла заміж, а сестра Анна померла ще дуже молодою.

У квітні 1944 року при першій нагоді Владімір добровільно вступив до Чехословацького армійського корпусу, де воював у складі 1-ої окремої Чехословацької танкової бригади в СРСР, 3-ій танковий батальйон під командуванням Ріхарда Тесаржіка. Після проходження початкової військової підготовки брав участь у боях: Кросно, Дукля, Нижній Комарнік, Сограу, Лослау, Ратіборж, Моравська Острава, Оломоуц і дійшов аж до Праги. У боях біля Дуклі 29 вересня 1944 року отримав осколкове поранення правої руки. За проявлену мужність та хоробрість на фронті отримав такі нагороди: Чехословацький військовий хрест від 1939 року, Чехословацьку медаль «За хоробрість перед ворогом», Чехословацьку військову пам'ятну медаль, радянську медаль «За перемогу над Німеччиною». У чехословацькій закордонній армії служив до кінця травня 1945 року. Від 1 червня 1945 року до грудня цього ж року виконував особливу військову службу у групі «Жатець». Демобілізувався 8 грудня у званні старшого сержанта.

Брати Антонін, Вацлав та Йозеф також вступили добровольцями до Чехословацької армії, і всі троє поклали своє життя восени 1944 року при визволенні Чехословаччини під час Карпатсько-Дуклянської операції в кривавих та важких боях біля Дуклі та Махновки. Для увіковічнення пам'яті загиблих волинських чехів у 1951 році було побудовано в Станьковицях біля Жатця пам'ятник жертвам Другої світової війни, і серед 48 імен вояків, в основному вихідців із волинського села Новини Чеські та навколишніх сіл, записані Йозеф, Антонін та Вацлав Синєкові.

У Першому чехословацькому армійському корпусі воював також і чоловік Антонії, сестри братів Синєкових, – Ярослав Лібовицький (1913-1977). Його двоюрідний брат Владімір Лібовицький (1906-1984), який як балетмейстер та перекладач працював від 1939 року у Швейцарії, служив зв'язківцем в одному з чехословацьких військових підрозділів у Великобританії. Він чудом уник репресій, направлених проти вояків Західного фронту під час політичного процесу в лютому 1947 року, завдяки висновку лікаря про стан його здоров'я. Тому він зміг повністю присвятити себе організації культурних заходів у середовищі волинської

рееміграції у післявоєнній Чехословаччині, передусім молоді на Жатецьку, пізніше організував український театр у Пряшеві.

Після закінчення військової служби Владімір Синек, як і більшість закордонних воїнів, вирішив залишитися в ЧСР і оселився в Станьковицях біля Жатця, де йому виділили маєток (житловий будинок із господарськими будівлями та земельним наділом) в обмін на його господарство на Волині. На цьому маєтку він почав одноосібно господарювати спочатку сам, а пізніше зі своєю дружиною, волинською чешкою Емілією Малою, з якою він одружився у 1948 році. У них народилися діти: Марія, 1949 року народження, та Антонін, 1953 року народження. У 1951 році довелося вступити до сільськогосподарського товариства, де вони обоє працювали декілька років. Проте сільськогосподарське товариство незабаром почало переживати матеріальні труднощі, обумовлені помилками його керівництва. Почалися пошуки ворогів колективного господарювання. Органи держбезпеки звинуватили в цьому 5 молодих землеробів зі Станьковиць, і у 1956 році Владіміра Синека та його дружину Емілію в результаті судового процесу на основі сфабрикованих звинувачень засудили до 25 років ув'язнення.

Відбуваючи ув'язнення, Владімір працював робітником, пізніше зварювальником та слюсарем при збагаченні руди. Його умовно звільнили 9-го листопада 1965 року. Обоє малих дітей упродовж десяти років виховували батьки Емілії, тобто дідусь із бабусею Малі. Після повернення з ув'язнення Владімір працював слюсарем на уранових рудниках у Пржібрамі аж до виходу на пенсію в 1981 році. Поселилися в батьків його дружини в селі Бесно, а пізніше переселилися до свого сина в Крири біля Подборжан. У 1970 році у віці 47 років він овдовів.

Владімір брав активну участь у діяльності Спілки борців-антифашистів та Конфедерації політичних в'язнів, зустрічався з краянами з Волині та однополчанами з часів Другої світової війни. Його улюбленим заняттям була праця, навіть перебуваючи на пенсії, брав участь у сезонних сільськогосподарських роботах, допомагав у землеробстві, займався садівництвом, збирав гриби та тішився своїми п'ятьма внуками. До повної реабілітації, яка настала в 1991 році, не дожив – раптово помер 29 серпня 1990 року у віці 67 років.

Владімір Синек усе своє життя проявляв мужність, ніхто його не зламав. Добру пам'ять заслужили і його брати, які загинули за свободу Чехословаччини.

Світлина: Синек Владімір, архів Марії Чонкової.

Джерело: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníku. Kryry, 2020.*

<https://sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf>

Synek Vladimír

Synek se narodil v roce 1923 v zemědělské rodině Antonína a Anny Synkové rozené Tenglerové v Novinách Českých na Volyni. Jeho dědeček Jan Synek patřil ke spoluzakladatelům obce Noviny České, v roce 1870 přišel na Volyň z obce Prádlo u Nepomuku. Vladimír měl tři bratry a dvě sestry. Vychodil obecnou školu v Novinách. Otec brzy zemřel, a tak se už od dětství musel věnovat práci v hospodářství. V roce 1938 nastoupil na učení do zámečnické dílny pana Anděla a vyučil se

zámečníkem. V roce 1942 zemřela i matka, proto musel z dílny odejít pracovat do zemědělství. O usedlost a pole staral spolu s bratry Václavem a Antonínem. Starší bratr Josef se oženil a sestra Antonie provdala, sestra Anna zemřela velmi mladá.

V dubnu 1944 hned při první příležitosti dobrovolně vstoupil do československé armády, jednotka 1. samostatné čs. tankové brigády, 3. tankový prapor v SSSR pod vedením Richarda Tesaříka. Po prodělaném výcviku se zúčastnil bojů: Krosno, Dukla, Nižný Komárnik, Sohrau, Loslau, Ratiboř, Moravská Ostrava, Olomouc, až do Prahy. Byl zraněn v boji u Dukly 29. září 1944 střepinami do pravé ruky. Obdržel vyznamenání: Československý válečný kříž z roku 1939, Československá medaile Za chrabrost před nepřítelem, Československá vojenská pamětní medaile, Sovětská medaile Za vítězství nad Německem. V čs. zahraničním vojsku sloužil do konce května 1945. Od 1. června 1945 vykonával mimořádnou činnou vojenskou službu ve Vojenské skupině Žatec až do prosince 1945 a v hodnosti rotného byl 8. prosince demobilizován. Bratři Antonín, Václav a Josef rovněž dobrovolně vstoupili do československé armády a všichni tři přišli o život na podzim roku 1944 při osvobozování Československa v Karpatsko-dukelské operaci v krvavých a velmi těžkých bojích u Dukly a Machnówky. Vladimír jako jediný z bratrů Synkových boje na Dukle přežil. K uctění památky padlých volyňských Čechů byl v roce 1951 vybudován ve Staňkovicích u Žatce Pomník obětem 2. světové války a mezi jmény 48 vojáků, většinou občanů volyňské obce Noviny České a obcí blízkých, jsou uvedeni Josef, Antonín a Václav Synkovi. V 1. československém armádním sboru bojoval také manžel jeho sestry Antonie Jaroslav Libovický (1913-1977). Jeho bratranec Vladimír Libovický (1906-1984), který jako baletní mistr a překladatel působil od roku 1939 ve Švýcarsku, byl příslušníkem československých vojenských jednotek ve Velké Británii v bojovém nasazení spojař TB. Jako zázrakem a jenom díky zdravotnímu posudku známého lékaře se nestal obětí perzekuce vojáků západní fronty v rámci politických procesů, které probíhaly po únoru 1948. Mohl se tak plně věnovat rozvoji kulturní práce mezi volyňskou reemigrací v poválečném Československu, a především mládeži na Žatecku.

Po odchodu z vojenské služby se rozhodl Vladimír Synek jako většina zahraničních vojáků zůstat v ČSR a usadil se ve Staňkovicích u Žatce, kde mu byla přidělena hospodářská usedlost jako náhrada za majetek na Volyni. Začal zde soukromě hospodařit nejprve sám a později se svou manželkou volyňskou Češkou Emílií Malou, původem rodičů ze Zálesí a Hulče České, se kterou se oženil v roce 1948. Narodily se jim 2 děti: Marie v roce 1949 a Antonín v roce 1953. V roce 1951 vstoupili do JZD, kde oba několik let pracovali. Ale zemědělské družstvo začalo mít brzy těžkosti vyplývající z chyb jeho vedení a museli se najít nepřátelé družstevního hospodaření. Státní

bezpečnost obvinila 5 mladých zemědělců ze Staňkovic a v roce 1956 byl Vladimír spolu s manželkou ve vykonstruovaném procesu odsouzen na 25 let vězení. Vladimír zde pracoval jako dělník, později jako svářeč a zámečnický na úpravě rudy a byl podmíněčně propuštěn 9. listopadu 1965. Obě jejich malé děti byly svěřeny prarodičům Malým, kteří je vychovávali celých deset let.

Po návratu z vězení zůstal pracovat jako zámečnický v Uranových dolech v Příbrami až do odchodu do důchodu v roce 1981. Usadil se u rodičů své manželky v obci Běsno a později se přestěhoval k synovi do obce Kryry u Podbořan. Bylo mu 47 let, když v roce 1970 ovdověl. Vladimír se aktivně zapojoval do činnosti Svazu bojovníků a Konfederace politických vězňů, stýkal se s krajanů z Volyně a spolubojovníků z 2. světové války. Jeho koníčkem zůstala práce, i v důchodu pracoval jako brigádník, vypomáhal v zemědělství, zahradničil, houbařil a radoval se ze svých pěti vnoučat. Plné rehabilitace v roce 1991 se nedožil, zemřel náhle 29. srpna 1990 ve věku 67 let.

Vladimír byl celý svůj život velmi statečný, nikdy ho nezlomili. Památka patří i jeho třem bratrům, kteří položili své životy za osvobození Československa.

V roce 2023 u příležitosti nedožitého 100. výročí narození mu byl udělen předsednictvem Českého svazu bojovníků za svobodu kříž „Za zásluhy“ In memoriam.

Na foto Vladimír Synek s manželkou Emílií. Zdroj: archiv Marii Čonkové.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

<https://www.sbornik-podle-vzpominek-pametniku.pdf>

Шкрабал Мірослав

Мірослав Шкрабал народився 17 березня 1927 року в місті Рівному, яке в той час було під владою Другої Речі Посполитої. Батько був столяром, а мама – кравчинею. Його дідусь воював у складі чеського легіону в Першу світову війну, був учасником відомої битви під Зборовом. Він любив фотографувати й завдяки йому залишилось багато цікавих світлин тогочасної Волині.

У Рівному на той час мешкало не більше кількох сотень чехів. За даними Миколи Теодоровича, відомого за своїми описами церков та приходів Волині, на кінець XIX століття в Рівному мешкало 197 осіб чеської національності. З часом їх кількість постійно зростала, хоча пряме переселення з Австро-Угорщини практично припинилося в 90-і роки того ж століття. Найбільше було переселенців із навколишніх сіл, які шукали роботу в місті, оскільки традиційно землю та господарство успадковував старший син родини, а всі молодші брати та сестри отримували від нього найчастіше грошову компенсацію. В основному вони наймалися на роботу до багатих чехів, займалися дрібним промислом, працювали на залізниці. Не дивно, що сусідній Здолбунів, який до 1903 року мав статус села, після будівництва залізниці від Києва до Брест-Литовського, коли він став найбільшою вузловою станцією в краї, був і найбільш «чеським» містом на всій Волині, у якому чехи в окремі роки становили більше 20% від усього населення міста.

Чисельність чеської спільноти в Рівному теж постійно зростала в міру появи все більшого числа пропозицій для роботи в місті.

Батьки Мірослава мали постійну роботу, тому їх родина мала економічну основу для кращого життя, чого не скажеш про більшість мешканців міста.

Під час радянської окупації міста в 1939-1941 роках батько працював на місцевій меблевій фабриці. Після того як виробництво було зумисно підпалене й дотла згоріло, родина побоювалась, що батька радянська НКВД могла звинуватити в участі в саботажі. Зрештою, у дусі тогочасної атмосфери поширилась інформація, що підпал здійснив якийсь єврей.

Родина досить спокійно пережила радянську окупацію, але початок німецької агресії 22 червня 1941 року для неї мав трагічні наслідки. Одна з перших бомб другої хвилі бомбардування міста, яке відбулось близько 16-ої години 22 червня 1941 року, знайшла свою ціль на подвір'ї кількох будинків родини Шкрабалових – цегляного дідусевого та двох дерев'яних синівських (згідно з описом околиць, які дає молодша сестра Мірослава Марія, це був район авторемзаводу, бо за їхнім парканом було стрільбище, а до школи вона ходила повз казарми, – В. Ш.). Трагедія спричинила сім жертв, серед яких були й родичі родини Мірослава, зокрема його дідусь, який намагався вигнати з хліва худобу, і вибух бомби застав його на вулиці. Сам Мірослав отримав легкі поранення голови, руки та ноги осколками, коли сидів біля вікна й готувався до занять.

Ось уривок із його спогадів: «Після вибуху всюди стало темно, через той пил нічого не було видно. Я вискочив через вікно й вибіг на вулицю. Там мене підібрав якийсь поляк. Спочатку ми поїхали до єврейської лікарні, а потім до лікарні в Тютьковичах, де мені зашили рани».

Незабаром після приходу німців Мірослав у рідному місті став свідком їх брутального поводження з євреями. Ще уривки його спогадів: «Одного разу, коли я їхав на роботу, то побачив, як під час ліквідації гетто німецький вояк гнав по вулиці повністю голу молоду дівчину, не знаю, скільки їй було років, можливо, 15, 16 чи 17 років. Вона бігла, а він за нею з гвинтівкою з багнетом. Руки тримала на статевому органі, але він весь час колов її тим багнетом, і вона, зрозуміло, піднімала руки. Чим усе закінчилося, не знаю...».

«За містом були так звані Сосонки, тобто сосновий ліс. Тоді там розстріляли величезну кількість євреїв. Сігнали їх туди, а потім стріляли по них, поки всіх не перестріляли. Я товаришував із двома єврейськими хлопцями, звали їх Мендл та Угер, вони там теж закінчили своє життя. Це були добрі друзі, я навіть у них навчався єврейської мови».

Німці в місті давали зрозуміти свою зверхність. Будь-який відкритий супротив проти них жорстоко карався. «Я пригадую, що в місті відбувся замах на одного з високих офіцерів СС, звали його якось на Р... Трапилось, що я на другий день їхав на роботу велосипедом, майстерня ще була зачинена, тому я поїхав далі через місто аж до православного собору. Там була шибениця. На ній висіли п'ять чоловіків, а над ними плакат українською мовою: «Сьогодні ікла отруйної змії знищено». Ці чоловіки були українцями, напевно, їх узяли з в'язниці. Розповідали, що один з них двічі обривався, але його нарешті також повісили».

Місцевих неукраїнських мешканців також тероризували українські напіввоєнізовані угруповання, зокрема бандерівці. Найгірше було полякам та євреям, зокрема тим, хто мешкав поза межами міста. Вони ставали частими мишенями міжетнічних чисток.

«Завжди ввечері ми бачили: там горіло, там горіло, там горіло... Але одного разу горіло в тому напрямку, де в селі Михайлівка мешкала наша тітка. Це було десь за вісім кілометрів по прямій лінії. Наступного дня я із старшим братом зібрався, і ми пішли подивитись до тієї

Михайлівки. Прийшли ми на край села, а будівля польської родини Кучинських ще тліла. Пані Кучинська лежала на землі, а біля неї лежала Біблія... Вони в Михайлівці повністю ліквідували все польське населення».

У лютому 1944 року, коли до околиць Рівного знову підійшла радянська армія, знову в родини Шкрабалових виникли проблеми. Радянські підрозділи не атакували зі сходу, а обійшли місто й ударили із заходу, де мешкала їх родина. У їхній будинок під час артилерійського обстрілу знову попав снаряд. Цього разу наслідки не були такими трагічними. Легке поранення шиї осколком отримав тільки молодший брат Мірослава.

«Цей снаряд вибухнув на стіні, він був від сімдесятип'ятки. У стіні утворилась дірка. Ми лежали в кімнаті на підлозі, тому нас тільки відкинуло».

На початку березня 1944 року до Рівного прийшла чехословацька бригада. Мірослав довго не вагався й вступив до неї, хоча на той час йому тільки виповнилось сімнадцять років. *(До речі, туди ж вступили його батько та старший брат – В. Ш.)*. З його року у школі вступили до війська ще три хлопці. Свою службу в чехословацькій бригаді Мірослав Шкрабал почав із навчання в підрозділі танкового десанту. Їхніми інструкторами переважно були закарпатські українці, піддані Чехословаччини, які отримали досвід у боях за Київ.

«Ми, автоматчики, як нас називали, училися зіскакувати з танка, атакувати разом із танками».

Коли одного разу під час навчань Шкрабал сильно простудився й був госпіталізований, було вирішено перевести його від десантників до зв'язківців у межах тієї ж танкової бригади.

Під час передислокації до Дуклі йому довірили стояти на перехресті перед Кросном як регулювальнику, і повз нього проїхав увесь армійський корпус.

Невдовзі після того на початку вересня 1944 року він попав у котел біля сіл Махновка, Вроцанка та Бобрка, де армійський корпус зустрів неочікувано сильний опір добре укріплених німецьких військ.

«Я ніколи більше в житті не хотів би пережити таке. Там було стільки загиблих, що комусь навіть важко це уявити. Бачив, як наші та радянські офіцери змушували повертатися тих, хто втікав, бо не знав, що з ним діється».

Потім його разом із підрозділом перевели на горбок навпроти Гирової гори, за яку йшли тривалі важкі бої.

Пізніше на ділянці між селами Барвінек та Зиндранова став свідком танкового бою за безіменну висоту. На спостережному пункті в Зиндрановій зійшовся з генералом Лудвіком Свободою.

Пан Шкрабал нині жалкує через легковажне ставлення радянського командування до людських жертв, яке нав'язувалося й чехословацьким підрозділам. Чехословакам такі методи були чужими. Намагання радянського командування весь час наступати німцям на п'яти часто заганяла воїнів на територію, повну мін та інших небезпек, без попередньої розвідки.

«Проїхали ми одним бродом, далі було село і наступний брід. Я кажу другу: «Не поїдемо на першому танку, краще сядемо на третій». І зробили ми правильно. Той перший танк, коли проїжджав бродом, звичайно ж, наїхав на протитанкову міну. Гейзер з води та каменів піднявся десь до висоти 30 метрів. Було там двоє мертвих і двоє важко поранених. Водій танка отримав контузію, вибухова хвиля спричинила в нього кровотечу з носа та вух. У підпоручика Лінгарта були перебиті ноги, а у командира батальйону, якогось Новотного, зірвало годинник із руки та шапку з голови. Потім ми завжди чекали до того часу, коли розмінують дороги».

Найбільшою загрозою був так званий «закопаний «Тигр». Мова йде про німецький танк «Тигр» – закопаний, замаскований і пристріляний по горизонту. Атака на нього вимагала від танкістів багато відваги. Шкрабал пригадує день, коли на таку ризиковану акцію пішов екіпаж танку з його другом Тумою. «Мій друг Ярда (*скорочене від Ярослава*, – В. Ш.) Тума був водієм танку. Вони хотіли ліквідувати «Тигра», тому вирішили зробити власну розвідку. Тигр був з іншого боку за горбком. Домовилися з командиром танку, що як тільки танк виїде над горизонтом і «Тигра» буде видно в прицілі, то командир штовхне водія в плече, щоб танк зупинився. Так воно й сталося. Водій отримав поштовх у плече – і тут же танк був вражений снарядом від «Тигра», але все обійшлося добре, усі залишились живі».

Через словацький Стропков танкова бригада передислокувалася назад до Кросна в Польщі, де відбувалася підготовка до масованої атаки межах Ясельської операції. Під час боїв біля Ясел удалося чехословацьким танкістам глибоко прорвати німецьку оборону.

Мірослав Шкрабал та інші радисти біля Ясел мали завдання відслідковувати й повідомляти про наступ танків, координуючи їх постачання. Після здобуття німецьких позицій ніхто не затримувався, щоб прибрати трупи воїнів із дороги. «По них їздили танки, автомобілі, вози, розмазуючи в тому болоті. Це було справді жахливе видовище...».

Після доозброєння 64 танками в Кежмарку танкова бригада перемістилась у Польщу, де до кінця війни була задіяна у важких боях Остравської операції. Кінець війни застав пана Шкрабала в Бельському лісі за Остравою, де він також своєю радістанцією 5-го травня впіймав прохання празької повстанської радіостанції про допомогу. «Я вийшов на вулицю, узяв автомат і почав із радості стріляти. Прийшов денщик (кожен старший за званням командир мав денщика) і каже: «Шкрабале, не дурій, старий спить», – на що я відповів: «Та нехай собі...» Таке вилетіло мені з уст. Що він зробив – він пішов до старого й усе йому передав. За хвилику прийшов і каже: «Маєш зайти до старшого». Прийшов до штабного капітана (його прізвище було Плудек) й стою біля дверей, а він говорить: «Ти сказав, щоб я ...?» «Так, я це сказав». «А що хочеш: пониження у званні чи по зубах?» Я нічого не відповів, зрозуміло, що краще було пониження у званні. Він устав, підійшов до мене й так зацідив мені, що я вилетів із того приміщення, як колобок. Після цього ми сіли на все, що могло їхати, і це була, сказав би, прекрасна тріумфальна подорож до Праги».

Під час повної пригод подорожі ми з другом поміняли два мотоцикли, щасливо пережили дорожню пригоду в Чаславі, здобули поповнення припасів у вигляді половини поросяти, двох мішків борошна, мішка цукру, каністри та цигарок. Своїми знахідками Шкрабал поділився з молодим подружжям, яке в Празі прихистило його в себе переночувати.

Після війни колишній вояк армії Свободи поселився в Енцованех, де мешкала його тітка. Потім переїхав до Літомержиць.

Мірослав Шкрабал помер 3-го березня 2016 року в Літомержицях.

Світлина: pametnaroda.cz.

Джерела: www.pametnaroda.cz/cs/skrabal-miroslav-1927/

Валентина Данілічева. Волинь (Рівненщина) мультиетнічна: історія національних меншин. Рівне, 2022.

Škrabal Miroslav

Miroslav Škrabal se narodil 17. března 1927 na Volyni v městě Rivne, které od roku 1921 (po podepsání Říšské smlouvy 18. března 1921) do roku 1939 (po okupaci „východních kresů“ Polska Rudou armádou 17. září 1939) patřilo Polsku. Otec byl truhlář a matka švadlena. Jeho dědeček byl veteránem československých legií 1. světové války, účastníkem legendární bitvy u Zborova. Rád a dobře fotil, díky němu se do dnešních dnů zachovalo mnoho zajímavých snímků z oblasti Volyně.

V Rivnem na tu dobu bydlelo několik stovek osob české národnosti. Podle M. Teodoroviče, známého svými popisy církví a obcí Volyně, koncem XIX. století v Rivnem bydlelo 197 Čechů. Během času jejich množství se zvětšovalo, ačkoliv v 90. letech téhož století přistěhování do Ruské říše z Rakousko-Uherska už bylo minimální. Nejvíce se stěhovali do města obyvatelé okolních vesnic, kteří se

tam stěhovali za práci. V českých rodinách bylo tradicí, že majetek zdědil starší syn a mladší bratři a sestry, když se ženili nebo vdávaly dostávali dříve určenou kompenzaci, nejčastěji peněžní. Ve městě mladí lidé chodili pracovat k bohatým Čechům, pracovali jako řemeslníci nebo hledali zaměstnání na dráze. Není divu, že se sousední Zdobunov, který jenom roku 1903 obdržel status města, po stavbě trati od Kyjiva do Brestu-Litevského, když se stanice Zdobunov stala největší v celém kraji, stal nejvíce osídleným „českým“ městem na celé Volyni, a počet českého obyvatelstva v některých letech dosahoval 20%. Počet českého obyvatelstva v Rivnem se také zvětšoval, jak se zvětšoval počet pracovních míst v městě.

Rodiče Miroslava Škrabala měli stálé zaměstnání, a tak na tom byla rodina ekonomicky lépe než většina ostatních rodin ve městě. V době sovětské okupace Volyně v letech 1939-1941 otec pracoval v místním nábytkářském závodě. Když byl provoz úmyslně zapálen a do základů vyhořel, obávala se rodina, že by otec mohl být sovětskou NKVD obviněn z účasti na sabotáži. Nakonec se zcela v duchu tehdejší atmosféry rozšířila informace, že to zapálil nějaký Žid.

Rodina v celkem v poklidu přečkala sovětskou okupaci, ale začátek německé invaze 22. června 1941 pro ni měl tragické následky. Hned jedna z prvních bomb druhé vlny bombardování, ke kterému došlo okolo 16. hodiny, si našla svůj cíl na dvorku před domky, v nichž žili Škrabalovi a jejich příbuzní. Tragédie si vyžádala sedm obětí, mezi nimi i několik vzdálenějších členů Škrabalovy rodiny. Miroslav byl raněn jen lehce – střepinami na ruce, noze a hlavě, v té době klečel u okna a učil se. „Po výbuchu byla najednou všude tma, od toho prachu nebylo vůbec vidět. Já vyskočil z okna a běžel jsem na cestu. Tam se mě ujal nějaký Polák. Nejdříve jsme jeli do židovské nemocnice, pak do nemocnice v Ťutkievičích, kde mi rány zašili“.

Brzy po příchodu Němců se pan Škrabal stal v rodném Rovně svědkem brutálního zacházení s Židy. „Jednou, když jsem jel do práce, viděl jsem, jak během likvidace ghetta hnal po silnici německý voják úplně nahou mladou holku, nevím, kolik jí mohlo být, asi takových 15, 16, 17 let. Ona utíkala a on za ní s puškou s bodákem. Držela si ruce na přirození, ale on ji vždycky zezadu píchнул tím bajonetem a ona pochopitelně ty ruce rozhodila. Jak to dopadlo, nevím ...“.

„Za městem byly takzvané Sosenky, což byl takový borový les. Tam tenkrát povraždili strašnou spoustu Židů. Nahnali je tam a pak do toho stříleli, dokud je všechny nepozabíjeli. Já jsem kamarádil se dvěma kluky židovské národnosti, nějaký Mendl a Uher a ti tam také skončili. Byli to dobří kamarádi, dokonce jsem se od nich učil židovsky“.

Němci ve městě dávali jasně najevo svou nadřazenost. Jakýkoliv otevřený odpor vůči nim se krutě trestal. „Já si vzpomínám, že tam byl atentát na jednoho vysokého důstojníka SS, jmenoval se nějak od R... Pak se stalo, že jsem jel druhý den do práce na kole, a ještě byla dílna zavřená, tak jsem jel dál přes město k pravoslavnému soboru a tam byla šibenice. Na té šibenici viselo pět chlapů a nad nimi byl plakát v ukrajinštině: „Сьогодні знищені ікла ядовитої змії“. To znamená, že dnes byly zničeny zuby jedovaté zmije. Byli to chlapci – Ukrajinci, zřejmě je sebrali z vězení. Slyšel jsem vyprávět, že jeden se jim asi dvakrát utrl, ale nakonec ho stejně pověsili“.

Místní neukrajinské obyvatelstvo bylo také vystaveno teroru ukrajinských polovojenských band, zejména banderovců. Nejhorší na tom byli Židé a Poláci, kteří, zvláště pokud bydleli mimo město, byli častým terčem krutých etnických čistek.

„Vždycky večer jsme viděli – tam hořelo, tam hořelo, tam hořelo... No a jednou hořelo v tom směru, kde ve vsi Michalovce bydlela teta. Bylo to si osm kilometrů přímou čarou od nás. Příklad den jsme se se starším bratrem sebrali a šli jsme se na tu Michalovku podívat. Přišli jsme na kraj vesnice a stavení polské rodiny Kuczynských ještě doutnalo. Paní Kuczynská tam ležela a na zemi vedle ní ležela bible... Oni na Michalovce polské obyvatelstvo všechno zlikvidovali“.

V únoru 1944, když se do oblasti Rivnoho opět dostala sovětská armáda, měla rodina Škrabalových opět smůlu. Rusové nezaútočili od východu, ale obešli město a udeřili ze západu, kde Škrabalovi bydleli... Jejich dům byl při dělostřeleckém útoku znovu zasažen. Tentokrát ale nebyly následky tak tragické. Lehké zranění na krku způsobené střepinou utrpěl pouze mladší bratr pana Škrabala. „Ta střela vybuchla na zdi, ráže musela být do pětasedmdesátky. Ve stěně se vyvalila díra. My jsme leželi v té místnosti na zemi, takže nás to jenom odhodilo“.

Začátkem března 1944 přišla do Rivnoho československá brigáda, Škrabal dlouho neváhal a vstoupil do ní, ač mu tehdy bylo sotva sedmnáct let. Z jeho ročníku ve škole se přihlásili ještě další tři chlapci. Svě působení u československé brigády začal Miroslav Škrabal výcvikem u jednotky tankového desantu (výsadky). Jejich instruktory byli převážně zakarpatští Ukrajinci, zkušení z bojů o Kyjiv. „My samopalníci, jak nám říkali, jsme cvičili seskoky z tanku, prostě útoky v součinnosti s tankem“.

Když jednou během výcviku Škrabal silně nachladl a musel být hospitalizován, bylo rozhodnuto o jeho přeřazení od výsadku ke spojařům, stále v rámci tankové brigády. Během přesunu k Dukle byl na křižovatce před Krosnem pověřen řízením dopravy jako tzv. „reguljovščik“ a postupně kolem něj projel celý armádní sbor. Brzy potom, na začátku září 1944 se dostal do kotle u vesnic Machnówka, Wrocanka a Bóbrka, kde byl armádní sbor překvapen dobře opevněnými Němci. „To už bych nikdy v životě nechtěl zažít. Tam bylo tehdy takovejch mrtvejch, že si to nikdo nedokáže představit. Viděl jsem, jak naši a sovětské důstojníci museli hnát zpátky ty, co vzali nohy na ramena, nebo nevěděli, kam patří“.

Posléze byl se svou jednotkou převelen na kopec naproti Gýrové hoře, o kterou se sváděly dlouhé a tvrdé boje. Později se v prostoru mezi obcemi Barwinek a Zydranowa stal svědkem tankové bitvy o „Bezejmennou kótu“. Na pozorovatelně u Zydranowé se sešel i s generálem Ludvíkem Svobodou.

Pan Škrabal dnes lituje lehkovážného přístupu sovětského velení k lidským ztrátám, který byl vnucován i československým jednotkám. Čechoslovákům ale bylo takové vedení boje cizí. Snaha

ruského velení být Němcům neustále v patách často vehnala vojáky na území plné min a jiných nástrah bez důkladného předchozího průzkumu.

„Projeli jsme jeden brod, pak byla vesnice a další brod. Já povídám kamarádovi: „Nepojedeme na prvním tanku, když tak si sedneme na třetí“. A udělali jsme dobře. Ten první tank, jak přejížděl přes ten brod, pochopitelně najel na protitankovou minu. Gejzír vody a kameny vystříkl možná do výšky třiceti metrů. Byli tam dva mrtví, dva těžce zranění. Řidič tanku byl takzvané „kantuzenej“, vlivem tlakové vlny mu tekla z nosu a uši krev. Podporučík Linhart měl zpřerážené nohy a velitel praporu, nějaký Novotný, tomu to akorát strhlo z ruky hodinky a čepici z hlavy. Pak jsme nejeli do té doby, než cesty odminovali“.

Největším postrachem byl tzv. „zakopaný Tygr“. Jednalo se o německý tank Tygr, zakopaný, zamaskovaný a zastřílený na horizont. Útok na něj vyžadoval od tankistů notnou dávku hrdinství. Škrabal vzpomíná na den, kdy se k takové riskantní akci odhodlala posádka tanku jeho kamaráda Tůmy. „Můj kamarád Jarda Tůma byl řidič tanku. Chtěli zlikvidovat Tygra, tak si udělali vlastní průzkum. Tygr byl na druhé straně za kopcem. Řekli si: „Pojedeš, a jakmile se dostanu nad horizont s tím zaměřovačem, tak ti dám signál kopnutím do ramene a ty tank zastavíš.“ Taky se tak stalo. Jarda říká: „Dostal jsem ránu do ramene a už jsme ji měli. Byli zasaženi, ale přežili to...“.

Přes slovenský Stropkov se tanková brigáda přesunula do Krosna v Polsku, kde probíhaly přípravy na masivní útok v rámci Jaselské operace. Během bojů u Jasla se československým tankistům podařilo Němce hluboko zatlačit. Miroslav Škrabal a ostatní radisté měli u Jasla na starosti sledovat a hlásit postup tanků a koordinovat jejich zásobování. Po dobytí německých pozic se nikdo nezdržoval s odklizením mrtvol vojáků z cesty. „Jak přes ně jezdily tanky, kolový vozy a koňský povozy, tak byly úplně zmašírované do té hlíny. Byl to opravdu špatnej pohled...“.

Po dozbrojení 64 tanky v Kežmaroku se tanková brigáda přesunula do Polska, kde byla až do konce války nasazena do tvrdých bojů Ostravské operace. Konec války zastihl pana Škrabala v Bělském lese pod Ostravou, kde také 5. května 1945 zachytil na své radiostanici volání pražského povstaleckého rozhlasu o pomoc. „Šel jsem ven, vzal jsem samopal a začal jsem radostí střílet. Přišel „pucák“, každý vyšší velitel měl takzvaného „pucáka“ a říká: „Škrabale, neblbni, starej spí.“ Já říkám: „Ať si ...“, takhle mi to vylítlo z hub. Co von neudělal, von šel za nim a řek mu to. Za chvíli přišel a říká: „Máš jít ke starýmu.“ Přišel jsem, štábní kapitán, Pludek se jmenoval, stojím za dveřma a on povídá: „Řek jsi, abych si...?“ Řek jsem to. „A co chceš? Degradovat anebo přes držku?“ Já jsem neříkal nic, samozřejmě, že lepší by bylo degradovat. On vstal, přišel ke mně a takovou mi ji ubalil, že jsem vylít z té místnosti jak čamrda. Pak jsme nasedli na všechno možný, co mohlo jezdit, a byla taková, řek bych, strašně krásná triumfální cesta na Prahu“.

Po tom, co během dobrodružné cesty s kamarádem vystřídali dva motocykly a se štěstím přežili nepříjemnou dopravní nehodu u Čáslavi, se zmocnili malé dodávky, ve které našli půl prasete, dva pytle mouky, pytel cukru, kanystry a cigarety. O svůj nález se Škrabal rozdělil s mladými manželi, kteří ho v Praze nechali u sebe přenocovat.

Po válce se Miroslav Škrabal usadil v Encovanech, kde bydlela jeho teta. Potom se přestěhoval do Litoměřic, kde bydlel s rodinou. Zemřel v roce 2016.

Foto, zdroj: pametnaroda.cz.

Prameny: www.pametnaroda.cz/cs/skrabal-miroslav-1927

Валентина Данілічева. Волинь (Рівненщина) мультиетнічна: історія національних меншин. Рівне, 2022.

Швіговський Венцеслав

Венцеслав Швіговський народився 12 липня 1875 року в Глинську біля Здолбунова. Його батьки були одними з перших чехів, які переселилися на Волинь. Франтішек Швіговський та його дружина, дівоче прізвище Фалтисова, походили з Голіц на Пардубицьку. Оскільки Франтішек Швіговський не мав навичок землероба, то повернувся до свого звичного ремесла – виготовлення виробів зі шкіри. Родина мала середні достатки, але незабаром батько на довгий час захворів, окрім того, двічі горіло їх обійстя – і вони втратили все своє майно. Щоб якось забезпечити собі хоча б злиденне існування, уся родина змушена була важко працювати.

Старший син Франтішек вивчився на садівника, дочка працювала кравчиною, а молодший син Венцеслав уже з 11 років працював у полі, на хмільнику, у місцевому магазині і нарешті – у броварні.

Із самого дитинства він був зятим читачем і незабаром перечитав усе, що було в домашній бібліотеці та бібліотеці Глинська. Брат Франтішек, який працював садівником у Миколаєві, забрав його до себе. Надзвичайно обдарований хлопець за півтора року здав іспити за шість класів і вступив до Олександрівського реального училища в Миколаєві, закінчивши яке, готувався вступати до гірничої академії. Проте доля розпорядилася зовсім по-іншому. Брати Швіговські разом із Левом Бронштейном, більш відомим як Лев Троцький, заснували таємний соціал-демократичний гурток, про який у 1897 році довідалась жандармерія. Ф. Швіговського та Л. Бронштейна заарештували й засудили на заслання до Сибіру на примусові роботи. Венцеслав уник арешту, бо тривалий час хворів і перебував у Глинську під наглядом поліції.

Два роки працював домашнім учителем у родині промисловця Томаша Шмоліка, який побудував у Глинську першу в Російській імперії чеську броварню. Познайомився із життям та побутом, проблемами та потребами своїх краян і зрозумів, що їм потрібне своє чеське друковане слово. Вирішив, що буде видавати чеську газету. Переборовши всі бюрократичні перешкоди, виїхав до Парижа, де 9 років займався студіями журналістики, іноземних мов (знав досконало їх аж сім), відвідував правничий факультет, школу журналістики та школу політичних наук. Також брав участь у політичному житті, відвідував гуртки чехів, росіян та українців, робив дописи до празьких часописів «Čas», «Nová doba», «Nové České revue» та російського «Русского слова». У його помешканні збиралася чеська, російська та українська інтелігенція.

В Парижі в той час перебувала його кохана і майбутнє дружина Лудміла Шмолікова та її двоюрідня сестра, дочка празького поліцейського начальника, Анна Олічова зі своєю приятелькою, дочкою залізничника, Ганою Влчковою. Всі вони навчалися в паризькій Сорбонні. Вони теж відвідували гуртки чеської та російської інтелігенції Парижа. Бував там також і Едвард Бенеш, який через Швіговського познайомився зі своєю майбутньою дружиною Ганою Влчковою.

Повернувшись до Києва, Швіговський одружується в 1908 році з Лудмілою Шмоліковою і, отримавши фінансову допомогу з боку спілки «Чехослован» та окремих чехів-підприємців, у 1911 році розпочав видавати часопис «Чехослован». Його підтримували виробник музичних інструментів Індржіх Індржішек та промисловець, фабрикант і власник броварні Вацлав Кліх. Читачі були приємно вражені високою якістю «Календаря на 1911», який вийшов у Празі, та наступних номерів «Чехословану». Велику допомогу йому надавала його дружина Лудміла. Швіговський організував у травні 1913 року у Києві власну «Слов'янську друкарню», де працювало 30 працівників. Перебравши видання «Чехословану» від товариства, він довів видання від тижневика до видання його через день. Як додаток до «Чехословану» видавалися «Slovenské listy» словацькою мовою, редагуванням яких займалися Грегор Тайовський та Янко Єсенський.

Вже в березні 1914 року через страйк робітників друкарні, які висували неприйнятні вимоги, пересохло основне джерело фінансової підтримки «Чехословану». З початком Першої світової війни в липні 1914 року, мобілізацією, зменшенням числа передплатників часопис не друкувався й відновився аж у 1916 році, при цьому його наклад зріс від 5 до 15 тисяч примірників. Видавав також Швіговський «Československého vojáka», призначеного для військовополонених чехів та словаків. Ідея належала Т. Г. Масарику.

В Петрограді на рік пізніше почав виходити часопис «Чехословак», який початково мали редагувати петроградець Богдан Павлу та киянин Венцеслав Швіговський. В той же час у Києві почав виходити російськомовний часопис «Чешско-русское единение», як додаток до «Чехословану», який мав посилювати чесько-російське зближення в духовній, економічній та політичній царині. Швіговський довірив часопис, головним редактором якого він був, повністю полоненим з Товариства чеських та словацьких журналістів різних політичних партій, які намагалися вести справи як повністю незалежні, прислуговуючись тільки національній справі без будь-яких особистих і партійних забаганок. Членом видавництва «Чехословану» був і Ярослав Гашек.

Перед війною Швіговський був членом усіх громадських та культурних спілок у Києві, брав участь у всіх визвольних акціях, має великі заслуги у формуванні та озброєнні Чеської дружини.

Як приклад, що свідчить про його високий авторитет серед чехів в Росії, зокрема в Україні, можна навести документ із книги про історію колонії Чеська Зубівщина Радомишльського повіту Київської губернії (нині село Мала Зубівщина Коростенського району Житомирської області), датований 24 січня 1916 року: «Довіреність делегату «Чеського пожежного добровільного товариства колонії Зубівщина» Венцеславу Швіговському на всі чергові та позачергові з'їзди «Союзу чехословацьких товариств у Росії».

Після революції він утратив усе своє майно й прибув у 1919 році до Праги як заступник голови дипломатичної місії України.

Недовго побувши дипломатом, Швіговський повернувся до журналістики й організував у Празі розлогу агенцію «Central European Press». У міру своїх можливостей, ще перебуваючи на дипломатичній службі, допомагав своїм країнам у вирішенні нагальних справ.

Через сорок років (у 1955 році) в листі до колишнього секретаря д-ра Вондрака Ладіслава Грундовскі пан Швіговський висловив своє відношення до Вондрака: «На початку війни ми почали торувати дорогу, по якій ми мали йти, добиваючись нашої незалежності; але зразу ж при перших кроках виникли непорозуміння та суперечки, з чого скористався Петроград, відтіснивши Київ на другий план. ... З Вондраком ми уклали тимчасові угоди, але

до справжньої відвертої співпраці ніколи не дійшло. Це було великою помилкою. ... Роботу, яку він старанно виконував для чеської гілки в Росії, не була належним чином оцінена та визнана». Політичні погляди їх обох розійшлися – Вондрак з Києва поїхав до Добровольчої армії генерала Денікіна і як її дипломатичний представник попав у Прагу, а Швіговський приїхав до Праги як представник українського уряду Симона Петлюри.

Останні роки свого життя подружжя Швіговських провело в Ржежі під Прагою на скромній віллі з прекрасним садом, у якому залюбки працював сам господар. Венцеслав Швіговський, нащадок старого чеського шляхетного роду зі Швігова, помер 11 жовтня 1957 року й відпочиває на Вишеградському цвинтарі Праги.

Світлина: volynaci.cz.

Джерела: V. Abdank-Abžoltovská. Věnceslav Švihovský. Zpravodaj SČVP, 1992. Ч. 1, 2.

scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1992-01,02.pd

Турек В., Коваленко С. Чеські стопи в Україні: Історія чеського села Мала Зубівщина. Прага 2018.

<https://volynaci.cz/volynsti-cesi/8163/>

Švihovský Věnceslav

Věnceslav Švihovský se narodil 25. července v Hlinsku. Jeho rodiče byli mezi prvními Čechy, kteří se přestěhovali na Volyň. František Švihovský a jeho manželka, rozená Faltysová, pocházeli z Holic na Pardubicku. F. Švihovský nebyl na práci zemědělce zvyklý a vrátil se ke svému řemeslu – kožešnictví-čepičářství. Rodině se dařilo poměrně dobře, otec však brzy onemocněl vleklou chorobou a ke všemu dvakrát vyhořeli a ztratili všechnen svůj majetek. Aby uhájili holé živobytí, musela celá rodina těžce pracovat. Starší syn František se vyučil zahradníkem, dcera švadlenou, mladší Věnceslav už od 11 let pracoval na poli, na chmelnicích, v místním obchodě a nakonec – v pivovare. Od dětství byl vášnivým čtenářem, brzy přečetl všechno, co obsahovala domácí knihovna i knihovna Hlinska.

Bratr František, který pracoval jako zahradník v Nikolajevě na jižní Ukrajině, ho vzal k sobě. Neobyčejně nadaný chlapec během půldruhého roku složil zkoušky za šest

tříd a stal se žákem Alexandrovské reálky v Nikolajevě. Po maturitě se připravoval ke vstupu na hornickou akademii, ale osud mu určil jinou dráhu. Bratři Švihovští založili spolu s Lvem Bronštejnem (Trockým) tajný sociálně-demokratický kroužek, o kterém se v roce 1897 dozvěděla žandarmerie a F. Švihovský a L. Bronštejn byli zatčeni a odsouzeni na nucené práce na Sibiři. Věnceslav unikl zatčení, protože byl delší dobu v Hlinsku nemocen, kde také byl pod dozorem policie.

Dva roky pracoval v Hlinsku jako domácí učitel v rodině statkáře Tomaše Šmolíka. Seznámil se se životem krajanů a jejich starostmi a potřebami a pochopil, že naléhavě potřebují svůj český list. Rozhodl, že pro ně bude vydávat české noviny. Překonal všechny překážky a odjel do Paříže, kde 9 let studoval novinářství, řeči (uměl jich dokonale sedm), navštěvoval právnickou fakultu,

žurnalistickou školu, školu politických věd. Zúčastnil se také politického života, navštěvoval kroužky Čechů, Rusů i Ukrajinců. Dopisoval do pražského Času, Nové doby, Nové české revue a Ruského slova. V jeho bytě se scházela česká, ruská a ukrajinská inteligence.

V Paříži tehdy přebývala také jeho snoubenka Ludmila Šmolíková, její sestřenice a dcera pražského policejního rady Anna Oličová a její přítelkyně Hana Vlčková, které se rozhodly studovat na pařížské Sorbonně. V ruském kroužku se Věnceslav seznámil také s Edvardem Benešem, který pod jeho vlivem rozhodl zaměřit úzký okruh románské filologie na širší slovanské studia. Prostřednictvím Švihovského se Beneš seznámil i se svou budoucí ženou Hanou Vlčkovou.

Věnceslav Švihovský po návratu do Kyjiva oženil se s Ludmilou Šmolíkovou v roce 1908. Za finanční podpory společnosti Čechoslovan a soukromých přednášek začal Švihovský od roku 1911 vydávat list Čechoslovan. Podporovali ho čeští vlastenci Jindřich Jindřišek, kyjivský továrník hudebních nástrojů, a Václav Klich, velkostatkář, továrník a majitel pivovaru.

Odběratelé Švihovského byli překvapeni vysokou úrovní kalendáře na rok 1911, který vyšel v Praze, a také listu Čechoslovan. Podporovala a pomáhala i manželka Ludmila. Švihovský zřídil vlastní tiskárnu, otevřel v Kyjivě Slovanské knihkupectví. Převzal vydávání Čechoslovanu od družstva. On postupně přešel od týdeníku do vydávání obden. Jako příloha do Čechoslovanu vycházely Slovenské hlasy, redigované Gregorem Tajovským a Janko Jesenským.

Válka ovšem tento jediný český list v Rusku postihla zastavením inzerce a poklesem odběratelů. Finančním základem pro vydávání českých novin byla jeho Slovanská tiskárna s třiceti pracovními silami, která zahájila práci v květnu 1913. V březnu 1914 její majitel musel potýkat se stávkou dělníků, kteří mu kladli nepřijatelné požadavky. Po mobilizaci se práce tiskárny téměř úplně zastavila, takže vyschnul hlavní zdroj příjmů, ze kterých bylo možno financovat vydávání Čechoslovanu. Proto se Švihovský rozhodl koncem roku 1914 vydávání časopisu dočasně přerušit.

Vydávání Čechoslovanu zastavilo až do roku 1916 a jeho náklad potom stoupl od 5 do 15 tisíc. Švihovský také vydával časopis Československý voják, určený především zajatcům – Čechům a Slovákům. Bylo to na popud T. G. Masaryka.

V roce 1915 se redaktor Švihovský rozhodl vydávat rusko jazyčný časopis Češko-russkoe jediněnie, který měl usilovat o těsné česko-ruské sblížení v duchovní, ekonomické a politické oblasti. Časopis Češko-russkoe jediněnie měl nadále vycházet jako příloha Čechoslovanu.

V Petrohradě také vycházel časopis Čechoslovák, který měl být původně redigován Bohdanem Pavlů a Věnceslavem Švihovským.

Švihovský svěřil svůj list, jehož byl hlavním redaktorem, plně zajatcům. Řízení Čechoslovanu se ujalo Sdružení českých a slovenských novinářů různých politických stran, kteří jej chtěli vést jako list úplně neodvislý, sloužící výhradně národní věci bez jakýchkoliv osobních a stranických zřetelů. Členem vydavatelství Čechoslovanu byl i Jaroslav Hašek.

Před válkou a za války byl V. Švihovský členem všech hospodářských a kulturních českých spolků v Kyjivě, zúčastnil se všech osvobozovacích akcí, má velké zásluhy o zformování a vyzbrojení České družiny. O jeho autoritě mezi občany české národnosti v Rusku svědčí dokument uvedený v Kronice české kolonie Česká Zubovščina Radomyšlského újezdu Kyjiské gubernie (nyní obec Malá Zubovščina Korostenského rajonu Žytomirské oblasti Ukrajiny): „Plná moc delegátu Českého hasičského dobrovolného sboru kolonie Zubovščina Věnceslavu Švihovskému na všechny řádné a mimořádné sjezdy Svazu československých spolků na Rusi“.

Po revoluci Švihovský ztratil všechn svůj majetek a přijel s manželkou na začátku roku 1919 do Prahy jako zástupce předsedy ukrajinské diplomatické mise. Po nedlouhé diplomatické činnosti se Švihovský vrátil k povolání žurnalisty a vytvořil rozsáhlé novinářské zpravodajství „Central

Evropean Press“. Příležitostně pomáhal krajanům, také tehdy, když pracoval v Československém ústavu zahraničním.

Po čtyřiceti letech (v roce 1955) objasňoval Švihovský v dopisu někdejšímu Vondrákovu tajemníkovi Ladislavu Grundovi svůj poměr k Dr. Vondrákovi: “Při začátku války jsme začali razit cestu, po které jsme se měli v budoucnu brát při práci pro naše osvobození; pak hned při prvních krocích došlo k nedorozumění a ke srážce, zčehož koristil Petrohrad v neprospěch Kyjiva. ... S Vondrákem jsme uzavírali dočasné dohody, ale k pravému upřímnému dohodnutí nikdy nedošlo. Byla to velká chyba. ... Práce, kterou konal obětavě pro českou větev na Rusi, nebyla oceněna ani zhodnocena, dokonce nebyla ani uznána”.

Oba protagonisté také po roce 1917 skončili v různých politických táborech – Vondrák přešel k Dobrovolnické armádě gen. Denikina a Švihovský se dal k dispozici ukrajinské vládě Symona Petljury.

Poslední léta svého života trávili manželé Švihovští v Řeži u Prahy ve své skromné vilce s nádhernou zahradou, na které Švihovský rád sám pracoval. Věnceslav Švihovský, potomek starého šlechtického rodu ze Švihova, zemřel 11.10.1957 v Praze a odpočívá na hřbitově na Vyšehradě.

Foto, zdroj: volynaci.cz.

Prameny: V. Abdank-Abžoltovská. Věnceslav Švihovský. Zpravodaj SČVP, 1992. Č. 1, 2. scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1992-01, 02.pdf
Turek V., Kovalenko S. České stopy na Ukrajině: Dějiny české vesnice Malá Zubovščina. Praha, 2018.
<https://volynaci.cz/volynsti-cesi/8163/>

Тенглерови

У результаті військових дій, які відбувалися в Богемії під час програної Австро-Угорщиною війни Пруссії, на цих теренах настала економічна криза, що спричинило підйом еміграційних процесів серед населення краю. Вирушали в чужі краї цілими родинами або лише окремі члени родини як одружені, так і неодружені. Еміграція відбувалася у двох основних напрямках: у західному – через Атлантичний океан до Америки та в східному – до царської Росії. Еміграції сприяло також те, що в чеських селянських родин старший син при одруженні успадковував батьківське господарство, беручи батьків на своє утримання та зобов'язуючись сплатити певну суму грошима, земельним наділом, іншим майном своїм молодшим братам та сестрам при досягненні певного віку або при одруженні. Про цю традицію згадують багато авторів хронік чеських сіл на Волині, вона була принесена

зі старої батьківщини. Зберігся унікальний, за словами професора Ярослава Вацуліка, документ «Pamatná kniha obce Zálesí» («Пам'ятна книга села Залісся»), у яку записувалися копії угод про купівлю землі, успадкування землі та майна, шлюбні угоди тощо. Копії

стверджувалися підписами кількох поважних односельців, старостою села й завірялися печаткою старости села.

Дослідження істориків показують, що першим чеським поселенням на Волині, яка в той час входила до складу Російської імперії, була Людгардівка або Людгарда (нині село Зелене Дубенського району Рівненської області України), заснована десь біля 1863 року. Після підписання царем Олександром Другим у 1870 році Указу «О водворении чехов в Волынской губернии» кількість чехів-переселенців різко зростає.

Автори хроніки села Молодава Перша Владімір Тенґлер та Вацлав Шірц стверджують, що село було засноване чехами-колоністами десь біля 1870 року: «Краян Гусак купив у місцевого поміщика 535 десятин (1 десятина = 1,09 га) орної землі, лук та лісу. До Гусака приєдналися інші краяни, заснувавши наше село. Це були Чуба, Долежал та Вашата. Гусак купив також будівлі панського двору». Село розкинулося на зеленій галявині, і його головною вулицею стала стара дорога, яку українці називали Шлях, і вела вона з Острога до Дубна. Це була досить широка дорога, яка за багато століть у деяких місцях мала вигляд жолоба, уздовж якого на декілька десятків метрів був вирубаний ліс, щоб уберегти подорожніх від раптового нападу грабіжників. По ній із давніх-давен їздили з Центральної та Східної України на Волинь і далі в Польщу. По ній також здійснювали набіги на Західну Україну татари, тому її ще називали Чорний Шлях. Після побудови залізниці з Києва до Брест-Литовського та зі Здолбунова до Радзівілова (нині місто Радивилів у Рівненській області) ця дорога втратила своє стратегічне значення, а з цим і припинили своє існування поштові станції на ній, де подорожні могли відпочити та поміняти коней.

Уздовж головної вулиці села розташувалися 34 господарства, а у всьому селі станом на 1939 рік було 55 дворів. Першим старостою села був Карел Гусак, а у міжвоєнний період змінювали один одного Владімір Нерад, Вацлав Албрехт та Йозеф Тенґлер-старший. При советах – Владімір Гамачек та Вацлав Шішма, а в роки німецької окупації – Владімір Черногорський.

Згідно з «Odkud přišli na Volyň-13. aktualizace» («Звідки прийшли на Волинь-13 актуалізація») від Яро Бури під № 2091 зазначений Йозеф Тенґлер, син Франтішка, народжений у 1860 році в селі Міротіце біля Міровіц. Там же записана і його дружина Анна, дочка Франтішка, з того ж села Міротіце. Вони записані як мешканці села Молодава Перша. У переліку осіб із Молодави Першої, які прийняли православ'я в 1888 році в місті Дубно, під № 2597 зазначений Йозеф Францев Тенґлер 1861 року народження (*в різних документах трапляються неспівпадання в датах, – В. Ш.*), під № 2598 – Анна Францева Тенґлерова 1862 року народження та під № 2599 – їхній син Йозеф (фото в українському тексті) 1887 року народження, дідусь Емілії Куроченко.

У родоводі пані Емілії, складеному нею, записаний перший, відомий їй предок Франтішек Тенґлер (1830-1893) – прапрадід, його син Йозеф Тенґлер (1860-1918) – прадід, Йозеф Тенґлер (1887-1949) – дідусь та Йозеф Тенґлер (1910-1945) – батько. Зрозуміло, що в кожному поколінні родини Тенґлерових було декілька дітей, які потім одружувалися, утворювали нові родини, тому в Емілії Йосипівни є багато родичів, які нині мешкають у Чеській Республіці. До речі, на старому цвинтарі Мізоча є сімейна могила Тендлерів. Цілком можливо, що це хтось з нащадків Тенґлерів з Молодави, хоча прізвища відрізняються однією буквою, але таке не раз траплялося. Прізвище Тенґлер зустрічається в родоводі пані Марії Чонкової (дівооче прізвище Синкова), яка нині мешкає в Крирах і є активною членкинею Товариства волинських чехів та їх друзів.

Мама пані Емілії, Ольга Тенґлерова (1919-2002), у другому шлюбі Філімонова, народилася в родині Вацлава (1869-1953) та Анни (1889-1979) Вернерових. Батьками Анни були Вацлав Янович(?-1929) та Антоніна Янівна (?-1940) Ришкови.

Як і в інших чеських поселеннях, на Волині початок був дуже важким. Переселенці мешкали в куренях та землянках, корчували ліс, будували хліви для худоби, клуні для збіжжя, і лише тоді наостанок – будинки для себе. Усе будувалося з дерева – найдешевшого на той час будівельного матеріалу. Лише через кілька років земля, отримана в результаті корчування лісу та інших неугідь, угноєна і кілька разів переорана, почала давати гарні врожаї, що значно перевищували врожаї на полях місцевого населення. У селі з'явилися більше десяти ремісників, які забезпечували основні потреби селян у ремонті та виготовленні знарядь праці, одягу та взуття. Також були два шинки та дві цегельні, бо добробут односельців, що зростав, вимагав і покращення умов життя, зокрема люди почали будувати великі, просторі, з декількома кімнатами житлові будинки, хліви з прибудовами для сушіння хмелю та інші господарські будівлі з цегли та каменю, більшість із яких і донині служать, правда, тепер уже новим господарям.

Незабаром, як і в більшості інших чеських колоній, на Волині в Молодаві Першій у 1920 році заснували добровільне пожежне товариство, членами якого стали 30 чоловіків та 25 жінок села. Старостою товариства став Йозеф Гризбіл, а прапороносцем – Йозеф Тенґлер – дідусь пані Емілії. Окрім головного свого завдання зберегти під час пожежі життя та майно своїх односельців, пожежники були активними організаторами громадського життя села, зокрема при пожежному товаристві був свій духовий оркестр. Вони організовували похорони односельців, супровід похоронної процесії з музикою на цвинтар. Також вони мали важливе значення під час щорічної хресної ходи на свято Петра та Павла. Узимку разом із любительським театральним гуртком організовували театральні вистави та забави – вечори танців і відпочинку, які й нині під назвою «plesy» популярні в Чехії.

Десь близько 1932 року в селі була заснована організація «Сокол», членами якої була також молодь Молодави Другої, Маївки, Яблунівки та Коцанди – менших навколишніх населених пунктів, де мешкали чехи. Старостою «Сокола» тривалий час був д-р Еміль Долежал, а начальниками – Йозеф Тенґлер молодший, Антонін Марек та Анна Тенґлерова. Спочатку тренування проводились просто неба, після чого гімнастичні знаряддя ховали в клуні одного із селян. Тренувалися соколи двічі на тиждень, особливо взимку. Через два роки побудували велике приміщення для тренувань, яке використовували також для проведення забав, театральних вистав, церковних свят та інших масових заходів. Там же Слава Костка організував продаж бочкового пива, бо яка чеська забава без пива. Щороку при великому напливі глядачів із різних населених пунктів відбувалися районні зльоти «соколів», на яких вони демонстрували одиночні та групові спортивні вправи на знаряддях та без них, змагаючись між собою в різних вікових групах, опис яких подано в книзі вчителя й організатора сокольського руху в Чеському Страклові Александра Кржівки «Kronika sokolské tělocvičné jednoty ve Straklové Českém» («Хроніка сокольського гімнастичного товариства в Страклові Чеському»). Поїздки на зльоти – це завжди свято. Виїжджали до чеських сіл, де були сильні сокольські колективи, зокрема до Чеського Страклова, Гульчі Чеської, Квасилова тощо.

Любительський театральний гурток виник у 1921 році, але ймовірно, що театральні вистави грали в селі й раніше, при царській владі, як це було й в інших чеських поселеннях. Старостою театального гуртка був Йозеф Тенґлер-старший, а після нього – Йозеф Тенґлер-молодший. Театральний гурток щороку готував і грав перед глядачами три вистави.

Вийжджали з постановами вистав також у навколишні села. Тут варто зауважити, що взимку, коли у селян не було роботи на полі, часто організовувалися поїздки молоді на забави або театральні вистави в сусідні чеські села. Зокрема відомо, що з Гульчі Чеської їздили саньми до Молодави. Вкривалися кожухами, ноги були в сіні, в яке клали розігріту цеглу.

Як і в кожному чеському поселенні, у Молодаві Першій були прекрасні садки. Щепи закуповувалися в місцевих садівників, які зі свого боку завозили нові сорти плодкових дерев із Чехословаччини та Польщі. Тут слід відмітити, що в «Хроніці села Новини Чеські», авторами якої є відомий чеський і український хореограф Владімір Лібовицький та Владімір Фіцек, згадується, що щепи з Чехословаччини купували в підприємців, які їх привозили зі старої батьківщини разом із сільськогосподарськими машинами, зокрема цим займалися брати Поспішлови зі Здолбунова. Зі збутом урожаю ягід, черешень, вишень, яблук та груш проблем не було, бо ще навесні перекупники, переважно євреї, скуповували майбутній врожай ягід та фруктів. Ще з перших років свого перебування на Волині чехи почали вирощувати нові для цієї місцевості кормові та технічні культури, зокрема цукровий буряк, а головне – хміль, у вирощуванні якого вони мали монополію. Побудували ряд броварень, зокрема першу на Волині в Глинську у 1871 році, звідки постачали пиво навіть до імператорського столу у Петербурзі. Пізніше броварні почали будувати на всій території Російської імперії, і майстри-пивовари були там переважно чехи.

Чехи з Молодави Першої як громадяни Росії, потім – Другої Речі Посполитої та Радянського Союзу брали участь у боях Першої та Другої світових воєн. Між списками вояків цього села також знайдемо прізвище Тенґлер. Так до лав закордонних чехословацьких військових підрозділів на території СРСР під командуванням генерала Свободи вступили четверо представників цієї родини, двоє з яких загинули в боях, визволяючи свою стару батьківщину.

Повернемося до родини одного з них – Йозефа Тенґлера молодшого. У січні 1944 року Йозеф Тенґлер та Ольга Вернерова одружилися, а вже в березні цього ж року волинські чехи віком від 16 до 60 років (часто ці вікові обмеження порушувалися як в один, так і в інший бік шляхом виправлення року народження) почали масово вступати до армії Свободи. З Молодави Першої вступило 113 осіб, серед яких і був Йозеф Тенґлер. Добровольців возами підвезли до найближчої залізничної станції в Мирогощі, звідки в супроводі духового оркестру провели потягом до Рівного, де розташовувався штаб та відбувався запис до війська. Після короткого курсу військової підготовки чехословацькі підрозділи були задіяні в боях на Дуклянському перевалі, пробиваючись на допомогу Словацькому народному повстанню в Банській Бистриці. Тенґлер постійно писав листи своїй коханій Ользі (117 із них і донині зберігає його донька Емілія). Емілія була вимріяною дитиною, адже тоді Йозефу Тенґлеру вже було 34 роки. Тому не дивно, наскільки він зрадив, коли до його артилерійської гаубичної батареї біля словацького села Боровець надійшов лист із повідомленням про народження доньки. Він відійшов у, здавалось би, тихе місце, щоб ще раз перечитати наодинці лист, коли туди незабаром влучив ворожий снаряд із німецької далекобійної гармати. Незважаючи на всі зусилля бойових побратимів, не вдалося врятувати йому життя.

Дочка Емілія так ніколи й не побачила свого батька. Її мати, пані Ольга, пізніше вийшла заміж за військового лікаря Федора Філімонова родом із Саранська, якого дуже поважали місцеві мешканці за чуйне ставлення до хворих. У цьому шлюбі народився син Мірослав. Через цей шлюб пані Ольга не змогла емігрувати до Чехословаччини в 1947 році, коли переважна

кількість волинських чехів повернулася на свою історичну батьківщину. З Молодави не емігрувало загалом дев'ять родин, серед яких Ольга з дочкою Мілкою та батьки Ольги.

Пані Ольга була доброю кухаркою, тому радянські воїни, які в 1945 році були розквартировані в Молодаві, давали їй продукти, а вона пекла для них хліб та варила їсти. Від своєї мами пані Емілія навчилася господарювати та куховарити, головню чеські страви, зокрема пекти прекрасні чеські бухти (пиріжки).

Закінчивши в сусідній Мирогощі середню школу, Мілка навчалася в Рівному на продавчиню, не залишаючи надію вивчитися на інженера-будівельника. Далі навчання продовжила в Українському інституті інженерів водного господарства (нині НУВГП) на будівельному факультеті, після закінчення якого працювала в будівельних організаціях міста Рівного, спочатку на посаді лаборанта, а потім – виконроба. У 1964 році вона вийшла заміж за Куроченка Івана Івановича. Молода родина мешкала в Рівному. Незабаром у них народилася донька Оленка, яка у віці двох років і восьми місяців трагічно загинула. Наступні удари долі для пані Емілії сталися у вісімдесятих роках, коли впродовж восьми місяців померла її мама та зведений брат Мірослав. Змушена була все це пережити.

Нині пані Емілія – остання чешка, яка мешкає в будинку своїх предків у колишньому суто чеському селі Молодава Перша. У її домашній бібліотеці повно старих чеських книг, із вигляду яких можна зробити висновок, що вони там стоять не для прикраси. Вона є активною членкинею Дубенської спілки волинських чехів «Стромовка». Завдяки наполегливості Емілії Йосипівни в Молодаві був урочисто відкритий пам'ятник чехам, які загинули на фронтах Другої світової війни. На відкритті цього пам'ятника заспівала декілька чеських пісень. Співала вона також на фестивалях у Києві та в Празі.

Пізніше в шлюбі Емілії та Івана Куроченків (фото в чеському тексті) народилися ще син Юрій (*1969), який нині з родиною мешкає в Португалії, та дочка Ірина (*1972), яка зі своєю родиною мешкає в Рівному й постійно допомагає мамі по господарству та в догляді за городом та садом.

Хоча з роками здоров'я пані Емілії не прибуває, вона взяла на себе обов'язок підтримувати порядок на чеському цвинтарі свого села: улітку косить траву й постійно нагадує місцевій владі про необхідність утримувати в порядку цвинтар, і тому в Молодаві, на відміну від інших чеських цвинтарів на Волині, він добре доглянутий.

На світлинах Йозеф Тенґлер молодший. Архів Емілії Куроченко.

Джерела: *Vladimír Tengler. Chtěl bych napsat o naší vesnici Moldava I.*

Emilie Kuročenková. Já se cítím jako Češka. Pamet naroda.

E. Осіння. Закохана у свій народ. Вісник Дубенської громади, 2018. №39, 40.

Emilie Kuročenková. Rodokmen rodiny Temglerů a Vernerů.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

https://Orthodox_Czechs_1888-91//

<https://volynaci.cz/file/5199/Noviny-Ceske-compresed.pdf>

Tenglerovi

Těžká hospodářská krize, která vznikla na území Bohemie po prohrané válce Rakouska s Pruskem, dala podnět k vystěhování českých rodin do zahraničí. Hlavními směry byly západní – přes oceán do Ameriky a východní – do carského Ruska. Historici uvádějí jako první českou osadu na Volyni, která tehdy byla součástí Ruské říše, osadu Ludharda nebo Ludhardovka, Dubenského újezdu Volyňské gubernie, založenou někdy v roce 1863 (nyní obec Zelené, Dubenského rajonu Rivnenské oblasti Ukrajiny).

Po roce 1870, když ruský car Alexandr II. podepsal nařízení „О водворении чехов в Волинской губернии“, se přítok přistěhovalců české národnosti značně zvýšil. Podle autora Kroniky obce Moldava I, Vladimíra Tenglera a Václava Širce, byla tato obec založena kolem roku 1870: „Krajan Husák koupil od místního „poměščíka“ (vesnického zbohatlíka) 535 desjatin (1 desjatina – 1,25 ha) orné půdy, luk a lesa. K Husákovi se připojili další krajané, a tak vznikl základ naší obce. Byli to Čuba, Doležal a Vašata. Husák koupil také budovy panského dvora.“ Obec byla založena na zelené louce. Hlavní ulice vedla kolem staré cesty, kterou Ukrajinci jmenovali Šlach, a vedla z Ostroha do Dubna, po které se odedávna jezdilo z centrální, východní a jižní Ukrajiny na Volyň a dále do Polska. Po ní také jezdili Tataři, když přepadali západní Ukrajinu, a proto se jí často říkalo Černý Šlach. Byla to dost široká cesta, která za staletí používání vypadala místy jako žlab, po obou stranách, na několik desítek metrů, byl vykácen les pro záchranu cestujících před přepadením lupiči. Po stavbě trati Kyjev-Brest Litevský a Zdobunov-Radivilov Šlach ztratil svůj význam a používal se jako spojení mezi soukromými obcemi na něm ležícími. Byly zlikvidovány také i stanice, kde vyměňovali cestující své koně.

Na hlavní ulici Moldavy I bylo 34 čísel popisných a celkem ve vesnici v roce 1939 bylo 55 domů s 256 občany. Prvním starostou obce byl Karel Husák. Za Polska v letech 1921-1939 se vystřídali Vladimír Nerad, potom Václav Albrecht starší a Josef Tengler starší. Za Sovětů Vladimír Hamáček a Václav Šišma. Za německé okupace Vladimír Černoهورský.

V tradici českých sedláků bylo dědění hospodářství starším synem poté, když se oženil, takže mladší bratři a sestry, ačkoliv dostávali po dosažení plnoletosti nějakou část půdy nebo peněžní podporu, museli odejít z otcovského domu a začít hospodařit někde jinde. Tuto tradici zachovali Češi i na Volyni, o čemž svědčí dochovaná unikátní, podle profesora Jaroslava Vaculíka, „Památná kniha obce Zálesí“, ve které jsou uvedeny kopie dokumentů, týkajících se dědění hospodářství, kupní smlouvy, smlouvy při sňatcích atd. Takže mnoho mladých rodin a jednotlivců se vydalo na Volyň hledat svůj osud.

Podle „Odkud přišli na Volyň-13. aktualizace“ od autora Jaro Bury pod číslem 2091 je zaznamenán Josef Tengler, syn Františka, narozený v roce 1860 v obci Mirovice u Mirovic a jeho manželka Anna, dcera Františka, z téže obce, jako přistěhovalci do obce Moldava. Podle věku přistěhovalců se to mohlo stát kolem roku 1880. Také v seznamu osob, které přestoupily na pravoslaví v roce 1888 ve městě Dubno z obce Moldava, najdeme pod číslem 2597 Josefa Franzeva Tenglera ročník 1861, (podle zápisu ze Sbírký českých matrik narozen 22.12.1860), pod číslem 2598

Annu Franzevu Tenglerovu ročník 1862 a pod číslem 2599 jejich syna Josefa ročník 1887 – dědečka paní Emílie Kuročenkové.

V rodokmenu paní Kuročenkové, který si ona sama sestavila, je zaznamenán jako první její dopátraný předek František Tengler (1830-1893) – prapradědeček, jeho syn Josef Tengler (1860-1918) – pradědeček, vnuk Josef Tengler (1887-1949, foto v ukrajinském textu) – dědeček a pravnuk Josef Tengler (1910-1945), který stal otcem paní Emílie. Samozřejmě, že v každé generaci rodiny Tenglerových bylo několik dětí, které se pak ženily a vdávaly a zakládaly nové rodiny, proto má paní Emílie mnoho příbuzných, kteří nyní bydlí v Čechách. Mimochodem, na starém hřbitově Mizoče jsou rodinný hrob Tendleru. Možná že to byly nějaké potomci Tengleru z Moldavy, v příjmení je změněno jedné písmeno. Také v rodokmenu pani Marie Čonkové (Synkové) z Kryr, která je aktivní členkyně Sdružení Čechu z Volyně a jejich přátel, najdeme příjmení Tenglerová.

Maminka Emílie Kuročenkové Olga Tenglerová (1919-2002), v druhém sňatku Filimonová, se narodila v rodině Václava Vernerera (1869-1953) a Anny Pilné (1889-1979), jejími rodiči byli Václav Pilný (?-1929), syn Jana, a Antonína Ryšková (?-1940), dcera Jana.

Jako i v jiných českých osadách na Volyni začátky byly dost kruté. Přistěhovalci bydleli v zemljankách, káceli les, stavěli chlévy pro dobytek, stodoly pro obilí a pak obytné domy. Všechno se stavělo ze dřeva – to byl tehdy nejlevnější stavební materiál na Volyni. Za několik let potom půda po vykácených lesích a na jiných dřívě neupravovaných pozemcích byla hnojena a pečlivě obdělávána přistěhovalci, začala dávat několikrát větší výnosy než u domorodců. Ve vesnici se objevilo více než deset řemeslníků, dvě hospody, dvě cihelny.

Skoro v každé české vesnici na Volyni jako jedny z prvních byly na těch místech založeny hasičské sbory. V Moldavě to se stalo v roce 1920. Starostou sboru, který čítal kolem 30 mužů a 25 žen, byl Josef Hryzbil a Josef Tengler starší – praporečnickem. Považovalo se za čest stát se hasičem. Hasiči hráli také významnou roli ve veřejném a kulturním životě vesnice. Mimo hlavní své úlohy – zachránit při požáru životy a majetek svých spoluobčanů, organizovali pohřby a jejich doprovod na hřbitov s dechovkou, hráli hlavní úlohu o pouti na Petra a Pavla, spolu s ochotnickým divadlem v zimě předváděli divadelní hry a organizovali taneční zábavy.

Kolem roku 1932 v obci byla založena sokolská organizace, ke které patřila Moldava II, Májovka, Jablonovka a Kocanda – menší okolní osady. Starostou Sokola byl dlouho Dr. Emil Doležal a náčelníky byli Josef Tengler mladší, Antonín Marek a Anna Tenglerová. Asi po 2 letech byla vybudovaná velká sokolovna a v ní výčep, který postavil Sláva Kostka. V sokolovně se dvakrát týdně cvičilo na všech nářadích, a to hlavně v zimě. Také tam se pořádaly zábavy, poutě a posvícení, na jevišti se hrála divadla. Každý rok se konaly okresní slety, na kterých závodili sokolové a sokolky, jak v dorostenecké, tak i dospělé kategorii. Často se dojíždělo do českých vesnic, kde byly sokolské jednotky a tam se závodilo, jako Huleč Česká, Český Straklov, Dubno a Kvasilov.

Ochotnické divadlo vzniklo kolem roku 1921, ale není vyloučeno, že se hrálo i před první světovou válkou, jak to bylo ve většině českých obcí na Volyni. Starostou divadelního kroužku byl Josef Tengler starší a po něm Josef Tengler mladší. Divadelní kroužek nastudoval a hrál až 3 divadelní kusy ročně. Hrálo se také i ve vedlejších vesnicích.

Jako v každé české osadě v Moldavě I byly krásné zahrady. Stromky se braly u místních zahradníků, kteří dováželi různé odrůdy z Polska a Československa. V kronice obce Noviny České, kterou napsaly známý český a ukrajinský baletní mistr Vladimír Libovický a Vladimír Ficek je zaznamenáno že stromky z Československa dovažely také podnikatele, které dovozely odtud zemědělské stroje, zejména bratři Pospíšilové ze Zdolbunova. Již v prvních letech po přistěhování na Volyn Češi začali pěstovat nové, pro místní obyvatelstvo, zemědělské plodiny, jako cukrovka a hlavně

chmel, ve kterém měli monopol. Postavili několik pivovarů, jako první český na Volyni (Hlinsk, 1871 r.) a po celém Rusku. Pivo z hlinského pivovaru Šmolík se dodávalo na carský dvůr v Petersburgu.

Češi z Moldavy se jako občané Ruské říše, Druhé Rzeczi Pospolite a Sovětského svazu zúčastnili bojů jak v první, tak i ve druhé světové válce a mezi vojáky najdeme také příjmení Tenglerů. Do zahraničního československého armádního sboru na území SSSR pod vedením generála Ludvíka Svobody nastoupili čtyři představitelé této rodiny, dva z nich zahynuli v bojích.

Vraťme se k rodině jednoho z nich – Josefa Tenglera (1910-1945). V lednu 1944 se Josef Tengler a Olga Vernerová vzali. Ale už v březnu začal odchod volyňských Čechů do československého armádního sboru, kam vstoupilo 113 obyvatel Moldavy a mezi nimi i novomanžel Josef Tengler. Na povozech dobrovolníky odvezli do železniční stanice v Mirohošti, odkud je s dechovkou doprovodili na vlak do Rovna. Po krátkém výcviku byli Volyňáci zařazeni do bojů na Dukelském průsmyku. Josef Tengler pořád psal dopisy své milované manželce Olze (117 z nich zachránila paní Emílie, jeho dcera). Emílie byla vysněným dítětem, vždyť Josefu Tenglerovi už bylo 34 let. A tak nebylo divu, že měl obrovskou radost, když k jeho dělostřelecké baterii houfnic u slovenské obce Borovec přišel dopis oznamující tuto radostnou novinu. Tehdy se odebral přečíst si dopis někde v klidu a užít si tak o samotě chvíle štěstí. Naneštěstí si vybral místo, kam zakrátko dolétl granát z německého dalekonosného děla. Přes snahu kamarádů o záchranu jeho života zemřel.

Dcera Emílie tak svého otce nikdy živého nespatriila. Matka Olga se později provdala za vojenského lékaře Fedora Filimonova, pocházejícího ze Saranska, kterého si místní obyvatelstvo považovalo za pomoc v nemocech. Díky tomu ale také nemohla reemigrovat do Československa v roce 1947, protože by byla nucena nechat manžela v SSSR. Z Moldavy nereemigrovalo celkem devět rodin a mezi nimi Olga s Milkou a její dědeček s babičkou.

Paní Olga byla dobrou kuchařkou, a proto sovětští vojáci, kteří roku 1945 byli ubytováni v Moldavě, jí dávali potraviny a ona pro ně pekla chleba a vařila jídlo. Od své maminky se paní Emílie naučila hospodařit a také kuchařit, hlavně česká jídla, a péct překrásné české buchty.

Po ukončení střední školy v Mirohošti se Milka učila na prodavačku v Rovně. Potom se rozhodla pokračovat studovat na inženýra-stavaře na místní vysoké škole. Jako inženýrka pracovala na stavbách nejprve jako laborantka a později jako stavbyvedoucí. V roce 1964 se provdala za Ivana Ivanoviče Kuročenka. Trvale se usídlili v Rovně a za krátký čas se jim narodila dcera Lenička, která ve věku dvou let a osmi měsíců z důvodu nešťastné události zemřela. Další ránu jí osud připravil, když na začátku 21. století během osmi měsíců zemřeli nevlastní bratr Miroslav Filimonov (30.10.2001), manžel Ivan Kuročensko (26.5.2002) a maminka Olga Filmonová (23.6.2002). A to všechno musela zvládnout.

Dnes paní Emílie Kuročenkova, jako jediná Češka, bydlí v domě svých předků v původní české vesnici Moldavě (nyní Molodava). I její knihovna doma je plná starých českých knih, u kterých jde už z pohledu poznat, že tam neleží jen pro ozdobu. Také se aktivně zapojuje do dubenského spolku volyňských Čechů Stromovka. Díky její nezdolné povaze byl v Moldavě slavnostně otevřen památník českých obyvatel, padlých ve druhé světové válce. Při jeho slavnostním otevření sama zazpívala několik českých písní. Vystupovala s nimi i na festivalech v Kyjivě a Praze.

Dcera Irina, ročník 1972, pracuje v Rovně a se svojí dcerou Ludmilou, ročník 1995, dojíždí pomáhat mamince hospodařit doma a na zahradě. Syn Jurij (Jiří, *1969) odjel s rodinou do Portugalska.

Ačkoliv zdraví s léty ubývá, paní Emílie si vzala za úkol starat se o český hřbitov ve své obci. Každý rok dohlíží na české hrobky, v létě seká trávu a pořád připomíná místním úřadům nutnost

zachránění a údržbu hřbitova, a proto je ten moldavský pěkně udržovaný a čistý na rozdíl od jiných českých hřbitovů na Volyni.

Na foto: Ivan, Jurij, Irina a Emílie Kuročenkovi. Zdroj: archiv Emílie Kuročenkové.

Prameny: Vladimír Tengler. *Chtěl bych napsat o naší vesnici Moldava I.*

Emílie Kuročenková. Já se cítím jako Češka. Paměť národa.

E. Осіння. Закохана у свій народ. Вісник Дубенської громади. 2018.

№ 39, 40.

Emílie Kuročenková. Rodokmen rodiny Tenglerů a Vernerů.

Jaro Bura. Odkud z Čech přišli na Volyň-13. aktualizace.

https://Orthodox_Czechs_1888-91//

<https://volynaci.cz/5199/Noviny-Ceske-compresed.pdf>

Тесаржік Ріхард

Народився 3-го грудня 1915 року в Краловських Віноградах у родині помічника продавця Ярослава Тесаржіка та його дружини Емілії, дівоче прізвище якої було Вагнерова. У Ріхарда ще були дві сестри. Пані Емілія декілька років працювала оперною субренткою в театрі на Віноградах. Напевно, від мами передалися синові музичні здібності та любов до музики, він також дуже любив малювати. Крім того, досяг досить непоганих результатів у спорті, зокрема в гімнастиці, легкій атлетиці та плаванні. Музично

обдарованими були й два його сини: Ріхард та Владімір.

У 1931 році родина переїхала до Пржібраму, звідки була родом пані Тесаржікова, і там Ріхард закінчив обов'язкове навчання в школі та дворічну торгівельну школу. У 1937 його призвали на службу в армії в 38-ий піхотний полк у Бероуні. Після закінчення школи молодших командирів у Кладно та відомих мюнхенських подій його направили до 38-го піхотного полку у Великому Березному на Закарпатті, де в березні 1939 року довелося воювати з угорськими військами й пробиватися разом зі своїм підрозділом на Словаччину. Не змирившись із окупацією Чехословаччини, улітку 1939 року переходить нелегально кордон із Польщею й вже 24 серпня цього ж року реєструється добровольцем закордонної чеської армії в чеському консульстві в Кракові. Від початку Другої світової війни бере участь у боях із німецькою армією. Взвод протиповітряної оборони, у якому він перебував, 14 вересня 1939 року відбив наліт німецьких бомбардувальників.

Після окупації східної частини Польщі Червоною армією його на короткий час інтернували, а потім він ще досить тривалий час перебував у Чеському Квасиліві на Волині, звідки вдалося зав'язати контакти із залишками чеського закордонного підрозділу, і в складі нечисленної «квасилівської» групи переїхати до інтернаційного табору Оранки, а потім – до

Суздали. Коли вирішувалося питання про переправлення колишніх чеських вояків на Близький Схід, то Міністерство народної оборони вирішило залишити Тесаржіка в Радянському Союзі як інструктора для майбутніх вояків чеського підрозділу. У лютому 1942 року він став одним із перших вояків 1-го окремого Чехословацького піхотного батальйону в СРСР.

У березні 1943 року Ріхард Тесаржік узяв участь у боях із німецькими військами біля села Соколово (нині Харківська область). Неабияку хоробрість проявив під час контратаки на Соколово з боку Артюхівки, за що його нагородили чехословацьким Військовим хрестом та радянським орденом Червоної зірки. У липні 1943 року в короткий термін закінчив курси танкістів і став командиром роти з десяти легких танків Т-70М. З цим підрозділом на початку листопада 1943 року взяв участь у важких боях при визволенні Києва. Танк під його командуванням одним із перших прорвався до центру міста, за що йому та його товаришам Йосефу Бурешу та Антоніну Сохору присвоїли звання Героя Радянського Союзу й вручили Золоті зірки.

У січні 1944 року брав участь у боях біля Бузівки та Жашкова, водночас розбудовуючи 1-шу Чехословацьку танкову бригаду в СРСР, у якій він займав різні посади, аж поки не став командиром її 3-го танкового батальйону. 24 червня 1944 року Тесаржік одружився з медичною працівницею ротмістром Маркетною Олшановою.

Під час кривавої Карпатсько-Дукельської операції Ріхард провів успішну атаку вісімкою танків Т-34/76 на місто Дукля, а через два дні атакував зі своїми вояками висоту 694, Гирову гору. У цьому бою його танк було знищено фауст-патроном, сам зазнав важкого поранення, у результаті якого втратив ліве око та отримав численні опіки й утратив увесь екіпаж танку.

Про цей день згадує Ріхард Тесаржік: «Це була найвища висота, яку в цій війні атакували наші танки. У жорстокому бою, у вогні власної артилерії повзли наші танки по крутому схилу, нахил якого подекуди сягав 30°. Нарешті ми добралися майже до вершини. Пострілами з гармати та чергами з кулемета знищували фашистів одного за одним. Стріляти прямо по окопах ми не могли, тому стріляли осколковоими снарядами по соснах над окопами, а тріски робили свою справу.

Ворожі вояки не могли завдати нам шкоди стрілецькою зброєю. Ми залишалися на місці й час від часу для певності стріляли. Напевно, уже пройшла година чи дві нашого перебування на висоті, бо під час бою людина втрачає відчуття часу. Раптом у мертвому просторі для моєї зброї з'явилося обличчя німецького гранатометальника. Вистрілити в нього я не міг. Німець, усвідомлюючи свою перевагу та мою безсилість, скривився на обличчі. Бачу його, як сьогодні: спереду в нього не було двох зубів, у руці він тримав якусь незнайому зброю жовтого кольору (чеські танкісти тоді вперше зустрілися з німецьким «Панцерфаустом»), якою він націлювався на наш танк.

Про ці хвилини ніколи в житті не забуду. Те скривлене обличчя впізнав би ще сьогодні серед тисяч інших. За гранатометальником раптом з'явився сніп полум'я. Танк страшно затрясся. Увесь екіпаж зазнав уражень, машина почала горіти та з'їжджати вниз по крутому схилу. Ми не знали, що з нами сталося.

Відчув різкий біль, кров бігла по обличчю, навколо все горіло. Некерований танк скочувався вниз у невідомість. Із залишками останніх сил вибираюся з танка й зіскакую з нього. З усього екіпажу це вдалося тільки мені, останні загинули. Я знепритомнів. Коли прийшов до тями в санчастині, то з'ясував, що не бачу. Почув голос освітнього офіцера Ченка Грушки і запитав його: «Що з Гировою? Заспокойся, – відповів мені, – танки твого батальйону скували німців, а потім їх оточив із тилу Стейнер зі своїми автоматниками, і Гирова стала нашою...»

29 листопада 1944 року повернувся знову в стрій і готувався разом з іншими підрозділами 1-ої Чехословацької окремої танкової бригади в СРСР до боїв із звільнення території Республіки. Напередодні наступу на Остравську йому довірили особливе завдання - командувати охороною президента Едварда Бенеша в Кошицях. У боях він вже участі не брав.

Після закінчення війни Ріхарда Тесаржіка в жовтні 1945 року направили на навчання до Військової академії танкових та моторизованих військ ім. Й. В. Сталіна в Москві, а після її закінчення він викладав тактику танкових військ у Вищому танковому училищі в Празі. З 1950 року був начальником штабу командування танкових та механізованих військ Міністерства національної оборони в Празі. Але недовго. Будучи прямим та відвертим, він різко висловлювався на адресу вищого командування, зокрема тодішнього міністра оборони Алексея Чепічки, що призвело у вересні 1952 року до звільнення Тесаржіка з посади та переведення в Тренчин на нижчу посаду командувача 2-им військовим округом. Незадовго після цього його звинуватили в розголошенні військової таємниці (зараз використовується термін «державна таємниця у сфері оборони»), оскільки він загубив записник, про що сам і повідомив. При цьому ще згадали про транспортну пригоду річної давності й у грудні 1953 року його арештували, дев'ять місяців тривало слідство. У серпні 1954 року відбувся суд, який виніс вирок умовного терміну покарання. Через три місяці після того як його звільнили з-під варти, Тесаржіка призначили командиром 13-ої танкової дивізії в Младе.

Після того як звільнили міністра оборони Чепічку, у червні 1956 року Ріхард Тесаржік нарешті дочекався чергового звання генерал-майора й у жовтні цього ж року став заступником командувача 1-го військового округу в Празі, а через два роки – заступником командира 4-ої армії в Таборі. Звідти в 1959 році його направили на навчання до СРСР в Академію Генерального штабу ім. К. Є. Ворошилова. Його військова кар'єра почала наближатися до кінця. Його прямота й нестриманість призвела до того, що в лютому 1960 року він був раптово відкликаний із Москви, а в листопаді того ж року звільнений у запас. Після цього працював на різних посадах в ČSAD («Чехословацькі автомобільні перевезення»). У червні 1966 року перейшов до народного підприємства Avia в Летнянах, і 1-го листопада 1966 року вийшов на пенсію.

Через неповних пів року – 27 березня 1967 року – герой Другої світової війни в Усті над Лабою помер після важкого інфаркту. Останній спочинок знайшов у родинному склепі на тихому пржібрамському цвинтарі.

На світлинах екіпаж танку, командиром якого був Ріхард Тесаржік. Взято з [cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Tesařík\(generál\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Tesařík(generál))

Джерела: *Eduard Stehlik. Generálmajor Richard Tesařík. Wikipedie.*

cs.wikipedia.org/wiki/Richard-Tesarik(general)

Jiřina Maryška. FB. Volyňští Češi, prarodiče, rodiče,...04. 12. 2021.

Tesařík Richard

Legendární československý tankista Richard Tesařík se narodil 3. prosince 1915 na Královských Vinohradech v Praze, v rodině obchodního příručního Jaroslava Tesaříka a jeho manželky Emílie, rozené Wagnerové. V rodině byly ještě dvě dcery. Paní Emílie několik let působila jako operní subreta ve Vinohradském divadle. Možná, že po mamince Richard získal talent a lásku k hudbě, také velice rád maloval. Mimoto byl i sportovním talentem: gymnastika, lehká atletika, plavání. Hudební i sportovní nadání také měli dva jeho synové Richard a Vladimír.

V roce 1921 se rodina přestěhovala do Příbrami, odkud pocházela paní Tesaříková, tam Richard absolvoval školní docházku a dvouletou obchodní školu. V roce 1937 nastoupil vojenskou prezenční službu v 38. pěším pluku v Berouně, absolvoval poddůstojnickou školu v Kladně a po mnichovských událostech byl odeslán k 36. pěšímu

pluku do Velkého Berezného na Podkarpatskou Rus, kde v březnu 1939 zasáhl do bojů s maďarskou armádou a se svojí jednotkou se probil na Slovensko. Nesmířil se s okupací Československa a v létě 1939 přešel ilegálně do Polska, 24. srpna 1939 byl prezentován na čs. konzulátu v Krakově jako dobrovolník české zahraniční armády. Po vypuknutí 2. světové války zasáhl do bojů proti Němcům, a to jako příslušník vyzbrojené protiletadlové čety, které se podařilo 14. září 1939 odrazit nálet nepřátelských bombardérů.

Při obsazení východních oblastí Polska Rudou armádou byl krátce internován a pak až do jara 1940 se zdržoval v Českém Kvasilově na Volyni. Odtud se mu podařilo navázat kontakt se zbytkem čs. jednotky a v březnu 1940 odjel do internačního tábora Oranki a později do Suzdalů. V době, kdy se rozhodovalo o přípravě příslušníků čs. armády z území SSSR na Střední Východ, byl Richard Tesařík z rozhodnutí Ministerstva národní obrany ponechán v Sovětském svazu jako instruktor pro budoucí čs. vojenskou jednotku. V únoru 1942 se tak stal jedním z prvních příslušníků 1. čs. samostatného polního praporu v SSSR.

V březnu 1943 se Richard Tesařík jako velitel pěší čety zúčastnil bojů s německou armádou v okolí Sokolova. Mimořádné hrdinství prokázal především 9. března 1943 při protiútoky vedeném od Artúchovky, za což byl vyznamenán, jak Československým válečným křížem 1939, tak i Řádem Rudé hvězdy. V červenci 1943 dokončil intenzivní tankový výcvik a v srpnu téhož roku se stal velitelem čety deseti lehkých tanků T-70M. S touto jednotkou se na počátku listopadu 1943 zapojil do tvrdých bojů při osvobozování Kyjiva. Jako velitel roty tanku se mezi prvními probil k centru města, za což byl společně s Josefem Buršíkem a Antonínem Sochozem vyznamenán Zlatou hvězdou Hrdiny SSSR.

V lednu 1944 zasáhl do bojů u Buzovky a Žaškova a následně se podílel na výstavbě 1. čs. tankové brigády v SSSR, v níž zastával různé funkce, aby byl nakonec ustanoven velitelem jejího 3. tankového praporu. Dne 24. června 1944 se oženil se zdravotnicí rtm. Markétou Olšanovou.

V rámci krvavé Karpatsko-dukelské operace Tesařík 20. září 1944 úspěšně útočil svými tanky T-34/76 na město Dukla a o dva dny později zaútočil se svými vojáky na kótu 694 Hyrowa hora.

V tomto boji byl však jeho tank zničen pancéřovou pěstí a on sám těžce raněn (přišel o levé oko a utrpěl mnohé popáleniny).

Na tento den, 22. září 1944, vzpomíná Richard Tesařík: „Byla to nejvyšší kóta, na kterou naše tanky v této válce útočily. V nejtvrdějších bojích a v ohni vlastní dělostřelecké palby, šplhaly naše stroje po příkrém svahu, dosahujícím místy sklon přes 30°. Konečně jsme se dostali až těsně k vrcholku. Tam palbou z kanonu a kulometné dávky ničíme jednoho fašistu za druhým. Do zákopu přímo střílet nemůžeme, proto šrapnelovými granáty pálíme do sosen nad zákopy a střepiny vykonávají své dílo. Nepřátelští vojáci mi ručními zbraněmi nemůžou uškodit, zůstávám na místě a pro jistotu se zastřílíme. Snad jsem byl na kótě hodinu, dvě, v bojích člověk ztrácí pojem o čase. Náhle se v hluchém prostoru mých zbraní objevila tvář německého granátníka. Vystřelit jsem nemohl, netrefil bych. Němec vědomý si své síly a mojí bezmocnosti zpitvořil svou tvář. Vidím ho před sebou jako dnes: Vpředu mu chyběly dva zuby, v ruce měl nějakou neznámou zbraň žluté barvy (naši tankisté se tady poprvé setkali s německými Panzerfausty), kterou namířil proti mému tanku.

Na tu chvíli nikdy v životě nezapomenu. Tu tvář bych poznal ještě dnes mezi tisíci. Za granátníkem se objevil náhle ohnivý plamen. Tankem to hned strašně otřáslo. Rychlý náraz ochromil celou posádku, stroj začal hořet a sjíždět dolů po příkrém svahu. Nevěděli jsme, co se s námi stalo. Cítím prudkou bolest, krev, kolem mě všechno hoří. Neovladatelný tank se řítí dolů do neznáma. S posledními zbytky sil se dostávám z tanku a vyskakují. Z posádky se to podařilo jenom mně, ostatní zahynuli. Upadl jsem do bezvědomí. Když jsem se dostal k vědomí v ošetřovně, tak jsem zjistil, že nevidím. Uslyšel jsem hlas osvětového důstojníka Čenka Hrušky. „Co je s Hyrovou? Uklidni se, říkal mi. Tanky tvého praporu Němce obklíčily a pak se tam obchvatem dostal Steiner se svými samopalníky a Hyrowa je naše...“.

Přesto se již 29. listopadu 1944 vrátil zpátky a připravoval se spolu s ostatními jednotkami 1. čs. samostatné tankové brigády v SSSR na osvobozovací boje na území republiky. Nedlouho před nasazením na Ostravsku však byl pověřen speciálním úkolem, a to velením čestné stráže prezidenta Edvarda Beneše v Košicích a do bojů tak již nezasáhl.

Po 2. světové válce byl ihned Richard Tesařík v říjnu 1945 vyslán jako posluchač na Vojenskou akademii tankových a motostřeleckých vojsk J. V. Stalina v Moskvě a po jejím absolvování ustanoven profesorem taktiky tankového vojska ve Vyšším vojenském učilišti v Praze. Od roku 1950 působil jako náčelník štábu Velitelství tankových a mechanizovaných vojsk MNO v Praze. Ne však nadlouho. V té době se začaly prohlubovat jeho konflikty s nadřízenými, a to včetně tehdejšího ministra národní obrany Alexeje Čepičky, které nakonec v září 1952 vyvrcholily jeho funkční degradací a přeložením k velitelství vojenské oblasti 2 do Trenčína. Tím to však neskončilo. Nedlouho poté byl účelově obviněn z údajného vyvráždění vojenského tajemství, kterého se měl dopustit ztrátou svého zápisníku (kterou sám ohlásil) i ze zavinění více než rok staré dopravní nehody. Vše vyvrcholilo v prosinci 1953 jeho vzetím do vyšetřovací vazby, v níž byl držen následujících devět měsíců. Nakonec byl v srpnu 1954 odsouzen k pouhému podmíněnému trestu, z vazby propuštěn a o tři měsíce později ustanoven velitelem 13. tankové divize v Mladé.

Po odchodu Alexeje Čepičky z funkce ministra národní obrany se v červnu 1956 Richard Tesařík konečně dočkal povýšení do hodnosti generálmajora a nedlouho poté se v říjnu 1956 stal zástupcem velitele 1. vojenského okruhu v Praze. O dva roky později zástupcem velitele 4. armády v Táboře. Jako takový byl v srpnu 1959 vyslán ke studiu do SSSR na Akademii generálního štábu K. J. Vorošilova. V únoru 1960 byl náhle z Moskvy odvolán a v listopadu téhož roku propuštěn do zálohy. Pracoval poté na různých pozicích v ČSAD, a to až do června 1966, kdy změnil zaměstnání a nastoupil do národního podniku Avia v Letňanech. Odtud odešel 1. listopadu 1966 do důchodu.

O necelého půl roku později – 27. března 1967 – podlehl hrdina 2. světové války generálmajor Richard Tesařík v Ústí nad Labem těžkému infarktu. Poslední odpočinek našel v rodinné hrobce na tichém příbramském hřbitově.

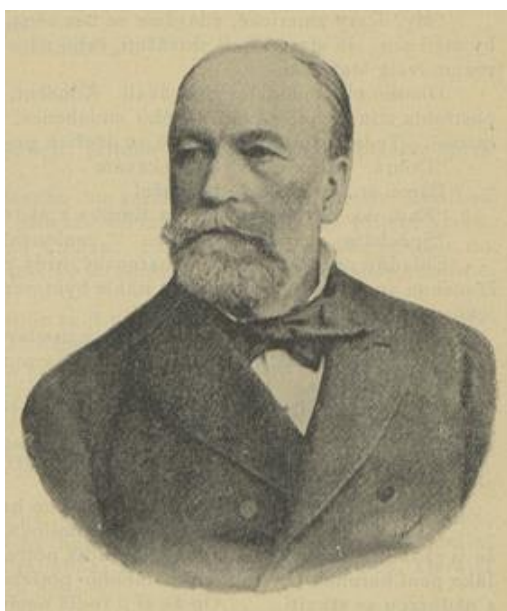
Foto Richarda Tesaříka, zdroj: [cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Tesařík\(generál\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Tesařík(generál))

Prameny: *Eduard Stehlík. Generálmajor Richard Tesařík. Wikipedie*

cs.wikipedia.org/wiki/Richard-Tesarik(general)

Jiřina Maryška. FB, Volyňští Češi, prarodiče, rodiče,... .04.12.2021.

Томса Владімір

Владімір Томса народився 28 лютого 1830 року в Празі, де після закінчення гімназії продовжив навчання на медичному факультеті Карлова університету в 1849-1854 роках. Отримавши звання доктора медицини, працював там на кафедрі анатомії – спочатку помічником професора анатомії, а з 1856 року – асистентом. Пробувши рік (1859-1860) добровольцем на посаді хірурга в 48-у піхотному полку австрійської армії, він отримав направлення у військово-медичну академію «Йозефіnum» у Відні, де працював асистентом відомого на всю Європу професора фізіології Карла Людвіга, учнями якого були й низка російських фізіологів, зокрема Іван Сеченов та Іван Павлов. Після від'їзду Людвіга до Лейпцига Томса зайняв його місце, але в цьому ж році він отримав

запрошення від Київського університету Св. Володимира зайняти посаду професора фізіології, яке він прийняв, урахувавши статус університету та рівень оплати. У 1867 році Владіміра Богуміловича Томсу, як його тепер називали, обрали ординарним професором – і він став повноправним керівником кафедри фізіології медичного факультету. Упродовж 19-ти років він читав лекції із фізіології здорової людини та паралельно протягом 9-ти років читав лекції з патологоанатомії, організував першу фізіологічну лабораторію в університеті, проводив дослідницьку роботу, що дозволило йому стати спеціалістом широкого профілю.

Починаючи з 1870 року, з метою вдосконалення матеріально-технічної бази лабораторій Київський університет почав налагоджувати міжнародні зв'язки, посиляючи у відрядження до провідних університетів Європи своїх викладачів, серед яких був і Владімір Томса.

Його наукова діяльність була присвячена вивченню шкіри людини: кровообігу, кровоносних судин, лімфотоків та лімфотичних судин у ній. Наукові праці він публікував в основному в зарубіжних журналах німецькою та чеською мовами. Російською мовою було лише дві статті. Обирався в Києві головою товариства лікарів. Як державний службовець, професор Томса отримував звання та нагороди: він отримав статського радника, а потім – дійсного статського радника, що відповідало чину генерал-майора в армії, був нагороджений орденами Св. Анни II ступеня з короною, Св. Станіслава II ступеня та удостоєний звання «Почесний доктор медицини університету Св. Володимира» та інших нагород.

У вересні 1883 року дійсний статський радник професор Владімір Богумілович Томса став деканом медичного факультету, але незабаром отримав запрошення з Праги як колишній випускник Карлова університету й уже відомий у Європі вчений очолити кафедру в щойно відкритому Чеському університеті Карла-Фердинанда з викладанням чеською мовою. На початку 1884 року він перший почав викладати фізіологію чеською так само, як і на філософському факультеті це першим зробив Томаш Гарріг Масарик. Київський університет у цей час якраз відзначав своє 50-річчя, і професор Томса теж отримав запрошення, але за станом здоров'я не зміг прибути до Києва, надіславши подяку ректору за запрошення та привітання колективу університету.

Оскільки ректор празького університету Едвард Герінг розпродав та роздав іншим інститутам майно фізіологічного інституту, то Томсі довелося майже з «нуля» обладнувати найновішим приладдям його лабораторії, заводити віварій із піддослідними тваринами.

Працюючи в чеському університеті, професор Томса публікував свої наукові праці з тих же проблем, що й раніше в чеських та російських журналах, робив переклади медичних термінів із латини та німецької мови чеською, написав конспект лекцій із фізіології чеською мовою обсягом 518 сторінок. У 1886/87 навчальному році його обрали деканом медичного факультету, а в 1890/91 – ректором Чеського університету Карла-Фердинанда (у той час в університеті вибирали ректора та деканів на один рік). Вступаючи на посаду ректора, Владімір Томса висловив думку про те, що майбутній лікар повинен мати поглиблені знання з природничих наук, бути дослідником, сказавши наступне: «Дослідник біологічного виду *Homo sapiens* сам насамперед повинен бути у вищій мірі *Homo sapiens*».

У 1895 році газета «Московские ведомости» повідомляла, що з Праги отримана телеграма про те, що 4 квітня помер професор В. Б. Томса, зарубіжний учений, відомий у Росії, який близько 20 років був професором в університеті Св. Володимира. У некролозі в журналі «Živa» сказано, що Владімір Томса був третім чеським фізіологом після Їржі Прохазки, який перший поширив поняття про рефлекси на всю діяльність нервової системи, та Яна Пуркіне – фізіолога зі світовим ім'ям. Томса реалізував побажання Пуркіне зробити фізіологію наукою в Чехії.

Світлини, походження: архів Олександра та Діни Муратових.

Джерело: *Александр и Дина Муратовы. Профессор Владимир Томса. Русское*

Слово, 2017. №7. С. 22-25.

<https://aidm.eu/ruslo/RuSlo.07.2017.pdf>

Tomsa Vladimír

Vladimír Tomsa se narodil 29. února 1830 v Praze, tamtéž maturoval na gymnáziu. Po ukončení fakulty medicíny Karlovy univerzity (1849-1854) se stal doktorem medicíny a v alma mater byl pomocníkem profesora fyziologie, od roku 1856 – asistent katedry patologie. V letech 1859-1860 pracoval jako chirurg-dobrovolník v 48. pěchotním pluku rakouské armády a v roce 1860 začal pracovat ve Vojensko-medicínské akademii Josefinum ve Vídni jako asistent profesora fyziologie Karla Ludvíka, jednoho z nejlepších fyziologů Evropy toho času.

V roce 1865 profesor Ludvik odjel na univerzitu v Lipsku. Byl učitelem mnohým fyziologům celého světa a mezi nimi i ruským jako Ivanu Sěčenovu a Ivanu Pavlovu. Vladimír Tomsa obsadil místo svého známého učitele na katedře fyziologie ve Vojensko-medické akademii. V témže roce pan Tomsa dostal nabídku od Kyjivské univerzity obsadit místo profesora fyziologie lékařské fakulty. Protože Kyjivská univerzita měla

vyšší status a nabídla větší plat, Vladimír Tomsa tuto nabídku přijal. V roce 1867 Vladimíra Bohumiloviče Tomsu, jak se teď jmenoval, zvolili řádným profesorem, a stal vedoucím katedry fyziologie, vytvořil první fyziologickou laboratoř na univerzitě. Od roku 1875 také přednášel lekce patologické anatomie. Paralelní vyučování fyziologie zdravého člověka (19 let) a patologické anatomie (9 let), spojené s vědeckým bádáním, udělalo z profesora Tomsy specialistu širokého profilu. V letech 1872 a 1877 profesor Tomsa jezdil do hlavních univerzit Evropy, aby zdokonalil materiálně a technické zařízení laboratoře katedry fyziologie v Kyjivě.

Jako vědec Vladimír Tomsa zkoumal lidskou kůži, její krevní oběh, krevní cévy, lymfy a lymfatické cévy. Vědecká díla publikoval v časopisech jiných států v němčině a češtině, v ruštině byla jenom dvě vědecká díla. Byl zvolen v Kyjivě předsedou obce lékařů.

Jako státní úředník dosahoval zvyšování hodnosti: byl jmenován státním radou, potom nejvyšším státním radou, což odpovídá hodnosti generálmajora v armádě. Dostal také vyznamenání: Řád sv. Anny II. stupně s korunou, Řád sv. Stanislava II. stupně a titul Čestný doktor medicíny univerzity sv. Vladimíra a jiná vyznamenání.

V říjnu roku 1883 státní rada, profesor a děkan medicínské fakulty Vladimír Bohumilovič Tomsa dostal pozvání od nové české univerzity Karla-Ferdinanda, obsadit místo ordinárního profesora fyziologie a vedoucího institutu fyziologie medicínské fakulty České univerzity, která byla založena v roce 1851 koryfejem fyziologie a histologie J. E. Purkyně. Profesor Tomsa jako první začal přednášet fyziologii v češtině, také jako T. G. Masaryk na filozofické fakultě. Za devatenáct let působení v Kyjivě ve slovanském prostředí si už odvyknul od všední němčiny.

V roce 1884 Kyjivská univerzita oslavovala své padesátiny a Tomsa také dostal pozvání, ale pro zdravotní potíže se nemohl pustit na cestu. Poslal rektorovi poděkování a popřál kolektivu univerzity k jubileu.

Profesor Tomsa ve svých dílech také přeložil z latiny a němčiny mnoho termínů fyziologie do češtiny. Napsal 518 listů lekce z fyziologie v českém jazyce. V učebním roce 1886/87 byl profesor Tomsa zvolen děkanem Lékařské fakulty a v učebním roce 1890/91 – rektorem České univerzity Karla-Ferdinanda (tehdy na Karlově Univerzitě volili děkana a rektora na jeden rok).

V roce 1895 moskevské noviny oznámily, že z Prahy dostali telegram, že 4. dubna zemřel profesor Vladimír Tomsa, mezinárodní vědec známý v Rusku, protože 20 let pracoval jako profesor univerzity sv. Vladimíra. V nekrologu v časopise „Živa“ bylo napsáno, že Vladimír Tomsa byl v pořadí jako třetí český fyziolog po Jiřím Procházkovi, který rozšířil pojem reflexu na celou nervovou soustavu, a Janu E. Purkyně, fyziologovi světového jména.

Foto, zdroj: archiv Alexandra a Diny Muratových.

Pramen: Александр и Дина Муратовы. Професор Владимир Томса. Русское слово, 2017. №. 7. С. 22-25.

<https://aidm.eu/ruslo/RuSlo.07.2017.pdf>

Родина Тоушковых

Родина Тоушковых переїхала на Волинь із села Добржиков, окрес Усті на Орліці, і поселилася в Гульчі Чеській. Згідно з хронікою села Гульча Чеська це сталося десь восени 1871 року. Деякий час родина Вацлава (06.06.1835, Добржиков-27.10.1908, Гульча Чеська) та Катержіни Барбори (26.01.1841, Високе Мито-15.01.1917 Гульча Чеська) Тоушковых, дочки Вацлава (1814-1872, Нова Вес) та Катержіни Дворжакових, мешкала в замку поміщиці Корнелії Омецінської. Батьками Катержіни Дворжакової були Ян Хатл (1789-27.05.1862, Нова Вес) та Дорота Смутек.

Землі Омецінської, які купило в неї товариство чехів, ділянки місцевих селян, шляхтичів та церковні ділянки були перемішані й представляли собою строкату картину із земель різних власників протяжністю 15 верст зі сходу на захід і 8 верст із півночі на південь. Чехи хотіли отримати землю для свого товариства в одній ділянці, з чим не погоджувались місцеві жителі. Перемовини тривали досить довго, але, як видно з карти від 1875 року, закінчились успішно. На цій же карті видно й наділи, які отримав кожен із членів товариства чехів пропорційно своєму внеску до загальної суми. На кожному з цих наділів господарі вздовж дороги, яка з давніх-давен називалась Шлях, побудували житлові та господарські будинки. Так виникло село, яке назвали Гульча Чеська (нині Гільча Друга). Воно починалось біля західної околиці села Гульча Українська (нині Гільча Перша) і закінчувалось біля південного краю села Урвенна. До Гульчі Чеської ще належали два висілки – Біля Церкви (пізніша і нинішня назва Гайок), який починався за південною околицею Гульчі Української, та Адамівка, який лежить на південь від західної околиці Гульчі Чеської. Крім того, декілька родин чехів отримала наділи біля замку, який був розташований біля північної околиці села Урвенна, де вони теж побудували свої будинки, а частина родин залишилася мешкати в замку. Ця частина у роки проживання чехів формально належала до Гульчі Чеської. Нині ця частина села й пізніші забудови в напрямку села Лідава належать до Урвенної.

В угоді про купівлю-продаж землі поміщицею Корнелією Омецінською товариству чехів у кількості 57 осіб для спільного використання 25-им стоїть прізвище Вацлава Тоушка, сина

Вацлава. Його батьками були Вацлав Тоушек (22.09.1806, Добржіков-01.11.1867, Добржіков) та Катержина Горачкова (1805-?, Добржіков), дочка Йозефа Горачка, який помер у Добржікові, та Катержини Копецької, дочки Вацлава, яка померла 1 червня 1865 року у Замську.

У Вацлава та Катержини Барбори Тоушкових було семеро дітей, троє з яких народилися в Добржікові.

Марія Катержина (07.12.1861-22.12.1938, Гульча Чеська), яка вийшла заміж за Йозефа Рихну (1849, Весце у Табора-Гульча Чеська).

Франтішек/Вацлав (06.10.1863-05.11.1920, Гульча Чеська), який одружився з Марією Машковою (1866, Чехія-27.03.1930, Гульча Чеська).

Ян (1867-28.09.1940, Гульча Чеська), який одружився з Марією Машковою (20.01.1875, Антонівка-17.02.1952, Здераж), дочкою Франтішка та Марії Машкових.

Вацлав (01.02.1874-01.04.1879, Гульча Чеська), який помер у дитячому віці.

Наступні три сини народилися в Гульчі Чеській.

Антонін (23.04.1876-03.07.1925, Гульча Чеська), який одружився з Марією Рабовою (28.07.1888, Гульча Чеська-14.03.1964, Подборжани), дочкою Йозефа та Йозефіни Рабових.

Станіслав (1879-07.03.1917, Гульча Чеська), який помер від тифу, був одружений із Антонією Шедівою (02.12.1886, Залісся-1959, Горжеседлі), дочкою Антоніна Шедівого (вчитель школи в Заліссі) та Юлії Шедівой.

Вацлав (05.01.1889-?, Гульча Чеська), який був одружений із Людмилою Пражаковою (16.03.1873, Залісся-?), дочкою Карла/Антоніна Пражака та його дружини Анни – дочки Вацлава Коловратніка.

Рід Тоушкових був досить чисельним і складався з кількох поважних родин в Гульчі, зокрема у Яна Тоушка було дев'ять дітей, які одружувалися з чехами та чешками з Гульчі, Глупанина, Залісся, Лідави, Мізоча. Вони були землеробами або ремісниками. У 1939-1944 роках у Гульчі було дев'ять родин Тоушкових і 36 мешканців села носили прізвище Тоушек або Тоушкова. Вони були нащадками Вацлава та Катержини Барбори Тоушкових.

Відмітимо, що дехто з Тоушків тривалий час не переходив до православної віри, залишаючись парафіянами католицького костелу в місті Острог, про що свідчать записи в метричних книгах цього костелу та записи в метричних книгах православної церкви села Гульча Чеська, а саме: «24.01.1920 перейшов у православну віру рільник чех села Гульча Чеська Йозеф Тоушек, син Антоніна, 25 років, римо-католицької віри» або «30.01.1923 Марія, дочка Яна Тоушка, перейшла з католицької віри до православної».

Антонін Тоушек (*1876) був легіонером. До чехословацького військового підрозділу (пізніше – легіону) в Росії він вступив 16 квітня 1916 року. Служив стрільцем у 1-у, потім – у 2-у чехословацькому стрілецькому полку Їржіго з Подебрад у званні унтер-офіцера, отримав нагороди – Хрест Св. Георгія IV, III та II ступенів. У квітні 1917 року його відрядили до Києва як військового делегата на 3-ій з'їзд Союзу чехословацьких товариств на Русі та у війську. Служив до 5 серпня 1917 року. Одружився 24 травня 1906 року з Марією Рабовою, і в метричній книзі записаний як старший унтер-офіцер 70-го полку в запасі. Після важкої хвороби (рак горла) Антонін помер 3 липня 1925 року, і весь тягар із ведення господарства впав на плечі його дружини та двох синів.

Під час 2-ої Світової війни серед 120 мешканців села Гульча Чеська, які записалися в Рівному до 1-го окремого Чехословацького армійського корпусу, було дев'ять осіб, які носили прізвище Тоушек, серед яких була й одна жінка. Ян, син Яна, Владімір, син Антоніна, Міхал, син Антоніна, загинули, визволяючи свою батьківщину.

Нині багато нащадків родини Тоушків мешкають по всій Чеській Республіці.
На світлинах Марія Тоушкова, прабабуся Марії Чонкової. Архів Марії Чонкової.

Джерела: Marie Čonková. Pradědeček Antonín Toušek. Prababička Marie Toušková.
Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni. Žatec,
1992.

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.

<https://www.volynaci.cz/obec/169/>

Rodina Touškových

Rodina Touškova přišla na Volyň z obce Dobříkov, okres Ústí nad Orlicí a usadila se v Hulči České. Podle kroniky Hulče České se to stalo někdy na podzim roku 1871. Nějakou dobu rodina Václava (6.6.1835, Dobříkov-27.10.1908, Huleč Česká) a Kateřiny Barbory (26.1.1841, Vysoké Mýto-15.1.1917, Huleč Česká), dcery Václava (1814-1872, Nová Věs) a Kateřiny Dvořákových, bydlela v Urvenách v zámku hraběnky Kornelie Oměcinské. Rodiči Kateřiny Dvořákové byli Jan Hatl (1789-27.5.1862, Nová Ves) a Dorota Smutek.

Parcely Oměcinské, které u ní zakoupil spolek Čechů a parcely místních obyvatel Ukrajinců, šlechticů a církví představovaly přepodivnou strakatínu na prostranství, táhnoucím se od východu k západu v délce patnácti verst a od severu k jihu na osm verst. Parcely různých vlastníků byly promíchány a Češi to chtěli dostat pro svůj spolek v celém kuse, s čímž nesouhlasili místní obyvatelé. Rozhovory trvaly dlouho a konečně podle mapy z roku 1877 se to stalo „rozdělené“.

V Kupní smlouvě od roku 1875 na prodej půdy od Kornelie Oměcinské spolku Čechů, čítajícím 57 osob, pro společné užití naležeme pod číslem 25, Václav Toušek syn Václava. Jeho rodiči byli Václav Toušek (22.9.1806, Dobříkov-1.11.1857, Dobříkov) a Kateřina Horáčková (1805-Dobříkov), rodiči které byli Josef Horáček, zemřel Dobříkov a Kateřina Kopecká, dcera Václava, zemřela 1.6.1865, Zámorsk.

Václav Toušek měl s Kateřinou Barborou sedm dětí, čtyři z nich se narodily v Dobříkově:

Marie Kateřina (7.12.1861-22.12.1938, Huleč Česká), která se provdala za učitele Josefa Rychnu (1849, Vesce u Tábora-Huleč Česká);

František Václav (6.10.1863-5.11.1920, Huleč Česká), který se oženil s Marií Maškovou (1866, Čechy-27.3.1930, Huleč Česká);

Jan (1867-28.9.1940 Huleč Česká), který se oženil s Marií Maškovou (20.1.1875, Antonovka-17.2.1952, Zderaž), dcerou Františka a Marie Maškových;

Václav (1.2.1874-1.4.1879 Huleč Česká), zemřel v dětském věku.

Další tři synové se narodili v Hulči České:

Antonín (23.4.1876-3.7.1925, Huleč Česká), který se oženil s Marií Rábovou (28.7.1888, Huleč Česká-14.3.1964, Podbořany), dcerou Josefa a Josefy Rábových;

Stanislav (1879-7.3.1917, Huleč Česká), který zemřel na tyfus, byl ženatý s Antoníí Šedivou (2.12.1886, Zálesí-1959, Hořesedly), dcerou Antonína Šedivého (učitel záleské školy) a Julie Švandové. Po smrti manžela Stanislava se Antonie provdala za jeho synovce Antonína Touška (28.11.1892, Huleč Česká-zemřel na Volyni), syna Františka Václava;

Václav (5.1.1889-Huleč Česká), který byl ženatý s Ludmilou Pražákovou (16.9.1893, Zálesí - ?), dcerou Karla/Antonína Pražáka a jeho manželky Anny, dcery Václava Kolovrátníka.

Touškovi tvořili v Hulči České velmi početnou a váženou komunitu, zejména Jan Toušek měl devět potomků, kteří se ženili a vdávali s Češkami a s Čechy z Hulče, Hlupanína, Zálesí, Lidavy, Mizoče. Byli to zemědělci nebo řemeslníci. V letech 1939-1944 v Hulči České bylo devět rodin Touškových a 36 obyvatel obce nosilo příjmení Toušek nebo Toušková, jako potomci Václava a Kateřiny Barbory Touškových.

Zdůrazníme zde, že někteří rodinní příslušníci Touškových dlouhou dobu nepřestupovali k pravoslaví a byli farníky katolického kostela ve městě Ostrog, o čem svědčí zápisy v matrikách tohoto kostela a v matrikách pravoslavné církve obce Hulče České, jako: „24.1.1920 přestoupil k pravoslaví rolník Čech obce Huleč Josef Toušek, syn Antonína, 25 let, římsko-katolické víry“ nebo „30.4.1923 Marie, dcera Jana Touška přestoupila od katolíků k pravoslaví“.

Antonín Toušek byl legionář. Do československé vojenské jednotky a pak legionu v Rusku se přihlásil 16. dubna 1916. Sloužil jako střelec 1. a poté 2. československého střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad v hodnosti četaře, obdržel vyznamenání Kříž sv. Jiří IV., III. a II. stupně. V dubnu 1917 byl služebně poslán do Kyjiva jako vojenský delegát na 3. sjezd Svazu čs. spolků na Rusi a ve vojsku sloužil až do 5.8.1917. Oženil se 24.5.1906 v Hulči České s Marií Rábovou a v matrice je uveden jako starší poddůstojník 70. pěšího pluku – v záloze. Po těžké nemoci Antonín 3. července 1925 zemřel a o celý chod hospodářství a domácnosti se musely již od mládí až do dospělosti postarat jeho dvě děti s manželkou Marií.

Za 2. světové války mezi 120 občany obce Huleč Česká, kteří se přihlásili v Rivnem k 1. československému samostatnému armádnímu sboru, bylo devět osob s příjmením Toušek a mezi nimi jedna žena. Jan, syn Jana, Michal, syn Antonína a Vladimír, syn Antonína, Touškovi, zahynuli při osvobození své vlasti. Nyní žije mnoho potomků této rodiny po celé České Republice.

Prameny: Marie Čonková. *Pradědeček Antonín Toušek. Prababička Marie Toušková. Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni. Žatec, 1992.*
Matriky Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká na Volyni.
<https://www.volynaci.cz/obec/169/>

Тоушек Йозеф

Йозеф Тоушек народився 3-го грудня 1919 року в чеському селі Гульча Чеська (нині Гільча Друга Рівненського району Рівненської області) на Волині. Батьки, Антонін та Антоніна Тоушкови, були землеробами, вони із самого дитинства виховували в ньому любов до батьківщини. Його юнацьке життя було схожим на життя багатьох інших волинських хлопців та молодих чоловіків. Добре відчув на собі порядки в польській частині Волині. Був свідком початку Другої світової війни, поразки польської армії та вступу підрозділів Червоної армії на Західну Волинь. Після встановлення нового порядку почав потроху орієнтуватися в радикальних політичних, суспільних та економічних змінах, до багатьох із яких він ставився критично та іронічно. Однак, життя його залишалось, швидше за все, безтурботне. Відчутні зміни відбулися в березні 1941 року, коли його призвали на військову службу до Червоної армії. Через три місяці нацисти напали на СРСР.

Тоушек опинився серед списків неблагонадійних, бо народився на теренах колишньої Польщі, крім того, іще й був чехом. Цього було достатньо для радянських органів, щоб включити його до військових трудових підрозділів і послати далеко за Урал у тайгу. Там, у важких кліматичних умовах, за тріскучих морозів, які інколи сягали -40 градусів, при поганому харчуванні важко працював. Удень та вночі важко гарував.

Визволення настало неочікувано, як чудо, узимку 1942 року, коли в СРСР почав організовуватися чехословацький підрозділ. Зразу ж зголосився як доброволець, і в Бузулуці був записаний під номером 657. Там зустрівся з декількома десятками інших волинських чехів зі схожим попереднім життям та стражданнями. Було їм про що розповідати, навзаєм оповідаючи про свої долі. Після важких підготовчих навчань брав участь у боях біля Соколова. Потім його послали до танкового училища й він став танкістом. Зі своїм танковим підрозділом наступав на Київ, Руду та Білу Церкву. У Карпатсько-Дуклянській операції з ним воювали в танковій бригаді, яка виникла на Волині, двоє його братів та сестра. Це прекрасний приклад родинного патріотичного виховання та героїзму волинських чехів.

Весною 1945 року члени родини Тоушкових брали участь в Остравській операції. Там загинув у танку молодший брат Ростіслав, а Йозеф Тоушек отримав важке поранення й вибув із бою. Незабаром закінчилася Друга світова війна.

Вилікувавшись, Йозеф Тоушек звільнився з армії й працював у сільському господарстві. У 1949 році його знову призвали до війська. Закінчив низку військових навчальних закладів і швидко почав просуватися по командирських посадах та військових званнях, ставши в 1953 році заступником командира танкової дивізії. Через чотири роки відбулася кадрова перевірка, після якої його тодішнє військове, швидше компартійне, керівництво знову визнало як ненадійного. Після війни він вступив не до Компартії, а до Народної соціалістичної партії, як це зробила більшість волинських чехів. Через це його перевели на нижчу посаду, позбавивши таким чином можливості подальшого кар'єрного росту.

У 1960 році його призначили начальником військової підготовки на правничому факультеті Карлова університету. Чехословацька армія втратила одного з надійних командирів, а підготовка офіцерів запасу отримала в його особі досвідченого вояка й мудрого

командира та вихователя. У 1968 році його призначили начальником військової кафедри Карлова університету. Водночас він керував військовою підготовкою ще в інших трьох вузах. До своїх обов'язків на військовій кафедрі ставився дуже відповідально, знав, що під час війни вирішальну роль у командуванні військами відіграють офіцери запасу, а не кадрові офіцери, кількість яких після перших боїв суттєво зменшується. Йозеф Тоушек знав ціну людських страждань. Пересвідчився в цьому за Уралом та в кривавих боях чехословацьких підрозділів на Східному фронті. Тому намагався допомагати не тільки товаришам, але всім, хто потребував допомоги. Не забував і про своїх земляків, йдучи їм назустріч.

Після виходу на пенсію активно включився в діяльність Спілки борців за свободу, підтримував одностайність західних та східних борців за свободу. Боровся за правдивий виклад історії боротьби чехів та словаків за свободу, намагався добитися гідного ставлення до учасників боротьби в суспільстві. За ініціативи СБС за військову діяльність у Другій світовій війні та за постійну політичну та громадську активність президент Чеської республіки присвоїв йому звання генерал-майора. Ця подія, зокрема урочистий акт на Празькому граді, були не тільки особистим успіхом, а й успіхом всієї краянської громадськості. Адже такого високого військового звання досягли лише одиниці з числа волинських чехів. Тоді його друзі та знайомі висловлювали щирі радість та краянську повагу, бажаючи йому подальших успіхів у праці та, передусім, здоров'я.

На жаль, це останнє побажання було недовгим. Знову почала про себе нагадувати стара хвороба, і в грудні 1995 року Й. Тоушек помер.

Світлина взята з книги Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Рівне, 2017.

Джерело: V. Dušek. *Zivot a osudy volyňského generála Josefa Touška. Zpravodaj SČVP, 1996. Č. 2. S. 1.*

<https://scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1996-02.pdf>

Toušek Josef

Josef Toušek se narodil 3. prosince 1919 v české obci Hulči na Volyni vedle Zdobunova. Rodiče, Antonín a Antonína Touškoví ho vychovávali vlastenecky od útlého mládí až do dospělosti. Jeho jinošský život se podobal životu mnoha jiných volyňských chlapců a mladých mužů. Poznal dobře poměry v polské části Volyně. Sledoval začátek 2. světové války, porážku polské armády a také vstup jednotek Rudé armády na Volyň.

Při vzniku nového státního zřízení se začínal jen pomalu a postupně orientovat v radikálních politických, společenských a ekonomických změnách. Mnohé z nich kritizoval a ironizoval. Jeho život byl však stále spíše bezstarostný. Výrazný zvrat však nastal v březnu 1941. Byl totiž povolán do základní vojenské služby v Rudé armádě. Za tři měsíce přepadli nacisté SSSR. Toušek se ocitl v seznamu tzv. nespolehlivých. Narodil se totiž na území bývalého Polska, a ještě k tomu byl Čech. To stačilo sovětským orgánům, aby ho zařadily do vojenských pracovních jednotek a poslaly daleko za Ural, do tajgy. Zde, v těžkých klimatických podmínkách, za třeskutých mrazů, které dosahovaly mnohdy až -40 stupňů, při špatné, nedostatečné stravě těžce pracoval. Ve dne i v noci doslova dřel.

Vysvobození nastalo nečekaně, jako zázrak, v zimě 1942, kdy se v SSSR začala organizovat čs. vojenská jednotka. Ihned se dobrovolně přihlásil a v Buzuluku byl přijat jako v pořadí 657.

dobrovolník. Zde se shledal s několika desítkami dalších volyňských Čechů s podobným předchozím životem a strádáním. Měli si o čem vyprávět a vzájemně si sdělovali své osudy.

Po náročném a tvrdém výcviku se zúčastnil bojů u Sokolova. Pak byl vyslán do tankového vojenského učiliště. Stal se tankistou. S celou tankovou jednotkou útočili na Kyjiv, Rudu a Bílou Cirkev. V Karpatsko-dukelské operaci s ním bojovali v tankové brigádě, která vznikla na Volyni, i dva jeho bratři a také sestra. Je to krásný příklad rodinného vlastenectví a hrdinství volyňských Čechů. Na jaře 1945 se sourozenci Touškoví účastnili Ostravské operace. Zde v tanku zahynul mladší bratr Rostislav a Josef Toušek utrpěl těžké zranění a byl vyřazen z boje. Za krátkou dobu skončila 2. světová válka.

Po vyléčení odešel Josef Toušek do civilu a pracoval v zemědělství. V roce 1949 byl opět povolán do armády. Absolvoval několik vojenských kursů a rychle postupoval ve velitelských funkcích a hodnostech, takže se v roce 1953 stal zástupcem velitele tankové divize. Po čtyřech letech došlo ke kádrové prověrce, při které byl opět označen za méně spolehlivého. Po válce se totiž přihlásil do Národně socialistické strany, jako mnoho jiných volyňských Čechů. Byl proto zbaven této důležité a perspektivní funkce a přeřazen na funkci nižší. V roce 1960 byl ustanoven náčelníkem vojenské přípravy na právnické fakultě Univerzity Karlovy. Čs. armáda se zbavila jednoho z dobrých, nadějných velitelů, zato příprava záložních důstojníků získala zkušeného vojáka a dobrého velitele-vychovatele. V roce 1968 byl ustanoven náčelníkem vojenské katedry Univerzity Karlovy. Současně řídil vojenskou přípravu na dalších třech vysokých školách. Ke svým povinnostem na vojenské katedře přistupoval velmi svědomitě, věděl, že ve válce patří rozhodující úloha ve velení vojsk záložním důstojníkům, a nikoliv důstojníkům z povolání. Těch je vždy méně a jejich počty se již v prvních bojích rychle zmenšují.

Josef Toušek znal cenu lidského utrpení a života. Přesvědčil se o nich za Uralem a v krvavých bojích čs. jednotek na východní frontě. Snažil se proto pomáhat v nouzi nejen přátelům, nýbrž každému, kdo pomoc potřeboval. Nezapomínal na své krajany. Jim se snažil zejména vycházet vstříc.

Po odchodu do důchodu se zapojil aktivně do činnosti ve Svazu bojovníků za svobodu, zápasil o soulad mezi odbojem západním a východním, o pravdivý výklad a hodnocení dějin čs. odboje, snažil se též o zlepšení postavení účastníků odboje v naší společnosti.

Za iniciativní práci v SBS, za válečnou činnost ve 2. světové válce a za celoživotní politické a společenské postoje byl prezidentem České republiky povýšen do hodnosti generálmajora. Tato skutečnost, a zejména slavnostní akt na Pražském hradě byly úspěchem nejen osobním, nýbrž i úspěchem celé krajanské veřejnosti. S upřímnou radostí a krajanskou hrdostí mu přáli mnoho dalších pracovních úspěchů, především však dobré zdraví.

To poslední přání se však bohužel dlouhodobě nesplnilo. Znovu se začala hlásit jeho nemoc a v prosinci 1995 J. Toušek náhle zemřel.

Pramen: *V Dufek. Život a osudy volyňského generála Josefa Touška. Zpravodaj SČVP, 1996.*

Č. 2. S. 1.

<https://scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1996-02.pdf>

Тоушек Міхал

Міхал Тоушек народився 16 жовтня 1907 року в селі Гульча Чеська Острозького повіту Волинської губернії (нині Гільча Друга Рівненського району Рівненської області) в родині Антоніна (1876-1920) та Марії (1888-1964) Тоушкових. Його дід Вацлав Тоушек (1835-1908) прибув на Волинь із села Добржіков у східній Чехії вже з родиною: дружиною Катержиною (1841-1917), яка була дочкою Вацлава Дворжака із села Нова Вес, окрес Високе Мито. Вацлав Вацлавович Тоушек був одним із перших чехів, які поселилися в Гульчі, бо його прізвище трапляється в «Купчій крепості» серед покупців маєтку Гульча в поміщиці Омецінської. Тоушкови переселилися в Гульчі вже з чотирма дітьми, а наступні двоє дітей – Антонін, батько Міхала, та його брат Станіслав – уже народилися на Волині. Другий дід Міхала, Йозеф Раб, народився в 1853 році й приїхав на

Волинь неодруженим із Високого Мита разом зі своїми батьками Францом (1824-1876) та Марією (?-1912), дочкою Йозефа Сухіго із села Ботіце окрес Міровіце.

«Звільнений у запас старший унтер-офіцер 70-го Рязанського піхотного полку Антон Вацлавович Тоушек, із селян села Гульча, православної віри, перший шлюб, віком 30 років, узяв шлюб із селянкою цього ж села Марією Йосипівною Раб, православної віри, перший шлюб, віком 18 років», – це запис у метричній книзі Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська від 24 травня 1906 року.

Рід Тоушкових у Гульчі складався з декількох поважаних родин, серед них були землероби та ремісники. Прадід Франтішек Раб був шевцем, його обрали першим старостою новозаснованого села. У Міхала була сестра Марія (1908-1991), у шлюбі Мала. Його батько, Антонін Тоушек, був легіонером, вступивши до чеського легіону 16 квітня 1916 року. Служив стрільцем спочатку в 1-му, а потім у 2-му Чехословацькому стрілецькому полку Їржіго з Подєбрад у званні унтер-офіцера. Отримав нагороди: Георгіївські хрести IV, III та II ступенів. У квітні 1917 року його командували до Києва як військового делегата на 3-ій з'їзд Союзу чехословацьких спілок у Росії. В армії перебував до 5 серпня 1917 року.

Після важкої хвороби (рак горла) у віці 48 років він помер 3 липня 1925 року. Усі турботи із ведення господарства та домашні справи лягли на плечі його дружини та дітей. Сестра Марія у двадцятидворічному віці в 1929 році виходить заміж за Антоніна Малого із сусіднього чеського села Залісся. Там же Міхал Тоушек познайомився зі своєю майбутньою дружиною, сестрою свого швагра Анастасією Малою (1913-2003), з якою взяв шлюб 4 червня 1933 року. Молода родина мешкала в Гульчі разом з матір'ю Міхала й господарювала на своєму земельному наділі. У них народилося двоє дітей: у 1934 році – син Еміл та в 1937 році – дочка Марія.

Міхал Тоушек 18 березня 1944 року в Рівному вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу, пройшов початкову військову підготовку й був відправлений на фронт. В одному з перших боїв він отримав важке поранення під час ворожого авіанальоту, і 9 травня 1944 року помер у польовому радянському госпіталі у Торчині у віці неповних 37 років. Похований у Гульчі Чеській поруч зі своїм батьком та родичами Стареківими.

Солдатська вдова Анастасія Тоушкова з дітьми та свекрухою в 1947 році реемігрувала до Чехословаччини та поселилася разом із родиною свого брата Антоніна Малого в селі Бесно на Подборжанську. Усе своє життя працювала в сільському господарстві, увесь вільний час присвячувала спочатку своїм дітям, а потім онукам, доживши до поважних дев'яноста років. Удруге не виходила заміж – берегла пам'ять про свого чоловіка. Була членкинею Спілки борців із фашизмом. Нащадки Міхала та Анастасії Тоушкових мешкають у Крирах.

У лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу під командуванням генерала Лудвіка Свободи воювали також двоюрідні брати Міхала Тоушка та поклали життя за свободу своєї батьківщини. Це були Ян Тоушек (1908-1944), Ростіслав Тоушек (1921-1945), Їржі Рихна (1927-1944), Антонін Старек (1922-1944) та Александр Гора (1926-1944). Надпоручник Йозеф Тоушек (1919-1995), колишній вояк Червоної армії, від квітня 1944 року –військовослужбовець чехословацьких підрозділів в СРСР, учасник боїв під Соколовим Харківської області, командир 5-ої роти 3-го танкового батальйону 1-ої окремої танкової бригади, нагороджений цілою низкою найвищих військових нагород. Після війни він спочатку працював у сільському господарстві, а потім повернувся до військової служби – і 8 травня 1995 року йому присвоїли звання генерал-майора. Його життєвий шлях описано в новій книзі “Československé vojenské jednotky na východě” («Чехословацькі військові підрозділи на Сході»), виданої до 75-річчя Карпатсько-Дуклянської операції.

Світлина: архів родини Тоушкових.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.

Toušek Michal

Michal Toušek se narodil 16. října 1907 na Volyni, v obci Huleč Česká rodičům Antonínu Touškovi (1876-1920) a Marii Touškové rozené Rábové (1888-1964). Dědeček Václav Toušek (1835-1908), syn Václava, byl kolář a přišel na Volyň z Dobříkova ve východních Čechách již s rodinou, manželkou Kateřinou Barborou (1841-1917), dcerou Václava Dvořáka z obce Nová Ves, okres Vysoké Mýto. Václav Toušek, syn Václava, byl mezi prvními Čechy, kteří koupili statek Huleč od hraběnky Oměčinské, protože jeho příjmení se

nachází v „Купчей крепости“ (Kupní smlouvě) na tento statek. Rodina Václava a Marie Touškových se přistěhovala do Hulče se čtyřmi dětmi. Další potomci, Michalův otec Antonín a jeho bratři Stanislav a Václav, se narodili až v Hulči. Jeho dědeček Josef Ráb narozený 1853 přišel na Volyň z Vysokého Mýta spolu s rodinou a rodinou svých rodičů Franze Rába (1824-1876) a Marie Rábové (?-1912), dcery Josefa Suchého, z obce Bojetice, okres Mirovice. V roce 1906 se jeho otec,

demobilizovaný poddůstojník 70. pěšího Rjazaňského pluku, Antonín, syn Václava Touška, oženil s rolnicí z obce Huleč Česká Marií, dcerou Josefa Rába.

Touškovi tvořili v Hulči velmi početnou a váženou komunitu, byli zemědělci nebo řemeslníci. Praděda František/Josef Ráb, původem obuvník, byl zvolen jako první starosta nové založené obce – Huleč Česká. Michal měl pouze jednoho sourozence, sestru Marii (1908-1991) provdanou Malou. Otec Antonín Toušek byl legionář, do československé legie se přihlásil 16. dubna 1916. Sloužil jako střelec 1. a poté 2. čs. střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad v hodnosti četaře, obdržel vyznamenání Kříže sv. Jiří IV., III. a II. stupně. V dubnu 1917 byl služebně poslán do Kyjiva jako vojenský delegát na 3. sjezd Svazu čs. spolků na Rusi a ve vojsku sloužil až do 5. srpna 1917. Po těžké nemoci (rakovina hrdla) otec 3. července 1925 umírá a o celý chod hospodářství a domácnosti se musely již od mládí až do dospělosti postarat děti s matkou. Sestra Marie se ve svých 21 letech, v roce 1929, provdala za Antonína Malého ze Zálesí. Zde se také Michal seznámil se svojí budoucí manželkou Anastázií Malou (1913-2003), sestrou svého švagra Antonína, se kterou 4. června 1933 oženil. Mladá rodina žila v Hulči na zemědělské usedlosti spolu s matkou, kde hospodařili. Narodily se jim 2 děti: v roce 1934 syn Emil a v roce 1937 dcera Marie. Michal Toušek vstoupil do řad 1. čs. armádního sboru v Rivnem dne 18. března 1944. Prošel základním výcvikem a dne 9. května 1944 v městě Torczyn zemřel v sovětské polní nemocnici po zranění leteckou pumou při náletu ve věku pouhých 37 let. Je pohřben na Volyni na hřbitově v Hulči vedle svého otce a příbuzných Stárků.

Válečná vdova Anastázie Toušková s dětmi a matkou svého manžela Marií Touškovou v roce 1947 reemigrovala do Československa a usídlila se spolu s rodinou svého bratra Antonína Malého v obci Běsno. Celý svůj život pracovala v zemědělství, veškerý svůj volný čas věnovala nejdříve svým dětem, později svým vnoučatům a dožila se úctyhodných devadesáti let. Znovu se neprovdala, ctěla památku svého manžela, byla členkou ČSPB. Potomci Michala a Anastázie Touškových žijí v Kryrech.

V řadách 1. československého armádního sboru bojovali také bratřenci Michala Touška a položili své životy za naši svobodu. Byli to Jan Toušek (1908-1944), Rostislav Toušek (1921-1945), Jiří Rychna (1927-1944), Antonín Stárek (1922-1944) a Alexandr Hora (1926-1944).

Nadporučík Josef Toušek (1919-1995), bývalý voják Rudé armády, od dubna 1942 příslušník čs. jednotek v SSSR, účastník bitvy u Sokolova, velitel 5. roty 3. tankového praporu 1. samostatné tankové brigády, nositel celé řady nejvyšších vyznamenání, byl po válce krátkou dobu v zemědělství a pak se vrátil k vojenské službě. Dne 8. května 1995 byl jmenován do hodnosti generálmajora. Jeho životní dráha je zachycena v nové knize „Československé vojenské jednotky na východě“ vydané k 75. výročí Karpatsko-dukelské operace.

Hřbitov obce Huleč Česká, náhrobky rodiny Touškových, vpravo: Michal Toušek a Antonín Stárek (nápís ze strany). Zdroj: archiv Vjačeslava Šlachového.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Вашек Вацлав

Вацлав Вашек народився 20 листопада 1918 року в селі Новини Чеські Дубенського повіту Волинської губернії (нині село Новини Дубенського району Рівненської області) в родині землеробів Йозефа та Павліни (дівоче прізвище Міллерова) Вашеків. Батьки та діди походили з Новин Чеських, куди переселилися їх предки з Австро-Угорщини в 1870 році в надії на успіх, можливості купити дешево землю та ліс, можливої релігійної свободи віри та права на національну школу та власне самоврядування.

Під час поїздки на Волинь у 1869 році троє посланців (Франтішек Лешак, Ян Вокач та Франтішек Волф) із деякою сумою грошей, яких послала група чехів як розвідників, зразу ж із Дубна попрямували до Великих Дороستاїв, де купили на вигідних умовах декілька земельних ділянок у польського шляхтича Скарчевського. Наступного року туди вже приїхало багато родин, які не були з одного краю, а

об'єдналися ще в Чехії та, можливо, дорогою, як це часто траплялося.

Приїхали вони до Великих Дорогостаїв у жнива й поселилися в маєтку Скарчевського, причому в одній кімнаті мешкало до дев'яти родин. Ніхто з них у себе на батьківщині не був багатим. Це були, здебільшого, ремісники, робітники, безземельні або малоземельні селяни, які заробляли собі на прожиття працею в багатих.

Разом купили в Скарчевського 665 морків за ціною 16 золотих рублів за морк. Це був ліс із густими кущами, який би нізащо не купили б місцеві мешканці, тим більше, що там була горбкувата місцевість. Пізніше до першої групи родин приєдналася ще низка родин.

Село виникло навколо викопаної криниці, яка й залишилася в центрі села. Навколо криниці почали будувати землянки, постійно розширюючи площу тим, що корчували дерева, викопували пеньки та кущі, головно терен, якого в цих місцях було дуже багато.

Батько Вацлава Йозеф, 1894 року народження, працював біля землі, а мати Павліна, 1896 року народження, була домогосподаркою. У родині було троє дітей: старша дочка Марія, Вацлав та молодший син Ярослав. Їхній прадід по материнській лінії, Антонін Міллер, був одним із засновників села Новини Чеські й деякий час обіймав посаду старости села.

Після закінчення початкової школи Вацлав разом із батьками почав працювати у родинному сільському господарстві – спочатку одноосібному, а з початком колективізації на Волині родина змушена була вступити до колгоспу. Він дуже любив театральне мистецтво, брав участь ще в дитячому віці у виставах на Волині, і ця любов залишилася в нього на все життя. При освітньому товаристві в Крирах із 1957 року працював любительський театральний гурток, у якому пан Вашек брав активну участь і відрепетировані вистави грали не тільки в Крирах, але й в навколишніх селах.

Вацлав Вашек вступив до 1-го Чехословацького армійського корпусу 18 квітня 1944 року в Рівному. Воював у 1-ій бригаді в 1-ому батальйоні зв'язківцем, пройшовши вишкіл у Румунії. У боях перед Дуклею отримав важке поранення, і після певного часу перебування в шпиталі, його відправили додому на доліковування. Повернувся додому на оздоровчу відпустку, і поки

лікувався, то вже закінчилась війна. Отримав декілька воєнних відзнак: Пам'ятну медаль, низку інших нагород та підвищення у званні до старшого сержанта.

У 1946 році Вацлав одружився з Анною Новаковою з Московщини. У них було двоє дітей. На Волині народилася дочка Доброміла, яка переїхала до Чехословаччини в колісці, а вже в Чехії в 1949 році народився син Властиміл. Родина оселилася на Подборжанську – спочатку в Летові, а потім в Крирах. Тут вони теж зайнялися землеробством. Поки можна було господарювали одноосібно, а потім змушені були вступити до колективного сільськогосподарського товариства. Вацлав працював у рослинництві й аж до виходу на пенсію займався обслуговуванням транспортних засобів.

Вацлав Вашек був активним членом Чеської спілки борців за свободу Чехословаччини та спілки легіонерів. В армію він пішов разом зі своїм односельцем Йозефом Голцем, військовим ветераном, підполковником, легендою Другої світової війни, який за час своєї служби отримав 25 військових нагород і був представлений до найвищої державної нагороди. Обоє були знайомі ще з Новин Чеських і відвідували один одного в Жатці та Крирах. Пан Вашек регулярно брав участь у зустрічах колишніх вояків, присвячених визначним датам та бойовим звитягам чехословацьких військових підрозділів, в останні роки приїжджаючи вже й на інвалідному візку. Він був одним із найстарших ще живих учасників Другої світової війни.

Незважаючи на важку працю та рани війни, помер у неповних 98 років 4 квітня 2016 року. Родина організувала йому гідний похорон з усіма військовими почесностями. Вацлав Вашек усе життя згадував про своє дитинство та молодість, прожиті на Волині. Удалося йому один раз провідати Волинь, відвідати своє село. На жаль, будинку його діда, у якому він народився й мешкав, уже не було.

Світлини з родинного архіву родини Вашеків.

Джерела: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

<https://volynaci.cz/file/5199/Noviny-Ceske-compresed.pdf>

Vašek Václav

Václav Vašek se narodil 20. listopadu 1918 v obci Noviny České, újezd Dubno Volyňské gubernie Ruské říši (nyní obec Noviny, rajon Dubno, oblast Rivne, Ukrajina) v zemědělské rodině Josefa a Pavlíny, rozené Millerové, Vaškových. Oba rodiče a prarodiče pocházeli z Novin Českých, kam odešli jejich předkové z tehdejšího Rakouska-Uherska v roce 1870 za vidinou prosperity, možnosti levně nakoupit zemědělskou půdu a lesy, možnosti náboženské svobody, víry a práva na národní školství a vlastní samosprávu.

Jeho otec Josef ročník 1894 byl rolník, matka Pavlína ročník 1896 v domácnosti. Měl dva sourozence, starší sestru Marii a mladšího bratra Jaroslava. Jeho praděd Antonín Miller patřil k zakladatelům obce Noviny České a byl po určitou dobu i starostou obce. Brzy po ukončení základní školy se Václav zapojil do práce v zemědělství s rodiči, nejprve soukromě, později, po kolektivizaci, museli vstoupit do kolchozu. Jeho velká láska bylo divadelnictví, hrál divadlo již jako dítě na Volyni a tato obliba mu zůstala. Při Osvětové besedě Kryry pracoval od roku 1957 divadelní soubor, kde pan Vašek ochotničil a nacvičená představení hráli i mimo obec v okolních vesnicích.

Václav Vašek vstoupil do 1. čs. armádního sboru 18. dubna 1944 v Rivnem, byl v bojové jednotce 1. brigády, 1. prapor jako spojař, prošel výcvikem v Rumunsku a v bojích před Duklou utrpěl vážné zranění. Vrátil se domů na zdravotní dovolenou a než se uzdravil, válka skončila. Obdržel

několik vojenských vyznamenání, pamětní medaile, čestné odznaky a byl jmenován do hodnosti rotný.

V roce 1946 se oženil s Annou Novákovou z Moskovštiny a měli dvě děti. Ještě na Volyni se jim narodila dcera Dobromila, do Čech se vraceli v roce 1947 s dcerkou v kolébce, syn Vlastimil se narodil až v Čechách v roce 1949. Rodina se usídlila na Podbořansku nejprve v Letově a potom v Kryrech. Jako zemědělec zde soukromě hospodařil, v padesátých letech musel vstoupit do JZD, kde pracoval v rostlinné výrobě a obsluhoval zemědělská vozidla až do odchodu do důchodu. Ve svém volném čase se věnoval zahrádce, rád rybařil, hrál na harmoniku a vozembouch.

Pan Václav byl aktivním členem Českého svazu bojovníků za svobodu a Československé obce legionářské. Do armády rukoval s Josefem Holcem, podplukovníkem, válečným veteránem, legendou 2. světové války, který za svou činnost obdržel 25 vyznamenání a byl navržen na nejvyšší státní vyznamenání. Oba se znali z Novin Českých a vzájemně se navštěvovali v Žatci i v Kryrech. Pan Vašek se také pravidelně účastnil vzpomínkových setkání pořádaných k významným výročím a bojovým vystoupením československých vojenských jednotek a v posledních letech pietní akce absolvoval i na invalidním vozíku. Patřil k nejstarším žijícím účastníkům bojů 2. světové války a přes všechny válečné útrapy a těžkou práci zemřel ve věku nedožitých 98 let 4. dubna 2016. Rodina mu vypravila důstojný pohřeb se všemi vojenskými poctami.

Václav Vašek celý život vzpomínal na své dětství a mládí prožité na Volyni a byl se na svoji rodnou obec jednou podívat. Jenomže dům po dědečkovi, ve kterém se narodil a ve kterém bydleli, už nestál.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Водседялек Антонін

Антонін Водседялек народився 5 серпня 1899 року в місті Мост в родині інженера-залізничника, старшого ради чехословацьких залізниць – Антоніна Водседялека-старшого. У Мості родина мешкала тільки до листопада 1903 року, коли батька перемістили по службі до недалеких Лоун. Про дитячі та юнацькі роки Антоніна мало відомостей. Уже із самого дитинства батьки виховували його в дусі патріотизму та культурного світогляду. Поступово в нього проявлявся інтерес до чеської історії, мови та культури. У Лоунах він закінчив базову школу й за бажанням батька почав навчатися в місцевому реальному училищі. Там відбулося перше знайомство з на декілька років старшим лоунським земляком Ярославом Штромбахом – якраз це знайомство багато важило в його подальшому житті. З училища Антонін перейшов до

лоунської гімназії, після закінчення якої почав готуватися до вступу до вищого навчального закладу в Празі.

Однак його плани зруйнувала Перша світова війна. Як доброволець записався до австро-угорської армії, у лавах якої служив аж до жовтня 1918 року. Військові пригоди мали

досить сильний вплив на його подальший життєвий шлях та соціальні настрої. Незабаром після повернення на батьківщину вступив до організації «Молоде покоління», яка була молодіжним відгалуженням Чеської державно-правничої демократії (у березні 1919 року перейменована на Чехословацьку народну демократію), у 1919-1921 роках був навіть головою її філії в Лоунах. Незабаром відбувся розкол у цій організації, і частина молоді, зокрема й Водседялек, приєдналась до соціал-демократичного руху. Перебуваючи в лавах Чехословацької соціал-демократичної робітничої партії, разом із низкою інших, переважно молодих людей, радикалізувався й приєднався до її комуністичної фракції.

У 1921 році він одружився з Марією Біббловою – сестрою майбутнього відомого чеського поета Константіна Бібла.

Того ж року нарешті почав Водседялек навчатися на філософському факультеті Карлова університету, а через рік почав педагогічну діяльність, коли став учителем у селі Ледце біля Пльзені. Однак уже весною 1923 року йому через пропаганду комунізму заборонили далі займатися вчителюванням. Переселившись до Праги, далі проявляв усе більшу активність у партійній роботі.

На початку 1924 року, керуючись інструкціями ЦК КПЧ, переїхав на Закарпаття, через що покинув навчання в університеті. В Ужгороді працював помічником у канцелярії місцевого комуністичного політика д-ра Йозефа Гаті. Зразу ж включився в передвиборчу кампанію комуністів перед додатковими парламентськими виборами, які на Закарпатті відбулися 16 березня 1924 року. Напевно, кампанія принесла нарешті комуністам свої плоди, оскільки КПЧ з 39% отриманих голосів стала переможцем виборів на Закарпатті.

Водседялкова діяльність у крайній східній частині Чехословаччини тривала трохи більше року. Після успішного виконання завдання його вже в травні 1925 року партія послала районним секретарем у Градец Кралове, де він водночас став редактором часопису «Походень» (Факел). У найбільшому східночеському місті був лише до кінця 1925 року, повернувшись знову до Праги, де пів року працював у радянській торгівельній місії Праги. Очевидно, у цей час, будучи великим ідеалістом, вирішив поїхати працювати в СРСР, у країну, де, за словами комуністів, почало будуватися перше «соціально справедливе суспільство». Уже в січні 1927 року наперекір пересторогам своїх батьків поїхав до СРСР. У Народному комісаріаті освіти в Харкові згодом після його приїзду було вирішено, що він буде працювати вчителем у чеському селі Чеська Крошня в передмісті Житомира.

Завданням чеських вчителів було не тільки організувати освіту дітей, молоді та дорослих, але й культурне життя: гуртки за інтересами, любительські театри та інші культурні об'єднання. З метою виконання поставлених завдань почав від свого приїзду активно працювати. Водседялек разом із навчанням у школі вів, наприклад, і місцевий «Сокол» та виконував різноманітну культурну та освітню роботу між місцевими чехами.

Завдяки своїй активності та методичному розуму вже в серпні 1927 року став учителем (методистом) чеських шкіл в Інституті народної освіти (ІНО) в Києві. На курсах, які мали підвищити кваліфікацію чеських учителів, навчав не тільки чеської мови та літератури, але й, наприклад, «Історію класової боротьби».

Семінари для чеських вчителів проводив передусім на Житомирщині, де незабаром виник чеський сектор при Житомирському ІНО. Завдяки своїй кваліфікації залучався також до складання читанок та підручників для початкових чеських шкіл. Його професійному росту допоміг і вступ до Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків).

Не розривав контакти й із власною компартією. У 1927 та 1928 роках робив короткі канікулярні поїздки до Чехії, щоб накупити там чеські книги. У 1927 році розлучився зі своєю першою дружиною й незабаром після цього одружився з Ольгою Прохазковою, дочкою старожилів із Чеської Крошні. У 1928 році в молодого подружжя народився син Віктор, а через рік – дочка Зінаїда.

Своєю освітянською та організаторською працею чеські вчителі допомогли в другій половині 20-х років значно оживити національну свідомість та життя чехів по всій Україні, як в її польській так і в радянській частинах. В радянській частині їх зусилля в 1930 році увінчались організацією чеського сектору при кабінеті національних меншин Всеукраїнської академії наук, що вело до дальшої активізації культурної та освітньої діяльності в чеських поселеннях на Житомирщині. Завдяки співпраці Водседеяка з керівником Волинського музею Кравченком у Житомирі навіть почали будувати етнографічний музей, але весь «відроджувальний» процес уже незабаром був притлумлений.

Початок 30-х років в СРСР знову приніс посилення репресій, тісно пов'язаних із планами на прискорення індустріалізації країни та проведенням повної колективізації в сільському господарстві. Як реакцію на опір селян проти її насильного завершення, керівництво держави, використовуючи тезу про загострення класової боротьби, розпочало жорсткі репресивні дії проти селянства. У зв'язку з цим дійшло й до відходу від коренізації, а ціллю величезного терору стали й національні меншини СРСР – українці, поляки, німці, євреї та чехи.

Ризик свого «покликання» вже тоді, напевно, усвідомлював й А. Водседеяк. Але свої дії не послаблював. Будучи головним організатором, брав участь у підготовці III Всеукраїнських курсів чеських учителів, які відбулися у Житомирі 1-15 липня 1930 року. До речі, пізніше всі делегати цього з'їзду були заарештовані.

Головною особою надуманого процесу «чеських шпигунів та ворогів СРСР» мав стати якраз Водседеяк. Уже 3-го серпня 1930 року органи ОГПУ його арештували на вулиці у Житомирі без пред'явлення звинувачення. Потім його відіслали до Києва, де почалися перші допити, під час яких він намагався переконати слідчих, що вся його діяльність в Україні не виходила за дозволені межі і, зрозуміло, не мала антирадянського характеру. 16-го серпня з особистим ескортом був доставлений до Харкова, де допити продовжувались. Через грубе поводження та порушення його прав там уперше почав голодувати. Зрозуміло, що й надалі вперто відкидав усі звинувачення.

До процесу було залучено 37 осіб, які були в розлозі багатосторінковому описі звинувачень у шпигунстві, контрреволюційній діяльності на користь Чехословаччини та Франції, в агітації проти радянської влади та колективізації, у релігійній агітації, економічному та військовому шпигунстві, диверсіях. Учителів та інших чиновників чеського шкільництва було конкретно звинувачено, що навчали дітей національного шовінізму та використовували підручники, надіслані з ЧСР, хоча інших не було. Єдиною найважливішою провиною Водседеяка були його нібито контакти зі старим приятелем Ярославом Штромбахом. За зустрічі зі Штромбахом поплатилося і багато інших чехів.

У головному і закритому процесі, який відбувався 13-14 червня 1931 року в будівлі ОГПУ, Верховного Суду СРСР в Харкові, було нарешті засуджено 21 особу.

Зломлений морально та фізично Водседеяк тоді, напевно, погодився з тим, що зіграє роль, яку йому приготували закулісні творці процесу.

14-го червня харківський Верховний Суд СРСР виніс вирок, у якому було зазначено, що шпигунська контрреволюційна організація розвідки чеського Генерального штабу під керівництвом «резидента» Водседеялека ліквідована в середині 1930 року органами ОГПУ. Вона займалась збиранням військової, політичної та економічної інформації, яка мала статус державної таємниці, контрреволюційною та підіривною діяльністю. Головною метою організації згідно з вироком було надання допомоги закордонним країнам при їх інтервенції з метою ліквідації радянської влади.

До найвищої міри покарання, смертної кари через розстріл, та конфіскацію всього майна було засуджено десять звинувачених, в їх числі і А. Водседеялек. Інші вирoki були в межах від трьох до десяти років тюрми зі строгим режимом.

Після суду приголомшені чехи були ескортовані назад до камер-одиночок у в'язниці. На початку січня 1931 року звідти їх усіх, навіть Емілію Чіжкову, яка отримала нервовий напад, відіслали до в'язниці для політичних в'язнів у Ярославлі. Там востаннє він мав побачення зі своєю дружиною. Наступні зустрічі не відбулися, бо серпневим транспортом всіх засуджених чехів відправили до сумнозвісного виправного табору ОГПУ на Соловецьких островах.

Зрозуміло, що чехословацькі представницькі органи в СРСР від самого початку намагалися вникати в суть справи. До них доходили, передусім через закритість радянських органів, тільки шматки інформації й частину її отримували тільки приватним чином від родичів, що в значній мірі ускладнювало ситуацію при подальших перемовинах.

За життя свого сина всі роки важко боровся й А. Водседеялек-старший – буквально засипав дотичні радянські та чехословацькі державні органи (передусім МЗС) проханнями про надання якої-небудь інформації про долю сина та інших засуджених.

Найбільшу надію приніс родичам засуджених 1935 рік, коли почалося потепління у взаємних дипломатичних відносинах між двома країнами, але надія на дострокове звільнення А. Водседеялека була, однак, розвіяна рішенням Народного комісаріату юстиції у квітні 1937 року, у якому його звільнення категорично заперечувалось. Як причини було сказано, що початковий вирок, тобто вирок смерті, йому уже достатньо пом'якшили, коли його замінили на 10 років позбавлення свободи.

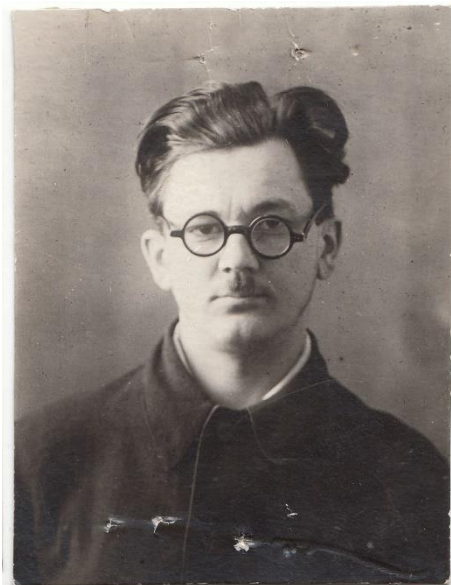
Після відбуття всього десятилітнього терміну ув'язнення в 1940 році А. Водседеялека відправили на заслання в місто Кіров (нині Перм). Тут він міг розпочати нове, відносно легше життя. У Кірові йому вдалося знайти місце бібліотекаря в державному видавництві, та надійною виглядала й можливість почати з нового навчального року знову навчати – цього разу в одній із місцевих середніх шкіл. Удалося налагодити зв'язок зі своїми дітьми, які на той час перебували в різних дитбудинках Житомирщини, оскільки їх мати померла в 1937 році. Від січня 1940 року відвідував курси вчителів німецької мови в місцевому університеті, де навіть склав декілька іспитів.

Вистражданого щастя навіть цього разу в «улюбленій землі» не дочекався. 22 червня 1941 року нацистська Німеччина напала на СРСР, на що блискавично відреагували радянські органи безпеки. Почалася нова хвиля репресій проти надуманих шпигунів та інших ворожих елементів. Уже в липні 1941 року співробітники кіровського НКВД заарештували. А. Водседеялека, знову звинувативши його в шпигунстві. На його заперечення при наступних допитах і цього разу не звертали уваги. Особлива колегія при НКВД СРСР Кіровської області 25 липня 1942 року засудила його до наступних 5 років ув'язнення у виправно-трудовах таборах. Подальша його доля невідома, хоча за офіційною версією радянських органів він пішов добровольцем на фронт і загинув у 1943 році поблизу Дуклі, що не могло статися в 1943 році,

бо бої на Дуклі відбувалися в 1944 році. Не виключено, що його застрелили незабаром після суду – це було в практиці радянських органів безпеки, тим більше в умовах воєнного стану.

Світлина взята зі статті Яна Дворжака «Antonín Vodseďálek a proces s českými učiteli na Ukrajině».

Джерело: Jan Dvořák. *Antonín Vodseďálek a proces s českými učiteli na Ukrajině. Paměť a dějiny, 2013. Roč. 7. Č. 4. S. 97-114.*

Vodseďálek Antonín

Antonín Vodseďálek se narodil 5. srpna 1899 v Mostě do rodiny železničního inženýra a vrchního rady čs. státních drah Antonína Vodseďálka staršího. V Mostě ale žili Vodseďálkovi pouze do listopadu 1903, kdy byl otec služebně přeřazen do nedalekých Loun. Již od útlého mládí byl nepochybně svými rodiči vychováván k vlastenectví a kulturnímu rozhledu. Postupně rostl i jeho zájem o českou historii, jazyk a kulturu. V Lounech dokončil základní školní docházku, na přání otce poté začal studovat na místním reálném učilišti. Zde se také prvně seznámil s o několik let starším lounským rodákem Jaroslavem Štrombachem – právě tato známost sehrála v jeho pozdějším životě podstatnou roli. Z učiliště Antonín přestoupil na lounské gymnázium, po jehož absolvování se začal připravovat na vysokoškolská studia v Praze.

Jeho plány však přerušila první světová válka. Jako dobrovolník narukoval do rakousko-uherské armády, v jejíchž řadách sloužil až do října 1918. Válečné zážitky měly zcela jistě vliv na jeho další směřování a sociální cítění. Brzy po návratu do vlasti vstoupil do organizace Mladá generace, jež byla mládežnickou odnoží České státoprávní demokracie (v březnu 1919 přejmenované na Československou národní demokracii), v letech 1919-1921 byl dokonce předsedou její pobočky v Lounech. Ve zmiňované organizaci ale brzy došlo k rozkolu a část mládeže, včetně Vodseďálka, se připojila k sociálnědemokratickému hnutí. V rámci Československé sociálně demokratické strany dělnické se však stejně jako řada dalších, převážně mladých lidí, radikalizoval a připojil se k její komunistické frakci. Jeho otec, sám člen národně demokratické strany, později vysvětloval synovo vzplanutí pro radikálně levicové myšlenky takto: «Můj syn ve víru poválečné psychosy a poválečného poblouznění v jeho ideovém pojetí politicko-sociálním uvázl v osidlech komunistického snění... Vlivem několika různých okolností: narukoval po maturitě na reálce jako 18letý k vojsku, oženil se ve 22 letech proti naší vůli a bez našeho vědomí s dívkou komunistického smýšlení a byl jí ovlivňován v názorech komunistických, jakož ve stejných názorech prof. Josefem Fišerem, spisovatelem Antonínem Sovou a později Ivanem Olbrachtem, se kterým jistý čas působil v Sovětské misi v Praze. Tým stále více upadal do víru politiky strany komunistické.» Tou ženou, která měla mít podle otcových slov zásadní vliv na synovo politické smýšlení, byla Marie Bieblová, sestra budoucího slavného českého básníka Konstantina Biebla. Seznámili se pravděpodobně v Lounech – vždyť Bieblovi žili v nedalekém Slavětíně – a v roce 1921 uzavřeli sňatek.

V témže roce začal A. Vodseďálek konečně studovat na Filozofické fakultě UK a o rok později zahájil i pedagogickou činnost, když nastoupil jako učitel v obci Ledce u Plzně. Ovšem již na jaře 1923

mu bylo kvůli propagaci komunismu zakázáno nadále vykonávat učitelské povolání. Dokonce byl pohnán k soudu, případ byl ale nakonec uzavřen pro neprokázání viny. Ani soudní stíhání ho očividně neodradilo od další činnosti, naopak po přestěhování do Prahy dále stupňoval své aktivity v rámci stranické práce.

Začátkem roku 1924 pak na základě instrukce ÚV KSČ odešel na Podkarpatskou Rus, kvůli čemuž zanechal vysokoškolských studií. V Užhorodu nastoupil jako pomocná úřednická síla v kanceláři místního komunistického politika Dr. Józsefa Gáti. Okamžitě se zde zapojil do předvolební kampaně komunistů před doplňovacími parlamentními volbami, které se na Podkarpatské Rusi uskutečnily 16. března 1924.

Vosedáلكovo působení v nejvýchodnější části Československa nakonec trvalo jen něco málo přes rok. Po úspěšném splnění ukolů ho již v květnu 1925 strana poslala jako okresního tajemníka do Hradce Králové, kde se zároveň stal redaktorem časopisu Pochodeň. I v největším východočeském městě vydržel jen do konce roku 1925, aby se znovu vrátil do Prahy, kde byl půl roku zaměstnán na sovětské obchodní misi působící v Praze. Zřejmě v té době se jako velký idealista rozhodl odejít pracovat přímo do SSSR, do země, v níž se podle komunistů začala jako první budovat «sociálně spravedlivá společnost».

Realita však byla značně odlišná. O tom svědčí i zprávy o nelehké situaci české menšiny žijící zejména na sovětské části Ukrajiny, které již od počátku 20. let pozvolna pronikaly do ČSR. Útrapy spojené s bolševickou revolucí, válkou a neurodou, která postihla Ukrajinu v roce 1921, se nevyhnuly ani českým kolonistům té části Volyně, kde se také usazovalo nejvíce našich krajanů. Podle sčítání lidu z roku 1926 žilo na sovětském území bývalé Volyňské gubernie 7466 Čechů a Slováků, z toho ve Volyňském okruhu (tj. na Žytomirsku) 3704, v Korosteňském 2041 a Šepetovském 1721 osob. I přes katastrofální hospodářské podmínky panující v SSSR na počátku 20. let však v jejich dalším průběhu nastávalo pro ukrajinskou kulturu, a to včetně kultury národnostních menšin, relativně příznivé období. Rovněž česká národnostní menšina na celé Ukrajině se s úspěchem zapojila do procesu oficiálně vyhlášené sovětské národnostní politiky tzv. korenizace – zvýšil se zde počet českých škol, vycházely i tiskoviny (bolševické) v češtině, konkrétně na Volyni se pak pořádaly sjezdy čs. osadníků.

Vedle pomoci hladovějícím krajanům v SSSR, do které se během 20. let zapojila celá řada tuzemských humanitárních organizací, některé politické strany a církevní organizace, se mnohé z nich snažily přispět také k povznesení národnostního a kulturního života krajanů. Zvláštní důraz byl kladen na rozvoj českého školství – aktivně v tomto směru vystupovalo zejména evangelické sdružení Kostnická jednota, která mj. usilovně shánělo učitele ochotné ujmout se vyučování v českých vesnicích. Pro tuto myšlenku se nadchlo i několik mladých komunistů a také A. Vodseďálek již v lednu 1927 navzdory výstrahám svých rodičů odjel do SSSR. Na Lidovém komisariátu osvěty v Charkově bylo krátce po jeho příjezdu rozhodnuto, že bude působit jako učitel v české osadě Česká Krošna na předměstí Žytomiru.

Úkolem českých učitelů na Ukrajině nebylo jen organizovat vzdělávání dětí, mladeže a dospělých, ale i veškerý kulturní život: zájmové kroužky, ochotnické divadlo a další kulturní aktivity. Na splnění vytyčených cílů začal od svého příjezdu aktivně pracovat i Vodseďálek – vedle učení vedl např. i místní Sokol a dělal rozmanitou kulturní a vzdělávací osvětu mezi místními Čechy. Aby se blíže seznámil s životem českých osadníků a nasbíral materiály o jejich životním stylu, objížděl i další české vesnice v okolí. Sebrané informace a materiály se mu staly podkladem nejen pro články v Rudém právu, ale i v žytomirských novinách Robitnyk a Radjanska Volyň. Sepsané texty mu měly posloužit i jako podklad pro knihu o životě českých usedlíků v Žytomirské oblasti, kterou se chystal vydat

v Československu. Za tímto účelem udržoval styky a vedl čilou korespondenci i s příslušníky místní české inteligence a dalšími učiteli.

Díky své činnosti a metodickému umu se již v srpnu 1927 stal lektorem českých škol na Institutu lidově osvěty (ILO) s centrem v Kyjivě. Semináře pro české učitele pořádal ale především na Žytomirsku, kde brzy vznikl český sektor při žytomirském ILO. Také byl zamestnán sestavováním čítanek a učebnic pro české obecné školy. V jeho profesním růstu mu jistě pomohl vstup do ukrajinské Vsesvazové komunistické strany (bolševiku).

V roce 1927 i 1928 přijel na krátký prázdninový pobyt do Čech, aby zde nakoupil české knihy. V dalších letech mu sovětské úřady návštěvu domova nepovolily.

V roce 1927 rozvedl se svou první manželkou a krátce nato se oženil s Olgou Procházkovou, dcerou českých starousedlíků z České Krošny. V roce 1928 novomanželům narodil syn Viktor a o rok později dcera Zinaida.

Čeští učitele významně oživilo národnostné povědomí a život Čechů na Ukrajině. Roku 1929 jejich úsilí byl zřízen český sektor při kabinetu národnostních menšin Všeukrajinské akademie věd. Dokonce v Žytomiru se začal budovat etnografický muzeum. Ale celý «obrodný» proces však měl být již brzy utlumen.

Počátek 30. let v SSSR totiž přinesl zintenzivnění represí uzce souvisejících s plany na urychlenou industrializaci země a s provedením úplné kolektivizace zemědělství. V reakci na odpor rolníků proti jejímu násilnému dokončení rozpoutalo vedení státu tvrdé represivní akce proti rolníkům. Cílem hromadného teroru se staly Ukrajince, Poláci, Němci, Židé i Češi.

S největším odporem rolníků se setkávala násilná kolektivizace na Ukrajině, čímž vzrůstal tlak i na zdejší české vesnice. Proto počátkem 30. let došlo nejen k omezení kontaktů mezi českými krajany a Československem, ale i k cílením represím proti zdejší české komunitě. Zabavování majetku, vysídlování, deportace na Sibiř zde na denním pořádku., věznění a další druhy perzekuce byly

Rizika svého «povolání» si už tehdy možná uvědomoval i A. Vodsedálek. Přesto ve svých aktivitách nepolevoval. Jako hlavní organizátor se podílel na přípravě III. Celoukrajinských kurzů českých učitelů, které se uskutečnily v Žytomiru ve dnech 1.-15. července 1930. Podle výzkumu prof. Rychlíka a dotazníků, zaslaných učitelům, utvrzovaly ho v podezření, že i na Žytomirsku dochází k organizovanému ničení české národnostní menšiny.

Samozřejmě tajná sovětská policie OGPU nemohla tyto aktivity nepovšimnout a proti nim brzy zakročila. Hlavní postavou vykonstruovaného případu «českých vyzvědavců a nepřátel SSSR» se měl stát právě A. Vodsedálek.

Již 3. srpna 1930 ho na ulici v Žytomiru zatkly bez vysvětlení důvodu orgány OGPU. Následně byl odeslán do Kyjiva, kde začaly první výslechy. Při nich se snažil vyšetřovatele přesvědčit, že celá jeho činnost na Ukrajině nepřekračovala povolené meze a rozhodně neměla protisovetský charakter. Dne 16. srpna 1930 byl se zvláštní eskortou poslán do Charkova, kde výslechy pokračovaly. Kvůli hrubému zacházení a porušování jeho práv zde také poprvé zahájil hladovku. Samozřejmě i nadále tvrdošijně odmítal předkládaná obvinění.

Souboj s vyšetřovateli ale nakonec prohrál – s využitím dalších nevybíravých praktik se jim ho zřejmě někdy v průběhu podzimu podařilo zlomit a nakonec «přiznal» vše, co od něj vyšetřovatelé požadovali.

Doznání morálně zlomeného člověka mělo také tentokrát tragické důsledky i pro řadu dalších osob. Celý případ «vyzvědačské organizace československé rozvědky» se nakonec rozrostl do nebyvalé šíře. Od července 1930 do ledna 1931 bylo po celé Ukrajině v utajení pozatýkáno několik

desítek (od 40 do 60) učitelů, vedoucích krajanských spolků, rolníků a dalších předních činitelů českých komunit. S nimi byl zatčen i Jaroslav Štrombach, tehdy již velitel 44. kyjivské divize. 37 osoby byly obviněny z vyzvědačství, kontrarevoluční činnosti ve prospěch Československa a Francie. Jedním z nejzávažnějších Vodseďálkových provinění byly jeho styky se starým přítelem Štrombachem, za setkání s kterým doplatilo i mnoho dalších Čechů.

Český učitel Jiří Bezděk, který po svém návratu ze SSSR v roce 1936 popsal celý kolotoč zastrašování a trýznění během výslechů, průběh soudního procesu a strádání odsouzených vězňů. Byly také zadokumentované svědectví jiných účastníků procesu.

V hlavním a neveřejném procesu před Nejvyšším soudem SSSR v Charkově bylo souzeno 21 osob. Třetí den soudního líčení, tj. 14. června 1931, byl charkovským Nejvyšším soudem SSSR vyneseno rozsudek, v němž mj. stálo, že vyzvědačská kontrarevoluční organizace rozvědky českého generálního štábu pod vedením «rezidenta» Vodseďáleka, zlikvidovaná v polovině roku 1930 orgány OGPU, se zabývala sběrem vojenských, politických a ekonomických informací, které měly povahu státního tajemství, kontrarevoluční a podvratnou činností. Hlavním cílem organizace bylo dle rozsudku poskytnutí pomoci při intervenci zahraničních států a likvidaci sovětské vlády.

K nejvyššímu trestu, tedy trestu smrti zastřelením a ke konfiskaci veškerého majetku, bylo odsouzeno deset obžalovaných, zbylé tresty se pohybovaly od tří do deseti let těžkého žaláře, v některých případech zpřísněné o několikaleté vyhnanství.

O pečlivě utajovaném procesu bylo velmi obtížné získat jakékoliv bližší informace. Příbuzní zatčených mnohdy ani netušili, že byli jejich blízcí zatčeni, a vše si museli vydedukovat.

Začátkem prosince 1931 všichni odsouzení byli odesláni do věznice pro politické vězně v Jaroslavi. Zde se svým manželem naposledy setkala Olga Vodseďálková. Naděje na další shledání manželů ale zmařil srpnový transport všech odsouzených Čechů do nechvalně proslulého nápravně pracovního tábora OGPU na Soloveckých ostrovech.

Československé zastupitelské orgány v SSSR se samozřejmě od samého počátku snažily v celé věci intervenovat. Na začátku 30. let ČSR byla jedním z posledních evropských států, které se s SSSR nenavázaly diplomatické styky, což ztěžovalo situaci a stalo jedním z prostředků nátlaku na Československo, aby SSSR oficiálně uznalo.

O život svého syna celé léta usilovně bojoval i A. Vodseďálek starší – doslova zavazoval příslušné sovětské i československé státní úřady žádostmi o poskytnutí jakýchkoliv zpráv o osudu syna i dalších odsouzených a dožadoval se intervence v jejich prospěch. Bližší informace tak získával pouze z dopisů (většinou cenzurovaných) od synovy manželky Olgy, jejíž rodinu od počátku finančně i materiálně podporoval. Po její předčasné smrti v roce 1937 i tato možnost skončila.

Největší naděje přinesl rok 1935, kdy po uznání SSSR de iure ze strany ČSR byla zahájena i jednání o výměně odsouzených. V březnu 1935 všem původně odsouzeným k trestu smrti (stále čekali na popravu!) změněn rozsudek na 10 let odnětí svobody. Někteří vězni byli po jeho odpykání osvobozeni i (když nenásledovaly vyhnanství) mohly se vrátit do Československa, ale co se týkalo A. Vodseďálka a ing. Alberta tak v dubnu 1937 Lidový komisariát spravedlnosti zamítl jejich propuštění. Paradoxem ale zůstává, že toto rozhodnutí aspoň dočasně uchránilo jejich před dalším utrpením (v letech 1937-1938 konal Velký teror, který zasáhl konkrétní skupiny obyvatelstva včetně představitelů národnostních menšin a cizinců).

Po vypršení celého desetiletého trestu v roce 1940 poslali A. Vodseďálka do vyhnanství do města Kirov (nyní Perm) na severovýchodě evropské části Ruska. Zde se mohl začít nový, relativně snazší život. Navázal kontakt s domovem a se svými dvěma dětmi, které byly mezitím umístěny

v dětských domovech na Žitomirsku. V Kirově se mu podařilo získat místo knihovníka ve státním nakladatelství a byla naděje že se dostane místo učitele v místní škole.

Vytouženého štěstí se však ani tentokrát v «zemi zaslíbené» nedočkal. Dne 22. června 1941 totiž SSSR napadlo nacistické Německo, na co bryskně zareagovaly i sovětské bezpečnostní orgány. Spustily další vlnu represí proti domnělým špiónům a dalším nepřátelským židlům. Již 10. července 1941 zatkli také A. Vodseďálek, znovu ho obvinili že špiónáže a 25 července 1941 odsoudili k dalším 5 letům v nápravně pracovních táborech. V dochovaném vyšetřovacím svazku je uvedena poznámka, že během 2. světové války sloužil v Rudé armádě a zemřel v bojích nedaleko Dukly v roce 1943. O jeho smrti se však doposud žádný další záznam nenajděl. Boje u Dukly se navíc odehrály až na podzim roku 1944. Vyloučeno tedy není ani to, že mohl být zastřelen krátce po svém odsouzení – praktiky sovětských bezpečnostních orgánů uplatňované během válečného stavu by tomu napovídaly.

Foto, zdroj: Jan Dvořák. Antonín Vodseďálek a proces s českými učiteli na Ukrajině.

***Pramen:** Jan Dvořák. Antonín Vodseďálek a proces s českými učiteli na Ukrajině. Paměť a dějiny. 2013. Roč. 7. Č. 4. S. 97-114.*

Вондрак Вацлав

Поза будь-якими сумнівами, одним із найбільш визначних особистостей серед волинських чехів на початку 1900-х років був д-р Вацлав Вондрак. Він народився 19-го лютого 1880 року в чеському селі Семидуби Дубенського повіту Волинської губернії в родині землеробів. Його батько, Йозеф Вондрак, переселився з Чехії в Росію через конфлікт із священником. Родина в 1882 році переселилася до Здолбунова, де купила шинок. У його матері був маєток Дмитрівка площею 44 гектари біля Києва, і через два роки родина знову переселилася, на цей раз до Чернігова, де батько зі своїм братом побудували Слов'янську броварню братів Вондракових. Там же малий Вацлав навчався в гімназії, після закінчення якої поступив на правничий факультет Київського університету. Відвідував також

лекції з філософії, навчався в консерваторії. Це був час постійних антиурядових виступів студентства, коли мало хто з студентів залишався осторонь. Вондрак теж брав участь у страйках студентів, де й закладалися основи його майбутнього ораторської та політичної діяльності.

У Києві Вондрак мешкав у чеського підприємця Їндржіха Їндржішка, у якого збиралися чеські інтелектуали. Тогочасна київська чеська інтелігенція та підприємці усвідомила необхідність освіти для молоді й почала цим займатися. У будинку Їндржішка на Хрещатику відбувалися зібрання для молоді, які користувалися великою популярністю. Водночас у 1907 році виникла думка про заснування культурно-освітнього товариства Яна Амоса Коменського, головою якого обрали Їндржіха Їндржішка. Між першими молодими членами цього товариства був правник Вацлав Вондрак, який також став членом спортивного товариства

«Сокол» і в 26 років був обраний його старостою. У 1907 та 1912 роках Вондрак брав участь у V та VI Всесокольських зльотах у Празі. У той час виникла думка про заснування чеської школи, за реалізацію якої взяли київські чехи, зокрема підприємець Ї. Індржішек, професор А. Поспішл та правник В. Вондрак. Збудували дерев'яну двоповерхову школу, у якій навчання почалися в 1909 році. Через чотири роки в школі вже навчалось 86 учнів у п'яти класах.

У Києві В. Вондрак згуртовував краян із Волині, яких усе більше та більше приїжджало до Києва в пошуках роботи та на навчання. Велику вагу тут мали спільні святкування, театральні вистави, концерти та вечори відпочинку. Він заснував любительський театральний гурток, члени якого під його режисеруванням зіграли ряд вистав чеських та російських авторів.

Одружившись із дочкою одного з найбагатших представників Волинської губернії Софією Єщенко, Вондрак став власником обширного земельного угіддя в північній частині Волині площею близько 14000 га. Окрім готелю «Прага» в Києві, 3/14 заводу «Чеські колеса» в Києві, 1/6 будинку на Бібіковському бульварі, броварні в Чернігові, будинку на Золотоворітській вулиці в центрі Києва та 12 га ділянок для вілл біля моря в Криму, мав у власності ще 5% антрацитових шахт, 120 акцій друкарні Корчака-Новицького в Києві, половину концесії на експлуатацію державних лісів у Волинській та Мінській губернії, 20 акцій товариства «Екстрафон» у Києві та 11060 га в Озерянах на Волині. Для полегшення вирубки лісу збудував залізницю від Олевська до Іванової Слободи (нині Республіка Білорусь) довжиною 66 км.

У Києві він разом зі своєю дружиною Софією, солісткою київської опери, мешкав із 1901 р. до 1918 р. по вулиці Володимирській, 34.

У роки російської революції 1905-1907 років заявив про себе як про політика, будучи видавцем «Русского чеха» (1905-1908 рр.), власником якого вважалося чеське добротинне та просвітницьке Товариство ім. Яна Амоса Коменського. Це були роки послаблення політичного тиску, коли виникли передумови для розвитку культурного життя чеської меншини. Його тижневик «Русский чех» зробив великий внесок у справу згуртування чехів, боровся за відновлення чеських шкіл, закликав батьків чеських родин, щоб із колиски навчали дітей рідної мови, відстоював свободу преси, боровся проти ультраправих клерикалів.

Після початку Першої світової війни його готель «Прага» став місцем, де почала організовуватись Чеська дружина. Він намагався не допустити відсилання чехів-полонених до Сибіру. У листопаді 1914 року, на початку та в кінці січня 1915 року д-р. Вондрак разом із представником московських чехів А. Тучком на чолі делегації чехословацьких товариств відвідав Ставку російської армії, де їх прийняв великий князь Микола Миколайович. Делегація просила, щоб чехословацький підрозділ був побудований як військовий підрозділ незалежної держави, щоб чехословацька держава була визнана і на вибудову її армії була виділена позика, але ця ініціатива не знайшла підтримки у військових. Як голова військової комісії Союзу чехословацьких товариств у Росії Вондрак у квітні 1915 року почав набирати на військові підприємства робітників із числа полонених чехів та словаків австро-угорської армії. Тільки 17 червня 1916 року (після особистого прийому в царя з пропозицією про організацію окремого чеського підрозділу) ця ідея була підтримана монархом. Але царський уряд намагався зменшити вплив Вондрака та Союзу товариств чехів у Росії на цей підрозділ.

Слід зауважити, що волинські чехи зробили значний вклад в організацію першого чехословацького руху Опору в Росії. Це було обумовлено тим, що згідно з переписом населення станом на 1897 рік в Росії їх було 27660 осіб, вони були досить заможними (володіли 43000 десятинами землі), організованими та активними. У складі чехословацьких

підрозділів у Росії воювало 828 волинських чехів, яким признали статус легіонерів. Насправді їх було більше, бо після виходу Росії з війни багато з них повернулося додому, а не евакуювалися по Транссибірській магістралі до Владивостока, через що вважалися дезертирами. Значним був і фінансовий вклад волинських чехів у противстрійську боротьбу від багатих чехів, таких як Вацлав Кліх, Вацлав Вондрак та ін., а від 1-го квітня 1916 року був запроваджений так званий народний податок, збирання якого було досить добре організоване.

Д-р. Вондрак не обмежився тільки організацією чеського озброєного руху Опору в Росії, що проявилось в організації Чеської дружини, але намагався переконати представників царської влади підтримати виникнення незалежної чехословацької держави. Він був співавтором меморандуму від 27 листопада 1914 року начальнику Південно-Західного фронту генералу Алексеєву, у якому висловив думку про необхідність організації політичного руху Опору в чеських землях, необхідності розгортання пасивного опору, який би переріс у відкрите повстання чеського народу. Пан Вондрак не обмежувався лише проблемами крайнського руху в Росії, але відстоював інтереси всього народу, як цілого. Це ще було до виступу Масарика як лідера нації, у країні, яка могла відіграти вирішальну роль у визволенні чеських земель та виникненні самостійної держави. Після проголошення Масариком закордонних акцій Вондрак запропонував скликати збори всіх чеських закордонних представників у Софії.

Від самого початку київська та петербурзька групи орієнтувалися на співпрацю з Масариком, тому Вондрак уже в травні 1916 року просив Масарика приїхати в Росію. Після Лютневої революції д-р. Вондрак як голова Союзу чехословацьких товариств звернувся до нового міністра закордонних справ Мілюкова із заявою про визнання Союзу «представником та організатором народу в Росії». Про це також телеграфував і Масарику, якого визнавав «єдиним керівником». Масарик же відповів, що «заява є недоречною і перевищує Ваші повноваження». Він вважав, що Союз може представляти лише чехів і словаків Росії. Тому на наступному Третньому з'їзді чехословацьких товариств в Росії, який відбувся в травні 1917 року, голосами делегатів-військових головою керівництва Союзу був обраний д-р. Вацлав Гірса, який народився в Шепетівці в 1875 році. Гірса послідовно підтримував лінію Масарика. Він у серпні 1917 року взяв участь у Державній нараді в Москві як один із 58 представників різних національних організацій говорив про програму чеського руху Опору.

Після більшовицького перевороту три найбільші землевласники на Волині позбулися своїх маєтків, серед них і Вондрак. У 1918 році, коли німці окупували частину України й Київ, він ледве уникнув смертної кари, бо за нього заступився православний київський архімандрит. Довелося втікати з Києва у Новоросійськ до генерала Денікіна, а звідти як представник російської влади він потрапив до Праги. Залишився на певний час у Празі, обіймаючи посаду голови Товариства чехів та словаків з Росії. У ЧСР д-р Вондрак публікував гострі статті з критикою політики Масарика, зокрема за його дезорієнтацію уряду США стосовно підтримки монархістів у Росії та контакти з катом України Муравйовим. У 1927 році він надіслав голові уряду ЧСР Антоніну Швєглу меморандум, який був опублікований лише в 1958 році.

В. Вондрак разом зі своєю дружиною Софією переселився до Ніцци, а після окупації Франції Німеччиною виїхали до Сантьяго у Чилі. Про їх перебування там немає інформації, відомо тільки, що Софія померла в 1957 році, а Вацлав – 14 липня 1962 року.

Світлина взята з volynaci.cz

*Джерело: Radka Garbuzová. Václav Vondrák – český inteligent, rozený na Volyni. Вісник КНЛУ. Серія Філологія, 2016. Т-19. №2. С. 50-56.
Jaroslav Vaculik. Významný volyňský Čech – Dr. Václav Vondrák. Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1994. Č. 7. S. 3, 4.*

Vondrák Václav

Nepochybné nejvýznamnější českou osobnost na Volyni kolem roku 1900 představoval JUDr. Václav Vondrák. Narodil se 19. února 1880 v Semidubech Dubenského újezdu Volyňské gubernie Ruské říše v rodině rolníka. Jeho otec Josef Vondrák se odstěhoval z Čech do Ruska po konfliktu s místním knězem. Rodina se v roce 1882 přestěhovala do Zdolbunova, kde zakoupila hostinec. Jeho matka Anna Vondrákova byla majitelkou statku Dmytrivka u Kyjiva se s 44 ha půdy. O dva roky později se rodina opět stěhovala, a to do Černihova, kde otec a strýc založili Slovanský pivovar bratří Vondráků. Zde také malý Václav začal studovat gymnázium, po maturitě vstoupil na právnickou fakultu Kyjivské univerzity sv. Vladimíra, ale zúčastňoval se i filosofických přednášek a navštěvoval také konzervatoř. Bylo to období neustálých protivládních studentských stávek, jen málo studentů si uchovalo klidnou hlavu. Mezi nimi byl i Vondrák. Tam se

začínala jeho příprava k další řečnické a politické činnosti.

V Kyjivě Vondrák bydlel u českého podnikatele Jindřicha Jindříška, kde se scházeli čeští intelektuálové. V tu dobu si česká kyjivská inteligence a podnikatelé uvědomili nutnost osvěty mezi mládeží a začali se jí věnovat. V domě Jindříška na Chreščatyku byly pořádány velmi oblíbené schůze pro mládež. Poté v roce 1907 vznikla myšlenka o založení kulturně-osvětového spolku J. A. Komenského, předsedou kterého byl zvolen J. Jindříšek. Mezi prvními mladými členy tohoto spolku byl právník Václav Vondrák, který vstoupil také do TJ Sokol a postupně se, v 26 letech, stal jeho starostou. V letech 1907 a 1912 se zúčastnil V. a VI. všesokolského sletu v Praze. Přibližně v tuto dobu vznikla i myšlenka o založení české školy, kterou začali realizovat kyjivské Češi J. Jindříšek, prof. A. Pospíšil a V. Vondrák jako právník. Byla zbudovaná dřevěná dvoupatrová škola na ulici Polěvaja 109 (nyní ul. Akademika Janheľa 2 a, naproti dnešnímu studiu Dovženko), v které se začalo učit v roce 1909. O čtyři roky později se ve škole učilo už 86 dětí v pěti skupinách.

V. Vondrák organizoval krajany z Volyně, kteří přicházeli stále ve větším množství za práci a studovat na Kyjivské vyšší školy. Důležitou úlohu zde hrály společné slavnosti, divadelní představení, koncerty a plesy. Vondrák založil kroužek dramatických ochotníků, který za jeho režie sehrál řadu her českých i ruských autorů.

Sňatkem s dcerou jednoho z bohatých představitelů Volyňské gubernie Sofií Ješčenkovou Vondrák vyženil rozsáhlý půdní komplex v severní části Volyně, který zahrnoval kolem 14.000 ha půdy. Kromě hotelu Praha v Kyjivě 3/14 továrny Česká vozovka v Kyjivě, 1/6 domu na Bibikovském bulváru, pivovaru v Černihově, domu na Zolotovorotské ulici ve středu Kyjiva a 12 ha vilových parcel

u moře na Krymu vlastnil také 5% podíl na antracitových dolech, 120 akcií tiskárny Korčák-Novický v Kyjivě, polovinu koncese na exploataci státních lesů ve Volyňské a Minské gubernii, 20 akcií společnosti Extrafon v Kyjivě a 11060 ha v Ozeranech na Volyni. K ulehčení těžby dřeva vybudoval železnici z Olevska do Ivanovy Slobody (nyní Republika Bělorus) v délce 66 km. V Kyjivě žil Václav Vondrák v letech 1901-1918 v domě č. 34 na Vladimířské ulici spolu se svou ženou Sofií, sólistkou Kyjivské opery.

Za ruské revoluce 1905-1907 vstoupil do politiky jako vydavatel Ruského Čecha (1905-1908). To byla doba politického uvolnění, které vytvořilo předpoklady pro rozvoj kulturního života české minority. Mimo běžných politických událostí, zpráv z českých osad, reklamy českých firem, časopis nepřestával tepat nedostatky v kulturním životě volyňských Čechů, vyzýval české rodiče, aby již od kolébky učili své děti rodnému jazyku. Dr. Vondrák bojoval za obnovení českého školství, za svobodomyslnost tisku, proti ultrapravicovým klerikálům. V roce 1908 byl zvolen poslancem volyňského gubernského zemstva.

Po vypuknutí první světové války se Vondrákův hotel Praha stal místem, kde se začala organizovat Česká družina. Jako člen mužstva činil opatření k tomu, aby zabránil odesílání zajatců-Čechů na Sibiř. V listopadu 1914, na začátku a na konci ledna 1915 Dr. Vondrák spolu s představitelem Čechů Moskvy A. Tučkem požadoval vytvoření samostatné české jednotky u velitele jihozápadního frontu, ale tato iniciativa se nesetkala s podporou ruského velení. Jako předseda vojenské komise Svazu československých spolků na Rusi přistoupil Dr. Vondrák v dubnu 1915 k náboru českých zajatců z rakousko-uherské armády do závodů pracujících na obranu. Teprve 17. června 1916 po přijetí carem Vondráka s návrhem o organizaci československého vojska v Rusku, car návrh v zásadě schválil. Ale carské úřady chtěly omezit vliv Vondráka a Svazu československých spolků na Rusi za jeho stoupenectví T. G. Masaryka.

Dr. Vondrák se neomezil jen na organizování českého branného odporu v Rusku, tj. České družiny, ale snažil se získat představitele carského režimu pro podporu vzniku samostatného českého státu. Byl spoluautorem memoranda z 27. listopadu 1914 roku náčelníkovi Jihozápadního frontu gen. Alexejevovi, v němž zdůrazňoval nutnost organizování politického odboje v českých zemích, potřebu vyvolání pasivního odporu, který by přešel v otevřené povstání českého národa.

Po bolševickém převratu došlo ke konfiskaci pozemku tří největších volyňských pozemkových vlastníků, mezi nimi byl Dr. Vondrák. Na jaře roku 1918 za času německé okupace Ukrajiny byl Vondrák vězněn a unikl trestu smrti jen díky přímluvě pravoslavného kyjevského archimandrity. Uprchl do Novorossijska ke generálu Děnikinovi, odkud byl jako delegát ruské vlády vyslán do Československa. Zůstal v Praze a určitou dobu byl předsedou Sdružení Čechů a Slováků z Ruska. V ČSR Dr. Vondrák publikoval v tisku ostře kritické články, kritizoval Masaryka za dezorientaci USA v podporování ruského monarchistického hnutí, jeho sympatie ke kyjivskému velekatu Muravjovovi. V roce 1927 odeslal předsedovi vlády Antonínu Švehlovi memorandum, které bylo publikováno teprve v roce 1958. V roce 1927 se V. Vondrák přestěhoval do Nice a po okupaci Francie Němci v roce 1940 Václav a Sofie Vondrákovi odjeli do Santiago de Chile. O jejich pobytu v Santiagu nejsou žádné informace, víme jen to, že Sofie zemřela v roce 1957 a sám V. Vondrák 14.7.1962.

Foto, zdroj: volynaci.cz

Prameny: *Radka Garbuzová. Václav Vondrák – český inteligent, narozený na Volyni. Вичук КНЛУ. Серія Філологія, 2016. Том 19. №2. С. 50-56.*
Jaroslav Vaculik. Významný volyňský Čech – Dr. Václav Vondrák. Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1994. Č. 7. S. 3,4.

Вигналек Александр

Александр Вигналек народився 12 червня 1924 року в селі Будераж на Волині. Він був наймолодшим у багатодітній родині Яна та Марії Вигналкових. Ян Вигналек, 1876 року народження, - поважаний господар й активний мешканець села. Він був членом керівництва Чеської матиці шкільної, декілька років обіймав посаду сільського старости. Його дружина, 1887 року народження, була домогосподаркою. У них було вісім синів та дві дочки. Найстарший син від першого шлюбу Яна, Вацлав, 1897 року народження, був легіонером, служив у 2-ому стрілецькому полку Чехословацького легіону в Росії, а в роки Другої світової війни воював у лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу. До цього ж корпусу вступив у 1944 році й Александр та його брати Алоїз (1920 року народження, 1-ий авіапункт), Ян (1912 року народження, мінометна рота 1-ої бригади) та Франтішек (1906 рік народження, 1-ий піхотний полк). Брат Йозеф, 1918 року народження, воював у лавах Радянської армії. Франтішек Вигналек був чудовим музикантом та капельмейстером, будеразький оркестр був відомий у широких околицях. У важких боях на Дуклі отримав важке поранення й помер у вересні 1944 року.

Александр Вигналек також отримав поранення в боях під час Дуклянсько-Карпатської операції, і від смерті його врятувало те, що йому вдалося окопатися глибоко в землю. Довелося бути мінометником та розвідником, при одному з нічних виконань служби наткнувся прямо на німців, мовчав і тільки покашлював, непомітно пройшовши через ліс. Під час однієї з атак, добравшись до клуні, допомагав там артилеристові, а при наближенні ворога загреблися в солому і, коли війська, що відступали, відбили ворожу атаку, то самі перейшли в контратаку. Його воєнні пригоди описав відомий волинський автор Вацлав Шірец у своїх воєнних оповіданнях. За заслуги в боях отримав нагороди: Чехословацький воєнний хрест, Дуклянську пам'ятну медаль, медаль «За заслуги» та «За перемогу над Німеччиною», пам'ятну медаль «Чехословацька армія за кордоном», медаль «30-річчя визволення Чехословаччини» та інші.

Після закінчення війни служив у гарнізонному підрозділі у Велечіні, де познайомився зі своєю дружиною Мілушкою Роубічковою і 13 вересня 1947 року одружився. Поселилися в Крирах на господарстві, куди до них приїхали батьки та родини братів із Волині й почали одноосібно господарювати. У п'ятдесятих роках вступив до сільгосподарського товариства. Александр спочатку працював трактористом, а після закінчення господарської школи в Подборжанах став зоотехніком, будував господарські об'єкти в селі. У 1973 році його обрали головою сільськогосподарського товариства, і на цій посаді працював аж до своєї передчасної смерті в 1975 році.

Разом із дружиною виховали сина Ріхарда та дочку Александрю. Пані Мілуше Вигналкова була ласкавою та милою матір'ю й разом з тим сильною особистістю, завжди стояла за своїм чоловіком – чи було то політичні, чи виробничі питання. Потім працювала бібліотекаркою в Крирах, і за свою працю та громадську діяльність отримала державну відзнаку.

Пан Вигналек полюбляв рибалку, музику, грав на цитрі та був мисливцем, виконував функції завгоспа в мисливському товаристві, також був активним учасником інших організацій. У 1967 році разом з іншими членами Чеської спілки борців проти фашизму підтримав запрошення генерала Лудвіка Свободи на літні мирні святкування в Крирах. У нього було багато друзів, повністю віддавався роботі, знаючи свій діагноз, не мав час на лікування. Найсумнішими були хвилини, коли напередодні від'їзду до лікарні прощався з друзями, попросив заграти його улюблені пісні, співав та танцював. Добре знав, що нині його битва не закінчиться перемогою. І так наслідки воєнних поранень, невтомна праця на благо суспільства взяли найвищу данину – його молоде життя. Душан Кривський, почесний громадянин міста Крири, у своїй книзі «Якщо на хміль, то до Крир» досить гарно описує співпрацю з паном Вигналком під час бригад по збиранню хмелю та його заслуги. На похорон приїхав разом із делегацією із Сеніцького окресу.

Саїтлини з архіву родини Вигналкових.

Джерело: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Vyhnálek Alexandr

Alexandr Vyhnálek se narodil 12. června 1924 v obci Buderáž na Volyni jako nejmladší syn do početné rodiny Jana a Marie Vyhnálkových. Jeho otec, ročník 1876, byl vážený rolník, obecně činný, byl ve vedení České matice školské a několik let starostou obce. Matka Marie, ročník 1887, byla v domácnosti. Měl celkem sedm bratrů a dvě sestry. Nejstarší bratr Václav nar. 1897 z prvního manželství byl legionář, sloužil u 2. střeleckého pluku Čs. legie v Rusku a za druhé světové války bojoval v řadách 1. československého armádního sboru. Do armádního sboru v roce 1944 narukoval také Alexandr a jeho bratři Alois, ročník 1920, 1. brigáda, 1. letecký pluk, Jan, ročník 1912, 1. brigáda, minometná rota a František, ročník 1906, 1. pěší pluk. Bratr Josef, ročník 1918, sloužil v Sovětské armádě. František Vyhnálek byl skvělým muzikantem a kapelníkem, buderážská kapela byla známá v celém širokém okolí. V těžkých bojích na Dukle byl zraněn a zemřel v září 1944.

Alexandr Vyhnálek utrpěl v bojích Karpatsko-dukelské operace zranění a před smrtí ho uchránilo to, že se mu podařilo zakopat několik vrstev do země. Byl minometčík i průzkumník, při jednom nočním výkonu služby přímo narazil na německou armádu, nemluvil, jenom pokašlával a nenápadně se přesunul přes les. Při jiném útoku se dostal do stodoly a pomáhal zde dělostřelci, a když se blížila útočící armáda, zahrabali se před kulkami do slámy, než se vlastní ustupující armáda vzchopila k boji a podnikla protiútok. Jeho příběhy z války zaznamenal také autor volyňské literatury, pan Václav Širc ve svých válečných dílech. Za zásluhy v bojích dostal vyznamenání: Čs. válečný kříž, Dukelská pamětní medaile, medaile Za zásluhy a Za vítězství nad Německem, pamětní medaile Čs. armáda v zahraničí, medaile 30. výročí osvobození Československa a další.

Po skončení války sloužil v armádním posádkovém oddílu ve Velečíně, zde se seznámil se svojí manželkou Miluškou Roubíčkovou a 13. září 1947 se s ní oženil. Usadil se v Kryrech na statku, kam za nimi přijeli rodiče a další rodiny bratrů a zpočátku soukromě hospodařili. V padesátých letech vstoupili do JZD. Alexandr byl nejprve traktorista, poté absolvoval hospodářskou školu v Podbořanech, stal se zootechnikem, budoval hospodářské objekty v obci. V roce 1973 byl zvolen předsedou družstva a v této funkci pracoval až do své předčasné smrti v roce 1975. S manželkou vychovali dvě děti, syna Richarda a dceru Alexandru. Paní Miluše Vyhnálková byla laskavá a hodná maminka, ale také velmi silná osobnost, která vždy stála za svým manželem, ať to byly politické nebo

pracovní záležitosti. Posléze pracovala jako knihovnice v Kryrech a za svoji práci a veřejnou činnost získala celostátní ocenění.

Pan Vyhnálek rád rybařil, miloval hudbu, hrál na citeru, věnoval se myslivosti, dělal hospodáře v mysliveckém spolku a zastával řadu dalších funkcí v organizacích. V roce 1967 spolu s dalšími členy Českého svazu protifašistických bojovníků stál za pozváním generála Ludvíka Svobody na letní mírovou slavnost do Kryr. Měl hodně přátel, naplňovala ho práce, znal svoji diagnózu, ale neměl čas se léčit. Nejsmutnější chvíle byly, když se při dočesné před odjezdem do nemocnice loučil s přáteli, nechal si zahrát svoje písničky, zpíval a tancoval. Dobře věděl, že tentokrát ta jeho bitva neskončí vítězstvím. A tak následky válečných zranění a obětavá práce pro společnost si vybraly daň nejvyšší – jeho mladý život. Dušan Krivský, čestný občan města Kryry, ve své knize „Keď na chmel, tak do Kryr“ velmi pěkně popisuje spolupráci s panem Vyhnálkem během chmelových brigád a jeho zásluhy. Na pohřeb přijel spolu se smuteční delegací ze Senického okresu.

***Pramen:** Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Заїц Антонін

Антонін Заїц народився в 1878 році в родині Антоніна (1855-1930) та Марії (1862-1904) Заїцевих. Його батько згідно із записами в метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська Острозького повіту Волинської губернії Російської імперії (нині село Гільча Друга Рівненського району Рівненської області України) деякий час (між 1889-1894 роками) перебував у місті Конотоп тодішньої Чернігівської

губернії. Не відомо, скільки часу він там перебував і чим займався, але є припущення, що виїжджав він туди на роботу, можливо, на залізницю або на будівництво якогось об'єкту, щоб заробити трохи грошей. У тих же метричних книгах є запис, датований 1887 роком, згідно з яким Антонін Заїц, син Вацлава, був купцем. Справді, його батько Вацлав Заїц (1829-1909) відкрив перший у Гульчі Чеській магазин змішаних товарів, розташований у присілку Гайок (десь 23 двори), який потім перейшов до його сина Антоніна Заїца (старшого), далі до дочки Антоніна (старшого) Анни Крживкової (1896-1979), дівоче прізвище Заїцева, і далі до молодшого брата Анни Теодора (Федора) Заїца (1910-?). У хроніці села Гульча Чеська зазначено, що Вацлав Заїц був добрим столяром, міг полагодити музичні інструменти, зокрема скрипку. Запам'ятався він тим, що постійно покурював довгу чеську люльку (димку) і на голові носив круглу вишиту шапочку. Син Вацлава Антонін теж був столяром і, за спогадами його внучки Тамари Лензової (1919-2018), старшої дочки Анни та Яна (1885-1972) Крживкових, усі меблі, вікна та двері для свого будинку він зробив сам, але не займався ремеслом професійно, віддаючи перевагу землеробству. За свій кошт він купив музичні інструменти й

організував духовий оркестр, яким сам керував. Відмітимо також, що Вацлав Заїц, син Яна, був одним із тих чехів, прізвища яких є в документі (купчій) про купівлю маєтку Гульча у дворянки Корнелії Омецінської (у другому шлюбі Кур'єр), власниці замку (палацу) в Урвенні. Вацлав Заїц та його дружина Катерина (1834-1875), дівоче прізвище Трнкова, переїхали на Волинь із села Храст біля Кржесетіц на Кутногорську. З того ж села переїхала на Волинь і мешкала в Урвенні родина Йосипа Йосиповича Трнки, напевно, брата Катерини. Правда, у метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська за 1873 рік зустрічаємо ще Вацлава Йосиповича Трнку, мешканця села Пегутин біля Одеси, а в 1912 році з'являється ще Пилип Олександрович Трнка із Семидуб. Невідомо, чи були вони родичами, чи ні. Прізвище Йосипа Йосиповича Трнки знаходимо серед 57 прізвищ чехів, які купили маєток Гульча в поміщиці Корнелії Омецінської.

Сподіючись отримати для чеського населення Волині чеських священників, царська влада запровадила прийом та навчання молодих чехів у Кременецькій духовній семінарії на пільгових умовах, якими передбачалося безкоштовне навчання, проживання, харчування та одяг. Антонін Заїц у 1895 році вступає на навчання до цієї семінарії. Пільги, звичайно, було значною допомогою для багатодітної родини Заїцевих (дев'ять дітей від двох шлюбів) у селі, яке тільки забудовувалося. Передивляючись списки семінаристів духовної семінарії та студентів духовних училищ, які друкувалися щороку у «Волынских епархиальных ведомостях», не можна не помітити ще низку чеських юнаків, які здобували духовну освіту в цих закладах освіти (Боучек Ярослав, Гейда Іван, Лопачек Владімір, Яночек Аркадій, Медхер Федор, Зуммер В'ячеслав, Гейда В'ячеслав, Зуммер Ігнатій, Война Стефан, Томашек Кирило, Грох Яков, Гнезда В'ячеслав, Стокан Йосип, Шумовський Антон). Не всі вони стали священниками, бо частина з них обрали вчительську стежу. Зокрема уродженець Волкова Дубенського повіту (нині Вовковиї Дубенського району Рівненської області) Ярослав Боучек став відомим учителем, про якого з вдячністю згадували його колишні учні з Квасилова, Києва та Вишеграда (чеська колонія біля Києва).

Першою проблемою для сільського хлопця було незнання російської літературної мови. Уже під час прийому документів чеське прізвище Заїц записали на російський манер Зайцев. Неприємний спогад залишився від першої невдачі в семінарії, коли під час декламації старанно підготовленого твору його чеський акцент викликав дружний сміх однокласників. Він зрозумів, що неправильна вимова може зробити незрозумілим виступ, хоча почуття образи після першого виступу залишилося на все життя.

Випускники семінарії мали право працювати вчителями в церковно-парафіяльних школах. Антонін Заїц певний час працював учителем у Чеському Малині. Це могло тривати досить довго, але на життєвій дорозі з'явилася родина щойно померлого священника із села Новосілки, розташованого за чотири кілометри від повітового міста Володимир Волинський. Ось що про це було написано у «Волынских епархиальных ведомостях»: «12 травня цього року помер від паралічу на 50-у році життя священник Новосілівської парафії Доментій Миколаїв Гловацький. Після смерті священника Гловацького залишилась родина, яка складається з його дружини Мелитини Валер'янівни, віком 39 років, та дітей: Інокентія, 17 років, який навчається в Кам'янець-Подільському духовному училищі, Людмили, 15 років, яка навчається в Житомирському жіночому училищі духовного відомства, Марії, 14 років, яка навчається там же, Порфирія, 10 років, який навчається в Грубешівській прогімназії Люблінської губернії, Олександра, 8 років, Віри, 6 років та Олени, 2 роки». Матінка (дружина священника – *авт.*) з шістьма малолітніми дітьми залишилась без засобів для існування. Єпископ поставив умову,

за якою новий священник повинен одружитися зі старшою дочкою померлого, якій ішов тільки шістнадцятий рік, і утримувати всю родину. Серед багатьох претендентів за рішенням сімейної ради перевагу отримав чеський випускник семінарії, якому й довірила родина на десять років молодшу наречену.

У новоутвореній родині мовою взаємного спілкування могла бути в той час тільки російська мова, бо українська літературна мова тільки починала проникати в середовище духовенства, а чеську розмовну мову опанувала молода дружина лише в чеському середовищі в Гульчі Чеській. Не останнім, напевно, було й бажання молодого священника покращити свої знання російської мови. Значно пізніше, уже під час перебування в Гульчі Чеській, виробилася якась розмовна форма волинського діалекту української мови.

Під час Першої світової війни, утікаючи перед австрійськими військами, родина священника Зайцева (дружина з десятилітнім сином Арсенієм) як біженці знайшла прихисток у його рідному селі Гульчі Чеській, а сам він став військовим священником у російській армії.

Переживши Першу світову війну, ще потрібно було пережити революцію та громадянську війну, коли навколо панувало беззладдя, а звільнені з місць ув'язнень злочинці та військові дезертири сформували банди, тероризуючи мирне населення. Царська армія розпалася, і демобілізований священник Зайцев добирався потягами зі сходу України на Волинь. Мовчазний і спокійний, довговолосий пасажир відрізнявся своєю поведінкою та манерами від інших, що здалося підозрілим для його супутників по вагону, які побачили в ньому «класового ворога», вирішивши викинути його з потяга. На щастя, а може, це було провидінням Божим, він згадав, що серед усіляких його паперів та документів є папірець про його роботу в школі. Допомогло: знайшлися грамотні пасажери, які прочитали цей папірець, й інцидент було вичерпано. Цей папірець, який урятував йому життя, він зберігав до кінця своїх днів.

Після стількох небезпечних пригод його неочікувану появу в Гульчі, яка після закінчення війни й підписання Ризького мирного договору стала частиною Польщі, зустріли з великою радістю, сльозами та надією на відкриття нових можливостей для реалізації майбутніх планів родини. Довелося знову розпочинати з учительської роботи, тепер уже у своєму рідному селі. Згодом, коли гульчанський священник чеської Кирило-Мефодіївської церкви Алексей Ванек виїхав до Чехословаччини, Антонін Зайцев прийняв його парафію. Це сталося в листопаді 1920 року.

Рішенням консисторії було встановлено нову церковну парафію – до Гульчі Чеської приєднали українське село Глупанин (нині це південна частина села Миротин після об'єднання Миротина та Глупанина в одне село) із власною церквою. У чеській церкві зусиллями тепер уже місцевого священника поступово впроваджувалася чеська мова як богослужбова. Ці зусилля знайшли широку підтримку серед парафіян, а чутки про чеськомовні богослужіння поширилися в околицях, що спричинило приїзд окремих парафіян та цілих делегацій зі змішаних парафій (Молодава, Глинськ, Мирогоща та ін.), де був попит на чеськомовні богослужіння, але тамтешні священники не знали чеської мови й не могли забезпечити виконання побажань своїх парафіян. Реалізація цих побажань залежала від рішень консисторії та єпископа, який підкорявся митрополитові православної церкви в Польщі. Вони не заперечували запровадженню чеської мови при богослужіннях у чеських селах, але і явної підтримки не надавали. Нова чеська православна церква в ЧСР, яка послуговувалася чеською мовою, щороку присилала на Волинь професора А. Червіна як

місіонера. Він, як правило, поселявся у Теремному біля Луцька у священника Антоніна Паржізека, звідки робив візити до чеських сіл на Волині.

У приєднаному українському селі Глупанин новий чеський священник використовував церковно-слов'янську мову, наближену до української. Місцеві мешканці це вітали. Завів також читання Євангелія українською мовою, що, звичайно ж, робило богослужіння більш доступним та зрозумілим.

Приєднання Західної Волині до радянської України в 1939 році потягнуло за собою й установлення жорстких державних вимог до церковного життя. Згідно з державною термінологією священник став «служителем культу». Фінансові органи наклали на церкву податок (культзбір) за використання храму для богослужіння, вважаючи храм державною власністю. Уже заплачений податок могли переглянути в бік його збільшення. Невдоволення місцевих парафіян відгукувалося на священнику. «Священнику, ми Вам цього не забудемо», – заявили йому під час одного з викликів до державних органів. З'явилася нова форма покарань – організований вивіз до Сибіру. Насамперед це стосувалося так званих «ворогів народу», до яких відносили власників підприємств та великих землевласників (куркулів), які мали в землекористуванні більше 9 гектарів землі, колишніх державних службовців, польських осадників тощо. Діти репресованих утрачали можливість отримати безкоштовну освіту, і їм ставилися всілякі перешкоди в процесі її здобуття та при працевлаштуванні у різних місцях. Перебуваючи в стані постійної загрози та невпевненості у завтрашньому дні, дружина священника збирала найнеобхідніші речі на дорогу у випадку депортації, бо на збори давали дуже мало часу.

До невпевненості у майбутньому долучився напад Німеччини на Радянський Союз та наступна німецька окупація, виникли нові проблеми. Ще під час німецько-польської війни потрапив у полон старший син священника Арсеній (*02.03.1907), якого у 1938 році мобілізували до польської армії. Пізніше, у 1943 році, родина отримала від нього листа з німецького міста Айсландт, де він працював бухгалтером у місцевому господарстві. Перебравшись на територію Чехословаччини, за завданням західної розвідки навів бомбардувальників на німецький підземний військовий об'єкт, після чого змушений був через Югославію втікати до Італії, де воював у складі закордонних польських військових підрозділів. Після закінчення війни залишився в Англії.

Його дружина Любов (*07.11.1914), дочка селянина із села Гульча Чеська Олександра Брди, мешкала разом із сином Мстиславом (*14.05.1935) та дочкою Аллою (*10.12.1937) у родині священника. За неперевіреною інформацією, Любов Олександрівна вступила в 1944 році до лав чехословацьких підрозділів в СРСР, і подальша її доля невідома. Так само автору невідома доля її сина Мстислава та дочки Алли, про народження яких є записи у метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська. Про Мстислава як про члена родини згадує під час допиту слідчим НКВС 28 січня 1945 року Антонін Заїц. Про долю Алли так само як і про долю її матері у автора немає інформації.

Молодший син священника Борис, 1924 року народження, у вересні 1944 року Здолбунівським районним військкоматом був мобілізований і відправлений до чехословацьких підрозділів під командуванням Лудвіка Свободи, з якими він дійшов у травні 1945 року до Праги, де й залишився, не повертаючись на Волинь.

Під час німецької окупації Волині відпали проблеми з примусовою колективізацією та всебічним пригніченням церкви, страх перед вивезенням до Сибіру, але почалося вивезення на примусові роботи до Німеччини та з'явилася ціла низка інших проблем, пов'язаних зі

встановленням «нового порядку». Починаючи з 1942 року, усе більшу активність проявляють підрозділи УПА, які контролюють життя на периферії, воюючи з вермахтом та радянськими партизанами, а після відступу німців – із підрозділами Червоної армії.

Єпископ Полікарп, резиденція якого була в Луцьку, проголосив, точніше відновив, автокефалію української православної церкви. Приєднання до автокефальної церкви гульчанського священника в значній мірі було обумовлене його опозиційним ставленням до сусідніх церковно-слов'янсько орієнтованих священників, ніж намаганням посилення української автокефалії, хоча в питаннях богослужіння українською мовою схилився до наближення церкви до народу. Чехи, зокрема парафіяни гульчанської церкви, сприймали церковні обряди більш спокійно, стримано (прагматично), ніж їхні українські та польські односельці, напевно, тому в гульчанській церкві паламарями були винятково українці, мешканці сусіднього села Гульча Українська (нині Гільча Перша). Зокрема, це були такі селяни: Матвій Бондарчук, його син Микола Бондарчук, Віктор Маркевич та інші. До слова, чехи ніколи не були релігійними фанатиками, як, скажімо, поляки, італійці чи іспанці, та й нині Чехію можна віднести до однієї з найбільш атеїстичних держав Європи.

На другий рік окупації з явним піднесенням та при великій кількості людей із усіх околиць відбулося урочисте богослужіння біля кургану з козацькими могилами з часів Хмельниччини, який і нині стоїть між Гульчею Українською та Глупанином. Територію попередньо прибрали та облагородили. Проповідь священника Антоніна Зайцева торкалася проблем народу та держави без політичних формулювань та закликів. Ця подія викликала широкий розголос, про неї довго згадували.

Після проходження фронту почалася мобілізація до лав Радянської армії. Чехи намагалися по-можливості вступити до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу в СРСР, формування якого відбувалося в Рівному. Новоявленим воякам-чехам із Гульчі (з 142 родин села, що нараховувало 509 мешканців, вступило до чехословацьких підрозділів 120 осіб чоловічої та жіночої статі, з яких загинула в боях 21 особа) священник присвятив урочисту літургію, висловивши побажання та надію, що вони дійдуть до Праги, яку вони не бачили, згадавши про свої відвідини чеської метрополії в молоді роки, коли після закінчення Волинської духовної семінарії у 1900 році як екскурсанту йому вдалося в 1902 році побувати на батьківщині своїх батьків, відвідати Прагу та місце народження свого батька – село Храст біля Кутної Гори.

Ще до закінчення війни радянська влада почала на звільнених територіях послідовно переслідувати всіх так званих «антирадянських елементів». Найперше це стосувалося активістів українського національного руху Опору й усіх, хто явно симпатизував цьому рухові. Часто вистачало наклепу або доносу.

Дружні відносини гульчанського священника з українськими священниками та його прихильність до єпископа Автокефальної української церкви Полікарпа були добре відомі. Тому 25 лютого 1945 року його заарештували, провівши в помешканні обшук та описавши майно заарештованого. В описі майна записані: корова, кінь, диван, два ліжка та ще низка інших предметів домашнього побуту. Наступного дня о 20 годині почався перший допит, під час якого були з'ясовані деталі біографії священника. Також слідчий цікавився, коли та за яких обставин відбувся перехід його парафії під юрисдикцію Української автокефальної церкви. Антонін Заїц пояснив, що з 1920 року й дотепер у нього є дві парафії: основна – село Гульча Чеська та українське село Глупанин. На початку 1943 року церковний актив глупанинської парафії написав прохання до єпископа Рівненсько-Кременецької єпархії Платона, щоб їх

парафію приєднали до автокефальної церкви. Єпископ Платон зробив припис, що парафія села Глупанин приєднана до автокефальної церкви й усі церковні треби слід виконувати українською мовою та підкорятися митрополиту автокефальної церкви Полікарпу та єпископу Платону.

Священник Заїц був звинувачений у тому, що впродовж 1943 року він перед парафіянами церкви Архістрати́га Михаїла в селі Глупанин зачитував звернення до українського народу митрополита Полікарпа та єпископа Платона, які носили антирадянський, націоналістичний характер із метою виховання населення в націоналістичному дусі для боротьби за вільну Україну й у ненависті до радянської влади. Зокрема, на прохання вояків ОУН-УПА він часто вночі освячував символічні могили з хрестами (мова йде про так звані «фігури»). Крім того, він проходив як фігурант у справі настоятеля собору міста Здолбунів Коломійця Макарія Павловича, якого звинувачували у тому, що в серпні 1941 року на мітингу перед мешканцями Здолбунова й навколишніх сіл він виступив із антирадянськими гаслами, зачитавши звернення митрополита Полікарпа та єпископа Платона. У цьому мітингу, де були присутні декілька сотень осіб, також узяли участь священники: Стефан Мельников із Новомиська, Антоній Заїц із Гульчі Чеської, Іван Тарнавський із Глинська та настоятель Свято-Успенської церкви Здолбунова архімандрит Дмитрій Маган.

Після численних нічних допитів у постанові від 28 травня 1945 року Антонія Заїца визнали винуватим за статтею 54-10 ч. II й засудили до позбавлення волі на 10 років. Початок терміну ув'язнення вважати 28 лютого 1945 року. Для суду достатньо було отримати під примусом один твій підпис. На запитання судді: «Чому Вас так поважали Ваші українські прихожани?» – підсудний відповів: «Уважаю це своєю заслугою». Суддя його обірвав: «Мовчіть, ми все знаємо».

Борис, син засудженого священника, випадково в Празі, куди він прийшов разом з іншими вояками генерала Свободи, дізнався про долю свого батька й почав звертатися за допомогою в різні чехословацькі органи та інституції, щоб батькові у зв'язку з майбутньою рееміграцією волинських чехів дозволили відбувати покарання в ЧСР. На диво, це допомогло: 5 квітня 1946 року справу переглянула колегія Верховного Суду СРСР, яка встановила, що: «Священник села Гульча Чеська Антоній Заїц зберігав у себе антирадянські відозви, але зачитував їх не за власною ініціативою, а з примусу німецьких окупаційних властей. При цьому слід врахувати, що з приходом радянської армії на Західну Україну, незважаючи на свій похилий вік, він активно включився в патріотичний рух, організував серед вірян збірку грошей у фонд оборони, і від його парафії поступило біля 11 тисяч карбованців. Також були зібрані продукти харчування для поранених червоноармійців та дітей фронтовиків. За даних обставин військовий трибунал НКВД Рівненської області неправильно застосував до Заїця Антонія Антоновича таке суворе покарання.

На основі викладеного, протест Голови Верховного суду СРСР задовільнити й зменшити покарання засудженого до трьох років позбавлення волі. Водночас керуючись Указом Президії Верховної ради від 7-го липня 1945 року «Про амністію», Заїця Антонія Антоновича, з-під варти звільнити».

Після офіційного звільнення з трудового табору виникла нова майже непереборна проблема – дістатися додому. Ішов 1946 рік, потяги ходили нерегулярно й були переповнені, на які багато разів намагався потрапити виснажений та голодний колишній в'язень. Коли ж нарешті йому вдалося дістатися до Здолбунова, змерзлий до кісток та хворий із високою

температурою, він не міг здолати дорогу додому (десь 12 км). Його, лежачого без свідомості, знайшов біля дороги колишній парафіянин, упізнав та привіз додому.

Місцевий лікар, якого зразу ж покликали, не давав ніяких надій, ледве знайшовши на схудлому тілі м'яз, у який можна було зробити необхідну ін'єкцію. Поступово, дуже обережно харчуючись та перебуваючи під домашньою опікою, він повертався до життя.

Після приїзду до ЧСР потрібно було починати все з початку. Для початку повернув своє прізвище Заїц замість Зайцев. Знайомий шкільний інспектор із Раковніку запропонував роботу вчителя російської мови в міському училищі в Колешовіцях.

Тим часом волинський священник поступово організовував нову церковну громаду в Горжовічках із філіями в Орахові, Драгоуші та в Колешовіцях, де поселилося багато волинських чехів, зокрема з Гульчі. Там він і служив, незважаючи на свій пенсійний вік.

Усі ці пригоди глибоко відкарбувалися на його нелегкій, повній переживань життєвій дорозі, у сімейному, тривалістю 58 років, житті.

Помер Антонін Заїц у 1963 році в Колешовіцях, де й похоронений на місцевому кладовищі.

На світлинах Антонін Заїц з учнями Гульчанської школи, 1923/24 навчальний рік. Взято з книги Їржі Бонек, Дануше Манової, Вацлава Старека «Гульча Чеська на Волині».

Джерела: Boris Zajíc. *Nevšední osudy rodáka z Hulče České. Zpravodaj SČVP, 2003.*

Č. 8, 9.

Vzpomínka na faráře. Zpravodaj SČVP, 2006. Č. 5.

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.

Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. Рівне, 2017.

ГДАСБУ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 75607.

О смерти священников и псаломщиков. Волинские епархиальные ведомости, 1904. № 5. С. 107 (21).

Jan Křivka. Náboženské a kulturní dějiny volyňských Čechů v době jejich pobytu v carském Rusku, Polsku, a Sovětském svazu. Prešov, 1989.

Zajíc Antonín

Antonín Zajíc se narodil v roce 1878 v rodině Antonína (1859-1930) a Marie (1862-1904) Zajícových. Jeho otec Antonín Zajíc podle zápisu v matrice Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká asi od roku 1889 do roku 1894 nějakou dobu bydlel v městě Konotop Černigovské gubernie. Možná, že tam pracoval na dráze nebo jako podnikatel, protože v téže matrice nacházíme zápis z roku 1887, kde je zaznamenáno, že Antonín

Zajíc, syn Václava byl kupec (obchodník). Ano, rodina Zajíců vlastnila obchod smíšeného zboží v Hulči České v Hájků (hulečská osada, čítající 23 usedlostí), který byl jako první v obci a založil ho Václav Zajíc (1829-1909), otec Antonína Zajíce (staršího). Ten obchod pak postupně vlastnili: Antonín Zajíc (starší), Anna Křivková (1896-1979), dcera Antonína Zajíce (staršího) a pak její mladší bratr Theodor (Fedor) Zajíc (1910-?). V jiných zápisech církevních matrik Antonín Zajíc (starší) je zaznamenán jako truhlář. Jeho otec Václav Zajíc byl také velmi dobrý truhlář a dovedl opravit i hudební nástroje např. housle. Byl známý tím, že stále pokuřoval dlouhou dýmku a na hlavě nosil kulatou vyšívávanou čepičku. Podle vzpomínek jeho pravnučky Tamary Lenzové (1919-2018), rozené Křivkové, všechno v domě jejího pradědečka jako okna, dveře a nábytek on udělal sám. Antonín Zajíc (starší) zakoupil hudební nástroje, organizoval kapelu a sám byl kapelníkem. Zaznamenáváme také, že Václav Zajíc, syn Jana, byl mezi prvními Čechy, kteří zakoupili majetek Huleč u hraběnky Kornelie Oměcinské, která sídlila v zámku v Urvenách. Václav Zajíc a jeho manželka Kateřina (1834-1875) se přistěhovali na Volyň z obce Chrást u Křesetic na Kutnohorsku.

Když v roce 1875 zemřela na rakovinu Kateřina Zajícová, rozená Trnková, manželka Václava Zajíce, tak se podruhé oženil s Marií (1859-1911), dcerou Franze, která byla o 30 let mladší. Stejně, když v roce 1904 zemřela na tuberkulózu manželka jeho syna Antonína, Marie (1863-1904), dcera Antonína, Antonín se podruhé oženil. Ve druhém sňatku Václava a Antonína se narodily děti. V matrikách Cyrilo-Methodějské církve nebyly nalezeny zápisy o těchto sňatcích, a proto není známo dívčí příjmení Marie, druhé manželky Antonína Zajíce. Možná, že byla z jiné vesnice a tam se konal církevní obřad, nebo vdovec a vdova se sešli se svými neúplnými rodinami a společně hospodařili?

S úmyslem získat kněze pro české přistěhovalce z jejich řad, carští úředníci nabídli Antonínu Zajícovi a jiným Čechům bezplatné studium na duchovním semináři v Křemenci. To zahrnovalo kromě ubytování a stravy i ošacení, což pro mnohočlennou rodinu (devět dětí ze dvou manželství), která se v nově založené obci teprve usazovala, bylo vydatnou a výraznou pomocí. Plat za vyučování byl dost velký, a proto, jak je vidět ze seznamu seminaristů ve „Волынских епархиальных ведомостях“, většina z nich byly děti kněží, a tak se formovaly celé dynastie kněží. Také můžeme zpozorovat v spisech seminaristu jiných volyňských Čechů jako: Jaroslav Bouček, Jan Hejda, Vladimír Lopáček, Arkadij Jonáček, Fedor Medcher, Václav Zummer, Václav Hejda, Ignatij Zummer, Štefan Vojná, Cyril Tomášek, Jakov Hroch, Václav Hnězda, Josef Stokán, Antonín Šumovský. Některé z absolventů duchovních seminárií a učilišť pokračovaly jako učitele a některé staly známými duchovními ještě na Volyni a pokračovaly v Cechách.

První zkušební zátěž pro venkovského chlapce z českého prostředí se stala neznalost spisovné ruštiny. Již u přijímacího zápisu bylo české příjmení bez okolků převedeno na přijatelné ruské, a to změnou Zajíc na Zajcev. Trpká vzpomínka zůstala na jeden z prvních zážitků v semináři: přednes básně – sice pečlivě nacvičené, ale s nápadným českým přízvukem – vyvolalo bouři smíchu u spolužáků ve třídě. Důležitost správného přízvuku v ruštině, jehož nedodržení činí řeč někdy až úplně nesrozumitelnou, pochopil nový seminarista teprve časem v praxi.

Atestace z duchovního semináře opravňovala k vyučování na církevně-farních školách. Mimo jiné jeden čas učil také v Českém Malíně. Shodou okolností to uplatnění trvalo prvních pět let, kdy do životní dráhy nečekaně vstoupila rodina právě zemřelého faráře v obci Novosilky ve Vladimír Volyňském (nyni Vladimir) ujezdu. Zůstala po něm vdova se šesti nezaopatřenými dětmi. Citujeme zápis z „Волынских епархиальных ведомостей“ od roku 1904: „12 мая этого года умер от паралича на 50-м году жизни священник Новосилковского прихода Доментий Николаев Гловацкий. После смерти священника Гловацкого осталась семья, которая состоит из его жены Мелитины Валерьяновны, возрастом 39 лет, и детей: Иннокентия, 17 лет, который обучается

в Каменец-Подольском духовном училищи, Людмилы, 15 лет, которая обучается в Житомирском женском училищи духовного ведомства, Марии, 14 лет, которая обучается там же, Порфирия, 10 лет, который обучается в Грубешовской прогимназии Люблинской губернии, Александра, 8 лет, Веры, 6 лет и Елены, 2 года“. Z rozhodnutí biskupa se měl nový uchazeč o uvolněné místo oženit s nejstarší dcerou – tehdy ještě ani ne šestnáctiletou, a tak převzít péči o celou osiřelou rodinu. Mezi četnými zájemci se stal nejúspěšnějším český absolvent duchovního semináře, kterému z rozhodnutí rodinné rady byla svěřena o deset let mladší nevěsta. Sňatek s požehnáním tamního biskupa se uskutečnil v roce 1905.

V nově založené rodině se mohla stát společným dorozumívacím, společenským i rodinným jazykem pouze ruština. Hovorovou češtinou zvládla mladá manželka až později v české farní obci (v Hulči České). Kdesi v pozadí mohla být rovněž podvědomá snaha nového duchovního prokazatelně uplatnit znalost jazyka, kterou v minulosti tak pracně a s mnoha ústrky získal. Mnohem později – již v Hulči České – se časem vytvořila jakási hovorová forma volyňsko-ukrajinské dikce.

Nový živitel rodiny však mohl přidělenou faru spravovat pouze do vypuknutí 1. světové války, kdy se záhy přiblížila rakousko-ruská fronta, která rodinu zahнала k „běžencům“, jeho samotného do nově přidělené funkce vojenského duchovního – v té době carské armády.

Přežít válku ještě zdaleka neznamenalo přežít revoluci a občanskou válku, kdy začaly chaotické revoluční násilnosti. Mnohé opuštěné rodiny provázely pocity strachu a obav z budoucnosti. Platilo to zejména o manželce, která se s desetiletým synem Arsenijem (*2.3.1907) hledala nový domov v Hulči České u rodičů tehdy již delší dobu nezvěstného manžela.

Demobilizovaný duchovní, směřující z rozpadlé armády domů, se musel protloukat na vlastní pěst a nebezpečí. Při cestě vlakem z východní Ukrajiny na Volyň si spolucestující všimli jeho plnovousu a ukázněného, zdrženlivého chování, jímž se zřejmě odlišoval od ostatních. Kdosi vyslovil podezření, že jde o příslušníka nepřátelské třídy, jenž stojí v cestě revolučním pokrokovým změnám. To zcela stačilo představitelům „nových řádu“ k jednoznačnému rozhodnutí: „Pryč s flandákem – vyhodit ho z vlaku!“ Účastníci návrhu byli odhodláni svoji hrozbu provést ihned bezodkladně. Příznivá náhoda a snad i řízení prozřetelnosti zachránilo podezřelému cestujícímu život. Vzpomněl si, že mezi jeho papíry a doklady je i nenápadná „bumažka“ potvrzující, že její držitel je učitelem na obecné škole. To nakonec zabralo a pomohlo. Památkou „bumažku“, která mu pomohla zachránit život, uchovával ohrožený duchovní až do svých posledních dnů.

Vítání dlouho pohřešovaného navrátilce v Hulči, která se po ukončení války stala součástí nově vzniklého státu – Polska, bylo spontánně radostné a slibné. Pro osiřelou rodinu se otevřely nové existenční podmínky i možnosti dalších životních plánů. Na nějakou dobu se vrátil k učitelskému povolání. Nedlouho po vyhlášení polského státu a v souvislosti s odjezdem faráře Alexeje Vaňka do Čech, od listopadu 1920 převzal správu hulečské fary.

Konsistoř ustanovila novou farní obec. K České Hulči byla připojena ukrajinská obec Hlupanín s vlastním kostelem. V českém farním kostele přičiněním a úsilím duchovního, který byl místním rodákem, se postupně prosadila čeština jako bohoslužebný jazyk. Úsilí nového faráře, který se snažil rozšířit použití češtiny při bohoslužbách, se stalo známým i v jiných volyňských obcích a projevilo se návštěvami delegací i farníků ze smíšených farních obcí, jako byly např. Moldava, Hlinsk, Mirohošť aj., kde byl o český bohoslužebný jazyk zájem. Tamní duchovní češtinu neznali a nemohli se tedy uplatnit při jejím zavádění. Realizace přání záměrů farníků byla pochopitelně závislá na konzistoři a biskupovi, který podléhal metropolitovi pravoslavné církve v Polsku. Nadřazené instituce zavádění českého bohoslužebného jazyka nijak nebránily, avšak ani zjevně příliš nepodporovaly. Nová česká

pravoslavná církev v ČSR, která používala český bohoslužebný jazyk, v zájmu udržení a podpoření pravoslaví na Volyni tam posílala každoročně prof. A. Červína s misijním posláním v tomto směru.

V připojeném chrámu přifařené ukrajinské obce používal nový český duchovní církevní slovanštinu s výslovností bližší ukrajinštině, než bývalo dosud běžně. Místní venkované to upřímně vítali. Zavedl také čtení Evangelia v ukrajinštině, což pochopitelně činilo bohoslužbu dostupnější a srozumitelnější.

Připojení celé Volyně k sovětské Ukrajině (1939) vneslo i do církevního života nová tvrdá ustanovení státních úřadů. Farář dle úředního pojmenování se stal „sloužícím kultu“. Finančním úřadem byla vyměřena daň za používání chrámu k bohoslužebným účelům s odůvodněním, že chrám je ve státním vlastnictví. Jednou zaplacená daň mohla být znovu vyměřena ve vyšším rozsahu. Ohlas hulečských farníků vyzněl pro duchovního jednoznačně povzbudivě: „Pane faráři, my Vás v tom nenecháme“.

Časem však vyvstala nová a závažnější forma perzekuce: organizované vyvážení na Sibiř. Ohroženi byli především „třídní nepřátelé“. Obava, kdy přijdou na řadu ostatní nespolehliví, však doléhala neodbytně, jelikož „sloužící kultovním účelům“ byl osobou zbavenou volebního práva a tím jen trpěnou, a tedy v podstatě nežádoucí. Jeho děti např. neměly šanci získat stipendium, tj. státní studijní podporu. Starostlivou „matušku“ to přimělo ke sbalení důležitých věcí na cestu.

Do vyhocené nejistoty příštích dnů vypukla německo-sovětská válka a vzápětí následovala německá okupace, s níž se mnohé změnilo a nastaly zase nové problémy. Odpadl dosavadní tlak na kolektivizaci v zemědělství, na všestranné potlačování vlivu církve, jakož i strach z vyvážení nežádoucích obyvatel kamsi na Sibiř. Přibyly však jiné starosti: vyvážení lidí na práci do Německa, a doléhaly různé důsledky změněné politické situace jako rozšíření a upevnění vlivu a dosahu ukrajinského nacionalistického hnutí.

V pravoslavné církvi se to projevilo vyhlášením ukrajinské autokefální církve biskupem Polikarpem, sedícím v Lucku. Přihlášení se hulečského faráře k ukrajinské autokefální církvi (nezávislé na moskevském patriarchátu) bylo vyvoláno spíše opozičním postojem vůči sousedním církevně-slovansky orientovaným duchovním než pouhou snahou o upevňování ukrajinské pravoslavné autokefality, i když v otázkách bohoslužebního jazyka se jednoznačně klonil k posílení církve národní.

Ve druhém roce okupace se zjevným podnětem k velkému shromáždění lidí z širokého okolí stala slavnostní pobožnost u kozácké mohyly, kterou před slavností upravili. Projev duchovního byl zaměřen ryze vlastenecky bez politických formulací nebo výzev. U shromážděných měl živý kladný ohlas a na tuto událost se dlouho vzpomínalo.

Po přechodu fronty začal odvod branců. Čeští osadníci velice usilovali o možnost vstupu do československé zahraniční jednotky místo do Rudé armády. Novým čs. brancům žehnal hulečský farář při slavnostní mši a vyslovil přání a naději, že dojdou až do jimi dosud neznámé Prahy. Vzpomínal na svoji návštěvu metropole v dobách svého mládí (po ukončení studie na semináři v roce 1900 on roku 1902 byl v Praze a také na rodišti svého taty v obci Chrást u Kutné Hory).

Už ke konci války sovětská vláda začala postupně trestat všechny „antisovětské živly“. Mezi ně byli zařazeni hlavně aktivisté ukrajinského nacionalistického hnutí, ale též všichni, kteří byli podezřelí z jakékoli sympatie tomuto hnutí projevené. Často stačilo pouhé nařčení a udání.

Hulečský farář, jehož přátelské vztyky s ukrajinskými farníky byly dobře známy, stejně jako jeho příklon k biskupovi ukrajinské autokefální církve Polikarpovi, byl začátkem roku 1945 zatčen. Byl obviněn dle článku 58 za protisovětskou propagandu, za což se tehdy při soudních procesech

nevyměřoval nižší trest než 10 let nucených prací. Jeho manželce se podařilo uniknout deportaci na Sibiř.

Jeho syn v Praze, kam došel jako příslušník 1. čs. armádního sboru, se snažil intervenovat na různých čsl. úřadech a institucích za možnost, aby otci bylo povoleno v souvislosti s očekávanou repatriací volyňských Čechů odpykat si trest v ČSR. Skutečně se podařilo, že rozsudek byl znovu revidován, výsledkem čehož se stala změna paragrafu obvinění na jiný, který spadal pod tehdy vyhlášenou amnestii.

Po oficiálním propuštění z pracovního tábora vyvstal nový, téměř nepřekonatelný problém – dopravit se domů. Psal se rok 1947, spoje byly přetížené a přeplněné. Hladový a vysílený bývalý politický vězeň se mnohokrát marně pokoušel dostat do stále přeplněných, nepravidelně jedoucích vlaků. Když se to nakonec přece jen podařilo, přicestoval do Zdobunova nejen vyzáblý na kost, ale ještě nakažený „růží“, a ve vysoké horečce. Dojít domů (cca 12 km) již nebyl schopen. Tak ho v bezvědomí ležícího u cesty našel, poznal a přivezl domů jeden farník, který se s povozem právě vracel z okresního města.

Přivolaný místní lékař nedával valné naděje. Jen s potížemi našel na vyhublém těle pacienta sval, do kterého bylo možno vpíchnout potřebnou injekci. Pozvolné, velmi opatrné vyživování v domácí péči, jej však přece vrátilo k životu a tím umožnilo i jeho repatriaci. Po návratu do ČSR (1947) nezbylo než začít znovu od začátku. Byl to uznalý školní inspektor v Rakovníku, který navrhl a schválil postavení smluvního učitele nově zaváděné ruštiny na měšťanské škole v Kolečovicích.

Mezitím volyňský duchovní postupně organizoval nově založenou církevní obec v Hořovičkách s pobočkami v Oráčově, Drahouši a v Kolečovicích. Tam sloužil – nehledě na důchodový věk – až do svých posledních dnů. Duchovní Antonín Zajíc zemřel v roce 1963 ve věku 85 let a pohřben byl na hřbitově v Kolečovicích.

Na foto Antonín Zajíc mezi žáci Hulečské školy, rok 1922/23. Zdroj: Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni.

Prameny: Boris Zajíc. *Nevšední osudy rodáka z Hulče České. Zpravodaj SČVP, 2003. Č. 8, 9.*

Vzpomínka na faráře. Zpravodaj SČVP, 2006. Č. 5.

Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська Острозького повіту.

Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni. Žatec, 1992.

ГДАСБУ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 75607.

О смерти священников и псаломщиков. Волынские епархиальные Ведомости, 1904. № 5. С. 107 (21).

Jan Křivka. Náboženské a kulturní dějiny volyňských Čechů v době jejich pobytu v carském Rusku, Polsku a Sovětském svazu. Prešov, 1989.

Заводська Емілія

Емілія Заводська, дівоче прізвище Кудрнова, народилася 2 січня 1925 року в селі Гульча Чеська Здовбицької гміни Здолбунівського повіту Волинського воєводства тодішньої міжвоєнної Польщі (нині село Гільча Друга Рівненського району Рівненської області України).

Дата переселення на Волинь, як і попереднє місце проживання в Чехії її прадідів Франца (Климент) Кудрни (1837-1923) та його дружини Варвари (1842-1922), автору невідомі, але відомо, що 23 січня 1916 року Франц Вацлавович Кудрна селянин чех із села Гульча Чеська у віці 79 років перейшов із римо-католицької віри до православної, отримавши православне ім'я Климент. У старшого сина Франца Кудрни, Яна, що народився в 1866 році, та його дружини Анни Йосипівни було семеро дітей. Йозеф, що народився в 1895 році, став батьком Емілії. У 1923 році він одружився з Антоніною, 1897 року

народження, дочкою чеха Штефана Берана, селянина села Лідава.

З хроніки села Гульча Чеська відомо, що в 1939-1944 роках у Гульчі Чеській мешкало 4 родини з прізвищем Кудрна, які нараховували 12 осіб, з яких троє воювали на фронтах Другої світової війни.

Емілія зростала в землеробській родині разом із двома сестрами. Дитинство в неї було щасливе, хоча, як це було заведено в сільських родинях, з малих років потрібно було допомагати батькам по господарству. У вересні 1939 року її рідне село спочатку окупував Радянський союз, а в червні 1941 року – Німеччина, й знову в лютому 1944 року попали під владу СРСР.

Під час війни Емілія Кудрнова була членом підпільної організації волинських чехів «Бланік». Допомагала охороняти село від оунівців та інших озброєних груп, які, погрожуючи зброєю, забирали в селян усе, що їм сподобається. Молоді хлопці та дівчата пильнували за всім підозрілим, що відбувалося в селі та околицях, і повідомляли про небезпеку мешканцям села та озброєним членам самооборони. Як згадувала пані Емілія: «Спали ми на горищі разом із декількома іншими родинами. Унизу все залишали на поталу грабіжникам, щоб вони взяли для себе все, що потребують, і залишили нас в спокої».

У 1944 році вступила разом із батьком до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу, звідки її направили на курси медсестер до Києва. Після чотиримісячного навчання та практики в госпіталі успішно склала іспити та повернулася на короткий час до Гульчі.

У січні 1945 року в Словаччині отримала призначення до 3-го медичного батальйону чехословацького армійського корпусу й до кінця війни виконувала функції медсестри у воєнному госпіталі. Там же вона познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком – Якубом Заводським, який перебував у госпіталі на лікуванні.

Після закінчення війни вже додому на Волинь вона не поверталася, а залишилася в Чехословаччині, куди також переїхали її батьки та обидві заміжні сестри.

Більшість свого життя пропрацювала на посаді двірнички в Будинку піонерів у Тепліціх. Зі своїм чоловіком Якубом Заводським, який помер в 1993 році, виховала двох дітей. Світлина взята з pametnaroda.cz/en/zavodska-emilie-1925

Джерела: Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.

Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині. – Рівне, 2017.

Заводská Emílie

Emílie Závodská, rozená Kudrnová, se narodila 2. ledna 1925 v obci Huleč Česká, Zdobické gminy, Zdobunovského poviatu, Volyňského vojvodstva, tehdejšího meziválečného Polska (nyní obec Hilča II Rivnenského rajonu, Rivnenské oblasti Ukrajiny).

Datum přestěhování pradědy Franze (Klimenta) Kudrny (1837-1923) a jeho manželky Varvary (1842-1922) jakož i odkud se přestěhovali z Čech na Volyň, je autorovi údaj neznámý. Podle matrik Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká Franz Kudrna, syn Václava, 23. ledna 1916 ve věku 79 let přestoupil z katolické víry k pravoslavní, dostal při křtění pravoslavné jméno Kliment. U staršího syna Franze Kudrny Jana, narozeného v roce 1866, a jeho manželky Anny, dcery Josefa, bylo sedm dětí – Josef,

narozený v roce 1895, byl otcem paní Emílie. V roce 1923 se oženil s Antonínou, narozenou v roce 1897, dcerou rolníka obce Lidava Štefana Berana.

Emílie vyrůstala v rodině zemědělců a měla dvě sestry. Její dětství bylo hezké, i když musela se sestrami pomáhat na hospodářství. V září 1939 okupoval rodnou vesnici nejdříve Sovětský svaz a potom v červnu 1941 Německo a po něm v únoru 1944 zase SSSR.

V Kronice obce Huleč Česká na Volyni je uvedeno, že v letech 1939-1944 ve vesnici bydlely 4 rodiny s příjmením Kudrna, které čítaly 12 osob, a z nich 3 osoby bojovaly za 2. světové války.

Za válečnou dobu působila Emílie Kudrnová v ilegální odporové organizaci Blaník. Pomáhala hlídat vesnici před banderovci, kteří brali silou, na co přišli. Jak vzpomíná paní Emílie: „Spávali jsme na půdě, i několik rodin pohromadě. Dole jsme to nechali banderovcům, aby si vzali, co chtěli, a nechali nás na pokoji“.

V roce 1944 vstoupila spolu s otcem do 1. československého armádního sboru a absolvovala zdravotnický kurz v Kyjivě. Tam strávila čtyři měsíce školením v nemocnici, které úspěšně ukončila zkouškou. Po zkouškách se vrátila domů. V lednu roku 1945 byla na Slovensku přidělena ke 3. zdravotnímu praporu a do konce války působila v armádě jako zdravotnice. V nemocnici se také v roce 1945 seznámila se svým budoucím manželem Jakubem Závodským, který zde byl jako pacient.

Po válce se na Volyň již nevrátila a zůstala v Čechách, kam se také přistěhovali rodiče a obě vdané sestry. Tři rodiny Kudrnových se usadily v Kolečovicích na Podbořansku. Většinu svého života Emílie pracovala jako domovnice v Domě pionýrů v Teplicích. Se svým manželem Jakubem Závodským, který zemřel v roce 1993, má dvě děti.

Prameny: Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.
Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni.
Žatec, 1992.

Родина Земанів

У 1869 (1870?) році з Чехії (Местец Кралове) на Волинь до Квасилова переселилася численна родина Земанів, голова родини Йозеф Земан (1823-1892) та його дружина Антонія (в православ'ї Анна, 1834-1905). Йозеф Земан був броварем, тому, купивши в Квасиліві 30 десятин землі, почав вирощувати хміль та планувати будівництво броварні, ставши одним із засновників Квасилова.

Подамо також інформацію про родину Земанів з ФВ: «Йозеф Земан (*28.10.1848) побудував броварню в Квасиліві. Його дядько Йозеф Земан (*26.06.1827) став одним із засновників села Квасилів. Разом із ними приїхали небожі Земана-старшого, тобто сини його сестри Анни Земанової (*1828), у шлюбі Сироваткова. Антонін Сироватка (03.08.1848-1909), який народився в Ропрахтіціх, а помер у селі Новоставці біля Рівного, та Йозеф Сироватка, який народився в 1855 році в Ропрахтіціх, а помер у Квасиліві».

У першій хроніці Квасилова, яку написав ще в 1929 році Йозеф Нагловський, зазначено, що Вацлав Земан, син Йозефа Земана, був серед перших чотирьох чехів, які у 1870 році купили землі, на яких пізніше виник Чеський Квасилів.

У метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська Острозького повіту Волинської губернії, парафіянами якої до побудови своєї власної церкви Св. Петра та Павла в 1895 році була частина мешканців Квасилова, є запис: «09.03.1886 народився Вацлав, син чеха Вацлава Йосиповича Земана російського підданого, пивовара в Квасиліві, та його дружини Анни, дочки чеха Йозефа Влаха, мешканця Квасилова, та її покійної матері Варвари, народженої Чижикова, обоє чесько-братської віри».

Із записів у «Волинских епархиальных ведомостях» відомо, що у 1889 році члени родини Земанів перейшли до православ'я, а саме: Вацлав Йосипович Земан, 34 роки, Анна Йосипівна Земан, 30 років, та В'ячеслав, 3 роки, Віра, 5 років, – їх діти. Обряд хрещення відбувався у Луцькому соборі. Там же записаний Йосип Йосипович Земан, 8 років, та Надія Йосипівна, 4 роки, з Квасилова.

У той час у кожного з мешканців Квасилова було небагато грошей, бо всі свої заощадження, отримані від продажу господарств у Чехії, вони витратили на дорогу на Волинь та закупівлю такої бажаної землі, через що, в основному, й покинули рідні місця. Лихварі, як правило євреї, давали позички на дуже не вигідних для позичальника умовах. Тому довелося звернутися за допомогою до своїх односельців, щоб у складчину, так як закуповувалися чехами маєтки на Волині, побудувати підприємство.

Йозеф Земан мав авторитет серед своїх односельців, тому третім старостою Квасилова був саме він, але добути до кінця терміну йому не довелося, бо надійшла пропозиція від його земляка Чечетки, що керував броварнею в Києві, зайняти місце броваря на його броварні.

Старший син Йозефа Земана, Вацлав (1854-1938), замість того, щоб зразу ж при досягненні повноліття зайнятися пивоварінням у Квасилові, вирішив спочатку, як тоді було прийнято, поїздити по світах, повчитися, набратися досвіду в різних місцях. Тому він зі своїм двоюрідним братом Йозефом два роки працюють на одній із броварень Київського товариства броварів. Повернувшись до Квасилова, вони будують броварню. Але в одній невеликій броварні немає потреби в двох майстрах-броварях, тому вони почали їздити по ближніх та далеких околицях, підшуковуючи підходяще місце для нової броварні. Побували в Ковелі, Холмі, Бресті та Луцьку. У той час в Луцьку були дві броварні, одну з яких, у Теремному, Вацлав Земан купив, позбувшись таким чином конкурента. Друга броварня, у Красному, власником якої був Шнайдер, не витримувала жодної критики. Її збудували у 1880 році, і вона зовсім не була схожа на броварню, бо там не дотримувалися санітарних норм, працював лише один робітник, а річний обіг коштів становив лише 1380 рублів.

Вацлав Земан вирішив оселитися в Луцьку. Купив у родини Гурських ділянку землі для побудови броварні і у 1888 році побудував малу дерев'яну броварню, де працювали 5-6 робітників. Підприємець мешкав поруч із броварнею у власному будинку. У ньому ж була і пивниця (на сучасний лад – пивний бар), де завжди можна було скуштувати свіже пиво, попит на яке постійно зростає. У кінці XIX століття річний обіг коштів уже становив 45 тисяч рублів. Земан замовив спеціальний вагон, який їздив між Києвом та Брестом, і на кожній зупинці продавали чудове чеське пиво.

До речі, в інформаційно-статистичному довіднику «Весь Юго-Западный край» за 1913 рік записано, що в багатьох містах Волині з залізничними станціями були пивні склади Йозефа Земана (І. Земанъ).

Для варіння пива Земан використовував найбільш якісну сировину, зокрема високоякісний хміль, вирощений на волинських плантаціях чехами, які ввели та поширили на Волині цю культуру. Якість волинського хмелю була настільки високою, що часто його продавали під маркою всесвітньо відомого жатецького хмелю. Зокрема, один із працівників хмелефабрики Яндури в Квасилові поклав при пакуванні хмелю в мішок записку, яка потім під час завантаження партії жатецького хмелю на корабель в Одесі випала з розірваного мішка, і виявилось, що спритні ділки продавали волинський хміль, видаючи його за жатецький, оскільки він не поступався останньому за якістю. У всіх чеських селах, як гриби після дощу, росли та розширювалися хмелярні, які давали великі прибутки їх власникам. Відомий хмеляр з Підгайців у 1887 році мав 60 тисяч штоків (кущів) хмелю й на виставках у Києві постійно отримував медалі та дипломи за винятково високу якість своєї продукції.

Що стосується якості волинського хмелю та його ціни, то можна навести цитату зі статті Іви Гералдової: «Щоб уявити купівельну силу волинського хмелю та багатство чеських хмелярів на Волині, достатньо, коли наведемо характеристику В. Звонаржа (Високе на Житомирщині) «Коли хтось йшов на ринок, то достатньо було, щоб хоча би в кишені напхати собі хмелю (1-2 кг) і привести собі додому корову». В роки найбільшого попиту (початок XX століття) і відповідно найвищої ціни на нього 1 кг хмелю коштував 25 рублів, в той час, коли тридцять років тому чехи купували землю по 12-18 рублів за 1 га.

Хміль зазвичай споживали місцеві броварні, але частина його вивозилася і за кордон. Вацлав Земан користувався послугами боратинських хмелярів, які прославилися якістю своєї

продукції далеко за межами Волині. Вони вирощували сорти чеського та баварського хмелю, які найвище цінувалися серед пивоварів. Ярий (солодовий) ячмінь теж купували в місцевих землеробів.

Вацлав Земан використовував усі свої знання та вміння під час варіння пива, укладаючи в нього всю свою душу. Артезіанські свердловини забезпечували виробництво м'якою водою, яка має велике значення в приготуванні якісного пива. Відомий випадок, коли в післявоєнні роки радянське керівництво запросило до Москви відомих чеських спеціалістів пивоваріння з проханням навчити місцевих пивоварів варити якісне пиво. Але експеримент провалився через неякісну воду у Москві.

Родина Вацлава Земана відділилася від квасилівських родичів, надовго осівши в Луцьку, хоча родинні зв'язки не розривалися й усіх померлих хоронили в родинному склепі Земанів у Квасилові, який зберігся й понині. У Луцьку народилися діти Вацлава, а пізніше – і внуки. Приймавши православ'я, дець із 1894 року Вацлав Земан став членом луцького Хрестовоздвиженського братства, заснованого в 1617 році, яке згуртувало православну еліту Волинського воєводства на протигагу проти поширення унії від 1596 року. З часом воно перетворилося на потужну волинську суспільно-політичну, культурно-освітню, фінансово розвинену корпорацію, що мала релігійно-національне спрямування. Через горнило цього братства пройшли в свій час такі відомі особи, як київський митрополит Діонісій Балабан, київська фундаторка Гальшка Гулевичівна, юрист Петро Косач, почесними членами були київські митрополити Петро Могила та Іларіон Огієнко й молдавський господар Василе Лупу.

Родина Земанів була дружньою й згуртованою. Сам Вацлав був чесною та справедливою людиною у відносинах зі своїми робітниками, мав повагу та авторитет у місті. Завдяки йому в Новинах Чеських виникла бібліотека, на яку він офірував 10 золотих рублів та тривалий час її підтримував, закупувалися в Празі книги по 30 копійок, і перед Першою світовою війною в ній уже нараховувалося 300 примірників. Як і кожна родина, так і родина Земанів переживала часи радості та смутку, коли під час навчання у військовій академії в Санкт-Петербурзі трагічно загинув син Александр.

У 1906 році згоріла броварня Земана. За чутками «червоного півня» пустив конкурентові Шнайдер (як зазначають колишні працівники Волинського обласного краєзнавчого музею Наталія Пушкар та Валерій Дмитрук, на місці його перебудованого підприємства нині знаходиться луцький спиртзавод).

За порівняно короткий час Земан оновив своє виробництво, зробивши його більш модерним, оснастивши більш досконалим та невідомим ще на Волині новітнім обладнанням, яке він закупив в Європі. На фасаді його головного павільйону був викладений його рік побудови «1908» та ініціали власника броварні «V. J. Z.». Уже в 1913 році броварня працювала на повну потужність. Вироблялося пиво таких сортів: «Stolní», «Sakura», «Granat» та пиво найвищого гатунку «Vok-Bear».

Пиво має багато шанувальників. Тому броварня не постраждала під час Першої світової війни та після Жовтневого перевороту, коли місто перебувало під різними владами, і тільки під час Другої світової війни вона частково була зруйнована, хоча головний павільйон та основні технологічні лінії не постраждали й працюють понині.

Пиво з броварні Вацлава Земана сортів «Sakura» та «Stolní» отримало золоті медалі на міжнародних виставках, а в Парижі отримало Grand Prix. У 1918 році міська управа вирішила, щоб усі підприємства, які виробляють пиво, мінералку, квас та інші безалкогольні напої, відправляли в торгівлю свою продукцію в пляшках з етикетками, на яких має бути зазначено

прізвище власника виробництва. Пиво Вацлава Земана розливалось в пляшки, виготовлені за спеціальним замовленням на заводі скляних виробів «Надбужанка», і на них було зазначено всю головну інформацію про броварню та ім'я її власника. На експорт пиво відправляли в 25-ти та 100-літрових дубових бочках. Охолоджували пиво льодом, який заготовляли взимку на річці Стир. Великі шматки льоду пересипали тирсою для перешкодження його танення й зберігали в льохах або глибоких ямах. Такий метод охолодження та зберігання льоду ще в 50-х роках ХХ століття використовували в сільських молочарнях, але замість тирси часто використовували соломку. Заготівлею льоду займалися люди, які прямо не були задіяні на виробництві, оскільки це були сезонні роботи, на яких вони могли заробити.

Пиво, зварене на броварні Земана, вивозилося й за кордон, головню до Франції, а на Волині найбільшим споживачем цього пива було місто Ковель. У Луцьку також продавалося пиво рівненського акціонерного товариства «Бергшльос» та на вулиці Болеслава Хороброго (нині проспект Свободи) був розлив пива львівської спілки броварів.

У кінці 30-х років, коли вже Вацлаву Земану пішов дев'ятий десяток, йому все більш активно почав допомагати його зять Йозеф Малінський, який у 1938 році став власником броварні та продовжувачем справи свого тестя. Після приходу радянської влади на терени Західної Волині в 1939 році Земанову броварню (її неофіційно так називають і в наші дні) націоналізували. Нова влада вважала капіталістів зайвими, навіть шкідливими, на відміну від їхнього майна. Тому родина Земанів, а саме: невістка Альжбета Земанова з сином Вацлавом та дочка Віра з чоловіком Йозефом Малінським і дітьми Їржім, Ганою та Вацлавом була вивезена до Сибіру. Син Ян, якого примусили зректися рідного батька, застрелився. Сам голова родини, Вацлав Земан, не дожив до такої ганьби – помер 24 серпня 1938 року й похований у родинній усипальниці Земанів у Квасиліві разом із іншими членами великої та працюючої родини квасилівських та луцьких Земанів.

До 24-го січня 1941 року «Луцька броварня» виконала план на 105,5 %. Проте дух Вацлава Земана вже не був там присутнім.

На світлинах – родина Земанів. Архів Світлани Шульги.

Джерела: *Наталія Пушкар, Валерій Дмитрук. Пивоваріння на Волині. Про бізнес.*

Луцьк.

Mikuláš Šeretuk. Kronika českého Kvasilova. 2003.

Josef Náhlavský. Kronika Kvasilova. Kvasilov, 1929.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 322.

Iva Heroldová. Etnografické zvláštnosti ve způsobu života a kultuře volyňských Čechů. 1957.

Весь Юго-Западный край. Киев, 1913.

Волыньские епархиальные ведомости. Почаев, 1889.

Rodina Zemanů

V roce 1869 (1870?) přesídlila z Čech (Městec Králové) na Volyň do Kvasilova početná rodina Zemanů. Hlava rodiny, Josef Zeman (1823-1892), byl sládkem. Uvedeme také informace o rodině Zemanů z FB: „Josef Zeman (28.10.1848), stavitel pivovaru v Kvasilově, a jeho strýc Josef Zeman (26.6.1827), zakladatel obce Kvasilov. Synovci Josefa Zemana st., tj. synové jeho sestry Anny Zemanové (1828), provdané Syrovátkové, Antonín Syrovátka (*3.8.1848), narozený v Ruprechticích zemřel v 1909 v Novokrajevě, a Josef Syrovátka (*1855), narozený

v Ruprechticích, zemřel v Kvasilově“. Josef Zeman zakoupil 30 desjatín půdy a na většině této plochy začal pro vlastní potřebu pěstovat chmel. Staršímu synu Václavovi bylo tehdy 15 let (narodil se 11.11.1854) a měl se stát sládkem po otci. Pouze otcův příklad mu však nestačil, potřeboval hlubší znalosti. Proto s bratrancem Josefem odjíždí do Kyjiva.

V matrikách Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká Ostrožského újezdu Volyňské gubernie, mezi farníky, kterými do vybudování své církve sv. Petra a Pavla v roce 1895 byli někteří občané Kvasilova, najdeme zápis: „9.3.1886 se narodil Václav, syn Čecha Václava Zemana, syna Josefa, ruského příslušníka, sládky z Kvasilova, a jeho manželky Anny, dcery Čecha Josefa Vlacha, občana Kvasilova a zemřelé matky Barbory, rozené Čížkové, oba česko-bratrské víry“.

Tam bratřenci studují a pracují v jednom z pivovarů Kyjivského sdružení pivovarů. Po dvou letech se oba vracejí na Volyň a připraven teoreticky a prakticky budují v Kvasilově pivovar. V jednom malém pivovaru byli však dva odborníci zbyteční. Vydávají se tedy do blízkého a vzdáleného okolí hledat místo pro druhý pivovar. Navštívili Kovel, Chelm, Brest a Luck. V Lucku byly tehdy dva malé pivovary. Jeden z nich, v Teremně, Václav Zeman koupil a zbavil se tak možné konkurence. Druhý pivovar, v Krásném, jehož majitelem byl Šnajder, byl pod vší kritiku. Byl postaven v roce 1880 a vůbec nevypadal jako pivovar. Při výrobě piva se v něm nedodržovaly hygienické normy, měl pouze jednoho zaměstnance a jeho roční obrat byl pouhých 1.380 rublů.

Václav Zeman se rozhodl usadit v Lucku. Koupil od rodiny Gurských parcelu pro stavbu pivovaru a v roce 1888 postavil malý dřevěný pivovar, který měl 5-6 zaměstnanců. Podnikatel žil s rodinou ve vlastním domě hned vedle pivovaru. Byla v něm i pivnice, ve které se čepovalo vždy čerstvé pivo. Byla po něm čím dál větší poptávka. Koncem 19. století byl roční obrat pivovaru 45 tisíc rublů. Zeman si pořídil vlastní vagón, který jezdil mezi Kyjivem a Brestem a v každé stanici se prodávalo báječné české pivo.

K výrobě piva používal Zeman jen ty nejkvalitnější suroviny. Je třeba připomenout, že za rozšíření a zkvalitnění chmele vděčí Volyň Čechům. Téměř u všech českých osad se rozkládaly chmelnice, které byly pro své majitele velmi výnosné. Například významný český pěstitel chmele

z Podhajců měl v roce 1887 až 60 tisíc štoků a na výstavách v Kyjivě pravidelně získával medaile a diplomy za vynikající kvalitu své produkce.

Co se týče ceny volyňského chmele tak uvedeme cytát z článku od Ivy Heroldové: “K představě o kupní síle českého chmele a bohatství českých chmelařů na Volyni stačí, uvedeme-li charakteristiku V. Zvonaře (Vysoka u Žytomira), který nyní žije v Mošovcích na Horšovtynsku “Když někdo šel na trh, stačilo, nacpal-li i do kapes chmel (1-2) kg a přivedl si domu kravu”. Kolem 1900 roku 1 kg chmele v Rusku stal 25 rublů, a cena půdy v letech 1870 byla 12-18 rublů za 1 ha.

Chmel se obvykle zpracovával v místních pivovarech, ale vyvážel se i do ciziny. Václav Zeman využíval služeb boratínských pěstitelů, kteří se kvalitou svého chmele proslavili daleko za hranicemi Volyně. Pěstovali český a bavorský druh chmele. Tyto druhy byly v pivovarnictví nejvíce ceněné. Jarní ječmen kupoval rovněž od místních hospodářů. Artézské studny poskytovaly čistou měkkou vodu, která uspokojovala veškeré požadavky na vysokou kvalitu piva. Známy je případ, když v poválečných letech sovětské úřady pozvaly do Moskvy české odborníky-sládky, aby naučili místní sládky vařit kvalitní pivo a tento experiment se nepodařil z důvodu tvrdé vody v Moskvě. Václav Zeman navíc věnoval svému milovanému dílu veškeré své znalosti a vkládal do něho celou duši.

Rodina Václava Zemana se oddělila od kvasilovského příbuzenstva a usadila se v Lucku natrvalo. Zde se narodily jeho děti a později i vnuci. Jako pravoslavný se Václav Zeman stal (asi r. 1894) členem luckého Krestovozdvíženského bratrstva (Pozdvížení sv. Kříže). Měl spořádanou rodinu, sám byl čestný, spravedlivý ke svým zaměstnancům a v městě se těšil úctě a autoritě. Díky Václavu Zemanovi vznikla v Novinách Českých knihovna, věnoval ji 10 zlatých rublů a trvale ji podporoval. Knihy se nakupovaly v Praze po 30 kopejkách. Před první světovou válkou měla knihovna 300 titulů. Jako každá rodina, tak i Zemanovi prožívali radosti a smutky, dokonce tragédii, když za studií na vojenské akademii v Sankt-Peterburgu tragicky zahynul jejich syn Alexandr.

V roce 1906 pivovar Václava Zemana vyhořel. Podle některých zpráv červeného kohouta nasadil konkurentovi Šnajder (Poznámka: na místě jeho přestavěného závodu je nyní Lucký lihovar). Zeman obnovil svůj podnik dosti brzy. Během dvou let si pořídil nové, moderní zařízení, na Volyni do té doby neznámé. V průčelí hlavního pavilónu nechal vyštukovat rok stavby 1908 a iniciály svého jména V. J. Z. Již v roce 1913 se plně využívala veškerá kapacita pivovaru. Vyráběly se zde čtyři druhy piva: „Stolní“, „Sakura“, „Granát“ a pivo nejvyšší kvality „Bok-Bear“.

Pivo má rád každý. Proto se pivovar zachránil i za první světové války, v době říjnového převratu i po něm. Až za druhé světové války byl zčásti zničen, ale jeho hlavní pavilón a základní výrobní linky fungují dosud. Pivo Václava Zemana „Sakura“ a „Stolní“ bylo oceňováno zlatými medailemi na mezinárodních výstavách a v Paříži získalo Grand Prix. V roce 1918 městská zpráva rozhodla, aby všechny podniky, vyrábějící pivo, minerálky, kvas a jiné nealkoholické nápoje posílaly své výrobky na trh v lahvích s etiketami, na kterých bude jméno výrobce. Václav Zeman plnil své pivo do lahví speciálně objednaných a vyrobených v huti „Nadbužanka“, na kterých byly vyznačeny všechny hlavní údaje a jméno výrobce. Na export bylo Zemanovo pivo posíláno v pětadvacetilitrových a stolitrových dubových sudech. K ochlazení piva se používal led přivezený v zimě z řeky Styr. Velké kostky ledu se posypaly pilinami, které bránily tání, a svážely se do ledovny, odkud se v létě podle potřeby odebíraly. Ještě v 50. letech XX. století na Volyni v selských mlékárnách se používal tento způsob chlazení produkce. I při této práci si mohli lidé u Zemana vydělat, nemuseli pracovat přímo v provozu.

Zemanovo pivo se vyváželo také do zahraničí, hlavně do Francie. Z volyňských měst byl největším odběratelem Kovel. Pro úplnost je třeba dodat, že do Lucka se dováželo i pivo odjinud.

Svou produkci sem dodávala akciová společnost „Bergšlos“ z Rovna a v ulici Boleslava Chrabrého (nyní Tř. Svobody) byl výčep Lvovské akciové společnosti pivovarů.

Koncem 30. let, kdy bylo Václavu Zemanovi již přes osmdesát, mu stále častěji pomáhal jeho zeť Josef Malinský. V roce 1938 se stal majitelem pivovaru a pokračovatelem díla svého tchána.

V roce 1939 byl Zemanův pivovar (neoficiálně se tak nazývá dosud), znárodněn. Nová vláda považovala kapitalisty, na rozdíl od jejich majetku, za nepotřebné, či dokonce za škodlivé. Proto Zemanova rodina – snacha Alžběta Zemanová se synem Václavem a dcera Věra s manželem Josefem Malinským a s dětmi Jiřím, Hanou a Václavem – byla vyvezena na Sibiř. Syn Jan, kterého přinutili zříci se kapitalistického otce, se zastřelil. Zemanův monogram byl z průčelí pivovaru odstraněn. Pan Václav se toho osudného dne nedožil – zemřel 24. srpna 1938 v Lucku. Pochován však je, pravděpodobně podle závěti, v Kvasilově, tam, kde se téměř před sedmdesáti lety usídlila veliká a pracovitá rodina Zemanů. Ke dni 24.1.1941 „Lucký pivovar“ splnil normu na 105,5 %. Duch pana Václava se odtud však odstěhoval.

Na foto hrob rodiny Zemanů v Kvasilově. Zdroj: archiv Anny Lymyč.

Prameny: *Наталія Пушкар, Валерій Дмитрук. Пивоваріння на Волині. Про бізнес.*

Луцьк.

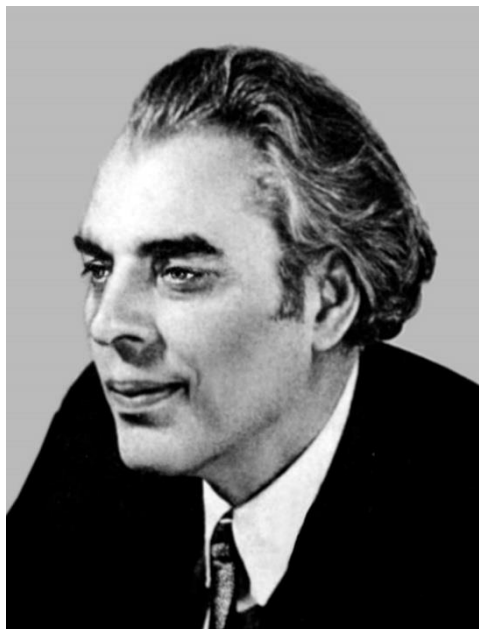
Mikuláš Šeret'uk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Josef Náhlovský. Kronika Kvasilova. Kvasilov, 1929.

ДАРО. Ф. Р-740. Оп. 4. Спр. 322.

Iva Heroldová. Etnografické zvláštnosti ve způsobu života a kultuře volyňských Čechů, 1957.

Земляк Василь

Василь Сидорович Земляк (справжнє прізвище Вацлав Вацек) народився 23 квітня 1923 року в селі Конюшівка (нині село Липовець Козятинського району Вінницької області) в селянській родині. По батьковій лінії рід його походить з Чехії, звідки в 1874 році в Україну (тодішню Російську імперію) переселився прадід майбутнього письменника. Батько походив із сусіднього з Конюшівкою села Миколаївка, заселеного чехами-переселенцями, але доля його привела в Конюшівку, де він працював кравцем у помісті землевласника Горлинського і згодом одружився на його дочці Катерині. Василь Земляк згадував про своє дитинство: «...виріс і жив серед чехів, знаю їх мову, звичаї і культуру... Я люблю Україну, уважаю себе споконвічним українцем, але ніколи не забуваю про чехів, і коли приїжджаю в рідне село, то почувуюся майже правомірним чехом. До речі, я

закінчив із відзнакою чеську семирічку, хоча до п'ятого класу (ми тоді жили в українському селі) чеською не вмів розмовляти». Навчаючись у школі, Василь дуже любив читати, тоді ж почав писати перші свої вірші, п'єси, оповідання.

У важкі роки голодомору в 1933 році родина переселилася до Миколаївки, звідки походив їхній родовід. Після закінчення школи в Миколаївці та Йосипівці у 1940 році Вацлав вступив до Харківської авіаційного училища. Війна перервала навчання – і вісімнадцятирічний юнак потрапив на фронт. Незабаром Василь став командиром партизанського взводу, а згодом – кінного загону партизанського загону, командиром якого був Шуляк. Побачене та пережите на війні пізніше він використав у своїх творах та кіносценаріях.

Після війни закінчив Житомирський сільськогосподарський інститут, працював у газеті, на кіностудії імені Олександра Довженка. Почав писати повісті та романи, зокрема «Рідний край», «Кам'яний брід», «Розгніваний Стратіон», «Підполковник Шиманський», «Лебедина зграя», «Зелені млини», за останній із цих двох романів отримав Державну премію імені Тараса Шевченка. В українській літературі другої половини ХХ століття твори Василя Земляка зайняли належне місце серед найвизначніших літературних творів того часу. У спогадах про нього підкреслюється його тонкий артистицизм, делікатність, замріяність та рідкісна душевна щирість, любов до природи.

Улюбленою твариною письменника був кінь, якого він вважав справжнім витвором природи й уособленням вірності людині. Напевно, тому в його творах ця тварина описана з найбільшою теплотою, зокрема в оповіданні «Тихоня».

Він відомий як автор багатьох романів та сценаріїв до відомих кінофільмів, а саме: «Люди з моєї долини», «Новели Красного дому», «Дочка Стратіона», «На Київському напрямку», «Важкий колос», «Зухвалість», «Вавилон ХХ».

У Києві на будинку, де останні роки мешкав Василь Земляк, встановлена Пам'ятна дошка, а в музеї міста Козятин письменник має свій пам'ятний куточок як уродженець чеського села цього району.

Помер Василь Земляк 17 березня 1977 року і похований на Байковому кладовищі в Києві.

Світлини взяті з uk.wikipedia.org/wiki/Земляк_Василь_Сидорович.

***Джерело:** Г. М. Сивокінь. Земляк Василь Сидорович. Енциклопедія сучасної України. esu.com.ua/search-articles.php?id=15987*

Zemljak Vasil

Vasil (ukrajinsky – Vasyľ) Sydorovič Zemljak (původní – Václav Vacek) se narodil 23. dubna 1923 v obci Koňušivka (nyní Lypovec Vinické oblasti) v rodině rolníka. Jeho rodokmen má kořeny v Čechách, odkud se v roce 1874 přestěhoval do Ukrajiny (tehdy Ruské říše) jeho praděd. Otec budoucího spisovatele se narodil v sousední české vesnici Nikolajevce, ale osudem se ocitl v Koňušivče, kde pracoval jako krejčí u majitele půdy Gorlinského, jehož dcera Kateřina se stala jeho manželkou.

Vasil Zemljak vzpomínal své dětství: „...vyrostl jsem a bydlel mezi Čecháma, znám jejich jazyk, zvyky a kulturu... Já miluji Ukrajinu, považuji se původním obyvatelem Ukrajiny, ale

nikdy nezapomínám na Čechy, i když přijedu do své rodné vesnice, to cítím se skoro oprávněným Čechem. Při té příležitosti, jsem absolvoval českou sedmiletou školu s vyznamenáním, ačkoliv do pátého ročníku (tehdy jsme bydleli v ukrajinské vesnici) ne mohl ani mluvit česky“. Ještě ve škole Vasil začal psát své první básničky, divadelní hry, povídky.

V těžkém hladomoru v roce 1933 se rodina přestěhovala do Nikolajevky, odkud pocházely české kořeny jejich rodokmenu. Po absolvování školy v Nikolajevce a Josypivce v 1940 Václav vstoupil do charkovské letecké školy. Válka přerušila studia, a osmnáctiletý jinoch se ocitl na frontě. Zanedlouho už se stal velitelem partyzánské čety a potom jízdního oddílu partyzánského odřadu. To, co bylo spatřeno a prožito, pozdě použil ve svých dílech a filmových scénářích.

Po válce absolvoval zemědělskou vyšší školu v Žytomiru, byl novinářem, pracoval pro filmové studio Alexandra Dovženka. Ve vzpomínkách o Vasilu Zemljakovi se zdůrazňuje jeho jemný cit pro umění, delikátnost, snivost a duševní upřímnost, láska k přírodě. Milovaným živočichem spisovatele byl kůň, kterého bral jako pravý výtvar přírody a je zosobněním věrnosti člověku.

Začal psát literární díla jako Rodný kraj, Kamenný brod, Rozhněvaný Stration, Podplukovník Šymanský, Labutí hejno, Zelené mlýny, poslední román dostal Státní cenu Ukrajiny Tarase Ševčenko. V ukrajinské literatuře druhé poloviny XX. století díla Vasila Zemljaka zaujala své právoplatné místo mezi nejvýznamnějšími jevy. Známe ho jako autora mnoha románů, ale i jako scenáristu takových filmů: Lidé z mého údolí, Novely Červeného domu, Dcera Strationa, Ve směru na Kyjiv, Těžký klas, Drzost, Babylon XX.

V Kyjivě, na domě, kde bydlel poslední roky svého života Vasil Zemljak, byla instalována pamětní deska a v muzeu města Kozjatyn má spisovatel pamětní koutek, jako bývalý občan české vesnice v tomto rajonu. Vasyl Zemljak zemřel 17. března 1977 a je pohřben na Bajkovém hřbitově v Kyjivě.

Foto, zdroj: uk.wikipedia.org/wiki/Земляк_Василь_Сидорович.

Pramen: Г. М. Сивокінь. Земляк Василь Сидорович. Енциклопедія сучасної України. esu.com.ua/search-articles.php?id=15987

Зоф Вацлав

Народився 25 грудня 1889 року в селі Чеський Волков Дубенського повіту Волинської губернії (нині село Вовковиї Дубенського району Рівненської області). Його батько був власником господарства із земельним наділом та перемелював кістки для потреб цукроваріння. Від першого шлюбу в нього було двоє синів – Йозеф та Ян, а від другого шлюбу також два сини – Вацлав та Владімір. Усі вони згідно зі спогадами їх однолітків були досить обдарованими та меткими. Закінчили початкову школу у Вовковиях, коли там вчителював Йосеф Боучек. Ян оселився на земельному наділі в селі Копче поблизу Луцька. Владімір вивчився на пекаря. Останні відомості про нього були з Бобруйська, де він служив пекарем у запасному полку Чехословацького легіону. Перейшов потім до Червоної армії. Згідно з інформацією (В. Кохан, «З народних глибин», Рівненська обласна газета «Червоний Прапор», 1989), Вацлав Зоф деякий

час працював у майстерні в місті Дубно, де познайомився з місцевими робітниками. Через Дубно пролягав один із шляхів, яким доставляли в Росію із-за кордону революційну пресу, і він уже в ранньому віці познайомився із соціал-демократичною літературою. У 1905 році він підтримав страйк дубенських кравців, шевців та столярів за скорочення робочого дня та покращення умов праці. Потім ще деякий час працював у Луцьку.

Десь близько 1908 року Вацлав та Йозеф переїхали до маминих братів Гонсових, які вже з 1900 року досить успішно в Петрограді займалися різництвом та м'ясо-ковбасним виробництвом. Юнаки також оволоділи цією професією. Їх батьки померли у Вовковиях незабаром після Першої світової війни.

У 1910 році В'ячеслава (Вацлава) призвали на дійсну військову службу, відбував яку він матросом царського флоту, де, напевно, остаточно пов'язав свою долю з революційною діяльністю. Через неї його заарештували, ув'язнили та послали на заслання. Після повернення із заслання Зоф продовжив революційну діяльність, ставши професійним революціонером, дописував до газет «Звезда» та «Правда». Про його участь у Першій світовій війні нічого не відомо. Очевидно, у цей час він відбував ув'язнення та заслання.

Після лютневої революції 1917 року центральний комітет більшовицької партії призначив Вацлава Зофа керівником нелегального партійного осередку на Сестрорецькому збройному заводі, віддаленому від Петрограду десь на 30 кілометрів. Улітку 1917 року цей завод відвідала французька урядова делегація під керівництвом Альберта Томаша. Члени делегації намагалися переконати робітників заводу в необхідності збільшення виробництва зброї та продовження війни на боці Антанти. Зоф вплинув на прийняття колективом заводу антивоєнної резолюції.

Ще з 1913 року Зоф був особисто знайомий із Яковом Свердловим, тому, коли виникла потреба запобігти арешту Леніна, заховавши його на Разліві, якраз Зофу довірили бути зв'язковим і відповідати за його безпеку. Декілька разів Вацлав відвідував Леніна як кур'єр, приносячи йому газети та новини з Росії. За дорученням Леніна Зоф організував та здійснив перевезення із Стокгольма в Росію «Синього зошита». Письменник Казакевич уважав Зофа латишем, бо його ввело в оману неросійське прізвище останнього.

Сестрорецький військовий завод під керівництвом Зофа став арсеналом жовтневого перевороту в Петрограді. Тринадцять груп озброєних робітників загальною чисельністю в 1200 осіб ввечері 6 листопада прибули до Петрограду. Під час наступу на Петроград генерала Корнілова цей завод передав Червоній гвардії 2668 гвинтівок і 115800 штук набоїв. Про подальшу участь Зофа в громадянській війні відомо лише те, що в 1919 році він був комісаром 19-ої дивізії Червоної армії, яка воювала на Уральському фронті. Він був одним із найближчих соратників Леніна, його особистим товаришем. Свого єдиного сина, який помер у дитячому віці, він назвав Володимиром.

Його брати Владімір та Йозеф також перейнялися більшовицькими ідеями. Владімір, зокрема, проявив себе як партійний та державний діяч у Ленінграді та Ленінградській області (нині місто називається Санкт-Петербург – *авт.*)

Після закінчення громадянської війни Вацлав Зоф докладно зусиль для побудови радянського військового та торгівельного флоту. У 1924 році був комісаром військово-морських сил та командував ними, а в 1925 році став членом Революційної військової ради СРСР. У 1927-1929 роках член колегії комісаріату транспорту та керівник торгівельного морського пароплавства. У 1930 році – заступник народного комісара транспорту, а в 1931 році – перший заступник народного комісара водного транспорту.

У 1936-1937 роках почалися репресії проти вищих партійних, господарських, військових керівників та проти інтелігенції. Цієї долі не уник і Вацлав Зоф. Однієї з ночей до його помешкання увірвалися енкаведисти та заарештували його. Суд відбувся 19 червня 1937 року. Зофу було висунуто звинувачення в саботажі та антибільшовицькій діяльності. Усі звинувачення він рішуче відкидав, але отримав вирок – вища міра покарання через розстріл. Вирок було виконано 20 червня 1937 року. Після XX з'їзду КПРС його було повністю реабілітовано, а в 1977 році на його батьківщині в селі Вовкові йому був установлений пам'ятник.

Крім братів Зофів, із цього села вийшло у світ ще низка відомих людей. Вацлав Янда став редактором «Чехословану» в Києві, Ярослав Янда став урядовцем у Харкові, Богуміл Янда працював майстром-пивоваром у Смілі (1900-1904), а потім переселилися до Києва. Вацлав Зумр працював у Полтаві, а пізніше – у Києві; Ярослав Гудачек – мешкав у Полтаві; родина Каздових – у Смоленську; Франтішек Гавранек, Павел Барта, Келнер та Фердінанд Крал переїхали до Петрограду; Богуміл Гавранек, Вацлав Нови, родини Форманкових, Покорних, Сиблікових та Боровських переїхали вглиб Росії. Карел Форманек та Йосеф Шимонічек вирощували хміль на Східній Україні. Більшість із них повернулися після війни назад у Вовкові, але частина залишилися в Києві. Це брати Йозеф та Владімір Корабови, зокрема Йозеф Кораб став професором Київського університету. Помер після Другої світової війни, а його дочка Валентина теж працювала професором у цьому ж університеті.

Світлина взята з uk.wikipedia.org/wiki/Зоф_В'ячеслав_Іванович.

Джерело: Колектив авторів. *Stopy zavaté časem: Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni. Lipovec, 1980.*

В. Кохан. З народних глибин. Червоний прапор. Рівне, 1989.

Zof Václav

Narodil se 25. prosince 1889 v české obci Volkov Dubenského újezdu Volyňské gubernie. Jeho otec Jan Zof vlastnil ve Volkově zemědělskou usedlost a drtírnu kostí na spodium cukrovarské. Z prvního manželství měl dva syny, Josefa a Jana, z druhého manželství rovněž dva syny, Václava a Vladimíra. Všichni byli dle vyjádření vrstevníků velmi nadaní a bystří. Absolvovali základní českou školu ve Volkově, v době působení učitele Josefa Boučka. Syn Jan zakotvil se na zemědělské usedlosti v Kopči u Lucka. Vladimír se vyučil pekařem. Poslední zpráva o něm pochází z roku 1917 z Bobrujska, kde sloužil v náhradním pluku československých legií jako pekař. Přešel pak k Sovětům.

Podle informace (В. Кохан. З народних глибин. Газета „Червоний прапор“. Рівне, 1989), Václav Zof nějakou dobu pracoval v dílně města Dubna, kde se seznámil s místními dělníky. Přes Dubno tehdy šla jedna z cest, po které se dovážely ze zahraničí

revoluční noviny a on se už za mladých let seznámil se sociálně-demokratickým tiskem. V roce 1905 podporoval stávkou dubenských dělníků. Pak také nějakou dobu pracoval v Lucku.

Václav a Josef kolem roku 1908 odešli k matčiným bratrům Honsovým do Petrohradu, kteří tam už před rokem 1900 vlastnili prosperující řeznicko-uzenářskou živnost. Tam se vyučili řeznickému a uzenářskému řemeslu. Rodiče Zofovi zemřeli ve Volkově, brzy po 1. světové válce.

V roce 1910 Václav nastoupil prezenční službu u carského námořnictva, kde patrně spojil svůj osud s osudy revoluce. Stal se revolucionářem tělem a duší, revolucionářem z povolání. Byl uvězněn a poslán do vyhnanství. Po návratu z vyhnanství se znovu věnoval revoluční činnosti. Psal do bolševických časopisu Hvězda a Pravda. O jeho účasti v 1. světové válce se nepodařilo nic zjistit. Snad jej před ní zachránilo vězení nebo vyhnanství.

Po únorové revoluci v roce 1917 byl ústředním výborem bolševické strany poslán jako tajemník do ilegální stranické organizace v Sestrorěckém zbrojním závodě, vzdáleném necelých 30 kilometrů od Petrohradu. Sestrorěcký zbrojní závod v létě roku 1917 navštívila francouzská vládní delegace, vedená ministrem Albertem Tomasem a snažila se dělníky přesvědčit o nutnosti zvýšení výroby a pokračování Ruska ve válce po boku zemí Dohody, Zof strhl svým vlivem osazenstvo závodu k protiválečné rezoluci a demonstraci.

Od roku 1913 byl Václav Zof známý s Jakovem Sverdlovem a proto, když Lenin byl na ilegálním pobytu v Razlivu, ústřední výbor bolševické strany dal péči o Leninovu osobní bezpečnost do rukou Václava Zofa. Několikrát navštívil Lenina jako kurýr. Přivážel mu noviny a zprávy z Ruska. Z Leninova pověření Zof organizoval a zajistil dovezení jeho „Modrého sešitu“ ze Stockholmu. Spisovatel Kazakěvič jej považoval za Lotyšce, patrně dle jeho neruského jména.

Sestrorěcký zbrojní závod se pod jeho vedením stal arsenálem říjnového bolševického převratu. Do Petrohradu 6. listopadu 1917 odešlo 13 skupin sestrorěckých dělníků, celkem 1.200 osob. V době ofenzívy generála Kornilova na Petrohrad dodal Rudým gardám 2.268 pušek a 115.800 kusů nábojů.

O další účasti Václava Zofa v občanské válce je známo jen to, že v roce 1919 byl komisařem 19. divize Rudé armády na uralské frontě.

Patřil mezi nejbližší spolupracovníky a osobní přátele Lenina. Svému jedinému synovi, který v dětství zemřel, dal jméno Vladimír. Také jeho bratři Vladimír a Josef se dali do služeb bolševiků. Vladimír vynikl jako stranický a státní činitel v Leningradě a Leningradské oblasti.

Po ukončení občanské války se Václav Zof vydatně podílel na výstavbě sovětského válečného a obchodního loďstva. V roce 1924 byl komisařem námořních sil SSSR a náčelníkem námořních sil, v roce 1925 stal také členem Revoluční válečné rady SSSR. V letech 1927-1929 – byl členem kolegia komisariátu dopravy a přednosta Sovětského obchodního loďstva. V roce 1930 zástupce lidového komisaře dopravy. V roce 1931 první zástupce lidového komisaře vodní dopravy. V letech 1936-1937 začaly v SSSR represe proti vyšším činitelům vlády, armády, ředitelům podniků a inteligenci. Stejný osud čekal na Václava Zofa. Najednou v noci do jeho bytu vrhlo NKVD a sebralo ho do vězení. 19. června 1937 byl soud, který vykonstruoval sabotáž a protibolševické účinkování. Zof všechno odmítal, ale byl odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 20. června 1937. Po XX. sjezdu KSSS byl plně rehabilitován, a v roce 1977 byl v jeho rodišti Volkově odhalen důstojný pomník.

Mimo bratrů Zofových z této vesnice odešel Václav Janda, který se uchýlil v Kyjevě jako redaktor Čechoslovanu, Jaroslav Janda jako úředník v Charkově, Bohumil Janda jako sládek v pivovaru v Směle (1890-1904), Václav Zumr odjel do Kyjeva, Jaroslav Hudeček do Poltavy, rodina Kazdových do Smolenska, František Havránek, Pavel Bárta, Kelner a Ferdinand Král do Petrohradu, Bohumil Havránek, Václav Nový, rodiny Formánkových, Pokorných, Styblíkových a Borovských

odešly dál do Ruska. Karel Formánek a Josef Simoníček pracovali jako chmelaři na východní Ukrajině. Josef Koráb se stal profesorem Kyjevské univerzity. Zemřel po 2. světové válce a jeho dcera Valja se stala také profesorkou téže univerzity.

Na foto Václav Zof jako zástupce lidového komisaře vodní dopravy. Zdroj: uk.wikipedia.org/wiki/Зоф_В'ячеслав_Іванович.

***Pramen:** Kolektiv autorů. Stopy zaváté časem: Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad Volyni. Lipovec, 1980.*

B. Кохан. З народних глибин. „Червоний прапор“. Рівне, 1989.

Звонаржова Антоніна

У Черняхівському районі Житомирської області є село Високе (до 1950 року – два села: Високе Українське та Високе Чеське). Розташоване воно за 11 км від Черняхова й за 10 км від найближчої залізничної станції Горбаші. На початку XIX століття воно належало Вікентію та Антоніні Івановським, а в 1805 дісталось в спадок їхній дочці Сусанні-Бенігні Підгородецькій. Від неї маєток успадкував штаб-ротмістр Владислав Божидар Підгородецький. У 1870 році на публічних торгах його придбав контрадмірал барон Таубе. У 1880-х роках за борги власника маєтку його розпродали по частинах, одну з яких придбав чиновник Михайло Кувшинников, а частину земель купили чехи-колоністи, заснувавши колонію Вишеград, пізніше названу Високе Чеське. У цій колонії у 1889 році нараховувалося 69 дворів із 359 мешканцями, у 1911 році – 53 двори й 333 мешканці, у 1926 році – 29 (?) дворів і 328 мешканців, у 1941 році – 136 дворів і 482 мешканці.

В Українському Високому була дерев'яна Троїцька церква, збудована у 1861 році. Парафіянами цієї церкви були й чехи-колоністи, які після загального сільського сходу у 1888 році вирішили прийняти православну віру. На початку XX століття в селі була броварня А. Вебера, земська насіннево-прокатна станція, земська хмелесушарня, кредитне товариство, бакалійна та казенна винна лавка, вітряки, млин, чеська школа з книгарнею, маслобійня, цегельний завод, шинок, власником якого був один із найзаможніших чехів села Йозеф Когоут. У селі також був громадський будинок (клуб), у якому щонеділі збиралися чехи, грали в більярд, молодь танцювала, грав духовий оркестр. За кухлем пива старші чехи обмінювалися новинами, вирішували різні справи.

У Високому Чеському мешкали родини чехів Благових, Длоугових, Веберових. Голпухових, Грубих, Каціянових, Крайзінгерових, Когоутових, Коснарних, Немечкових, Нових, Шульцових, Іраскових, Руптових, Звонаржових, Їргових, Маркових та ін. Найбільш заможною була родина Благових, у власності яких було велике господарство. Крім землі, худоби, хмільника, у них ще було 80 вуликів бджолосімей. Пан Блага щорічно вигравав у змаганні на краще господарство. Уміння господарювати Блага передавав своїм сусідам.

Родина Когоутових мала четверо дітей – двох синів та двох дочок. Особливо виділялася висока статна красуня Антоніна. У роки Першої світової війни в селі з'явилися полонені австрійці чеської національності, яких по своїх господарствах розібрали місцеві чехи. Так у родині Когоутових з'явився Фрідріх Прохазка. З часом Фрідріх та Антоніна покохали одне одного й вирішили одружитися, але батько Антоніни був категорично проти, бо не хотів віддавати заміж дочку за хлопця, якого мало знав сам і якого не знав ніхто з його родичів. Тоді Антоніна звернулася за допомогою до своєї тітки, яка мешкала в Житомирі і була дружиною

власника відомої броварні Альбрехта в Крошні (приміське село, яке нині є частиною Житомира і де мешкали переважно чехи). Тітка вирішила допомогти молодим людям, влаштувавши їм весілля після вінчання в Крошні. Через рік у них народився хлопчик, якого назвали Юрієм. Молоде подружжя було щасливим.

Коли Юрію виповнився рік, чехи-полонені отримали дозвіл повернутися на батьківщину. Фрідріх вирішив разом із дружиною та сином повернутися до Чехословаччини і попросив у батька Антоніни 1000 рублів золотом як посаг, але Йозеф Когоут був проти й намовив дочку не їхати до Чехословаччини, аргументуючи тим, що вона сільська дівчина, а він хлопець із міста, де вона нікого не знає, що їй там буде дуже важко жити серед чужих людей. Коли ж він так любить Антоніну, то нехай залишається тут. Фрідріх усе ж таки поїхав, залишивши Антоніну з малим сином.

У цьому ж селі Високому Чеському мешкав Вацлав Звонарж, тесля за фахом, у якого було десять десятин землі, з яких – дві десятини хмелю. Чехи для сушіння хмелю використовували багатоярусні сушарки, будівництвом яких разом з іншими теслями займався Вацлав, а коли була нагода, то будували й житлові будинки або інші господарські будівлі. У нього було ще троє братів, які мешкали в інших селах. Богуслав мешкав у селі Оліївка, Йозеф – у Забрідді за 4 км від Високого, а Павел проживав найдалше – аж біля Новограду-Волинського (зараз Звягель – *авт*). Усі вони були ковалями, мали власні кузні, які приносили непоганий прибуток. У Павла було троє дітей: Лудвік, Володимир та Анна. На свято Посвічені (Покрову) вся родина з'їжджалася разом, провідуючи своїх рідних. Одного разу приїхав провідати рідних до Високого Чеського Володимир Звонарж. Побачивши Антоніну, він закохався в неї, і незабаром молоді люди одружилися. Батько Антоніни дав їй посаг – 1000 рублів золотом, і вони купили будинок у Житомирі. Володимир Звонарж працював булочником-кондитером. Його булочки знали та купували мешканці всієї округи. У родині народився син Павел. Сестра Володимира Анна вийшла заміж за українця Микиту Скрипника, і молода пара поселилася у Звонаржів у Житомирі.

У 1937 році в родину Звонаржів прийшло горе, як і в багато інших родин Радянського союзу в роки сталінського режиму. Між родинами Звонаржів та Скрипників почалися чвари, і чоловік Анни Микита Скрипник написав донос на Володимира Звонаржа, батька Антоніни Йозефа Когоута та брата Антоніни Володимира Когоута, звинувативши їх у виступах проти радянської влади. Цього було достатньо. Володимира Звонаржа арештували 24 серпня 1937 року, звинувативши за ст. 54-10 карного кодексу УРСР. Згідно з постановою «трійки» Житомирського УНКВС від 6 грудня 1937 року його засудили до 8 років виправно-трудоих таборів. Відбував покарання в Комі АРСР. Реабілітований у 1989 році. Тільки одного листа отримала Анна Звонаржова від свого чоловіка. Батько Анни Йозеф Когоут та її брат Володимир Когоут були засуджені на 10 років виправно-трудоих таборів. Покарання вони відбували на Далекому Сході й додому не повернулися. Подальша їх доля невідома. Обоє реабілітовані в 1989 році. Як заявила на допиті сусідка Звонаржових Гавелкова, допитана як свідок, Микита Скрипник хворів на шизофренію й неодноразово лікувався в психлікарні, що теж підтверджується медичною довідкою, підшитою до справи, але все це не взяли до уваги члени трійки. Воно й не дивно, коли до районних органів НКВС доводилися плани по кількості виявлених «ворогів народу», які вони намагалися ще й перевиконати.

Цього ж 1937 року в селі Аннета був заарештований старший брат Володимира Лудвіг Звонарж за фахом ветеринарний лікар, донос на якого написали односельчани, звинувативши його в тому, що він «проводив шпигунську роботу» на користь Польщі, називав колгоспників

«колгоспними рабами». Лудвіга Звонаржа засудили до розстрілу, а його дружині Марії дали 5 років таборів у Казахстані за те, що не написала донос на свого чоловіка. У їхній родині було троє маленьких дітей, яких взяли на виховання родичі. Усе майно було конфісковане й продане. Згодом у 1939 році від імені дітей написали лист-прохання прокурору, що не знають, де їх батько, щоб їм повернули маму, бо важко жити без неї, але отримали відмову.

Після арешту Володимира Звонаржа його дружина Антоніна залишилася з двома дітьми 16 та 9 років. Деякий час влада забороняла їй навіть жити в Житомирі, і вона знайшла прихисток у Крошні – це село біля Житомира, де мешкало багато чеських родин. Як дружина репресованого вона, не могла ніде влаштуватися на роботу і підробляла, де могла: прибирала, готувала їжу в заможних родинах, прала, нічого не знаючи про долю свого чоловіка, батька та брата.

У перші дні нападу Німеччини на СРСР німці бомбили Житомир, і під час цих бомбардувань було частково зруйновано будинок Звонаржових. Вижити у важкі роки війни вдалося завдяки родичам та сусідам. Син Володимира Когоута Павло, небіж Антоніни, пішов добровольцем на фронт і загинув у 1944 році. Після звільнення Житомира Радянською армією старшого сина Антоніни Юрія заарештували як «агента німецької розвідки», але через деякий час справу закрили.

У 1945 році мав повернутися з таборів після 8 років ув'язнення чоловік Антоніни Володимир Звонарж, але чекання було марним. У 1947 році, коли чехам дозволили повернутися на історичну батьківщину, вирішив їхати до Чехословаччини старший син Антоніни Юрій та її брат Еміл, вона ж залишилася, усе чекаючи повернення свого чоловіка.

Оскільки в післявоєнний період їй було важко жити одній у напівзруйнованому будинку, то вона виходить заміж за ветлікаря-фронтовика О. Н. Гриневича. На її прохання він почав писати листи в різні інстанції, щоб дізнатися про долю Володимира Звонаржа. Згодом вони отримали повідомлення, що він помер у 1949 році в Житомирі, хоча мав відбувати покарання в Комі АРСР.

У 1963 році Антоніна, відвідуючи в Чехословаччині свого старшого сина Юрія, зустрілася з Фрідріхом Прохазкою, який був неодружений, і запропонував їй залишитися з ним у Чехословаччині, але вона повернулася до Житомира.

У 1971 році Гриневич помер. Щоб не бути самотньою, вона продала свій будинок і поєднала свою долю з таким самим удівцем учителем-пенсіонером Карплюком, а гроші за проданий будинок віддала його дітям. Коли Карплюк помер, у їхньому будинку сталася пожежа. Дочка Карплюка відправила Антоніну в інтернат для літніх людей у селі Іванівка, де вона померла у віці 78 років. Так закінчився життєвий шлях дівчини-красуні із села Високе Чеське, дочки Йозефа Когоута. У її рідному селі, колись багатій чеській колонії, до сих пір стоїть добротний цегляний будинок Когоутових, а навпроти шумить парк, посаджений чехами, який нагадує, що тут вони жили, працювали, любили, створювали сім'ї, народжували дітей і залишили про себе добру пам'ять.

(Записано зі слів Віри Романенко з родини Звонаржових, 1919 р. н.).

Джерело: *Майя Лутай. Чехи Житомирщини: Історія і сьогодення. Житомир, 2008.*

Zvonařová Antonína

V Čerňachovském rajonu Žytomirské oblasti jsou vesnice Vysoké (do roku 1950 dvě obce: Vysoké České a Vysoké Ukrajinské). Obec leží 11 km od Čerňachova a 10 km od nejbližší železniční stanice Horbaši. Na začátku XIX. století obce vlastnili Viketij a Antonína Ivanovskí. V roce 1805 obec zdědila jejich dcera Susanna-Benihni Podhorodecká. Po ní zdědil obce štábní rotmistr Vladyslav Božydar Podhorodecký. Roku 1870 statek koupil kontraadmirál baron von Taube a v letech 1880 statek rozparcelovali a prodali. Jeden díl koupil úředník Michail Kuvšinikov, a druhý díl koupili Češi-kolonisté a založili kolonii Vyšehrad (jiný název Vysoké České). V roce 1889 ve vesnici bylo 69 usedlostí a 359 obyvatel, 1901–53 usedlostí a 333 obyvatel, 1926–29 (?) usedlostí a 328 obyvatel, 1941–136 usedlostí a 482 obyvatel.

Ve Vysokém Ukrajinském byla dřevěná církev, postavená v roce 1861, farníky které byli také Češi. V roce 1888 na obecní schůzi občané Českého Vysokého se rozhodli přestoupit na pravoslaví. Na začátku XX. století se v obci provozoval pivovar A. Vebera, zemská semenářská-pronájemní stanice, zemská sušárna na chmel, spořitelna, obchod se smíšeným zbožím, státní vinařský obchod, mlýn, česká škola s knihovnou, máselnice, cihelna a hospoda. V obci byl obecní dům, kam chodili v neděli Češi hrát kulečnick, mládež tančila, hrála dechovka. Za pohárem piva si vyměňovali zprávy a rozhodovali se o některých záležitostech.

Ve Vysokém bydlely rodiny Bláhových, Dlouhých, Veberových, Holpucových, Hrubých, Kacijanových, Krajzingrových, Kosnárových, Němečkových, Nových, Šulcových, Jiráskových, Ruptových, Zvonařových, Markových a jiné. Nejbohatší rodinou byla rodina Bláhova, která měla velké hospodářství, mimo půdy, dobytek, chmelnici, a ještě velký včelín, který čítal 80 úlů. Každý rok se jeho usedlost stávala nejlepší v soutěži mezi usedlostmi. Svoje zkušenosti hospodařit předávali sousedům.

Mezi rodinami Čechů se odlišovala rodina Josefa Kohouta, který vlastnil hospodu. Kohoutovi měli čtyři děti – dva syny a dvě dcery. Zvláště se odlišovala vysoká a štíhlá krasavice Antonína. Za 1. světové války se v obci objevili čeští zajatci, které si rozebrali po svých usedlostech jako pracovníky místní Čechy. Tak se v rodině Kohoutů objevil Fridrich Procházka. Mladí lidé, Antonína a Fridrich se zamilovali a rozhodli se vzít. Ale otec Antoníny Josef Kohout se tomu kategoricky protivil, protože nechtěl oddávat svou dceru za chlapce, kterého málo znal a neznal nikdo z jeho příbuzných. Tehdy se Antonína obrátila na svou tetu, která bydlela v Žytomiru a byla manželkou vlastníka pivovaru Albrecht v Krošně. Teta se rozhodla jim pomoci a udělat svatbu. Vzali se v církvi v Krošně. Za rok se jim narodil syn Jiří. Mladá rodina byla šťastná. Když byl synovi rok, dostali čeští zajatci povolení odejít do své vlasti. Fridrich se rozhodl, že pojedje se svou rodinou do Československa a prosil Josefa Kohouta o věno 1.000 rublů zlatem. Ale Josef Kohout přemluvil dceru nejet do Československa, protože ona je selská holka a on z města, kde ona nikoho nezná, a proto jí tam bude špatně mezi cizími lidmi. Když ji miluje, tak ať zůstane tady ve vesnici. Fridrich odjel a Antonína zůstala se synem.

V téže obci bydlel tesař Václav Zvonař, který vlastnil deset desjatin půdy a dvě desjatiny chmele. Pro sušení chmele Češi používali mnohapatrové sušárny. Václav spolu s jinými tesaři je budoval a někdy také obytné domy, když to byla potřeba. Byli čtyři bratři. Bohuslav bydlel v obci Olijivka, Josef – v obci Zabridia 4 km od Vysokého Českého a bratr Pavel – nejdále, v Novohrad Volyňském poviatu. Každý měl svoji kovárnu, která dávala dobrý zisk. Pavel měl tři děti: Ludvíka, Vladimíra a Annu. Na svátek posvícení příbuzní jezdili na návštěvy. Jednou přijel navštívit své příbuzné do Vysokého Českého Vladimír Zvonař. Uviděl tam Antonínu, zamiloval se do ní a mladí lidé se brzy vzali. Otec Antoníny dal 1.000 rublů zlatem věna, a mladá rodina si koupila domek

v Žytomiru. Vladimír pracoval jako pekař a jeho housky znali a kupovali obyvatelé celého okolí. V rodině se narodil syn Pavel. Sestra Vladimíra se provdala za Ukrajince Mykytu Skrypnyka a mladá rodina se usídlila v domku u Vladimíra Zvonaře. Zanedlouho mezi rodinami začaly rozepře. V roce 1937 manžel Anny Mykyta napsal udání na Vladimíra Zvonaře, otce Anny Josefa Kohouta a jejího bratra Vladimíra Kohouta, že byli proti sovětské moci. A to stačilo.

Vladimíra Zvonaře zatkli 24. června 1937 po obvinění podle p. 54-10 KK USSR. Podle usnesení trojky Žitomirského UNKVS ze 6. prosince 1937 byl odsouzen k 8 letům nápravně-pracovních táborů. Odpykával si trest v Komi ASSR. Rehabilitaci dostal v roce 1989. Jenom jeden dopis dostala Antonína od manžela. Její otec – Josef Kohout a bratr Vladimír Kohout byli odsouzeni k deseti letům nápravně-pracovních táborů. Odpykávali si trest na Dálném Východě a k rodným domovům se nevrátili, jejich osud zůstal neznámý. Rehabilitace se dočkali až v roce 1989. Jak prohlásila u výslechu sousedka Zvonařových paní Havelková, vyslychaná jako svědek, Mykyta Skrypnyk je nemocný jako schizofrenik a léčil se v nemocnici pro psychicky nemocné, o čemž je lékařské potvrzení. Ale toto svědectví nebylo nic platné, protože každému rajonnýmú oddělení NKVS byl určen plán na zjišťování „nepřátel národa“, a oni ten plán chtěli překročit.

Téhož roku 1937 byl uvězněn starší bratr Vladimíra Zvonaře, Ludvík, který pracoval jako veterinář, udání na něho napsali jeho rodáci. Obviňovali ho z toho, že byl špiónem ve prospěch Polska, že kolchozníky nazýval „kolchozními nevolníky“. Ludvíka Zvonaře odsoudili k trestu smrti a jeho manželce dali 5 let tábora za to, že na něj nenapsala udání. Zůstaly tři malé děti, které si vzali na vychování příbuzní. Celý jejich majetek byl zkonfiskován a prodán. V roce 1939 děti napsaly dopis-žádost prokuratuře, že nevědí, kde je jejich tatínek a že je jim těžko bez maminky. Prosily, aby propustili maminku, ale byly odmítnuty.

Po uvěznění svého manžela Antonína zůstala sama se dvěma dětmi, 16 a 9 let. Nějakou dobu jí úřady nedovolovaly bydlet v Žytomiru, a tak bydlela v Krošně, kde bylo mnoho Čechů. Jako manželka odsouzeného nemohla dostat práci, tak si přivydělávala, kde mohla, uklízela, kuchařila v bohatších rodinách, prala. Nevěděla nic o svém manželovi, svém otci a bratrech. V prvních dnech po přepadení Sovětského svazu Německem Němci bombardovali Žytomir a částečně byl zbourán dům Zvonařů. Antonína s dětma přežila válečnou dobu díky příbuzným a sousedům. Syn Vladimíra Zvonaře Pavel šel dobrovolně na frontu a zahynul v roce 1944. Staršího syna Antoníny Jiřího uvěznili v roce 1944 jako „agenta německé výzvědné služby“, ale za několik dní byl propuštěn.

V roce 1945 se měl po 8 letech věznění vrátit manžel Antoníny Vladimír Zvonař, ale čekání bylo zbytečné. Za dva roky Čechům dovolili se vrátit do své staré vlasti. Rozhodl se odjet do Československa i starší syn Antoníny Jiří a její bratr Emil. Antonína neodjela, pořád čekala na návrat svého manžela.

Protože jí bylo v poválečné době v částečně rozbořeném domě těžko, Antonína se vdává za bývalého frontového vojáka, veterinárního lékaře O. H. Hryneviče. Ten začal psát dopisy na různé úřady, aby zjistil osud Vladimíra Zvonaře. Zanedlouho dostali zprávu, že zemřel v roce 1949 v Žytomiru, i když měl být na odpykání trestu v Komi ASSR.

V roce 1963 byla Antonína na návštěvě u svého staršího syna Jiřího v Čechách a náhodou se potkala s Fridrichem Procházkou, který byl svobodný a chtěl, aby s ním zůstala v Čechách, ale vrátila se do Žytomiru.

V roce 1971 Hrynevič zemřel a aby nebyla sama, prodala svůj dům a sešla se s osamělým vdovcem učitelem-důchodcem Karpľukem. Peníze za dům dala dětem Karpľuka. Když po úmrtí Karpľuka požár poškodil dům, tak dcera Karpľuka odvezla Antonínu do starobince ve vesnici Ivanovka, kde zemřela ve věku 78 let. Tak skončila pozemská cesta krasavice z obce Vysoké České,

dcery Josefa Kohouta. V její rodné obci, někdy bohaté české kolonii, dodnes stojí krásný zděný dům rodiny Kohoutových, naproti šumí park, který zasadili Češi a který připomíná, že tady někdy žili, pracovali, milovali se, zakládali rodiny a zanechali po sobě významný odkaz. Sousedé Ukrajinci, když hodnotili svůj život, tak říkali “jako u Čechů”.

(Zapsáno podle vzpomínek Věry Romaněnkové, rozené Zvonařové).

Pramen: *Майя Лутай. Чехи Житомирщини: Історія і сьогодення. Житомир, 2008.*

Жачек Александр

Александр Жачек народився 20 червня 1923 року в селі Софіївка Вербської гміни Дубенського повіту Волинського воєводства міжвоєнної Польщі (нині Дубенський район Рівненської області України) в землеробській родині Александра та Барбори (дівоче прізвище Кнебцортова) Жачеків. У нього було 4 брати: Владімір (*1912), Йозеф (*1920), Антонін (*1925) та Ростіслав (*1929) і 2 сестри: Марія, у заміжжі Птачкова, та Мілена, у заміжжі Вондракова. Мати незабаром, десь у 1930 році, померла, і багато її обов'язків перебрав на себе батько та старші діти. Александр навчився шити кінську упряж та допомагав по господарству. Село Софіївка було переважно землеробським, мешканці якого в основному займалися сільським господарством, зокрема, вирощували хміль та цукровий буряк.

106 мешканців села стали учасниками боїв Другої світової війни, перебуваючи в армії генерала Свободи, а ще 6 воювали в підрозділах Червоної армії, 20 осіб загинули в боях. Так само Александр 11 квітня 1944 року вступив до лав 1-го Чехословацького армійського корпусу, 3-й піхотний батальйон. Служив командиром кулеметного розрахунку разом із молодшим братом Антоніном. Під час атаки німців при відступі отримав поранення й не зумів забрати кулемет, за що отримав покарання, яке відбував у штрафній роті. Там він отримав важке поранення – шестикратний простріл шиї та роздроблену осколками ногу. Після одужання продовжив далі воювати в лавах армійського корпусу, дійшовши з ним аж до Праги в травні 1945 року. На військовій службі перебував до 13 грудня 1945 року, коли був демобілізований. За участь у боях Другої світової війни отримав декілька військових нагород.

Після війни оселився в селі Строетіце, де одноосібно господарював, а молодший брат Ростіслав йому допомагав. Інші члени родини разом із батьком Александром оселилися в недалекому Очігові. Брати Йозеф та Антонін також воювали в лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу, а брата Владіміра забрали на примусові роботи до Німеччини. Чоловік сестри Марії, Антонін Птачек, загинув 13 вересня 1944 року в Карпатах.

Александр познайомився з Ярмілою Стриховою, яка разом із батьками переїхала до Строетіц із Качерова на Пльзенську, і 1947 році вони одружилися. У них народилося двоє синів: у 1948 році – Мірослав та в 1950 році – Йозеф. У п'ятдесятих роках змушені були вступити до колективного сільськогосподарського товариства. Дружина Ярміла працювала в тваринництві та у полі, а Александр шив упряж для коней, спочатку вдома, а потім у кузні товариства.

Александр дуже любив свою роботу, був досить добрим майстром своєї справи. Обнімав коня і, не вимірявши, виготовляв упряж. Так це пригадує його молодший син Йозеф. Улюбленим заняттям Александра було бджолярство, у нього була велика пасіка. Також любив мисливство. Про війну та про свої пригоди на ній, як і більшість волинських чехів, не любив розповідати. У 1957 році за рішенням лікарської комісії був визнаним непридатним до військової служби – наслідки важких поранень на фронті. Пізніше внаслідок цих поранень важко захворів, два роки безуспішно лікувався, і 23 травня 1971 року підла хвороба здолала його в неповних 48 років. Родина організувала прощання з Александром Жачеком з усіма військовими почестями. З огляду на всі його нагороди можемо оцінити його бойові заслуги, але не можемо перерахувати всі ті страждання та муки, які супроводжували його бойовий шлях.

Світлина з архіву родини Жачеків.

Джерело: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Žáček Alexandr

Alexandr Žáček se narodil 20. června 1923 ve vesnici Sofievka, gmina Vrba, poviat Dubno, vojevodstvo Volyňské, Polsko (nyní rajon Dubno, oblast Rivne, Ukrajina) otci Alexandrovi a matce Barboře, rozené Kněbortové v zemědělské rodině. Měl 4 bratry: Vladimíra (1912), Josefa (1920), Antonína (1925) a nejmladšího Rostislava (1929) a 2 sestry: Marii provdanou Ptáčkovou a Milenu provdanou Vondrákovou. Matka brzy zemřela, někdy kolem roku 1930 a tak hodně jejích povinností přešlo na otce a starší děti. Alexandr se vyučil sedlářem a vypomáhal v hospodářství. Obec Sofievka byla převážně zemědělskou s ponejvíce samostatně hospodařícími rolníky, pěstoval se zde chmel a cukrová řepa.

Celkem 106 osob ze Sofievky se zúčastnilo bojů za druhé světové války v armádě generála Ludvíka Svobody, 6 osob bylo v Rudé armádě a 20 osob padlo během války. Také Alexandr 11. dubna 1944 dobrovolně narukoval do 1. československého armádního sboru, 3. pěší prapor. Ve funkci velitele družstva sloužil u kulometu s mladším bratrem Antonínem. Když po útoku ustupovali, nestačil uklidit kulomet a dostali trest. Boji v Dukelském průsmyku prošli v trestanecké rotě. Alexandr byl těžce raněn, měl šestkrát prostřelený krk a roztrženou nohu od střepiny. Po vyléčení pokračoval s armádním sborem dál a došel až do Prahy v květnu roku 1945. Vojenskou službu vykonával do 13. prosince 1945, kdy byl demobilizován. Za svoji účast v bojích druhé světové války obdržel několik válečných vyznamenání. Po válce se usídlil v obci Strojetic, soukromě hospodařil a nejmladší bratr Rostislav mu vypomáhal. Ostatní sourozenci spolu s otcem Alexandrem se usadili v nedalekém Očihově, bratři Josef a Antonín byli také v 1. československém armádním sboru, bratr Vladimír byl totálně nasazený na práce v Německu. Manžel sestry Marie Antonín Ptáček padl 13. září 1944 v Karpatech.

Alexandr se seznámil s Jarmilou Strychovou, která do Strojetic přišla s rodiči z Kacerova na Plzeňsku, a v roce 1947 se vzali. Narodili se jim 2 synové, Miroslav v roce 1948 a Josef v roce 1950.

V padesátých letech museli vstoupit do JZD, manželka pracovala v živočišné výrobě i na poli, Alexandr šil postroje na koně, měl nejprve dílnu doma a později v družstevní kovárně. Alexandr velmi miloval svoji práci a velice sedlářství rozuměl, byl mistr svého řemesla. Obejmul koně, neměřil a udělal postroj. Tak si to přesně pamatuje jeho mladší syn Josef, který mu často pomáhal. K zálibám pana Alexandra patřilo včelařství, měl velké včelíny a také myslivost. O válce a svých vojenských

útrapách stejně jako ostatní volyňští Češi nevyprávěl. Po vyšetření lékařskou komisí byl v roce 1957 uznán neschopným vojenské služby, hlásila se těžká zranění utrpěná během války. Později v důsledku těchto zranění těžce onemocněl, dva roky se neúspěšně léčil a dne 23. května 1971 podlehl zákeřné nemoci ve věku pouhých nedožitých 48 let.

Rodina uspořádala rozloučení s panem Alexandrem se všemi vojenskými poctami. Podle vyznamenání můžeme vyjmenovat všechny jeho bojové zásluhy, ale nemůžeme vyčíslit všechna ta strádání a odříkání, kterými celou frontu procházel.

Pramen: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.

Жачек Антонін

Антонін Жачек народився 5-го січня 1926 року в селі Софіївка Вербської гміни Дубенського повіту Волинського воєводства Польщі (нині Дубенський район Рівненської області України) в численній родині землеробів Александра Жачека та Барбори Кнебцортової – передостаннім із 5-ти синів та 2-ох дочок. Мати померла, коли йому було 5 років, тому турботи по господарству та дому взяли на себе старші діти. Достеменно не відомо, звідки з Чехії прибули на Волинь прадіди Жачеків. Причина переселення, як і для більшості інших волинських чехів, – це примара доступної ціни на землю в дусі гасла «За халупу – землю», з яким чехи переселялися з Австро-Угорщини в 1866-1880 роках до царської Росії.

У Софіївці було дві школи: чеська народна та українська середня, які відвідував Антонін разом зі своїми братами Александром, (*1923), та Ростіславом (*1929), водночас допомагаючи батькові на полях та в домашньому господарстві.

Коли почалася війна, то Антоніна визначили на примусові роботи до Німеччини, але він двічі втікав, на відміну від старшого брата Владіміра (*1912), якого разом з іншими молодими мешканцями села вивезли до Німеччини. 11-го квітня 1944 року Антонін та його брати Александр та Йозеф разом з іншими односельцями добровільно записалися до 1-го Чехословацького армійського корпусу. Антонін служив кулеметником, і в боях біля Дуклі отримав важке поранення. Його відвезли на лікування до Радянського Союзу. Поранення було таким важким й одужання тривало настільки довго, що його вже не повернули на фронт, і в кінці війни він пас худобу на румунсько-угорському кордоні. Тим часом його брати, оселившись у селі Очігові, почали його розшукувати, виробили йому нові документи, узамін утрачених при пораненні. Таким чином Антонін також оселився в Очігові, спочатку на Рачині, а потім у господарстві під номером 62.

Господарював спочатку одноосібно, але в п'ятдесятих роках довелося вступити до колективного сільськогосподарського товариства. У 1949 році він одружився з волинською чешкою Анною Кернеровою (1926-2008) із села Гайки. У родині Антоніна та Анни Жачеків народилося два сини: Мірослав (*1950), який нині мешкає в Крирах, та Станіслав (*1960), який

мешкає в Кадані. Подружжя Жачеків увесь час працювали в сільськогосподарському товаристві. Антонін їздив кіньми, потім – на тракторі, а Анна працювала в рослинництві.

Його улюбленими заняттями були бджолярство та праця в саду. За спогадами старожилів, він був веселим, милим, завжди усміхненим чоловіком, любив пожартувати, за що його любили в селі. Після смерті дружини в 2008 році давав собі ради, доглядав сад та будинок. Пізніше перебував у будинку для літніх людей, а в кінці життя мешкав зі своїм сином Мірославом у Крирах. Антонін Жачек помер 6-го грудня 2011 року в поважному віці – 86 років.

Світлина з архіву родини Жачеків.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.

Žáček Antonín

Antonín Žáček se narodil 5. ledna 1926 v obci Sofievka, gmina Vrba, poviat Dubno, vojevodstvo Volyňské, Polsko (nyní rajon Dubno, oblast Rivne, Ukrajina) v početné zemědělské rodině rodičům Alexandru Žáčkovi a Barboře Kněbortové jako předposlední z 5 synů 2 dcer. Matka zemřela, když mu bylo 5 let, a tak se museli o chod domácnosti a hospodářství starat také starší sourozenci. Odkud přišli předkové Žáčků na Volyň nevíme, ale stejně jako ostatní první osadníci odešli z Čech zejména za vidinou příznivé ceny půdy, v duchu hesla „Za chalupu – grunt“, které Čechy z Rakouska-Uherska v letech 1866-1880 přilákalo do carského Ruska. V Sofievce byly dvě školy, česká národní a střední ukrajinská, které Antonín spolu s bratry Alexandrem (1923) a Rostislavem (1929) navštěvovali a současně pomáhali otci na polích a v domácnosti.

Když začala válka, měl jít na nucené práce do Německa, ale podařilo se mu dvakrát utéct, na rozdíl od bratra Vladimíra (*1912), který byl totálně nasazen. 11. dubna 1944 Antonín byl v Rivnem odveden do 1. československého armádního sboru spolu s bratry Alexandrem a Josefem a celou řadou dalších dobrovolníků ze Sofievky. Antonín sloužil u kulometu a v bojích na Dukle byl těžce raněn. Odvezli ho na léčení do nemocnice do Ruska, ale zranění bylo vážné, takže na frontu se už nevrátil. Ke konci války ho přesunuli na maďarsko-rumunské hranice, kde hlídal dobytek. Mezitím se bratři usídlili v obci Očihov, začali po něm pátrat a také mu vyřídili doklady totožnosti ztracené při zranění. Tak se v letech 1946-1947 Antonín také usadil v Očihově, nejprve na Račíně a později v usedlosti č. 62. Zpočátku soukromě hospodařil a v padesátých letech vstoupil do JZD. Oženil se v roce 1949 s volyňskou Češkou Annou Kernerovou (1926-2008) z obce Hájky a měli 2 syny, Miroslava ročník 1950, který žije v Kryrech a Stanislava ročník 1960, bydlí v Kadaní.

Manželé Žáčkovi celý život pracovali v družstvu. Antonín jezdil s koňmi, později s traktorem a Anna byla v rostlinné výrobě. K jeho zálibám patřilo včelařství a práce na zahradě, podle pamětníků to byl milý, veselý a usměvavý člověk se smyslem pro legraci a ve vesnici velmi oblíbený. I po smrti manželky v roce 2008 byl zpočátku soběstačný, staral se o dům i zahradu, později byl v domově důchodců a ke konci života u syna Miroslava v Kryrech. Antonín Žáček zemřel 6. prosince 2011 ve věku požehnaných 86 let.

Pramen: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.